ქართლის ცხოვრება,

დასაბამითგან მეათცხრამეტე საუკუნემდის.

ნაწილი მეორე.

სხვალი მოთხრობა, 1469 წლიდგან, კიდრე 1800 წლამდე,

გამოცემული

უ. ჩუბინოვისაგან.

HISTOIRE DE LA GÉORGIE,

DEPUIS L'ANTIQUITÉ JUSQU'AU XIXe SIÈCLE.

IIme Partie.

Histoire moderne, depuis 1469, jusqu'en 1800 de J. C.,

PUBLIÉE EN GÉORGIEN

PAR

M. TCHOUBINOF.

ბიბლიოთეკა-მუზეუმი
Библиотека-музей
имени
Акад. И. Гришашвили
Академии наук

სანკტპეტერბურღს.

DE L'IMPRIMERIE DE L'ACADÉMIE IMPÉRIALE DES SCIENCES.

1854.

Le vend chez MM. Eggers, et Comp. libraires, Commissionnaires de l'Académie, Perspective de Nevsky, No. 12, et à Leipzic, chez Léopold Voss.

ს. ორბელიანის
ს. ნიკოს ეკლესია —
ს. ქვის შენობები —
1.03.252
503
472
392

ქართლის ცხოვრება

PUBLIÉ PAR ORDRE DE L'ACADÉMIE.

En août 1854.

Le Secrétaire perpétuel P.-H. Fuss.

ЕГО СВѢТЛОСТИ,

КНЯЗЮ

АЛЕКСАНДРУ ИВАНОВИЧУ

ЧЕРНЫШЕВУ,

ПРЕДСѢДАТЕЛЮ ГОСУДАРСТВЕННАГО СОВѢТА, КОМИТЕТОВЪ: ГГ. МИНИСТРОВЪ, ЗАКАВКАЗСКАГО И СИБИРСКАГО,

ПРЕЗИДЕНТУ ИМПЕРАТОРСКОЙ ВОЕННОЙ АКАДЕМІИ,

ШЕФУ УЛАНСКАГО И ЕГЕРСКАГО ИМЕНИ СВОЕГО ПОЛКА,

ГЕНЕРАЛЪ-АДЪЮТАНТУ, ГЕНЕРАЛУ ОТЪ КАВАЛЕРІИ,

И

ВСѢХЪ РОССІЙСКИХЪ ОРДЕНОВЪ КАВАЛЕРУ

УСЕРДНѢЙШЕЕ ПРИНОШЕНІЕ
ИЗДАТЕЛЯ.

ПРЕДИСЛОВІЕ.

Извѣстія

ОБЪ

ИСТОРИЧЕСКИХЪ СОЧИНЕНІЯХЪ О ГРУЗІИ, НА ГРУЗИНСКОМЪ ЯЗЫКѢ, И О ТѢХЪ, КОИ ВОШЛИ ВЪ СОСТАВЪ II ЧАСТИ ИСТОРІИ ГРУЗІИ.

Историческія сочиненія о Грузіи, на Грузинскомъ языкѣ, могутъ быть раздѣлены на *а*) древнія Лѣтописи, образующія сборникъ, *б*) сочиненія, содержащія повѣствованія отъ начала Грузинскаго народа до половины XVIII вѣка, *в*) сказанія очевидцевъ, объемлющія событія, современныя повѣствователю, *г*) отдѣльныя жизнеописанія царей, знаменитыхъ мужей, прославившихъ себя воинскими доблестями, святостію жизни и другими подвигами въ пользу отечества и вѣры и *д*) хронологическіе указатели важнѣйшихъ происшествій.

Первое, къ сборнику древнихъ историческихъ сочиненій о Грузіи, на Грузинскомъ языкѣ, относится Лѣтопись, извѣстная подъ названіемъ «Хроника» (Картлисъ Цховреба), приписываемая Грузинскому Царю Вахтангу VI, Законодателю. Прежде-нежели будемъ говорить о составѣ и внутреннемъ достоинствѣ Хроники, скажемъ нѣсколько словъ о царствованіи Царя Вахтанга VI.

Вахтангъ VI, Царь Грузинскій былъ сынъ Льва и внукъ Царя Вахтанга V (Шахъ Наваза), съ 1704 г. въ качествѣ намѣстника управлялъ Карталинскимъ Царствомъ именемъ своего дяди Царя Георгія XI, а по смерти его именемъ брата своего Царя Кайхосро, находившихся тогда въ Персіи для усмиренія возмутившагося Правителя Кандагарской области, Мирвейса. Въ 1712 г. по смерти брата своего Царя Кайхосро, уѣхалъ въ Персію за подтвердительною грамотою на царство, оставя намѣстникомъ брата своего Симона. Шахъ соглашался утвердить Вахтанга на престолѣ, только съ условіемъ, чтобы онъ принялъ прежде Магометанскую вѣру; но раздраженный его непреклонностію Шахъ отослалъ его въ Кирманъ, а на царство Карталиніи возвелъ другаго его брата Іессея (1714), который сдѣлался Магометаниномъ и названъ Али Кули Ханомъ.

PRÉFACE.

NOTICE

SUR

LES OUVRAGES HISTORIQUES, EN LANGUE GÉORGIENNE, CONCERNANT LA GÉORGIE, ET SUR CEUX QUI SONT ENTRÉS DANS LA COMPOSITION DE CETTE SECONDE PARTIE DE L'HISTOIRE DE LA GÉORGIE.

Les ouvrages historiques concernant la Géorgie, en langue géorgienne, peuvent se diviser en cinq séries: 1) Les anciennes Annales, formant un recueil; 2) les ouvrages où le récit s'étend depuis l'origine de la nation géorgienne jusqu'à la moitié du XIXe s.; 3) les récits des témoins oculaires, comprenant les événements accomplis au temps du narrateur; 4) les biographies séparées des rois, des hommes célèbres qui se sont illustrés par des exploits militaires, par leur sainte vie ou par des actes utiles à la patrie ou à la religion; 5) les registres chronologiques d'événements importants.

I) Comme recueil d'anciennes compositions historiques sur la Géorgie, en langue géorgienne, on possède les Annales, connues sous le nom de «Chronique de la Géorgie, ქართლის ცხოვრება» attribuées au roi Wakhtang VI, le législateur. Mais avant de parler du contenu et d'apprécier le mérite intrinsèque de cette chronique, disons quelques mots de son auteur.

Le roi Wakhtang VI était fils de Léwan et petit-fils du roi Wakhtang V (Chah-Nawaz); depuis l'an 1704 il gouverna le royaume de Karthli en qualité de vice-roi, au nom de son oncle le roi Giorgi XI, et après la mort de celui-ci, au nom de son frère le roi Kaï-Khosro, tous deux absents, en Perse, et occupés à soumettre Mir-Weiss, gouverneur de la citadelle de Qandahar. En 1712, après la mort de son frère Kaï-Khosro, laissant en sa place son frère Simon, il passa en Perse, pour obtenir la confirmation authentique de son titre de roi. Le chah consentit à le reconnaître comme tel, mais à condition qu'il commencerait par adopter la foi musulmane, et bientôt, irrité de son inflexibilité à cet égard, l'exila à Kirman et éleva au trône de Karthli, en 1714, son frère Iésé, qui se fit musulman et prit le nom d'Ali-Qouli-Khan.

Зная неустройства своего отечества, Вахтангъ рѣшился наконецъ сдѣлаться по наружности Магометанином. Примиренный Шахъ обѣщалъ возвратить ему престолъ и между тѣмъ объявилъ его своимъ Сардаремъ и Правителемъ Адрибежана, а управлять Карталиніею, вмѣсто Іесея, назначилъ сына Вахтангова Бакара. Вахтангъ 7 лѣтъ прожилъ въ Персіи, пока получилъ дозволеніе возвратиться въ Грузію и принять корону Карталиніи въ 1719 году. Персидскій дворъ съ досадою смотрѣлъ на Царя Вахтанга, столь ревностнаго поборника Христіанства и послалъ противъ него войска. Персіяне овладѣли Карталиніею въ 1723 и провозгласили Кахетинскаго царя Константина, въ Магометанствѣ Магометъ Кули Хана, Карталинскимъ царемъ. Между тѣмъ Вахтангъ призвалъ Турокъ на помощь, отдавъ себя и царство свое подъ покровительство Султана. Турки прогнали Персіянъ, овладѣли Карталиніею и захвативъ Константина, умертвили его. Вахтангу осталась одна тѣнь власти; къ довершенію несчастія, братъ его Іессей вторично принялъ Магометанство по турецкимъ обрядамъ и Турки тотчасъ возвели его на престолъ Карталиніи. Стѣсненный такимъ образомъ Вахтангъ, оставя отечество прибѣгнулъ къ Петру Великому, который великодушно простеръ ему руку помощи и пригласилъ къ себѣ. Вахтангъ выѣхалъ изъ Грузіи и въ 1725 г. пріѣхалъ въ Царицыно. Тамъ услышалъ онъ печальную вѣсть о кончинѣ своего покровителя. Екатерина I исполнила обѣщаніе своего супруга, пожаловала ему орденъ Св. Андрея Первозваннаго, назначила двадцать четыре тысячи рублей на содержаніе его и подарила ему въ вѣчное и потомственное владѣніе 26,000 т. крестьянъ.

Въ царствованіе Императрицы Анны Іоановны, съ разрѣшенія Ея, Вахтангъ опять рѣшился ѣхать въ Персію; но на дорогѣ занемогъ и умеръ въ Астрахани.

Вахтангъ завелъ первую типографію въ Тифлисѣ, отпечаталъ весь кругъ церковныхъ книгъ, часть Библіи (именно книгу пророчествъ) и поэму грузинскую, извѣстную подъ заглавіемъ Барсова Кожа.

Хроника (Картлисъ-Цховреба), содержащая повѣствованія отъ начала Грузинскаго народа до Царя Вахтанга III или до 1307 г. и далѣе *), есть сборникъ весьма древнихъ Грузинскихъ Лѣтописей, извѣстныхъ до царя Вахтанга VI Законодателя и писанныхъ въ разныя времена Грузинами. Это видно во 1-хъ изъ предисловія, которое помѣщено въ началѣ Хроники и начинается слѣдующими словами: «Почтенные и знаменитые Грузины! Лѣтопись Грузіи (Картлисъ-Цховреба) частію отъ времени была искажена переписчиками, частію по обстоятельствамъ не писалась. Вахтангъ VI, сынъ Леона и племянникъ именитаго Георгія, пригласивъ ученыхъ мужей и собравъ найденныя лѣто-

*) Рукопись Хроники, принадлежащая Академіи Наукъ и писанная церковными буквами, едва не самая древняя и лучшая и рукопись Румянцовскаго Музея доведены до 1307 г. рукопись же, списанная для Академіи Наукъ съ рукописи, принадлежащей князю Палавандову, доведена до начала XVII вѣка.

Témoin de la désorganisation de sa patrie, Wakhtang ayant consenti enfin à prendre les dehors du musulmanisme, le chah radouci promit de lui rendre le trône; en attendant il le nomma son sardar et gouverneur de l'Aderbidjan, et désigna pour le remplacer dans l'administration du Karthli, Bakar, fils de Wakhtang, au lieu de Iésé. Wakhtang resta sept ans en Perse avant d'obtenir la permission de rentrer en Géorgie et de ceindre la couronne de Karthli, en 1719. La cour de Perse, irritée de trouver dans ce prince un zélé défenseur du christianisme, envoya des troupes contre lui. Les Persans, ayant enlevé à Wakhtang une partie du Karthli, en 1723, la donnèrent à Costantiné, roi de Cakheth, sous le nom musulman de Mahmad-Qouli-Khan. Cependant Wakhtang, ayant appelé les Turks à son secours, se mit lui et son royaume sous la protection du sultan; les Turks chassèrent les Persans, soumirent le Karthli et s'étant saisis de Costantiné, lui donnèrent la mort. Wakhtang n'avait plus qu'une ombre de pouvoir, pour comble de malheur son frère Iésé se fit de nouveau musulman, du rite turk, et fut aussitôt élevé au trône de Karthli. Se voyant ainsi refoulé, Wakhtang renonça à sa patrie et se réfugia auprès de Pierre-le-Grand, qui lui tendit généreusement une main secourable et l'invita à se rendre près de sa personne. Il sortit donc de la Géorgie et arriva en 1725 à Tsaritsin, où il apprit la triste nouvelle de la mort de son protecteur. Catherine Ire accomplit la promesse de son époux, lui conféra l'ordre de S.-André le Premier-Appelé, lui assigna une pension de 24000 r., et lui accorda comme possession héréditaire des domaines avec 26000 paysans.

Sous le règne de l'Impératrice Anna Ioanovna et avec sa permission, Wakhtang se résolut à retourner en Perse, mais il tomba malade en chemin et mourut à Astrakhan.

Ce prince établit à Tiflis la première typographie, où furent imprimés une série entière de livres ecclésiastiques, une partie de la Bible, notamment le livre des Prophètes et le poème géorgien connu sous le titre de La Peau de tigre.

La Chronique, qui contient l'histoire depuis l'origine de la nation géorgienne jusqu'au roi Wakhtang III, en 1307, et plus loin encore*), est un recueil de très anciennes annales géorgiennes, connues avant le roi Wakhtang le législateur et écrites en divers temps par des Géorgiens. Cela se voit: 1) par l'Introduction placée en tête de la Chronique et commençant ainsi: «Honorables et illustres Géorgiens, l'Histoire de la Géorgie s'étant en partie perdue et altérée dans le cours des temps, sous la main des copistes, ou ayant cessé d'être écrite, par suite des circonstances, le roi Wakhtang VI, fils de Léwan et neveu, par son père, du fameux roi Giorgi, rassembla des hommes savants, mit la main en tous lieux sur ce qu'il put trouver de Chroni-

*) Le manuscrit de la Chronique appartenant à l'Académie des sciences, et qui est en lettres ecclésiastiques, peut-être le plus ancien et le meilleur, et celui du Musée Roumiantzof, vont jusqu'en 1307; mais celui de l'Académie des sciences, qui a été copié sur un exemplaire appartenant au prince Phalawandof, va jusqu'au commencement du XVIIe s.

писи Грузіи, равно Гуджары *) Мцхетскаго и Гелатскаго соборовъ и другихъ церквей, граматы, хранящіяся у знатныхъ лицъ приказалъ имъ сличить опыя, исправить недостатки, заимствовать нѣкоторыя происшествія изъ лѣтописей Армянскихъ и Персидскихъ и написать сію (Хронику)». во 2-хъ, въ нѣкоторыхъ мѣстахъ Хроники упоминаются имена Лѣтописцевъ или самые Лѣтописи, кои вошли въ составъ Картлисъ Цховреба, а именно; *а*) въ царствованіе Царя Арчила II (668—718) сказано: «книга сія Лѣтопись Грузіи, до царствованія Вахтанга I, писалась по временамъ (разными лицами), съ царя же Вахтанга I по сіе время (т. е. по 718 г.) написалъ Джуаншеръ Джуаншеровъ, который былъ родственникъ Рева Мріанова сына и женатъ на дочери племянницы Арчила II.» Слѣдовательно Лѣтописецъ былъ современникъ Царю Арчилу II-му; *б*), въ исторіи Царя Давида Агмашенебели (Возобновителя) упоминается о книгѣ: «Картлисъ Матіане». т. е. лѣтопись Грузіи; *в*) въ повѣствованіяхъ о нашествіяхъ Султана Джелаледдина на Грузію говорится, что современную Исторію написалъ мгвимскій монахъ, неизвѣстнаго имени. Кромѣ того исторія просвѣщенія Грузинъ свѣтомъ Христіанской Вѣры, Жизнь Св. Нины, Царя Мріана и т. д. безъ измѣненія, выписаны изъ жизни Святыхъ, кои написаны въ концѣ X вѣка Католикосомъ Арсеніемъ.

Изъ сказаннаго выше ясно, что Хроника (Картлисъ Цховреба) существовала до Царя Вахтанга VI, Законодѣтеля. Доказательствомъ сему служитъ еще и Армянскій писатель XIII вѣка Степанъ Орбеліанъ, который въ своей исторіи князей Орбеліановыхъ ссылается на Картлисъ Цховреба **). Кромѣ того Академикъ Броссе, въ бытность свою въ Еяміадзинскомъ монастырѣ, нашелъ въ рукописи сокращенной переводъ Хроники на Армянскомъ языкѣ, доведенной до 1125 года. Рукопись эта, по увѣренію г. Броссе написана до Царя Вахтанга VI, т. е. между 1279 и 1311 годами. ***)

Хроника, содержа повѣствованія, заимствованныя изъ разныхъ Лѣтописей написана мѣстами языкомъ Св. Писанія, мѣстами языкомъ среднимъ между церковнымъ и обще-

*) Гуджары суть грамоты, данныя Грузинскими Царями и другими владѣтельными особами, церквамъ и монастырямъ и утвержденныя ихъ подписями и печатями. Они писаны на свиткахъ длинной бумаги или на листахъ переплетенныхъ книгами. Въ каждой изъ нихъ прописано, когда, кѣмъ и по какому случаю основана церковь или монастырь, которому они пожалованы и какія угодья и помѣстія пожертвованы созидателями или въ послѣдствіи царями той церкви. Вообще въ нихъ заключается исторія той церкви или монастыря, которому пожалована грамота, съ основанія до того времени какъ состоялась грамата. Сіи грамоты, содержа современныя повѣствованія, по многимъ отношеніямъ важны для историка Грузіи. Царь Вахтангъ VI подъ названіемъ Гуджаръ разумѣетъ и прологъ или житія Св. Отцевъ Грузинскихъ, постановленія бывшихъ соборовъ въ Грузіи, и т. д.

**) Saint-Martin, Mémoires sur l'Arménie, 2 Часть, стр 63.

***) Въ 3 части Исторіи Грузіи, изданной Ак. Броссе, помѣщенъ сокращенный Французскій переводъ Хроники на Армянскомъ языкѣ.

ques de la Géorgie, et encore sur les goudjars *) de Mtzkhétha, de Gélath, de beaucoup d'églises et de seigneurs; on confronta, on rectifia ce qui était altéré, on rassembla encore d'autres écrits, on fit des extraits des histoires arméniennes et persanes, et l'on fit transcrire le tout de la sorte.» 2) En certains passages de la Chronique, sont mentionnés les noms des historiens et les Annales mêmes qui font partie de l'Histoire de la Géorgie, et spécialement: a) sous le roi Artchil II, 668—718, il est dit: «Ce livre des Annales de la Géorgie, jusqu'au règne de Wakhtang Ier, a été écrit en divers temps et par diverses personnes; depuis le roi Wakhtang Ier jusqu'à ce temps, i. e. jusqu'en 718, c'est l'ouvrage de Djouancher Djouanchérian, descendant de Rew, fils de Mirian et marié à la fille d'une nièce d'Artchil II.» Conséquemment l'écrivain était contemporain de ce dernier. b) Dans l'Histoire du roi David-le-Réparateur, est mentionné un «Livre de la Géorgie,» i. e. un recueil d'annales. c) Dans le récit des invasions du sultan Djélal-ed-Din en Géorgie, on dit que l'histoire de ce temps fut écrite par un moine de Mghwimé, dont le nom est inconnu. Outre cela le récit de la conversion de la Géorgie à la lumière de la foi, la Vie de Se. Nina, celle du roi Mirian, etc., sont des répétitions, sans aucun changement, de la Vie des Saints, écrite au XIe s. par le catholicos Arséni.

De ce qui a été dit plus haut il ressort, que la Chronique existait avant le roi Wakhtang VI, ce que confirme le témoignage d'Etienne Orbélian, écrivain arménien du XIIIe s., qui, dans son Histoire des princes Orbélians, cite la «Chronique de Géorgie.» En outre, M. l'académicien Brosset, durant son séjour au couvent d'Edchmiadzin **), a trouvé dans un manuscrit une traduction abrégée de la Chronique, en langue arménienne, allant jusqu'à l'année 1125; ce manuscrit, ainsi que l'assure M. Brosset, a été écrit entre les années 1279 et 1311; on connaît une seconde copie du même ouvrage, achevée en 1674, un an avant la naissance du roi Wakhtang VI.***)

Comme la Chronique se compose de récits empruntés à divers ouvrages historiques, elle est écrite en un style tantôt se rapprochant de celui des Saintes-Ecritures, tantôt mitoyen entre

*) Ces Goudjars sont des rescrits, donnés par les rois géorgiens ou par d'autres personnes souveraines à des églises ou monastères, et rendus authentiques par leurs signatures et sceaux. Ils sont tracés sur de longs rouleaux de papier ou sur des feuilles reliées en forme de livres. Dans chacun de ces actes on trouve mentionné quand, par qui, à quelle occasion ont été fondés l'église et le couvent auxquels ils sont accordés; quelles propriétés, quels droits d'usance sont concédés par les fondateurs ou par les rois postérieurs aux-dites églises. En un mot, ils renferment toute l'histoire de l'église ou du monastère au nom duquel ils sont écrits, depuis leur fondation jusqu'à la date du goudjar. Ces rescrits, à cause des événements contemporains qu'ils renferment, sont à beaucoup d'égards importants pour l'histoire de la Géorgie. Sous le nom de goudjars, le roi Wakhtang comprend ici les Vies des saints Géorgiens, les canons des conciles tenus en Géorgie, etc.

**) S.-Martin, Mémoires sur l'Arménie, t. II, p. 65.

***) Dans la 3e P-ie de l'Histoire de la Géorgie, publiée par M. l'académicien Brosset, on trouve la traduction française de l'abrégé arménien de la Chronique.

употребительнымъ. Не смотря на это она отличается простотою слога и чистотою языка, хотя отчасти встрѣчаются напыщенныя фразы и метафоры восточныхъ писателей. Ощутительной недостатокъ Хроники состоитъ въ томъ, что въ ней рѣдко находимъ указанія на годы, когда именно случилось описываемое происшествіе; но этотъ недостатокъ выкупается тѣмъ, что въ началѣ нѣкоторыхъ рукописей находится списокъ Грузинскихъ Царей съ показаніемъ года вступленія на престолъ и кончины или удаленія отъ престола каждаго царя.

Въ 1849 Хроника издана Акад. Броссе въ 3-хъ книгахъ: первая содержитъ текстъ, вторая французскій переводъ съ примѣчаніями, третья дополненія и пояснения къ исторіи Грузіи. Вообще всѣ три книги содержатъ вѣрныя сказанія грузинскихъ, армянскихъ, восточныхъ и европейскихъ писателей и могутъ служить драгоцѣннымъ матеріяломъ для будущаго историка Грузіи.

Второе, къ сему разряду историческихъ сочиненій на грузинскомъ языкѣ о Грузіи относятся:

1) Исторія Грузіи Царевича Вахуштія, который былъ сынъ Царя Вахтанга VI, Законодателя и принималъ участіе во многихъ походахъ противу враговъ Грузіи до 1724 года; въ этомъ же году онъ выѣхалъ вмѣстѣ съ п. Вахтангомъ VI въ Россію. Здѣсь онъ, пользуясь богатыми матеріялами, собранными отцемъ его въ Грузіи, написалъ обстоятельную исторію Грузіи, участвовалъ въ изданіи въ Москвѣ 1744 г. грузинской Библіи, которая напечатана на александрійской бумагѣ весьма четкими и чистыми литерами. Сверхъ того сочинилъ первый Русско-Грузинскій словарь, экземпляръ которой имѣется въ Академической Библіотекѣ Азіятскихъ рукописей и перевелъ Географію Европейскихъ государствъ.

Исторія Грузіи Вахуштія начинается отъ начала Грузинскаго народа и продолжается до половины XVIII вѣка. Въ составъ оной входятъ: *а*) общее предисловіе, *б*) статья о нравахъ и обычаяхъ Грузинъ, *в*) исторіи Грузіи до распаденія ея на три царства въ 1469 г. Карталинское, Кахетинское и Имеретинское и пять княжествъ: Саатабагское, Гурійское, Мингрельское, Сванетское и Абхазское; *г*) статья о причинахъ распаденія Грузіи на 3 царства и 5 княжествъ: *д*) географическое описаніе и исторія Карталиніи съ 1469 до 1745 г. *е*) географическое описаніе и исторія Кахетіи съ 687 по 1744 года; *ж*) географическое описаніе и исторія Имеретіи съ 686 г. до 1744 года; *з*) географическое описаніе и исторія Ахалцыхской области или Самцхе Саатабаго съ 508 г. по 1744 г. *и*) географическое описаніе Осетіи и другихъ Кавказскихъ странъ.

Въ концѣ приложены:

а) Хронологическій указатель важнѣйшихъ происшествій отъ кончины Царицы Тамары 1201 г. до 1755 годъ.

les langages ecclésiastique et usuel. Toutefois et quoiqu'elle se distingue par la simplicité et la pureté de la langue, on y trouve certaines phrases ampoulées et de ces métaphores propres aux écrivains orientaux. Le défaut le plus sensible de cet ouvrage, c'est que l'on y rencontre rarement l'indication des années où les faits se sont passés; mais par compensation, quelques manuscrits portent en tête la liste des rois géorgiens, avec la mention des années de leur avénement et de la mort ou abdication de chacun d'entre eux.

La Chronique a été publiée en 1849, par M. Brosset, en trois parties, dont l'une contient le texte, la seconde la traduction annotée, la troisième des Additions et éclaircissements à l'Histoire de la Géorgie. En général ces trois volumes donnent d'exacts renseignements, tirés des sources géorgiennes, arméniennes et orientales, et des auteurs européens, qui pourront servir de précieux matériaux pour l'historien futur de la Géorgie.

H) A la seconde catégorie de compositions historiques, en géorgien, relatives à la Géorgie, se rapportent :

a) l'Histoire de la Géorgie par le tsarévitch Wakhoucht, fils du roi Wakhtang VI le législateur, qui, après avoir pris part à plusieurs expéditions contre les ennemis de son pays, jusqu'en 1724, passa en Russie cette même année, avec son père. Là, profitant des nombreux matériaux recueillis par Wakhtang, il écrivit une Histoire détaillée de la Géorgie, participa à la publication de la Bible géorgienne, en 1744, à Moscou, édition qui fut faite sur grand papier, avec des caractères très beaux et très purs, enfin il composa le permier vocabulaire russe-géorgien, dont il se trouve un exemplaire au Musée asiatique de l'Académie, et traduisit la Géographie des contrées de l'Europe.

L'Histoire de Wakhoucht commence à l'origine de la nation géorgienne et se prolonge jusqu'au milieu du XVIIIe s. Elle renferme: 1) une Préface générale; 2) un chapitre sur les moeurs et coutumes des Géorgiens; 3) une histoire de la Géorgie jusqu'à sa division en trois royaumes, en 1469, à savoir, le Karthli, le Cakheth et l'Iméreth, et en cinq principautés, celles de Saathabago, de Gouria, de Mingrélie, de Souaneth et d'Aphkhazie; 4) un chapitre sur les causes de ce morcellement; 5) une Description géographique du Karthli, et l'Histoire de ce pays depuis 1469 jusqu'en 1744; 6) la Description géographique du Cakheth et l'Histoire du pays depuis 687 jusqu'en 1744; 7) la Description géographique de l'Iméreth et son Histoire, depuis 686 jusqu'en 1744; 8) la Description géographique de la province d'Akhal-Tzikhé, dite Samtzkhé ou Saathabago, et son Histoire, depuis 508 jusqu'en 1744; 9) la Description géogragraphique de l'Oseth et des autres contrées du Caucase.

A la fin ont été ajoutés :

1) Un registre chronologique des événements les plus importants, depuis la mort de Thamar, en 1201, jusqu'en 1755.

б) Хронологическая таблица, показывающая современныхъ Грузинскимъ Царямъ и Католикосамъ Государей Европы и Азіи. Таблица эта начинается съ перваго Грузинскаго царя Фарнаваза, жившаго за 237 л. до Р. Х. и кончается 1745 г. по Р. Х.

в) Списокъ деревнямъ и селамъ, лежащимъ въ Карталиніи и Кахетіи.

Сверхъ того къ Исторіи приложена родословная таблица Грузинскихъ Царей, а къ географическимъ описаніямъ приложены весьма подробныя карты, числомъ до 20. Карты сіи, безсомнѣнія, служили пособіемъ при изданіи картъ Грузіи въ 1766 г. ученому Французу Іосифу де Лилю, данныхъ ему царемъ Бакаремъ. *)

Исторія Вахуштія написана общеупотребительнымъ языкомъ и отличается отъ Хроники безпристрастіемъ, указаніемъ на годы, т. е. когда, какое происшествіе случилось и сокращеніемъ подробностей, заимствованныхъ у Персидскихъ писателей, въ особенности изъ книги, извѣстной подъ заглавіемъ Шахъ Наме (книга царей), сочиненное въ стихахъ персидскимъ поэтомъ Фирдаусіемъ **). Словомъ исторія эта есть трудъ ученаго человѣка, разсматривающаго происшествія съ критической точки зрѣнія.

Не смотря на всѣ сіи достоинства древняя исторія Вахуштія стоитъ ниже Хроники, единственно потому только, что сія послѣдняя составлена изъ древнихъ оригинальныхъ лѣтописей и гораздо подробнѣе Вахуштіевой древней исторіи.

Вахуштій кромѣ Хроники при составленіи своей Исторіи имѣлъ въ виду и другія сочиненія, о которыхъ упоминаетъ вначалѣ хронологическаго списка важнѣйшихъ происшествій, а имено;

а) Древній Судебникъ Имеретіи.

б) Псалтырь на пергаменѣ Месховъ. Эта книга заключала и хронологическій указатель важнѣйшихъ происшествій.

в) Ирмосъ Имеретинскій, написанный на пергаментѣ и содержавшій также хронологическій списокъ важнѣйшихъ происшествій.

г) Хронологическій указатель важнѣйшихъ просшествій, составленный Тлашадзевымъ.

д) Гуджары и грамоты, жалованыя князьямъ Баратовымъ и Тумановымъ.

е) И многія древнія лѣтописи Грузіи.

Географическое описаніе Грузіи и статья о правахъ и обычаяхъ напечатаны съ французскимъ переводомъ и 6 картами, въ 1843 г. Академикомъ Броссе.

2) Исторія Грузіи царевича Іоанна сына послѣдняго Грузинскаго Царя Георгія содержитъ въ себѣ происшествія отъ принятія Грузинами Христіанской вѣры до конца XVIII столѣтія. Исторія эта включена въ сочиненіе, которое извѣстно подъ заглавіемъ: «Путешествіе

*) См. книгу историографическія записки о странахъ, лежащихъ между морями Чернымъ и Каспійскимъ. Перев.: съ французскаго, С. Петербургъ 1810 г. стран: 68.

**) Шахъ Наме переведенъ и на Грузинской языкъ и извѣстна подъ названіемъ Ростоміани.

2) Un Tableau chronologique où se voient, en regard des monarques et catholicos géorgiens, les rois leurs contemporains, en Europe et en Asie. Ce Tableau commence à Pharnawaz, le premier roi géorgien, mort en 237 av. J.-C., et se termine en 1745.

3) Un registre des villages et bourgs du Karthli et du Cakheth.

En outre, un Tableau généalogique des rois géorgiens a été joint à l'Histoire, et des cartes géographiques très détaillées, au nombre de 20, complétant les descriptions. Ces cartes, sans aucun doute, ont servi de matériaux au savant français Joseph Delille, quand il publiait en 1766 la carte de la Géorgie, d'après celles communiquées par le roi Bakar. *)

L'Histoire de Wakhoucht est écrite dans la langue vulgairement employée et se distingue de la Chronique par le ton d'impartialité, par l'indication des années où les événements se sont accomplis, par la suppression des détails empruntés aux historiens persans et surtout au livre connu sous le nom de Chah-Nameh, Livre des rois, écrit en vers par le poète Firdousi**): en un mot, c'est l'oeuvre d'un homme instruit, regardant lès choses du point de vue de la critique.

Malgré toutes ces qualités, l'Histoire ancienne de Wakhoucht est inférieure à la Chronique, mais en cela seulement, que celle-ci est composée d'anciennes relations originales et beaucoup plus détaillée.

En rédigeant son livre Wakhoucht a pu se servir, outre la Chronique, de diverses compositions mentionnées en tête du Registre chronologique des événements les plus importants. Ce sont:

1) un ancien livre de jurisprudence, d'Iméreth;

2) un Psautier en dialecte mesque, qui renfermait un registre chronologique;

3) un livre d'hymnes, d'Iméreth, écrit sur parchemin et contenant un registre du même genre;

4) un registre chronologique d'événements importants, par Tlachadzé;

5) des chartes et rescrits donnés aux princes Barathachwili et Toumanichwili;

6) une foule d'anciennes chroniques géorgiennes.

La Description géographique de la Géorgie et l'article sur les moeurs et coutumes ont été imprimés en 1843 par M. Brosset, avec une traduction française et six cartes.

b) L'Histoire de Géorgie, par le tsarévitch Ioané, fils de Giorgi, dernier roi de Giorgie, renferme les événements depuis la conversion des Géorgiens au christianisme jusqu'à la fin du XVIIIe s. Cet ouvrage fait partie lui-même d'un livre connu sous le titre de: «Voyage en Géor-

*) V. le livre intitulé Историографическія записки о странахъ, лежащихъ между морями Чернымъ и Каспійскимъ, traduit du français; S.-Pét. 1810, p. 68.

**) Le Chah-Nameh a été traduit en géorgien, sous le nom de Rostomiani.

по Грузіи Грузинскаго Іеремонаха Іоны.» Сочиненіе это, раздѣленное на три части, важно не только для изученія Грузинской исторіи, но и для изученія географіи Грузіи, народности, обычаевъ, литературы и т. д. Рукописный экземпляръ сего обширнаго сочиненія имѣется у наслѣдника Царевича Іоанна, князя Ивана Григорьевича Грузинскаго.

3) Древняя исторія Грузіи, составленая по грузинскимъ, греческимъ, латинскимъ и персидскимъ историческимъ сочиненіемъ царевича Теймураза, объемлетъ происшествія отъ начала грузинскаго народа до принятія Грузинами въ 317 г. Христіанской Вѣры, издано мною въ 1850 году. Сочиненіе это, отличающееся простотою разсказа и увлекательнымъ краснорѣчіемъ, имѣетъ болѣе литературное достоинство, чѣмъ историческое.

4) Краткая исторія Грузіи Католикоса Антонія I, написанная имъ для употребленія въ учрежденныхъ въ царствованіе Царя Ираклія II духовныхъ училищахъ.

5) Родословная таблица Грузинскихъ Царей съ краткою исторіею Карталиніи, Кахетіи, Имеретіи и Саатабаго, составленная Давидомъ Тумановымъ.

Третье, къ сказаніямъ современниковъ относятся:

1) Историческія записки Католикоса Захарія, жившаго въ началѣ XVII вѣка (1617 г.) См. Церковную исторію Пл. Іоселіана, стр. 120. изд. 2-ое

2) Исторія Христіанства въ Кобулетѣ (западной Гуріи) написана Іоанномъ Чхатурійскимъ (1698 г.), см. Исторію Грузинской Церкви П. Іоселіана, 2 изд. стр. 121.

3) Лѣтопись Грузіи Сехніа Чхейдзева содержитъ Исторію съ 1653 г. по 1737. г. Чхейдзе былъ современникъ Карталинскому Царю Георгію XI (1676—1709), участвовалъ съ нимъ вмѣстѣ въ походахъ противу возмутителя Кандагарской области Мирвейса; потому сочиненіе это весьма важно и для Персидской Исторіи. Происшествія, случившіяся въ это время въ Персіи Чхейдзевымъ описаны съ подробностію и аккуратностію.

4) Лѣтопись Папуна Орбеліанова объемлетъ Исторію Грузіи съ 1737 года, по 1757 годъ. Папуна Орбеліановъ былъ современникомъ Царямъ: Вахтангу VI Историку и Законодателю и Ираклію II, участвовалъ во многихъ походахъ, былъ нѣсколько разъ въ Персіи и описалъ всѣ происшестія этого времени, случившіяся въ Грузіи и Персіи подробно и аккуратно. Лѣтопись Папуна Орбеліанова есть продолженіе лѣтописи Сехніа Чхейдзева.

Рукописный экземпляръ лѣтописей Сехніа Чхейдева и Папуна Орбеліанова, сколько намъ извѣстно, находится въ одной только Академической библіотекѣ Восточныхъ рукописей; съ нихъ, по порученію Академика Гильденштеда, сдѣланъ Русскій переводъ, хранящійся такъ же въ Академической библіотекѣ восточныхъ рукописей.

5) Лѣтопись Грузіи Горійскаго уроженца Парсадана Гіоргиджанидзева начинается Исторіею введенія въ Грузіи и Арменіи Христіанской Вѣры и кончается царствованіемъ Царя

gie, du moine géorgien Iona;» il est divisé en trois parties et non moins intéressant pour la connaissance de la géographie, de la nationalité, des coutumes et de la littérature, que pour celle de l'histoire. Un exemplaire manuscrit de ce vaste travail se trouve chez le prince Ivan Grigoriévitch Grouzinski, descendant du tsarévitch Ioané.

c) L'ancienne histoire de Géorgie, par le tsarévitch Théimouraz, composée d'après les sources géorgiennes, grecques, latines et persanes, renfermant les événements depuis l'origine de la nation géorgienne jusqu'à la conversion du pays au christianisme, en 317, a été éditée par moi en 1850. Cet ouvrage, qui se distingue par la simplicité du récit et par le charme du style, a un plus grand mérite littéraire qu'historique.

d) L'abrégé d'histoire, d'Antoni premier, catholicos, a été écrit pour l'usage des écoles ecclésiastiques, instituées sous le règne d'Iracli II.

e) Le Tableau généalogique des rois géorgiens et une courte histoire du Karthli, du Cakheth, de l'Iméreth et du Saathabago, dressé par David Toumanof.

A la IIIe catégorie, les Relations des contemporains, se rapportent:

1) Les Mémoires historiques du catholicos Zakaria, vivant au commencement du XVIIe s. (1617); v. l'Histoire de l'église géorgienne par Platon Iosélian, 2e édit. p. 120.

2) Histoire du christianisme à Kebouleth, dans le Gouria occidental, par Ioané de Tchékhothaour (1698), v. l'Histoire de l'église géorgienne, par Platon Iosélian, 2e édit. p. 121.

3) La Chronique de Sekhnia Tchkhéidzé renferme l'histoire de 1658 à 1739. Ce Sekhnia, qui était contemporain du roi de Karthli Giorgi XI (1676—1709), participa avec lui aux campagnes contre Mir-Weis, le rébelle de la province de Qandahar: c'est-là ce qui donne un grand intérêt à son livre pour l'histoire de Perse. Les événements accomplis alors dans ce pays sont racontés par Sekhnia exactement et avec détails.

4) La Chronique de Papouna Orbélian renferme l'histoire de la Géorgie entre les années 1739 et 1757. Papouna fut contemporain des rois Wakhtang VI, l'historien et le législateur, et d'Iracli II; il a pris part à plusieurs campagnes, alla plusieurs fois en Perse et a raconté les faits de cette époque, en ce qui concerne la Perse et la Géorgie, avec exactitude et détails.

Un exemplaire manuscrit des chroniques de Sekhnia et de Papouna se trouve seulement, que l'on sache, au Musée asiatique de l'Académie; l'Académicien Güldenstädt en avait fait faire une traduction russe, qui se conserve également au même Musée.

5) L'Histoire de Géorgie, par Pharsadan Giorgidjanidzé, natif de Gori, commence par le récit de l'introduction de la foi chrétienne en Géorgie et en Arménie, et se termine sous le

Георгія XI (около 1703 г.) Повѣствованія до ц. Ростома составлены по народнымъ сказаніямъ, безъ строгой послѣдовательности въ повѣствованіяхъ и безъ означенія времени года. За то, будучи очевидцемъ и участникомъ во всѣхъ событіяхъ, случившихся въ правленіе ц. Ростома, Вахтанга V, Шахъ-Навааза, и Георгія, царствованіе сихъ Царей онъ разсказываетъ съ подробностію обстоятельствъ каждаго событія и съ означеніемъ времени. Парсаданъ Гіоргиджанидзе написалъ и другое сочиненіе подъ заглавіемъ: Законы Магометанскіе. «Джами-Абасси» Собственоручной экземпляръ сего сочиненія хранится въ библіотекѣ Императорской Академіи Наукъ.

6) Продолженіе Хроники, неизвѣстнаго Автора, заключаетъ въ хронологическомъ порядкѣ происшествія, случившіяся въ Грузіи съ 1476 по 1620 годъ, писанно, какъ видно изъ самаго сочиненія, современными людьми.

7) Исторія Грузіи отъ 1744 г. по 1835 г. Грузинскихъ Царевичей: Давида и Баграта служитъ продолженіемъ Вахуштіевой Исторіи Кахетіи.

8) Исторія о разореніи Тифлиса Ага Магамедъ Ханомъ въ 1795 году, начинается съ 1789 г. и продолжается по 1801 годъ, написано царевичемъ Теймуразомъ и литографирована Академикомъ Броссе въ 1834 г. въ Парижѣ и заключаетъ въ себѣ текстъ съ переводомъ французскимъ.

9) Исторія завоеванія Турками Ахалцыхской области въ 1625 неизвѣстнаго Автора.

10) Исторія похода Имеретинскаго Царя Соломона I въ Абхазію и битвы подъ крѣпостію Рухи, написаны въ стихахъ Бессаріономъ Габашвили и Гегедчкоремъ.

11) Историческія записки Католикоса Доментія (1703). См. исторію груз. церк. Пл. Іоселіана, 2 изд. стр. 121.

Четвертое, къ отдѣльнымъ жизнеописаніямъ относятся:

1) Жизнь Царя Давида Агмашенебели и жизнь Св. Нины Равноапостольныя написаны въ 1116 г. Монахомъ Ефремомъ малымъ, современникомъ Царя Давида III Агмашенебели (1089—1125).

2) Житія Грузинскихъ Святыхъ начинается жизнеописаніемъ Св. Равноапостольныя Нины, обращеніемъ Грузіи въ Христіанство, продолжается жизнеописаніемъ благочестивыхъ мужей и женъ, споспѣшествовавшихъ распространенію христіанства въ Грузіи и богоугодными своими подвигами заслужившихъ сопричисленіе къ Святымъ, коихъ память празднуется Грузинскою Церковью въ установленные дни и доходятъ до царицы Кетеваны, замученной въ 1624 г. Персидскимъ Шахомъ Аббасомъ I. Житія Грузинскихъ Святыхъ, не смотря на древность, отличаются простотою и ясностію слога, написаны современными духовными лицами, духомъ христіанскимъ и весьма важны для будущаго историка Грузіи, по содержанію и описанію жизни и подвиговъ Царей, Царицъ, Князей и Лицъ, имѣвшихъ участіе въ борьбѣ съ варварами за вѣру и отечество. Житія Св. Отцевъ Грузинскихъ собраны

règne de Giorgi XI, vers 1703. Jusqu'au règne de Rostom, l'historien s'en tient aux traditions nationales, sans beaucoup de méthode dans l'exposé des faits et sans dates. Par compensation, comme il a été témoin oculaire, et qu'il a joué un rôle dans les événements sous l'administration de Rostom, de Wakhtang V ou Chah-Nawaz, et de Giorgi, il entre dans tous les détails des circonstances de chaque fait et en indique l'année. Ce même auteur a encore traduit «Les lois musulmanes (Djàmi Abassy)», traduction dont l'original autographe se conserve au Musée asiatique de l'Académie des sciences.

6) La continuation de la Chronique, par un anonyme, renferme dans l'ordre chronologique les événements accomplis en Géorgie de 1476 à 1620, et paraît avoir été écrite par des contemporains, comme le prouvent certains passages.

7) L'Histoire de Géorgie, de 1744 à 1835, par les tsarévitch David et Bagrat, sert de continuation à celle de Wakhoucht.

8) L'Histoire de la ruine de Tiflis par Agha-Mohammed-Khan, en 1795, commençant en 1789 et allant jusqu'en 1801, a été écrite par le tsarévitch Théimouraz et lithographiée en 1834, par M. Brosset, à Paris, texte et traduction française.

9) Histoire anonyme de la conquête du pays d'Akhal-Tzikhé en 1625.

10) Récit de l'expédition de Solomon Ier, roi d'Iméreth, en Aphkhazie, et de la bataille sous la citadelle de Roukh, écrit en vers par Bessarion Gabachwili et par Gégedchcor.

A la IVe série, les Biographies, se rapportent:

1) La Vie du roi David-le-Réparateur, et celle de Se. Nina, égale aux apôtres, écrites en 1116, par le moine Ephrem-le-Petit, contemporain de ce roi David (1089—1125).

2) Les Vies des saints Géorgiens, commençant par celle de Se. Nina, égale aux apôtres, et par la conversion de la Géorgie au christianisme, se continuent par la biographie des vénérables hommes et femmes qui ont concouru au développement de la religion dans le pays, par la pureté de leur vie, qui leur a mérité d'être inscrits parmi les saints, et dont la mémoire est fêtée à certains jours par l'église géorgienne; ce recueil s'étend jusqu'à la reine Kéthéwan, martyrisée en 1624 par Chah-Abaz. Outre leur antiquité, les Vies des saints Géorgiens se distinguent par un style simple et clair; elles ont été écrites par des ecclésiastiques contemporains et respirent l'esprit de piété. Elles seront très importantes pour le futur historien de la Géorgie, parce qu'elles contiennent entre autres choses les faits et gestes des rois, des reines, des princes et des personnages qui ont participé à la lutte contre les barbares, pour la foi et la patrie. El-

въ одну книгу Католикосомъ Бессаріономъ, жившимъ въ 1724 году, въ царствованіе Царя Вахтанга VI; оно заключаетъ:

а) Жизнь Святыя Равноапостольныя Нины, исторію обращенія Грузинъ въ Христіанство и Царя Мріана.

б) Сказанія о Воздвиженіи Животворящаго Столпа, о Хитонѣ Господнѣ и т. д. Сказанія сіи служатъ продолженіемъ жизни Св. Нины.

в) Жизнь Св. Іоанна Зедадзнели, который въ половинѣ VI вѣка, вмѣстѣ съ двѣнадцатью учениками прибылъ изъ Сиріи въ Грузію для проповѣди Христіанской Вѣры.

г) Жизнь Св. Давида Гареджели, ученика Св. Іоанна Зедадзнели.

д) Жизнь Св. Шіо, ученика Св. Іоанна Зедадзнели,

е) Жизнь Св. Абиба Некресели, такъже ученика Св. Іоанна Зедадзнели.

ж) Жизнь Св. братьевъ Давида и Константина Аргветскихъ Князей, кои во время нашествія племянника Магометова Мурвана, прозваннаго Грузинами Кру (глухой) были взяты Арабами въ плѣнъ и восприяли мученическую смерть за вѣру, въ 730 году. Жизнь Давида и Константина переведена на Славянскій языкъ Архіепископомъ Астраханскимъ Гаіозомъ. Мощи сихъ святыхъ почиваютъ въ ракѣ въ небольшой каменной церкви близъ города Кутайса.

Всѣ вышеозначенныя жизни святыхъ написаны Католикосомъ Грузіи Арсеніемъ, который жилъ спустя 404 года отъ пришествія или кончины Св. Іоанна Зедадзнели, т. е. въ половинѣ X вѣка. Весьма древній рукописный экземпляръ на пергаментѣ Житія Святыхъ, написанный Католикосомъ Арсеніемъ, хранится въ Библіотекѣ восточныхъ рукописей Императорской Академіи Наукъ.

з) Жизнъ Св. Иларіона, преставившагося въ 885 г. по Р. Х. написана, по повелѣнію Греческаго Императора Василія Македонскаго, а съ Греческаго переведена на Грузинскій языкъ Инокомъ Теофилемъ, жившимъ въ царствованіе ц. Давида III Агмашенебели, въ концѣ XI вѣка.

и) Житіе Св. Іоанна и сына его Евѳимія, жившихъ въ концѣ X вѣка и переложившихъ Св. Писаніе съ Елинскаго языка на Грузинскій и другія книги духовнаго содержанія числомъ до 45, написано Георгіемъ Святогорцемъ. Іоаннъ и Евѳиміи *) вмѣстѣ съ Торникіемъ Эристовомъ положили основаніе Иверской обители на Аѳонской горѣ, которая имѣетъ Библіотеку Грузинскихъ рукописей духовнаго содержанія, писанныхъ на пергаментѣ, числомъ до 300. Каталогъ сихъ рукописей имѣется у многихъ

і) Житіе Св. Георгія Святогорца, настоятеля Иверской обители на Аѳонской Горѣ въ Греціи, жившаго въ половинѣ XI в. **) и переложившаго вновь съ Елинскаго языка

*) Евѳимій представился въ 1028 г.

**) Св. Георгія преставился 1066 г.

les ont été recueillies en un seul livre par le catholicos Bessarion, qui vivait en 1724, sous le roi Wakhtang VI, et contiennent:

a) La Vie de Se. Nina égale aux apôtres, l'histoire de la conversion des Géorgiens et celle du roi Mirian.

b) L'Histoire de la robe du Sauveur et de l'érection de la colonne vivifiante, récit faisant suite à la vie de Se. Nina.

c) La Vie de S. Ioané Zédadznel, qui au milieu du VIe s. vint de Syrie en Géorgie avec 12 de ses disciples, pour prêcher la religion chrétienne.

d) La Vie de S. David Garesdjel, disciple du précédent.

e) La Vie de S. Chio, id.

f) La Vie de S. Abibo Nécrésel, id.

g) La Vie des saints frères David et Constantin, princes d'Argoueth, qui, lors de l'invasion de Mourwan, neveu de Mahomet, surnommé *le Sourd*, par les Géorgiens, furent pris par les Arabes et subirent le martyre pour la foi, vers l'an 730. Cette biographie a été traduite du géorgien en slavon par Gaïos, archevêque d'Astrakhan. Les reliques des deux saints se conservent dans un reliquaire, dans une petite église en pierre, au voisinage de Kouthaïs.

Toutes ces biographies ont été écrites par le catholicos géorgien Arséni, vivant 404 ans après la mort de S. Jean Zédadznel, i. e. au milieu du Xe s. Un très ancien exemplaire de l'ouvrage du catholicos Arséni, écrit sur parchemin, se trouve au Musée asiatique de l'Académie.

h) La Vie de S. Ilarion, mort en 885 de J.-C., écrite par ordre de l'empereur Basile-le-Macédonien, et traduite du grec en géorgien par le moine Théophile, vivant sous le règne de David-le-Réparateur, à la fin du XIe s.

i) La Vie de S. Jean et de son fils Ewthyme, vivant à la fin du Xe s., et qui ont traduit la Se.-Ecriture du grec en géorgien, ainsi que plusieurs autres livres concernant la religion, au nombre de 45: c'est l'ouvrage de Giorgi de la Sainte-Montagne. Jean et Ewthyme *), de concert avec l'éristhaw Thornic, posèrent les fondements de la laure Ibérienne, au mont Athos, possédant une bibliothèque de manuscrits géorgiens, relatifs à la religion, écrits sur parchemin, au nombre de 300. Plusieurs personnes ont le Catalogue de cette collection.

k) La Vie de S. Giorgi, de la Se.-Montagne, supérieur de la laure Ibérienne, au mont Athos, vivant au milieu du XIe s. **), qui traduisit de nouveau, du grec en géorgien, la Bible

*) Il mourut en 1028.

**) Il mourut en 1066.

на Грузинскій Библію и другія Церковныя Книги и Творенія Св. Отцевъ, написано духовнымъ отцемъ его Георгіемъ Олтисели.

к) Житіе Св. Гоброна, пострадавшаго въ концѣ IX вѣка за вѣру, вмѣстѣ съ 133 другими, отъ предводителя Арабовъ Абулъ-Касема, написано Епископомъ Мтбеварскимъ Стефаномъ, по повелѣнію Ашота Эристова, жившаго въ половинѣ X вѣка.

л) Житіе Св. Константина, предводительствовавшаго войсками противу Арабовъ въ 855 г. написана неизвѣстно кѣмъ.

м) Житіе Св. Евстафія, замученнаго Персами во время княженія Стефана Гурамовича 639—663 г. написано неизвѣстно кѣмъ.

н) Житіе царицы Шушаники, пріявшей отъ мужа своего около 458 г. мученическую смерть за вѣру, написано духовнымъ ея отцемъ Яковомъ.

о) Житіе Св. Царицы Кетеваны, замученной Персидскимъ Шахомъ Аббасомъ въ 1624 г, написано Католикосомъ Бессаріономъ.

п) Житіе Св. Царя Луарсаба написано Католикосомъ Бессаріономъ. Царь Луарсабъ воспріялъ мученическую смерть отъ Персидскаго Шаха Аббаса за вѣру въ 1622 году.

р) Житіе Св. Царя Арчила, воспріявшаго мученическую смерть отъ Арабовъ въ 718 году.

с) Житіе Св. Петра Грузинскаго, сына Царя Варзабакура, жившаго во время Греческаго Императора Ѳеодосія младшаго, написано на Ассирійскомъ языкѣ ученикомъ его Захаріемъ, съ Ассирійскаго переведено на Грузинскій языкъ Священникомъ Макаріемъ.

т) Житіе Св. Исе Цилкнели, ученика Святаго Іоанна Зедазнели, жившаго въ половинѣ VI вѣка, написано неизвѣстно кѣмъ.

у) Житіе Св. Іосифа, Отца Алавердскаго, ученика Св. Іоанна Зедазнели (см. выше). написано неизвѣстно кѣмъ.

ф) Житіе Св. Або, пострадавшаго отъ Сарацынъ въ 791 г. въ городѣ Тифлисѣ написано современникомъ Іоанномъ Сабанидзе, по просьбѣ Католикоса Самуеля.

х) Житіе Св. Раждена, замученнаго Персами въ царсвованіе Вахтанга I Горгаслана (446—499 г.) написано неизвѣстно кѣмъ.

ч) Житіе Св. мучениковъ: Бидзини изъ князей Челокаевыхъ и братьевъ Шалвы и Елизбара изъ князей Эристовыхъ, жившихъ во время Кахетинскаго царя Теймураза I и замученныхъ Персіянами за вѣру около 1660 года.

Кромѣ собранія Житія святыхъ Католикоса Бессаріона имѣются и другихъ авторовъ, и именно:

а) Житіе Царя Арчила написано родственникомъ его Джуаншеромъ Джуаншеровымъ.

б) Житіе Св. Царицы Кетеваны написаны стихами: *а*, сыномъ ея Теймуразомъ I, и *б*, княземъ Димитріемъ Багратіономъ, послѣднее издано въ С.Петербургѣ въ 1819 году;

et d'autres livres ecclésiastiques, ainsi que les oeuvres des saints pères: l'auteur en est Giorgi Olthisel.

l) La Vie de S. Gobron, qui souffrit le martyre pour la foi à la fin du IXe s., avec 133 autres, par ordre du gouverneur arabe Aboul-Cassem; écrite par Etienne Mtbéwar, par ordre d'Achot éristhaw, vivant à la moitié du Xe s.

m) Vie de S. Costantiné, qui commandait une armée contre les Arabes, en 855; écrite par un inconnu.

n) Vie de S. Eustathe, martyrisé par les Perses, au temps du mthawar Stéphanos, fils de Gouram, 639—663; ouvrage d'un anonyme.

o) Vie de la reine Chouchanica, martyrisée pour la foi, par la main de son mari, environ l'an 458, écrite par Iakob, père spirituel de la reine.

p) Vie de la Se. reine Kéthéwan, martyrisée par ordre de chah Abaz Ier en 1624; écrite par le catholicos Bessarion.

q) Vie du S. roi Louarsab, écrite par le catholicos Bessarion. Le roi Louarsab fut martyrisé en 1622, par ordre de Chah-Abaz Ier.

r) Vie du S. roi Artchil, martyrisé par les Arabes en 718.

s) Vie de S. Pétré le Géorgien, fils du roi Varza-Bakar, vivant sous le règne de l'empereur grec Théodose-le-Jeune; écrite en langue syrienne par son disciple Zakaria et traduite du syrien en géorgien par le prêtre Macari.

t) Vie de S. Isé Tsilcnel, disciple de S. Jean Zédadznel (v. sup.), écrite par un inconnu.

u) Vie de S. Iosep d'Alawerd, disciple de S. Jean Zédadznel; écrite par un inconnu.

v) Vie de S. Abo, martyrisé par les Sarrasins vers 791, à Tiflis; écrite par un contemporain, Ioané Sabanidzé, à la prière du catholicos Samouel.

x) Vie de S. Rajden, martyrisé par les Perses, sous le règne de Wakhtang-Gourgaslan, 446—499, écrite par un inconnu.

y) Vie des SS. martyrs Bidzina, de la famille des princes Tcholaqachwili, et des frères Chalwa et Elizbar, princes éristhaws, vivant sous le roi de Cakheth Théimouraz Ier, qui furent martyrisés pour la foi, vers 1660.

Outre la collection des Vies des saints, du catholicos Bessarion, il y en a d'autres auteurs:

a) Vie du saint roi Artchil, écrite par Djouancher Djouanchérian, son parent.

b) La Vie de la sainte reine Kéthéwan, écrite en vers: 1) par son fils, le roi Théimouraz; 2) par Dimitri Bagration; cette dernière publiée à St.-Pétersbourg en 1819. En prose: 1) par

въ прозѣ: *а*) Георгіемъ Іеромонахомъ Гареджійскимъ, жившимъ въ 1737, *б*) Армянскимъ историкомъ Аракелемъ (1601 — 1662 г.). Жизнь ея имѣется и на Европейскихъ языкахъ *). Сверхъ того жизнь царицы Кетеваны, неизвѣстнаго автора напечатана Академикомъ Броссе въ историческихъ запискахъ, литографированныхъ въ Парижѣ, въ 1834 г.

в) Житіе Царя Луарсаба написано Архіепископомъ Тифлисскимъ Іосифомъ. И многихъ другихъ неизвѣстныхъ авторовъ.

Сверхъ сихъ на Аѳонской Горѣ въ Иверскомъ монастырѣ находятся Житія Грузинскихъ Святыхъ, которыя въ Грузіи не отысканы, и именно:

а) Мученичество Св. Боа.

б Мученичество Св. Іуліана Ебецели.

в) Мученичество 9 братьевъ Колаели.

г) Подвиги и мученическая смерть Антонія Раваха.

д Мученичество Св. Давида Двинеля.

е) Мученичество Св. Михаила инока.

ж) Мученичествво Св. Вардана.

з) Мученичество Св. Хобы.

и) Мученичество Св. Месукевельцевъ и видѣніе Царя Константина (Грузинскаго).

і) Житіе Исаака Пертевскаго.

к) Житіе Св. Пзида и Бозида.

л) Мученичество Св. Армянскихъ Архипастырей: Аристакера, Ортанера, Исаака, Григорія и Даніила.

м) Мученичество Царицы Сенедухты.

н) Житіе Св. Давида и Таричана.

о) Мученичество Св. Гуландухты.

п) Житіе Св. Симона Мандроели.

р) Мученичество Св. Конона.

с) Житіе Армянскаго Епископа Григорія.

т) Житіе Св. Варлама.

3) Собраніе жизни Святыхъ Католикоса Василія. Объ этомъ упоминаетъ Антоній I Католикосъ въ жизни Св. Неофита.

4) Собраніе жизни и подвиговъ Святыхъ Мучениковъ Грузинскихъ, извѣстное подъ заглавіемъ Мартирика, написано Католикосомъ Антоніемъ I., который по убіеніи Католикоса Николая Херхеулидзе въ 1744 г. облекся его званіемъ. Онъ былъ сынъ Царя Іесея и сестры царя Теймураза II. Католикосъ Антоній любилъ науки и отечественную

*) См. Церковную исторію П. Іоселіана, 2 изд. стр. 101.

le hiéromonaque Giorgi Garesdjel, vivant en 1737; 2) par l'historien Arakel (1601—1662). On la trouve aussi dans les langues européennes*); en outre une Vie de la sainte reine, d'un auteur inconnu, a été lithographiée par M. Brosset, à Paris, en 1834, dans ses Mémoires inédits.

c) Vie du S. roi Louarsab, par Ioseb, archevêque de Tiflis, et par plusieurs anonymes.

Et encore au mont Athos, au couvent Ibérien, on trouve des Vies de saints Géorgiens qui ne se rencontrent pas en Géorgie:

a) Martyre de S. Boas.
b) — de S. Julien Ebétzel.
c) — des neuf frères, de Cola.
d) Actions et martyre d'Antoni Rawakh.
e) Martyre de S. David, de Dovin.
f) — de Michaël, moine.
g) — de S. Vardan.
h) — de S. Khob.
i) — des SS. Mésoukévels, et Vision du roi Costantiné, de Géorgie.
j) — de S. Isac de Berta.
k) Vie des SS. Izid et Bozid.
l) — des SS. archipasteurs arméniens Aristaker, Ortaner, Isaac, Grégoire et Daniel.
m) — de la Se. reine Sénédoukht.
n) — des SS. David et Taridchan.
o) — de Se. Goulandoukht.
p) — de S. Simon Mandroel.
q) — de S. Conon.
r) Vie du S. évêque arménien Grégoire.
s) Vie de S. Warlam.

3) Collection des Vies des saints par le catholicos Vasili, mentionnée par le catholicos Antoni Ier, dans la Vie de S. Néophyte.

4) Le recueil des vies et actions des saints martyrs géorgiens, connu sous le nom de *Martyrica*, a été écrit par le catholicos Antoni Ier, qui, après le meurtre du catholicos Nicolas Kherkhéoulidzé, en 1744, fut élevé à cette dignité. Il était fils du roi Iésé et d'une soeur du roi Théimouraz II; il aimait la science et la littérature nationale. Afin de perfectionner ses con-

*) V. l'Histoire de l'église géorgienne, en russe, par Platon Iosélian, 2e éd. p. 101.

словесность. Для лучшаго образованія себя онъ допустилъ къ себѣ, бывшихъ въ Грузіи Католическихъ Миссіонеровъ; но Грузинское духовенство изъ сношенія съ Католическимъ Духовенствомъ возвело сомнѣніе на его правовѣріе, такъ что онъ наконецъ нашелся вынужденнымъ, оставя въ 1755 г. Грузію пріѣхать въ Россію. Здѣсь онъ прибѣгъ къ защитѣ Святѣйшаго Сунода и представилъ на благоусмотрѣніе онаго свое исповѣданіе вѣры, которое признано было совершенно сообразнымъ Православной Греческой Вѣры и блаженныя памяти Государыня Елизавета Петровна въ 1757 г. указала дать ему, подъ названіемъ Архіепископа, Владимірскую Епархію, которою онъ управлялъ до 1763 г. Тутъ онъ усовершилъ себя въ Латинскомъ языкѣ, вмѣсто краткихъ правилъ грузинскаго языка сочинилъ пространную Грамматику, примѣняясь къ Россійской Ломоносова, написалъ Катихизисъ, перевелъ на грузинскій языкъ Философію Баумейстера, физику Вольфа. Въ 1763 г. по просьбѣ Грузинскаго Царя Ираклія II уволенъ былъ изъ Россіи въ Грузію на прежнее достоинство Католикоса. Всѣ вышепомянутыя книги привезъ туда и, заведя школы, приказалъ въ нихъ по этимъ книгамъ преподавать и Катихизисъ публично изъяснять въ церкви. Кромѣ того для духовенства онъ написалъ пространное Богословіе и отвѣты противу заблужденія Папистовъ, Лютеранъ и Армянъ, назвавъ послѣднее Мзаметквелеба, т. е. готовый отвѣтъ *) и. т. д. Католикосъ Антоній умеръ 1788 г. Мая 1 дня. Мѣсто его заступилъ Антоній II, сынъ царя Ираклія II.

Мартирика содержитъ подвиги и страданія Святыхъ въ слѣдующемъ порядкѣ: 1) Мученичество Св. Царицы Кетеваны. 2) Св. Царя Луарсаба, 3) Св. Арчила, 4) Св. Царицы Шушаники, 5) Св. Абибоса, 6) Св. Неофита, Епископа Урбнійскаго, пострадавшаго отъ Персіянъ огнепоклонниковъ въ 799 г. 7) Св. Раждена, 8) Давида и Константина, 9) Св. Бидзины и Эриставовъ: Елизбара и Шалвы; 10) Св. мучениковъ Гареджійскихъ 11) Св. Евстафія, 12) Св. Або, 13) Св. мучениковъ Тифлисскихъ, пострадавшихъ отъ Султана Джелаледина, во время взятія и раззоренія города Тифлиса въ 1224 году: 14) Св. Князя Константина, замученаго Багдадскимъ Калифомъ Абуджафаромъ Мотаземомъ, изъ Династіи Аббасидовъ, въ половинѣ IX вѣка, 15) Св. Гоброна, 16) Св. Шалвы, пострадавшаго такъже отъ Султана Джелаледина, 17) Св. мучениковъ Квабтахевскихъ, пострадавшихъ за вѣру отъ Тамерлана, 18) Св. мучениковъ Сухійскихъ, пострадавшихъ за вѣру отъ Албанскаго царя Датіана, во 2 в. по Р. Х. 19) Исаака и Іосифа, пострадавшихъ отъ Сарацынъ въ концѣ IX вѣка. 20) Св. Григорія, просвѣтителя Армянскаго народа, жившаго въ началѣ IV вѣка.

Вообще Мартирика описываетъ подвиги и страданія за вѣру и отечество царей, царицъ, князей и лицъ, имѣвшихъ участіе въ борьбѣ съ огнепоклонниками, а потомъ и магометанами и вліяніе на утвержденіе Христіанства въ Грузіи на прочномъ основаніи. Она написана съ знаніемъ дѣла, исправностію, съ указаніемъ на годы и источники откуда почерпнуты

*) Сочиненіе это весьма важно для церковной исторіи Грузинской и Армяно-Григоріанской.

naissances, il admettait auprès de sa personne les missionnaires catholiques, qui se trouvaient alors en Géorgie; mais ces rapports avec le clergé catholique, ayant excité les soupçons du clergé géorgien, relativement à son orthodoxie, il se trouva forcé en 1755 de quitter la Géorgie et de passer en Russie. Là il eut recours à la protection du Saint-Synode, et soumit à son approbation une profession de foi, qui fut reconnue parfaitement conforme à celle de l'église grecque orthodoxe, et l'Impératrice Elisavéta Pétrovna, d'heureuse mémoire, le désigna en 1757 pour l'éparchie de Vladimir, avec le titre d'archevêque: il occupa ce siége jusqu'en 1763. Il s'y perfectionna dans la langue latine et composa, au lieu d'un abrégé des règles de la langue géorgienne, une grammaire développée, sur le modèle de la grammaire russe de Lomonosof, écrivit un catéchisme, traduisit en géorgien la Philosophie de Baumeister et la Physique de Wolf. En 1763, à la prière d'Eréclé II, roi de Géorgie, il eut congé de quitter la Russie et de réoccuper en Géorgie la dignité de catholicos. Ayant apporté avec lui les ouvrages sus-mentionnés, il établit des écoles et prescrivit d'enseigner d'après ces livres, et d'expliquer publiquement le catéchisme dans les églises. Il écrivit encore, pour le clergé, une Théologie étendue, des réponses contre les erreurs des papistes, des luthériens, des Arméniens; ce dernier ouvrage est intitulé *Mzametqwéléba* «Réponse toute prête,» *) etc. Le catholicos Antoni mourut en 1788, le 1er mai, et eut pour successeur Antoni II, fils du roi Eréclé.

Le *Martyrica* contient la vie et les souffrances des saints, dans l'ordre suivant: 1) Martyre de la sainte reine Kéthéwan; 2) du S. roi Louarsab; 3) de S. Artchil; 4) de la Se. reine Chouchanic; 5) de S. Abibo; 6) de S. Néophyte, évêque d'Ourbnis, mis à mort par les Perses pyrolâtres, en 799; 7) de S. Rajden; 8) des saints David et Costantiné; 9) de S. Bidzina et des éristhaws Chalwa et Elizbar; 10) des saints martyrs de Garesdja; 11) de S. Estathé; 12) de S. Abo; 13) des martyrs de Tiflis, mis à mort par le sultan Djélal-ed-din, lorsqu'il occupa et dévasta cette ville en 1224; 14) du S. prince Costantiné, martyrisé par Aboudjafar Motasem, khaliphe Abasside de Bagdad, au milieu du IXe s.; 15) de S. Gobron; 16) de S. Chalwa, également martyrisé par Djélal-ed-din; 17) des martyrs de Kwabtha-Khew, mis à mort pour la foi par Tamerlan; 18) des SS. martyrs Soukhians, mis à mort pour la foi par Datian roi d'Albanie, au second siècle de notre ère; 19) des SS. Isaac et Iosif, mis à mort par les Sarrasins, à la fin du IXe s.; 20) de S. Grégoire, l'illuminateur de la nation arménienne, vivant au commencement du IVe s.

En général sont décrites dans le Martyrica les actions et souffrances supportées pour la foi et la patrie par les rois et les reines, par les princes et autres personnages ayant pris part à la lutte contre les pyrolâtres, puis contre les mahométans; la diffusion et l'affermissement du christianisme en Géorgie sur une base solide. Ce livre est écrit avec pleine connaissance du su-

*) C'est un livre très important pour l'histoire des églises géorgienne et grigoriano-arménienne.

*

описываемые подвиги, съ увлекательнымъ и неподражаемымъ краснорѣчіемъ. Это самое лучшее твореніе Католикоса Антонія I.

5) Жизнь великаго Моурава Георгія Саакадзева написана стихами внукомъ сего Моурава Архіепископомъ Тифлисскимъ Іосифомъ Саакадзе. Сочиненіе это написано съ пристрастіемъ и издано въ 1851 г. въ Тифлисѣ.

6) Исторія кончины великаго Моурава Георгія Саакадзе неизвѣстнаго автора литографирована въ Парижѣ въ 1834 г. Ак. Броссе.

7) Жизнь Царя Кахетинскаго Теймураза I (1605—1663) написана стихами царемъ Арчиломъ и издано въ Тифлисѣ 1853 г.

8) Жизнь Царя Вахтанга VI, Законодателя отъ пребыванія его въ Россіи по день кончины, т. е. съ 1725 г. по 1737 г. написана стихами Давидомъ Гурамовымъ.

9) Жизнь Царя Ираклія II, написана секретаремъ сего Царя Оманъ Мдиваномъ.

Къ этому отдѣленію можно отнести и

1) Исторію князей Орбеліановыхъ, переведенную съ Армянскаго языка.

2) Исторію грузинскихъ князей и дворянъ, неизвѣстнаго автора.

3) Исторію Иверской обители, что на Аѳонской горѣ и монастырей, основанныхъ Грузинами въ г. Іерусалимѣ, помѣщенную въ путешествіи къ Св. Мѣстамъ Архіепископа Тимофея, жившаго въ царствованія Царя Теймураза II въ 1755 г.

Пятое, къ Хронологическимъ указателямъ относятся:

1) Хронологическій указатель важнѣйшихъ происшествій отъ 1373 года по 1703 г. неизвѣстнаго автора, изданъ въ Парижѣ съ Французскимъ переводомъ Ак. Броссе въ 1830 г. Новое изданіе сего перевода помѣщень съ запискахъ Академіи Наукъ. VIe Série, Sc. mor. et polit. T. V.

2) Хронологическій указатель важнѣйшихъ происшествій отъ кончины Царицы Тамары, съ 1201 по 1755 годъ, составленный по древнимъ спискамъ Вахуштіемъ, см. выше.

3) Хронологическій указатель важнѣйшихъ происшествій, помѣщенный въ одной рукописи, хранящейся въ Мцхетскомъ Соборѣ. Эта рукопись весьма древняя и написана на пергаментѣ.

4) Хронологическій указатель важнѣйшихъ происшествій Тлашадзева.

Кромѣ сихъ для изученія Грузинской Исторіи весьма важны: *а*) царскія грамоты, указы и постановленія, имѣющіяся во множествѣ у разныхъ лицъ, либо хранящіяся въ архивахъ присутственныхъ мѣстъ и въ ризницахъ церковныхъ и монастырскихъ; *б*) собственноручныя письма Грузинскихъ Царей, владѣтельныхъ Князей и т. д. имѣющіяся такъже у разныхъ лицъ и хранящіяся въ Азіятскомъ Музеѣ Императорской Академіи Наукъ, *в*) переписка Грузинскихъ Царей съ иностранными державами, въ особенности съ Россійскою, хранящаяся въ Архивахъ Министерства Иностранныхъ Дѣлъ; *г*) надписи на цер-

jet, avec exactitude et indication des années et des sources où les faits racontés ont été puisés : le style en est attachant et plein d'éloquence. C'est le meilleur ouvrage du catholicos Antoni Ier.

5) Vie du grand-moouraw Giorgi Saacadzé, écrite en vers par son petit-fils Ioseb Saacadzé, archevêque de Tiflis. Ce livre, écrit avec partialité, a été imprimé à Tiflis en 1851.

6) L'Histoire de la mort du grand-moouraw Saacadzé, par un inconnu, a été lithographiée à Paris, en 1834, par M. Brosset.

7) La Vie de Théimouraz Ier, roi de Cakheth (1605—1663), a été écrite en vers par le roi Artchil, et imprimée à Tiflis en 1853.

8) La Vie du roi Wakhtang VI le législateur, depuis son entrée en Russie, jusqu'à sa mort, 1725—1737, a été écrite en vers par David Gouramis-Chwili.

9) La Vie du roi Iracli II, écrite par son secrétaire le juge Oman.

On peut encore rapporter à cette série :

1) l'Histoire des Orbélians, traduite de l'arménien.

2) l'Histoire des princes et nobles géorgiens, par un inconnu.

3) l'Histoire du monastère Ibérien du mont Athos et de ceux fondés par des Géorgiens à Jérusalem, faisant partie du Voyage aux Saints-Lieux de l'archevêque Timothé, vivant en 1756, sous le roi Théimouraz II.

La *cinquième* série se compose des Registres chronologiques.

1) Registre chronologique d'événements importants, de l'an 1373 à 1703, par un inconnu, publié à Paris, avec une traduction française, en 1830, par M. Brosset. Une nouvelle édition de la traduction a paru dans les Mémoires de l'Académie des Sc. VIe série, Sc. mor. et pol. t. V.

2) Autre registre, depuis la mort de Thamar, 1201—1755, composé par Wakhoucht, d'après d'anciens manuscrits. V. plus haut p. XIII.

3) Autre, faisant partie d'un M-it. conservé dans l'église de Mtzkhétha, qui est très ancien et écrit sur parchemin.

4) Autre, par Tlachadzé.

En outre plusieurs sources sont très importantes pour l'histoire de Géorgie, à savoir: a) les chartes royales, ordres et réglements, qui se trouvent en abondance dans diverses mains, ou se conservent dans les archives des administrations, dans les sacristies des églises et monastères; b) les lettres autographes des rois, des princes indépendants, etc., qui se trouvent chez divers personnages, comme aussi au Musée asiatique de l'Académie; c) la correspondance des rois géorgiens avec les monarques étrangers et notamment celle avec la Russie, déposée aux archives du Ministère des affaires étrangères; d) les inscriptions des églises, monastères et au-

квахъ, монастыряхъ и другихъ памятникахъ, пошаженныя временемъ; *) *д*) монеты, чеканенныя въ Грузіи **), *е*) сочиненія, имѣющія предметомъ внутреннее управленіе народа: 1) Уложеніе Царя Вахтанга VI. Оно содержитъ законы, собственно имъ написанныя для Грузинскаго народа и постановленія: *а*) царя Георгія V Свѣтлаго (1318—1346), написанныя имъ для горскихъ народовъ, *б*) Атабака Бекп, правителя Ахалцыхской области (1361—1391), *в*) Атабага Агбуги, управлявшаго такъже Ахалцыхскою областію (1444—1451), *г*) соборное постановленіе Католикосовъ: Малахія и Евдемона въ 1605, для пресѣченія продажи невольниковъ. Къ этимъ законодательствамъ ц. Вахтангъ VI присовокупилъ переводы съ законовъ: Греческихъ, Армянскихъ и Моисѣевыхъ ***); 2) постановленія Имеретинскаго царства, написанныя неизвѣстно когда и кѣмъ; 3) постановленія объ управленіи царскимъ дворомъ, написанное ц. Вахтангомъ VI и извѣстное подъ заглавіемъ «Дастуламали»; 4) постановленія соборныя Католикоса Михаила, во время ц. Арчила, заключающія правила церемоній во время коронованія царей; 5) многія соборныя постановленія, имѣющіяся въ монастыряхъ Гелатскомъ и Мцхетскомъ и 6) народныя переписи, составленныя по приказанію Царей.

Для будущаго Историка важны и слѣдующія сочиненія, имѣющія предметомъ описаніе нравовъ и обычаевъ Грузинъ, а именно труды Царей: Теймураза II и Арчила и царевича Вахуштія. Первый изъ нихъ написалъ книгу подъ заглавіемъ: «Сарке ткмулта» въ стихахъ, заключающее подробное описаніе нравовъ и обычаевъ Грузинъ; второй въ книгѣ, извѣстной подъ заглавіемъ «Арчиліани» помѣстилъ статью о нравахъ и обычаяхъ, а третій въ началѣ исторіи помѣстилъ статью, которыя разсматриваетъ внутреннее устройство Грузинскаго Царства. Къ симъ слѣдуетъ присоединить подробное топографическое описаніе Грузіи, извѣстное до Царя Вахтанга VI.

Разсмотрѣвъ извѣстныя мнѣ историческія сочиненія о Грузіи на грузинскомъ языкѣ остается указать, какія изъ сихъ сочиненій вошли въ составъ II тома Исторіи Грузіи.

Въ составъ II го тома Исторіи Грузіи, изданнаго мною, по порученію Императорской Академіи Наукъ, вошли слѣдующія историческія сочиненія:

Первое, Изъ новой исторіи Царевича Вахуштія напечатаны: предисловіе къ новой

---

*) Множество таковыхъ надписей разобраны и изданы Ак. Броссе.

**) Монеты грузинскаго царства собраны и изданы въ 1844 году трудами князя М. Баратаева.

***) Уложеніе царя Вахтанга переведено на Русскій языкъ и издано Правительствующимъ Сенатомъ. Основаніемъ текста Греческихъ Законовъ служили Шестикнижіе Армянопуло и Алфавитное собраніе Греческихъ Законовъ Властаро. Русскій переводъ Шестикнижія Армянопуло изданъ Правительствующимъ Сенатомъ. Основаніемъ текста Армянскихъ Законовъ служило, имѣющійся въ Ечміадзинскомъ монастырѣ Армянскіе Законы. Армянскіе Законы Заключаютъ: *а*) постановленія Римскихъ Императоровъ, *б*), собственно узаконенія Армянскихъ царей; *в*) постановленія Церковныя и Моисѣя изъ книги Второзаконія. Въ 1519 году Польскій Король Сигизмундъ I издалъ часть сихъ Законовъ, въ числѣ 124 статей, для Лембергскихъ Армянъ.

tres monuments, que le temps a épargnées*); e) les monnaies frappées en Géorgie**); f) les ouvrages relatifs à l'administration intérieure du pays, comme: 1) le Code de Wakhtang VI, contenant les lois et constitutions écrites spécialement pour la nation géorgienne, P. E. celles de Giorgi V le-Brillant, 1318—1346, rendues pour les peuples des montagnes; celles de l'atabek Béka, gouverneur de la province d'Akhal-Tzikhé, 1361—1391; celles de l'atabek Aghbougha, gouvernant le même pays en 1444—1451; les canons du concile des catholicos Malakia et Ewdémon, en 1605, ayant pour but de mettre fin à la vente des esclaves; à ces lois, Wakhtang VI a ajouté la traduction des lois grecques, arméniennes et de Moïse***); 2) les lois du royaume d'Iméreth, rendues on ne sait ni quand ni par quel souverain; 3) les réglements pour l'administration du palais, rédigés par Wakhtang VI et connus sous le titre de Dastoulamal; 4) les décisions rédigées par le catholicos Michaël, au temps du roi Artchil, renfermant les règles du cérémonial à observer au couronnement des rois; 5) beaucoup de réglements ecclésiastiques, se trouvant dans les églises de Gélath et de Mtzkhétha; 6) les récensements exécutés par ordre des rois.

Le futur historien devra prendre en considération les ouvrages suivants, ayant pour objet la description des moeurs et coutumes des Géorgiens, et nommément les écrits des rois Théimouraz II et Artchil et du tsarévitch Wakhoucht. Le premier a composé, sous le titre de *Sarké thkmoultha* «Miroir des récits» une description détaillée, en vers, des moeurs et usages des Géorgiens; le second, dans son recueil poétique *Artchiliani*, a inséré un article sur le même sujet; le troisième fait précéder son Histoire d'un discours où il donne des détails sur l'organisation intérieure de la monarchie. A quoi il faut joindre la description topographique détaillée de la Géorgie, connue dès avant le roi Wakhtang VI.

Après avoir passé en revue ce que l'on connnaît d'ouvrages historiques, en langue géorgienne, relatifs à la Géorgie, il reste à indiquer ceux d'entre eux dont se compose cette seconde partie de l'Histoire de Géorgie, dont la publication m'a été confiée par l'Académie Impériale des sciences. Ce sont:

1° L'Histoire moderne, du tsarévitch Wakhoucht, à savoir: la Préface qui y sert d'intro-

---

*) Un grand nombre ont été déchiffrées et publiées par M. Brosset.

**) Ces monnaies ont été rassemblées et publiées par le prince M. Barataïef.

***) Le Code de Wakhtang a été traduit en russe et imprimé par ordre du Sénat dirigeant. La base du texte des lois grecques est l'Hexabiblion, d'Armianopoulo, ainsi que le recueil alphabétique des lois grecques, de Vlastoro. L'Hexabiblion a été traduit en russe par ordre du Sénat dirigeant. Quant aux lois arméniennes, elles sont tirées d'un manuscrit de ces lois existant au couvent d'Edchmiadzin, et qui renferme: a) les ordonnances des empereurs romains; b) celles des rois arméniens; c) les réglements ecclésiastiques et les lois de Moïse, dans le Deutéronome. En 1519, le roi de Pologne Sigismond Ier en promulgua une partie, en 124 §§, pour les Arméniens de Lemberg.

исторіи Грузіи, содержащее критическія изслѣдованія о причинахъ распаденія Грузіи на 3 царства и 5 княжествъ: 2) исторія Карталинскаго царства съ 1469 г. по 1744 г; 3) исторія Кахетинскаго царства съ 687 г. по 1744 г. 4) исторія Имеретинскаго царства съ 686 по 1745 г. 5) исторія Ахалцыхской области или Самцхе Саатабаго съ 508 по 1746 и 6) хронологическій указатель важнѣйшихъ происшествій съ 1201 по 1755 г. Въ библіотекѣ Академій Наукъ хранится собственоручный экземпляръ исторіи Вахуштія; съ него и напечатаны означенныя выше сего исторія Карталиніи, Кахетіи и т. д.

Второе, продолженіе Хроники съ 1475 по 1605 г. неизвѣстнаго Автора.

Третье, лѣтопись Грузіи Сехніа Чхейдзева.

Четвертое, лѣтопись Грузіи Папуна Орбеліанова.

Пятое, исторіи Царя Ираклія Омана Мдивана (1722 по 1795 г.)

Шестое, продолженіе Вахуштіевой Исторіи: т. е. Исторія Карталиніи, Кахетіи и отчасти Имеретіи, съ 1744 г. по 1800 г. Царевича Давида.

Седьмое, изъ Лѣтописи Горгиджанидзева, исторія Царей: Ростома, Вахтанга V и Георгія XI. Извѣстія царей до Ростома почерпнуты изъ народныхъ преданій, безъ строгой послѣдовательности въ повѣствованіяхъ и связи, требуютъ критическаго разсмотрѣнія и потому не напечатаны въ настоящее время.

Въ заключеніе издатель считаетъ себя обязаннымъ принесть должную дань признательности г. Ак. Броссе, за участіе его при свѣркѣ Грузинскихъ историческихъ рукописей различныхъ редакцій.

Д. Чубиновъ.

2 іюля 1854 г.

duction, et où sont exposées les causes du morcellement du pays en trois royaumes et cinq principautés; l'Histoire du Karthli, de 1469 à 1744; celle du Cakheth, de 687 à 1744; celle de l'Iméreth, de 686 à 1745; celle du pays d'Akhal-Tzikhé ou Samtzkhé-Saatabago, de 508 à 1745; le registre chronologique des événements les plus intéressants, entre 1201 et 1755; le Musée asiatique de l'Académie possède l'original autographe de l'Histoire de Wakhoucht, d'après lequel ont été imprimée ici les histoires susmentionnées.

2° La continuation de la Chronique originale, de 1469 à 1603, par un inconnu.

3° La Chronique de Sekhnia Tchkhéidzé.

4° — — de Papouna Orbélian.

5° L'Histoire d'Iracli II, par le juge Oman.

6° La continuation de l'Histoire de Wakhoucht, de 1744 à 1800, par le tsarévitch David, comprenant l'Histoire du Karthli, celle du Cakheth et en partie celle de l'Iméreth.

7° De l'Histoire de Pharsadan Giorgidjanidzé, des extraits relatifs aux rois Rostom, Wakhtang V et Giorgi XI. L'histoire des rois prédécesseurs de Rostom a été puisée dans les traditions nationales, sans grand ordre ni enchaînement rigoureux dans les récits, qui demandent un sérieux examen et une critique approfondie, ce qui empêche de l'imprimer pour le moment.

Pour conclusion, l'éditeur se croit obligé d'offrir ici l'expression de sa reconnaissance à M. Brosset, qui l'a aidé dans la collation des manuscrits géorgiens historiques et dans le relevé des variantes.

D. Tchoubinof.

2 juillet 1854.

უწყებულება მკითხველთა-თჳს:

უწყებულ-იყვნ, რამეთუ ბრწყინვალეს მეფის გიორგის ცხოვრება და ქვეითთა მეფეთა არღა-რა მოიპოვების. გარნა საგონებელი არს, რამეთუ ყოფილ არს ცხოვრება მისიცა და სხვათა მეფეთაცა განყოფილებისადმდე, ვისათ-განცხოვრებასა შინა სწერს, რამეთუ ამან ბრწყინვალე-მან გიორგი-მ რაჲდენ გონიერად ჰყო ბრძოლანი ანუ შემატებანი სამეფოსანი:

კჳლად იტყვის. ,,განდგა სარგის ჯაყელი და არღარა იქმნა შეერთება მესხთა, ვიდრე ბრწყინვალის გიორგისამდე, და ამან დაიპყრნა მესხნი: ეგრეთვე კვკასთა და ოვსთა-თჳს იტყვის განსხმასა და დამორჩილებასა. ამით უკეთუ არა იყო ცხოვრება, არა ძალ-ედვა წინათვე აღწერად ქმნულთა მისთა. გარნა აღწერიჲნი ესენი შემდგომად მ[illegible] იხილვებიან, გარნა იყო და წარწყმდა, ვითარცა ნაკლულევან-არს მეფისა გახტანგისა და ბექას მიერი თურქთა ზედა ძლევანი და უეცნებთა შეუსრულებელობანი: კვალად ანუ შურიით ურთიერთთა შემდგომად განყოფისა უჩინო-ჰყვეს გვარობისა-თვის, და ამის-თვის სჯულირო იქმნა მას ქვეითთა მეფეთა აღწერათა წარმოჩინებანი. გარნა ერთ-მეფობასა წარმოაჩინებს აწცა სამნი ხიღულნი ესენი, ვინადგან იყო უოველი ივერია ქართლის მეფისა ქვეშე ბერობასა: პირველი, უკეთუ ჰკითხო ვისმე ქართველსა ანუ იმერსა, მეს-ხსა, წერ-კახსა'' რა ჯიული ხარ. ,,წამს მოგიგებს. ,,ქართველი.'' მეორედ, არს ამათ უოველთა წი-გნი და ენა ერთი იგივ ფარნაოზ პირველისა მეფისა-გან ქმნული: და ჰკითხოს მათ წინ-თქმულთა კაცთა. ,,რა ენა და წიგნი უწყი.'' მოგიგებს მყის. ,,ქართული.'' რამეთუ არა იტყვის, არცა ჰსჯულსა, ენასა და წიგნსა იმერთასა, ანუ მესხთა და წერ-კახთასა. არამედ ქართულსა: მესამეს, არა-სადა-მე ვიხილავთ დიდთ[illegible] შენებულთა და ეკკლესია-მონასტერთა ანუ ხატთა და ჯუართა ძვირ-ფასთა, რომელთა ზედა იყოს სხუათა მეფეთა სახელნი, თჳინიერ. ,,ჩვენ მეფე-მან სააქართველოსა-მან ანუ ქართლისა და ათხაზეთისა-მან.'' რომელთა ზედა წერილ-არიან ქუათა, ხატთა და ჯუართა ზედა: კვალად ესეცა ნიშანნი არიან, რომელნი უშორავს მეფესა ქართლისასა, წერ-კახთა ყარაია და ლიღო, იმერთა ლიხის მთის იქითი, სამცხისა, ტაშის-კარს ზეითი ტბის-უურა-თანაგრისამდე, სომხი-

თასა ბბოტი და სხვანი, რომელი შიხის ძეთა მიუღეს: არამედ ესენი საკმაო არიან აღმოჩენად. გარნა გლეხთა უწიანოთაცა უწეიან ძლიერება გორგასლისა, დავით აღმაშენებელისა და თამარ მეფისა. გარნა შერითა ურთიერთთა და გარეშეთა მტერთა-გან იქმნა განყოფილება, ვითარცა დავითისა და ნარინ-დავითისა და მათ ქვეითთა: ეგრეთვე და ამის მიერ სახიღველ არს არღა-რა წარწერა შემდგომისა ცხორებისა მწერალთა მიერ თნებითა მათ მეფეთათა. არამედ თუმცა ვი-ხილეთ გუჯართა, სიგელთა და სეკლესიოებთა წიგნებთა შინა ქორონიკონებთა მათთა, რომელი აღუწერიათ ბრწყინვალის გიორგიდამ, ვიდრე ჩვენდამდე უოველთა მეფეთა და მთავართა, და სხვასა ვიუწეებთ სსოვნა-მოთხრობათა და მცარედთა ცხოვრებათა მათთა წარწერითაცა. არამედ განრჩევა სჯჭიროდ არს და უხმს შრომა დიდი. გარნა ამის განრჩევისა-თვის წარმოვსთქვათ ბრწყინვალეს გიორგიდამ ვიდრე ჩვენდამდე:

ხოლო აღუწერიათ ცხოვრებაცა სახელითა ლევანის ძისა მეფის გახტანგისათი, რომელი არა საგონებელ არს მის მიერ: განა თუმცა ბრძანებითა მისითა არს. არამედ მას თვით არღა-რა განუხილავს ვითარება მისი, ვინადგან სწერს ბაგრატიონთ ნათესაობა-შთამომავლობასა შინა სხვას ქორონიკონებსა, რომელნი ჩვენნი აქ წერილის ქორონიკონებისა-გან არიან. ხოლო ცხო-ვრებასა შინა ჰწერს ბრწყინვალეს გიორგის თავ-დადებულის ძედ და ძედ გიორგისად ბაგრატს. და ამ ბაგრატის ჟამს იტყვის თემურის მოსლვასა, ამას ქორონიკონს უწერს ქს. ჩტჟგ. ქრ. ჟა: და ამ ბაგრატის ძედ გიორგის, და სიკუდილსა ამ გიორგისსა სწერს ქს. ჩტნე ქრ. მგ და ნათესავობასა შინა ამასვე ქორონიკონს: ამ გიორგის ძის დავითის მეფობას იტყვის, და ამ მეფეთ ქორონიკონსა და ცხოვრებასა სხუას არღა-რაის ჰსწერს, ვინადგან ვერა-რა უპოვნიათ, რამეთუ მუნვე სწერს. „ვერ გპოვეთ ბრწყინვალე გიორგის ცხოვრება.“ ხოლო გიორგის ძედ და-ვითს და სიკუდილსა ამ დავითისსა ქს. ჩტჲბ: და ამ დავითის ძედ აღექსანდრეს. ხოლო ნათესავობასა შინა ამ აღექსანდრეს მეფობას იტყვის ქს. ჩტობ. ქრ. ჲ. და ცხოვრებასა შინა სიკუდილსა ამ აღექსანდრესსა ქს. ჩტჟგ: და ამის ძედ გიორგის და ამ გიორგის მეფო-ბას ნათესავობასა შინა ქს. ჩტჟე, ქრ. ჟგ. არამედ იხილე, ვითარ წინა-აღმდგომ არიან ურ-თიერთთა, რამეთუ იტყვის ნათესავობასა შინა ბაგრატის ძის გიორგისმდე. „გარდახდენ რუსუდა-ნაძამ წელნი რჯდ:“ და რუსუდანის მეფობას იტყვის მუნვე ქს. ჩსჰგ. ამას რომ რჯდ დავადგათ, იქმნების ჩუზ წელი, რომელი გარდასცილდების აღექსანდრეს სიკუდილს ჩტჟგ და გიორგის მეფობას ჩტჟე: ქრ. ჰგ. ამით ამათნი ზეითნი მეფენი ტუუვილნი არიან და უკეთუ რჯდ წელი რუსუდა-ნის სიკუდილს დავადგათ იქმნების ქს. ჩტჲა: ქრ. მთ: ეს მისწუნების დავითის მეფობის

წელს ჩტნე: ქრ. მგ. კვალად გარდასტილდების ექუსი წელი, და კვალად რუსუდანის მეფობის ქორონიკონიდამ დავითის გამეფებამდე დაშთების ოხ წელი, და მეფენი არიან ხუთნი: ეს რომ გაუგოთ, მიხუედებას თითოს ად წელნი, და ეს დაუკერებელ არს ქუა სხმად, რამეთუ არიან ქენი ერთი ერთისა: ხოლო იგივე ქორონიკონი აქ წერილს ქორონიკონს მისწუედების, დიდის ბაგრატი~ს~გან სვანთ მოწუეტასა და თურქთა~გან სამცხის მორბევასა:

კვალად ბაგრატის ქორონიკონი თემურის მოსლვისა და ალექსანდრეს სიკუედილისა ქს. ჩტუგ. წინა~ღმდგომ არიან, რამეთუ ანუ ბაგრატისად კერა~არს ანუ ალექსანდრესად, ვისადა~გან ბაგრატ~ის~ძისა და ძის~ძის~ძის მეფობისა ქორონიკონი ერთბამად ურწმუნო არს, და მათთა ქორონი~კონებსაც წინა აღუდგების, რამეთუ ქენი უწინარეს უოფილან ბაგრატ~ის~გან. არამედ ჩტუგ ქორო~ნიკონი, მოწმობითა უოველთა მემატიანეთა თემურისა და დიდის ბაგრატისა არს. და ამ დიდის ბაგრატის მამა დავით იუო, რომელსა მოწმობს გუჯარი ბარათიანთა ბეთანიასი, და დავითის მამა თვე~დადებულის~ძე ბრწუინვალე გიორგი იუო, რომელსა მოწმობს ნათესავობის რკდ წელი. რუსუდანის გამეფებიდამ რომ დავადგათ იქმნების ქრისტესით ჩტლე წელი და ბრწუინვალეს გიორგის მეფობა: ხოლო ესე ალექსანდრე, ბაგრატ მიქელ მეფის ძე არს, და ამის მიერ ვერ გაურჩევიათ, ვისადა~გან ორნი ბაგრატ ერთ~ჟამს იუუნენ და, ნათესაობის ქორონიკონი ჩტობ: ქრ. დ. ამ ალექსანდრეს მეფობა რომ არს მიქელ მეფის ძის ბაგრატის სიკუედილისა და ალე 98
ქსანდრეს გაერისთვებისა არს, რომელნი იმერეთს აღვსწერეთ, და დიდის ბაგრატის ჟამი არს მე~ფობისა: ხოლო ამ დიდის ბაგრატის ძე არს გიორგი და არა ალექსანდრე, და რომელი გიორგი მათ ალექსანდრეს ძედ დაუწერიათ და ამ გიორგის სიკუედილის ქორონიკონი ცხოვრებასა შინა, ქს. ჩუიბ: ესეც ალექსანდრეს გამეფებისა, ეს არც გიორგისა და არც ალექსანდრესი არს ქორო~ნიკონი. არამედ კოსტანტინესი გიორგი მეფის ძმისა, დიდის ბაგრატის ძისა და ნათესაო~ბასა შინა წერილი: ჩუიდ, ქრ. რბ, გამეფება არს ალექსანდრე მცხეთის აღმაშენებელისა, და ამის მამა გიორგი მოკლეს თურქთა ქს. ჩუზ. ქრ. ყე: ხოლო კვალად ჭსწერს ცხოვრე~ბა~ში გიორგის ძედ ალექსანდრეს, და სიკუედილსა ამ ალექსანდრესსა ქს. ჩუით: და ამ ალექსანდრეს ძედ გახტანგს, ხოლო ნათესაობასა შინა მეფობასა გახტანგისასა ქს. ჩუმგ, ქრ. რლა:

და ეს არს გახტანგის მეფობის მეორე წელი და ცხოვრებასა შინა სიკუედილსა გახტანგი~სასა ქს. ჩუმე. მერმე ძმასა გახტანგისასა გიორგის და ამის მეფობას ნათესაობასა შინა სწერს, ქს. ჩუმე. ქრ. რლგ. და ცხოვრებასა შინა გამეფებასა ამასვე. ხოლო სიკუედილსა გიორგისასა

ქს. ჩუნე: და ამ გიორგის ძედ ბაგრატს, ამას ნათესაობასა შინა მეფობას უწერს, ქს. ჩუნე, ქრ. რმგ. და ცხოვრებაში სიკუდილსა ბაგრატისასა, ქს. ჩუდა: და ამ ბაგრატის ძედ კოსტანტინეს და სიკუდილსა კოსტანტინესსა ქს. ჩუდწ. მერმედ კოსტანტინეს ძმად სწერს ალექსანდრეს და სიკუდილსა ამ ალექსანდრესსა ქს. ჩუკბ. ხოლო ნათესაობასა შინა ამათსა არა რაჲსა, ვინაჲ-გან ვერა რა უცნაით: და ამ ალექსანდრეს ძედ კოსტანტინეს და ნათესაობასა შინა მეფობასა ამისსა ჩუკბ. ქრ. რპ. ხოლო ცხოვრებაში სიკუდილსა. ჩოა: და ამ კოსტანტინეს ძედ დავით და სიკუდილსა დავითისსა ქს. ჩომბ. და ნათესაობასა შინა არცა ამათსა რაის აღწერს:

მერმე ძესა დავითისსა ლუარსაბს და სიკუდილსა ლუარსაბისსა ქს. ჩოოდ და ძესა ლუარსაბისსა სვიმონს და ნათესაობაში გამეფებასა ამისსა ქს. ჩონვ: ქრ. სმვ. რომელი არს სიკუდილი ლუარსაბისა და ცხოვრებაში სიკუდილსა სვიმონისსა ქს. ჩქ: და ამათ ქვემოთა ქორონიკონთა არღარა სწერს. ხოლო არმედ ალექსანდრეს სიკუდილისა და ვახტანგის გამეფების ქორონიკონი ჩუოთ, არცა ერთისა არს მათი. არამედ ალექსანდრეს მცხეთის აღმაშენებელის მეფობის ჟამი არს. ხოლო ვახტანგის სიკუდილსა და გიორგის გამეფებისა ქორონიკონი ჩუმე სწორე არს, რომელსა ნათესავობის ქორონიკონიც ემოწმების: კვალად გიორგის სიკუდილსა და ბაგრატის გამეფებისა ქორონიკონი ჩუნე არა ჴუშმარიტ, რამეთუ ბაგრატ არა გიორგის ძე არს. არამედ დიმიტრისა ამერთ ერისთვისა: ხოლო ამ გიორგის ძე კოსტანტინე იყო და გიორგი მოკუდა და გამეფდა კოსტანტინე, ქს. ჩუდთ, და ქორონიკონი ესე გიორგისა არს.

ხოლო ბაგრატის და ძისა მისისა ალექსანდრესი და მას ქვეითნი იმერთანი მუნვე მათთანა აღვაწერიან ქორონიკონიცა. არამედ გიორგის ძის კოსტანტინეს სიკუდილი და დავითის ძისა მისისა გამეფების ქორონიკონი ჩოდ. წერილი ერთ-ნაკლები არს და დავითის სიკუდილი და ძმისა მისისა გიორგის გამეფება ქს. ჩოგზ, არა გამეფება არს, არამედ მეფობის ქორონიკონი. ეგრეთვე ლუარსაბის ქორონიკონი ჩომბ, არა გამეფება არს. არამედ მეფობა სვიმონ მეფისა ჩოჲ. სვიმონის გამეფების მეორე წელი არს: არამედ ესრეთ ქორონიკონნი ესენი უსწორონ და წინა-აღმდეგნი არიან და არცა განყოფასა ვითარ ქმნასა და არცა იმერთა და კახთა მეპატრონეთა შთამომავლობასა სწერს: ხოლო ამას რა განვახილავთ ფრიად უსწორო არიან, ვინაჲ-გან სიკუდილსა თავ-დადებულისასა ვსცნობთ და მას ქვეითთა მეფეთა ბრწყინვალის გიორგისმდე ცხოვრებისა-გან აღრიცხვითა წელთაითა, რამეთუ მოვსწუდით. გამეფდა ბრწყინვალე გიორგი ქს. ჩკგიწ, ქრ. გ: და ამის ქვეითსა ვიუწყებთ ბუჯართა, სიგელთა და ძველთა ქორონიკონებთა-გან, ჩკგკგ. ქრ. ია სიგან ვიდრე ჩვენდამდე:

ხოლო მეფობასა დავით ბრწყინვალე გიორგის ძისასა და დვითის ძის დიდის ბაგრატისასა და სიკუდილსა ბაგრატისასა და ამ ბაგრატის ყამსა ორ-გზის მოსლვასა თემურისასა, რომელი იყო პირველი ქს. ჩცპზ. ქრ. ოე და მეორე ქს. ჩცყდ, ქრ. ჳბ: არამედ ალექსანდრე, რომელი აღუწერიათ ქს. ჩცყგ ქართლის მეფედ, გარნა თუ ერთს ქორონიკონს იყუნეს დიდი ბაგრატ და ალექსანდრე, არა არიან ერთ მეფედ, არმედ შეცთომილად აღწერილი და მის ზეითნი მეფენიცა, რამეთუ ალექსანდრე იყო იმერთა და გიორგიცა ძმა მისა ამისი შემდგომი. ვისდგან ვიხილავთ სიკუდილსა გიორგისასა ქს. ჩცყბ: ქრ. ჳ. და დიდისა ბაგრატის სიკუდილსა ქს. ჩცყე. ქრ, ჳგ: ესრეთ ალექსანდრე და გიორგი დიდის ბაგრატის ყამსა შინა იხილვებიან: ამის-თვის არა იქმნებიან ზოგად სამნი მეფენი, არათუ იგინი იმერთა და დიდი ბაგრატ ქართლისა. ხოლო არა იგი არს ბრწყინვალე გიორგი, რომლისად სწერს ძედ მისად ბაგრატს, რომელთა-თჳს არცა ქორონიკონი აღუწერიათ. არამედ იგი არს, რომლისა სიკუდილი აღუწერიათ ქს. ჩცნე, და ძედ მისად დავით, და მას ზეითნი მეფენიცა ტყუვილად არიან, ხოლო ამ დვითის ძე იყო დიდი ბაგრატ, რომლისა ყამსა შინა მოვიდა თემურ. და რადგან ამ ქორონიკონსა ზედა მოვიდა მეორედ თემურ, ამით ალექსანდრეს ქორონიკონი იგი მტყუარ არს და სცბის. ხოლო დიდის ბაგრატის ძე იყო გიორგი, ვითარცა ვიხილავთ ქორონიკონთა, გუჯრებთა და სიგლებთა დვითისასა და დიდის ბაგრატისასა და გიორგისასა:

კვალად მოკუდა მეფე ალექსანდრე ქს. ჩცჳთ. ქრ. ოზ: კვალად მოკლეს მეფე გიორგი მეგრელთა ქს. ჩცყბ. ქრ. ჳ: და კვალად მოკლეს მეფე კოსტანტინე ჩალდანს ქს. ჩუა. ქრ. ჳთ. და კვალად დიდი ომი იყო, მოკლეს მეფე გიორგი თურქთა და ძმა მისი კოსტანტინე მეფედ იქმნა ქს. ჩუზ. ქრ. ჟე: და ესრეთ ვიხილავთ ალექსანდრეს და გიორგის მეფეთა დიდის ბაგრატის მეფის ყამსა შინა. ხოლო კოსტანტინე მეფესა გიორგი მეფის ყამსა შინა უოფასა და სიკუდილსაცა, რომელნი ამ ქორონიკონებითა არა არიან ერთ-მეფედ. არამედ ალექსანდრე, გიორგი და კოსტანტინე ძენი ბაგრატისანი, მიქელ მეფისა ძენი და იმერთა მეფენი: ხოლო გიორგი და კოსტანტინე დიდის-ბაგრატის ძენი და ქართლის მეფენი და გიორგის ძე არს ალექსანდრე 99
მცხეთის აღმაშენებელი, ვითარცა გუჯარსა შინა ბარათიანთასა, რომელი არს პეთენიას სწერს: „მეფემან ალექსანდრე-მ, ძე-მან გიორგი მეფისა-მან განჰყარნა სამნი ძმანი. ანაში, გუგუსა და დავით:“ და უკეთუ არა ესრეთ იყოს არა არიან წელიწადნი ეგოდენნი, ვითარმედ ექუსნი მეფენი მეფობდენ ურთიერთს ძენი, რამეთუ გამეფდა ბრწყინვალე გიორგი ქს. ჩციწ. ქრ. გ. და ალექსანდრე მცხეთის აღმაშენებელი გამეფდა ქს. ჩუიდ. ქრ. რბ. და ამ ქორონიკონთა შორისნი წელნი არიან ჟგ. ეს განყოფილი

თჳთოთა ამათ მეფეთა გიორგის, ბაგრატის, გიორგის, დავითს, ალექსანდრეს და გიორგის მიხუდებასან წელნი იგ. და ამათ წელთა არ შესაძლებელ არს შობად ძეთა, და მეორე მეორისა-განცა, ვისდაგან არიან უოველნი პირველისა მეორე ძენი და არცა ერთი ძმა ალექსანდრეს მცხეთის აღმაშენებელის ქვეითამდე:

ხოლო კვალად ბრწყინვალეს მეფის გიორგისა-გან, ვიდრე სვიმონ მეფისამდე არიან წელნი ხკზ. და მეფენი იგ. რომლისა არა სარწმუნებელ არს შობად ძეთა გონიერისა-გან, ვისდა-გან თჳთოთა ამათ მეფეთა მიხუდების წელნი იე, რომელნი ერთი მეორის ძენი არიან: კვალად უველთუ ჴუშარტობს, რად არა იტყვის ქმნულებასა-მათთა. არამედ იტყვის. „ჴმეფა და მოკუდა.“ და სხვასა არღარა რასა: კვალად არცა მოწმობს ქორონიკონთა, და რომელთა მოწმობს უსწორონი და წინააღდგომნი არიან ერთი მეორისა, ვითარცა ვიხილეთ, და ამის-თვის არა ჴუშარიტ, და რომელნი აღვწერეთ ჩვენ, უკეთუ არა ესრეთ იყოს, არცა ჴუშარიტ იქმნებიან გუჯარნი, სიგელნი და ქორონიკონნი და ამის-თვის უმჯობეს არს რწმუნებად ესევე, ვიდრეცა წართქმისა უმოწმოსა, ვითარცა მუნ, არცა ერთისა მოწმობისა მომხსენე არს: ხოლო აღექსანდრე მცხეთის აღმაშენებელის ქვემოთნი და მისნი ქორონიკონნი, გუჯარნი და სიგელნი მრავალნი არიან, ვითარცა ესენი, რამეთუ შემდგომად მეფისა გიორგის დიდის ბაგრატის ძისა, მოკლეს მეფე კოსტანტინე თურქთა ქს. ჩუიდ: ქრ. რბ. და დაჯდა ალექსანდრე მეფედ ძე გიორგი მეფისა. არამედ ქნულება და სიკუდილი ამ მეფისა იხილვებიან, რომელ-მან ჴმეფა წელი კზ. ხოლო ცხოვრებაში აღუწერიათ წელი ზ, რომელი არა შეეტყვების ქნულებასა მისსა და არცა გუჯართა მოწმობასა, ვისა-გან სწერს. „მეფობისა ჩვენისა ი, იე, კ, ინდიკტიონსა, გიწყალობეთ:“ კვალად ძისა მისისა ვახტანგისა. „სამი წელი ჴმეფა და მოკუდაო.“ არამედ ქორონიკონნი აღუწერიათ კგ წელი მეფობისა და ნათესაობასა შინა სხუა, და ესრეთ შეუსწორებელი არს. ხოლო ვახტანგის ძმის და ალექსანდრეს ძის გიორგისა სწერს ი წელს მეფობასა, რომელმან ჴმეფა კდ წელი, ქორონიკონთა და გუჯართა მოწმობითა, რამეთუ სწერს „ჩვენ გიორგი მეფემან იე ინდიკტიონს გიწყალობეთ:“ და ამ გიორგის ძედ ბაგრატს და მეფობასა ბაგრატისასა გ წელსა. არამედ ესენი არა ესრეთ არიან ქორონიკონთა მოწმობითა, ვითარცა ვიხილავთ ამას: მეფე გიორგი და ბაგრატ შეიბნენ ჩიხორს და ბაგრატ გაემარჯუა ქს. ჩუიბ, ქრ. რნ. იხილე, რამეთუ ბაგრატს არა იტყვის მეფედ, ვისდაგან კრისთავი იყო: კვალად გიორგი მეფე თავრიჟ გილაქმან და თემურ მოახრეს ქს. ჩუიგ. ქრ. რნა: კვალად გიორგი მეფე შეიბურა ყვარყვარე ათაბაგ-მან ფანავარსა ზედა ქს. ჩუიე. ქრ. რნგ: კვალად ბაგრატ მეფე-მან ქართლი დაიბურა ქს. ჩუიგ, ქს. რნდ: კვალად გიორგი მეფე მოკუდა ქს. ჩუიი. ქრ. რნზ. და კვალად ბაგრატ მეფე მოკუდა ქს. ჩუოზ. ქრ. რიგ. ამათ-

გან არა ძე გიორგისა არს ბაგრატ, რამეთუ ერთობამს არიან მხდომნი და მბრძოლნი ურთიერთთა. არამედ ბაგრატ ძე არს დიმიტრისა ალექსანდრეს ძისა იმერთასა: ხოლო ესე გიორგი ძე ალექსანდრე მცხეთის ალმაშენებელისა და ამ გიორგის ძე არს კოსტანტინე, ვისადგან ცხადად ქორონიკონი სწერს ბაგრატის ძედ ალექსანდრეს, გარნა თუმცა ვიხილავთ სიგელთა და გუჯართა ვითარმედ: ,,ჩვენ მეფე-მან ბაგრატ ქართლისა-მან, იმერთა, კახთა, სამცხისა, რანისა, შარვანისა, და შაანშისა-მან. არამედ, ვისადგან დაიპყრა ქართლი და ერჩდენ კახნი და მესხნიცა, ამის-გან ჩვეულებითა წინათივე სწერდა: ხოლო ბაგრატის ძედ კოსტანტინეს და ამ კოსტანტინეს ძმად ალექსანდრეს და ამ ალექსანდრეს ძედ კვალად კოსტანტინეს. არამედ ესე მეფე კოსტანტინე იგივ კოსტანტინე არს ძე გიორგი მეფისა და მამა დავით მეფისა და გიორგისა. ხოლო ალექსანდრე ძე ბაგრატისა და ალექსანდრეს ძე ბაგრატ, რომელმან შეიპყრა ყვარყვარე ათაბაგი, ცხადად საჩინოა არს. ხოლო ცხოვრებაცა, რომელი აღუწერიათ ამის კოსტანტინესივე არს მოსლვანი ყეენებთა, რომელსა სწერს: ,,მივიდა კოსტანტინე თათრებთა შინა:" კვალად ქართლი დაიპყრა კოსტანტინე მეფე-მან, ქს. ჩუოთ: ქრ. რჲზ. კვალად კოსტანტინე მეფე ჯავახეთს მოუხდა და დადიანი თანა ჰხლდა ქს. ჩუბა, ქრ. რჲთ. ესე ბაგრატისა და ალექსანდრეს მხდომი და წინა-აღმდგომ არს, და ვითარი ძე არს. და კვალად გამეფდა ალექსანდრე, ქუოათისი აღიღო ქს. ჩუბდ. ქრ. რობ. კვალად კოსტანტინე მეფე-მან ქუოათისი აღიღო ქს. ჩუბზ. ქრ. როე. კვალად ქუოათისი დაიპყრა ალექსანდრე მეფე-მან ქს. ჩუბთ ქრ. როზ:

და კვალად მეფობდა კოსტანტინე ქს. ჩუყბ. ქრ. რბ. და კვალად მოკუდა კოსტანტინე მეფე ქს. ჩოე. ქრ. რყგ. და კვალად ალექსანდრე მეფე-მან ძე-მან ბაგრატ მეფისა-მან გორი დაიპყრა ქს. ჩოთ. ქრ. რყზ: კვალად მოკუდა მეფე ალექსანდრე და ძე მისი ბაგრატ გამეფდა, ქს. ჩოი. ქრ. რყჩ: და ამის-გან ცხადად საჩინო არს, რამეთუ არა ძე არს, არამედ ამისი მამა სხვა და იმისი მამა სხვა, ვითარცა აღვსწერეთ ეგრეთცა იცნობების ჭეშარიტად, რამეთუ ბაგრატ და ალექსანდრე იმერთა მეფენი, ხოლო ესე კოსტანტინე ქართლის მეფე:

კვალად მეფის კოსტანტინეს ძეს დავით სწერს: ,,გამეფდაო ქს. ჩოი, რომელი ბაგრატ იმერეთის მეფის გამეფება არს. არამედ ჩვენ ვპოვეთ მეფის კოსტანტინეს სიკუდილის ქორონიკონი და ავ-გიორგისა-გან მამისა თვისის სიკუდილი და თვით მის ავ-გიორგის სიკუდილი და კვალად წარმოვიდა ყეენი ოხრებად ქართლისა ქს. ჩოიჩ. ქრ, სგ, და დავით მეფე-მან ძე თჯსი რამაზ მიაგება და დაიხსნა ქართლი ოხრებისა-გან. ხოლო ყეენი ესე იყო შაჰ-ინშაილ, რამეთუ სპარსთა აღწერილის ქორონიკონთა-გან გამოვირიცხვეთ და შაჰ-ისმაილის გამოჩინება იქმნა ქს.

ჩუეთ. ქრ, რპზ. და სიგუნდილი მისი ქს. ჩოგგ. ქრ. სიი: ამით არა არს იგი ქორონიკონი და-ვით მეფისა. არამედ სიგუნდილი კოსტანტინე მეფისა ქს. ჩოე და გამეფებაჲ დავით მეფისა: ხოლო დავით მეფე კვალად მეფობდა შჰ-ისმაილის მოსლვის უკან, ვითარცა აჩენს ბარათიანთ გაერის ქორონიკონი, წელსა ქს. ჩოგგ, ქრ. სიი. „ზე ადიდნეს ღმერთ-მან მეფე დავით, ერგო ბუგუნას ქს და გერმანიზს ესე:“ ხოლო შემდგომად დავით მეფისა იყო გიორგი მეფე, დავით მეფისა ძმა, რამეთუ შაჰ-ისმაილის მოსლვა ღუარსაბ მეფის ჟამს აღუწერიათ. არამედ მეფის ღუარსაბის ზოგი ცხოვრება და სიგუნდილი მისი სჩანან ქორონიკონთა შინა და ამ ქორო-ნიკონებთა რიცხვით არა არს ღუარსაბის ჟამსა შაჰ-ისმაილის მოსლვა, ვინადგან გიორგის მე-ფობა სრულიად არღარა იქმნების დავითისა და ღუარსაბის ქორონიკონებით გამო, არამედ ჩვენთა ქორო-
100 ნიკონთა შინა შაჰ-ისმაილის მოსლვა წერილ-არს. „დეგვლ მოვიდა, ქართლი და სამცხე მოსტყვე-ვნნა ქს. ჩოგბ. ქრ. სი:“ გარნა სპარსთა და ზოგთა ჩვენთა შინათცა შაჰ-ისმაილის მოსლვად აღუწერიათ და ჩვენცა ეგრეთვე აღვწერეთ: არამედ თუმცა ღუარსაბ მუნ ბრძოლასა შინა მგნე ახოვნად იყო. გარნა დავითვე იყო მეფედ, რამეთუ ღუარსაბის გამეფებას სწერს ქს. ჩოემბ: და სიგუნდისა ქს. ჩოოდ, რომლისა მეფობა იქმნების ამით ღბ წელი, არამედ შაჰ-ისმაილ მო-ვიდა ქართლს ქს. ჩოგბ: და მოკუდა შაჰ-ისმაილ ქს. ჩოგგ: ამით არა არს ღუარსაბ ჟამსა შინა შაჰ-ისმაილისასა და შესტოებაჲ მეფობისა წელსაცა, რამეთუ მეფე ღუარსაბ მოკუდა, ცხადად არს ქს. ჩონწ. ქრ. სმვ: და ამ ქორონიკონსა და შაჰ-ისმაილს შორის წელნი არიან, ლზ, და ესრეთ წინა-აღმდგომ არს სპარსთა და ჩვენთა ქორონიკონებთა.

ხოლო დიდის სვიმონ მეფისა და დაუთხანისა და კვალად მისივე სვიმონ მეფისა და გიორგისა ძისა მისისა და ღუარსაბისა გიორგის ძისა, რომლისა მეფობა ნათესაობასა შინა აღუწერიათ ქს. ჩქზ. ქრ. სყე. და ბაგრატისა დაუთხანისა ძისა და სვიმონისა ბაგრატ ძისა სრულიად ჩვენთა ქორონიკონებთა სპარსთა-გან და გუჯართა და სიგელთა-გან გვიქმნიეს. ეგრეთ-ვე როსტომ მეფისა და მისი შემდგომი ჩვენამდე ხსოვნა ქორონიკონებთა-გან და ცხოვრებათა-გან მათთა შევაზავეთ: (1)

---

(1) ხოლო უმეტეს განსწორებულებისა, ხსენათა პაგინალთა ქორონიკონებთ გარდა და მაწყმე აქა წერილთა ესე არს. რამეთუ ყო-ველნი აქა წერილნი მეცნი და მოკლენი თემრაზამ სვიმონის ძეს გიორგიზამდე დაწერილ-ყოფან მეცნის ცხოვრებაჲ და სამართალი წყობილა შინა ამერის ცხელთოვრისა, რამეთუ ბრწყინვალეს გიორგიამდე გიორგიზამდე მისა ალექსანდრეს სწერს, „ეს მეფე მოკუდა, ეს მეფე მო-კალ.“ და შემდგომად გიორგის ქართლის მეფე, იმერთა მეფე, კახთ-მეფე მოკუდა, აქ ქვეყნით სიხელის-ჭდებაჲ, ვითარცა ქართველთ მეფეს გურულ-ში სჩნდა მოხსნა. კახთ-მეფე ლეკთ მოკუდა. ხოლო იქ უქვეყნად, მეფე დიდი ბაგრატ მიიცვალა, ალექსანდრე მიიცვალა, ამით მუნ ანგის ცხოვრებასა და აქ გაეშალა: გიორგიზამ თუთ განიხილოს, ვინადგან ამერეთ არს აღწერილი და არა ქვეყნისათ ხსენა-ნაჲ, მან კვალად ცხოვრება გააგრძელა და შემდგომად განუთავა.

ხოლო იმერთა მეფეთა-თჯს, რამეთუ ნარინ დავით მეფის ძესი კოსტანტინე და მიქელ, ცხადად წერილ არს ცხოვრებასა შინა ჩვენსა, და ძისა მიქელ მეფისასა იტყვის ქორონიკონი. „მიქელ მეფის ძე-მ და არა მეფე-მან ბაგრატ. ყვარყვარეს ასული შეირთო ცოლად ქს. ჩ ტ ნ ფ, ქრ. შგ.“ არამედ ამის-გამო და წინა-ხსენებულთა მეფეთა სხუაობითა მივსწედით უოფად ნარინ დავითის ჩამომავლობად. გარნა ეს მიქელ მეფის ძე ბაგრატ გიორგისა, დავითისა და დიდის ბაგრატის ყამეთა იყო, და ამ მეფეთა ერთ-მთავრობით მეფობა უოველისა ივერიისა ცხადად სჩინოა არს, ვინად-გან არცა მეფედ სწერს ბაგრატს. ამის მიერ ესრეთ აღვსწერეთ: ხოლო მეფის ძის ბაგრატის ძეთა ალექსანდრესი, გიორგისა და კოსტანტინესი ქორონიკონებითა სჩინონი არიან ეგრეთ, რომელნიცა წარგწერეთ და ძმობა მათი. უკეთუ არა ძმანი იყუნენ არა ძალ-უტესთ ძეთა შობად ადრე-ადრე მეფობითა: და კვალად ალექსანდრეს ძე დიმიტრი-ცა ცხადად არს და ძე ამისი ბაგრატ, რომელი მკდომი იქმნა გიორგი მეფისა, რამეთუ არა იქმნებოდა მკდომი, უკეთუმცა არა ძე დიმიტრისა იყოს და ძე ბაგრატის ალექსანდრე და ძე ამისი ბაგრატ, ვითარცა წარმოვაჩინეთ ქორონიკონებითა და შემდგომნიცა ამათი იხილვებიან ქორონიკონებითა:

ხოლო კახთა მეპატრონეთაცა აღვსწერეთ აღმოჩენითა ამით, ვინადგან ბრწყინვალეს გიორგიდამ, ვიდრე გიორგი ალექსანდრეს ძისა-მდე იყო ერთ-მეფობა, გუჯართა, სიგელთა და ქორონიკონთა მოწმობითა და კვალად ბაგრატის და გიორგი მეფისა-გან წინა-აღმდგომა თემურისა, ვითარ ძალ-ედვათ, უკეთუ არამცა იყო ერთ-მეფობა, ვინად-გან ექუსი-გზის მოვიდა თემურ და ვერ-ჰყო ნება თჯსი, და კვალად ალექსანდრესა-გან აღშენება მცხეთისა, რუის ღუთაებისა და სხვათა მრავალთა მოოხრებულთა არა შესაძლებელ იყო, თუცა არა ეპურათ ერთს მეფობასს ქვეშე სრულიად, რამეთუ უწიგნოთა გლეხთაცა უწუიან ალექსანდრე მეფისა-გან კომლ-ზედ ექვსის კირმანეულის შეგდება უოველს წელს და მით აღშენება მცხეთისა უოველს გიორგიასა შინა: კვალად, მეორედ, არა სადა ვიხილავთ გუჯართა, სიგელთა და ქორონიკონთა ამათ მეფეთა წინარეთა, უკეთუ-მცა იყოს კახთა მეპატრონეთა, ანუ განდგომანი კახთა წერილითა ანუ სხჯთა ნიშითა რითამე. ხოლო ამათ ქვეითთა ვიხილავთ, ვითარცა ვპოვეთ დავითისა, გიორგისა, ალექსანდრესი, და ვა-გიორგისა და ამათნი ქვეითნი უმეტეს ჩენილ-არიან და კნინღა მახსოვრნიცა. ხოლო კახთა განდგომილება გიორგისა და კოსტანტინე მეფისა ქორონიკონთა და გუჯრებთა და მტერედთა ცხოვრებათა-გან წარმოჩინების, რამეთუ მათთა ყამთა შინა იქმნა განდგომილება კახთა, ხოლო ჩამომავლობა ნათესაობისა კახთა მეპატრონეთა მეფეთა წარმოვაჩინეთ თჯსსა ადგილსა, რომელსა გულის-ხმიერი ჰსცნობს სრულიად ჩვენსა სიმართლესა. არამედ ჩვენი ესე ქმნული და

აღწერილი ოვალნი ქორონიკონთა ქმნულ-არიან, რომელნი დღესაც იპოების და იხილვების შეძაბელისა-გან და ვითარცა გვიხილავს ეგრეთცა ჩაგვირთავს ქრისტეს აქეთი და ქართულდ, რომელი არს ხუთასიანი (რათა ადვილ გჳქმნასთ და არღა-რა გიკმდესთ გამორიცხვა ერთი მეორისა-გან) ბრწყინვალეის გაორგიდამ, ვიდრე ქრისტეს ჩღმე-მდე და ქართულისა ულგ მდე.

ხოლო უკეთუ უმჯობესი და უშეშარიტესი ჴპოვოს ვინ-მე გონიერ-მან და განიხილოს კსენა და იგიცა და იგი უკეთილესად აღუჩნდეს, არა არს ჩვენი ესე ქმნული დამყენებელი უმჯობესისა თქუენისა. გარნა ისმინე და გულის-ხმა-ჰყავ აღმოჩენა, უწყებულებანი და შემსგავსებულად მისა ჯერ იყავნ ქმნულნი თქენნი: ხოლო ჩვენი შრომა ესე ამის-თჳს იყო, ვინადგან მეფის ვახტანგის სახელით აღეწერათ და ვიხილეთ ესე-ოდენი წინა-აღმდეგნი და უსწორებლობანი, კსენი განვასწორენით და განვამართლეთ მოწმობითა ზეით თქმულითა, რათა არა-ვინ ჴსთქუას მხილველ-მან ამის-მან შეურაცხება რაჲმე, რამეთუ მეფის განზრახვას ვგონებ ესრეთ, ვითარცა აღვსწერეთ, ვინადგან ნათესაობისა ქორონიკონსა სწორესა სწერს, გარნა შემწყობ ამისი შეცთომილ არს:

ხოლო ჩვენ შესრულებისა-თჳს ვმადლობთ ღმერთსა და შევსწირავთ ქებასა, ჲტიევსა და დიდებასა დაუსაბამოსა ღმერთსა, მამასა და ძესა და სულსა წმიდასა, აწ და მარადის და უკუნითი უკუნისამდე ამინ:

და ქმნულება მეფეთა ქართლისათა:

ოე. მეფე კოსტანტინე, გ, ლვ. წელი ჰმეფა:

დასაბამით-გან ჰრომაულსა ჳეიწ, ბერძულსა ხშოზ, ქს. ჩუჲთ, ქრ. რნზ, ინდიკტ-ონსა ბ. შემდგომად მეფისა გიორგისა დაჯდა ძე მისი კოსტანტინე. არამედ ვინადა-გან გამეფდა ბაგრატ იმერეთს, ამან კოსტანინე-მ მოუწოდა ათაბაგსა ბაადურს და წერა-კახთა და არ-ღარა მოვიდა ათაბაგი, რამეთუ დაეპყრა სამცხე, კლარჯეთი. გარნა ეპისკოპოზთა მისცა ნება: და არცა წერა-კახთა ინებეს, არამედ გარდმოიყვანეს დიდოეთიდამ დავით და აკურთხეს მეფედ, და იქმნა მიერ ყამით-გან სამეფოსა განხეთქილება სამად. რამეთუ ერთი მეფე დაჯდა იმერეთს, ერთი კა-ხეთს და ნაშტი დარჩა მეფესა ქართლისასა: და არცაღა-თუ ამას აგმარეს: არამედ განდგა თავადად ათაბაგი და მან დაიპყრა სათაბაგო, რომელ არს სამცხე-კლარჯეთი, კვალად განდგა იმერთა-გან თავადად დადიანი, გურიელი, შარვაშიძე და სვანნი და ამათ დაიპყრნეს საზღუარნი თჯსნი. ვიდრე აწამდე არღარა იქმნა შეკრება მისი. არამედ კვალადცა უფროსად დაკნინებანი: მაშინ ამის-მან მხილველ-მან კოსტანტინე-მ ჰგონა უმეტეს საქმისა თჯსისა წარმართებად. შემოიკრიბნა ქართლსა კათალიკოზ-ეპისკოპოსნი, მთავარნი და დიდებულნი და მოერთვნენ სამცხე-კლარჯთა ეპისკოპოს-ნიცა და რომელნიმე წერა-კახთანი და ეგრეთვე წარჩინებულნიცა და ეკურთხა ტფილისს მეფედ, შემჭირვებული განხეთქილებისა-თჯს მეფობისა. გარნა არა უტევებდა დავითს ზერობად ხერკს, საგურამო, მარტყოფს და იმერთა ლიხის მთის კერძოთა და ათაბაგსა მტკვრის აღმოსავლეთსა:

ხოლო იმერთა მეფე-მან ბაგრატ, მოკუდა რა დადიანი ლიპარიტ, შემოიკრიბნა სპანი, შთამოვიდა და დაიპყრა ქართლი კვალადცა: მაშინ კოსტანტინე განმაგრა ტფილისი, სომხითი და ლორე, მოიწოდა ათაბაგი ბაადურ და ბრძოდეს ურთიერთს. ამისთჯს ბაგრატ ეზრახა კახ-ბატონს გიორ-გის, რათა იყოს შეერთებული მისთანა და დაიპყრას გიორგი-მ კერძონი კახეთისანი: ხოლო გიორგი-მ ზავ-ჰყო ბაგრატის-თანა და დაიპყრა კერძონი კახეთისანი: ამისა შემდგომად მოკუდა ათაბაგი ბაადურ, არამედ მანუჩარ ათაბაგ-მან სრულიად აღღარა ინება მწყობა კოსტანტინესი, და

ოო წელსა ხუთსა მათ შორის შეოთა: ვისადგან კოსტანტინეს ეპერა ტფილისი, მთიულმოხუცენი, სომხითი და ლორე, ხოლო ბაგრატს ქართლი და კახნი ერჩდენ ნებასა მისსა, განა თუ მეფენი არა იბრძოდენ. არამედ სპანი მარადის: ხოლო წელსა ქს. ჩუოზ, ქრ. რჲე, იწყო ვაჩიე დადიან-მან კირაეებ და ბრძოლა იმერთა, რა იხილა განდიდება ბაგრატისა: ამისი მხილველი ბაგრატ უკუნ-იქცა ქართლიდა-მ და შთავიდა ოდიშს, ხოლო მუნ განმარჯვებისა შემდგომად უძლიერესად მოვიდა ქართლსვე:

ხოლო წელსა ქს. ჩუაწ, ქრ. რნვ, დაჯდა უზუნ-ასან ეენად თურქთა გვარისა. ამან დაჰპერა ორნივე საეენონი და თავრიჟი და სხვანიცა თემნი (რამეთუ აქამომდე, თუმცა იო ეენობს. არამედ არა სრულიად სპარსეთისა, ეგრეთვე ძენი ბაიზითისანი, სულტანნი სტამბოლისანი, ჰერვედ-წოდებულისა კოსტანტი-პოლისანი, ბრძოდნენ უმეტეს თვრანგთა და ამის-გამო იო სახართველო უწოდ. მტერთა-გან, არამედ თჳსთა-ჲან ესრეთ ვნებული): ესე უზუნ-ასან ეენი (1) შევიდა სპაბერძნეთს, აღილო ტრაპიზონი, მოაოხრა ქვეყანანი, უკუნ-იქცა სპარსეთადვე: შემდგომად წელსა ქს. ჩუაწ ქრ. რჲვ, მოვიდა სომხითს, შემუსრა იგი და შემოვიდა ქართლის სომხითს, მოვიდა ორბეთის ძირს და მძლედ დახვდენ მეფე კოსტანტინე ბარათიანითა, ვერა რაჲ შემუსრა და მოადგა ტფილისს. ხოლო კოსტანტინე მეფე ეკირთებოდა სპაბარათიანოთი მარბიელთა ეენისათა: მაშინ ეენი ეზრახა კოსტანტინე მეფესა, რათა მივიდეს მის-თანა და მიასიჯოს ეოველი ქვეყანა მისი და დაიტეჳს უენებლად: ამის-თჳის განზრახვითა წარჩინებულთათა მივიდა კოსტანტინე ბარათიანთურთ და მისცა ციხე ტფილისისა. ხოლო ეენ-მან ჲატევ-სცა დიდად და მიასიჯა ბოძნი დიდ-დიდნი და შეჲდგინნა ციხესა მცველნი თჳსნი: იხილა ესე ბაგრატ, ვერღარა წინა-აღუდგებისა და წარვიდა რაჭას. ხოლო ეენი მივიდა და დასდგა მუხრანს, წარავლინა მუნიდამ მარბიელნი, მოარბიეს ქართლი და ხერკი, სავურამო და თიანეთი, მოსწყვიტეს და მოაოხრეს. არამედ რისხვითა ღუთისათა შეეჳა სენი სასიკუდინო უზუნ-ასანს, აიყარა და წარვიდა. ხოლო კოსტანტინეს მიათჳალა ტფილისი მცველითურთ, მისცნა ნიშნი დიდნი და ბარათიანი აღავსნა სიბოძრვითა და გამოუტეენა და მცირედისა მოგუნდა უზუნ-ასან და დაჯდა მის წილ ასან ბეგის-ძე იაუნბ ეენად:

ჭსტნეს რა ციხოვანთა სიგუნდილი ეენისა, დაუტეეს და წარვიდენ ნებითა მეფისათა: არამედ მოგუნდა ამასვე წელსა ბაგრატ იმერთა მეფე. ხოლო მეფე კოსტანტინე განძლიერდა და დაიპყრნა ტფილისი და ციხენი მიხმულნი თათართა-გან, მერმე უბრძანა ბარათიანთა და სომხითართა, მიეუხდნენ ელთა, დატეებულთა ეენისა-გან საზღვართა ქართლისათა, სრულიად მოსრნეს და ტყვეჰყვნეს, აღიღეს აღათენი დიდ-ძალნი და შემოიქცნენ გამარჯვებულნი: შემდგომად შემოიკრიბნა სპანი კოსტანტინე მეფე-მან და დაიპყრა ქართლი ქს. ჩუოთ, ქრ. რჲზ, აღიღო გორი და ყო-

(1) ამ ეენის ხელმძღვანელობით ტრაპიზონი და სანაპირო მოსწყვიტეს და მოაოხრეს მცირე ასია, ქს. ჩუოგ. მეორეს წელს გამგზავრებულან ზღვით ხანთაკი მისრით და შეიპყრეს ხანთაკი, და თურმე მაჭმად ხანის ცოლიც ყოფილა ტყვედ, ხოლო ეენის მოგვლის შემდეგ გამარჯვებული ეენი-ქცა სპარსეთადვე.

ველნი სხვანი ციხენი, გამოასხნა იმერნი და შეაერთნა მცველნი თჳსნი: შემდგომად კვალად გა-
მოიყვანნა კავკას-მთიულნი მეფე-მან და განზრახვითა დიდიანისათა შთავიდა იმერეთს, ვერ წინა-
აღუდგა ალექსანდრე, აღიღო ციხენი იმერეთისანი და დაიპყრნა იმერეთი, მოერთ-ჳნეს ქუთათისს
დიდიანი ვამიე და გურიელი კახაბერ, რამეთუ შურობდენ ალექსანდრეს ბაგრატის-ძემან: მაშინ
მეფე-მან შეაერთნა ქუთათისს მცველნი თჳსნი, წარმოვიდა და წარმოიყვანა დიდიანი ვამიე სჳითა
და იმერნი, და შეკრებული ქართველიდა-მ მიუხდა ათაბაგს კავახეთს ქს. ჩუშა, ქრ. რჟთ. ამას ვერ
წინააღუდგა მანუჩარ ათაბაგი და მიუხვნა მეფე-მან სამცხე არსიანს ახლთი, განიმაგრა და მო-
ვიდა ქართლს და განუტევნა დიდიანი და იმერნი: წელსა მეორესა მოკუდა დიდიანი ვამიე და
იქმნა შფოთი კვალად იმერეთს: ამის-მან მხილველ-მან ათაბაგ-მან მანუჩარ დაიპყრა კვალა სრუ- 122
ლიად სამცხე, ამის-თჳს კოსტანტინე მეფე-მან შემოიკრიბნა სჳანი, მივიდა მოსწრაფედ სამცხეს.
გარნა მანუჩარ კვალად ვერ იკადრა ბრძოლა, არამედ ნებითა მისითვე ეწყო ყვარყვარე მეფესა და
იქმნა ბრძოლა ძლიერ ფიცხელი, ქს. ჩუშგ, ქრ. რობ, იძლია მეფე და მოვიდა ტფილისს: მხილ-
ველ-მან ალექსანდრე-მ ძე-მან ბაგრატის-მან აღიღო ქუთათისი და ეკურთხა მეფედ იმერთა და
დაიპყრა იმერეთი, ქს. ჩუშდ, ქრ. რობ. მაშინ მეფე-მან სცნა აქამომდე წარმართება სჳისა და აწ
უკუნ-ქცევა, მიუთხრა კახთა, რათა შეერთდენ. არამედ კახ-ბატონ-მან გიორგი არა ინება და
ათაბაგ-მან უმეტეს:

შემდგომად მოვიდა იაყუბ ყეენი სამცხეს ქს. ჩუშვ, ქრ. რობ: ამან წარმოავლინა აწყვე-
რიდამ სჳანი, ესენი დაესხნენ დბანისს და ქვეშის-კევს, მოსტყვევნეს და წარვიდნენ: ჴსენეს ბა-
რათიანთა, გარდუდგნენ სიმაგრეთა და ბრძვეს ძლიერად, და ძალითა ზენათი მოსრნეს და წარი-
ქცივნეს, რომელ ერთისა-გან ესენი წარიტყუებოდენ და მოისპობოდნენ და დაჭერიდენ ნატყვენათა
და თვისთაცა მრავალთა და მცირედნი იყლტოდნენ. მაშინ მკნედ იყო სულხან ბარათა-შჳლი, რა-
მეთუ სხვათა-გან კიდე მოჭკლა წარჩინებული ერთი ყეენისა, რომელსა ზედა სჳანი ყეენისანი მკი-
დარებდნენ, რომლისათჳსცა დამძიმდა ფრიად ყეენი და ესრეთ შემოიქცნენ ბარათიანნი მეფისა-
თანა გამარჯვებულნი: ხოლო შემდგომად წარსლვისა იაყუბ ყეენისა ეცა ყამი კვალად მეფესა
გოსტანტანეს და მოსრვიდნენ გარემოთა თათართა: მოკუდა ათაბაგი მანუჩარ და დაჯდა ყვარყვა-
რე: ყამთა ამათ კვალად ეზრახა ლიპარიტ დიდიანი მეფესა კოსტანტინეს დაჰყრობად იმერეთისად:
ესე სთნდა მეფესა და კვალად გამოიყვანნა მთიულ-კავკასნი, შემოიკრიბნა სჳანი თჳსნი და შთა-
ვიდა იმერეთს. ხოლო ალექსანდრე ვერ წინა-აღუდგომი მოსლვისა-თჳს დიდიანისა წარვიდა სიმა-
გრეთა და მეფე-მან კოსტანტინე-მ კვალად დაიპყრა იმერეთი, მოვიდა და აღიღო ქუთათისი,
მოერთო დიდიანიცა მუნ და მოსრნეს ყოველნი ციხენი მეფეს კოსტანტინეს ქს. ჩუშზ, ქრ.
რობ: მაშინ გამოუტევნა მეფე-მან მთიულნი და თჳთ დაადგრა მუნ, რჲთა განიმაგროს იმერეთი,
რამეთუ ქართლი აქუნდა მშვიდობით:

ხოლო წელსა ქს. ჩუშთ, ქრ. რობ, წარმოავლინა იაყუბ ყეენ-მან სჳასჳეტი თჳსი ხალილ-

ბეგ სპითა. ესე მოვიდა, დაუწყო შენება ქაიხოსრისა და აღკაყალის ციხესა. ანტიობეს კოსტანტინე მეფესა და უბეძანა ბარათიანთა მტერობა მათი, და ამათ უწყეს ბრძოლა თათარნა, ხოტა და სრვანი მრავალთა დღეთა: მტერობა-მან უეცა-მან აშველნა სპანი უდიდესნი, მაშინ ესენი მოვიდნენ და მოადგნენ ტფილისს და ბრძოლეს ძლიერად: ამისი მსმენელი მეფე კოსტანტინე წარმოვიდა ამერეთიდამ და წარმოავლინნა წინარე ქაიხოსრო ციცი-შვილი და კვავხის-შვილი კვავხი სპითა შველად ბარათიანთა მოსწრაფედ: მოსლვასა ამათსა შეკრბენ. ქაიხოსრო, კვავხი და ბარათიანნი და დაესხნენ ჯანდარს მდგომთა თათართა, მოსცათ ღმერთ-მან ძლევა და მოსრნეს სრულიად, რამეთუ ვერცა-ღა თუ მატევი განერა, და შემოიქცნენ ალთეთა სავსენი: მიესმათ ტფილისს მდგომთა თათართა ესე სპათა თვისთა სრულიად მოწყვეტა და მოსლვა მეფისა კოსტანტინესი, მოეცალნენ ტფილისს და წარვიდნენ. მაშინ გარდაუსწვრეს კუმისის ბოლოს ქაიხოსრო ციცი-შვილ-მან და ბარათიანთა და იქმნა ბრძოლა ძლიერი, შემდგომად იძლივნენ თათარნი და მოსრვიდენ ქართველნი, რამეთუ თავთა მათთა ადმიდიან ღობე-მარგილთა ზედა. არამედ უკანა მსლველნი ნაწევეტთა ქართველთა მოესწრნენ თათარნი და შეიყარნეს შუაში ქართველნი: მაშინ განმხნენ. ბარათა-შვილი სულხან, ქაიხოსრო ციცი-შვილი და კვავხის-შვილი კვავხი, ვითარცა წინათი გმირნი რომელნიმე და გამოვლნეს ბრძოლითა თათარნი ყოვლითა სპითა თჯსითა. გარნა, ცოდვათა ჩვენთა-თჯს, რომელნიმე სხვანი ქართუჯლნი ალტნეს და მოსწევიტნეს თარართა: ხოლო ხვანი თურქნი უღონოთა ორბეთის ძარს მდგომთა დაესხმოდნენ. არამედ მარადის ბარათიანნი მძლე ექმნებოდიან თათართა. ამის-თჯს ძლეული ხალიღ-ბეგ წარვიდა წინაშე ყეენისა და აუწყა ესე ყოველი: ხოლო შემდგომად წარმოსლვისა ამერეთიდამ კოსტანტინე მეფისა მოიმწო ალექსანდრე-მ სვანნი, მოართო რაჭა-ლეჩხუმი, ხამოვიდა და დაიპყრა ქუთათისი, ეძრახა დადიან-გურიელსა და დაიზავნა აგანი და დაიპყრა ლიხს იქეთი უმეტეს პირველისა:

ხოლო შემდგომად წელსა ქს. ჩუჟ, ქრ. რობ, წარმოავლინა კვალად სპანი ყეენ-მან. ამის-თჯს ეზრახა მეფე კოსტანტინე კვალად ათაბაგსა და კახთა და რათა ჰყონ შეერთება თათართა ზედა ანუ მოსცენენ სპითა შეწევნა. არამედ მათ არა ინებეს, რამეთუ ენებათ დამდაბლება მეფისა: მერმე განიზრახა მეფე-მან დიდებულთა თჯსთა-თანა ბრძოლისა-თჯს თათართა: მაშინ წარჩინებულნი ეტყოდნენ არა ბრძოლასა პირის-პირ, გარნა განმაგრებასა ციხე-სიმაგრეთასა და სიდაცა ჯერ-იყოს ბრძოლასა, რათა არა მარცხითა უმეტესად შევჯნინდეთ: სთნდა ესე მეფესა და განემზადნენ კეცრეთ: ხოლო თათარნი იგი მოვიდნენ ორბეთის ძარს, ვერა-რა შემუსრნეს და მოადგნენ კოჯრის ციხესა, დაუწყეს სროლა თოფთა: მას ღამესა მოვიდა თოფი დიდი, ამის-თჯს უკუდგნენ თათარნი ციხისა-გან. მაშინ შემჭირვებულნი მეციხოვნენი გამოვიდნენ მასვე ღამესა, რომელთა თჯ მათდა იყო სოლაღი-შვილი და იფლტოდენ თჯს-თჯსად. დილასა იხილეს თათართა ციხე უკაცური, შეეკიდნენ და შემუსრნეს ციხე. მერმე მოადგნენ ტფილისს: ჯამსა ამას მეფე კოსტანტინე იდგა ნაჩბიჩს და აძლევდა ძალსა სპითა ბარათიანთა და ამაგრებდა მათ. ხოლო თათართა, ვითარ ვერ

შემუსრეს ტფილისი, მეფის ახლორე ეოფისაოფის, წარმოავლინეს ფ რჩეული მხედრნი და სხვანი სპანი მრავალნი მორბევად ორბეთის გარემოთა: მაშინ შემოუხდეს თათარნი მთის დაბნებთა და რომელნიცა ჰპოვნეს, მოსწყვიტნეს და მოსტყვევნეს: ესე ეოველი მიესმათ ბარათიანთა ენაგეთს მდგომთა და მათოთანა ქაიხოსრო ციციშვილსა, თურმანის ძეს ქაიხოსროს და თავსა მათსა სულხან ბარათაშვილსა: ესენი წავიდენ მსწრაფლად და მიეწიენეს თათართა მისლვასა და 123
ჭვეთებასვე წარიქცივნეს ამათ თათარნი და შესჯარნეს ღრატე კლდოვანთა და ღელოვანთა შინა და მოსრვიდენ და სწყვეტდენ, ვითარცა ქათამთა, რამეთუ დიდძან სისხლნი მათნი რუდ: მაშინ დარჩა მერაბს ბარათაშვილს მოყვასი ყეენისა ფრიად წარჩინებული, არამედ ჩვენთა ტყვეთაგანცა მოისროდნენ თათარნი და მოჰყვანდათ თვით დატყვევებულთა მათოგან იგინივე ტყვედ: კვლად ქაიხოსრო ჯავახი, ქავთარ და სოლოღაშვილი მოესწრნენ უკანმსვლელთა სამასთა თათართა ოცნი ესე ქართველნი, მოსცათ ღმერთმან ძლევა, წარიქცივნეს თათარნი და მოსწყვიტნეს, ვითარ მცირედნიღა გარდაეხვეწნენ: ესმათ ესე მოწყვეტა სპათა თვისთა ტფილის მოდგომილთა თათართა, მუის მოცალნენ და წარვიდენ მოსწრაფედ თჳსად. არამედ ერთგულობისათჳს ქვეყნისა და მეფისა თვისისათჳს მოსცათ ძლევა ღმერთმან ბარათიანთა, რამეთუ მოსრნეს, მოსწყვიტნეს და აოტნეს მძლავრნი მტერნი, რამეთუ მიერ ჟამითგან ვერღარა იკადრეს მოსლვად თათართა ქართლსა შინა, გარნა თუ არა მოეკირვათ ბარათიანთა, შიდაქართლსაც შემოებრძოლებოდნენ თათარნი და მეფისა და ქვეყანისა ფრიად შემაწუხებელი იქმნებოდნენ:

ხოლო შემდგომად თათართა წარსლვისა შემოიკრიბნა მეფემან გოსტანტინე სპანი, მიუხდა და მოსრნა ელნი გარემონი, შემუსრა და დაარღვია აღჯაყალა და ქაოზიანი, აღიღო ალაფი მათი და მოვიდა ტფილისს: შემდგომად შემოიკრიბა კათალიკოზი, ეპისკოპოსნი და წარჩინებულნი თჳსნი და განიზრახვიდა: „თუ რაჲ ჰყონ განდგომილებისათჳს ქვეყანათა და ვითარ მოაგონ კვალად მეფობასვე თჳსსა:“ მაშინ დიდებულნი იტყოდნენ: „ვისადგან მტკიცედ სდგან ერთგულებასა ზედა თჳსთა რჩეულთა მეფეთათა იმერნი და კახნი და კვალად ათაბაგისა სამცხელნი. ამისთჳს არა გაგიზრახავთ ბრძოლასა, რამეთუ თუმცა მრე ვექმნეთ ერთსა, არღარა მოგუცემს მეორე ნებასა, არამედ ვაცადოთ ჟამი, უკეთუ კვალად აგოს ღმერთმან მეფობასვე შენსა:“ ხოლო ხედვა რა ესე ვითარება თვისთაგანცა მეფემან, ამისთავის აღირჩია მშვიდობა, რამეთუ ამ ჟამებთა მოკუდა კახთბატონი გიორგი. ხოლო კახთბატონმან ალექსანდრე და მეფემან გოსტანტინე ჰყვეს მშვიდობა სიყვარულისა, კვალად ათაბაგისათანა და შემდგომად ალექსანდრე იმერთა მეფისათანა და რომელნი აღვსწერენით საზღვარნი დაიჭირნეს ეგრეთ. გარნა მეფე გოსტანტინე მცდელობდა შენებამაგრებასა ქვეყანისასჳ:

კვალად გარდაიტვალნეს ჟამსა გოსტანტინე მეფისასა კათალიკოზნი. დავით და ნიკოლაოზ, და დასვა მეფემან აბრაამ: კვალად ამავე მეფისა გოსტანტანეს ჟამსა, წელსა ქს. ჩუჟდ, ქრ. რბგ, შურაგო ათაბაგმან ყუარყვარემ შჳქს, შემოვლო კახეთი და ქართლს დახუნენ ციციანნი და შიდა

ქართველნი, იძლიენენ ქართველნი და წარვიდა ათასბაკი მშვიდობით: ამის მცირობს მეფესა კონსტანტინეს დაუმძიმდა მოწუენტა სპათა და კვალად შლილობა ათასბაკისა და შერისხნა, რომელთა ჰყუენეს ესე თჳანიერ მისა: ხოლო ესხნეს მეფესა კოსტანტინეს ძენი თჳსარ დედოფლისაგან. დავით, ყათორგი, ბაგრატ, ალექსანდრე და მეკლისედეკ (რომელი შემდგომად კათალიკოზი იქმნა). არაჩად შემდგომად დამშვიდებისა ქვეყანათა ამან კოსტანტინე მეფე წელი ად მშვიდობასა შინა:

კვალად ჟამსუე ამისსა გამოჩნდა შაჰ-ისმაილ ძე შიხისა ქს. ჩუჟგ, ქრ. რაშდ, თათრულსა ქორონიკონს შა. დაიპყრა ამან არდაველი, გამოვიდა მუნით და დაიწყო ბერობა ქვეყანათა: ხოლო შიხი იგი იყო ჟამსა თემურისასა არდაველს და უწყებ მასქანება მისი ლანგოემურს და თემურ მივიდა ხილუად მისა: მაშინ შიხ-მან უჩუენა სიქმე ეშმაკისა ოთხნი საკვირველნი, განცვიფრდა თემურ და ეტყოდა. ,,რა გნებავს მთხოვე, რათა მოგანიჭო.“ ხოლო შიხ-მან მან გამოსთხოვა ტყუენი,რომელნი დაეტუვევნეს თემურს შამელნი იბჩ. და ქალაქი არდაველი, თხოვნისაებრ მიანიჭა თემურ უოველნი, და ეპყრა მიერით-გან შიხსა მას და ძეთა მისთა ქალაქი არდაველი. ხოლო ტყუენი ათაისუფლნა შიხ-მან: შემდგომად ჳპასა შაჰ-ისმაილისსა აღუდგა მტრად შირუანშა და მოჰკლა იგი: მერმე კვალად მოიკლა ძეცა მისი მამა შაჰ-ისმაილისა უკეთურებისა-თჳს და შემდგომად მამისა შაჰ-ისმაილისა სდეგნიდა სპაუნჯვად მეფე თავრიზისა, და ესე მცირე ურმა წარიუვანნა გილანს და დამალეს მუნ: მერმე რა მოიწყოა, გამოვიდა და დაიპყრა არდაველი და იწყო ბერობად ქვეყანისა. არამედ განძლიერდა წელსა ქს. ჩუჟთ, ქრ. რაშზ, თათრულსა ქორონიკონსა შე, და მიერთნენ უოველნი იგი შამელნი ტყუენი, რომელნი განათჳისუფლნა შიხ-მან: კვალად წელსა ქს. ჩფ, ქრ. რაშჩ: თათრულს ქორონიკონს შზ, ამან შაჰ-ისმაილ დაიპყრა ადრიბეყანი და უკუნაიქცა და დაიპყრა სპარსეთი, მერმე წარვიდა ბალხი-ბუხარას და ქობულს. ხოლო შემდგომად ამათ ჟამებთა შინა გარდაიცვალა მეფე კოსტანტინე, ქს. ჩფე, ქრ. რაჟგ:

ოვ. მეფე დავით, ცჴ, ით წელი ჰმეფა.

შემდგომად კოსტანტინე მეფისა დაჯდა უხუცესი ძე მისი დავით მეფედ: ამან შემოიკრიბა კათალიკოზი და ეპისკოპოსნი. და წარჩინებულნი თჳსნი და ეკურთხა ტფილისს მეფედ: არამედ ესე დავით მეფე იყო ღმობიერი, ბრძოლა-შლილობათა და შფოთთა მოძულე და მოუყვარე მშვიდობისა: ამან დაიპყრა ქვეყანა, რომელი დაეტევა მამისა თჳისისა-გან და განაგებდა კეთილად და მშვიდობით.

ხოლო წელსა ქს. ჩფთ, ქრ. რაუზ, გარდმოვიდა სპითა ალექსანდრე მეფე იმერთა, მოადგა გორს. შეუძლდა ესე უოველთა და ეტყოდენ მეფესა დავითს ბრძოლასა მისსა. არამედ დავით

მეფე-მან არა ისება, მეტუველ-მან მათ-მან: ,,რამეთუ მიეგების მეშფოთეთა შფოთი.“ ხოლო ალექსანდრე-მ აღიღო გორი და დაიპყრა თვით და მოართვეს მორბევა იმერეთისა ჩიხთა-გან. უკუნ-იქცა და წარვიდა იმერეთს: შემდგომად მეფე-მან დვით აღიღო გორი და დაიპყრა და განმტკიცა უმაგრესად: შემდგომად ერთისა წლისა მოკუდა მეფე იმერთა ალექსანდრე: ხოლო წელსა ქს. ჩფიაა, ქრ. რჟთ, მოკლა კახთ-ბატონი ალექსანდრე ძე-მან თჯს-მან გიორგიმ: ამ ჟამს იდგა დვით მეფე ატენს ტაძრეულითა და მცველითა თვისით, მოუხდა ივ-გიორგი ატენს მეფესა დვითს. ხოლო დვით უსპობით ვერდა-რა მბრძოლი შევიდა ციხესა შინა ატენისასა, და მოადგა ივ-გიორგი გარს. არამედ იხილა გიორგი-მ ვერ შემუსრვა ციხისა და სპანიცა შემოკრბებოდიან შემწედ მე-ფისა დვითისა, უკუნ-იქცა ივ-გიორგი და წარვიდა კახეთს. გარნა არა იკმია სიბოროტე და კვალად იწყო კერთება, რბევა და ოხრება ქართლისა, რამეთუ ჟამითი-ჟამად მოვიდის და ად-ხრდების:

ხოლო წელსა ქს. ჩფიბ, ქრ. ს, მოვიდა სპა ხონთკრისა დიდ-ძალი სამცხეს და იმერეთ-სა ზედა: ამასვე წელსა მოუხდა მეფე ბაგრატ იმერთა მოხისს ვახტანგს, სძლო ვახტანგს. არა-მედ დვით მეფე-მან ზავ-ჰყო მათ შორის და წარიყვანა ბაგრატ ძმა თვისი და წარვიდა იმერეთს: ხოლო ვითარ არა დასცხრა ივ-გიორგი ქვეყანის ოხრებად, ეტყოდენ ძმანი მეფესა დვითს წინა-აღდგომოებისა გიორგისასა: ხოლო იგი მიუგებდა. ,,სიბოროტისა თვისისა ნაყოფი მიეგე-ბის, რად ვეოთ ჩვენ შფოთი:“ არამედ ბაგრატ ძმა დვით მეფისა მიუგებდა: ,,მიგვიხვნა კახეთი და აწ ნებავს ქართლისაცა.“ და გამოსთხოვა მუხრანი სუფლისწულოდ და არაგვისა და ქსნის-კევნი მთიულ-მოხევი-თურთ თჯსა მორჩილებასა ქვეშე (რომელი არს მიერით-გან ერთ-სასჯასჯველოდ ანუ სადროშოდ, კვალად იტყვიან მიერ ჟამით-გან იქმნა ქართლი ოთხ-სადროშოდ): ,,და მე აღუ-დგები მტრად ივ-გიორგის.“ მაშინ აიძულებულ-მან მეფე-მან ნება სცა ბაგრატს. წარმოვიდა ბაგრატ, აღაშენა მუხრანს ციხე მტკვრისა: ამისი მცნობელი ივ-გიორგი მოვიდა სპითა თვისითა და მოადგა ციხესა მას შინა მყოფს ბაგრატს სამ-თთუჯ და შეამჭირვა ფრიად ბაგრატ: მაშინ ივ-გიორგი-მ წარუგზავნა ღვინო ლიტრითა ბაგრატს. ,,ხარ ძე მეფისა და არს ჟამი მრავალი, რა-მელსა არა გისვამს, აწ იგმიე:“ ხოლო ბაგრატს ჰყვა ჭასა შინა ორაგული ცოცხალი, წარმოუ-გზავნა ივ-გიორგის იგი და მოუთხრა. ,,სამ-თთუჯ მყოფობ ქსანსა ზედა და არა გიგემებია, იგემე, რამეთუ ცოცხალ არს:,, განჰკვირდა ივ-გიორგი და ჰგონა საზრდოთა საშრავლე, უკუნ-იქცა, მოაოხრა ქვეყანა და შეშთავიდა კახეთად: შემდგომად კვალად გამოვიდა ივ-გიორგი, ვითარცა ჩვეულ იყო, მოარბია ქართლი და ვითარ არა ვისი აქუნდა შიში, წარავლინნა სპანი თვისნი წინა-რე და თვით ნადირობითა და მცირედითა კაცითა მოვიდოდა (¹): მაშინ ბაგრატს სპითა თჯსიდა მზირ-ეულ კევსა შინა ძალისისასა, და მოვიდა რა მუნ ივ-გიორგი, იცა ჟამი მრავალ ბაგრატ, მიე-

(¹) ხოლო სხვა ქრონიკონში თვით დავით მეფისა და ივ-გიორგის შესახებ წერია:

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ტკვა და მოსრნა მის თანანი და შეიპყრა ავგაროზი და პატიმარ-ჰყო მტკვრის ციხესა შინა, .ქს ჩაეგ. ქრ. სა. მერმე ამასვე ქორონიკონს მოაშთკას, ანუ მოკუშა:

ხოლო ვიდრე-კან არღა-რა-ფინ იყო მეპატრონე კახეთისა თვისიერ ავ-გიორგისა, შემოიერთა მეფე-მან დავით სჯანი თვისნი და შთავიდა კახეთს და დაიპყრა თჯთ კახეთი, მერმე მოიქცა ტფილისვე: ხოლო ძე ავ-გიორგისა, მცირე ურმა წლისა შვიდისა დამალა დედით მისით ჩოლაყა-შვილ-მან გარსევან, ვიდრე-კან სათესავი იყო დედა მისი გარსევანისა: სცნა მეფე-მან დავით უოფნა ავ-გიორგის ძის ლევანისა კახეთსვე. ამისთვის წარავლინა ძმა თჯსი ბაგრატ მის ქვეშ დაწესებულითა სჯითა და ამილახორითა, რათა მოიძიონ ლევან და მოართუან მას: შთამოსრულ-მან კახეთს ბაგრატ დასდვა შიში დიდი კახთა და ყოველთა მკჯდრთა მათ შინა. არამედ მათ უოველთა ჰფუენს უცნობელობა მისი აღთქმითა დიდითა: არამედ გარსევან ჩოლაყა-შჯლ-მან ჰყო ზვანჯი და მტბიერობა დიდი, რამეთუ ლევან ჰყო მეწდედ უშვერითა სამოსლითა და იმსახურებდა ჯამსა სერისასა სტუმრებულის ბაგრატის წინაშე და შეუთქვეს რა გარსევანს ლეონისა-თჯს, მან ჰფუცა ძლიერითა ფუცვითა: „რომელი არა გეხილვოთ თქუენ თვისიერ მისსა, არცა მცირე და არცა დიდი არა-ვინ მყვეს და არცა უწყოდე:“ ესე ირწმუნა ბაგრატ და წარმოვიდა ქართლს: მაშინ გარსევან წარავლინა ლეონ ოჩანის ციხესა შინა და დამალა მუნ. ხოლო კახეთი ეპყრა დავით მეფესა ნებასა შინა თჯსსა:

შემდგომად წელსა ქს. ჩაიწ, ქრ. სგ, წარმოემართა შაჰ-ისმაილ ყეენი დაპყრობად და მოოხრებად ქართლისად (რამეთუ ამან შაჰ-ისმაილ დაიპყრა სპარსეთი, ბალხი, ბუხარა და ქოჰბული, ამანვე უწოდა სპარსთა ყიზილბაში, რომელი დაბურა თავსა ზედა თავი და დოლბანდი, ამათ-გამო გამოაჩინა და დაუდგა სჯული შიისი სპარსთა, რათა განეყოს ზრახთქარსა სუნთა. და თჯთ იწოდა ძედ ალიასი და ამის-თჯს რწმადა სპარსთა ძენი შაჰ-ისმაილისანი, ვითარცა ძენი იმამისა მათისანი და თავვანი-სცემდნენ მათ, ვითარცა იმამთა: ამის-მან მსმენელ-მან მეფე-მან დავით აღიღო ძღვენი დიდი და ძე თჯსი რამაზ წარავლინა წინაშე ყეენისა და აღუთქვა მორჩილება, რათა არა მოაოხრონ ქართლი და ქვეყანა: იხილეს რა ესე კახთა, გამოიყვანეს ლევან ციხიდამ, შთამოიყვანეს და დაიპყრა კახეთი: ხოლო მეფე-მან დავით უცალო-მან და მოღონდინე-მან ძისა თჯსისა-მან, თუ რაჲ უყოს ყეენ-მან, მიუშვა კახთა უოფად ამისა ეგრეთ: არამედ ყეენ-მან შეიწუნა რა ძე მეფისა რამაზ პატივითა დიდითა და მისცა ნიჭი დიდი და წარმოუგზავნა მშიდობით ყავისა შეოფელ-მან და დაიხსნა მეფე-მან დავით ქართლი აოხრება-ტყეობისა-გან (ესე ჰყო ყეენ-მან, რამეთუ ბრძოლად მაჟიდოდა ხონთქრისა, რათა არა ქართველნი მიერთუნეს მას.) ხოლო შაჰ-ისმაილ წარვიდა და დაიპყრა დიარბეკქირი, ეწყო მუნ ხონთქარი სულთან სელიმ, იძლია შაჰ-ისმაილ და მოსწყდნენ სპანი მისნი, მოვიდა ყეენი უაზმინს, დაჯდა და არღა-რა გამოვიდა უამადმდე.

ხოლო დავით მეფე რა იქმნა სარწმუნო ყეენისა-გან, შემოიკრიბნა სპანი თვისნი და შთავიდა კახეთსა, ვერ წინა-აღუდგა ლევან. არამედ შევიდა ციხესა მაღნარისასა, მიჰყვდა მეფე და მო-

ადგა გარს და შეაშფოთა ფრიად და ღამოდენცა მოტევმასა ცხინისასა: ამ ჟამსა მოერთო ამბავი მეფესა დავით მოსლვა ოსმალთა ქართლსა შინა. არამედ მეფე დაუფარველად სპათა თჳსთა და წარავლინა მთავარ-ეპისკოპოსი და ამილახორი, რათა მოსტეს ცისე, უკეთუ არა მოსწყვდეთ სიუმილითა: მისრულთა ცხოვანნი აღუთქმიდენ მოტევმასა. არამედ მთავარ-ეპისკოპოს-მან აზრახა იდუმალ დედასა ლეონისასა მეამბორესა კელსა ზედა მთავარ-ეპისკოპოსისა. „ნუ გეშის ღამესა ამას წარვალთ, განმაგრდი.“ მსმენელი დედა ლეონისა იტყოდა: „ვარ ძისა მაგრებასა და მიუტევლობასა.“ ესე მოუთხრეს მეფესა, უკმოიქცა და მოვიდა ქართლს. აქ ეწყო ოსმალთა, ხოლო ღმერთ-მან ძლევა, ალტუნა და მოსწყვიტნა მრავალნი, აღიღო ალაფი მათი დიდი და მოვიდა ტფილისს: შედგომად კვალად შემოიკრიბნა სპანი და წარვიდა კახეთს, მისრულს მეფესა საგარეჯოს მოერთვნენ მუნებურნი და შთავიდა ქისიყს და მოერთვნენ მუნცა გარეთნი ყოველნი, შეუხდა ქისიყს. ხოლო ღეონ ეწყო მცირედითა სპითა ქს. ჩუკა, ქრ. სპ, იძლივნენ სპანი დავით მეფისანი, წარმოვიდა მეფე და მოვიდა ტფილისს:

კვალად იდგა გორს მეფე დავით და მოართვეს ამბავი სპათა მოსლვისა ფერსათიდამ, რამე- 125
თუ გამოვლო გურიელ-მან მამიამ მწყობითა ათაბაგისათა მოა-დიდო, რათა შემწე ეყოს ლევანს დავით მეფესა ზედა ზავითა ანუ ბრძოლითა და მივიდეს მის-თანა: მსმენელი დავით მეფე, განრისხნა და წარვიდა მის-ზედა სპითა, რავდენნი დაესწრნენ მუნ: ხოლო გურიელი არა მგონე მეფისა, ეწყო მოხისს ძლიერად, იძლია დავით მეფე და მოვიდა ტფილისს: მუნ კვალად შემოიკრიბნა სპანი, რათა მიაგოს შური მის წილ გურიელსა: ხოლო გურიელი მივიდა მუხრანს და ლევანც მოვიდა მის-თანა და არა რას ავნებდენ ქვეყანათა და დავით მეფეცა მოვიდა ნიჩბისს სპითა თჳსითა და წარავლინა ბაგრატ ძმა თჳსი მის ქვეშე დაწესებულითა და ამილახორით, რათა მოვიდეს შორე დღე ბაზალეთიდამ მათ-ზედა, და თჳთ სპითა თჳსითა მივიდეს პირის-პირ: არამედ წარმოეგლინა წარჩინებული თჳსი გურიელსა მეტუველსა: „რამეთუ მოველ ვედრებად თქუენ წინაშე, რათა ვეთ ზავი თქუენსა და ლევანს შორის. გარნა იქმნა უმეცრად ბრძოლა თქუენი, აწ გეუედრებით, ვინა-გან არა რა მიგინია ქვეყანისა-თჳს, ამით ვარ მართალი, რათა ჰეთ ზავი და სიყუარული თქუენ შორის, რამეთუ არიან მტერნი ძლიერნი გარემოს, ვითარცა უენი, რომელი აბურობს ქვეყანათა:“ მაშინ განა-თუ მეფესა არა ენება ესე და წადიერ იყო ბრძოლისა. არამედ განაზრახებდენ კათალიკოს-ეპისკოპოსნი და წარჩინებულნი ყოფად ზავისად. ამის-თჳს სათნო იყო მეფე-მანცა და ჰყვეს ზავი და განაჩინეს საზღვარი და სიყუარული ურთიერთა, მტერობა და მოყუარობა ერთბამად მტერთა და მოყუარეთა-ზედა. მერმე იხილნეს ურთიერთნი, უძღუნეს და წარვიდეს თვის-თვისად.

ხოლო გარდაიცვალნენ კათალიკოზნი დავით მეფის ჟამსა შინა აბრაამ და ბასილი და დასვა ამან მეფე-მან დორთოლს: ხოლო შემდგომად ამისა მშვიდობით ყოფასა შინა წელსა ქს.

ჩუკაბ, ქრ. სი, (1) წარმოემართა შჯულისმყოფელ უფალი, რამეთუ ჰგონებდა მორჩილებასა ქართლისასჲ. არამედ ესმა კირთება ქართველთა-გან მჯმადიანთა. კვალად ვინადგან სძლო სულტან-მან სელიმ, რათა არა მიეროვნენ ქართველნი ხონთქარსა. ამის-თჳის მოვიდა და დადგა აღკაჟალს და იწყო შენება მისი: მაშინ კუედრა დავით მეფე მშვიდობასა. ხოლო უფენ-მან მიუწოდა მეფესა წანაშე თჯსსა. „მოგცე ნიჭი დიდი, ქმეუასა და განგიტეო მშვიდობით.“ არამედ ვინადგან ატეგებინებდა უფალი ქრისტესი და ჰუოფდა მჯმადიანად. ამის-ჯს არა ინება მეფე-მან მისლვად. განა მოიცა ძალი მესხთა და კახ-ბატონისა ლუარსა-გან. კვალად გამოიეგზავნა კაკაჯსი და მთიულნი, განა-მტკიცა ტფილისი და უოველნი ციხენი და სიმაგრენი ქაროლისანი: ესმა რა ესენი შჯ-ისმაილს შაგრება და სპათა შეკრება მეფისა-გან, წარმოავლინა სპასპეტი თჯსი უარაფიელ სპითა დიდითა; და მოუდგინა მას კვალად მისკარბაში ელიას-ბეგ სპითა და მერმე შეუდგა ამათ თჯთ-ცა სპითა თჯსითა, ვინად-გან რიდი დიდი აქუნდა ქართველთა სიმკუნისა: ამისი მსმენელი დავით მეფე განვიდა თელეთს უოველთა სპითა თჳისითა და ნიჯადითა. მოვიდა ჰირველად უარაფიელ, ეწუენეს და იქმნა ბრძოლა ძლიერი და მოსწყდნენ მრავალნი და იელტოდენცა უიზილბაშნი, ლტოლვილნი ემთხვიენ ელიას-ბეგს. მან მოაქცივნა, მოვიდნეს და იქმნა ბრძოლა უძლიერეს-უსასტიკესი და ფიცხელი: იხილა ლუარსაბ ჭა-მან მეფისა-მან ძლიერება უიზილბაშთა, განვიდა სპითა თჯსითა და ქკეთა ძლიერად მარცხნით უიზილბაშთა, მაშინ ძალითა ჯუარისათა განხეთქა რაზთი მათი, შეკლო და მოსწყუიტნა მრავალნი. ხოლო უიზილბაშნი იელტოდენ და მოსრვიდენ ქართველნი და ალაფობდენ ალაფთა მათთა. ხოლო ლუარსაბ სდეგნიდა და სრვიდა: არამედ შჯ-ისმაილს წარმოეგზნა მთა იალღუჯისა და დამალულ იყო ღელესა შინა (2) და რა იხილნა სპანი თჯსნი მოწყეტილნი და ლტოლვილნი, შეუძნდა ფრიად და უბრძანა უარა-უოინლუს მისლვა და ბრძოლანი: წამსვე მოეტევნენ ზურგით კერძო იგინი ქართველთა და ეკეთონენ ძლიერად. გარნა მაშვრალნი და ნაალაფევნი ქართველნი ბრძოლენ უფიცხესად. არამედ ცოდვათა ჩუენთა-თჯს იძლიენეს დავით მეფისანი და წარმოვიდა მეფე ქართლს: ხოლო ლუარსაბ განვლო მტკუარი უარაის ბოლოს, შემოვლო და მოვიდა მამისა თჯსისა თანა. არამედ მეფე კვალად შემკრები სპათა ბრძოლა მაგრებისა-თჯს, ჰგონებდა სიმტკიცესა ტფილისისასა. არამედ შჯისმაილ შემდგომად ბრძოლისა, რა მოადგა ტფილისს, აღუთქუა ციხის-თავსა ნიჭი დიდი და ციხის-თავმან მისცა ციხე-ქალაქი: შემოვიდა, შემუსრნა ხატნი და კუართნი და განძარცვა სიონის ღუთის-მშობლის ხატი და შთაგდო მტკუარსა შინა (რომელი შემდგომად

---

(1) თარგმანს შეი, რჯენი ქართველთა შინა შჯ-ისმაილის მოსლვა სწერია, „დეკემბერს მოვიდა, მოხრწნა ქართლი და სამცხე.“ ხოლო სხუასა შჯ-ისმაილის სწერია, და ჩვენც ეგრეთ აღვწერეთ. ხოლო დეკემბერ ხსენებულ-არს ანუ თჯთ იგი ანუ ხსენებული მისი, მე კეთილ დეკემბერს შემდეგ ჰგონებოდ, ვინადგან შჯისმაილ ხონთქრის ბრძოლის უკან ადრე ლაშქრობდა, და ესე შჯისმაილის მოსლვაჲ. ლუარსაბ წუთს ვინ დაუწერიათ, ძალიან შინა ხელისუფლებ და დიდ მეფეებ. კოთარეთ არიან ქართველთანი ქრ. ჩუენ, ქრ. ხაა, შჯ-ისმაილის ხელმწიფეს და დავით მეფის ხელისუფლებ.

(2) სწერს, „ერთმანეთს შჯ-ისმაილ შთა ველისაკენ.“ ხოლო ზემო ხელით არს, „წარმოვლინა ალღუჯას და დაიმალა ღელესა.“ ესე, ჩუენ კი ვიტყვით ასრე შემართა. ვინადგან ალღუჯას უფრთხა ძალსა ერს არა ალღაუსულია, კიდრე კუმისის მთა და ეს დაჰწერეთ.

ჭვოვა ბატონ-მან ლევან, ნათლულის ჯალასა შინა), მოსწყვიტა ქალაქი და ტყვე ჭვენა, აღაშენა შე-ჩითი ხიდის ყურსა ზედა, ციხესა შინა შეაყენნა მცველნი თჯსნი და დაიპყრა თჯსად. კვალად წარა-ვლინა ტფილისიდამ სპანი, ვითარცა მარბიელნი და მოსწყვიტეს სამცხე, სადაცა ვინ ჭვოვეს. მერმე უკუნ-იქცა და წარვიდა სპარსეთად:

ხოლო შეფე დავით შეკრებული სპითა ღმოდა გირთებასა და ხდომასა სპათა ყეენისათა არამედ უმჯობესად აღირჩია, ვინადგან წარსლვად იყო ყეენი, ბრძოლანი ციხეთანი, რომელნიცა დაიპურნა ყეენმან: შემდგომად მიუხდუნა შეფე-მან სპანი და მოსრნა გარემონი თათართა ელნი და მარადის ბრძოდა ტფილისს. ხოლო წელსა ქს. ჩფკგ, ქრ. ხია, თთრესა შლ, მოკვდა, შიჭისმაილ, დაჯდა ძე მისი შახ-თამაზ ი წლისა: ამას ჯერეთ არა ეძლო ბრძოლა და ლაშქრობა: მერმე მოადგა შეფე დავით ტფილისს, აღიღო იგი, მოსრნა ყიზილბაშნი, კვალად აღიღო აღჯა-ყალა, შემუსრა იგი და განასხნა თათარნი და დაიპურნა სახლვარნი თჯსნი ყოველნი: შემდგომად ამისა განიხილა შეფე-მან დავით სოფლისა სიმუხთლე და უსვეობა თჯსი, დაუტევა შეფობა და იქმნა მონაზონ და დაშთენ ძენი სამნი ხასარ დედოფლისა-გან. ლუარსაბ, დემეტრე და რამაზ, არამედ მისცა შეფობა ძმასა თჯსსა. გიორგის და თვით დავით შეფე შევიდა ტფილისსვე მონა-სტერსა შინა და შემდგომად მოკვდა მონაზონი წელსა ქს. ჩფკე, ქრ. ხიგ:

ოზ. გიორგი, თ, ძმა დავით მეფისა, ი წელი ჭმეფ.

ხოლო შემდგომად დავით შეფის შემონაზონებისა დაჯდა ძმა მისი გიორგი შეფედ, ქს. 126
ჩფკდ, ქრ, სიბ, ეკურთხა მცხეთას კათალიკოზ-ეპისკოპოს და დიდებულთ შემოკრებითა: ესე გიორგი შეფე დაემეგობრა უმეტეს დავით შეფისა კახთ-ბატონს ლევანს და ჭეო სიყვარული მის-თანა, ეგრეთვე ბაგრატ იმერთა შეფისა-თანა და ათაბაგი უყვარყვარე ჭყვანდა, ვითარცა მორჩილი თჯსი: ამან დაიპურა სამზღვარი თჯსი და იყოფებოდა მშვიდობით გარემოთა-გან: მოკუდა კათა-ლიკოზი დარათოს და დასვა შეფე-მან ძმა თჯსი მელქისედეკ: შემდგომად ამათთა წარმოიე-ვლინა სულტანს სულეიმანს სპათა ამათ შეფეთა თანა დესპანი. გიორგის ქართველთა, ბაგრატ იმერთა და ლევანს კახთასა. „რამეთუ ადგილი სჯულისა თქვენისა იერუსალიმი დაიპურეს უსჯუ-ლოთა, აწ მიმინიჭებიეს თქვენდა, მოგუდით და განასხენით იგინი და დაიპურენით თქვენდა." (ესე ჭეო ხონთქარ-მან, რამეთუ ბრძოდა დასავლით. მეორეც, ვინადგან შიხის ძე ყეენი და იგი მტერობდენ, რათა ამით დაიპურას მან ყოველნი საქართველო და არა მიერთნენ შიხსა): ამისნი მსმენელნი შეფენი სიხარულით შეკრბნენ სპითა თვისითა, ვინადგან იუწინ სიყვარულსა მტკიცესა

ზედა და ათაბაგი უვარუვარე მოერთო მეფესა გიორგის და წარვიდენ მსახურებელნი ღუთისანი: მისრულთა იერუსალიმს შინა მყოფთა მოუთხრეს. „გვაუწყეთ, უბეთუ ხართ მტკრნი, მცირედ გვიჩანთ და უბეთუ სტუმარ მრავალ ხართ.“ ხოლო მეფეთა მიუთხრეს.“ მბრძოლნი ვართ ძალითა მაგა ადგილისათჳს:“ ამისი მსმენელნი გამოვიდეს ქალაქით იერუსალიმით და ეწუენეს ურთიერთას და იქმნა ბრძოლა ძლიერი. სძლეს სჳქართველოსათა, მოსწყჳიტნეს და ათტნეს და შეჰკუნენ ქალაქად, წარეხუნეს ქალაქი, მოსწყჳიტნეს და განსდევნნეს იგინი, ხოლო ნეშტნი დაიპერნეს და აღიღნეს ალაფნი დიდნი და ნატჳენასვნი:

ჴსენა ესე ეოველნი ხონთქარ-შან, მოანიჭნა ნიჭნი დიდ-ძალნი და წმიდანი ადგილნი. სჯეფლჳი ქრისტესი, გოლგოთა, ბეთლემი და ჴვარის მონასტერი: ხოლო მეფეთა განთჳის-უფლსეს აგინი და წარმოვიდნენ გამარჯჳებულნი და მოვიდნენ თჳს-თჳსსა სამეფოსა შინა. ხოლო გიორგი მეფე ამაგრებდა ქჳეყანათა და ბრძოლა თათართა, ოდესმე იყვის მშვიდობით:

ხოლო წელსა ქს. ჩფკთ, ქრ. ხაზ (1) მოვიდა სულტან სულეიმან ერევანსა ზედა და აღიღო იგი: ამას შეუშინდენ მკვიდრნი სჳქართველოსანი. არამედ იხსნა ღმერთ-მან, და უკუნ-იქცა ხონთქარი ბაღდადად. ხოლო მეფე გიორგი მეფობდა კეთილად სიყვარულ-ერთობითა ამერ-კახთ-მეფეთა და ათაბაგისა-თანა. არმედ შემდგომად ამისცა დაუტევა მეფობა და არა დაუტევა ძე და მისცა მეფობა ძმის-წულსა თჳისსა ლუარსაბს და თჯთ შევიდა მონასტერსა შინა და იქმნა მონაზონ:

ოც. მეფე ლუარსაბ, ა, ძმის-წული გიორგი მეფისა, კდ ჴმეფა:

შემდგომად გიორგი მეფის მეფობის დატევებისა ეკურთხა ლუარსაბ ძე დავით მეფისა ტფილისს მეფედ ქს. ჩფლდ, ქრ. სკბ. ხოლო ესე ლუარსაბ იყო მხნე, ახოვანი, შემმართებელი, უშიში, მორწმუნე, ღუთის-მოყვარე, სიღთო-სიმხედროთი სრული: ამან იწყო უუფრორესი კირთება თათართა და განსხმა მათი და მაგრება ციხე-სიმაგრეთა: ხოლო წელსა ქს. ჩფლე, ქრ. სკგ, შეიპყრა იმერთ მეფე-მან ბაგრატ ათაბაგი უვარუვარე და დაიპყრა სამცხე: ესე შეუძლდა მეფესა ლუარსაბს, არამედ ვერარა არგო. განძა ლუარსაბ მეფე-მან დაიპყრო ჯავახეთი და გერძონი მისნი: კვლად მოკვდა კათალიკოზი მელქისედეკ და დასვა მეფე-მან კათალიკოზად გერმანე, და მრავლად გაედიონ: ხოლო შემდგომად შჰ-ისმაილისა იწყო ბრძოლა შასთამაზ, ქს. ჩფლბ, ქრ. ხგ.

(1) ათორკლის ბეგ მაჭკას მაჭმად ა. 1480, დაჭკა ბაგზთ ძე მაჰი, მოკკა ბაგზთ 1510, დაჭკა ხელთ ძე მაჰი, მოკკ ხელთ 1520. დაჭკა სულეიმან ბე მაჰი, ამან აღლ კრკუნ

ესე გამდიდრდა და დაიპყრა ქვეყანა უმეტეს მამისა თვისისა: ხოლო წელსა ქს. ჩოლგ, ქრ. ხკდ, მოვიდა იდუმალ განჯას სპითა ძლიერითა: ყამსა ამას იდგა მეფე ლუარსაბ ტფილისს, ამას მწუხრსავე მოკუდა ძე მეფისა მცირე და სიყვარულისა-თჳს ძისა წარუუსენ მეფე და დედოფალი და წარიღეს მასვე მწუხრსა და დაფლეს მცხეთას და განთიად ღამესა ამასვე შემოვიდა შასა-თამაზ ტფილისს მოპარვით, რათა შეიპყრას მეფე. არამედ განარისა ღმერთ-მან მეფე მიზეზითა ძისა-ი. ხოლო შასა-თამაზ მოსწვა ტფილისი, ამის-თჳს შეუშინდა ციხის-თავი ტფილისისა შასა-თამაზს და მეფესა მოწვისა-თჳს ტფილისისა და კარდმოეშვა ციხიდამ და მოვიდა შასა-თამაზისა თანა: მხილველნი მეციხოვნენი ვეთნიმე იქლტოდეს და სხვანი მოვიდნენ წინაშე ყეენისა. მან ყოველთა დაატევებინა ქრისტე და ჭყო მაჰმადიანად და ტფილისის ციხესა შინა შაყენა მცველნი თჳსნა ყიზილბაშნი და თჳით წარვიდა ყარაბაღსავე: ამ ჟამსა ეპყრა სამცხე იმერთა მეფესა ბაგრატს, ესე მივიდა ყარაბაღს წინაშე ყეენისა. ხოლო ლუარსაბ მეფე-მან ვერ იკადრა ბრძოლა, ვინადგან მოვიდა ყეენი უცნობლად და იხიზნოდნენ ყოველნი ქართლისანი მოსწრაფედ. არამედ დაიტევა ქვეყანა ტყუეობისა-გან: ამისა შემდგომად ჵონაზონ იქმნა ბიძა მეფისა ბაგრატ, მპყობელი მუხრანისა. ქს. ჩოლთ, ქრ ხკზ, და დაუტევნა ძენი ვახტანგ, არჩილ, ამოთან და ერეკლე. ხოლო ვახტანგ იქმნა მუხრან-ბატონი.

ხოლო შემდგომად წარსლვისა ყეენისა კჳლად უწყო მეფე-მან ლუარსაბ ბრძოლა ტფილისს და მოსრვიდა გარემოთა თათართა, ვინადგან მრავალ-გზის მოსცა ღმერთ-მან ძლევა მათ ზედა, და აღიღო კჳლად ტფილისიცა და დაიპყრა თავისადვე: შემდგომად წელსა ქს. ჩოლთ, ქრ. ხკზ, სოშენი შეიშალნეს აღვსებისა-გან. ხოლო მაშინ ოდეს ეპყრა მეფესა იმერთა ბაგრატს სამცხე, მოვიდნენ ოსმალნი ბრძოლად ბაგრატისად ბასიანს. ამისათვის ბაგრატ ევედრა ლუარსაბ მეფესა შეწევნასა მათ-ზედა და უტიღოდ დაიპყრას მტკვრის აღმოსავლეთი ლუარსაბ: არამედ ლუარსაბ მეფესა, თუმცა არა-ვინ ემწეოდა განძლიერებისა მისისა-თჳს. განაღა ლუარსაბს ეძინებოდა ტყუეობა სჳქართველოსი, შემტირება და განხეთქილება თვისთა-გან და მტერთა მიერ, რათა არა იქმნას მაჰმადიანად: ამის მიზეზისა-თჳს შემოიკრიბნა სპანი და წარვიდა შეწევნად ბაგრატისად: ხოლო მისრულთა მეფეთა ბასიანს წუობათა შინა სპათა ლუარსაბისათა ინებეს წინა-ბრძოლება. მაშინ მუსრნი ეტყოდნენ. „ჩვენ ვართ წინა-ბრძოლნი ძველადვე და აწცა ქვეყანა არს ჩვენი ჩვენდავე კერძ არს.“ არამედ არა ინებეს ესე ქართველთა. ამის-თჳს იშურის-მგებლეს მესხთა და არღა-რა შეეწეოდნენ, და მოსწუდნეს ქართველნი მრავალნი და იქლტოდნენ მესხნი, შურიოა ამით იძლიენენ ქართველნი ყოველნი ქს, ჩჟმე, ქრ. ხლგ, და მოვიდა ლუარსაბ თჳსს სამეფოდ:

ამისა შემდგომად შეითქვნენ მეფე ლუარსაბ და კახ-ბატონი ლევან, ოდეს მოჰკლა ლევან კახთბატონ-მან ასან-ბეგ, და აუწეეს ესე მესხთა, მოერთნეს იგინიცა და დაუწეეს რბევა და ოხრება განჯას, შაქ- 127
შირვანს და ადრაბაგანსა, მრავალთა ჟამთა და მოიღებდენ ალაფთა და ნატყუენთა დიდ-დიდთა, რამეთუ ეყო ჭკუა-თამაზ უცალოდ. შემდგომად მოვიდა შასა-თამაზ შირვანს, რათა განაგოს სჳქმე მანდაური, ქს. ჩჟმზ,

ქრ. ხლგ, თათრულსა ქორონიკონსა შნე: მერმე მოიქცა მუნიდამ ტფილისს (ვინად-გან აღელო მეფესა ლუარსაბს და ეპყრა თვისად), მოადგა ყუენი, შემუსრა ტფილისი და ნეშტნი მოსწყვიტნა, და შეუყენნა ციხესა შინა მცველნი უმრავლესნი: ხოლო ტფილისიდამ ესრახა ათაბაგს, დაიმორჩილა იგიცა, ემზახლა მას და წარვიდა სპარსეთად. არამედ ესე კახ-ბატონის ლევანისა და ათაბაგის დამორჩილება უყუნისა შეუძნდა მეფესა ლუარსაბს და ვიეთთა წარჩინებულთა მესხთა, სახელით იესუს, შერმაზანს და ვახუშტ დიასამიძესა. ამათ მიუწოდეს ლუარსაბ მეფესა. ხოლო შეკრებული სპითა მეფე მივიდა და წარუხვნა ათაბაგსა სამცხე, ჯავახეთი, კოლა და არტანი და დაიპყრა თჯსად: ესე ყოველი აუწყა ათაბაგ-მან უყენსა და შას-თამაზ წარმოემართა მსწრაფლად შველად მისად. მოვიდა და შემუსრა შაქი, შემოვლო ქართლის სომხითი, ვერ წინა-აღუდგა ლუარსაბ მეფე, შევიდა და დაიპყრა სამცხე, შეიპყრა იჯუ და შერმაზან და მოჰკლნა იგინი და სხვანი ტყვე ჰყვნნა, ჩავლო სომხითი და წარვიდა ერევანსა ზედა: არამედ მეფე ლუარსაბ შემკრებოდა მძლავრებისა ესეთისა-თვის. გარნა არა დასცხრებოდა ბრძოლად კვლაცდება თათართა ზედა, რამეთუ რა იცის ყაენი, ბრძოდა, მოსწყვეტდა და აღაოხრებდა ტყვევნი-თურთ და მრავალ-გზით ჰყოფდა ესრეთ. ხოლო უყაენოდ განამაგრის ციხენი და სიმაგრენი მთათა და ველთანი და ბრძოდა თვით ეგრეთ:

შემდგომად გამოვიდა ხონთქარი სულტან სულეიმან. ესე ესმა შას-თამაზს, მოვიდა და დადგა არტანს ყენი, მოაოხრა სამცხე, აღიღო კარი და შემუსრა: მერმე გარდმოვლო სამცხიდამ, მოაოხრა თრიალეთი, სანბარათიანო, მოადგა ბირთვისს (ამის-თჯს მტერობდა უფროს მეფესა ლუარსაბს ყენი, რამეთუ არა მორჩილ ექმნა დღეთა მისთა არცა ყენსა და არცა ხონთქარსა, რათა არა სხვანი მორჩილნი მისნი ამძლავროს და დაატევებინოს ქრისტე): მაშინ შას-თამაზ ვერ ამძლებელ-მან ბირთვისისა-მან შეთხზა ხვანჯი, აღუთქვა კეთილნი და ნიჭნი დიდნი მეციხოვნეთა, ამით მოატყუნა და მისცეს ციხე: ხოლო მან უარ-ჰყო ფიცი, მოსრნა იგინი და ტყვეჰყვნა. მერმე მოვიდა და მოადგა გორს, შემუსრა იგიცა და ციხე ვერისა და სხვანიცა. შემდგომად მოადგა ატენს ციხესა, აღიღო იგი და გამოიყვანა დედა ლუარსაბ მეფისა მუნიდამ და მრავალთა წარჩინებულთა ტოლნი. ქს. ჩხენგ, ქრ. ხმდ: უკუნ-იქცა და წარიყვანა ყოველნი ტყვენი და დედაცა მეფისა (1): ესე ესმა ლუარსაბ მეფესა მთიულეთს მყოფსა, წარმოუდგა ყენსა, ეწია სპათა მისთა და მოსრნა მრავალნი. არამედ დედასა ვერ-ღა-რაი არგო. აღიღო ალაფი დიდი და უკმოიქცა. ხოლო მისრულ-მან დედა-მან მეფისა ლუარსაბისა-მან იგრძნა უპატიო ყოფა თჯსი, შესვა სასიკვდინე და მოკვდა: მაშინ ყენ-მან დასხნა რანს, მოვკანს და ერევანს ბეგლარ-ბეგნი და მათ ქვეშეთნი. კვალად დასხნა ხანნი და სულტანნი (რომელნი არიან ბეგლარ-ბეგი ერისთავთა-ერისთავი, ხანი ერის-თავი, სულთანი კევის-ბერი), ამათ უბრძანა. „უკეთუ ემტეროს ლუარსაბ მეფე ტფილისს, მწე ეყვნენ ყოველნი.“ არამედ ლუარსაბ მეფე-მან ბრძოლითა განასხნა თათარნი და

(1) სჭ. ქორონიკონსა შინა ქნარა ლუარსაბ მეფისა ჩანს ბრძოლა იმერეთს და ჯუნეც ამის-თჯს იმერეთს დაჰსწერეთ, მუნ მაც ქართლის შინა.

დაიპყრა ქართლი და სომხითი და ციხენი ყოველნი, თვინიერ ტფილისისა და მარდის ბრძოლა ტფილისს: ესე ამბობს ტფილისის მცველთა განკის ბეგლარ-ბეგს შეგერდის, და მან შემოიკრიბნა თავის ქუჱშე დაწესებულნი და სხვანიცა ყოველნი წინა-თქმულნი და წარმოვიდა ქართლს. მსმენელი ამისი ლუარსაბ მეფე სპითა თვისითა დადგა გარისს, რათა შეემოიყვანოს იგინი სიმაგრესა, რამეთუ იყო თვით მოხუცებული და ესხნეს ძენი სვიმონ და დავით. არამედ სვიმონს მისცა სპანი თვისნი და თვით მცირედითა მოხუცებულითა და ეპისკოპოსითა დაადგრა გარისს. მივიდა სვიმონ, ეწყო უიზილბაშთა და იქმნა ბრძოლა სასტიკი. მოსწყვიტნეს და ათტნეს ქართველთა უიზილბაშნი და სდევნიდნენ და ალაფობდენ: მაშინ შავერდი-ხან ლტოლვილ-მან იხილა მეფე მდგომარე და უღონოებდა წარსლვად შიშისა-თვის განრინებად თავისა თვისისა, მოეტევა მცირედთა ამათ, რათა გარდაიხვეწოს: ამას ზედა განმკნდენ მოხუცებულნი მეფის-თანანი, ვითარცა ჭაბუკნი, მოსწყვიტეს და წარიქციეს სპარსნი. მაშინ მეფესა შეხვდა შავერდი-ხან და მეფესა გასტეხოდა კრძალი და შუბი ბრძოლასა შინა. აძგერა ცხენი შავერდი-ხანს და გარდავლო მას ზედა მეფე-მან და გვალად სხვისა მიმტევებელსა შთაუარდა ცხენი ნაბრალსა მიწისასა და დაცა ცხენი მეფი-თურთ მიწასა. მოუხდა სპარსი სახელით ზირაქ, დასცა მახვილი მეფესა და მოსწყლა ძლიერად. ხოლო სპათა მეფისათა მოსწყვიტნეს სრულიად უიზილბაშნი: და ამისი უცნობელი ძე მეფისა სვიმონ, გამარჯვებული და ნაალაფევი მოიქცა, რა იხილა მეფე ესრეთ მუოფი, დამძიმდა ფრიად, მერმე მცირედისა ჟამისა გარდაიცვალა მეფე ლუარსაბ, ქს. ჩფნზ, ქრ. ხმგ, შერაცხილი მოწამეთა-თანა, ვითარცა გორგასალ. გარნა ესე მეფე ბრძოლად დღეთა თვისთა მჭმადიანთა, რათა არა დატყონ ქრისტე ქართველთა და უკეთუ მორჩილ მათდა ქმნილ იყო საქმველო იყო, რამეთუ მრავალ-გზის დიდნი ძლევანი და მაგრებანი შესძინა ქვეყანათა სიმკვიდრითა თვისითა. მოიღეს მეფე ლუარსაბ და დაფლეს მცხეთას:

ოთ. მეფე სვიმონ, ა, ლუარსაბ მეფისაძე, ლდ წელი ჴმეფა.

გამეფდა შემდგომად მეფისა ლუარსაბისა ძე მისი სვიმონ და ეკურთხა მცხეთას მეფედ. ხოლო მომკვდარ იყო კათალიკოზი გერმანე და მეფესვე ლუარსაბს დაესვა ნიკოლაოზ. მოკუდა ნიკოლაოზ კათალიკოზი, და ამან სვიმონ მეფე-მან დასვა კათალიკოზად დომენტი: ხოლო მეფე-მან სვიმონ მოიყვანა ტოლად ასული ბატონის ლეონისა ნესტან-დარეჯან, ნაშობი შამხლის ქალისაგან და ჰყო ქორწილი, ქს. ჩფნთ. ქრ. სმზ, და დაიპყრნა ყოველნი ნაქონებნი მამისა თვისისა, თვინიერ ტფილისისა: მაშინ არჩილ ძე ბაგრატ მუხრან-ბატონისა ეკირთებოდა ტფი-

ლისს და ჰვნებდა გარემოსთა მისთა დიდთა: დღესა ერთსა გამოვიდნენ ტფილისის ციხიდამ სპანი
128 უიზიღბაშნი, დაესხნენ სავურცლეს მეოფს, ბრძოლასა ძლიერსა იძლია მათ-გან არჩილ და შეი-
პურეს დედა-წულითურთ ქს. ჩფჲ, ქრ. ხმწ, და წარიყვანეს წინაშე უეენისა: გარნა თვინიერ ამი-
სა აქვნდა მეფესა სვიმონს წელი სამი მშვიდობისა. შემდგომად იწვივა ცოლის ძმა გიორგი,
რათა ბრძოლოს სპარსთა და შეკრბენ ციხე-დიდს: ამისი მცნობელი შავერდი სულტანი წარმოემარ-
თა სპითა და შემოვლო უგრძნეულოდ ქვეყანანი, რამეთუ უშენ იყო გარდაბანი და ეპურათ ტფი-
ლისი მათ. ხოლო დარჩჳანი მეფისანი გერმანოზის შვილი ფარეშათ და სხვითა მისთანითითა,
იდგნენ ქვემო-სამუხლარსა ზედა. არამედ ღამესა მას აღდგომისასა აღვიდნენ მუხად-გვერდს, რათა
ისმინონ დღესასწაული, და ეოფასა მათსა მუნ შემოვლეს უიზიღბაშთა და დაესხნენ. უცრად
მეფესა სვიმონს: მაშინ იქმნა ბრძოლა ძლიერი და ფიცხელი და მოსწყდნენ სპარსნი უმრავლესნი.
არამედ მოკლეს გიორგი ძე კახთ-ბატონისა ლევანისა ქს. ჩფჲა, ქრ. ხმთ, და ივტოდენ კახნი.
არამედ მოსწყდენ ქართველნიცა მრავალნი, რამეთუ ამილახვართაგანი მოსწყდნენ ცხრანი (და ამის-
თჳის მიუბოძა მეფე-მა ზემო ეკკლესია მღვიმეს): მხილველი სვიმონ მეფეცა უკმოიქცა ძლეული
და უიზიღბაშნი უკუნ-იქცნენ გამარჯვებულნი: ამავ ქორონიკონსავე მოუხდნენ ფხოველნი მუხრანს.
ხოლო აშოთან ბე-მან ბაგრატ მუხრან ბატონისა-მან ბრძოლა უყო და მოსწყვიტნა იგინი და
ალტნა. გარნა მოიკლა იგიცა მათ მიერ;

ოთ bis დაჳით, გინა დაუთხან, ლუარსაბ მეფის ძმა, ც წელი ჰმეფა.

ხოლო იხილა რა ძმა-მან მეფის სვიმონისა-მან დავით სპარსთა-გან ძლევა ესე წარგიდა
სპარსეთად, რამეთუ იყო კაცი ხორცთ-მოყვარე, მეძვე-გამცხრომელი, და იქმნა განმტკიცე-ქვეყნისა
და მიჰიდა წინაშე უეენისა: ამას პატივ-სცა შაჰ-თამაზ და ჰყო მაჰმადიანად, უწოდა დაუთ-ხან
და ძედ თჳისად უკმობდა, მისცა ჯილდო ც თუმანი, ნალათად კაბა, სარტყელი და ტყჳი სა-
მურითა, ოქრო-ქსოვილნი, თჳკი, (1) კრმალი, კანჯალი, საბუხარი მარგალიტისა და ცხენი აღკა-
ზმული ოქროთი, ყოველნი მოოქვილნი თვლებითა, სურა და თასი ოქროსი (რომელი შემდგო-
მად დაიდვა და მოსცემდნენ მეფეთა ქართლისათა), წარმოავლინა მეფედ ქართლისად სპითა დიდითა,
შემოვიდა ტფილისს და აქვნდა შემწედ განკის ხანიცა: ესე ეძვინებოდა სვიმონ მეფესა და
ყოველთა ქართველთა. ამის-თჳის შეიკრიბნა სვიმონ სპანი და დასდგა დიღვამს: მსმენელი ამისი
დაუთხან გამოვიდა სპითა ყიზილბაშ-ქართველითა, რომელნი ეახლნეს მას, ეკვეთა მეფე სვიმონ

(1) თჳკი არს გვირგვინი მთა, რომელსა დასდგამენ დიდებულსა მპყრობელსა და კვლითა, თორმეტითა შეამკობენ.

ქს. ჩოგაზ, ქრ. სნე: იძლია დაუთხან და მოსრნეს სპანი მისნი და შეიდა ტფილისვე: მაშინ მეფე მოადგა ტფილისს. ხოლო შემკრებულ-მან დაუთხან ციხიდამ ეუწყა ესე უსეინ-ბეგს ყარამძღუს სპასპეტსა და მოითხოვა შეწევნა მის-გან: ამისი მსმენელი უსეინ-ბეგ შემოვიდა ტფილისს უგრძნეულოდ და მეფე აღვიდა ტაბახმელას. ამას ზედა გასლაღნა დაუთხან, გამოვიდა სპითა და ეწყვნეს სამადლოს-ზედ ურთიერთს, ქს. ჩოგაწ, ქრ. სნგ, სძლო კვალად მეფე-მან სვიმონ და გაქცეულთა მოსწყვეტდეს სპანი მეფისანი ქართველნი. მოვიდა მეფე და დადგა კვალად ტაბახმელას, ვინადგან მუნვე ტფილისს შეიხვეწა დაუთხან:

ეზრახა სვიმონ ქართველთა, რომელნი იყვნეს დავითისა თანა ციხესა შინა გამოშორებად მის-გან. არამედ მათ არა ინებეს: მერმე სტნა მეფე-მან ვერ აღება ტფილისისა და უკმოიქცა მის-გან. ხოლო დაუთხან ატნობა, შას-თამაზს ესე ეთქვა: მაშინ ყეენ-მან მოუწერა განჯა-შა-მახიის ბეგლარ-ბეგთა და წარმოუვლინა ნიშნი დიდი, რათა გამოიყვანონ შამხალი ლეკითა და ჩერქეზნი: ხოლო მათ მისცეს სიგაძურნი იგი და გამოიყვანნეს იგინი და შეკრბენ ესე ეთქვნი და მოვიდნეს ხუნანს: ამისი მსმენელი სვიმონ მეფე დადგა შეკრებული სპითა აწუფის და იგინი მოვიდნეს თარეხისს: მაშინ განიყოფეს ეთრღანა-შვილი კახა-ბერ და გულ-დებულ-ჭყონა უიზილ-ბაშნი მეფესა ზედა, რამეთუ აქნდათ მათ შიში დიდი, მოუძღვა იგი და ეწია მეფე თარეხისს მათ, იყო ბრძოლა სასტიკი და მოსწყდნეს ურიცხვნი თათარნი და იქცეს ფიცხლად. არამედ მეფე კადნიერებით მიეტევა გუნდსა მათსა, ჰკრა ორღოლი მკედარსა და მოსჭრა იგი და განხეთქა გუნდი მათი და მიეტევა სხვასა: იცნა მეფე კახა-ბერ ეთრღანა-შვილ-მან და ეტყოდა უიზილბაშთა. ,,ეგე არს მეფე, შეიპყარით.'' მასვე წაჰსა გარემოერტყნეს და შეიპყრეს მეფე სჯმონ, ძლიერად მბრძოლი, ქს. ჩოგათ, ქრ. სნზ: და წარიყვანეს. ხოლო ქართველნი იქცეს თვის თვისად და სპარსთა დასვეს დაუთხან მეფედ ტფილისს და წარვიდნენ და მიგვარეს მეფე სვიმონ შას-თამაზს: მან შეიტივ-სცა და უთქმიდა დატევებასა ქრისტესსა. ხოლო მან არა ინება. ამის-თჳს წარგზავნა ციხესა შინა ალმუტს პატიმრად, მერმე წარგზავნა არბილს ტოლ-შჯლით შირაზს პატიმრად. ქს. ჩოგგ, ქრ. სგა:

ხოლო დაუთხან დაიპყრა ქართლი. არამედ ვიეთნი-მე მთავარნი განსდგნეს და არა მორჩილებდეს და დჳდა დაუთხან ქვეშის-ციხესა შინა და განსცხრებოდა კორციელად, და ოდეს-მე იყვის ტფილისს, არა რაისა მზრუნველი სულისა და ქვეყნისა-თჳს, არცა რაის პატივსა უყოფდა დედოფალსა, ცოლსა სვიმონ მეფისასა: ამისი მხილველნი ამილახორი და ქსნის-ერისთავი (სათნოთი ალექსანდრე კახ-ბატონისათი, რამეთუ სიმამრი იყო ამილახორი ალექსანდრესი და ალექსანდრე მტერობდა დასა თჳსსა ძმათა თჳსთა-თჳს და ცოლიც დაუთხანისა ნათესავი იყო ალექსანდრესი), მოუხდნეს დედოფალს სვიმონ მეფისასა კვეთის-კევს მდგომსა და წარუხვნეს სრულიად ქონებანი და აიალთეს, რომელი არა ჴერ-იყო საყოფელად (მაშინ იტვოდიან თემნი. ,,ესი სვიმონ მეფისა საქონელსაო.''): ხოლო სპასპეტი საჩინო ბარათა-შჯლი არა ერხდა დაუთხანს და მოვიდოდა

კოკორდას-ძ: ამას ემთხვია ყორღანა-შჯული კახა-ბერ, შეიშურა იგი და ეტყოდა: „უკეთუ გეოიღა-ცრს განცემა მეფისა და ქვეყნისა იხილე აწ შენ-ცა, და გარდაგდო იგი კლდესა გელიყარისასა (მა-შინ თემნი იტყოდენ: „ყორღანას ძე ქარაფინდა, კელი-ჭკრეს და გარდაიერინდა.“ ხოლო კვალად შას-თამაზისა-გან მოწყვდა სამცისა და განუოფა ქვეყანათა მის-გან და ხონთქრისა-გან დავსწე-
129 რათ თჯსს ადგილს, ვინაღა-გან მას ჟამსა არა მოვიდა ქართლსა შინა, მერმე მოკვდა შას-თამაზ უკანი ქს. ჩფოგ: ქრ. სად, თთრულს ქორონიკონსა შპდ, და დასვეს ყეენად ძე მისი შა-ის-მაილ: ამან შა-ისმაილ მოიყვანა მეფე სვიმონ და არჩილა ტოლით შვილად შირაზიდამ. არამედ მესისხლობისა და სუნობისა-თჯს მოკლეს ყიზილბაშთა შა-ისმაილ, ქს. ჩფოზ, ქრ. სად, თა-თრულსა ქორონიკონსა შპე და დასვეს შახ-ედაბანდა ყეენად ძე შას-თამაზისვე:

ჟამსა ამას გამოვიდა სპანი ხონთქრისანი და დაიპყრეს ერევანი, განჯა და თავრიზი, რა-მეთუ იყო შახ-ედაბანდა ბრმა და ბედითი და ვერ შემძლე საქმისა: კვალად წელსა ქს. ჩფოწ, ქრ. სად გამოჩნდა კელაანი ვარსკჳლავი: ამასვე ქორონიკონს გამოვიდა ლალა-ფაშა სულტან-მუ-რადისა სპათა ძლიერითა (1), ამან გამოველოო სამცხე და მოვიდა ტფილისს, ვერ წინა-ღუდგა დაუთ-ხან, მოსწვა ტფილისი თჯთ და წარვიდა სამცგრეთა. ამის-თჯს ლალა-ფაშამ ინება წარ-ვლინებანი სპათა შიდა-ქართლს და დედოფალსა ზედა. არამედ მუხრანის ბატონი იყო უფლის-წულობით, ვითარცა განმგე ქართლისა და მორჩილებდენ ყოველნი. ამან მოიყვანა ამილახვარი ბარძიმ და ქსნის-ერისთავი ელისბარ ლალა-ფაშისა-თანა, და დაიხსნა ამან ქართლი და თემი მოწყვეტისა-გან: ხოლო ლალა-ფაშამ ამათ თჯისნი მამულნი მიანიჭნა და მეოთხესა დღესა გა-ნუტევა ბატიჟითა. გარნა სომხითართა დიდი ავნეს ოსმალთა და მოსწყვიტნეს მრავალნი: კვალად წარმოავლინა ლალა-ფაშამ სპანი იმერეთსა ზედა. და დახუნდენ მთისა ზედა ლიხისასა იმერნი, ომსა ამას დაესწრა ძე არჩილისა ერეკლე, მოსწყვიტნეს მრავალნი ოსმალნი და პოტნეს: ხოლო ერეკლეს ათერთმეტი კრმალი და ორმოცი ისარი მოხუნდა, გარნა ჯაჭვი და მუზარადი ვერ გა-ტეხეს, არამედ მოსწყვიტნეს აზნაურნი მისა-თანანი და ლტოლვილნი ოსმალნი მცირედნიღა წარ-ვიდენ: მერმე კვალად წარმოავლინა ლალა-ფაშამ სეკდემბერსა შინა სპანი იმერეთს. ხოლო იმერთა მოსწყვიტნეს მასვე მთასა ზედა და ლტოვილთ ოსმალთა დახვდენ ქართველნი და მოსრნეს უმრა-ველესნი: შემდგომად წარვიდა ლალა-ფაშა შირვანს და მუნიდამ მოქცეული დადგა მუხრანს: მაშინ შახ-ედაბანდა ვერა რისა მყოფელი. ამის-თვის დელა-მან მას-მანს (რომელი იყო ასული ოთარ შალიკა-შჯლისა.) დასხვია კრმალსა ლეჩაქი და წარმოუგზავნა სვინთ მეფისა (ვითარცა წესი არს ქართველთა) და მოუთხრა. „რომელიცა გნებავს, აღიღე და წარვედ ქვეყანასა შენსა ნიჭითა დიდითა და ბრძოლა ოსმალთა.“ წარმოავლინეს და მოსცეს წინა-თქმული დაუთხანისა ყოველნი და

(1) მოკვდა ხელოვნ 1566, დასდა ხელთ მე მიხ, მოკვდა ხელთ 1575, დასდა მურად მე მიხ. ამან წარმოავლინა ლალა-ფაშა. ეს შეკრულება ეტყვის მეტ ყურადღებას, რომელი ჰქონ კეზარ-მან ხელმწიფედ.

მის ზედა დაურთეს ტხრა ათასი თუმანი და ტუგული ოთველნი საქარიოველოსანი, მუნ დატუვებულნი: ამის-მან მხილველ-მან დაუთ-ხარ, იხილა რა დატევება თჯსი ყიზილბაშთა-გან, გზრახა ლალა-თუშას და მისცნა ოთველნი ციხენი ქართლისანი და თჯო წარვიდა წინაშე ხონთქრისა სტამბოლს (შემდგომად ყამთა რაოდენთა-მე მოკვდა დაუთ-ხან მუნ): ხოლო ოსმალთა დაიპურეს ქართლი და ჭუენს ტფილისი საფაშოდ, გორი აღაშენეს და ჭუენს სანჯახად, სამშვილდეს შემუსრეს ეკკლესია სიონი გუნბათიანი, ვისადა-გან მუნ ჰენეს დიდი ოსმალთა და განამაგრეს სამშვილდე და დბანისი:

ამავ ქორონიკონს მოვიდა მეფე სვიმონ ოკდომბერსა შინა და მოიყვანა არჩილ ძე ბაგრატისა და ტუენი ოთველნი დატუვებულნი ქართლისანი და დასდგა სომხითს: ესრახა ლალა-თუშას და ვისადა-გან ვადამოთფობდა მეფე, ვერ იხილა თჯმა: შემდგომად წარვიდა ლალა-თუშა მუხრანიდამ სამცხეს, ხოლო სვიმონ მეფე-მას დაიპურა ქართლი, რამეთუ მსურველი იყუნეს მისა თჯს ქართველნი: შემდგომად აღიღო ლორე, გორი და ოთველნი ციხენი ქართლისანი, თვინიერ ტფილისისა მეფე-მან: მაშინ მეფე სვიმონ ლამოდა შურისა-გებასა ამილახორის და ქსნის ერისთვისასა. არამედ ვახტანგ მუხრანის-ბატონი ურჩიდა წინა-თქმულთა-თჯს წინაშე სვიმონ მეფისა: იწყინა მეფე-მან და ამავ ქორონიკონს შეიპურა მათთა ეჭვისა-თჯს ვახტანგ და პატიმარ-ჰყო კეხვის ციხესა შინა, მერმე შეიპურა ამილახვარი ბარძიმ-ცა, შეშინდა ქსნის-ერისთავი ელისბარ, და შეუვრდა დედოფალსა, შესძლუნა სრულიად მინატაცი და სხვანიცა მრავალნი. კვალად ახალ გორი და მეჯვდა და ამილახვარმან კასპი და კარბი, შეიწუალა დედოფალ-მან და ევედრა მეფესა შენდობისა-თჯს, შეიწუალა მეფე-მანცა და ათუცა ერთ-გულობასა ზედა და განუტევა: შემდგომად ამისა განუტევა ვახტანგცა. ხოლო სცნა რა ლალა-თუშამ საქმე სვიმონ მეფისა, წარმოავლინა მანუჩარ მირმარითა და ქართლს ვერღა-რა ჩამოვიდა სვიმონისა-გამო, და დაესხნეს სადგერს და მოსწვეს იგი, წარხდა განძი ეკკლესიისა, არამედ ტუენი ვერ ტუენ-ჰყუეს, კვალად ჩამოვიდა მანუჩარ სანჯახითა, დასხმის-გვარ მოარბია ქართლი და წარვიდა:

ხოლო ბატონს ალექსანდრეს აქუნდა შური სვიმონ მეფისა თვისის დის გამო და დაუთ-ხანცა მოურობდა სარწმუნოდ, კვალად ამილახორი-ცა სიმამრი მისი იყო, შეუტყობრად მოუხდა სჯითა თვისითა დიღვამს მდგომს სვიმონ მეფესა ქს, ჩოჭ, ქრ. სჩჩ: მაშინ სვიმონ ივლტოდა უსჯოკობისა-თჯს და ალექსანდრე-მან იავარ-ჰყო დედოფალი დაჲ თჯსი და ნიფხავი მისი ასტვა შუბსა ზედა და წარვიდა: იკადრა უკადრო, არა კერ-საოთი, ვითარცა ავაზაკ-მან: მრისხანე-მან სვიმონ მეფე-მან შემოიკრიბნა სჯანი და მოუთხრა ალექსანდრეს. ,,ჰქმენ საქმე უშვერი, რამეთუ ფუცა გქმნა სხვასა, კერ იყო შენ-გან ძიებად შურისა, აწ განემზადე ხვალისად ბრძოლად, რამეთუ ვიძიებ შურსა:'' დღესა მეორესა მივიდა შოტორს მუოფს ალექსანდრეს ზედა, მოეგება იგიცა და იქმნა ბრძოლა ძლიერი, და ივლტოდა ალექსანდრე: მაშინ შეიპურნეს ოთველნი წარჩინებულნი კახეთისანი და აღიღო ალაფი მისი წარმოვიდა და მოიყვანა კახნი მცხეთას და ათუცნა ოთველ-

ნი იგინი: ,,ღმერთ-მან ნურას ჟამს მისცეს ძლევა კახთა ქართველთა ზედა.“ მერმე მისცნა ბოძნი და განუტევნა უოველნი: ამავ ქორონიკონს მოკვდა ვახტანგ ბატონი მუხრანისა, ამასვე ქორონიკონს ოკდომბერს ათაბაგი უვარუვარე და ბექა მოუხდენ ლორეს, მოარბიეველ და წარვიდენ: შემდგომად ამისა მოვიდა მჯ̃მად ფაშა ანუ სინან და სპითა ამისთა აღიდეს ლორე და ამან აღიდო გორის ციხე, შეაუენნა მცველნი და თჯთ დასდგა მუხრანს: კვლად გიორგი იმერთა მეფე სიტუვითა ფაშისათა მოუხდა ზემო-ქართლს, მოჰკუენენ დღიანი და გურიელი, ვერ ჭ̃ეროვეს ხიზანნი, მოსწყვს კალმართი და გამოლმართი და წარვიდნენ: ხოლო მეფე-მან სვიმონ არა მიხედა მათ, არამედ დაესხა სინან-ფაშას მუხრანს სპითა თვისითა და მოსწუვიტნა სპანი მისნი, იელტოლა ფაშა და შევიდა ტფილისს ციხესა შინა, ქს. ჩ̃ჯ̃ბ, ქრ. ს̃ჲთ:

130 შემდგომად კვლად შემოიკრიბნა მეფე-მან სპანი და თვისთა წარჩინებულთა ცოლნი მოიუვანნა, წარიუვანა დედოფალი და იგინი და აღვიდა ლილოსა ზედა: წარეგზავნა სპანი მცირენი, რათა წარმოიღონ მრონწელნი ტფილისისანი, ხოლო მათ ჰუეს ბრძანებულნი: მაშინ გამოვიდეს ტფილელთაგან სპანი ოსმალთანი სიმრავლით დეესად მათდა და რა მოვიდნენ სიმრ̃ჱველსა, მიეტევა მეფე სპითა თვისითა და სწვრეტდენ ჯარნი ქალთა-ჯალაბთანი, მოსწუვიტნა და ათტნა ოსმალნი და მცირედნი შეგიდნენ ტფილისს. მიჰუუნენ ქართველნი კარამდე, არამედ ციხე ვერ წარუხვნეს და შემოიქცნენ აღათითა: მერმე შეკრებული სპითა, მოვიდა მეფე ლორეს, მოეგება ფაშა მუნებური, ეკვეთა მეფე და მოსწუვიტნა სიმრავლე მათი. გარნა ციხე ვერ წარუხვნა, არამედ ქ̃ჱბანი აღიხუნა. ქს. ჩ̃ჯ̃ბ, ქრ. სო: ხოლო იხილა ათაბაგ-მან უვარუვარე-ძ და მანუჩარ ძმა-მან მის-მან განძლიერება სვიმონისა, ეზრახნენ და დაემზახლნენ, მოვიდა მანუჩარ სვიმონ მეფისა თჯნა და ამასვე ქორონიკონსა მისცა ასული თვისი ელენე მანუჩარს ცოლად მეფე-მან, აქორწინა და წარვიდა მანუჩარ სამცხეს: ამასვე ქორონიკონსა მოადგა მეფე ლორეს და აღიღო იგი აპრილსა ა და დაიჭირა თავისად. მერმე მოვიდა და დასდგა ტაბახმელას: ესე ჭსცნა ასან-ფაშა-მან, გამოვიდა ტფილისიდა-ძ დასხმად სპითა მეფისად: აგრძნა სვიმონ მეფე-მან და ეკვეთა ძლიერად, მოსცა ღმერთ-მან ძლევა, მოსწუვიტნა და ათტნა და ნაშტნი შეივლტოდენ ტფილისკე (თქმულ არს. კაცი ცხენითურთ გარდაიჭრა კლდესა ტაბახმელისასა და ეგენ ტოტხალნი ორნივე): მაშინ სვიმონ მოადგა ტფილისს, მცირეს ხანსა შინა წარიღო და მოსწუვიტნა სრულად ოსმალნი ქს. ჩ̃ჯ̃ბ, ქრ. სოა: შემდგომად მოადგა სამშვილდეს რაოდენსამე ჟამსა, შემოაჯარა ქურდის გარიდამ სპანი ღამით, მოსრნეს ოსმალნი და აღიღო ციხე, შემუსრა და დაიჭირა თავისად მეფე-მან: ესენი მიესმნენ ხონთქარს, წარმოავლინა სპანი დიდნი, მოვიდნენ და მოადგნენ ლორეს, აღიღეს იგი. მერმე შთამოვიდნენ და დაადგენ ხატის-სოფელს: მაშინ მივიდა მათ თანა დესპანად მეფე, მეტუველი ესრეთ. ,,მოგითხრათ მეფე-მან სვიმონ, ვიკმაროთ სისხლი ესდენი, და ვუოთ ზავი ჩვენ შორის და ვიქმნე მორჩილ თქვენდა, რამეთუ უმჯობეს არს ჩემდა და თქვენდა-ცა:“ განიხარა ფაშა-მან მან და აღუთქვა ზავი. ხოლო ამით განიმსტრო მეფე-მან და მას

ღამესა მოექცა სჳითა ღამითვე მეფე სატის-სოფლის მთიდამ და დილასა დაესხა ძლიერად, სძლო და მოსწუვიტნა, და მტრედნი იგლტოდენ, მოიქცა და მოვიდა ნაალჳთევი ტფილისს: შემდგომად მოადგა დბანისს, რამეთუ ჯერეთ ეპყრათ ოსმალთაგე, მცირედთა ხანთა აღიღო იგიცა და დაიპყრნა ყოველნი ციხენი, თჳინიერ გორისა და ლორესა. განასხნა ოსმალნი ქართლისა-გან და შემდგომად ამისა ვერღა-რა შესძინეს და იკადნიერეს მოსლვა ოსმალთა: ყამთა ამათ მოვიდა მანუჩარ ათაბაგი წინაშე სვიმონ მეფისა და წარიყვანა ცოლი თჳისი ელენე ასული მეფისა სვიმონისა და წარვიდა სამცხეს: ხოლო იქმნა მშვიდობა, ვინადგან არღა-რა აქუნდა ოსმალთა-თანა ბრძოლა, და ზავ-ჰყო ალექსანდრეს კახ-ბატონის თანა, რამეთუ ქენი ამათნი იყუნეს მამიდა-შჯული, ბიძა-შვილნი და ჰყვარობდენ ესენი ურთი-ერთთა და ყიზილბაშთაცა შეიპყრეს შახ-უბანდა ქს. ჩოქბე, ქრ. სოდ. თათრულს ქორონიკონსა შჟე და დასვეს შაჰ-აბაზ ძე მისი წლისა ჱ: ამან დაიპყრა სპარსეთი, თჳინიერ ბაღდადისა და ადრიბეჟანისა: ხოლო წელსა ქს. ჩოქზზ, ქრ. ხოე, მოვიდა შაჰ-აბაზ განჯას, აღშენა განჯა, უკუნ-იქცა და წარვიდა: ამავ ქორონიკონს უშველა მოშე-მან სვიმონ მანუჩარს ათაბაგს ოსმალთა ზედა: არამედ ვინადგან აღელოთ ოსმალთა მძევალნი მანუჩარისა-გან, არღა-რა აბრძოლეს მეფე ოსმალთა, გარნა ურჩნი მანუჩარისანი თემნი მოარბიეა მეფე-მან და წარმოვიდა და მოვიდა ქართლს: ამასვე ქორონიკონს ჩამოვიდა მანუჩარ ლტოლვილი და დაადგინა მეფე-მან ახალ-დაბას მტკვრისასჳ:

შემდგომად წელსა ქს. ჩოქჱ, ქრ. სოგ. შეკრებილი მივიდა სჳითა მეფე სვიმონ სამცხეს, მოსრნა წინა-აღმდგომნი მანუჩარისანი და დასვა ათაბაგად, და თჳით წარმოვიდა მეფე: ამ ჟამებთა, ვინადგან გარე-მტერთა არღა-რა აქუნდა ბრძოლა მეფესა, მოიკსენა შური გიორგი იმერთა მეფისა და ინება დაპყრობა იმერეთისა, რამეთუ ლევანს ვერა ეგდესად მორჩილებდენ: ამისთჳის ეზრახა იმერთა და მოსცეს ვიეთთა ხირი მტკიცე. მერმე შეკრებული სჳითა შთავიდა იმერეთს: მაშინ ლევან შეიკრიბა სჳანი და დასდგა გოფანთოს. არამედ არა ემწყნეს დაიანი და გურიელი ლევანს. მივიდა სვიმონ მეფე და ეწუენენ გოფანთოს ურთიერთს, ძლიერისა ბრძოლისა იძლია ლევან მეფე ქს. ჩოქჱ, ქრ. სოგ და იგლტოდა სიმაგრეთა: ხოლო სვიმონ მეფე-მან დაიპყრა იმერეთი და დამშეულნა იგინი, უკმოიქცა მშვიდითურთ და მოვიდა ქართლს, რამეთუ ფიქრი აქუნდა გორის მეციხოვნეთა ოსმალთა-გან ქართლისა: ხოლო ლევან მოვიდა და კვალად დაიპყრა იმერეთი, და აღიხუნა ციხენი სვიმონის მიღებულნი. არამედ შეიპყრა დადიან-მან მეფე ლევან და დასვეს როსტომ. ამასაც წარუხვნა გურიელ-მან ქუთათისი და მისცა ბაგრატს: ესმა ესე სვიმონ მეფესა და შთავიდა სჳითა იმერეთს, აღიხუნა ციხენი და გამოიყვანა ქუთათისიდამ ბაგრატ, და დაიპყრა იმერეთი. გამოუხვნა კვალად მშვილდნი და მოვიდა ქართლსაგე მეფე. არამედ კვალად შეწევნითა დადიანისათა დაიპყრა როსტომ კვალად იმერეთი და აღიღო ქუთათისი. მსმენელი სვიმონ მეფე წარვიდა კვალად სჳითა დიდითა და დიდებითა და ყარბაზნებითა

დიდ-დიდით და აღკაზმულობით ყოველით. შთასრულ-მან იმერეთს, აღიხვნა ციხენი. სვერი, სკანდა, კაცხი, კვარა: ხოლო როსტომ ვერ წინა-აღუდგა, იფლტოდა ოდიშს. მოადგა სვიმონ მეფე ქუთაისს და აღიღო იგი: მერმე წარემართა ოდიშს, რათა შეიპყრას როსტომ და და დასდგა ოფიშკვეთს: მაშინ დადიან-მან მოგზავნა წინაშე სვიმონ მეფისა, რათა ჰყოს ზავი მე-ტეხულ-მან. „მიეც როსტომს იმერეთი და დაგვიმორენ, ვითარცა შენი ყოველთა მორჩილებათა
131 შინა.“ არამედ მეფეს სვიმონს სპისა სიდიდისა-თვის იმერთა და ქართველთათა და განლაღებული ძლევითა, განრისხნა მას ზედა და მიუმცნო: „მოვალ ბრძოლად და თუმცა ძალ-გიცს დამხუდი, და თუ მომცე როსტომ უკუნ-ვიქცე და დავიცვა ქვეყანა შენი უვნოდ.“ ამისი მსმენელი დადიანი როსტომა-თურთ დილასა დაესხა სვიმონს მეფესა და იქმნა ბრძოლა ძლიერი: ჴსცნა სვიმონ მე-ფე-მან ლტოლვა სპათა თვისთა და მოითხოვა შურდანი, რამეთუ ლტოლვისა ყამსა შეჰკდის შურდანსა ზედა: ხოლო ყამსა ძლევისასა ფანდვანსა ზედა, მაშინ ეტყოდა თურქისტანის შვილი „შეფეო, არს თურე ყამი ლტოლვისა.“ მივიდა თურქი-სტანის შვილი, ჴსცა ოროლი მკედარსა და დასცა მიწასა, არამედ იფლტოდეს მეფისა თანანი ქს. ჩფჟ, ქრ. სთჩ: მოსრულს მეფეს კოლ-ბეურს ეტყოდა დედა-კაცი. „ჲწ ფზიზელ არს შეფე, იახლოს ძე ჩემი.“ რამეთუ ჩვეღო რა მეფე-მან მას ყამს უბრძანა: „მთრვალ ჭარ კაცითა, არა მნებავს ძე შენი.“ შემნანე სიქმეთა ამათა თვის, მოვიდა მეფე სვიმონ ქართლს: ხოლო კაფთის-კევს მაშვრალსა განსვენებად დედა-კაცი უმასპინძლებდა და ჰკითხვიდა მეფესა სპათა-თვის ქართლისათა, ქმარსა და შვილთა თვისთა-თვის, რამეთუ არა უწყოდა მეფედ. ეტყოდა მეფე უცნობელობასა და მშვიდობით ყოფასა მეფისასა: ამისა თვის დედა-კაცი იგი მადლობდა ღმერთსა. „ვინაღგან ცოცხლებით არს მეფე იყვენ ყოველნი სანატრელად მისად (შემდგომად მეფე-მან ახსნა-ურა-ჰყო იგი სიტყვასა ამის-თვის.) ამასვე ყამსა შემოიკრიბნა მეფე-მან დანაშთომნი სპანი ქართლისანი, რამეთუ ლორის-ციხიდამ გამოსრულ-ბეჭნენ ოსმალნი, ვინაღგან მეფესა ჰგონებდენ შორს და იხარებდნენ ტაშირსა შინა, უცრად დაესხა მათ სვიმონ მეფე და მოსწყვიტნა სრულიად, აღიღო ციხე ლორეცა და დაიპყრა თვით, მოვიდა ტფილისს და დაეზვა როსტომს იმერთა მეფესა, მისცნა მძევალნი იმერეთისანი და გა-მოუხსნა, რომელნი დაშთნენ ბრძოლასა შინა მუნ წარჩინებულნი ახნაურნი და გლეხნი, ანუ მე-ტიხოვნენი: შემდგომად მოადგა სვიმონ მეფე გორს, და ჯდა რა გორი-ჯვარს შთასთქა თრიალე-თი (ვითარ დაჩვეულ იყო ბატიმრობისა შინა), და სვა ღვინო, მოინება მწვანვილი მტილთა-გან, მე-ტუველ-მან სპათა თვისთა. „არა არს თუ სირცხვილი თქვენდა, რამეთუ მნებავს მწვანვილი, ვხედავ თვალითა და ვერ მიგემებიეს.“ ამისი მსმენელნი სპანი განვიდნენ გორს, რათა მოიღონ მწვანვი-ლი, მოეტაკნენ ციხიდამ ოსმალნი და იქმნა ბრძოლა და მოსწყდნენ მრავალნი. არამედ უფრო-სად მოსრვადიან თოფ-ზარბაზნითა ციხიდამ: მაშინ მოკლეს ჰაჰის ძმის-წული მეფისა, სპასპეტი მეწინავისა გოჩა (რამეთუ იყო ესე გოჩა ძე გიორგისა, გიორგი ძე კოსტანტინესი, კოსტანტინე ძე ალექსანდრესი, ალექსანდრეძე კოსტანტინე მეფისა და ამ გოჩათი ეწოდათ ამა ძეთა გოჩა-

შვილად), მოართვეს მწვანვილი მეფესა და აუვედრეს მოწყვეტა სპათა მისთვის (მიერითოგან უწოდეს კელი სვიმონ მეფე. ხოლო მოჰმადიანნი უხმობდენ დელი სვიმონ):

შემდგომად წელთა რაოდენთამე მოადგა კვალად გორს და ბრძოდა ცხრა თთუჱ. მერმე აღიღო ციხე გორისა და განუტევნა ოსმალნი უგნოდ ქს. ჩფუთ, ქრ. სბჳზ და განათვისა უფლნა ქართლი ოსმალთაგან: ვრამედ მიესმა რა ესე ხონთქარსა წარმოავლინა ჯაფარ-ფაშა სპითა მრავლითა. ესე მოვიდა და დასდგა სახიდურს. ხოლო სვიმონ მეფე სპითა თვისითა იდგა სალირაშენს: დაუტევა მეფეთ-მან სპანი მუნ და თვით წარვიდა გამსტრობად ოსმალთა ათორმეტითა კაცითა და მებუკითა: მისრული ნასიდურისათჳს მცირის ეკკლესიისა თანა განიხილვიდა ვალისად დასხმად მათ ზედა, თუ ვითარ განაგოს: ამისთჳის უბრძანა მებუკესა დაზახებად ბუკისა, რათა სცნას, თუ ვითარ უშიშრად სდგანან: მაშინ მსმენელნი ბუკისა ოსმალნი ჭგონებდენ მოსლვასა სპათასა და იწუეს აღკაზმად და სხდომად ცხენთა: ამისი მხილველი მეფე წარმოვიდა ფიცხელად, ხოლო ოსმალნი, მოჰყუნენ. ვრამედ მეფესა მოსრულსა ფარცხისს შთაუარდა ცხენი ლიასა შინა, მიეტევნენ ურემნი და შეიპყრეს მეფე სვიმონ ქს. ჩქ, ქრ. სბჳზ, წარიყვანეს და მიგვარეს თჳსა: ხოლო იგი მსწრაფლ აღიყარა და წარვიდა, სცნა ესე ძე-მან მეფისა-მან გიორგიმ წარმოუდგა ოსმალთა. ვრამედ ვერღა-რა ქნია რასა, უკმო-იქცა, მოვიდა ქართლს: ხოლო ოსმალთა აღიღეს ლორე და დაადგინნეს მას შინა მცველნი და თვით წარვიდნენ და მიიყვანეს სვიმონ მეფე სტანბოლს: მაშინ გიორგიმ დაიპყრა თვინიერ ლორისა ყოველი ქართლი და ციხენი მას შინა: შემდგომად წარვლინა სტამბოლს, რათა დაიხსნას მამა თვისი. ვრამედ ხონთქარი უთქმიდა სვიმონ მეფესა, რათა დაიდვას ხარკი და მორჩილ ექმნას, ამას პირსა ზედა განგიტეო: გარნა სვიმონ მეფე-მან არა ინება ხარკი ქართლისა. მერმე გიორგისა-გან მოითხოვეს სახსარი მეფისა. ხოლო გიორგიმ წარავლინა ყოველნი სჯულისშვილნი და საგაჯურნი მამისა თვისისა და ეკკლესიის მოსტერთანი და წარჩინებულთანი ქართველთანი, და ესენი მიიღეს რა სტამბოლს მპყრობელმან იყო მეფე სვიმონ, მოსცეს მგუდარი და წარუხვნეს საგანძურნი ოსმალთა: გარნა ჭეო უჯერო სვიმონ მეფე-მან, რამეთუ დასდგა კომლს გლეხსა ზედა მარჩილი და ამით მოიყიდა ოვსთა, კავკასთა, ჩერქეზთა და წარუგზავნიდა უეცნსა. ხოლო დაუტევა მეფე-მან სვიმონ ძენი გიორგი და ვახტანგ. ვრამედ შემდგომად მოიღეს სვიმონ მეფე და დაფლეს მცხეთას:

ჳ. მეფე გიორგი ი, ძე სვიმონ მეფისა, გ წელი ჭმეფა.

შემდგომად გარდაცვალებისა სვიმონ მეფისა ეკურთხა გიორგი ძე მისი ტფილისს მეფედ ქს. ჩქ, ქრ. სბჳზ. შემდგომად შეიკრიბნა სპანი და მოადგა ლორეს, ქს. ჩქა, ქრ. ხჳთ, თთრუღ-

სა-ქორონიკონსა ჩაბ, ადიდო იგი და დაიპყრა თჳისად: ამისა შემდგომად მოვიდა შაჰ-აბაზ და მოადგა ერევანს ქს. ჩქბ, ქრ. სყ, და მოუწოდა მეფესა გიორგის და კახთა ბატონს ალექსანდრეს ამათ შემოიკრიბნეს სპანი თჳისნი და მივიდნეს ერევანს წინაშე ყენისა. არამედ სამკარძოდ მოადგა სპანი შაჰ-აბაზისანი ერევანს, და ერთ-კერძო დასდგნენ ესენი: შემდგომად რაოდენისამე დღისა ბრძანა შაჰ-აბაზ მიტევება ციხესა ზედა სპათა-განა: მაშინ საქართველოსანი ჰპრკუნ სპარსთა-გან შეუხდნენ ციხესა შინა, მოსწყჳიტნეს და წარუხვნეს ქალაქნი, შემდგომად შეკიდნეს სპარსნი და დაიპყრა ციხე-ქალაქი შაჰ-აბაზ. ამისა შემდგომად მოუთხრა შაჰ-აბაზ გიორგი მეფესა ,, რამეთუ მტერ-თუ იყო ჩემი ხოსთქარი, არამედ უფროს-და შენი (1) - აწ ვინადგან ჴსძლეთ ძალითა ჩემითა, კერ-არს, რათა მომცე ჴილდად ლორე ბერდუჯის მდინარით:'' შეუძნდა ესე ფრიად მეფესა და მიუგო: ,,ველოდი ჴილდად შენ-გან სხჳასაცა ქალაქსა სამსახურისა-
132 თჳის მამისა ჩემისა და ჩემისა, და არა მიხმასა საზღვართა ჩემთასა:'' არამედ ვინადგან იყო შაჰ-აბაზ მცბიერი და სწადდა დამტკიცება ქართლისა. და კჳალად ერის-თავი ლორისა ლტოლვილი გამახმადიანებული აზრახებდა შაჰ-აბაზს მოკლებად მის-გან ძალსა დიდსა ქართლისასა, ამის-თჳის უფროს აიძულებდა, რათა მისცეს ლორე და გამოსავალისა-თჳის ბერდუჯის მდინარისა, მოსცა ფუშტუკუნი და ხუთი და სამასი თუმანი ლაჯვარს ყოველს წელს: ამიტ უღონო ქმნილ-მან მეფე-მან გიორგიმ მისცა ლორე, მერმე ანიჭნა შაჰ-აბაზ მრავალნი (იტუვიან მოართუეს რა მეფესა ხალათი ყენისა, არა აღიხადა სამოსელი თჳისი. არამედ მას ზედ შთაიცვა; ეტყოდენ წარ-ჩინებულნი მეფესა: ,,შეკაღრა არს ყენის ეგე და მწუნარ იქმნების:'' ხოლო მეფე მიუგებდა. ,,თქუენ არა აცით არცა ერთი, უკეთუ ვუო ეგრეთ, მერმე მითხრას სხუაცა ნებისა თჳისისა ყოფად და აწ ჴმის-თჳის ესრეთ უმჯობეს არს) და წარმოავლინა ქართლს: და ესე მისგებელი მოაგო შაჰ-აბაზ გიორგი მეფესა ერთ-გულებისა-თჳის მამისა თჳისისა და თჳისისა-თჳის. კჳალად ჴსმა ამისა იქმნა შეფოთი ძეთა შორის კახ-ბატონის ალექსანდრესთა, რაჟამს ისტუმრნა გიორგი მეფემან. რამეთუ ბაძის ძენი იუნენ ძენი ალექსანდრესნი გიორგისა. შემდგომად ამისა მცირეს ჟამს კარდაცვალა მეფე გიორგი ქს. ჩქე, ქრ. სკა, მოიღეს და დაფლეს მცხეთას:

ჴა. მეფე ლუარსაბ ა, ძე გიორგი მეფისა, იბ წელი ჴმეფა.

ხოლო გიორგი მეფისა შემგდომად გამეფდა ძე მისი ლუარსაბ და ეკურთხა მცხეთას და დაიპყრა ქართლი. არამედ იყო მაშინ ქართლი და მეფე სჯანძურთა-გან ფრიად ნაკლულევან, ვინადა-

(1) ნაშკოლში ქსურაა შენი და მერმე ბოლოს ი წაშლილა. შენ უმჯობესია.

გან მიეცათ უოველი სახსრად სვიმონ მეფისა-თვის. არამედ აქუნდა მეფესა ჟამი მშვიდობისა, რამეთუ კახნი მოუვსობდენ და უეცნი უცხლო და მწუალობელი იუო და სონქარიცა ეგრეთვე უცხლოებდა: ამისა შემდგომად სთხოვა შაჰ-აბას მეფესა ლუარსაბს დაჲ თვისი ცოლად თისთინ; ამან მისცა და წარიუვანეს დიდითა დიდებითა და სიჭკითა: არამედ ამ ჟამებთა შინა განმგიდრებულ იუნეს მთავარნი და დაეპყრათ კუენი და ბეობანი თვისად და უმეტეს უოველთა სააკაძე გიორგი, მოურავი ტფილისისა, ქცრხინვალისა და დვალეთისა: ხოლო იდგა-რა მეფე ლუარსაბ ქცხინვალს, რამეთუ ჟამად მოვლიდაან თვისთა ქვეყანათა უოველთა: განა ესე მოურავი გიორგი იუო შინე, ახოვანი, ძლიერი ძალითა და შემმართებელი, უშიში, მცბიერი, მჭურჭნელი და უნდო (1): ესე მარად-დღე თვითოეულთა კაცთა ფურჭნვიდა და არა დასცხრებოდა: იხილა ესე მეფე-მან და უწუა მოურავსა: „რაჲ არს ჩემელ არა დასცხრები ფურჩვასა, ანუ რა გნებავს უოფად:“ ამისთჳს უგედრა მოურავი მრავგზის დამეტებ: „რამეთუ მეტუეან სიკვილსა მეფისა-გან, და არა რა უწყი (2) მიზეზი შეცოდებისა მოსებისა-გან კიდე:“ ესე უოველი მრავგზის-მან ჰკადრა მეფესა. არამედ მეფე ამისი უცნობელი განჰკვირდა და ამცნო მრავგზისა გულ-დებულ-უოფა მოურავისა, რამეთუ არა რაი არს მანკიერება მეფესა შინა შენთვის, გარნა ჰკითხოს ვინ უთხრა იგი: ხოლო მოურავმან არა სთქუა მთქმელი, რამეთუ ფუცებულ ვარ მათ მიერ და უბნობასა ამას შინა მოართუეს მეფესა ამბავი, ვითარმედ მოვიდნეს სპანი დიდნი თათართანი თრიალეთსა ზედა (მას ჟამს ალეღო ხონთქარსა (3) ბაღდადი და უკუნქცეულისა-თვის ეთხოვათ ნება წარსლვად გზასა ზედა ქართლისასა. ვისად-გან ეთქუა ვისმე მათ-თვის გზის მოკლობა: და ალაფ-ტუეთა სიმრავლენი). მასვე ჟამსა დაუტეეს ზრახვა იგი და წარავლინა მეფე-მან იარალი, რათა შეჰკრას გზანი და მსწრაფლ აცნობოს მეფესა, და თვით მეფე მოვიდა ცხირეთს: მისრული იარალი, ჩამხერგველი გზისა გაჯსიგვენებდა და მძინარეს დაესხნეს თათართანნი და მოსწუიტეს იარალითურთ უოველნი, რამეთუ ვერ განერა ერთიცა: მერმე მოვიდენ და დასწუეს მანგლისი და კველთა, შეიბურეს კველთას მღუდელი ერთი და სცემდენ ლახტითა, რათა აუწყოს, სად არს მეფე: ხოლო მღუდელი იტუოდა: „არ სასგვალი ვეო სწუთო ესე წარწუალსა მას, და არა ვიქმნე გამცემელ მეფისა და ქვეყანისა:“ წარმოუძღუა მღუდელი იგი გოსტიბის თავსა ზედა და ჩამოიუვანნა ქვენადრის გზასა, სჭვნეს თათართანი, რამეთუ ატლუნებდაო მღუდელი, ამის-თჳს მოჰკუეთეს თავი და შეირახნა წმიდათა თანა: შთამოსრულთა თათართა მოიცვეს ერთა-წმინდა და ახალ-ქალაქი, და მეფე სჭვრეტდა ცხირეთიდამ: მეფიდამ წარვიდა მოურავი და ციცი-შვილი ზაზა. ამათ შემოიკრიბნეს გარემონი და

---

(1) კისად-გან იუო დიდებაი-მოეკვნეს და არა თქუა მთქმელი მოურავმან, თვით მოიგონა, რათა კაცთ იგლახ მეფე, თჳსა მთქმელი მოურავმან, რადგან მეფის და ქვეყანის ორგულობისა-თჳს ხთქუა, და ეგრეთვე ბოროტად დაშრტებოდა. კარნა მტერთაბისა-თჳს მტერთა თჳსთა, კეთილად ბოლოს ეამოანინა.

(2) ხაჭირო. კუწუი.

(3) მოკუდა შარად 1590 წელსა, დაჯდა მაჰმად III მანი. მოკუდა მაჰმად 604. დაჯდა აჰმად III მანი, ამან ალლო ბადადი.

მცნობელნი ჰმისნი ბარათიანნიცა მოვიდნეს მეფისა თჳს. ხოლო მოურავი ჩავიდა ნაბაღ ბოლოს სხერტის ჴლასა შინა, ეკვეთა თათართა და მოსწყვიტნა საძრავლითა: მაშინ ზაზამ მოჰკლა ფაშა და თავის ჴრასა შინა მოერტუნეს თათარხანნი, აჳურა ზაზამ კბილით წვერი თავისა მის, შეკვდა ტჳნესა და გამოველო ბრძოლით თათარხანნი: მოვიდნეს წინაშე მეფისა, მოართუეს თავნი და ალაფნი მათნი: ხოლო მეფე-მან შემოიკრიბნა სპანი ქართლისანი და წარმოუდგა თათარ-ხანთა. არამედ თათარ-ხანნი მაშინ ალი დოესის მინდორსა შინა, იხილა ტენტურა-მან გორელ-მან, მსწრაფლ უკუნ-იქცა და აჰყარა ხიდი გორისა: რა იხილეს თათარ-ხანთა ხიდი აურიღი, შეკვლეს სატიანოსა ზედა და სალა ვინ მოახელეს მოსწყვიტეს, ტყვე-ჰყვეს და მოაოხრეს და მივიდნეს ბრბორასა. მუნ დაარღვიენნეს სახლნი და განსდგეს ხიდი მტკვარსა ზედა, განვიდნენ და დასდგეს ტაშის-კარის ბოლოს. და მეფეცა მივიდა ახალ-დაბას სპითა და არღა-რა იუო მუნ ხიდი, რამეთუ მტკვარი განდიდებულ იუო თიუჩპსა ივნისსა. ამისთა მხილველთა შეკვედრნეს ხავნი ღმერთსა მეფე-მან სპითურთ და გავიდნენ ტჳნის ტურვით უვნებელად ყოველნი. ჩავლეს კიდე მტკვრისა ფარულად და მიუდნენ სურამის-ბოლოს, მუნ შემოეყარნენ სრულიად ქართველნი მტკვრის ჩრდილოეთისანი. მაშინ განზრახვითა მოურავისათა შემოუსხნეს მეთოფენი თხრილსა და თვით ცხენოსანნი მივიდნენ განთიად მინდორსა ზედა, ეკვეთნეს ფიცხელად და იქმნა ბრძოლა ძლიერი ქს. ჩქთ, ქრ: ხუზ: ამ რომსა შინა ფრიად მხნედ გამოჩნდეს მეფე ლუარსაბ და უმეტეს მოურავი. მოსცა ღმერთ-მან ძლევა და მოსწყვიტნეს ურიცხვნი და იფლტოდნენ თათარ-ხანნი, რამეთუ მოსაკიდელთა დე-
133 დანიცა მესამეს დღემდე გამოიყვანდეს ტყიდა-მ თათარ-ხანთა, განაშიშვლიან და განუტყევიან. ხოლო მეფე-მან აღიღო ალვარი მათი და მოიქცა და თავნი მათნი წარუვლინა ყეენსა შჰა-ბაზს, მან წარმოუვლინა ნაწნი დიდნი:

ხოლო შემოჰქცეულმა მეფე ისტუმრა მოურავ-მან, რომელი აქუნდა მანკიერება გულსა წინა-თქმულთა-თჳის და ჰყუა დაჲ შვენიერი და კეკლუცი, იტყოდა: „ვისჩვენო მეფესა და უკეთუ მესაძოს, რა იგი მნებავს ვუოცა, და უკეთუ არა გსცნობ, რამეთუ მართლ არს თქმულსი იგი წინანი:“ და განცხრომასა და ნადიმსა შინა ჰყო დაჲ თჳსი მეწყლედ მეფისა. არამედ ვინა-ც-გას იუო მეფე შაბუკი, ალეტუინა ტრფიალებითა და მეორესვე დღესა მოიეთხოვა ცოლად. ესე მოურავ-მან უარა-თქუა მცნებიერობითა, „რამეთუ დიდებულთა ცოლნი არა თავსდებენ და სათნო იუოფენ დასა ჩემსა დედოფლად და შემასმენელნი წინაშე შენსა მოსპოლვად.“ მერმე კვალად ეკედრა მოურავი დედასა მეფისასა დედოფალსა მარიამს ასულსა ლიპარიტიანისასა. არამედ მეფე-მან არა ისმინა და ჰქმნა ქორწილი: ხოლო შემდგომად რაოდენთამე თიუჩპთა არა თავსიდებდენ მტერნი მოურავისანი წარჩინებულნი და უმეტეს შადიმან ბარათ-შვილი, მამა-მძუძე მეფისა, ეტყოდნენ მეფესა განტევებასა ცოლისასა და მოსრვასა მოურავისასა: ამისი არა მნებებელი მეფე ჩამოიყოლიეს, და მოუწოდა მოურავსა, რეცა სადილობად უარაიისად წავიდა მდგარ-მან მეფე-მან და მოვიდა მოურავი, მასვე ღამესა სწადდა შეუერობა მისი: ესე ესმა კახაბერს ხერხეულიძეს ფარეშთა-უხუცესსა

მეფისასა და წამსვე მას აუწყა მოურავსა: მსმენელი მოურავი მყის შეჯდა ჩულიანსა ცხენსა ზედა და იგლტოდა ფიცხად, და მოვიდა ნოსტეს, აჰყარა დედა-წულნი თვისნი და შევიდა მთასა შინა: მასვე ყამსა მოუხდნეს სპანი მეფისანი და დასწვეს ნოსტევი და ეძიებდეს მოურავსა და შეუკრნეს გზანი ყოველნი. არამედ მოურავ-მან განვლო ღამით ფონი მცხეთისა მალვით და მივიდა დუშეთს სუგზარისა-თანა, რამეთუ ასული სუგზარისჴ ჰყვანდა ცოლად მოურავსა (ხოლო ესე სუგზარ იყო ერის-თავი არაგვისა, რამეთუ ჰპა ამისი იყო ასნაური გასათელი და პირველსა მეფობასა სვიმონისასა უკუდგა ვასათის ციხის მპყრობელი და მან ბრძანებითა მეფისათა და შეტყუებითა აღიღო ციხე იგი, და მეფე-მან მიანიჭნა მუნ მამულნი. ხოლო ოდეს შეიპყრეს უიზილბაშთა მეფე სვიმონ, ამანვე მოიმწო ქსნის-ერისთავი, დაესხა და მოსწყვიტა თქუთურმახძე და წარმეული და დაიპყრა ბაზალეთი, მოკუდა იგი და ხარჭისა ნაშობ-მან ქალ-მან მის-მან მოსრნა ძმანი თვისნი ყოველნი, და ესე სუგზარ ძმის-წული ამისი წარიტაცეს ურმა: შემდგომად აღზრდისა მოიბირნა სუგზარ კაცნი და მოჰკლეს იგი და დაიპყრნა სუგზარ ბაზალეთი, მერმე დაიმორჩილა მთიულეთი. ხოლო მოვიდა რა სვიმონ მისცა პაპასვე სუგზარისასა მსახურებისა-თვის მისისა და იყუნეს ამ ყამამდე ერისაგად): ამას სუგზარს განუზრახა მოურავ-მან წარსლვა წინაშე უენისა, ვინად-გან მუნ ვერ დაუდგმიდნეს მეფესა: ამისთა დამსკუნელთა წარვიდესცა და მისრულთა აღჰყაულას დაუტევა მოურავმან ცოლი შვილი და თჯთ მივიდნენ წინაშე შაჰ-აბაზისა: მან პატივით შეიწყნარა და ანიჭნა ბოძნი დიდნი და მიერით-გან აზრახებდა უენისა მოურავი დაპყრობად ქართლისად. არამედ მას, ვინად-გან გულად ედვა დაპყრობა და გამაჰმადიანება ქართლისა, გამოუტევა სუგზარ ნიჭითა და მოურავი დაიპყრა მუნ ყამადმდე: ხოლო უენიდამ მოსრულ-მან ბატონ-მან თეიმურაზ კახთა-მან მოითხოვა დაჲ ლუარსაბ მეფისა ხვარშან ცოლად. ესე არა ინება მეფე-მან ნათესაობისა-თჯს. არამედ იძულებითს შაჰ-აბაზისათა მისცა და ქმნეს ქორწილი დიდებული. გარნა ამ ქორწინებისა ყამსა შინა მოუწერა შაჰ-აბაზ უაზახის ხანსა:„ შემოიკრიბნე გარემონი ყოველნი და დაესხი მეფესა ლუარსაბს, მოჰკალ იგი და თავი წარმომიგზავნე წინაშე ჩემსა:“ ეგრეთვე მოუწერა მეფესა: მაშინ მეფე-მან მსწრაფლ შემოიკრიბნა სპანი და მიუხდა ხანსა მას და მოჰკლა იგი და თავი წარუგზავნა შაჰ-აბაზ. ამის ჯილდოდ წარმოუვლინა შაჰ-აბაზ მეფესჴ ნიჭი დიდი, ესე ჰყო რათა სცნას ძალი მეფისა, თუ ევნოს ხრიკით და მიზეზ ჰყოს:

არამედ ამისა შემდგომად მოვიდა განჯას უგრძნეულად შაჰ-აბაზ შესლვად კახეთს, რამეთუ ეახლა მოურავი და ეუწყა უენისა-თჯს შესლვად ქართლს, უმჯობეს არს ზამთარს, ვინად-გან ვერ წავლენ ხიზანნი მთათა შინა და კელთ-იგდებ ყოველთა: მაშინ ეზრახა ბატონი თეიმურაზს მეფესა ლუარსაბს ერთობასა და მეფე ვერ მნდობი უენისა წინა-თქმულთა-თჯს დაჰჭვა ნებასა და ჰქმნეს პირი მტკიცე. არამედ განიპყრნენ სუგზარ და იესე ერისთავნი, ამილახორი ანდუყაფარ, ფეშანგი ფალავანდის-შვილი, აღთაჩი ხერხეულიძე და მივიდნენ განჯას წინაშე უენისა: მერმე მოვიდა თეიმურაზ მუხრანს ლუარსაბისა თანა. ხოლო შაჰ-აბაზ მოვიდა კახეთიდა-მ ქართლს,

დამრღვეს მეფესი ბრძოლასა, არამედ ქართველ-კახთა არა ინებეს წინა-თქმულთა და დიდთა სპათა-თჳს შჰა-აბაზისათა და წარვიდეს მეფესი იმერეთს ქს. ჩქიე, ქრ. ტგ, თათრულსა ჩგდ: მოეგება მეფე იმერთა გიორგი და ისტუმრნა კეთილად: ხოლო შჰა-აბაზ მოვიდა გორს და ეზრახა გიორგი მეფესა, რათა მისცეს მეფესი და მან აღჳსოს ნიჭითა და საგანძურითა: ამას ზედა წარმოუვლინა გიორგი მეფე-მან კათალიკოზი მალაქია და აბაშიძე ლევან ძღუნითა, მეტყველ-მან: ,,გევედრებით, რათა ჰატის-გუნცა და მისცე მეფეთა სამეფონი თჳსნი და იმსახურნე მით, ვითარცა ჰარკელ მამათა შენთა და თქუენ წარხვიდეთ.'' იხილა ესე შჰა-აბაზ, რამეთუ ძალიითა არღა-რა ჴრება შოფნა მათი, აწ იხმა ხუასპი და მცბიერობა, მოიხმო შადიმან გამზრდელი ლუარსაბ შეფისა და ეტყოდა მას: ,,ვითარმე უგულებელს ვყოფ სვიმონ მეფის შვილის შვილსა და გიორგის მუფის ძესა. გარნა უწყი, რამეთუ მოშიცთუსა ოქიმურაზ და აწ უწუოდე შენ მტკიცედ, უკეთუ მოგიძღუს ჩემთანა მივსცნე თჳისნი ყოველნი და უმეტესნი სხუანიცა:'' ტირილით შეჰფიცა და სარწმუნო ჰყო შადიმან. ხოლო კათალიკოზსა და ლევანს მიანიშნა მრავალნი და მიუმცნო გიორგი მეფესა: ,,არს მტერი ჩემი ძველადვე თეიმურაზ და მას ვერ მივინდობ. არამედ უჯეროჳ მო-
134 ჳკალს ლუარსაბ მეფე მივანიშნებ ყოველსავე მსახურებისა-თჳს შამა-ხაჰათა მისთა:'' და წარავლინა ესენი და წარუვლინა კრმალი მოკლეული მეფესა ლუარსაბს სჯულისათა თჳსისათა და წიგნი დისა ლუარსაბისა მოსლვისა-თჳს, რათა არა რაჲ აქუნდეს შიში: მაშინ მისრულ-მან წინაშე მეფისა შადიმან სარწმუნო ჰყო უეინისა-გან ლუარსაბ მეფე და აღეკაზმაცა მეფე წარმოსლვად: ამას უშლიდეს მეფესი და წარჩინებულნი იმერნი წარსლვასა და არა უსმინა მეტყველ-მან: ,,უკეთუ არა წარვიდე ამიერას ქუეყანათა და მოაოხრებს, რა მადლი არს ჩემდა:'' ესმა რა შჰა-აბაზს მოსლვა ლუარსაბისა შეკრდა და გამოვიდა სადარბაზად, მჩუენებელი სპათა თჳსთა და მეფისა, ვითარცა მიმგებელი. გარნა რა იხილა ლუარსაბ შჰა-აბაზ იწყო ტირილი მეტყველ-მან. ,,ვითარ გიყოფ ბოროტსა ახოვანსა და შეუნიერსა, ერთ-გულთა ჩემთა ძესა.'' სცა ჰატივი სწორ თჳსად, და შემდგომად წარმოვიდა ტფილისს, ეტყოდა მეფესა მუნ დატეგებასა. არამედ ტფილისს ჰრქუა: ,,წარუიდეთ ნადირობად ყარაიასად.'' წარვიდა და წარიყვანა მეფე: მაშინ კალის ციხესა შინა დატეგნა სპანი მცველად ციხისა ციხის-თავითურთ, რომელსა აწ უწოდდენ ქუთვალსა და მამბაშსა და დაიპურა თჳსად: ხოლო მისრულთა ყარაიას ინადირეს და სჭვრეტდა არაში (1) უეინისა: მას დღეს მოკლა მეფე-მან იგ: ამას განკჳირდა შჰა-აბაზ და აღეგზნა შურითა რამეთუ მტერ-იეო ყოველთა ახოვანთა. არამედ მოუმცნო დაჲ-მან თჳს-მან თინათინ, ცოლ-მას უეინისა-მან, რათა არა ჴრჳნოს მკნედ ახოვნად, გარნა არა ისმინა მეფე-მან მეტყველ-მან. ,,უწუი, რამეთუ არღა-რა განმიტევებს, ამის-თჳს უმჯობეს არს სიკუთისა ჩვენება, ვიდრე სიავისა:'' გარნა შჰა-აბაზ ღიქნიდა ტკბილად, რათა არა განეელტოს მეფე და მუნ ეტყოდა: ვინად-გან ,,ხარ რაინდი და უცდური

(1) ლოლი და ქალი ანუ დედაწულნი.

მოისარი, ვინადირობთ უარბაღიცა:" ხოლო უარბაღს ეტუობა სადირობასა მასასდარისასა და მიიუვარს მასასდარასს და მუნ აიძულებდა უარის-ყოფად ქრისტესსჯ: ხოლო მეფე-მას არა ინება: შემდგომად მრავლითა ლიქსითა და შინებითაცა უთქმიდა, არამედ მეფე დაადგრა სიმტკიცესა ზედა. მის-თჯს პატიმარ-ჰყო მეფე: მაშინ ეზიარა პატიოსანსა სისხლსა და კორცსა უფლისასა და ატირნა მთავარნი თვისნი წესთა ქართულითა, ვითარცა მკვდარსა ზედა და მეფე შესხმისა წიდ იტუობა. ,,აგრე ჩემ-მას (sic) სულ-მან:" შემდგომად წარავლინა შაჰ-აბაზ მეფე გულაბ-უალას შირაზს და პატიმარ-ჰყო მუნ, მერმე კვალად არა დასცხრა მძვინვარებად, წარავლინა შაჰბაზ და მოაშთვეს მუნ ციხესა შინა მეფე ლუარსაბ მშჯლდის სახლით ქს. ჩქბ, ქრ. ცი, და შეირაცხა წმიდათა მოწამეთა თანა და აწცა არს წმიდა გუამი მისი მუნ: ხოლო შეძლევსა შაჰ-აბაზისასა ქართლიდა-მ დაშთა უმეფოდ ქართლი, რამეთუ არა დაშთა ძმა ანუ ძე ლუარსაბ მეფესა და იოთოდენ მთავარნი თჯს-თჯსად და განიმკვიდრებდნეს თჯსთა გერძოთა. მერმე რა დაიპყრა კახეთი კვალად ბატონ-მა თეიმურაზ, ესე ესმა შაჰ-აბასს, განძვინდა და მოვიდა კახეთს და მუნიდა-მ ტფილისს ქს. ჩქიგ, ქრ, ცდ, თათრულს ქორონიკონს ჩკდ,

ჳბ მეფე ბაგრატ ვ, გ წელი ჴმეფა.

მაშინ ტფილისს დასვა მეფედ ქართლისად ბაგრატ ძე დაუთხანისა, ნაშობი კახთ-ბატონის ნათესავისა და თჯთ უკუნ-იქცა შაჰბაზს, აჰყარა კახეთი და მივიდა ისპაანს: ხოლო ესე ბაგრატ იყო ფრიად მოჭმედიან და არა რა კეთილი იყო მის-თანა: სძულობდენ ქართველნი და იყო სა-ბარათიანოს და უხმობდენ საბარათიანოს ბატონსა, არცაღა-თუ ეგდენ ერჩდენ და მორჩილებდენ, შემდგომად ბოლნის ყოფასა შინა მოკუდა ბაგრატ, ქს. ჩქითა, ქრ. ცჳ: ხოლო ცოლი მისი ანნა ძით სვიმონით იყოფოდნენ ტფილისს და სომხითს და არცა მას მორჩილებდენ ქართველნი ეგ-დენად: ვითარცა მოსწყვიტა ბარათმ სახლეულნი თჯსნი და ყაენად ძმის-წული მისი იეღტოდა და მივიდა წინაშე შაჰ-აბასისჯ. ამის-თჯს წარმოგზავნა შაჰ-აბაზ სჳანი და მოეწივნეს ბარათს თა-რავანსა ზედა და მოკლეს იგი:

კვალად ამ წინა-უამეებთჯ მომკუდარ იყო ნუგზარ და დასჯდა ძე მისი ბაადურ ერის-თავად: ამას არა მორჩილ ექმნა ძმა თჯსი ზურაბ, განძო იგი და წარვიდა ცოლით წინაშე შაჰ-აბაზისაჯ მან კეთილად შეიწყნარა შუა-მდგომელობითა მკურავისათა, რამეთუ იყო აღზრდილი მოურავისა. შემდგომად მისცა ნიჯი შაჰ-აბაზ და ერისთავობა და გამოუტევა ზურაბ და დაშთა ცოლი მუნ:

მოსრულ-მან ზურაბ ძალითა უცნისათა და სვიმონის მწყობითა დაიპყრა ბაზალეთი და განაძო ბაღდურ მის თჯსი და მიყიდა სჩინოს ბაღდურ. ხოლო ზურაბ მოიმწო სპასპეტი საბარათიანოსი ბარათა ბარათა-შვილი და დაუწყო კირთება მთიულ-მოხევეთა და დაიპყრა იგინი და განძღიერდა ფრიად (რამეთუ იყუნენ სახსონი მეფისანი და აქამომდე არა ეპყრათ კევი ამათ, არამედ მთიულნი ერჩდენ მცირედ). ხოლო სჩინოს-მეუღეს ტოლს ბაღდურისას ეტრფიალა სასძველი ბიჭაშვილ და ტოლისაგე მისისა ნებითა მოჰკლა ბაღდურ და შეირთო მან ცოლად: მცნობ-მან ამის-მან ზურაბ წარგზო. ფერსათის-მთა, არამედ მას ღმესა იხილა სიზმარი ტოლ-მან ბაღდურისა-მან. „რამეთუ მოჰკლეს სასძველი და ტყვე ჰყვეს იგი.“ უთხრა ესე ყოველი სასძველსა, ხოლო მან არა უსმინა და ქალი იგი შეირდა ცოხესა და განამგრა: დილას დაესხა ზურაბ, მოჰკლა სასძველი, მოჰკვეთა თავი და წარმოვიდა. გარნა ცოხესა ვერ ავნო და მოვიდა გამარჯვებული: იხილა ესენი სვიმონ, ძე-მან ბაგრატისა-მან, რამეთუ მიიღეს მთავართა თჯს-თჯსნი კერძონი და არღა-რასა მორჩილებდენ, წარვიდა წინაშე უცნისა: ამისი მხილველი ზურაბ ერისთავიცა წარვიდა წინაშე უცნისა, რათა არა შესმენილ იქმნეს: ხოლო უცნ-მან განიგულა სიქმე მათი და შეუძნდა განდგომილებისა-თჯს ქართლისა, მოუწოდა მოურავს და ზურაბს, ვინადგან მოურავი სახელოანი იქმნა მის წინაშე ბრძოლათა შინა და იახლა ბაღდადს და ყანდაარს, ამის-თჯს წუალობდა და უსმენდა: ამათ წარმოატანა ყარჩიხან სპითა დიდითა და ამცნო, რათა მოსწუვიტონ კახეთი და აჰყარონ ქართლი და წარუგზავნონ მას: კვალად წარმოატანა სვიმონცა ძე ბაგრატისა მეფედ ქართლისად, რათა ვერა ჰსცნან საქმე იგი ქართველთა და მისცა სვიმონს ასული ყორჩიბაშისა ჯანბანუმ ცოლად. ესენი რა მოვიდნენ აღუმძღვნეს ქართველთა სპაჲა სიდიდე. არამედ მოურავ-მან და ზურაბ ფიცით არწუნათ, რამეთუ მოგცათ უცნ-მან სვიმონ მეფედ და ამის-გამო მიენდუნენ სრულად ყოველნი ქართველნი:

ჰგ მეფე სვიმონ ბ, ზ წელი იმეფა.

მერმე მოვიდნენ ტფილისს და დაუტევეს მუნ სვიმონ მეფედ და თვით სპითა წარვიდნენ, და დასდგნენ მუხრანს, მუნ მოუწოდეს კახთა და უფლეს რა იგი აღვწერეთ და მცდელობდენ აღეყრა ქართლისასცა. არამედ მოურავ-მან მონადირე-მან ლოჭინისა კევსა შინა, იხილა შიკრიკი
135 ერთი მომფალი. შეიპყრა იგი და იხილა წიგნი, რომელსა შინა. ეწერა ყარჩის ხანისა-თჯნა შაჰ-აბაზის მიერ:„ რათა მოსწუვიტონ კახნი და აჰყარონ ქართლი, მოკვეთე თავი მოურავისაცა და წარმოგზავნე წინაშე ჩემსა:“ განცვიფრებულ-მან ამის-თჯს მოურავ-მან მოჰკლა შიკრიკი და დაფლა

მუსავე და მოვიდა ზურაბ ერისთავისა-თანა ფარულად, ეზრახა მოწყვეტასა უიზიდბაშისასა და აუცრელობასა ქართლისასა. არამედ ზურაბ მიზეზ-ჰყო ტოლი, რომელი ჰყვა ისპაჰნს და მოურავს ძე პაატა: ხოლო მოურავ-მან აღუთქვა შერთვად ლელა ბატონის-შვილისა დისა ბაგრატისა, და მრავლითა ლიქრითა დაიყოლია და ზურაბ დასთმო ტოლი და მოურავ-მან შეილი და დასკვნეს ღალატი უიზიდბაშთა: მერმე მოვიდა მოურავი და ესრეა უარჩია-ხანს, რათა მოუწოდონ ქართველნი და აღსრულონ ბრძანებული. ამის-თჳს ნება-ჰსცა უარჩია-ხან და მოწოდებითა შემოკრბნეს ქართველნი: ხოლო შემოკრებულთა წარჩინებულთა ეტყოდა ზურაბ და აუწყა დაფარებული უეცნისა, რათა არა ჰყოს ესე და არა მოაოხრონ ქართლი და მიჰუშნეს ნებასა მათსა: მაშინ მათ უთავეულთა ფიცით აღუთქვეს, რა იგი მათ უთხრან იციცა ჰყოს უთავეულთა. არამედ ანდუ-უთჳარ ამილახვარსა ვერ გასწდეს ესე, რამეთუ ჰყვა ტოლად სვიმონ მეფის ტოლის დაჲ, ასული ყორჩიბაშისა, მოსათესავე უეცნისა და იყო ანდუ-უთჳარ გამოჭმდიანებულება: ამის-თჳს შეიპყრეს იგი სოფურტლის ჴიდსა შინა და ტოლიცა მისი წარავლინეს და პატიმარ-ჰყვეს არშას ციხესა შინა: დილას დაესხნეს უარჩია-ხანს ქართველნი ზურაბით. ხოლო უიზიდბაშთა შინა მუოფი მოურავი შეუხდა უარჩია-ხანს და მოჰკლა და შვილ-მან მის-მან ზურაბ შვილი უარჩია-ხანისა და მოსწუეტნეს უიზიდბაშნი, ვითარ მცირედნიღა გარდაიხვეწრეს ქს. ჩქეგ, ქრ. ცია, თათრულსა ჩლდ: და აღიყრნეს იავარითა და ალაფითა მათითა (გარნა თუნცა არა ეხიღვა მოურავს წიგნი იგი შეკრიკისა აურიღმცა იყო ქართლი. გარნა ეხნნა ღმერთ-მან ერი თჳსი ესრეთ).

დღესა მასვე სიტყვითა მოურავისათა წარვიდეს სპანი ქართლისანი ერთი ახალ-ციხეს, მეორე ზურაბით კახეთს და მოურავი მიუხდა ტფილისს, აღიღო ქალაქი, ხოლო ციხესა ვერ ავნო. ეგრეთვე ჰყვეს ახალ-ციხესაც, არამედ კახეთს ივლტოდა ფეიქარ-ხან, რომელისაცა ენებათ ტოლის წაგვრა ლელა-ბატონის შჳლისა და მიივიდა შუნ ზურაბისა-თანა მოურავიცა და მიჰუშნეს ფეიქარ-ხანს ბარდამდე, და მას ვერღა-რა ეწიენეს, შემოიქცეს, მოარბიეს განჯა, უარბაღი და მოვიდნეს ალაფითა ჴავსესნი ქართლს: მაშინ დაადგინეს განმგებელად ქართლისად ქაიხოსრო ძე მუხრანის ბატონისა ვახტანგისა. არამედ უწოდეს სახელითა ოდეს, გარნა იყო მოურავი მოქმედი ყოველისა და მორჩილებდეს მას ყოველნი უმურად: ხოლო ამათ მოუწოდეს ბატონს თეიმურაზს და დაიპყრა მან კახეთი და მოსცა ასული თჳსი დარეჯან ზურაბ ერისთავსა სათნო-ჩესითა მოურავისათა:

მიესმა ესე ყოველი შაჰ-აბაზს მოსრვა სპათა თჳსთა და დაპყრობა კახეთისა თეიმურაზისა-გან, განრისხებულ-მან წარმოავლინა ისა-ხან ყორჩიბაში სპითა დიდითა: ესე მოვიდა და დაიბანაკა ალგეთსა ზედა: მაშინ შეერთებისა-თჳს კახთა მოიყვანეს ბატონი თეიმურაზ კახთა სპითა, შეიკრიბნეს და დადგრნეს კოკორსა ზედა. მოვიდა ათაბაგი მუსუსარ ლტოლვილი სამასითა კაცითა. ხოლო სპასპეტსა სპარსთათანასასა ბარათა ბარათა-შჳლს ეშინოდა განტოლვად ბარათიანთა. ამის-თჳს განზრახვითა მისითა განთიად კოკორიდა-მ დაესხნეს ყორჩიბაშს და იქმნა ბრძოლა ძლიერი

და მოსწყდა სიმრავლე ორგნითვე ქს. ჩქად, ქრ. ცხებ, თათრულს ჩლდ, იფნისსა შინა და იველ-
ტოდეს უიზილბაშნი. ხოლო ქართველნი ალაფობდენ გატეხილ-ხიდამდე: არამედ ამირგუნა-ხანს
ურეკნის ბეკლარ-ბეკი ვერ მოესწრა ომსა, და რა ესმა ხმა ბრძოლისა მოისწრაფა და მოვიდა მარაბდის
ბორიდამ და იხილნა უიზილბაშნი ლტოლვილნი და მცირედნი ქართველნი შეკრებულნი ერთად,
რამეთუ ზურაბ ერის-თავი დაკოდილ-იყო თავსა ზედა და მას შეეწეოდნეს, მოეტევა ხანი ამათ
და იქმნა ბრძოლა კვალად უძლიერესი მცირეთა-გან, ვინაღგან დიდად მკუნედ გამოსჩნდა ბატონი
თეიმურაზ, მოურავი და დამსწრენი ქართველნი: მაშინ ათაბაგი შეხვდა ამირ გუნა-ხანს და ჰკრა
თავსა კრმალი და გაუხო თავი და ავნო დიდი: ეტყოდა ამირგუნ-ხან ათაბაგსა: ,,უშურმარილოგ.''
რამეთუ მას გაეზარდა, გაუშვა ათაბაგ-მან და წარვიდა. ხოლო მხნედ მებრძოლი მოკლეს თეიმუ-
რაზ მუხრანის-ბატონი და განკდა ხმა და ჰგონეს ყოველთა კახ-ბატონის სიკუდილი, და იველ-
ტოდეს კახნი და ქართველნი: ამისნი მხილველნი ყიზილბაშნი უგმოიქცნენ და მოსწყვეტდენ
წწყალოდ ქართველთა, მოკუნდა ამ ომსა შინა ყიზილბაში იწჩ: ქართველი და კახი ჴ და ზუ-
რაბისა შ: შემდგომად ბრძოლისა მოვიდნენ ყიზილბაშნი ტფილისს და გამოვიდნენ ტფილისს
ციხესა შინა მდგომნი სპანი მორბევად ლიხისა: ამათ მოუხდა მოურავი სამოცითა კაცითა, აოტნა
და მოსწყვიტნა შვიდასი და მცირენი შეიხვეწნეს ტფილისვე: კვალად გამოვიდა ღართის-კარს
მოურავი, შთახერგა გზები, ამაგრებდა ზემო-ქარიოლს. არამედ ყორჩიბაში მცდელობდა გამოუვ-
ნასა ამილახორისასა ტოლით არშიად-მ და არა ძალ-ედვა ამისი ყოფად. ამის-თჳს ეზრახა ზურაბ
ერისთავსა, რათა გამოიყვანოს იგინი: მაშინ ზურაბ ნება-სცა ჴაემანითა ამით, რათა შეგდონ
გზა მისი არაგვსა ზედა და ჩამოგდონ ქსანსა ზედა, რათა არა მოახრდეს მამული მისი: ესე
ღუთქვ ყორჩიბაშ-მან ფიცითა მტკიცითა და უთავა სპათა თჳსთა ყორჩიბაშ-მან ხახრო-მირზა
და წარვლინა (ხოლო ესე ხახრო-მირზა იყო ძე დაუთხანისა, ნაშობი სარჯისა-გან ისპჰანს
ყოფასა შინა და მიერით-გან იყო უპატიოდ და უპოვარ ფრიად, და ოდეს იყო მოურავი მუნ
მოვიდოდა დარბაზობად ხახრო-მირზა მოურავისა-თანა. რა იხილა მოურავ-მან, მიეგება და
დასვა ადგილსა თჳსსა ზედა და თჳთ დაუჯდა შორეს: ამის მხილველთა ყიზილაშთა ჰკითხეს
მოურავსა ვისაობა მისი. ხოლო იგი ეტყოდა მათ ქედ ჴატრონისად თჳისა: ამის-თჳს ატნო- 136
ბეს ესე შჰა-აბაზს და ჴატიგ-სცა და მისცნა ნიშნი დიდნი და მოურაობა ისპჰანისა. არამედ ესე
არა ჰყო მოურავ-მან სიყვარულითა ჴატრონისათა, გარნა რათა აღუდგინოს ღუარსაბ შეფესა
მეტოქე): ხოლო ყიზილბაშთა წიწამურის-ბოლოს დახვდა მოურავი და ავნო დიდი ყიზილბაშთა.
არამედ სძლეს სიმრავლით, განძლეს და განსდგნენ მუხრანს. მერმე შეკლეს დუშეთი და განკლეს
მთიულეთი და გარდავიდენ კეკს და გამოიყვანეს არშიადმ ანდუყაფარ და ქალი იგი, მერმე გარდ-
მოვლეს მთა ლომისა და შთამოვიდნენ ქსანსა ზედა: მაშინ შეკრბნეს ერისთავი ქსნისა იესე და
და ძმა ზურაბ ერისთჳისა გიორგი: რამეთუ ზურაბ ფიცისა-თჳს არღა-რა ინება, და შეჰკრნეს
გზა ქსნისა და მოურავიცა დახვდა ქსნის-ბოლოს, მოსვრიდნენ ყიზილბაშთა ესრეთ, რამეთუ ქსა-

ნი იქმნა, ვითარცა სისხლი: შეიპყრეს ხანი ყაზახისა და სულტანი სამი. არამედ მკუდ იყო ხოსრო-შირზს, რამეთუ ვერ წაგვარეს ქალი იგი, გამოიყვანა და მოგვარა ყორჩიბაშსა. მერმე წარავლინა ყორჩიბაშ-მან სპანი მორბევად სომხით სპბარათიანოსად. ხოლო მოურავ-მან განამაგრნა ტიხენი კიკასპერი, ალისა, სურამისა, კეხვისა და წარვიდა სამცხეს, რამეთუ მუნა ჰყვანდა დედა-წული თჳსი. კვალად წარავლინა ყორჩიბაშ-მან სპანი დასხმად მოურავისად, მისრულთა უიზალბაშთა გარემოიცვეს ასპინძა: მაშინ მოურავი იყო ნადირობასა და მუნიდამ იხილა ასპინძა მოტული უიზალბაშითა, მოეტევა მცირედითა კაცითა, ეკვეთა და აოტხა უიზლბაშნი და მოსწყვიტნა იგინი და მცირენი იყლტოდენ. მაშინ ეპყრათ უიზილბაშთა ხერთვისი და რომელიმე ტიხენი სამცხისანი: შეუხდა მათ მოურავი, მოსწყვიტნა მეტიზოვენი და დაიპყრა თჳსად, წარავლინა წინაშე ხანთქრისა ქვეთარი-შჯული გიორგი და მოითხოვნა სპანი მისნი, რათა დაიპყრას მან ოგინი: სთნდა ხანთქრსა, მოსცნა ნიშნი დიდნი მოურავსა და იენგიჩარნი და დაიპყრეს ტიხენი ოგინი: არამედ ყორჩიბაში იდგა ყამარაოდენმე ტფილისს, მერმე დაუტევა სვიმონ მეფე ტფილისს და თჳთ წარვიდა ამასვე ქორონიკონსა, მაშინ მისრულსა ისპჰანს მსახურებისა მისისა-თჳს მისცა შაჰ-აბაზ ხოსრო-შირზსა უულარდასობა: ხოლო მოურავი იყო სამცხესა, შემდგომად მივიდა იმერეთს გიორგი შეფისა-თანა, ისტუმრა ლევან დადიან-მან, მუნიდამ შემოვლო კვალად იმერეთი და მოვიდა სამცხესვე:

ამ ყამებთა მოიმწო ანდუყაფარ ამილახვარ-მან ქსნის ერისა-თავე, რამეთუ შესწყმა შეჳრებისა თჳსისა უწუება ღაზნელსა, დაესხა და მოსწყვიტნა იგი და განიყვეს მამული მისი, ქოლოთ ქვითკირი დაიპყრა ქსნის-ერისთავე-მან და ნეშტი ამილახორ-მან: მერმე მოვიდა მცხეთას ანდუყაფარ, შეიპყრა დეკანოზი მისი და წარუხვნა საგანძურნი მცხეთისანი და აქადებდა დეკანოზს დაძახებასა მუნ მუერისასა, მუნით მოვიდა ტფილისს და ციხის თავისა-თანა მკუდრმარე კალისციხესა შინა გამზრახი წინა-თქმულთა-თჳს აღსდგა რა წარმოსლვად უბრკმა, დაცა ლანძვსა, განხეთქა იგი და გარდმოიჭრა ქალაქისკენ და მოკვდა ანდუყაფარ ბოროტად: შემდგომად ამისა მოწყვიტნა იესე ქსნის-ერისთავე-მან ძმანი თჳსნი ტოლ-შვილითა სრულიად:

ხოლო მოურავი მოვიდა სამცხიდამ ქართლს, კვალად შეკრეს მოურავ-მან და ზურაბ ერისთავ-მან პირი, მოიყვანეს და დასვეს ქაიხოსროვე გამგედ ქართლისად. არამედ იუჱნენ იგინივე სჯქმისა მუოფელნი, რამეთუ სვიმონ მეფე ვერ გამოვიდოდა ტფილისიდა-მ ამათ მიერ: კვალად ყამდა ამათ არა მოსცეს დგილთა ბეგარა მოურავსა, გარდავლო სპითა მოურავ-მან ზეკარა, შთავიდა და მოსრნა ურჩნი და ჰყვნა კვალად მებეგრედ და მოვიდა ქართლს. კვალად მელიქი სომხითისა ათაბეგ და ზაქუმ ერთ-გულებდეს უეცარსა, მიუხდა მათ მოურავი, ხოლო იგინი იყლტოდნენ და წაგვარნა დედა-წულნი და ქონებანი და წარმოვიდა: არამედ ქაიხოსრო ბარათა-შჯული მოუგრობდა რომელთამ სპასალარსა და უგლინებდა რომელთამ საგანძურსა მრავალსა, ამისა-თჳს არა ერჩდა მოურავსა: კვალად მოიყვანა ამას ხუთასნი მეთოფენი უიზილბაშნი და შეაყენნა ბირთვისს ციხესა

*

შინა: ესე შეუძლდა მოურავსა და დილასა ერთსა დაესხა ტბისს და შეიპყრა ქაიხოსრო და ხოსია ძმა მისი მის-თანა. მაშინ ქაიხოსროს გამოეცხადნა ეიფილბაშნი ბირთვისიდამ და მოსწყვიტნა ხუთასნივე. და ხოსია პატიმარ-ჰყო ციხესა შინა კიკანათ-ბერს:

კვალად ეკრა მეკარა ქველს წერეთელს მოურავისა. მიუხდა მოურავი და მოსწყვა მამული მისი: წარმოსრულს მოურავს ესია ქველი და ბრძენს ურთიერთას. არამედ მოურავ-მან განაწონა სამნი ბასრნი მკურდსა და ივლტოდა ქველი. ხოლო მოურავი მოვიდა გამარჯვებული: ამისა შემდგომად უმეტესად განდიდნა ზურაბ ერისთავი და არღარა ერჩდა მოურავსა და ესე შეუძლდა მოურავს, უფროსად მოუდგა ქაიხოსროს და არღარა ჰამოუშვა ზურაბ ქართლსა შინა: მაშინ ზურაბ მოიყვანა ბატონი თეიმურაზ და ინება ამის-თჳს ქართლისა მეფობა. ხოლო კახთა შთაგდეს შური ზურაბსა და ძმასა მისსა გიორგის შორის: „რამეთუ გიდგების ღალატად ბრძოლასა ამას შინა, ვინაჲ-გან არს იგი საძე ქაიხოსროსი (რამეთუ გიორგის უყვანდა თეიმურაზ მუხრან-ბატონის ასული ცოლად) და ოვით ნებავს ერის-თობა:“ ირწმუნა ზურაბ, შეიპყრა გიორგი და აღმოხადნა თვალნი. ხოლო მოურავ-მან შეიკრიბნა სპანი ქართლისა, იოხოვა ნიჭადი ამერთა მეფის გიორგისა-გან და სამცხე-ჯაყეთის სამცხელისა-გან, და მათ მოსცეს და შეკრებული ეოვლითა ამით მიუხდა დუშეთს, შეიბნეს ბაზალეთს და არა დაშთა კაცი, რომელი არა დაიკოდა, თჳთ ბატონი თეიმურაზ, მოურავი და ზურაბ. გარნა სძლეს მოურავსა და ივლტოდა სამცხეს ქაიხოსრო-თიით ქს. ჩქეგ, ქრ. ცალ. არამედ ცოლ-შჳლი ქაიხოსროსი და ძმის-წულნი მისნი წარვადნენ იმერეთს:

ხოლო ქაიხოსრო და მოურავი წარვიდნენ სტამბოლს წინაშე ხონთქრისა. მის-გან მოითხოვეს სპანი, რათა დაუპყრან ქართლი და მუნცა მოჴმედიან იქმნა მოურავი: მაშინ ზავი იყო ხონთქარსა და ეგენსა შორის და არა ინება ხონთქარ-მან. არამედ წარვლინა ქაიხოსრო და მოურავი სხვასა ქვეყანასა ბრძოლად და უკეთუ დაიპყრან იგი, შემდგომად წარვლინოს ქარიელს სპითა დიდითა: მისრულთა ვეზირ-აზამისა-თანა ქაიხოსრო-მ და მოურავ-მან ქვეყანასა მას დიდნი სახელნი ჰქმნა მოურავ-მან და დაიპყრა ქვეყანა იგი და ესე აუწყეს ხონთქარსა: არამედ ცოლი
137 ვეზირ-აზამისა იყო დიდ ხონთქრისა. ამან მშჳმუნვარე-მან მიუწერა ქმარსა თჳსსა. „რაი არს ესე, რომელ განდიდნა სპანელი მოურავისა და არა რაი ისმის სახსენებელი შენი. ამის-თჳს უმჯობეს არს სიკუდილი შენი ეოთჳსა შენსა.“ განრისხნა ვეზირ-აზამი, შეიპყრა ქაიხოსრო, მოურავი და ეოველნი ქართველნი მათ-თანანი და წარკვეთნა ეოველთა თავნი. არამედ გორგასლის-შვილს ბეჟანს რა ჰკვეთდენ თავსა ეტეოდა მამა მისი მტარვალსა ნიჭის მიცემითა: „მე მომკვეთე თავი და განუტევე ძე ჩემი:“ რამეთუ იგი განტევებული იყო ნიჭისა მის-თჳს განუტევა ბეჟან და წარკვეთა თავი გორგასლს და დედა-წული მოურავისა დაშთა ამრუმს. ხოლო ბატონ-მან თეიმურაზ დაიპყრა ქართლი და გახეთი. ესე მტერობდა ძეთა და ძმის-წულთა ქაიხოსროსათა და არა უტევებდა მუხრანს, არამედ მასცა ძესა თჳსსა დათუნას:

შემდგომად მოკუშდა შჯ-ახაზ უეული ქს. ჩქკწ, ქრ. ტიგ, იათრულსა ჩდწ, დაიწუეს უი-ზილბაშთა შფოთებად. მაშინ ხოსრო-მირზა-ძ შემოიკრიბნა ეულნი, გამოიეგანა შჯ-სეფი და დასვა ეულად და მოსრნა წინა-ალმდგომნი: მიერითო-გას უწოდებდა ეული მამად ხოსროს, ესე მოირჯმა და განმდიდრდა ფრიად: ხოლო შემდგომად მთავარდა შური ბატონს თეიმურაზსა და ზურაბ ერის-თავს შორის: გამოეცვნა ზურაბ სვიმონ მეფე ტფილისიდა-ძ და დაიპყრა სვიმონ სრულიად ქართლი: ყამთა ამით ჩამოვიდნენ მუხრანს ძენი და ძმის-წულნი ქაიხოსროსანი და დაიპყრნეს თჯსი ეოველნი: ხოლო სვიმონ მეფე უხმობდა ზურაბს მამასა და ამისი მხილველი და უღონო ქმნილი ბატონი თეიმურაზ წარვიდა წინაშე ეულისა და უფალთა-ძმა მოსწერა ზურაბს: „შეუგანებელ-ყარს განწირვად სიძისა-გან სიმამრისა, გარნა ვიხილოთ უკანასკნელი შენი, და სვიმონისა:“ ესე შეუძნდა ზურაბს, რამეთუ სწადდა, რათა იყოს თეიმურაზ კახ-ბატონად და სვიმონ ქართლისად და ორნივე იყუნენ მაგედრენი მისნი. ამის-თჯს ან განიზრახა ბორტი, მოვიდა ღამე ცხვილოს მდგომის სვიმონ მეფისა-თანა, შეიდა და მოჰკლა იგი ქს. ჩქკთ, ქრ. ტიზ, და წარუგზინა თავი თეიმურაზს, მოიქცა თეიმურაზ და დაიპყრა ქართლი და კახეთი:

ჰდ. თეიმურაზ ა, კახთ-ბატონი.

მაშინ მოიხსენა შური წუქეთის სულტანისა, ხოლო წარსლულ-მან მას ზედა შეიმუსრა ბე-ჯი, ამის-თჯს სპათა უთავა ზურაბ ერის-თავი, მისრულ-მან მოჰკლა სულტანი და მოსტყვევნა ქვეყანა მისი და მოვიდა თეიმურაზისა-თანა: არამედ მიერითო ბატონს თეიმურაზს აქუნდა შური ზურაბ ერისთვისა, ოდეს მოჰკლა სვიმონ და ვინად-გან განდიდნაცა ფრიად. ამის-თვის უდგა ღალატად მარჯდის: შემდგომად ცამთარს მდგომ-მან საფურცლეს იცა ყამი და მოჰკლა ზურაბ, ერმე შევიდა დუშეთს წარმოიყვანა ასული თვისი და მისცა ცოლად იმერთა მეფის-ძეს ალექსანდრეს მზაითვითა დიდითა: შემდგომად შემოიკრიბნა ორნივე სპანი და მიუხდა ულუგოსარს, მოსრნა მაზვილითა და მოსტყვევნა იგინი და მოვიდა გამარჯვებული: კვალად შემოიკრიბნა სპანი ორნივე და დაესხა ყარაბაღს, მოსწყვიტნა და მოსტყვევნა, აღიღო ალაფი დიდ-ძალი და მოვიდა ქართლს: ამის-თჯს უმეტეს ღაშქრობდა თეიმურაზ, რამეთუ აქუნდა სპათა სიმრავლე და რათა განიმკვი-დროს ორნივე ქვეყანა. ხოლო ყამთა ამით მოვიდა უნდილაძე დავით განჯის ბეგლარ-ბეგი და ბატონ-მან თეიმურაზ დასხნა ელიათურთ იორის-პირსა ზედა. ესე მოითხოვა ყეენ-მან და არა უკეენ-სცა ბატონ-მან თეიმურაზ: ამას ზედა განრისხნა შჯ-სეფი ეული და წარმოავლინა სპასა-ლარი როსტომ საკაძე სპითა დიდითა და წინ-სესებული ხოსრო-მირზა მეფედ ქართლისად (და ხოსროს უწოდა როსტომ) დიდითა ნიჭითა და კახეთი მისცა სალიმ-ხანს:

ხოლო კსე ეოველნი მოვიდეს კრთბამად და დასდგნენ ხუსანს: ამის-მან მსმენელ-მან ბატონ-მან თუმურაზ შემოიკრიბნა სპანი სიფურცლეს და ლამოდა ბრძოლასა, ვინადგან ჰყვა ბარათიანთა ტოლნიცა თჯრთანა მუნ. არამედ ბარათიანთა დაუტევეს ტოლნი თჯსნი და მივიდნენ წიცაშე რო-სტომ მეფისა. ვინადგან ვახტანგ ძე თეიმურაზისა მუხრანის ბატონი პირველვე მიეგება რო-სტომს ხათესაობისათჯს და ესე ჰყვეს ბარათიანთაცა. ამის-თჯს ამისი მხილველი თეიმურაზ განრისხნა და მოინება დაჭრა ცხვირ-პირთა ტოლთა ბარათიანთათა. არამედ არა აუფლა ხვარშან დედოფალ-მან: გარნა ესე ვითარებისა-თჯს ვერღარა წინა-ალუდგა თეიმურაზ სპარსთა და წარვი-და იქურეთს. შენიბა-მან სპარსალარ-მან წარმოუყენა სპანი, ესენი ეწიენეს ჰერანგის მთასა ზედა ხიზანთა, მოსრნეს და ტყვე-ჰყვეს და შემოიქცნენ ტფილისს და სპასალარი როსტომ და რო-სტომ მეფეც მოვიდეს ტფილისს ქს. ჩქლდ ქრ. ტკბ:

ჰე. მეფე როსტომ, კდ წელი ჰმეფა.

ხოლო დასვეს როსტომ მეფედ ტფილისს და სალიმ-ხან კახეთს: ამან ქორონიკონს აღა-შენს გორის-ციხე და შეაყენნეს მღველნი უიზილბაშნი, ეგრეთვე სურამის ციხესა შინა. მოსცეს როსტომ მეფესა შეწევნად უფახ-შამშადილო-ლორეს ხანნი და თჯთ სპასალარი როსტომ წარვი-ნაშე ეყენისა: ხოლო ესე როსტომ იყო მოჭმედიანი და მუნ აღზრდილი, რამეთუ ოდეს მოვიდა შეფედ ჲგ წლისა იყო, საქმით ხუანჯიანი, სოფლის ფრიად შკვიანი, მორჩმულ-მდიდა-რი, რამეთუ აქუნდა უფლარაღსობა ეყენისა, მოურაობა ისპაჰანისა და ნიჭვიდა ყეენი ურიცხვსა, და უხმობდა მამად: ამან განაგნა წესსა ზედა უიზილბაშთასა კარის-განმგენი თჯსნი, და არცა მოშალნა ქართულნი და დაადგინნა ორნივე და მიანიჭებდა ქართველთა ბოძსა მცირეთა და ერთ-გულებდა მით, რამეთუ მას ჟამსა იუნენ ქართველნი მჯნენი, რჯულ-მტკიცენი, წრფელნი, ვე-ცხლის შეუპარულნი: ამა როსტომ მოიყვანნა ყოველნი ტყენი საქართველოსანი სპარსეთიდა-მა გამჭმდანებულნი და ამათით შეერიათ ქართველთა განცხრომა, სმა-ჭამა უიზილ-ბაშური, სიძვა, მრუშება, ტყუილი, კორტო-განსვენება, ბაბანო, გეგლუტობა შგვანი, მეჩანგე, მგოსანი, რამეთუ ამათ საქმეთა მოქმედთა-გან კიდე არა-ვის სტემდენ ხატიჯს და მიდრკენ, ვიდრე მღუდელთ-მთა-
138 ვარნიცა ჰყოფდენ შეკრთომასა: ამან როსტომ მოიყვანა ცოლად ბაშის-შვილის გოჯასპის ასული ქეთევან და შეიწოდა გულ-დუსტარ და იქორწინა ქრისტეანულ-მჯმადიანურ: ყველად დაუტევა სა-სახლე ისპის-ციხისა და ჰყო მტკვრის კიდესა ზედა ანჩისხატს და სიონის ეკლესიათა შო-

რის და მისცა ციხე სრულიად ყაზილბაშთა, შეავლო ხიდის-უურიდან ზღუდე კლის ციხემდე და განჰვო ქალაქი და ციხე, მოავლო მეტეხს ზღუდე და ქმნა, ვითარცა ციხე მტკიცე ხიდი-თურთ და შეაუენნა. მცველნი ყიზილბაშნი მას შინა. არამედ ამათი მოქმედი მარადის იხარებდა როსტომ და აშვებდა: ამას არა მორჩილებდა ერის-თავი არაგვისა დათუნა, ძმა ზურაბისა, შემოიკრიბა სპანი როსტომ და მივიდა მუხრანს. მიუთხრა დათუნას ანუ წარვიდეს წინაშე უენისა ანუ მივიდეს მის-თჳნა: ხოლო დათუნას ძნიად აღუჩნდა ესენი. კვალად წარავლინა გაბა-შვილი და თურქისტანის-შვილი და ამცნო მათ, რათა მოჰკლან თავის-წინაობის განზრახვასა შინა დათუნა და მოარჩინონ თავი მისი. მაშინ მისრულთა მათ უენეს ბრძანებული დუშეთს და მოარჩინეს თავი მისი და როსტომ წარუგზავნა უენესა, რამეთუ ესე იყო მაშფოთებელი ქვეყნისა და თჳთ შეუხდა დუშეთს ქს. ჩქლე, ქრ, ტკბგ:

მაშინ ძმა-მან დათუნასა-მან ზაალ შეჰკრა სიმაგრენი და გამოაბრუნა როსტომ და მოვიდა ტფილისს. ამის-თჳს წარუვლინა ზაალ ბატონს თეიმურაზს, რათა მოვიდეს და დაიპყრას ქართლი, რამეთუ აღუთქვა ფიცით უოველისა წარმართება: ხოლო მოვიდა ხონთქარი (1) მურად და აღიღო ერევანი ქს. ჩქლგ, ქრ. ტკბდ, უკუნ-იქცა და წარვიდა: შემდგომად ზავ-ჰყოვეს მურად ხონთქარ-მან და შაჰ-სეფიმ, დაშთა ხონთქარსა იმერეთი, სათაბაგო და ქურთისტანის ნახევარი. ხოლო უენეს დაშთა ერევანი, ქართლი, კახეთი და ქურთისტანის ნახევარი: კვალად როსტომ მოიხსენა შური ყიზილბაშთა-თჳს, რომელი მოსწყვიტნა მოურავ-მან ბირთვისს და შეიპყრა ქაიხოსრო ბარათა-შჳლი სისხლთა მათთა-თჳს და გარდმოადგა ციხიდა-მ განჯის კარისაკენ მაღლის გოდლიდა-მ. ხოლო თეიმურაზ მოვიდა დავლეთი და მოვიდა დუშეთს ქს. ჩქლგ, ქრ. ტკბდ, და მუნიდამ მცდელობდა ქართლს: ხოლო როსტომს აქუნდა ძალი ყიზილბაშთა და ქართველნი მცირეთა-გან კიდე, უოველნი ერთ-გულობდენ და ამის-თჳს ვერა რა ვნეს. კვალად შემოუჩინეს მოღალატენი, არამედ როსტომ იყო მცდელი და სოფლის მანჭანი და განერა უოველთა-გან: მერმეთ თეიმურაზ და ზაალ როსტომის მტერობისა ვერა-რის მეოფელთა, მოიბირეს ქსნის-ერისთავი და მიუხდეს სალიმ-ხანს, განაძეს სალიმ-ხან და დაიპყრა თეიმურაზ კახეთი: ხოლო ჟამთა ამათ მოუკუნდა როსტომ მეფეს ცოლი პირველი და დაეშზახლა ლევან დადიანსა, და მან მოსცა დაჲ თჳსი მარიამ: ესე ჰყო როსტომ, რამეთუ ვისადგან პატონის თეიმურაზის მოუვარე იყო გიორგი მეფე იმერთა და დადიანი და მეფე იმერთა მტერობდენ. ამის-თჳს დადიანს დაეპყრა და ვისად-გან არა ჰქონდათ გზა, სთხოვა როსტომ მეფე-მან გზა უსუფს ახალ-ციხის ფაშასა: მან სიხარულით მოსცა და მივიდა როსტომ კაკას ხიდსა ზედა ფერს-თიდა-მ და დადიანიცა მოსრულ-იყო მუნ კაკას ხიდსა, მოსცა დაჲ თჳსი და წარმოიყვანა როსტომ მარიამ

(1) მაკედა აქმად **1617**, დაკედა მუსტაფა შაჰ მაჰი გარდადგინეს მუხტაფა **1618**, დაკედა ოსმან შაჰ მაჰ. გარდადგინეს ოსმ. **1622** დაკედა ფეთ მუსტაფა, გარდადგინდა მუსტაფა, დაკედა მურად შაჰ ოსმანისა, ამან აღილო ერევანი.

მოვიდა ტფილისს და ქმნა ქორწილი მუნ დიდ-დიდებული ქს. ჩქლწ, ქრ. ტკგ. კვალად ამითი მოჰკლა თეიმურაზს ძალი დადიანისაგან. ხოლო ამათი მოქმედი როსტომ მოვიდოდა გორს, ცხარეს, ტფილისს, ხომხოთს და შარადის იშვებდა და იხარებდა.

შემდგომად ამისა მოუწოდეს ბატონს თეიმურაზს ზაალ ერისთავ-მან, იოთამ ამილახორ-მან, ნოდარ ციცი-შვილ-მან, გიორგი გოჩა-შვილ-მან და კათალიკოზ-მან ევდემოს დიასამიძე-მან გამეფებად ქართლს. და ნოდარ მოვიდა სჩითა დოესს და მოელოდა მათცა: მცნობელი როსტომ შეუკრა წარმოვიდა: მისა-მან მხილველ-მან ნოდარ ვერღა-რა იკადრა ბრძოლა, არამედ იფლტოდა. გარნა ორთა ძმათა ჩხეიძეთა ნოდარისათა მეოფთა მოუვრობით არა ისებეს ლტოლვა, მოიქცეს და ბაშო-ჭყარნეს მხედრნი. ხოლო იორამ მოურავის-შვილ-მან ჩამოჭყარნა იგინი, შეიბერა და მოართო როსტომ მეფესა (ესე იორამ მოიყვანა მეფე-მან აზრუმიდა-მ კეთილის ყოფისა-თჳს, რომელი უქმნა მოურავ-მან მას, და მისცნა მამულნი თჳსნი ყოველნი): ხოლო ნოდარ ლტოლ-ვილი შეუდგა ყვარყარეს შინა და მოადგა როსტომ, ვერ გამაგრდა ნოდარ, განიფლტო და მოვიდა სამცხეს: ხოლო მეფე-მან როსტომ აღიღო ციხე და შემუსრა. მუნიდა-მ მოიქცა და დასდგა ცხირეთს: ესე ანბობა კათალიკოზ-მან ევდემოზ ბატონს თეიმურაზს. ,,რაი ჰქმენ, სივ-ლტოლვისათჳს ნოდარის უკუნიქეც, აწ მოვედ და დაესხი როსტომს, რაშუათუ ხელთა შენთა შინა არს (ამ კათალიკოზის ძმის-წული ცოლად ჰყვა ბატონის თეიმურაზის ძესა დავითს და ამის-თჳს ჰფიქრდა კათალიკოზი ამას):'' ამისი მსმენელი თეიმურაზ რა წარმოემართა, ესე აუწყა როსტომ მეფესა ყარაღანც მუხრანის ბატონ-მან და მსწრაფელ შეუდგა როსტომ ყორის ციხესა შინა: ესმა ესე თეიმურაზს და უკუნიქცა. ამას ყარაღანც მუხრანის ბატონი მოეწია და ავნო დიდი სიფლტოლვად, და მოსწრაფებულ მივიდა თეიმურაზ კახეთსვე: ამის-თჳს შეიბერა როსტომ მეფე-მან კათალიკოზი ევდემოზ და ბატმან-ჭყო ტფილისს ციხესა შინა: შემდგომად გარდმოაგდო გან-ჯის-კარის კოშკიდა-მ, კვალად შეიბერა გოჩას-შვილი გიორგი და აღმოხადნა თჳალნი, დაესხა იოთამ ამილახორს, ჭერემა იგი და განუტევა ფიცით და შემუსრა ციხე ცხვილოსი და სხვანი ფიცხლად განაძო და ზოგნი უმკვიდრო ჰყვნა. არამედ იოთამ ყამთა მჭვრეტი, ყამ იყვის ბატო-ნის თეიმურაზისა-თანა, ყამ როსტომის წინაშე: შემდგომად შემოიკრიბნა როსტომ მეფე-მან სპანი თჳსნი და მიუხდა ბატონს თეიმურაზს მაღარო. არამედ მის-გან მცირედითა სჩითა იძლია და მოადგა ტფილისს: გარნა ამითცა ვერა რაი ავნეს და უმეტესად განძლიერდა, რამეთუ მოი-რთო ქართველნი უოველნი და ეიზიდბაშნი მოენებდეს, ვითარცა ცეცხლსა: ამისი მხილველი ზაალ ერისთავი ევედრა როსტომ მეფესა, რათა შეიწყალოს და განუტეოს თეიმურაზს და მივიდეს წინაშე მისსა: ამისთჳს უბრძანა როსტომ წარსლვა წინაშე უენისა, ვინაჲ-გან სწადდა როსტომს დამორჩილება ქართლისა უენისა-გან, ვითარცა სხვათა საბანაოებთა და მის-თჳს წარავლინებდა შუა ოველთა, და განუწესებდა როქსა და განკგეთილსა, რათა მით არღა-რა უარ-ჰყოს ქართველ-
139 თა ეიზიდბაშნი: მსმენელი ზაალ ერისთავი და ულოსო ქმნილი წარვიდა წინაშე უენისა. ხოლო

ყეენ-მან პატივ-სცა ზაალს, ჴელ მაჴმადიანად, ანიშნა და გამოუტევა, მრავალ დუშეთს და შსახურებდა როსტომს მიერით-გან: ხოლო როსტომ დასვა კათალიკოზად ურდუბეკა-შვილი ქრისტეფორე, კაცი სახიერი: არამედ კვალად შესძინა როსტომ, რამეთუ სვიმონ მოუდგეს ტფილელთა წარუვლესდა ყეენსა. ხოლო ესე გამოიყვანდა მთავართა და აზნაურთა შვილთა ვაჟთა და ქალთა და წარუგზავნიდა: ამისთა მხილველთა ქარიველთა იწყეს იდუმალ ტყვის-ყიდვა, ქვრივთა და ობოლთა, რამეთუ განმრავლდა სიბოროტე, ვისაც-გან არღა-რა იყო ზრუნვა სულიერი და არა ზრუნვიდა მეფე სუფევისა და ქვეყანისა-თჳს. გარნა გასცხრომისა-თჳს, ვითარცა წესი არს მოჭმულთა: ამის-თჳს მიიტაცეს მთავართა თჳის თჳისნი მხარენი, ქვეყანა-ცხენ-სიმაგრენი სამეფოთანი და დაბნებსი:

ხოლო წელსა ქს. ჩქმბ, ქრ. ტლე, თთრულსა ჩნბ მოკუდა შაჰ-სეფი და დაჯდა ძე მისი შაჰ-აბაზ: ამათ ჟამთა შემდგომად შემოიკრიბნა მეფე-მან როსტომ სპანი შემოსლვად კახეთად. მაშინ ბატონი თეიმურაზ იდგა თიანეთს. ხოლო როსტომ წარავლინა ვახტანგ მუხრან-ბატონი სასპასპეტოთა თჳსითა თიანეთს და ყიზილბაშნი მოგზავნა მაღაროს: მისრულსა ვახტანგს ზაალი-თურთ ეწუენ თიანეთს უღლისს თეიმურაზისანი და ბრძოლასა შინა მოიკლა ამათ-გან თოფით რევაზ ჩოლაყა-შჳლი და იგლტოდეს თეიმურაზითურთ, მიუდგა როსტომ და ჩაჲდა თეიმურაზ კახეთს: ხოლო მაღაროს ყიზილბაშთა მოკლეს დათუნა ძე ბატონის თეიმურაზისა და მოართჳეს თავი როსტომს, ქს. ჩქმჱ, ქრ. ტლვ, თთრულს ჩნჱ. არამედ ვითარცა შემჭირობელსა როსტომს ბატონის თეიმურაზისასა მოეგება ხვარაშან დედოფალი, რომელი იყო ბიძის-შჳლი როსტომისა: ესე ეგედრა, რათა განუტეოს მშვიდობით. ხოლო როსტომ პატივ-სცა მას, ვითარცა დასა და აღუსრულა ნება მისი, მისცნა ცხენნი და ჯორნი, უძღუნნა მრავალნი, წარუძღვანა კათალიკოზი და წარგზავნა იმერეთს ღამესა მას და თჳით როსტომ შთავიდა კახეთს და დაიბურა კახეთი: ხოლო თავი დათუნასი წარუგზინა ყეენს და აუწუნა ეოფილნი, მერმე განაგნა საქმენი კახეთისა და მოვიდა ტფილასს: ამის-თჳს მოანიჭა ყეენ-მან ნიჭნი დიდნი და იშვებდა მარადის როსტომ. გარნა არა ესვა შჳლი და შჳლად თჳსად მოიყვანა ისპაჰანიდა-მ სვიმონ მეფის ძის ვახტანგის ძე ლუარსაბ და ესე ჴელ-ძედ თჳსად. არამედ შენებასა შინა გატეხილ-ხიდისასა იდგა როსტომ ხუასს და დღესა ერთსა განვიდა ლუარსაბ მოასკითა თჳსითა სადირობად უარაიის-შჳლისა. ხოლო სროლასა თოფთასა ხროსა ზედა ირმისასა მოხუდა თოფი ლუარსაბს და მოკუდა იგი: ამისი მსმენელი როსტომ დამძიმდა ფრიად, რამეთუ მოსწუდა თესლი დიდის ლუარსაბ მეფისა. გარნა ეჴერა როსტომს ქართლი, კახეთი და იყო უფროსად განცხრომა-შეებასა შინა: არამედ ოდეს მოუკვდა შვილებული თჳსი არღა-რა ვის ჴყვა უახლოესი ტომი თჳსი და თჳთცა ფრიად მოხუცდა. ამის-თჳის გაიშვილა ვახტანგ მუხრანის ბატონი ძე თეიმურაზ მუხრანის ბატონისა, რომელი მოიკლა მარაბდის ომსა შინა (რამეთუ თეიმურაზ იყო ძე გახტანგისა, ვახტანგ

ძე ბაგრატისა და ბაგრატ ძე ოთ (1) მეფის კოსტანტინესი): ესე ვახტანგ წარჭვლინა როსტომ წინაშე უფლისა, რათა მისცეს მას განმგეობა ქართლისა და შემდგომად მისა მეფობა, ქს. ჩქნგ, ქრ. ტმა: ხოლო უფალ-მან მაგრით შეიწყნარა ვახტანგ (ვინადგან უსმენდა როსტომს რასა იგი იტყოდა), და ჴელ მჭიდიან და უწოდა შანავზ. მერმე მისცა ციხე დიდი და წარმოავლინა ქართლს განმგებელ მოსრული ვახტანგ მიერითგან მართვიდა საქმესა ქართლისასა: კვალად ქს. ჩქნგ, ქრ. ტმდ, ჩამოფარდა გუმბათი მეხეთისა და აღაშენა როსტომ მეფემან: არამედ ვითარ მოხუცდა, ვითარცა უძლები, დასვა კახეთს ბრძანებითვე უფლისათა სალიმ-ხან და ზაალ ერისთავს მისცა ერწო-თანეთი. არამედ საქმესაცა კახთასა ჰკითხვიდა სალიმ-ხან ზაალს: ხოლო მოკვდა ცა დალასი ლეკან და დიჯდა ლიპარიტ, მერმე ალექსანდრე მეფემან იმერთა-მან დასვა ვამიე, და ამათ შფოთებასა შინა აშვილა ლიპარიტს როსტომ მეფემან სატიანოსი, სავალისშვილოსი და რამელიმე სპარსთიანოსი სპანი, რაშეთუ ძმა იყო ლიპარიტ მარიამ დედოფლისა. არამედ ბანძას ბრძოლასა შინა შეიპყრეს ქართველნი, დახსნეინეს ვეცხლითა თავნი და გამოუტევნეს: შემდგომად ცხად ვახტანგ განმგებელ-მან მოხუცებულობა და სიკვდიდ მიახლება როსტომისა, აუწყა უფლისა: ხოლო უფალ-მან წარმოავლინა სანდო თვისი ხილვად როსტომისა: ამას ჟამსა მოკუდა მეფე როსტომ, ქს. ჩქნდ, ქრ. ტმგ: არამედ სარწმუნოა-მან უფლისა-მ რა ვერღა-რა იხილა ტოცხალი როსტომ, უფლის ცნობადმდე შეიევსა დედოფალი მარიამ ციხესა შინა ტფილისს და სავანძურსა როსტომისასა დაადგინეს დარაჯანი: ხოლო ზაალ ერისთავი არა მნებელი ვახტანგის მეფობისა მოვიდა და დადგა ჴლაბარს: და ესე ყოველი აუწყა უფლისა ვახტანგ. არამედ მსმენელ-მან ამის-მან უფალ-მან მოსცა მეფობა ქართლისა ვახტანგს და ციხენი დიდნი და სავანძურნი როსტომისანი და დედოფალი მარიამ, რათა შეირთოს ცოლად: ამისი მცნობელი ზაალ ერისთავი შეკუნქცა უკუშეს და არღარა ინება მორჩება ვახტანგისა და უარ-ჰყო მსახლობაცა მისი, რამეთუ ასული ვახტანგისა მოეთხოვა ზაალს ძისა თჳსისა-თჳს: ხოლო ვახტანგს შეუძლდა შერთვა მარიამ დედოფლისა, ვინადგან ესვა ცოლი ასული უფლისანისა როდამ საგეთითა აღმატებული, არამედ ყოვნა ქმნილ-მან განუტევა როდამ და იქორწინა მარიამსა ზედა:

ჳვ. მეფე ვახტანგ ე, გონა შჳნავაზ ა, იწყ წელი მეფა:

ხოლო დაჯდა მეფედ ვახტანგ და დაიპყრა ქართლი და განაგებდა კეთილად (წოდებული ქუნისა-გან შანათზ: ხოლო მოკუდა რა ალექსანდრე მეფე იმერთა და მეფობდა ბაგრატ უოვა-

(1) იხ. ზემო ანაწერი 75 გვერდზედ

ლო, მიუწოდეს ვახტანგ მეფესა იმერთა, შეკრბა ვახტანგ და დადგა ოტას. არამედ ზაალ ერის-თავ-მან მოსწუვიტნა ელნი კახეთს და მტერობდატა ვახტანგ მეფესა. ამის-თჳს უკმოიქცა და უბრძანა ძმის-წულთა ზაალისათა და დის-წულთა თჯსთა, რომელნი განბორკილებულ-იყუნენ მისგან, რათა მოჰკლან ზაალ: ამათ მისრულთა დუშეთს თავის წინაობასა შინა მოურთეს ქუსთა მახვილნი და მოჰკლეს ზაალ ერის-თავი ბიძა თჯსი, ქს. ჩქჲ, ქრ. ტმწ, მაისს თ, გჳრიაკესა-
140 ამის წილ მეფე-მან მისცა ოთარს ერისთობა, ედიშერს მსაჯულთ-უხუცობა და იასონს დედო-ფლის სალთხუცობა: ხოლო ძენი ზაალ ერისთვისანი იყლტოდეს სამცხეს: მისწიენა მეფე-მან კაცნი, შეიპყრეს ტბის-უერსა ზედა და მოართვეს. ხოლო მეფე-მან წარუგზავნა უეესსა იგინი: კვალად მისცა ქსნის-ერისთაობა იესეს და დაიპყრა უმეტეს ქართლი, რამეთუ ერთგულებდენ ესენი ფრიად: ამავ ჟამსა შინა განიყვეს იმერეთი მეფე-მან ვახტანგ და დადიან-მან გამიე და ბუკის წულის აღმოსავლეთის კერძი დარჩა ვახტანგს, დასავლეთის კერძი დადიანსა, ქს. ჩქი, ქრ. ტმწ, და ეპყრა ვახტანგს ქართლი, იმერეთი და კახეთი მიერ ჟამით-გან, ოდეს მოწუვიტნა ზაალ ელნი:

ამასვე ქორონიკონსა მოკუდა კათალიკოზი ქრისტეფორე, დასვა მეფე-მან ბიძა-შვილი თჯსი დომენტი, კაცი ღირსი საუდრისა: კვალად ამათვე ჟამთა მოითხოვა უეენ-მან ასული ვახტანგ მეფისა ანუკა ცოლად, მოვიდნეე სამკურისნი უეესისანი და წარიუვანეს დიდითა დიდებითა. ხოლო მარიამისა-თანა არა ესვა მეფესა შჯლნი, არამედ როდამისა-თანა ესხნეს ძენი. არჩილ, გიორგი, ლევან, ალექსანდრე, ლუარსაბ, სოლომონ და ასულნი ანუკა და თამარ. ხოლო ინება მეფე-მან მოუვანება დადიანის ასული ცოლად არჩილ ძისა თვისისა-თჯს, მოითხოვა, მან მოსცა და დაიმ-ზახლნეს. არამედ ჭუვა დადიანს ცოლი გლისჭი და აიძულებდა ქმარსა თვისსა არა უოფად ამისსა საშორისა-თჯს: უსმინა მასცა და მისცა ღოღობერიძეს ქალი იგი ცოლად. ვარნა შეჭუნეთა მე-თვისათა მოჰკლეს ღოღობერიძე იმერთა: ამას ზედა შემოიკრიბნა სპანი ქართლისანი და რომელ-ნიმე კახნი მეფე-მან, მივიდა და დასდგა ალს: მსმენელი დადიანი შეკრებული სრულიად იმერეთით მოვიდა სახჯრეს და დასდგა მუნ: მაშინ მეფე ეზრახა იმერთა, მოერთო აბაშიძე პაატა, რაჭის ერისთავი პაპუნა და ლაშხის-შვილი ხოსია თავ-ლუჩხუმისა, გარდავლო მეფე-მან მთა-ლიხისა, იხილა დადიან-მან, ვერღა-რა დაუდგა და წარვიდა ოდიშს: შთასრულ-მან ვახტანგ მეფე-მან მე-რეთს, შემოიკრიბნა სრულიად იმერნი და მოადგა სკანდას. ხოლო ბატონი თეიმურაზ უოველ-გნით ულონო ქმნილი სკანდას ციხესა შინა მუოფი ეგედრა შანაოზ მეფესა, თუ წარგზავნოს წინაშე უეენისა, მოვიდეს მის-თანა: ესე მეფე-მან სიხარულით შეიწუნარა. მერმე მოსრული ბა-ტონი თეიმურაზ დიდითა პატივითა მიითვალა და წარმოავლინა ტფილისს და თვით მეფე მივიდა ქუთათის, აღიღო ქუთათისი და უოველნი ციხენი იმერეთისანი და შეაუენნა გუშაგნი თვისნი ქს. ჩქჲა, ქრ. ტნთ: შემდგომად შთავიდა მეფე ოდიშს, ვერ წინააღუდგა დადიანი. არამედ იყლ-ტოდა სვანეთს. ხოლო ბრძანებითა მეფისათა შეუჩინა ლაშხის-შჯლმან ხოსია-მ კაცი, და მოჰ-

ვლეს დედანი შუნ მაშინ მეფე-მან მოსტუვენნა ოდიში და აღიხუნა ციხენი, მერმე მოადგა ჭყვიშის ციხეს შანა მუოფს ტოლსა-შეღს დედიანისასა. მტირედ ხანსა შინა გამოიყვანნა იგინი და გამოიხვნა საჭურჭლენი მრავალნი დედიანისანი და ჰპოვა შუნ ხატი ოქროსანი, რომელი დაშთა მეფეს სვიმონს: შემდგომად მოვიდა ზუგდიდს, შუნ მოერთო შარვაშის-ძე ათხაზითურთ დიდითა ძლენითა. მერმე დასვა დედასად ოდიშს ლევან. შემდგომად შემოიქცა დიდითა ალაფითა და ტყვეთა, და მოვიდა ქუთაისს. შუნ მოერთო გურიელი დიმიტრი, შემოკრებულთა იმერთა სებიერ აჯარითა. მეფედ იმერთა ძე თვისი არჩილ ქუთათისს და დაუტევა იმერეთს: კვლად დედიანს ლაშქრის მისცა ძმის-წული თჯსი თამარ ცოლად და თჯთ წარმოვიდა და წარმოიყვანა ბაგრატ მეფე უოველი და მოვიდა ტფილისს გამარჯვებული: მაშინ წარავლინა ბატონი თეიმურაზ წინაშე ყაენისა და წარატანა გვეი ამილახორი და მიუძღვანნა ჯრმალნი და ტყვენი ოდიშარნი: ამის-თჯს გახარებულ შაჰ-აბაზ და მოსცნა ნიშნი დიდნი მის წილ მეფესა: შემდგომად ამისა ალიხან ახალ-ციხის ფაშამან ხოსთქარს გახტანგ მეფისა-გან დაჰურობა იმერეთისა. მსმენელ-მან ხოსთქარ-მან წარმოუვლინა დესპანი უკუნსა, მეტყველ-მან ,,არს ზავი ჩუენ შორის და აწ დაუშურავს ამერეთა შანაზ შეფესა და უკეთუ გნებავს ვბრძოთ ურთიერთისა:'' ამის მიერ მოუმცნა შანაზ მეფესა უკურ-მან, რამეთუ წარუვლინოს ძე თჯსი არჩილ მას და მან მისცეს ქვეყანა უმჯობესი და ნუ იქმნების მშვიდობის მშლელი ზავთა მათ შორის: ამის-თჯს მეფე-მან მოიყვანა ძე თჯსი არჩილ და წარატანა გვეი ამილახორი, და წარგზავნა წინაშე უკუნისა ქს ჩქდგ, ქრ. ცნა:

ხოლო კსე გვეა სიძე მეფისა იყო, რამეთუ ასული მეფისა თამარ ჰყვა ცოლად. ხოლო ოდეს მოსრნა ზაალ კრისთავ-მან ელნი კახეთს, მაშინ მოუწოდა ამ ზაალ ბატონის თეიმურაზის მან ძს კრაკლეს რუსეთიდა-მ, რათა ჰყოს მეფედ და ამ ჟამთა მოსრულ იყო თუშეთს და ბრძოდა კახეთსა. ესე ანუობა შანაზ მეფე-მან უკუნსა, და მან მოუმცნო ანუ შეიპურას, ანუ განძოს კრაკლე და მოსცა უოველნი ხანნი, რომელნი მორჩილებდენ როსტომ მეფესა: მაშინ შემოიკრიბნა სპანი და უწინა სპასპეტად დათუნა ძმის-წული თვისი მეფე-მან და წარავლინა კახეთს. მოვიდეს კრაკლე კახეთს სპითურთ ურიათ-უბანს, ეწუენენ მუნ ქართველნი და ბრძოლასა იძლივნენ კახნი და იფლტოდა კრაკლე და შევიდა თორღის ციხესა შინა. ხოლო ქართველნი მოვიდნენ წინაშე მეფისა: მასვე ჟამსა შემოიკრიბნა მეფე-მან სპანი თვისნი სრულიად ხანებით-თურთ და მოვიდა თორღას და მიადგა გარს. ხანსა რაოდენსამე შინა შემჭირდენ ციხოსანნი: ამის-თჯს დედა-მან კრაკლეს-მან მოუგზავნა მეფესა ვედრება, რათა განუტეოს ფიცულად. ,,რამეთუ უჯერო არს შენდა ტყვეობა და მჭმიდანობა ჩვენი:'' უსმინა მეფე-მან და განუტევა ფიცულად და წარვიდა კრაკლე თუშეთს. ქს. ჩქდგ, ქრ. ცნბ:

ხოლო შანაზ ალიხო ციხე თორღისა და უოველი კახეთი დაიპურა იგი და მოვიდა ტფილისს: არამედ არჩილს შთასრულსა მზახდარსა ბატიჟ-სცა უკუნ-მან და შეიუვარა ფრიად. მერმე მჭმიდან-ჰყო გიორგისთურთ, მისცნა ნიშნი და კახეთი სამეფოდ, წარმოავლინა და მოვიდა კახეთს

ამასვე ქორონიკონსა: ამ ჟამსა მთა კვალად იწყო ერეკლემ კირთება კახეთისა. ხოლო ამისი მსმენელი შანაზ მეფე შეკრებული სპითა მივიდა კახეთს და დასდგა ზღუერს, მხილველი ერეკლე ივლტოდა თუშეთად: ამისთვის შემდგომად მეფემან განუტევა სპანი უოველნი და მცირეთა წარჩინებულითა და სპითა დაადგნა ზღუერსავე: ესე უსპობა მეფისა ამენეს გახთა ერეკლეს და მოუწოდეს მას და მისცეს პირი მტკიცე: მოვიდა ერეკლე თუშაკახითა და დაესხა მეფესა ღამესა ბნელსა. არამედ შესცდეს მეფის კარვისა დამსხმელნი და დაესხეს ამილახორისასა: მაშინ გივი ივლტოდა შიდა ქართველით და განჰვენეს სატიცანონიცა, სულტანი ბაიდრისა. კარნა დაშთნეს რომელნიმე მათგანნიცა: ხოლო მეფემან უბრძანა განმაგრებად უოველთა სადგურთა ოჯსთა, და თჯთ შევიდა ტალავარსა ერთსა ძით თჯსით არჩილით და მოსრვიდეს მოსრულთა თუშთა კვრეთ: 141
მაშინ აგინებდა მეფესა თუში ვინმე ბილწად, ამაზედ განვიდა თამაზ თურჭისტანის-შვილი, ბრძო და მოჰკლა იგი და მოართვა თავი მეფესა: მერმე რიჟრაჟსა ბრძანა მეფემან დაძახება ბუკისა და აღსხდომა ცხენთა. მსმენელთა თუშთა ჰსცნეს მუნვე უოფა მეფისა და მყისვე ივლტოდნენ: მოეწია ციცი-შვილი ზასა სპასპეტი სპარსთაიანოსი მარტო და შეაყენნა იგინი. არამედ მისლვასა სპათასა ეკვეთნენ ძლიერად და შემუსრა ბრძოლითა ზაზაძ შუბი ხუთი. კარნა მოსწუვიტნეს სიმრავლითა, რამეთუ აღაგო თავთა მათ-თაკან კოშკი მეფემან და ტუვნი თვოანი წარუვლინა უეენსა. ამის-წილ მოანიჭა უეენ-მან ნიჭნი უსოფონი და დიდნი: მერმე შესცვალნა ურჩნი კახეთისანი და დაადგინნა მორჩილნი თჯსნი და დიპერა არჩილ კახეთი მტკიცედ: შემდგომად ამისა მოვიდა შანაზ ტფილისს. ხოლო სცნა არჩილ, რამეთუ ოთარი არაგვის ერისთავი და ძმანი მისნი ეზრახვიან გამეფებად ერეკლეს. ამის-თჯს წარუხჭნა მათ ერწო-თიანეთი: მაშინ ამას ზედა იფიცეს მათ სამსჯავლოს ზედა უცნობელობისა-თჯს. ამის-თჯს კვალად მისცა ერწო-თიანეთი მათვე: შემდგომად ამისა განდგნეს, რამეთუ აქუნდათ მანკიერება და ატნობა უეენსა ოთარ ერისთავ-მან ერთ-გულობა და მის წინაშე მისლვა: სთნდა უეენსა, ვინადგან ვახტანგ განდიდნა ფრიად, ჴონა ამითი დაკნინება მეფისა და მიუწოდა ოთარს თვის წინაშე. მისცა მეფე-მანცა გზა და წარვიდა ოთარი: ესე შეუძნდა მეფესა, რამეთუ არა ნებით მისით ჰყო ესე ოთარ-მან. კვალად გოჩა-შვილ-მან იორა-მ, ნებითავე მათითა, რათა იქმნეს მეფედ უეენის გამო. ამის-თვის შეიპურა მეფე-და აღმოხადნა თვალნი და წარუხვნა მამულნი (ესე იორამ იყო ძე გიორგისა, გიორგი ძე გოჩისი, რომელი მოკლეს გორს): შემდგომად ამისა შემოიკრიბნა მეფე-მან სპანი და შეუხდა დუშეთს. ხოლო არჩილ კახთა სპითა მოვიდა თიანეთიდამ. არამედ დაუდგნეს სამაგრეთა შინა ქდიშერ და ძმანი მისნი: ბრძოლასა შინა მოსტეხეს ბაყვი ჰაჰუას ძმასა ოთარისასა და ჭრობილი მოართვეს მეფესა და სხვანი იქლტოდნენ: ხოლო მეფე შეიდა და დადგა დუშეთს. კარნა არღარა ინება მეფე-მან სრულიად მოსპობა მათი, ვინადგან იუნენ დის-წულნი და ქვედრენი იგინი კრძალ-კისერს კიდულნი. ამის-თჯს შეუნდო მეფე-მან და მისცნა მათნი უოველნი, უკუმოიქცა და მოვიდა ტფილის: შემდგომად მოვიდა ოთარი, რომლისა-თვის მიეცა უეენსა ერისთობა, დაუმტკიცა

მეფე-მანცა და მიერით ერთგულებდენ ორიად: შემდგომად მტირედისა მოკვდა ოთარი და ედიშერ (იტყოდენ სამსჭვალის ტჳვილად ფუცვისა-თჳის) და დასვა მეფე-მან რევაზ ბიძა მათი ერისთავად.

ხოლო ესე მეფე ვახტანგ იყო მხნე, ახოვანი, ჭაბუკობანი, გამოცდილი ბრძოლათა შინა და შეშმარიტებული, მოისარ-მოსპორებსა რჩეული, ღრმად-გამგონე, ღრმად მოუბარ-განმზრახი, უხვი, ქვრივ-ობოლთა შემწყალე, მრისხანე ჯერობანი და მოწყალე, სჳანი და ღუთის-მოყვარე: ამან მოიწყო ქართლი და კახეთი, იშურნა ყამად ეპყრნეს, ყამად მსახურებდნენ და უსმენდეს, მესხნი მორჩილებდნენ: ამან აღაშენა და განაფართო ქართლი, თრიალეთი, ტაშირი, ბობტი, რომელსა შინა კაცი არღარა იყუნეს: მატა რჯულსა ქრისტეანობისასა და ეკკლესიათა, რამეთუ მცდელობდა, რათა რისტომამ განრყუნილნი მოეკოთ კვალად კჳალსავე თჳისსა, ვინადგან ყამსა მისსა ზიარება. სისხლისა და ღორცისა უფლისა ჩუენისა სიონს ტაძრისა ვერცხჳილად უჩნდათ, ამან კათალიკოზით დომენტით კვალად შემოიყვანნა აღსაარებად და ზიარებად: არამედ ვინადგან მთავართა ქართლისათა ვიეთთჳ აქუნდათ როქნი ეკუთნისგან, მის-გამო ვერ სცვლიდა მათ თჳისიერ ეკუთნისა. გარნა ყუელი უსმენდა რადცა სწადდა მეფის, რამეთუ აქუნდა რიდი ამისი:

შემდგომად მოკუდა შაჰ-აბაზ ქს. ჩქჲზ, ქრ. ტნე, თათრულს ქორონიკონს ჩოზ და დასჯდა შაჰ-სულეიმან ძე მისი: ამასვე ქორონიკონს იძულებითა არჩილისათა დაიხსნა მეფე-მან ასული დათუნასი ქეთევან ახალ-ციხის თუშისა-გან, მოიყვანა ტფილისს და უქმნა ქორწილი დიდებული: ხოლო შაჰ-სულეიმან ინება გათხოვება შაჰ-აბაზის ცოლ უოფილის ასუკასი, ასულისა მეფისა და მოინება შახალი-ხან ბეი ცოლად და ღორის-ტანის ხან-მან: ჴკითხა ესე ყეენ-მან შასაზ მეფესა რომლისა უნებს მიცემა. ხოლო მეფე-მან არა ინება შიხალიხან, არამედ ღორის ხანი და მისცეს მას: ამის-თჳს აღუდგა მტრად შიხალიხან და მტერობდა მეფესა. მერმე წარმოუვლინა ყეენ-მან მეფესა ვეზირი დიდი, რათა მოავლოს ზღუდე ტფილისს: ხოლო მეფე-მან აღასრულა რა დაადგინეს კართა მცველი უიზილბაშნი მათ: ესე რა იხილა მეფე-მან აღაშენა ქალაქის სამხრით ასპარეზის თავსა ზედა მტკვრის კიდისა სასახლედ თჳისად და არღარა შევიდა ტფილისს. არამედ დადგა მუნ: ესე ჴელეს უიზილბაშთა, რამეთუ სწადდათ ღამესა ერთსა დახშვა კართა და მოსლვა სპათა მათდა და შეპყრობა მეფისა სახლეულითა სრულიად. გარნა ვინათგან იხილეს ესე, დაუტევეს ტფალისის კარნი და წარვიდენ. მერმე შემოვიდა მეფე ტფილისსვე, ხოლო გიორგის ძესა თჳისსა-თჳს მეფესა პირველვე მოეყვანა ცოლი ელიზბარის შვილის ასული თამარი და ყო მოგვარა დაკარსაბს რეზაზ არაგვის ერისთჳის ასული მარიამ ცოლად და უქმნა ქორწილი ლილოსა ზედა დიდებით წარჩინებული, კვალად ლევანს მოგვარა გურიელის ქაიხოსრო ასული თუთა ცოლად და უქმნა ქორწილი გორს აღმატებული: მერმე არღარა მოსცეს დვალთა მეფესა ბეგარანი. ამის-თჳის მოვიდა სჳითა ჭრეხინვალს შესლვად ოსეთად, მსმენელნი დვალნი შეშინდენ და მოერთჳნენ თავნი მათნი ჭრეხინვალს, მოსცეს და დაემორჩილნენ, ვითარცა პირველ:

ხოლო განდიდნა და იქცეოდა ამჟამად ზაზა სპასპეტი მეფესა ზედა. ამის-თჳს ანება მეფემან წართუმა მისი, და მოიყვანა იგი. არამედ ძე-მან მეფისა-მან გიორგი-მ, რომლისა-თჳის შესმანათ უცვანად ინება შეპყრობა მისი. ხოლო იგი მოწყვლითა ხასკლითა მიეტევა მოანათა მისთა და მოჰკლა ფავლენისა-შვილი, ამის-თჳს მოჰკლეს იგიცა ბრძანებით გიორგის მეფის ძისაგან: მსმენელი ამისი დამძიმდა მეფე ფრიად, ვინადგან იყო ნათესავი (გარნა იტყოდიან მართლისა ამის სისხლისა-თჳს იქმნა შფოთი ესე ძეთა მეფისათა შორის, ვითარცა დავითისა): ხოლო სპასპეტობა შემდგომად მისა მისცეს თამაზს აფლანის-შვილს:

არამედ შიხალიხან არა დასცხრა მტერობად მეფისა და იდუმალ ეზრახოდა ახალ-ციხის
142 ფაშასა ქრთამის მისიჭებითა, რათა წარიყვანოს ერთი რომელიმე ძე მეფისა: ხოლო ფაშამ ქრორიანის გამო, რომელი მწირობდა ქართლს, გარდააქცია ლუარსაბ ძე მეფისა დაპყრობად იმერეთისა და წარიყვანა ახალ-ციხეს, რამეთუ ლუარსაბის ცოლი დის-წული იყო რაჭის ერისთჳის შოშიტასი: ჭსცნა რა ესე მეფე-მან შეუძლდა ფრიად. არამედ ვერა-რაი არგო, და ვერცა რაი შეუძლო ლუარსაბ ყოფად: შემდგომად წარუდგა კვალსა მისსა არჩილ მეფე ძე შანაზისა და იგიცა მისლვად ახალ-ციხეს და დაპყრობად იმერეთისად. ამისი მცნობი მეფე შანაზ ფრიად წუინებული წარმოუდგა ძესა თჳისსა და ვერ-ეწია მას. არამედ მისწია კათალიკოზი, რათა მოიქცეს და აცადოს დღე სიკუდილისა მეფესა და შემდგომად რა იცი ესებოს ჭყოს. გარნა არჩილ არღარა ისმინა, არცა შეიგონა ვედრება მამისა თჳისისა: მცნობელი მეფე მოიქცა ტფილისვე ფრიად გულ-კლებული ძისა-გან: მერმე აცნობა ყოველსი ესე შანაზ მეფე-მან ყაენსა, უგულებელს ყოფა ძეთა თჳისთა გან, ერთ-გულობა და უტოდველობა თჳსი და უგეთუ ინებოს წარსლვა მის წინაშე: ხოლო შაჰ-სულეიმან მოუწერა მისლვად მის წინაშე და წარვიდა მეფე დიდებითა დიდითა და კელმწიფურითა, რამეთუ იყო მდიდარ ფრიად და არა რაჲ დაუტევა ძეთა თჳსთა ურჩებისა-თჳს მათისა, ვინადგან რისხვიდა ფრიად. არამედ განმგებელად ქართლისად დაუტევა ძე თჳსი გიორგი და აუწყა, რათა განაძოს ერისთავი ქსნისა იესე, რომელი იყო უგუმდგარი: ხოლო გიორგის ძესა მეფისასა მამისავე ჟამსა შინა მოეყვანა დუშეთიდა-მ დათუნა ძე შალვასი და იმეოებოდა მის-თანა. ამან გიორგი წარავლინა ძმა თჳსი ლევან შიდა-ქართლის დროშით, ესენი შეუხდენ ქსანს და განაძეს იესე და დასვეს დათუნა ერისთავად: ხოლო მეფე შანაზ შთავიდა ხოშკარს, მუნ სალმობიერა-იქმნა და მოკუდა ქს. ჩქე, ქრ. ტჟე: ამის-მან მსმენელ-მან ყაენ-მან წარმოავლინა კაცი და აღწერნეს ყოველნი ქონებანი მეფისანი და მისცეს ალექსანდრეს და ანუკას შვილთავე მეფისათა, რამეთუ ესე ალექსანდრე პირველვე წარეველინა ყაენისა-თჳს მეფესა და იყოფოდა მუნ ტარუელად ისპაჰანისად: შემდგომად მამისა თჳისისა წილ მიუწოდა ყაენ-მან გიორგის ძესა მეფისასა წინაშე თჳისსა, რათა მისცეს ქართლი და მეფობა: მსმენელი გიორგი ძე მეფისა წარვიდა წინაშე ყაენისა და დაუტევა ტფილისს განმგედ ქართლისა ძმა თჳისი ლევან: ხოლო მისრულისა-თჳს გიორგისა ძისა მეფისა-თჳს არღარა ენება ყაენსა მიცემად ქართლი შაჰ-სულეიმანს შიხალის-ხანის გამო. არა-

მედ ერეკლესა-თჳს ძასა-ძისა ბატონის თეიმურაზისა: ამისი მცნობელი არჩილ მეფე სადგერს შეიფი ხამოვიდა ქართლს და იწყო ჴელობად ქართლისა, არა თუ თჳისად, არამედ რათა სცნას ქუეყანამან და მოსწრაფედ წარმოაგზავნიოს ძმა მისი გიორგი: ესმა შაჰ-სულეიმანს დაჴერობა ქართლისა არჩილისა-გან განიზრახა განდგომა ქართლისა, მსწრაფლ მოუწოდა გიორგის და მისცა ქართლი და ნიშნი დიდნი და წარმოავლინა გამაჴმადიანებული დიდებითა მუსებურითა:

ჰზ. მეფე გიორგი იბ, გინა შანავაზ ბ, იბ წელი ჴმეფა.

მერმე მოვიდა გიორგი მეფედ ტფილისს ქს. ჩქოგ, ქრ. ცჲდ, და განაგებდა ქართლსა: ხოლო იყო ესე გიორგი მეფე მკნე, ახოვანი, ძლიერი ძალითა და ტანითა, შეუნიერ-ჴაერობანი, პირ-მშჳენიერი, ნაზ-ტკბილი, უხვი და მრისხანე, მოისარ-მოსპორტზე უებრო: არამედ მომკუდარ იყო კათალიკოზი დომენტი ქს. ჩქოგ, ქრ. ცჲგ, აწ მეფე-მან დასვა ძმა გივი ამილახორისა ნიკოლაზ კათალიკოზად: ხოლო ეკლესა ემცნო მეფისა-თჳს: „ანუ შეიბერას და წარუველინოს არჩილ მეფე ანუ განაძოს;“ არამედ არჩილ შემდგომად ახალ-ციხიდამ გამოლტოლვილი იდგა სურამს და აუწყა მეფე-მან ესე ესრეთ: ხოლო არჩილ წარვიდა და დაიბერა იმერეთი: მერმე კჳალად მოითხოვა ეკლე-მან ლუარსაბ ძმა მეფის გიორგისა. არამედ მომკუდარ იყო სიმამრი ლუარსაბისა რეგაზ კრისთავი და დასვა მეფე-მან ძმა ოთარ ერისთჳისა ისპან და წარავლინა ლუარსაბ მეფე-მან ძმა თჳისი წინაშე ეკლესიაჲ: გარნა ესე ყოველნი, რომელნი აღვსწერეთ ანუ აღვსწერთ ეკლესის მპყრობასა აქმნებოდნენ შიხალის-ხანისა მიერ, ვინაჲ-გან იყო ეთიმადოვლე და ვეზირი ახალი, შჳენდა ეკლესი თრიად და კჳალად დამართა აწცა წინაშე ეკლესის არჩილისა-გან იმერეთის დაჴერობა, რამეთუ გჳშლის ხორხანარსა გიორგი მეფე, ვინაჲ-გან არჩილ იბერობს იმერეთს ძალითა და შეწეუნითა მისითა: ისმინა ეკლე-მან და წარმოავლინა სპასალარი აჯი ალიხან და ესე მოვიდა თავრიზს ქს. ჩქოთ, ქრ. ცჲზ, რათა გარდაბირნოს ქართველნი გიორგი მეფისა-გან და გიორგი მეფესა მოსწერა ეკლე-მან: „შეიბერა არჩილ და წარმოავლინე წინაშე ჩემსა ანუ განაძე:“ ესე კჳალად აუწყა არჩილს გიორგი მეფე-მან. ამის-თჳს არჩილ წარვიდა დვალეთს. ხოლო გიორგი მეფე-მან აუწყა ეკლეს განძება მისი: არამედ კჳალად მოუწერა ეკლე-მან გიორგის მუნიდამც განძება არჩილისა: ამჳს ზედა წარავლინა მეფე-მან გიორგი ძმა თჳისი ლევან და ამილახორი გივი არჩილ მეფისა-თანა და მიუთხრნა ესე ყოველნი: ამის მიზეზისა-თჳს არჩილ ითხოვა სამსჭვალი ქრისტესი და სუდარი და სარტყელი: „შკეთუ მომცეთ წარვიდე რუსეთს:“ ესე შეუძლდათ მეფესა, კათალიკოზ-ეპისკოპოსთა და მთავართა. გარნა შემდგომად მას ჴირსა ზედა მისცეს ესენი და

წარვიდა არჩილ რუსეთს (და მოაკლდა მიერით ნიჭნი ესე ღუთისანი ქარიოლს): არამედ კვალად არა დასცხრა შური შჯ-სულეიმანისა გიორგი მეფეს ზედა და მცდელობდა შემუსრვასა მისსა შიჯ-ალიხანის გამო, და უბრძანა აჯი ალიხანს მტერობა მეფისა. არამედ სიმხნით გიორგი მეფისათა გერა ჰვნეს ჯერეთ: ხოლო ყამთა ამათ ისჯებოდნენ მამულსა ზედა ციცი და ძმის-წულნი მისნი, ძენი ნოდარისანი წინაშე მეფისა კოკორსა ზედა: მაშან ციცი წარმოვიდა ტფილისს აბანოდ და დახუდენ იშიშუტრუქის სიდს ზეით თარსადან, პაატა, ვახტანგ, ნოდარ და ამილხანარ ძმანი, მოჰკლეს ციცი და ივლტოდნენ მამულსა თჯსა: განრისხებული მეფე მიუხდათ, არამედ გაესწრნენ იგინი. ხოლო აზნაურნი, შემზრახნი მათ-თანა მოსწყვიტნა და მისცა მამულნი ციცის ძესვე ციციასა და სიმცირისა-თჯს მოუდგინა მუხრანის ბატონის-შვილი პაპუა და თვით მეფე მოვიდა კოკორსა ზედაჯე: ხოლო ესე ვახტანგ მივიდა შემდგომად დუშეთს, რამეთუ ქალი ოთარ ერისთვისა ჰყვა ცოლად (იტყვიან შეჩენითა მეფისათა, უკეთუ მოჰკლას იასონ ვახტანგს მისცეს მამული თვისი მეფე-მან, და ამან მოაშთო განსავალსა შინა): ხოლო იმერეთს სჯდა გურიელი გიორგი მეფედ და არღა-რა მგონებელ-მან მეფე-მან არჩილის მოსლვისა-მან ინება, რათა სჯდეს ნების-მყოფელი თვისი იმერეთს ძალისა თჯსისა-თჯს და პირველვე მოპარვით მოუვანილი ალექსანდრე ძე ბაგრატ მეფისა უთვალოსი ქს. ჩქობ, ქრ ცჯვ, რომელსა ზრდიდა ძეებრ, ინება აწ 143
ამისი მეფობა იმერეთს: მიუწერა ახალ-ციხის ფაშას, რათა ჰყოს ალექსანდრე იმერეთს მეფედ. ხოლო ფაშამ აუწყა ხონთარსა: შემდგომად მოთხოვნითა ფაშისათა წარგზავნა მეფე-მან ალექსანდრე დიდითა პატივითა ქს. ჩქბბ, ქრ. ცო: ამასვე ქორონიკონსა მოკვდა დედოფალი მარიამ, შემდგომად მოკვდა დედოფალი თამარ ცოლი მეფისა, რომელი იყო კახთ-ბატონთა ტომისა, ქს. ჩქბგ, ქრ. ცოა:

ხოლო ალექსანდრე მეფე-მან სძლო რა გურიელს გიორგის როკითს წარმოუვლინა მეფესა მახარობელი და მადლობა, რამეთუ მის მიერ ექმნა ყოველნი და აწ ღირს ჰყოს და მისცეს ასული თვისი მარიამ ცოლად: ესე არა ინება მეფე-მან არჩილის-გამო და მიზეზ-ჰყო დაწინდვა დავით ერისთვისა-გან და მისცა ნიჭი დიდი კაცსა მას და წარუვლინა: მერმე კვალად მოითხოვა ალექსანდრეს ლტენა ასული ლუარსაბ ძმისა მეფისა და ესე აღუთქვა მეფე-მან მიცემად: შემდგომად ამისა ინება მეფე-მან მზახლობა რაჭის ერისთვის პაპუნასი და მოითხოვა ასული მიქელაძის გიორგისა ხვარაშან, რამეთუ იყო პაპუნას ძამიდის-შვილი, მოიყვანა კოკორსა ზედა და ჰყო ქორწილი წარჩინებით დიდებული ქს. ჩქბზ, ქრ. ცოე, რათა აქვნდეს მწედ იგინი: ხოლო აჯი-ალიხან წარიბირნა მთავარნი, რამეთუ არღა-რა აქვნდათ სიმტკიცე სჯულისა და მეფეთა თჯსთა ერთ-გულებისა, ვინადგან მცირეთა ნიჭითა გამჯმდიანდებოდნენ და აქვნდათ რაჭი უეცნისა-გან, შემყვარე იყვნენ უფრჩს სოფლის დიდებისა, ვიდრეცა სუფევისა-თჯს ჩვენთჯს დაკლულისა ქრისტესა: უკუდგა იასონ ერისთავი არაგვისა შურითა გიგი ამილახორისათა. კვალად მელიქი სომხითისა ქამარ-ბეგ, ამხილებდა ქმნულსა მეფისასა აჯი-ალისანს და ძე მუხრანის ბატონისა ერე-

ჰლეკ, რომელსა ზრდიდა მეფე ვითარცა ძესა და ძმისი მაჩაბელნი, ძენი ზაზასნი, იესე და ელიზბარ უდგებოდენ ღალატად მეფესა: ვრამელ ბრძანებითა მეფისათა ჰკრეს თოფი ქამარ-ბეგს ფარულად კოლორსა ზედა და მოკუდა იგი: ხოლო ერეკლე და მაჩაბელი შეიპყრნა და პატიმარ-ჰყო მკუდ-მან: მაშინ მისცა ასული თავისი მეფე-მას დათუნა ქსნის ერისთავსა და უქმნა ქორწილი კოლორსა ზედა, მგონებელ-მან მომტკიცებისა მისისა-მან: შემდგომად შეუჩინა იასონ ერისთავსა მეფე-მან კაცი და რა განვიდა სამჯირითა ბუნებრივსა ზედა მოაშთვეს მუნ სანდლითა, და შემდგომად მისა დაიპყრა გიორგი ძე-მან თავრისა-მან ვრაგვი: ამ ქამთა წარავლინა მეფე-მან ორნი ბერნი რუსეთს ვრჩილისა-თანა შეფოთებისა ამისა-თჳს, რათა მოვიდეს და მწე-ყეოს, ვინადგან კახთა ენებათ და იმერთაც იგივე მეფედ: მისრულნი მონაზონნი დადისტანსა შინა შეიპყრა შამხალ-მან: მაშინ შეკდა შამხალს სენი განუსვენებლობისა: მცნობ-მან მონაზონ-მან დვით თურქისტანის-შვილ-მან მისცა წამალი და განხსნა იგი. ამის-თჳს შეეყვარა შამხალ-მან დვით და უხმობდა ძედ: ამის-მიერ გამოსთხოვა შამხალს დვით და წარავლინა რუსეთს მეორე იგი ბერი და მკობარ ჰყო შამხალი გიორგი მეფისა და იოთოდა დვით შამხალისა-თანა ვრჩილილის მოსლვისამდე: ხოლო ესე ვითარებისა მცნობ-მან ყეენ-მან მოითხოვა მეფისა-გან ლევან ძმა მეფისა, რამეთუ ეუწყა ყეენსა ვრს იგი საქმისა მისისა წარმმართებელი: გარნა ლევანს მოჰკდომოდა ტოლი, ასული გურიელისა თუთა, ქს. ჩქოწ, ქრ. ტჲგ, და დაშთენ ძენი მის თანა ქაიხოსრო, ვახტანგ და დომენტი და ასული ხვარამზე: შემდგომად შეირთო ასული გიორგი ვახტანგ-შვილისა თინათინ, ქს. ჩქბ, ქრ. ტჲწ, და ესხნეს ძენი მის-თანა იესე, სვიმონ და თეიმურაზ: ხოლო ესმა რა მეფესა მოთხოვნა ძმისა თჳისისა აღუძრდა ფერად და ყვედრა ყეენსა, რათა დაუტყოს ლევან და წარუვლინოს ძე თჳისი ბაგრატ, ვინადგან არს უმეტეს სარწმუნო, რამეთუ „არა-ვინ მოჰკის თჳინიერ მისსა სხვა ძე:“ ჯი სიბოროტე უსჯულო შურისა, რამეთუ მოითხოვა ორნივე ყეენ-მან და მოუწერა: რამეთუ „აწ ვსცან ერთ-გულება შენი, ვინადგან არა რიდებ ძესა.“ ამის-თჳს განიგულა მეფე-მან და ეზრახა კახთა (ვინადგან ეჳერა კახეთი ხანსა და არა კუთიდს უოობდა კახთა), რათა მოჰკლან იგი, შეერთდენ და ჰყონ ერთ-სჯეფოდ: ამას ზედა მოსწერს ჱირა მტკიცე, თუცა კახთა: ამის-თჳს შეიკრიბა მეფე-მან სჳანი, რეცა წარვლინებად მისა და მძისა-თჳს, მიჰვიდა და დასდგა უურეუთას და ღამესა მას ენება მისლვა თოფუარაღჯ-სა, რამეთუ კახნი შეკრებულნი დგნენ, მიმდოდნენი მეფისა. არამედ ღამესა მას განიელტო სჳასჳეტი თჳალ-ზ და შეკადა აღკუალის ტიხესა შინა. იხილე სიბოროტე ურწმუნოებისა, რამეთუ იყო დედის ძმა მეფისა და განმზრახი მისსდო და აღირჩია უსჯულოთა-თანა შერთვა, ვიდრეცა მეკვადრის და მოსთესვისა თჳისა მეფისა: გარნა აქუნდა მიზეზი სიბოროტისა, რამეთუ გიორგი ერისთავა არაგვისა სძე მისი იყო და უკუთუ ესე აღესრულებინა მეფესა იგი შეიმუსრებოდა: ამის-მან მხილველ-მან მეფე-მან წარავლინა ძე და ძმა ლევან წინაშე ყეენისა, ქს. ჩქბწ, ქრ. ტოგ: ამისა შემდგომად გზრახა გიორგი ერისთავსა, რათა მოერთვას. ხოლო მან არა ინება. გარნა

მომკვდარ იყო ბიძისაძე მეფისა მუხრანის ბატონი თეიმურაზ, რომელი იყო კაცი დიდ-შემძლე
საქმისა, ერდგული მეფისა და რიდობდეს ყოველნი: და ესრეთ მოაკლდებოდა მეფისანი და კან-
მრავლდებოდა წინააღმდგომნი. ამისათჳს განიზრახა მეფემან ამასვე ქორონიკონსა ზედა შე-
სვლა დუშეთს ანუ დაიშერას და დაიმორჩილოს იგინი, ანუ იქმნას რაჲ იგი ნებაჲსთ: შეკრებული
სპითა მივიდა და დასდგა საბურდიანოს და მუნიდამ ეზრახა კვალად დამორჩილებასა გიორგისა.
გარნა არა ინება მორჩილება: მაშინ შეუხდა გზასა ტიანისასა მეფე და მათ მოემწყრთ კახნი,
მოუგარესი მათნი და შეჰკრეს სიმაგრენი და იწუეს სროლა თოფთა დილით შუადღემდე. არამედ
შეუშინეს სხვანი დროშანი და უმეტეს უწუეს მეფისა დროშასა სროლა, მოკლეს თბილელი იო-
სებ და ქაიხოსრო ციცი-შვილი და სხვანი მრავალნი. არამედ სძლეს მეფისათა და მოსწყუიტეს
იგინი და იელტოდნენ: შევიდა მეფე და დასდგა ბაზალეთს გამარჯებული და მოსწვეს დუშეთი და
გარემონი სპათა მეფისათა: იხილე კვალად სიბოროტე და არა კეთილისა წილი, რამეთუ დათუნა
ქსნის ერისთავი წარავლინა მეფემან, რათა მოვიდეს იგი გრემისკენიდამ ბრძოლასა ზედა: ხო-
ლო იგი არა მოვიდა. არამედ დაადგრა მზვერეტელი, თუ რაი იქმნას: გარნა რაჟამს იელტოდენ
იგინი მოისწრაფა დათუნამ მეფისათანა და ამას ემოხვია გიორგი და ბარძიმ ძმანი, მტირედითა 144
კაცითა ლტოლვილნი: ხოლო მან არა რაი ავნო, არცა ბრძო, არცა შეიშურნა. არამედ განუტევა
მშვიდობით და თვით დათუნა მოვიდა წინაშე მეფისა და მუისვე აიძულებდა უკუნქცევად, რამე-
თუ გიორგი და ბარძიმ ვედრებად მიჰვეწილ მეფისად, რათა შეუნდოს. ამის დათუნას მიერ არ-
ცაღა მათ ინებეს და კვალად ქვე-გამხედველთა და ბოროტთა კაცთა მეფისათა, განზრახვითავე
დავით ერისთვისათა, იხმიეს მასვე ღამესა შინა ლტოლვა და დაუტევეს მეფე მუნ: ამისი მხილ-
ველი მეფე და უღონო ქმნილი წარმოვიდა თვითცა მასვე ღამესა მშვიდობით და მოვიდა გოგორსა
ზედა: ესე მიესმა შაჰ-სულეიმანს, შეიშურნა თოხჩის მუოთხი ძე მეფისა ბაგრატ ურმა და ლევან
და წარავლინა წერათს ხატიმრად, ეგრეთვე ლუარსაბ ძმა მეფისა წარგზავნა ქორმანს: ხოლო
ამან ლუარსაბ ჰქმნა ბოროტი, რამეთუ რაჟამს აიძულებდენ უარეოფასა ქრისტესსა არა დაუტევა:
არამედ აწ გზასა ზედა შეიმუსრა ცხვირი და შესვარა სისხლითა და იტეოდა ჩვენებასამცა. იმამა-
მან ღამესა ამას მეტყველ-მან: „რასათჳს არა იქმნები მოჰმედიან:“ გარნა არა შეურაცხეს ხუან-
ჯი ესე სიმართლედ, ჰყვეს მოჰმედიანსად და წარავლინეს მუნვე: ხოლო გიორგი მეფესა მოუწერა
ეკლესიათჳს: „მოველ წინაშე ჩემსა და მოგცე ქვეყანა სხვა და ნიჭნი დიდნი. არამედ ქართლი მიმი-
ცია ერეკლესათჳს:“ და ესე ერეკლე იყო ისპაჰნს იდ წელს, და არა უარ-ჰყო ქრისტე, რამეთუ იყო
აღზრდილი რუსეთს, რომელი წინაცა გახსენეთ. ამას შეუგრბნენ მისანი მოოთხი კახნი და უმე-
ტეს მოძღვარი მისი, მოსაზონი სატყლის-შვილი და ესენი იტვირთვიდნენ ტოდვასა მას, რათა დაუტეოს
ქრისტე. ამისათჳს გამაჰმადიანდა ტოლ-შვილითა სრულიად და უწოდეს ნაზარალიხან და წარ-
მოავლინეს ნიჭითა ქართლს მეფედ: ამისი მსმენელი თამაზ სპასპეტი შემოვიდა ტფილისს
ციხესა შინა და უგუშდგინა ციხე-ქალაქი მეფესა: მაშინ მეფე-მან წარმოავლინა დედოფალი

ჯორჯანს და შემდგომად ხუნანს: მოსვლისა ნაზარალიხანისა წარვიდნენ ქართველნი მიგებებად ერეკლეს-ძისა: მერმე გიორგი მეფე მოვიდა ქცხინვალს და შუიდამ წარვიდა რაჭას ლიბის გზასა ზედა, და მთიდამ გამოუტევნა ქართველნი მცირეთა-გან კიდე, რამეთუ მოცა უენსა ნაზარალიხანისა-თჳს შენდა აკიაალიხან და ხანი კახეთს მკლდომი და დარჯად, თჳრგისთვე ერეკლესთჳ, თუმნი და ქისაველნი, ამის-თჳს რამეთუ ვერა ეგდენ ენდობოდა ქართველთა:

ჩქ. მეფე ერეკლე ა, ივ ჩმეფა,

გიორგი მეფის ქართლს-ყოფით, თჳინიერ მისსა ია წელი ჩმეფა:

ესე ერეკლე უენისა-გან წოდებული ნაზარალიხან მოვიდა ტფილისს მეფედ ქს. ჩქჩჳ, ქრ. ცოგ. არამედ იყო ქართლისა და წესთა საქართველოსათა უცნობელი და მეფობისა გამოუცდელი (1), ლიარწთა და უშვერთა მოუბარი, სმისა და შეგება-ლხინთა მოყვარე, მხნე და ჭაეროვანი, ტანოვანი, მოწყალე და მცირედთა უურის-მიმხერობი და დიდთა დამამდაბლებელი, არამედ არა ძალ-ედვა თჳინიერ უენისა, მრისხანე ჟამად და უსისხლო: გარნა ამის ჟამამდე არა იცვლებოდნენ კათალიკოზი და ეპისკოპოსნი საყდართა თჳისთა-გან. ამან შესცვალა და დასხნა თჳისნი, კათალიკოზად დასამძე იოანე, მთავარ-ეპისკოპოზად ნაცვლის-შვილი, თბილელად უაფლანის-შვილი ლოშენტი, მანგლელად ჯაგახის-შვილი იოსებ, რომლისა ძმის-წული მოიყვანა ხარჭად თჳისად: კვლად დაადგინა კარისა თჳისისა გამგედ მსაჯულთ-უხუცესად ბარძიმ, ძმა გიორგი ერისთჳისა, სალთხუცესად ბებურის-შვილი, ვეზირად ყიასა, უფლარაღასად ყაფლანის-შვილი ლუარსაბ. და ამათ მაგდო საქმენი ყოველნი ქვეყანისანი და თჳით მარადის იშვებდა და იხარებდა და ნადირობდა. არამედ უმძიმდაცა თრიად ესე ვითარი ცვლილება საქართველოსანი და სწადდა, რათა აჴდეს კახეთ თჳით და ქართლი გიორგი მეფესა, ვითარცა მემკვიდრეთა: ამას უთხრეს, რამეთუ არიან ბუნი არხილ მეფისანი ზრამაგას, რათა წარავლინოს სჳანი, შეიჳყრას იგინი და წარუგზლინოს გუენ. მეორედ, რამეთუ მწყობა დიდი იქმნების ალექსანდრე იმერთა მეფისა, ვინათ-გან მკობრობენ ესენი გიორგის მეფის მტერობისა-თჳს: ესე არა სთნდა ერეკლეს, რამეთუ დისწული იყუნენ ძენი არხილისანი ამისნი. არამედ რათა არა დამართონ ქართველთა წინაშე უენისა, ამის-თჳს შეიკრიბა სჳანი და უთავა ბარძიმ მდივან-ბეგი, რომელმანცა გამოითხოვა ამისი ყო-

(1) ანდერძი ეკლესიისა ყოფილი მეფობის გამცდელი, რამ კრებულ ეთნოლოგის მეფობამდის რუსეთის ისტორიული და სხვ. ხელის ბეჭედი ანტონ.

ვად და წარგზავნა დვალეთს: არამედ მისრულსა ზრამაკას სპითა ბარძიმს წინააღუდგა ლიფანაჲ ჰვილი და წარავლინნა ძენი მეფისი არჩილისანი დიგორს: ხოლო ბარძიმ ვერა რაისა მუოფი ეგუმოიქცა და მოვიდა წინაშე ერეკლე მეფისა: კვალად უთხრეს ერეკლეს, რამეთუ არიან ტოლჭალნი ლევან გიორგი მეფის ძმისა ავალის-შვილის გიორგის სახლსა და გამოთხოვითაჲ ქალოსრო ციცის შვილისათა, რომელსა უწოდდენ ლოჩინას, წარავლინა იგიეე, რათა მოიყვანოს ცინა: არამედ გიორგი ავალის-შვილმან წარიყვანა სამცხეს ლოგაოკვესა შინა იგინი ძმისა ივისისათანა, რომელი იყო მუნ მოჰმადიან: ხოლო ლოჩინა დაესხა და ავარ ჰყო ქონება ლეანისა სრულიად: გარნა ერეკლე მეფე მნებებელ არ იყო ამათი. არამედ შიშისათჳს, რათა არა ჰვასმინონ უეცარსა მტერთა მეფისა გიორგისათა: კვალად ამათ თჳსთა განზრახვათაგან ამცირებდა ერთ-გულთა მეფის გიორგისათა და განადიდებდა კახთა, და ვინამეთა ქართველთაცა. არამედ უმეტეს დაამდაბლა სპასპეტი თამაზ და მიეგო თხემსავე (1) სიბოროტე, მერმე კვალად უმცირესი, კვალად ამილახორი გივი და დაჲით ერისთავი, აშოთან მუხრანის ბატონი: ხოლო აღაზვავნა ჴევლნი ტფილისის ციხისანი უიზილბაშნი, რამეთუ ჰკლვიდენ და წარუხმიდენ კატა ტოლ-შვილთა, სხვათა ჰკიდდენ და სხვათა მოჰმედიან ჰყოფდნენ და ჴშირისა ამისათჳს გარდაშენდებოდნენ ქართველის გლეხნი და აზნაურნიცა კახეთს, რამეთუ საწადელი იყო ერეკლე მეფისა მიერ აღშენება კახეთისა:

ხოლო გიორგი მეფე რაჭიდამ ოდიშს, ოდიშიდამ გურიას, გურიიდამ მოვიდა სამცხეს და დადგა ოშორას, მუნიდამ წარმოავლინა სპანი თჳისნი, რათა დაესხნენ ალექსანდრე იმერთა მეფესა, რომელი იდგა წედისს: ესე ჰსცნა ბეჟან საყაძემ და ამხილა ალექსანდრეს და იგი მსწრაფლ შეიფლტო ციხესა შინა გორს და სპანი მეფისანი მოვიდნენ ოშორასვე უქმნი: ხოლო ერეკლე მეფე-მან ყოველი ესე აუწყა უეცარსა, რაცა იგი ჰქმნა გიორგი მეფე-მან: ამისათჳს შაჰ-სულეი-მან წარუვლინა დესპანი ხონთქარსა ქალბალიხან: „ვინადგან არს ზავი ჩვენ-შორის, მოშეც არჩილ და გიორგი მეფენი (და მიუძღვანა ძღვენი დიდნი) და ჰყავ ალექსანდრე მეფედ იმერთა:“ მაშინ ოსმალთა ვეცლის-მოყვარეთა უბრძანეს ახალ-ციხის ფაშას შეუერთობა და მიცემა მათი და გამეფება ალექსანდრესი იმერეთს: ამისნი მცნობნი წარჩინებულნი მესხნი აზრახებდნენ გიორგი მეფესა შესლვად იესგიჩართა შინა და მიღებად სჯულთა მათთა, ვინადგან არღარა იყო სხვა რაიცა ღონე: შემდგომად მოვიდა ფაშა და მოერტყა გარს მეფესა ზიკილიას მოოფსა: ხოლო მეფე-მან ჰყო ეკრეთ, ვითარცა ამცნეს მესხთა სჯულეულთა თჳისთა-თჳს, რამეთუ უკუეთ თჳით განრომილ იყო მეფე, იგინი ძნიად განეროდნენ, და წარიყვანეს მეფე ახალ-ციხეს: ვინადგან უპატრონო იყვნენ ქართველნი ერეკლე მეფისაგან, ამისათჳს ეზრახოდენ მეფეს გიორგის, რათა მოვიდეს ქართლს და დადგეს სულნი თჳისნი მისათჳს და აღუთქმიდნენ ფიცითა დიდითა: კვალად უველინებდნენ მრავალსა საგანძურსა აშოთან მუხრან-ბატონი, გივი ამილახორი და ნიკოლაოზ მაღალა-შვილი, რათა მით

(1) უნდა: თჳსსავე:

დუეოს ბერი შეუდგომან ოსმალთა ანგაარიშ: ხოლო ღამესა ერთსა ნებითა მესხთათა, კარდმოუშა მეფე ციხის ზედიდამ დილეტანტმა ხმალაძემ სპილითა და მოვიდა სლესას ღამითავე მეფე, რამეთუ ზაგიტდამ მუნ მისრულიყუნეს სიახლოვისაოჯს ქართლისა სახლეულნი მეფისანი, მასვე ჟამსა აყარა დედოფალი და დედაწულნი თვისნი და ჩამოვიდა ქართლის ხეობასა შინა. მაშინ ალექსანდრეს მიეწერა ფაშას, ვრამედ ასცდა მეფე გზასა ზედა და მსახურნი მისნი შეებურნეს მთასა მეფისათა და მძარეველს მეფესა: მერმე დაუტევა მეფე-მან დედოფალი მუნ ხეობასა შინა დედაწულითურთ:

შთამოვიდა გიორგი მეფე კვალად ქართლს დ წელი ჴმეფა:

წელსა ქს. ჩქა, ქრ. კოთ შემოიკრიბნა სპანი გარემონი მეფე-მან და შთამოვიდა შიდა-ქართლს და მოერთოდეს მუნებურნი ყოველნი სიხარულითა: ხოლო სცნა მეფე-მან, რამეთუ დედა და ცოლ-შვილნი ალექსანდრესნი სდგანან რუის, დაესხნა მათ და იავარ-ჰყო იგინი და ძენი მისნი დააპყრობინა და სხვანი ტყვე ჰქუნა: ამისი მცნობელი ნაზარალიხან, კოკორსა ზედა მოოფი, მსწრაფულ შეივიდა ტფილისს და გიორგი მეფე მოვიდა დუშეთს და მუნიდამ თიანეთს, რამეთუ მუნ იდგა გიორგი და ბარძიმ. მოეგებნეს ორნივე წინ, სიხარულითა თაყვანის-მცემელნი და ითხოვეს შესდობა, მერმე უძღუნეს დანაშთუნებულნი ტანისანნი და თვისნიცა მრავალნი: მაშინ ქაიხოსრო ლოშინამ შეიკრიბნა სპანი თვისნი, რათა დაესხნეს დედოფალსა ახალდაბასა. არამედ ძმისწულმან მეფისაჲმან ფანტანე ძე-მან ლევანისაჲმან შემოიკრიბნა თვისნი და მიეგებნა ბრძოლად, იგლტოდა ქაიხოსრო და შევიდა ტფილისს კრეწლესათანა და ძმისწულმან ქაიხოსროსაჲმან ციცია დაიპყრა სატიციანო და მოერთო მეფესა: ხოლო შეკრებული მეფე მოვიდა თიანეთიდამ დიდგორსა და ზედა მოკრთუნეს მუნ სრულიად სომხითა-სპანი, მერმე მივიდა და დასდგა კოკორსა ზედა მეფე გიორგი: კვალად დაადგინა კათალიკოზად ნიკოლოზ ზედა და წარგზავნა ბარძიმ მსაჯულთუხუცესი ამერეთს შეწევნად არჩილ მეფისად სპითა. არამედ ვერღარა ესწრა, რამეთუ არჩილ მოსრულ იყო კრწოს, მიეგება მუნ ბარძიმ დიდითა ძღვნითა და მოუძღვა ქცხინვალს არჩილს, და თვით ბარძიმ მოვიდა გიორგი მეფისათანა: მაშინ მეფე მოადგა ტფილის და შეამჭირვა ფერად და ეზრახა კახთა, რათა აპატრონონ კვალადვე არჩილ: ხოლო მათ სიხარულით მოსცეს ხერი მტკიცე ფიცითა და ანდობეს ესე არჩილს. არამედ მან არა ინება. გარნა განემზადა წარსლვად რუსეთს და

ჭენებითა დისა თვისისა თამარისთა დაადგრა მუნვე: ხოლო გიორგი მეფე ფარტანისაჲს კახთა განვიდა ლილოსა ზედა, რათა დაიპყრას კახეთი და მუნიდამ წარავლინა ბარძიმ თავად სპათა, გივი ამილახორი და სპარსპეტი თამაზ და ქართველნი: ამათ მისრულთა ნინოწმიდას მოურთო სალთხუცესი ჩოლაყაშვილი რეგაზ მოკიდებულითა თვისითა და ნინოწმიდელი უმასპინძლებდნეს: არამედ დუშაქი ქისიყის მოურავი მოვიდა მთა მთად მცირედითა თუშთა და ქისიყითა, არა ბრძოლად. გარნა რათა ჰყოს ზავი მათ თანა: ხოლო ესე ბარძიმ იყო ამაყი, თავხედი, კადნიერი და არა რაიდ ვისმე ჩნდა და უმეტეს კახნი: ამისი მცნობი და მგონებელი დუშაისი ბრძოლად მოსლვისა, ღვინოსმული დამთვრალი გასრისნა ფრიად და არღარა ისმინა ვისიმე და მიეტევა ბრძოლად : მაშინ დუშაემ შიშისათჳს იწყო სროლა თოფთა, ჰკრეს ბარძიმს მკერდსა და განვლო ბეჭსა მისსა და შეიღეს მოწყლული ნინოწმიდის ზღუდესა შინა და განამგრეს უმათა მისთა ზღუდე ეკკლესიისა: ხოლო ქართველნი ლტოლვილნი მოვიდნენ წინაშე გიორგი მეფისა ლილოსავე. მერმე უკმოიქცა მეფე და მოვიდა მცხეთას: კვალად ესრახა გიორგი მეფე არჩილს, რათა დაიპყრას კახეთი, რამეთუ ეკვდრებოდნენ კახნი მისათჳს და არჩილ არა ინება და წარვიდა ოსეთს: ხოლო მეფე გიორგი კვალად დადგა კოჯორსა ზედა და მოაყენა ქაიხოსრო ძმისწული თვისი გორს, რამეთუ იოთამ ამილახორი მას შინა მყოფი არბევდა მუნიდამ ქართლს: კვალად ეზრახა გიორგი მეფე შამხალსა, რათა მწე ეყოს და მან აღუთქვა აჴმადბეგ ალიაღის შვილის დესპანობითა: ამისათვის წარავლინა ძმისწული თვისი ვახტანგ მძევლად შამხალისათანა პაემნითა ამით, რათა ოდეს მოვიდეს ძე შამხალისა ქართლს, მაშინ ვახტანგცა მივიდეს შამხალისათანა: არამედ მოუგზავნა ნიჭი დიდი უეცნობით შამხალსა. ,,ვინადგან გიპყრავს გზა, წარსრული არჩილ მეფე რუსეთს შეიპყარ და წარმოიგზავნე წინაშე ჩემსა:'' ამის თჳს უგულებელს ჰყო თქმა და პაემანი შამხალმან და რა შეიპყრეს არჩილ მეფე ჩერქეზს, ესე სცნა ვახტანგ კეფსაყოფნით, წარმოვიდა და მოვიდა გორს ძმისა თვისისა ქაიხოსროსთანა:

ამ ჟამთა ესრახა აბაზაყული ხანს ნაზარალიხან, რათა დაიპყრას ერწო თიანეთი: შეჰკრიბეს ამათ სპანი და მოგზავნეს თიანეთს. ამათ ზედა წარმოავლინა მეფემან პაპუა მუხრანბატონი, 146
და ერისთავი გიორგი სპითურთ: მისრულთა ჰყვეს ბრძოლა კეთებითა ძლიერითა და იფლტოდნეს სპანი ჩვენნი: ამისი მცნობელი მეფე მოვიდა თიანეთს სპითა და დაიპყრა კვალად თიანეთი. ამისთჳს მოვიდა ერეკლე მეფეცა და დადგა იგი ქართლისაუბანს: მაშინ ეზრახნეს გიორგი და ერეკლე მეფენი ურთიერთს მნებებელნი, რათა დაიპყრას ქართლი გიორგიამ და კახეთი ერეკლემ და აუწყონ ყენესა, ეგრეთ მორჩილება მისივე და დასჯუნესცა ესე ჴირი. არამედ არა აუფრესს მეშფოთეთა ესე უოფად: შემდგომად ინება მეფეამან გიორგიამ ბრძოლა და ესეცა არა ინება გიორგი ერისთავამან, ვინადგან იყო შეუმართებელი და გემოთმოყვარე და განზრახვითა მისითა უკუმოიქცა მეფე გიორგი სპითა: ხოლო ერეკლე მეფეამან დაიპყრა თიანეთი, არაგვის აღმოსავლეთი სრულიად: მაშინ გიორგი მეფე რა თჳით ვერღარა ეუფლა ბრძოლასა, წარავლინა ძე იასონ ერის-

თვისა ოთომარზე სჯით: ამათ მოსრნეს ნაზარალის-ხანისანი, ათტნეს და წარუხვნეს არაგვის კალნი და დაიპურეს თით: კვალად წარავლინა მეფე-მან ზაალ ხერხეულიძე სჯითა. ესენი მივიდეს და მოსტყვენნეს მარტყოფი: ესმა ესე ერეკლე მეფესა და წარმოუდგა ამათ. არამედ ამათ შე-მოასწრნეს მცხეთას და მტერული ერეკლე მეფე მოადგა გარს: ამისი მხილველი გიორგი მეფე მსწრაფლ წარმოვიდა და არცა აქა აუფლა გიორგი ერისთავ-მან, რათა განვლოს ღართის-კარი და მოსრან ბაგინი. არამედ მოვლეს სხალტბიდამ, ხოლო მათ იხილეს რა მიმავალი სჯანი მსწრაფლ განვიდნენ ჯვარს და დადგა მუნ ერეკლე მეფე და ვერღა-რა ჰყვეს ბრძოლა სიმაგრეთ-გამო. არამედ სდგნენ იმაერ და ამაერ და სჯანი ბრძოლენ მარადის ქს. ჩქუდ, ქრ. ტჯბ:

შემდგომად მოიღნეს ზარბაზანნი ტფილისიდა-მ მათ და ისროდნეს, გარნა ვერ ავნეს კაცთა, არამედ ცა მცხეთას კაკლესიასა. მაშინ ამითი რისხვეულ-იქმნენ და კვეთებითა მეხისათა, იქმნა ეორძიბაშა ბეჟან, ვითარცა მკუდარი. ხოლო ქვეგამხედველ ექმნა გიორგი მეფესა ციცი ციცა-შვილი და ანბობებდა ყოველსავე ნაზარა-ლიხანს, რამეთუ იყო ლოჯინა მის-თანა: ამის-ოჯს შეაჯერა გიორგი მეფე-მან ციცი, მოაშთო იგი და მისცა სატიანო თვრისდანს ნოდარის ძესა: კვალად შეაჯეროებინა მეფე-მან ქაიხოსროს ძმის-წულსა თვისსა საკაძე ბეჟან, ვინათა-გან ამხილებ-და იგიცა ნაზარალიხანისა-თანა და აღმოსდნეს თვალნი (ვითარცა ძმა-მან მის-მან პირველ ქცხინ-ვალს ყოფასა შინა არა მისცა მეფესა ღვინო ატენიდა-მ, ამის-თჯს შეიპყრა და აღმოხდნა თვალნი): ხოლო შემდგომად მოეშვება ერეკლესა აბაზეულია-ხან და ამითი განგრძელდა ბრძოლა მუნებური და ვერა-რა რაი ავნეს ურთიერთსა. მერმე უკუნიქცნენ ნაზარალია-ხან და აბაზეულია-ხან და მივიდნენ ტფილისს: შემდგომად ამისა გამოვიდა ერეკლე მეფე სომხითს. ესე სცნა კრკონს მდგომ-მან მეფე-მან და ანბობა არჩილს, შეკრბნეს ძმანი და მოვიდეს ვარხუნას: ჰსცნა მეფე-მან ბოლნისს ყოფა ერეკლესი და ინება მისლვა მის ზედა, რამეთუ იყო მტირედითა სჯითა: ესე ანბობეს ერე-კლე მეფესა და მსწრაფლ წარვიდა ბორჩალუს: ამასვე ჟამსა მოართვეს მეფესა გიორგის, რამეთუ მოკლეს თუშნი და კახნი სამასნი წინაშე ერეკლე მეფისა: მსმენელნი სჯანი წამსვე აღმხედრდნეს სრულიად და მიეტევნენ: მხილველნი თუშნი შეკრბნენ ტალავრის-ბოლოს გორასა ზედა და მის-რულ მდგომთა-გან იქმნა კვეთებული ბრძოლა ძლიერი. გარნა მოსწყვიტნეს და დაიპურნეს ქარ-თველთა სრულიად და მათ მოკლეს ჩოლოყა-შვილი გივი, შანშია-შვილი ბაადურ და სხვანიცა: კვალად მოესმათ სხვათა სჯათა მოსლვა და მათ ზედა მყის წარვიდა ვახტანგ ძმის-წული მეფისა და მიჰყუნეს სჯანი: მისრულთა ახილეს ყიზილბაშთა სჯანი, რამეთუ მომკუდარ-იყო შაჰს-ულეიმან ქს. ჩქუბ, ქრ. ტშ, თათრულსა 1104 და დასჯდა მის წილ ძე მისი შაჰ-სულთან უსეინ:

ამას წარმოუვლინა ხალათი ერეკლე მეფისა-თჯს და მოანცვალენი ტფილისს მუოთა მცველ-თა ყიზილბაშთა: ამათ მიეტევნენ ქართველნი და მოსრნეს სრულიად. მაშინ ვახტანგ სცა ორღოლი სჯარსსა და სხვა-მან მოუწყო ისარი, ახილა ხერხეულიძემ ხახანა-მ და დაჰკრა მკერდსა ზედა ფარი ვახტანგს, ჰკრა სჯარს-მან მან და განვლო ფარი იგი და ვერ-ღარა ავნო ვახტანგს: კვალად

მსნედ გამოსრნდა სპარსი ერთი, რამეთუ ჩამოჰყვარნა ზეთნი მხედარნი, მხნე ჭაბუკნი, შემდგომად შეიპყრა იგიცა გოსტაშაბისშვილ-მან ნიკოლაოზ და განუტევა მშვიდობით სიმხნისა მისისათჳს: ხოლო ერეკლე-მ განგო გემიერია. მცნობა-მან გიორგი მეფე-მან ინება წინა-კარდასწრობა და შეჰყრობა მისი. არამედ არა აუფლა არჩილ მეფე-მან და შემოვიდა ერეკლე მეფე ტფილისს. ხოლო გიორგი მეფე მოვიდა კვალად კრკოსს: ამის-თჳს წარავლინა ნაზარალიხან უაფლანის-შვილი ლუარსაბ წინაშე უენისა და შესძინა აბაზ-უულიხან, რამეთუ არს მეგობარი გიორგი მეფისა და არა ნებ-ავს შეწევნა ჩემი და მოითხოვა შეწევნა სჳითა: მაშინ შაჰ-სულთან უსეინს მოეუვანა ჰა-ტიმრობიდამ ლევან და ლუარსაბ ძმანი მეფისანი და ძე მეფისა გიორგისა ბაგრატ წინათუე მო-მკვდარ იყო წერათს, რომელიცა უთხრეს მეფესა ახალ-ციხეს-ვე:

ხოლო ერეკლე მეფესა უსმინა და წარმოავლინა სჳითა დიდითა ქალბალიხან და მოუწერა ერეკლე მეფესა, რათა შეიპყრას აბას-ყულიხან და წარგზავნოს მის წინაშე: ხოლო ზამთარსა ამას მიიტევალა დედოფალი ხვარაშან ქს. ჩქუე, ქრ. ტპგ, და არჩილ მეფესაცა ამავ ზამთარს მოერთუა სიკვდილი ძისა თვისისა მამუკასი მოსკოვიდამ. არამედ შემდგომად გლოვა-მწუხარებისა იუშნენ მეფენი ზოგად: შემდგომად ზაფხულსა ამას მოვიდა ქალბალიხან ხუროსნ სჳითა დიდითა, მიეგება მას ერეკლე მეფე. ხოლო გიორგი მეფე დადგა დიდგორსა ზედა. არამედ აქაცა არა აუფლეს ბრძოლად გიორგი მეფე, რამეთუ ვისად-განს შეუმართებელნი იუშნენ გიორგი და დათუნა ერისთავნი მინდორსა ზედა, და არცა თამაზ სჳასჳეტ-მან ინება ხიწს შემოსრულთა უიზილბაშთა ბრძოლა, რამეთუ იყო მამული მისი, უიზილბაშთა სისხლთა რიდებითა და ამათ უოველთა უფროს სათნოთი უენნისათა არა ინებეს: ხოლო ნაზარალიხან და ქალბალიხან შემოვლნეს სომ-ხითი, დბანისა-კევი და დასდგნეს უარაბულახს, და გიორგი მეფეცა მიჰიდა და დასდგა კოდე-კარს: მაშინ ერეკლე მეფე და ალექსანდრე იმერთა მეგობრობდენ. ამის-თჳს მოუხდა ალი და ტუეე ჰქონა: მსმენელ-მან არჩილ მეფე-მან ტაშის-კარს მდგომ-მან დევნა უყო, რამეთ მას ვერღა-რა ეწია და დაჰრევინეს ტუენი: ამის-თჳს ეზრახნეს არჩილ და გიორგი მეფენი იმერთა. ხოლო იმერთა შეიპყრეს ალექსანდრე და მოსცეს მეფეთა, ამათ მოიუვანეს და მოაშთეს იგი რუისს: 146
არამედ ბრძოლა ქართველთა და უიზილბაშთა განგრძელდა, რამეთუ უიზილბაშნი მოლოდინენ სულ-მოკლებისა და უგუნქცევისა ქართველთასა. ხოლო ქართველნი წარჩინებულნი არა მნებებელნი ბრძოლისანი და სიმაგრეთა მათთა იმედებულნი, იტყოდენ: „ვიცადოთ თოველი და უგუნქცევიან უიზილბაშნი:“ არამედ მეფე წადიერ იყო ბრძოლისა, ვისად-განს უწუოდა უგეთუ დასძრეს მუნი-დ-ან, ვერღარა დაუდგმიდნენ სიმაგრეთა მათთა და დაბრკოლდებოდენ ესე ვითარებითა. გარნა შინა-გამცემელნიცა მრავალნი იუშნენ, ვითარცა ესე, რამეთუ უბრძანა მეფე-მან ძმის-წულსა თვისა ქაიხოსრო მისლვად სჳითა და მოსრვა მებალახეთა და წარმოღება ცხენთა მათთა და მათთა წარმოდგომილთა სჳათა უიზილბაშთა ეკეთონენ, მერმე სჳანი მეფისანი დიდნი და მოსრნს იგინი. ესე იმცნეს მათ შინაგანმცემელთა-გან, და მათ განაწყუნეს მუნ სჳანი რჩეულნი. ხოლო მისრულ-

სა ქაიხოსროს ბრძანებებსაებრ კეკეთენ მზა-ეოფილნი იგი ეიზიალბაშნი და იქმნა ბრძოლა ძლიერი და მოსწყდა სიმრავლე და მოუკლეს ქაიხოსროს ციხენი: მაშინ მხნედ გამოსხნდა ზაალ ფალავანდის-შვილად გარდახდა და მისცა ციხენი თვისი ქაიხოსროს და თვით ბრძოდა: შემდგომად აოტნეს ჭართველნი და მოჰკლეს ზაალა მუნ: მეორეს დღეს წარმოავლინეს ქაიხოსრო ლოშისა სპითა: ამან გარდმოვლო მთა თორისა გუკარეთსა ზედა და დასდგა გველინეთს. ამის-მან მცნობელ-მან მეფე-მან გიორგი წარავლინა ფარსადან ციცი-შვილი და ზურაბ ერისთავის-შვილი. არამედ ამათ ვერარა ავნეს ქაიხოსროს და დაიპყრა სიცილიანო მან: ამის მცნობელი ქალბალიხან წარმოემართა სპითა. ხოლო მეფე აიძულებდა ჭართველთა ბრძოლად. არამედ არა ინებეს კვალად მთავართა. ამის-თჳს წარმოვიდა მეფე კრეთს, აჴსარა მუნ მდგომნი დედა-წულნი თვისნი და სახლეულნი და წარვიდა იმერეთს. ქს. ჩქე, ქრ ცბგ:

წარვიდა გიორგი მეფე იმერეთს და მასუკან სპარსეთს:

ხოლო ნაზარალი-ხან და ქალბალი-ხან მოვიდნენ გორს, წარავლინეს და მოარბიეს როშელნიმ ზანა-ლაბნები. გარნა მთავარნი ვერღარა განმაგრდნენ სიმაგრეთა შინა თვისთა ყმათა თვისთა გამო და გიორგი ერისთავი და გივი ამილახორი წარვიდნენ ლვალეოს და მუნიდამ იმერეთს, და თვით ერისთავი მოეეგნეს ემათაგე თვისთა მაღრანდვალეთიდამ წინაშე ერეკლესა. ეგრეთვე პატივ მეხრახბატონი და თამაზ სპასპეტი ძით მამეკათი უღორო ქმნილნი მოვიდენ ქალბალიხანისა-თანა: ესე ყოველნი განზრახვითა ერეკლე მეფისათა წარავლინნა ქალბალიხან წინაშე უეენისა. ხოლო ყეენ-მან წარავლინნა პატიმარნი ჭირმანს: შემდგომად ამათთა მისლვისა მივიდნეს ყოველნი ჭართველნი ერეკლე მეფისა-თანა. მერმე უცნობელად ბიძებთა თვისთა ეზრახა ქაიხოსრო ძე ლევანისა ქალბალიხანს, რათა წარავლინოს წინაშე უეენისა და მივიდეს მისა-თანა: მან სიხარულით აღუთქვა და მისრული კეთილად შეიწუნარა და წარავლინა წინაშე უეენისა: ამას უეენ-მანცა პატივ სცა, რამეთუ თუა მამაცი მისი მუნ: არამედ ვინადგან მტერ-იეუნენ ქალბალიხან და ერევნის-ხანი ამის-თჳს კზრახა ერევნის-ხანი გიორგი მეფესა, რათა წარვიდეს წინაშე უეენისა და მან წარმართოს საქმე მისი ყოველნი და მოსცეს უეენ-მან ქართლი და ნიჭნი დიდი: მსმენელ-მან მეფე-მის ამას ზედა მისცა ბაში მტკიცე წარსვლისა-თჳს. ხოლო ჩერქეზის ბატონის-ასული რუსუდან, რომელი მოეყვნა ძისა თვისისა-თჳს მეფესა, ესე პირველვე მიეცა ძმის-წულისა თჳსისა ვახტან-

გისა-თჳს და შემდგომად ქაიხოსრო წარსლვისა წარიყვანა ვახტანგ იგი და დედოფალი თჳსი და ძმანი თჳისნი და მიჳიდა ხარაგეულს და მუნ ნებითა მეფისათა ჰყო ქორწილი არა დიდებული: ხოლო ერეკლის-ხანს მაის ექვსობა ყოფისა-თჳს მისლვა მეფისა: მსმენელ-მან ყოფა-მან ამის-თჳს მოსცა ხანსა მას თოფჳსჩიალობა და მეფისა-თჳს წარმოეგებინა მეჯმახდარი (მესტუმრე): და ესე მოჳიდა ალს, მცნობი მეფეცა მიჳიდა ალს, წარუძღვა მეჯმახდარი დიდითა პატივითა, ჩაველო ქართლი, შეველო ატენი, განველო თრიალეთი, ბაღდადი და მიჳიდა ერეკლეს ქს. ჩქუე, ქრ. ტჯბდ. შემდგომად მიჳიდა ისპჰანს წინაშე ყეენისა, პატივ-სცა და კეთილად შეიწყნარა, მისცა ნიშნი და განკვეთილნი, და დახუნძნუს მეფესა ძმანი მისნი ლევან და ლუარსაბ და ძმის-წული ქაიხოსრო. არამედ ძმის-წული მეფისა ვახტანგ დაშთა სახლეულით იმერეთს: ხოლო შემდგომად გიორგი მეფის წარსლვისა წარჳიდა ქალბაღიხან განჯას სპითურთ და ერეკლე-მ დაიპყრა სრულიად ქართლი, განაყენა კვალად კათალიკოზობიდამ ნიკოლაოზ და დასვა იოანე: კვალად განძო თუ ეპყრა კახეთი ქალბაღიხანს. არამედ მარადის იყუჩენ წინაშე ერეკლესსა და თუშნი, ქისიყი და ერწო-თიანეთი ეპყრა ერეკლეს: კვალად დასვა არაგვის ერისთავად ბაინდურ, ქსნისად დავით, ბიძა-შვილი დათუასი, ამილახორად იოთამ, სპასპეტად ლუარსაბ ყაფლანის-შვილი, მუხრანის-ბატონად კოსტანტინე: კვალად დაამდაბლნა ერთ-გულნი გიორგი მეფისანი და ზოგთა მიუჩინა მამულნი და აღმაღლნა კახი უმეტეს ბირველისა და მისცნა მამულნი მათნი და უმეტეს ტფილისის მცველნი, განაღლნა და მკვიდრ-ჰყო, რამეთუ არღა-რა იტყჳლებოდენ, მერმე გაღმა ხიდი ნაგებს-მტკვარსა ზედა და ეტყოდა შეჯერეებულთა ქართველთა გლეხთა: „გასვედით, ჰჳა კახეთი მშვიდობისა:“ და აღისვებოდა კახეთი ესრეთ: კვალად დაიმორჩილნა ესრეთ, რამეთუ რაი-თუ მცირედი დაკარგულ იყო, შეიბურნის სალთხუცესნი კათალიკოზისა, მუხრან-ბატონისა, არაგვ-ქსნის ერისთავთა და ამილახორისა, და მასვე ყამსა შინა მოაღებინის და ამისი მოქმედი მარადის იყო უმეტეს შეება-განცხრომასა შინა: არამედ არა ჰქუა ცოლი, გარნა ხარჭანი და ქართველთა განზრახვითა მოთხოვნით მოიყვანა, რომელი დეტევებინა ისპჰანს ძით და ასულითა ანნა, რომელი ქორწინა მუნვე ასულით ელჩისთა. ხოლ ძე მისი დავით დაშთა მუნვე: შემდგომად კვალად აღაშენა ნაგებს სასახლე და იყოფოდა მარადის ზამთარს მუნ სადირობით, ნადიმობით და მგოსნითა:

ამავ ყამთა იპარვიდიან სიღაღითა მცველნი ციხის თათარნი ტფილისისა, გორისა და სურამისა ტყვეთა და ჰყიდდიან და შეურიათ ქართველთაცა ყიდვა ტყვეთა და იტყჳლებოდაცა ქრისტეანენი ქართლისანი და იქცეოდენ უმეტეს ყიზილბაშთა ზნე-წესითა და ყოვლითა უწესოებითა ქრისტეანულისათა ცოდვი-თურთ: შემდგომად მოკუდა კათალიკოზი იოანე. ქს. ჩღ, ქრ. ტჯბჱ, დასვა ერეკლე-მ ევდემოს ძმის-წული იოანესიგე: ხოლო მოკლეს ქსნის-ხეველთა განზრახვითა დათუასს ერისთვის დედისათა დავით ერისთავი, შეუძნდა ერეკლე მეფესა, განრისხნა და წარჳყენნა 148
ზემო ქართლის დროშა, შეუხდენ ქსნისა და მოარბიენეს და დაიპყრა ერეკლე მეფე-მან მისნი მამულნი:

შემდგომად ეშინოდა შესმენა უცნაისა და ამისთვის მოითხოვა დათუნა ერისთავი უცნაისაგან, მოიყვანა და მისცა ცოლად ამასვე (1): ხოლო იმერეთს მოკლეს რა სვიმონ ალუქნდა ესე კრწანელ მეფესა, ვინადგან იყო წარგზავნებული მის მიერ და შეკრებული ქართველ-კახთა სპითა მთვარდ დაღალულსა შინა, ვითა შურაგოს აბაშიძეს და მიუხვას ხეფაისის-ხევი, რამეთუ შემდგომად გიორგი მეფის წარსლვისა მას ეპყრა. არამედ ვინადგან იმერნი მტკიცედ დგნენ აბაშიძისად, ამისთჳს განზრახვითა უიასა ვეზირისა და ლუარსაბ სპასპეტისათი მოიქცა ტფილისაღმე:

ხოლო რაჟამს ალდგნენ ბოლოქ-ასპარანი და ავღანნი, ესენი მეკობრობით არბევდენ ქირმანით ეზდამდე და რაჟდენ-გზის წარგზავნასა ყეენ-მან სპანი და სარდალნი, მარადის იგინი მძლექქმნებოდიან. ამისთჳს აიძულებდა ყეენი გიორგი მეფესა, რათა განაგოს საქმე ესე და მიანიჭოს კვალად ქართლი და არა ისებებდა მეფე. არამედ ქართველნი, რომელნი იყვნენ მისთანა ეგზედრონ უოფად ამისა: ამისთჳს ინება მეფე-მან, მისცეს ქირმანი და ნიჭნი დიდნი: ხოლო მეფემან პირველ წარავლინა ძმა თჳსი ლევან ქირმანს მცირედითა ქართველითა და მისრული ქირმანს ლევან წარვიდა ლეობარსა ზედა, რომელთა ჰყვათ დედაკაცი, სახელოვანი ბრძოლითა და შეოთებითა შინა მათითა: არამედ ლეობარელნი ვერ წინა-აღუდგნენ და მოსცეს დედაკაცი იგი, და შუნვე მოჰკიდა იგი ქალსა და დაიმორჩილნა იგინი: შემდგომად გამოვიდა ძარბიელად სპანი დიდნი ბოლოქთა, ამათ ეწყო ლევან და მოსწყვიტნა სრულიად, რამეთუ ვერ განერა ერთიცა: კვალად შემდგომად ამისა სძღგზის მოსრულნი მარბიელნი სპანი დიდნი მოსრნა ლევან და წარუვლიანნა თავნი მათნი ყეენსა. ამისთჳს ყეენ-მან ანიჭნა დიდნი: შემდგომად შთავიდა მეფეცა არა დიდითა სპითა ქართველითა, არამედ მოგზაურს მეფესა ძღვნიდიან სრულიად სპაჩინნი: კვალად გამოვიდნენ ბოლოქნი და მოაოხრეს სრულიად ხვარასანი: შემოიკრიბნა მეფე-მან ამისთჳს სპანი ქირმანისანი და ქართველნი მისთანა, ვიდა უდაბნო ძნელი და უწყლო და მოეწია მათ: მხედველნი იგინი განმზგრდნენ კლდე-ღორთა ზედა: მაშინ განჰყო მეფე-მან სპანი თვისნი, ლევან და ქართველნი ერთ-კერძო და თვით ერთ-კერძო, მიეტევნენ ფიცხელად და შეუხდნენ ქართველნი ბანაკთა მათთა და შემუსრნეს და მოსწყვიტნეს სრულიად, რამეთუ ვერ განერნეს ერთიცა, მოიქცა მეფე ქირმანს და წარუვლიანა თავნი მათნი ყეენსა: ამის-თჳს მოანიჭნა ნიჭნი ურიცხვნი ყეენ-მან და ლევანს მისცა მსაჯულთ-უხუცესობა ერანისა და ქაიხოსროს ტარუღობა ისპაჰანისა და მოუწოდა ლევანს ისპაჰანს წინაშე თჳსსა: მაშინ აუწყა მეფე-მან ყეენსა ლევანის-გამო: ,,რამეთუ მწირ არს ძე ჩვენი ვახტანგ იმერეთს და უკეთუ არა-რა ეყოს შეწევნა ჩვენ-მიერ წარვიდეს იგი რუსეთს და ამის-თჳს ჩვენ ვიფიქრეთ წინაშე შენსა:“ მსმენელ-მან ყეენ-მან მსწრაფელ მოუწერა ერეკლე მეფესა,

---

(1) ეს ცნობილი ქრონიკის გამო რა ყეენმა, მაშინ გიორგი მეფის-გამო მასცა ქრისთავობა ყეენ-მან ბევრ რაღაც-შეიარაღებასა და ეს ამიტომ ეთანხმება ქრონიკის ცნობას. ვფიქრობ ქრონიკის მეფეს, რათა მასზედ, ამაზედ არა ამბობს, რამეთუ ერთ-ერთულ გიორგის მეფეობის ორი ორად და ერეკლეს ამბობენ ხოლო ბევრ წარგდებ ისეთნაირად:

რათა მოიყვანოს ვახტანგ ქართლს და მისცეს ყოველნი საუფლის-წულონი მამისა თვისისა ლევანისა: ხოლო ერეკლე მეფე დაღათუ არა მსებებელი ამისა, გერ ურჩ-ექმნებოდა უფროსსა. ამის-თჳს წარმოუვლინა ვახტანგს კათალიკოზი ეგდემოს და სპასპეტი ლუარსაბ და მიუწოდა ვახტანგს: მაშინ ვახტანგს მოსლოდა წარგზავნილი თვისი ზალიან შანშია-შვილი ძე ბაადურისა და მამუკა შათირი არჩილ მეფისა-გან, რათა წარვიდეს რუსეთს: ამის-თჳს ვახტანგს განეზრახა იმერთა წარჩინებულთა წარვიდეს თუ რუსეთს ანუ ქართლს: ხოლო მათ განუზრახეს: მისლვა ქართლს, წარმოვიდა და მოვიდა ალს, მუნ შემოჰფიცეს კათალიკოზ-მან და ლუარსაბ უფნებელობისა-თჳს და მერმე მივიდა ტფილისს, ქს. ჩღა, ქრ. ცჲთ:

მისრული ვახტანგ ერეკლე მეფემ კეთილად შეიტკბო და სცა პატივი დიდი და აუფლა ბრძანებულთა ზედა ყოველთა. მერმე მოვიდა სურამს ვახტანგ და მოიყვანა ცოლი და ძენი თვისნი და სახლეულნი და იყოფოდა ოდესმე ნაზარალი ხანისა-თანა: ხოლო რაჟამს ეფუფლა ვახტანგს მამულსა თვისსა მოსცა აბაშიძე-მ ხეფინის-კეცი: ,,ვინად-გან მკვიდრი თქუენი არს:"

ხოლო მეფე-მან გიორგი-მ დაიშვიდნა ყოველნი ურჩნი, რამეთუ ხოსროშა და შადდა, მჭერობელნი ბულუჭისანი მოვიდნეს წინაშე მისსა შიშით შეძრწუნებულნი და თაუვანის-მცემელნი: შემდგომად კვალად ინდოთ მუსაზღურესი ავღანნი და ბულუჭნი მოვიდნეს მორბევად სორასნისა: ამათ ზედა წარავლინა მეფე-მან სპანი ქართველ-უიზილბაშნი. ამათ განვლეს უდაბნო სასტიკი, ეწივნეს და იქმნა ბრძოლა ძლიერი. არამედ სვე-მან მეფისა-მან ძლო და მოსრნეს სრულიად განურინებელად და მოვიდნეს წინაშე მეფისა გამარჯვებულნი: არამედ შემდგომად ყანდაარის ხანს აღუდგეს ბულუჭნი და უფროს მირსამანდარ და აოხრებდიან ყანდაარის გარემოსთა. ხოლო ხან-მან მან წარავლინა სპასპეტი თამაზ, რამეთუ იყო ბიძა თამაზისა, ბრძოლად მათდა და მრავალ-გზის ძლო მათ თამაზ. შემდგომად დაესხა მირსამანდარ, მოჭკლა თამაზ და მოსწუეტნა სპანი მისნი, და შემდგომად ამისა ვერღარა წინა-აღუდგა ყანდაარის-ხანი და მირადის აოხრებდენ სა-სახებსა ყანდაარისასა, რამეთუ ვერღა-რა გამოვიდის ხანი ციხიე-დმ: ესე ყოველი რა ესმა უეენსა უბრძანა ლევანს, რათა მიიღოს გიორგი მეფე-მან კვალად ქართლი და სპასალარობა ერანისა და განაგოს საქმე ყანდაარისა: ხოლო ლევან მსწრაფელ აუწყა ესე მეფესა და აღუძღა ფრიად საქმე ესე მეფესა და არა ესება. არამედ აიძულებდენ მისა-თანა მყოფნი ქართველნი ამის ყოფად: ამის-თჳს ნება-სცა უეენსა, რათა მისცეს აწვე განმგეობა ქართლისა ვახტანგს და მერმე წარავლინოს ლევან ქართლს, რათა მან განაგოს საქმენი დაშლილნი მანდაურნი და წარუგზავნოს სპანი ქარ-თლისანი: მოხსენებულ-მან უეენ-მან ესე ყოველი აღუსრულა გიორგი მეფესა და მოსწერა ნაზარ-ალისანს: „მივეც ქართლი გიორგი მეფესავე, ხოლო შენდა მომინიჭებიეს კახეთი და უფლარ-აღასობა, აწვე წარმოგედ წინაშე ჩემსა:" ამისა მსმენელი ერეკლე მეფე წარვიდა და მიიყვანა ცოლ-შვილნი მარტყოფს. ხოლო თვით მოიქცა ტფილისსვე წარსლად წინაშე უეენისა:

ვახტანგ VI წელი განაგებდა:

ხოლო მოგვიდა ვახტანგ ტფილისს და დასჯდა განმგედ ქართლისად ქს. ჩღგ, ქრ. ტჟა, თორმეტს 1015: მოვიდა ლეკან და კრეკლე მეფე წარვიდა ისპაჰანს მაისსა შინა: შემდგომად იქმნა 149 სა შინა ძე მფლობელ ლეკანტა. არამედ ესე ლეკან იყო სიმშაბუკითგანვე ღუთის-მოუვარე, ეკკლესიათა მაშენებელი, მამკობელი, მდაბალი და ბოროტისა არ მომხსენებელი, მოწყალე, მშვიდი, ღრმად გამსინჯველი და მოუბარი: ამან განაგნა ყოველნი სჯულნი ქართლისანი და არცა-ღა ვის მიაგო ბოროტებისა წილი ქმნულთა მათთა, რომელნი უცვეს მეფესა გიორგის: (1) შემდგომად კვალად მოხსენებათა მეფეთა გამოუტევნა ყენენ-მან გიორგი ერისთავი, შაჰუა მუხრან-ბატონი და სრულად ქართველნი ნაკლითა, ხოლო ლეკან წარავლინა სპანი ქართველნი წინაშე მეფისა გიორგის ც მხედართა, და ესენი რა შთავიდნენ ქირმანს წინაშე მეფისა წარვიდა მეფე უანდარს. გარნა წინათვე წარეკლინა სისტანის-ხანი და კაცია ძე თამაზისა მეფესა. ამათ მისვლასა ზედა სმოდათ ჯალახთა და ამბართა მისვლაჲ მეფისა, ამის-თვის დამორჩილდებოდნენ და არღა-რა იყო რბევა მათ მიერ. ხოლო წარსრულ-მან მეფე-მან განგლო უდაბნო ფიცხელი და მივიდა სისტანს, მუნიდამ გირაჩკს და გირიშკიდამ მივიდა უანდარს. მისვლასა მეფისასა დაცალეთ შიში და ძრწოლა ყოველთა და მოართუნეს სრულიად ყოველნი: შემდგომად ბრძანა: ,,ყოველნი მორჩილნი ბრძანებისანი მოვიდნენ წინაშე ჩემსა და მიანიჭო მათ ღირსნი პატივნი, უკეთუ არა ინებონ მოვსრნე მახვილითა უწყალოდ:“ ამისნი მსმენელნი მოვიდნენ ყოველნივე ძღვნითა დიდითა წინაშე მეფისა და დაიმორჩილნა სრულიად და შეხვეწა-ჰქონა, მერმე განვიდა ნადირობად სპითა დიდითა, ესე ჴგონა მირსა-მანდარ მისვლა მის ზედა მეფისა, მსწრაფლ წარმოვიდა ძმის-წულითა და ხუთ-ოდენ მოხითა და მოვიდა წინაშე მეფისა: ამის-თჳს მეფე-მან პატივ-სცა და მისცნა ციხენი და შემდგომად ფიცით მორჩილებაჲ შეჰკრეს-ბასა ზედა პატიმნისა დამდები განუტევა: შემდგომად წარმოევლინა ქობულს-მჯდომს ინდოთ მეფის ძეს დესპანი ძღვნითა დიდითა მშვიდობის მთხოველსა, რამეთუ ჴგონებდა იგიცა მისვლასა მეფისასა თავის ზედა: ხოლო მეფე-მან წარმოუვლინა ძღვენი იგი და წიგნი მისი უკუნს: ამის-თჳს უკუნი ფრიად მადლიერი იქმნა და მიანიჭნა იგინიცა მეფესა და სხვანი უმეტესნი

---

(1) ხოლო ლეკან მაგრა ამალიანება აყოლებდეს და მისცა ანდრეაზრის მეხა გაკისხა. ამან არა ინება უმაჯმეყოფად. მოიყვანა მაღა, ალა ბეშიდან და წარაღოცვა ტფილის, რომელი არა იდგა ქმნილიყო აქ თეთრიგან ხვარხეთს: შემდგომად ორმოციანა დღისა წარეკლა სანატრა ყანაში გარემოსად ციხე თეთრიგანის და მაგზავრან მოიალდა ტფილ, გამოუსტა ეურდეკელი, მამართა ხროლად იხრახა. ხოლო მსოფლიან ჩაჰკრ, რომელი იყო შეკრა ცხენი, მოხტეს კახეთი და მოაკუდა და ეურდეკელი იყო უნინო ალა წინაშე თქმული. მამა იტყოდეს მის სიტყვად, ეურდეკელის მის კეშმარიტად, კითარცა რომელნი მოწამეთაგანნი მოაკუდებოდნენ და ეს იყოდეს ბედის ნაკლით ეკლესიის დამპყრობელად ეოველთა საქართველოთა მეფედ და შეკრებელად, კითარცა თამარ სპასალი ქართველთა ცოლ-შვილის თქმით თქმული და ეურდეკელ ბედი დიდი თანაც ეკლესიის ეიტყოდნენ ხანისელთა ეიცოდა და სხვანი მრავალნი ნახულობანი:

და კვალად სამღთოება მის ინდოთ მეფის ძისა და უბრძანა წარვლინება დესპანისა თჳსისა და ამის-თჳს მისანდობელი იქმნა ფრიად უეცნისა მეფე და შურობდეს ამას ეიზიდაშნი.

ხოლო ლევან განჰგნა დაშლილი ყოველნი ქართლისანი და დაჰყო თორჩ იე ქართლს და დაუტევა ძე თჳსი ვახტანგ კანმგელ ქართლისა და იესე ძე თჳისი წარიყვანა ისპაჰნს, ქრისტესიო ჩლბ, სეკდემბერს კგ, თათრულსა 1116: და ესე ვახტანგ იყო ღუთის-მოშიში და მოყვარე და ფრიად მოღვაწე, სამღთოდელოთა პატივის-მცემელი, ქვრივ-ობოლთა, გლახაკთა შემცველი, შემბრალე, ეკკლესიათა მაშენებელი ხატთა და ჯუართა მამკობელი, მოწყალე, ტყდნის-მოყვარე, ბრძენი, მხნე და ახოვანი, შვენიერ-ჰაეროვანი, მუშაკი, უხვი და მშვიდი. არამედ მრისხანე: ამან მოაწყო ყოველითა ქართველნი, გარნა მიეცა კათალიკოსობა მეფესა ნიკოლაოზისა-თჳისვე. არამედ შეითქვნეს ეპისკოპოსნი და არქიმანდრიტნი და არღა-რა ინებეს ნიკოლაოზ, რამეთუ არს სოფლიერი და ევდემოს დაუდვეს უმეტრება და გამორჩევით დაადგინეს ნებითა ვახტანგისათა კათალიკოზად დომენტი ძე ლევანისა და ძმა ვახტანგისა, ახლად მოსრული რუსეთიდამ და აკურთხეს ქს. ჩლე ქრ. ტჳგ: ხოლო ვახტანგ აღაშენა და განაჯრცო ქართლი, რამეთუ რომელნი უმჯობესნი ერეკლე მეფისანი შთასრული იუნჱნეს კახეთს ქართველნი, ამან ბრძანებითა ეცნისათა გამოიყვანნა ყოველნი და დასხნა თჳისთავე ადგილთა ზედა: ამას მორჩილებდეს იმერნი, უსმენდეს კახნი, მოიღო მბეჭდველობა ვლახეთიდამ და განამრავლნა წიგნნი სამღთონი, რამეთუ უმეტარნიცა სამღუდელოთა წერილთა იკითხვიდიან, განაწყენა სპანი რომითა მცთელად თჳისად. დასწერა წიგნი სამართლისა და მით სჯიდიან მსაჯულნი, მოშალა ტყუის-ყიდვა, დაამდაბლნა თათარნი და უმეტეს ტფილისს ციხის-მცველნი, აღამაღლნა ქართველნი, გაიღო რუსი და აღაშენნა მრავალნი დაბნები: ხოლო კათალიკოზს დომენტის არა აუფლეს კახთა კახეთს მამული თჳისი, ამის-თჳს წარვიდა წინაშე ეცნისა ქს. ჩლზ, ქრ. ტჳე: მისრულსა კათალიკოზს პატივ-სცა ეცნ-მან და მისცნა ყოველნი მამულნი თჳისნი და სიჯი დიდი. შემდგომად გამოუტევა და მოვიდა ტფილისს ქს. ჩლჱ, ქრ. ტჳვ. მერმე შთავიდა კათალიკოზი კახეთს, იმანუელის ხანის-თანა და აუფლეს მამულსა თჳისსა და იყოფებოდა მოსრული მცხეთას:

ხოლო ყანდაარი რა დაამშვიდა მეფე-მან, კვალად განდგა აზარის სულტანი დაჭეზ: ამისი უბრძანა მეფე-მან მირვეისს ანუ მოკლას იგი ანუ შეაპყრას და მოართვას მას: მაშინ მირვეის-მან მოკლა იგი ღალატად და მოართვა თავი მისი და დაიმორჩილა აზარა მეფე-მან. არამედ თავი დაჭეზისა წარმოუვლინა ეცნსა მირვეიზით და მოუმცნო, რათა არღა-რა განუტევოს მირვეისი მუნ, ვისად-გან ბოროტი მანქანა იყო: ხოლო დიდებულთა ეცნისათა შურითა მეფისათა კვალად განუტევეს და ამჯერს მტერობა მეფისა და მირვეისი მოსრული უანდაარს მრავლის ეძიებდა ყამსა სიკვდილისა-თჳს მეფისა. არამედ ზარისა-გან მეფისა იჩემებდა ფრიადსა ერთ-გულებასა: ხოლო მეფე-მან წარგზავნა იეროსალიმს ორი ათასი თუმანი სახსრად გოლგოთისა და ჯუარის-მანასტრისა და სხვანი მრავალნი შესამკონი მათნი: კვალად წარმოგზავნა ხატი ოქონისა და

ნაწილნი და ჯუარნი, რომელი წინდად ეკო სამცხეს და მესხ-მან მან მუნ მიუღო უოველნი და მუნე-მან მას მზიანჯუა უზომონი ნიჭნი. ხოლო ვახტანგს რა მოეთვალნა ნაწილნი და ხატი ოქროისა თთუნჯისა ივლიანესა ღ განუწყუნა დღესასწაული: არამედ რა განაძმა ძღიერება მეფისა მისმოდა უარიკან სულტანსა ინდოეთს ღტოლვილსა. ამისთჳს ესე მოვიდა ჰაჰუნა ციცი-შვილი-სათანა, რათა წარაულინოს წინაშე მეფისა, ვინადგან მას ეჭირა სულტანობა იგი. არამედ ქალაქთარი თუო სულტანის მტერი, მისცა ქრთამი ჰაჰუნას და მოგზაური მოკლეს სულტანი: ამისი მსმენელა მეფე განრისხნა და ბრძანა თავის წარკვეთა ჰაჰუნასი. გარნა ვედრებითა ქართველთათ განერა ამას ზედა შეშინდა ქალაქთარი იგი და განდგა თემით თვისით. ამისთჳს განრისხენებულ-მან მეფე-მან წარავლინა მას ზედა სპანი ქართველნი და უანდაზრისანი სრულიად: ამით უთავა ალექსანდრე ძე ლუარსაბ ძმისა თვისისა ნაშობი ხარჭისგან და თვით მეფე დადგა აბდლის სპითა და ტაძრეულითა თვისითა მტირედითა ქართველითა: მაშინ ამხილა მეფესა ღალატ მირ-
150 ვეზისა-გან ძმა-მან მირვეზისა-მანვე. არამედ არა უსმინა მეფე-მან: ხოლო სპათა მეფისათა მიმრუელთა შეშუსრნეს საამაგრენი და მოსრნეს წინა-აღმდგომნი და ტყვე-ჰყუნეს, აღიღეს ალაფი მათნი დიდნი და დაიმორჩილნეს სრულიად: გარნა აქა მეფისა-თანა იდგა ტალად მირევიზ, ამან იცა ქამი და მოუწოდა სპათა და მორჩილთა თვისთა, წარვიდა იდუმალ და მიჰიდა სპათა თვისთა-თანა და მოუხდა აბდლის სულტანსა მეტუველი: ,,ბრძანება არს მეფისა:'' და წარკვეთა თავი: რამეთუ არა მორჩილ ექმნებოდა არა-თუ ბრძანებათა მეფისათა, ვინადგან ერთ-გულებდა მეფესა და შეკუთომა იგი არა მოეკლა ვერა რაისამცა მოთქმელი იყო: მერმე მოვიდა მეფესა ზედა. მაშინ ტალანი მეფისანი აბდლნი და მირსამანდარის ძმის-წული და მტირედნი ქართველნი და თვით მეფე ფიცხლად ბრძოდნენ და ვერ შეუძლო შესლვად მირვეიზ-მან: ისება მეფე-მან აღმხდრება და კერე ბრძოლა. არამედ არა აუფლეს ყიზილბაშთა მდედრგულთა, გარნა მოიხელოვნა მირვეიზ-მან მოჰკვეთა ვისმე თავი და ეტყოდა აბდლთა: ,,აჰა მოვჰკალ მეფე, იყავნ ქონება და და სამკურჭლენი თქვენდა, ხოლო კაცნი ჩვენდა:'' ამის მრწმუნებელთა აბდლთა აღიღეს სიმდიდრე და იქცეოდეს: შემდგომად მოერტყა მირვეიზი მეფესა სპითა და ბრძვეს ძღიერად მეფისათა. არამედ არღუკათა ბანთათა მოჰკლეს მეფე გიორგი ქს. ჩღთ, ქქრ. ტყუს, დიდს ხუთშაბათს და აჰყარნა ხატნი და ჯუარნი მეფესა მირვეიზ და თსალმუნი, რომელსა იკითხვიდა ყმასა მას და წარმოუვლინა უკუნს მეტუველ-მან: ,,ესრეთ გაცდუნებდა მეფე:'' მერმე მოიქცა უანდაზრს და და მრეულთა ციხისათა მიუთხრა უკუნის მიერობა სიკვდილი მეფისა, ამისთჳს მისცეს უანდაზრი და დაიჭერა მან: ესე რა ესმათ ალექსანდრეს ქართველთა დამძიმდეს ფრიად და განეღტვნენცა უოველნი ავღანნი და შეუმოიქცნენ რა გზასა ზედა ეწიათ სპანი მირვეიზისანი და ეწეოდიან. არამედ მარადის მძლე ექმნებოდიან ქართველნი და მოვიდენ ციხესა შინა ლეილ-მაჯნურისასა და მუნ ჴსენეს მირვეიზისა-გან დაჰერობა უანდაზრისა და წარვიდენ გირიშკს. არამედ ეტიკოთა შეატოუნეს და მოიუვანეს უანდაზრვე და მუნ შეიდნენ წალკოტის ზღუდესა შინა. მოვიდნეს და მო-

ერტყნეს სპანი მირვეიზისანი: მაშინ ჩუენკითა სიკბილისათა იერ-მჭმად მმოამს მირვეზისა-მან წარიყვანა ალექსანდრე უანდაზს: მერმე სთხოვეს ქართველთა სჯულურველნი და ითქუდებდენ მჭმადიანობად და დაშენებად მუნვე: შეუძლდათ ესე ფრიად ქართველთა და ღმე გამოხურიტეს ზღუდე წალკოტისა, გამოვიდნენ და წარმოვიდნენ და აქცა მრავალ-გზის მოკუროთ სპანი მირვეიზისანი, გარნა-ძრე ექმნენ. არამედ წუალიცა უანდარისა შეეკრა სპითა და მოსრულთა ქართველთა, იხილეს რა შეიტურფნეს ტჳენნი და ერთ-ხმობით განვიდნენ და ექმნა მუნ ბრძოლა ძლიერი, მოსცა ღმერთმან ძლევა, ათტნეს და მოსწუიტნეს მრავალნი. კუალადცა წარმოსრულთა მრავალ-გზის ეწიენეს, გარნა ქართველნი მძლე ექმნებოდენ: შემდგომად ეწიენეს იერ მხედრნი ქართველ-თა ხუთასთა, ბრძენეს ძლიერად, ძალითა ღუთისათა მოსრნეს, რამეთუ მცირედნიღა განერჩენ ლტოლვით და ქართველნი მოვიდნენ გირიშს გამარჯვებულნი: არამედ სატუარიაყე მირვეიზისა-თა არა მისცნეს აქცა ნავნი, შეიტურნეს კუალად ტჳენნი და განვიდნენ უენოდ. არამედ დაშთა კაცი უძლები მუნ კიდესა ზედა, ამას მოუხდნენ ავღანნი, ჰკრა კრმალი ქუეით-მან და განჭკუეთა ფლანი კუალშოსანი სრულიად და შეკდა ტჳენსა მისსა და გამოვიდა იგიცა: ხოლო ავღანთა მიართუეს განკუეთილი კუალშანი მირვეიზსა და ჰრქუეს: „ამის მოქმედთა არა ძალ-გიძს ბრძოლა:“ ხოლო ქართველნი შევიდნენ გირიშის ციხესა შინა და განამაგრეს იგი. მერმე აცნობეს უენსა ფრიადი უოფილი: შეუძლდა უენსა ფრიად ესე, მერმე მოუწოდა ქაიხოსროს ძესა ლევანისასა, მისცა ქარ-თლი სამეფოდ და სპასალარობა ერანისა, რამეთუ ლევან იყო ფრიად სალმობიერი და ქართველთა მათ წარუვლინა ნიჭი დიდი. არამედ დაუცხრომელ-მან მანქანა-მან მირვეიზ შეიკრიბა იგჳ მხედრნი და მოგზავნა გირიშს, რათა გარმოდგომილ ჰყონ იგი: მაშინ ქართველთა განიზრახეს გარმოდგომადმდე მათთა მიგებება და მათ ზედა დასხმა და მეორეს განთიად დაესხნენ მათ და მოსწუიტნეს სიმრავლით, რამეთუ აღაშენეს თავთა მათთა-გან კოშკნი და ტუავნი წარმო-უვლინეს ბეუან რატის შვილით უენსა:

Ხთ. მეფე ქაიხოსრო Გ წელი ჰმეფა:

ხოლო ქაიხოსრო მეფე, განმზადებული წარსლვად და ამისი მსმენელი იხარებდა. არამედ არღა-რა ინებეს განმზრახთა უენისათა წარვლინება ქაიხოსროსი, ვინადა-გან მარადის მძლეუქმნე-ბოდენ ავღანთა ქართველნი: კუალად წარუვლინა ქართველთა ნიჭი და მუნვე მეოთი მაჭმად ეუ-ლიხან სარდარ-ჰყუეს და მისცეს სპანი მუნებურნი, რათა მან ბრძოს მირვეიზს: ამან მაჭმად ეულიხან წარუვლინა ალექსანდრეს უანდაზს წიგნი, რათა გამოვიდეს გამოპყრობით, ანუ აცნობოს

ვითარ კურაპალატისა მისლვა ყანდაარსა ზედა: ხოლო წიგნი ესე მიართვეს მირვანსს, განრისხნა იგი და გამოიყვანნა ქართველნი ციხით და წარჰგვეონა თავნი. არამედ ალექსანდრე, შვიშუნა და ნოდარ იხსნა ძმისამან მირვანისაგან: ამას ზედა შეიკრიბნა მჯიმად ყულიხან სპანი ყიზილბაშთა და წარვიდა ყანდაარსა ზედა, მისრულსა ეწყო მირვანს, სიდაცა ქართველთაგე ხოტრეს და მოსწყვიტნეს ურიცხვთა. არამედ ერთგულთ იყლტოდეს ყიზილბაშნი და დაუტყვეს ქართველნი მათ შორის: მხილველთა ქართველთა უეიყლნეს ურთიერთთა და გამოვლნეს ბრძოლით და მოვიდნეს ესენიცა გირიშკს: ამის-თჳს წარვლინნეს ბეჟან რატის-შვილი წინაშე უენისა და აცნობეს ესენი სრულად: მაშინ უენისამან წარავლინა ქაიხოსრო სპითა დიდითა და ნიჭითა და მოითხოვა სპანი ქართლისანი ქაიხოსრომ: ხოლო ვახტანგ, მსმენელი სიკვდილისა-თჳს ბიძისა და მამისა ლევანისა, რომელი მოკუდა ქს. ჩდთ, ქრ. ტჟზ, მაისს, მწუხარებდა ფრიად და გლოვისა შემდგომად წარვლინა ძმასა თჳისსა ქაიხოსროს ქართველნი ჩუ მხედარნი და თჳთ განაგებდა ქართლსა: არამედ ვინად-გან დამდაბლნა მტერულნი ტფილისის თათარნი, განდგნეს და დახშნეს კარნი ციხისა და აწყეს სროლა თოფ-ზარბაზანთა: ესე აცნობა უენის ვახტანგ, განრისხნა უენი, წარმოავლინა 131 მტარვალნი, მოვიდა და ქალ-ხუნდოსანნი მოარიენა ყოველნი ვახტანგს: მერმე წარიყვანეს ისპაჰანს და პატიმარ-ჰყვნეს ალამუტის ციხესა შინა. ამის-თჳს არღარა იყო ტყუის-ყიდვა: გვალად ნაზარალი-ხან, ვითარცა რომელმე მეფე, მრავალ-გზის წარუვლინებდა უენისა ტყუეთა, არამედ ვახტანგ, უკეთუ არა მოითხოვდა უენი არა წარუვლენდა, მასცა უმეტეს მოსუიდულთა:

ხოლო მირვეიზ-მან, მცნობელ-მან წარსლვისა ქაიხოსროსა-მან, გამოუტევა ალექსანდრე და მუნ მყოფნი ქართველნი, მოსცა გუამიცა მეფისა და მხედველნი (1) მისნი. ესე მოვიდეს გირიშკს, მუნიდამ წარმოჰყუნენ სრულიად ქართველნი და მოვიდნეს მაშათს: ესე ჰსცნა ქაიხოსრო სპასალარ-მან და უბრძანა ქართველთა კვალად შთასლვა გირიშკსვე. არამედ მირვეიზ-მან, რა ჰსცნა ქართველთა მისლვა გირიშკსვე შემოიკრიბნა სპანი და მოადგა გირიშკს. გარნა სიმრავლისა-გან სპისა მასისა ვერღარა იკადრეს ველსა ზედა ბრძოლა ქართველთა და განამაგრეს ციხე ქალაქი თბილისი, გარნა დამშეიქნეს, რამეთუ ხორცი ვირისა ლიტრა სამ-მილანთუნად ისყიდოდა (აქა იხილე ზაკულება, რამეთუ მირვეიზი არსენს დოლენჯის-შვილს მოლოზონს უგლინებდა სკმასა თქვილისა: ესმა სპასალარს შემწირება გირიშკისა ქართველთა ხან-მჯიმად ჳ მხედრითა შეწევნად მათდა: ხოლო მიმავალს ეზრახა ამას მირვეიზი. „უწყი რამეთუ არს მტერი ჩემი სპასალარი, ამის-თჳს გაფრთხობ შენ, დამიცველ წინაშე უენისა, რათა შემინდოს და მოვიდე შენთანა.“ მსმენელ-მან ხანმჯიმად განიხარა და შეჩრით სპასალრისათა არღარა განიხილა ზაკულება. არამედ მიუმტნო: „მოგვედ და ვჭამოთ ყოველნი ნებანი შენნი:“ დაუტევა გირიშკი მირვეიზ და დილასა მივიდა მასზედა: მხედველთა სპათა ეაზლაბაშთა იწყეს აღმხედრებად, რათა ბრძოლ. არამედ ყენებდათ ხანი

(1) ფრა შიტელ.

იმედებული ჰაემნისა: მაშინ მიეტევა მირვანზი სჰითა და მოსწყვიტნა სრულიად, რამეთუ ყურ-ვინ განერა თვინიერ ზასლ ლორთქიფანისაძე და არეშის-შვილი, იგინიცა საიხსითა თვისითა. ხოლო მირვანზი გამარჯვებული მოადგა ჯგულად გარეშკისაგე და მიუოხრა ესე უოყელი ქართველთა და მოითხოვა სეხნია ციცია-შვილი მძევლად. ,,და წარგიღ უანდარს:'' აღუმხდათ ქართველთა და არა ანებეს. არამედ სეხნიამ დასდვა თავი მათ-თჳს, რათა განერნენ იგინი საკუდილისა-გან და შისცეს სეხნია და წარვიდა მირვანზი. გარნა დაუტევა ნუზღი თვისნი უოველნივე მათ:

ხოლო ვახტანგ განაგებდა წინა-თქმულთა ქართლსა სადიმობდა და სადარბაზდა ზამთარს უარაია სომხითსა, შემოდგომა-განზაფხულს გორს და ტფილისსა, ზაფხულს თრიალეთს შამბიანსა-ზე: გარნა მოკუდა ძმა მისი თეიმურაზ ქს. ჩღი, ქრ. ტუწ, დეკემბერს ზ, დამძიმდენ უოველნი და იგლოვეს ყამადმდე: ხოლო სპასალარი მოვიდა მაშათს, მაშათიდამ ფარას, შენ მოერთო იესე ძმა თვისი სჰითა ქირმანისათა: მაშინ მოეგზავნა მირვანზს და მოეთხოვა სპასალარისა-თჳს სახსარი სეხნიასი და განუტეოს იგი: გარნა სპასალარ-მან რიდითა უეენისათა ვერ იკადრა ამისი უოფა და ამის-თჳს წარეგზათა თავი სეხნიას მირვანზ-მან: ესე შეუშინდა სპასალარსა, მივიდა და დაიბანაკა მდინარესა ზედა ყანდაარისასა და იმიერ კიდესა დასდგა მირვანზი სჰითა. მუნ სტყა მირვანზ-მან, რამეთუ მოვლენან სპასალარისა-თანა აბდალთა სულტანი შეწევნად სჰითა. მაშინ დაუტევა მუნვე იერ-მაჴმად ძმა თვისი, თჳთ წარვიდა და დაესხა და მოსწყვიტნა წ მხედარნი აბდალთა და წარ-მოვიდა: ხოლო დილასა განაწესა სპასალარ-მან მარჯვენით იესე ძმა თვისი, მარცხენით ალექსანდრე და შევიდნენ მდინარის ფონსა. არამედ ავღანთა იწუეს თოფთა ზამბურაკთა სროლა. გარნა განგლო ალექსანდრე-მ ცურვითა ცხენთაჲთა სჰითა და იგლტოდნენ ავღანნი განსლვას იესესაჲ, ეწივნენ და მოსწყვიტნეს მრავალნი: ხოლო იერ-მაჴმად ვერღარა წარმგუელი შევიდა კლდესა ბაბაველისასა და მოერტუნენ გარს სჰანი უიზილბაშნი: კგულად დამაშვრალი მირვანზი მომსწრა-ფებელი სჰათა თვისთა თანა და ამისი მხილველი იგლტოდა ყანდაარად: იხილა იგი ალექსანდრე-მ და მიეტევა მირვანზს. ხოლო იგი ლტოლვილი შევიდა ციხესა რასამესა შინა შემუსრვილსა: მაშინ ალექსანდრე ღამოდა მიტევებასა ციხისასა და გამოუგანასა მისსა. არამედ განაზრახეს სპა-სალარი უიზილბაშთა: ,,არს მირვანზი მანქანი, არა არს ესე მირვანზი. არამედ რა მივეტეოთ, მზირ-უოფილი იგი გვეკვეთების და მოსწუეტს სჰათა ჩვენთა:'' ესე ისმინა სპასალარ-მან და მო-უწოდა ალექსანდრეს მის-თანა. გარნა ალექსანდრე დაემტკიცებდა უოფად მირვანზს და მიტევება-სა მას ზედა. არამედ აიძულებული წარმოიყვანეს ალექსანდრე და მოუდგინეს ციხესა მცველნი გარემოს: ამასვე ღამესა გამოვიდა მირვანზი და შევიდა ყანდაარს. ეგრეთვე იერ-მაჴმად ღამე-ითტნა სჰანი უიზილბაშნი და შევიდა იგიცა ყარდაარს: შემდგომად სტნეს, რამეთუ მირვანზი იო იგი და დამძიმდენ თრიად, რომლისა-გან შეუდგა ბოროტი ქვემო-თქმული: ხოლო მეორეს დღესა მივიდა სპასალარი და დასდგა ძირსა ყანდაარისასა და ჴკონებდენ მირვანზის გამოსლვასა. არამედ არა გამოვიდა: მერმე წარავლინა სპასალარ-მან სულტანი შარბაშარისა: ამას მისრულს

ანუ მირვეიზი, აოტა. მხილველი იესე და ალექსანდრე მაკედონელნი და აოტანს მირვეიზი და მოსრნეს სამრავალთა, რამეთუ კარნე ზედა ცხისათა მოსწრიდიან თავთა და შემოიქცნენ გამარჯვებულნი, ვიდრე შეუხრდმდე მბრძოლნი: გარნა იყო სამეთაურო მარადის ბრძოლა და მოასრნდნენ ამიერ და ამიერ სიმრავლითა: არამედ მოუხრწესცა გზანი ყანდაარს. გარნა სასრდელთა სიმრავლითა უკანარონდ იყო მირვეიზი:

შემდგომად შეკრებისა სენი მეფისა ყიზილბაშთა და ქართველთაცა და მოკლებაჲ სასრდელთა: ესე იხილა მირვეიზ და შეკრბა გზანი და მოსრულთა მეფუზლეთა ყიზილბაშთა სრვიდა: ამისი მხილველი მირასამანდარ ბაეშნით აღმთქმელი სჳითა მოსლვად წინაშე სჳასალარისათა არღაჳა მოვიდა და არეაღა მოსცა სასრდელნი: ამისთჳს შემკრბრდენ სჳანი სენითა და უსასრდელობითა. ხოლო მირვეიზი განამხნობდა სჳათა თჳისთა: შემდგომად წარმოავლინა მცირედნი სჳანი და
152 წარმოუდგა თჳით უკან ფარულად, ვითა ეცნეთნეს ყიზილბაშ-ქართველნი, ვინ ვის ასწრებდენ და იქმნეს ადგილნი. არამედ რა მივიდნენ სიმრავესა, ამათ მოუხდა მირვეიზი, აოტანი ჩვენნი და მოსრნა სამრავალითა. გარნა სამხნითაჲ ქართველთათა განერნეს ნაშტნი, გარნა მაერითაგან დაეცა ზარი ყიზილბაშთა და ვერღარა შემართვიდიან ხელთა: გამოვიდა კვალად მირვეიზი და დაბრძოლდნენ. არამედ მირვეიზი სიმაგრესა შინა მყოფი, უკეთუ ამჯობინოს გამოვიდის ბრძოლად და უკეთუ არა ბრძოლის მუნიდამ: შეუხდნენ მუნ ქართველნი და მივიდა სჳასალარიცა შველად, სძლეს მირვეიზს და მოსრნეს სჳანი მისნი. გარნა შემაგრდნენ ქვეითნი ხელოსანნი კლდელთა და ისროდეს თოფთა: მაშინ მოვიდა ყიზილბაშთა ვინმე მეტყველი:" ბრძანებაჲ არს სჳასალარისა, ალაჰვერდი ბრძოლა და უკუმოიქცეთ:" მსმენელთა ყიზილბაშთა დაუტევეს ქართველნი და წარმოვიდნეს: ამისნი მხილველნი ხელოსანნი ჴვალად მოეტყუენეს და მოსრნეს მრავალნი, მერმე მოკლეს ალექსანდრე მხნედ მბრძოლი. ამისთჳს შეშინდნენ ფრიად ყიზილბაშნი და აზრახეს სჳასალარსა, რათა უკუნაქცეს და განამრავლოს სჳანი და კვალად მოვიდეს და ბრძოს მათ, ვინადგან განმრავლდა სენი და ომი და სიკვდილი: ჴსენა ესე მირვეიზ-მან და მოუგდინა ზავისაჲ ბიჩი სჳასალარსა. ,,უკეთუ წარხვალ არა რაი გეკითხოს ჩემ მიერ და უკეთუ მოგცეს კვალად სჳანი ყენან-მან მოვედ,'' ამისამან მრქუანებელ-მან სჳასალარ-მან ბრძანა ღამე ყოფა, და იესე განაჩინა, რათა არა განუტეოს სჳანი. გარნა ბერგნი: მატიურა-მან მირვეიზ ჩამოგზავნა მეთოფენი და იწყეს სროლა თოფთა: ამისნი მხილველნი მკვლელნი ყიზილბაშნი იქმნეს. უგრეთვე იესე-მ არღაჳა მიხედა ძმასა თჳისსა იქმნეს და დაუტევა სჳასალარი მცირედითა სჳითა. ხოლო სჳასალარ-მან არა ინება სიცოცხლეჲ და მოკვეთა მირვეიზს, ეგების სჳასალარი მცირედითა, მოსწყვიტნა და აოტანი იგინი. არამედ იხილნეს სჳანი ყიზილბაშთა ლტოლვილნი ზეიდამ ავშანთა, უყოვლეს სჳათა თჳისთა გაქცეა მათი, უკუმოიქცნენ კვალად და მოეტევნეს სჳასალარსა. გარნა მხნედ გამოსჩნდა სჳასალარი, რამეთუ მოსრნა მხედარნი სჳანი. არამედ მერმე სცეს ექვსთა ოროლნი სჳასალარსა და მოკედა ქ. ჩ. ა, ქრ. ტეთ, ოკლობერს კგ: შემდგომად მოჴდენეს ავღანნი, მოსწყვიტნეს ყიზილბაშნი

და აღიხუნეს სრულიად სიმდიდრენი და ალაფნი მათნი. ხოლო იესე ქართველთ-თურთ მოვიდა გირიშს და მუნიდმ ისპჰნს:

ხოლო ვახტანგ განმგე ქართლისა შემდგომად გლოვისა აშვებდა და სადირობდა წინა-თქმულთაებრ: კვალად ადიმხედრა სპითა შესლვად ოვსეთს და შეკრიდა და შეუსრნა ბ კოშკნი, მოწვა და მოსტუეუნა ურჩნი, ჩაველო ზრამაგა და შემოველო ყელისა-ხევი და გარდმოველო კედელასა ზედა და მოვიდა კუდაროს და კუდაროდა-მ ქართლს გამარჯვებული ქს. ჩდიი, ქრ. ტყთ, დაიშურა დვალეთი და დასდვა ხარკნი და გორს მდგომი აშვებდა სხვისა განმზრახვად.

ქ, მეფე ვახტანგ ც წელი ჴმეფა:

მაშინ მოუმტნო ყეენა-მან სიგუნდილი ძმისა თვისისა და მოეცა ქართლი მისა-თჳს: შეუძნდა ფრიად ვახტანგს და წარვიდა ტფილისს. ხოლო მუნ განუზრახეს განმზრახთა წარსლვა წინაშე ყეენისა. ესე ირწმუნა და მიუწერა ყეენსა წინაშე ,მისსა ყოფა: ამისთჳს აქორწინა ასულნი თვისნი თამარ ოვიმურაზს ძესა ერეკლე მეფისასა, ხოლო ანუკა აბაშიძე ვახუშტის: შემდგომად მოვიდა მჭჳმანდარი ყეენისა მიმწოდებელი: მაშინ დაუტეუა ძმა თვისი სვიმონ განმგედ ქართლისა და დედოფალი და ძენი თვისნი დასდგინა გორს და თვით წარვიდა მტირედითა კაცითა, ქს. ჩდიბ, ქრ. უ, აპრილის ბგ. არამედ მისრული წინაშე ყეენისა შატივ-ცემულ იქმნა დიდითა პატივითა ყეენისა-გან და შეყვარებულ ფრიად ყეენისა-გან სიკეთისა მისისა-თჳს და უოქმიდა მჭჳმადიანობასა და უქადებდა ნიჭსა დიდსა და მსწრაფლ გამოტევებასა. არამედ მან არა თავსა-იდვა, მეტქუელ-მან: ,,მე მოვედ, რათა არა დამართონ მტერთა და შეირეუნ ქართლი. გარნა არიან ძმანი ჩემნი მჭჳმადიანნი და რომელი გნებავს წარვიდინ და მე ვეყო წინაშე შენსა:“ მაშინ ინება ყეენ-მან წარმოველინება ვახტანგისა სჯულითვე თვისითა. არამედ არა აუფლნეს, ომსრათა, განმზრახთა თვისთა და არცა ინება იესე-მ ნებითა ვახტანგისათა წარმოსლვა: ხოლო ვინათ-გან მჭჳმადიანთა შინა ცოდვად სჩნდათ ხარკის მიცემა და მსახურება ქრისტეანეთა და მეფეთა ქართლისათა მრავალნი ჴელჲთ მოხარკენი და მსახურნი მჭჳმადიანნი, ამისთჳს უფროს მჭჳმადიან ჴყოფდენ მეფესა: ხოლო ნიჭნი აუჩნეს მათნი წინა-თქმულნი დაუთხანისა, და მისრულისა და წარმოსრულისა და ვიდრე ქვეყანათა მათთა აუჩნეს წარსაგებელნი უოველნივე მათნი და სამ-დღე მუნ მისრულსა და სამ-დღე გამოტევებულსა მსახურებდენ და მოართმიდენ სანოვაგესა სამხრისა და სერისასა უოველსავე ყეენისასა ჭურჭლითავე მისითა: ხოლო სვიმონ მასვე ქორონიკონსა მოიყვანა დაწინდული ქაიხოსრო ასული ბარძიმისა ცოლად და იქორწინა, მომტკიცებისა-თჳს გიორგი ერისთვისა და იწყეს ქვე-გამხედველობად ვახტანგისა:

ამასვე ქრონიკონსა, აგვისტოს ბ იშვა ძე ვახტანგისა გიორგი გორს დედოფლის რუსუდანისაგან: ხოლო იესემ ალუდგანა ვახტანგს ძმასა თვისსა ტფილისის გუშაგსი, რომელი იყო თითოეზიბაში და შესმენდეს უეესსა დაწვისა უარანისათა და სხვათა მრავლითა უკერპოთა მჭმადიანთა ზედა: ამისათჳს მოგზაონა უეენ-მამ ხოლოთა ტფილისს, რათა სცნას, რა ბორკტი უქმნიეს მჭმადიანთა ზედა ვახტანგს. არამედ იდუმალ ამცნეს ხოლოთას. უკეთუ იცის ყმი თვით დაიპყრას ქართლი და სვიმონ მუნ წარავლინოს: მოსრულის ხოლოთას-თანა შეიზრახნეს სვიმონ და მთავარნი ქართლისანი ვახტანგის ბორკტსა ზედა, რამეთუ რაჟამს დაიპყრა ვახტანგ ოვსეთი და განიწყო მცველნი თვისი, მიერით უშინოდათ გიორგის და დათუნას ერისთავთა მამულთა მათთა დაპყრობისათჳს. ამისათჳს მიუწერეს უეენსა: „არა გუნებავს ვახტანგ. არამედ მოგვიკლანე იესე.“ ესმა უცხო, რამეთუ ქრისტესთჳს აიძულებულისა ვახტანგისათჳს ნებაჲ მოწმობა სცეს კათალიკოზმან, კპისკოპოსთა და სამღუდელოთა-მან: ხოლო ამისა მეოფელთა განკიცხეს ხოლოთა და წარიგდეს ბისპჳსვე: არამედ ამ ჟამებთა იყო მომსრველი ყმი ფიცხელი, მკლი მომჭამელი, რამეთუ მფრინველთა დაუბნელიან მზე და სიემილი ძლიერი და სვიმონ მართვიდა
153 უფროს მხედველით და არა შეეშინეს ღუთისა. არამედ ჰქუეს ესეცა: შეიპყრა სვიმონ კათალიკოზი დრომენტი ზაკათ და წარმოუგზანა ბაქარს, რათა აღმოხადოს თვალნი. გარნა არა ჰყო ესე დედოფალ-მან რუსუდან და იეოთოდა მათ-თანა პატივითა: ხოლო უეენსა რა ესმა ვახტანგისა-თჳს გჳანა ალუძნდა და არა ინება ეგრეთ. არამედ ომპრათა-გან იძულებულ-მან წარმოავლინა იესე მეფედ ქართლისად ნიგჳთა, ვინადგან აღეთქუა იესეს უეენისა-თჳს წარგლინებად დედოფალი და ძენი ვახტანგისანი და ხუთასნი ქართველნი ცოლ-შვილით, რათა დასხლოს ფარავანდს:

ქა მეფე იესე, ბ წელი ჰმეფა:

მოვიდა ესე იესე წოდებული უეენისა-გან ალიეულიხან ტფილისს ქს. ჩღიდ, ქრ. უბ, და იყო ფრთად მიქცეულ მჭმადიანობასა ზედა (2) და მჭცეე მათებრ, მდიდარი და ამაყი: ხოლო დედო-

---

(1) ქ ამ ადგილს ფურცლის ძველი ნაკეცი ძლიერ ზიანს აყენებს და ხელნაწერი ქართულად სჭარხულია იზიდან, წაკლი გარსკვლავით-მრიცხველისა და ლიტერატურისა.

(2) ეკლესიური ტრადიცია ამაზედ სრულიად სხვანაირად ლაპარაკობს. იმის მიხედვით ის ამბავი წარმოუდგენელია და ისტორიულად მტკიცებულებებით, რომ ეს ამბავი ნაწილობრივ მაინც ისტორიული ფაქტია, ეკლესიური ტრადიციის ცნობები ამ ამბავის შესახებ ისტორიულად ნაკლებ ღირებულია.

თვალი და ძენი ვახტანგისა წარვიდეს რაჭას და გამოუტევეს კათალიკოზი დომენტი: მოსრულსა იესემ პატივ-სცა და დაადგინა კვალად კათალიკოზად: შემდგომად მიუწერა იესემ უენსა: „უკუთუ არს წინაშე შენსა ვახტანგ ვერა ვჰპოოთ ბრძანებულსა. არამედ წარვიდინე პატიმრად.“ შეუძლდა უენსა, რამეთუ უეცარდა ფრიად: მერმე მოუწერა ვახტანგს ტკბილად: „წარველ პატივით ქირმანს, ვფუცავ, რამეთუ მსწრაფლ გამოგიყვანო კვალად, პატივს-გცე და მოგანიჭო მრავალი.“ და წარვიდა დიდითა პატივითა, ვითარცა პატრონი მხია (1). ხოლო იესე მშვებელი და განმცხრომელი უწესოებითა ურმათა თანა და უგვანთა მღერათა. გარნა მჭევი დიდებულად წაგვარა ტოლი დედის ბიძასა თვისსა ქაიხოსროს ამირეჯიბს ბებიის ძმის-წული თვისი, ასული ერასტასა და შეირთო თვით ცოლად: ამხილეს კათალიკოზ-პისკოპოსთა და უმეტეს იოანე სვაკაძემ გარეჯის ბერთუბნის მამა-მან, კაცმან ღირს-მან. არამედ მან არა უსმინა მეტუველსმან: „გარ შე ძჳმდიან, ესრეთ ჯერ არს ჩემდა.“ შემდგომად მოიყვანა ერეკლე მეფის ასული ელენე ცოლად ქს. ჩლიე ქრ. უგ, და იქორწინა დიდებით. გარნა არა კმა საუოფელ:

ამ ჟამთა გამოვლეს ჭარელთა კასეთი, მოვიდნენ ხუნანს, მოსწუვიტნეს დაბნებნი და მოსტუვენეს და წარვიდნენ. ამას ზედა სთხოვეს იესეს გახთა შეწევნა: ამან წარუველინა სპასპეტი ლუარსაბ საბარათიანოთი. შემდგომად მოვიდა ლუარსაბ ლტოლვილი და მოწუეტილი წინაშე იესესსა. მერმე წარუველინა ამილახორი ავთანთიელ ზემო-ქართლითა, მივიდა ესე სავარეჯოს, ჴრამედ ესეცა მოიქცა უქმი: ხოლო ვინად-გან ვერღა-რა აღსრულა იესე-მ დაგეღრული უენისა: მაშინ მოიყვანა უენ-მან ვახტანგ, მისცა ქართლი და სპასალარობა ერანისა და მიაქცია სჯულსა მათსა ქს. ჩლიგ, ქრ. უდ და წარმოავლინეს თავრიზს, რათა წარავლინოს სპანი ხორასანს და მოსცეს განმგეობა ქართლისა ბაქარს ძესა მისსა და წარმოავლინეს მტარვალი, რათა შეიპყრას იესე და მისცეს ბაქარს პატიმრად. რამეთუ მოეთხოვა მეფესა ვახტანგს ეგრეთ: ხოლო ბაქარ მოვიდა იმერეთიდა-მ მცხეთას, რამეთუ ტფილისს იყო მომსრეველი ჯამი და იესე განვიდა გახეთს: წარავლინა მტარვალი უენისა ბაქარ, რათა მოიყვანოს იესე. არამედ გახტა-ბატონ-მან იმანუელმა არა სცა ნება: ესე აუწყა მამასა თვისსა ბაქარ და მეფე-მან უენსა: განრისხნა უენი და წარმოავლინა მურდარი თვისი: ესე მოვიდა, შეიპყრა იესე, მოიყვანა და მოსცა ბაქარს. ხოლო ბაქარ პატიმარ-ჰყო ტფილისს სასახლესა შინა: კვალად ბრძანებითა მამისათა შეიპყრა სპასპეტი ლუარსაბ. არამედ იხსნა ესე დედოფალ-მან რუსუდან. კვალად შეიპყრა მუხრანის-ბატონი ერეკლე და აღმოხადნა თვალნი და მისცა მუხრანი ლევანს ძესა პატუასასა. კვალად მოაშთო პატუანი დიასამიე, რომელი იყო მაშფოთებელი ძმათა და სხვანი რომელნიმე ექსორია-ჰყუეს და ესე ყოველი ჰყო ბრძანებითა მამისათა:

(1) მეფე ვახტანგ აქ ქირმანს ეთაყვა შინა ხოლმეს სპარსულისაგან ქართულად ქალის დასა.

კბ. მეფე ბაქარ, ბ წელ-ნახევარი ჰმეფა:

არამედ განდგეს ჴევსურეთს მუნე ყახტანგ წარსლვასა ხორასანს, ამის-თჳს ჰკადრა ყეენსა, რათა მისცეს მეფობა ქართლისა ძესა თჳსსა ბაქარს: უსმინა და მოსცა და მიაქციეს ჭსკუილსა შუასა, მხოლოდ სიტყვათა და არა საქმეთაცა კოკორჩს ზედა მუოფი ქს. ჩღიზ, ქრ. უე: ხოლო ზაჰხულსა ამას განმოვიდნეს ლეკნი ჭარელნი სულხვით ჯ მხედრნი. ამათ მოსტყვენნეს ბოლნისსი და ქციის-ციხენი თაჳსმკრეველობამდე. მცნობ-მან ბაქარ წარავლინა ბიძა თჳისი სვიმონ (რომელი ჰგლოვდა, რამეთუ მოისრნეს ცოლ-შვილნი და მსახურნი მისნი მომსრეველისა ყამითა, რომლისა ბატონად კრულვითა კათალიკოზისათა ეოფასა): მივიდა სვიმონ სამასითა ოდეს მხედრითა ნახარას სოფლის-ბოლთს, მოეტევნეს ლეკნი და მოერტუნეს გარ: არამედ შემდგომად თოფთა ცეშისა ეწყეთნეს ქართველნი სისქესა მათსა და ხოტნეს და სრვიდეს, ვითარცა სადირსა. გარნა სამრავლითა ლეკთათა დაიფანტნეს ქართველნი: იხილეს ესე ჭარელთა, მოიქცნეს ერთ-კერძო და მოსრნეს ქართველნი და ხოტნეს სრულიად, მოჰკვეთ მარჯნულის გორაშდის და უკუნიქცნეს, განვლეს ყარაია შოგებულთა არამედ მოისრნეს უმრავლესნი სიცხე-უწყლობითა და მიერით ვერღა რა იკადრეს რბევა ქართლისა. ხოლო მიუღო რა ბაქარ სალთხუცობა დათუსს ქსნის-ერისთავსა და მისცა ქალიშერს ძესა ქაიხოსრო ლოჰანასასა, მიზეზ-ჰყო ესე დათუსმ და უგუდგა: ამის-თჳს წარავლინა ბაქარ ძმა თჳისი ვახუშტი მას ზედა და მისლვასა მისსა მოგუნდა დათუსა ერისთავი, ხოლო ძენი მისნი წარეოდნეს კახეთს, და დაიპყრა მამული მისი ვახუშტიმ. არამედ შანშე ძე დათუსისა წარვიდა წინაშე უენისა ყაზმინს და მეფე ვახტანგს მიეწოდა უენისა მუნ წინაშე თჳისა თავრიზიდმ: შთასრული შანშე ითხოვა მეფე-მან ვახტანგ უენისა-გან, მოსცა უემ-მან და ჰატიმრად წარმოუგზავნა ბაქარს ძესა თჳსსა, ესე ბაქარ-მანცა პატიმარ-ჰყო ტფილისს. ხოლო შემდგომად ნებათჳე ვახტანგ მეფისათა მიუხუნა სპასალარობა უენ-მან და წარმოავლინა ქართლს, რათა განაგოს საქმე ლეკთა:

მეფე ვახტანგ, ე წელი აწ ჰმეფა:

შემდგომად მოვიდა მეფე ვახტანგ ტფილისს ქს. ჩღით, ქრ. უზ, დასჯდა ტახტსა ზედა, შეჰფიცეს ეოველთა ქართველთა მეფობისა მისისა მტკიცედ ერთგულებასა ზედა და დალოცეს ეოველთა მეფედ და მაღლობელს და გარდასაარეს ოქრო და ვეცხლნი მრავალნი დიდებულთა, წარ-

ჩინებულთა, ახნაურთა, კათალიკოზ-მან და ეპისკოპოზ-არხიმანდრიტა (არამედ ესე წესი ჭეშმარიტ-
ვე იყო საქართველოსა და უეოფდიან ყოველთა ესრეთ ტფილის და მიერით უხმობდენ მეფედ
და თვინიერ მისსა არა). ხოლო იყო სიხარული და განცხრომა დიდი მოსლვისა-თჳს ვახტანგისა
და განაგებდა კეთილად: მაშინ შეიპყრა ძე ქამარ-ბეგისა სომხითის მელიქი და დახვრიტა თჳა- 154
ოა, კვალად ბაგრატ ტიტი-შვილი, ფეშანგი ფალვანდის შვილი, ჯამასპი ხერხეულიძე, რევაზის-
შვილი პაპუნა, ვეშაპიძე და ბლატონ, ესენი იხსნა კათალიკოზ-მან სიკუდილისა-გან და განაიდეს
ოსეთს თხებთა ზედა:

ხოლო ვისად-გან აქუნდა დავედრებული მეფესა ეეენისა-გან სამე ლეკთა და ლეკნი აოხრებ-
დენ არათუ კახეთს. არამედ განჯას, ბარდას და შირვანს. ამის-თჳს შეიყარნენ მუხრანს მეფე
ვახტანგ და კახთ-ბატონი იმანეული, ზავ-ეეეს და აღეთქვა ვახტანგ წარგლინება სპისა კახეთს:
შემდგომად გაზაფხულს წარავლინა საბარათიანოს სპითა ერასტი ეფლანის-შვილი. ამან დაჭეო
კახეთს თთუჱ სამი, არ აბრძოლეს კახთა და მოიქცა ტფილისვე უქმად: შემდგომად განიგლტო
შანშე და უკუდგა მამულსა თვისსა. ხოლო მეფე-მან წარავლინა მას ზედა ბაქარ ძე თვისი ქსანსა
ზედა და ვახუშტი ლიახვსა ზედა, შევიდნეს ესენი და წარუხვნეს ეოველნი. არამედ ჭურთს ად-
ტანეს შტირედნი სპანი და განმაგრდა მუნ შანშე: ამის-თჳს მიეწოდა მეფე-მან იმერთა, მოვიდა
რაჭის-ერისთავი შოშიტა, აბაშიანი სვიმონ და ლევან სპითა, შეუხდა მეფე ჭურთას: იხილა ესე
შანშემ კრმალ-კისერ-კიდებული მოვიდა წინაშე ბაქარისა, ამან მოიევანა მამისა-თანა, უკმოიქცა
მეფე ტფილისს და განუსვეს იმერთა სადარბაზ-სადიმობითა, ანიჭნა დიდნი და განუტევა, და
შანშეც წარატანა მათ ჟამადმდე: არამედ კვალად განიგლტო შანშე და განმაგრდა ჭურთას. ამ
ჟამსა წარმოეელინა ეეენს შირვანის ხანი შვილად კახთა. ესე რა მოვიდა შაქს დაესხნენ ჭარელ-
ნი, მოკლეს ხანი და მოსწევიტნეს სპანი მისნი. ამის-თჳს მოუმცნო ეეენ-მან მეფესა შემუსრვა
ჭარისა და მეფე სრულიად შეკრებული სპითა ქართლისათა წარვიდა. ხოლო კახთა მიიევანეს მე დღე
მაღარო. მუნ ევედრნენ ჭარელნი მეფესა, რათა შეიწყალოს და დაემორჩილნენ, ვითარცა ნებაჭს:
მაშინ მოვიდა ეეენიდამ ბეჟან თოქალთოიანი, რათა უკუნიქცეს მეფე მათ-გან. უკუმოქცეულ-მან
მოისადირა ყარაია და მოვიდა ტფილისს: ხოლო გაზაფხულს შემოიკრიბნა სპანი მეფე-მან, მი-
ვიდა და დასდგა ზებეეურს. მხილველი შანშე კვალად ევედრებული და კრმალ-კისერ-კიდული
მოვიდა წინაშე მეფისა, მფიცარი ერთ-გულებასა ზედა, შეუნდო მეფე-მანცა და მისცა მამულნი
მისნი სრულიად, მუნიდამ მოვიდა მეფე გორს, მუნ მოვიდა კაცი ხონთკრისა, რამეთუ ვინად-
გან ამან წარავლინა დის-წული თვისი ალექსაქდრე ახალციხეს ნიჭითა სამეფოდ იმერეთისად.
ამის-თჳს მოეკლნა, რათა მწე-ეეოს მას: ისმინა მეფე-მან და წარავლინა ვახუშტი მწედ მისად.
ხოლო ზამთარს ესმა მეფესა მოსლვა ლეკთა, შეკრბა და დადგა ხუნანს, რამეთუ განჯასაც
ბრძოდა სულხავი, მუნიდამ წარავლინა სპანი და განარინა განჯა მათ-გან, არამედ ახნაურთა ჭკო-
სეს უანდაარს წარსლვა და ინებეს მუნ შეთთი, შეიპყრნა მეფე-მან ზოგნი მოჰკლნა, ზოგნი

სტანჯნა, სჯაჭი უმკვიდრო ქუეს: ხოლო განძლიერდნენ ავღანნი და ძე მირვეიზისა შაჰ-მამუდ მოვიდა ისპაჰანს, მხედრითა მაშინ განვიდნენ ომარანი, ბეგნი და სპანი რჩჱ ბრძოლად მისა, ამათ ეკუთა მაჰმად, ალტნა უზიალბაშნი და მოაყუდა ძმა მეფისა უფლარაღსი რუსტომ, მხნედ შებრძოლი გულით, მოსწყუეტნა სპანი და მოაქცა ისპაჰანს ქს. ჩლებ, ქრ. უი, მარტს:

მაშინ მოუწერა ეკუ-მან მეფესა, რათა მწე ექმნეს. კჳალად მოადგნეს განჯას ლეკნი, განჯელნიცა კეკრეთოდეს განრისებისა: კჳალად მოვიდა წარმოვლინებული რუსთ-კელმწიფისა-გან მამუკა, რათა მიეიდეს მეფე მასა-თანა, ხადეს გამოვიდეს სპარსეთს: ამის მცნობს სონთქარს, მოეწონა მეფისა-თჳს, რათა ექმნეს მორჩილ მას: ესე განიზრახა მეფე-მან მოავართა-თანა ქართლისათა. არამედ ამათ არა ინებეს წარსლვა ისპაჰანს, რამეთუ დაშთების ქართლი უკაცური და არიან მტერნი მრავალნი. კარნა დასჯეს განრისება განჯისა და წარვიდნეს განჯას. არამედ რა მიეიდა მეფე შანქორს სცნა სულხანმან, მოეცალა განჯას და წარმოვიდა თჳისად, მოეგება განჯის-ხანი მიუძღვა განჯას და უძღუნა მრავალი და ეკედრა ელთა თჳისთა დამორჩილებასა. წარავლინა მეფე-მან სპანი, მოსრნეს ურჩნი და დაუმორჩილეს ხანსა. მერმე შემოიქცა და მოვიდა ტფილისს მეფე მაისს: ხოლო აგვისტოს კოკორს მოეგებნეს მეფესა ყეენისა-გან თაჯი და ჯიღა, ხმალი და ხანჯალი მოოქულნი და სპასპეტობა ადრიბეჯანისა, რათა დაიპყრას შირვანი, რამეთუ აქუნდა ლეკთა დაპყრობილი: კჳალად მოვიდა თურქისტანის შვილი ბაადურ დიდის პეტრეს იმპერატორისაგან, ვისადა-გან გამოსრულ იყო სოლახს, რათა მიეიდეს შირვანს მეფე მისა-თანა: კჳალად მოვიდა ელჩი ხონთქრისა დამორჩილებისა მისისა-თჳს. არამედ გასუტეკნა ყოველნი და ჰაითრნა რუსთ-მეფე, რამეთუ ჴელონებდა განთავისუფლებასა ეკკლესიათასა და ძალსა ქრისტეანობისასა: ამის-თჳს შეკრებული სპითა წარვიდა განჯას, მისცა უაზახის ხანსა უაზახი და მოუწოდა. არამედ კახთ-ბატონი მაჰმად-ყულიხან იდგა უაზახს და მოეშტნო მეფისა-თჳს: „რამეთუ ჩემდა მოცემულ არს უაზახი ყეენისა-გან, აწ კერ არს თქუენგანცა არა მიხმად იგი. არამედ მე მოგცნე სპანი მისნი:“ ამის-თჳს ნება ჴსცა მეფე-მან, გარნა ითხოვა სპა მუნებური და დასჯეს შური და ხილვა ურთიერთა გატეხილხიდსა ზედა: ხოლო მეფესა ძმა თჳისი იესე პირველვე გამოეცხო პატიმრობიდამ და მისცა მუხრანი და მსაჯულთ-უხუცესობა: ამას აქუნდა კჳალად მანკიერება და რომელთამე ქართველთა და არა ინებეს შეურა მაჰმად-ყულიხანისა და მეფისა შთათუბისა-თჳს, ზრახეთა ამათით განეღო ღამე გემიყაიას მტკუარი მაჰმად-ყულიხან და მივიდა სჯარეჯოს და არცხა მოსცა სპანი მეფესა და იქმნა მათ შორის ამის-თჳს შური: ხოლო მეფე გახარებ მივიდა განჯას და დაჭრა სამ-თთუნ მუნ და ჴერა რაი სცნა კელმწიფის პეტრესი: შემდგომად მოვიდნეს ბაადურ და დესპანი მეფის პეტრესი ტფილისს, რამეთუ თჳთ უკუნქცეულიყო და აღუთქუა გაზაფხულს კჳალად მოსლვა და ესე ყოველი ჴუწყა გახუშტიმ მეფესა: შაშინ სპანი მეფისანი და მაჰმად-ყულიხანისანი ბრძოლდეს უაზახსა ზედა. კჳალად მოუძღუანა მაჰმად-ყულიხან კახნი ჴარელთა და მოსტყუევნეს ძიძოს დაბანები. ამათი მსმენელი მეფე უკუმოიქცა და

მოვიდა ტფილისს. მერმე წარავლინა ბაქარ და უსე, რათა მოაოხრონ სკურამდე: მოვიდა თეიმურაზ კახით, იზრახნეს და ზავ-ჰყვნეს და მოიყვანეს ტფილისს თეიმურაზ კახეთელთ. ამას ათიცეს წინაშე მეფისა, ეპისკოპოსთა და მთავართა შეცილებლობისა და ერთობისა-თჳს, ხოლო დარწმუნა მეფე და განუტევნა ესენი ნიშნითა:

შემდგომად ალიღეს ისპაჰნი ავღანთა ოკდომბერს ქს. ჩღკბ, ქრ. უი. და დაკდა თორმეტს 155
ძე შაჰ-სულტან უსეინისა შაჰ-თამაზ, რომელი ისპაჰნის გარმოდგომილებასა შინა წარმოუგზავნა მუნ უენ-მან: ამ შაჰ-თამაზის წინაშე წარგზავნილ იყო სეხნია ჩხეიძე მეფისა-გან. ამან სეხნიაჲ ჰყო სათნო მაჰმად უულიხანისა და არა რაი აცნობა მეფესა, რამეთუ დამარაგიდეს მჯე და მაჰმად-უულიხან ურთიერთთა პირველ წინაშე უენისა: ხოლო შაჰ-თამაზ განმზრახთა-გან მისცა ქართლი მაჰმა-უულიხანს და აღირჩია იგი შაჰ-თამაზ; ესე ამცნო მაჰმად-უულისან ტფილისის მეციხოვნეთა, ამათ დახშნეს კარნი ციხისანი ღამე და ისროდეს თოფ-ზარბაზანთა: მაშინ მეფემან წარმოავლინა დედოფალი გორს და თვით დაადგრა სჳთა ტფილისს: შემდგომად მოვიდა მაჰმად-უულიხან და დასდგა ავღანარს და მოპირვით შემოვიდა თეიმურაზ მცხეთას და განამგრეს კახთა იგი. კვალად შემოეპარნეს კახნი და ალიღეს ტფილისის კლდის-უბანი: მიეტევა ბაქარ სჳთა, აოტნა კახნი და მოსრნეს იგინი და დაიპურნა თვით და დაადგინა მცველნი: ხოლო მაჰმად-უულიხან მოიყვანა შემწედ განჯის-ხანი და სჳანი ერევნისა და ლეკნი: ხოლო მეფე-მან რაჭველნი და იმერნი აბაშიძენი და იყო ბრძოლა სამ-თთჳს. კვალად გამოვიდა მარბიელი თულეთს, მსმენელი ბაქარ წარვიდა მათ ზედა, არამედ იხილეს რა მათ ავღანრიდამ გამოვიდნენ კახნი და ლეკნი და მოვიდნენ მთაბორსა (1) ზედა, მიექცა ბაქარ და ეკვეთე სჳითა, აოტნა კახ-ლეკნი და მოსრნეს მრავალნი, ვინად-გან გაკადნიერებულ იყუნეს: ოდეს მამუკა თამაზის ძე იდგა ტაბახმელას მოუხდნეს კახნი, ხოლო იგი ეკვეთა და იქმნა ბრძოლა, სძლეს მამუკას და მოსრნეს მრავალნი, რამეთუ რეჟაზს ძმასა მამუკასსა ჰკრეს ცხრა თოფი, გარნა გარერა და განიგურნა, და ანცა მოჰკლეს სალთხუცესი ვახტანგ ძე გივი ამილახორისა სრული ყოველითვე: ხოლო მოსრულ იყო განჯის-ხანი შულავერს, აოტნა სჳანი და მოესრა შულავერი: მსმენელ-მან მეფემან წარავლინა ვახუშტი სჳითა სპბარათიანო იმერლითა, მივიდნენ ესენი და მოსრნეს ელნი ბორჩალუ. გარნა არა გამოვიდა ხანი აღჯაყალის ციხიდამ, მერმე მოიქცნენ და დასდგნენ წოფას: მეორეს დღეს განუტევეს მარბიელი: ესე აცნობეს სომხითართა ხანსა უსჯობა ვახუშტისა. მაშინ მაჰმად-უულიხანს წარმოევლინა კახნი და ლეკნი ხანისა შეწევნად: მცნობელნი წამსვე აღმხედრდენ და წარმოემართნეს თავს დასხმად: სცნა ვახუშტიმ და მიეგება წინა. არამედ კვეთებულნი უკუდგნენ სიმაგრესა და ბრძოლდენ მწუხრამდე, არამედ ემატებოდენ სჳათა ჩვენთა მარბიელნი. მერმე ეკვეთნენ მარჯჳნითა, აოტნეს კახ-ლეკნი და მოსწყვიტნეს სიმრავლით და მოვიდნენ ალავით ტფილისს: კვალად

(1) ბ? თბილისის მთა?

გამოვიდა მარიელი. ამით დასცხა ბაქარ ხალიფას, მოსრნა და სხვანი შეიპყრნა სამასნი. ხოლო შეკუმოქცეულსა დახუდენ ბაქარს გახლეკნი და ვიზილბაშნი, ეკვეთნენ ესენი და მისლვასვე ათტნეს და მოსწყვიტნეს შემრავლესნი და სხვანი ლტოლვილნი შევიდნენ სეიდაბადსა შინა: ხოლო ბაქარ მოვიდა ტფილისს.

მერმე წარავლინა შეფე-მან ვახუშტი მცხეთას, რამეთუ დემეტრე ყაფლანის შვილს გაეძვა ხიდი და ეწყო მცხეთელთაგან მოკეცმა მცხეთისა. ამის-თჳს ეთხოვა სპა მეფისა-თჳს, რამეთუ პირველ წარეკლინა იესე და გამოსრულ-თჳენ კახნი დასხმად იესესა. არამედ მოსრნა იესე-მ და სხვანი ლტოლვილნი შევიდნენ მცხეთას: არამედ იესე არა მნებებელი ბრძოლისა წარვიდა მუხრანს: ხოლო ვახუშტი მოვიდა ქ ქაცით ლამე და მოერტყნენ მცხეთას: მაშინ მლოცველთა ეკკლესიასა შინა კახთა გარდუკლიტნეს კარნი მცხეთელთა, კარნი ისროლეს ძლიერად კახთა კვლად. არამედ შეუხდნენ, მოსრნეს და შეიპყრნეს სრულიად და დაიპყრეს მცხეთა, გამოიყვანნეს მოავარნი კახნი და მოართუნეს მეფესა ტფილისს: შემდგომად კვლად წარავლინა ბაქარ სპანი და წარუხვნა მთა-ბორი ლამე, აღუძრდა ესე მაჭმად-ყულიხანს, ვისად-გან იდგა სეიდაბათს, აღმხედრდა დილას და მოგზავნა თჳშნა დო ლეკნი მკვირცხლნი თაბორსა ზედა, აღიღეს მათვე თაბორი და მომართეს ბაქარს: მაშინ ბაქარ ეკვეთა მაჭმად-ყულიხანს და მისლვასვე იფლტოდენ და მოსწყვეტდნენ ქართველ-ებრნი და შესჯარნეს ვიწროსა მტკვრისასა, არამედ უფროს მოიშთოდნენ მტკვარსა შინა, ხოლო დღესად არღარა აუფლეს მთავართა ბაქარ ზაკვით, ვისად-გან მცირე დევნითა შეიპყრობდა მაჭმად-ყულიხანს, რათა არა მოსპოს მეტოქი თჳსი, აღიღეს დროშანი და ალაფი მისი და მოადგნენ ტფილისს, რამეთუ შევიდა ვერ გასმსწრე თეიმურაზ ციხესა შინა (ამის-თჳს იქმნა ბორკილი ქვემო-ქართლისა უბედურებისა): ხოლო მაჭმად-ყულიხან განვლო გემიყაია ნავით და მივიდა მარტყოფს და მუნიდამ ქისიოს სპისა-თჳს ლეკთა, რამეთუ აქუნდა შიში უეცრისა, ვისად-გან მოლუნებით ჴელო შეოთი ესე: ხოლო მეფე მოადგა სეიდაბათიდა-მ ციხეს და დამშივდა ფრიად: კვლად წარავლინა ვახუშტი მარტყოფს, მოსტყვევნა იგი და მოვიდა ტფილისს: მაშინ იდგა აზრუმის ფაშა ყარსს შემუსრვად ერევნისად და დაჰყრობად ადრიბეყანისად: ესე უგლინებდა მეფესა, რათა არა მწე-ყუროს მათ და მოანიჭოს ხონთქარ-მან ნიჭი დიდი: ამის-თჳს წარუგზავნა რუსეთ-შეილა ედიშერ და ალუთქვა არა შველა მათი, ვისად-გან იმედეულ იყო გაზაფხულს რუსეთ შეფისა მოსლვასა: მერმე მოვიდნენ და მოერთვნენ მეფესა ყოველნი წარჩინებულნი კახნი სეიდაბადსა შინა: ხოლო მისრულ-მან მაჭმად-ყულიხან ალუთქვა ლეკთა ვეცხლი დიდ-ძალი, წარმოეგზავნა და დასხნეს ტფილისს მეფესა: იხილე ორგულება, რამეთუ ტალანი მრავალ, მტკვარი განდგებული და ხიდი იწრო, მუნ მდგომ-მან სვიმონ არა აჰყარა ხიდი, არცა განაგრძნა სა-ფარანი. ეგრეთვე ქართველთა დაუტევეს მეფე ბაღთა შინა მტრისათა: რა იხილეს ყაენი ესრეთი და იფლტოდნენ ყოველნი, ამის-მან მხილველ-მან მეჯინიბე-მან მოართვა ცხენი მეფესა, ეგრეთვე ბაქარს და წარმოგზავნეს: მაშინ მხნედ იყო რუსტომ ფალავანდის-შვილი, ჩამოუდგა მეფესა და

არა აუფლებდა ლეკთა მოსლვად: კვალად ლეკთა მოსრნეს ქართველნი და კახნი მრავალნი, და მოადგნენ ქალაქს. ხოლო მეფე მოვიდა მცხეთას და ბაქარ წარვიდა თუშეთს, რათა მოესწრას სჴვითა ტფილისს. არამედ ერისთავ-მას გიორგი-მ გამოუტევა უცხენოდ. ხოლო მისცეს მამად-უულიხანს ქართლი და შევიდნეს ლეკნი, იავარ-ჰქუენეს და მრავალნი ტყუე-ჰქუენეს. ეკრეთუ გამოვიდნეს მცველნი ციხის-თათარნი და დასწყეს სიონი და შემუსრეს ხატი ყოველად წმიდის ღუთის-მშობლისა სიონისა (ლეგან შაამბო, კოსტანტინე-მ შემუსრა): ჴი რადენნი ქალწულნი გასხრწნეს და ჭეშმარიტნი დედანი და მოწესენი ბოროტებითა და სასხლი მრთალთა დახოცეს უსჯულოთა-გან, ქს. ჩლეგ. ქრ. უია: 157

ხოლო ბაქარ მოვიდა მამისა-თანა და წარმოვიდნეს გორს და დაიპყრა ტფილისი მაჰმად-უულიხან. მიუწოდა ქართველთა და არავინ ინება მისლვა, რამეთუ ბარათიანთა სჯანდა ლეკთა გამოუსია, გარნა კვალად არა მივიდნეს. არამედ გიორგი ერისთავი მივიდა შურიით მეფისათა, შემდგომად მივიდა შანშეც ქსნისა, მერმე ვიეთნიმე ბარათიანნიცა და სატიანოსნი. (1) ხოლო ზემო-ქართლისანი არცა ერთი ამის-თჳს წარმოავლინა მაჰმად-უულიხან თეიმურაზ ძმა თჳისი კახ-ლეკითა. მაშინ მეფე-მან წარავლინა დედოფალი იმერეთს და თჳით დაადგრა ქცხინვალს და განუტევა დესპანი რუსთა-კელმწიფისა ბაადურიანთურთ მუნიდამ და ევედრა მწყ-ობასა. ხო-ლო ესე ყოველი ეცნა სარასკარს უარს მეოფს და წარმოემართა, ვისად-გან იხილა ქაჩი მარჯვე და მოუმცნო მეფესა: „წარმოგიგზავნია ნათესავთაგანი შენი, მე გაოტო მაჰმად-უულიხან და და-გიმტკიცო კვალად ქართლი ხონთქრისა-გან.“ ამის-თჳს წარუვლინა მეფე-მან იესე, არამედ შე-მდგომად მისა წარვიდა ბაქარცა და მიეგება შამბიანს სარასკარსა: გარნა მოვიდა თეიმურაზ ჭალას, მაშინ განეშორვნა მეფესა სჳანი, რამეთუ მოვიდა სვიმონ აბაშიძე იმერლით და ზემო-ქართველნი და ლამოდა მისლვასა თეიმურაზსა ზედა. არამედ ეცნათ მოსლვა ურემთა, უკუნიქცა თეიმურაზ ტფილისვე. ხოლო ოსმალნი ჩამოვიდნეს იავნისში და დასდგეს უურეუოას: იხილა მაჰმად-უუ-ლიხან, რამეთუ ვერ ავნებს, მიეგება და მიართვა კლიტენი ციხე-ქალაქისანი, რათა მისცეს ქართლი მას: მოგზავნა სარასკარ-მან იენგიჩარნი და შეაყენა ციხესა. მეორეს დღესა შეიპყრა მაჰმად-უულიხან თხოვნითა ბაქრისათა და პატიმარ-ჰყო. ხოლო ციხის მოსახლეთა სჳარსთა შეუსია იენგიჩარნი, იავარ-ჰქუენეს საქონლით და ქონებით და გამოაძნეს ციხიდამ ყოველსავე ძალიერნი და მოსცეს ქალაქი და ქართლი ბაქარს: ამის-თჳს მოუგზავნა მამასა, რათა წარუვლინოს ქრთამი ოსმალთა: მაშინ მეფე-მან წარუვლინა აბ ჯორი კიდული ოქრო-ვეცხლითა და მოაწვიდითა შემდგომად პატიმარ-ყოფილი მაჰმად-უულიხან ევედრა ბაქარს, რათა განუტეოს და აღუოქვა

(1) მაყუალი მეფად **1640**, დაჯდა იმერეთს მეფედ, მაყუალი იმერეთ **1648**, დაჯდა ბერედ ქ ქახ. მაყუალი ბერედ **1687**, დაჯდა სულეიმან ხე ქახ, გარდაიცვალა ხულეიმან **1691**. დაჯდა აწყურ ძმა მისი, გარდაიცვალა აწყურ **1695**. დაჯდა მეფედ ძმა მისი, გარდაიცვალა მეფედ **1703**, დაჯდა აწყურ ხე მაჰმადია, ესენი წარმოვლენა სარასკარ იმერეთ ეყოფა:

ფიცით, ვითარცა მოხუ ოთხ მისდა, მას კანაჰარა და მრავდა კახეთს. მერმე შეიპყრა ბრძანებითა მამისათა და სარასკარისათა კრისთავი გიორგი ძით და სალთხუცით თეიმურაზით, შემდგომად მოჰკლეს თვით გიორგი კრისთავსა და წარმოვიდნენ ოსმალნი შემუსრვად და მოტყვევნად თუშეთისა. მაშინ აძულებდენ ოსმალნი მეფესა ხიღვად ქალსა და დასდგა მეფე ოკომს და ოსმალნი დგნენ შიოს უბანს, აქა მოგიდა მეფის ხიღვად ქალს და შემოჰფიცეს მეფესა ოსმალთა, მოუშლელობასა მეფობისა მისისა და დასკვნეს შესლვა დუშეთს. ამის-თჯს მოვიდა მეფე ქსნის-ხეკს შესლვად კრწმის-ხევიდამ. იხილა ოთარ-მან ძე-მან გიორგი კრისთვისა-მას, მისცა ქართაში ქალს და აღუთქვა მოხრილება და მივიდა წინაშე ქალსა. ხოლო ქალ-მა პკემნითა ამით განუტევა ოთარი ტფილისს. არამედ შემდგომად ქცხინვალს მდგომს მეფეს მოერთვა, რამეთუ ლეკთა-გან ღტოლვილი თამარ ასული მისი თეიმურაზით მოვიდა ანანურს, და წარვიდა მეფე შველად შისა და დასდგა არდუნს დუშეთს აქათ. ხოლო ლეკნი უგუნქცეულ იუნენ. ხოლო ოთარი მოვიდა წინაშე მეფისა და ჰფუცა ერთ-გულებასა ზედა მეფისასა. ამის-თჯს მისცა მეფემან კრისთობა და მამულნი მისნი უოველნი და განუტევა. არამედ მას ღამესა მოვიდნენ ლეკნი, მოსტყუენეს გრემის-ხევი და ალილეს ალავი კახთა ხიზანთა და წარვიდენ: ამით წარმოუდგა შეფე, უწოვნეს სჯანი და აოტნეს ლეკნი და მოსრნეს მრავალნი და ნუშტი მათი შევიდა წილკანის ზღუდესა შინა და მერმე კვალად გამოვიდნენ წილკანიდამ მტირენი და იწყეს ცემა თოფთა: მაშინ თელატდეს სვიმონ და შანშე, და მოსლვასა მეფისასა შეიხვეწნეს მუსავე და ლამოდეს სჯანი მატყუებასა და შემუსრვასა ზღუდისასა. არამედ მოსრულ-მას შანშე-მ არღარა აუფლათ, შეკუნიქეს მეფე და დასდგა ქალსა. კვალად მოვიდნენ სხვანი ლეკნი და მოსტყუენეს საამილახორო და შეკუნქცეულნი შევიდნენ შიოს-უბანს: ამ ყამთა მოსრულ-იყო სვიმონ აბაშიძე სჯითა მეფლდათა წინაშე მეფისა საქმისა რისათვისმე, შეიკრიბნეს ოთარ კრისთავი და ქართველნი, და აძულებდენ მეფესა ბრძოლად. არამედ შანშე მტერი იყო ოთარისა და ვინადგან სჯანი ოთარისა შეტევასა-ბდენ არა ენება შანშეს ბრძოლა, რამეთუ იქმნების გამარჯვებისა მიზეზი ოთარი და მიეცნენ რა გამოვიდენ ლეკნი შიოს-უბნიდამ, ეკვეთნენ ამათ ამერნი და მოსწყვიტნეს და აოტეს. ესე იხილა შანშემ წამს შეკუნიქცა და ივლტოდა, მოჰყუნენ ლეკნი და მოჰკლეს სვიმონ აბაშიძე და მოსწყვიტნეს ამერნი და უმეტეს ქართველნი. ხოლო მეფესა აძულებულსა წარმოსლვად უბრკალ ტანსა და დაეცა. მაშინ მოართვა ცხენი თვისი სიამარდის-შვილმან და მოვიდა ქცხინვალს და იხილა მეფე-მან ესე ვითარებანი ქართველთა იწყო სხვათა განზრახვა. ამისა შემდგომად ქართამოა-გან და ურუმთა უკუერთა საქმეთა-გან შემჭირვებული ბაქარ გამოვიდა ტფილისიდამ ურუმთა-გან. მერმე მოვიდა მუხრანს სჯითა მოწყვეტად ლეკთა, არამედ გურული-ა ქნა, რამეთუ გაესწრათ ლეკთა საგურამოს, უკუმოქცეული მოვიდა ალს მამისა-თანა. შემდგომად მიიქცა მცხეთას და მუნ მოვიდა მჭმადიანელი-ხანი და ჰფუცეს აღთქმა ერთობა სიყვარულისა და წარვიდენ თვის-თვისად. შემდგომად წარგზავნა ბიძა თვისი იესე ტფილისს

ურუმთა შინა: ხოლო იესე მიიქცა სჯულსა მათსა ზედა, რამეთუ იქმს ზურაბიდ თჳთ მოიქცა ქრისტიანედვე და აწ ჰყო ესე, ვითარცა იგი ხორცთა-მოყუარე: ამისათჳს მოუწოდნენ მას ურუმნი და წარმოავლინეს სჳთა ღორისათჳს მდგომს ბაქარსა ზედა. ხოლო ბაქარ უსჳბოსითა გულ დაუდგა და წარვიდა ატენს და ოსმალთა დაიპურეს სამარათიანო. არამედ გაზაფხულს წარავლინა ბაქარ სჳანი, ამათ მოსწყჳიტნეს თრიალეთს მუოფნი ოსმალნი და თოკას მოსრნეს და მხედართა ტფილისს მომავალნი: ამისათჳს კჳალად წარმოავლინეს იესე და ისაე ახალ-ციხის ფაშა სჳთა, ვერ წინააღუდგა ბაქარ. არამედ შევიდა მთათა შინა: ხოლო ოსმალნი მოვიდნეს გორს, მოარბიეს გარემონი, დაიპურეს გორი. უგუნქცეულთა შთავლეს სასმილხორო, მუხრანი და მივიდნეს ტფილისს, შემდგომად კჳალად წინააღდგომითა იესესითა მოვიდნეს ქცხინვალს, მოსწყჳს და მო- 158
სტყჳვნეს ოსმალთა და წარვიდნენ:

წარვიდა მეფე ვახტანგ რუსეთს:

ყამთა ამათ მოვიდნეს წარგზავნებულნი რუსეთიდამ ნაზარა-შჳილი დავით და თრანგასტან და მოართუეს მეფესა წარსლვა რუსეთს. მსმენელი მეფე იმედებული კელმწიფობისა მათისა აღუკაზმა, წარვიდა და მივიდა რაჭას ქს. ჩღკდ, ქრ. უიბ: ამას გაჰყუნენ ქართველნი ყოველის სახლიდამ და კახნიცა მრავალნი, ვითარ ჩუ და ზოგნი უმეტეს დედა-წულითურთ, ხოლო რაჭიდამ მივიდა მეფე ვახტანგ დიგორს, მუნ მოეგებნეს ტოლის ძმანი თჳისნი ჩერქეზის ბატონი, შუნიდამ ჩერქეზს შთასრულს მოეგება სჳანი დიდნი რუსთა და მივიდა სოლაზს ახალსა ციხესა შინა აგვისტოს კჱ, ოკდომბერს ჩაჯდა ნავსა და განვიდა აშტარხანს ნოემბერს ჱ.

ხოლო შემდგომად მეფე ვახტანგისა შეკრბეს ქართველნი, მოიყვანეს მაჰმად-ყულიხან კახით, თუშით, ფშაველ-ხევსურით და დასდგეს თედო-წმიდას, მცნობთა ოსმალთა წარმოიძღვანეს იესე საბარათიანოს სჳთა და წარმოვიდნენ. ხოლო ქართველნი მიეგებნენ გუფთას, ეკვეთნენ და ივლტოდეს ურუმნი: მოუხდა იესე, მოაქცია ოსმალნი კვალად, მოსრნა და ივლტოდა გიგი ამილახორი და წარმოიყვანა ამან მაჰმად-ყულიხან, მოუჴნეს ოსმალნი, მოსწყჳიტნეს ესოდენ, რამეთუ თჳნი ურმებითა წარიღო ერასტი ყაფლანის-შჳილმან ტფილისს რაჭაბ-თა შინა-თანა, რომელმან მოსცა ოცდაათი დრაჰკანი ჯილდოდ და დაიპურეს უოველი ქონება. არამედ იესეს თუცა არა უწოდდეს მეჴუტრესად, გარნა მასჳე ჰგითხვიდეს და იქმოდეს საქმესა ქართლისასა

ნის მიერ. გარნა იგი ხვეშდა და იღებდა ქვეყანათა ნარდად და ამით მოირჭმოდა თრიად. ხოლო ვისაცკვ არა-რა ვინ ჰყვათ წინა-აღმდგომნი ოსმალთა, აღწერეს ქართლი სრულიად და დასდვეს ხარკი კაცს სულ-ზედ დრაჰკანი, ცხვარ-ზედ ორი შაური, ზრდახა-ზედ აბაზი, კამბეჩსა და ცხენ-ზედ ექვსი შაური, მოსავალსა ზედა ხუთისა-თავი ხილითურთ, და ამის-გამო იქმნა ჭირი დიდი და მიქცეთ სიცრუე თხემისაგე, რამეთუ წართვეს ოთარს ერისთობა და მისცეს თეიმურაზს ძესა ალასანისასა. ხოლო ლტოლვილი ოთარი მოვიდა აშტარხანს მეფისა-თანა და სტუმუნვიდიან მაშულსა შინაისასა ოსმალნი. ხოლო იხილა რა ესე ვითარება ქართლიკოზმან დომენტიმ წარვიდა დარუბს, რამეთუ კურეთ ოსმალთა არა დაეშურათ და ბესარიონ დაიშერა იესეს გამო ქართლიკოზობა. შემდგომად მოისმა თვაშმ ქართლიკოზი დომენტი: არამედ ქართლიკოზი ეგედრა, რათა წარვალითოს წინაშე ხონთქრისა, რამეთუ ჰგონებდა მუხიდმ ლხინებასა რასმე ქართლისასა, მან წარვალინა და მისრულსა სტამბოლს მისცეს პატივი დიდი უმეტესი პატრიარქთა და უსმინეს ყოველნი. არამედ ისაკოვაშვილ, რომელი დასვეს, ვითარცა მეფე ტფილისს ახალ-ციხისა, შეუქნდა პატივი ქართლიკოზისა და ქართველთა მოწმობითა შესმინა ხონთქარსა. ამის-თჳს პატიმარ-ჰყვეს ქართლიკოზი ჭალასა შინა თანდის და ბესარიონ იქმნა ქართლიკოზად ქართლს:

ხოლო მეფესა ვახტანგს მიუწოდა დიდმან პეტრემან პეტრებუხს, მისრულსა ცარიცინს, კმა ბიკუშდილი დიდისა პეტრესი, დამძიმდა თრიად. არამედ წარვიდა და მივიდა მოსკოვს, მუნ დახუდა დარეკან ასული არჩილ მეფისა და შეიტკბნეს თრიად. შემდგომად მივიდა პეტრებურგს იმპერატრიცას ეკატერინეს წინაშე და მან პატივ-სცა მეფებრ დიდებით და მიასიძესა ურიცხვი: მერმე გაისტუმრეს წარმოვლინა გიღანს, რათა ზავ-ჰყოს ყეენსა და მათ შორის. ამის-თჳს მო-უწოდა დედოფალსა მეფე-მან მოსკოვს და მოსრულსა მოსკოვს მეფესა დახვდა დედოფალიცა მუნ. დაშტაა მუნ დედოფალი და თვით წარმოვიდა გიღანს: ხოლო დარუბანდს მოსრულს მე-ფეს მოართვეს ანდრიას კავალერია ლურჯი იმპერატრიცისაგან. მერმე მოვიდა გიღანს, მაშინ მო-ართუნეს ციხენელნი სრულიად და ბცნობა ყეენსა ყოველი მეფე-მან: ამა ყმებთა მოსრულ იყო სადირა-ყაშარი წინაშე ყეენისა, ამან ბრძანებითა ყეენისათა მოჰკლა თათალიხან ყაჯარი და და-ბერობინა ყეენსა მაშათი; ამან ყეენ-მან უწოდა თამაზ და მისცა ყორჩიბაშობა. შემდგომად დაიშერა ხორასანი. არამედ ყური რისა მოითველ იყო თვისიერ მისსა ყეენი. მაშინ კითხვა სათნო ჩენითა მიჰყოთ მოუშენო მეფესა ყეენ-მან ზავისა-ყოფად, ვითარცა ნებავს და მოგზავნასცა ნიში: ხოლო მიიღეს კეტერინა იმპერატრიცა და დასჯდა ძისა-ძე დიდისა პეტრესი პეტრეჳ წლისა იგე: ამან მიუწოდა მეფესა მოსკოვს და მივიდა მეფე ქს. ჩლეფ, ქრ. უიგ: ხოლო ამ ქორო-ნიკონის წინას წელს მოჰშენდა ბესე. მაშინ ისაყოვაშვილ განჰყო ქართლი, სომხით-საბარათიანო მისცა კრასტის ყაფლანისა-შვილს, მცხეთის ზეით ბაგრატ ციციშვილს, ზემო-ქართლი გიეს ამილახორს, მუხრანი და სურამისთანი მათთაჳე მთავართა და ამათ მიერ მოიღებდა ხარკსა და სხვათა რა იგი უხმდათ, არამედ შურით ურთიერთთა ქართველთა იყო უუფროსესი ჭირნი და

ართმიდიან და ძრცვიდიან ოსმალნი შესმენითა მათითა. კვალად უშჯესად ოხრებითა და ტყეობითა ლეკთათა, გარნა დაიმორჩილეს ამ მთავართა გამო ოსმალთა სრულ, რომელთ შეკრებილ მსრბოლისად არა მიეცათ მცის ცხენი შესხდიან თვით მათ ზედა, ვითარცა უცხოს მანუჩარ უაფლანის-შვილსა და გაორგი ქაჯთარის-შვილსა, აღუდგეს ლაგამნი, შესხდეს და ხმლებრტყეს დაზითა წარსლვად: კვალად უკეთუ ავნის ვინმე ოსმალთა ბამოარჩვიან ანძანი და გარდახდეიან ვეცხლი დიდძალი, ვითარცა უცხოს დემეტრე ამილახორის-შვილსა, რომელი ბაძოაცხეს ანძანი ორითა მსახურითა: კვალად განდიდა მელიქი ტფილისისა აშხარ-ბეგ ისუფაშამან, რამეთუ მიეიდნეს დარბაზობად მისა სპასპეტი ჯუარსან და მთავარნი ქართლისანი ყოველნი. არამედ მან არა მიხედნა, არცა იხილნა და გამოუტევნა: ხოლო მაჩაბელი თეიმურაზ არა ერჩდა ამილახორსა და სწუეტდა ოსმალთა, სადა ვის შეიხელთდის: კვალად განდგა ქსნის-ერისთავი შანშე და თეიმურაზ არაგვის ერისთავიცა განაძეს ოსმალთა და დასვეს რევაზ, და ეს რევაზცა არა ერჩდა ოსმალთა, ამისთჳს უბრძანა ისუფაშამ მაჭმად-ყულიხანს და წარმოავლინა ახალციხის სპანი. მოვიდნეს ესენი, განაძეს რევაზ და დასვეს პაპუა ზურაბისაძე. მერმე მოვიდნენ, ქსანი მოარბიეს და მოვიდნეს ვასთის ციხესა და ქვაბიდამ მოსრვიდენ მრავალთა ოსმალთა: არამედ დაშვეს მას განივლტვეს ქვაბიდამ, იხილა შანშემ, მისცა ქართმი ოსმალთა, ზავ-ჰყო მათითანა. ხოლო ამილახორ-მან წარმოიყვანა მაჭმად ყულიხანითურთ ოსმალთა სპანი და დაესხა მაჩაბელს მეგუთს, შემუსრეს ციხე სვერისა, რომელი აღაშენა თეიმურაზ მაჩაბელ-მან. გარნა მეგუთს მოსრნეს 158
მრავალნი ოსმალნი: შემდგომად მისჯერდა და განივლტა მაჩაბელი და მივიდა რაჭას ცოლ-შვილით, ხოლო ოსმალთა მოსწყვიტნეს, მოსტყვევნნეს, შემუსრნეს ციხენი და მოვიდნეს გორს, და ესენიცა ოსმალთა მოტყუება და შეურაცხება მაჭმად-ყულიხანისა, ვინადგან მუნ იახლნა ლეკნი: ჭინცნი მაჭმად-ყულიხან და წარვიდა კახეთს. არამედ ოსმალთა დაიმორჩილეს ქართლი უმეტეს და განიყვეს დაბნები:

ამ ჟამთავე მოადგნეს ლეკნი ჭალას, მოკლეს ამილახორ-რევაზის-შვილი ერასტი და შეიმუსრეს ჭალა, გამოიყვანეს ჩ სულნი ტყვედ და წარვიდნეს: განა თვინიერ ამისა და ამათ ჭირთა შინა, რომელი იყო ოსმალთა-გან გაზაფხულ-შემოდგომას მარადის ატყვევებდნენ ლეკნი, რამეთუ ჯარად და ჯარად გამოვიდიან ჩ უმეტესი და უმცირესნი: ხოლო ესმა უსუფ-ფაშას ძესა ისუფისა გამოსლვა ლეკთა, წარმოვიდა სპითა ოსმალ-ქართველთათა და ეკვეთა შუბრანს ლეკთ, მოსრნა იგინი და ნაშტნი შეიდნეს შიოს-უბანს, მოადგა გარს და შეესივნეს და სრვიდენ ლეკთა. არამედ ესე ომის ბრძოლისა ხმა ესმათ სხუათა მომაგლთა ლეკთა, მოუხდნენ და აოტეს უსუფფაშა, რამეთუ ცნინლა გარდაიხვეწა და მოსრნეს ლეკთა ოსმალნი უმრავლესნი: კვალად ნადარბაზევს ეკვეთა ლეკთა მაჭმად-ბეგ ოსმალ-ქართველითა სპითა. არამედ ლეკნი იელტოდნენ, სადაცა მხიარ-ეთ ტყეთა შინა, და რა მიეიდნენ ოსმალნი უწყეს ლეკთა იმიერ-ამიერ თოფთა ცემა, მოსწყვიტნეს ოსმალნი და აოტნეს, ვითარ მცირედნი განერჩნენ: კვალად გორიდამ მომაგლთა

ცხოვრება

ოსმალთა სპანი ქმთხვათ ლეკნი ნაჩბისას ბოლოს, გვეროვანსვე ათტრეს ლეკთა და მოსწყვიტნეს შვრვილნი: ხოლო მკუდართა ახმარნეს ჩიბუხნი თვისნი უკანა კარით, განძლიერდეს ესრეთ, რამეთუ უწყეს სამცხე-ჯავახეთს რბევა და ტყვევნა ლეკთა. ვინადგან არღარა დაშთა მსახლობელნი შუბრანს, ქართლს და სატაბახოს და ადგილ-სამარხოთა-სომხითასცა, თვინიერ სიმაგრეთა, რამეთუ მუშაკობდეს ზარდათ-მაღლით ჩამოჯდიან და მათნი მხილველნი იფლტოდიან სიმაგრეთა, გარნა კვალად მრავალ-გზის მოსწყვიტეს ოსმალთა, ვითარ ვერღარა წინააღუდგნენ-ცა კვალად მოერბიათ ჯავახეთი, ჰსრნეს ქართველთა და ანცობეს ოსმალთა, მოვიდნეს ქართველნი და შეუკრნეს დიდგორის კოშკის-უკანი, და რა მოვიდნეს ლეკნი უწყეს თოფთა ცემა და მრავალნი მოსრნეს: ხოლო მათ დაჰყარნეს სატყვენავნი სრულიად და იფლტოდნეს: მაშინ თელად-გორის ბოლოს დახვდეს ოსმალნი და უფროსად მოსწყვიტნეს. არამედ კვალად იყო მათგანვე უფროსად ტანი და ორება და ბრძოლასცა უმეტეს იგინი მრე-ექმნებოდიან, ვინადგან განმრავლდა ხალხ-მრავება, სოდომია, ტყვის-ყიდვა, შური, სრვა ურთიერთთა და სხვანი ბოროტნი და ამისთანანი მოუშვა ღმერთმან ოთრტება, რამეთუ მზეცნიცა მოეტევნეს და სჯამდეს ურიდად მრავალთა: კვალად მოვიდა სარი ჭიანჭველი, რომელთა დაბინელიან მზე სამრავლით და მოჭამა ნაშრომი სრულიად, რომელი არა თქმულ არს საუკუნით: კვალად იყო სრვანი, მომსრველი უამითა ბრალი, გარნა არავინ შეიშინებდა ღუთისასა:

ხოლო შემდგომად ლტოლვისა ისაუფაშისა მოვიდა თოფალ-ფაშა: ამან უბრძანა ქართველთა სჯულ-მრავალი ეთიკა და პატივთა შეთვდა და ასწავებდა კრთობასა და ვედრებასა ღუთისასა: მაშინ სპანი შინა მისრბდეს მრე ექმნებოდნეს ლეკთა და მოსწყვეტდნეს. არამედ შემდგომად მცირედისა წარავლინეს ბაღდადს და შემდგომად მისა კვალად მოვიდა ისაუფაშვე და იქმნა ვითარცა პირველ, გარნა უმეტესითა:

ხოლო რაჟამს გარდაიცვალა მეორე ჰეტრე იმპერატორი და დასჯდა იმპერატრიცა ანნა, ამან მიუწოდა მეფესა ვახტანგს შეტრებუხს, მისცა ნიშნი და წარმოავლინა დარუბანდს, რათა დაიპყრას შამახია და მერმე ქართლი. წარმოსრულმა გამოვიდა დარუბანდს ქს. ჩლდ, ქრ. შკბ: არამედ წინასწარ განგებულ-მან თამაზ-ხან პირველვე დაიპყრა ხორასანი და განასხნა ისპაჰანიდამ ავღანნი და დასვა მუნ შვთმპყრ: კვალად აღიღო ოსმალთა-გან თავრიზი და დაუტევა უკანი ბრძოლად ერევანის ოთხთა წარედ ხორასანს: არამედ შაჰ-თამაზ პატეს ურუმთა ერევანს და ლტოლვილი მივიდა ისპაჰანს. ესე ჰსრნა თამაზ-ხანს, მივიდა ისპაჰანს და შეიპყრა შაჰ-თამაზ, რამეთუ იყო მემთვრალე და უბადროდ მქლევი. ხოლო თამაზ-ხან წარვიდა ბაღდადს, მოჰკლა თოფალ-ფაშა და მივიდა ისპაჰანს და განეშზადებოდა წარსლვად ბაღდადს ზედა. არამედ ესმა წარსლვა მეფის ვახტანგისა დარუბანდიდამ შამახიას ზედა, დაუკავ ბაღდადი და მოვიდა უცნობელად შამახიას, აღიღო იგი სულხანისა-გან და მერმე შეუზღა სულხანს კულმუხსა, მოსწყვიტნა და მოსტყვევნა, აღიღო ალაფი მისი, გარდმოვიდა შაქს და მუნდამ მოადგა განჯას: მაუვლინა დარუბანდს ვახტანგ მეფესა კაცი, რათა მივიდეს მისთა-

ნა. არამედ ვახტანგ არა ინება და განვიდა აშტარხასს, ვინაჲდგან მისცეს რუსთა ყოველი სპა-
რსეთისანი თამაზ-ხანს. გარნა თამაზ-ხან ვერ ძალიღა განჯა ზამთარს ამას: მაშინ ქართველთა
მოსწყვიტეს ოსმალნი ტფილისის ციხეთა სრულიად, ეგრეთვე გიგი ამილახორი შეიპყრეს
გორის-ციხეს ოსმალთა და მოსრნა იგინი და დაიპყრეს ციხე. მერმე მოერთუნეს ქართველნი
განჯას თამაზ-ხანს. არემედ მან მცირედითა ვაჭრობა-სცა სიცხითა, წარმოატანა ხანჯალ-ხან სპითა,
რათა ბრძოს ოსმალთა, მოვიდნეს ესენი, შეკრბეს კვლაღ და დასდგნეს ვეძხვის: მაშინ გამოვიდა
ტფილისიდამ მაჰმად-ბეგ სპითა ოსმალთათა, ამათ ეკვეთეს ყიზილბაშ-ქართველნი, ალტუნს
ოსმალნი და მოსწყვიტეს და სხვანი შევიდნენ ტფილისს: შემდგომად დასდგნეს გორ-ზედ
ყიზილბაშ-ქართველნი და ტალანი ამათნი წყვიტეს. მოვიდნეს ოსმალნი ღამე და მოსრნეს ტალანი
სრულიად და დილას დაესხნეს ყიზილბაშ-ქართველთა და კვლეონეს ესენიცა. არამედ იფლატნეს
ოსმალნი და მოსრვიდენ, მოჰკუნეს და მოადგნენ ტფილისს: ხოლო გაზაფხულსა ამას დეკ-
ტევა თამაზ-ხან განჯა თვით, და გარმოდგომიღა-ჰყო სხვითა სპითა, მან შემოკლო სომხითი,
დაბანისი (1), გარდავლო ყაიეულს და მივიდა ყარსს: მაშინ მუნ მოსრულ იყო სრულ-ყრილ ქარ-
თველი სპითა დიდითა, ვერარისა მყოფელი ყარს თამაზ-ხან მრიცხა და დასდგა ერევანს ზედა.
ხოლო მესამის დღის დილასა მოვიდა ქართველიცა სპითა, ეწყვნეს და იქმნა მუნ ბრძოლა ძლი-
ერი, მოკლეს ქართველი და ივლტოდეს ოსმალნი, რამეთუ ერთი ასთა შეიპყრობდა, ამის შიშით- 159
ველთა ოსმალთა მისცეს ერევანი. განჯა, ლორე, ტფილისი და დაიპყრა თამაზ-ხან და ქართველთა
მიუწოდა ერევანს, არამედ მუნ შეიპყრნა, თვისიერ ქაიხოსრო ყუთლუხან-შვილისა, რომელი იყო
მას ყამსა სპასპეტი და პატიმარსი წარმოავლინა ტფილის:

მოვიდა თამაზ-ხან ტფილისს:

კვლაღ აჰყარა ყაიეული სრულიად და წარგზავნა ხყარასანს, მერმე მოვიდა თვითცა ტფი-
ლის ქს. ჩღლე, ქრ. უპგ: ხოლო ქართველნი მოგზაურნი განივლტნენ თვისიერ გახუშტი ბა-
შიაჩისა. ხოლო ტფილისიდამ წარავლინა სპანი და მიუხდნენ ბარძიმს არაგვს ზედა, მუნ ალტუნს
ყიზილბაშნი. არამედ ზემო-ქართლს და სატაბაგოს აჰყარნა სულხი მრავალნი და წარგზავნა ხო-
რასანს: იხილე რისხვა, რამეთუ არა კმა იყო პირველი, არამედ ხილხიდამ ანჯამდე სამასი დედა-
გან მოგდებული ჩჩვილნი ეყარნეს მკვდარნი: ხოლო თამაზ-ხან სრულიად აოხრებისა ქართლისა
განმზრახსა მოესმა მოსლვა თათარხანთა დარუბანდს, დაუტევა ქართლი, ხვლო კახეთი ოხრებით
და მივიდა დარუბანდს. არამედ თათარხანნი უკუნქცეულ-იყვნეს, და ამან შემუსრა უგმი და მო-
ვიდა მუღამს, და მუნ გაკელმწიფდა და იწოდა კვლაღ შანდრ. მერმე მივიდა ისპაჰანს წარსლვად
უანდარს: ხოლო ქაროლს დაეტევა ალიმირსა ძე იმან-ყულისა, ვითარცა ვსთქუ-ვან. ამან

(1) დაბანისი უნდა.

სეფე-ხან მოატყუვნა გორს ქართველნი, შეიპყრა თეიმურაზ, გევი ამილახორი, ბარძიმ ერისთავი და სხვანი, ხოლო მანმე იყლტოდა და წარუვლინა ისპჰანს შაჰნადირს. ხოლო მან არა რაი ავნო და წარმოუვლინა კარდანის: შემდგომად მისცა ხანჯალხანს ხანობა ქართლისა, წარმოატანა ქართველნი და გამოუტყვა. ხოლო თვით აღმოჩნდა უანდაზრი და წარვიდა ინდოეთს: მაშინ მოსრულმან ხანჯალხან დასდვა ხარკი და ჯარი დიდი, რამეთუ ხეთა, ვენახთა, სახნავთა და პირუტყვთა, ამათ ყოველთა-გან ოღონდენ და ამით დაიპყრეს სპანი და უწოდეს ნოქარი და მთავართაცა სახელოთიეს მათითა პატივსცეს და მიუხვნეს მამულნი და მსახურებდენ ტფილისის ხასსა, რამეთუ მისვე განსაჯო თუო კახეთს, ბოქაულე და უაზნაი: კვლად მოჰკრეფდიან ტყვეთა და წარუვლენდიან შაჰ-ნადირს ხოლო შაჰნე ყამად ეჩვდის და ყამად უკუდგის: ხოლო მეფე გახტანგ დადგა ამ კარსახეს და წარავლინა ბაჭარ ძე თვისი ქართველი-თურთ მოსკოვს და მოიყვანა დედოფალიცა მუნ და იოა განსვეხით წელი ერთი. შემდგომად გარდიცვალა, ქს. ჩღლზ, ქრ. შაჰ, მართის ბჳ და დაფლეს შუხვე დიდითა პატივითა და კელმწიფურითა: შემდგომად მისსა წარვიდა დედოფალიცა მოსკოვს და დაშთნეს იქინიცა მუნ: ხოლო მოკუდა ბესარიონ კათალიკოზი: შემდგომად მოვიდა კათალიკოზი დომენტი სტამბოლიდამ იმერეთს, მოიყვანეს იგივე კათალიკოზად მოსრულს მაკეცა ხანჯალხან და უოველნი წარჩინებულნი და ქალაქი და ჴსენეს პატივი დიდი: ხოლო მოკუდა რა ხანჯალხან მისცეს ალვერდის ხანობა ქესა იესუ-სა ნაშობსა ხარჭისასა, და ვინადგან არა ერნდათ შანშე მოადგნენ ყიზილბაშნი, ვერ დაუდგა შანშე და იყლტოდა დედაწულით იმერეთს და მუნიდამ რუსეთს. მისრული მოსკოვს არღარა შეიწუნარა გელმწიფე-მან და მოვიდა ქართლსაკე და დაიპყრნა მამულნი თვისნი, მოიყვანა ლეკნი და აოხრებდა ქვეყანათა. ხრამელ ლეკთაგან შანშესა წაგვრეს იესუს ძმასა მისსა ცოლი არაგვის-ერისთავოა და მისცეს ყიზილბაშთა: ამის-თჳს შეიკრიბნა შანშემ ლეკნი და მოადგა ანანურს, შემუსრა, აღიღო იგი და მოსწყვიტნა არაგვის-ერისთჳსნი სრულიად, რამეთუ არავინ განერა: იხილე რამეთუ გიორგი ერისთავის ცოლი შარიანის-ქვით გადული წარიქცეს: გარნა არა დასცხრა შანშე და ატყვევებდა ქართლს ლეკით. ესე ლეკნი მოვიდნენ ტაშირს, ჴსენა სეფე-ხან უაზახს მდგომ-მან, რომელი პირველ იყო ტფილისის ხასად და შესწონითა ქართველთათჳს რისხვით წარიყვანა შაჰ-ნადირ: ესე მოვიდა ჴ კაცით დაბნის, წარაძღვნა ქაიხოსრო სპასპეტი და მიუსწრა ტაშირიდამ გარდმოსულთა ლეკთა, კეკეთა და მოსწყუიტნა, რამეთუ მცირედნი იყლტოდენ: კვლად გარდაუსწრა კახეთს და ქართლიდამ გარდმოსრულნი მოსწყვიტნა მრავალნი. არამედ ყიზილბაშთაცა მრავალ-ჯერ მოსწყვიტნეს ლეკნი. გარნა აქუნდათ სიდუხრად ქსანი და მარადის იყო მათ-გან რბევა და ტყვევნა, რამეთუ არღა-რა იყო მოსახლე, ვინადგან შეშინდნენ ფრიად ლეკთა-გან, რამეთუ ხუთ-მან ლეკ-მან ჩხიკვის დაჰკლეს ზამთარი ტყვეთ დედა-კაცებით, მიდგომილთა ლეკთა-გან შობეს და ზაფხულს ლეკად მოვიდნენ მათნი და წარკადნენ (ამის-თჳს მიუშვა ღმერთმანცა, ვინადგან იყო უშიშრობა ღუთისა):

შემდგომად მოიქცა რა შჯ-ნადირ ინდოეთიდამ, მოვიდა და მოადგა ლეკთს, წარმოავლინა სპანი და მოადგრეს შანშეს, გამოიყვანეს ამათ აწერის ზეით ციხიდამ ტოლ-შვილი შანშეანი და ტყვენი მრავალნი. ხოლო შანშე იელტოდა ახალციხეს და ალიუქლიხას, რამეთუ იყო თავ-სპათა და ხანი ტფილისისა, შევიდა შალრასა-დვალეთს, მოსტყვენა იგი და მთანი შანშანი. არამედ ყამურის ოვსთა აოტნეს ხანი და მოსწყვიტნეს სპანი მისნი: ხოლო ერთგონია შჯ-ნადირისათ მოსცეს ოსმალთა შანშე მას. არამედ შჯ-ნადირ ინება განტევება მისი თავ-შდებობითა ქართველთა. გარნა ქართველთა არა ინებეს და წარგზავნა ხვარასანს. არამედ მოგზაური შანშე გამოიპარა, შეიშურეს კვალად და აღმოხადნეს თვალნი ძმითურთ: ხოლო ქართველნი იუშენ წინაშე შჯ-ნადირისა მარწადის დარუბანდს. მაშინ მოვიდა კათალიკოზიცა დომენტი და მტკვით შეიწუნარა წარმოავლინა ქართლსვე კათალიკოზად: არამედ ქართლს იყო შფრი დიდი სახრდელთა-თჳს, ვიდრე სადგან თორშეს ერთსა მიალებინა სამასი-ათასი კოდი ბური ქერი, რამეთუ ჰგვით წარჩინებულთა ტოლ-შვილნი ტფილისს და ვერ-ვინ იკადრებდა ურჩებად: ხოლო ქართველთა შეასმინეს ალიუქლი-ხან და მოგზავნა შჯ-ნადირ უოჯახან ტფილისს: მაშინ მოსრნეს უთვლახიათ ვაჭარნი ქართვნისა ოსმალთა, შეჰსჩივლეს შჯ-ნადირს, შეიპყრა ელიზბარ დი მოაშთო იგი. ხოლო ქაიხოსროს მიულო ფ თუ-მანი და მისცა მათ ვაჭართა, კვალად დაჰკვეთა ბარათიანთა უურნი სახრდელთა-თჳს: შემდგომად მისცა გივს ამილახორს ქსანი და ვექილობა ქართლისა, ბეჟანს ერისთობა არაგვისა და უბრძანა მოსლვა ლეკთა ზედა კახეთის მთიდამ: ხოლო მოვიდნეს რა ტფილისს სრულიად ქართველნი წარჩინებულნი, ამ ჟამსა მიიცვალა კათალიკოზი დომენტი ქს. ჩდმა, ქრ. უკთ და დაფლეს შცხეთას. არამედ დასვა თვით მასვე კათალიკოზად ნიკოლაოზ ხერხეულიძე. ხოლო გივი ამილახორი ემზახლა ბეჟან ერისთავს და დაიპყრა ქსანი და მოაჩილებდა ბეჟან გივს: არამედ ვანად-გან ერწმუნა შჯ-ნადირს მისა-თჳს ქართლი, მოითხრვნა ქურიანი ქალნი, ქალწულნი ქალნი და ვაჟნი სამას-სამასნი, ხუთასი კომლი კაცი და ოცი-ათასი ხარვარა ბური, ამის-თჳს ეზრახა გივი ქართველთა: „არა ძალგვიცს ყოფად და განვდგეთ, ვისა-დგან ვერა ნებისა-ებრ დაიპყრა შჯ-ნადირ ლეკნი:“ ხოლო მათ მისცეს პირი მტკიცე: ამის-თჳს განაზრახა ხანი წარსლვად ლეკსა ზედა და განვადგა ხანი 160
უიზილბაშ-ქართველითა: მაშინ გივი გამოიყოლა ტოლ-შვილით ტფილისიდამ სამოგრეთ, იმედებული და მოვიდა ქსნის-ხევსა შინა. არამედ ქართველნი არღარა-ვინ გამოჰყუნენ, არცა უკუდგნეს: ესე რა ესმა ხანსა მოიქცა ტფილისვე და მოთხოვილისა-თჳს მთავართა შეაჯერებდა და მრავალთა ჭგვემა და ვერობილება შეამთხვია, და მოუხდა გივს, ვერ შემუსრა, მოაოხრა კარემონი და მოიქცა ტფილისვე:

ჟამსა მას წარმოავლინა იმპერატრიცამ ელისაბედ პეტროვნამ ძე ვახტანგისა ბაქარ ამტარ-ხანს: ესე ჰგონა გივ-მან მიმსლველად ქართლს მეფედ, წარუვლინა ბარძიმ ბიძის ძე თვისი და მოუწოდა ბაქარს, რათა მოვიდეს და დაიპყრას ქართლი: ხოლ შჯ-ნადირ ბრძოდა ლეკთა ერთ-წელ, შეამწარვა და შეაძრწუნვა ფრიად, რამეთუ ჰყიდდენ შვილთა და სჯამდენ ხორცსა ღორისასა

არამედ თუა საუმაღლი ძლიერი სპითაცა შორის ნადირისათა, რამეთუ ოთხი კოდი ბური სამოთუ-
შად იყადოდა. ამის-თჳს უკუნიქცა შჱ-ნადირ და წარვიდა სპარსეთად: ხოლო ბაქარს მიუწოდეს
კვლად მეტრებუსაცა და მოვიდა მუნ: გარნა გივი არა დასცხრა და ბრძოდა ხანი ტფილისისა
და აოხრებდეს ქვეყანათა ოგიცა და ესენიცა. ამის-თჳს მოიყვანნა გუგმისცა ლეკნი სიკაჟად თვი-
სად და მოსწყვიტნა რაოდენნიმე უიზიდბაშთა სპანი. არამედ აოხრებდა უმეტეს ქვეყანათა: ხოლო
შეშდგომად შჱრჩინეთ კახთათა მოკლეს ბეჟან-ერისთავი ემსთავე მისთა და მიერთუნეს თეიმურაზს
და წარუხვნეს მთაულთა ჭოხება გივს ამიღახორს და გამოაძეს ცოლ-შვილნი მისნი ხადიდამ:
განა გიგ-მან კვლად განამაგრა ქსნის ციხე ცხვილოსისა, კეხვისა და სურამისა და წარვიდა
ქართლს და კვალადცა არა დასცხრა გივი ოხრებად ქვეყანათა ლეკითა: ესე ყოველნი ამცნო თეი-
მურაზ შჱ-ნადირს და შჱ-ნადირმა მოსცა არაგვის სერისთო თეიმურაზს: ესე მოვიდა და დადგა
ტანს და ბრძოდეს ქსნის: მჱშინ ლეკითაი ლტოლვილი ყეენის ძედ წოდებული წარვიდოდა ოს-
მალთა შინა და კეთე-მან მის-მან შეატყუნა და მოიყვანა თეიმურაზისა-თანა: ხოლო თეიმურაზ
შეაშინა იგი და წარუძღუანა ძე თჳსი ერეკლე და წარავლინა წინაშე შჱ-ნადირისა, რამეთუ მჱშინ
ჩრდილოდ ოსმალთა მუსულმ. ამის-თჳს მადლიერ იქმნა შჱ-ნადირ, მოსცა ნიჭი დიდი და წარ-
მოუძღუანა ერეკლეცა ნიჭითა: არამედ ბიძა-შვილმან გივასა-მან რევაზ მისცნა ციხენი ქსნისანი
თეიმურაზს და თჳთ აზნაურთა და გლეხთა შთავიდა კახეთს, რამეთუ მრავალნი წარჩინებულნი,
აზნაურნი და გლეხნი დაეშენებოდენ ქართველნი კახეთს, ვინადგან მუნ უმტკრესი ჭირი იყო
თათართა-გან:

ხოლო წელსა ქს. ჩღმდ, ქრ. ულბ, წარმოეველინა ხანთქარს განძი დიდი ლეკთა-ოჯს და
მოვიდა უსუფ ხანდღინის ფაშა იქმ სპითა ქართლს, რაითა წარუველინოს ლეკთა იგი, ამას მი-
ერთო ამალხვარი გივიცა: ესმჱ ესე ხანსა ტფილისისასა შეიკრიბნა ყიზილბაშნი და მოუწოდა
ქართველთა და თეიმურაზს, მჱრმე შეკრებულნი ყოველნი მოვიდენ გორს. ხოლო ურუმნი მო-
ვიდნეს თელა-წმიდასა: მიეგება ხანი თეიმურაზით და ქართველით, იძლივნენ ოსმალთა-გან და
შემოვიდნეს გორს. მოვიდნენ ურუმნი და მოადგნეს გარს და წარგზავნეს სპითა დიდითა სავან-
ძური იგი ლეკთა შინა. ესე აცნობა ხანმან და თეიმურაზ ერეკლეს, ესე შეკრბა კახით და ავ-
ღანით და შეუკრა არაგვის-პირი ჭალა მოსრულთა ურუმთა. ამათ უწყეს ცემა თოფთა, არტეს
ოსმალნი და მოსრნეს მრავალნი. გარნა წარიღეს საგანძური იგი და მივიდნეს გორს ლტოლ-
ვილნი: ამისა მხილველი უსუფ-ხანს აღიყარა და წარვიდა, ვითარცა მოტი. ხოლო ხანი და
თეიმურაზ გამოვიდნეს გორიდამ და ალიეს აღაფი ოსმალთა მრავალი: შემდგომად მოიქცნეს
კახნი ტფილისს და აცნობეს ყოველი ყოფილი შჱ-ნადირს. ესე გაისიარა ფრიად შჱ-ნადირ
და მოსცა თეიმურაზს ქართლი, ხოლო ერეკლეს ძესა მისსა კახეთი. მჱრმე მოვიდა ფეიმურაზ
ტფილის ქს ჩღმდ, ქრ. ულბ:

ქმნულება და ცხოვრება

კახეთისა და წერეთისა:

ხოლო რაჟამს მოვიდა წერაქს წილსა თვისსა ქვეყანასა ალაშენა ქალაქი ორთა ალაზანთა შესაკრებელთა შორის და უწოდა სახელითა თვისითა წერეთი და დაიპყრა ქვეყანა წიაღთადმობილი თვისი. სამხრით ხორანთისაგან მტკვრამდე და კუკასამდე სამზღვარი მოვაკინისა, ჩრდილოთ ხუსანიდამ გულგულამდე და კუკასამდე, აღმოსავლით კუკასი, დასავლით მტკვარი: ამათ შორისი ქვეყანა არს წერეთი, რომელსა შინა დაეშენა და შემდგომად განითესნეს ნათესავნი და ჟენა მისი ქვეყანასა ამას შინა და იყუნეს თვით იგი და ნათესავნი მისნი მორჩილებასა შინა ქართლისასა და მცხეთელ მამასახლისისასა, ყამად ყამად განდგომილნი, ვითარცა აღვსწერეთ, ეგრეთვე კახოს და კუხოს და ნათესავნი მათნი, ვიდრე ჰირველისა მეფისა ფარნაოზისამდე: ხოლო მეფემან ფარნაოზ დასვა კახეთის და კუხეთის ერისთავი ერთი და შემდგომად დასვეს წერეთისა ერისთავი სხვა და თუშთა, დიდოთა და ხუნზახთა სხვა, ვითარცა იწერების ჟამსა შინა შემდგომად მდ მეფისა არჩილისასა: არამედ ოდესმე დასმიდნეს ძეთა თვისთა მეფენი, ვითარცა მისცა მირიანრეველ და ბაქარ რევის ნათესავთა და შთამომავალთა. ხოლო ვახტანგ გორგასალ მისცა ქსნა თვისსა დაჩის და შემდგომად ადარნასე ხოსროვანი ერისთობდა წერეთს, ჟამსა შინა მეფისა გურამ კურატპალატისასა. კარნა იუნეს მარადის ესენი მორჩილებასა და მსახურებას შინა მეფეთა ქართველთათა: ხოლო შემდგომად იოანესა და კუპარშერისის გარდაცვალებისა განდგა ტრიგოლი მთავარი და დაიპყრა კახეთი და გარდაბანი და ესე იყო ჰირველი განდგომა თავადად და ამის განდგომილებიდამ დავით აღმაშენებელის ერთ-მეფობამდე ისხდენ მთავარნი კახეთს და მეფენი ქდ: არამედ წერეთი დაიპყრეს ძმის-წულთა ადარნასე ბრმისათა, რომელთა დასწყვეს თვალნი მამის-ძმისა და არჩილ მოწამე-მან მიუბოძა ამას შაკიხი და ცოლი აბუხოსოროსი და ამის ძეთა დაიპყრეს შაკიხიდამ გულგულამდე და შემდგომად კუპარშერისა სიკუდილისა დაიპყრეს სრულად წერეთი და იწოდეს მეფედ და დასხნეს ერისთავნი, ვითარცა იწერების, ერისთავი შტორისა, ერისთავი ხორნაბუჯისა, ერისთავი ვეკუინისა, ერისთავი მაჭისა: გარნა არა არს უწყებული, თუ რაოდენნი მეფენი იხსდენ და სახელნი მათნი, ვიდრე კვირიკეს ჲ ქორაკოზისამდე. არამედ ამ შეიძლებისათა

შინა აუწუნებ აგინა მშვიდობით და ოდესმე მოვიდიან მძღვარნი, მისცემდიან ხარკთა და დაიმშვიდებს მთელო წელსა ქს. შაზ, ქრ. რლზ მოიხსენების სახელი ადარნასე პატრიკისა და ძისა მისისა დასარ დედოფლის ქრმისა და ძისა მათისა იშხანიკისა, რომელიცა აღვსწერეთ რიგოვანად თვის რაცსა ზედა:

ა კრიგოლი ლზ წელი ჭმთავრა:

ხოლო წელსა ქს. ლბზ, ქრ. ზ, მოკუდა კუანშურ ერისთავთ-ერისთავი და შემდგომად მისსა განდგა გრიგორი მთავარი და ამან დაიპყრა კახეთი, კუხეთი და გარდაბანი. ამანვე მოსპო სახელი კუხეთისა და იწოდა კახთა მთავრად ანუ ქორიკოზად, და ბრძოლასა შინა აშოტ კურაპალატისასა იძლია გრიგორ და დაშთა გრიგორის კსნის აღმოსავლეთის მხარი და ესე გრიგორი მთავრობდა ლზ წელთა, მეგობრობასა შინა ყრეთის მეფეთათა, რამეთუ ყრეთი დაიპყრეს ჯამთა ამათვე აღარნასეს ძმის-წულთა და გამეფდა მუნ. ხოლო შემდგომად მოკუდა მთავარი გრიგორი ქს. ჩკზ, ქრ. მზ:

ბ ვაჩე, იბ წელი ჭმთავრა:

და შემდგომად გრიგორისა შეითქვნეს გარდაბანელნი და განაჩინეს ვაჩე ქობულის ძე და უწოდეს ქორიკოზად კახეთისად და ესე ვაჩე ქორიკოზობდა კეთილად კახეთს. შემდგომად მოკუდა ქს. ულთ, ქრ. ნთ:

გ სამოელ, კბ წელი ჭმთავრა:

შემდგომად ვაჩესა გამოირჩიეს გარდაბანელთა და დასვეს სამოელ დონაური: ეს სამოელ შეკრა გვაზს ხალიფს. ამან უშველა მაჰმედს, ამანვე გარდაუყენა გარდაბანელნი ბუღა თურქს-
181 კურას-ბოლოს, შემდგომად მოკუდა, ქს. ყდჲ. ქრ. ბა:

დ კაბრიელ, კ წელი ჭმთავრა:

ამან ჯამსა იყო იღარიონ ქართუმელი ნათესავით კახი:

შემდგომად სამოელისა დაჯდა ქორიკოზად გაბრიელ დონაური, ძმის-წული მისვე სამოელისა და ესე ქორიკოზობდა იხე შიხის ძის ჯამსა შინა. ამასვე მიუღეს გარდაბანი, შემდგომად მოკუდა ქს. ყპჱ, ქრ. რა:

ე ფადალა, იე წელი ჭმთავრა.

მერმე დაჯდა ქორიკოზად ფადალა არქიმანდრიტი ბრძენი, გონიერი და სჯის შეუნელებელი, ამან კვალად დაიპყრა გარდაბანი. შემდგომად მოკუდა ქს. ეჯგ, ქრ. რგ (ვარამად ერისთავის ამის ქვეითი მეჭურობელნი კახეთისანი ამისი ძენი და შთამომავალნი არიან, ვითარცა სხვაგან ვარ მოიხსენებიან).

ვ კვირიკე, კვ წელი ჭმთავრა.

შემდგომად ფადალასა დაჯდა კვირიკე ქორიკოზად: ესმა ამისსა შემოვიდა კახეთს ამირა საგარიანი. ამ ამირ ალიღო უკვარმა და ბორკმა. ხოლო კვირიკე მიჰვარდა წინაშე ამირისა: არამედ აქამომდე წერეთთა მეფეთა სახელნი არა ჰრიან წარმოჩენილნი და ქმნულებანი მათნი და არა მოიხსენა, ვისადგან იუენენ მშვიდობით და თვისად. ხოლო ა წ შეემტერა რა ესე კვირიკე ქორიკოზი კახეთისა ადარსასე პატრიკსა წერეთის მეჭურობელსა და ვისად-გან შეიწუნარა კვირიკემე ამირ აგარიან-მან და მოიცა ამირისა-გან კვირიკემ ძალი. არამედ ადარსასემ ამით გარდაწყა იკადრა მეფობით წოდებად თავისად. გარნა პატრიკად. ხოლო შემდგომად მტრად ადარსასესა მოიყვანა კვირიკემ მეფე აფხაზთა კოსტანტინე ქს. ეიე. ქრ. რლე: მერმე დაზავდენ ვეკანნი, ვითარცა აღვსწერეთ და დაშთა წერეთი ადარსასე პატრიკსა, ხოლო კახეთი კვირიკეს: შემდგომად მოკუდა კვირიკე ქორიკოზი ქს. ეაწ, ქრ. რლწ: ხოლო ადარნასე პატრიკ-მან მოგვარ ტოლი ძესა თვისსა ასული ადარსასესი და დაჲ გურგენ ერისთავ-ერისთვისა ძის ძისა ამოტ კურატპალატისა სახელით დისარ და ამის ძის იხანისამდე იყო წერეთი მწვალებელი ქრისტეს ჟამადმე აქამომდე. ხოლო ამან დისარ დედოფალ-მან მოაქცია წერეთი სომეხთა წვალებისა-გან მართლ-მადიდებლობისა აღმსარებლად.

ზ ფადალა, ია წელი მთავრა:

ხოლო კვალად კახეთს შემდგომად კვირიკესა დაჯდა ეე მისი ფადალა ქორიკოზად: ჟამსა მისსა მოვიდნეს სარკინოზნი სჯნი და მოსტყვევნეს კახეთი და წარიღეს სჯათა ჯუარი დაშრიალი: არამედ რა იხილა შეავება ფადალასი ძე-მან ადარნასესა-მან და ქმარ-მან დისარ დედოფლისა-მან კვალად დაიპყრა კვირიკესა და კოსტანტინე მეფისა-გან მილებული წერეთისა თვით-

ვე ლი ოროდ კვლად მეფედ: ხოლო ამან უპატრა ქორიკოზ-მან უშველა ჰაზარათა მეფესა გიორგის, რამამ მოაქცა უფლის-ცხეს ძესა თვისსა და შემდგომად ამისა მოკუდა უპატრა ქორიკოზი ქს. შკთ, ქრ. რმთ:

ჳ კვირიკე, მზ წელი მთავრა:

და დასჯდა კახეთს ქორიკოზად კვირიკე ძე უპატრისი: ამას განუდგნენ გარდაბანელნი და მოითუასეს გიორგი მეფე ჰაზარათა, შეიბერა კვირიკე გიორგი მეფე-მან და დაიბერა კახეთი თვით: ხოლო შემდგომად გიორგი მეფის ძიგუნდილისა და ლეონ ძისა მისისა ძიგუნდილისა დაიბერა კვირიკემან კახეთა: შემდგომად ამან კვირიკე-მ მისცა ადარნასე ძმასა მისსა დიმიტრის ჰაზარათა მეფესა. კვლად ამანვე კვირიკე-მ გამოიყვან უფლის-ცხიდამ მეფე ბაგრატ და დედა მისი გურანდუხტ: ესენი კვირიკე დაუზავა დავით გურგენისძესა. შემდგომად ამისა მოკუდა ქს. შოგ, ქრ. რჟვ

თ დავით, ლდ წელი მთავრა:

შემდგომად კვირიკესა დაჯდა ძე მისი დავით ქორიკოზად: ესე დავით ქორიკოზი და მეფე ბაგრატ შეიბრძნეს და აძლევა ბაგრატისა-გან დავით. არამედ შემდგომად კეთილ ქორიკოზობისა მოკუდა დავით ქს. ჩა, ქრ. ხლ:

ი კვირიკე, დიდი კ წელი ჰმეფა:

ხოლო შემდგომად დავითისა დაჯდა ძე მისი კვირიკე ქორიკოზად. ესე კვირიკე შეიბერა მეფე-მან ბაგრატ და დაიბერა კახეთი თვით. ხოლო ჩერეთს მომკვდარ იყო იშხანიკ და არღარა ვინ იყო მკვიდრი, თვინიერ დისარ დედოფლისა: მოვიდა ბაგრატ მეფე, დაიბერა თვით ჩერეთი და წარიღვანა დისარ დედოფალი და დასხნა ერისთავნი თვისნი: ხოლო შემდგომად ბაგრატ მეფის სიკუნდილისა ამან კვირიკე-მ დაიბერა კახეთი და ჩერეთიცა და იწოდა მეფედ კახთა: გაჰხა თუ ისხნეს ერისთავნი ჩერეთს. არამედ ამან კვირიკე მეფე-მან უფროს განამტკიცნა და დასხნა სამი კახეთს და ოთხი ჩერეთს და კახეთისა ერთი რუსთავს და მისცა სრულიად კუხეთი, რომელ არს ნაკლები, უარჯია, ჰაღიურსა-მგორი, უკარმა, ლილო, მარტყოფი, გრდანი,

ხერკი და თიასეთი, არაგვის კერძო ჟინვანამდე; შეორე დასვა კვეტერასა და მისცა უკარმას ზემოთი ორთა მთათა შორის, რომელ არიან კახეთისა და კუხეთისა, ვიდრე კაკასამდე და გარდმდე. ესე არს ერწოთიანეთი, ფშაველნი, ძურძუკი და ღლიღვი: შესამე პანკისისა ანუ შარილისისა და მისცა წერეთის სამხრეთ-ჩრდილოეთი კავკასამდე და კახეთის მთამდე თუშეთითურთ: ხოლო წერეთს დასვა შირველი ხორნაბუკს ანუ ხორანთას და მისცა ქისაყე და გარეკახეთი კუხეთის სამხრეთამდე, ალაზანსა და მტკვარს შიგნით და წერეთის მთიანი მეორე ვეკანს და მისცა ქისიყის სამხრეთ-დასავლეთით თურდოსუბნამდე და ალაზანსა და წერეთის მთის შიგნითა, რომელ არს აწ შიგნით კახეთი. მესამე მაჭისა და მისცა მაჭის წულის ქვეით და ალაზნის ჩამოსავლეთი შაკიხითურთ და ხუნანახითურით: მეოთხე დასვა შტორისა და მისცა შტორის-ხევიდამ მაჭის წულამდე ალაზნის ამოსავლეთი დიდოეთითურთ, რომელ არს აწ გაღმაშხარი და ამასვე შეერთა კახეთი და წერეთი: კვალად ამასვე ჰქო სასახლე თიანეთს ხელოვანი, ამასვე ჰქო თელავს სასახლედ და ტახტად კახეთისა და წერეთისა განმდიდრდა კვირიკე და მოირჭმა ეოველთურთ და ამისთჳს ეწოდა დიდი კვირიკე, რამეთუ გამეფდა ესე პირველად და ჰქონა ესენი, რომელი დასწერეთ: ამასვე უშველა მეფესა ბაგრატს რანთა ზედა, ამასვე კვირიკეს მეფესა მოუხდა ოსეთა მეფე 182
ურდურჯ. ამან ურდურე გარდმოველო გზა ძურძუკთა და ღლიღვთა და შთამოვიდა თიანეთს და მოაოხრა კახეთი: ამას ეწუო კვირიკე მეფე შეკრებული სპითა და ბრძოლასა ძლიერსა ძლია ოვსნი და მოჰკლეს კახთა ურდურე მეფე ოვსთა, და მოწყვიტნეს ოვსნი: არამედ შემდგომად ცოტიელ მმართველ-მეფობისა იქო კვირიკე მეფე ნადირობასა შინა განშორებული ფიდარ გორთან და მოკლა ვინმე ოვს-მან მონა-მან დიდი კვირიკე მეფე კახთა, სისხლთაოთჳს ოვსთა მეფისა ურდურესა ქრ. ჩლთ, ქრ. სნთ:

ია გაკი, ით წელი ჰქეფა:

ხოლო კვირიკე მეფესა არა ესვა ძე, არამედ გაეშვილა დის-წული ოვსი სომეხთა მეფის სამშვილდელის დვითის ძე გაკი და შემდგომად სიკუდილისა კვირიკე მეფისა დაჯდა ესე გაკი კახთა მეფედ: ამან გაკიამ უშველა ბაგრატ მეფესა ტფილისის მოდგომასა ზედა, ესეცე გაკი შეება მეფესა ბაგრატს მიქელ გაბრიელის მთასა ზედა. ესევ მოვიდა წინაშე ბაგრატ მეფისა დარბაზობად, რაჟამს აღიღო ტფილისი ბაგრატ, ესე გაკი შველოდა ლიპარიტს ბალუშს ბაგრატ მეფესა ზედა. არამედ ჟამად ეშურა მეფესა ბაგრატს წერეთი და გაკის კახეთი. ხოლო შემდგომად მოკუდა გაკი ქს. ჩნც, ქრ. სოწ:

იბ აღსართან, კვ წელი ჭმეფა:

შემდგომად გაჯის დაჭდა ძე მისი აღსართან მეფედ კახთა. არამედ ყმმსა ამისსა დაიპყრა მეფე-მან ბაკურ უმეტესად წერეთი და შემდგომად მოსვლისა სულტანისა მივიდა აღსართან წინაშე სულტანისა და იქმნა მაჭმადიან. ამისათჳს მისცა სულტან-მან კახეთი და წერეთი სრულად ნაქონები ბაკურ მეფეს: ამანვე აღსართანს მოგვარეს ფადღლა განძისა ლტოლვილი და იქმნა რა კაცი აღსწერეთ: ამანვე აღსართან უშველა გიორგი მეფესა დიმიტრისა და სარგისოზთა ზედა. ხოლო შემდგომად გიორგი მეფის მოსლვისა სულტნადმ და სჯითა შემოტლისა ვეკვინის ცოხისა-გან ჴარეთს ესეე აღსართან წინაშე სულტნისა და უმეტესად დაიმტკიცა და წინა-დაიტვითა რჩულითა მაჭმადისთა, ამისათჳს მოსცა მასვე სულტან-მან წერეთი და კახეთი: მერმე მოვიდა და დაიპყრა ორივე და მართუალ თჳით. არამედ შემდგომად მოკუდა აღსართან ქს. ჩჯდ, ქრ. ცდ:

იგ კვირიკე, იწ წელი ჭმეფა:

დაჭდა შემდგომად აღსართანისა ძე ამისი კახთა მეფედ კვირიკე. ესე კვირიკე იყო მხნე, ხოვანი და მეფობისა ღირსი და ჭეშმარიტი ქრისტიანე: ამას კვირიკეს მიუდო დავით აღმაშენებელ-მან ცოლ ზედა-ძნისა, არამედ შემდგომად კეთილ მეფობისა მოკუდა კვირიკე ქს. ჩრბ, ქრ. ცკბ:

იდ აღსართან, იწ წელი ჭმეფა:

გამეფდა ძე კვირიკესი აღსართან, არამედ იყო ესე უგვანი, ცუნდრუკი, გულად-მქცევი და შეუმსგავსი მეფობისა: ხოლო შემდგომად სამისა წლისა ამ აღსართანის მეფობისა შეიპყრეს წარჩინებულთა კრა-კახთა უგუნურებისა-თჳს ესე აღსართან და მისცეს მეფესა დავით-აღმაშენებელსა: მაშინ დაჭდა აღმაშენებელ-მან დაიპყრა სრულიად ყოველი წერეთი და კახეთი და ამიერ ჴმით-გან თჳე ერთ-მეფობასა შინა, ვიდრე ოწ მეფის გიორგისამდე წელი ცჯგ: არამედ ესე აღსწერეთ მოკლედ. ვინაჲ-გან ერთობის ქარტასა შინა აღგვიწერიან, ჴარნა ჰქა წარმოვჩინეთ შუასადსად:

ალმოჩენა და დაბერობა აწინდელთა მეფეპატრონეთა კახეთისა

ხოლო განუდგნენ რა ოცნ მეფესა გიორგის ქს. ჩუკა, ქრ. რანდ, და დაგით დიბერა კახეთი. არამედ ამ დავითისას, არა ვითარცა კახნი ბატონის სარწმუნო არს და სიგონებული კრეთ რამეთუ იყო უსე დაგით ძე ალექსანდრესი ძმისა დავითისი და ამ ალექსანდრეთ განჭეთ ძენი თვისნი, უხუცესსა ბაგრატს მისცა იმერეთი, მეორესა გიორგის მისცა ქართლი, სამხრეთი და სამცხე-ჯავახეთი, მესამეს ამ დავითს მისცა ჭრეთი და კახეთი. არამედ ჭმას ვიხილვეთ არა ქვრეთ, რამეთუ ვინადგან არა იყო ჩვეულება მეფეთა და უფროსის ბაგრატონთა შინა, რათამცა განხეთქილება ექმნათ სამეფოსა. გარნა უფროს განუხეთქელობასა მცდელობდნენ და არცა რადენდნენ სიცხლეთა, ვითარცა სჩანს. გარნა თუ ძეთა დასხმიდენ არა მეფედ, არამედ ერისთავად. მორჩილად მეფეთა და ვინადგან არცა ეგდენ დიდ არს, რათა დგეს წინაშე მტერთა სამოსამეფოდ მეორე, ვიუწყებთ ცხოვრებათა, გუჯრებთა და ქორონიკონებთა-გან, რამეთუ იყო ერთმეფობა ბრწყინვალის მეფის გიორგიდამ, ვიდრე ოცნ მეფის გიორგისამდე, ვითარცა ჭმსა ბაგრატ მეფისასა, მოსლვასა თემურისასა და ალექსანდრეს მცხეთის ალმაშენებელისასა, რამეთუ არა ძალედვათ ქმნად იგინი, რომელნი აღწერილ-არიან და სხვანიცა. მუსამედ, არა იყო იგი ალექსანდრე მეფე ქართლისა, არცა ძე დავითისა, არამედ იყო ძე ბაგრატის მძლე მეფისა ძმისა იმერთასა, და არცა ესვა ამ ალექსანდრეს სამნი იგი ძენი, არამედ მხოლოდ დიმიტრი, და ამ დიმიტრის ძე ბაგრატ განუდგა გიორგის ოცნ მეფესა, და უკეთუ მცხეთის-ალმაშენებელის ალექსანდრეს ძენი იყუნეს იგინი, არა ესვა ალექსანდრეს იგინი. არამედ ვიხტანგ შემდგომად მისა მეფე ბ, გიორგი ოცნ მეფე და მესამე დიმიტრი, რომელი წარვლინა წინაშე ყენისა და პატივ-ცემული მოუვლინესნი ეული გუჯრითა და ქორონიკონებითა ჭრეთ არიან: და კვალად უკეთუ მის ზეითის ალექსანდრეს ძე იყოს დავით, ვერ მოსწუებიას დვით, გიორგი და ალექსანდრე ვ-გიორგისამდე, ვინად-გან ვსცნობთ ქორონისონსა სიკუდილსა ალექსანდრესსა ვ-გიორგის-გან, რომელს რიცხუს მოკლა, რამეთუ გარდახდნენ მის ალექსანდრედამ ვ-გიორგისამდე წელი რკბ: მეოთხე, რამეთუ მცხეთის-ალმაშენებელის ალექსანდრესი წარმოვაჩინეთ. გარნა ესეცა იუწყე, რამეთუ ამის წინათა მეფეთა ჭმთა შინა, ანუ ცხოვრებათა, ანუ გუჯართა და ქორონიკონებთა შინა არა სადა ვიხილვეთ კახთა მეპატრონეთა მოხსენებასა, ვრა-თუ შემდგომად ალექსანდრე ოვ მეფისა კვალად ვინამენი იტყვიან ძეთა აღსართანისათა უოფად მათ. არამედ ესე უმეტეს შეუმცდარებელ არს თქმად. ვინად-გან აღსართანის ნათესავი მოსწყდა ჭმისაგე დავით-ალმაშენებელისასა, ვითარცა ითქვა. მეორედ არა იქმნას გუარი ქართ წელსა, არა თუ იყოს ჩინებული და დაბრეულ მოსახსენებელად. მესამედ, რამეთუ არა სადამე ვიხილვეთ კვალად მოხსენებასა, ანუ უოფნასა მათსა ალმაშენებელიდამ ოცნ მეფის გიორგისამდე: ხოლო არამედ ბაგრატონთა ჩამომავლობა მათი ძლე-

უფ ღოფად. ამისთჳს რამეთუ ჩუენებაჲ იოა სჳრთველოჲს ნათესავთა-გან მაშინ, რამეთუ არა ვისმე
მპატრონებდიან, ჩუეთ ჭეშთ მეფეთა მეფეთა ნათესავი. გარნა უკეთუ განდგა გრიგოლი და მის
183 ჯამსა შინა სხუანი არღა-რა ვან იოა მეფეთა ნათესავი: მეორედ, უკეთუ მოახთესვეთაგანი მეფე-
თა არა იყოს დაჲთ მასვე ჟამსა კუნ იკადრებდა მეფედ წოლებად და სწორ-ყოფად და ვერცა
გჳპრობდა მეფეთა, ვითარცა ათაბაგი, დადიანი და გურიელი და სხუანი. არამედ თუცა ესენიცა
განდგეს, გარნა ესა მეფედ, არამედ მთავრად, ვისდა-გან განმკრძალებულნი აქჳნდათ სერისთონი
თჳსნი პარველად: გარნა ზენაჲ მჯობი ჰყოფდეს, ვისდა-გან არიან მესისხლენი მამა-ძმათა თჳსთა
ცუდად და კეთილ-შემძლებელთა წარჩინებულთა თჳსთა და სხუათა მიყოლითა და მინდობითა
საქმეთა თჳსთა განსპრთჳენ და ჴელოჳნ, და არა თჳით თჳსით თჳსით, რამეთუ არა სადა ცხო-
ვრებასა შინა ვახლავთ ქრისტეთა ბაგრატიონთა ტომსა. არამედ ვისდა-გან ბნელი და უჩინო არს
ცხოვრებაჲ და ძნიად გამოსაჴჳლეველი. განა რაოდეს შესაძლებელ არს გუჯრებთა, სიგელებთა და
ქორონიკონებთა-გან წარმოვაწესათ, რამეთუ ესე დავით ანუ არს წერათ და კახთა ერისთავთა-
განი კრთი განდგომილი, ვითარცა გრიგოლი მთავარი. არამედ ესე უღონოებს, ვისდა-გან საგო-
ნებელ არს სხუათა ერისთავთა არა დამორჩილებად მისდა: ხოლო უკეთუ გრიგოლისასა იტყჳს
ვინ იოა თჳთ კახეთის ერისთავი და დაიწერა კახეთი და არა წერეთი, რამეთუ არა ერჩდა ადარ-
ნასე: გარნა ესწერათ ჩუენ მეფის ალექსანდრეს მცხეთის-აღმაშენებელის ძის დიმიტრის ქედ და-
ჴდომ, რამეთუ აქუნდა საერისთოდ ანუ სუფლისწულოდ (ვითარცა ჩუეულებაჲ არს სჳრთველოსი)
კახეთი ანუ წერეთისა შინა. ამისთჳს რამეთუ ალექსანდრეს მცხეთის აღმაშენებელს არა ესუა
ძჳ, თჳინიერ რამელი ზედ ჴსენწერეთ, მოწმობითა მითჳე აღწერილითა და ამითი ბაგრატიო-
ნობაჲ მისი და ჩამომავალთა მისთა დიმიტრისა-გან და თჳინიერ მისა არა. და თუ ვის გნებავს
უმეტეს ამთგანი ანუ მოწმობითა სხუა იგულჳეთ. ხოლო ჩუენი გამოკჳლეული ქუემორე საჩინოდ არს:

ცხოვრებაჲ აწინდელთა მეპატრონეთაჲ:

მეფე დავით ა, ე წელი ჴმეფა.

ხოლო რაჟამს იძლია ოდ მეფე გიორგი ჩიხორს ბაგრატისა-გან და შემდგომად თჳრიყ
გილაჭის თჳშურასა-გან, მერმე შეჳკრიბილ-იქმნა ყუარუყარე ათაბგისა-გან და დაიპყრა ქაროლი
ბაგრატ მეფეჲსნ ძმართა-მან და იწყო პყრობად კახეთისად. ამის-თჳს შეიზრახნენ მაშინ წარ-
კახთა წარჩინებულნი და ერისთავნი და არა ინებეს მეფედ თჳსად ბაგრატ, ვისდა-გან განდგნენ

სხვანიცა და ცამოირჩიეს მუნვე მეოთი ერისთავთაკანი ანუ გამოკუნძულული ჩუენი ესე ო ჯ მეფის ალექსანდრეს ძის დიმიტრის ძე დავით და დასვეს, ფიცარცა მეფე, რათა აქუნდესთ თავისუფლება შეღიღობათა ამჭო შინა: ხოლო ორდეს განთავისუფლდა ოძ გიორგი მეფე, შეკრებული სპითა ათაბაგითურთ მოვიდა დავითსა ზედა: მაშინ კვალად დაუტევეს ქართა დავით და მიეროდნეს მეფესა გიორგის და დაიპყრა მეფემან გიორგი ქართა. ხოლო დავით იყიდა დედოფალი თვისით დიდოეთს და დიდოთა შეიწუსარეს იგი და ჰხელთესცეს კაცადვად: მაშინ გიორგი მეფემან ვერღარა ავსო დავითს მუნ, ვისდაგან აქუნდა შინაგანი განუსვენებლობა. არამედ შემდგომად სამეფოდისა მეფისა გიორგის ნამოიუანეს კვალად დავით დიდოთაგანთ ქართა და დასვეს უმეტეს მტკიცედ მეფედ კახთა და იტუეანცა, რამეთუ აკურთხეს პატრიარქმან ქართა. ჩუათ, ქრ. რნზ, რაჟამთუ იხილეს განსვენება თვისი ქართა ამისაგამო, ვისადაგან კოსტანტინე მეფესა აქუნდა მას ქართა დიდი განუსვენებლობა. არამედ კურთხევასა პატრიარქისასა წარვიდნეს რომელნიმე ეპისკოპოსნი და წარჩინებულნი ქართანი, და არცა უტევებდა კოსტანტინე მეფე პირობად დავითს მარტოოჭს, სპეურამოს და ხერკსა, და ვერ ბრძო დავით კოსტანტინეს, ვისადაგან ეშინოდა ერისთავთაგან, არამედ მცდელობდა განმკვიდრებასა ქართასა, გარნა მცირედსა შემდგომად დასრულდა ვითარებასა შინა და მოკუდა. ქს. ჩუოა, ქრ. რნთ.

ბ მეფე გიორგი ა, კა წელი მეფა.

შემდგომად დავითისა დაჯდა ძე მისი გიორგი მეფედ კახთა (არამედ ვითარცა სხვანი იტუეან დავან) და ეკურთხა პატრიარქსა. ხოლო ესე გიორგი, ვისადაგან მცდელობდა მეფე კოსტანტინე ქართა ერისთავთაგან კვალად შეერთებასა და ერთმეფობასა, ამისთჳს მიერთო იმერთა მეფესა ბაგრატს და დაიპყრა სრულიად კახეთი: მაშინ მოსჭრა ერისთავნი ქართა შინა და დასხნა მოურავნი დიდთა და მცირეთა ადგილთა, ვითარცა არიან დღემდე. მოურავი ქისიყისა, გლისენისა წუქეთისა, დიდოეთისა, თიანეთისა, ჭიაურისა, შიდა-ყუარლისა, მარტოფოსა, ერეშისა, ჰანკისისა და სხვანიცა და განჴო ოთხს-სადროშოდ, ვითარცა ადგსწერეთ და მასცა დროშანი ეპისკოპოსთა, რათა არა განიმკვიდრონ მთავართა და დაიპყრან შეუცვალებლად და ამითი ერთგულჴუნეს მრავალნი: კვალად ჴქო ალავერდელი ეპისკოპოსად, რამეთუ იყო აქამომდე ამბა და მონასტერი და მისცნ სამწყსო და ხარისხი თავკახთა ეპისკოპოსთა: კვალად-ჴქო ერეში ქალაქი და ტახტი პატრიარქთა და შეინობა დიდი: ამასვე მოსჭრა სახელი ერეთისა და იწოდა, ვითარცა ადგსწერეთ, არა მისცა მოსკრაფა ძალი. არამედ თჳით დაიპყრა: ჭანჯ თუ იწოდა ოვისთაგან

შეუდგა. არამედ გარემოსი თვისნი კახბატონად უწოდებდენ: ამათ არა მორჩილებდენ თუშნი და ფშაველნი, არამედ დიდოური ერთ-გულებისათჳს დავითისა ერთ-გულებდენ ამას და მსახურებდენ: ხოლო მოსლვასა უზუნასან უკუსისასა, რა მოსრნეს ხერკი, საგურამო, მარტყოფი და თიანეთი, ამან გიორგი უძლეველ ქუენსა ძლევით დიდი და ტუეენი ქალ-ურმანი და ალუთქვა მორჩილება და დაჰდგრა მშვიდობით: ხოლო შემდგომად ესრეთ გიორგის მეფე კოსტანტინე მწყობასა სპარსთა და სომეხთა ზედა და არა ინება გიორგიმ, რათა არა იქმნას ჭეშტად შეურთებად: მერმე მოსლვასა ალუფუ-ქუენისასა ჰკრ კვალად გიორგი მშვიდობით. გარნა მცდელობდა ურჩთა შეუნდობად და თჳსთა ამაღლებისა, ალაშენს კახეთი და განსვენს, ვინად-გან აქუნდა მშვიდობა: შემდგომად მოკუდა მეფე გიორგი ქს. ჩუებ, ქრ. რაბ:

ც მეფე ალექსანდრე ა' ით ჴმეფა.

184 დასჯდა შემდგომად გიორგისა ძე მისი ალექსანდრე, მკურნალებით ბოდვესვე (1) მეფედ (ვინაჲცა იტუედას ალბერდს): ესე ალექსანდრე იყო შვენიერი, ჭაბუკი, ახოვანი, მოისარ-მოსვლასა ზედა, სიცილით და უბრო, კეთილ-უბოროტო, მოწყალე, მშვიდი და მდაბალი: ამას ესხნეს ძენი: გიორგი და დიმიტრი. ესე დაზადა მეფესა ქართლისასა კოსტანტინეს და განაჩინეს სიზმარი ღმრთისა და იყო მიერით მშვიდობა და მეგობრობა ურთიერთას: ხოლო ყმისა ალექსანდრესა განმარხვად შაისმაილ ძე შიხისა და აღიღო შაჰ-აისმაილ ადრიბეჟანი და შირვანი ქს. ჩუ, ქრ. რაბც, თებერულსა შჳ: ამან ალექსანდრე-მ წარუვლინა შაჰ-აისმაილს შირვანს ძე თჳსი დემიტრი ძღუნით დიდით და ტუეით ქალ-ურმათ და მიუმტნო მორჩილება: ხოლო შაჰ-აისმაილ ეპყრათ შეწყნარა და წარმოუგზავნა დემიტრი ნიშნით და ზავით მშვიდობისათ: ამანვე ალექსანდრე-მ უშიკსად დაჰმშვიდა კახეთი და მოიმტკიცა თჳსად, ალაშენა და განავრცო და მრავალს გუართალად. არამედ ძე მისი გიორგი იყო ბორკტ, მეშურნე და მესისხლე. გარნა ვერ ანებდა შიშით მამისით და უტკოდა მამასა კირთებასა ქართლისასა და გარემოთა თჳსთა: ხოლო ალექსანდრე ვრცა-ლი თუ ისმენდა და ასწავებდა ძესა სიმშვიდესა და უშფოთველობასა, რამეთუ აქუს ალბერა დიდი რისხვისა ღუთისა შფოთისა. არამედ გიორგი ამისი არა მსმენელი ეშურა მუნობასა მამისასა, რათა ჰყოს წადიერება თჳსი. გარნა იცა ყმიცა სათურცლეს მდგომის მამისა ზედა უკრძნეულობა ძისაგან ესე ვითარისა-თჳს, მოჰკლა ღალატად გიორგიმ მამა

(1) ბორჯომ ურეთ

თვისი მეფე ალექსანდრე და შეიპყრა ძმაცა ხუისი დიმიტრი, რომე არა იქნებოდეს სჯულისათვის რამეთუ აქუნდა შური მიერ ყამთა-გან, რამეთუ წარაგდინა მუხა-მას თვისა-მან წინაშე ეკლესიის და აღმოხადნა მასცა თვალნი ქს. ჩ[illegible]ია, ქრ. რ[illegible]თ, და მერმე ყამთა-გან უწოდეს ავ-გიორგი.

დ მეფე გიორგი ბ (ავ-გიორგი), ბ წელი ჭმეფა:

დაჯდა მამისა და ძმისა მკლველი ესე გიორგი მეფედ კახთა და დაიპყრა კახეთი სრულიად. არამედ არა-თუ გმა იყო სიბოროტე იგი და გვალად აღიყსო შურითა და იწყო კირთებად დავით ქართველთა მეფისა და რბევად და ოხრებად შიდა-ქართლისა მოსათესავეთა და ერთ-ჯულთა თვისთა, ვითარცა აღვსწერეთ. ხოლო შემდგომად მოკლეს ავ-გიორგი ქს. ჩ[illegible]ეგ, ქრ. ს[illegible]

დ bis დავით ჱ ქართლის მეფე, ზ წელი ჭმეფა:

მაშინ შთამოვიდა მეფე დავით კახეთს და დაიპყრა სრულიად კახეთი. ხოლო ურმა მცირე ძე ავ-გიორგისა შვიდის წლისა ოდეს დედით თვისით დამალა სვეტიცხოველს-მან ჩოლაყა-შვილ-მან გარსევან (და ჰქო. ერთ-გულება დიდი) სახლსა თვისსა და ზრდიდა მას. ხოლო დედა მისი ცოლი ავ-გიორგისა მეცვალა ნათესავი იყო გარსევანისა: ხოლო შემდგომად ერმისა ამის ლევანსა ეთქუა მეფედ და ამის-თჳს წარმოევლინა ბაგრატ ძმა თვისი სჳით. ესე ჩამოვიდა კახეთს, ამან დასდვა შიში დიდი და შეიფიცნა სრულიად არა ეთვისა და უწყებისა-თჳს ლევანისა. არამედ გარსეგან-ჰქო მცბიერობა იგი, რომელიცა აღვსწერეთ და მერმე გულ-ჩარო[illegible]ლნა ბაგრატ უგუნ-იქცა ქართლსავე სჳითურთ: ხოლო გარსევან წარიყვანა ლევან ციხესა შინა ო[illegible]ნისასა. არამედ შემდგომად მოსლვისა შჳ-ისმაილ შეჯანისასა ქს. ჩ[illegible]ეს, ქრ. ხგ გამოიყვანეს ლევან ო[illegible]ნის ციხიდან ჩუმოურთა კახთა და ჩამოიყვანეს კახეთს. მაშინ მიერთჳნეს ეთველნი კახნი და დაიპყრა ეთველი კახეთი: ამის-ამან მცირობ-მან მეფე-მან დავით გარდმოველო გომბორი სჳითა დიდითა. არამედ ვერ წინა-აღუდგა ლევან და შევიდა ციხესა შინა თავსა მაღრანისასა. ამას მოაწია დავით მეფე და შეამჭირა ფრიად. არამედ ზაკვითა მთავარ-ეპისკოპოზისათა განმაგრდა დედა ლევანისა ციხესა შინა და უგუნ-იქცა დავით მეფე ქართლს ოსმალთა ზედა: მაშინ გამოჯდა ლევან ციხიდამ, შემოიკრიბნა კახნი და წარუვლინა ფარულად კაცი გურიელს მამიას და მოითხოვა ასული მისი თანაცოლად და ითხოვა მწე-ობად მის-გან: ესმა მას მეკობარი ეგუნენ,

ხაბაგი და გურიელი ხოლო გურიელმან მოსცა ასული თვისი და აღუთქვა მწე-უოფა: არამედ მოსრნა რა ოსმალნი დავით მეფე-მან შთამოვიდა კვალად კახეთს სპითურთ და მოადგა ლევანს მაღაროს შეოყსა, რამეთუ მიერთუნეს დავითს ზემოურნი კახნიცა. ეწყო მუნ ლევან სიმაგრითა გაბა მცირითა სპითა, აძლია დავით მეფე და წარვიდა ლტოლვილი ტფილისს. მაშინ ლევან შე-მოიკრიბნა ყოველნი სრულიად კახნი, მივიდა ბოდბეს და ეკურთხა მეფედ ქს. ჩფკ, ქრ. სწ:

ე. მეფე ლევან ა, ნდ ჭმეფა:

ხოლო დაჯდა ლევან კახთა მეფედ და დაიჭირა საზღვარი კახეთისა. მაშინ ესმა, რამეთუ კრძო გურიელს დავით მეფისა-თჳს და იდგა მუხრანს, წარვიდა სპითა ლევან მსწრაფლ და მივი-და მუხრანს. არამედ გურიელი აიძულებდა და განაზრახებდა, რათა ჭყოს ზავი და სიყვარული დავით მეფისა თანა, ვინადგან დავით მეფე წადიერებდა კვალად ბრძოლასა და შურ-გებასა გუ-რიელისასა: ხოლო ესე ლევანს და ეზრახნეს დავით მეფესა და მისცეს რა იგი ინება და ჭეფეს ზავი განმრიებათა საზღურისათა და მტერ-უოფა მტერთა ზედა და სიყვარული მტკიცე და შე-მდგომად ურთიერთას ხიდვისა წარვიდა გურიელი თვისად: ხოლო ლევან მოვიდა კახეთს და წა-რავლინა მოუვანებად ცოლისა თვისისა. ვრცელ ქალსა მას ეხილვა სიზმარსა შინა. „რამეთუ წარ-ბოეანს დადებული გონმე ცოლად და მთასა ერთსა იხილოს მოგზაურ-მან შინდი თეორი, მდგო-მარე შეუნიერს ადგილს, აღუშენე მუნ მას ზედა მონასტერი ღუთის-მშობლისა.“ ხოლო წარმო-ევანეს რა შჯულთა, გარდახდნეს განსუენებად და სიმხრობად, მაშინ იხილა თისათან შინდი იგი საზმარ-ხილული და აღუთქვა აღშენება ტაძრისა, ვითარცა სმენოდა, მუსიდამ მოიღვაწეს გრემს და ჭეო ქორწილი ჯეროანი ღუონ: ხოლო ამან ლეონ აშველნა დავითს მეფესა სპანი შჯ-ისმა-ელს ზედა. ამანვე ლევან იხილა სიზმარივ ხატი სიონისა ღუთის-მშობელისა, რომელი განსძარ-ცა შჯ-ისმაელ, რამეთუ არს ნათლუხის ჭალასა შინა, წარვიდა და ჭეოვა იგი და წარმოიღო და შეამკო და წარვლინა კვალად ტფილისსე სიონსა შინა: ხოლო შემდგომად ლევანს უშვა ცოლ-[85] მან თისათან ძე ალექსანდრე ქს. ჩფკზ, ქრ. სიე, შემდგომად კვალად უშვა ძე იესე, შერმე გა-ნგებეა ცოლი თვისი თისათან ლევან, ნებითავე თისათისათა, ვინადგან იყო ლევან ფრიად მეტად ძალი და არლარა ინება მეულლეობა მის-თანასა. მრისხანე-მან ამის-თჳს ლევან წარატანა ძენიცა თისათანი. ხოლო თისათან მოვიდა შჯამთას და აღუშენა მონასტერი შინდსა მას ზედა მზითვითა თვისითა და დაუდგინა მოძღვარ-მოძღვარი და შესწირნა დაბნებნი მოსულიდულივე თვისი და თავისგან მუნ ჰაგუნდამდე. ხოლო შემდგომად მისა მოიყვანა ლევან ცოლად ასული შამხლისა და ქორწინა მის-თანა და შემდგომად მიდგომილ-მან უშუნა ოთხნი ძენი შემდგომად შემგომი.

გიორგი, ლიმურზა, გახტანგ და ხოსრო; ხოლო ქსე ლევან მეფე, გიორგი და ბაგრატ შეფენი წარვიდეს იერუსალიმს, ვითარცა აღვსწერეთ და შემდგომად ოდეს მოვიდა შაჰ-თამაზ და შეძურა ტფილისი უკუნიქცა და დასდგა უარაბელს მეფედ მუნ ლევან წინაშე შაჰ-თამაზისა ქს. ჩფლგ, ქრ. სკდ:

ამას პატივ-სცა შაჰ-თამაზ, ანიჭა და გამოუტევა თჳსადვე. არამედ მჭერობელი შაჰ-შირვანისა ასან-ბეგ მორჩილებდა შაჰ-თამაზს და განზრახვითა ქეყნისათა გჳირთებოდა კახეთს ასან-ბეგ, რამეთუ უკეთუ ავხოს ლევანს ქეყნის მის მიერ სიძლიერ ასან-ბეგ, ვისაც-გან კახეთი იყო ფრიად შენი და მაგარი: ამისი მხილველი ლევან ეზრახა მშვიდობასა და არა ინება მშვიდობა ასან-ბეგ. ამისთჳს შემოიკრიბნა სპანი ლევან და მიუხდა შაქს, ეკეთა ასან-ბეგ და ბრძოლასა შინა ძლიერსა იძლია და ვერღარა გაუსწრა და მოკლეს ასან-ბეგ და მოსწუეტეს სპანი მისნი, მოაოხრა და მოსტუეენა შაქი, ალიღო ალაფი დიდი და მოვიდა გრემს ლევან: არამედ ამასწინათ-თა კახთა მეფეთა არღარა მორჩილებდენ ფშავ-ხევსურნი და თუშნი და ამან ლევან დაიპურნა არა ძალითა. არამედ აღუთქვა, რათა ცხოვარნი მათნი უგნოდ მძოვარ-იყუნენ კახეთს და მისცა შეწირულობა ლაშას კუპარსა თიასეთს შინა და მიერითგან მოსტემდენ ლაშქრად და ბეგარასა ჰგვალად ოდეს დაიპურა რუსთა მეფე-მან ოანე უაზასი და აშტარხანი და თერგი და დასხნა ყაზახნი თერგს და თარღუს მცველნი თჳისნი. ამან ლევან წარუვლინა და ითხოვა სპა მისი მცველად ციხეთა კახეთისათა. ამან მოუვლინა და დაადგინნა ციხეთა კახეთისათა რუსნი: არამედ განძლიერდა შაჰ-თამაზ, წარგზავნა სპანი რუსნი რუსეთადვე და აუწყა განძლიერება შაჰ-თამაზისა, რათა არა მოსწყდენ სპანი თქუენნი ქეყანასა ჩემსა:

ხოლო შემდგომად მოტყუებისა შაქისა ლევანისა-გან ქს. ჩფმზ, ქრ. სკე კზრახნეს მეფე ლუარსაბ და მესხნი ლევანს მტერობად სპარსთა. შაჰ-ნი ლევანცა აღუთქვა ასანბეგის ეო-ფილისა-თჳს და უწყეს სამთავ რბევა და ოხრება ადრაბაკანისა მრავალთა კამთა: ხოლო შირვანელ-თა დაისვეს ძე ასან-ბეგისა დეგრამ მაჰმად და ესე არა დაეშორჩილა შაჰ-თამაზს. არამედ განა-მაგრნა ციხენი და სიმაგრენი, და დაადგრა თჳისად: ამისა შემდგომად მოცალე შაჰ-თამაზ მოვიდა უარაბელს სპითა და იწყეს საქართველოსათა მაგრება ციხე სიმაგრეთა. შაჰ-თამაზ ეზრახა გიცით ლევანს: „უკეთუ მორჩილ-მექმნე იყო თავის-უფალ ქვეყნით შენით ფრიად და მოგანიჭო ნიშნება დიდნი.“ ამის-მან მსმენელ-მან ლევან და მტერობისა-თჳს დავრდ-მაჰმადის და ფიცისა და ქვეყნისა თჳისის უგნებელობისა-თჳს განუტევა სიყუარული საქართველოსათა და მივიდა უარაბელს წინაშე უეცნისა: მან პატივ-სცა და ანიჭნა დიდნი: მკრმე წარავლინა უეცნ-მან სპანი შირვანს, ამათ დაესხა დავრიშ-მაჰმად და მოსწყვიტნა სრულიად სპანი შაჰ-თამაზისანი ქს. ჩფმზ, ქრ. სლგ, თთრულს შნე: ესმა შაჰ-თამაზს, აღიმხედრა და შეიდა შირვანს, ეზრახა დავრიშ მაჰ-მადს დამორჩილებასა და მიუტეოს უოველნი შეცოდებანი: ხოლო მან არა ინება. არამედ დაესხა კვალად სპათა შაჰ-თამაზისათა და იძლია მათ-გან დავრიშ-მაჰმად და ტოლუელი

შეიდა ტახტსა შინა გულისტანსა. მაშინ წარავლინა სპანი და მეფე ლევან სპითა თვისითა ეერ-მან მოდგომად გულისტანისად და ბრძოლად ძლიერად: ხოლო მცირედსა (1) შემწირდა დავრიშ-მჯმად და განვლტა ტახტიდამ. მცნობი ლევან ქცია სპითა თვისითა და მოჰკლა დავრიშ-მჯმად და მოსწყვიტნა მისთანანი და მოართვა თავი მისი შჯს-თამაზს. ამისთჳს მიანიჭა ციცი დიდი ლევანს და გამოუტყვა ტახტსა. ხოლო შჯს-თამაზ დაიპყრა შირვანი და დასვა ბეგლარბეგი და სულტანნი თვისნი და განვიდა კუალად ყარაბაღს. მუნიდამ მბრძოლ-მან ალიღო ტფილისი, ეზრახა ათაბაგსა, შეიმტკიცა აგიცა და წარვიდა სპარსეთად:

ხოლო ლევან მდიდარი და ძლევანი აღსაღი იყო მშვიდობით: არამედ უკეთუ კუეკასთა ლეკანი არა მოარბიებდენ. გარნა გერცარას ჰყოფდენ სავნოს მისსა: განა თქმულ არს რამეთუ ცაცხჳ ლეკანისაჲ მოუხდა ლეკი ვინმე დღისტნისა გულმამხარს და წარიყვანა ზრახ ერთი: ჴსენა კუე ლევან შემოკრიბა იდუმალ სპანი გულმამხარსა შინა და წარვიდა ეტიკეთა, ხოლო დღე და ღამე მიუხდა და შეიპყრა კაცი იგი დედა-წულითა და ქონებითა, წარმოიყვანა და მოკიდა შჯსამს დღეს მუნვე და მოსწყვიტნა იგინი, რათა არა კაღნიერ-იქმნენ სხვანი კეკლად ვითომებად კახეთსა: ამისვე ლევან მოიყვანნა ლეკნი და დასხნა ფიფინეთს ზიდვად უინულისად ზაფხულისა-თჳს კუკასიდამ, რომელთა-გან შეუდგა ბოროტი ქვემორე თქმულნი:

ხოლო შემდგომად მოვიდა კუალად შჯს-თამაზ შირვანს და მივიდა წინაშე მისსა ლევან და ამან შეიწუნარა პატივით, მერმე გამოუტყვა ლევან და ძე მისი იესე წარიყვანა სამცხეს. არამედ უკუნიქცა რა შჯს-თამაზ წარმოუვლინა იესეცა ლევანს ნიჭითა: ხოლო კუალად მოსლვასა შჯს-თამაზისასა სამცხეს და მოტყუებასა ქართლისასა. დაადგრა ლევან მშვიდობით ქვეყანითურ-კუალად მოკლებულ რა ლუარსაბ მეფე განიზრახა ლევან, რამეთუ ოდეს მოვიდა შჯს-თამაზ და არა მოვიდა მის-თანა და სიკუდილსა ლუარსაბისასა მოსწყდნენ სპანი უეენისანი უმრავლეინი, ესე არა მიზეზ-ჭყო ეეენ-მან შურის-გებად, ვინაჲ-გან მზახლებულება იყო სვიმონ მეფისად და მიეცა ასული თვისი შამხლის ქალის ნაშობი და კახეთიცა ენება მის-გან შობილისა-თჳს, და არა განტეკბულის-ძისა ალექსანდრესა-თჳს: ამის მიზეზთა-თჳს წარავლინა ძე თჳსი იესე წინაშე ეენაჲ ძღუნითა და ცუეთა ქალ-ურმითა და აუწყა თვისი არა რისა შეტოდება ქს. ჩუნჩ, ქრ.
186 ხმჳ: ხოლო შეორესა წელსა აღორძინა ასულსა თვისსა ზედა მეფე სვიმონ და მისცა დიდითა მზითვითა: შემდგომად წელსა ქს. ჩჟდა, ქრ. სძთ ეზრახა ლევანს სვიმონ მეფე, რათა მწე-ეულს განსძად ქართლის-გან სპარსთა ზედა. არამედ ლევან სათნოთა ეეენისათა ვერ მოითჳა ამისი. გარნა ძე მისი გიორგი შიეყვა სპითა ძეჲსა სვიმონ მეფისათანათანა: ამათ დაესხა შავერდი სულტანი, მოკლეს გიორგი და მოსწყვიტნეს კახნი და ნეშტნი მოვიდნენ წინაშე ლეონისა: მსმენელ-მან ლევან იგლოვა მწუხარე-მან მწარედ ძე თვისი, რამეთუ ენება კახეთი მის-თჳს: არამედ შემდგო-

---

(1) სპეთად.

შად ამისა მეფობდა კვალად უშფოთველად და აღამაღლნა ძენი შამხლის ჭილის ნაშობნი და დამდაბლა ალექსანდრე და მოუდგინნა ეოველნი კახნი მათ. ხოლო ალექსანდრე იყო დედით თჳსით შუამთას დაბნებთა შინა: ვრამედ სლვითს ეიხლებაშთა შინა კახთა ისწავეს წესი მათი, სმა, ჭამა, განცხრომა და უშეცრი კეკლუცობა, ტანთაპოსა მათი. ამით დატკბებიდეს მცირედ მცირედ ზნეთა საქართველოსათა და შემოაღებდეს სჯარსთასა, გარნა უეროსად ალექსანდრეს და თეიმურაზის ჟამთა შინა:

ხოლო შემდგომად ამისა მოკუდა ლევან მეფე სავსე სიბერითა ქს. ჩ‹ოდ, ქრ. სა‹ბ, ‹ჲ› დატევა ქვეყანა სრულიად შენი: ვრამედ შემდგომად მისსა დაიჭირა კახეთი ძეამან მისთამან ელიმურზაჲმ, ხოსროჲმ და ვახტანგ. ხოლო ალექსანდრე შემოიკრიბნა ზემოურნი კახნი, მოვიდა და ეკურთხა ბოდბეს მეფედ. ვრამედ ამ ალექსანდრეს პირველვე მოეეგნა ასული ბარძიმ ამირა ლახორისა ცოლად და მოუჩრობდა დაუთხანეს მეფე ქართლისა: ამათ ეზრახა შეწეენად ალექსანდრე და ნებითა დაუთხანისათა მოვიდნენ ამილახორი ბარძიმ და ქსნის-ერისთავი ელიზბარ სჯითა შემწედ: ამისნი მხილველნი კახნი მრავალნი გაიელტოდენ ელიმურზისა და ძმათა მისთაგან და მოერთოდენ ალექსანდრეს: ხოლო მათ მოიტეს ძალი შამხლისაგან და ლეკთაგან და ეწეენ თორღას ურთიერთს და ბრძოლასა ძლიერსა იძლივნენ ელიმურზა, გახტანგ და ხოსრო და მოსწეიტნეს სამნივე ძმანი მუნ და მოსრნეს მათ-თანანი სჯანიცა და ალექსანდრე-მ დაიჭირა კახეთი ამასვე ქორონიკონსა:

ვ მეფე ალექსანდრე ბ, ლბ წელი ჭმეფა:

დაჯდა ალექსანდრე მეფედ კახთა და დაიჭირა სრულიად კახეთი. ხოლო ესხნეს ძენი ოთხნი: დავით, გიორგი, ერეკლე და კოსტანტინე და ნათესავი ალექსანდრესი ჭეეა დაუთხანს ცოლად. ვრამედ ძეამან მისთამან ერსკლეთამ იკლო რაიმე და გაჰვრეით წარჭიდა წინაშე ჴუდატანასა სტამბოლს (იტეეიან სიამაეითა ძმისა თჳისისა დავითისაგან): ესმა ესე შაჰსთამაზს და ჭკონა განდგომა ალექსანდრესი, განრისხნა და წარმოემართა კახეთსა ზედა, მოვიდა უარაბალს და მიუწოდა ალექსანდრეს: მაშინ განიზრახა ალექსანდრეთ: „თუ რაი ჭკოს:“ ვრამედ ეტყოდა ჩოლაყაშვილი ოთარი კახთა ამის-თჳს. „თქჳენ იტჳირთეთ რაოდენი სასხლი დაინოხეს და მე განვარინო კახეთი მოსრვისაგან.“ მაშინ აღუთქვეს კახთა ფიცით. „ჩუენ მიუკოთ ქრისტესა სიტეეა შენთჳს, ოდეს მოვიდეს განჭსჯად ცხოველთა და მკუდართა:“ ხოლო ვისადაგან მოშკუდრ იყო ქაიხოსრო ათაბაგი და ძენი მისნი იყუნენ მცირენი და პატრონობდა დედის იმედი სამცხეს და უწოდა გლისპობა მისი ოთარ-მან. ამისთჳს მიუწერა: „რამეთუ ნებაჲს ვარჭჳს სიკუდილი შენი და ძეთა

შესა და თავისად დაჭერაზე სამჯერ. ამის-თვის შოჭყავს შაჰს-თამაზს, რათა მოსრნასცა ურჩნი თვისნი, რამეთუ თავიდგან უწყია რაჟდუნ-გზის შოკაიანს ბოროტად:" ამის-მან მსმენელ-მან დედის-ამკულ-მან არაბარა გამოიკითხა და მოჭკლა ვარაზი: ხოლო მსმენელს შაჰს-თამაზს აღუძდა სიკუდილი ვარზასი, რამეთუ იყო ტოლის ძმა, დაშტევა კახეთი, შევიდა და მოსწყვიტა სამცხე და უშტას ციხე ქსნის წყალზედ, ქრ. სნბ და უკმოქცეულსა წარუვლინა ალექსანდრემ ძე თვისი კოსტანტინე ძღუნითა დიდითა და ტყვეთა და აუწია: ,,რამეთუ ძე ჩემი წარვიდა ურჩებათა ჩემითა და მე ვარ ნანაშე შენსა უღონეული." მაშინ დამცხრალ-მან მრისხანებისა-გან შაჰ-თამაზ შეიწუნარა ძღვენი და ტყვენიცა და წარიევნა კოსტანტინე და წარვიდა სპარსეთად და დაუტევა კახეთი უფლად და შემდგომად შაჰს-თამაზის საყუდელისაცა იყო ალექსანდრე მშვიდობით, რამეთუ ყამსა ამისსა კირკოს შუა თოჯა კაწეთი, ვითარ ძნიად სიდამე იპოებოდა სანადირონი და ალექსანდრე, ფრად მოყვარე თჯა ნადირობისა, რამეთუ იტყოდაცა: ,,ახ ნეტარძი ოხერ მექმისეს კახეთი, რათა შეჭვრდეს სანადირონი მრავალნი, რომელი ექმნა ძის ძესა მისსა თეიმურაზს. არამედ ვერცა-და თუ იგი მოცალეობდა ნადირობად: გარნა ალექსანდრესცა ამ ყამთა მოერთვა ბაზიერთა-გან უცხოთა ფრანკელთა მოსლვა აღორსა შინა: მსწრაფლ წარვიდა და იხილნა ფარშამანგნი, ინება შეპყრობა მათი ცოცხალთა. არამედ არცა ერთ-მან მიხედა ბაზ-მან, თვინიერ წითლის ქორისა და მას შეაპყრეს ფრთენი რადგანცა იეუნენ, მოიგვსა გრემს და მოშენდნენ მათ-გან მრავალნი. გარნა დაუსხლეველ კახეთს, ვითარცა არაკთა იგვოა შინა ცხოვრისა მისლვა ყაენუზუსთა ქვეყანასა:

გამოსლვა ლალა თაშისა:

შემდგომად გამოვიდა რა ლალა თაშა ქს. ჩფოტ, ქრ. სოგ, ტფილისიდამ ეზრახა ალექსანდრეს, ხოლო მან აღუთქვა მისლვა მის-თანა და წარჭვესცა სპათა შარვანს, უკეთუ დაუტოვოს კახეთი უფნად. ამან მოსცა ვირი მტკიცე და მიეცება სათისპალას ალექსანდრე სპითა ლალა-თაშის და წარუძღვა შარვანს. ხოლო ლალა-თაშა-მ აღიღო შირვანი, შაქი, ურჩნი მოსრნა და ალაშუნა ციხე შარვანს, შეუკრნა მგელნი თვისნი და დასვა თავშა. მერმე უკუმოიქცა, შემოვიდა მტკვრის ჭალა და მაჭვა ალექსანდრე არაგვამდე, მერმე გამოუტევა ალექსანდრე და მოვიდა კახეთს შეჯალობით; ხოლო ლალა-თაშა დასდგა მუხრანს და სვიმონ მეფეცა მოვიდა ტყვეობისაგან. ამისთჯს თფილისელნი დაუოხვნ სტამბოლ ხ და ლალა-თაშაც წარვიდა და დაიპყრა ქართლი სვიმონ: მერმე შური-აგო ამისა ხორცსა. ამათ-მან უოშინოდ-მან ალექსანდრემ და დისა თვისისა ძენ ქოთლის შაბეშელ-მან შემოიკრიბნა სპანი თვისნი კახნი და უგრძნეულად დაეხა დიღომს სვიმონს ქს. ჩფშ. ქრ. ხმე: ხოლო სვიმონ ივლტოდა და შეუძია დასა თვისსა და ანდღაფა

სიმდიდრე სვიმონისა და წარჩინება კასპუჭატიო დისა ოთისისა: შემდგომად მცირედსა მოუხდა სვიმონ ჯოტორს და ალექსანდრეც ეკვეთა სპითა, იძლია ალექსანდრე უკურო ოთისათჳს და მოვიდა მაღაროს, არამედ სვიმონ შეაჴურნა კახნი და უუორა იგი აღვსჴურეო. გარნა სჯასძურნი ალე- 187
ქსანდრესნი არღაცრა წარმოსცნა: ამჳ ქორონიკონს მოვიდა ძმა ალექსანდრესი იესე, რამეთუ არა დაეტევა ქრისტე და გამოეშვა უენსა, არამედ შემდგომად მცირედსა მოჴუდა იესე: ხოლო მოეყვანა ალექსანდრეს ძისა თჳისისა დავითისათჳს ცოლი ასული აშოთასისა ქუეყანი, და იყო აშოთან სანდო და განმზრახი სვიმონისა. ამან აშოთან ზავ-ჰყო და დაიზაუნეს სვიმონ და ალექსანდრე და შემდგომად იყო მათ შორის სიყუარული და ერთობა დიდი:

შ ა ჴ ბ ა ზ კ ა ჯ ე ლ მ წ ი ფ ე ა:

ხოლო სპარსთა შეიჴურეს შახუდაბანდა და დასჴეს შაბაზ ქს. ჩფბზ, ქრ. ხოე, თითრულს შჟე, ძე შახუდაბანდასი და მან იწყო ბურობად ქჳეყანათა: ხოლო მოითხოვა მანუჩარ დადიან-მან ასული ალექსანდრესი ნესტან-დარეჯან და ალექსანდრემ მისცა ზითჳთა დიდითა ქს. ჩფჟა, ქრ. სოთ. არამედ შემდგომად შობისა-ურმისა დაეგასა მოკუდა ნესტანდარეჯან, ხოლო ალექსანდრემ შემდგომად წარმოიყვანა ურმა იგი დაევნ და ზრდიდა თჳით. შემდომად მოვიდა შაბაზ დაბურობად ერევნისა, ქს. ჩქბ, ქრ. სჟ, თითრულს ჩაბ. და მიუწოდა ალექსანდრეს სპითა თჳისითა: მაშინ წარსლვად იყო ქართველთა მეფე გიორგიცა, შეკრბნენ ესენი და წარვიდნეს ზოკად ერთობისა-თჳს. ხოლო შაბაზ ბატივ-სცა დიდად. არამედ შემდგომად აღებისა ერევნისა მიუღო ალექსანდრეს კაკი და მის-წილ მოსცა შვიდასი თუმანი ოთველს წელს, კვლად მოსცა ნაწი და გამოუტევა კახეთს:

ამ ჟამებთა მოეგზავნა იერუსალიმის პატრიაქსა და მოეთხოვა სახსრად ვლთა თჳისთა-თჳს ვეცხლნი: ესე აუწყა ალექსანდრემ კახთა და მათ ალუთქვეს და დაადგინეს ალავერდელი ძმა ოთარ ხოლა-შვილისა, რათა შეჰკრიბოს და წარიღოს იერუსალიმს: ხოლო მან შეჰკრიბა ხუთიათასი დრაჰკანი და წარვიდა. არამედ იყო დაე ალექსანდრესი, რომელსა აღერჩია ენკრატისობა და სცხოვრებდა ალავერდს. გარნა ამას ფარულად თანა-ეყოფოდა ალავერდელი. ხოლო ქალ-მან მან ჰსცნა წარსლვა ალავერდელისა და მიდგომით ეოფა მისი, აღუძნდა და მსწრაფლ მოსწია კაცი თჳისი და აუწყა ალავერდელსა. არამედ ალავერდელი მიწურვილ-იყო მასლვად, და ჰსცნა რა ესე უგმოიქცა, წარიპარა ქალი იგი და წარვიდა იმერეთს. ხოლო ოქრო იგი წარმოუღიანეს ალექსანდრესვე და კრულ-ჰყო პატრიარხ-მან ალავერდელი შემდგომად მიიყვანა ალექსანდრემ ბერი იგი,

ვანად-გან განკრძალოიო და უკორწინა ქალი იგი, მისცნა მცირედნი მამულნი და იოთოდა მას შინა.

ხოლო ვანად-გან ბუნებან სიუვარულსა მტკიცესა ალექსანდრე და გიორგი მეფენი და გიორგი ძეთა ალექსანდრესთა უფროს მოსთესაობდა, ისტუმრნა გიორგი მეფე-მან დავით და გიორგი ძანი ალექსანდრესნი ტფილისს. მისრულთა მოეგება და დასხადგურნა იესსი, რომელი არს ფალაბარი და მარად-დღე ასადიშებდა, ასადირებდა და ასპარეზობდნენ: ხოლო დღესა ერთსა კვლად სადიმსა ზედა იწყეს გიორგი მეფე-მან ტფილისს ესენი. მაშინ განეზრახა ზრახვა ბოროტი გიორგის და არქა ინება წარსლვა მიზეზითა ღვინის-წყენისათა, და წარვიდა დავით: ხოლო კრე დავით იყო ამაკი, ლაღი, მრისხანე და სძულობდნენ კახნი. არამედ გიორგი იყო შვენიერ-ჰკროვანი, უხვი, მშვიდი და ტკბილი ყმათა-თჳს. მაშინ გიორგი-მ ჰგონა სიმთვრალე დავითისა, ამის-თჳს განაცხადა მანკიერება თვისი და მიუწოდა კახთა, შემოიფიცნა მოკლვად ძმისა თვისისად და დაჴერობად კახეთისად. ესმა ესე ბარამ ჩოლაყა-შვილსა, რომელი იყო ღუთის-მოშაში წარვიდა და უწყა დავით ნადიმსა ზედა მკვდრისა. მსმენელი დავით მეის აღსდგა და წარმოვიდა და მოვიდა კრავსა გიორგისასა და ეხილა რა იგჳრგოდა და მისთანანიცა შეჰრისხნა დავით გიორგის და ჰრქუა: ,,იგჳრგი სიცვდილად ჩემდა და აწ ვარ წინაშე შენსა და რაი იგი ძალ-გიძს ქმნა:" შეეპყრა გიორგი ძმა თვისი დავით და მისთანანი ყოველნი ქს. ჩქგ, ქრ. სჟა, წარმოიყვანა და პატიმარ-ჰყო ხორაკს და ათორმეტნი ფუნებულნი გიორგისანი გარდმოჰყარნა ჭოეთის ციხედმე და სხვანი პატიმარ-ჰყუნნა:

ვ bis დ ა ვ ი თ ბ:

არამედ ჭკო ბოროტი ესე დიდი და შეიმოკლნა დღენი, რამეთუ მიუღო მამასა თვისსა მეფობა და პატიმარ-ჰყო მამა თვისი და მაროვიდა თვით კახეთს, დამჴვრობელი მისი. გარნა შემდგომად ექუსისა თუისა მოჰკუდა დავით და გამოვიდა ალექსანდრე ჴერობილებისა-გან, დაიპყრა კახეთი მარჯუ და გამოეყვანა ძალი თვისი პატიმრობისა-გან, რამეთუ არღა-რა ჰყუა ძე თვინიერ გიორგისა. ხოლო დავითს დაჰრთა ქუეყანისა-თანა ძე მხოლო თეიმურაზ და ზრდიდა მას ჴაზ ფუფუნებით დედისა-თჳსა. არამედ ვინად-გან მოჴუცებულ-იყო ალექსანდრე. ამის-თჳს განიზრახა შეყუარე, რამეთუ ,,თუ მოჰკუდეს ალექსანდრე დაიპყრას გიორგიმ კახეთი და შურ-აგოს ძესა ჩემსა:" ამის-თჳს მოიყვანა ჩოლაყა-შვილი შერმაზან, ათუცა და წარავლინა ძე თვისი და წარჴუაენი წინაშე შაჰ-აბაზისა: (1) ხოლო შაჰ-აბაზ კეთილად შეიწყნარა და პატივსა უყოფდა თეიმურაზს და

(1) ხოლო ჰეკტორის ქუეყნის ტყეში პასკან წარგზავნა თეიმურაზისა შერიხ-თეის მიხა თეიხის დაყოთხა კაჭიდან კეკი კეკი მაზ თეიხა გორგის-ეკი, მაგრამ ვიდა შეიერა დაყო ბეკმან თეიხმან და ამის-თჳს წარავლინა თეიმურაზ. რაი დაჭკ კეკი ჭორგის.

ისწავებდა წიგნსა და ენასა სპარსთასა. არამედ შაბაზ განიზრახა, ვინადგან არს ოცამეცრ'ს კელთა ჩემთა და კახეთი არს უმკვიდრო თვინიერ ორძისა, ახმეთა ხუანჯი, რათა მოსრნას იგინი, რამეთუ ენება დამორჩილება ქართლ-კახეთისა და მჭმადიანობა მათი. მოიყვანს კონსტანტინე ძე ალექსანდრესი პირველად წარგზინებული, რომელი იყო ფრიად მჭმადიანი და შეშეყარე სჯულთა მათთა. ეტყოდა შჭ-ბაზს: „შამგუდარ არს დიდით ძმა შენი და არს მამა შენი მოხუცებული და ძმა შენი გიორგი, აწ ვისადგან ხარ შემ სჯულსა ჩემსა მტკიცედ და მეუობისა ჩემისა სარწმუნო, მოგცნე სრულიად სპანი შირვანისანი შემწედ, ხალხით და ნიჭი მამისა-თჳს, წარვედ და მოკალ ორნივე და შენ დაიპყარ კახეთი და ჰყავ მჭმადიან:“ ხოლო კონსტანტინემ აღუთქვა ფიცით ყოველნი და წარმოვიდა ნიჭითა და დიდებითა დიდითა: არამედ ამჯერს ქამს წარმოეკლინა მახუარ დადიანსა წარჩინებული თვისი წარუგზანებად ძისა თვისისა ლევანისად, შესწუხდა ალექსანდრე, გარნა წარუგზინა ნიჭითა დიდთა და მიიყვანეს დადიანისა-თჳნა ლევან: ამაჯ ქამსა მოერთო მახარებული ძის მოსლვისა, მხიარულ-მან შემოიკრიბნა სპანი და მოუგება ბაზარს მოსრულს კონსტანტინეს და იყო სიხარული და შვება დიდი ყოველთა-გან, შთაიცვა ხალხი ეგუნისა ალექსანდრე-მ და იხარებდა ძისა-თანა. ხოლო დღესა ერთსა ეტყოდა კონსტანტინე მამასა: „მამაქმს სოტყვა თვინის წინაობასა შინა ბრძანებული ეგუნისა:“ ამის-თჳს ალექსანდრე-მ უბრძანა ყოველთა კახთა განსლვა, გარნა დაშთენ რუსრველი და ძმა მისი აბელ მუნვე, მაშინ გამოვიდნენ ჰაემნით მოხიერებულნი სპანი და მოურთნეს მახვილნი და მოჰკლეს მეფე ალექსანდრე და ძე მისი გიორგი მის-თანა და კვალად რუსთველი და აბელცა მათ-თანა ქს. ჩქე, ქრ. სუგ: (1)

ზ მეფე კონსტანტინე ა:

ხოლო იხილეს რა ესე ივლტოდნენ კონსტანტინესა-გან კახნი სრულიად, არამედ ეზრახა 188
კონსტანტინე და აღუთქვა ნაჭი დიდი და ზოგთა შიში უგუნისა გამო და მიერთმოდიან კახნი და იწყო დაპყრობა კახეთისა. მერმე მოუგზავნა ქეთევანს ცოლსა დაყით ძმისა თვისისასა. „რამეთუ კერა-არს სჯულსა მჭმადისასა შერთვა რძლისა და აწ მე დავიპყარ კახეთი ნებითა ეგუნისათა, შემირთევ და იყავ კვალადცა დედოფალი და შკეთუ არა ანებო, მე ძალით ვყო ესე:“ ამის მსმენელსა ქეთევანს ფრიად შეუძნდა ესე, ეგრეცა კახოს: „რათა შეეწიონ არა ყოფად ამისად და ეკეთუ არა, წარვიდეს სამშობლოსა თვისსა ქართლს:“ ამის-თჳს კახნი შემოკრბენ წინაშე ქეთევანისა და ჰყვეს ფიცი და აღთქმა წინაშე ღუთისა ამის არა ყოფისა-თჳს: ესმა ესე კონსტანტინეს და მო-

(1) ხოლო შემატყობინა წყრომა „მეუღლისა მისა ქალ-ქალისა ძალისა ზედა და წარგზავნა ალექსანდრე და დიდებულ მან“

მართა სჯითა ბრძოლად, ეკვეთნეს კუნი ქეთევანისაჲნი მუოფნი და სძლეს კოსტანტინეს, მოწყლეს კოსტანტინე და მოსწყვიტნეს სჯანი მისნი პირითა მახვილისათჳს და მოვიდნეს კახნი გამარჯუებულნი წინაშე ქეთევანისა (*): მიერითუკან განაგებდა კახეთს გრემს მუოფი ქეთევან დედოფლობით: ამანვე მოჰკლა ალექსანდრე ძითა გიორგით და დაიპყრა ალავერდს: ხოლო მიესმა შაჰაბაზს ცოლვილი ეოფილი კახეთისა, შეკრბა და განიგულა განდგომილება კახთა და მკვიდრობა ქართველთა მეფისა, რათა არა დაიპყრას მეფე-მან ქართლისა-მან. ამის-ათჳს მიუწოდა მეის თეიმურაზს და კჳეოდა ბორიტსა: კოსტანტინეს მოუკლავს მამა და ძმა თჳისი, რომელი წარგვალინე მშუიდობისა ეოფად და ხილვად მამა-ძმისად. არამედ აწ მისდაცა უგიათ პასუხი კახთა და მოუკლავთ იგიცა. აწ წარვედ შენ მოსწრაფედ, რათა არა შეეოთი რაიმე იქმნას კახეთს მათ შორის: მისცა ნაკნი დიდძა და წარმოავლინა (იხილე აქ: ზაკულება ბორიტი): (²) ხოლო უცნობელად მოვიდა მალემსრბოლად ქისიეს თეიმურაზ ეოველთა თჳისთა მუნ მეოფითა კასით. ქაბაეს ისტუმრა კლეს-მან ერთ-მან და უძღუნა ცხრა წულნი აგუნით, მუნიდამ აცნობა დედასა თჳისსა ქეოვანს დედოფალს მოსლვა თჳისი. შემდგომად მივიდა გრემს და იეო სიხარული დიდა დედა-შჳილისაგან და ეოველთა კახთა: მერმე მივიდა და ეგურთხა ბოდბეს ქს. ჩქე ქრ. სჟგ (შეად არჩილ იტუვის მცხეთისა. ქრა სარწმუნოდ):

ც, შეეე ბატონი თეიმურაზ ა, ი წელი ჴქეეა (³)

ხოლო დაჯდა მეფედ ბატონი თეიმურაზ, მაშინ იეო წლისა ივ და განაგებდა კახეთს. მერმე მოიევნა ცოლი ასული მამია გურიელისა ანნა და ჰეო ქორწილი დიდებული თორღას: არამედ ვინაჲცა იეო კახეთა მორჩმული და შენობიანი, მარადის იშენებდა თეიმურაზ და ნადირობდა და ნადიმობდა: ხოლო შემდგომად მიუდგა ცოლი მისი და უშვა ძე ლევან, გჳალად მიეგება და უშვა ძე ალექსანდრე და მოკუდა ანნა, ქს. ჩქი, ქრ. სჟზ. ამის-ათჳს ჰყოო თეიმურაზ შჯულარება და გლოვა დიდი: ესე ესმა შაჰაბაზ და ამის-ათჳს მიუწოდა თეიმურაზს, რათა განა-

---

(*) ამაში ჰაგიოგრაფი სრულ ისტორიულ ინფორმაციას იძლევა. ანა ბატონიშვილი, და ალექსანდრე ორნი ასულნი ლეონ ბატონიშვილისანი, და ალექსანდრე ანანაშვილის ცოლი ანა ორნი ასულნი ლეონ ბატონიშვილისანი, და ალექსანდრე ანანაშვილის ცოლი ანა

(²) ამ ცნობის სრული ისტორიული ინფორმაციის მიხედვით, ეს ამბავი ალექსანდრე ანანაშვილის ცოლის ანა ბატონიშვილის ასულის ანა ბატონიშვილის ასულის ანა ბატონიშვილის ასულ

გლოს გლოვა და ვხვრებდეს მისთასა: მაშინ თეიმურაზს სარწმუნოდ სჩნდა შაბაზ და ჯარი და მის წინაშე შაკით მოსილი: ხოლო პირველად დედისაგან ჯარისაგან მასძლეს ქმა და ტყვენი შაბაზს თეიმურაზ და აწ მისრულმან და თვისა და ტყვენი ქალ-ერმისი ნებულთა კახთა შეიქსი: ხოლო შაბაზ კეთილად შეიწუნარა და პატივ სცა და რიგიდან ვალსა. განსძარცვა გლოვა, ასაღიმებდა და ასადირებდა მრავალჟამად ეტყოდა შაბაზ თეიმურაზს სიდუმლოდ: ,,შეირთე და ლუარსაბ მეფისა და იქმენ ქვისტი ჩემდა და მოეყარე მისი, რათა არღარა იყოს თქვენ-შორის შური:" ამისთვის თეიმურაზ მიეგო ვედრებითა ,,რამეთუ არს ჩვენს ასულისა ჩემისა ძისა ძე (1) და ესე არა ვინ არს ჯერ სჯულსა ჩვენსა ყოფად" განარისხა შაბაზ და აიძულებდა თეიმურაზს ყოფად ამისად: მაშინ ვისად კან არღარა იყო სხვა ღონე დართო ამისცა ნება (ესე ჰყო შაბაზ, რამეთუ მიზეზობდა და რათა დაამდაბლოს და ნებისა თვისისად ჰყოს, რათა შერიის სჯულითა და მერმე მაჭმადიან ქნას და გვცლად ახალთას, თუ მისცეს ლუარსაბ დაჲ თვისი, რომელი არა ჰყოფილიან მას უზრუნველი, არამედ უშრეშელი): და და კვალად მისწერა შაბაზ ლუარსაბ მეფესა: ,,რათა მისცეს დაჲ თვისი თეიმურაზს." შემდგომად გამოუტევა თეიმურაზ ნიჭითა დიდითა, მოვიდა კახეთს და მოითხოვა ხვარაშან: მაშინ მოსცა ლუარსაბ დიდითა დიდებითა და ქმნა ქორწილი გრემს თეიმურაზ ქრ. ჩქაბ, ქრ. ტგ, და განაგებდა კახეთს ნებისაებრ: არამედ უგეთუ მტერობდნენ ლეკნი, ჭარნა გერ იკადრებდენ ცხადად თვინიერ ვარგით: ამისთჳს წარავლინა თეიმურაზ ომანი-შვილი ქაიხოსრო, რამეთუ იყო აგი ახოვანი, შემმართებელი: ესე შევიდა დღისტანსა შინა და დასდგა მთასა ზედა, უწყო რბევა სრვა და ოხრება, და ვითარ ვერაგნი წინააღუდგნენ ითხოვა ბუკი თეიმურაზისაგან, რამეთუ მოაშიშარ იქმნებიან უფროსად. არამედ კახთა შეასმინეს ბატონს თეიმურაზს: ,,ნებავს კახეთი და ამის-თჳს ითხოვს ბუკსაცა." ამის-თჳს მოიყვანა ქაიხოსრო და მოჰკლა იგი ღალატად: ამის მხილველთა კახთა რომელთამე იწყეს ქვე-გამხდველობა მეფისა: ხოლო შაბაზ მიერ ჟამითაგან, ოდეს მოჰკლეს კახთა კონსტანტინე შური აქუნდა და ვერ ჰპოვა ჟამი შურგებისა უცილობითა შინაგანითა, ვიდრამდე ვერ სრულ ექმნა ნება თვისი. გარნა აწ ჰპოვა მიზეზი, წარმოემართა და მოვიდა უცნობებელად განჯას ქს. ჩქიე, ქრ. ტგ, თათრულს ჩედ:

ა მოსლვა შაბაზისა:

განჯიდამ მოუმცნო თეიმურაზს. ,,მე მივალ ბრძოლად ოსმალთა. ამისთჳს აწ მოამქნ მშვილდად ძე შენი, რათა არა ემწო ოსმალთა, ვითარცა ჰყო შაბაზმან შენ-მან და ვსცნა ამით კრთო

(1) ესე იგი შაბაზ შაჰ. შვილსა ანუ არ გიო კახეთი

აგლობა ჩემი შენ-გან.“ ესმა ესე თეიმურაზს, უცხოდ აღეწინდა, რამეთუ არა იყო ბრძოლა ოსთა ზედა. გარს იდგნეს მხედრობა მისია, რამეთუ იყო ესე მიზეზი და შაბაზ იყო მცბიერი, ხვანთაანი, უნდა და მტერი ყოველთა მეშვიდრეთა. მაშინ თეიმურაზ ეზრახა კახთა და მათ ყოველთა განუზრახეს წარვლინება ძისა: არა ისმება თეიმურაზ. არამედ იძულებითა კახთა-გან წარვლინა შემწეობისა მე ალექსანდრე და წარჰგანს დედა თვისი ქეთევან და ნოდარ ჯორჯაძე, ჩვენებდა პატივისცემასა დედისაჲ, შაბაზისაგან, რათა კედრობდა შეუწყალებად და უკუნქცევად ხოლო შაბაზ რა იხილნა ძეთანი გარემოსნეულ-მან მოუწოდა კვალად თეიმურაზს: „არათუ ესე ძაძა და შვრალი ძისა შენისა, წარმომიყვანე ძე შენი უხუცესი, რამეთუ ენება სრულიად ყოფაჲ კალთ-ბქებად, შეკოწ ბენებს ერთობა ჩემ-თანა და მე ვსცე ჰატივი დედასა შენსა და 489 უკუნიქცე: შეუნდე ფრიად თეიმურაზს და არღარა რა ღამოდა წარვლინებასა, ვინად-გან მოეწინა დედასაც თჳისა არა წარვლინებად მჴორისა ძისა. არამედ კახნი აიძულებდნეს და ეტყოდენ, ვითა: „ორგზის იყავ მისთანა, მოგცა ნაჭი და ჰატივი დიდი, რად მოსწყვიდ კახეთსა ერთისა ვაჭისა-თჳს, ვინად-გან უწყით, რამეთუ ავნებს ვრაჟსა:“ მაშინ უღონო ქმნილ-მან თეიმურაზ წარვლინა ზაკუასაცა ძე თჳისი ლევან და წარჰგანს დავით ასლანის-შვილი: მერმე რა კელთა იგდო ოცნი შაბაზ, აუწყა თეიმურაზს: „ჲარ ვსცან, რამეთუ ხარ ერთ-გული ჩემი დიდი, ვინად-გან არა რაჲვე ძეთა შენთა ნუმ-თჳის, მოგეც შენცა და აღგაყვსო ნიჭითა და განგიტეო ქვეყანითურთ მშვიდობით:“ ამისი მსმენელი თეიმურაზ და კახნი იუწყებდენ ზაკვასა შაჰ-ბაზისასა, რამეთუ ნებაჲს მოსრვა მათი და მოახრება კახეთისაჲ. ამის-თჳს ეზრახა თეიმურაზ მეფესა ლუარსაბს, რათა შეუწყროს. „ვინად-გან სწადს მოახრება საქართველოსა, ახლაჲ რამეთუ მტერი შენი მოუწადინებს მისთანა, რომელსა მოჰყავს ყენი მტრად შენდაცა:“ ხოლო ლუარსაბ მოსცა პირი მტკიცე და შემოიკრიბა თეიმურაზ სჴანი კახთა და გაჰვლო მუენუზნიდამ გალმამხრადმდე ჭებირი და დასდგა: ესმა შაბაზს მზრახება თეიმურაზისა, წარმოავლინა იდუმალ სჴანი და გარდმოადგინა ქალაქსა, და თჳით კაშოეიდა მტკვარს და მომართა კარკოს, შეჴურობიდით-კახთა მწუემსთა ცხოველ-ბაჭჳთა-გან მიხვნა ხალხითა და გამოუტევა: იხილესრა ესე კახთა იგლოტდნეს თეიმურაზისა-გან და მიერთმოდეს შაბაზს, და იგი ფრიად ჰატივს უყოფდა და მისცემდა ბოძსა. ამის-თჳს თეიმურაზ ვერ-არა წინა-აღუდგა და წარმოვიდა დედა-წულითა: ხოლო მომაჯალამან იხილა ყაენეთს სჴანი ეზიდებოდეს, კეკლუც ძლიერად, სძლო და მოსწყვიტნა უმრავლესნი და სხვანი იფლტოდენ, აღიღო ალაფი ეზიდებოდეს მათ და მოვიდა მუხრანს ლუარსაბ მეფისა-თანა: ხოლო ლტოლვილნი ეზიდებოდეს მიეცადნეს წინაშე შაჰ-ბაზისა, განძეინდა და წარმოეშართა ორთა მეფეთა ზედა. არა-შენ ესენი წარვიდნეს აშორეთს, რამეთუ უკუთუ ენებაჲ მეფეთა ბრძოლა, გარნა არა ისებეს ქართველთა და კახთა ბრძოლა შაბაზისა: ხოლო შაბაზ შემოვლო კახეთი, ქართლი და დასდგა გარს და აქმნა რა იგი აღეწერეთ: გარს უკუნ იქცა რა, დიტევა განმგედ კახეთისა ნოდარ ჯორჯაძე და დავით ასლანის-შვილი, და თჳით მისრულობს აშრაფს წარვლინნა დედა და ძენი

თეიმურაზისანი შირაზს ხატმბრძად, რომელნი კარჯიდჯრეე წარეკეთნა აშრეს: არამედ თეიმურაზ იყო იმერეთს ხატმფით გორგი მეფისაგან. კარნა შემდგომად სამისა თუსა წარეკეთნეს ნოდარ და დავით ბატონს თეიმურაზს კეტი და მიეთხრეს. „მოვედ და ეპატრონე კახეთს სამეტონოსა შენსა:“

მოვიდა თეიმურაზ კახეთს და ექვსი თთვე ჰქეფა:

წარმოსრულს იმერეთიდამ თეიმურაზს მოჰყუნენ რჩეთ კიორკი მეფე, დუკან დადიანი და მამია გურიელი არაგვდმდე უვნებელობასათუს ქართველთასა და მუნ მოეკლბნეს ყოველნი კახნი სრულიად. ხოლო იმერთა მეფე და მთაყარნი უკუნიქცნეს თვისადგე და თეიმურაზ დაჰჯერა კვალად კახეთი: ესე მიესმა შაბაზს განრისხნა და წარმოეშართა სპითა ძლიერითა. არამედ ნინარე წარმოევლინა ალიყული ხან მსწრაფლად სპითა დიდითა შეკრებად არაგვისაჭინის, რათა არა იფლტოდეს თეიმურაზ კვალად იმერეთს: ჰსცნა თეიმურაზ მოსლვა ალიყული ხანისა არაგვსა ზედა, შემოიკრიბნა სპანი და დაესხა შუა-ღღე წიწამურს ზეით და ძლიერითა ბრძოლითა იფლტოდნეს უიზილბაშნი და მოსრვიდნენ კახნი, რამეთუ მცირედნიღა გარდაჰრჩეს და ალიღო ალაფი და საჭურველნი და საჭურჭლე მათი თეიმურაზ. არამედ ლტოლვილნი უიზილბაშნი მივიდნეს წინაშე შაბაზისა. ხოლო იგი განძვინდა, ვითარცა ვეშაპი და წარმოვიდა მსწრაფლად: მაშინ კახთა მგრძნებელთა, ვითარცა უუოთ წინარე შაბაზ უვნებელობა და ბოძნი, მისა-თჳს არცა ესენი ბრძოლა და მაგრება: ამით უღონო იქმნა თეიმურაზ, წარვიდა იმერეთსავე, გარნა განჰჟუჟნეს მრავალნი დიდნი და მცირენი დედა-წულითურთ:

ბ მოსლვა შაჰ-ბაზისა

ხოლო შაბაზ მოვიდა კახეთს და მუნიდამ ტფილისს ქს. ჩქეგ. ქრ. ტდ, თთრიცს ჩკდ, ეზრახა ლეკთა: „რამეთუ მნებავს მოწყვეტა კახეთისა და რომელნი შემოვიდნენ თქუენ-გერძია მათთა შინა, თქუენ მოსრენით და ტყუე-უყენით იგინი და ალგაჳსნე მეცა ნიჭითა:“ მსმენელთა მათ სიხარულით აღუთქუეს: მაშინ შაჰ-ბაზ წარმოავლინა ტფილისიდამ სპანი დიდნი ხერკსა და კრწო-ითასაკენ ზედა. ხოლო თვით ჩამოვიდა კახეთს, მოსრნა, მოსტყუენნა, აჰყარნა და მოაოხრნა, განძარცუნა ეკკლესიანი, ხატნი და ჯუარნი შემუსრნა და სამკაულნი მათნი ჰყო ხარჭათა თვისთა აღსამკობელად. კარნა ვიეთნიმე მორჩნეს მაშვს, ხევსურეთს, თუშეთს და სიმაგრეთა, კლდეთა, ტყეთა ეს მთათა შინა. არამედ ლეკთაცა უუეს ეგრეთ, ვითარცა აღუთქუეს შაბაზს:

შეიქარხან კახთა:

შემდგომად დაუტევა შეიქარხანი სპითა კახეთს და თვით წარვიდა და წარიყვანნა აურიდნი კახნი ტფილელ. და დასხნა რომელნიმე მაზარდარას, ხვარჩასნს და შკერაის (რომელნი უძლოდენ ძალა მისთა კახთათვის) : კარნა თეიმურაზის ყოფასა ამერეთს იქმნა სიყმილი დიდი. შემჭირვებელ-მან თეიმურაზ წარავლინა კაცი ნინოშე ხონთქრისა სტამბოლს და ითხოვა სიდგური და შეწევნა მისგან: შემდგომად მცირედისა ამისა, ჩავიდა გურიას, ისტუმრა მამია-გურიელ-მან და ბატონს უთხრა: ხოლო შენ მოუვიდა წარგზავნილი სტამბოლიდამ და აღეთქვა შველა და მწყობა ხონთქრისა და მოებოძა გონია და ახალ-ციხის გარემო რომელნიმე დაბნები: მაშინ გურიელის შიკრიკს შური მიჰმა გურიელისა-თანა, რამეთუ ნებავს თეიმურაზს გურიას, ვისაც-გან მოსცა ხონთქარ-მანცა გონია: ამისმა მცნობმა თეიმურაზ წარვიდა ახალ-ციხეს მოცემულთა დაბნეთა მისა და მუნ ისტუმრა ათაბაგ-მან მისუნარ გეოილად: შემდგომად განიზრახა წარსლვა სტამბოლს, ვისაც-გან აღეთქვა ხონთქრის შეწევნა და აუწყა ესე ათაბაგსა. ხოლო ათაბაგ-მან მიბძანა ოლთახი, მოვიდა მუნ თეიმურაზ და დაუტევა დედოფალი ხვარეშან და დედა-წულნი კახთა ოლთას და მოუდგინა ნოდარ სალთ-ხუცესი და თვით წარვიდა შეიდასითა კაცითა აღკაზმულითა ფრთად მდიდრად: ესე ესმა შაბაზს და ჰბრძანა მწე-ყოფა სულტანისა-გან ბატონის თეიმურაზისა. ამის-თჳს მოიღვაწა ბევრი თეიმურაზისანი ისპჳსნს და გამოასყიდინა ქს. ჩქე, ქრ. ტჩ (აღეკჳსანდრე მოკუდა მათ, ხოლო ლეკნ იქმნა კელ და ვიდოდა უშიშად, შემდგომად მოკუშლა იგივე): კელად უბრძანა შაბაზ ამირგუნახანს ერეკლის შეცლას-ბეცს: ,,წარვედ და დაესხი ოლთაჲს თეიმურაზის დედოფალს და წაიყოგზავნე ჩემსა ტფილელ.'' მაშინ იყო ზამთარი, კახთახარს მთა თოვლიანი ამირგუნახან არამედ იხილა სიზმარივ დედოფალ-მან ხვარეშან, რამეთუ დაესხნეს სპანი და ახვარ-ჭიკეს იგი, მეის განიფრთხო და შეიდა ციხესა შინა ყოველითა თჳისითა და კარსაგრა ციხე: ხოლო განთიად დაესხა ამირგუნახან სპითა და ვითარ ვერ-ღა რა, ჭპოვა უკუნიქა და წარვიდა: არამედ მას ჟამსა მუნ არა იყო ნოდარ, ჭსცნა რა, შეიკრიბნა მუნებურნი და კახნი მან-თანა შეოფნი, დაეკვა უყო ამირგუნახანს, მოეწია, მოსრნა სპანი მისნი, და ივლტოდა ამირგუნახან. ხელიფა ალხაჲ მჴით და მოვიდა წინაშე დედოფლისა გამარჯვებული: ხოლო თეიმურაზ მსხრული სტამბოლს კეოილად შეიწუნარა სულტან-მან მუსტაფა-მ (1), შემდგომად ხთხოვა შეწევნა, არამედ ხონთქარს აქუნდა ბრძოლა დასავლით, არღა-რა მოსცა სპანი. არამედ ანიშნა დად-დიდნი და გამოუტევა: მას ჟამსა იყუნენ ანატოლსა შინა ჯალალნი მრავალნი და ესენი შეოფენ თეიმურაზს ბრძოლასა მრავალ-გზის, არამედ მარადის მძლედ მოსწევიტნა თეიმურაზ, რამეთუ დღეს ერთსა შვიდ-გზის კეკეონეს სხვა და სხვანი. გარნა ყოველნი მოსრნა ძალითა

(1) ხალა სხვა წყარო სულტან აძახებს, არამედ ამ ამბავის გამო ასე შობის და არც კ ქართველოსია

ზენაარია, რამეთუ ერთობა კაცი არა დამკლე ქმნის თეიმურაზს და მოუდგა რაღათას მძლეველად. გარნა დახუდეს მუნცა ძლევა-შემოსილი მშვიდობითა. მერე კვალად მოვიდა გორიას თეიმურაზ და იოთორად მუნ წარსლვად რუსეთს შვეის-ზღვათ. ხოლმა კახეთი იგო ხიზნათ და შეაქცა ხან აშენებდა მოსაბრუნის დასახლებულად ქალა და მცდელობდა დამორჩილებასა და მოსდაბასა კახთასა. გარნა რამელსიმე იუნენ მის-თანა: შემდგომად მოვიდა მოურავი უარჩიანარი ქს. ჩქკდ. ქრ. ცია, და დადგინეს საფურცლეს და მიუწოდეს კახთა, მისრულთა შეეყვანდენ მოყდებულის თეჯირისა შინა ციხეშე ხანისა, რეცა ხელთათის მიცემად, არამედ მოჰკვლოდენ მუნ თავსა და მოსწყვიტნეს მრავალნი: შემდგომად ჰსცნეს კახთა და იარნეს ხრმალნი, გამოდგინეს ბრძოლად და გაჰყარნეს, მერმე მოკლეს უარჩიანს მოურავ-მან და ზურაბ, მიუგდინეს თეიმურაზს, რათა მოვიდეს და დაიპყრას კახეთი. ისმინა, წარმოვიდა და დაიპყრა კახეთი.

მოსლვა თეიმურაზისა გორიდამ კახეთს, და წელი ერთი ქმნა.

ხოლო ქაროველთა რა ვერღარა შეიკრეს ფუიქარ-ხან წაგურად ლეკა ბატონი-შვილად, ამის-თვის სთხოვეს მოურავ-მან და ზურაბ თეიმურაზს ასული თავისი დარეჯან ცოლად ზურაბისათჳს. ამით განიგულა თეიმურაზ დაპყრობა ქართლისა და მისცა ასული თავისა ზურაბს, მერმე მოიყვანეს თეიმურაზ მეფედ ქართლს და ეპყრა კახეთიცა: ესმა შაბაზს, წარმოვლინა უორჩიბაშა სჳითა დიდითა, მოვიდა და დაიბანაკა ალგეთსა ზედა და იქმნა ომი, ვითარცა ალვსწერეთ და შემდგომად მარაბდის ლტოლვისა წარვიდა თეიმურაზ იმერეთს და კახეთი იგო თავისად და შემდგომად წარსლვისა უორჩიბაშისა ჩამოვიდა კვალად კახეთს ბატონი თეიმურაზ და დაიპყრა კახეთი ქს. ჩქკდ, ქრ. ცია:

ამ ჟამთა კახთა მცირედ იწყეს შენობა და მოსახლობა, არამედ კვალად მაესმა ესე ომი-ანი შაბაზ, განრისხნა და განძვინდა, მიუწერა შირაზის ბეგლარბეგსა, რათა გაამჴნოვდიანოს დედა თეიმურაზისა ქეთევან დედოფალი, და უკეთუ არა ჰყოს ჩემობა ქრისტესი, მოჰკლას ცხენ-ჯოთა ფიცხელითა, და ამან მოჰკლა ქრისტეს-თჳს ტანჯვითა ფერად-ფერადითა, ვითარცა მოგვითხრობს მეტაფრასი მისი ქს. ჩქკდ, ქრ. ცია (1). ხოლო შთავარდა რა შური მოურავ-

(1) ამ ადგილას ჩვენ ვხედავთ ერთ ისტორიულ შეცდომას, რომელიც ეკუთვნის ან ავტორს ან გადამწერს. ეს შეცდომა ის არის, რომ ქეთევან დედოფალი ჯერ კიდევ ცოცხალი იყო 1625 წელს, როდესაც შაბაზ-ყული ლეკიანად შემოვიდა კახეთში, და ის ამ დროს ალაზნის პირველ ციხეში იმყოფებოდა. ამ ციხეში ის ტყვედ ჩავარდა და შემდეგ ის ირანში გადაიყვანეს, სადაც ის 1626 წელს გარდაიცვალა.

სა და ზურაბსა შორის: მაშინ მიუწოდა ზურაბ ერისთავ-მან ბატონს თეიმურაზს დაჭურობად ქართლისად და მიიდგა დუშეთს. არამედ მოვიდა მოურავიცა სპითა ძლიერითა და დიდითა. გარნა თეიმურაზისა-თანა ზურაბ ერისთავი, ამილახვარი ითხოვს და კახნი მისნი: გარნა ბრძოლისა შინა აღსრულა თქუენი ტრფიალი ერთგული ოვსი ედიშერ, რომელი ეტყოდა კახთა: ,,ეცადეთ სიგუდილსა მოუწადინისსა, რამეთუ ესე აღმშობელებს ყოველთა:'' მისრულობასა ედიშერ ჰკრა შუბი მოურავსა და დაღეჭა მკერდსა მისსა ზედა. ხოლო მოურავ-მან ჰკრა თავსა შიშველსა და განუპო ხმელეთად, შურის მოვიდა მოურავი, ჰკრა ბატონს თეიმურაზს ლახტი ბეჭსა ზედა, არღარა დაიდგრა და ჩარეიდა. არამედ სძლეს მოურავსა და ხელტოდა ქს. ჩქეგ, ქრ. ცოდ: ამათ მოსრნეს და შეაპყრნეს მრავალნი, ხოლო ბერობელთა დაჰკლეს ცხვირნი და რომელთამე ყურნი ბატონ-მა თეიმურაზ და განუტევნეს, და თვით ჩავიდა და დაიპყრა ქართლი და განაგებდა მწყობითა ზურაბისაჲთა:

ხოლო ქს. ჩქეგ, ქრ. ცოდ, თათრულს ჩლიქ მოგუდა შაბაზ და დაჯდა ძისწული მისი შახყული. ამ ჟამად განდგა ზურაბ ერისთავი და არღარა მორჩილ ექმნა ბატონს თეიმურაზს განმოეყარა სვამოან მეფე ტფილისიდამ და თეიმურაზ ჩამოვიდა კახეთს და მცირედისა ყმისა მაოდა უფალთა წარსლვად წინაშე ყეენისა: ვრამელ მოუწერა ზურაბს: ,,მე წარსრულ ვარ, გარნა ვსცნობ შენდობასა შენდა სვიმონიასსა, რამეთუ არა ჯერ იყო განწირვა სიძისა-გან სიმამრისა:'' შენდობად მცირედთა დღეთა მოართმევს თავი სვამოან მეფისა ზურაბის წარმოგზავნილი თეიმურაზს და კვალად მიეწოდა დაპურობად ქართლისად და მოეთხრა. ,,ვითარმცა გაგწირეყოდი შენდობად:'' უგმოიქცა თეიმურაზ და დაიპყრა ქართლი: ხოლო ვინაჲ-გან არა ვინ იყო მეტოქე და წინააღმდგომი და უშრომელობდა სპანი ქართლ-კახეთისა ბერობითა, მოიხსენა შური წუქეთისა სულთანისა, რამეთუ ოდეს აღჰპარ შაბაზ კახეთი, მან უბოროტესნი უყო კახთა და წარვიდა სპითა დიდითა. არამედ ალთხსა შინა მოსრბედსა ტყესსა ბატონის თეიმურაზისასა უბრკმა და შესრა ბევრი მისა: ამის-თვის მტკივნეული გერლა-რა წარვიდა თვით. გარნა წარავლინა ზურაბ ეოკლია სპითა: კსე მივიდა და დაესხა უგრძნეულოდ და გამაგრდა სულტანი ძლიერად. მაშინ უბრძანა ზურაბ ეოკლია სპითა მკვირცხლად შეხდომად სულტანისა და მათ მეის აღმასრულებელთა წარუყვანეს სიმაგრენი, მოჰკლეს სულთანი და მოსწყვიტნეს მისოანანი ყოველნი და მოახრეს სინაჯანი მისნი და წარმოვიდნენ გამარჯებულნი ალაფითა დიდითა და მოვიდნენ წინაშე თეიმურაზისა: ამისა შემდგომად მოიხსენა შური ზურაბ ერისთავისა ბატონ-მან თეიმურაზ და სოფურელს მდგომ-მან ლალატით მოჰკლა ბეგი, მერმე შეევიდა დუშეთს და წარმოიყვანა ასული დარეჯან და დასდგა სოფურელსავე: ეზრახა მეფესა გიორგის იმერთასა, რათა შერთოს ასული 131
მისი დარეჯან ძუსა მისსა ალექსანდრეს: სთხოა იყო გიორგი მეფე-მან და წარმოუვლინა ძე თვისი ალექსანდრე. ესე მოვიდა სოფურელს, აჭორწინა ქინძარას მცირეს ეკკლესიასა შინა და განეცხა მზითვითა დიდითა ქს. ჩქეთ, ქრ. ცოზ:

შემდგომად შეიკრიბნა სპანი ორთავე ქუეყანათა თეიმურაზ და მიუხდა ულუკოსორს, რა-
შეთუ იგინი უხდებოდნენ, აოხრებდნენ და სტყუესდიდნენ კახეთს, მოსწუიტნა, მოსტყუენა და
მოაოხრნა და მოვიდა გამარჯუებული: ყულდ შეიკრიბნა სპანი ბარსით, ყარაბაღი, შამშადილი და უზანი, და მოვიდა ალაზანთა და იაყარათა და-
დითა გამარჯუებულად: ხოლო იყო უნდიდესი დვითა განჯის ბეგლარ-ბეგად, ესე ერთ-გულ და ნა-
მსახურ იყო შაბაზისა, არამედ შაჰ-სეფომ მიზეზითა ცუდითა შეიწირა ძმა მისი და მოჰკლა
იგი და ძეთა მისთა აღმოხადნა თვალნი: შეშინდა ესე დვითა და მოვიდა თეიმურაზისა-თანა
სპითა და დედა-წულითა ეკრისათა: ხოლო თეიმურაზ შეიწყნარა და დასდგურნა იორის-პირს
ზედა: ესმა ესე შასეფის და მოითხოვა იგი ბატონის თეიმურაზისა-გან. გარნა მან არა მისცა,
არამედ ეგედრა, რათა შეიწყალოს და მიუტეოს შეცოდებანი მსმენელი ამისი მასეფი განრა-
სხნა, მოუწოდა ხოსრო-მირზას, მისცა მას ქართლი და წარმოატანა როსტომ-ხან სპასალარი
და მოვიდნენ ხუნანს: ამის-თჳს მოიყვანა თეიმურაზ ბარათიანთ ტოლნი სიფიცრესა, რათა არა
მიერთონ როსტომს და ლამოდა ბრძოლასა. არამედ მას ღამეს განიყოფნენ ბარათიანნი და მი-
ვიდნენ წინაშე როსტომისა: მაშინ ინება ბარათიანთა ტოლთა დაკრა ცხვირ-პირთა თეიმურაზ.
არამედ არა აუფლა ხვარაშან დედოფალ-მან და წარვიდა იმერეთს ქს. ჩქიდ, ქრ. ტკბ: თჳთ
ბატონ-მას თეიმურაზ შთაუსწრა იმერეთს. ხოლო ეწივნენ ხიზანთა სპანი უკაზილბაშნი, მოსწუი-
ტნეს და ტყუე-ჰყუნეს, უკუნიქცნენ და მივიდნენ ტფილისს:

ხოლო როსტომ დაიპყრა ქართლი, წარმოავრინეს სალიმ-ხან და დასვეს კახეთს. არამედ ვერ
მიესდჳნენ კახნი თჳითოთა-გან კიდე და იოთოდა სალიმ-ხან მოსაბრუნს. შემდგომად მოჰკლა
როსტომ მეფე-მან დათუნა ერისთავი. წარუგზავნა ზაალ ძმა-მან დათუნასა-მან ბატონს თეიმუ-
რაზს ფიცი და აღთქმა დიდი, რათა მოვიდეს და მეფედ-ჰყოს ქართლს: ესე არწმუნა თეიმურაზ,
წარმოსრულ-მან მოვლო დვალეთსა ზედა, რამეთუ ქართლს გერდა-ერა გამოვლიდა როსტომის-
გამო და მოვიდა დუშეთს ქს. ჩქლგ, ქრ. ტკდ:

მოსლვა ბატონის თეიმურაზისა დუშეთს იბ წელი აწ ჰქმეფა:

მაშინ იწყეს მტერობა როსტომისა და ვერა რაი ავნეს, მერმე კვალად შეუჩინეს მოღალა-
ტენი და ვერცა რაი მით ავნეს, რამეთუ აქუნდა ძალი დიდი ყეენისა-გან და მორჩილებდნენ უი-
ზილბაშნი: ამის-თჳს დაუტეეს როსტომ და მოუხდნენ სალიმ-ხანს, მჳერობელსა კახეთისასა,
მაშენებელს მოსაბრუნსა შინა სასახლისასა: აგრძნა სალიმ-ხან და იგლტოდა. არამედ მოსწყიტ-

ნეს სჯანი მისნი და ალიდეს ასაკრი მისი, მოიქცა და დაიპყრა კარტლი, მიჰყიდა და დაჯდა კვალად დუშეთსავე და მცდელობდა მტერობასა როსტომისაჲ სამწყალს დუშეთს მდგომი. არამედ განიგუა საეშველი ზაალისა და დაპყრობა არაგვ-ხევისაჲ და განიზრახვიდა კახთა-თანა, თუ რაჲთა ძალით ჴელსა უთხრეს კუ ზაალს და ფარულად მოასმინეს განზრახვა თეიმურაზისა. ამისთჳს იწყო ზაალ კრძალვა მისგან ჴსენა ბატონშა თეიმურაზ უნდობლობა ზაალისა და წარმოვიდა და ბაშოვიდა კახეთს ქს. ჩქეთ, ქრ. ცჳს, და იწყეს უმეტეს აჴ შეხობად და მოსიძმობად კახთა, რაჲთჳ ჩამოვლოდნენ ხიზანნი და დაეშენებოდნენ: ამ ჟამებთა წარუვლინა ქუენა ბატონშან თეიმურაზ ძღუენი დიდი და ითხოვა შენდობა, ხოლო ყეენ-მან შეიწყნარა ძღუენი და მისცა კახეთი თეიმურაზს და სალათი და მოუმტკნა ჴირეელისა შენდობა და აწ ერთგულად ეყვნა: და კრძალ მრავალ-გზის წარუვლინებდა ძღუენსა. ხოლო შასეითჳ ნიშვიდა და სწუალობდა ჴელ ქუაყად მისთანა: არამედ იხილა ამით, რამეთუ აჭუს მცირედი სიმშვიდე, განიზრახა თეიმურაზ შესლვად ქართლს, რაჲთა მოაქციოს კერპობისა-გან და ჴელსცა გზა რუსეთისა და შეწყნოს ღმერთი. შემოკრებულითა კახთა შეუსდა და შემუსრნა რაოდენნიმე კოშკნი და მოსწყდა დაბნები. არამედ დიდთა მოიმწყნეს ლეკნი და დაუწყეს ბრძოლა ისრითა და სიგორავებითა, ამაგდეს რუსთველ-ნიანშე მეფისაჲ და მასვე ჯამსა ცხენი თეიმურაზისა და მოსწყიტნეს მრავალნი კაცნი, თჳლტოდნენ და შიგიდა თეიმურაზ კახეთს მცირალი და მეტუველი: „ჟამი დარბაისელ ეპისკოპოს მოწყალესა:“ ქს. ჩქმ, ქრ: ცკჱ:

შემდგომად ამისა მიუწოდეს ბატონს თეიმურაზს კათალიკოზ-მან ევდემოზ, ზაალ ერისთავ-მან, ამილახორ-მან და ნოდარ ციცი-შვილ-მან. ხოლო მიჰიდა რა მუხრანს თეიმურაზ, გუმარჯუა როსტომ ნოდარსა ზედა, ამისთჳს უკუმოქცა და მოჰიდა კახეთსჳე. მერმე კუალად მოჰკონა კათალიკოზს ევდემოზს გაქცეისა-თჳის ნოდარისა: „რად უკუსიქეც, აწ მოჰეედ და ჰხედრა იგი ჴანაბეს.“ კუალად ირწმუნა თეიმურაზ და მიჰიდა მუხრანს, მუნ მოერთო ზაალ ერისთავი. არამედ ჴსენეს, რამეთუ როსტომ შესრულ იყო ციხესა შინა გორს და ამათ არა ძალ-ეძა გარდაგომა მისი, ვინაჲ-გან აჭუნდა ნიჭადი ჴეენისა-გან დიდი: ამისთჳს უკმოიქცა თეიმურაზ. არამედ ავნო დიდი მუხრანის ბატონ-შან ვახტანგ და მოჰიდა კახეთს. ხოლო შემდგომად მოუხდა როსტომ მეფე სჯითა დაჭდითა მსტრად მუოფს მცირეს სჯოსანს, თჳინიერ ქისიყელთა-გან, ბატონს თეიმურაზს და შემოესია სჯანი ქს. ჩქმგ, ქრ. ცლა: მაშინ ეწუენეს სიმაგრითა გამო კახნი და ომტეს სჯანი როსტომისა და წარჰიდა როსტომ ტფილისს. ხოლო კახთა ალიდეს ალაფი და მოჰიდნენ წინაშე თეიმურაზისა. გარნა ამითიცა ვერცარა ავნეს როსტომს და კუე მტკიცედ: ახილა კუე ზაალ ერისთავ-მან და დამორჩილდა როსტომს. ხოლო როსტომ წარავლინა ზაალ წინაშე ქუენისა და შემდგომად მოსლჳისა ზაალისა ისპჳნიდამ და მცირედის შეძგომად შემოიკრიბა კუალად როსტომ სჯანი ძლიერნი და წარჰიდა ბატონს თეიმურაზისა ზედა. მაშინ ძღა თჳსთს თეიმურაზ, შემოიკრიბნა მანცა სჯანი თჳისნი. არამედ მტკრალიყვნენ

რევაზ სალთხუცესი და ბაძინა სუფრაჯი ჩოლეიშვილისა, და ორ ინება ბაძანამ მოაწიდებინა რევაზისა, ვისადგან რევაზ თვისსთა იყო ,,უკეთუ სძლოს რევაზ ქმნებისა მაზედა ძალისა. ამისთჳს აძალებდა ბატონსა თეიმურაზ ბაძინა ,,რათა წარაყენოს იგი კარჭიდ და მუნ ვრძანოს მან, რამეთუ უკეთუ დაიპყრან მათ ერწო ვერცა ჩვენ დაგჳმარებით თანა ვერა ვრებაჲ ქსე რაი- 192 მურაზს. გარნა აიძულებულმან მისცა ნება, რათა არა ექმნეს მუნ სჳანთა მისთა მორანჭ მოითი ბრძოლათა შინა და წარჳიდა ბაძინა კარჭად, და ამით გასწყო სჳანი თეიმურაზს. მიმდგ მოვიდა ვახტანგ მუხრანის ბატონი და ზაალ ერისთავი მისთანა უღდაისს, წერო რევაზ და იყო ბრძოლა ცემითა თოფთათა ძლიერი, ვიდრე უკუდრკნენცა იგინი. არამედ დაჰკრა ვახტანგ ბუზიასთანა ერთისა მტირისა სჳითა, მუნიდამ მოხჳდა რევაზს თოფი და განჳღო ზურგით კარძა ქსე არა აგრძნა სჳათა, გარნა განამგრნა იგინი, მოვიდა და ამბორს უყო კელსა ზედა თეიმურაზს, შემკა მივიდა და მოგუშდა მუნვე: იხილეს სჳათა ჩვენთა და მოუძღურდებოდენ. ხოლო იგინი მოეტაკნენ და ივტოდენ კახნი, და ჩამოვიდა ბატონი თეიმურაზ შიგნით კახეთს და ბაძინასცა უკუმოიქცა უქმად, მოუდგა როსტომ თეიმურაზს. არამედ ამავე დღესა ეწევნენ მჯდარსა ძესა თეიმურაზისსა დავითს სჳანი ეზიდებაშნი, მოგზავნილნი როსტომ მეფისაგან, იძლია მუნ დაეთმა და მოჰკლეს იგი და სჳანი მისთანანი მოსრნეს ქს. ჩქმ, ქრ. ტლვ, თითრეული ზნრ და მოადგნეს თეიმურაზს ორგნითვე: ამისამან მხიელველმან თეიმურაზ და ზედანა ქმნილმან, წარაყენა დედოფალი ხვარაშან ვედრებად როსტომისათჳს (რამეთუ იყო ბიძის ძის ასული როსტომისა), მისრული შეიტკბო და პატივსცა კეთილად და მოსცა სახუქარი საკადრონი და წარუძღუანა კათალიკოზი და განუტევა იმერეთს. მოეგება სიძე თვისი ალექსანდრე და დასხდეს ვატეთითა. მაშინ უთხრეს სიგუდილი ძისა თვისისა დავითისა თეიმურაზს, ჴო გლოვა და მწუხარება დიდი.

როსტომ მეფეთ ა წელი ჴმეფა:

ხოლო როსტომ დაიპყრა კახეთი და მისცა ზაალ ერისთავსა კრწოთაჴსური და ხერგი. არამედ კახნი უმეტეს იყუნენ თვისად და ზაალისათჳს: ხოლო თეიმურაზ შემდგომად გლოვისა იწყია ლეკნ დადიანთან (რამეთუ იყო ვაჟის ასულის წული ლეკნ თეიმურაზისა): წარსლვისა ორ მნებელსა თეიმურაზს განუზრახვიდა მეფე ალექსანდრე, რათა ჰყოს მათ შორისცა ზაფი კსე განიხილა თეიმურაზ თვისად უმჯობესად, რამეთუ უკეთუ შეერთოს იგინი, მოიცვეს მათ კან ძალი. ამისათჳს წარფიდა და მისრულსა მოეგება დადიანი ლეკნ, ვატეთა, უმასპინძლა, ანდამატებდა და ანადირებდა. გარნა ჩვენებასა შინა სჳურველ სჳანთასა უძლეველ მხოლოდ სახტანგი. შეძგა-

მად კტეოდა თეიმურაზ ლევანს ზავაყოფასა ალექსანდრესსა და განტევებასა მამუკასსა თავსამდებობითა თეიმურაზ: ესე იყუნა ლევან დაღიანმანცა, არამედ შორად განკიდებულ-ჰყო წუწკ-მან ამისი მხედველი თეიმურაზ წარმოვიდა და მოვიდა იმერეთსავე: მაშინ ალექსანდრე მეფე-მან სთხოვა ძისაძე გიორგი თეიმურაზის შეილად თვისად. მისცა ამან და ზრდიდა იგი მეკვიდრედ. არამედ შეშფოთებად მცირედსა მოკუშვა ურმა იგი და იგლოვეს მწარედ ზოგად მეფეთა: ხოლო იუო მეფე თეიმურაზ აშურეთს წელსა შვიდსა და როსტომ უმეტეს განძლიერდებოდა. ამის-თჳს წარავლინა რუსეთს ძისაძე თჳისი ნიკოლოზ. ამას მისრულსა ჩერქეზს დაეცნეს მეკობრენი, მოსრნეს მისთანანი და წარგჳარეს მხუედნი. ხოლო ურმა ნიკოლოზ წარიტაცეს უმათა მისთა და მიიყვანეს თურქს, მერმე მიაუანეს მოსკოვს. ამისა შემდგომად იხილა თეიმურაზ, რამეთუ არღა-რა არს სხუა ლონჳ, წარვიდა თჳითცა რუსეთს ვედრებად რუსთა კელმწიფისად, რათა შეეწიოს ქს. ჩქნჳ, ქრ. ცმზ, და დაუტევა დედოფალი დედა-წულით იმერეთს, განვლო თჳით რაჭა, დიგორი, ჩერქეზი და მივიდა თარგს, მერმე აშტარხანს, მუნიდამ მოსკოვს, მისრულს კელმწიფემ ალექსიმ ჰეტეგ-სა მეფებრ და შეიწუნარა ვედრება მისი: შემდგომად უბრძანა მიზეზი, რომელი არა იყო შენჳნისა: ამისი მსმენელი თეიმურაზ განოეთხოვა, მან მოსცა ნიჭი დიდი და წარმოვიდა, მოახრეულს აშტარხანს უთხრეს სიკუდილი ძისაძისა თჳისისა ლუარსაბისა, რომელი იყო შვენიერი, კეთკსი და სიტრფო. მწუხარედ გლოვისა შემდგომად დაუტევა ნიკოლოზ წინაშე ალექსი კელმწიფისა მოსკოვს, თჳით წარმოვიდა და მოვიდა იმერეთს ქს. ჩქნთ, ქრ. ცმზ, და აქცა დიდება დედოფალი ხუარაშან მიცუალიდი. იცოლა უმეტეს მწუხარედ და იყოფოდა იმერეთს, ვინადგან ალექსანდრე მეფეცა მომკუდარ იყო.

სალიმ-ხან:

ხოლო კახეთს შემდგომად საბერისა-თჳს როსტომისა დასვეს სალიმ-ხან ქს. ჩქნზ, ქრ. ცმზ. არამედ ზაალსვე ეჳრნა ზემოა-ჴსენული ქვეყანანი და კითხვითა მისითა მართვიდა სალიმ-ხან კახეთსა: ამან სალიმ-ხან მოაკუანა ლეკი და დასხნა შიგნით და გარეთ კახეთს და დაიპურეს მათ ბაღრატიანი, ალავერდი და განრუჩნეს წმიდანი უკლესიანი, რამეთუ იუჩნენ არცე მრწოლთა მათთა სიდგურად და იყო ჭირიცა დიდი მათოჳან კახეთსა შინა და ქურდთა ლეკთა-გან. არამედ სალიმ-ხან კიდ ვარაუაჳს უზრუნველი კახთა-თჳს და განისუენებდა, უზრუნველი მტრის ვნებისაგან: ხოლო დღესა კრთსა მღუდელი ვინმე მოვიდოდა შიგნითს კახეთს, შეიპურეს იგი თათართა და განხარწნეს სოლომურითა და განუტევეს: შეიწრებული მწუხარებითა მღუდელი იგი

მოგვიდა წინაშე ზაალისა მეტყველი: „შენდა რწმუნებულ-არს კახეთი ქნილი ბერობად, ეგ შემოთხვეის თათარსა უკერო, ამის-ოჯს შენგე ვასუხ-უგე ქრისტესა დღესა მას დიდსა განკითხვისასა“ ამის-მან მსმენელ-მან ზაალ ერისთავ-მან შემოიფიცა სასუთი ოვისი და ფშა-ხევსურ-ოეშნი, და ბაძინა სუფრაჯი და ერისთავი ქსნისა შალვა ძმით ლაშა ბატონით (რამეთუ სიძე იყო შალვა ზაალისა), შეჰკრიბნა ესე ყოველნი, წარუძღვანა ძე თვისი და მიუხდეს ბერეულად ბატონსა, მოსრნეს და მოსწყვიტნეს თათარნი, მერმე აღავერდნ და შემდგომად ყოველსა კახეთსა შინა მოსწყვიტნეს, რამეთუ არცა-თუ დაუტევეს აკუანთა შინა მწოვარნი და განათავისუფლეს კახეთი. არამედ უარლაკს არდა-რა მიეიდნენ, რამეთუ წარსრულ-იყო სალიმ-ხან და იკდა მუნ მურთუზალიხან და მოიქცნეს გამარჯვებულნი ქს. ჩქნთ, ქრ. ტმზ:

მ უ რ თ უ ზ ა ლ ი ხ ა ნ.

ხოლო შემდგომად ზაალ ერისთავის სიკუდილისა შეშინდნენ ბაძინა, შალვა, ძმით ლაშა ბატონით და არდა-რა მიეიდნენ ვახტანგ მეფისა-თანა. არამედ შთაეიდნენ მურთუზალი-ხან-თან უარლაკს. მაშინ ხან-მან შეიპყრა იგინი და წარავლინა წინაშე უცენისა, ხოლო უცენ-მან მისცნა იგინი მესისხლეთაა, რომელნიცა მოსწყვიტნეს მათ ელნი და მათ ანწყვეს იგინი ქრისტეს-თჳს, ვითარცა წერილ არს მეტაფრასესა მათსა: არამედ კახეთი თუცა ეპყრა მურთუზალი-ხანს, გარნა უფროს მორჩილებდენ მეფესა ვახტანგს და იყუნენ წინაშე მისსა:

ხოლო შემდგომად ალექსანდრე იმერთა მეფისა დაშთა ბატონი თეიმურაზ ციხესა შინა 193
სკანდს ფრიად უპოვარი და შთასლვასა ვახტანგ მეფისასა იმერეთს ეზრახა თეიმურაზ ვახტანგს, რათა წარავლინოს წინაშე უცენისა და მიეიდეს მის-თანა: მან ძალიარულით აღუოქვა და მისრულსა თეიმურაზს პატივ-სცა ვახტანგ დიდად და წარმოუძღვანა ამირახორი გივი და მოიყვანეს ტფილისს ქს. ჩქაა, ქრ. ცმთ: ხოლო მორაიქცა ვახტანგ იმერეთიდამ, წარავლინა თეიმურაზ ისპაჰს და წარატანა გივი ამილახორი, მისრული თეიმურაზ პატივით შეიწყნარა უცენ-მან შაბაზ და ანადიმებდა და ანდირებდა თვისთა-თანა და ნიშვიდა მრავალს: დღესა ერთს ეტყოდა თეიმურაზს შაბაზ, რათა დაუტეოს ქრისტე. ხოლო თეიმურაზ არცალი-ერ ისმინა: კვალად ნადიმობასა შინა ეტყოდა შაბაზ ხორციისასა, რამეთუ იყო მარხვა, არცა ესე ისმა თეიმურაზ: განრისხნა შაბაზ და შეაქცია თასითა ღვინო პირსა ზედა კელითა თვისითა თეიმურაზს: იწყინა კაცრება ესე თეიმურაზ. არამედ დამშვიდდა შაბაზ მეტყველი: „ჰკადრებს ძე მამასა უკადრისი. განარა განრისხების მამა:“ მეორეს დღეს წარვიდა შაბაზ ნადირობს და თეიმურაზ წარავლინა

სხ[ა]რაბათს ხ[ა]ტომრად: ხოლო წელსა ქს. ჩქაბ, ქრ. ცნ მოვიდა ძის ძე თეიმურაზისა დავითის ძე ნიკოლაოზ, რომელსა ეწოდა ერეკლე თუშეთს, რამეთუ ამას ზრდიდა რუსთა კელმწიფე ალექსი, ვითარცა ძესა. გარნა ზოგნი იტყვიან მოწოდებითა ზაალ ერისთვისათა, რათა ჰყოს მეფედ. ხოლო სხვანი იტყვიან მოწოდებითა მამი-დისა თვისითა დარეჯანისათა, რათა ჰყოს იმერთა მეფედ: ამას მიერთვნეს კახნი. ესე ჰსცნა შანაოზ მეფე-მან და წარმოავლინა სჳთა მუხრანის ბატონის-შვილი ხ[ა]ტა და ერისთავი ოთარი: ესენი მოვიდნეს ურიათა-უბანს: ეწუო მუნ ერეკლე კახეთურთ თუშით და შემდგომად ბრძოლისა იძლია ერეკლე და ლტოლვილი შევიდა თორდის ციხესა შინა. ხოლო ქართველნი გაბრუნდეს და აუწყეს შანაოზს: მან შეიკრიბნა სჳანი და შთამოვიდა კახეთს და მოადგა ციხესა თორდისასა: მაშინ შემჭირდნეს მეციხოვნენი, რამეთუ იყო დედით ერეკლე მუნ: ამის-თჳს ევედრა დედა ერეკლესი შანაოზს მეფესა, რათა მისცეს გზა და განუტეოს: მან უსმინა და განუტევა ფარულად და მივიდა კვალად თუშეთსვე: ხოლო შაჰნაოზ დაიპყრა კახეთი და წარვიდა ტფილისს ქს. ჩქაგ, ქრ. ცნა. არამედ ერეკლე იმოგებობდა თუშეთს მწირობასა შინა, ვერ წარმსლვეელი რუსეთს და ვერცა მდგომი მუნ: ხოლო მისრული ასტარაბადს ბატონი თეიმურაზ მასვე ზამთარსა გარდაიცვალა შემოხოზნებული და სქემოსანი ქს. ჩქაგ, ქრ. ცნა: შემდგომად ევედრნეს ყეენსა კახნი მუნ მეოფნი, რათა წარმოიღონ გვამი თეიმურაზისა კახეთს. ხოლო ვინადგან მეფესა ვახტანგსაცა მოეთხოვა ყეენისა-თჳს. ამის-თჳს ყეენ-მანცა ნება ჰსცა, წარმოიღეს და მოიღეს ალავერდს: მაშინ შეკრბნეს კათალიკოზ-ეპისკოპოსნი ქართლ-კახეთისანი ბრძანებითა მეფისა ვახტანგისათა და დამარხეს ალავერდს ქს. ჩქად, ქრ. ცნბ, თათრულს ჩოგ:

თ, მეფე არჩილ ქართლის მეფის-ძე, შაჰნაზარსან ია წელი ჰმეფა. ი, bis ერეკლე ა, ნაზარ-ალი-სან:

ხოლო ამასვე ქორონიკონსა მოსცა შაბაზ კახეთი ძესა ვახტანგ მეფისასა არჩილს და მოვიდა დიდითა დიდებითა, მიეგებნეს ყოველნი წარჩინებულნი კახნი, დაჯდა მეყენე და დაიპყრა ყოველი საზღვარი კახეთისა: ესე არჩილ იყო ახოვნებითა, შვენიერებითა, სიმხნითა და ყოვლითა სამხედრო სახიდმო ზნითა სრული, რომლისა ისარი იბ მუჯი სიგრძითა, შემმართებელი, ძლიერი, ლაღი და ამაყი, მოსადირე და მოასპარაზე წარჩინებული და საღმთოთი აღმატებული: ამან განასხნა თათარნი ურჩნი თვისნი და განაგებდა კეთილად. არამედ მეორესა წელსა იწყო კირთება განზრახვითა კახთაჲთა ერეკლემ კახეთისა: მცნობელი შაჰნაოზ მოვიდა ძისა თვისისა-თანა სჳითა დიდითა და დასდგა ყუეყრს. ხოლო ერეკლე ვერ წინა-აღმდეგი წარვიდა კვალად თუშეთს და დასხნრა კირთებისა-გან: იხილა ესე შანაოზ და განუტევნა სჳანი. ესე აცნობეს კახთა ერეკლეს და

მოუწოდეს თავს დასხმად შჯნაოზისად: ამისთჳს ერეკლემ შეიკრიბნა თუშნი და წარმოსრულს მიერთუნეს კახნი, მოსწვეველნი მისნი და დაესხნეს ბნელსა ღამესა შინა და იქმნა რა იგი აღვსწერეთ: არამედ ერეკლე წარიტაცეს თუშთა და მიიყვანეს კვალად თუშეთსვე. მაშინ შჯნაოზ შეათჳცნა სრულიად კახნი ძესა თჳისსა არჩილს და დაუტევა იგი კახეთს და თჳით წარვიდა ქართლს; ხოლო ერეკლეს შესწირდა მწირობა თუშეთს და წარვიდა კვალად რუსეთსვე და არჩილ მუოფი კახეთს სადირობდა და სადიმობდა და შენდებოდა კახეთი, ვისადაგან იყო მშვიდობა და უმტრობა და ნიჭვიდა და სწუალობდა უეული არჩილს, რამეთუ ვერცა-და თუ ლეკნი იკადრებდენ ხდომასა. არამედ განმსუენეთა კახთა ეძჳნებოდათ თჳითურაზის ძის დავითის ასულის ქეთევანის წინდად უოფა სამცხეს და საქმობითვე დარეკნა დედოფლისათა იხილეს არჩილ უცოლო, ეტუოდენ სიბეკლუცესა და შეუნიერებასა ქეთევანისასა, რათა შეირთოს ცოლად: მსმენელი არჩილ ეტრფიალა და ეუედრა მამასა, რათა მოგუაროს ცოლად იგი, რამეთუ უმეტეს მჯუიდრად დაჳპურობ კახეთსა: შემდგომად დიდისა უარ-უოფისა შჯნაოზ მეფეჲ-მან წარავლინა ტფილისელი ვაჭარი და დაიხსნა ქეთევან ც თუმნად, მოიყვანა ტფილისს და უქმნა ქორწილი დიდებული ქს. ჩქზ, ქრ. ცნე, შემდგომად მოიყვანა კასეთს: ამან არჩილ ჴყო სასახლე თელავს და განაახლნა ეკკლესიანი უოველნი კახეთისანი და დასხნა ეპისკოპოსნი, მატა სჯულსა და შენობასა ქუეყანისასა და იყო შეებასა და სადირობა-სადიმობასა შინა, ზოგ-ჯერ მამისა თჳისა-თანა ქართლს და უმეტეს კახეთს: ხოლო შემდგომად იწუეს ლეკთა ჯურმუტთა ავაზაკობით კირთება გაღმა-მზარეთა და ელისენთა შინა, შეიკრიბნა არჩილ სპანი, მოიყვანნა ქართველნი, წარავლინნა და მიუხდნენ ჯურმუტს, შემუსრნეს სიმაგრენი, მოსწუიტნეს, მოსტუეენნეს და მოჳიდნენ გამარჯებულნი: ამისთჳს მარადის ქმატებოდა და შენდებოდა კახეთი და იუუნენ შეერთებულნი ქართველთა-თანა უოველითურთ:

ხოლო შემდგომად უქმნა არჩილ ქორწილი ძმასა თჳისსა ლუარსაბს ლილოს ზედა, რეგაზ ერისთჳის ასულსა ზედა. არამედ მუნ მოულეს ჯარელთა ცხენითა ყინული, შეიბურნა და სტანჯნა იგინი, აღგიდა კვალად ტჳირთად და მოაღებინა კვალად მუნადმეცა ტჳირთითუე ყინული: ხოლო წელსა ქს. 194
ჩქდ, ქრ. ცჲბ, მოჳიდა უეენისა-გან მოწოდებული რუსეთიდამ კვალად ერეკლე თუშეთს წარსლვად წინაშე უეენისა (რამეთუ მოგუნდა შაბაზ რა, შიხალიხან განუზრახა შჯნაულეიმანს მტერობითა ვახტანგ და არჩილ მეფისათა მეტოქედ მოყვანა ერეკლესი, რათა დაამდაბლონ განძლიერებული ვახტანგ), თუშეთიდამ მოიწია არჩილ და ისტუმრა სიყუარულითა დიდითა ერეკლე, ესდიმა, ანადირა მრავალ-დღე, მერმე უძღუნა და წარატანა კახნი. და წარავლინა ისპჯნს: ხოლო კახნი იუუნენ ამ ჟამებთა შეებასა, განცხრომასა შინა. კვალად მოიხსენეს ხუანჯი და ხრიკი. ეტუოდნენ არჩილს იმერეთის დაპურობასა, ვითარცა ეპურა პირველ. „რამეთუ სახელი არს დიდი შენდა, იყოს არ ქრისტჳანედ და მისცეს მოყუარესა სამკჳდრო თჳისი, რამეთუ რა სცნობს უეენი დატეებასა შენ-გან კახეთისასა, მასვე ჟამსა მისცემს ერეკლეს და გამოუტეებს კახეთს:“ ხოლო არჩილ იყო

მოძულე მაჭმადიანთა და მაჭმადიანობისა-მან სათნოა-იყო განზრახვა ესე და მოვიდა თიანეთს ქს. ჩქოე, ქრ. ტჯგ უცნობელად მამისა თვისისა: შემდგომად მუნიდამ წარვიდა ახალ-ციხეს, ყვედრა მამა არა ყოფად ამისად. არამედ არა უსმინა: ხოლო შემდგომად არჩილის წარსლვისა მოარჩილებდენ კახნი შაჰნაზს მეფესა: არამედ უეცი ეტყოდა დატევებასა ქრისტესსა ერეკლესს და წარმოვლინებასა კახეთს. გარნა მან არა დაუტევა ქრისტე. მერმე წარვიდა ჩოლყა-შვილი რევაზ წინაშე უეცისა, იქმნა მაჭმადიან, ამას მითვალეს კახეთი და გამოუტევეს. არამედ ვინადგან არჩილ იწყო ქართლისა ბურობად და კვალად იყო ქართლს, განაზრახეს უეცსა, რათა არა მიერ-ოვნენ არჩილსვე კახნი. ამის-თჳს წარმოავლინეს ბეჟან-ხან, მოვიდა რა დასჯდა ყარაღაჯს ქს. ჩქოზ: ქრ. ტჯე:

ბეჟან-ხან, ვ წელი იყო:

მიერთუნენ ყოველნი კახნი. ამან ჭქმნა სასახლე სპარსთა რიგისა ყარაღაჯს და უბრძანა კახთაცა მუნ სახლთა გებანი: ხოლო ყამთა ამათ მოშენებულ იყო კახეთი და მთავრობდენ მთავარნი და არა ნებისაებრ მისისა მსახურებდეს ხანსა: იხილა სიამაყე ესე კახთა ხან-მან, იწყო მოწყალე-ვით და რომელთამე ცხადად სიგუნდილი. ამის-თჳს კახთაცა იწუეს კრძალვა და ფრთხილობა: ხოლო გიორგი მეფე-მან არა მნებებელ-მან ამის-მან შემოუჩინა კაცი ხანსა, ჭკრეს თოფი და მოსტეხეს მხარი. არამედ დაეხწა სიგუნდილსა: მერმე წარმოუვლინა გიორგი მეფე-მან დოსტაქარი. მაშინ ხანი იტყოდა: „უმჯობეს იყო არცა სიგუნდილი და არცა კურნება:“ ამის-თჳს განბორო-ტებულ-მან ხან-მან მისცა ნება და ძალი ლეკთა და დაუწუეს კახეთს კიდეთება და ტყვევნა, არა-თუ ლაშქრით. არამედ ავაზაკობით: კვალად აღაზუავნა უმეტეს ჴარელნი და ლეიფაღარი დასხმულნი ხანთაგანვე, რამეთუ თუცა მოჭკლიან კახნი ლეკთა ანუ თათართა შერისხვიდა ხანი ანუ მოაგუნდინებდა, ანუ მიატემინის სისხლი, მეტუველი: „რამეთუ არა ჯერ არს გაურთაგან მუსულმნის სიგუნდილი და თუცა მოჭკლიან თათართა კახი არა რაი ავნიან, რამეთუ ესრეთ ჯერ-არს და იყო ამით ჭირი დიდი. გარნა კახნი უდგნენ მაგრად და სრვიდენ სადა ვინ მოახელიან: ამ ყამებთავე თაობდენ კახეთს ჩოლყა-შვილი რევაზ, მოურავი ქისიყისა ახელ, მოურავი ელისენისა შერაბ და სხვანიცა და განეგებოდა ხანისა-გან კახეთი ამითით: გუნდლად მოგუნდის თუ ეპისკოპოსი, ამითითვე და ეპისკოპოსთა-გან აღრჩევით მისცეს ხან-მან ეპისკოპოსობა და წარუვლინიან ქართლის კათალიკოზსა მცხეთას და მან აკურთხის და გამოუტევის. ხოლო შემდგომად ვედრებითა კახთა და ნებითა ხანისათა წარმოავლინა ეუენ-მან სხვა ხანი და იგი წარიუვანეს, ესე მოვიდა და დასჯდა ყარაღაჯს ქს. ჩქბგ, ქრ. ტოა:

სანი ე წელი იყო:

არამედ ესეცა ვიდოდა კვალთა წისათთა ხანთათა. შემდგომად ეზრახა გიორგი მეფე სამთა ამათ წარჩინებულთა ქს. ჩქვეტ, ქრ. ტოგ, რათა ჰყონ ერთ-მთავრობა მისა-თანა, მოჰკლან ხანი და იავარ-ჰყონ სიმდიდრე მისი: ხოლო კახთა ამის-თჳს მისცეს ჴირი მტკიცე, მგონებელთა, რა-მეთუ რაჟამს ჰყონ ესე, წამსვე წარმოავლენს ერეკლეს უეცი. არამედ განუდგა რა გიორგი მე-ფესა თამაზ სპასპეტი, ვერღა-რა მოიეულთა დაიდუმეს ესე: ამის-მან მცნობელ-მან ხან-მან იწყო უფრო მტერობა კახთა. არამედ ესმა კვალად უეცნა ვერ თავს-დება კახთა-გან ხანისა. ამის-თჳს მისცა კახეთი განჯის ბეგლარბეგს აბაზ-უული-ხანს და მოვიდა ესეცა უარაღჯს ქს. ჩქვეტ, ქრ. ტოგ:

აბაზ-უული-სან, ვ წელი იყო:

ხოლო ესე აბაზ-უული-ხან იყო ფრიად მდიდარი, რამეთუ განჯაცა ამასვე ეჭირა და ნიჩვიდა კახთა მრავალსა და მეგობრობდენ გიორგი მეფე და აბაზ-უული-ხან. გარნა ეჭირა ერწო-თიანეთი არაგვის ერისთავსავე: ამისა შემდგომად მოვიდა ერეკლე მეფედ ქართლისად და ამას ნებითა ხა-ნისათა მიეგებნენ რომელნიმე კახნი უაზახსა შინა, ვისად-გან მიეცა უეცნა თუშნი და ქისიუელ-ნი ტალად ერეკლეს-თჳს და კახეთი სრულიად ეჭირა აბაზ-უული-ხანს. გარნა უსმენდა განდიდება-დამტირებასა აბაზ-უული-ხან ერეკლე მეფესა კახთასა და ვითნიმეცა იუნენ წინაშე მისსა და შენდებოდა კახეთი ქართლიდამ. არამედ ლეკნი გვალვადცა ეკირთებოდენ მარადის და სადაცა შე-ხუდიან კახნი მოსწყვეტდენ: შემდგომად ეზრახა მეფე გიორგი კოკორიდამ კახთა, რათა ჰყონ არჩილვე მეფედ: ამის-თჳს კახთა მისცეს ჴირი მტკიცე და მოვიდნენ ქართველნი ნინო-წმიდას დაჴურობად კახეთისად. არამედ დუშია მოურავ-მან ათტნა რა იგინი, მის-თჳს განადიდა იგი აბაზ-უული-ხანსა და ჰყო თავ-კახთა: ამის-თჳს განვიდა სახლ-უულით თჳსით ჩოლაყაშვილი სახლთა ხუცესი რევაზ და რომელნიმე მიმდგომნი მისნი გიორგი მეფისა-თანა. ამისა შემდგომად ეზრახა ერეკლე მეფე ბრძანებითა უეცნისათა აბაზ-უული-ხანს და მოვიდა ერეკლეცა უარაღჯს და დაასკვნეს წართმა ერწო-თიანეთისა, და ამ ჴირს ზედა ერეკლე მეფე წარვიდა კვალად ტფილისს: ხოლო აბაზ-უული-ხან წარავლინა კახნი და დიპურეს ერწო-თიანეთი და იქმნა რა იგი ალვსწერეთ: შემდგომად მოვიდა აბაზ-უული-ხან კახით და განჯის სჴით მეშველად ერეკლე მეფისა-თანა კვარს ბრძოლად გიორგი მეფისა. არამედ ვერა ენებისა შემდგომად გიორგი მეფისა მოვიდნენ ერეკლე და აბაზ-უული-ხან ტფილისს: ხოლო მომეუდარ-იყო შაჰ-სულეიმან და დაჯდა შაჰ-სულ-

195 თან უსეინ ქს. ჩქუბ ქრ. ცბ. ჰმას შეასმინა ერეკლე მეფეჳმან აბაზ-ყული-ხანს. ,,რამეთუ მეგობრობს გიორგი მეფესა და ამაგრებს და არცა ნებავს ბრძოლა მისი:“ მსმენელი განრისხნა უეცი და უბრძანა ერეკლე მეფესა პატიმარ-ყოფა აბაზ-ყული-ხანისა, წართმა ქონებათა და წარგზავნა წინაშე მისსა: ხოლო ერეკლე მეფეჳმან აღასრულა ბრძანებული. არამედ კახეთი დაშთა უშატრონოდ და ვიეთნიმე იყვნეს წინაშე ერეკლე მეფისა, ვიეთნიმე წინაშე გიორგი მეფისა და ვიეთნიმე თვისად. განა უეცრო მორჩილებასა შინა იყვნეს ერეკლე მეფისასა: ამ ჟამებთა წარვიდნეს თუშნი და რომელნიმე კახნი წინაშე ერეკლე მეფისა და მოსრნეს ჭაბალას სპათა გიორგი მეფისათა. ესენი კვალად აღსრბა ერეკლე მეფეჳმან ყეენსა. ხოლო მან წარმოავლინა ქალბალი-ხან სარდლად და მისცა განჯის ბეგლარბეგობა და კახეთი და მოვიდა რა იგი უაზახსა შინა ქს. ჩმუე, ქრ. ცბგ.

ქალბალი-ხან, ც წელი იყო:

მუნ მიეგებნეს სრულიად კახნი შეკრებულნი სპითა, მან ხატივით შეიწყნარნა და წარიყვანა სრულიად სპითა გიორგი მეფესა ზედა და იქმნა რა იგი აღვსწერეთ: ხოლო შემდგომად კლდეკრისაგან გიორგი მეფის წარსლვისა ჩამოვიდნეს ტფილისს ერეკლე მეფე და ქალბალი-ხან. მაშინ ევედრნეს კახნი, რათა ნება სცეს ჭარელთა ზედა და შემუსრონ იგინი, ვინადგან იგინი უმეტესად მძლავრობდნეს ელისეს გალმა-მხარსა და იუჱნეს მესადგურე ეტიკნი დღის-ტნელთა და იყო ამათ მიერ ტყვენვა, ოხრება და კლვანი კატა, მზიარობით, ავაზაკობით და ხარვითა, შემდგომად არჩილ მეფისა ვიდრე აქამომდე. არამედ არა აუფლებდა ქალბალი-ხანს აწ. უოფად ამისად, კვალად ერეკლე მეფეცა ეტუოდათ: ,,გვაცადეთ, ვიდრე გიორგი მეფის ზავ-უოფამდე და მერმე მოვიდე მეცა და უფოთ, ვითარცა გნებავსთ:“ არამედ კახთა არა ინებეს, მეტყველთა. ,,რად გნებავს მათ ზედა მეშველესი, ჩვენ გვეცით ნება, რამეთუ არს კახეთი მათ-გან ოხერ:“ ამ აიძულებელთა ნება-სცეს და შეიკრიბნეს სრულიად კახნი და მივიდნეს ელისესსა შინა, ევედრნეს ჭარელნი და აღუთქმიდეს მორჩილებასა და ხარკსა, რათა არა მოსწყვიტონ: ესე არა ინებეს კახთა და შეუხდნეს, ვერ წინა-აღუდგნეს ჭარელნი და ამათ მოსწყვიტნეს, მოსტყვევნეს და შემუსრნეს სიმაგრენი მათნი და ნაალაფევნი, დადგნეს ჭარსა შინა, რამეთუ განეშრახათ სამ-დღე მუნიდამ რბევა და და ტყვევნვა მარად-დღე. არამედ გლეხთა რა იხილეს აღაფი დიდი აღიტვირთვნეს და წარმოვიდნეს: აღუმძღვნეს ესე მთავართა ფრიად. გარნა არღა-არა უსმინეს: ამის მხილველთა ჭარელთა უწყეს თვითოეულ-მან ტევა თოფთა, მოკლეს დუშია და მრავალნი წარჩინებულნი და იელტოდნეს კახნი და მოსწყვეტდნეს ლეკნი, მერმე აღიღეს აღაფი თვისი და უმეტესი კახთა და კახნი მოვიდნეს თვის თვისად ქს. ჩქუე, ქრ. ცბგ: ესმა ესე ქალბალი-ხანს განიხარა, ვინადგან ენება დამდაბლება კახთა. არამედ ურეკლე მეფე დამძიმდა ფრიად და ამისა შემდგომად იწყეს უმეტესი კირთება,

ტუვენა და რბევა კახეთისა ლეკთა: ხოლო შთასლვასა ქალბალიხანისასა განკას მარადის იყოფოდნენ წარჩინებულნი კახნი მის წინაშე და ყოველრადვინცა შეწევნასა ლეკთა ზედა. არამედ იგი უზრუნველ იყო, რამეთუ აძლევდენ მას ხარკსა და მორჩილებდენ და კახთა ეტყოდა ტკბილად და ნიშვიდა მრავალთა. გარნა კვალად კახნი მხნედ უდგნენ მარადის ლეკთა და მოსრულთა მძლეუქმნებოდიან და მოსრვიდიან, ვინადგან ამ ყამეთა ადიღსებოდი ქართლიდამ კაცით კახეთი და აღშენდებოდა მრავალნი უშენნი დაბნებნი და აგარაკებნი. გარნა ყამთა ხანებთათა შემოხდა უმეტეს ბირველისა ქტევა და ზნენი ეიზილბაშთა და დაუტევებდნენ ქართულთა, იწყეს კეკლუცობა, განცხრომა, მათებრ სმაჭამა, სიბილწე, ტყვისყიდვა, მრუშება, ვიდრე სოდომიადმდე, რამეთუ ბატონისათჳს და როქთათჳს იქმნებოდიან მაჭმადიან და მიიღებდიან ყენისაგან როჭიკსა: განა თუ მარადის ბრძოლა ხდომათა შინა იუშენ. არამედ ყამიცა აქუნდათ განსვენებისა ხანებთაგამო ქტეულებისათჳს ეგრეთისა: შემდგომად ამისა ქს. ჩდგ, ქრ. ტჟა, მისცა ყენანმან ერეკლე მეფესა კახეთი და ყულარღსობა თჳისი და მოვიდა ტფილისიდამ მარტყოფს, მოიყვანა დედოფალი თჳისი ანნა, რამეთუ ესე ანნა იყო ოდეს ერეკლე მყოფობდა ისპჰანს, მოითხოვა კასეთიდამ ქალი და არაგინ წარჩინებულთაგანმან ინება წარვლინება, რამეთუ ჰგონებდენ ხარჭად. არამედ რომელი ვახსენეთ ალავერდელი მისგან იყო ჩოლაყაშვილი და მან წარუვლინა ასული თჳისი ანნა: ხოლო ერეკლემ ჰშჳა მისგან ძე დავით და ასული ელენე და შემდგომად რა განუგრძდა ყოფა ისპჰანს უიმედოთმან წარმოსლვისთმან იქორწინა მუნ მისთანა და წარმოჰყვანეს რა ქართლს ერეკლე ესე ანნა დუტევა მუნვე ძით და ასულით გამჭმადიანებული ყოველნი ერეკლესთანა და დავითს უწოდეს იმანყული და ელენეს ბანჯანუმ: ხოლო იმანყული და მაჭმადყული იუშენ საჭურისთათანა ყენისათა და მუნ იზრდებოდნენ. შემდგომად ანნა და ასული ელენე წარმოუყვანეს ქართლს და უშვა ერეკლეს ტფილისს ანნამ ძე თეიმურაზ: ესენი დუტევა კახეთს და მივიდა ტფილისვე და მერმე ისპჰანს მისრული კეთილად შეიწყნარა ყენანმან. შემდგომად ყოველრა ერეკლე მეფე ყენისა, რათა მისცეს ძენი მისნი დავითს კახეთი და განუტეოს, რამეთუ ჰსცნა თჳისი არღარა გამოტევება: უსმინა ყენანმან და მისცა დავითს იმანყულიხანს კახეთი და წარმოგზავნა ნიშით დიდითა წელსა ქს. ჩდგ, ქრ. ტჟა, თთრულს ჩრიგ:

ი, მეფე დავით გ, ით წელი ჰმეფა:

მოვიდა დავით იმანყულიხან წლისა კე, დაჯდა უარღაჯს მეფედ და დაიპყრა სრულიად კახეთი. არამედ იყო ესე დავით შიროშეენიერხაერთვანი, ტანმცირე, არა ძლიერი და მიქტეული სრულიად წესსა ზედა და ჰსჯულსა მაჭმადისასა, რამეთუ არა რაი სწამდა ქრისტეანეთა, უმეტარი ზნეთა და სამსედროთა საქართველოსათა. არამედ წიგნი და ენანი უწყოდა ორნივე წარჩინებულად

ამან დაამშვიდა ჭარი და აღუთქვეს მოცემა ხარკთა. გარნა იწყო ზნეთა ქართლისათა სწავლა, რამეთუ მოღობა ასპარეზი და მას შინა ასპარეზობდა უხილაობისათჳს კაცთა და სადიმობდა კახთა-თანა. არამედ თვით არა სმიდა ღვინოსა მაჰმადიანობისათჳს, რამეთუ იყო, ვითარცა სჯულისთავი მათი. გარნა სენიცა იყო მის-თანა, რომელ აწუინებდა და ცოლიც ესვა შამხლის გვარისა ისპაანს მამა-პაპით აღზრდილი ტომითაც მაჰმადიანი: ხოლო ამას ასპრახეს, რათა მოვლოს სამზღვარი თვისი და მიიღოს მიხმულნი კახეთისა: სთნდა ესე კახთა-გან და მოვლო ერწო-თიანეთი და მივიდა ჯვარს, მუნიდამ განვიდა და იხილა მცხეთა. ხოლო მცხეთას მოვიდა ვახტანგ განმგებელი ქართლისა და დარბაზობდენ ურთიერთს: ზავ-ჰყვეს ამათ სიყვარულსა ზედა, მერმე 196 წარმოვიდა კვარიდამ და მოვიდა მარტყოფს, მუნიდამ ყარაღაჯს: ამ ყამთა მოვიდა ამყრელი ყეენისა-გან, რომელნი შთამოსრულ-იყუნენ კახეთს ქართველნი, რათა მიაქციონ ქართლსავე. შეუძლდა ესე კახთა და ეკედრნენ ყეენსა: არამედ არა უსმინათ და წარმოავლინეს უმეტესი მძლე. მან აჰყარნა სრულიად ჩამოსრულნი ქართლისა ასნაურნი და გლეხნი, თვინიერ რომელთა დაიხსნეს თავნი ანუ მოაიყიდეს თუ კახთა და მისცეს ქართველთავე:

არამედ ვისად-გან ლეკნი დაუცხრომელად მტერობდნეს და უმეტეს ჭარელნი, განუზრახეს იმან-ყული-ხანს კახთა, რათა შემუსროს ჭარი და დაასცხროს ჭირი ესე კახეთისა, მერმე დაიპყრას საზღვარი კახეთისა: მან უსმინა და შემოიკრიბნა სრულიად სპანი კახეთისანი თუშ-ფშავ-ხევს-ურითა განვიდა და დადგა ვარდიანს ქს. ჩღვ, ქრ. ტყდ, რათა მუნიდამ ბრძოს მარადის: მოერთუნეს მუს ჭარელნი და ეკედრნეს მოუწყვეტელობასა და მისცეს ხარკნი ნეშტნიცა და დამორჩილდენ, ვითარცა ნებავს: ესე ინება იმან-ყული-ხან მათთა მაჰმადიან ყოფისა-თჳს. არამედ არა აუფლეს კახთა, ვისად-გან აქუნდათ შური დიდი. მერმე შეუხდნეს ჩარდახს, მოსწყვიტნეს იგინი და გარემონი დაბნები მოსწვეს ცეცხლითა და მოსტყვევნეს ვიდრე კავკასამდე და ვერ-ვინ წინა აღუდგათ: არამედ ჭარელთა სიმოცოდეს კაცითა იხილეს მეფე მცირედითა სპითა, რომელსა უცემდენ ქოს-დაბლა-ბუკთა, მოეპარნეს და უწყეს ცემა თოფთა. მსინჯველთა თუ რაი ჰყონ, რამეთუ არა ვითარ ჰგონებდენ ლტოლვასა. არამედ ვისად-გან გამოუცდელ იყო იმან-ყული-ხანს, არა იშურა თვისთა-თანა სპანი რჩეულნი. გარნა უცვანნი და ამა ყამსა ვერა რაისა მყოფელთა შექმნეს შფოთება და მათ უმეტეს უწყეს ცემა-თოფთა. ხოლო ამათ იწყეს ლტოლვა: განრისხნა დვითა და მცდელობდა ბრძოლასა. არამედ რა იხილეს თუშთა ლტოლვანი, გამოიტაცეს დვითა და მოიყვანეს ყარაღაჯს: ამისანი მსმენელნი ივლტოდენ კახნი. მაშინ შემოერივნეს ლეკნი და სრვიდენ უწყალოდ, მოკლეს მრავალნი წარჩინებულნი და უმრავლესნი გლეხნი და სხვანი ტყვე-ყვნეს აღიღეს სიმდიდრე იმან-ყული-ხანისა და ალაფი კახთა მრავალი და ამის მიერ განძლიერდენ და ჰქმნეს სიმაგრე ჭარელთა. შემდგომად გამოვიდნეს და დაიპყრნეს გარემონი თვისნი და იწყეს უმეტესი კირთება, რბევა, ტყვევნა, ოხრება და კლვანი გაღმა-მხართა და კახეთს განუსვენებელად. ხოლო იმან-ყული-ხან, სრულიად კახითურთ მწუხარე-მან აუწყა ყეენსა და მან წარმოუვლინა

ნიჭსი ნუგეშინის-ცემისა. არამედ ლეკნი თუცა მძლავრობდნენ, გარნა კახნიცა, სადა ვით მოხვდიან ხოცდენ და მოსწყვეტდენ, რამეთუ არა ძალ-ედვათ მინდორთა დამარხვება კახთა ლეკსა: შემდგომად მოვიდა ყარალაჯს კათალიკოზი დომენტი, რამეთუ მიეცა ყენესა მცხეთის შეწირულობა, რა იგი არს კახეთსა შინა. ჰატივით მიიღო იმან-ყული-ხან და მისცა ყოველი სებასა მისსა და განუტევა: არამედ ლეკთა ოდესმე ზავ-ჰყვიან და ოდესმე იწუიან მტერობა. გარნა შემდგომად დაიშერეს ელისენი და იწუეს ლაშქრობა და მოაოხრეს მრავალნი დაბნებნი, ესრეო რამეთუ დაუტევა იმან-ყული-ხან ყარალაჯი და ჭყო სასახლე თვისი თელავს და მასავს და იყოფოდა ზამთარს მუნ და ზაფხულს მაღაროს. არამედ ნიშვიდა ყენი და უფლისებდა ესეცა ტყვეთა კახთა წარჩინებულთა ძეთა და ასულთა და ითხოვდა შეწევნასა (არა თუ ამან დასდვა ტყვენი. არამედ იყო გიორგისა-გან და ლევანისა-გან და უმეტეს ემატებოდა): ხოლო იმან-ყული-ხანს უქეს ანანო ტფილისისა, არღა-რა რაი გამოიგითხა და მივიდა უცნობელად ვახტანგისა. აგრძნა ვახტანგ და წარმოუდგა გოყრიდამ, უთხრეს ესე იმან-ყული-ხანს და წარმოვიდა მსწრაფლად და გარდახდა რა მოვიდნენ მოციქულნიცა ვახტანგისა და ამასცა წარუვლისა ბოდიშით. არამედ თუმცა მოსწყოლნენ მისცემდნენ სირცხვილსა დიდსა: შემდგომად მოკუნდა მეფე ერეკლე ქს. ჩღთ, ქრ. ტყჱ იხუანს:

ხოლო შემდგომად გლოვისა ადგრჩია იმან-ყული-ხან წარსლვა წისაშე უენისა ანუ მოიცეს ძალი ანუ ეგოს მუნ, რამეთუ უმკობეს ჴსნნდა მუნ ყოფა. ამის-თჳს ეველრა უენესა, რათა მიუწოდოს: უსმინა უენე-მან და მიუწოდა მესტუმრით. ხოლო წარსრული იწია ვახტანგ ტფილისს ქს. ჩღიჲ, ქრ. ტყთ. ჰატივით ანადიმებდა და განუსვენებდა, იმძახლეს და მოსცა ვახტანგ ასული თვისი თამარ ცოლად თეიმურაზს ძმისა დავითისასა (არამედ თეიმურაზს განატევებინეს ასული ბაინდურ ერისთვისა სათნო-ჩენითა სამღუდლოთათა და ჭყუეს ესრეთ): მერმე სიყვარული ერთობის-ყოფისა, მოსცა ვახტანგ სახუქარი და წარვიდა იმან-ყული-ხან ისპაანს. არამედ თეიმურაზ დაუტევა კახეთს განმგედ. გარნა იყო დედოფალი დედა მჳთი ანნა მოქმედი: ამ ჟამთა იწუეს გლეხთა მძლავრებისა-თჳს ლეკთა ლტოლვად და მისლვად ლეკოა-თანა, რამეთუ იკლიან რაიმე მეჰატრონეთა თვისთა-გან და მუნ მისრულნი ეტაკობდენ და დესხიან დაბნებთა, არეე-მრო-წელთა, კაცნი მოსრნიან, ტყვენი და საქონელნი წარიყვანიან: ხოლო კახნი ეწოდენ მდგრობით, ხან მათ სძლიან და ოდესმე ამათ და იყო მარად-დღოვანი ესე ვითარი ხდომა. გარნა დაზვდიანცა და კვალად იწუიან უძვირესი ხდომანი: ამ ჟამთა წელსა ქს. ჩღიბ, ქრ. უ წარვიდა თეიმურაზ ტფილისს დიდებით, რამეთუ წარსლვად იყო ვახტანგ ისპაანს, იქორწინა და დიდიჲა დიდებით და ზითვითა მოიყვანა თამარ მანვე და ქმნა კვალად ქორწილი კეროვანი: შემდგომად იწუსჲ ვითარცა წესი არს კახთა კერძობა ერთმან-მეორისა და მტერობა ურთიერთთა და არა განიხილვიდენ რისხვასა. არამედ თვითცა ამასვე ჰყოფდენ, რამეთუ განძლიერდენ ლეკნი ქურდობა-ვაზაკობით და აწ უმეტეს იწუეს ლაშქრით სლვა თვით კახთაგანვე, ვითარცა ჰყო ქისიყის მოურავმან რეგაზ, რამეთუ დაასხა ელისენთ მოურავს მერაბს სპანი ლეკთა. ხოლო მერაბ იელტოდა

სახლის ერდოდამ და წარიღეს ლეკთა ალაფი მისი: არამედ მერაბცა უფო რევაზ ეგრეთვე: ამითი გაგულოვნდნენ ლეკნი და ახარებდნენ ქვეყანათა. გარნა თუცა დაზავდიან კვალადცა იწყიან ლა-შქრობა და ატნობებდიან კახნი უპირობასა. არამედ იგინი მოუთხრობდენ ჯიველთა ჴუეს, ეს-არს ურმათა ჴევეს და უკეთუ კახნი მძლე-ექმნებოდიან მოჴუენიან იგინი, ესენი წაურთმევდენ ნა-ტუენარსა და მისცემდიან: ამით მოუძლურდენ კახნი და განძლიერდნენ ლეკნი: კვალად იფო ტურა-რამაზა-შვილი, ეს ავაზაკობდა ლეკთა შინა და ავნებდა მათ. ამან მოიყვანა ნატუენარი, განწურა პაატა მანდატურთ-უხუცესი და დაადგინა კუტი, რათა მისცეს სრულიად: ხოლო იგი ეველრა მცი-რედ დატაბებსა, რამეთუ ეშუა ცოლსა მისსა და მოკუდებოდა. არამედ არა ინება პაატამ მტერო-ბითა. ამის-თჳს განგულისებული განვიდა ტურა ჯარსა შინა და იწყო მან თაობა ლეკთა და გირთება ლაშქრობით კახეთს, ვისადგან უწყოდა ადგილნი და სიმაგრენი და მისავალ-წამოსავალნი;
197 გარნა ეტიკობითა მისითა მრავალ-გზის სძლეს ჯარელთა. მერმე კვალად მოუხდა ტურა და წარუ-დგა ამას პაატა მოთავედ კახთა, იხილა ტურამ, ივლტოდა და მზიერ-უფო სიმაგრეთა ტუეთასა და რა მოვიდა სიმარჯუესა პაატა მიეტევა ტურა თოფთა ცემითა, ივლტოდნენ კახნი და ჩამოვარდნილი პაატა მოჴვლა ტურამ თვისითა წიხლითა. ხოლო სხვანი მოსრნა და წარვიდა ალაფითა: არამედ იუენენ დედოფალი და თეიმურაზ თელავს, მასავს და მაღარო მცუმუნვარენი და თაობდა ალა-ვერდელი ნიკოლაოზ, რომელი უწინდა დიდ-სათნოდ, რამეთუ იფო ფრიად ხვანჯიანი: ხოლო იმან-უფულიხან იფო ისპასანს წელსა ხუთსა ჭიასა შასულთან უსეინისა ჴერა რაისა შეოფელი, თვინიერ ატილებდენ ვახტანგს, რათა იქმნეს მაჴმადიან: შემდგომად ქს. ჩლიგ, ქრ. უგ წარმო-ავლინეს კახეთსვე და მოსრული აზახსა შინა ბისტუმრა იესემ ტფილისს, ანადიმებდა, ასადირებ-და და განუსვენა, იმძახლენ და მისცა ელენე დაჲ. თვისი ცოლად იესეს ბრძანებითა უეენისათა, შემდგომად მოსცა სახუქარი და წარმოსრული მოვიდა თელავს: მაშინ მისცა ქისიეის მოურაობა და კახთა სპათა თაობა ეიასა ვეზირს: ამან დაუწუნარნა ლეკნი მცირე ჟამს, მერმე მანავს მეოფის იმან-უფულისა-თჳს წარმოეელინა იესეს მუნიშნენი, მანდატურთ-უხუცესი ზურაბ, ავალი-შვილი ზაზა და რევაზ ყაფლანი-შვილი: მაშინ გამოვიდნენ ჯარელნი რბევად. ესე ესმა კახთა, წარვიდნენ და წარჴუენენ მუნიშნენიცა, მისრულთა აოტნეს ლეკნი და მიჴუენენ წუეტით კახნი. არამედ აოტნეს ლეკთა ერთ-კერძნი და მოსწუეიტნეს, მხილველნი სხვანი კახნიცა იფლტოდენ, მოჴუენენ ლეკნი, მოჴვლეს ელისეთ-მოურავი მერაბ, ზაზა და რევაზ და ოცდა-ოთხნი სხვანი წარჩინებულნი კახნი და გლეხნი მრავალნი, აღიღეს ალაფი და წარვიდნენ: ამის-თჳს კახნი შემჭირვებულნი განიზრახვიდენ თუ რაჲ ჴყოფ. ვისადგან არა-ვინ შეეწივნენ, განიგულეს ხრიკი განზრახვითა ალავერდელისათა და დაასკუნეს, რათა მისცენ ეტიკი ლეკთა და უწყონ ხდომა და ოხრება ქართლს, უაზახს, შამშადილს და უარაბალს და შირვანს, რამეთუ მორჩების ამით ქეეყანა ჩვენი ოხრებისა-გან და მათ ქეეყანათა მრისხანედ უწყონ მტერობა ჯარელთა: ამავ წელს მოვიდა იესე მარტ-ოფოს, ჴქმნა ჭორწილი ქრისტიანულ-მაჴმადიანური, წარიყვანა ელენე დიდებითა და წარვიდა ტფი-

ლისს: შემდგომად მოტყუევნისა ხუნანისა ჯარელთაგან ითხოვა იმან-ყულიხან შეწევნა იესესაგან და მან წარმოუგზავნა სპასპეტი ლუარსაბ სპითა სახარახოთა: მოვიდნენ და დასდგეს მალაქოს კახთა სპითურთ შესლვად ჯარს: მაშინ გამოვიდნენ ჯარელნი მორბევად. მცხობნი ქართველნი და კახნი აღიჭურნენ და წარვიდნენ მათ ზედა. არამედ ლეკთა მზიერ უცვეს და ესენი არღარა ღამოდნენ ბრძოლასა. გარნა ვიეთთამე ჯაბუკთა ქართველთა და კახთა შეუტიეს და ვითარ ვერაღარა მოაქციენეს მიჰყუჩნენ ესენიცა, რათა განუმაგრონ ზურგი: ამისნი მხილველნი ლეკნი მცირენი მოეტყვნენ შეწინავეთა და აოტრეს იგინი. ეცნენ ესენი დიდთა მათ რაზმთა, ვერღარა დაუდგნეს და იგლტოდნენ სრულიად, მიჰყუჩნენ ქისიყის ბოლომდე და მოსრვიდნენ უწყალოდ. მერმე აღიღეს ალაფი დიდი და წარვიდნენ. ხოლო ქართველნი შეუხარენი მივიდნენ ტფილისს: შემდგომად კვალად წარმოავლინა იესემ ამილახორი ავთანდილ ზემო ქართლის სპით. ესენი მოვიდნენ და დასდგნენ საგარეჯოს რაოდენმე თთუჱ, მერმე წარვიდნენ უქმნი. არამედ კახეთი იყო მარადის ხდომა-ბრძოლასა შინა: ხოლო წელსა ქს. ჩღიგ, ქრ. უდ მოკუდა გაზაფხულს დედოფალი ანნა, მოვიდნენ იესე და ელენე მოტირალად პატარძეულს და დაფლეს ანნა ალავერდს: ამავ ქორონიკონსა მოვიდა იესე ხიზნად თელავს. ესე ისტუმრნა პატივით და წარავლინა კატი და კვეღრა უეცნა, რათა მიუწოდოს იესეს წინაშე მისნა და უკუნ-აქციფა ყულიცა უეცნისა ბაქარისაგან წარმოვლინებული, ამისთჳს მოვიდა მორდარი უეცნისა და წარიყვანა იესე, რამეთუ ვერღარა სიტყვა უგო იმან-ყულიხან და წარჭყვა ტოლიცა თვისი ელენე და წარტანა თეიმურაზ ღილომდე პატივისათჳს:

ამ ჟამთა მოადგნენ ლეკნი შილდა-ყვარელს. ხოლო განმაგრდნენ მდაბიურნი და მოსრნეს მრავალნი ლეკნი, შემდგომად შემუსრნეს და წარუხვნეს საამაგრენი ლეკთა და გამოსწვეს სულნი მრავალნი კოშკებთა შინა, მოსტყვევნნეს და წარვიდნენ, არამედ ვერღარა მიუსწრეს კახთა მდევართა. მაშინ დაამტკიცეს განზრახვა ალავერდელისა წინა-ქმული, მისცეს კახთა ეტიკნი ჯარელთა, მივიდნენ და მოსწყვიტნეს ბოლნისები და თვით ზავ-ჰყვნეს მათ-თანა: კვალად უარბაღს, შაქს, შირვანს მარადის არბევდნენ. მერმე წარვიდნენ და მოსტყვევნეს არდაველი და მოვიდნენ ალაფითა დიდითა: შემდგომად შეიბურა ყაისა ვეზირი იმან-ყულიხან, წარულო ქონება და პატიმარ-ჰყო ზანგისს. არამედ განიელტო ყაისა და მივიდა ტფილისს, შეიწყნარა ბაქარ, მისცა სასახლე მისი და არღარა მოსცა იმამ-ყულიხანს. ამისთჳს იქმნა მათ შორის შური და დამძრახვიდნენ წინაშე ყეენისა: ხოლო კახთა და ლეკთა ზავთა შორის, ამ ჟამთა წარვიდენ თუშნი, მოსრნეს რაოდენიცა ჰპოვეს ლეკნი და მწყემსნი და წარმოიღეს არვე დიდ-ძალი, ქონებანი ჯარელნიცა. არამედ მოსრნეს თუშთავე და აოტრეს იგინიცა და მოვიდნენ შვიდობით: ამის-თჳს მოგზავნეს ჯარელთა. „არს მშვიდობა ჩვენ შორის, რად ჰყვეს თუშთა ესე:“ განრისხნა იმამ-ყულიხანს და ბრძანა მიცემა მონაღებისა. ხოლო თუშთა არა ინებეს. კვალად წარვიდა მოურავი მათი და არცა მას უსმინეს, ამხედრდა თვით იმამ-ყულიხან და მივიდა და უბრძანა ტყვა-ჰყოფად, არამედ მათ რა იხილეს იმამ-

გული-ხან შეაქციეს ზურგი და დასდგნეს უსაჭურველონი და მსროლელთცა არღა-რა თუ იკადრეს მიხედვად: ამის-თჳს შეიწუალა მეფე-მან და არღა-რა მოსრნა, გარნა წარუხვნა ნატყვევარი და მისცა ლეკთა არვი-თურთ:

შემდგომად მოვიდა მეფე ვახტანგ სავურტლეს ქს. ჩდით, ქრ. უზ, დეკემბერს, რამეთუ ემცნო უეუნსა განგება სქმისა ლეკთასა და მივიდა იმამ-ყული-ხანცა სავურამოს და დასდგა არაგვის პირსა ზედა. იხილეს ურჩიერთი, განაძლეს სიყვარული და ჰქმნეს პირი და მოსცა სპასი ვა-ხტანგ და წარვიდეს თვის თვისად: გაჰაგზავნეს წარმოავლინა ერასტი ყაფლანის-შვილი სპითა სპაბრათიანოსათი, მოვიდა და დადგა კარდანეხს, დაჰყვეს თიუშ ოთხი. გარნა გამოვიდნენ ლეკ-198 ნიცა და არა აბრძოლნეს კახთა. არამედ შემდგომად წარვიდეს უქმნი: კვალად ამავე ზამთარს წარმოავლინა ყეენ-მან შირვანის ბეგლარ-ბეგი შემუსრვად ჴარისა: ამან მოუმცნო იმამ-ყული-ხანს, ვითარ ჯერ არს მისლვა, რათა აუწყოს. არამედ განზრახვითა კახთათა არა რაი აუწყა და არცა მისცა ეტიკენი. ,,რამეთუ უკეთუ ევნოს რაი, ჩვენ არა-რაი გვაბრალოს ყეენ-მან:'' ხოლო იგი მოვიდა შაქს სპითა შირვანისათა. დღესა ერთსა დაესხნეს ჴარეჯნი, მოკლეს ბეგლარ-ბეგი და მოსწყვიტნეს სპანი მისნი და ალიღეს ალაფი და ივარი ურიცხვნი, რამეთუ აქლემს ყიდდეს ჴა-რელნი ოთხ-მილანთუსად: ესე ესმა ყეენსა მოუწერა ვახტანგს, რათა წარვიდეს და შემუსრონ ჴარი:

მცნობნი კახნი წარვიდნენ, ეპისკოპოსნი და წარჩინებულნი. და ყედრნეს ვახტანგ მე-ფესა, რათა ჰყოს ბრძანებული ყეენისა: მან ალუთქვა და წარმოვიდა სპითა დიდითა ქს. ჩლგა, ქრ. უთ, იანვარს, ამასვე ღამეს მოვიდნენ ლეკნი ხაშმს, ვიდრე უკანასკნელ, უკერო-ჰყვეს, რამეთუ არა აცნობეს ვახტანგს. ესრეთ განმზრახთა, რამეთუ უკეთუ ესენი მოსრას, დაშთების ჴა-რი უვნოდ, მგონეთა უგუნქცევად. კვალად განზრახვით მოიყვანეს ორმოცდა ხუთ-ოდენ მალა-როს, რათა დასახლდეს და მოშენდეს ქვეყანა და შემდგომად შეივიდნენ ჴარს: ხოლო მა-დარდამ მოვიდა ხილვად იმამ-ყული-ხანისად ვახტანგ, რამეთუ სნეულებდა ღვიძი და განი-ზრახეს რა იგი ჯერ იყო. არამედ ეზრახნეს ვახტანგს ჴარელნიცა დამორჩილებად. გარნა ბრძანებითა ყეენისათა უკუნ-იქცა და იქმნა ჴმურვა დიდი კახთა შინა, რამეთუ აიურებოდიან და ჰყოფდენ ტიხე-სიმაგრეთა და გამაგრდებოდიან მათ შინა თელავს, ალავერდს, ლალის-ყურს, შილდა-ყვარელს, გავაზს, ვეკინს, საგარეჯოს, ხაშმს და სხვათა ადგილებთა შინა და ოხრდებოდა ქვეყანა რბევა კირთებითა: ხოლო ამ ვითარებასა შინა მოკუდა მეფე ვახტანგ ქს. ჩლგბ, ქრ. უი, წარიღეს და დაფლეს ყუმს: მაშინ განიყუნენ კახნი, ზოგთა ირებეს თეიმურაზ და ზოგთა მაჰმად-ყული-ხან, გარნა მართვიდა თეიმურაზ სათნოთა იმან-ყული-ხანისა ტოლისათა კახეთს. ხოლო იმამ-ყული-ხან დაუტევა ორნი ძენი მაჰმად-ირზა და ალი-ირზა და ასული ერთი. ამ ჟამთა მოვიდნენ ლეკნი და მოსტყვევნეს თიანეთი, ამათ წარმოუდგა თეიმურაზ კახითურთ და ლეკნი დასდგნენ სიმაგრესა ერთსა და მისრულთა სრვიდნენ მრავალთა, მოჰკლეს ხარკაშნელი თეიმურაზ ხოლაყა-შვილი. შემდგომად შეუხდნენ კახნი, შემუსრეს სიმაგრე, მოსრნეს და მოსწყვიტნეს ლეკნი, რამეთუ

მცირედნიღა განერნენ. ხოლო კახთა აღიღეს ნატყვევარი და მოვიდნენ გამარჯვებულნი. არამედ კვალადცა მარადის იყო ესე ვითარი კირთება ლეკთა-გან კახეთსა შინა:

ია, მეფე კოსტანტინე ბ, ვ წელი ჰმეფა:

წელსა ქს. ჩღკგ, ქრ. უია წარმოავლინა ყეენ-მან მაჰმად-ყულიხან ძე ერეკლე მეფისა, ნაშობი მხევლისა-გან, რომელსა ეწოდა კოსტანტინე, მეფედ კახთა: ესე მოვიდა და დასდგა ყაზახსა შინა, რამეთუ მიეცა ყეენსა ერევანი, შამშადილო და ყაზახი და წარვიდნენ კახნი წინაშე მისსა: ხოლო იყო ესე მაჰმად-ყულიხან ფრიად მაჰმადიანი, ღაღი და ამაყი, მდიდარი და მესი-სხლე, რამეთუ არა რიდებდა მცირესა ზედა კაცთა სიგუდილსა: ამისა შემდგომად მისცა მეფესა ვახტანგს ყეენ-მან სარდრობა ადრიბეყანისა. ამას წარმოავლინა ყაზახსა შინა ხანი, და ესე არა შტევა მაჰმად-ყულიხან. არამედ აუწყა ვახტანგს: „რამეთუ მოცემულ ჩემდა არს:“ მანცა ნებაჲ ჴსცა და მოუმტნო, რათა მისცეს სპანი. ამის-თჳს ჰყვეს ხირი მტკიცე ორთავე, რათა შეკრბენ ხუანს ზავისა დ სიმტკიცისა-თჳს: ხოლო მოვიდა რა ვახტანგ სპითა ხუანს წარემართა მი-სლვად მაჰმად-ყულიხანსცა, ამან მოგზაურს მოერთვა წიგნი იესესი და რომელთამე ქართველთა, რათა არა მივიდეს ვახტანგისა-თანა. „რამეთუ გიდგებისო ღალატად სიგუდილსა.“ ამის-თჳს უკუნ-იქცა, განვლო მტკვარი, ყარაია ღამიოვე და მივიდა სავარეჯოს, მუნიდამ წარუვლინა თეიმურაზ კვალად ზავისა-თჳს, თვით ესრახა ლეკთა, დაიზავნა ჭარელნი და მოიყვანნა რაოდენნიმე და იყვნენ წინაშე მისსა. მერმე მოვიდა თეიმურაზცა, რამეთუ ებრალა ვახტანგს ცოხა ხირისა და ემცნო აწცა კვალად ერთობისა ხირი: არამედ შემდგომად მოსრნეს გოგჯალულს ლეთა რაოდენნიმე მე-ბარგულნი ქართველთანი და არცა-ღა წარუვლინა მაჰმად-ყულიხან სპანი ყაზახთა ვახტანგს: ამის-თჳს წარმოავლინა სპანი ვახტანგ მეფე-მან ყაზახსა შინა: ესე ჰსცნა მაჰმად-ყული-ხან და ამასცა წარავლინა კახნი და ბრძოდენ ყაზახნი. კვალად მოიყვანა ლეკნი, წარუძღვანა კახნი და მოსტყვენეს სრულიად ლი-ლოები: ამისა შემდგომად მოსწყვიტნა ვახტანგ გოგჯალონი და წარიღეს ქონება მაჰმად-ყული-ხანისა ერევნიდამ მოსაქონნი: ესე აღუმძღა მაჰმად-ყული-ხანს და მისცა ჭარელთა განძი, მოიყვანნა იგინი და წარუძღვანნა კახნი,ამათ განვლეს უურეთას ღამით და დილასა დაესხნეს წინა-წუაროს, მოსწყვიტნეს, მოსტყვენეს და წარმოიღეს ჯოგნი სამეფო, აღიღეს ალაფი დიდი, გამოვლეს ხუანს მტკვარი და მოვიდნენ: მერმე მოვიდნენ ბაქარ და იესე მცხეთას და არბევდიან სავურამოს. ხოლო მაჰმად-ყული-ხან წარავლინა თეიმურაზს და აქუნდა ბრძოლა მცირე ხანს. შემდგომად ზავ-ჰყვეს მათ ნებითა მაჰმად-ყულისათა და წარიყვანეს თეიმურაზს და კახნი ეპისკოპოსნი და მთავარნი ტფილისს, მუნ უმეტეს ზავ-ჰყვეს და თჳითა აღუოქვეს ვახტანგს არღაცა ორგულება. არამედ სიმტკიცე სიყვარულსა

ზედა და ერთობასა:" მერმე ანდიმნა, ანდირნა, მისცათ ნიჭნი და წარმოავლინნა და მოვიდნენ მაჭმად-უულიხანისათანა. განიხარა ამანცა შემტკიცებისათჳს და მშვიდობისად. არამედ შლილობათა ამათ შინა დამართვიდიან ვახტანგ და მაჭმად-უულიხან წინაშე უენისა ურთიერთთა, რამეთუ აღიღეს ისპაანი და იყო შასთამაზ, ამან განმზრახთა თვისთაგან აღირჩია მაჭმად-უულიხან და მოსცა ქართლი: ამისთჳს შემოიკრიბნა მაჭმად-უულიხან კახნი, თუ რაჲ ჰყოს, რამეთუ ეტყოდა: ,,ფიცვართ-მჭოფ და ვჭეშებ იმოფის ამით შფოთი დიდი. აწ მნებავს, რათა წარუგზავნო რაჲამი და ვაცნობო ვახტანგს (ვითარცა ჰყო მანცა), ამითი იქმნას უმეტესი სიმტკიცე ჩვენ შორის, მერმე ვუწყოთ უენსა ზოგად სიმტკიცე ჩვენი:" არამედ კახთა მსმენელთა და უმეტეს აღსვერდელ-მან უარ-ჰყო ესენი, ჰგონებდეს დაშერობასა ქართლისასა და მერმე ამითი შემუსრვასა ლეკთასა და განთავისუფლებასა მათ-გან, უსმინა მაჭმად-უულიხანცა და მივიდა და დასდგა ავლაბარს
199 და იქმნა რა იგი აღვსწერეთ. არამედ კახეთი იყო მარადის ხდომა, ტუეობა-ოხრებასაშინა ლეკთა-გან:

ხოლო შემდგომად შეშერობისა მაჭმად-უულიხანისა ოსმალთა-გან ტფილისს გამოიგზავნა ციხიდამ, გამოვლო მცხეთის ხიდი და მოვიდა მარტყოფს, აჭუარა მუნ სახლეული და დედა-წული თვისა და მოვიდა თელავს და ეზრახოდა ლეკთა და ოსმალთა ზავსა: არამედ მოუხდნენ ოსმალნი მარტყოფს ქს. ჩლგგ, ქრ. უიჳ, მოსწუეტნეს, მოსტუეეს, ხატნი და ჯუარნი, შემუსრნეს, მოსწვეს და მოაოხრეს და წარვიდნენ ტფილისვე. არამედ გაზაფხულს იყო ლაშქრობა ლეკთა-გან ძლიერი, ხდომანი, სრვანი, ტუეევანი, ოხრებანი დაუცადებელნი და იავარნი კახეთსა შინა: ამის-მაერ ვერღარა მდგომი მაჭმად-უულიხან თელავს წარვიდა დედოფლით და დედა-წულით და წარჩინებულით თიანეთს: ამას მოუდგნენ ლეკნიცა. არამედ ვისადგან არღარა იყო სხვა ღონე ეზრახა მაჭმად-უულიხან ჯარელთა შეგობრობისა და კეთილისათჳს წინასა: მათ უსმინეს, მოვიდნენ და წარიევანეს ქისიეს. ხოლო თეიმურაზ და უმეტესნი კახნი დედა-წულით და ეპისკოპოსით მივიდნენ ანანურს (არამედ რომელსა ეტვირთა ნაწილი წმიდათა უბრკმა ცხესსა მისსა არაგვსა შინა და წარიღო ნაწილნი იგი და დაიკარგა ქეოეან დედოფლის ნაწილითურთ): ხოლო ლეკნი მოვიდნენ და მოადგნენ ანანურს. მაშინ განამაგრეს კახთა ანანური და ვერა ავნეს ლეკთა და შეუნიქნენ. გარნა დაშთა თეიმურაზ ანანურს ცოლით და სახლეულით თვისით და კახნი წარვიდენ წინაშე ვახტანგისა: შემდგომად მცირედისა შეკრბნეს ჯარელნი მოსლვად ქისიესა ზედა: ესე იხილა მაჭმად-უულიხან არა კეთილად თვისად, იფლტოდა და მოვიდა ქისიეს: მაშინ ჯარელნი შემოესივნეს დედოფალსა და ქონებასა მისსა და ვერ მპოვნელნი მაჭმად-უულიხანისა წარვიდნენ ალაზეთა თვისად: მერმე წარმოიევანა დედოფალიცა მაჭმად-უულიხან და დასდგა ოლავს. მუნიდამ ეზრახა ჯარელთა: ,,სტუმარ-მოსდობილი ვიეავ თქვენდა, არა ჯერ იყო ესე თქვენ-გან." ხოლო მათ პასუხი-უგეს, რამეთუ უცნობელად ჩვენდა ჰქვეს ჯეილთა. გარნა ვსტანჯოთ იგინი:" გარნა მოსცეს რაიმე ნაალაფევნი და მოუთხრეს: ,,ჩვენ კვალად ვართ მეგობარნი შენნი მტკიცედვე:" არამედ იყო მარადის ლაშქრობა ლეკთა-გან და ოხრება კახეთსა შინა:

ხოლო წელსა ქს. ჩღკდ, ქრ. უიბ, იასვარს წარავლინა მაჰმად-უულიხან თეიმურაზ ბაქარისა-თანა, ვისადაგან ეზრახოდნეს ურთიერთის და შემდგომად მივიდა თვითცა მცხეთას, ჰყვეს ხირი ერთობა სიყვარულისა და წარმოვიდა თელავსვე: ამის-თჳს წარავლინა სალთა-ხუცესი საზვერელი მაჰმად-უულიხან წინაშე უეესისა და ატნობა ესე და მოითხოვა ნიჭნი საგანმურთა, რათა ბრძოდეს ორნივე ოსმალთა, უკეთუ შეუწიოს: ამისა შემდგომად წარვიდა კახთა და ლეკთა სჳითა ჟამსახსა შინა. ჴმისნი მცნობელნი ოსმალნი მოვიდნეს და დაესხნეს ხილხილას მდგომს, ივლტოდა მაჰმად-უულიხან და წარიღეს მისნი ყოველნი ხარკებითურთ ოსმალთა: ხოლო მაჰმად-უულიხან მოვიდა განკჳას და განკჳლთა არა შეუშვეს ქალაქსა შინა (რამეთუ იყო ძმის-წული მაჰმად-უულიხანისა მაჰმად-ხირზა მის-წილ, რამეთუ მიუხუნა რა ერეკანი უეესმან მოსცა მის-წილ განკჳა), ვისადაგან ეშინოდათ განკჳლთა ოსმალთა-გან. გარნა უძღუნეს დიდნი გარე-ქალაქისა, მერმე წარმოვიდა კახეთს. არამედ აქვნდა შიში ლეკთა-გან და ივლტოდა ღამე! მტკვრის-კიდესა ეტიკობითა ტურასითა და მოვიდა სავარეკოს: მაშინვე მოადგნეს ლეკნი და ვერღა-რისა მოითჳლი განივლტო ღამით და მივიდა თელავს და განსმაგრა იგი: ხოლო ლეკთა დაიპურეს კახეთი, მაჰმადიან-ჰყუჩნეს და დაუდგინეს მოლანი მათნი დაბნებთა, ციხე-სიმაგრეთა შინა: არამედ შემდგომად ვიხეთსა მეფისა წარსლვისა რუსეთს ეზრახნეს ქართველი მაჰმად-უულიხანს, რათა მივიდეს სჳითა კახეთისათა, განაძონ ოსმალნი და იყონ მეფედ მათდა: ესე ირწმუნეს მაჰმად-უულიხან და შემოიკრიბნა კახნი, ოუშნი, თუშნი და ხევსურნი (და თეიმურაზ იყო ანანურსვე) და წარვიდა და მივიდა მუხრანს, მუნ მოეგებნეს არაგვ-ქსნის ერისთავნი. მერმე მივიდა თედო-წმიდას და მუნ მოერთჳნეს ზემო-ქართლ სატიციანოსანი სრულიად და იქმნა, ვითარცა აღვსწერეთ: შემდგომად მენით ლტოლვილი მოვიდა ახალ-გორს და მიაყვანა დედოფალიცა თჳისი, რამეთუ ვერღა-რა შთავიდოდა კახეთს ლეკოა-გამო, ვისადაგან მათ დაიპურეს: ხოლო მოვიდა საზვერელი და მოართვა რომელიცა მოესიქსა ეეესსა იგ ათას-ოთხასი დრაჰკანი და წარგო მაჰმად-უულიხან მუნ მრავალნი, რამეთუ დაუძვირეს ყოველნი საზრდელნი ქსნის-ხეველთა: ჴმის-თჳს შემდგომად წარმოვიდა, რამეთუ ვერღა-რა იტჳირთა უპატიურობა შანშესაგან და მოვიდა თშავს და წარიყვანა ძმაცა თჳისი ფეიმურაზ დედა-წულითურთ და იყოფებოდნეს მუნ წელსა ერთსა იწროებითა დიდითა: გარნა თუცა დაიპურეს ლეკთა კახეთი, არამედ იყუნეს მგრძალველნი და მოითრთხილენი მათ-გან კჳალადცა. ამის-თჳს შეკრბეს ჴარელნი და მოიყვანეს დაღისტნელიცა და შოადგნეს თელავს სჳანი დიდნი და ბრძოდეს ჴვირა ერთ: მაისჭირდათ თელაველთა და განწირეს თჳნი და გამოვიდნეს განზრახვითა ვისმე ხუცისჳთა, რომელი ეტყოდა ძლევასა ლეკთა ზედა, ეკვეთნეს თელაველნი და მოსრნეს ბჳსკენი მათნი, ათტრეს და აღიღეს აღთჳნი მათნი: ამის მხილველთა კახთა მოსრნეს ყოველნი თჳისთა შინა მყოფნი ლეკნი და განთავისუფლდეს და კჳალად სიმაგრეთა მყოფნი დაადგრნეს მტკიცედ.

მერმე მოუწოდეს მაჰმად-უულიხანს, ჩამოვიდა და დაემორჩილნეს ყოველნი თელავს მყოფნი: მაშინ ზავ-ჰყო მაჰმად-უულიხან ლეკთა-თანა, ვისადაგან იხილეს მათცა მჭირება კახთა

და ქართლი უშიერონად და მდიდრად. ითხოვეს ყოლიეს მჭმადყულიხანისგან, დაუტევეს კახეთი და ბრძოდენ ქართლს მარადის: გარნა არცაღათუ კახეთი იყო მათგან მშვიდობით. ამისთჳს ჭუეს ციხე მაღარო ქისიყილთა და შევიდნენ მას შინა. არამედ ქართლის საკუთჳსაის წილს მოსცემდეს ლეკნი მჭმადყულიხანს ხუთის თავს ეტიკობისთჳს და უწოდა თჳთა მათთა მეგობრად, ძმად და მეუღისად: ამისა შემდგომად მოუვლინეს ოსმალთა, რათა ულაშქროს მათ, ერისთავთა ზედა ქართლისათა: არამედ ვინადგან მტერიყო მჭმადყულიხან შანშესი უშიერო ყოფისთჳს წინთქმულთა. ამისთჳის შემოიკრიბნა სჳანი კახთა და წარიყვანნა ნიჭიდად ლეკნი მრავალნი და მივიდა თიანეთს და რა მოადგნენ ოსმალნი დუშეთს და ვერღარა დაუდგა რეგაზ ერისთავი და წარეიდა მთიულეთს: ხოლო მჭმადყულიხან შევიდა ანანურს, გამოიღო ზარბაზნები და წარმოგზავნა თელავს და დასვეს ერისთვად მუნ ჳაჳუა ოსმალთა. მერმე მოვიდნენ განათს, შემდგომად ლიახჳსა ზედა მუგუთს და იქმნეს, ვითარცა აღვსწერეთ: არამედ უკუმოიქცეს რა მუნიდამ, ინებეს ოსმალთა ღალატით შეჳურობა მჭმადყულიხანისა და მიუწოდეს გორს: ამისი მცნობი მჭმადყულიხან წარმოვიდა ღამით და მოვიდა თელავს და იყოფებოდა მუნ ზავითა ოსმალთა და ლეკთანა: კვალად ამისა შემდგომად წარმოვიდა უსუფშაჳ ხილვად სულხანისად, რამეთუ მოსლვად იყო იგიცა ყარალაჳს და მიუწოდა მჭმადყულიხანს უსუფშაჳმ, რათა დაუმტკიცოს ხანთქრისაგანცა კახეთი და მივიდეს მისთანა და მწეცა ეყოს ლეკთა ზედა: ესე არა ინება კოსტანტინემ წინათქმულთა ღალატობისათჳს მისლვა მისთანა. არამედ ლტოლვა კვალად ფშაჳსჳე: გარნა დაარწმუნებდა ალავერდელი და თარხანი ლუარსაბ ფიცით, რამეთუ ესენი იყვნეს შუამავალნი. ,,და უკეთუ არა მივიდეს მჭმადყულიხან მოვიდეს მუნით სულხანი და ჴათ ოსმალნი და მოსრან კახეთი და მერმე კელთაგიგდონ შენცა:“ ამისთჳს შემოიკრიბნა სჳანი და მივიდა უსუფშაჳისთანა ბეყანბალს: მან ჳატიჳსცა და წარმოავლინა, რათა მზა ჭუეს სჳანი და მივიდეს კვალად. არამედ აღმხედრდებოდა რა განგვრიმა მჭმადბეგ მესჴურჭლეთან ისაყოფაჳისა მან და მოჴკლეს მჭმადყულიხან ქს. ჩღკთ ქრ. უიზ: მერმე მოეტევნეს ოსმალნი კახთა, მოსწვიტნეს და ტყეჴვნეს მრავალნი, შეეშურეს ალავერდელიცა და რეგაზ ერისთავი, რომელიცა ლტოლვილი მჭმადყულიხანისათანა იყო და წარჴვეონეს თავნი წინაშე უსუფშაჳისა, ეგრეთვე მჭმადყულიხანს და სხვათაცა მრავალთა და წარუვლინეს ისაყოფაჳს და მან წარგზავნა წინაშე ხონთქრისა:

ხოლო უსუფშაჳ მივიდა სულხანისათანა, იხილა იგი და ჳატიჳსცა, მერმე წარმოავლინა იგი შიგნით კახეთსა შინა, თჳით უკუნაიქცა და მივიდა ტფილისს: ხოლო სულხანი მოვიდა და მოადგა თელავს, გამოიყვანა ცოლშვილი მჭმადყულიხანისა ნებითაჳე მათითა. მერმე შემუსრა შიდა, უგარელი და გავაზი, მოსრნა, მოსტყვევნნა, წარიყვანნა მრავალნი სულნი და წარვიდა თჳისადვე: ამათი მხილველი თეიმურაზ წარვიდა ფშაჳს და იყოფებოდა მუნ: შემდგომად ამისა მოვიდენ ოსმალნი ყარალაჳს, აღაშენეს ციხე, განამაგრეს ზარბაზნებითა და შეაყენნეს გუშაგნი და სჳანი დაუდგინნეს და სხვანი წარვიდენ: ესე აღუძღვათ ჴარელთა და მრავალგზის

ეკირთებოდეს. გარნა ვერა რაიმე ავნეს. ამის-თჳს შეიკრიბნეს ჭარელნი, წარვიდნეს და მოსტუვევნეს ბოლნისები: ამათ წარმოუდგა ისუ-თუშა და მოჳწიათ ყარაის ბოლოს მჳწინავენი, გაბრუნდნეს ლეკნი, ჰგონებდეს სიმტირესა მათსა: მაშინ მჳწინავენი იგინი იგლტოდნეს. ამათ მიჰუშნეს ლეკნი და მიიუვანეს სისქესა შინა ოსმალთასა, მოსრულთა მოეტევა ისუ-თუშა და მოსწუვიტნეს ურიცხვნი ლეკნი, ათტნეს და მოჰუშნეს ხოცითა და სრვითა დღე და ღამე ალაზნამდე, ვითარ მცირედნიდა გარდაეხვეწნეს და უკუნ-იქცა გამარჯვებული ისუ-თუშა ტფილისვე: არამედ ჭარელთა მიერით-განა ვერღა-რა იკადრეს რბევად და კირთებად და დაიშურეს ყარალჳს მდგომთა ოსმალთა ელიუვადრი, ართმიდიან ხარკსა და ალაშქრებდიან: ხოლო თეიმურაზს იუო თჳსვე შრიად უშოვარი და მოიანება წარსლვა რუსეთს. არამედ არა უტევებდეს კახნი. მერმე ჩამოიუვანეს კვალად თელავსვე ქს. **ჩოლა**, ქრ. უიი:

იბ, თეიმურაზ ბ, იგ წელი ჴმეფა:

მაშინ თეიმურაზ ესრახა ისუ-თუშას უვნებელობისა-თჳს, რამეთუ ძესა მისსა უსუფ-თუშას აქჳნდა კახეთი მიცემული ხონთქრისა-გან. გარნა სახელით ოდენ და ვერა რის მოქმედებითა: ხოლო ისუ-თუშამ აღუთქვა უვნებელობა თეიმურაზს და მიუწოდა ტფილის ს და განუხრახვითა და იძულებითა კახთათა მივიდა მისა-თანა ტფილისს: მან კეთილად შეიწუნარა და წარმოავლინა კვალად კახეთსვე, რათა დაადგრეს ერთ-გულებასა ზედა და იუოთუებოდეს თელავს: არამედ იუო კვალადცა კახეთი ესე-ვითარსვე ბოროტებასა შინა და სიმაგრეთ-გამო მაგრდებოდიან ყამითი ყამად: შემდგომად რა მოვიდა თამაზ-ხან და აღიღო შირვანი, მერმე შეუხდა გულმუხს და მუნიდამ გამარჯვებული მოადგა გარჯას ქს. **ჩოლდ**, ქრ. უკბ: ამის-შან მცნობ-მან ისუ-თუშამ წარმოავლინა სპანი ოსმალთა და მოვიდნეს ესენი ქისიყს: მაშინ შეითქვნეს კახნი ახელ მოურავისა-თანა და ღამით დაესხნეს ოსმალთა, მოსრნეს მრავალნი, აღიღეს აღათნი დიდ-ძალნი და წარმოვიდნეს ღამითვე. ხოლო დილასა აღიუარნეს ოსმალნი და წარვიდნეს მოსწრაფებულ ტფილისს: ამ ყამთა წარმოავლინა თამაზ-ხან განჯიდამ კაცი და მოითხოვა ასული იმან-უულიხანისა, რამეთუ ძმაცა მისი მჰმადიარსა წარწუმდა მის-თანა ბრძოლასა შინა თოფურ-თუშისასა და ამითი ჰგონეს ამათ ნამსახურ-უოფნა და წარუვლინეს ქალი იგი: ამისა შემდგომად შემოიკრიბნა თეიმურაზ კახნი, ეპისკოპოსნი და წარჩინებულნი და წარვიდა წინაშე თამაზ-ხანისა: არამედ მისრულსა თეიმურაზს და კახთა არა წესისა-ებრ ჰპატივ-სცა თამაზ-ხან, გარნა მცირედითა ნიჭითა: ხოლო აღვსებასა მოვიდა დესპანი რუს-კულმწიფისა მთავარი სერგი გალიცინი მოსმენად წირვისად თეიმურაზისა-თანა, რამეთუ არა იუო სხვა ეკკლესია მუნ თვინიერ მის კარვისა: ესე ისტუმრა თეიმურაზ და მერმე მანცა ისტუმრა, და მოუძღვანა თეიმურაზს არმაღანი მუნებურნი: შემდგომად

მოსცა თამაზ-ხან სპანი დიდნი და წარმოავლინა შემუსრვად ჯარისად: ამის მცნობთა ოსმალთა დაუტევეს ყარაღჯის ციხე და იგლტოდეს ტფილისს: იხილეს ესე კახთა, მივიდნეს და შემუსრეს ციხე ყარაღჯისა, წარმოიღეს ზარბაზნები და რომელნიმე შემუსრნეს და დაუტევნეს: მერმე შეკრბეს და მიეგებნეს თეიმურაზს, შეუძღუნენ ყიზილბაშთა ჯარსა შინა და შეუხდნენ. არამედ განმაგრდნეს და წინააღუდგნეს ჯარელნი. გარნა სძლეს ყიზილბაშთა და კახთა და მოწყვიტნეს
201 მრავალნი, შემუსრნეს გოშკნი და სიმაგრენი მათნი მოსტყვევნნეს, აღიღეს ალაფი დიდი და წარმოვიდნეს: ხოლო შემდგომად სძლო რა ქოთურელსა თამაზ-ხან მიუწოდა თეიმურაზს ერევანს, წარვიდა თეიმურაზ და მივიდა რა მცირეს ხანს უკან შეიბურა და წარმოგზავნა ტფილისს, რათა მოიყვანოს ცოლიცა თვისი თამარ მუნ; არამედ მოვიდა რა უურუუთას თეიმურაზ, გამოივლტა და მოვიდა თელავს და მოვიდაცა ტფილისს თამაზ-ხან: მერმე ესმა მოსლვა დარუბანდს თათარ-ხანთა, წარმოვიდა კახეთსა ზედა: ამის-თჳს წარვიდა თეიმურაზ ყოველითა დედა-წულითა თვისითა თშავს და თამაზ-ხან მოვიდა კახეთს და დაამშვიდა კახეთი: მერმე წარმოავლინა მარბიელად სპანი და აჴყარნა სულნი მრავალნი და სხვანი მოსრნეს: ხოლო ტყუენი წარგზავნა ხორასანს და წარვიდა თვითცა დარუბანდს. გარნა ავნეს დიდი სპათა თამაზ-ხანისათა ჯარელთა:

არამედ წარუვანებულთა კახთა ტყუეთა რომელთამე ქართველთა-თანა იცეს ყამიჭარჯვე, მოსრნეს მტარვალნი თვისნი, განთავისუფლდეს და მოვიდეს კახეთსავე და ქართველნი ქართლს და სხვანი რომელნიმე წარიყვანეს სორახანსავე: ხოლო გახელმწიფდა რა თამაზ-ხან მუღამს, მერმე წარვიდა შანადირ ისპაჰანს, შთამოვიდა თეიმურაზ კასეთს და დაიპურა კახეთი: მაშინ ესრახა ხანი ტფილისისა თეიმურაზს თქითო, რათა მივიდეს მის-თანა და ჰყოს ზავი და დაუმტკიცოს კახეთი უენისა-გან და გამოუტეოს ნიჭითა უვნოდ: ესე კახთ-გამო ირწუნა თეიმურაზ, წარვიდა და მივიდა გორს: ხანმან ვარგულ კეთილად შეიწყნარა, მერმე შეიპურა ღალატად, წარგზავნა ქართველით ვეროპიელი თურთ წინაშე შანადირისა ისპაჰანს ქრ. ჩლეზ, ქრ. უკე: ხოლო მისრულსა შანადირ არა რაი აგონა, გინდგან სებითა თვისით მისრულ იყო და ღალატით შეეპურა ხანსა. არამედ მისცნა ნიჭნი მცირენი და წარიყვანა ყანდაარს. მუნ ყანდაარს ყოფასა შინა, სთხოვა თეიმურაზს შანადირ ძე და ასული, რათა მიიყვანოს იგინი მის-თანა და თეიმურაზ გამოუტეოს კახეთსავე: ესე აღუძრდა მერიად თეიმურაზს, გარნა არა რაი იყო სხვა ღონე მიყვანისა-გან კიდე, მოავლინა კაცი და წარიყვანა ერეკლე ძე თვისი და ასული თვისი ქეთევან: ხოლო შანადირ წარიყვანა ერეკლე ისდოეთს და ქეთევან მისცა ძმის-წულსა თვისსა ალიყული-ხანს ცოლად და გამოუტევა თეიმურაზ კახეთს: არამედ ძე იმან-ყული-ხანისა ალი-მირზა, რომელი დაუტევა შანადირ ტფილისს, ვითამც ვალი, შთავარდა ამასა და ხანს შორის შური დიდი, ვერღა-არა დადგა ტფილისს ალი-მირზა, წარმოვიდა კახეთს: ამან ალი-მირზამ ინება განზრახვითა ბილწ-მოურავისათა განდგომა უენისა და თვით დაშურობა კახეთისა და ამის-თვისცა ეზრახაცა თამარს, რათა ჰყოს ესე. არამედ თამარ არა ინება, რამეთუ გინდგან იუწყნენ ქმარი მისი თეიმურაზ და ძე მისი ერეკლე უანდაარს წინაშე შანადირისა:

ესე ამბობა თამარ ქისიელთა და თუშთა არა უოველად ამისა ესრეთ: მაშინ იგინი მტკიცედ დაადგრეს ერთ-გულებასა ზედა თამარისასა გიორგის ჩოლურა-შვილის მიერ და ამის-თჳს მივიდა თამარცა ქისიას: ხოლო მათ რა იხილეს ესე ესრეთ ვერცა-ღა-რა იკადრეს რაისამე ქმნად, რამეთუ იქმებოდა შფოთი დიდი და სისხლის დათხევა კახთა შორის, განიფანტნეს და წარვიდეს თვის-თვისად: ამის-თჳს ალი-ამირზა ვერარ დამეოფებული კახეთსა შინა წარვიდა წინაშე შაჰნაზარისა უანდაარიდამ ქს. ჩოლოყ, ქრ. უკგ, მოაცა შაჰნაზარ კახეთი. არამედ მორჩილებასა შინა ტფილელს მჯდომის ხანისასა: ხოლო შემდგომად წელსა ქს. ჩოლთ, ქრ. უკს წარმოემართა სპა-სალარი ერანისა და ძმა შაჰნაზარისა, რომელის-თჳსცა ერწმუნა ადრიბეჟანი, ვითარცა მჴურჯობელად შემუსრვად ჭარისა: ამან მიუწოდა სპითა კახთათჳ თეიმურაზს და ქართველთაცა: ხოლო თეიმურაზ წარვიდა მსწრაფლად სიხარულითა შეკრებული კახთა სპითა და მივიდა წინაშე სპასალარისა, შეუხდეს ჭარს, მოსრნეს მოსწუვიტნეს, მოსტუეენნეს, მოაოხრნეს და მოსწუნეს: მერმე შეუვიდნეს ჳატარას ჭარსა შინა და მასცა ეგრეთვე უყვეს და გამაგრებული კოშკები შემუსრნეს და მოაოხრნეს ვიდრე კაეკასამდე: არამედ გასეგული სპასალარსა სამ-დღე მუნ დგომა და ოხრება და რბევა მათი. გარნა რა იხილა მოსრვა მათი და წინა-აღმდგომი არღარა-ვინმე მტრად, ამის-თჳს არღარა ისუბა მოცდა და ბრძანა წამოსლვა სპათა: ამას უშლიდეს ბეგლარ-ბეგნი და არა ისმინა მათი და გამოუტევა სპანი და თვით მცირედითა კაცითა დაადგრა და მომავალი სპასალარი გარდახდა ღელოვანსა ერთსა ველსა ზედა შეუნიერსა, რათა მოსწიოს უალიანი და სგას ყავა: იხილეს მზიარ-უოფილთა ლეკთა და ჰსტნეს სპასალარობა მისი, შემოეკრნეს, ჰკრეს თოფი და მოჰკლეს სპასალარი მუნვე და მისთანა მეოთხენი ივლტოდეს მკვირცხლად: ხოლო ჭარელნი შესხდნეს ცხენთა მათთა, ეწიენეს დიდთა მათ სპათა და სრვიდეს უწუალოდ: კვალად მლტოლვარენი ეცნეს სხვათა მათ სპათა უიზილბაშთა და იელტოდნეს სრულიად უოველნი: მოჰკუდეს ლეკნი და მოსწუვეტდეს შეუწუალებელად, ვიდრე ალაზანამდე: მერმე აღიღეს სიმდიდრე სპასალარისა და ალაფი სპათა და იავარი დიდ-ძალი. არამედ კახნი და ქართველნი წარმოვიდნეს უენოდ მოებულნიცა უიზილბაშთა ალაფისა: გარნა კვალად ამით ჭარელთა იწყეს მაგრება და განძლიერდეს. ხოლო კახეთს იყო კვალადცა დაღისტნელთა ლეკთა-გან ტუეენა, გლეკა და ოხრებანი და მცდელობდნეს მათ ზედაცა კახნი სიმაგრით გამო წინა-აღმდგომობისა, ნატვალ-ბებისა: ხოლო მერმე მოსრიქცა შაჰნაზარ ინდოეთიდამ, წარმოავლინა ერეკლე სიჭითა კახეთს, მოვიდა მშობელთა თვისთა-თანა და განიხარეს სიხარულითა დიდითა და მოგვარეს ტოლად ასული ვახტანგ უასულნის-შვილისა. გარნა მიზეზითა რაითამე განუტევა იგი და მოიუვანა იმერეთიდამ ასული ზაალ ბაგრატიონის ასულისა: 202

შემდგომად მოვიდა შაჰნაზარ არდაველს ქს. ჩოლა, ქრ. უკთ, მიუწოდა მუნ თეიმურაზს, მივიდა და რა თეიმურაზ მოაცა სპანი და წარმოავლინა ჭარსა ზედა: ესენი შეუხდეს კვალად ჭარს შემუსრნეს, მოსწუვიტნეს კნინღა დაბოლოებამდე მათთა, წარმოიუვანეს ტუეენი მრავალნი, რომელნიცა და-

სჩნა შჳნაღირ დედანი ჭარელთა როსკიჳად სჳათა შორის თჳისთა: ხოლო თეიმურაზ მოჳიდა კახეთს და იოთეჳბოდა თელაჳს: მერმე წარმოავლინა შჳნადირ ქართველსი დარუბანდიდამ და მოსცა გიჳს ამილახორს ვექილობა: ეს გიჳი ეზრახა თეიმურაზს, რათა უგუნდგნეს შჳნადირისაგან. არამედ თეიმურაზ არა უსმინა. ამისთჳს შეასმინა გიჳ-მან თეიმურაზ ტფილისის ხანსა, ვინადგან მოსლვად იო ხანი ლეკთა ზედა დღისტანსა შინა და მიუწოდა თეიმურაზს, რათა წარუძღჳს იგი: არამედ არა მივიდა მუნ თეიმურაზ. გარნა მიუთხრა: ,,ოდეს მოხჳალ კახეთს, მაშინ მოჳიდე.'' განრისხნა ამისთჳს ხანი და წარმოავლინა სჳანი. ესენი მოჳიდნეს და მოსტყჳენეს და მოსწყჳიტეს საგარეჯო. მერმე შეასმინეს შჳნადირს ხან-მან თეიმურაზ უგულგონიო ყოფა მისი. არამედ თეიმურაზ შეფოთისა ამისთჳს წარჳიდა წინაშე შჳნადირისა: ხოლო შჳნადირ რა ესმა უგულგონო თეიმურაზისა მიუწოდა წინაშე თჳისსა და მივიდაცა თეიმურაზ დარუბანდს: მაშინ ვითარ ჭსცნა შჳნადირ, რამეთუ მიწოდებისა მისისაგან ჰირველვე წარჳიდა თეიმურაზ წინაშე მისსა, ამისთჳს ჰატივ-სცა და ანიჭნა ბოძნი. გარნა მოუთხრა, რათა მოიყვანოს ცოლიცა თჳისი თამარ, შეუძნდა ფრიად თეიმურაზს. გარნა არა იოდა სხჳა ღონე, მიიყვანა იგიცა დარუბანდს: ხოლო შჳნადირ ჰატივ-სცა გეთილად და მიანიჭნა ნიჭნი და წარმოავლინა კახეთსჳე, წარმოჳიდა, გამოველო დღისტანი უგნოდ და მოჳიდა თელაჳს: ამისა შემდგომად უბრძანა შჳნადირ თეიმურაზს მზა ყოფა სჳათა, რათა მოჳიდეს მთით კავკასიიდამ დღისტანსა ზედა და გამოუტეჳა: მაშინ შეჰკეთეს ხარკი კახეთს, ვითარცა იო ქართლსა შინა და დაადგინეს მით ხუთასნი ნაქარნი კახნიჳე და რაქსა მისცემდნეს ხარკოსაგან კახთასა. არამედ მორჩილებასა და ბრძანებასა შინა იყუნეს ესე ნაქარნი. თეიმურაზისასა: ხოლო შემდგომად უგუნიქცა რა შჳნადირ სჳარსეთად თეიმურაზ იო კახეთს. მაშინ მოხედნა რისხვა-მან და შეიძრა ქჳეყანა ქს. ჩღმბ, ქრ. ულ, და დაირღჳა და შეიმუსრა ალაჳერდის ეკკლესია, კჳალად ცისა ხოდაშესისა. არამედ ესე ოდეს ძრჳასა შინა არა რაი შემუსრა თჳინიერ მათდა: ხოლო შემდგომად ბრძოლასა შჳნადირისასა ბაღდადის გერეთ ოსმალთა ზედა მუსულს, უგუდგნეს რა შჳნადირისაგან ასტარაბადი, შირაზი და შამახია, არამედ შამახიელთა მოიყვანეს შეწჳნითა ლეკოთა შჳნულთან უსეინის ძედ წოდებული ვინმე (რომლისათჳს ჰირველვე დაეგჳონეს ცხჳარი და ყურნი ძესა შჳნადირისასა) და დასჳეს ყეენად:

ჭსცნა ესენი შჳნადირ და წარმოავლინა ძე თჳისი სჳათა. ამას მიეგებნეს ლეკნი მტკჳარს აქით, კმჳეთნეს სჳარსნი და მორნეს სრულიად ლეკნი, რამეთუ ვერ-ვინ განერა მატყჳიცა და დაიპყრა შამახია ძე-მან შჳნადირისა-მან, და ყეენის ძედ წოდებული იგი იჳლტოდა დღისტანსა შინა. ხოლო შემდგომად ამისა მოკლეს ყმათა მისთა ბეყან ერისთავი არაგჳისა, მერმე სჳერისთანი იგინი მოერთნეს თეიმურაზს: ესე ამცნო შჳნადირს თეიმურაზ. მაშინ მოსცა თეიმურაზს სჳერისთო ესე და შჳიდა თეიმურაზ მუნ მათ შინა: მხილველი ამისი ამილახორი გიჳი იჳლტოდა და თეიმურაზ მოადგა ციხესა მისთა ქსანსა ზედა, ხოლო რეჳაზ ბიძა-შჳილ-მან გიჳისა-მან მოსცა ციხენი თეიმურაზს და თჳით რეჳაზ ჩამოჳიდა ყმითურთ კახეთს. არამედ ვინადგან უმეტესი ჭა-

რი იყო ქართლს უიზიდბაშთა-გან და ლეკთა-გან. ამის-თჳს ჩამოვიდოდიან მრავალნი მთავარნი, აზნაურნი და გლეხნი კახეთს და აღშენდებოდა დაბნები: ამისა შემდგომად უეცნის-შეიძი იგი ლტოლვილი დაღისტანსა შინა ვერღა-რა დაადგრა მუნ და წარმოვიდა კახეთსა ზედა, რათა მივიდეს ოსმალთა-თანა: ესე შეატყუნა ეტიგ-მან მის-მან გზისა-გან მისისა, წარმოიუვანა და მოგვარა სამოცი-ოდენ კაცითა თეიმურაზს ტიბს მდგომსა: ამან შეიპყრა იგი უმითურთ და წარუძღვანა ძე თვისი ერეკლე და წარავლინა შაჰნადირისა წინაშე. ამისი მხილველი შანადირ მადლიერ იქმნა თეიმურაზისა ფრიად, უწოდა დოვლათ-შარიქი და მოსცა ნიში დიდი. ერმე შემდგომად უსუფ ახალ-ციხის ფაშის მოსლვისა ქართლსა შინა გორს და არაგვსა ზედა ერეკლეს-გან მოწუვეტისა ოსმალთა და უოფილისა, რომელნიცა იგი აღვსწერენით ქართლსა ზედა, მოსცა შაჰნადირ თეიმურაზს ქართლი და ძესა მისსა ერეკლეს კახეთი: მაშინ მივიდა თეიმურაზ და დასჯდა ტფილისს ქს. ჩდმდ ქრ. ულბ. ხოლო ძე თეიმურაზისა ერეკლე დაჯდა კახეთს:

ცხოვრება სამცხე-კლარჯეთისა:

229 ხოლო ოდეს მოვიდნეს ძენი მცხეთოსისანი, ოძრახოს და კვავახოს ხვედრთა თვისთა ქვეყანათა შინა, ამათ აღაშენეს რომელნი აღვწერენით და დაეშენენ იგინი და ძენი და ნათესავნი მათნი განითესნეს ქვეყნებთა ამათ შინა და იყვნეს მარადის ნათესავნი და ჩამომავალნი ამათნი მორჩილებასა შინა მცხეთის მამასახლისისა და თაყვანის-მცემელნი ქართლოსის სიდიდებისანი და მფუძვნი ქართლოსისანი, ვიდრე თარხანოზ პირველისა მეფისამდე: ხოლო განმეფდა რა თარხანოზ და დაიპყრა უოველი საქართველო, ამან თარხანოზ დასხნა ერისთავნი თვისნი, ერთი ოძრახოს და მისცა წილი ოძრახოსი, მერმე წუნას (1) და მისცა წილი კვავახოსი, მესამე კლარჯეთს და მისცა სრულიად რომელი თვით დაიპყრა: და იყო ქვეყანა ესე ესრეთ სამ-საერისთოდ მრავალთა წელთა, თვინიერ მიხმისა სომეხთა მეფის იარვანისა-გან წუნისა და არტანისა, რომელი კვალად დაიპყრეს ზოორკ და არმაზედ მეფეთა და კვალად შემდგომად ყამსა მეფის ვარზაბაქრისასა მიუდეს მას რა სპარსთა რანი და მოვაკანი, მაშინ უკუდგნენ მის-გან კლარჯნი და მაერთვნენ ბერძენთა და იყუნენ მორჩილებასა შინა მათთა რაოდენმე წელ. ხოლო ორნი იგი საერისთონი იყუნენ ქართველთავე მეფეთა მორჩილებასა შინა: ხოლო შემდგომად დაიპყრა გორგასლან მკლავითა თვისითა და გამოუხვნა ბერძენთა და შემდგომად სიკუდილისა თვისისა მისცა ძეთა თვისთა სამნი ესე საერისთონი ლეკანს და მირდატს, ბერძნის კეისრის ქალის ნაშობთა და შემდგომად მოკუდა რა
230 ლეონ გაუცვალა დჩი მეფე-მან ძმასა თვისსა მირდატს ქვეყანა და დაიპყრა თვით ეგრისის მდინარის იქითი დასავლეთის წილი და მირდატს მოსცა კვავახეთი თანავრიდამ მტკვრამდე და დაიპყრა მირდატ ტაშის-კარიდამ ზღვამდე და ერისთავთ ერისთაობდა ქვეყანათა ამათ და მორჩილებდა მეფეთა ქართველთათა: ხოლო ამ მირდატის-თანა მოვიდა ნათესავი დავით წინასწარ-მეტყველისა შვიდთა ძმათაგანი გურამ და ითხოვა მის-გან მკვიდრობა მის-თანა: ხოლო მირდატ შეიწყნარა იგი სიკეთისა მისისა-თვის და მისცა დაჲ თვისი გურამს ცოლად და სამკვიდროებელი ტაო, რომელსაცა შემდგომად უწოდა ტაოს ერისთავად და მორჩილებდა ესე გურამ უოველითავე მირდატს: არამედ ესე გურამ ნათესავ-ჩამომავალი იყო დავით წინასწარ-მეტყველისა ესრეთ რამეთუ

(1) ურა: წუნდა.

მეფე-მან დავით შვა სოლომონ, სოლომონ შვა რობოამ, რობოამ შვა აბია, აბიამ შვა ასა, ასამ შვა იოსაფატ, იოსაფატ შვა იორამ, იორამ შვა ოქოზია, ოქოზიამ შვა იოას, იოას შვა ამასია, ამასიამ შვა ოზია, ოზია-მ შვა იოათამ, იოთამ შვა აქაზ, აქაზ შვა ეზეკია, ეზეკია შვა მანასე, მანასემ შვა ამონ, ამონ შვა იოსია, იოსიამ შვა იექონია, იექონიამ შვა სალათიელ, სალათიელ შვა ზორობაბელ, ზორობაბელ შვა აბიუდ, აბიუდ შვა ელიაკიმ, ელიაკიმ შვა აზორ, აზორ შვა სადოკ, სადოკ შვა აქიმ, აქიმ შვა ელიუდ, ელიუდ შვა ელიაზარ, ელიაზარ შვა მატათა, მატათამ შვა იაკობ, იაკობ შვა იოსებ და კლეოპა, კლეოპამ შვა ნაზომ, ნაზომ შვა სალა, სალამ შვა რობოამ, რობოამ შვა მუხთარ, მუხთარ შვა ელიაკიმ, ელიაკიმ შვა ბენიამენ, ბენიამენ შვა იერობემ, იერობემ შვა მოსე, მოსემ შვა იუდა, იუდამ შვა ელიაზარ, ელიაზარ შვა ლევ, ლევ-მან შვა იორამ, იორამ შვა მანასე, მანასემ შვა იაკობ, იაკობ შვა მიქია, მიქიამ შვა იოაკიმ, იოაკიმ შვა იურობემ, იურობემ შვა ზაბრაამ, ზაბრაამ შვა იობ, იობ შვა აქაბ, აქაბ შვა სვიმონ, სვიმონ შვა იზაქარ, იზაქარ შვა აბია, აბია შვა გაად, გაად შვა ასერ, ასერ შვა ისაკ, ისაკ შვა დან, დან შვა სოლომონ, სოლომონ შვა შვიდნი ძმანი ესენი. ბაგრატ, ზაბავარ, მობალ, გურამ, საკ, ასამ და ვარზავარდ: ესენი წარმოვიდნენ ფილისტიმიდამ და მოვიდნენ რაქელ დედოფლისა-თანა: ამან რაქელ დედოფალმან ნათელღსცა ამათ და ბაგრატ შეიყვანა თვით სიძედ და ზაბავარ და მოაბალ ამზახლა სომეხთა მეფესა:

ხოლო ოთხნი ესენი გურამ, საკ, ასამ და ვარზავარდ მოვიდნენ ქართლს. გურამ დაისიძს მირდატ ძე-მან ვახტანგ გორგასლისა-მან ქს. ფწ, ქრ. სჲ, და სამნი განვიდნენ კახეთს, საკ ემზახლა ბაკურს ძესა ნერსესსა და ორნი ასამ და ვარზავარდ მივიდნენ კამბეჩოვანს, გარდაუქცივეს ერი ველასნ ერისთავსა სპარსთასა და მოკლეს იგი და დაიპყრეს ამათ კამბეჩოვანი და სტეფანოზრებდნენ ხორნაბუჯს ძესი მათნი, ვიდრე სტეფანოზისა და ადარნასეს ხოსროვანისამდე: ხოლო გურამ ტაოს ერისთობასა შინა შვა ძე მირდატის დისა-გან და უწოდა სახელად ბაგრატ ძმისა თვისისა ბაგრატის სახელი. კვალად შვა მისგანვე მეორე ძე, რომლისა ძის ძე-მან შემდგომად სტეფანოზისა დაიპყრა რომელნიმე კლარჯეთისა და ჯავახეთი, რომელსა მისცა მეფე-მან არჩილ მოწამე-მან ძმის-წული თვისი მირ მეფისა ასული ტოლად. არამედ შემდგომად ერისთავი ერისთავი მირდატ მოკუდა ქს. ფკზ, ქრ. სოთ: ხოლო გურამ ტაოს ერისთობასა შინა მოკუდა ქს. ფლბ, ქრ. სპდ, და დაუტევნა ძენი ტაოს, მორჩილებასა შინა მირდატის ძისათა და შემდგომად მირდატის სიკუდილისა დაიპყრეს ძენი მირდატისანი ნაქონები მამისა თვისა: ამათ მორჩილებდა ძე გურამისა ბაგრატ და ძენი მირდატისანი მორჩილებდნენ ქართველთა მეფეთა: ხოლო შემდგომად მოვიდა სპარსთა მეფე ქს. ფლგ, ქრ. სპშ, და დაემორჩილა სპარსთა მეფესა მეფე ფარსმან ქართლისა და ძენი მირდატისანი განდგნეს ფარსმან მეფისა-გან და მიერთვნეს ბერძენთა: მიერით-გან განიყვნენ ძენი გორგასლანისანი. მეფენი ქართლისანი ერჩდნენ სპარსთა და ძენი მირდატისანი ერჩდნენ ბერძენთა: ხოლო შემდგომად მოკუდა ბაგრატ ერისთავი მორჩილებისა ში-

ნა მირდატის ძისათა ქს. ფაც, ქრ. ცკა, და დაუტევა ძე გურამ სახელით. არამედ ამათვე წულილ წადებთა მოსწუდნეს ძენი მირდატისანი ძისა ვახტანგ-მეფისანი და ამათ არა დაუტევეს ძენი, რომელთა დაუმკვიდრეს სამკვიდრებელნი თვისნი პაპი-დისწულსა თვისსა გურამს და უწოდეს მირდატოვანი. და ამან გურამ ძე-მან ბაგრატისა-მან შემდგომად მათსა დაიპყრა საქონები მათი ტაშის-კარ ფასანგრიდამ, ვიდრე ზღვადმე და მერმე შეიტყვლა სახელი მირდატოვანობისა ბაგრატიონად მამისა თვისისა სახელისა-თჳს: ხოლო მოსლვასა სპარსთა ქასრე აბარ-ვეზირისასა მიე-ვლტო ეს გურამს (1) უმეტეს ბერძენთა, ვიდრეცა სპარსთა და ამის-თჳს ჴვისარმანცა მოსცა სიგლითა ქვეყანა ესე და გურაკ-პალატობა გურამს. და შლილობასა ამას შინა იყო გურამ მსახურებასა ბერძენთასა და ეპყრნეს წინა-ხსებებული ქვეყანანი: ხოლო წელსა ქს. ფოე, ქრ. ცკზ თხოვნითვე ქართველთა მოსცა ამ გურამ კურაპალატსა მეფობა საქართველოსი ჴვისარმან იუსტინე, და გამეფდა, ვითარცა აღვსწერეთ და ამით კვალად შეერთდა სამცხე-კლარჯეთი და ყოველი საქართველო ერთ-სამეფოდ: ხოლო მოკუდა ეს გურამ ქრ. ჭ, ქრ. ცნბ, და დაუტევა ძენი ორნი სტეფანოზ და დიმიტრი. დიმიტრი აღესრულა, ვითარცა აღვსწერეთ, ხოლო სტეფანე ერის-თავი მთავარი მოკუდა ქს. ჭით ქრ. ცოა (1) და მიუხვნეს ბერძენთა სპერი და ბოლო კლარჯეთის ზღვის პირნი: ამას დაუშთა ძე ერთი გურამ. ამან გურამ შემდგომად მამისა თვისისა დაიპყრა კვალად კლარჯეთი და მსახურებდა ბერძენთა და მერმე დაიპყრა სამცხეცა: ამავ გურამის ყამსა შინა გამოვიდა მურვან-ყურე. ამან ყრუმ მოაოხრა უოველი ქვეყანა კლარჯეთისა, შავშეთისა, ტაოსი, სამცხისა და კლარჯეთისა: მაშინ ამ გურამ ივნო დიდი სპათა მისთა და განერა კლარჯეთსა შინა თვით უვსად მის-გან: ამას გურამს ჴვისარ-მან კოსტანტინემ სიმხნისა მისისა-თვის მოსცა კვალად კურაპალატობა და ქვეყანა, რომელი ეპყრა პირველ პაპასა მისსა: ამავ ყამებთა მოსცა მეფე-მან არჩილ მოწამე-მან ამ გურამის პაპის მამის ძმის-წულს და გურამ კურაპალატის ბიძის ძის-ძის ძეს, რომელსა ამავ გურამ კურაპალატისა-გან აქუნდა ერისთობა მას ყამსა შინა კლარჯეთისა და ჯავახეთისა, ასული მირ მეფისა ცოლად და თვით არჩილ მეფე-მან შეირთო
231 ასული ამ გურამ კურაპალატისა (არამედ საგონებელ არს ადარნასე, რომელი დადგინებულ-იყო არეთა სომხითისათა და მოვიდა არჩილ მეფისა-თანა, იყო ამათგანივე ბაგრატიონი, რომელსაცა მისცა არჩილ-მეფე-მან ასული მირ-მეფისა და კვალად რომელნიცა არა შეუშვნა ამან გურამ კურაპალატ-მან კლარჯეთს და მათ აღაშენეს ციხე კალმახი, იგინიცა იყუნეს ამათგანნივე).

ხოლო ამისა შემდგომად მოკუდა გურამ კურაპალატი ქს. ჭოფ, ქრ, ულ, და დაუტევა ძე ერთი ვარსაბაგურ: ამან ვარსაბაგურ დაიპყრა ნაქონები მამისა თვისისა, მერმე მოსცა კო-

(1) კოონგე, კოთარც სიტყვა არს იგივეობით შინა, რამეთუ იარეშქინ განსხვავდა საგრატიონი, იგი ესე გურამ რაკამს მოუკლავს მამა და მიუღია ბერძენთა ბოლო კლარჯეთისა, ამას ემიებდენ და დამალეს გამზრდელთა და მწყრალობასა შინა ყრმა ესე შეუდგა ომებსა, აწყვიტა და აღიკვეთ და ჯერ-ნებდა. შემდგომად იხილეს საკვირველი ესე კლარჯთა, ჴსენეს ბაგრატოვანობა მისი, მოიყვანეს და ჴევის კვალად ერისთავ-კერპობისაკენ. ამიტ-ომ იქმნა შემტკიც სარწმუნოდ პატრონი კლარჯთა და მესხთა.

სტანტინე კეისარ-მან ანტიპატობა და შემდგომად მეფე-მან არჩილ მოსცა ვარშაბაკურს გარდაბანი და ამან მოაქცია სარწმუნოებასა ზედა ჯუშარიტსა გარდაბანელნი: შემდგომად მოკუდა ვარშაბაკურ ქს. ღე, ქრ. უნზ, და დაუტევა ძე მხოლოდ სერსე და ნერსემ დაიპყრა ყოველი ესე ქვეყანა და ერისთავთ-ერისთაობდა მორჩილებასა შინა ბერძენთასა: შემდგომად მოკუდა ნერსე ქს. ღმბ, ქრ. უჟე, და დაშთნეს ძენი სამნი. ადარნასე, სტეფანოზ და ფილიპე: არამედ ადარნასემ დაიპყრა ერისთავთ-ერისთაობა და ქვეყანა მამისა თვისისა და მისცა ძმათა თვისთა ერისთობა კლარჯეთს და მორჩილებდა ბერძენთა: ხოლო ამ ადარნასეს ესხნეს ძენი ორნი. აშოტ და გურგენ, და ასული ერთი ლატავარ: ეს ემამხლა ძესა არჩილ მეფისასა ჯუანშერს და ამ ჯუანშერ შეირთო ცოლად ლატავარ: შემდგომად ამან ადარნასემ იცვალა ნასამალი ჯუანშერისა-გან კლარჯეთისა და შავშეთისა, აჭარისა, ნიგალისა, ასისფორისა, არტანისა და ქვემო-ტაოსი. და კვალად ციხეთა-გან, რომელი აქუნდა ძის ძეთა ვახტანგ გორგასლანისათა: მერმე მივიდა კლარჯეთს და მოკუდა ადარნასე ქს. ღოთ, ქრ. ფლა და დაუტევა ძენი ორნი აშოტ და გურგენ: ხოლო ამან აშოტ დაიპყრნა ყოველი წინა-ხსენებული ქვეყანანი და მისცა ძმასა თვისსა გურგენს ერისთობა, რამეთუ წინა-ხსენებულნი იგინი ყოველნი მოწვეტილნი იყუნენ. შემდგომად განძლიერდა აშოტ და მორჩილებდა ბერძენთა. ამ აშოტს მოსცა კეისარ-მან კურაპალატობა და შემდგომად დაიპყრა ქართლი და გამეფდა, ვითარცა ალვწერეთ: არამედ მეფობასა შინა მოკლეს არტანუჯის ციხის ეკკლესიასა შინა. აშოტ ქს. ეკგ, ქრ. მვ და დაუტევნა ძენი სამნი. ადარნასე, ბაგრატ და გურამ მამფალი და შემდგომად აშოტის სიკუდილისა დაშთნეს ესენი არტანუჯის ციხესა შინა და იზრდებოდნენ მუნ. გარნა წარეულეს გარემონი ყოველნი სარკინოზთა და შემდგომად აღიზარდნენ რა დაიპყრნეს მათვე ყოველნი ნაქონებნი მამათა თვისთა, თვისიერ ქართლისა: ხოლო მოვიდა რა მაჰმად, მოვიდა მის წინაშე ბაგრატ ძე აშოტისა და მას მაჰმად მოსცა მეფობა და დაიპყრა ქართლი ბაგრატ და ზემო-ქართლი, რომელ-არს სამცხე და ადარნასემ ძმა-მან მის-მან კლარჯეთი და გურამ მამფალმან ძმა-მასვე მის-მან ჯავახეთი, თრიალეთი, აბოცი და რომელნიმე სომხითისანი, რამეთუ გურამ მამფალს ესვა ცოლად ასული სომეხთა მეფისა და მორჩილებდნენ ბაგრატს, ვითარცა ალვსწერეთ: ხოლო გურამ მამფალს ესხნეს ძენი. აშოტ და ნასრ, და ასული ერთი, რომელი შეირთო ცოლად ათხაზთა მეფე-მან ადარნასემ და ამის-თვის შეელოდა გურამ მამფალი ათხაზთა მეფესა. არამედ ნასრ მოკლა დავით მეფე და შემდგომად მის-თჳს მოკლეს ნასრცა ქს. ყპწ, ქრ. რწ, და მოკუდა გურამ მამფალი მამა მის ნარსესი ქს. ყპბ, ქრ. რბ, და ძე მამფალისა ამის აშოტ მოკუდა ქს. ყჲთ, ქრ. ჳთ, ამათ არა დაუტევეს ძენი და მოსწყდნენ თესლნი მათნი: ხოლო ადარნასეს ძესა აშოტ კურაპალატისასა ესხნეს სამნი ძენი. გურგენ, სუმბატ და აშოტ კეკელა. და ამ გურგენს მოსცა კეისარ-მან კურაპალატობა და შემდგომად მოკუდა ეს გურგენ ქს. ყჟა, ქრ. რიჲ და ამან გურგენ დაუტევა ძენი ორნი. ადარნასე ერისთავთ-ერისთავი და აშოტ-გუჯი. მოკუდა ეს აშოტ-გუჯი ქს. შიწ, ქრ, რლწ .ამან არა დაუტევა ძე

მოკუდა ადარნასე ერისთავთ-ერისთავი ქს. **ყჟვ**, ქრ. რივ, და ამან ადარნასემ დაუტევა ძენი გურგენ ერისთავთ-ერისთავი და დვით ერისთავთ-ერისთავი. გარდაიცვალა ეს გურგენ ერისთავთ-ერისთავი ქს. **შიდ**, ქრ. რჲა, მოკუდა ძმა მისი დვითცა ერისთავთ-ერისთავი და არა დაუტევნეს ამათ ძენი: ხოლო მოკუდა აშოტ-კეკელა ძე ადარნასესი ქს. **ყჲზ**, ქრ, **ჳზ** და არა დაუტევა ამან ძე. ხოლო სუბატს ძესა ადარნასესა მოსცა კეისარ-მან ანთიპატობა და დაიპყრა ამან არტანუჯი, ამის-თვის ეწოდა არტანუჯელი: მოკუდა ეს სუმბატ არტანუჯელი ქს. **ყშთ**, ქრ. **სცჱ**, ამან დაუტევა ძენი ბაგრატ არტანუჯელი მამფალი და დვით, რომელი შემდგომად მოანაზონ იქმნა. ხოლო მოკუდა ბაგრატ მამფალი არტანუჯელი ქრ. **შთ**, ქრ. **რკთ**, ამან დაუტევა ძენი ადარნასე, აშოტ, დვით ერისთავთ-ერისთავი და გურგენ ერისთავი. არამედ ესე ადარნასე შემოანაზონდა და უწოდეს ბასილი, მოკუდა ეს ბასილი ქს. **შმე**, ქრ. **რჲე**, მოკუდა აშოტ ძმა ამისი ქს. **შლთ**, ქრ. **რნთ**, მოკუდა დვით ერისთავთ-ერისთავი, ძმა ამათი ქს. **შცჱ**, ქრ. **რკცჱ**, და ამათ არა დაუტევნეს ძენი, მოკუდა გურამ ერისთავი ძმა ამათი ქს. **შკგ**, ქრ, **რმგ**, ამან დაუტევა ძე გურამ, მოკუდა ეს გურამცა ქს. **შჲცჱ**. ქრ. **რჳცჱ**: ხოლო ძე სუმბატ ანთიპატისა დვით, რომელი მოანაზონ იქმნა მოკუდა ქს. **შჲგ**, ქრ. **რჲგ**, და ამან დაუტევა ძე სუმბატ, მოკუდა ეს სუმბატ ქს. **შჳცჱ** ქრ. **რცჱ**, და ამან დაუტევნა ძენი დვით და ბაგრატ, მოკუდა ესე დვით და არა დაუტევა ძე. ხოლო მოკუდა ბაგრატცა ქს. **შჳცჱ**, ქრ. **სცჱ**. და დაუტევა ამან ძენი გურგენ და სუმბატ და ესენი შეიპყრა მეფე-მან ბაგრატ და დაიპყრა სრულიად სამცხე-კლარჯეთი და ჴუო ერთ-სამეფოდ ქართლისა-თჳს. ხოლო მოკუდა გურგენ ქს. **ჩიბ**, ქრ. სლბ, და ამან დაუტევა ძე დიმიტრი, მოკუდა სუმბატცა ქს. **ჩია**, ქრ. **სლა**, და დაუტევა ამან ძე ბაგრატ: ხოლო ესენი ბაგრატ და დიმიტრი შეუერთებისა მამათა მათთა წარიყვანეს კოსტანტინოპოლედ და მუნ მოსწყუდნენ: ხოლო ბაგრატ მეფე ძე აშოტ დიდის კურაპალატის მეფისა, რომელიცა გამეფდა ქართლს და აღჳწერეთ ცხოვრება და სიკუდილი მისი მეფეთა-თჳს ქართლისათა. ამან მეფე-მან ბაგრატ დაუტევნა ძენი სამნი დვით, აშოტ და ადარნასე, მოკუდა ესე ადარნასე ქს. **ყოდ**, ქრ. **ყდ**, მოკუდა აშოტ ძმა მისი ქს. **ყშე**, ქრ. **რე**, და ამათ არა დაუტევეს ძენი, ხოლო დვით იქმნა მეფედ და კურაპალატად: ეს დვით მეფე მოკლა ნასრ, ბიძის-ძემან თვის-მან, ვითარცა
232 აღვსწერეთ. ხოლო დვით მეფე-მან დაუტევა ძე ერთი ადარნასე, რომელი მეფე იქმნა, მოკუდა ძე დვით მეფისა ადარნასე მეფე და დაუტევა ამან ძენი. სუმბატ, აშოტ, დვით და ბაგრატ, მოკუდა ძე ადარნასე მეფისა დვით, რომელი მეფედ იქმნა ქს. **შლზ**, ქრ. **რნზ**, მოკუდა აშოტ ძმა მისი, რომელსა მოსცა კეისარ-მან კურაპალატობა ქს. **შნდ**, ქრ. **როდ**, და ამათ არა დაუტევეს ძენი. ხოლო ბაგრატს ძმასა მათსა მოსცა კეისარ-მან მაგისტროსობა და კურაპალატობა. არამედ ეს ბაგრატ შემდგომად ძეთა თჳსთა მოანაზონ-ჰყვეს და მოკუდა შემოსოსებული ქს. **შმე**, ქრ. **რჲე**, და დაუტევა ამან ძე ადარნასე. ამ ადარნასეს მოსცა კეისარ-მან მაგისტროსობა და მოკუდა ეს ადარნასე მაგისტროსი ქს. **შოა**, ქრ. **რჳა**, და დაუტევა ამან ძენი ბაგრატ

და დავით ერისთავთ-ერისთავი, მოკუდა ესე ბაგრატ ქს. შოთ, ქრ. რპთ, მოკუდა ძმა მისი დავით ერისთავთ-ერისთავი ქს. შოგ, ქრ. რპვ, და არა დაუტევეს ძენი. ხოლო ძე მეფისა ადარნასესი სუმბატ მეფე იქმნა, ამას სუმბატს მოსცა კეისარ-მან კურატპალატობა, ვითარცა აღვსწერეთ. მოკუდა ესე და დაუტევა ამან ძენი ბაგრატ რეგვენი და ადარნასე, მოკუდა ესე ადარნასე ძე სუმბატისა ქს. შპგ, ქრ. სგ და დაუტევა ამან ძე დავით, და ამან დავით დაიპყრა ტაო, ბასიანი თორთომი, სომხითი და ადგილთა კლარჯეთს, შავშეთს, კავახეთს ეპურნეს ციხენი და ქვეყანანი. ამასვე მოსცა კეისარ-მან კურატპალატობა: ესე დავით იყო ღუთის-მოუვარე და სიკეთითა აღმატებული. ამას დავით იშვილა ბაგრატ ძის-ძე ბაგრატ რეგვენისა, მეფეთ-მეფის გურგენის ძე, ვითარცა აღვსწერეთ. მოკუდა ესე მეფე დავით კურატ-პალატი ქს. ჩა, ქრ. სკა, და არა დაუტევა ამან ძე, თვინიერ ბაგრატ ნაშვილებისა თვისისა. ხოლო ბაგრატ რეგვენი იქმნა მეფე და კურატპალატად და მოკუდა ეს ბაგრატ, ვითარცა აღვსწერეთ და დაუტევა ამას ძენი გურგენ და სუმბატ. მოკუდა ესე სუმბატ ქს, შუბ, ქრ. სიბ, და არა დაუტევა ამან ძე. ხოლო გურგენ შეირთო ასული გიორგი ათხაზთა მეფისა ცოლად გურანდუხტ. ამ გურანდუხტისა-გან შვა ძე ბაგრატ და ეს ბაგრატი იშვილა მეფე-მან დავით კურატ-პალატ-მან: ესევე ბაგრატ გამეფდა პირველად ქართლს, მერმე ათხაზეთს: ხოლო გურგენ მამა ბაგრატისა. შემდგომად მამისა თვისისა გამეფდა: არამედ ვინადგან ძე თვისი უჯდა მეფედ. ამის-თჯს ამას გურგენს უწოდეს მეფეთ-მეფეთ: მოკუდა ესე გურგენ მეფეთ-მეფე, ვითარცა აღვსწერეთ და დაიპყრა ბაგრატ ძე-მან გურგენისა-მან საქონები მამა-პაპათა თვისთა: არამედ ამ მეფის ბაგრატისამდე რაოდენნი მეფენი, კურატ-პალატნი, ერისთავთ-ერისთავნი და ერისთავნი ბაგრატიონნი აღვწერენით და რომელთამე სახელნი წარმოვაჩინეთ, სადაცა მეფობდენ და სხვანი რომელნიმე იყუნენ ტაოს, კლარჯეთს, ისპირს, შავშეთს, არტანს: ხოლო მეფეთა ქართველთა ბაგრატიონთა ეპურათ მარადის ზემო-ქართლი, რომელ არს სამცხე და ამის-თჯს ისახელებოდნენ მეფედ ქართველთა უმეტესად და კვალად წილნი მათნი ამით ადგილებითვე შინა ეპურათ და ჟამად ქართლი, ვითარცა აღვსწერეთ: არამედ ამის ბაგრატის ჟამადმდე რომელნიმე გარდატვალებულ-იყუნენ და რომელნიმე ამის ჟამსა შინა გარდაიცვალნენ უოველნი წინ-ხსენებულნი, თვინიერ გურგენისა და სუბატისა. ხოლო ესენი შეიპურა მეფე-მან ბაგრატ და პატიმარ-ჰყო თმოგვს ციხესა შინა და ძენი ამათნი წარვიდნენ კოსტანტინუპოლეს და ბაგრატ მეფე-მან დაიპურა უოველნი ესე ქვეყანა და შეაერთა კვალად ქართლსავე, ვითარცა ათხაზეთი და წარ-კახნი და ჰყო უოველნი ერთ-სამეფოდ თვისსა მეფობასა შინა, და იყო უოველი ესე იგერია ერთ-სამეფოდ, ერთისა მეფისა ქვეშე მოხრჩილება-მონებასა, ვიდრე ლაშას გიორგის ძის მეფის დავითისამდე წელი სიდ:

ხოლო ამან დავით მეფე-მან შეიპურა რა სარგის-ჯაყელი და განატევებინა სარგის უცენ-მან დავით მეფესა, მაშინ მივიდა სარგის სამცხეს, განდგა დავით მეფისა-გან ქს. ჩსიდ, ქრ. უპდ. ამან სარგის ჯაყელ-მან დაიპურა სამცხე და მოხრჩილებდა უცენსა. არამედ დავით მეფესაცე ეპურა

ჯავახეთი, კოლა, არტანი და კლარჯეთი და შემდგომად მისა ძესა მისსა დიმიტრი მეფესა, ვითარცა მოვიდნენ კურთხევასა მისსა ჯავახნი, ტაოელნი, შავშნი და კლარჯნი და არა სარგის ჯაყელი. განა მეფეთა ძღუნითა ჰატივს-სცემდა და უსმენდა სარგის. კვალად ამასვე დიმიტრი მეფე-მან წარავლინა ძე თვისი მცირე გიორგი ცხესა შინა იშხანს და შემდგომად დიმიტრისა, ვითარცა წერილ არს ვახტანგ დიაშურა კარსიეთორიდამ დარუბანდამდე:

ხოლო მოკუდა სარგის-ჯაყელი ქს, **ჩსბე**, ქრ. ფე, შემდგომად მისსა დაიშურა ძე-მან სარგისის-მან ბექამ სამცხე და მორჩილებდა უეენსა: ესე ბექა უმეტესად განდიდნა სარგისა-გან: ამ ბექას მოუწოდა მეფე-მან დავით ძე-მან დიმიტრისა-მან კურთხევასა თვისსა ზედა. არამედ არა წარვიდა ბექა. გარნა წარუვლინა ძე თვისი სარგის ძღუნიოთ დიდითა და წარუვლისცა საჭურჭლენი დიმიტრი მეფისა: ხოლო შემდგომად განდგომისა დავით მეფისა-გან თათართა ამან ბექამ დაიპერა ტაშის-კარს ზევითი სამცხე და კლარჯეთი სრულიად და განდიდნა ფრიად, რამეთუ შეირთო ასული ამისი ბერძენთა მეფე-მან და მან მოსცა ბექას ტრაპიზონს აქათი ჭანეთითურთ. არამედ ბექა უსმენდაცა დავით მეფესა და მორჩილებდა უეენსა, ვითარცა აღვსწერეთ: შემდგომად მოკუდა ბექა ოვლითი სიკეთით აღმატებული ქს. **ჩცვ**, ქრ. ფკვ და დაიშურეს ძეთა ბექასთა ოთხნი ნაქორებნი ქვეყანანი მამისა თვისისა: ხოლო შემდგომად დასჯდა რა მეფედ ბრწყინვალე გიორგი, ამას გიორგის მისცა უეენ-მან ძენი ბექასნი და დაიშურა ბრწყინვალემ მეფე-მან გიორგი მორჩილებასა შინა ოვისსა ძენი ბექასნი და სრულიად სამცხე-კლარჯეთი: არამედ აქამომდე სარგის განდგომიდამ გარდახდენ წელი ნ და შემდგომად ვიდრე ოჱ მეფის გიორგისამდე იყო ოთხნი სამცხე და კლარჯეთი და ძენი ბექასნი და ძის-ძენი მისნი ოთხნივე მორჩილებასა და ერთ-მეფობასა შინა ქართველთა მეფობასა შინა, ვითარცა აღვსწერეთ. ესრეთ რამეთუ მოკუდა სარგის ჯაყელი ძე ბექასი ქს. **ჩცლდ**, ქრ. **კბ** და დასვა ბრწყინვალემ მეფე-მან გიორგიმ უვარუვარე ძე სარგისა, მოკუდა ესე უვარუვარე ქს. **ჩცჲა**, ქრ. **მთ**, დასვა ძე უვარუვარესი დიდ-მან მეფე-მან ბაგრატ ბექა, მოკუდა ესე ბექა ქს. **ჩცჟა**, ქრ. **ოთ**, და დასვა იოანე ძე ბექასი დიდის ბაგრა-
233 ტის ძე-მან გიორგიმ. მოკუდა ესე იოანე ქს. **ჩუმდ**, ქრ. **რლბ** და დასვა აღბუღა ძე იოანესი მეფე-მან ვახტანგ, მოკუდა ესე აღბუღა ქს. **ჩუნა**, ქრ. **რლთ** და დასვა **ოჱ**, მეფე-მან გიორგიმ უვარუვარე ბიძა აღბუღასი. ხოლო აქამომდე იუწერენ ერთ-მეფობისა მორჩილებასა შინა ქართველთა მეფეთათა წელი **რმე** და ესრეთ დასხმიდიან და შესცვლიდიან, ვითარცა აღვსწერეთ

წარმოჩენა ბაგრატიონთ ნათესავობისა-თჳს:

ხოლო უკეთუ ვისმე უცხოდ აღგიჩნდესთ ცხოვრებისა-გან რომელნი ჩვენ აქა ბაგრატიონთა ნათესავ-ჩამომავლობანი აღვსწერეთ. ამის-თჳს გვიქვს მისვე ცხოვრებისა-გან აღმოჩენით მოწმობანი

და ვიმოწმებთ ესრეთ, რამეთუ ჰირველად წერილ არს ცხოვრებასა შინა, რამეთუ გურამ იყო დის-წულისა-გან მირდატ გორგასლანის ძისა, და თუმცა ეს გურამ, რომელი გამეფდა შვიდთა ძმთა-განნი იყო, არღა-რა ასულის წული იქმნების ვახტანგ გორგასლანისა, ვინადა-გან სოლომონს ფილის-ტიმესა შინა არა ესვა ვახტანგ მეფის ასული ცოლად და არცა შვილი იგი ძმანი ძენი სოლო-მონისანი იუნენ ასულის-წულნი ვახტანგ მეფისანი, რამეთუ გურამის მეფობამდე ვახტანგ მე-ფიდამ გარდახდეს წელნი ოც, რამეთუ ვახტანგ მეფე გარდაიცვალა ქსსა. ჳუთ. ხოლო გურამ გა-მეფდა ქს. ფოე. და მოკუდა მეფე გურამ ქს. ქ. ამ რიცხვით იქმნებოდა გურამ ოდეს გამეფდა რა წლისა და ესე ურწმუნებელ არს: გარნა კვალად წერილ-არს გურატა-ბაღატობა მეფის გურა-მისა: ჴსცან, რამეთუ არა იგი შვიდთა ძმთაგანი იყო გურატა-ბაღატი. არამედ ესე გამეფებული გურამ: კვალად წერილ არს ცხოვრებასა შინა, რამეთუ არჩილ მეფე-მან მისცა გურამ გურატბა-ღატის ძმის ძის-ძეს ასული მირ მეფისა, ესეც სცან, რამეთუ შვიდთა ძმთაგანსა გურამს არა ესვა მამის ძმა, არცა მამის ძმის ძე, ვინადა-გან შვიდნი ძმანი მოვიდნეს და არა ბიძა ძმის-წულ-ნი. და უკეთუ სტეფანოზის ძის გურამ გურატა-ბაღატისას იტყვის ცხოვრება, არა ესვა გურამის ძესა დემეტრეს მთავრის სტეფანოზის ძმასა ძე, ვინადა-გან სნეულ იყო და უცოლო. არამედ იტყვის, რომელი გამეფდა მისას ბაგრატის ძესა, რომელსა ჴყვა მამის ძმა, ვითარცა წარმოვაჩინეთ: კვა-ლად იტყვის ცხოვრება ბაგრატიონობასა ამათსა, რამეთუ ესე გურამ არა მის ბაგრატისა-გან იყო, რომელიცა შეიყვანა რაჭაჲ დედოფალ-მან სიძედ, არამედ გურამისა-გან ძმისა მისისა, რომელი მოვიდა ქართლს და ამის-გან კურა-იყო გურამიანობა და არა ბაგრატიონობა და კვალად ამითიც საცნობელ-არს, რამეთუ რომელნი განვიდნეს კახეთს და კამბეჩოვანს არა აჰსენებს ცხო-ვრება მათ ბაგრატიონად. გარნა არს ამ ბაგრატისა-გან, ვითარცა აღვსწერეთ: ხოლო ვინადა-გან უწოდა ძმისა თვისისა სახელი ძესა თვისსა გურამ, ამის-თჳს მუნცა აღწერს მის მიერსა ბაგრა-ტიონობასა: კვალად მეხუთე ესეცა წერილ არს, რამეთუ დავით აღმაშენებელი იყოს მესამეოცდა-ათერთმეტე ნათესავი დავით წინასწარ-მეტყველისა-გან, და უკეთუ ესრეთ არა იყო, ვითარცა აღ-ვსწერეთ, გურამ, ბაგრატ და გურამ მოაკლდების ორნი ნათესავი დავით წინასწარ-მეტყველიდამ აღმაშენებელისამდე, და არღა-რა სწორე იქმნების თქმული. ამის აღმოჩენისა-თჳს ჴუშმარიტ არს აღწერილი ჩვენი და არა სცბის. ხოლო ცხოვრებასა შინა მკითხველსა ჴერ-ჴსნს ესრეთ განრკვევით გულის-ხმიერებით წარგითხვა:

ც, ყვარყვარე ბ, დ წელი მთავრა:

ხოლო მოკუდა რა ათაბაგი აღბუღა ამან დაუტევა ძე თვისი ყვარყვარე: არამედ ბიძა-მან აღბუღასა-მან ყვარყვარემ მოიბირნა მესხნი და ვაზირნი გიორგი მეფისანი და იქმნა გიორგი

მეფისა-გან შეწევნითა ვაზირთათა ათაბაგად: გარნა იყო ესე ყვარყვარე ქედ-მაღალი, დიდებისა მოყვარე, მხურჩნელი და მეშფოთე. გარნა ახოვანი და შემმართებელი: ამან ყვარყვარემ იწყო მობრძოლად მესხთა და ქვე-ყომბრეტელობა ფარულად გიორგი მეფისა, მერმე ეზრახა ერისთავთა-ერისთავსა იმერისასა ბაგრატს, რათა განდგეს იგი გიორგი მეფისა-გან და ამაზედ მწე-ეყოს ყვარყვარე ყოველითა ძალითა თვისითა, ვინაჲ-გან ბაგრატსაცა ესება ამისი ყოფად: მსმენელსა ბაგრატსა სთნდა ესე, გაიხარა და განდგა და დაიბურა იმერეთი: მაშინ ამის-მას მსმენელ-მან გიორგი მეფე-მას უბრძანა ყვარყვარეს (რამეთუ ჴგონებდა სარწმუნოდ თვისად და არა მის მიერ-ბასა) შემოკრებად სპათა სამცხე-კლარჯეთისათა და მოსვლა ფერსათის მთიდამ იმერეთსა შინა: ხოლო ყვარყვარე შემოკრებული სპითა წარვიდა ნელიად, რათა იხილოს მეფის გიორგისა და ბაგრატისა, თუ რაი იქმნების და აღვიდა მთასა ჩასლვად რა იმერეთს, ესმა ძლევა ბაგრატისა-განა გიორგი მეფისა, უგმოიქცა და მოვიდა სამცხესვე: ამის-თჳს ამან ყვარყვარე-მანცა იწყო განდგომად მეფის გიორგისა-გან და დამორჩილებად ერისთავთა ამ ქვეყნისათა სამცხე-კლარჯეთისათა: ამისი მსმენელი მეფე გიორგი მოვიდა სპითა სამცხეს: მაშინ ვერ წინა-აღუდგა ყვარყვარე ამ ქვეყნის ერისთავთა-გამო და წარვიდა იმერეთს წინაშე ბაგრატისა. ხოლო ბაგრატ შეიწუნარა შურითა გიორგი მეფისათა და შემდგომად თავრიჟ გილაქის მოსლვისა, მოჴუა ბაგრატ სპითა თვისითა ყვარყვარეს და დაიბურა კვალად ყვარყვერე-მ სამცხე-კლარჯეთი ქს. ჩუჯგ ქრ. რნა: ხოლო ბაგრატ უკუნ-იქცა იმერეთსავე. არამედ მოსცემდა ბაგრატ მარადის შეწევნასა ყვარყვარესა, რამეთუ ეშინოდა ყვარყვარეს ერისთავთა-გან ამ ქვეყნისათა, რათა არა მიერთუნენ კვალად გიორგი მეფესვე. ამის-თჳს ეზრახა გურიელს კახაბერს და მისცა აჭარა, ჭანეთი, რათა მწე-ეყენას ერისთავთა ზედა ამის ქვეყნისათა: ესე განიხარა გურიელ-მან და მიიღო ქვეყანანი იგინი და ვინაჲ-გან ბაგრატს მწე-ეიო ყვარყვარესი ამის მიერ მოვიდა გურიელი სპითა თვისითა და ბრძოდენ ერისთავთა, რომელნი არა ერჩდენ ყვარყვარეს: მაშინ ვიეთნიმე მოსრნეს, ვიეთნიმე დაიმორჩილეს და ვიეთნიმე იგლტოდენ, ვითარცა ზაზა ფანასკერტელი წარვიდა ქართლს წინაშე გიორგი მეფისა და სხვანიცა: ხოლო ყვარყვარემ დაიბურნა ქვეყანანი და ციხენი სამცხე-კლარჯეთისანი თვისად და უწოდა სახელითა თვისითა უმეტეს ჴირგველისა სათაბაგო: ესე აღუძღა ფრიად გიორგი მეფესა, შეკრებული სპითა მოვიდა და დასდგა ტბასა ფანავარსა ზედა. ეზრახა ათაბაგსა და მესხთა, რათა ჴუან კვალად მორჩილება და არა განდგომილება და შეერთდენ მასვე და ამით გარდაიბირვიდა მესხთა მეფე ყვარყვარესა-გან. ამის შიშისა-თჳს ყვარყვარემ შემწეითა თვისითა დაესხა მეფეს გიორგის უგრძნეულად, მაშინ იძლია სპანი მეფისანი და შეიბურა ყვარყვარემ მეფე გიორგი ფანავარსა ზედა ქს. ჩუჯე, ქრ. რნგ, წარიყვანა და ჰატიმარ-ჴყო მეფე
238 და უმეტესად დაიბურა ქვეყანანი ესენი სრულიად და განამტკიცა სათაბაგოდ. არამედ შემდგომად მოკუდა ყვარყვარე ქს. ჩუჯვ, ქრ. რნდ:

თ, ბაადურ, თ წელი მთავრა:

შემდგომად მისსა დაჯდა ძე უფროვესი ათაბაგად ბაადურ: ამან ბაადურ იხილა რა განძლიერება ბაგრატ იმერთა მეფისა და დაიპყრა სოფლისქარი-მან ტრაპიზონი-სპრუმი და ეკერთებოდენცა ოსმალნი მცირედ მცირედ ქალაქეთსა და ჯანეოსა. ამის მიერ შეშინდა ბაადურ ათაბაგი. ,,შეკეთე განძლიერდეს ბაგრატ და ინებოს მანცა დაპყრობა სააათაბაგოსი, ვერღარა წინა-აღუდგეს ბაადურ ბაგრატს ოსმალთა უცალოების-გამო და შეკრებისა ქვეყანათათა და კვლად დაიმორჩილოს მის მეფობასა ქვეშე:“ ამისათჳს ეშრახა ბაადურ გიორგი მეფესა. ,,რათა არღარა მოიხსენოს შური მამისა მისისა ყოფილი და არცა-ღა მიუღოს მთავრობა იგი მისი. ამის ჰაემნითა გაუტეხს მეფე და მორჩილ-ექმნას ბაადურ, მტერსა ზედა მოლაშქრედ და მივიდნენ და დაიპყრეს მეფობა ქართლისა და ჭერ-კახთა:“ მსმენელ-მან გიორგი მეფე-მან უღონო-ქმნილ-მან მისცა ხირი მტკიცე ამათ ყოველთა-თჳს: მაშინ შემოიკრიბა ბაადურ ათაბაგ-მან სპანი, შთავიდა გიორგი მეფე ბაადურითურთ და დაიპყრა ქართლი და ჭერ-კახნი. ხოლო ბაადურ უკუ-მოიქცა სამცხესვე: ამისნი მხილველნი მესხნი განუტევებდენ მეფესა თჳისსა და დაემორჩილებოდენ ათაბაგსა, რამეთუ მისცემდა მთავართა კერძოთა თჳისთა ადგილებთა სახასოთა მეფისათა და მოანასტერ-ეკკლესიათა და მოიმტკიცებდა სარწმუნოდ თჳისად ათაბაგი:

ხოლო შემდგომად მოკუდა რა მეფე გიორგი დაჯდა მის-წილ ძე მისი კოსტანტინე: ამან მიუწოდა ათაბაგს ბაადურ კურთხევასა ზედა თჳისსა. გარნა ათაბაგ-მან არა ინება წარსლვად. არამედ ეპისკოპოსი ეტყოდენ: ,,არა ძალ გჳიძს, რათა არა მივიდეთ, რამეთუ ვართ კურთხევასა ქვეშე კათალიკოზისასა:“ ამის-ათჳს მისცა ნება ათაბაგ-მანცა და წარვიდნენ და მათ-თანა ჳიეთნიმე მესხნიცა მტკვრის-აღმოსავლეთისანი: ხოლო ესე აღუმძღა ბაადურ-ათაბაგსა და იწო შემტირებად ეპისკოპოსთა და მიხმად მამულთ და განადიდებდა და უფროსად პატივს უყოფდა მთავართა ეპისკოპოსთა-გან: არამედ ჯავახეთი და მტკვრის-აღმოსავლეთი რომელიმე ეპერა კოსტანტინე მეფესა და ოდესმე მწე-ქმნებოდამცა ბაადურ-ათაბაგი კოსტანტინე მეფესა თჳისა-თჳს გიორგი მეფისა და თჳისად განიმაგრებდა სამცხეს. შემდგომად მოკუდა ვითარებასა ამასა შინა ბაადურ ათაბაგი წლისა კა, ქს. ჩუოე, ქრ. რჲგ:

ი, მანუჩარ ა, იბ წელი მთავრა:

შემდგომად ბაადურისა დაჯდა ათაბაგად მანუჩარ ძე უფროვესიგე და ძმა ბაადურისა: ამან მანუჩარ სრულიად არღა-რა ინება სათნო და მწეობა კოსტანტინე მეფისა და შლილობასა შინა იმერთა-თანა და მჴარდჳასა უზუნასან ყეენისასა მიუხვნა ამან მანუჩარ კოსტანტინე მეფესა მტკვრის-

აღმოსავლეთი და დაიპყრა თვისად: ხოლო შემდგომად რა დაიპყრა კოსტანტინე მეფემან იმერეთი შეიკრიბა სპანი, მოჰყვა დადიანიცა და ქართლიდამ მოუხდა გიორგის ქს. ჩუბა, ქრ. რჲთ: მაშინ მანუჩარ ვერ წინააღუდგა. არამედ განამაგრნა ციხენი და სიმაგრენი სათაბაგოსანი: ხოლო მეფემან კოსტანტინემ მიუხვნა კვალად მტკვრისაღმოსავლეთისანი სრულიად და უკუნიქცა ქართლსავე: შემდგომად იხილა შეოთება იმერთა კოსტანტინე მეფესა ზედა მანუჩარ ათაბაგმან, შეიკრიბა სპანი და წარუხვნა კოსტანტინე მეფესა მტკვრის აღმოსავლეთი კვალად: ამისი მსმენელი მეფე კოსტანტინე მოსწრაფებით მოვიდა სპითა: გარნა მანუჩარ კვალად არა ინება ბრძოლა მეფისა. არამედ ყვარყვარემ ბიძის ძისაძემან მანუჩარისამან სთხოვა, რათა იგი ეწყოს მეფესა და მიეგება ესე ყვარყვარე ნებითა მანუჩარისთა მეფესა სპითა თვისითა, ეწყო ძლიერად და იძლია მეფე კოსტანტინე ყვარყვარესაგან ქს. ჩუბგ, ქრ როა: და მოვიდა გამარჯვებული ყვარყვარე: მაშინ მეფე კოსტანტინე აზრახა ერთობამორჩილებასა. არამედ მანუჩარ ყვარყვარესა გიმო არა ინება:

ხოლო წელსა ქს. ჩუჳ, ქრ. როდ მოვიდა იაუბ ყეენი, გამოველო ახოტი და მოადგა ახალქალაქს და აოხრებდა გარემოთა ქვეყანათა მოწყვეტითა და ტყვეყოფითა: ამას მანუჩარ ვერ წინააღუდგა და ვერღარასმე ავნებდა სპათა მისთა. გარნა მტდელობდა მაგრებასა ციხექვეყანისასა: არამედ ყეენმან მტირეს ხანსა შინა შემუსრა ახალქალაქი და გამოიყვანნა მუნით მესხნი წარჩინებულნი და ტყვენი მრავალნი მუნმოფენი სრულიად. მერმე მოსწვა ქალაქი და მუნიდგან მოადგა ახალციხეს. აღიღო იგიცა და უყო ეგრეთვე მასცა. შემდგომად მოადგა ანჭვარსა და შეამწირვა ფრიად. მაშინ მოქალაქეთა ვერარისა შემწისა მჭოველთა. ითხოვეს ზავი ყეენისაგან, რათა არა ტყვეჰყვეს და არცა შემუსროს ეკკლესია, მისცენ ქალაქი ყეენსა: ამისთჳს ყეენმან მისცა ჰარი მტკიცე, ვინადგან მგსინვარებდა ჰაერი და მისცეს მოქალაქეთა ანჭვერი ციხით სეკლემბერს კე: არამედ რა მოვიდნეს სპანი ყეენისანი მოწყვეტილნი ქართლისაშომხითადმ, განრისხნა ყეენი და არღარა აღუსრულა ჰარი მესხთა, ტყვეჰყვნა ანჭვერისანი სრულიად და ანჭურის ღუთისმშობელი. მერმე კვალად მოაოხრა ქვეყანა ესე და დატევა ეკკლესია ანჭვერისა უვნებელად, უკუნიქცა და წარვიდა: ხოლო მანუჩარ ათაბაგსა აღუშენდა დატყვევებული ანჭვერისა ღუთისმშობლისა, წარვლინა ვეცხლი დიდძალი და დაიხსნა და დაასვენა ანჭვერსავე. არამედ შეიჭირვებდა მოახრებისათჳს ქვეყანისასა და შიშობდა კოსტანტინე მეფისაგან შურისგებისათჳს და ამაგრებდა ციხესიმაგრეთა. არამედ შემდგომად მოჴუდა მანუჩარ ათაბაგი ქს. ჩუპზ. ქრ. როე:

ია, უვარუვარე გ, იგ წელი მთავრა:

და დაჯდა შემდგომად მანუჩარისა ათაბაგად ძე აღბუღა ათაბაგისა უვარუვარე წლისა ნთ: ამან დაიპყრა სრულიად საათაბაგო, რამეთუ იყო ესე მშვიდობის-მოყვარე, გარნა მხნე, ახოვანი და შემმართებელი: ხოლო წელსა ქს. ჩუჯ, ქრ. როწ, ეზრახა ამას მეფე კოსტანტინე, რათა შეერთდნენ, ანუ მისცეს შეწევნა თათართა ზედა. არამედ არა ინება უვარუვარემ: შემდგომად ამისა მოკუდა დედის-იმედი ქს. ჩუჯ: ქრ. როთ, დეკემბერს იწ: ხოლო შემდგომად წარსლვისა თათართა-გან ქართლიდამ იხილა კვალად განძლიერება მეფისა კოსტანტინესი უვარუვარემ ეზრახა და დაეზავა და ჰყო მშვიდობა მის-თანა: შემდგომად კვალად ამავ მეფისა კოსტანტინეს ყმისა შინა იყო ვინმე ვაჭარი მესხი შაქს უიდვავად აბრეშუმისად. არამედ შეექმნათ ლალვა და შფოთი 239
მუნებურსა მედუქნესა და მესხსა მას, მრე-ექმნა შაქელი და გვემა მესხი იგი: მაშინ მესხ-მან აქადა სიმხნე და ძალი ათაბაგისა და დასთხოვა მუქარა: ამის-თჳს განრისხა შაქელი და უწყალოდ ჰგვემა მესხსა, მიუხვნა ქონებანი და განაძო მეტყველ-მან: „არ მიმიბას უური სმის-წყლითა დუქანსა ჩემსა და მიცეს წიხლი დარბაზსა ამას ჩემსა ათაბაგ-მან შენ-მან ამის-თჳს:“ ხოლო ულონო-ქმნილი და მტირალი მესხი იგი მოვიდა წინაშე ათაბაგისა და მოუთხრა ყოველი ყოფილი: მსმენელ-მან ათაბაგ-მან დაიდუმა ჯერეთ. მერმე შემოიკრიბნა სპანი, აღმოარჩია მათ შორის ფ ჯაბუკნი და დაუდგინნა მათ თავად მოხუცებულნი, გამოცდილნი ბრძოლათა შინა და შესხნა სრულიად იგინი ურახ კვიცთა ზედა, წარვიდა და განველო მათით დბანის-ხევი, განვიდა მტკვარს და მივიდა შაქს უცნობლად და უო ყოველსავე თქმულნი ვაჭრისა შაქელსა მას ვაჭარსა სრულიად და მისცა მესხსა ქონება თვისი, გარნა სხვა არა რაი ჰენო ქვეყანათა და მოქალაქეთა, მოიქცა, შემოველო ყარაია, გამოველო მუხრანი, და რა მოვიდა შიდა-ქართლს ჩვენა ესე ციცემ ციცი-შვილ-მან, აცნობა შიდა-ქართველთა, შემოკრბენ და მოეწივნენ ათაბაგს, ვითარცა მდევარნი: მხილველ-მან ათაბაგ-მან მიუველინა მეტყველ-მან: „რამეთუ არა რაი მივნიეს ესოდენთა ქვეყანათა, ვიდრე ქათმისამდე. არამედ უმეტესად განვადიდე სახელი ქართველთა, ვისადა-გან უმტერე მტერსა. ამის-თჳის ჯერს არს თქვენდაცა სიხარული, რამეთუ ვარ მკვიდრი და მონათესევე თქვენი, ა მიტევეთ, რათა წარვიდე მშვიდობით:“ მსმენელთა ამისთა ქართველთა მოეველინათ მრთველ ეპისკოპოზი და მოეთხრათ: „ანუ მოველ და მორჩილ-ექმენ მეფესა ჩვენსა, ვისადა-გან ხარ მკვიდრი, ანუ შეგიპყრობთ, რამეთუ კელთა შინა ჩვენთა ხარ:“ ამას შეპყრობასა ათაბაგი უარ-უთქმიდა და ცდასა ამისსა ტუდსა და ეტრფოდა მშვიდობასვე: მოუგო მრთველ-მან: „არა უწყი, რამეთუ ძალი ხსავს აღმრთსა:“ ამის-თჳს მიაქცივა ათაბაგ-მან მრთველი ბრძოლისა ჴირსა ზედა, მაშინ ვე მოეტევენ ქართველნი, და აქით ეკვეთნენ მესხნი არადეთის გორასა ზედა (რომელსა მიერ ყამით-გან ეწოდა ტეტხლის-ჯუარი ფიცხელ ძრიელისა ბრძოლისა-თჳს), და იქმნა ბრძოლა სასტიკი, რამეთუ არა დაშთნენ მესხნი, რომელი არა დაიკოდა, ანუ არა დაჭკოდა, და თვით ათაბაგ-მან მო-

ჰგვეთა მკლავი კელ-სავიწად: გვალად ჰკრა შუბი შალიკა შვილ-მან მაჩაბელსა და გარდაჰკრუნა ცხენიდამ და შესძახა: ,,აწყვრის ღმთის-მშობელ-მან, თუმცა ურას კვიცს არ მჯდარ ვიყავ გამეთხარმცა მუნით კერძ:“ მაშინ მაჩაბელ-მან მხრ-ქარე-მან მოუკრა ხრმალი და წარუკვეთა კისერი ცხენსა მისსა და დასთო ხრმალი უნაგირის ტახტასა მეტყველ-მან: ,,სპარმან წმიდა-მან გიორგიმ, არა-თუმცა ეოფილ-ვიყავ ჩემოვარდნილი შუამცა-განმეკვეთე (არამედ იქმნენცა სხვანიცა მრავალნი სახსოვარნი, გარნა საკრძისა-ათჯს დავიდუმეთ):“ ხოლო იძლივნეს ქართველნი და შეიერეს მროველი დაუწუეს თრევა მეტყველთა: ,,უკეთუ ხსავს ძალი აღმართისა, ხებამ დაფარტხოს თავ-დალმართი, ვისა-გან არა ჰქო მღუდელთ-მთავარ-მან მშვიდობა მიაგეს ესრეთ. არამედ ათაბაგი მოვიდა გამარჯვებული სამტრეს და შემდგომად ამისა მთავრობდა მშვიდობით და სიყვარულითა და ერთობითა მეფეთა-თანა: ხოლო მოკვდა ყვარყვირე ათაბაგი წლისა ჳბ, ქს. ჩფ, ქრ. რჳზ, იანვარს ა:

იბ, ქაიხოსრო ბ, ა წელი მთავრა:

შემდგომად მისსა დაჯდა ათაბაგად ძე ყვარყვარესი ქაიხოსრო. ამან ქაიხოსრომ იწყო მეგობრობა გარემოთა მისთა მეფეთა და დაიპყრა სასათბაგო და განაგებდა მორჩილებასა შინა თვისსა. არამედ ყამსა ამისსა იწყეს კირთება ასრუმ-ტრაპიზონის ფაშათა სასათბაგოსი და ჯანეთისა, და ამშვიდებდა ქაიხოსრო ათაბაგი მორჩილებისა ჴირსა ზედა, და სძლონობდა მარადის. გარნა მოკუდა ქაიხოსრო ათაბაგი წლისა ნგ, მაისს ვ, ქს. ჩოგ. ქრ. რჟ:

იგ, მზე-ჭაბუკი დიდი, იდ წელი მთავრა:

ამის ქაიხოსროს შემდგომად დაჯდა ძე ამისი ათაბაგად დიდი მზე-ჭაბუკ, დაეზავა მეფესა კოსტანტინეს და პატივ-სცემდა და უსმენდა. არამედ გურიელს კნინა თუ მიულეს ოსმალთა ჯანეთი: ხოლო ესე მზე-ჭაბუკ დაეზავა ოსმალთა მორჩილებისა ჴირსა ზედა. ამით მიუხუნა გურიელსა ბრძოლითა აჭარა და ჯანეთი და დაიპყრა თვით: ხოლო შემდგომად წელსა ქს. ჩფიბ, ქრ. სგ, წარმოავლინა სულტან სულეიმან სარასკარი, რომელ-არს თავი სპათა ანუ სპასალარი, სპათა დიდითა და ძლიერითა დაპყრობად გიორგიისად: ესენი მოვიდნენ და მოადგნენ ხასათბაგოს: მაშინ მზე-ჭაბუკ განამაგრნა ციხენი და სამაგრენი და დაიზღნა ჴიზანნი და თვით განზრახვითა მესხთათა უზრახა სარასკარსა და მივიდა წინაშე მისსა. ხოლო სარასკარ-მან პატივით შეიწყნარა და იახლოვა მზე-ჭაბუკისა-გან საზრდელი და ყოლა-უზობა იმერეთსა ზედა: ამან მზე-ჭაბუკ აღუსრულნა ყოველნი და წარუძღვა იმერეთს. ჩავიდნენ და ჰყვეს რა იგი აღვსწერეთ, და გვალად

უგმოქცეულთა გამოვლეს სამცხე-სათაბაგო უვნოდ ოსმალთა და წარვიდნეს: ამიი, დაესვა ესე მზე-ჭაბუკ ოსმალთა და აღუთქვა მორჩილება და მსახურება. მერმე კვალად დააშენნა ხიზანნი და აღაშენა სათაბაგო და მართვიდა კეთილად: ესე მეგობრობდა დავით მეფესა ქართველთასა. არამედ ამას დიდს მზე-ჭაბუკს ამის-თვის უწოდდეს, რამეთუ დღეთა თვისთა არა აღაცრინდა ქათა-მიცა უსამართლოდ სათაბაგოსა შინა და სცხოვრებდა თვისთა მეზობელთა-თანა სიყვარულითა და მეგობრობითა: კვალად უგმოიხვნა სათაბაგონისა ყოველნივე და დაიპყრა თვითვე. კვალად მძლავრთა ოსმალთა და ქუო და ჰყო ქვეყანა მათ-გან უვნოდ: შემდგომად მოკუდა დიდი მზე-ჭაბუკ ქს. ჩფიგ, ქრ. სდ:

იდ, უვარუვარე დ, ით წელი მთავრა:

დაჯდა შემდგომად მზე-ჭაბუკისა ძე ამისი უვარუვარე ათაბაგად: ესე უვარუვარე დაემეგობრა უმეტეს ყოველთა დავით ქართველთა მეფესა: ხოლო წელსა ქს. ჩფკ, ქრ. სც მოვიდა სპა ხონთქრისა და მოადგა სათაბაგოს. არამედ უვარუვარე ათაბაგ-მან განამაგრა ციხე-სიმაგრენი სათაბაგოსანი და დახიზნა ხიზანნი: მაშინ ოსმალთა რა ვერღა-რა რაი ჰყოვეს სამცხეს, გარ-დავლეს სამცხეს და შთავიდნეს თრიალეთს და მერმე ქართლს და მუნ მოსწუვიტნა დავით მ ოვე- 240
მან და ლტოლვილთა გამოვლეს კვალად სათაბაგო: ამათ უვარუვარე ათაბაგ-მან არა რაი აწიო, არამედ მისცნა სასტრდელნი და განუტევნა მშვიდობით: ამისა შემდგომად ამან უვარუვარემ მისცა შეწევნა სპითა მეფესა დავითს შაჰ-ისმაილსა ზედა. ხოლო მოადგა რა შაჰ-ისმაილ ტფილისს, ამან წარმოავლინა სპასპეტი თვისი დევალ მარბიელობითა და მოსრნა და მოსტუვევნნა სამცხე. არამედ უვარუვარემ ვერა რაი ავნო, რამეთუ მსწრაფლადვე უკუნ-იქცნენ: ამისგე უვარუვარემ ოდეს მოვიდა მაწვეველი ხონთქრისა მეფეთა-თანა დაპყრობად იერუსალიმისად, აღირჩია ქართველთა მეფე გიორგი და მივიდა მის-თანა სპითა თვისითა, მიჰყვა მას იერუსალიმს და მოიქცა მისთან-ვე გამარჯვებული: არამედ შემდგომად ამისა მოიხსენა შური იმერთა მეფე-მან ბაგრატ მზე-ჭაბუკ ათაბაგისა, რაჟამს მიჰყვა ოსმალთა იმერეთსა ზედა და კვალად უვარუვარესიცა, რამეთუ მიჰყვა გიორგი მეფესა იერუსალიმს და არა ბაგრატს. და კვალადცა იხილა შეყენება სამცხისა შაჰ-ისმაი-ლისა-გან და მოახრება, რამეთუ მოკუდაცა გიორგი მეფე ქართველთა. ამის-თჳს ესრჱთა დადიან-გურიელსა და აღუთქვა გურიელსა, რომელიცა ეშურა ბირველ სამცხისანი. ესე განიხარა გურიელ-მან და მიერთო ბაგრატს: ხოლო დადიანი უნებლიეთად შეშისა-თჳს მოერთო იგიცა ბაგრატს: ამათ ყოველთა შეკრებულთა გარდმოვლეს მთა-ფერსათისა სპითა სრულიად იმერეთისათა, რათა დაიპყრას სამცხე ბაგრატ და შური-აგოს ათაბაგსა უვარუვარეს: მცნობ-მან უვარუვარემ შემოკრე-ბა სრულიად სპანი სათაბაგოსანი, და ეწუენეს ურთიერთს მურჯახეთს და იქმნება ბრძოლა ძლი-

ერი, ქს. ჩფლე, ქრ. სგგ, და მოსწყდნენ ორგნითვე ურიცხნი. ვრამედ შემდგომად იძლია ათასგი უვარუვარე, შეიპყრეს უვარუვარე და მიართვეს ბაგრატს. ხოლო ბაგრატ პატიმრ-ჰყო უვარვარე იმერეოს და მოკუდა პატიმრობასა შინა უვარუვარე ათასგი:

ბაგრატ მეფე-მან იმერთა-მან დაიპყრა სამცხე:

და ბაგრატ მეფე-მან დაიპყრა სამცხე თვისად და იყოფებოდა სამცხეს. მაშინ მისცა გურიელს ალქმულნი აჭარა და ჭანეთი. წარვიდა გურიელი და დაიპყრა მან იგინი: ვრამედ შალიკა შვილ-მან ოთარ-მან წარიყვანა ქაიხოსრო ძე უვარუვარე ათასგისა სტამბოლს და აუწყა ყოველი ყოფილი ბაგრატისა-გან ხონთქრსა, რამეთუ სამსახურისა მისისა-თჳს უყო ბაგრატ ესე ყოველი, ოდეს ჩაუძღვა იმერეთს ათასგი სპათა მისთა: ამის-თჳს განრისხნა სულტანი სულეიმან და წარმოატანა მუსტაფა ფაშა სპითა დიდითა და ზარბაზნებითა დიდ-დიდითა და რა მოვიდნენ ესენი, ეწყო ამათ ბაგრატ-გურიელით, ათტნა და მოსრნა ოსმალნი ქს. ჩფმა. ქრ. სჯთ: ხოლო ქაიხოსრო და ოთარი ლტოლვილნი წარვიდნენ კვალად სტამბოლს. ამისი მსმენელი სულტანი განრისხნა მოწყვეტისა-თჳს სპათა თვისთა და წარმოავლინა ასპრუმისა და დაიბექირის ფაშანი სპითა სუასზს აქათითა და ქაიხოსრო და ოთარი მათ-თანავე: ხოლო ესერა ჭსცნა ბაგრატ მეფე-მან მოიყვანა მეფე ლუარსაბ და ეკვეთა ბაისანს სოხოისტასა ზედა ოსმალთა ქს. ჩფმე, ქრ. სლგ: მაშინ იძლივნენ საქართველოსანი მუხთლობითა მესხთათა, რამეთუ არღა-რა მწყე-ეუშნენ მტილებლობისა-თჳს მეწინაობისა და წარვიდნენ ლტოლვილნი მეფენი თვის-თვისად. ხოლო ოსმალნი შემოვიდნენ და დაიპყრნეს ტიხენი სათაბაგოსანი განუხრახვითა ოთარ შალიკა შვილისათა, რამეთუ ეტყოდა ოსმალთა ,,უკეთუ დაიპყრათ ტიხენი გერჩდენ ქუჩწყანა ესე საუკუნოდ, ვინა-გან ეშინოდა ბაგრატისა-გან კვალად დაპყრობისა, რამეთუ ბაგრატს ჰყვა მწედ მეფე ქართლისაცა:"

იე, ქაიხოსრო ბ, კჩ წელი მთავრა:

მაშინ მოსცეს ოსმალთა ათაბაგობა ქაიხოსროს და თვით წარვიდნენ: ვრამედ ამცნეს ათაბაგსა მტერობა უიზილბაშთა. ხოლო ქაიხოსრო ათაბაგი ესიძა ვახტანგს მუხრანის ბატონსა და მოიყვანა დაჲ მისი დედის-იმედი და იქორწინა მის-თანა. გარნა ოსმალთა წესისა მათისა-ებრ იწყეს მძლავრებად ქუჩწყანათა: შეუძნდა ესე ქაიხოსროს ათაბაგსა და ოთარს და განმზრახველთა თავის-უფლებისა-თჳს თვისთა მიუწერეს შახ-თამაზს უეუნსა: ,,რამეთუ არს ქუჩწყანა ჩვენი სპარ-სთა, ვწ ვინად-გან მოგეცა ძლევა, მოვედ, ჩვენ მოვსრათ ოსმალნი ძალითა შენითა და დაიპყრა

ჭვეუანა ესე:“ მსმენელი შასოთამაზ წარმოემართა. ხოლო ესე უოველი მიესმა სულტანს სულეიმანს ხანთქარსა და მოვიდა იგიცა მოსრვად სამცხისად: ამისი მხილველნი ქაიხოსრო და ოთარი შეშინდნენ და იხმიეს ხვანჯი და მიუწერეს შასოთაზანს ვედრებითა დიდითა, რათა მოუწეროს ამათ წიგნი რისხვისა: ესე უსმინა შასოთამაზ, ვისადგან არა ენება ბრძოლა ხანთქრისა, რამეთუ არა ძალუძდა მაშინ წინააღმდგომა მისი და მოუწერა ოთარს: ,,ვისადგან მიეც ჭვეუანა ჩემი ოსმალთა, ამისთჳს მოვიდე და მოვსრა ქუეყანა შენი და შენცა ვერავინ განგარინოს ბელთაგან ჩემთა, მოგკვეთო თავი და მივსცე მძორი შენი ძალთა:“ ხოლო ოთარმან წიგნი მსწრაფელ წარუვლინა სულტანსა მეტუველმან: მოგეც ჭვეუანა ციხეებითურთ და დაგემორჩილენით უოველნი. ამისთჳს ამისი მცნობელი უენი მოსრულიარს მტერად ჩვენდა და აწ თქვენცა გვებავსთ მოწუეტა ჩვენი, რომელნი ველოდით მოწუალებასა. აჰა წიგნი შასოთამაზისა, უბეთუ ვართ რისამე შემცოდენი:“ ამისი მხილველი ხანთქარი განკვირდა, მოსცა ათაბაგს შუენვა და თვით წარვიდა და დაშთა ქუეყანა უენოდ, ვისადგან შასოთამაზცა უგუნებოქცა სპარსეთად: ხოლო წელსა ქს. ჩფმგ, ქრ. სლდ, კვალად მოვიდა ბაგრატ იმერთა მეფე. არამედ ვერღარა დაიპურა სამცხე განა წაასვენა აწეურის ღუთისმშობელი ციხეჯვარს და წარვიდა თვითცა. მერმე ტფილისჰო ლეკან დადიანი: მაშინ შეუჩინა ქაიხოსრო ათაბაგამან ჩხეიძე ხოფილანდრე: ამან გამოაპარა ლეკან დადიანი და მოიყვანა სამცხეს. ამისთჳს ეზრახა ათაბაგი გურიელსა, რათა მისცეს გზა ლეკანს დადიანს. ხოლო გურიელმან სიხარულით წარიყვანა და ჰყვეს დადიანად ლეკან ოდიშსაე:

ხოლო წელსა ქს. ჩფმზ, ქრ. სლე ლუარსაბ ქართველთა და ლეკან კახთა მეფენი მტერობდნენ სპარსთა: ამას ზედა შეიზრახნეს ქართველნი, კახნი და მესხნი და დაუწუეს რბევა და ტყევენა ადრა- 241
ბაგანსა მრავალთა ჟამთა. ვისადგან შასოთამაზ იყო ქვემოდ უცალოდ: ამისა შემდგომად მოვიდა შასოთამაზ, აღიღო ტფილისი ქს. ჩფმჱ, ქრ. სლვ. და ტფილისიდამ ეზრახა ქაიხოსრო ათაბაგსა, რათა მისცეს ასული თვისი ცოლად. არამედ ათაბაგს არა ესვა ასული, გარნა მისცა ასული ოთარ შალიკა შვილისა, რამეთუ ნათესავი ახლოს იყო ქაიხოსრისა: ამით დაემზახლა შასოთამაზ და მოსცა ნიჭი დიდძალი უენოსან ათაბაგსა და წარვიდა სპარსეთად, რამეთუ ჰყო ესე უენოსან ძმატვით საქართველოთა შინა: მერმე ამის მიზეზისათჳს ეზრახა მეფე ლუარსაბ იჯუს შერმაზანს და ვახუშტ დიასამიძეს და ამოვან მესხთა. მოვიდა და მიუღო ათაბაგს ჯავახეთი და და მტკვრის აღმოსავლეთის კერძი და დაიპურა თვით: კვალად ესმა ხანთქარსა დამოუვრება ქაიხოსრო ათაბაგისა და უენოსა. ამისთჳს წარმოავლინა სპანი, მოვიდნენ და დაიპურეს ქვეყანა ტაოსი სრულიად ქს. ჩფნ, ქრ. სლჱ: ამასვე წელსა უშვა დედის-იმედ-მან ქაიხოსროს ძე მანუჩარ: შემდგომად კვალად მოვიდნენ ოსმალნი და დაიპურეს არტანუჯი არსიანამდე: კვალად დაიპურეს თვრაკანი და სრულიად არტანი და აღაშენეს თვრაკანი ქს. ჩფნბ ქრ. სმ: არამედ სამცხეს ვერ გარდმოვიდნენ ძალითა აწეურისა ღუთისმშობლისათა და ამაგრებდაცა ქაიხოსრო უოველთა

და აცნობა ესე უოველნი ქმნილნი მეფის ღუარსაბისაგან და ოსმალთაგან შასთამაზს და კვალად მომავალობა ისკანდარ აზრუმის ფაშისა:

ა მოსლვა შასთამაზისა:

მსმენელი შასთამაზ, ვინადგან წარმოავლინებდა სპათა შირვანსა ზედა, თვით წარმოემართა, მოვიდა, შემუსრა შაქი, შემოვლო ქართლი, მიეგება ქაიხოსრო ათაბაგი, ჩამოვიდა უეესი, აღიღო გარძია, თმოგვი, ვანის-ქვაბნი, ასპინძა, გარეჯთა და სრულიად სამცხის ციხენი და აწუვრის ღუთის-მშობელი ტუვე-ჰუო. არამედ ციხენი მოსცა ქაიხოსრო ათაბაგსა და კვალად ვედრებითა მოსცა აწუვრის ღუთის-მშობელიცა: ხოლო უღონო-ქმნილი იკუ და შერმაზან და ვახუშტ და ამოვან მიენდვნენ უეენსა: მან შეიპყრნა იგინი, მოჰკლა იკუ და შერმაზან და ვახუშტ და ამოვან წარიყვანნა ტუვედ განზრახვითავე ათაბაგისათა, რამეთუ ბრალეულ-ჰყოფდა მათ ქაიხოსრო: უკუნაქცა უეენი, ჩაგლო ერევანი და წარვიდა სპარსეთად ქს. ჩფნგ, ქრ. სმა: ამასვე ქორონიკონსა მოვიდა იმერთა მეფე გიორგი, მოარბია და მოსწვა სამცხე, ტუვე-ჰუო აწუვრისა ღუთის-მშობელი, წაასვენა და წავიდა: შემდგომად მოვიდა სულტანი სულეიმან, აღაშენა კარი, მოსრნა ურჩნი, უკუნ-იქცა და დასდგა ბასიანს ქს. ჩფნვ, ქრ. სმდ: ამას მოუდგა შასთამაზ და დასდგა არტანს, ხოლო სულტან სულეიმან წარვიდა სტამბოლს:

ბ მოსლვა შასთამაზისა:

მაშინ შასთამაზ წარავლინა ძე თვისი ისმაილ, ამან გარდმოდგომითა აღიღო კარი, შემუსრნა, მოსწუვიტნა და მოსწვა ტეტლითა: არამედ შასთამაზ შემუსრნა ციხენი სამცხისანი, მოსრნა და განასხნა ოსმალნი, მოაოხრნა ეკკლესიანი, შემუსრნა ხატნი და ჯვარნი და მოსცა ქვეყანა ქაიხოსრო ათაბაგსა: მერმე აქიდგან უკუნ-ქცეულმან ტუვე-ჰუო დედა ღუარსაბ მეფისა და წარვიდა თვისად: მაშინ მოკიდნენ ხიზნად აწუვერს ძმანი დედის-იმედისანი. ვახტანგ, არჩილ და აშოთან და განერნენ აქა: ხოლო წელსა ქს. ჩფჯბ, ქრ. ხნ ზავ-ჰუვეს იმერთ მეფემან გიორგიმ და ქაიხოსრო ათაბაგმან, მოსცა აწუვრის ღუთის-მშობელი და მოასვენეს აწუვერსავე: შემდგომად წარავლინა ქაიხოსრო ათაბაგმან უვარუვარე ძე თვისი ოდიშს. მოსცა ლევან დადიანმან ასული თვისი მარეხ და იქორწინა მუნვე ქს. ჩფჯდ, ქრ. სნბ, და წელსა მეორესა მოიყვანა უვარუვარემ ცოლი თვისი სამცხეს: ამავ წელსა უშვა მარეხ უვარუვარეს ძე ქაიხოსრო. არამედ შეკთუ ათაბაგობდა ქაიხოსრო. გარნა ტახტ, შავშა-კლარჯნი ეპურათ ოსმალთა და ხედვიდა ქაიხოსრო მძლავრებასა და კირთებასა მათგან ქვეყანათათა და ვერა რაისა შეწევნისა მჭოველი ვნებად

მათდა, ამის-თჳს წარვიდა წინაშე შასთამაზისა, რათა მოიცეს ძალი მისგას ქს. ჩფოთ, ქრ. სნჱ, მისრული უეენ-მან პატივით შეიწყნარა და იყოფებოდა მუნ: ხოლო აქა ძე-მან ქაიხოსრო-მან მზე-ჭაბუკ იქორწინა გურიელის გიორგის ასულს რადამსა ზედა ქს. ჩფოთ, ქრ. სნთ და მეორესა წელსა მოკვდა მზე-ჭაბუკ: ხოლო ქაიხოსრომ ათაბაგისა-თჳს აღეთქვა შასთამაზს შეწევნა და ნიჭვიდა ნიჭთა დიდ-დიდთა. არამედ უაზმინს უოფასა შინა მოკუდა ქაიხოსრო ათაბაგი ქს. ჩფოგ, ქრ. სჲა, და დაუტევა ძენი ყვარყვარე, მანუჩარ და ბექა:

იჱ, ყვარყვარე ე, თ წელი მთავრა:

დაჯდა ყვარყვარე ათაბაგად ძე ქაიხოსრო-სი და ათაბაგობდა: არამედ დედი-იმედი დედა მისი იყო პირველ და აწცა და ვარაზა ოთარ შალიკას შვილის ძე მოქმედნი უოველისაგე, რამეთუ ესე დედის-იმედი იყო ამაყი, გლისპი, მრისხანე და გაუსინჯავი, რამეთუ მოვიდა რა შასთამაზ განრისხებული კა-ბატონს ალექსანდრეს ზედა განჯას. მაშინ ჰყო ხრიკი ოთარ ჩოლაყაშვილ-მან, ვითარცა აღვწერეთ. ამან დედის-იმედ-მან არღაარა გამოიკითხა გლისპობით ზაკვა იგი, შეიპყრა ვარაზა და მოჰკლა იგი, რამეთუ ესე ვარაზა იყო ტოლის ძმა შასთამაზისა:

ვ მოსლვა შასთამაზისა:

ესე ჰსცნა შასთამაზ, დაუტევა გახეთი და მოუხდა სამცხეს, მოსწყვიტნა და მოაოხრნა, ტყვე-ჰყვნა. გარნა უმეტეს ოცხე. ხოლო დედის-იმედი და ძენი მისნი გარდაიხვეწრეს აწყრას და მუნ განურნეს, ქს. ჩფოდ ქრ. სჲბ, მაშინ ეზრახა შასთამაზ ხონთქარსა, მისცა სამცხე-საათაბაგო, ურსი და იმერეთი ხონთქარსა, თვით უკუნ-იქცა და წარვიდა ზუარსეთად: ხოლო დედის-იმედი და ძენი მისნი შოვიდეს და დაიპურეს კვალად სამცხე. არამედ ვარზას ძე-მან კოკოლამ და ვიეთმე მესხთა უწუეს ზრახვა ხონთქარსა: ესე ჰსცნა მანუჩარ და აუწყა ყვარყვარე ათაბაგს, წარმოვიდნენ ორნიფე ძმანი და მეფის ძე ერეკლე, ბაიის ძე მათი და მოვიდნენ მგელ-ციხეს ქს. ჩფოჯ, ქრ. სჲდ, მუნით უეენ-ათ დესპანი წარავლინეს და აუწუეს უცოდველობა თვისი და თხოვეს შეწევნა მის-გან. თვით მოვიდნენ და დასდგნენ სამწუფო ღელესა შინა: ხოლო ესენი ოლდამის ქვაბიდამ შედანის შვილ-მან იასონ ანცობა ვარაზას ძეს კოკოლას და ძმასა მისსა და მის ბიძას გურგაჭს და ლაშქართა: ამათ უახლნეს ელია-შვილი, დისამიე ავოსნდილ და შერმაზან გვალად ამატაკის შვილი ამატაჯ და ახულ-ყაფარ და ძმის-წული მათი როსტომ და ამატაკის ძე 243
სეხნია შეკაზმულნი ფ კატით ორთველის ხიდს ბოგირს გამოვიდნენ. მუნ ფანასკეტელის იობის

ძე კირასორ შეეყარათ: ამან კირასორ სცნა ბატონის თავ-დასხმად მოსლვა მათი და წამსვე ამცნო ყანდურალის და ყარდურალ აუწყა ქათმის ყივილის ყამს ბატონებს: ესენი შეიკაზნენ და შეშუ-დგნენ ოხერათ თავს სიმაგრესა შინა, ივნისის ლ, მოვიდნენ იგინი, დაესხნეს ჩვენს სადგურს და თუხარლის კარავი აიალაფეს, ჩვენ კაცი მოუკალით, ერთი დავიჭირეთ და წარვიდნენ იგინი:

არამედ ესე ეცნათ ჩვენთა და შემოგვეკრიბნენ. მერმე მივედით თმოგვს, ქალაქი მოვარბიენით, თმოგვს მოვიდა დედის-იმედიცა. ორშაბათს ვანის ქვაბებს მოვადექით, ოთხშაბათს შესევით ავიღეთ, ხარასკევს რჩეულიანი შევიყარეთ, კვირას ოქაბის ქვაბნი ავიღეთ და კარწახს მოვედით, ივლის ით ერეკლე წლისა ივ შეკაზმეთ, ფოხს მიუხედით, მოვსწყვიტეთ და ავიალაფეთ. მარბიელნი გაუძახეთ, რლეევის ხიზანი და ალაფი ავიღევით. მოვედით ხალაკაციოს, დავდექით, თეთრ ციხის გარემოხი დავწვით. იქიდამ ალბუტი და კამაროვანიც მოვსწვით, მერმე შახ-თან დესხანი წარვგზავნეთ. ამაც თთუჩს კც შალიკა შვილ-მან ზემბრის ძემ მათივე ნაქონები ოთის-ციხე წაგვიღო და ჩვენთა შინა ოხმალნი ჩამოვიდენ, გამოუდექით, მგელ-ციხეს მოვედით და შერმაზანის წყაროზედ დავდექით. იქიდამ აწუეერს მოვედით, აგვისტოს ლა ვარენთის ციხეს ულალატეს, მგელ-ციხიდამ ენკენისთვეს დ დიასამიძის დემეტრეს სალალატოდ აზნაურნი წარვგზავნეთ, ველარ ულალატეს. არამედ აზ კელთ დარჩნეს ციხის-თავს შალიკა შვილს. მანუჩარ და ერეკლე მგელ-ციხეს იეუნენ და შალიკა შვილთ აზნაურთ ძეთა თავს დაესხნენ, აზნაურნი გარდეხვეწნენ, ერეკლემ კაცი ჩამოაგდო, ცხენი აშოვნა, სამცხიდამ მოვედით, მარანშიანთ წყაროზედ დავდექით, ფოხ ჩაუდექით და მოვსრენით. შახ-თან დესხანი წარვგზავნეთ, და სამცხესავე მოვედით წელსა ქს. ჩფოზ, ქრ. ხ჋ე, მიგვიხდა კოკოლა, ახჩის ქვაბი წარგვიხვნა. მოვიდნენ მანუჩარ და ერეკლე კვალად წარუხვნეს. ამისა შემდგომად კოკოლას თვისი ძმის-წული გურგაქ შეშუ-ულგა და მანუჩარს მოერთო ქაჯის ციხითა და ფიცითა დიდითა. არამედ კვალად სტეხა ფიცი და შეშულგა მანუჩარისა-გან: მოვიდა მანუჩარ ზავისა-თჳს, მან არა ჰყო ზავი და ფოხი დაუწვით. მერმე ლაშქრით ქაჯის ციხეს მოვადექით, ბ ოკდომბერს გურგაქ შემორიგდა და ველი მოსცა. გავბრუნდით, კოკოლას კერძი ურთის-ციხე წავართვით და დავარღვიეთ, სამაგრე დავსწვით და ეკკლესია დაუტევეთ: კვალად ფოხი მოვარბიეთ. შახ-თან დესხანი წარვგზავნეთ და მგელის-ციხეს მოვედით, ბოსტალანის ძემ მატამ ძმა თვისი მოკლა, მას მანუჩარ თვალნი დასწვნა უმითურთ: შემდგომად მანუჩარ და უვარუვარე ათაბაგი მგელის-ციხეს მოვიდნენ და დედის-იმედიც მუნ მოვიდა, დეკემბერს ამბავი მოვიდა შახ-თამაზ მომგუდარ-იყო ოკდომბერს კგ: ხოლო დეკემბერს ლა უვარუვარე და მანუჩარ თმოგვს მოვიდნენ ქს. წელსა ჩფოზ, ქრ. ხ჋გ, იანვრის ე. დედის იმედი და ბექა უველს მოადგნენ ზ იანვარს, უველი და თმოგვი აიღეს: კოკოლამ უარახან შეიუარა თმოგვის მოსაშველებლად: არამედ ველარ მოუსწრა, დედის-იმედიც უველიდამ თმოგვს მოვიდა, იქიდამ მანუჩარ ჯავახეთს წარვიდა, ფოხი და ჯავახეთი დაარბიეს და გურგაქს ქაჯის-

ციხე გაუმაგრა საზრდელითა: მერმე უვარუვარე და მანუჩარ ახალ-ციხეს წავიდნეს და დედის-იმედი თმოგვს დადგა, თმოგვი საზრდელით გაამაგრა:

უეენ-თან დესპანი წარგზავნეს, ციხეებისა-ღება აცნობეს და ოსმალთ აშლა: ჴმისა შემდგომად დავარდა ოსმალთა მოსვლა, დედის-იმედი სამცხეს მოვიდა, უვარუვარე ადათ იყო, ზღუდერს ჩავიდა, ვერ წავიდა და მანუჩარ და ერეკლე, სპა შეკრებულნი ოსმალთა პირს მიუდგნენ. ოსმალნი ⴐჩ კაცნი ფებერვალს ჯგ უარახანს დაესხნენ, უარახან გაუდრკა, მიეწივნენ ოსმალნი იგ კაცი მოკლეს, მოიქცნენ ოსმალნი და გორი დასწვეს და ზარიბატარა შინა დადგნენ: უარახან ქ კაცით დევს დაესხა, ამოსწყიტა ოსმალნი, გააქციენა და აღივსო იარაღ-ღლიფითა. და ბატონი მანუჩარ აწუვერს შავიდა მაისის იბ, წარვიდა ერეკლე ქართლის დედოფლის-თანა და დედოფალი სურამს იდგა თრიად უშოვარი და მას-თანა იუოფებოდა ერეკლე წელსა ქს. ჩფოⴐ, ქრ. ხჲგ, აგვიტოს ზ:

ლალა-ფაშა მოვიდა:

ლალა-ფაშა სპითა მგელ-ციხეს მოადგა, ვ დღე ბრძოლა, ვერ აღიღო და ქაჯის-ციხიდამ სრულიად შემოეხოცნენ ოსმალთა, თ აგვისტოს ძურმანს და წინწალს შუა ახრუმ ვანის ფაშანი მოვიდნენ, სულტანი და უარახან ბაზუქღუ და მეღალუს ბატონი იქით შეიყარნენ, მაჴმად სულტანი გორაზედ წარმოდგა სპითა თვისითა, სხვანი შემოაბა ოსმალთა. პირველ სძლეს ყიზილბაშთა და მოსრვიდენ ოტებულთა ოსმალთა. არამედ შემდგომად აოტეს ოსმალთა და გარდაიხვეწა მაჴმად სულტანი. ხოლო მანუჩარ ქაჯის ციხისა-თვის შემოიკრიბნა სპანი, გარნა ვერცა ომსა და ვერცა ციხის აღებას მიუსწრა: მაშინ ამილახორის შვილი ქოია მიეგება ლალა-ფაშას არტანს და ორი ციხე შესძღვნა. ქვალად არფაქსად ვ ციხით მიერთო ფაშასა, ხერთვისი და ე ციხე მისცა. ხოლო ფაშამ ხახულის სანჯახობა მისცა, აგვისტოს იⴐ მანუჩარ თმოგვის ციხე მისცა. არამედ ახალ-ქალაქი უწინვე წაართვეს, რომელსა შინა კოკოლას მეციხოვნენი იდგნენ: გაიარა ფაშამ, ტფილისსა ზედა წარვიდა, მანუჩარ-თან წარიყვანა: ხოლო შემდგომად მოქცევისა ლალა-ფაშამ მუხრანიდამ გამოუტევა მანუჩარ და სამცხეს ჯარ-მან იწყო მოდენა: უვარუვარე წინა მიეგება ლალა-ფაშას, მოვიდა ფაშა, ლუკზედ დადგა, და მუნ დედის-იმედ-მან ნახა: მერმე აიყარა ფაშა, უვარუვარე თან-წაიყვანა და ალარ დაებრუნა, ოლთისი სანჯახათ მოსცა, მანუჩარ გამოუშვა, აწუვერს მოვიდა. ამისა შემდგომად ლალა-ფაშას ლაშქარი და მირმარი წარმოეგზავნა მანუჩარისა-თჳს, ქართლ-ზედ გაესია, ქართლს ვეღარ ჩავიდნენ ქსენი, სადგერი მოსწყვიტეს, და ეკკლესიის განძი წარხდა: ქვალად წარმოეგზავნა სანჩახი ფაშას, ჩაუხდენ ქართლს და მოარბიეს:

ხოლო წელსა ქს. ჩფოთ, ქრ. ხჲზ მანუჩარ წარიყვანეს ახრუმს და იქიდამ უვარუვარე და 243
მანუჩარ აპრილს ჯ სტამბოლს წარიყვანეს. მაისს იგ სამცხეს ჯამი მომსრველი გახდა, ოკდომბერს მანუჩარ გამოუშვათ, ნოემბერს მოვიდა, ხონთქარს ფაშობა და სრულიად მამული მისი

ებოძა. უფარუფარე ბ თთუჩს თორთომიდამ არ გაეშვათ. მერმე წელსა ქს. ჩფშბ, ქრ. სიჩ, იანვარს ჩ ბექა ვალიდამ გადგა, ლალა-თაშა წარსრული იყო და ბექა ოლთის დამდგარ-იყო: უფარუფარესა-თჳს ხონთქარს ფალავანი ერგინა, უფარუფარეს დაეცა. ამის-თჳს ქრისტეანობით გამოეშვა და თვისი საბატონო მოეცა. მარტს მოვიდა უფარუფარე, ოკდომბერს იქ ბექაც მოვიდა. ორნივე ლორეს წარვიდნენ, ლორე მოარბიეს, გამარჯვებულნი მოვიდნენ: მეორეს წელს სანანა-თაშა მოვიდა, ტფილისს წარვიდა სპითა, ორნივ თან-წარიეგანა, უფარუფარე თრიალეთიდამ იმერეთს გაებრუნა, რათა ემტერნენ იმერნი ქართლს და მანუჩარ თან-წაიეგანა. არამედ მოსრნა რა სვიმონ მეფე-მან სპანი სიანი თაშისანი, ეზრახნენ უფარუფარე და მანუჩარ სვიმონ მეფესა და მოვიდა მანუჩარ სვიმონ მეფისა-თჳს და მან მოსცა ასული თვისი ელენე ცოლად და უქმნა ქორწილი ქს. ჩფშბბ, ქრ. სოა: ხოლო ფებერვალსა შინა წარიეგანეს ბექა სტამბოლს. ამავე ჟამსა მოვიდა არჩილ დიდი-ხნის უნახავი დედის-იმედისა და დაჲ თვისი ნახა და წარვიდა ოკდომბერსა შინა, და ნოემბერს მოკუდა უფარუფარე ათაბაგი ქს. ჩფშბ, ქრ. სოა:

იზ, მანუჩარ ბ, ლბ წელი მთავრა:

დაჯდა ათაბაგად ძმა მისი მანუჩარ. ამ წელს მანუჩარს აწუეერს მუოფს უღლატეს ოსმალთა. არაშედ სძლო მანუჩარეე, თაშები მძიმედ დაიკოდნენ, გააქცივნა და ალაფი და ქვეყანა დარჩა მანუჩარსაე უენოდ: ჯოლო წელსა ქს, ჩფშდ, ქრ. სობ მოიყვანა მანუჩარ მარტს კდ მეფის სვიმონის ასული ელენე სამცხეს. ამისა შემდგომად მოვიდა შაბაზ ქს, ჩფშზ, ქრ, სოე, აღაშენა განჯა, მანუჩარს მოსცა ჩალაბუთი და დედის-იმედს ხუთი დიდი სოფელი, ამასვე ქორონიკონს გორი და ახალ-ციხე აღაშენეს ოსმალთა. და აგვისტოს ჩვენ მძევალნი გამოგვიხვნეს: ამის-თჳს მოვიდა სვიმონ მეფე მეშველად, აღარ აბრძოლეს, თემი მოარბია სვიმონ და წარვიდა, მერმე მანუჩარც მოღალატეთა-გამო ველარ დადგა და ახალ-დაბას ჩავიდა, დედის-იმედი და უფარუფარეს ძე ქაიხოსრო საკანაფის-ციხეში დადგნენ, დიასამიძე ელია დემოთის ციხეს სავალიშვილოს შეუუენეს, წართუა ამან ციხე და განძი მრავალი და სოფარიც დაიჭირა. გოგორის შვილ-მან ბეუან-მან ჯვარის ციხე თაშას მისცა და ჩვენც ახალ-დაბას ჩამოვედით: მერმე მარტს იე, ქს. ჩფშბწ, ქრ. სოკ მოვსრენით ჩვენნი მოღალატენი და ნიჯადითა მეფის სვიმონისათა დავიპუარით სრულიად სამცხე და ოსმალთაც დავეზავენით, და წარვავლინეთ კაცი წინაშე ხონთქრისა, მოეცა ხონთქარსაც ქრისტეანობით ათაბაგობა და დავიპუარით ყოველი, არამედ მძლავრობდენ ოსმალნი და იყო ჭირი დიდი მათ-გან. არამედ დაითმინდა მანუჩარ: ხოლო შემდგომად მურად თაშის მოსვლისა მოვიდა შაბაზ აღებად ერეგნისად. ამან მანუჩარ მძლავრებისა-თჳს ოსმალთა წარუვლინა შაბაზს ძე თვისი მანუჩარ, რათა მწე-ეყოს, და მისცა ხერთვისი და რომელნიმე ციხენი და

შეაყენნა ყიზილბაშნი მწედ თვისად, არამედ ოსმალთა ეტყოდა, რათა არა მოსწყვიტოს სამცხე შაბაზ, ვითარცა ჰყო შაჰ-თამაზ: ხოლო შემდგომად უკუნ-იქცა რა შაბაზ, დაუტევა ძე ათაბაგისა მანუჩარ ერევანს ამირ-გუნახანისა-თანა და ზრდიდა იგი: ხოლო წელსა ქს. ჩქთ, ქრ. სუზ მოვიდა გურიელი მამია და დაიპყრა აწპარა. არამედ მანუჩარ კერ ვერ შურა-გო ვინად-გან მიიქცეოდნენ და დაუტევებდნენ წესსა და რიგთა და სჯულსა მესხნი მძლავრებითა ოსმალთათა: გარნა ემძვინვებოდა მანუჩარსა და მცდელობდა ყოველითა ძალითა თვისითა, რათა მოაგოს კვალსავე პირველსა. არამედ შემდგომად ამისა მოკუდა მანუჩარ ათაბაგი ქს. ჩქიდ ქრ. ცბ:

იც, მანუჩარ გ. ია წელი მთავრა:

მაშინ მესხთა მოიყვანეს მანუჩარ ძე მისი ერევნიდამ ბრძანებითა ხონჭრისათა და დასვეს ათაბაგად: ამან მანუჩარ დაიპყრა ნაქონები მამისა თვისისა: ამის ჟამს მოვიდა ბატონი თეიმურაზ, დაასადგურა ოლთისს. არამედ გარდიცვლებოდენ წესნი და ვიეთნი ზოგნი პატივისა-თჳს ნებით, ზოგნი მძლავრობით ოსმალთათა გამჰმადიანდებოდნეს და იქმნებოდიან უმორჩილონი ათაბაგისანი: ხოლო მაჩუჩარ მძლავრობდა მათ და არა პატივსა უყოფდა. ამისა-თჳს შეასმინეს ოსმალთა და მათ აზრუმის ფაშასა: მაშინ აზრუმის ფაშამ წარმოავლინნა სპანი ქს. ჩქგდ, ქრ. ციბ, ვერ წინა-აღუდგა მანუჩარ და ჩამოვიდა ახალ-დაბას. მუნ ესმა ბრძოლად წარსლვა მარაბდას და მივიდა ქართველთა-თანა ც მხედრითა და ჰყო მუნ რა იგი აღწერეთ: და შემდგომად ღატოლვისა მოვიდა ახალ-დაბასვე, ეზრახა ოსმალთა, ზავ-ჰყო მათ-თანა, მოვიდა და დაიპყრა სამცხე: არამედ იხილა შემდგომ-შემდგომითი შფოთი ესე ვითარნი და არღა-არა რაი სხვა ღონე შეწევნისა, ამისა-თვის წარვიდა სტამბოლს წინაშე ხონთქრისა: ამ ჟამთა მოვიდა მოურავი გიორგი და ასპინ-ძას გაემარჯვა ყიზილბაშთა ზედა, მერმე შეუხდა და აღიღო ციხე ხერთვისი და სხვანიცა, რომელნი ეპყრნეს ყიზილბაშთა და მისცა ოსმალთა: ხოლო მანუჩარ შეიწუნარა ხონთქარ-თან, მოსცა ქრისტეანობით ათაბაგობა და წარმოავლინა, არამედ მოგზაურს მომავალსა დახვდა ბიძა თვისი ბექა, რომელი პირველ წარსრული იმუოფებოდა მუნ: ამან ბექამ ისტუმრა და ჭეთილად შეიტკბო მანუჩარ: გარნა განმზრახველ-მან ოსმალთა მძლავრებისა-მან და თვინიერ მათსა სხვისა ღონისა არღა-არა რისამე შემძლებელ-მან, შეუროო საჯმელსა მანუჩარისასა სამსალა და მოჰკლა მანუჩრა, და თვით მივიდა სტამბოლს, იქმნა მაჰმადიან, მოსცა ათაბაგობა და ყოველი სამფლავრი სამცხე-სათაბაგოსი და უწოდეს სათარ-თაშა და პატივ-სცეს ორივე თუღითა. მერმე წარმოავლინეს და მოვიდა სამცხეს, ქს. ჩქგე ქრ. ცოგ:

ით, ბექა გ ანუ სათვარ-თაშა, ი წელი ითაშა:

და დაჯდა ესე სათვარ-თაშა და დაიწერა სრულიად სათაბაგო, რომელნიცა სამღვარნი აღ-
ვსწერეთ და მაროვიდა, ვითარცა წესი არს ოსმალთა: ამან აღწერა ქვეყანა და შეჰქმეოეს ხარკი
ქრისტეანეთა სულზედ დრაჰკანი და ყოველსა მოსავალსა ზედა ხილითურთ შვიდის-თავი, ცხვარ-
ზედ ბ შაური, ზრახაზედ აბაზი, ცხენსა და კამბეჩზედ ექვსი შაური: ხოლო სათაშოთ ხარკი
დრაჰკანის მესამედი, რომელ არს ათი შაური წესისა-ებრ ოსმალთა: არამედ ეპისკოპოსნი და
244 მონასტერნი წინათვე შეღებულთა ამათ შინა ათაბაგებთათა და უმორჩილებითა ქართლის კათა-
ლიკოზისთა შემტკიცდებოდნენ ურწმუნოებითა მესხთათა, რამეთუ მიუხმიდენ მამულ-შეწირულო-
ბათა, შემტკიცდებოდნენ და მოიშლებოდნენ მთავართა-გან და შემდგომად უმეტეს დაჰურობისა
ტაო-კლარჯეთისა და შავშეთ არტანუჯისა ოსმალთა-გან, არღარა მოიხოვებოდა მუნ, ვინად-გან
მიუხვნეს ოსმალთა სრულიად მამულ-შეწირულობანი და არღარა-ვინ იყო მეტრფე მოსოზონე-
ბისა და წარაქვნდათ მუნიდამ ისაწმიდენი ხატთა, ჯვართა და ნაწილთა სამცხეს ქართლს, იმერეთს.
ეგრეთვე აწცა მხოლოდ სამცხეს უმეტესად იქმნებოდნენ, რამეთუ არღა-არა იყო ეპისკოპოსნი
ანუ მონასტერნი, ვინად-გან რისხვითა ღუთისათა გამამჰდიანდებოდენ ყოველნი წარჩინებულნი ამ
ქვეყნისანი და დაიწუეს მიერით თათრობა, რამეთუ ყამთა ამათ მოაკლდებოდა ქრისტეანობასა:
არა იყო მორჩილება კათალიკოზისა ანუ ეპისკოპოსისა და სამღუდელოთა. არამედ ოხრება ეკე-
ლესია-მონასტერთა და შენება ჯამთა: ხოლო მორწმუნენი ჰყვარებიდნენ და მალვიდნენ ხატთა,
ჯუართა და ნაწილთა წმიდათათ და სხუათა წარაქუნდათ პირველისა-ებრ იმერეთს და ქართლს და
იყოფოდიანცა წარჩინებულნი, რომელნი სძულობდენ მაჰმადიანობასა, რამეთუ განაგებდა სათვარ-
თაშა ნებითა ოსმალთათა ყოველსავე: ამას სათვარ-თაშას სთხოვა მოურავ-შან სუანი და მოვიდნენ
ლტოლვილნი სუანი ამისნი და მოურავიცა მოვიდა მის-თანა. მერმე წარვიდნენ სტამბოლს: ხო-
ლო შემდგომად ესრეთის განგებისა მოკუდა სათვარ-თაშა წელსა ქს. ჩქლე, ქრ. ტჟგ. არამედ
ამის ქვემოთნი არღაარა იწოდებოდენ ათაბაგად, თვინიერ საქართველოსაგანთა. გარნა ახალ-ციხის
თაშად: ხოლო ვინად-გან მოეცა ხონთქარსა თვარმანი მკვიდრობისა სათვარ-თაშისა-თჳს, შემდგომად
სიკუდილისა მამათა მათთათა წარვიდიან სტამბოლს და მისციან ქრთამი და მათ წარმოავლი-
ნიან თაშად:

კ, უსუფ-თაშა ა, ია წელი ი თაშა:

და შემდგომად სიკუდილისა სათვარ-თაშისა წარვიდა ძე მისი უსუფ სტამბოლს, მოსცეს
თაშობა და მოვიდა ახალ-ციხეს: არამედ ესე უსუფ-თაშა იყო ფრიად მაჰმადიანი, მართვიდა სა-
თაბაგოსა მორჩილებითა და ყოველითა ნებითა ოსმალთათა და უმეტესად აზრუმის-თაშისათა და

იოანეებოდა მშვიდობით: ამან უსუფს სთხოვა მუფე-მან ქართლისა-მან როსტომ გზა, ამან მისცა და უმასპინძლებდა პატივით. გარნა ესე უსუფ-ფაშა მოიძულვებდა ქრიტეანობასა და შესძინებდა მჭმადიანობასა და აღმოიფხვრებოდესცა წესი და რიგი ქრისტეანობისანი ყოველნიგე და შეემატებოდნენ მჭმადს, ვისადგან განაცებდა და გარდაფლიდა დღეთა თვისთა სებითა მათითა და სჯულითა: შემდგომად მოკუდა უსუფ-ფაშა წელსა ქს. ჩქმს, ქრ. ტლე:

კა, როსტომ ფაშა, იბ წელი ფაშა:

მაშინ წარვიდა როსტომ ძე მისი, ნაშობი მჭვლისა სტამბოლს. ამას მოსცა ხონთქარ-მან ფაშობა, მოვიდა და დაჯდა ახალ-ციხეს და მართვიდა, ვითარცა მამა მისი: გარნა თუმცა წარჩინებულნი მჭმადიანნი იუნენ. არამედ ტოლნი მათნი და მჭეფალნი იუნენ ყოველითა ქრისტეანენი: ხოლო ყამსა როსტომ ფაშისასა მოუფლინა ხონთქარ-მან ბრძანება, რათა იქმნენ ტოლნიცა მათნი, რომელნიცა მჭმადიან არიან მჭმადიანად: ესე უთხრეს ტოლსა როსტომ ფაშისასა. ხოლო მან არა ინება, არამედ აიძულებდნენ ყოფად მჭმადიანად და ამისათჳს დაითმინა მრავალნი ტანჯვანი. მერმე განიფლტა, რათა გარდაიგდოს თავი კლდესა ზედა. სცნეს ესე, შეიპყრეს და არა უტევეს, კვალად ინება მოშთობა თავისა თვისისა და მტნობელთა არცა ამას ზედა მიუშვეს: ხოლო შემდგომად სიყმილისა და მრავლისა ქესჯნისა მოიპოვა ღონე, რამეთუ ჰგონა, ვითარცა თვით თავისი ყოფნა ეგრეთცა სხვათაცა და ამისა-მიზეზისათჳს იტყოდა: ,,უკეთუ დაატევებინოთ ყოველთა წარჩინებულთა ტოლთა უწინარეს ჩემსა ქრისტე, მერმე დაუტეო მეცა, უკეთუ არა ესრეთ არცა მე:“ მაშინ შეუოქვეს რა წარჩინებულთა ტოლთა, მათ ყოველთა შიშისათჳს ტანჯვისა დაუტევეს ქრისტე და გამჭმადიანდნენ ყოველნი სრულიად და უღონო ქმნილი გამჭმადიანდა იგიცა: არამედ იქნნა რისხვა ღუთისა ტოდვათა ჩვენთა-თჳს, რამეთუ აწ უმეტესადრე მოახრდნენ ეკლესიანი დიდ-შვესიერნი და იქმნებოდნენ ხირუტეფოა სადგურ და იფლტოდიან კვალადცა, რომელთა არა ინებეს მჭმადიანობა ქართლს, იმერეთს, ოდიშს, გურიას, კახეთს და წარაქუნდათ ხატნი და ჯუარნი და წმიდათა ნაწილნი, მოისხოდენ ეპისკოპოსნი, თუ სადამე იყო და მონაზონნი და მწყემსნი. გარნა თვინიერ ადგილად-ადგილ იპოვებოდნენ მღუდელნი და შეიქმნა სრულიად მჭმადიანობა წესთა და სჯულითა მათითა და აღშენდებოდიან მეჩითნი: არამედ დაშთნენ გლეხნი და იგინიცა უმწყესელნი, ვითარცა ხირუტეფენი: კვალად ყამსაგე ამისსა განაწესეს სპანი და შეჰკვეთეს მამულიანთა გამოსაღებითა მათითავე ფაშას, ბეგს, ალაიბეგს, სანჯახს და აღას და რაოდენნიცა კაცნი დაწესეს უწოდეს ხრმალი და სადაცა უხმდათ წარიყვანიან, არათუ ქრისტეანეთა. არამედ მჭმადიანთა მოლაშრედ: ხოლო მოვიდა ამ როსტომ ფაშისა-თანა დადიანი ლიპარიტ ლტოლვილი. ამან მისცა და აშველნა სპანი. არამედ კვალადცა მოვიდა ლტოლვილი, შე-

მდგომად მოვიდა გურიელი ქაიხოსრო სტამბოლიდამ: ამან როსტომ ბრძანებითა ხონთქრისათჳ მისცა სპანი და ჴელ კვალად გურიელად ქაიხოსრო, რამეთუ აქუნდათ ამათ ბრძანება ყოველთა საქმეთა ზედა იმერეთისათა და მართვიდნენ ესენი. არამედ ძნელოვანთა აუწუებდნენ აზრუმის ფაშას და მით განმართვიდენ, შემდგომად მოკუდა როსტომ ფაშა წელსა ქს. ჩქნთ, ქრ. ცმზ

კა, ასლან-ფაშა ა, კ წელი ფაშა:

ამისა შემდგომად წარვიდა ძე როსტომისა ასლან სტამბოლს, მოსცა ხონთქარ-მან ფაშობა, მოსრული ესე ახალ-ციხეს მართვიდა სათაბაგოსა, ვითარცა წინა-თქმულნი. ესე ასლან ფაშა ნებითა იმერთათა ჩავიდა იმერეთს, დასვა მეფედ ბაგრატვე უთჳალო, შეიპყრა დარეჯან და გახტანგ, წარმოიყვანა იგინი და შეებული მოვიდა ახალ-ციხეს და დასხდგურნა იგინი ოლთისს. ხოლო რაჟამს დაიპყრა ვახტანგ მეფე-მან იმერეთი და დასვა არჩილ, არღა-რა რას მოარჩილებდნენ ასლანს. ამის-თჳის შესხმისა ხონთქარსა და ბრძანებითა მისითა აღჭიდა მთასა ზედა ფერსატს სპითა ქს. ჩქაგ ქრ. ცნა:

245 არამედ იმერთა რა დასვეს ბაგრატვე, მოუძღვნეს ქრთამი დიდი, რათა უკუნ-იქცეს, ვინადგან უზისთ მეფევე თჳისი: უკმო-იქცა ასლან და აუწუა ესენი ხონთქარსა. ამანვე მისცა სეხნიჲ ჩხეიძეს იენგიჩარნი და შეაყენა ქუთათისს ციხესა შინა: შემდგომად რა განაძეს ბაგრატ იმერთა ამას ასლან ფაშას ევედრნენ გახტანგ და დარეჯან დედოფალი, რათა ჴყოს იგინი მეფედ იმერთა და მოსცეს ჩჯ მარჩილ წილადდ ქუეყანი, რამეთუ ყამთა ამათ სრულიად მიქცეულ იუნენ მესხნი წესთა და სჯულთა ოსმალთათა და იყვნენ გეცსლის-მოყვარენი, ბილისა და თჳცის-მტეხელნი, მეძავ-მემრუშე-სოდომიანნი, ვითარცა წეს-არიან ოსმალთა: მიიღო ქრთამი ასლან ფაშამ, ჩავიდა იმერეთს და ჴყო ესენი მეფედ, ვითარცა აღვსწერეთ: შემდგომად კვალად ამანვე მისცა სეხნიჲ ჩხეიძეს იენგიჩარნი და შეადგინნა ციხესა შინა ქუთათისს: ამაჟ ასლან ფაშისა-გან მოითხოვა შანაოზ მეფე-მან ქეთევან, დაწინდული დარეჯანისა-გან ქს. ჩქაზ, ქრ. ცნე, და მოსცა ოთხ-მოცი ქესა და წარიყვანა ქეთევან: შემდგომად ვედრებითა გურიელისათა შთავიდა იმერეთს ქს, ჩქობ, ქრ. ცა, კვეთებული ბაგრატ შეიპყრეს და მოართუეს ასლანს: მაშინ ბაგრატ მოსცა ძე თჳისი ალექსანდრე მძეულად ქრთამისა წილ, დაუტევა იგივე მეფედ და მოვიდა სამცხეს: შემდგომად ამასთანავე მოვიდა ძე შანაოზ მეფისა ლუარსაბ სამეფოდ იმერთა, მოსცა ძღვენი ასლანს ფაშასა. არამედ ჴსენა, რამეთუ ატოუნებს ასლან ფაშა და წარვიდა ქს. ჩქოდ, ქრ. ცაბ: ამის მეორეს წელს მოვიდა ძე შანაოზ მეფისავე არჩილ დაპყრობად იმერთა და პატივით შეიტკბო ასლან ფაშა-მან. არამედ მოვიდა გურიელიცა სამეფოდ იმერთაჳე. ესე აუწუა ასლან ხონთქარსა და მტკიცობდა არჩილისა-თჳს იმერეთსა, რამეთუ მოყვრობდა ქეთევანის-გამო: გარნა არა ინება

ხოსთქარ-შან არჩილ წინა-თქმულთა-თჳს შესმისა და უბრძანა შეჳურობა არჩილისა: ამან დაჰსვა პატიმარსავით ახალ-ციხეს და გურიელი გაუტევა გურიას. მერმე განზრახვითა მესხთათა გამოპარვით გამოუტევა არჩილ: ხოლო ამა ყამეთა შინა არღა-რა იყო სახელი თავადთა, მთა-ვართა და აზნაურთა. არამედ უწოდდეს ფაშად, ბეგად, ალაი-ბეგად, სანჯახად და აღად, რამეთუ ახალ-ციხეს და ოლთის იყო ათაბაგი ახალ-ციხის ფაშად წოდებული, გოლას სჯდა ფაშა, შავ-შეთს, აწყარას ბეგნი და სხვათა ადგილებთა ალაი-ბეგი და აღანი. გარნა მორჩილებასა და ლაშ-ქრობასა ქვეშე ახალ-ციხის ფაშისასა: შემდგომად მოვიდეს ასლანისა-თასა ბაგრატ და გურიელი, ლტოლვილნი არჩილისა-გან და აღუთქვეს ქრთამი დიდი: ამან აუწყა ხოსთქარსა. ხოლო გან-რისხებულ-მან ხოსთქარ-მან წარმოავლინა აზრუმის ფაშა სუაზს აქათითა სჳითა. ესე მოვიდა და ჩამოუძღვა ასლანა-ფაშა იმერეთს და რა იგი ჯდესწერეთ იქმნა: მაშინ (1) კვაცხუთს მდგომს აზრუმის ფაშას მოერთო წიგნი არჩილისა: „ვქმენ ყოველი, რა იგი ვუყავ ასლას ფაშისა-გას, რამეთუ მიმიღო საგანძური დიდ-ძალი სახოსთქროდ და მით მომცა იმერეთი და აწ რაჲ არს შეცოდება ჩემი:“ ესე მისწერა აზრუმის ფაშამ წინაშე ხოსთქრისა და ხოსთქარ-მან ამისა-თჳს მოუწერა თავის-მოკვეთა ასლას ფაშისა: მაშინ კვაცხუთს მოჰკვეთა თავი ასლას ფაშას, წელსა ჩქოზ, ქრ. ცჯე და წარავლინა თავი სტამბოლს: ხოლო აზრუმის ფაშა და მესხნი მოვიდნენ სამცხეს. არამედ ძე ასლან ფაშისა, მცნობი ამისი წარვიდა სტამბოლს, მისცა ქრთამი დიდი, ამის-თჳს მოსცეს ფაშობა და მოვიდა ახალ-ციხეს:

კგ. უსუფ-ფაშა ბ, ი წელი ფაშა:

დაჯდა ესე უსუფ ფაშა წელსა ქს. ჩქჱ, ქრ. ცჯჱ და იწყო განგება, ვითარცა წინათთა. არამედ ამ ყამეთა უკეთუ ვინმე მოიქოსის ვეცხლი, წარვიდის სტამბოლს, მისცის ქრთამი და იშოვნის მკვიდრად მამული და დაიბურიან, ვითარცა ჰყო ფირიალის შვილ-მან, რომელი განჰყიდა გურიელ-მან მღვდელი. მან მღვდელ-მან მოიგო ვეცხლი მაჰმადიანობით, წარვიდა სტამბოლს, მისცა ქრთამი, მოსცეს ჯავახეთი და უწოდეს ფაშად, ამან და ძეთა ამისთა დაიბურეს ჯავახე-თი და არიან დღედღე ფაშად. ამითი იწყეს წარჩინებულთა მესხთა შემტირებად და ამაღლებად შგვანთა და შგვაროთა: ამის მიერ უმეტეს მოიზრდებოდნენ ეკკლესიანი და აღშენდებოდნენ ჯუმნი და დაიტევებოდა ზნენი ქართულნი თვინიერ ენისა, და განდიდნებოდა მათ შორის მაჰ-მად და ნეშტნი ხატთა და ჯუართა შეიმუსრვოდა და იმოოგებოდა დედათა მათთა სამკაულად, რომელთა-გან იქმნებოდენცა სასწაულნი მრავალნი, გარნა არავინ მიუშჳრობდა უურთა. არამედ

(1) ესე კვაცხუთის ხოფელი უბოძა ლალ-მან მეფე-მან ხოლომან და შეა-მან მის-მან კათალიკოზ-მან იოსებ ზაქარია მოძღვარს და მის შვილს იოანეს; ხოლო მეორე ხოფელი ხიში პირის-პან მისსა მეფე-მან დედათ მოსცა ბასარიონს; შენიშნულება გაბა-შვილისა.

*

ესრეთთა ვერღარა შემუსრვიდენ, გარნა განუდგენ მრთელსა, სხვათაოთვის არღარა არს ჟამი აქა მოხსენებად: ხოლო ამას უსუფ ფაშას მოსცა გიორგი მეფე-მან ალექსანდრე ძე ბაგრატისა და ამან მეფედ ჰყო იმერეთს ქს. ჩქბგ, ქრ, ცოა, და თვით მოვიდა ახალციხეს. ამანვე წარავლინა შაჰშეთის ბეგი და ღალატით მოჰკვეთა ქაიხოსრო გურიელს თავი და გურიას დასვა ძმა მისი გურიელად მამია ქს. ჩქბე, ქრ. ცოგ: შემდგომად მოკუდა ესე უსუფ ფაშა წელსა ჩქჟ. ქრ. ცოწ:

კდ, სალიმ ფაშა [1], ია წელი ფაშა:

მაშინ წარვიდა ძმა მისი სალიმ სტამბოლს, ამას მოსცეს ფაშობა ქრთამით, მოვიდა ახალციხეს და განაგებდა ეგრეთვე: ამის ჟამსა შინა მოვიდა მეფე გიორგი. ამან ისტუმრა და პატივსცა. შემდგომად ბრძანებითა ხონთქრისათა წარატანა მუსალიმი სპითა მეფე გიორგის, ჩავიდნენ და ჰყვეს არჩილ მეფედ: მერმე კვალად მოვიდა გიორგი მეფე დადაწულით, ამას დაასდგურა ოშორას: შემდგომად ბრძანებითა ხონთქრისათა მოერტყა ოშორას სპითა სალიმ ფაშა, შეიპყრა გიორგი მეფე და პატიმარჰყო ახალციხეს. არამედ მესხთა გაუპარეს გიორგი მეფე წელსა ქს. ჩქჯა, ქრ. ცოთ:

ამასვე წარმოუვლინა ნაზარალიხან ალექსანდრე. ამან შეიკრიბნა სპანი ბრძანებითა ხონთქრისათა, შთაიყვანა იმერეთს და ჰყო ალექსანდრე მეფედ და განამაგრა უმეტესად ქუთათისი და შემუსრა კკლესია, და უგმოიქცა ახალციხესვე: შემდგომად ნებითავე ასლან ფაშისათა და
246 ქრთამითა განაძეს არჩილ იმერთა და დასვეს გიორგი: ხოლო იყო ჭირი დიდი იენგიჩართაგან, ციხეთა შინა მუოფთა მესხთა ზედა. გარნა თუ მჰქმადიანი იყუნენ, არამედ ჰკლვიდიან კაცთა და დედათაოთანა ძალუოფდიან, ეგრეთვე ურმათაცა და ართმიდიან მრავალთა უსამართლოდ: ამან სალიმ ფაშამ წარავლინა ქრთამი დიდი სტამბოლს შეწევნითა მესხთათა და ითხოვა განუგანა იენგიჩართა და მუნ დადგინებად უულთა: უსმინეს და დაადგინეს უულნი და განთავისუფლდნეს ჭირისა მისაგან,

ხოლო განაძეს იმერთა გიორგი და დასვეს არჩილ: ესე აღუმძღა ასლან ფაშას, რამეთუ უნებლიეთ მისსა ჰყვეს და აუწუა წინაშე ხონთქრისა: განრისხნა ხონთქარი და უბრძანა განძება მისი: მაშინ სალიმ ფაშამ მოაყვანა ნაზარალიხანიდამ სვიმონ ძე ალექსანდრესი ქს. ჩქყბ, ქრ. ცბგ, შთაიყვანა იმერეთს და ჰყო მეფედ. შემდგომად ამანვე სალიმ ფაშამ მისცა იგივე სვიმონ გურიელს მამიას, რათა ჰყოს მეფედ და ამასვე წელსა მოკუდა სალიმ ფაშა წელსა ქს. ჩლა ქრ. ცბთ:

[1] კათედრის დაწერა ასლან ფაშა, რომელიც ფაშობდა შემდგომ ახუ-ფაშისა. იხ. 174 გვერდი.

კე, ისაუ ფაშა, დ წელი ფაშა:

ხოლო ძე უსუფ ფაშისა წარვიდა სტამბოლს ისაუ, შესძღვნა ქრთამი დიდი, მისტეს ფაშობა და მოვიდა ახალ-ციხეს და მართვიდა თქმულთაებრ: ამან ისაუ ფაშამ მოიყვანა გიორგი ძე ალექსანდრესი ნაზარალი-ხანიდამ და ჰყვანდა თვისთანა ყოფად იმერთა მეფედ: ხოლო ფაშანი ესენი, რომელნი მოვიხსენეთ, უმეტეს ამისთჳს აშოთებდიან იმერთა, რამეთუ უკეთუმცა არა ჰქონდათ იმერეთს დაშკრობანი, წარიყვანდნენ, სადაცა უნებდათ დაშქრად და ექმნებოდათ ჭირი დიდი და საშორე გზისა და აქა დაშქრობითა აღივსებოდიან ნიჭითა და ტკჳთა, ვინადგან არ-და-რად რაიდ სჩნდათ ოხრება, ტკჳენა, კლვა ქრისტეანეთა მაჰმადიანობით: ხოლო ისაუ ფაშას აღუძნდა არა მორჩილება აბაშიძისა და განდიდება მისი, შეასმინა წინაშე ხონთრისა. ამისთჳს ხონთქარ-მან წარმოავლინა სარასკრად აზრუმის ფაშა სჳითა დიდითა, და მოვიდა ქეჰა მისი ახალ-ციხეს სჳითა და თვით სარასკარი მოვიდა გურიას, განვლო ჯოროხი ნავის ხიდით, რამეთუ აქუნდა ბრძანება შვიდ წელ ყოფა იმერეთსა შინა და სრულიად მოოხრება ციხეებითურთ: მაშინ ისაუ ფაშამ და ქეჰამ გარდავლეს ფერსათი სჳითა. არამედ კაკს ხიდ-ზედ შეეკრათ იმერთა სიმაგრე. უწუეს ამათ დიდ-დიდთა თოფთა ცემა, ვერღარა დაუდგნენ იმერნი და შთავიდნენ ესენი იმერეთს და ჰყვეს რა იგი აღვსწერეთ: ხოლო მოკუნდა სულტან მუსტაფა და დასჯდა საჭმად: ამან უბრძანა სარასკარს უკუნ-ქცევა იმერეთიდამ. მაშინ ამათ დაუტეეს მეფედ გიორგი ძე ალექსანდრესი და ზავ-ჰყვეს აბაშიძისა-თანა, აღაშენეს თხმელის ციხე ბაღდადს, შეაყენნეს იენგიჩარნი და უგუ-მოიქცნენ ქს. ჩღგ, ქრ. ტჟა: გარნა დახვდენ იმერნი მთასა ზედა და მოეწიენ უკან. არამედ ესენი არღარა უკუ-ბრუნდნენ ბრძანებისა და ზამთრისა-თჳს და მოსრნეს იმერთა მრავალნი და დაჰკოდეს ისაუ ფაშა კელსა შინა და მოჰკლეს კოლის ფაშა და აღიღეს ალაფი მრავალნი და მესხნი მოვიდნენ ახალ-ციხეს: ხოლო ქეჰა წარვიდა აზრუმს სჳითა, ვინადგან გურიიდამ წარსრული სარასკარიცა მისრულ იყო აზრუმს: ამისა შემდგომად ისაუ ფაშა მართვიდა და განაგებდა საფაშაოსა და ამას არა ეგდენ ერჩდა ფაშა კოლისა და ეძვინვებოდა ისაუს, რამეთუ იყო ხოთქრისა-გან მორჩილებასა შინა მისსა. ამისთჳს წარავლინა კაცი და მოჰკლა იგი ღალატად: ხოლო მემკვიდრეთა მისთა უღალატდეს ხონთქარსა, რამეთუ თუმცა განსაგო იყო არამედ ვერ მოაკვდინებდა სარგოსა-თჳს თავისა თვისისა, თუმცა არა ხონთქრისა შარავანდედობისა სჳანობისა-თჳს, ვერცა ფაშასა ანუ ბეგსა, ალაი-ბეგსა, აღასა და მოლაშქრესა. ამისთჳს განრისხნა ხონთქარი, წარმოგზავნა მტარვალი, რათა მოჰკუეთონ ისაუ ფაშას თავი: ჭრეს ესე ისაუ ფაშამ, განიყოფა, მივიდა სტამბოლს და დაიმალა მუნ წელსა რაოდენსამე. ხოლო ახალ-ციხეს წარმოავლინეს ფაშად ასლან, ძე სალიმ ფაშისა ბაძისძე ისაუ ფაშისა:

კვ, ასლან ფაშა ბ, გ წელი ფაშა:

წელსა ქს. ჩღე, ქრ. ტყგ მოვიდა ასლან ფაშა და დასჯდა ახალ-ციხეს და განაგებდა წესსა ზედა მათთა, რამეთუ ამ ჟამებთა არღა-რა იყო ქრისტეანე თვინიერ გლეხთა. არამედ იგი-ნიცა მტირედ სამცხეს, თვინიერ ჯავახეთისა და უმტირესად შავშეთს, აჭარას და არტანს. გარნა ვაჭარნი რაოდენიმე იყუნენ ყოველ-გან სათაბაგოსა შინა. არამედ იყო შენობა დაბნებთა და აგარათა, ვინაღ-გან ესეოდენთა ჟამთა იქმნა მშვიდობა ქრისტეანეთა ამათ შინა, აურიელნი ქარ-თლიდამ და სომხითიდამ სახლდებოდიან აქა და უმეტესნი ჯავახეთს. კვალად უფროსად ტყვეთა-გან იმერთა და განმრავლდებოდნენ ფრიად თათრობითა, ვინაღ-გან ხარკთა-გან კიდე ვერა რაის ავნებდნენ გლეხთა. ხოლო შემდგომად განცხადნა ისაყ ფაშა სტამბოლს, რამეთუ დაჯდა სხვა ვეზირ-აზამი, მისცა ქრთამი დიდი და მოსცეს ფაშობა ისაყ ფაშასვე და ასლან ფაშა წარვიდა სტამბოლს,

ისაყ ფაშა მეორედ ც წელი ფაშა:

მოვიდა ისაყ ფაშა წელსა ქს ჩღც, ქრ. ტყვ, და დაჯდა ახალ-ციხეს. ამან დაამდაბლნა მი-მდგომნი ასლან ფაშისანი მოხვეჭითა და წართმითა თეთრთათა და უშპატიო ყოფითა და აღმაღლნა თვისნი წელსა ქს. ჩღიბ, ქრ. უ, მოვიდა გიორგი იმერთა მეფე, რათა მწყ-ეუოს. ხოლო ისაყ ფაშამ აღუთქვა. არამედ შემდგომად ნებითა ფაშისათა წარვიდა და დაიპყრა იმერეთი: კვალად წელსა ჩღიგ, მოვიდა იგივე გიორგი. გარნა შემდგომად გურიელის სიკუდილისა ნებითა ფაში-სათვე დაიპყრა იმერთი ქს ჩღიგ, ქრ. უა.

ასლან ფაშა მეორედ ბ წელი ფაშა:

ხოლო წელსა ჩღიგ, ქრ. უდ მისცეს კვალად ასლან ფაშას და მოვიდა ახალ-ციხეს. ხო-ლო ისაყ ფაშა წარვიდა სტამბოლსვე. ესე ასლან ფაშა ქრთამითა და ვედრებითა ბეჟან დადიანისა და ზურაბ ჭაბაშიძისათა ჩაჯდა იმერეთს ხუთ და იქმნა რა იგი ალვწერეთ იმერეთს: მერ-მე მოვიდა ახალ-ციხეს. არამედ უეო ამანცა ეგრეთვე ისაყ ფაშის მიმდგომთა, ვითარცა მან ამისთა უქმნა;

ისაყ ფაშა მესამედ თ წელი ფაშა:

შემდგომად წელსა ჩღიც, ქრ. უვ მოსცეს კვალად ისაყ ფაშას ახალ-ციხის ფაშობა, მოვიდა და დაჯდა. არამედ ასლან ფაშა წარვიდა სტამბოლს, რამეთუ ვედრებითა და ქრთამითა

ისაუ თაშისათა მისცეს სხვა თაშობა ასლან თაშას, რათა არღაცრა შემცილე ექმნას ისაუ თაშას. 247
შემდგომად ისაუ თაშისათანა მოვიდა გიორგი იმერთა მეფე სტამბოლდამ, წელსა ჩღით, ქრ. უზ: ამან წარატანა მუსალიმი თვისი სპითა, ჩავიდნეს იმერეთს და იქმნა ყოფილი იგინი, დაუტევეს გიორგი მუნ და წარმოვიდნეს მესხნი: ხოლო შემდგომად გიორგი მეფისა სიკუდილისა წარავლინა ისაუ ყაშამ შაშუთის ბეგი ვახტანგ მეფისათანა და ითხოვა ძე გიორგისა ალექსანდრე: მან წარმოუგზავნა ნიკითა და შემდგომად წელსა ჩღგა, ქრ. უთ ბრძანებითა ხონთქრისათა შთავიდა იმერეთს და იქმნა აღწერილისაებრ: მერმე დასვა მეფედ ალექსანდრე, მოუდგინა ბეჟან დადიანი და თვით მოვიდა ახალციხეს. ხოლო წელსა ჩღგე, ქრ. უიჱ წარმოავლინა ხონთქარმან აზრუმის თაშა სარასკრად სპითა დიდითა დაშურობად ადრიბეჟანისად: ესე მოვიდა ყარსს და მიუწოდა ისაუ თაშას. შემდგომად შთავიდნენ ტფილისს და იქმნა ყოველი, ვითარცა აღვსწერეთ ქართლსა ზედა ყოფილნი: ხოლო ახალციხეს ჯდა მუსალიმი და განაგებდა ნებითა ისაუ თაშისათა. არამედ იქმნა ესე ისაუ თაშა შემდგომად იესეს სიკუდილისა მშურობელი და განმგებელი ხონთქრისაგან სრულიადისა ძალითა ყოველისა საქართველოსი, სახელით სამცხე-საათაბაგოსი, სრულიად იმერეთისა, ქართლისა, ლორე, ყაზახ-შამშადილისა და კახეთისა: არამედ ვინადგან იყო ქართლი ჭირსა დიდსა აღშენდა ჯავახეთი და სამცხე შენიდამ, ვინადგან გარდმოშენდებოდნენ და განმდიდრნესცა ბეგნი, ალაიბეგნი, აღასი და თაშანი ხვეჩითა მათითა: არამედ აქუნდაცა ჭირნი ჯავახ-სამცხელთა მოგზაურთა სპათაგან. შემდგომად გარდმოჭრეს ქართლი ლეკთა და სტუენვიდეს სამცხე-ჯავახეთსა, ვიდრე კოლამდე და მიაქუნდათ სატუენავი უამრავი. მრავალგზის ეწიენეს მესხნი და ეწუენეს. არამედ იგინი მრე-ექმნებოდიან მარადის და მოსრვიდიან სპათა ანუ სადაცა ვის მოიხელდიან და წარაქვსდათ ალაფი დიდძალი: ხოლო შემდგომად მოადგა რა თამაზ-ხან განჯას, უკუდგნენ ქართველნი ისაუ თაშისაგან, მისცეს ნება ყიზილბაშთა და უხდებოდნენ ქართველნი სამცხეს და ჯავახეთს მარადღე და სტუენვიდნენ: კვალად დღესა ერთსა მოუხდნენ და წარიღეს სატუენავი: ამათ წარმოუდგა მუსალიმი, დაესხა დვირს, მოსრნა და მოსწუვიტნა ქართველნი, ტუე-უენა მრავალნი, უკმოიხვნა ნატუენავნი და მოვიდა გამარჯვებული: ხოლო სძლო რა თამაზ-ხან ქოთრულსა, მაშინ მისცა ტფილისიცა ისაუ თაშამ და წარმოვიდა ყოველითა სავანძურითა თვისითა და დაჯდა ახალციხეს: შემდგომად ზავ-ჰყვეს რა ხონთქარ-მან და შანადირ, ამით იქმნა კვალად მეგობრობა ქართველთა და მესხთა შორის. არამედ ისაუ თაშას არღაცრა აქნდა ვეზირობა სამის თუღითა, გარნა იყო ორ-თუღიანი ბირგელისაებრ: ამ ისაუ თაშამ წარავლინა ძე თვისი უსუფ თაშა სტამბოლს, შესძღუნა ქრთამი დიდი ვეზირსა, მოსცეს ახალციხის თაშობა უსუფ თაშას, წარმოვიდა და მოვიდა ახალციხეს:

კზ, უსუფაშა გ, წელი ფაშა:

წელსა ჩღლზ, ქრ. უკე, დაჯდა უსუფ ფაშა ძე ისაუისა. ხოლო ისაუ ფაშა იფოფებოდა განსვენებით თვისად და მართებდა უსუფ ფაშა, თვინიერ დიდთა საქმეთაგან და ამას ჰკითხვიდა მამასა თვისსა: ამან უსუფ ფაშამ წარავლინა კაცი აჭარას საქმისა რისათვისმე. ხოლო მათ შეურაცხ-ჰყვეს კაცი იგი, განრისხნა უსუფ ფაშა, წარავლინა მჯმად ბეგ სვითა. ესე დაესხა აჭარას და მოსწყვიტნა სულნი ურიცხვნი უწყალოდ, აღიღო ალაფი მათი და მოვიდა უსუფ ფაშისათანა: მაშინ ნეშტნი აჭარელნი წარვიდნენ სტამბოლს და ეგვედრნენ ხონთქარსა. ამისათჳს წარიყვანეს უსუფ ფაშა სტამბოლს. არამედ ამჯერ ძლო მათ, მისცა ქრთამი დიდი ვეზირსა, მან გამოუტევა და მოვიდა სამცხეს ფაშადვე: ხოლო ალექსანდრემ იმერთაგან შეიბურა გახუშტი ბაბაშიძე. მოვიდა ისაუ ფაშისა ვედრებად ანუკა მეფის ასული: ამან აღუთქვა განტევება მისი და წარუვლინა მეფესა ალექსანდრეს ცხენი აღკაზმული და ქურქი და მიუტევა ბ ქესა, რომელი თანაველვა ალექსანდრე ისაუ ფაშისა, რათა განუტევოს გახუშტი. ხოლო მან არა ინება, არცა მატივსცა: ამისათჳს წარავლინა ფიროიღის შვილი ჯავახეთის ფაშა სიძე თვისი იმერეთს სვითა წელსა ჩღმა, ქრ. უკთ, შთავიდა რა იმერეთს, მოეგება დადიანი, ერისთავი და ზურაბ. ხოლო ალექსანდრე იფლტოდა ქართლს: ამათ მოიყვანეს გიორგი ძე გიორგისა და ძმა ალექსანდრესი, დასვეს იგი მეფედ და წარმოვიდნენ:

ამასვე წელსა მოვიდა შანშე ლტოლვილი ყიზილბაშთაგან. ამისათჳს წარმოავლინა კაცი შანდირს ისაუ ფაშისათჳს, რათა წარუვლინოს კრული შანშე. მაშინ ისაუ ფაშამ აღირჩია მშვიდობა, რამეთუ ეშინოდა მისგან მორბევისა და მოოხრებისა ქვეყნისა, შეიბურა შანშე და მისცა კრული: ამასვე წელსა წარმოავლინა ალექსანდრეს ისაუ ფაშისათჳს, რათა ჰყოს იგივე იმერთა მეფედ. უსმინა ისაუ ფაშამ წინათქმულთა თვისვე, წარატანა ალექსანდრეს სჯანი, ჩაიყვანეს და ჰყვეს იგი მეფედ და სჯანი მოვიდნენ სამცხეს: ხოლო შემდგომად წელსა ჩღმბ, ქრ. ულ, რა სძლო შანდირ კვალად სარასკარს უარსს წარმოავლინა და მოარბიეს ჯავახეთი, არტანი, კოლა, წარიღეს სრულიად ბირუტყვნი და ქონებანი. არამედ ტყვენი არა ტყვე ჰყვნეს და მოუწიეს ვიდრე მტკვრადმდე მარბიელთა: შემდგომად წელსა ჩღმდ ქრ. ულბ წარმოავლინა ხონთქარსა სანაძური დიდი ლეკთაჳს, რამეთუ შანდირ ებრძოდა მუსულის ქალაქსა, შეიკრიბა უსუფ ფაშა და წარვიდა სჯითა დიდითა და შთავიდნენ ქართლს. ხოლო მისრულთა თელოწმიდას, იქმნა რა იგი აღსწერეთ ქართლსა ზედა: შემდგომად მოვიდა ძლეული უსუფ ფაშა აწყვერს და მოკუნდა მუნ: ამისი მსმენელი ისაუ ფაშა დამძიმდა ფრიად, გარნა მართებდა იგივე ქვეყანათა

ცხოვრება ეგრისს-აფსარეთისა:

ხოლო ძე თარგამოსისა ეგროს, რა მოვიდა წილ-ხდომილსა თვისთა ძმათა შორის თვისსა 265
ქვეყანასა, ამან ეგროს ჰპოვა ადგილი ზღვის კიდის აღმოსავლეთით მთასა შინა. ამან აქა აღ-
შენა ქალაქი და უწოდა სახელითა თვისითა ეგრი და ამ ეგროსისა-გან განითესნენ ქვეყანასა
ამას შინა ძენი და ძენი ძეთა ეგროსისანი და ადგსეს ქვეყანა ეგროსისა და იყუნეს ესენი 266
მორჩილებასა შინა მცხეთელ მამასახლისისასა, ყამად და ყამად განდგომილნი, ვითარცა ალვსწე-
რეთ: ხოლო მოსლვასა არდამ სპარსთა ერისთვისასა და დაჭერობასა საქართველოსასა, ამისა
შემდგომად განდგნენ რა საქართველოსანი სპარსთა-გან, მაშინ ეგრის მდინარის დასავლეთისათა
მოიმწეს ბერძენნი, განდგნენ საქართველოსა-გან და მოსწყვიტნეს სპარსნი და მიერთვნეს ბერ-
ძენთა, რამეთუ ძალითა ბერძენთათა ჰყვეს და დაშთნეს და იყუნეს იგინი მორჩილებასა შინა
ბერძენთასა: ხოლო ეგრის მდინარის აღმოსავლეთი კვლად იყუნეს მცხეთელ მამასახლისის
მორჩილებასა შინა: ხოლო შემდგომად მოკლა რა პირველ-მან მეფე-მან ფარნაოზ აზონ ერის-
თავი და დაიპყრა ყოველი საქართველო, არცა-ღა ამას მოერთვნენ ეგრისის მდინარის დასავლე-
თისანი. არამედ ერჩდენ ბერძენთავე და ეგრის მდინარის აღმოსავლეთისანი დაშთეს ფარნაოზის
მორჩილებასა შინა: ამან ფარნაოზ განჰყო ეგრისი თვისს მორჩილებასა შინა მეოთხი ორა
სერისთოდ და დასვა ქუჯი ერისთავად ეგრისს, რომელი აღაშენა ეგროს და უწოდა ბედია,
ვინადგან ჰპოვა ბედი და მისცა ქუჯის რიონის დასავლეთი და ჩრდილოეთი ზღვადმდე და ეგ-
რისის მდინარემდე სრულიად სვანეთით. და მეორე, დასვა შორაპანს და მისცა სერისთოდ ნაშტი
ეგრისისა, რომელ არს რიონის აღმოსავლეთი და სამხრეთი ზღვამდე და ლიხის მთამდე და
იყუნეს ესე ერისთავნი მორჩილებასა შინა და მოხარკეობასა შინა მეფეთა ქართველთასა. არამედ
სიმცირესა შინა ვახტანგ გორგასლისა მიუღეს ეგრისისა და ზღვის პირნი ციხე-გოჯამდე ბერ-
ძენთა, გარნა მერმე ვახტანგვე მიუღო მკლავთა თვისითა ბერძენთა კიქეთი ამაზარეთითურთ,
სამზღვარი თვისი ოვსეთიდამ შემოსრულ-მან:

ამანვე ვახტანგ მისცა ლეონს კეისარსა (1) ეგრისის მდინარის იქითი სამზღვარი ბერძენთა
და შერმე ამოზითა კეისარ-მან ტოლსა ვახტანგისასა ეგრისის მდინარის იქითი და ეპყრათ ხოს-

(1) ამაშედ ბაგრატ სწერს, თუთ წელსა შინა, კვლად ბერძენთაგე მიუღეს ეგრისის წყალს იქით, თარჩამ მეფის ქალი შინა ალ-
შენეს ბიჭვინტა.

როვანთა: ხოლო შემდგომად სტეფანოზ ბაგრატიონის ჟამსა მიუღო ერეკლეს კეისარ-მან ქვაღად ეგრისის მდინარის იქითი და დასვეს ბერძენთა ერისთავი თვისი ანაკოფიას და უწოდეს აფხაზთა ერისთავად და იყუნენ აქა ერისთავნი ტფილელებითა: ხოლო მოსლვასა მურვან ყრუსასა იყო ანაკოფიას ერისთავი ლეონ. ამან ლეონ ისტუმრა მირ მეფე და არჩილ, პატივ-სცა და მსა-ხურებდა მეფებრ და შემდგომად ყრუსა უკუნ-ქცევისა ამ ლეონს მისცა კეისარმ-მან მკვიდრად ერისთობა და არჩილ მისცა ასული მირ მეფისა და გვირგვინი კეისრული, აღმთქმელისა მორჩი-ლებისა და მონებისასა: არამედ შემდგომად ამ ლეონის სიკუდილისა დაჯდა ძმის-წული ამ ლე-ონისა ერისთავად ანაკოფიასა ლევანვე სახელით: ესე ლევან იყო ასულის წული ხაზართა მეფისა და ვინად-გან მოუძლურებულნი იყვნენ ბერძენნი აგარიანთა-გან, ამან ხაზართა შეწევნითა გაიმკვი-დრა საერისთო თვისი და მორჩილებდენ სრულიად ეგრისი მათთა. მეფისა მოყვრობისა-თვის და პატივს უყოფდნენ: და შემდგომად სიკუდილისა იოანესა და ჯუანშერისა განდგა ესე მეორე ლევან და დაიპყრა ძალითავე ხაზართა და მორჩილებითა ეგრისელთათა სრულიადი ეგრისი ლიხის მთის იქითიცე ზღვადმდე და ხაზარეთამდე და იწოდა მეფედ აფხაზთა და მოიღო საერისთოსა თვი-სისა სახელი ეგრისსა ზედა, ქს ღპვ, ქრ. ჯ, და ამათ-გან მეფენი მეფობდნენ აფხაზეთს ია ბა-გრატიონასმდე ესრეთ:

ა, მეფე ლევან ბ, კ წელი ჭმეფა:

ხოლო დაჯდა რა ესე ლეონ მეფედ და დაიპყრა ყოველი ეგრისი, არღა-რა უწოდა ეგრისი არამედ აფხაზეთი და განჭო ესე ეგრისი და ად აფხაზეთი რვა საერისთოდ, ა, დასვა აფხაზთა და მისცა აფხაზეთი, კიქეთი, ვიდრე ზღვადმდე და ხაზართა მდინარემდე, ბ. დასვა ცხომს და მისცა ეგრის იქითი ანაკოფია ალანიოურთ. გ, დასვა ბედიას და მისცა ეგრისის აღმოსავლე-თი ცხენის-წყლამდე. დ, ვინად-გან ამას ლეონს მოერთვნეს ოძრახოს წილნი, ჯოროხის სა-მხრეთისანი და განუდგნენ ოძრახოს ერისთავსა უწოდა გურია და დასვა მუნ ერისთავი თვისი. ე, დასვა რაჭა ლეჩხუმისა, ვ, დასვა სვანეთისა. ზ, შორაპანისავე, რიონისა და ხანის წულის აღმო-სავლეთისა ლიხამდე სრულიად არგვეთისა. ჱ, დასვა ქუთათის ვაკისა, ოკრიბისა და ხანის წულის დასავლეთისა გურიამდე და რიონის დასავალით ცხენის წულამდე: ამანვე აღაშენა ქუთათისი ქა-ლაქი და ციხე და ჭყო სუდარი აფხაზთა მეფისა, ვითარცა ანაკოფია ჭყო ტახტად მეორედ ესე ქუთათისი: ამისგანვე საგონებელ არს განთავის-უფლება აფხაზთ კათალიკოზისა, რებითავე ბერ-ძენთათა. ამან ლევან მოიწყო აფხაზეთი და განაგო ყოველითავე და შემდგომად კეთილ-მეფო-ბისა მოკუდა ქს. უჳ, ქრ. ჰგ, და დაუტევა ძენი. თეოდოსე, გიორგი და დიმიტრი:

ბ, მეფე თეოდოსე, ლთ წელი ჭმეფა:

გამეფდა შემდგომად ლეონისა ძე მისი თეოდოსე: ამან დაიწყო (1) უმეტეს აფხაზეთი, ესე თეოდოსე იყო სიძე აშოტ კურატ-პალატისა. ამასვე უშველა კახთა მთავარსა გრიგოლის ზედა აშოტ კურატპალატსა. ესევე ეწყო ბაგრატ მეფეს ტოლის ძმასა თვისსა და ბუღა თურქს კვერცხობს სპითა თვისითა: შემდგომად ლტოლვილ-მან გარდმოვლო დვალეთი და მოვიდა აფხაზეთს. შემდგომად კკთილ-მეფობისა მოკუდა ქს. უმე, ქრ. ჲე:

გ, მეფე გიორგი, იე წელი ჭმეფა:

შემდგომად თეოდოსე მეფისა დაჯდა ძმა ამისი გიორგი მეფედ. ამან გიორგი-მ დაიპყრა ქართლი და დასვა ჩიხეს ერისთავად ტიენ ძე დიმიტრისა ძმისა თვისისა და შემდგომად კეთილ-მეფობისა მოკუდა გიორგი მეფე ქს. უოზ: ქრ. ჯზ:

დ მეფე იოანე, იდ წელი მეფა:

ხოლო გიორგი მეფისა შემდგომად მეფე იქმნა ძე მისი იოანე. არამედ დედოფალ-მან დედა-მან იოანე მეფისა-მან განიზრახა უმეტეს დამტკიცება მეფობა ძისა თვისის და ვინადგან მომკუდარ იყო ძმა თეოდოსე და გიორგი მეფისა დიმიტრი. ამის-თვის შეიპყრა ძე დიმიტრისა ერისთავი ჩიხისა ტიენ და მოჰკლა იგი და უმრწემესი ძე დიმიტრისავე ბაგრატ მცირე ჭასკითა ექსორია ჰყო და მოგზაური ბაგრატ შთააგდეს ზღვასა შინა: არამედ ღმერთმან განარინა იგი და 267
მიიწია კოსტანტინეპოლეს. ხოლო მეფე-მან იოანე მოგვარა ძესა თვისსა ადარნასეს ტოლო ასული გურამ აშოტ კურატ-პალატისა ძისა და აქორწინა და შემდგომად მოკუდა იოანე მეფე ქს. უოთ, ქრ. ჟთ:

ე, მეფე ადარნასე, ლ წელი ჭმეფა:

და იქმნა მეფედ ადარნასე ძე მეფისა იოანესი. ხოლო ამის მეფობისა შემდგომად ლ წლისა მოვიდა ბაგრატ ძე დიმიტრისა ექსორია უოფილი კოსტანტინეპოლიდამ სპითა კეისრისათა და დაიპყრა აფხაზეთი. ამან ბაგრატ შეიპყრა მეფე ადარნასე და მოჰკლა იგი წელსა ქს. უჲზ, ქრ. რზ:

(1) ალიწყო. ალიტყუა. დ. ნ.

ვ, მეფე ბაგრატ ა, ით წელი ჭმეფა:

დაჯდა ესე ბაგრატ მეფედ. ამან მოიყვანა ცოლი ადარნასე მეფისა ასული გურამ მამფალისა და შეირთო თვით ცოლად: ამანვე ბაგრატ გამოიყვანა ნარეკლის ძმა თვისი და მისცა შეწევნა სპითა მეფე ადარნასესა ზედა. შემდგომად მეფობისა მოკუდა ბაგრატ, ქს. შვ, ქრ. რკგ:

ზ, მეფე კოსტანტინე, იე წელი ჭმეფა:

დაჯდა მეფედ ასფაზათა ძე ბაგრატ მეფისა კოსტანტინე. ხოლო ესე კოსტანტინე და სომეხთა მეფე სუმბატ ბრძოდნენ ქართლსა ზედა. არამედ შემდგომად ჭეფეს ზავი და დაიპყრა ქართლი კოსტანტინემ და შემდგომად მოსდგისა აბულ-კასიმისა მიუწოდა კვირიკე-მ კახთა ქორიკოზმან ამ მეფეს კოსტანტინეს. ამან მისრულ-მან შემუსრნა ციხენი ფრეთისანი, მერმე დაზავდნენ კვირიკე კახთა, მეფე კოსტანტინე და ფრთა მეფე და უკმოქცეულ-მან კოსტანტინე მეფე-მან მოსწყვდა ოქროთი ხატი ადგვერდის მთავარ-მოწამის წმიდის გიორგისა და შეამკო ფრიად და მოვიდა ათენაზეთს. არამედ შემდგომად მეფობისა მმართველი მოკუდა კოსტანტინე მეფე ქს. შკა, ქრ. რმა:

ჱ, მეფე გიორგი ა, ლთ წელი ჭმეფა:

გამეფდა ძე კოსტანტინე მეფისა გიორგი. ამას წინააღუდგა ძმა თვისი ბაგრატ და იშლებოდეს წელნახევრსა და არა იყო მშვიდობა მათ შორის: შემდგომად მოკუდა ბაგრატ და დაიპყრა სრულიად ათენაზეთი. არამედ ესე გიორგი იყო ღუთის-მოშიში და მოყვარული, ჭეშმარიტი, მხრე, ახოვანი, მოწყალე, უხვი, ეკკლესიათა მაშენებელი და ქურიკოპოლთა შემწუნარე: ამან მისცა ასული თვისი გურანდუხტ გურგენს ბაგრატ მეფის რეგვენის ძესა. ამანვე გიორგი მეფე-მან შემდგომად მეფისა ადარნასე კურატ-პალატისა სიკუდილისა დაიპყრა ქართლი და დასვა ძე თვისი კოსტანტინე: არამედ მტერ რა ექმნა მამისა თვისსა ესე კოსტანტინე გამოიყვანა უფლის-ციხიდამ გიორგი მეფე-მან და ჭო საპყრობილად. ესევე გიორგი მეფე შთავიდა კახეთს, შეიპყრა კვირიკე კახთა ქორიკოზი და დაიპყრა კახეთი თვით და შემდგომად, ვითარცა ადვსწერეთ ზემოთ. არამედ შემდგომად კეთილ-მეფობისა მოკვდა ქს. შნე, ქრ. როე:

თ, მეფე ლეონ გ, ბ წელი ჭმეფა:

მეფე იქმნა ლეონ ათენაზეთის ძე გიორგი მეფისა. ხოლო ესე ლეონ მძახლობით დაეზავა კვირიკეს ქორიკოზსა, და მისცა ასული თვისი ცოლად დავითს, ძესა კვირიკე ქორიკოზისასა.

არამედ შემდგომად თვისისა ასულისა სიკუდილისა კვლად ემტერა კვირიკე ქორიკოზს ლევან მეფე, და ლაშქრობასა შინა დასნეულდა ბაზალეთს, უკმოიქცა და მოვიდა ქუთათის და მოკუდა მუნ მეფე ლევან ქს. ᲐᲜᲖ, ქრ. ᲠᲝᲖ:

ი, მეფე დიმიტრი, კბ წელი ჰმეფა:

შემდგომად ლეონ მეფისა დაჯდა ათხაზთა მეფედ ძმა ლეონისა დიმიტრი: კარგ დიმიტრი მეფე იყო მხნე, ახოვანი, შემმართებელი და ულთო. ამისთჳს ქვე-გამხედველ ექმნენ ამას ათხაზნი და მოიყუანეს კოსტანტინპოლიდამ ძმა დიმიტრი მეფისა თეოდოსი. არამედ ვერ შეუძლეს შემუსრვა დიმიტრი მეფისა. არამედ შემდგომად დიმიტრი მეფეობან დაიპყრა ძმა თვისი თეოდოსე, კვირიკე ქორიკოზის გამო და შუამდგომელობითა სვეტის-ცხოველისა და მუნ მკუდრომის კათალიკოზისთა: გარნა უარ ჰყო აღთქმა დიმიტრიმ და დასწყვა თჳალნი ძმასა თვისსა თეოდოსეს და შემდგომად რაოდენისამე ჯამთა მეფობისა მოკუდა დიმიტრი მეფე, ქს. ᲨᲝᲗ, ქრ. ᲠᲯᲗ:

ია, მეფე თეოდოსე, ვ წელი ჰმეფა:

შემდგომად დიმიტრი მეფისა ულონო ქმნილთა ათხაზთა უმკვიდრობისათჳს მეფეთა მათთა, ვინადგან არღარა ვინ იყო, გამოიყვანეს თეოდოსე უთვალო და დასვეს მეფედ ათხაზთა. არამედ შემდგომად ექვსისა წლისა თეოდოსეს მეფობისა, ვინადგან განირუანა ყოველნი წესნი ათხაზთანი მეფობასა მისსა, ამის მიერ ითხოვეს დავით მეფის კურატოპალატისაგან მეფედ ათხაზთა ბაგრატ ძე გურგენისა, ასულის წული გიორგი ათხაზთა მეფისა: მან მოსცა და მოიყვანეს ათხაზეთს და აკურთხეს ქუთათისს მეფედ ქს. ᲨᲔ, ქრ. ᲜᲔ, და ამ ბაგრატის შემდგომად იქმა ათხაზეთს მეფობა ბაგრატიონთა: ხოლო მეფობდნენ ათხაზთა მეფენი იგინი ათხაზეთს წელთა ᲠᲯᲗ: და ამ ბაგრატის ჲირველისა მეფობიდამ ვიდრე ლაშას ძის დავით მეფისა და რუსუდანის ძის სანინ დავით მეფისამდე იყო ერთობ მეფობისა ქვეშე სრულიად ათხაზეთი, მეფობასა ბაგრატიონთასა და ამ ორთა დავითის გახუთისამდე სამეფოთა გარდახდეს წელნი ᲮᲝᲓ:

ცხოვრება იმერეთისა:

ა, მეფე ნარინ დავით, ა, ლვ წელი ჰმეფა:

ხოლო დაჯდა ნარინ დავით მეფედ იმერთა ქს. ᲩᲜᲗ, ქრ. ᲣᲝᲗ, ამიერით იწოდა დავით და მას ქვემოთნი მეფედ იმერთა და არღარა ათხაზთა: ხოლო ნარინ-დავით მეფობდა, ვითარცა აღვსწერეთ: და ამ დავითს გამეფებიდამ, ვიდრე ბრწყინვალე მეფის გიორგის იმერეთის დაჰფრო-

ბადმდე გარდახდეს წელნი ოხ, ესრეთ, რამეთუ გამეფდა ნარინ დავით ქს. ჩსნთ, ქრ. უოთ და მოკუდა დავით მეფე ქს. ჩსკგ, ქრ. ფიგ: და შემდგომად ნარინ დავით მეფისა დაჯდა მეფედ ძე დავითისა უხუცესი კოსტანტინე:

ბ, მეფე კოსტანტინე აი. ლბ ჭმეფა:

ამ კოსტანტინეს წინაალუდგა ძმა თვისი მიქელ და არა უტევებდა მეფობად და პურობად იმერეთისა და მიქელ დაიპურა რაჭა, ლეჩხუმი და არგვეთი და აქუნდათ დღეთა მათთა მარადის ბრძოლა, შლილობა და შფოთი და ხდომა ურთიერთთა და იყო ოხრება ქვეყნისა: ამისთჳის შეიჭირვებდენ დიდებულნი ამის სამეფოსანი და ვერა რითა ჰყუნეს ზავნი მათ შორის: იხილა დადიან-მან გიორგიამ ესე ვითარება მათ შორის, მაშინ მიიტაცა სერისთო ცხომისაცა და დაიპურა თვით სრულად ოდიში ანაკოფიამდე. ეგრეთვე შარვაშიძემ აფხაზეთი და გურიელ-მან
268 გურია და სვანთა ერისთავ-მან სვანეთი და განიმკვიდრეს თვისად და არღარა ეგდენსა მორჩილებასა შინა იუნენ მეფეთასა: ამისა შემდგომად მოკუდა დადიანი გიორგი, ქს. ჩცკგ, ქრ. აა და დასჯდა მის წილ ძე მისი მამია და ამან უმეტესად დაიპურა ოდიში. შემდგომად ამ შფოთებასა შინა მოკუდა მეფე კოსტანტინეცა ქს. ჩცკზ. ქრ. აე:

გ, მეფე მიქელ, გ წელი ჭმეფა:

და შემდგომად მისა გამეფდა ძმა მისი მიქელ. ამან იღვაწა კვალად შეურთებად და დამორჩილებად პირველისაებრ მათ მთავართა და ერისთავთა. არამედ წართმევითა და ცვალებათა ვერღარა შეუძლო. გარნა დაიმორჩილნა კვალად სარკის მოტემითა და მოღაშრედ თვისად, და სხვასა ვერღარა რაისა ეწია, რამეთუ მოკუდა წელსა ქს. ჩცკთ, ქრ. აზ:

და ამას მეფესა მიქელს დაშთა ძე მხოლოდ ბაგრატ, რომელსა არა ძალ-ეძდა მეფობა სიმცირითა და არცა-ღა მოერთვნენ მთავარნი წინა-თქმულნი. არამედ იყო ქუთათისს და მიიტაცებდიან მთავარნი ქვეყანათა და განირყვნებოდიან უოველნი წესნი იმერთანი: ხოლო განძლიერდა რა ბრწყინვალე გიორგი მეფე, ამან გიორგიამ განიხილა ესე ვითარნი იმერთა სჯულნი, ეზრახა იმერთა მეფობისა თვისისა-თჳს: მაშინ იმერნი, შეიწრებულ იუნენ ხდომითა და ოხრებითა და არცა გიორგი იყო შორეული მემკვიდრე იმერეთისა. ამის-თჳს მისცეს პირი მტკიცე, ჩამოვიდა და დაიპურა იმერეთი მეფე-მან გიორგიამ სრულიად ქს. ჩცლე, ქრ. აწ: და იყო მის ქვეშე და შემდგომად მისთა იყო ერთ-სჯულ მეფედ ქართლისა-თანა, ვიდრე ოწ გიორგი მეფისა, ზ მეფის ბაგრატისამდე, წელი რლ. გარნა თუ განდგებოდიან და იწოდებოდნენ მეფედ, არამედ ირიცხვის ესრეთ, ვინა-დ-გან არა იყო სიმტკიცე:

დ, ბაგრატ ერისთავი:

ხოლო ამ გიორგი მეფისა-გან იქმნა ერისთავად ძე მისქელ მეფისა ბაგრატ და იყო მორჩილებასა შინა გიორგი მეფისასა შორაპანს. შემდგომად მოკუდა დადიანი მამია ქს. ჩკმე, ქრ. ლგ, დასვა მის წილ ბრწყინვალე მეფე-მან გიორგი-მ ძე მამია დადიანისა გიორგი დადიანად: ხოლო ამისა შემდგომად მოიყვანა ცოლად ასული უვარუვარე ათაბაგისა ბაგრატ მიქელ მეფის ძე-მან, ქს. ჩკნწ, ქრ.მგ, და იქორწინა მისა-თანა ნებითა დაყით მეფისათა და ამან ბაგრატ შვა მისა-გან ძენი სამნი. ალექსანდრე, გიორგი და კოსტანტინე: არამედ შემდგომად მოკუდა ბაგრატ ერისთაობასა შინა ქს. ჩკობ, ქრ. ჲ: ხოლო შემდგომად ბაგრატისა დაადგინა მასვე ერისთაობასა ზედა დიდ-მან მეფე-მან ბაგრატ ძე ბაგრატ ერისთავისა ალექსანდრე, და ესე ალექსანდრე ერისთობდა მორჩილებასა შინა დიდისა ბაგრატ მეფისასა: შემდგომად მოკუდა დადიანი გიორგი ქს. ჩკჳდ, ქრ. ობ, და მიუბოძა დიდ-მან მეფე-მან ბაგრატ ძესა გიორგი დადიანისასა ვამიყს დადიანობა. არამედ შემდგომად მოსლვისა ღანგთემურისასა და შეპყრობისა დიდისა ბაგრატ მეფისა, წარვიდა რა გიორგი ძე დიდის ბაგრატის მეფისა ქართლს, რათა განაგოს მუნეპურნი საქმენი. ვინადა-გან იმერეთი აქუნდა მშვიდობით სიმტკიცესა შინა:

ე, მეფე ალექსანდრე, ე წელი ჭმეფა:

მაშინ იცა ყამა ალექსანდრე ძე-მან ბაგრატისა-მან, ვინადა-გან მიეღო ძალი გიორგის ძესა დიდისა ბაგრატ მეფისასა, განდგა და დაიპყრა იმერეთი ქს. ჩკჳზ ქრ. ოე, იწოდა მეფედ და ეკურთხა გელათს (რამეთუ ქუთათისი ჯერეთ ეპყრათ გიორგისვეთა), რათა უმეტესად მოიმტკიცოს იმერნი და ბრძოდა ციხეთა იმერეთისათა, რომელნი ეპყრნეს მეფესა ბაგრატს და ძესა მისსა გიორგის: მერმე ეზრახა ალექსანდრე დადიან-გურიელსა, შარვაშიძეს და სვანთა. არამედ არა ინებეს, რამეთუ შიში აქუნდათ ჯერეთ ბაგრატ მეფისა და ეგნენ ერთა-გულებასა მისსა ზედა. გარნა აღიხუნა რომელნიმე ციხენი იმერეთისანი ალექსანდრე-მ, თვინიერ ქუთათისისა და მცირედისა. შემდგომად მოკუდა მეფე ალექსანდრე ქს. ჩკჳთ, ქრ. ოზ, და დაუტევა ცოლისა თვისისა ანნა დედოფლისა-თანა ძე ერთი დიმიტრი:

ვ, მეფე გიორგი ა, გ, წელი ჭმეფა:

და შემდგომად ალექსანდრე მეფისა დაჯდა ძმა მისი გიორგი მეფედ იმერთა. ამან გიორგი უმეტემად დაიპყრა იმერეთი და აღიხუნა ციხენი ბაგრატ მეფისა და გიორგისანი და უმეტესად მცდელობდა დამორჩილებასა და შეერთებასა მათ მთავართათა: ამანვე გიორგი-მ დასვა კათალიკოზად არსენი ქს. ჩკჟ, ქრ. ოჩ: არამედ რა არღა-არა ინებეს მთავართა მათ მორჩილება გიორგი მეფისა. ამის-თჳს განიზრახა ამან გიორგი ბრძოლა ვამიყ დადიანისა, რამეთუ უკეთუ

სძლოს და დაიმორჩილოს იგი, სხვანიცა უოველნი დაიპყრას: შემოიკრიბნა სპანი იმერთანი, წარვიდა და შთავიდა ოდიშს: დღესა ერთსა ეწყო ვამიე დადიანი და ძლიერისა ბრძოლისა შემდგომად იძლია სპანი იმერთა და მოჰკლეს მეკრელთა მეფე გიორგი ქს. ჩტუბ. ქრ. ბ. ხოლო ლტოლვილნი იმერნი მოვიდეს თვის თვისად: მაშინ განზრახვითა ვამიე დადიანისათა ჩამოავიდა გიორგი ძე დიდისა ბაგრატ მეფისა და დაიპყრა კვალად იმერეთი: ხოლო კოსტანტინე ძე ბაგრატისა და ძმა ალექსანდრე და გიორგი მეფისა და დიმიტრი ძე ალექსანდრე მეფისა იყვლტოდნენ ბასიანს და იყოფებოდნენ წელსა ოთხსა მუნ მწირად:

ზ, მეფე კოსტანტინე ბ, ე წელი ჰქმეფა:

შემდგომად წელსა ქს. ჩტუვ, ქრ. ბდ. მოსწყდნენ რა იმერნი ბრძოლასა შინა დანგოთმურისასა მეფის გიორგისათანა და ამასვე ქორონიკონსა მოკუდა ვამიე დადიანი და დაჯდა ძე მისი მაშია დადიანად: მაშინ შთამოიყვანეს იმერთ კოსტანტინე ძე ბაგრატისა და ჰქმეს მეფედ იმერთა: ამან კოსტანტინემ დაიპყრა კვალად იმერეთი და აღიხუნა ციხენი, რამეთუ იყო გიორგი მეფე უცილოდ თემურლანგისაგან და კოსტანტინე ამით მცდელობდა გამკვიდრებასა იმერეთისასა და შეერთებასა თვისად დადიანგურიელისასა და სვანთასა:

ჱ, დიმიტრი ერისთავი:

არამედ მოკლეს მეფე კოსტანტინე ჩალაღანს ანუ ჩალიასსა შინა ქს. ჩუა ქრ. ბთ და ამან არა დაუტევა ძე. არამედ დაშთა დიმიტრი ძმისწული კოსტანტინესი და ძე ალექსანდრე მეფისა და მცდელობდა მეფობასა. გარნა იყო ურმა და ვერა ღონიერ და არღაარა ვინ დაემორჩილებოდნენ მეფობისათვის: მაშინ ჟამთა ამათ მოცალე იქმნა გიორგი მეფე თემურლანგისაგან და იხილა იმერეთი ესრეთ, ჩამოვიდა სპითა თვისითა იმერეთს, მიერთო დადიანი მაშია და უოველნი იმერნი, შეიპურეს დიმიტრი და მისცეს მეფესა გიორგის: ხოლო მას არა რაჲ ავნო. არამედ წარავლინა
269 ქართლს და დასხდეგურა სომხითს სარჩოთი და იყოფებოდა მუნ და იმერეთი სრულიად დაიპურა მეფე-მან გიორგი-მ: შემდგომად გიორგისა ეპყრა მეფესა კოსტანტინეს ნებასა შინა თვისსა: შემდგომად კოსტანტინესა ალექსანდრეს მეფესა: ხოლო ამ ალექსანდრე მეფესა ძესა გიორგი მეფისასა სიჭაბუკესავე თვისსა ესმა ქება და შეუნიერება სიკეთლეთა დიმიტრის დის თამარისა, ეტრფიალა და მოიყვანა ცოლად და ქმნა ქორწილი მისათანა: ხოლო მოკლეს რა ათხაზთა მამია დადიანი ქს. ჩუიდ, ქრ. რბ და დაჯდა ძე მისი ლიპარიტ. მაშინ მეფე-მან ალექსანდრე-მ სიყვარულითა ცოლისა თვისისა და ვინადგან უწუოდა ვერ შემძლებელობა დიმიტრისა, მისცა კვალად ერისთობა იმერეთს დიმიტრის და იყო ერისთავად ესე დიმიტრი მორჩილებასა შინა ალექსანდრე

მეფისასა, ვახტანგისა და გიორგი მეფისასა: ხოლო მოკუნდა ესე დიმიტრი ერისთობასა შინა, ძე მეფისა ალექსანდრესი ქს. ჩუნე, ქრ. რმგ:

და დასჯა მეფემან გიორგიამ ძე მისი ბაგრატ ერითავად, და იყო მორჩილებასა შინა მისსა: არამედ ათაბაგ-მან ყვარყვარე-მ გათაბაგებისა თვისისა გიორგი მეფისა-გას იწყო ქვე-გა-მხედველობა მეფისა გიორგისა. ამისათჳს ეზრახა ბაგრატს ფარულად, რათა განდგეს და აღუ-თქვას დადიან-გურიელსა განთავისუფლება და მწე-ეოს იგი ბაგრატს: სთნდა ბაგრატს განზრახვა ესე და ჰყოფდა ეგრეთ. ამისათჳს მოსცეს დადიან-გურიელ-მან, ათხაზთა და სვანთა ჴარი მრავალი მეფედ უოფისა იმერეთს:

თ, მეფე ბაგრატ, ივ წელი ჴმეფა:

მაშინ ჴუმანითა ამით განსდგა ბაგრატ და დაიპყრა იმერეთი, და ვინადგან მეცხოვნესი გიორგი მეფისაჲი არა ეკრძალოდენ ბაგრატს, რამეთუ ბიძა იყო მეფისა და სათნო, გამოასხნა ყოველნი და დაიპყრა თვით და შეაყენა მეცხოვნე გუშაგნი თვისნი: ამისი მცნობელი მეფე გიორგი, შეკრებული სჴითა ჩამოვიდა იმერეთს და რა არღარა მოერთო ათაბაგი ყვარყვარე, ეწყო სჴითა იმერთათა ბაგრატ ჩიხორს, ქს. ჩჟბ, ქრ. რნ, და ძლიერისა ბრძოლისა შემდგომად იძ-ლია გიორგი მეფე და იფლტოდა ქართლსაღე: ხოლო ბაგრატ გამარჯვებული მოვიდა ქუთათისს, აქა მოერთოვნეს დადიან-გურიელ-ათხაზნი და სვანნი და აკურთხეს, სრულიად იმერთა სათნო-ჩინებითა, მეფედ. ამისათჳს ადუსრულა მთავართა მათ აღთქმული თვისი და განთავისუფლდენ, თით-ნიერ ლაშქრობისა და ქვე-განწესებისა მეფისა და იქმნა იმერეთი მიერით ერთ-მეფედ და ოთხ-სამთავროდ ანუ სათავადოდ, რამეთუ მიიღო დადიან-მან ოდიში, გურიელ-მან გურია, შარვაშიძემ ათხაზნი და ჯიქნი და გელოვან-მან სვანეთი და ბაგრატ მეფობდა მათ ზედა ესრეთ: ხოლო მოვიდა ამ ბაგრატისა-თანა ათაბაგი ყვარყვარე, ლტოლვილი გიორგი მეფისა-გან: ამან ბაგრატ პატივით შეიწყნარა. არამედ მოვიდა რა თავრიჟ-გილაქი და თემურ და მოაოხრეს გიორგი მეფე. მაშინ უშველა ბაგრატ მეფე-მან ყვარყვარე ათაბაგსა, შთავიდნენ სამცხეს და დაიპყრა ათაბაგ-მან სამცხე და ბაგრატ უკმოიქცა იმერეთსაღე: არამედ მარადის აძლევდა ნიჭსა ათაბაგსა, რათა და-მორჩილოს ყვარყვარე-მ ერისთავნი გიორგი მეფისანი: შემდგომად შეიპყრა გიორგი მეფე ყვარ-ყვარე ათაბაგ-მან. მაშინ შეიკრიბა სჴანი ბაგრატ მეფე-მან და შთავიდა ქართლს და დაიპყრა სრულიად ქართლი, ქს. ჩუჲვ, ქრ. რნდ, და დაიწყო ჴელრობად კახეთისა. არამედ განუტევა ბაადურ ათაბაგ-მან მეფე გიორგი, და მოჰყვა თვით სჴითა, რათა დაიპყრას ქართლი და ბრძოს ბაგრატ მეფესა გიორგი მეფე-მან: იხილა ეს ბაგრატ მეფე-მან, არა ინება ბრძოლა, წარმოვიდა და მო-ვიდა ქუთათისს:

ხოლო მოკუდა დადიანი ლიპარიტ ქს. ჩუო, ქრ. რნწ და დაჯდა ნებითა ბაგრატ მეფისათა ძე მისი შამანდავლე და წინარე მოკუდა მეფე გიორგიცა ქართლისა და მეფე კოსტანტინე არა უტევებდა ბაგრატ მეფესა ლიხის აქეთს მთის ძირობათა. ამისთჳს შეიკრიბა მეფე-მან ბაგრატ სრულიად სპანი იმერთანი და ჩავიდა და დაიპყრა შიდა-ქართლი: ხოლო კოსტანტინე-მ განამგრა ტფილისი და სომხითი და ბრძოდეს ურთიერთას. მაშინ ცავ-ჰყო ბაგრატ მეფე-მან კახ-ბატონის გიორგის-თანა, რათა მომსმენელ იყოს ბაგრატისა და მიიღოს კახეთისა, რომელი უპყრავს კოსტანტინე მეფესა: შემდგომად მოკუდა დადიანი შამანდავლე, ქს. ჩუოდ, ქრ. რჲბ და დაჯდა ბიძა მისი ვამიე დადიანად, საათაბაგოთივე ბაგრატ მეფისათ: ხოლო ამან ვამიე დადიან-მან არღარა ინება განძლიერება უმეტესად ბაგრატ მეფისა, შემოიკრიბნა ათხასნი და გურიელი და უწყო კერთება, ოხრება და დაპყრობა იმერეთსა: ესმა ესე ბაგრატ მეფესა ქართლს მყოფსა და წარვიდა მსწრაფლად სპითა დიდითა, რამეთუ წარიტანნა ქართველნიცა და მისრულსა ოდიშს ეწყო დადიანი ვამიე და იქმნა ბრძოლა ძლიერი ქს. ჩუოზ, ქრ. რჲე და მოსწყდნენ მრავალნი: შემდგომად იძლია დადიანი ვამიე. მაშინ შევიდა ბაგრატ მეფე ოდიშს, აღიხუნა ციხენი და დაიპყრა ოდიში: ამისი მხილველი დადიანი ვამიე ევედრა და აღუთქვა ერთგულად მორჩილება ფიცით, რათა ჰყოს იგივე დადიანად და, ვინადგან ბაგრატ მეფესა აქუნდა სხვა განზრახვა ქართლსა ზედა დაადგინა ვამიეც დადიანად, ფუცებული ერთგულობასა ზედა. მერმე წარმოიყვანა დადიანიცა სპითა თჳსითა და მოვიდა ქართლს უძლიერესად და ბრძოდა ციხეთა კოსტანტინე მეფისათა, კსნილა დაპყრობად. არამედ წელსა ქს. ჩუოჱ, ქრ. რჲვ, მოვიდა უზუნ-ასან ყეენი: ამის-მან მცნობ-მან ბაგრატ მეფე-მან არღარა ინება ბრძოლა უზუნ-ასან ყეენისა, ვინადგან კოსტანტინე მეფეცა მივიდა მის-თანა და მისცა ციხე ტფილისი, უკმოიქცა და მოვიდა რაჭას, დასნეულდა მუნ და მოკუდა ქს. ჩუოჱ, ქრ. რჲვ და დაეფლეს გელათს:

ი, მეფე ალექსანდრე ბ, ლბ წელი ჴმეფა:

ხოლო შემდგომად ბაგრატ მეფისა დაჯდა მეფედ ძე ამისი ალექსანდრე და ინება კურთხევა. ამის-თჳს მოუწოდა დადიან-გურიელსა, შარვაშიძეს და გელოვანს. არამედ დადიან-მან არღარა ინება მოსლვა. ეგრეთვე გურიელ-მან და სხვათა: იხილა ესე კოსტანტინე მეფე-მან იმერთა შინა ვითარებანი, შეიკრიბნა სპანი და ეზრახა დადიანსა, ჩამოვიდა იმერეთს ქს. ჩუოთ, ქრ. რჲზ და მიერთნენ ყოველნი იმერნი, ვინადგან დადიანსა მიეცა ხირი მტკიცე: ამის-თჳს ვერღარა წინა-აღუდგა ალექსანდრე და წარვიდა სიმაგრეთა შინა. ხოლო კოსტანტინე მეფე-მან დაიპყრა
270 იმერეთი, მოერთო დადიანიცა და მისცეს ციხე ქუთათისისა, რამეთუ არა კეთილი იყო ბაგრატისა გამო დადიანი ალექსანდრესი, ვინადგან დაამდაბლა ბაგრატ დადიანი: შემდგომად ამისა მოკუდა დადიანი ვამიე ქს. ჩუბბ, ქრ. რო და დაჯდა ძე შამანდავლე დადიანისა ლიპარიტ დადიანად:

მერმე კვალად მოკუნდა გურიელი კახაბერსა ქს. ჩუნგ, ქრ. როა და დაჯდა ძე მისი გიორგი გურიელად. ამასვე წელს იძლია კოსტანტინე მეფე უფარფარე ათაბაგისა-გან: მაშინ შემოიკრიბა რაჭა, ლეჩხუმი ალექსანდრე ძე-მან ბაგრატ მეფისა-მან, მოვიდა და აღიღო ქუთათისი ქს. ჩუნდ, ქრ. რობ, დაჯდა მეფედ, ეკურთხა და დაიპყრა იმერეთი: არამედ დადიან-მან კვალად არა ინება მეფობა მისი და მოიწვია მეფე კოსტანტინე დაბურობად იმერეთისად: უსმინა დადიანსა მეფე-მან კოსტანტინე-მ და ჩამოვიდა კვალად სპითა იმერეთს ქს. ჩუპს, ქრ. როე, აქეთ მოვიდა ლიპა. რიტ დადიანი ოდიშით. ამათ ვერღა-რა ბრძოლა უყო ალექსანდრე მეფე-მან და წარვიდა კვალად სამაგრეთა შინა: მაშინ მოერთო დადიანი და სრულიად იმერნი მეფესა კოსტანტინეს. აღიღო კვალად ქუთათისი და მოსტნეს სრულიად ციხენი იმერეთისანი და დაადგრა ქუთათისს, რამეთუ არღა-რა ესება წარსლვა, რათა განიმაგრონ და განიმტკიცონ იმერეთი და ბრძოს ალექსანდრე და მოსპოს იგი: არამედ ქუთათის მყოფსა მიერთვა მეფეს კოსტანტინეს მოსლვა სპასპეტის ასან-ბეგისა ყეენისა-გან და მოდგომა ტფილისისა მის-გან სპითა, ქს. ჩუპს, ქრ. როვ, ამის-თვის დაუტევა იმერეთი, წარვიდა ქართლს და ბრძოდა თათართა: ხოლო ალექსანდრე ეხრახა იმერთა და დადიანსა, ჩამოვიდა და დაიპყრა იმერეთი კვალად, აღიღო ქუთათისი და ყოველნი ციხენი იმერეთისანი, ვისად-გან კოსტანტინე მეფე უცილო იყო. მერმე დაუზავა დადიან-გურიელსა. ამით დაიმშვიდა იმერეთი და დაიპყრა უმტკიცესად და დაიმორჩილნა აიუაზნი და სვანნიცა. გარნა არა ეგოდნად, ვითარცა ესება: ხოლო უშვა ალექსანდრე მეფესა დედოფალ-მან თამარ ძე ბაგრატ ქს. ჩუყე, ქრ. რპგ: შემდგომად ამისა უშვა ძე დვითა: ამან ალექსანდრე-მ იხილა ბრძოლითა და შფოთებითა ვერა რაი ბედნიერობა თვისი და დაიმშვიდა იმერეთი. მერმე კოსტანტინე მეფისა-თანა ჰყო ზავი და სიყვარული ერთობისა. მერმე შესცვალნა ურჩნი თვისნი და რომელნიმე მოსპნა და უმკვიდრონი ჰყვნა და დაადგინნა ერთგულნი და მისანდონი, თვისნი და მოიმტკიცა ამითი იმერეთი. ეგრეთვე დაიმორჩილნა დადიან-გურიელნი და მთავარნი სხვანი, იგინი ლაშქრობათა, სადირობათა და მეფედ მათთა ხმობითა მსახურებათა: ხოლო შემდგომად კოსტანტინე მეფისა გარდაცვალებისა, მოიხსენა ალექსანდრე მეფე-მან შური ხირველი, შემოიკრიბნა სპანი, გარდაუხდა ქართლს და აღიღო გორი, ქს. ჩფთ, ქრ. რყზ და იწყო ბურობად ქართლისა, რამეთუ არა-ვინ წინა-აღუდგებოდა. ვისად-გან დვით მეფე იყო ღმობიერ და უშფოთველი კაცი, მის-გამო: მაშინ ამაყე ქორონიკონს მოუხდენ ჩიხნი იმერეთს და მოარბიეს სრულიად: ესე ესმა ალექსანდრეს ქართლს მყოფს, უკმოიქცა და მოვიდა იმერეთს მოწყვეტად მათდა. არამედ მათ არღა-რა ესწრა და გასემსდებოდა შურის-გებად და ბრძოლად ჩიხთა ზედა, დასნეულდა სალმობითა ძლიერითა და მოკუნდა მეფე ალექსანდრე ქს. ჩფი, ქრ. რყპ, დაუტევნა ძენი ბაგრატ, დვით და გახტანგ. ამასვე ქორონიკონსა მოკუნდა ცოლი მისი დედოფალი თამარ და დამარხეს გელათს:

ია, მეფე ბაგრატ გ. წელი ჴმეფა:

დაჯდა ძე ალექსანდრე მეფისა ბაგრატ მეფედ იმერთა და დაიჭრა სრულიად იმერეთი. არამედ დადიან-გურიელს ეჭვრათ სამღვდრონი თვისნი და იყუნენ მორჩილებასა ბაგრატ მეფისასა, ვითარცა ვსთქვით: წელსა ქს. ჩყაბ, ქრ. ს, მეფობასა ბაგრატისასა მეორესა გამოვიდა სპასპეტი სულტან სელიმისა სპითა უამრავითა და მოადგა სამცხეს: ამას მიეგება ათაბაგი მზეჭაბუკ, მოუძღვა და ჩამოიყვანა ფერსათსა ზედა იმერეთს. ხოლო ბაგრატ მეფე ვერ წინააღუდგა და უკურიდა სიმაგრეთა შინა და დახიზნა იმერეთი. გარნა მოსრულთა ოსმალთა დასწვეს ქუათისი და გელათი. მერმე მოაოხრნეს, მოსწვეს, მოსრნეს და მოსტყვევნეს, სადა ვინ ჴპოვნეს იმერეთსა შინა და უკუნიქცნეს მასვე გზასა ზედა და წარვიდეს: შემდგომად წარსლვისა მათისა ჩამოვიდა ბაგრატ მეფე, განაგო იმერეთი და დაშენნა ხიზანნი იმერნი: ამასვე ქორონიკონსა მოკუდა დადიანი ლიპარიტ და დაჯდა მამია დადიანად ნებითა ბაგრატ მეფისათა: კვლად მოკუდა ამასვე ქორონიკონს გურიელი გიორგი და დაჯდა მაშია გურიელად, სათნო ყოფითა ბაგრატ მეფისათა: ამასვე წელსა წარვიდა მეფე ბაგრატ დასხმის გვრად სპითა ქართლს, რამეთუ ძმაშან მისმან ვახტანგ იკლო რაიმე ბაგრატისაგან და წარჴვიდა ქართლს: ამას ვახტანგს წარჴყვნენ მრავალნი წარჩინებულნი და აზნაურნი: მიუხდა ბაგრატ მეფე მოხიზ გუოფს ვახტანგ და იყო ბრძოლა ძლიერი. მერმე იძლია ვახტანგ. არამედ შეამდგომელობითა დავით მეფისათა ცვა-ჴყვეს. წარმოიყვანა ძმა თვისი და მოვიდა იმერეთს ბაგრატ, და იყოფებოდა მშვიდობით: შემდგომად შემოიკრიბნა კათალიკოზ-ეპისკოპოსნი იმერეთისანი ბაგრატ მეფემან და ჴყო გელათი საეპისკოპოსოდ და დასვა საყვარელიძე მელქისედეკ, ქს. ჩჟით, ქრ. ხზ: ამისა შემდგომად წარვიდა მამია გურიელი ქართლს, რათა ჴყოს დავითს მეფესა და კახ-ბატონს ლევანს შორის ცვი. არამედ ეწყო დავით მეფე და იძლია მეფე, ქს. ჩჟე, ქრ. ხწ: მერმე ცვა-ჴყო მათ შორის და მოვიდა გურიას:

ხოლო ესე მეფე ბაგრატ იმერთა, გიორგი ქართველთა და ლევან კახთა წარვიდნენ იერუსალიმს, ვითარცა აღვსწერეთ უოფილი: შემდგომად შეიკრიბნეს დადიანი მამია და გურიელი მამია და წარვიდენ ჯიქეთს სპითა, რამეთუ ეკირთებოდნეს იგინი ოდიშს და გურიას, ზღვით სავებითა მისრულთა ჯიქეთს, ეწუენეს ჯიქნი სიმჯრით-გამო, ჴყეს ბრძოლა ძლიერი და აოტნეს სპა იმერთა, მოკლეს დადიანი მამია და შეიპყრეს გურიელი მამია და აღიღეს აღთჳი და იავარ-მთი ქს. ჩჟლბ, ქრ. ხგ: ხოლო ნუშტანი, ლტოლვილნი სპანი მოვიდნეს და დასვეს ოდიშს დადიანად ლევან და გურიელი მამია დაიხსნა ვეცხლით ძე-მან მის-მან როსტომ და მოვიდა გურიასვე: ამისა შემდგომად მოკუდა გურიელი მამია ქს. ჩჟლდ, ქრ. ხგბ და დაჯდა როსტომ ძე
271 მისი გურიელად: ხოლო ამანვე ბაგრატ მეფე-მან დასვა ერისთავად რაჭას ჩხეიძე შოშიტა და მასცა რამელიმე სახასო დაბანი და ცხე მინდა, რამეთუ აჴმობდე იყო რაჭა სამეფოდ და კვა-

ლად ჭყო საერისთოდ: შემდგომად შემოიკრიბნა ბაგრატ მეფე-მან სრულიად სპანი იმერთანი დადიან-გურიელითა, ვინადგან იხილა შეკვეცა სამცხისა შაისმაილის დევლისაგან და კვლად მოიხსენა შური მზე-ჭაბუკ ათაბაგისა, რაჟამს მოუძღვა ოსმალთა და ყვარყვარე ათაბაგისა, რამეთუ მიჰყვა გიორგი მეფესა იერუსალიმს და არა ამას და წარვიდა დაჭურობად სამცხისა: მისრულს ქუთაისს მურჯახეთის ათაბაგი ყვარყვარე და იქმნა ბრძოლა ძლიერი, ქს. ჩხლე, ქრ. სგც, იძლივა ათაბაგი და შეიპყრა ყვარყვარე ისპა ართუმელაძე-მან, მეწდე-მან გურიელისა-მან და მოართვა როსტომ გურიელსა და როსტომ მოართვა ბაგრატ მეფესა: ხოლო ბაგრატ მეფე-მან პატიმარ-ჰყო ათაბაგი და დაიპყრა სამცხე და იფოფებოდა მუნ. მაშინ მისცა გურიელს აჭარა და ჭასუთი, წარვიდა და დაიპყრა გურიელ-მან იგინი და ბაგრატ მეფე განაგებდა სამცხესა: ხოლო მოვიდა რა შასთამაზ ლუარსაბ მეფესა ზედა და უგუნებოდ დიდგა ყარაბაღს, წარვიდა მეფე ბაგრატ ყარაბაღს და მივიდა წინაშე შასთამაზისა და ითხოვა შეწევნა და უკეთუ მოსტყს დაუმორჩილოს მან ბაგრატ ყოველი საქართველო: მაშინ შასთამაზს არა აქუნდა ჟამი, ვინადგან აქუნდა სპარსეთს განდგომილება. არამედ აღუთქვა შეწევნა ბაგრატს და მოსცა ნიშნი დიდნი და წარმოავლინა დიდ პატივ-ცემული და მოვიდა სამცხესვე, აღიღო ციხენი სამცხისანი და დაიპყრა თვისად: ხოლო ქაიხოსროს ძესა ყვარყვარესსა მოჰიყვრს მისცა ხოთქარ-მან მუსტაფა ფაშა სპითა დადითა და ზარბაზნებითა დიდ-დიდითა: ამის-მას მცნობ-მან ბაგრატ მეფე-მან მოუწოდა იმერთა და შემოკრბენ მსწრაფლად და გურიელიცა მათ-თანა: არამედ დადიან-მან ლევან არღარა ისება მოსლვა სპითა თვისითა, ვინადგან მიიღო გურიელ-მან ქვეყანა. ამის-თჳს ამან მიჰყო-ჭყო. „რა ნიშნი არს ჩემდა, რამეთუ მოვსწყდე სპითა ჩემითა:“ კარსა ბაგრატ მეფე ეწყო ოსმალთა და ბრძოლასა სასტიკა-თჳსებელსა იძლივნეს ოსმალნი და მოსრვიდეს იმერსა ჴირითა მახვილისათა, აღიღეს ალაფი ურიცხვი და ზარბაზნები წარგზავნა იმერეთს ბაგრატ-უსმა ესე ყოველი ხოთქარსა, განრისხნა მოწყეტისა-თჳნ სპითა თვისთა და წარმოავლინა ზრუმ დიარბექირის ფაშანი სპითა სუას აქათითა: მაშინ ბაგრატ შეიკრიბა ყოველითა ძალითა თვისითა. არამედ-არცა-ღ მოვიდა დადიანი მიზეზითა მითვე, ამის-თვის ბაგრატ ეგვედრა ლუარსაბ მეფესა, რათა მწე-ეყოს: წასმინა ლუარსაბ და მოვიდა სპითა თვისითა, განიხარა ბაგრატ და წარვიდნენ ზოგად: ხოლო ოსმალნი დაბანაკებულ-იყუნენ ბასიანს, ეწყვნენ ურთიერთას სოხოისტასა ზედა ქს. ჩოშე, ქრ. სლგ. არამედ დაუმორჩილებლობითა და ცილებითა და ღალატითა მესხთათა იძლივნეს საქართველოსანი, ვითარცა აღვსწერეთ და მოკლეს ძე გურიელისა ქაიხოსრო და მოსწყვიტნეს სპანი ურიცხვნი. ხოლო ნაშტნი იფლტოდეს თვის თვისად და ბაგრატ მოვიდა ქუთათისს:

მერმე კვლად კარდაჲდა მეორე წელსა ბაგრატ მეფე სამცხეს, წარმოასვენა აწყვრისა ღუთის-მშობელი ციხე-ჯვარს და ვერ-ღარა დაიპყრა სამცხე, ვინადგან ციხენი სრულიად დაეპყრათ ოსმალთა, უკმოიქცა და მოვიდა ქუთათისს: შემდგომად მოუწოდა მეფე-მან ბაგრატ ლევან დადიანსა, რეცა დარბაზობად და შეიპყრა იგი ზაკვით, რამეთუ შური აქუნდა მიერ ჟამით, რაჟამს

არა შეუწია ბრძოლასა ზედა ოსმალთასა და პატიმარ-ჰყო, ქს. ჩუმვ, ქრ. სლდ: ესე ამუწყა გურიელსა. ,,შეიპყარ დადიანი, წარმოველ და დაიპყრათ ოდიში და კერძონი შენნი მოგანიჭო, შენ დაიპყარ, ვითარცა გნებავს:'' რამეთუ ესება ბაგრატს კელთა-გდება მისიცა და ჰყოს ყოველი ამე-რეთი ერთ-სახრძანებლად, ვითარცა პირველ. არამედ აგრძსა ესე გურიელ-მან და განიზრახა: ,,შეკეთუ მოსრას ტომი დადიანთა და დაიპყრას ოდიში ბაგრატ. მაშინ იქმნას ჩემ-ზედაცა მოცალედ და მიმიღოს მეცა გურიაც:'' ამის-თჳს მოუმცნო ბაგრატს: ,,ოდეს ვეწყვენით ოსმალთა, მიერ ჟამით-კან მიზეზობენ და უმეტეს ათაბაგი, აწ უკეთუ დაუტეო ქვეყანა ჩემი, მოვიდნენ და მიმიღონ. ამის-თჳს ვერ ძალ მიცს მოსლვა, გარნა განგიზრახავ, რათა შემოიმტკიცო დადიანი ფიცით და გა-ნუტეო:'' ამისი მსმენელი ბაგრატ განრისხნა და ირება აღმოხდა თჳალთა დადიანისა. არამედ შეერთებისა-თჳს გურიელისა და ოდიშართა ვერღა-რა ჰყო და პატიმარ-ჰყო გელათს სამრეკლოსა შინა: მაშინ ჩხეიძემ ხოფილ-ნდრემ განზრახვითა ათაბაგისათა, რამეთუ შურობდა ქაიხოსრო ბაგრატს, გამოავპარა დადიანი და მოიყვანა ახალ-ციხეს: ამის-თჳს ქაიხოსრო ათაბაგი ეზრახა გურიელს, ზავ-ჰყო მის-თანა, მისცეს გზა დადიანსა: მან აღუოქვა და წარმოიყვანა ოდიშს და დაიპყრა თჳსივე ლეკვს დადიან-მან: ესე შეუძინდა ბაგრატ მეფესა, ვინადა-კან ვერღა-რა ეწია თჳისსა ნებასა:

ხოლო შემდგომად მოვიდა სპა ხონთრისა გურიასა ზედა, რათა შურა-აგონ. ვინად-კან მიჰყვა ბაგრატ მეფესა და მოსწყვიტნა სპანი ოსმალთა, მიუღეს გურიელს ჭანეთი, დაუწუეს შე-ნება ციხისა ბათომს: ესე აცნობა გურიელ-მან ლეკვს დადიანსა და მეფესა ბაგრატს: ,,შეკეთუ მძლონ მე, მოიწევიან თქვენზედაცა, ამის-თჳს შემეწიენით.'' მაშინ დადიან-მან გეთილისა-თჳს, რომელი ჰყო მის ზედა გურიელ-მან შეიკრიბა სპანი და წარვიდა შეწევნად. არამედ ბაგრატ მეფესა შეუძინდა ესე, რამეთუ არა კეთილობდა მის-თჳს გაერთება მათი. გარნა ამჩნა წარუვლინა ძმა თჳისი ვახტანგ, ფ მხედრითა გურიელსა და ამცნო ვახტანგს, რათა ჰყოს ზაკვა ვითარმე მათ შორის, რათა არა შეითქვნენ დადიან-გურიელი: ხოლო მისლვადმდე ამათსა. ქუო გურიელი ოსმალთა და თავ-დასხმით ათტნა ოსმალნი. ხმელეთსა ზედა და მოსრნა იგინი და სხვანი შე-ვიდნენ კატარღებთა შინა და განვიდნეს ჭოროხს იქით: მაშინ მდინარე ჭოროხი მდიდრობდა, რამეთუ მდინარენი განდიდებულ იყუნენ. ამის-თჳს ვერღა-რა განვიდა გურიელი, მივიდნეს ოსმალ-ნი, დაუწუეს შენება უმეტესად ციხესა გონიას: ხოლო ვახტანგ მისრულ-მას სავანგახოს უწყო ზრახვად დადიანსა რიონის თავსა ზედა მდგომს სპითა ოდიშ-ასუხასთა: ,,ვინად-კან ვარ ფუ-ცებული შენდა აწ უწყოდე თუმცა შეიკრიბნეთ შენდა გურიელი, აქს გურიელისა-კან ბერი ძმისა ჩემსა, დაგესხმის იგი, ანუ მოგაკუნძინებენ და ანუ შეგიშურობენ:'' მაშინ მეგრელთა არღა-რა გამოიკითხეს ზაკულება ესე, უკუნიქნეს ფოთიდამ და წარვიდნეს თჳისად და ვახტანგ მივიდა გუ-
272 რიელისა-თანა: არამედ გურიელს აღუძნდა უკუნქცევა დადიანისა, რამეთუ სავებითა თჳისითა არა ძალ-ედვა განსლვა გონიას და ბრძოლა ოსმალთა და განმაგრება გურიისა: ამისი მხილველი ვა-

ხტანგტა წარვიდა იმერეთს. ხოლო ოსმალთა ამაშურეს ციხე გორია და შემოვიდნეს, მოსწყვიტნეს და მოსტყვევნეს ჯარეთი და აჯარა, და დაიპყრეს თავისად, რამეთუ ეპერა იგინი გურიელსა: ამისა შემდგომად მოკუდა მეფე ბაგრატ ქს. ჩფმწ, ქრ. სლგ და დაუტევნა ძენი ორნი. გიორგი და კოსტანტინე და დამარხეს გელათს:

იბ, მეფე გიორგი ბ, ლზ წელი ჰმეფა:

შემდგომად მეფისა ბაგრატისა დაჯდა ძე ამისი გიორგი მეფედ: ამან გიორგიმ მოიწყო იმერეთი და დაისვა დადიან-გურიელი და იყო მშვიდობით: შემდგომად მოვიდა მეფე ლუარსაბ ლტოლვილი შასთამზისა-გან, ქს. ჩფნვ, ქრ. სმდ, ხიზნად. შემდგომად მოკუდა ალექსანდრე ძე გიორგი მეფისა ქს. ჩფნწ ქრ, სმვ: ამისივე შემდგომად იშვა ძმისწული მეფისა გიორგისა და ძე კოსტანტინესი რომელთამ, ქს. ჩფჲ, ქრ. სმთ: ამასვე წელსა მოკუდა ტოლი გიორგი მეფისა, შემდგომად ზავჭო გიორგი მეფეთამან და ათაბაგთამან ქაიხოსრომ და მისცა გიორგი მეფე-მან აწყვრის ღუთის-მშობელი, ქს. ჩფჲბ, ქრ. სნ. შემდგომად ამისა მოიყვანა გიორგი მეფე-მან ტოლად ჩერქეზის ბატონის ასული რუსუდან და იქორწინა მის-თანა ქს. ჩფჲგ ქრ. სნა: კვალად შემდგომად ამისა მოკუდა გურიელი როსტომ ქს. ჩფჲდ, ქრ. სნბ და დასვა გიორგი მეფე-მან ძე როსტომისა გურიელად გიორგი: და უშვა გიორგი მეფესა რუსუდან ძე ბაგრატ, ქს. ჩფჲე, ქრ. სნგ: ხოლო შემდგომად როსტომ გურიელისა სიკუდილისა განუტევა ტოლი თვისი ლევან დადიანის ძე-მან გიორგიმ ასული როსტომ გურიელისა და წაგვარა ბიძასა თვისსა ბათულიას ტოლი სიკეკლუცისა-თვის და შეირთო თვით და ამით იქმნა მტერობა მათ შორის და შემდგომად შფოთებისა ზავჭჭვეს დადიან-გურიელ-მან და მისცა ლევან დადიან-მან ასული თვისი გიორგი გურიელსა ცოლად და იქმნა ამითი მშვიდობა: შემდგომად განუტევა გურიელ-მანცა ტოლი თვისი ასული ლევან დადიანისა შერისა-თჳს წინა-თქმულისა და მტერობითა დადიანისათა კმაზახლა მეფესა გიორგის, რამეთუ ჰყვანდა მეფესა გიორგის მუსადი ქურივი და მისცა იგი გიორგი გურიელსა ცოლად და დაიმოყუნრნეს ამით: ამის-თჳს მოიმწო ვახტანგის ძის ძე-მ ხოსრო-მ დადიანი და ამან იშველა ჭილაძე ვარაზა ლიპარტიანით ოდიშრით: ესენი ყოველნი ღალატად დაესხნეს გიორგი მეფესა იანეთს და იქმნა ბრძოლა ძლიერი: ვერა რაი აჰნეს გიორგი მეფესა. არამედ იფლტოდნენ იგინივე ქს. ჩფჲჱ, ქრ. სნვ და მოისრვოდნენ მახვილითა:

მაშინ იწყო მეფე-მან გიორგი მტერობა გურიელი-თურთ დადიანსა-ზედა. ვერღარა შეუძლო დადიან-მან წინა-აღმდგომა და წარვიდა სტამბოლს: შეივიდნენ და დაიპყრეს ოდიში მეფე-მან და გურიელ-მან: არამედ მწე-ეფო დადიანს ხანთქარი, მოსცა აზრუმ-ტრაპიზონის სპანი და მოვიდნენ სატეფლისა ზედა: შეშინდა გურიელი სიდიდისა-თჳს სპათათა, დაუწყო დადიანს ვედრება, რათა ზავ-ჰყოან და არა მოუოხრონ ქვეყანა. არამედ დადიან-მან სთხოვა სისხლი

განტევებისათჳს ასულისა თჳისისა და ჰრქუთქუა ზავ-უოთჳ: უღონო ქმნილ-მან გურიელ-მან მისცა სისხლად ჯ დრაჰკანი. ზავ-ჰყო მის-თანა, მოუძღუა გურიელი და დაიბურა ლევან კვალად ოდიში: ხოლო მეფე-მან გიორგიმ მოუწოდა ჯავახს შილაძეს, მოჰკლა იგი შურისა-თჳს წინა-თქმულისა, რამეთუ მიმდგომიცა იყო დადიანისა და დაიბურა მამული ჯავახ-შილაძისა მეფე-მან გიორგიმ: ესე აღუძრვათ დადიან-გურიელსა, შეითქუენეს და მოვიდნეს სჳითა და არა აუფლებდეს გიორგი მეფესა მამულსა ზედა შილაძისასა. არამედ სახევარი დაიბურა დადიან-მან და სახევარი გურიელ-მან: ამისა შემდგომად მოკუნდა ლევან დადიანი ქს. ჩოჯბ, ქრ. სჲ, რამეთუ უბრკემა ცხენსა მისსა სადირობასა შინა და შემუსრა კისერი მისი და დაჯდა ძე მისი გიორგი დადიანად: ხოლო გიორგი მეფე-მან მოგვარა ძესა თჳისსა ბაგრატს ცოლად დაჲ დადიანის გიორგისა და ასული ლევანისა და აქორწინა მისთანა ქს. ჩოჯგ, ქრ. სჲა: ამასვე ქორონიკონსა იშვა ძე გიორგი მეფისა რუსუდანისა-გან ლევან. არამედ ესე შეერთება მეფისა და დადიანისა შეუშინდა გურიელს და გარდაბირა დადიანს ძმა მამია და მოიუანა გურიას, შერთო დაჲ თჳისი ცოლად. მერმე შემოიგრიბნა სჳანი გურიელ-მან, მიუხდა დადიანს ზუგდიდს, ეკჳეთა დადიანიცა. არამედ ბრძოლასა იძლია დადიანი გიორგი და იფლტოდა ათხაზეთს: ხოლო დაჯდა დადიანად მამია ძმა მისი. ეზრახნეს მეფე გიორგის მამია და გურიელი, რათა სთნდეს ესე ესრეთ და მოსცეს რო-მელი ეჳრა ჭილაძისეული დადიანსა: ესე სათნო იყო გიორგი მეფე-მან, ვინადგან მამიაცა იყო მძახალი და მისცათ ნება და ჰყუეს ზავი მეფე-მან და დადიან-მან და გურიელ-მან: შემდგომად იშოვა ნიჯადი გიორგი დადიან-მან ათხაზსა, გიქსი და ჩარქჳსი და მოვიდა ოდიშს: ესე აცნობა დადიან-მან გურიელსა და გურიელ-მან წარუგზინა სჳანი თჳისი მამიას, ეწყო მამია გიორგი დადიანსა, იძლია კვალად გიორგი და წარვიდა ათხაზეთს,

ხოლო მოკუნდა მეფის გიორგის ძე ბაგრატ და დედოფალი დედა მისი რუსუდან ქს. ჩოჯწ, ქრ. სჲვ, ამასვე ქორონიკონსა მოკუნდა კათალიკოზი ევდემოზ. ამასვე წელსა გამოვიდა ლალა-ფაშა და ტფილისიდამ ამან ლალა-ფაშამ წარმოავლინა სჳანი იმერეთსა ზედა დაჳურობად: ამათ შემოგლეს ქართლი. ამისი მტერობი გიორგი მეფე წარვიდა სჳითა მოსწრაფებედ და შეუკრა მთა ლიხისა და მოვიდნეს ოსმალნიცა, დაუწუეს ბრძოლა იმერთა სიმაგრით-გამო და მოსრვიდეს მრავალთა ოსმალთა: შემდგომად იძლივნეს ოსმალნი და მოსწუეტდიან იმერნი, აღიღეს ალაფი დიდი და მოვიდა გამარჯუებული მეფე გიორგი ქუთათისს: ხოლო დადიანი გიორგი უღონო ქმნილი, ევედრა გიორგი მეფესა, რათა მწე-ალმნას მას, აღუთქუა მეფე-მან და აუწუა გურიელსა. მაშინ გურიელ-მან მოუთხრა მეფესა: ,,ვითარცა განუტევე დაჲ მისი და მივეც სისხლი, ეგრეთვე მანცა განუტევა დაჲ ჩემი, მომცეს ნასისხლი ჩემი და მე დავარწმუნო მამიას და ვყოთ იგივე
273 დადიანადვე:'' ხოლო ესე მიუთხრა უოველი მეფე-მან გიორგი დადიანსა და დადიან-მან უო-ველნი აღუთქუა. არამედ სთხოვა მეფესა ცოლის დაჲ თჳისი, რომელსა ზრდიდა მეფე, რათა მისცეს ცოლად და მით იქმნეს სარწმუნოდ: ხოლო უკეთუ არა რით დაერწმუნოს უოფად ამისა.

ამისთჳს მისცა მეფე-მან ტოლის ძმა თჳისი გიორგი დადიანსა და ოქრო იგი ნასისხლი დადიან-მან უკუნ-სცა გურიელსა. და ვისად-გან მწირობდა დადიანი და არა აქუნდა ეგოდენი, მისთჳს მისცა ხოფი, ვიდრე ამოვიდეს ფასი ოქროსა მის: მერმე ზავ-ჰყუეს მეფე-მან და გურიელ-მან ძმათა შორის, მოიყვანეს გიორგი და დასვეს დადიანადვე: ხოლო შამიას მისცეს ჩილაძისა და რეგუაზის შამულნი და იქმნა ამითი სამთავე შორის მშვიდობა: არამედ შემდგომად ამისა მოიხსენა შური ბათულიან-მ ბიძა-მან დადიანისა-მან, შემოიკრიბა სჯაჭვახო, რამეთუ მას ეჭერა იგი და მოი-ბირნა ვინამენიცა მეგრელნი, წარვიდა, რათა თავს-დასხმით ღალატად მოჰკლას გიორგი დადიანი, აგრძნა ესე გიორგი დადიან-მან და შემოიკრიბნა სპანი. ესე უთხრეს ბათულიას, უკმოიქცა და მოვიდა სჯაჭვახოსაგე: ამის-თჳს ესე აუწყა მეფესა დადიან-მან და ძმა-მან მისა-მან შამია-მ: ხოლო მეფე-მან გურიელსა მიუთხრა, რათა მოჰკლას ბათულია ამის-წილ და დაიჭერას თჳით სჯაჭვახო ართჳე ნებით: განიხარა გურიელ-მან, შეუბერა ზაკვით ბათულია. არამედ თჳით არა მოაკვდინა და ხატიმარ-ჰყო ზურგეთს და დაიჭერა სჯაჭვახო თჳისად: მერმე კვალად მოუთხრეს მეფე-მან და დადიან-მან გურიელს მოჰკლვა ბათულიასი: ხოლო გურიელ-მან არა მოჰკლა თჳით. არამედ მისცა მათ ნება და ამათ წარვლინეს კაცი და მოაშთვეს ბათულია და იქმნებოდა ესრეთ მშვიდობა:

ხოლო რაჟამს მოსლვასა ღალა-ფაშისასა მოსრნა გიორგი მეფე-მან ოსმალთა სპანი და მერმე ქართველთა, მოვიდა აწ სინანი-ფაშა ქართლს ზედა: ამას ფაშა-მან ჴელა კვალად შეელა ქართველთა გიორგი მეფისა-გან: ამისთჳს წარმოავლინა ათაბაგი უვარუვარე ქს. ჩოქბა, ქრ. სჯთ გიორგი მეფისა-თანა, რათა ემტერნა სვიმონ მეფესა და ქართლსა: მაშინ გასწრახვითა ათაბაგისათა შე-მოიკრებნა გიორგი მეფე-მან სპანი და მოიყვანა დადიანი გურიელიცა სპითა მათითა, ვისად-გან ჴქონდათ ერთობა და ბრძანებულიცა იყო ხონთქრისა, მიუხდნენ შიდა-ქართლს, ვერა სადა ჰპო-ვნეს ხიზანნი და დასწვეს სრულიად გაღმა-გამოღმართანი. მერმე უკუმოიქცნენ და მოვიდნენ უვნოდ: ამისა შემდგომად მოკუდა დადიანი გიორგი ქს. ჩოქბა, ქრ სჯ და დაჯდა ძმა მისი მა-მია დადიანად: არამედ გურიელი გიორგი კვალად არა დასცხრა შური-გებად გიორგი დადიანისად, მოიპყრა ძე გიორგი დადიანის მცირე ლევან და ხატიმარ-ჰყო ციხესა შინა შხეფისასა, განზრა-ხვითა მამია დადიანისათა. ხოლო ურმა იგი უთმინოებითა ტყვეობისათა გარდმოიცრა ციხიდამ, რეცა განლტოლვად და მოკუდა: არამედ ესე მიზეზი ჰყო დადიან-მან მამია-მ გურიელსა ზედა, შემოიკრიბნა სპანი და მოვიდა გურიას: ამას ეჰგუთა გიორგი გურიელიცა და ბრძოლასა იძლია გურიელი და იგლტოდა სტამბოლს: მაშინ დადიან-მან მოიყვანა ტოძი გურიელთა ვახტანგ და დასვა გურიელად ქს. ჩოქბე, ქრ. სჯა: ამასვე ქრონიკონს შეიბერა მეფე-მან გიორგი ძმა თჳისი კოსტანტინე ძით მისით როსტომით, ვისად-გან ლევან ძე გიორგი მეფისა მცირე იყო, რათა არა მცილე ექმნეს მეფობასა და ჰყო ხატიმრად. არამედ მოქმედთა ესე ვითარებათათა გარნა აქუნდათ მშვიდობაცა ჟამად: შემდგომად მოკუდა მეფე გიორგი ქს. ჩოქბე: ქრ. სოგ:

იგ, მეფე ლევას, ქ წელი ჴქონა.

დაჯდა ძე გიორგი მეფისა ლევან მეფედ და ეკურთხა ქუთათისს. ხოლო ბიძა მისი კონსტანტინე თავისუფალ-იქმნა ძით თვისით და დაიპყრა მან რიონისა აღმოსავლეთისა კერძონი, რამეთუ ლევან ურმა იყო წლისა იბ: შემდგომად წელსა ქს. ჩუეჸგ, ქრ, ხოდ მოიყვანა ლევან მეფე-მან ცოლად დაჲ მამია დადიანისა და ასული ლევანისა მარეხ და ჰყო ქორწილი შემსგავსებული: კვალად წელსა ქს. ჩოეჸზ, ქრ. ხოე ნაადგომევს გაილაშქრა ლევან მეფე-მან ბიძასა თვისსა კონსტანტინესა ზედა: ვერ წინა-აღუდგა კონსტანტინე და ლევან მიუხვნა ციხენი. სჯანდა, კასტხი და სრულიად არგვეთი: შემდგომად ზავ-ჰყო მის-თანა და მისცა სუეთლის-წულონი და იუოფებოდა მის-თანა: ამავ წელს მოკვდა გურიელი ვახტანგ, მოვიდა დავით გიორგიევ გურიელად შეწევნითა ოსმალთათა, რამეთუ მოსრულ იყო სტამბოლიდამ და იუოფოდა გონიას: ხოლო ყამთაჲ პირველთა განძლიერდა მეფე სვიმონ და მოიხსენა შური გიორგი მეფისა, ეზრახა იმერთა მეფე სვიმონ, რამეთუ მომკვდარ იყო ბიძაჲ მეფისა ლევანისა კონსტანტინე და ვინადგან იყო ლევან ურმა. ამის-თვის ვიეთთამე იმერთა მისცეს სვიმონს პირი მტკიცე: მაშინ წარმოემართა მეფე სვიმონ სუითა თვისითა იმერეთსა ზედა: ამის-მან მცნობ-მან მეფე-მან ლევან შემოიკრიბნა სუანი იმერთა, მოუწოდა მამია დადიანსა და გიორგი გურიელსა: არამედ მათ არა ინებეს მოსლვა, ვინადგან შურობდეს ურთიერთსა: ხოლო ლევან მეფე დადგა გოფანთოს სუითა თვისითა: გარდმოვლო სვიმონ ლიხის მთა და მიერთნეს ზემოურხი რომელნიმე, მერმე მოვიდა გოფანთოს სვიმონ, ეკვეთა ლევან და იქმნა ბრძოლა ძლიერი ქს. ჩოეჸ, ქრ. ხოგ, იძლია ლევან მეფე და იეღტოდა ლეჩხუმს: ხოლო სვიმონ მეფე-მან დაიპყრა იმერეთი, გამოუხვნა მძევალნი იმერთა, წარიევნნა იგინი და წარვიდა: შემდგომად მოვიდა ლევან მეფე და დაიპყრა იმერეთი და მტკრობდა დადიანსა. ვინადგან არა მწუ-ეეო სვიმონსა ზედა: არამედ განძლიერდა მეფესა და დადიანსა შორის მტკრობა ძლიერად, შეიკრიბა ამის-თჳს დადიან-მან მამიამ სუანი თვისნი და მოვიდა ქუთათისს, ამას ეკვეთა მეფე ლევან სუითა თვისითა იმერთათა და ძლიერისა ბრძოლისა სძლო დადიან-მან და შეიპყრა მეფე ლევან ქს. ჩოეყ, ქრ. სჯჸ, წარიყვანა ოდიშს და პატიმარ-ჰყო ციხესა შინა შხეთს და მოკუდა შემდგომად მეფე ლევან პატიმრობასა შინა შხეთს ციხესა შინა:

იდ, მეფე როსტომ, იე წელი მეფეა:

ხოლო იმერთა მოიყვანეს ძე კონსტანტინესი ძმსა ბაგრატ მეფისა როსტომ და დასვეს მეფედ. არამედ ამან როსტომ ვერა მტკიცედ დაიპყრა მეფობა: ამასვე ქორონიკონს მოკუდა მამია დადიანი და დაჯდა ძმა მისი მანუჩარ დადიანად: ესე მანუჩარ ეზრახა და ემზახლა კახ-ბა-

ვანსს ალექსანდრე და მოიყვანა ასული მისი ნესტანდარეჯან მზითვითა დიდითა ტოლად და 274
იწერწინ მ[illegible]ა: არამედ ამაე ქორონიკონს იხილა გურიელმან გიორგიმ საქმე როსტომისა, შეიკრიბა სპანი, მოვიდა და მოიყვანა ბაგრატ ძე თეიმურაზისა ვახტანგის ძისა, ვერ წინააღუდგა როსტომ, წარუხვნა ქუთათისი და მისცა ბაგრატს, განუმაგრა ციხე ქუთათისი და მოუდგინა ძე თვისი მამია ბაგრატს და თვით მივიდა სახლინოს, მოიყვანნა ოსმალთა სპანი, განსდგნა ჩიჯავაძე, აღიღო ციხე სუბეჯა, შემუსრა იგი და მუნ დასვა სხვა ჩიჯავაძე და მიიქცა გურიასვე: ამასვე ქორონიკონსა კვალად მოვიდა სვიმონ მეფე და მიერთვნეს იმერნი, მოადგა ქუთათისს, აღბღო და გამოიყვანნა ბაგრატ და მას შინა შეაყენნა გუშაგნი თვისნი და დაიმკვიდრა კვალად იმერეთი და წარვიდა ქართლს: ხოლო როსტომ ამათ ვითარებათა მხილველი და თვით ფერადრა რის მუოფელი წარვიდა მანუჩარ დადიანისთანა და ევედრა მას შეწევნასა: მაშინ დადიან-მან შეიკრიბნა სპანი, მოვიდა, აღიღო ქუთათისი და დაიპყრა იმერეთი როსტომ: ესმა ესე სვიმონ მეფესა, გამოიღაშქრა ძალითა დიდითა, ზარბაზნებითა და აღკაზმულობითა სპათითა, გარდმოვლო ლიხი და მიერთნეს კვალად იმერნი: ამის-თჳს ვერ წინააღუდგა როსტომ დ ივლტოდა ოდიშსვე: ხოლო სვიმონ მეფე-მან აღიღო ციხენი. სკანდი, კვარა, კატხი, სვერი, შეაყენნა თვისნი და მრავდგა ქუთათისს, აღიღო იგიცა. არამედ რა სცნა მეფე-მან სვიმონ წარსლვა როსტომისა ოდიშს წარვიდა მის ზედა, რათა შეიპყრას იგი და დაიპყრას იმერეთი მკვიდრად, ვინადგან არღარაჲ-ვინ იყო ტომი მათი თვისიერ როსტომისა და მივიდა ოდიშკვითს: მაშინ დადიან-მან მოუვლინა მეტყველ-მან: ,,კვიმონე ორნივე და მიეც როსტომს იმერეთი და ვიყვნეთ მორჩილ შენდა სუკუნოდ,“ არამედ სვიმონ მეფე-მან მრავალ-გზის განმარკვებულობისა-თჳს იმშვიდებდა მეგრელთაგან წინააღდგომა და შერისხვით მიუგო: ,,გნებავს მომეც როსტომ და დავიცვა ქვეყანა შენივენოდ, უკეთუ არა, მოვიდე და თუმცა ძალ-გიცს დამხშდი ბრძოლად:“ ამისსა მსმენელ-მან დადიანს შეუძნდა სიამაყე ესე, შემოიკრიბნა სპანი და როსტომ მისთანა, რაოდენითამე იმერელითა დაესხა გარიერაჟს სვიმონ მეფესა, იძლია მეფე სვიმონ და იწყლტოდა ქართლს: ხოლო დადიან-მან აღჰრა ალაფი დიდი და ზარბაზნები წარიღო ოდიშს. მოიყვანა როსტომ და აკურთხეს ქუთათისს შეორედ აღიღეს ქუთათისი და ყოველნი ციხენი იმერეთისანი და დაიპყრა როსტომ სრულიად იმერეთ[illegible]ს ჩუე ქრ. სოფ: არამედ შემდგომად ცხა-ჰუეეს როსტომ მეფეს მან და სვიმონ მეფე-მან, მისცა ტყეცნი და მეცხოვნენი ყოველნი სვიმონს: ხოლო მძევალნი იმერეთისანი უკუნ-ჰყო სვიმონ მეფე-მან და მეფობდა ესე როსტომ მშვიდობით, რამეთუ დადიანი აქუნდა მწედ.

შემდგომად მოუხდნენ ჯვარისანი გურიას სავე[illegible]ბითა: ამათ კეკუთა გურიელის ძე მამია, სძლო და მოსწყვიტნა სრულიად ქს. ჩუეჟ, ქრ. სოფ: ამსვე ქორონიკონს უშვა ნესტანდარეჯან დადიანს მანუჩარს წული ლევან. არამედ შობისავე მოკვდა ნესტანდარეჯან: ხოლო მანუჩარ დადიან-მან შემდგომად გლოვისა მოიყვანა ტოლად ქუჩრიეი ვახტანგ გურიელისა და ასული ათაბაგისა და

*

იქორწინა მისთანა. ხოლო შემდგომად ამისა მოიყვანა ათაბაგის ქალი თინათინ დედოფლად კოსტანტინე მეფემან ქს. ჩფუზ, ქრ. სპე და იქორწინა: ამასვე ქორონიკონსა [illegible] თხოვა ვახტანგ მისმან ალექსანდრე კახბატონმან ასულად მანუჩარ დადიანისაგან ძე მისი ლევან. ამან მანუჩარ წარუვლინა და ზრდიდა იგი მას: ხოლო შემდგომად მოკუდა გურიელი გიორგი ქს. ჩქ, ქრ. სპზ და დაჯდა ძე მისი მამია გურიელად და იყო მშვიდობა სამთა ამათ შორის მეფისა, დადიანისა და გურიელისათანა და მეფობდა ესრეთ როსტომ. ვრამედ შემდგომად ათხილა რა დადიანმან მანუჩარ კახეთს დავითისაგან სქმე იგი, მოითხოვა ძე თვისი ლევან ალექსანდრესაგან, ამან წარმოუვლინა და მოვიდა მამისათანა ლევან, ქს. ჩქდ, ქრ. სყბ: მაშინ. იყო ლევან წლისა ოგ და განიხარა მანუჩარ ხილვითა მისითა: შემდგომად მოკუდა მეფე როსტომ ქს. ჩქე ქრ. სყგ:

იე, მეფე გიორგი გ, ლ წელი ჭმეფა:

ხოლო ვისადგან არღარაყინ იყო ტომი მეფეთა, მოიყვანეს ძმა როსტომ მეფისა ნაშობი მხევლისაგან გიორგი, დასვეს მეფედ და აკურთხეს ქუთათისს და მეფობდა ესე მშვიდობით, ყამარადუნმე: არამედ ყამეთა ამათ შინა, ვითარცა ვიხილავთ იქმნა განტევება ტოლთა, კლვა კაცთა და იდუმალ ტყვისაყიდვა და უკერძონი სჯულსა ზედა მრავალნი იმერეთსა შინა. ამისათჳს შეკრბენ ქართლისა კათალიკოზი, მალაქია, ამხახათა კათალიკოზი ევდემონ და ყოველნი ეპისკოპოსნი იმერთაოდიშისანი: ხოლო ეპისკოპოსნი ესენი იყუნეს. ქუთათელი სვიმონ, გენათელი ანტონი, ჭყონდიდელი, ბედიელი, მოქველი, დრანდელი ფილიპე, ცაგერელი კოზმან, სონელი ზაქარია, ნიკორწმიდელი იოაკიმ, ჩაისუბელი გირიღე: ამათ განაჩინეს მოქმედთა მათთაჳს ჯეროვანი შერისხვანი, დასწერნეს და შეაჩვენნეს მოქმედნი მისნი, ვითარცა გვაუწყებს აღწერილი მათი:

ხოლო შემოიკრიბა მამია გურიელმან სპანი, შევიდა აჭარას, მოსწყვიტნა ოსმალნი და დაბეჭრა კვალად თჳითვე აჭარა. ქს. ჩქთ ქრ. სყზ: შემდგომად მოკუდა დედოფალი თინათინ, ასული ათაბაგისა ქს. ჩქი ქრ. სყჱ: შემდგომად ამისა ნადირობასა შინა ბრალმან ირმისაგან წარიტაცა დადიანი მანუჩარ და მოჰკლა იგი ქს. ჩქია ქრ. სყთ და დასვეს ძე მისი ლევან დადიანად ნაშობი კახბატონის ასულისა: შემდგომად ამისა მოვიდნეს ლეკნი ბორჩალოჲ თიმურაზს მეფენი შაბაზისაგან ლტოლვილნი ქს. ჩქიე ქრ. ტგ, ისტუმრა კეთილად გიორგი მეფემან დიდითა პატივითა ქუთათის: ამათთჳს შაბაზს წარმოუვლინა დესპანი, რათა მისცეს მას მეფენი და უკეთუ არა მოვიდეს სპითა ჩარუხ დაჰრაიანითა და მოსპოს ქვეყანა მისი: მაშინ გიორგი მეფემან ჰკითხა. ,,რაჲ არს ჩარუხი დაჰრაიანითა:“ მიუთხრეს კოხუნჯი და წალდი: მიუგო დესპანსა: ,,ვგონებდი შეშინებასა სარმუზოსანითჳ. გარნა კოხუნჯნი და წალდნი აქუსთ მრავალ ჩემთა მარგველთა:“ ხოლო იყუნეს წინაშე გიორგი მეფისა დადიანი ლევან და გურიელი მამია მო-

წოდებულობით მიტემად მისათჳს ჰასუხთა შაბაზისათჳს: ამათ განიზრახეს და წარვლინეს კათალიკოზი ქართლისა მალაქია და აბაშიძე ჰაატა ვედრებით, რათა მისცეს ორთავე მეფეთა მკვიდრნი თჳისნი და ეგრეთ დაიმორჩილოს: ხოლო შაბაზ მოაქციენა იგინი დიდითა ჰატივითა და ნიჭითა (1): არამედ ღუარსაბ მეფე-მან არა ისმინა გიორგი მეფისა და წარვიდა წინაშე შაბაზისა: ხოლო შემდგომად შაბაზისა წარსლვისა სპარსეთსვე მიიწვიეს ბატონი თეიმურაზ კახთა. შეიკრიბნა მეფე-მან გიორგი სპანი დადიან-გურიელით და მიჰყვა არაგვამდე თეიმურაზს, რათა არა რაჲ ეცნოს ქართველთა-გან: მერმე უკმოიქცა და მოვიდა ქუთათისს: შემდგომად კვალად მოვიდა ბატონი თეიმურაზ ლტოლვილი შაბაზისა-გან: ამ ჟამთა იქმნა სიყმილი დიდი იმერეთს შინა. ხოლო მეფე-მან გიორგი-მ შერისხნა რაჲსამე ზედა წულუკიძეს ჰაატას და მიუხვნა მაშულნი და ჰაატა წარვიდა ლეჩხუმ დადიანისა-თანა: რამეთუ ესე ლეჩხუმ იყო ბოროტი, ხვასკაციანი, ამპაყი, მზაკვარი და ძვირის-მომხსენე და იმარჯვიდა ჟამთა. არამედ ამან ჰაატამ (რომელსა უხმობდნენ წუწკად უძღურებისა-თჳს, რამეთუ იყო კუტი) უმეტესად შთაუდგა ლეჩხუმს მტრობა გიორგი მეფისა და მარადის განუზრახვიდა:

ხოლო გიორგი მეფე-მან მოგვარა ძესა თჳისსა ალექსანდრეს ცოლად ასული გურიელისა და აქორწინა ჲგი ქს. ჩქაიჲ, ქრ. ცჳ: შემდგომად უშვა ალექსანდრეს ძე ბაგრატ. არამედ შემდგომად ორისა წლისა შესწყმა ალექსანდრე-მ ცოლსა თჳისსა, რეცა სიძვად ქუთათლის ვაჭრისა-თანა და განუტევა ცოლი თჳისი და წარვლინა ძით თჳისით ბაგრატით მამისა მისისა გურიელის მამიას-თანა: ესე შეუძნდა გურიელს და ეძრახა დადიანი ლეჩხუმს და მოითხოვა დაჲ მისი მარიამ ნაშობი ათაბაგის ქალისა-გან ძისა თჳისისა სვიმონის-თჳს: ხოლო ლეჩხუმ, ვინადა-გან აქუნდა მანკიერება და იმარჯვიდა საქმეთა და დაემეგობრებოდა ათხაზთა, ჯიქთა და სვანთა, რათა მწე-ეუონ, განიზრახა მტერობა გურიელისა და მეფისა და მისცა დაჲ თჳისი სვიმონს ძესა გურიელისასა და ქმნა ქორწილი სვიმონ ქს. ჩქაჲ ქრ. ცთ. შეუძნდა მჭფესა გიორგის შეერთება დადიან-გურიელისა, დაუწყო მტერობა: შემდგომად შემოიკრიბნა სპანი თჳისნი გიორგი მეფე-მან და განვიდა და დასდგა გოჩორაურსა ზედა: მოვიდა ლეჩხუმ დადიანიცა სპითა ოდიშარა-ათხაზ-ჯიქითა და იქმნა ბრძოლა ძლიერი და მოსწყდნენ მრავალნი ქს. ჩქეგ, ქრ. ცჲა, იძლია მეფე გიორგი და იგლტოდა: მაშინ დადიან-მან შეიპყრნა მრავალნი წარჩინებულნი და მდაბიურნი, აღიღო ალაფი და ივლარი და წარვიდა ოდიშს. გარნა შეპყრობილთა განზრახვითა წუწკისათა დასხნეგინა ვეცხლით თავნი, რომელი არა-ოდეს ქმნილ იყო იმერეთს შინა და შემოხდა მიერით ესე ესრეთ:

შემდგომად ამისა გაინარისხნა ღმერთი და მოკლა მამა თჳისი მამია გურიელი ძე-მან თჳისა-მან სვიმონ, მწოლარე სარეცელსა ზედა ძილად ქს. ჩქეე, ქრ. ცჲგ და დაიპყრა გურიის

(1) იტყჳან, რაჟამთა იხსდგა მეფენი ერთად, შაშინ გიორგი მეფე-მან ძალისადა ქუდი და შემოიდგა ფერხი მუხლსა ზედა, ეხე უკადრისა მეფე-მან ღუარსაბ და შეირაცხა უპატიოდ და არა-რად შერაცხვა და იტყოდა. ,,რა იგი ნებაჲ მტერსა ჰქონ, ხოლო შემოკრებისა ჩემისა-გან არა დავითმინო.'' და არდარია უჩემისა გიორგი მეფესა და წარვიდა, კითარცა მწერალი

თქუთ: ხოლო დადიანს ლევანს, ვინაღგან ქმღია გიორგი მეფისაჲთჳს განიზრახა, რამეთუ ჴყო ბოროტი ესე სვიმონ, ნუ თუ ზავ-ჴყოს გიორგი მეფისაჲთანა და შეითქუენეს ჩემ-ზედა: ამისთჳს აღირჩია გურიელად დასმად ვახტანგ გურიელისა ძისა ქაიხოსროსი, ძმისა მარიამ დისა თჳისისა, შეიკრიბნა სპანი და მივიდა ლანჩხუთს, მიზეზ-ჴყო და მიუთხრა სვიმონ გურიელსა: „ვინაღგან მოჴკალ მამა შენი, არღარა მნებავს მოუვრობა შენი, მომეც დაჲ ჩემი და უკუნა ვიქცევი:“ არამედ სვიმონ იუო მხნე, ახოვანი, შემმართებული, ამისცა შემოიკრიბნა სპანი, ეკუეთა დადიანს ლანჩხუთს, ფიცხელ სასტიკისა ბრძოლისა შემდგომად იძლია გურიელი სვიმონ და სპანი მისნი. შეიპყრეს სვიმონ გურიელი და მოართუეს ლევან დადიანსა: მაშინ ლევან დადიან-მან აღმოხადნა თუალნი სვიმონს და დასვა გურიელად ქაიხოსრო. წარმოიუვანა დაჲ თჳისი მარიამ და მოვიდა ოდიშს გამარჯუებული:

ხოლო ამის წინა წელსა მოვიდა მოურავი გიორგი სამცხიდამ გიორგი მეფისაჲთანა და მერმე მიიწვია ლევან დადიან-მან. გარნა არა დაადგრა და წარვიდა: არამედ ვინაღგან სცა ჴატიჳი მეფე-მან და აღუთქუა კეთილნი მისდა. ამის-თჳს მოითხოვა სპანი გიორგი მეფისაგან შეწევნად თჳისად, ამან მეფე-მან წარუვლინა სპანი ზემო-მხრისანი და უთავა მათ ბოქოულთა-უხუცესი მამუკა და ანაშიძე ამილღაბარ, უკეთუ განძლიერდეს მოიმწოს იგიცა დადიანსა ზედა, რომლისაგან ძლეული იუო. გარნა ცუდ იქმნა განზრახვა ესე და მოვიდნენ სპანი ლტოლვილნი: შემდგომად ამისა იმზახლენ ბატონი თეიმურაზ და გიორგი მეფე, მოსცა ბატონ-მა თეიმურაზ ასული თჳისი ქურივი ზურაბ ერისთჳისა. დარეკეს ცოლად ალექსანდრეს ძესა გიორგი მეფისასა. მივიდა მუხრანს, ჴყო ქორწილი ქს. ჩქეთ, ქბ. ცაიშ, წარმოიუვანა და მოვიდა ქუთათისს: ხოლო დადიან-მან ლევან განიწყო სპანი და მოიწყო ათხაზნი, ვიდრე დაჲურობამდე: განმდიდრდა ფრიად, რამეთუ შემუსრნა ნავნი ზღვისანი და ჴუეს მწედ და მორჩილად ქაიხოსრო გურიელი და განაცხადა მტერობა მეფისა გიორგისა, განზრახვითა ჴაატა წუწკისათა და უხდებოდა მარადის დღესასწაულთა შინა იმერეთს და ბრძოდეს მდევრად მრავალ-გზის იმერნი. გარნა იგინიეე მრე ექმნებოდიან და ტუეთ ანუ ჴერობილთა, რომელთა წარიუვანდნენ დაახსენეებდნენ ვეცხლით თავთა: ამით შეშოხდა ცხადად ტუეისა-ყიდვა, რამეთუ სპათაცა მისთა ფარვით იწუეს თათართა ზედა ციდვა-ტუეთა და ნაშოვართათა და განშრვლებოდა ესე-ვითარი ხდომა და უკერპება ამერეთსა ზედა: ხოლო ინება როსტომ ქართველთა მეფე-მან მზახლობა ლევან დადიანისა და მოითხოვა დაჲ მისი მარიამ ცოლად ქურივი სვიმონ გურიელისა, მისცა დადიან-მან. არამედ აქუნდა შიში გზასა ზედა გიორგი მეფისა. ამის-თჳს შეითქუნეს და მოვიდა როსტომ მეფე ფერსათსა ზედა და დადიან-მან შემოიკრიბნა სპანი დიდნი, წარმოიუვანა დაჲ თჳისი მარიამ, გამოვლო სამიქელაო, ფოკე და განვიდა რიონს, შეველო და მივიდა კაკას ხიდსა ზედა. მუნ დახუდა როსტომ მეფე, მისცა დაჲ თჳისი დიდებით და წარვიდა როსტომ: არამედ გიორგი მეფე-მან ჴგონა უამი მარჯუე, შემოიკრიბა სპანი, რათა ეწყოს ანუ დაესხას დადიანსა და წარვიდა

მტირითა კაცითა განმსტროპად სჳთა დადიანისათა, მერმე მოქცეულ-მან აღსრულოს წადილი თვისი: აგრძნა ესე დადიან-მან, წარმოავლინა სჳანი თარულად, მოეტევნენ გიორგი მეფესა, შეი- 276
ჳერეს და მიგვარეს ლევან დადიანსა. იგი მსწრაფლ აღიყარა სჳითა, წარიყვანა გიორგი მეფე და წარვიდა ოდიშს და პატიმარ-ჰყო მუნ მეფე. ამისათჳს ალექსანდრეს ძე-მან გიორგი მეფისა-მან წარუვლინა კაცი, რათა მოსცეს მამა: ხოლო მან მოითხოვნა ვაჭარნი ჩიხორისა და ჩხარის სამესნი და ურიანი სახსრად მეფისა გიორგისა: მაშინ ალექსანდრე უღორო-ქმნილ-მან მისცნა იგინი სრულიად და დაიხსნა მამაჲ თვისი, მოვიდა ქუთათისს და შემდგომად თრიადითა მწუხარებითა და ესე ვითარებათა-თჳს და ვერა რაისა მწყობისა მჳღველი მოკუდა მეფე გიორგი ქს. ჩქლთ, ქრ. ტკზ და დაუტევნა ძენი. ალექსანდრე, მამუკა და ბეჟი:

ხვ, მეფე ალექსანდრე გ, კე წელი ჴმეფა

ხოლო შემდგომად მამისა თვისისა დაჯდა ალექსანდრე მეფედ იმერთა და ეკურთხა ქუთათისს: არამედ ლევან დადიანი (1) არა დასტჳრა და უხდებოდა მარადის იმერეთს შობასა, სათლისობებასა, აღდგომასა და ყოველთა დღესასწაულთა შინა, რამეთუ ეტყოდა პაატა: „არს ძლევა მტერთა შენთა ზედა დღესასწაული შენდა:“ ვინადგან უწყოდა დღესასწაულთა შინა განცხრომა, შეება და მოცალეობა იმეოფის განსვენებისათჳს: ამით ათხრებდა სანახებსა იმერეთისასა, ვიდრე ვერღარა წინააღუდგა ალექსანდრე მეფე და მოავლო ზღუდე ქუთათისს დიდი და მოიყვანა ყოველთა წარჩინებულთა თვისთა ცოლ-შვილნი და დაადგინნა მას შინა და თვითცა იმეოფებოდა მასვე შინა, რათა არა მიერთნეს დადიანსა ჴნო მისათჳს: არამედ ლევან დადიან-მან სიმდიდრით აღვსავებულმან ჴნო სჳსხლე იბ ოდიშს შინა ყოველითა მოწყობილობითა, რამეთუ არა წარიღის ერთიდამ მეორესა შინა არა-რაჲმე სჯობარნი ანუ ცხენნი და გარემო წუაროთა უახლოესთა დასდგა თჳალნი ოქროსანი და უშორესთა ვეცხლისა, დაბმულნი ძეწკვებითა, რათა სიმიდენ მგზავრნი მით. ვინადგან ვერ-ვინ იკადრებდა ქურდობასა ანუ ვარვა-ვაგზაგობასა ქვეყანათა შინა მისთა: არამედ იმერთა უყოფდა ესრეთ თანა-მოსათესკვეთა, ერთ-სჯულთა და მეფესა თვისსა: ყველად განუზრახვითა პაატა წუწკისათა, რამეთუ სძულობდა ცოლი დადიანისა პაატას და მტერობდა წუწკი მას. ამისგამო შეუთქვა ლევან დადიან-მან ცოლსა თვისსა სიძვა მეწდისა-თანა თვისისა, შეიპყრა იგი ძეებითურთ, შთადვა ზარბაზანსა შინა და განტეორცნა და დაიფანტნენ სრულიად: მერმე მოიყვანა

(1) იტყჳან მისდამი დადიან-მან მიჰყიდა მაჭმადიანსა ტყჳე, ამის-თჳის კათალიკოზ-მან იწყია და დაუდგა მწყარი მაღლი. „ეს ყოფა ჭამსა, რასაცა არა აქს არა-წმინდა.“ გინადგან იქმნა ესე. ალუნდა დადიანსა და მოაყვანინა ტყჳე იგი ხტომილიდამ და მჳდრიე იგი მისცა პატიჟსა, გარნა კკალად არა დასცხრა კეთილებად.

ლევან სხვა ცოლი და იქორწინა. გარნა არა უშვა ძე, არცა ასული და მოსწყდა თესლი მისი: გარნა არცალა-თუ დასცხრა ოხრებად იმერეთისად: ამ ყამებთა მოიწიფებდა ძმა ალექსანდრე მეფისა მამუკა და ესე მამუკა იყო მხნე, ახოვანი, შვენიერი, კისკასი და შემმართებული ძლიერი: ამან უწყო ბრძოლა ლევან დადიანსა, მცირედ მცირედ და მოსწყვიტდა სპათა მისთა ფრიადად. გარნა მრავალ-გზისცა მოსწყვიტნა, ვითარ ვერღარა დამართებიდეს მეგრელნი მის წინაშე და მხილველნი მისნი მსწრაფლად იქცეოდეს: ამისა-თჳს ლევან დადიანი მცდელობდა სიკუდილსა ანუ შეპყრობასა მისსა ფრიად: ხოლო ჰქონდა მამუკას ცხენი ზერდაგი დიდი, ძლიერი და ფიცხელი, რომელსა ვერ უდგმიდა კვეთებასა მისსა მეგრელთა ღათქმა: დღესა ერთსა მოვიდა ლევან დადიანი სპითა, ჰსცნა მამუკა-მ, შეიპყრა გასლვად. არამედ არა უტევებდა განსლვად მეფე ალექსანდრე, რამეთუ ეშინოდა სიკუდილისა მისისა და ამისა-თჳს დაუმალა ზერდაგი მისი, (1) რათა არღა-რა განვიდეს: მაშინ მამუკა უთმინოებითა განვიდა სხვითა ცხენითა და ამისი მხილველნი მეგრელნი იქცეოდნენ: მიეწია მამუკა, სცა შუბი და დასცა კაცი ცხუნითურთ მიწასა. არამედ უბრკმა ცხენსა მამუკასსა და დაეცნეს ორნივე: მხილველნი მეგრელნი უკმოიქცნეს, შეიპყრეს მამუკა და მიგვარეს ლევან დადიანსა: მან გარიხარა და წარიეყვანა და პატიმარ-ჰყო ციხესა შინა: ხოლო ალექსანდრე მეფე-მან ვერასადა შეწევისა მპოველ-მან და მომლოდე-მან, იხილა განძლიერება რუსეთის მეფის ალექსისა, განიზრახა, რათა მოიცეს მუნიდამ ძალი: ამისა-თჳს წარავლინა ხოსია ჯაფარიძე წინაშე მისსა ძღუნითა და ითხოვა შეწევნა:

შემდგომად ამისა მოვიდა პატრონი თეიმურაზ ლტოლვილი ქს. ჩქმ, ქრ. ცლგ, მიეგება ალექსანდრე მეფე და პატივ-სცა. არამედ შემდგომად გლოვისა იწყია დადიან-მან ლევან და განუზრახვიდა ალექსანდრე მეფე წარსლვასა, რათა ცავ-ჰყოს მათ-შორის, რამეთუ ალექსანდრე იყო სიძე და ლევან მამიდის-წული, და განატევებინოს მამუკა: ამის-მიერ წარვიდა პატრონი თეიმურაზ, მან ისტუმრა და პატივ-სცა დიდად: შემდგომად უწყო ზრახვა წინა-თქმულთა-თჳს ფიქრებითა, რათა ჰყონ ცავი და დაცადოს ოხრება ქრისტეანეთა და განუტევოს მამუკა შუამდგომლობითა მისითა: ამას ცადა პატივ-სცა ლევან დადიან-მან და აღუთქვა ოთხად ოდენი. არამედ არა აუწყა წუწკ-მან ამის ოთხად დადიანი. ესრეთ მეტუველ-მან: ,,უჯერო არს განტევება მტრისა, რამეთუ მოიცემს რა ძალსა, კვლაღცა არს მტერი.“ ამის-თჳს ითხოვა შენდობა პატრონის თეიმურაზისა-გან დადიან-მან ფიქრა-რა ოთხად, ვითარცა აღუთქვა და წარმოვიდა პატრონი თეიმურაზ უქმი: ხოლო დიდსა რუსეთის მეფესა ჭეშიალად შეეწუნარა ხოსია და წარმოევლინა თვისნი დესპანად ნიკიფორე პავლეს-შვილი და მდივანი ალექსი იოანეს შვილი ნიშით დიდებით: ესენი მოვიდნენ რაჭას. ამათ მიაგებნა მეფე-მან ალექსანდრე-მ ლხა-კაცი ჯაფარიძე და გიორგი არეშიძე, მერმე მოვიდნენ ქუთათისს წინაშე ალექსანდრე მეფისა ქს. ჩქნ, ქრ. ცლფ და მოართუეს ნიშნი

(1) ოდესმე, ხიკეთად მისის-თჳს შურის-თჳს დაუმალა ცხენი, რათა ვერსად წამოვ.

მუსებურნი სამურნი და ღარნი: შემდგომად წარვლისა მშაღობით და ევედრა კვალად მწყუოსა: ამისა შემდგომად აღიცხო შურითა ღვთის დადიანი და არა შეიწუალა საცხებულე და შვენიერება მისი, წარვლინნა კაცნი და აღმოხადნა თვალნი მამუკას მეფის ძესა ციხესა შინა ბატომარსა: მერმე მცირედისა ხანისა შემდგომად მოკუდა მამუკა ქს. ჩქნდ, ქრ. ცმბ: ხოლო ალექსანდრე მეფესა, ვისადაგან განეძო ძე თვისი ბაგრატ დედითურთ მისით და არა ესვა დარეკვანისათანა შვილი. ამის-თჳს მოიყვანა ძის-ძე ბატონის თეიმურაზისა გიორგი და ზრდიდა ძედ თვისად. არამედ მოკუდა იგიცა და უღონო-ქმნილ-მან ალექსანდრე მეფე-მან მოიყვანა ბაგრატ ძე თჳისი, შობილი გურიელის ქალისა-გან და ჰყვანდა თვისათანა, ვითარცა სამეფო ძე: ხოლო 277
ღვან დადიან-მან, ვისადაგან არა შეიშინა ღუთისა და სტუენვიდა, აოხრებდა და ჰკლვიდა კაცთა ქრიტეანეთა, მისცა მასცა სოფელ-მან ნიჭი თვისი და მოკუდა ღვან დადიანი ქს. ჩქნზ, ქრ. ცმე და დასვეს ოდიშართა ლიპარიტ დადიანად ძმა ღვანისა, ნაშობი ათაბაგის ქალისაგან: ამის-მან მსმენელ-მან მეფე-მან ალექსანდრე-მ შემოიკრიბნა სრულად სპანი იმერთანი და წარვიდა ოდიშს შურის-გებად: ამას ვერ წინააღუდა ლიპარიტ დადიანი, შევიდა ალექსანდრე ოდიშს, მოსწუვიტნა, მოსტუევნა, მოაოხრნა, აღიღო ციხენი, გამოიღო საგანძურნი და ქონებანი ღვან დადიანისანი, შეიპურნა წარჩინებულნი სრულიად ოდიშისანი და დაახსენეინა ვეცხლით ყოველთა თავნი, გამოუხვნა მათვე ძენი მეკვლად და დასვა ოდიშს დადიანად ვამიე, ძე მამია დადიანისა და თვით დაიპურა უნაგირას აქეთი აღმოვალეთის კერძი და უნაგირას იქითი დასავლეთისა მისცა ვამიეს: მერმე წარმოვიდა ნიჭითა, ალაფითა, ივარჩითა დიდითა და ტუენითა და ნატუენავითა გამდიდრებული და მოვიდა ქუთათის გამარჯვებული,

ხოლო ლიპარიტ წარვიდა ახალციხეს და ევედრა ათაგაგს როსტომ ფაშას და მეფეს, ქართლისასა როსტომს, მათ მოსცეს სპანი, მოვიდა სპითა გურიას, მოჰყვა ქაიხოსრო გურიელიცა სპითა თვისითა, რამეთუ ძმა ლიპარიტისა იყო და ჭილაძე მიქელაძესიცა მათ-თანავე და გამოვიდნენ რიონს: ამის-მან მცნობელ-მან ალექსანდრე მეფე-მან შემოიკრიბნა სპანი იმერთა და განვიდა ცხენის წუალს. მას ღამეს მოუმცნო ალექსანდრე მეფესა ოტია მიქელაძე-მ: „მაცნობე ხვალისა კურტაკი და ცხენი შენი, არ თუ ხარ ჯაბან და მეც ვაცვადუნო შუბის წვერი ჩემი სათვალესა ფარადისა შენისასა:“ ესენი აუწუა მეფე-მან და დილასა რაზმთა წყობასა შინა მოუწოდა მეფე-მან ღვან აბაშიძეს სიძესა ოტია მიქელაძისასა, შესვა ცხენსა თვისსა ზედა და შთააცვა კურტაკიცა თვისი, რამეთუ უცნობელ იყო წინა-თქმულთა და ღვან განიხარა ნიჭისა-თჳს მეფისა, რამეთუ იყო შემმართებელი და ერთ-გული მეფისა და იქმნა ბრძოლაცა ბანძას სასტიკი, ქს. ჩქნტ, ქრ. ცმვ და მოისროდნეს ორ-გერდოვე. მაშინ ოტიამ მქიებელ-მან მეფისა-მან ჰპოვა იგი და ჰსცა შუბი ფარადის სპათაგანსა შინა ღვანს და განვლო კეფასა და შესძახა: „მე ვარ ოტია:“ ეჰა უცხო, რაჲთუ არა გარდაიჭრა ღვან. არამედ მიუგო ოტიას: „რას ეტყვი ასულსა შენსა, უკეთუ შენ ხარ ოტია:“ მაშინ გძლივნეს იგინი ბანძას და ლტოლვითა მოსრვა-

დნენ ალექსანდრესანი. არამედ არღარა იყლტოდა ოტია და დარჩა მეფესა ნებითა თვისითა. გარნა მასვე ჟამსა მუნვე დასწუნა თვალნი ზუმბითა: ხოლო შეიპყრეს ქართველნი, მესხნი, გურიულნი და ოდიშარნი და ლიპარიტ დადიანი და ქაიხოსრო გურიელი წარვიდნენ ლტოლვილნი სტამბოლს: მერმე დასვა ალექსანდრე მეფე-მან კვალად დადიანად ვამიყვე და გურიელად დემეტრე ძე სვიმონ გურიელისა: შემდგომად დაახსნევინა ქართველთა, მესხთა, გურიულოდიშართა ვეცხლითა თავნი და განუტევა თვისთა ქვეყანათა შინა, მოვიდა ბანძიდამ ქუთათისს და იყოფებოდა მშვიდობით:

ამისა შემდგომად მოვიდა ქაიხოსრო გურიელი სტამბოლიდამ და ლიპარიტ მოკუშვარიო და ამისი ებრძანა ხონთქარსა ათაბაგისათჳს, რათა მწყეულის ქაიხოსროს: მოსცა სპანი თავშემ და ჩამოვიდა გურიას. ხოლო დემეტრე იყლტოდა იმერეთს და დაიპყრა ქაიხოსრომ გურია: ამას შეუჩინეს მაჭუტაძე მეფემან და დემეტრე გურიელმან, მან მოჰკლა ქაიხოსრო გურიელი ღალატად. წარვიდა დემეტრე და დაიპყრა კვალად გურია. ხოლო ძენი ქაიხოსრო გურიელისანი გიორგი და მალაქია წარვიდნენ წინაშე რუსტომ თავშისა ახალციხეს და იმყოფებოდენ მუნ მისთანა. შემდგომად ამისა მოკუდა მეფე ალექსანდრე ქს. ჩჟჯ, ქრ, ტმჱ:

იზ, მეფე ბაგრატ დ, კ თთუჩპ ჭმეფა:

დაჯდა ბაგრატ მეფედ ძე ალექსანდრე მეფისა და აგურთისეს ქუთათისს: ხოლო დედისანაცვალმან მისმან დარეკეს დედოფალმან მისცა ბაგრატს ძმისწული თვისი ქეთევან, დაჲთის ასული ცოლად და აქორწინა დიდებით და ისიძა გერი თვისი: არამედ შემდგომად ექსვისა თვისა მზაკვართა კაცთა ენითა შეიპყრა ბაგრატ მეფე, გერი თვისი დარეკეს დედოფალმან, წაგვარა ცოლი ქეთევან და აღმოხადნა თვალნი, მოიყვანა ვინმე მეფეთა მონათესავედ წოდებული ვახტანგ, რომელსა ჭუჭუნიას შვილობითაც უხმობდენ, შეირთო ქრმად იგი და დაიპყრა თვით იმერეთი და ვახტანგს უწოდა მეფედ: ესე ბაგრატის კერძოთა იმერთა არა სთნდათ და აუწყეს ასლან ფაშასა: შემოიკრიბნა ასლან ფაშა-მან სპანი და ჩამოვიდა იმერეთს, მიეგებნენ დადიან-გურიელი და იმერნი, მოვიდა ფაშა, შეიპყრა ვახტანგ და დარეკეს დედოფალი და ქეთევან ცოლი ბაგრატ მეფისა. ხოლო იმერეთს დასვა ბაგრატვე უთვალო მეფედ და იგინი წარიყვანნა და მივიდა ახალციხეს, მუნიდამ ვახტანგ და დარეკეს და ქეთევან წარგზავნნა ოლთისს და დასასდგურა მუნ: ხოლო ბაგრატ მეფე უთვალოობით ვერა ეგებენ მართვიდა იმერეთსა. ამისათვის შეითქვენეს იმერნი დადიანისათანა და მოვიდა დადიანი იმერეთს: კვალად აქათ წარმოდგა მეფე ვახტანგ ქართლისა იმერეთსა ზედა: მაშინ ეზრახა დადიანი მეფე ვახტანგს და დაიმზახლეს მეფე ვახტანგ და დადიანი ვამიყ და დაიპყრა დადიან-მან ბუკიასწულის დასავლეთის კერძონი და აღმოვასლეთის კერძონი მისცა ვახტანგ მეფესა და ბაგრატ მეფე მუოფობდა ციხესა შინა ქუთათის: განზრახვითა ცოლისა თვისისათა განუტევა მძახლობა ვახტანგ მეფისა დადიან-მან ვამიყ და დაწინდული არჩი-

ლისა ძისა მისისა ასული თეისი მისცა ღოღობერიძეს ბეჟანს: ესე შეუძნდა ვახტანგ მეფესა, ეხრახა გურიელს დემეტრეს, ანაშიძე პაატას და ზემო-მხრელთა იმერთა: ხოლო ამათ მოკლეს ბეჟან ღოღობერიძე და მოუწოდეს ვახტანგ მეფესა. იგი წარმოემართა სპითა ძლიერითა, მოვიდა დადიანიცა ვამიე სპითა თვისითა სახმარებს და შემოიკრიბნა იმერნიცა: ვრამედ რა გარდმოვლო ვახტანგ მეფე-მან მთა ლიხისა მიერთვნეს სრულიად ზემოურნი იმერნი მას და ლაშხის შვილი ხოსია თავი ლეჩხუმისა: ესე იხილა ვამიე დადიან-მან ვერღარა დაუდგა ბრძოლად და წარვიდა ოდიშს: შემოვიდა მეფე ვახტანგ, აღიღო სვერი, კაცხი. ხოლო სკანდიდან მოვიდა ბატონი თეიმურაზ მისთანა და სკანდა დაიპყრა ვახტანგ, მოვიდა მოადგა ქუთათისს, აღიღო ქუთათისი და გამოიყვანა ბაგრატ მეფე: მაშინ მოერთვნეს სრულიად იმერნი და შემოკრებული ყოველითა 278 ქართველ-იმერლითა ჩამოვიდა ოდიშს: ვერ წინა-აღუდგა დადიანი ვამიე. ვრამედ განიელტო სვანეთს: ხოლო ვახტანგ მოსრნა ურჩნი ოდიშს, მოსტყვევნა, აღიღო ციხენი და მოადგა ჭაქვითს ციხესა, აღიღო იგიცა, გამოიყვანა ტოლ-შვილი ვამიე დადიანისა და გამოიღო საგანძურნი მისნი, მოვიდა ზუგდიდს და მუნ მოერთო შარვაშიძე ძღვნითა დიდითა და ათხაზითა, მერმე დასვა დადიანად ლევან და მისცა ძმის-წული თვისი თამარ ცოლ- რამეთუ შეჩვენითა ხოსია ლაშხის შვილისათა მოკლეს სვანეთს დადიანი ვამიე ბრძანებითვე ვახტანგ მეფისათა: კვალად შეიპყრა ვახტანგ მეფე-მან ჭყონდიდელი ჩიქოანი, ძმა კაციანი და წარმოიყვანა პატიმრად, მოვიდა ოდიშიდამ კვალად ქუთათისს: აქა მოერთო დემეტრე გურიელი ძღვნითა დიდითა, მოიყვანა ძე თვისი ვრცელ წლისა იდ და დასვა მეფედ იმერეთისად და აკურთხა ყოველთა იმერთა სათნო-ჩვენითა ქუთათისს ქს. ჩქა, ქრ. ცმთ: შემდგომად წარვიდა მეფე ვახტანგ და წარიყვანა მეფე ბაგრატ ქართლს:

იჩჳ, მეფე არჩილ ა. ბ წელი და ნახევარი ჭმეფა:

ხოლო მეფობდა არჩილ და მორჩილებდნენ ყოველნი იმერნი წესისაებრ და ერთგულობდენ სრულიად: ვრამედ შეუძნდა ესე ასლან ფაშასა ახალ-ციხისასა, რამეთუ არღარა ნებასა ქვეშე მისსა იყვნენ იმერნი, ვრამედ არჩილისასა და ამის-თჳს დამართა წინაშე ხონთქრისა. მაშინ უეცნა მან მოუწერა ვახტანგ მეფესა და მან წარიყვანა ძე თვისი არჩილ: ხოლო იმერთა სთხოვეს ვახტანგ მეფესა ბაგრატ მეფე, მან მოსცა და დასვეს კვალად მეფედ ქს. ჩქგ, ქრ. ცნა:

კვალად მეფე ბაგრატ დ, ზ წელი ჭმეფა:

ხოლო დასვეს რა ბაგრატ, მოადგა ფაშა შთამოსლვად იმერეთს მთასა, რათა განაძოს არჩილ: მაშინ იმერთა ანცობეს მეფობა ბაგრატისა და უკუნ-იქცა მთიდამ ფაშა და დაშთა ბაგრატ მშვი-

დობით: არამედ დადიან-მან ლევან არა ირება მეფობა ბაგრატისა, ვინადგან მზახალი იყო შანაზ მეფისა. ამისთჳს ამაგე ქორონიკონს შემოიკრიბა სპანი და მოვიდა, მიეგება ბაგრატ სპითა, ეკვეთა და იქმა ბრძოლა, იძლია დადიანი, შეიპყრეს და მოართვეს ბაგრატს. ხოლო სპანი მისნი მოსრნეს და ტყვე-ჰყვეს: მაშინ შეამჭირვა მეფე-მან დადიანი, მოაყვანინა ცოლი თამარ, წარგვარა მას და შეირთო თჳთ ბაგრატ ცოლად და განუტევა თითია დაჲ თამარისა, რომელი მისცა შანაზ, რაჟამს წარმოგზავნა იმერეის, ჯერეთ უქორწინო და ლევან დადიანს მისცა დაჲ თჳისი გოშაძის ასულარი (რომელსა ესევე დადიანი ლევანცა შესწამოდა, რეცა მრუშებად მის ქალისა-თანა), უქ[illegible] ქორწილი და განუტევა დადიანადვე: არამედ ყამებთა ამათ შინა განდუდგნეს მთავარნი და მიიტაცებდიან თჳის-თჳისთა მსარეთა და არღა-რა იყო მორჩილება ეგდენი მეფეთა, იწყეს ტყჳის-ყიდვა სასჯმნოდ ქრისტეს (1) მოსყიდულთა მაჴმადიანთა ზედა. კვალად ხდომა, შეოთი, კირთება ერთ-მან მეორესა ზედა და ოხრება ქვეყანათა: ხოლო განდიდნა ჩხეიძე სეხნია სალთხუცესი. ამან იკლო რაიმე ბაგრატისა-გან, იწყო ზრახვა და ერთ-გულება თჳშისა, მოიყვანა სპანი ოსმალთა, მოიპარა ციხე ქუთათისისა და შეაყენნა ოსმალნი ქს. ჩქჲგ, ქრ. ტნდ: ესე აღუძნდა ბაგრატს და ყოველთა [illegible]ერთა. არამედ დაიდუმეს ჯერეთ შაშითა ოსმალთათა: ამასვე ქორონიკონს მოკუდა კათალიკოზი [illegible]ამონ ჩხეიძე და დაჯდა საყდარლიძე ევდემოზ: შემდგომად ამისა იკა ყამი მოურავ-მან ბეჟან ლორთქიფანიძემან, შეეტყუა ქუთათისს ციხესა, მოსრნა ოსმალნი და აღიღო ციხე ქს. ჩქჲზ, ქრ. ტნე და მისცა მეფესა ბაგრატს: ხოლო დარეჯან დედოფალსა წინათვე აღეთქვა გჩ მარჩილი თჳშისა-თჳს, რათა იგივე ჰყოს მეფედ იმერეთს და ვინადგან არა აქუნდა ვეცხლი, დაეწიდნა ძმისწული თჳისი ქეთევან: ხოლო აწ საქმითვე დარეჯანისათა დაიხსნა შანაზ მეფე-მან ქეთევან, წარიყვანა და შერთო ძესა თჳისსა: და რა აღიღო ფაშა-მ თეთრი იგი ყველრა დარეჯან კვალად თჳშასა და ვინადგან მოსწვიტეს ქუთათისს ოსმალნი იმერთა, ამის-თჳს აღუთქვა და შემოდგომასა წარმოეძრთა სპითა, წარმოიყვანა დარეჯან და ვახტანგ და ჩამოვიდა იმერეთს, მიეგებნეს დადიან-გურიელი და ჩხეიძე სეხნია. ამის-თჳს ვერღა-რა წინა-აღუდგა ბაგრატ მეფე და წარვიდა ქართლს: მაშინ ოსმალთა მოსრნეს, მოსტყვენეს იმერეთი, შემუსრნეს მრავალნი ხატნი და ჯვარნი, მოსწვეს ქვეყანანი და ეკკლესიანი ქს. ჩქჲწ, ქრ. ტნვ:

კვალად დარეჯან და ვახტანგ ჭუჭუნა-შვილი:

დასვეს დარეჯან და ვახტანგ მეფედ და წარვიდა თჳშა აღთჳთა სავსე ახალ-ციხეს: მაშინ დარეჯან და ვახტანგ ჰყვნეს სანდოა თჳისად ღაშხაი შვილა ხოსია თავ-ლეჩხუმისა და ჴსცნო მირონიცა დარეჯან ხოსიას და განაგებდნეს იმერეოსა: შემდგომად შეიზრახნეს იმერნი, გარდმოიბირეს ხოსია და შეუჩინეს დარეჯანს და ქუთათის ციხესა შინა, აღმკაზმელი თჳისა თჳისისა

(1) ქრისტიანეთა უნდა.

დილასა დარეკვან დედოფალი მოჰკლა შუბითა ხოსიამ. ხოლო იმერთა ასპარეზსა ზედა მიმომთხველი ვახტანგცა მოჰკლეს, მოიყვანეს გურიელი დემეტრე და დასვეს მეფედ, ქს. ჩქდ, ქრ, ტნგ:

ით, გურიელი დემეტრე:

შემდგომად მცირედისა ჟამისა შეიპურეს დემეტრე გურიელი იმერთა, აღმოხადნეს თვალნი და განაძეს: მაშინ ასლან ფაშამ წარმოავლინა ძე ქაიხოსრო გურიელისა გიორგი და დასვა იგი გურიელად: ხოლო შანაზ მეფესა ჰსთხოვეს იმერთა ბაგრატ მეფე: მან წარმოუვლისათ და დასვეს იგივე მეფედ იმეროა ქს. ჩქათ, ქრ. ტნზ:

კვალად მეფე ბაგრატ დ, თ წელი ჰმეფა:

არამედ კვალადცა ამავ ქორონიკონსა ჩხეიძე სეხნიამ არა ინება მეფობა ბაგრატისა და აღიღო მოპარვით და ზჯკვით ქუთათისის ციხე და მისცა ოსმალთა და მიერით უპურვით დღედმდე: მერმე შეიკრიბნა იმერნი სეხნიამ და მოიყვანა დადიანი და მოავდა მეფესა ზედა: ხოლო ბაგრატ მეფე-მან შემოიკრიბა რაჭა-ლეჩხუმი და ოკრიბელნი, შეიბნეს ჩხარს, იქმნა ბრძოლა და მოსწყდნეს ორგნითვე, იძლია სეხნია ჩხეიძე, მოჰკლეს იგი და მოსწყდეს სპანი მისთანანი: ხოლო დადიანი იღტოდა ოდიშსავე და დაიპურა ბაგრატ უმეტესად იმერეთი: გარნა კვალად არა დასცხრა დადიანი, რამეთუ შური აქუნდა ტოლისა თვისისა თამარისა-თჳს, რომელი იყო ფრიად კეკლუცი და ალმატებული შვენიერებითა სრული უმეტესად, შემოიკრიბა სპანი, მოვიდა და მიერთვნენ სრულიად იმერნი: მაშინ მოუხდა ბაგრატ მეფესა ქუთათისს ქს. ჩქოა, ქრ. ტნთ: ხოლო 279
ბაგრატ მეფე წარვიდა რაჭას და დადიანი დადგა გეგუთს, არბევდეს იმერეთსა: მაშინ ბაგრატ მეფე-მან შემოიკრიბნა რაჭა ლეჩხუმნი და რაოდენნიმე იმერნი მისთანანი, ჩამოვიდა, ეწუო გეგუთს დადიანსა, ბრძოლასა იძლია დადიანი, მოსრნეს სპანი მისნი და ლტოლვილი დადიანი შეიპურეს კვალად და მისთანა მრავალნი სხვანი, მოართვეს ბაგრატ მეფესა და დაიპურა იმერეთი: მერმე დადიანი ითუცა ერთგულებასა ზედა და განუტევა, ვინადგან ჰყვა დაჲ ბაგრატ მეფისა ცოლად: არამედ გიორგი გურიელი იყო კაცი მხნე, შემმართებელი, მშვილდოსან-მახვარეზე რჩეული, უღუთო, მესისხლე და ტყვის-მსყიდველი უწყალო: ამან მოსრნა მეკობრედ მოსრულნი ათხაზნი გურიას მრავალ-გზის. გარნა ეტრფიალა ცოლსა ბაგრატ მეფისასა თამარს, მცდელობდა წაგვრასა და თვით შერთვასა და ვერ ეწია. ამის-თვის ევედრა ფაშას, რათა წაგვაროს ბაგრატ მეფესა და მისცეს მას და აღუთქვა ქრთამი დიდი და შესწირაცა ორგულებასა ზედა ხოსთქრისასა ბაგრატ: ხოლო ფაშამ მაჰმადიანობითა და ქრთამისა-თჳს არღა-რაი გამოიკითხა და წარმოემართა ბაგრატსა ზედა: ესე ჰსცნა ჩხეიძე-მ რისტომ და აუწყა ბაგრატ მეფესა. მაშინვე ბაგრატ წარვლინა თამარ ცოლი თვისი ციხესა შინა კვარას და თვით შეიკრიბა სრულიად იმერნი, მოვიდა

ფაშაცა და გურიელი მისთანა ქუთათისს, ეკვეთა ბაგრატ სპითა თვისითა და იქმნა ბრძოლა. გარნა იფლტოდნეს ამერნი და ბაგრატ უთვალობით ვერღარა იფლტოდა, შეიპყრეს და მოგვარეს ფაშას ქს. ჩქობ, ქრ. ტჲ: მაშინ ბაგრატ ეყედრა ფაშასა და აღუთქვა ქრთამი დიდი, რათა ჰყოს იგივე მეფედ: ხოლო ფაშამან იხილა რა, რამეთუ არა ძალუძდა შორვნა თამარისა და შემუსრვა ყვარყნ ციხისა. ამისთვის მიიღო მეფისა და გურიელისაგან ქრთამი დიდი, მისცა ამერეთი ბაგრატსვე და ბაგრატ ქრთამისათჳს მისცა წინდად ძე თვისი ალექსანდრე (რამეთუ ესე ალექსანდრე იყო შობილი ლეჩხუმელის კოჩილას ტოლისაგან, რომელსა ბაგრატ მეფე თანაყოფთა ძიძვად და ვისადაგან არა ესვა სხვა ძე ბაგრატს ესე მოიყვანა, უწოდა ალექსანდრე და ზედა ძედ თვისად): ხოლო ფაშამ წარიყვანა ალექსანდრე და წარვიდა. შემდგომად ამისა ზამთარსა ამას შეიკრიბა ბაგრატ მეფეამან სპანი და წარვიდა შურისგებად გურიელსა ზედა. ვერ წინაალუდგა გურიელი, მოსტყვენნა და მოსწყვა გური და წარმოვიდა ალაგითა და იავარით: ხოლო ვისადგან კვლაღა მოეგრობანეს დადიანი ლევან და მეფე შანაზ და მარიამ ჰყვა ცოლად შანაზ მეფესა. ამისთვის განაძლეს მზახლობა და სთხოვა ლევან დადიანსა ძე მისი მანუჩარ საქმრად ძისა თვისისა ვრჩილის ასულის დარეჯანისათჳს: ამან ლევან წარმოუგზინა ძე თვისი და მისრული მანუჩარ აქორწინეს დარეჯანისათანა. გარნა ურმა და ქალი იუჭნეს წლისა ზ. ესე იხილა ბაგრატ მეფემან, რამეთუ არა კეთილობდა მისდა, აუწყა მსახურთა ურმისა მანუჩარისათა: „რამეთუ ჴნებავს შანაზ მეფესა წარგზინებად მანუჩარ წინაშე უფუისა ტფუნეთ:“ შეშინდნეს იგინი და არღარა გამოიკითხეს ზაჟვა იგი, წარმოიპარეს ურმა იგი და მოგვარეს მამასა თვისსა: შემდგომად მოადგა ბაგრატ მეფე ქუთათისს, აღიღო ციხე და გამოიყვანნა ოსმალნი ქს. ჩქოდ, ქრ. ტჲბ: ამისათჳს მოვიდა დესპანი ასლან თუშის ახალციხელისა და აღუთქვა მოცემა ალექსანდრესი ძისა ბაგრატისა, რათა მისცეს ციხე ქუთათისისა მათვე. ხოლო ბაგრატ განზრახვათა იმერთათა მისცა ციხე ოსმალთაგე ყოველითა მათითა და დაიპყრეს მათვე: შემდგომად უშვა თამარ დედოფალმან ბაგრატს ძე გიორგი ქს. ჩქოჳ, ქრ. ტჲდ და განიხარა ფრიად მეფემან:

ხოლო ყამებთა ამათ შინა იყო კირთება ოდიშს ათხაზთაგან, რამეთუ ვისადაგან განდიდნა ჭყონდიდელი ჩიქოანი, რომელი გამოეპარა ვახტანგ მეფესა შულავრიდამ, მოვიდა და დაიპყრა ჭყონდიდლობაცა და იქმნა მისანდო ლევან დადიანისა ყოველსა შინა. ამან მოიყვანა ძმა თვისი კატია და ასწრახა ლევანს მიცემად სალიპარტიანოსი, რამეთუ ამისაგან დაიპყრას ლეჩხუმიცა ლევან დადიანმან: ესე კატია იყო გორდელი მდაბალი ასნაური, რომლისა მამა სვანეთს ტფილითით თვისთა ზიდვიდა თათჳლსა და გამოიზრდებოდა და ესე კატია ძმის ჭყონდიდელისაგამო განდიდნა და იქმნა პატივცემულ მეფეთაგან და ამის გამო უსმენდეს ლეჩხუმელნიცა: მერმე ლევან დადიანმან მისცა სალიპარტიანო და თვისად მისანდობელად ჰყო ფრიად, რამეთუ იყო კაცი მხნე და შემძლებელი საქმეთა. არამედ ულთო და მესიხლე, ასწრახებდა დადიანსა და მოსრვიდიან წარჩი-

ნებულთა ოდიშისათა: ხოლო მივიდა რა არჩილ ახალციხეს და გიორგი გურიელი-ცა, რომელნი მცდელობდენ გამეფებად იმერეთს ორნივე: ესე იხილა ბაგრატ მეფე-მან, ეზრახა გიორგი გურიელსა და მისცა ასული თვისი დარეჯან ცოლად, ნაშობი თამარისა-გან, რათა დაუტეხოს ტრფიალებაცა თამარისა და მცდელობდა მეფობასა იმერეთისა. მოიყვანა გურიელი და აქორწინა ქს. ჩქოზ, ქრ. ტჯე და მოიმტკიცა ამით გურიელი: ხოლო რა მოვიდა ახალციხიდამ სურამს, სურამიდამ ეზრახა იმერთა და მიერთნენ ყოველნი იმერნი არჩილს და დადიანი ლევან, გაღანამცა მოიყვანეს და დასვეს მეფედ ქუთათისს ქს. ჩქოჭ, ქრ. ტჯვ, სეკდემბერში:

კვალად მეფე არჩილ, ა წელი ჭმეფა:

ხოლო ბაგრატ წარვიდა გურიას და დედოფალი თამარ დაშთა ციხესა სკანდას. მოადგა არჩილ მეფე, გამოიყვანა თამარ და მისცა დადიანსავე ცოლად და მოიყვანა ძე დადიანისა სიძე თვისი და ჰყვანდა თვის-თანა: მაშინ ბაგრატ შეწევნითა გურიელისათა ევედრა ასლან ფაშას და მან აღუთქვა შეწევნა: ამავე ჟამთა წარიპყრა მეფე-მან გიორგიმ ძე ბაგრატ მეფისა ალექსანდრე ახალციხიდამ და მოსრნეს მონანი ალექსანდრესნი: ესმა ბაგრატ მეფესა, შესწუხნა, რამეთუ მოკუშდარ იყო ძე მისი გიორგი და არა ესვა სხვა ძე, რათა არა მოკლან იგიცა: მაშინ ასლან ფაშამ აუწყა ხონთქარსა ყოველი ყოფილი, განრისხნა და წარმოავლინა ზღრუმის ფაშა სუას 280 აქეთი სპითა, მოსრულს ფაშას მიეგება ბაგრატ მეფე და გურიელი: არამედ არჩილ მეფე-მან შემოიკრიბნა სრულიად იმერნი, შეიფიცნა და ლამოდა ბრძოლასა. გარნა ჩამოვიდნენ აგვისტოსა შინა ოსმალნი იმერეთს, განევლტვნენ არჩილ მეფესა და მიერთოდნენ ბაგრატს: ამისი მხილველი არჩილ მეხე წარვიდა რაჭას და რაჭველთა შეჰკრეს მთა: მიჰყუნენ ოსმალნი არჩილს. მაშინ ზრეითის მთასა ზედა უწყეს რაჭველთა ცემა თოფთა ჯიხურებთ-გამო ოსმალთა და მოჰკლეს სასზეველი ჩაჯავაძე და სხვანნი მრავალნი და უმეტეს ოსმალნი მოსწყვიტნეს. არამედ სიმრავლითა სძლეს ოსმალთაგე, გარდვიდნენ რაჭას, მოსწყნეს, მოსტყვევნნეს, უკმოიქცნენ და დასდგნენ კვახჭირს: ხოლო არჩილ მივიდა კულბითს და აუწყა სანქე თვისი ყოველნი ზღრუმის ფაშასა. მაშინ ზღრუმის ფაშამ მოჰკვეთა თავი ასლან ფაშასა, მერმე მოსტყვევნა და მოსრნა ურჩნი იმერეთს და დასვა ბაგრატ მეფედ და წარვიდა თვით ქს. ჩქოთ, ქრ. ტჯზ:

კვალად ბაგრატ მეფე დ, ბ წელი ჭმეფა:

ხოლო ბაგრატ მეფე-მან მოიმტკიცა იმერნი, შემოიკრიბნა და წარვიდა ოდიშს, უწყო დადიანი ლევან სპითა და ბრძოლასა იძლია დადიანი და წარგვარა კვალად ცოლი თვისი თამარ და

შეირთო თჳითჳე და მოვიდა ქუთათისს გამარჯჳებული: მაშინ ლევან დადიანი ეზრახა გურიელს გიორგის და მისცა ძე თჳისი მანუჩარ მძევლად, დაიხსვა იგი და დაიპყრა ოდიში მანვე: შემდომად მცირედისა ხანისა მოკუდა დადიანი ლევან ქს. ჩქჱ, ქრ. ცჲდ: მაშინ მოითხოვეს ოდიშართა ძე ლევან დადიანისა მანუჩარ გურიელის გიორგისაგან საყოფლად დადიანად: არამედ ვინადგან არღარა ვინ იყო მკჳიდრი ოდიშისა. ამისთჳს ეზრახა გურიელი ოდიშართა, რათა ჰყონ იგი დადიანად: ხოლო წარჩინებულთა ოდიშართ განამგრნეს ციხენი უოველნი და მიუთხრეს გურიელსა: „ვიდრემდის ცოცხლებით არს მანუჩარ არავის მივსცეთ ციხენი და ქვეყანანი:“ ამისამან მსმენელამან გურიელმან მოჰკლა ურმა იგი მანუჩარ, რამეთუ ჰგონებდა შემდგომად სიკუდილისა დაიპყრას ოდიში და წარვიდა დაბერობად ოდიშისა: გარნა მისგამო ოდიშართა სჩნდათ იგი, ვითარცა მესისხლე თჳისი, ვერ შევიდა ოდიშს და მოვიდა გურიასვე: ხოლო არჩილ წარვიდა კულბითიდამ დვალეთს და მუნ დასდგურნა დედაწულნი თჳისნი და თჳით მოვიდა ჩხერის ციხესა შინა და ეზრახოდა მუნიდამ იმერთა რვა თთჳს. არამედ ვერა რაისაღა მუოფელი წარვიდა დვალეთსვე: მერმე მივიდა ფაიქომს და იდგა წელსა ერთსა მუნ: შემდგომად უწუებული ძმისა თჳისისა გიორგი მეფისაგან წარვიდა რუსეთს ქს. ჩქჱა, ქრ. ცჲთ, განვლო დედაწულით, სჱთა რუსთა მეფისათა ჩერქეზი და მივიდა თერგს, მუნ ჩაჯდა ნავსა და განვიდა აშტარხანს: მაშინ მოკუდა მეფე რუსთა თეოდოსე და დაშთა არჩილ სამწელ აშტარხანს: ხოლო დღესა ახალწლისასა აღუთეს ღამჱარი დიდი სამსჭვალსა, მოეკიდა ცეცხლი სასვენსა მას, რამეთუ არიან სახლნი სრულიად ხისანი და დაიწუნეს უოველნი საწმიდენი და საგანძურნი არჩილისანი. არამედ ჴპოვნეს სამსჭვალნი და ნაწილნი უვნოდ, კვალად დაუკდომელი, დაუწვავი ცეცხლსა მას შინა: გარნა შემდგომად შეამკო სამსჭვალი კვალად არჩილ მეფემან: მერმე მეფემან იოანე და პეტრემ მიიუვანეს მოსკოვს არჩილ და პატივსცეს მეფებრ და იმეოფებოდა მუნ პატივცემული: ხოლო იმერეთს მოკუდა ბაგრატ მეფე ქს. ჩქჱა, ქრ. ცჲთ და დაუვლეს გელათს და ვითარ არღარა ვინ იყო, ტომი მეფეთა მოიუვანეს გიორგი გურიელი იმერთჳ და დასვეს მეფედ:

კ. გიორგი გურიელი, ბ წელი ჴმეფა:

არამედ ოდიში იყო უპატრონოდ და კაცია ჩიქოანი იყო თჳე და განგმე მათი: ამან მოსრნა მრავალნი შემძლებელნი და წარჩინებულნი ოდიშისანი, განზრახვითა ძმისა თჳისისა ჭყონდიდლისათა, რამეთუ ეტყოდა განზრახვათა შინა: „მას ეუოფის ერთი თოფი.“ ესე იგი არს სიკუდილი ვისიცა ნებავსთ. ამით მოიუვანა ოდიში ქვეშე თჳისსა, ვიდრე ჳერობამდეცა თჳისად: გარნა იყო ჭირი დიდი ოდიშს, ვითარცა აღვსწერეთ და უმეტეს ათხაზთაგან, რამეთუ მოვიდოდიან ნაგებითა და ხმელითა და სტყუევნიდიან, დაიჳერეს ვიდრე ეგრისის მდინარედმდე და დაშენებადეს თჳით ათხაზნი და არღარა იყო დრანდის და მოქუს ეპისკოპოსნი: ხოლო შემდგომად

მოკუდა კაცია ჩიქოანი და დაიპყრა ლიპარიტიანობა ძე-მან კაცისა-მან გიორგი-მ უმეტეს მა-მისა თვისისა და სრვიდა უწყალოდ და ჰყიდდა ტუეად ოდიშართა, რამეთუ ემცო მამასა მისსა არა დატეებება ჩქმიანისა და კოხუსკიათა დაიპყრობს: ხოლო გიორგი გურიელ-მან განირისხა ღმერთი. განუტევა ცოლი თვისი დარეკვან, ასული ბაგრატ მეფისა და შეირთო სიდედრი თვისი დედოფალი თამარ ცოლად: ამას კუნრა იმერეთი და მცდელობდა ოდიშსაცა დაპყრობად. არამედ გიორგი ლიპარიტიან-მან მოიყვანა ძე ლევან დადიანისა, საშობი მხევლისა-გან ლევანე და დასვა დადიანად სათნოებისა-თჳს მეგრელთა და წინა-აღმდეგად გურიელისად: ხოლო გიორგი მეფესა ქართლს ჰყვანდა ძე ბაგრატისა ალექსანდრე, შეუძლდა პყრობა იმერეთისა გურიელისა-გან და არა პყრობა ძმისა თვისისა არჩილისა. ამის-თჳს ეზრახა უსუფ ფაშას, რათა ჰყოს ალექსანდრე მეფედ იმერთა: განიხარა ფაშამ და მოითხოვა მის-გან ალექსანდრე: მაშინ წარუვლინა გიორგი მეფე-მან ნიშნითა ოვისითა და პატივითა ქს. ჩქბბ, ქრ. ჩო. ესე აუწყა ფაშამ ხოთქარსა. ხოლო ხოთქარ-მან მოსცა ხალათი და ხრმალი და იმერეთი ალექსანდრეს და ებრძანა უსუფ ფაშისად მეფედ ყოფად მისი იმერეთს: მსმენ-მან ბრძანებისა-მან ჩამოიყვანა ფაშამ ალექსანდრე. ხოლო გურიელი წარვიდა, ვერ წინა-აღმდგომი, გურიას და დასვა ფაშამ ალექსანდრე მეფედ: შემდგომად წარ-ვიდა ახალ-ციხესვე ფაშა და დედოფალი თამარ მიჰიდა ოდიშს, რათა არა მიერთჳნეს ოდიშარნი ალექსანდრეს. არამედ მუნ მოკუდა თამარ დედოფალი ქს. ჩქბგ ქრ. ჩოა (ოქმულ არს, რამეთუ იყო მიდგომილ და შობასა შინა შვა ტყეხლი და მოკუდა): ხოლო შემდგომად კაცია ჩიქოანის სიკუდილისა სატოლარი მისი და დედის-ნაცვალი გიორგი ლიპარიტიანისა, დის-წული შოშიტა ერისთჳსი შეირთო გიორგი გურიელ-მან ცოლად და ამათ-გამო მცდელობდა პირველ ოდიშს 28 და აწ უმეტეს იმერეთსაცა:

კა, მეფე ალექსანდრე დ, ზ წელი ჰმეფა:

და დაჯდა ალექსანდრე მეფედ ქს. ჩქბგ ქრ ჩოა: მაშინ განდიდებულ იყო აბაშიძე პაატა და მორჩილებდნენ სრულიად მარგველნი, ისება ალექსანდრემ მომტკიცება მისი და მისცა დად თვისი დარეკვან ცოლად, სატოლარი გურიელის გიორგისა და მიქელაძე გიორგის დის-წული იყო პაატა და მოიმტკიცნა იმერნი ამით: არამედ გურიელის-გამო გიორგი ლიპარიტიან-მან, შოშიტა რაჭის ერისთავ-მან და ბეჟან ლორთქიფანიძემ არა ინებეს მეფობა ალექსანდრესი, შეი-კრიბნენ და მიერთნეს ესენი გურიელსა. არამედ გურიელ-მან ბრძოლად წარმოსრულ-მან, განსძარ-ცვა ხატი ლანჭურნის (1) ღუთის-მშობელი, და ჰყო სამკაულად თვისად: შემოიკრიბა გურია, მო-ვიდა სარიანოს, მიერთნენ ჩიკვაძენი, მურმე ლიპარიტიანი ოდიშარითა, რაჭის ერისთავი რაჭველით, ლორთქიფანიძენი და ლეჩხუმელნი: ხოლო ალექსანდრეს დაშთა აბაშიძენი და ზემოურნი და მი-

(1) კლაქრის უნდა.

ქელაძე გიორგი და მარგველნი: ეწუენეს როკითს ურთიერთ და იქმნა ბრძოლა ძლიერი ქს. ჩქ. ქრ. ტობ: დაიკოდნეს და მოისრნეს ორგნითვე უმრავლესნი. შემდგომად მოკლეს გიორგი გურიელი (იტყვიან უცნაურითა კვეთებითა მოკვდა) და იღლტოდნეს სპანი მისნი, მოკლეს კვალად რაჭის ერისთავი შოშიტა, სხვანი მოსრვიდნეს და შეიპყრობდნეს უამრავთა: ხოლო ლიპარიტიანი იღლტოდა ოდიშს და მოიქცა ალექსანდრე გამარჯვებული: არამედ აქეთ მოკლეს აბაშიძე ლევან და პაატა დაჰკოდეს: შემდგომად ჴერხბილნი გურიულ-ოდიშარნი და იმერნი დაჰყიდნეს ვეცხლსა ზედა და დაიპყრა ალექსანდრე-მ კვალად იმერეთი: ხოლო გურიას დასვეს მალაქია, ძმა გიორგი გურიელისა გურიელად და ძენი გიორგი გურიელისანი წარვიდნეს ახალციხეს: მაშინ ალექსანდრე მეფე-მან წარუვლინა მახარობელი გიორგი მეფესა: „რამეთუ მექმნეს მე შენ მიერ ყოველნი, აწ მეყავ მონად და ძედ შენდა და მომეც ასული შენი ცოლად:“ ესმა გიორგი მეფესა, განეხარა. არამედ მოემცნო ასულისა თვისისა დაწინდვა დავით ერისთავისაგან: კვალად წარუვლინა ალექსანდრემ და მოითხოვა ასული ღუარსაბისა ქალენე და ძმის-წული გიორგი მეფისა: ესე ალეთქვა მეფესა გიორგის მოცემად: გარნა ალექსანდრეს არა ერჩდა რაჭის ერისთავი პაპუნა ძე შოშიტასი. ვინადგან მოუჴრობდა გიორგი მეფე და იყო მეგობარ პაპუნასი და ჰსცნა-ცა ალექსანდრე-მ, რამეთუ არა ნებავს გიორგი მეფესა მზახლობა ამისი. ამისთჳს შემოიკრიბნა სპანი იმერთა და წარვიდა რაჭას ანუ დაიმორჩილოს ანუ მიუღოს რაჭა, შევიდა და გარღვეულ მთა წუთისა, ვეღიეთისა და მოადგა ნინიას ციხესა და მარბიელთა მოსწვეს, მოსტეხეს ბანები მრავალნი: მაშინ გიორგი მეფე-მან მოაშველა ზაალ ხერხეულიძე სპითა პაპუნას. იხილა პაატა აბაშიძემ ნიჭიდი პაპუნასი, რამეთუ მიეწურათ მარგველთა წაღებად ნინიას ციხე, მიზეზ-ჰყო ქართველნი და არღარა ინება მარგველთ-აგან ციხის აღება და დაპყრობა მეფისა-გან. ეტყოდა მეფესა სპათა მოსლვასა, უსმინა მეფე-მან და ჩამოვიდნეს იმერეთსავე:

შემდგომად მოკუდა პაატა აბაშიძე დაკოდითა მითვე: ხოლო ალექსანდრე-მ მოიყვანა დაჲ თვისი დარეჯან, განატევებინა პაპუნა ერისთავს ცოლი, ასული ბეჟან ლორთქიფანიძისა და შერთო დარეჯან დაჲ თვისი და მოიმტკიცა იგიცა: არამედ შემდგომად ძმისა თვისისა სიკვდილისა განდიდნა აბაშიძე მალაქია, რომელი იყო ნაბერალი და იწოდა გიორგი: ამან მოიყვანა მეორედ ცოლად ნატოლარი გიორგი გურიელისა და კაცია ჩიქოანისა მდიდარ ფრიად და შეირთო იგიცა და თაობდა ზემო-მხარსა ზედა უფრო ძმისა თვისისა: ამას ემზახლა ქაიხოსრო გურიელი და სთხოვა ასული ელენე, რომელი ჰყვანდა ჴირველისა ცოლისა-თჳსა, რამეთუ ესე ქაიხოსრო ძე გიორგი გურიელისა, რაჟამს მიიდა ახალციხეს, მოსცა ფაშა-მან სპანი, წარმოვიდა და დაიპყრა გურია ქს. ჩქე ქრ. ტოგ: ხოლო მალაქია ბიძა მისი წარვიდა ახალციხეს: ესე მალაქია კვალად ფაშამ შემოაწუნარა და აღუთქვა ქაიხოსრომ უფუებელობა მალაქიასი. არამედ მოსრული გურიას შეიპყრა ზაკვით ქაიხოსრომ მალაქია და აღმოხადნა თვალნი ბიძასა თვისსა: ესმა ფაშას, აღუმნდა ფრიად და მცდელობდა შურის-გებასა ქაიხოსროსასა: შემდგომად წარმოავლინა შავშეთის ბეგი

მცირითა სჯითა მოკითხვად გურიელისად და ამცნო ბეგსა, რათა მოჰკლას იგი: მოსრული ქაიხოსრო-მ ისტუმრა ბეგი. შემდგომად ისტუმრა ბეგ-მან და თავის-წინაობასა შინა მოჰკლეს ქაიხოსრო გურიელი ქს. ჩქვთ ქრ. ცოზ, წარიღეს თავი მისი და წარვიდნენ და გურიელად დაუტევეს მალაქია უთვალო: შემდგომად მცირეს ჟამსა მოითხოვეს გურიელთა ძე გიორგისა და ძმა ქაიხოსროსი მამა უსუფ ფაშისა-გან, რომელი მუნვე იყო ახალ-ციხეს და აღუთქვეს ქრთამი დიდი: ფაშამ წარმოუვლინა და ჰყვეს გურიელად ამასვე წელსა: ამან მამიამ მისცა შემოქმედ-ლობა მალაქიას და ჰყო მოსაზრად: მერმე ამანცა მოითხოვა ძმისა თვისისა დაწინდული გიორგი აბაშიძის ასული ელენე, მიიყვანა და ქმნა ქორწილი:

ხოლო გიორგი ლიპარიტიან-შან იხილა, რამეთუ მოსწყდნენ ძლიერნი იმერეთისანი რა-კითხ ომსა შინა, იწყო ღვენ დადიანისა-გამო ღალატით სრვა და კლვა წარჩინებულთა ოდა-შისათა, უიდვა უწუალოდ ტყვეთა მაჭმადიანთა ზედა და ეპერა სალიპარიტიანო და ნებითა მისითავე იყო ღვენ დადიანად: ამან ღვენ მოიყვანა ნებითა ლიპარიტიანისათა ტოლად და აღექსანდრე მეფისა თისათინ, ნაშობი თამარ დედოფლისა-გან, რათა მოიმტკიცოს ოდიში ძალითა ალექსან-დრესითა: ხოლო ლიპარიტიან-შან ამის-თჳს, რათა არღა-რა მოინებოს ალექსანდრე-მ ანუ გუ-რიელ-მან თავისად ოდიში. არამედ სახელით ოდენ იყო დადიანი ღვენ. გარნა მოქმედი უოველისაგე იყო ლიპარიტიანი: გარნა იყო ოდიშს ჴშირი დიდი გიორგი ლიპარიტიანისა-გან კლვითა და ტყვეთა უიდვისათა და უმეტეს ათხასთა-გან, რომეთუ მოვიდიან ლაშქრად და ახორებდიან ქვე-ყანათა ავაზაკობით და ცხადად: ხოლო ალექსანდრე მეფე-მან ცხადად ჰსცნა, რამეთუ არა ნებავს გიორგი მეფესა მოუშრობა მისი, განაცხადა მტკრობა მისი და მოუშრობა ერეკლე მეფისა, 282
მიუთხრა პაპუნა ერისთავსა არა შეხიზნვად გიორგი მეფისა: ესე არა უსმინა პაპუნა ერისთავ-მან, ამის-თჳს შემოიკრიბნა ალექსანდრე-მ იმერნი და შევიდა რაჭას და მოერთვნენ მუნ რაჭველნი და ლეჩხუმელნი თვინიერ ერისთვისა: მაშინ პაპუნა-მ განამაგრნა ციხენი და ადგილნი და წარვიდა ოდნ გიორგი მეფი-თურთ და სჯათა ალექსანდრესთა მოსწყვეს რაჭა და მოადგნენ ჯუკორს, ვერ წინა-აღუდგნენ გიორგი მეფე და პაპუნა და შევიდნენ გლოლას, მივიდნენ სჯანი ალექსანდრესნი და მოსწყვეს უწერა. მუნით უკმოიქცნენ კვალად მოსწყვეს რაჭა ქს. ჩქვზ, ქრ. ცოე და ჩამოვიდა იმერეთს ალექსანდრე მეფე. არამედ პაპუნა-მ დაიპყრა უმეტესად კვალად რაჭა, რამეთუ მოსწყვი-ტნა მტერნი თვისნი და იყოფოდა თვისად:

ამავე ჟამთა მოვიდა არჩილ მეფე რუსეთიდამ მოწოდებითა ძმისა თვისისა გიორგისათა და მოიყვანა ძუნი თვისნი. ალექსანდრე და ამამუკა და იგინი წარავლინა დვალეთს და თვით მოვიდა რაჭას, განიხარეს ძმათა ხილვითა ურთიერთთა. შემდგომად ეხრახნენ იმერთა, რათა ჰყონ არჩილ მეფედ და წარავლინა არჩილ უირაჭის ხანისა-თანა დავით თურქისტანის შვილი, რომელი შეიპყრა შამხალ-მან. და აწ ნებითა შამხალისათა მოვიდა ჩერქეზსა შინა არჩილ მეფისა-თანა: ამას წარატანეს ძღვენი და არმაღანი დიდი და წარგზავნეს. ხოლო იმერთა მისცეს ხირი არჩილს: მოვიდნენ არჩილ

და გიორგი მეფესი და რაჭის ერისთავი მათ-თანა გველის-თავესა ზედა. მიერთო მათ ლიპარიტიანი გიორგი, ჭილაძე-მიქელაძესი და ბეჟან ლორთქიფანიძე: ხოლო გიორგი აბაშიძემ და სვიმონ ქუთათელ-მან არა ინებეს, რამეთუ ესე სვიმონ იყო ძე სეხნია ჩხეიძისა და განდიდებული: გარნა თუ იყო მღუდელთ-მოყვარი. არამედ ტყვის მყიდველი, მეძავ-მემრუშე, კაცის მკლველი, ცრუ-ფიც, უწირავ-ულოცავი, ვითარცა განდგომილი იგულისე: ამათ მიერ შემოიკრიბნა ალექსანდრემ სპანი და წარვიდა გველის-თავს მეფეთა ზედა. ვინადგან ერისთავსა შინა-განმტყუნი მრავალნი ჰყვანდეს რაჭასა შინა და ლიპარიტიანსს ოდიშს და ლეჩხუმელნი იყუნეს ალექსანდრეს კერძოდ და სპანიცა ალექსანდრესი მრავლობდნეს, რამეთუ მათ არა შემოჰკრებოდათ კერედ: ვერღარა წინა-აღუდგნეს ალექსანდრეს. არამედ წარვიდეს ოდიშს: ხოლო შემდგომად ეზრახა ლიპარიტიანს ალექსანდრე მეფე და მისცა თავობა ლეჩხუმისა და ვინადგან იყო ლიპარიტიანი უღონო, ცრუ-ფიც, უპირო, ტყვის-მყიდველ მიერთო ალექსანდრეს: ხოლო არჩილ მეფე-მან ჰსცნა, რამეთუ მიეიდა დავით შეწევნითა შამხალისათა ყირიმის ხანისათა და იგი აღძრულ-იყო შეწევნად არჩილისად წინაშე ხონთქრისა: ამის-თვის ინება არჩილ წარსლვა ყირიმს და მიეიდა ათხაზეთს, მოეგება შარვაშიძე, ისტუმრა პატივით, ვითარცა მეფე და იყოფებოდა ზუფს ყამ-რაოდენმე. არამედ ვერღარა მშოვნელი გზისა უკმოიქცა და მოვიდა ოდიშს: გარნა ვინადგან ზავ-ექმნათ ალექსანდრეს და ლიპარიტიანსა, ვერღარა დაადგრეს ოდიშს და მოვიდნეს სამცხოსა-სამიქელაოს არჩილ და გიორგი მეფენი და ეზრახნეს ალექსანდრეს, რათა მისცეს გზა წარსლვისა: მიუგო ალექსანდრემ: „უკეთუ მომცეს ფიცი არღარა შეცილო იმერეთს განგიტევებ და წარგვედ რუსეთს, უკეთუ არა, არა ბეე გზა:“ მაშინ ვინადგან არღარა იყო სხვა რაიმე ღონე, მისცა ფიცი არჩილ და წარვიდა რაჭას: მერმე მიეიდა დიგორს და წარიყვანა ძმის-წული თვისი ძესი ლევანისანი. ქაიხოსრო, ვახტანგ, დომენტი და იოფებოდა დიგორს:

ხოლო გიორგი მეფე წარვიდა გურიას და გურიელ-მან მამიამ ისტუმრა პატივითა დიდითა. არამედ მთავართა მუნებურთა უმეტეს და მეფესა ნიჭვიდა მათ. ამის-თჳს აზრახეს მამიას: „სებავს გურია გიორგი მეფესი თვისად:“ არამედ მამია ვინადგან, ერმა იყო ისმინა მათი, რომელნიმე შეიპურნა და სხვანი უპატიო ჰყვანა: ამისი მხილველი გიორგი მეფე წარვიდა გონიას, მოეგება თავდგირიძე აჭმად-ბეგ, რამეთუ იყო გამაჭმადიანებული და დიდითა პატივითა დაასადგურა და წარსაგებელითა თვისით უმასპინძლებდა რაოდესამე ყამსა: ხოლო ამ ყამებთა მოვიდა დავით სტამბოლიდამ, რამეთუ ელვა ფრიად ყირიმის ხანსა წინაშე ხონთქრისა. ამის-თვის სონთქრის-წარმოეგზინა ყაფუჩი თვისი და დავით მის-თანა: „რათა ჰკითხონ იმერთა, რომელი ჰნებავსთ არჩილ ანუ ალექსანდრე:“ დაუტევა ყაფუჩ-მან დავით ახალციხეს და თვით მოვიდა ალექსანრე მეფისა-თანა: ჰსცნა ალექსანდრე-მ ესე ვითარებანი და ინება მოკლვა ყაფუჩისა. აგრძნა ესე ყაფუჩ-მან და იგლტოდა ახალციხეს: ამ ყამთა მოსრულ იყო გიორგი მეფეცა ახალციხეს: ამან აღუთქვა ყაფუჩს ერთ-გულობა ხონთქრისა და მისლვა დედა-წულითა თვისითა ახალციხეს და ქრთამი

დიდი. მაშინ განუზრახა უაფუჩ-მან, რათა მოსწრან ბეჭედნი ყოველთა წარჩინებულთა იმერთანი და დასხვან სვინტატიკოსის წიგნსა ზედა არჩილისა-თვის. ,,და მე წარგმართო ყოველსი საქმესი თქვენსა:“ ხოლო გიორგი მეფე-მან ჰყო ეგრეთ და წარავლინა უაფუსი, მოსცა ხანთქარ-მან ამითი იმერეთი არჩილს, წარმოუვლინა ხრმალი და ხალათი და მოიღო მასვე უაფუჩ-მან და კბრძანა აზრუმის ფაშისა-თვის, რათა ჰყოს არჩილ მეფედ: მაშინ აზრუმის ფაშამ წარმოავლინა ქება თვისი სპითა დიდითა და მოვიდა ახალ-ციხეს სალამ ფაშისა-თანა: შეიკრიბნეს ესენი და წარმოიყვანეს გიორგი მეფე და დასდგნეს მთასა ფცრისათსა ზედა: ესე აცნობეს არჩილს დიგორს მეოთხეს, ჩამოვიდა რაჭას, მიეგება ერისთავი და სრულიად რაჭველნი და წარმოვიდა იმერეთს: ხოლო ალექსანდრე ვერღარა წინა-აღმდგომი წარვიდა ქართლს ერეკლე მეფისა-თანა და მან პატივით დაუსვენა: ხოლო ქება წარმოატანა გიორგი მეფესა მუსალმი სპითა დიდითა, ჩამოვიდნეს იმერეთს და მოვიდნეს ქუთათის არჩილის მეფისა-თანა, შთაიცვა არჩილ ხალათი ხანთქრისა და დაემორჩილნეს იმერნი ქს. ჩქე ქრ. ტოწ თვინიერ გიორგი აბაშიძისა:

კვალად არჩილ მეფე, ა წელი ჭმეფა:

მაშინ გიორგი მეფე-მან აღთქმისა-თვის მისცა ძმის-წული თვისი ვასტანგ ოსმალთა მმევლად: კვალად მისცა ელენი ძმის ასული თვისი ფრიად კეკლუცი და დაწინდული ალექსანდრე 283
მეფისა ქაიხოსრო იაშვილსა ცოლად და აკორწინა და შემდგომად მცირედისა წარვიდა თვითცა ახალ-ციხეს და წარიეყვანნა დედა-წულნი თვისნი რაჭიდამ სამცხეს: ხოლო არჩილ დაიპყრა იმერეთი: არამედ ვამთარსა ამას იხილა აბაშიძემ გიორგი, რამეთუ ვერ მწე-ექმნების არჩილს ოსმალნი, ეზრახა გიორგი ლიპარიტიანს, მოიყვანა ალექსანდრე ქართლიდამ. არამედ არჩილ მეფე არა დაუტევეს ჰპყრნა ერისთავ-მან, სვიმონ ქუთათელ-მან, მიქელაძემ გიორგიმ და ბეჟან ლორთქიბანიძემ: შეიკრიბნეს და ეწყვნეს გოდოგანს ურთიერთს, იქმნა ბრძოლა ძლიერი, იძლია ალექსანდრე და ივლტოდა ქართლს. ხოლო არჩილ მოიმტკიცა იმერეთი და მეფობდა მცდელობითურთ უკეთურებისა მოფხვრასა. არამედ ვისად-განაც ძლიერ-იუნენ მთავარნი ვერ შეუძლო: ხოლო ალექსანდრეს წედის ქართლს მდგომს ესმა სპათა დასხმა გიორგი მეფისა-გან, მსწრაფლ აიყარა და შევიდა გორის ციხესა შინა. ეგზავნა ერეკლე მეფესა, რათა მწე-ეყოს: ესე ყოველნი ნაზარალნი ხან მიეუთხრა უეცრად. ხოლო უეცრ-მან დესპანით ხანთქრსა და იქმნა ყოველნი, ვითარცა აღსწერეთ და შემდგომად შეუერთებისა გიორგი მეფისა, მცირე-მან არჩილ მეფე-მან შემოიკრიბნა სპანი იმერთა და გაემოადგა ციხესა ქუთათის, შეაშინებდა ფრიად, რამეთუ კლდეთა ხარშვიდიან და სწყამდნენ სიმილისა-თვის და ღამოდეს მოტეხასა ციხისასა. არამედ ლიპარიტიანი სპითა თვისითა ერთ-ბერძო მდგომ იყო, ამან მას ყამს სიხოვა არჩილს ლუხუმი და მოხა იქმნეს საუკუნოდ: ესე აღუქნდა არჩილს, გარნა აღუთქვა მიტეხა. აგრძნა ლიპარიტიან-მან, რამეთუ არა ჭნებავს.

ამის-თვის გამოიუვანნა ღმით ოსმალნი ციხიდამ, მისცნა ყოველნი საზრდელნი თვისნი და განამაგრა ციხე და თვით შასვე ღამესა იფლტოდა სპითა ოდიშს: დილასა იხილა არჩილ მეფე-მან, შეუძნდა ესე არჩილ მეფესა დიდ-ფრიად და უმეტესისა განდგომილებისა ყოფისა-თვის მოეცალა ციხესა და შემოიკიცნა კვალად იმერნი: ხოლო იქმნა საქმე საგლოველი, რამეთუ გამოვიდნეს ციხიდამ ოსმალნი და შემუსრეს ქუთათისის ეკეკლესია ყოვლად წმიდისა, დიდ-შვენიერად გებული, ვისად-გან ავნებდნეს ციხესა მუსიდამ ფრიად ქს. ჩქა ქრ. ცოთ: ხოლო გიორგი მეფე-მან ითვარ-ჰყო რუისს ტოლ-შეილი ალექსანდრე მეფისა და მიაბარა ძესი მისნი სვიმონ და გიორგი დავითს ქსნის ერისთავს, ნაშობნი დიდებულის ქალისა-გან: არამედ ალექსანდრე მივიდა ახალციხეს, წარმოვიდა ფაშა სპითა და ჩამოვიდნეს იმერეთს. განეკლტვნეს არჩილს იმერნი და მიერთნეს ალექსანდრეს. ხოლო არჩილს ვერღა-რა მოუსწრა ბარძიმ მდივან ბეგ-მან სპითა ქართლისათა და ამით ვერღა-რა იკადრა ბრძოლა და წარვიდა რაჭას, მუსიდამ მივიდეს ქართლს: ხოლო ალექსანდრე დასვა ფაშა-მან მეფედ ქს. ჩქა, ქრ. ცოთ:

კვალად მეფე ალექსანდრე, და წელი ჭმეფა:

შეუნიქცა ფაშა და წარვიდა ახალ-ციხეს. მაშინ არჩილ სცნა, რამეთუ ვერღა-რა დაიპყრობს იმერეთსა და კახთა თვით არღა-რა ინება მათი მეფობა, წარვიდა დავლეთს, იქიდამ რუსეთს მცირითა სპითა: არამედ შამხალ-მან მოიბირა ყილჩიყო ჩერქეზ ბატონი ყეენის-გამო, რათა შეიპყრას არჩილ და მისცეს ყეენსა. ხოლო ყეენ-მან აღავსოს ორნივე ნიშითა: მისრული არჩილ ჩერქეზს ისტუმრა ყილჩიყომ პატივითა, მერმე წარატანა ყოლაუზნი და წარგზავნა. არამედ არჩილს ენება ყილჩიყოსა თავისა-თან მოგზაურობა და ესე არა ინება ყილჩიყომ, რამეთუ აქუნდა მანკიერება. არამედ შეკრებული სპითა ეწია არჩილს და თვით ყილჩიყო არა გამოეცხადა. გარნა სპანი მოვიდნენ და ვითარცა არა რაი შიში აქუნდა გზისა არჩილს შეუპყრეს ორთა კაცთა კელნი არჩილს იმიერ და ამიერ და იწყეს სპათა არჩილისათა ჴერობა ჩერქეზთა: მაშინ იხადეს მახვილნი, რომელნი აქუნდათ დაფარულად მოსოზონთა აბაშიჩე სიკოლაოზ და შალიკა შვილ-მან, სცეს კაცთა მათ და გასთავისუფლეს მეფე, იხადა მშვილდ-კაპარჭი მეფე-მან და მოსრნა მრავალნი: მოუხდა მეფესა ჩერქეზი, სცა ოროლი. არამედ დაიპერა გრგოლ-მან იკისა-შვილ და ვერა ავნო მეფესა: შემდგომად განგლო ბრძოლითა მეფე-მან რაზმი მათი და წარვიდა ლტოლვით. არამედ გასწვიდა ცხენი მეფისა და ვერღა-რა ჰრბოდა: კვალად მოვიდნეს და მოეტევნეს მეფესა და ბრძოლა ძლიერად: მაშინ მოვიდა წარჩინებული ვინმე ლეკი და მოქუნდ ეტყოდა მეფესა: ,,რად მოიკლავ უებროსა თავსა, კმა არს სიმხნედ, რომელი დღეს ჰყავ შენ, აწ დაიმდაბლე თავი და მოგვეც ჩემდა, ვფუცავ განგარინო ყოველისა-გან:“ ისმინა მეფე-მან და ჰრქვა. ,,არა მიეცემო ჩერქეზთა. გარნა მოვალ შენდა:“ და მივიდა მისა-თანა და წარიყვანეს სახლსა ყილჩიყოსასა. ხოლო

ტოლ-მან უილჩიოს-მან მასვე დამესა წარავლინა მეფე ბასიანს და სპანი არჩილისანი დიგორს: ამისი მსმენელი მოვიდა შამხალი, რათა წარიყვანოს მეფე. არამედ ვერდა-რა ეწია უილჩიოს მიცემად, რამეთუ ბასიანელთა დედათა მოიხადნეს სამურველნი თვისნი და ეტყოდნეს ქმართა თვისთა: „ანუ დაიბურენით ესე და ქუდნი თქუენნი ჩვენ ანუ არა მიჰსცეთ არჩილ უილჩიოს:“ ამის-თვის გამოუტევეს მას დამესაგე არჩილ ცმითა თვისითა. ეგრეთვე დიგორელთა გამოუტევეს უოველნი ჴერობილნი და წარმოსრულნი მოვიდნეს ქართლს და იეოფებოდა არჩილ მეფე ქართლს:

ხოლო ალექსანდრე მეფობდა იმერეთს: მაშინ განუტევა დიდებულის ქალი, ვითარცა ტოლად მეოთი, რომლისა-თანა ესხნეს ძენი. სვიმონ და გიორგი უქორწინოდ და შეირთო გიორგი აბაშიძის ასული თამარ ი წლისა, ამასვე ქორონიკონსა და იქორწინა მისა-თანა: არამედ განძლიერდა ლიპარიტიანი გიორგი კლვითა და ტყვისა უიდვითა. არღა-რა ინება ლევან დადიანი, გასძო იგი და წარვიდა ქართლს არჩილ მეფისა-თანა. შემდგომად წარვიდა სტამბოლს და მოკუნდა შუნ და დაიჭირა ოდიში ლიპარიტიან-მან და არა იწადებოდა დადიანად. არამედ ლიპარიტიანად და თავობდა ლეჩხუმსაცა კნინღა დაჭურობად: ხოლო ალექსანდრე თუმცა მეფობდა, არა ეგდენ ნებასა შინა მისსა იუნჭენ, რამეთუ ფრიად განდიდნენ მთავარნი და ამან კვალად იწყო მტერობა გიორგი მეფისა და მოკვლობა ერეკლე მეფისა. ამის-თვის ენება კირთება ქართლისა: ხოლო მოვიდა რა ქალბალი-ხან, ეზრახა სახრალი-ხანს ალექსანდრე მეფესა, რათა ემტერონ გიორგი მეფესა. არამედ წარჩინებულნი იმერნი არა აუფლებდნენ ამას უოფად ალექსანდრე მეფესა. გარნა ალე- 284
ქსანდრე უცნობელად წარჩინებულთა, მორჩილითა თვისითა სპითა მიუხდა და მოსტუეენა ალი და წარმოავიდა: ესმა არჩილს ტაშაის-კარს მდგომს წარმოუდგა. არამედ ალექსანდრე მოვიდა იმერეთს და სპათა არჩილისათა დაუერეგინეს ტყვენი რაოდენიმე იმერთა: შემდგომად ეზრახნეს არჩილ და გიორგი მეფენი წარჩინებულთა იმერთა, არა ჯერ-უოფასა ესე ვითარებისასა. ვინადა-გან არს ყამი დიდი, რომელი არღა-რა უოფილ არს ჩვენ შორის და რათა შეასანონ ალექსანდრე მეფესა, რამეთუ იუო ესე ალექსანდრე მხნე, ახოვანი, ჭაბუკი და უხვი. არამედ კელად-მქცევი, ცუნდრუკი, ულთო, ტყვის-მეიდველი. ამის-თჳს სძულობდა ცოლი თვისი თამარ და მიზეზს უდგა განტევებად, აზრახა მამასა თვისსა, რაოა მისცეს გიორგი მეფესა: ხოლო აბაშიძე სიყუარულითა ასულისაჲ არღა-რა მიხედა უკუროებასა და აზრახა იმერთა, რამეთუ ზნითა წინა-თქმულითა სძულობდნენ ალექსანდრეს წარჩინებულნი, შეიკრიბნეს კათალიკოზი, ეპისკოპოსნი, ერისთავი პაპუნა და სრულიად წარჩინებულნი იმერეთისანი და მოადგეს სკანდის მუოფსა ალექსანდრეს, შეებურეს და წარგზავნეს მღუიმეს, მერმე სვერს: შემდგომად მისცეს გიორგი მეფესა, მიიუვანეს რუისს, მოაშთეს და დაფლეს მუნავე კკლესიასა შინა ქს. ჩქე, ქრ. ცპგ:

კვალად მეფე არჩილ, ა წელი ჴშეფა:

შთამოიყვანეს არჩილ და დასვეს მეფედ: ამასვე ქორონიკონსა მოვიდა გიორგი მეფე სა-ჩხერეს და იყოფებოდნეს მეფენი ზოგად: მაშინ ითმარ ასული აბაშიძისა ეზრახა გიორგი მეფესა, რათა შეირთოს და დაიპყრას მან იმერეთი. არამედ არა ჰყო სათნოთი არჩილისათი: მერმე ეზრახა აბაშიძე არჩილ მეფესა შერთვად ასულისა მისისა და დაიმკვიდროს იმერეთი. არამედ არა ჰყო არჩილ უსჯულოებისა-თჳს და ეტყოდა მოყვასსა ძისა თვისისასა ალექსანდრესსა და შერთვასა მისსა: ხოლო შემდგომად გიორგი მეფის წარსლვისა ისპასს, კაიზახან აბაშიძე-მ გიორგი, ლიპარიტიანისა-თანა ნებითა ასულისა თვისისათა და მოიპოვებს მოსათხოვებელად წოდებული ვინმე მეფეთა გიორგი ოდიშს, მოიყვანეს იგი და შერთეს ოამარ ასული აბაშიძისა და უწოდეს მეფედ ქს. ჩქვ ქრ. ტბე: ხოლო არჩილ წარვიდა დვალეთს და იყოფოდა მუნ:

კბ, მეფე გიორგი დ გოჩია ბ წელი ჴშეფა:

ხოლო ესე გიორგი უმსგავსო ყოველი-თურთ და შეუცვანი მეფობისა, უზნეო, გამოუცდელი, თვინიერ გლეხთა მუშაკობისა და იყო ხეიბარიცა. არამედ მართვიდა აბაშიძე გიორგი და თაობდა ყოველთა იმერთა ზედა, მორჩილებდნეს დადიანი, გურიელი და წარჩინებულნი: ხოლო შემდგომად წლისა ერთისა უშვერებისა მისისა-თჳს შემძულე იქმნა ქმრისა თვისისა თამარ და ინება განტევება მისი: მაშინ არჩილ მეფე მოსრულ-იყო ერწოს წარუვანებად მმის-წულისა თვისისა ვახტანგისა-თჳს დედა-წულიო, რომელი მუოფობდა სახლსა შინა აბაშიძისასა და წარვიდეს რუსეთს: კვალად მიუთხრა აბაშიძემ არჩილს, რათა შეირთოს ასული მისი თამარ განზრახვითა თამარისათა და იქმნეს მეფედ მარადის: არამედ არა-ჰყო არჩილ და წარიყვანა ვახტანგ დედა-წულით და წარვიდა დვალეთს და იყოფებოდა ზრამაგას ზამთარსა მას, მომლოდნე სპათა რუსთასა მერმე შეითქვნეს აბაშიძისა-თანა ყოველნი იმერნი და რაჭის ერისთავი შოშიტა, რამეთუ ჰპოვნა მომკუდარ იყო და განაძეს გიორგი მეფედ წოდებული, რომელსა გოჩიად სახელს-სდებდენ კიცხებით და მოუწოდეს არჩილს: მან არა ინება, ვინაჲ-გან უწუოდა მტირეს ყამის მეფობად, რამეთუ არღა-რა იყო ჴიო-მტკიცეობა. არამედ განრეყნილნი, ფიცის-მტეხელნი, ტყუის-მეტყველნი მხდომნი, მკრეხელნი, უგუთურნი, არა-თუ წარჩინებულნი, განა მდაბიურსიცა, მოქმედნი ამის ყოველთა, რომელთა ვსწერთ. არამედ მაიძულებელთა თვისთა-განვე წარმოვიდა არჩილ, მიეგებნეს სრულიად რაჭველნი, შთამოვიდა და დაიპყრა იმერეთი. ქს. ჩქყწ, [illegible] ტბვ:

კვალად მეფე არჩილ, ვ თთუცა ჭმეფა:

ამისა-მან მცნობა-მან სალიმ ახალ-ციხის ფაშა-მან აუწყა ჴვანთქარსა. ხოლო ხანთქარ-მან უბრძანა განძება არჩილისა: ამისთა-ოჯს სთხოვა ერეკლე მეფესა ფაშამ ძე ალექსანდრესი სვიმონ, რამეთუ იგი ზრდიდა მას პატივით, რათა ჰყოს მეფედ იმერთა: მოსცა ერეკლე მეფე-მან, მერმე ჩამოიყვანა სალიმ-ფაშამ იმერეთს. არამედ არჩილ ვერღა-არა წინა-აღუდგა, ვინაღ-გან იმერნი მიერთვნენ ფაშასა და სვიმონს და წარვიდა მასვე შემოდგომას რაჭას და დატევა ჯახტანგ ძმისა-წული თვისი მუნ, რამეთუ კვეკასი თოფლით კრულ-იყო და დედა-წულით ჭერღა-არა ვიდოდა, თვით არჩილ შეკლო ღიახვი, გარდავიდა თავგურს, დაჭყო ზამთარი იგი მუნ და გასაზაფხულს წარვიდა რუსეთს სპითა რუსთა-კელმწიფისათა:

კბ, მეფე სვიმონ, წელ-ნასევარი ჭმეფა:

ხოლო სვიმონ დაიბერა იმერეთი და წარვიდა ფაშა ახალ-ციხეს: შემდგომად შეეზრახა აბაშიძე სვიმონ მეფესა, წაგვარა ნასყიდა იაშვილს ტოლად მოთხოვილი ასული თვისი ანიკა და შერთო სვიმონ მეფესა და აქორწინა: ამავ ყამებთა მოკუდა ტოლი აბაშიძისა ბირველი, განუტევა მეორე ტოლიცა და შეირთო ქურივი ბაბუნა ერითვისა, ასული ბეჟან ლორთქიფანიძისა და დედა შოშიტა ერისთვისა და მოიმტკიცა ამით იმერეთი უმეტესად. არამედ ასულსა მისსა თამარს მსახურებდნენ იმერნი, ერჩდნენ და მარადის იუნუნენ ჭისაშე მისსა: ამას შეუძლდა სვიმონისა და დისა იოსების მფლობელობა. ვინაღ-გან თვით არღა-არა ექმნებოდა იგინი და აეშურა მათ: ესე იხილა სვიმონ მეფე-მან, შეშინდა და იყლტოდა ქართლსა. ხოლო იმერეთს თაობდა აბაშიძე და დედოფლობდა ასული მისი და მორჩილებდნენ სრულიად უოველნი: მაშინ მომკუდარ იყო კათა-ლიკოზი ევდემოს და შეუევნიათა აბაშიძისათა დასვეს კათალიკოზად ბეჟან ლორთქიფანიძის ძე გრიგოლი:

ამ ყამებსა არა ერჩდნენ რომელნიმე ლეჩხუმელნი ლიპარიტიანსა და ეკართებოდნენ ოკრა-ბასაცა. ესე აუწყა ლიპარიტიან-მან აბაშიძეს და ვინაღ-გან იუნენ მეკობარნი მტკიცენი, შე-იკრიბა აბაშიძემ იმერნი, გასთხარეს მთა რაჭა-ლეჩხუმისა თოფლიანნი და შეიდგნენ ლეჩხუმს, ციხენი მოსწვეს, მოსტყვევნეს და დაუმორჩილა ლიპარტიანსა. მერმე უკუ-მოიქცა და მოვიდა იმერეთს: ხოლო ასულ-მან აბაშიძისა-მან ინება შერთვა ლიპარტიანისა და ხთხდა-ესე ლიპარი- 285
ტიანსაცა, რათა განუტევოს ტოლი თვისი, რომლისა-თანა ესხნენ ძენი მეფიდნი მოწიფულნი და ამის-თვის წარვიდა თამარ ოდიშს, ისტუმრა მიქელაძე-მ გიორგიამ, რამეთუ აბაშიძე იყო დის-წული მიქელაძისა და გამოიკითხა სადა-მიმავალობა თამარისა: ხოლო სტყა რა, ეტყოდა თამარს: „რათ წარხვალ ოდიშს. ვინაღ-გან ხარ ასული ჩვენი, მოიყვანე ლიპარტიანი და მე

გიქმნა ქორწილი ჯეროვანი:" იორწმუნა თამარ და მოუწოდა ლიპარიტიანსა და იგი მოვიდა მცირითა კაცითა: მაშინ ეტყოდა მიქელაძე: „განსდიდნი ეგოდეს ჩიქოანი, რამეთუ უტევებ დასა ჩემსა, ანუ მოგკუდინო, უკეთუ არა სცხო მირონი თამარს:" შეშინდა ლიპარიტიანი, სცხო მირონი თამარს. შემდგომად უმსპინძლა, უძღუნა და განუტევა. არამედ შემდგომად მცირედისა წარვიდა თამარ და შეირთო ლიპარიტიანი და განატევებისა ცოლი პირველი: მიერითგან უხმობდნეს თამარს ოდიშისა და იმერეთის დედოფლად:

შემდგომად განდგნეს რაჭველნი აბაშიძისაგან, შეიკრიბა სპანი იმერეთისა აბაშიძემ, შეუხდა რაჭას, მოსწყვა, მოსტყვევნა, დაიმორჩილნა და მოვიდა იმერეთს: ხოლო გურიელმან მამიამ განიზრახა მეფობა კვალად სვიმონ შეფისა და ეზრახა ფაშას, რათა მოსტყუს სვიმონ და ამან მეფედ ჰყოს იგი: გარნა ვინადაგან სანდო იყო ფაშისა გურიელი, მოითხოვა კვალად სვიმონ ნაზარალიხანისაგან, მოიყვანა და მისცა გურიელსა: მაშინ გურიელმან განატევებინა ასული აბაშიძისა ანიკა სვიმონს და შერთო დაჲ თვისი ცოლად და აქორწინა: ესე შეუძინდა აბაშიძეს, მოუწოდა ლიპარიტიანსა და შეკრბენ საჭილაოს სპითა და ეზრახნეს გურიელსა, რათა მოჰკლას სვიმონ მეფე და ჰყოს გურიელი მეფედ. ხოლო გურიელმან არა ინება და ნება ჰსცა ამათ: მაშინ წარავლინეს ამათ კაცნი და ცოლისა თვისისათანა მწოლი სვიმონ, ოდეს განვიდოდა ბუნებრივსა საშჯირნოსა ადგილსა ჰკრეს თოფი და მოკუდა სვიმონ მეფე ქს. ჩლა, ქრ. ცხთ.

კდ, გურიელი მამია გ. ბ წელი ჰმეფა:

მაშინვე მოიყვანეს მამია გურიელი და დასვეს მეფედ იმერთა. ესმა ესე ერეკლე მეფესა, აღუძრა და მოვიდა დაღალულს სპითა ქართველ-კახითა მრისხანედ აბაშიძესა ზედა, რათა შეანანოს და მიუხვნას ხეფინის ხევიცა და წარუგლინა ამისათჳს კაცი: ხოლო აბაშიძეს უკუნ-მთქმელსა ამისს, ეტყოდა კაცი იგი, „არა ჯერ არს შენდა ესე ვიოარნი, რამეთუ თვინიერ სხვისა დიდებისა უძღვის იბ ჯინიბნი:" მიუგო აბაშიძემ: „არა ძალ უტს იბ ზედა აღჯდომა მას ერთბა-მად. ხოლო მე მხოლოსა ჩემსა ცხენსა ვსსოებ უკეთუ მძლოს, მეწიოს და უკეთუ ვსძლო, ვერ განმერეს:" არამედ ვაზირთა ერეკლესათა ეზრახოდა აბაშიძე, მათ მიერ უკუნიქა არ[illegible] გერღაჯრა ჩამოვიდა იმერეთს: ხოლო გურიელი მამია თუ[illegible] თვისათა, რამეთუ ჰყიდდა ტყვეთა [illegible] აგარანი და შემოსავალნი [illegible] წარჩინებულთა და აზნაურ[illegible] ... ...

კე, აბაშიძე გიორგი ე, ე წელი ჭმთავრა:

ხოლო მთავრობდა აბაშიძე და განეგებოდა მის მიერ ყოველი იმერეთი. ზამთარსა ამას ეგზედრა ლიპარიტიანი აბაშიძეს, რათა შეეწიოს აფხაზთა ზედა; რამეთუ მიელტოდნენ აფხაზთა ვიწრისის მდინარემდე და ახრჩებდნენ ოდიშს კლვითა და ტყვეობითა: უსმინა აბაშიძემ, შემოიკრიბნა სპანი იმერთა, წარვიდა და შთავიდა აფხაზეთს: ვერ წინააღუდგა შარვაშიძე, მოსტყვენეს აფხაზეთი, ალიღო ალაფი დიდი, დაზავა ლიპარიტიანი და შარვაშინე, გამოუხვნა ქვეყანა მიღებული და მეკვლნი, მერმე წარმოავიდა და მოვიდა იმერეთსავე: ხოლო სიკუდილისა შემდგომად სვიმონ მეფისა, მოიყვანა ისაყ ახალციხის ფაშამ გიორგი, ძმა სვიმონ მეფისა ერეკლე მეფიდამ და იზრდებოდა ახალციხეს და ვითარ განდიდნა აბაშიძე და არღაცრა ეგოდეს მორჩილებდა ფაშასა და არცაღა აქუნდა ქრთამსი ეგოდესსი იმერეთისაგას, დამართა წინაშე ხონთქრისა: განრისხნა ხონთქარი მუსტაფა და წარმოავლინა ასრუმის ფაშა სპითა დიდითა ზღვაო და ხმელით, რათა დაჭიროს წელი შვიდი იმერეთს და მოაოხრონ სრულიად ციხეებითურთ: წარმოემართა ასრუმის ფაშა კერძოთა გურიისათა. ხოლო ქეჭა თვისი წარმოავლინა სპითა ახალციხეს, რათა შემოიკრიბოს სპანი სამცხისანი და შთავიდეს იმერეთს: ამისამს მცსობელმან აბაშიძემ შემოიფიცა სრულიად იმერნი, გურიელდადიანითურთ და დიზიანი იმერეთი. მერმე შემოიკრიბნა სპანი და შეკრა გზანი: მაშინ ფაშამ გამოველო ჭოროხი სვეის ხიდითა და დასდგა გურიას. ხოლო ქეჭა და ახალციხის ფაშა მოადგნენ კაკას ხიდს. ვერ დაუდგეს იმერთა დიდროვანთა თოფთა ცეშისათჳს, გამოველეს ოსმალთა, ჩასოვიდნეს და დასდგნეს ბაღდადს: კვალად გამოვიდნეს ზღვით ოდიშს ოსმალთა სპანი. არამედ ვერა რაი სცნა სარასკარმან სპათა თვისთა. ვერცა ქეჭამ სარასკარისა. ვინათჳცა იუნენ გზანი ყოველსითა შეკრულნი: მერმე უარჰყო ფიცი აბაშიძისა გურიელმან და მივიდა წინაშე სარასკარისა და მიქლაძესა გიორგის, ვინადგან მტერობდა ლიპარიტიანი წინათქმულთაჳთჳს იცა მივიდა მიმდგომითა თვისითა წინაშე ქეჭასა: ამან მიქლაძემ ჰყო ყოლაუზობა და აცნობა ამბავი სარასკარს ქეჭასი: მაშინ წარმოემართა სარასკარი იმერეთსა ზედა და ქეჭას შებრძანა მისლვა არგვეთს: შემოვიდნეს და მოსწვეს არგვეთი ოსმალთა და მოადგნეს ჭალაკეტის კოშკებთა, რომელი განუმაგრა აბაშიძეს თხრილებითა. განმაგრდნეს მეციხოვნენი და მოსრვიდნენ მრავალთა ოსმალთა: შემდგომად მოუხდა ისაყ ახალციხის ფაშა სპათა შემოკრებით, ალიღო თხრილნი და მიუდგინა ქვეშე მთხრელნი და წარმოვიდა თვით: ხოლო შემდგომად შეთხრისა მისცეს ცეცხლი და გარდმოაბრუნვეს სამნივე იგი კოშკნი ძირითურთ და დაირღუნეს: ქეჭა უცხო, რამეთუ მორჩა კაცი ერთი უგრებელად და განუტევეს ოსმალთა: ხოლო ოდიშს შემუსრნეს ციხე რუხი და დაადგინეს მცველნი თვისნი და მოსტყვენნეს მრავალი დაბანები და ალაშქნეს ასკვრიას ციხე: 286

არამედ შეიწყალა ღმერთ-მან ქვეყანა ესე, მოკუდა სულტან მუსტაფა (1) და დაჯდა სულტან აჰმად და იქმნა შფოთი დიდი სტამბოლს. ამისთჳს მოუწერეს სარასკარსა, რათა უგუნიქტეს: მაშინ სარასკარ-მან უბრძანა ქეჰაჲს, რათა დაესაოს აბაშიძეს და უკუნიქტეს. ამისთჳს ქეჰაჲმ იწყმა ნათესავობა აბაშიძისა და ეგრეთვე აბაშიძემ და მიუთხრა ქეჰაჲმ შემუსრვა შორაპანისა და ნარვა ქეჰაჲსი და მისცეს ძღვენი სარასკარსა და მას აღუსრულოს ყოველი წადილი აბაშიძეს: ხოლო აბაშიძე-მ აღუთქვა ყოველი და ნარვა ქეჰაჲსი, უკეთუ ჴორაკანოო სპანი ჩემნი: ამისი ჴება ჰსცა ქეჰაჲმ და აღმოარჩია იმერთა, რაჭველთა და ლეჩხუმელთა აბაშიძე-მ ფ მზედარნი შეკრებილნი და თავ-ჰჴო მათდა ქაიხოსრო იაშვილი, მიიტანნა და მივიდა ქეჰაჲსა: მაშინ ნახეყარნი შეუძღვნეს და ნახეყარი უკჳანა ჴუეებოდნეს აბაშიძეს: იხილა ქეჰა-მ, პატივ-სცა, ჴუეს პირი, რომელიცა აღუთქვა, მერმე ანიჭა ქეჰა-მ და წარმოვიდა: ამისთჳს შემუსრა აბაშიძე-მ შორაპანი და მისცა მძეგლი და ქრთამი. არამედ აშვიდა ქეჰა-მ გიორგი ძე ალექსანდრე მეფისა აბაშიძეს და ჴყო მოურჩედ მისსა და დაუტეყა მეფედ გიორგი და თჳით უგუნიქტა და წარვიდა: ხოლო იმერთა ბრძანებითა აბაშიძისათა შეჴერეს მთა ფცრისათი და მოსრვიდეს მრაველთა ოსმალთა. კჳალად ეწიენს იმერნი, მოკლეს გოლის ფაშა და დაჴოდეს ხელსა შინა ისაე ახალ-ციხის ფაშა, ათტეს ოსმალნი და აღიღეს ალაფნი ურიცხვნი, ცხენნი, ჯორნი და აქლემნი კიდებულნი და მოვიდნენ წინაშე აბაშიძისა-ხოლო სარასკარ-მან გაგლო გური და წარვიდა: ეგრეთვე ოდიშითცა წარვიდნენ ოსმალნი და დაიშურა აბაშიძემ კჳალად მთავრობა ქს. ჩღგ ქრ. ტჟა: ხოლო გიორგი ძე ალექსანდრე მეფისა, რომელი დაუტეყეს მეფედ შეშინდა აბაშიძისა-გან და შევიდა ქუთათის ციხესა შინა. არამედ მიქელაძე გიორგი ერთ-გულობდა მას და ჴყვა ასული გიორგი მეფისა, ასულის წული თჳისი, რამეთუ ოდეს წარვიდა ისპაანს დაუტეყა მისთანა: ამან განუზრახა გიორგი ქუთათისს მოოფსა: ,,რამეთუ მოიკლა მამაცა შენი მტერობითა გიორგი მეფისათა და აწ არს მჴურობელი ქართლისა და ძლიერი, მე შოგცე ასული მისი, შეირთე იგი და მწეობითა მისითა დაიშურა იმერეთი:'' ესე

(1) შთამომავლობა ხონთკრიხა არს ეხრეთ: ა, ოთმან მე ოთურღალია დაჯდა ქს. ხლგ, მოკუდა ოთმან ხლგს, დაჯდა ორხან. მოკუდა ორხან წელს, დაჯდა მე მისი მურად. მოკუდა მურად ხლთ, დაჯდა ბაიაზით მე მისი. ესე შეიბერა ლანგ-თემურ, მოკუდა ბაიაზით წელ. დაჯდა სულეიმან მე მისი, მოკედა სულეიმან ჩუე. დაჯდა შუსა მე მისი, მაჰკლა მუსა მისმან თანა-ბრით მაჰმად ჩუეგ და დაჯდა მაჰმად, მოკუდა მაჰმად წელს, დაჯდა მურად მე მისი: ამან მოხტეგვინა ცხოვი, მოკუდა მურად ჩუნა. დაჯდა მაჰმად მე მისი. ამან აღიღა კონსტანტინოპოლი. მოკუდა მაჰმად ჩუე, დაჯდა ბაიაზით მე მისი. მოკუდა ბაიაზით წელი, დაჯდა სელიმ მე მისი. ამან მოგზავნა ალგრატზედ სარასკარი. მოკუდა სელიმ წელს, დაჯდა სულეიმან მე მისი. ამან მოგზავნა ბაგრატზედ სარასკარი. მოკუდა ხულეიმან ნუგე, დაჯდა სელიმ მე მისი. მოკუდა სელიმ წელი დაჯდა მურად მე მისი. მოგზავნა ამან ლალა ფაშა. მოკუდა მურად ჩუე, დაჯდა მაჰმად ე მისი, მოკუდა მაჰმად ნქდ, დაჯდა აჰმად მე მისი. გარდაადგინეს აჰმად წქიზ, დაჯდა მუხტაფა ძმა მისი. გარდაადგინეს მუხტაფა წქიზ, დაჯდა ოსმან ძმა მისი. გარდაადგინეს ოსმან ნქჳ, დაჯდა ოუეგი მუხტაფა, გარდადგა მუსტაფა ნქეგ, დაჯდა მურად ძმა ოსმანისა. გარდაადგინეს მურად ნქი, დაჯდა აბრაიმ ძმა მურადისა, მოკუდა აბრაიმ ჩქმზ, დაჯდა მაჰმად მე მისი. მოკუდა მაჰმად ნქიზ, დაჯდა სულეიმან მე მისი. გარდაადგინეს სულეიმან ნქეა, დაჯდა აჰმად ძმა სულეიმანისა. გარდაადგინეს აჰმად ნქეგ, დაჯდა მუხტაფა ძმა აჰმადისა: ამან მოგზავნა იმერეთსა ზედა ან სარასკარი. გარდაადგინეს მუხტაფა ნდგ, დაჯდა აჰმად ძმა მუსტაფასი, გარდაადგინეს აჰმად ნდლ, დაჯდა მაჰმად მე მუსტაფასი. მოკუდა მაჰმად ნქნდ, დაჯდა ოსმან ძმა მისი.

სოანდა გიორგის, მოიყვანა სახლსა თვისსა და აქორწინა როდამისთანა და იყო ქუთათისვე მწირად ფრიად: არამედ შემდგომად ამისა, უფლისებდა ვახტანგ განმგებელი ქართლისა საფასესა მრავალსა. გარნა აბაშიძე უმეტესად განდიდნა და განმდიდრდა, რამეთუ დადიანი, გურიელი მოწოდებითა მისითა მის წინაშე იუწუნეს მარადის:

ამ ყამებთა მოიხსენა თამარ ასულ-მან აბაშიძისა-მან შური გიორგი მიქელაძისა და ნება მისცა აბაშიძემანცა, ვინადგან მისცა ახული გიორგი მეფისა გიორგის ძესა ალექსანდრე მეფისა, გამოაძეს მიქელაძე მამულისა-გან და დაიპყრა სამცხილაო სამიქელაო ლიპარიტიან-მან. ხოლო მიქელაძე წარვიდა ქართლს. შემდგომად განეკლტა ლიპარიტიანსა ძმა თვისი იესე, რომელსა ეპყრა ლეჩხუმი ნებითვე ლიპარტიანისათა და მივიდა წინაშე გიორგისა ქუთათისს, რამეთუ ამას იესეს ცოლად ჰყვა მარიამ, მამიდა გიორგისა, ასული ბაგრატ მეფისა: ამისთჳს შეშინდა ლიპარტიანი, მოვიდა ლეჩხუმს, გამოასხნა სანდრონი იესესნი და დაადგინნა თვისნი და მისცა ძესა თვისსა ბეჟანს ლეჩხუმი და ჴიხეცესსა კაციას დადიანობა და შეჰკრა გაბრიელს მონაზონსა ჭყონიდიდლობა და თვით ლიპარტიანობდა კვალად და იყვნეს მორჩილებასა შინა მისსა ძენი მისნი: არამედ პირველითვე მიეღოთ ესოდენთა ბოროტებათა შინა მთავართა კერძონი თვისნი აზნაურნი, დაბანი და ციხენი. ერისთავს რაჭას, გლოლა კვათხარაძიანთურთ, იაშვილს კვარა, წულუკიძეს ხოტევი, აბაშიძეს სვერი: არამედ სვერი მისცა ჰაკა აბაშიძეს შანაზ მეფე-მან, ლიპარტიანს ლეჩხუმი და საჭილაო სამიქელაო-თურთ, გურიელს საკავახო და ჩაკვაძენი მარადის იუწუნეს წინაშე მისსა:

არამედ დაიმშვიდა აბაშიძემ იმერეთი ხდომა-ხარებათა-გან ფრიად, რამეთუ ვერ-ვინ იკადრებდა ჰარგად რისამედ, კვალად ვერცა-ვინ იკადრებდა განუიდვად ტყუისა, თვინიერ მისსა. არამედ ოდიშს და გურიას იყოდა ტყუენი ფრიად და უმეტეს ოდიშს ლიპარტიანისა-გან: ამ ყამებთა ეზრახა ვახტანგ განმგებელი ქართლისა აბაშიძეს მძახლობასა და სთხოვა ძე მისი ლევან ქართლს, რათა მისცეს საბაშიო ქართლისა და ასული თვისი და იყოს სიმტკიცე მათ შორის: ესე განიხარა აბაშიძე-მ, არამედ მიუთხრეს კაცთა მზაკვართა, უკეთუ წარუვლონოს ძე, მან წარგზავნოს წინაშე უეენისა: ესე იორწმუნა აბაშიძემ, ვინადგან ჰყვა გიორგის ასული გიორგი მეფისა და სწერდა ვახტანგს მწყობასა მისსა და არღარა იქმნა მათ-შორის მძახლობა. ამისთჳს დაუტევა ვახტანგ აბაშიძე და იწყო მწყობა გიორგისა, გარდაბირა კათალიკოზი და გენათელი დი ერისთავი შოშიტა, რამეთუ შოშიტას ესვა ცოლად ასულის-წული აბაშიძისა ალექსანდრეს მეფის ასული და იყო ქალი იგი ხელ და სულელ და სძულობდა ერისთავი და ენება განტევება მისი. არამედ არა ძალ-ედვა აბაშიძის-გამო: ხოლო იხილა რა მიზეზი ესე, შეითქვნენ ამათ-მიერ, რომელნი ვახსენეთ და გამოიყვანეს გიორგი ქუთათისიდამ და უწოდეს მეფედ ქს. ჩლზ, ქრ, ტჟე,

კვ, მეფე გიორგი ვ, დ წელი ჴმეფა:

ხოლო დაჯდა გიორგი მეფედ ძე ალექსანდრე მეფისა. მიუვლინა აბაშიძეს, რათა დაუტეხოს სამეფო უოველი და დაიპყრას მამული თვისი: მაშინ აბაშიძემ წარუვლინა კათალიკოზი და გესათალი, რათა ჴეროს ზაფი და მშვიდობა. არამედ კათალიკოზისა და გესათლის განზრახვითა, არღარა გამოუტევნა მეფე-მან იგინი, რამეთუ ეტყოდნენ. „უკეთუ არა განგვიტეოო მოგერთვნეს უოველნი ამერნი:“ მაშინ დაუტევებდნენ აბაშიძეს და მიერთოდენ გიორგი მეფესა. ამისთჳს ჴზრახა აბაშიძე ლიპარტიანსა, მოვიდა ლიპარტიანი სჳითა შეკრებული და დასდგა ვაკესა
287 შინა: ხოლო ქუთათის იყო მეფე რაჭის ერისთავით და იმერლით. წარავლინა მარბიელი რაჭველსი და იმერნი რაოდენნიმე მათ-თანა და შეესიენენ დაბნებთა ვაკისათა: მცირობელ-მან აბაშიძე-მ, უბრძანა სჳათა თვისთა. მოეტევნენ, მოსრნეს და შეიპყრნეს უმრავლესნი რაჭველნი, ტყვე-ჰყვეს და დაუოდეს სრულიად: მაშინ ერისთავი წარვიდა სჳათა განმრავლებისა-თჳს. ამ ჟამებთა მოკუდა ცოლი ლიპარტიანისა და ასული აბაშიძისა თამარ სენითა ბოროტითა: მაშინ მოიხსენეს შური მამისა თვისისა ძეთა ლიპარტიანისათა განტევებისა-თჳს დედისა მათისა, დაუტევეს მამა და მოერთვნენ გიორგი მეფესა: ეგრეთვე ძმის-წულნი აბაშიძისანი, რამეთუ ვახუშტის მისცა ასული თვისი განმგებელ-მან ქართლისა-მან ვახტანგ და უგუბირდა ბიძასა, დაუტევეს და მოერთვნენ მეფესა. ზურაბ, სვიმონ და ვახუშტი:

არამედ თუმცა ჴუენ მეფედ გიორგი. გარნა ვერ გამოვიდა ქუთათისიდამ ამ ჟამამდე. ხოლო ან გამოვიდა და რომელნი არა მიერთოდნენ იმერნი სტუენვიდნენ და ეკირთებოდნენ მამულთა მათთა და წინა-აღუდგებოდიან აბაშიძისანი და იყო ხდომა მარადის: შემდგომად მოადგა მეფე კატხს. რომელი ეპყრა აბაშიძეს ციხე. მაშინ ლიპარტიანი მხილველი ამისი, მოვიდა რაჭას ერისთავისა-თანა ძაძოსანი, რათა შეეწიოს აბაშიძეს, ეტყოდა: „ძე ხარ მისი და არა ჳერ-არს განწირვად შენ-გან იგი:“ წარმინა ერისთავ-მან, შეკრბნეს ორნივე სჳითა თვისითა, მოვიდნენ და დადგნეს ფარცხა-ნაყანევს. აქეთ აბაშიძე შეკრებული სჳითა წარვიდა მათ-თანა, რათა შეკრბნეს და მოვიდნეს მეფესა ზედა: ამისთა მცნობთა განსზრახეს მეფე, რათა არა შეჰკრიბონ იგინი. არამედ მსწრაფლად ჳლეს დამე იგი და დილას დაესხნენ ლიპარტიანსა და ერისთავსა და იქმნეს ბრძოლა ფიცხელი, სძლეს მეფისათა და იჳლტოდნენ მეგრელნი, მოსრვიდენ და შეიპყრობდნენ, ქს. ჩდთ, ქრ. ჩუზ: ალიღეს ალაფი მათი და ბერობიდნი დაჰყიდნეს ვეცხლთა ზედა: ამის მცნობი აბაშიძე უკმოიქცა და მოვიდა სჳერს ციხესა შინა. ხოლო მეფე მოადგა კატხსაჳე, მცირესა ხანსა შინა მოსცა ჴაელა-მ ძე-მან აბაშიძისა-მან ციხე. არამედ უტეხა ჴიდი, განუიდნა ჴიზანნი და დაიპყრა ციხე თავისად: მერმე მოადგა აბაშიძეს სჳერს მუოფს. არამედ ვინადგან მტკიცე არს სჳერი ჳერა რაი ავნო და მოეცალა. შემდგომად შემოიკრიბნა იმერნი და წარვიდა მეფე რაჭას, ანუ დაიპყრას, ანუ დაიმორჩილოს, გარდაჳლო ნაკიხურევი და დასდგა შორს. არამედ წულუკიძე,

იაშვილი და ჯაფარიძესი იყვნენ ერისთავისათანა, ვისაც დაგან იყო გიორგი წულუკიძე სიძე ერისთავისა: მაშინ ღამით შემოეპარნენ რაჭველნი და მოკლეს ხეიძე სალთხუცესი, აღუძრა მეფესა და წარვიდა ხოტევსა ზედა. არამედ სცნეს რა სიმტკიცე ხოტევისა უკმოიქცა მეფე და მოვიდა იმერეთს. ამისა შემდგომად მოადგა მეფე ნავარძეთს ციხესა აბაშიძებსა. ამ ჟამთა განუტევა ერისთავ-მან შოშიტა-მ ცოლი და შეირთო ჩიქოანის იესეს ცოლი მარიამ, მამიდა გიორგი მეფისა და დაჲ განუტევა:

ხოლო მოდგომილს ნავარძეთს მეფეს აზრახეს ძოა ლიპარტიანისათა კაცია და ბეჟან, რათა ულაშქროს მეფე-მ და გარდაადგინონ მამა მათი და დაიპყრან მათ ადიში: უსმინათ მეფე-მან, მოუდგინა ნავარძეთს ქვეღი წერეთელი და თჳით წარვიდა ოდიშს, ვერ წინა-აღუდგა ლიპარტიანი. არამედ იელტოდა აფხაზეთს: ხოლო ამათ დაიპყრეს ოდიში და მიჰყვნენ აფხაზეთს, მუნ წინააღუდგა შარვაშიძე, ზავ-ჰყვნეს მის-თანა, უკმოიქცნენ ოდიშსჳე და დასჯეს კაცია დადიანად. მერმე მოვიდა მეფე იმერეთს. ხოლო ქვეღ-მან აღიღო ნავარძეთი და წარგზავნა მეფე-მან ზარბაზნები მისი კაცხს. გარნა მეფისა ოდიშს ყოფასა შინა მოუხდა ერისთავი ჭალა-ჩუეს, რეცა მწე-ყოფისა-თჳს აბაშიძისად, მოსტყვენა სრულიად და წარვიდა რაჭასჳე. მაშინ: ვინაღ-გან გურიელი არა მწე-ყოფოდა მეფეს აბაშიძის-გამო. ამის-თჳს შეკრებული მეფე წარ-ვიდა მის-ზედა: მისრულს ვერ წინა-აღუდგა გურიელი თჳინიერ სიმაგრეთა შინა და მოსტყვენეს ბუერია. არამედ ა-ტეს ბეჟან ლეხუმელით სჯაჭოსა შინა და მოკვდა კაცია დადიანიც ძმა ბე-ჟანისა ოდიშს ხუნაგით. ამის-თჳს უკმოიქცა მეფე და მოვიდა იმერეთს: მაშინ მოვიდა ლიპარი-ტიანი და დაიპყრა მანვე ოდიში. ეზრახა გურიელსა და შეირთო ასული გურიელისა თამარ ცოლად: ხოლო აბაშიძეს სვერს ციხეს მეოთხე მოუყლინა ვახტანგ ქართლის განმგემ კაცნი და ცხენნი და ყოველნი სახმართნი, წარვიდა და იმეოთხებოდა ქართლს, რამეთუ ვახუშტი წინათვე წარიყვანა და მისცა ყოველნი, რომელნიცა აღუთქვა აბაშიძეს: ხოლო შემდგომად ამისსა დაიპყრა მეფე-მან ლიპარტიანი. შემოიკრიბნა სპანი იმერთანი ლიპარტიანი-თურთ, შევიდა რაჭასჳ, მოსწყვა, მო-სტყვენა სხოვადმდე ქს. ჩდიან, ქრ. ტყთ: არამედ ლიპარტიანი იქმნა შინა-განმტემელ. ამის-თჳს უკმოიქცა მეფე და ჩამოვიდა იმერეთს. არამედ ვინაღ-გან იყო გიორგი მეფე ცუნდრუკი, მომხვე-ჭელი, ანგაარი, ვეცხლის-მოყვარე, შეიზრახნენ გურიელისა-თანა ლიპარტიანი, ერისთავი და ბეჟან ლეხუმის ბატონიცა მოვიდა მამისა-თანა: ამას მიჰყვა ზურაბ აბაშიძე, მოიყვანეს და ჰყვეს მეფედ გურიელი ქს. ჩდიან, ქრ. ტყთ:

კვალად გურიელი მაძია, ა წელი ჰყმეფა:

ხოლო გიორგი მეფე ვერ წინა-აღმდგომი წარვიდა ქართლს, ისტუმრა ვახტანგ გორს და შეატივესცა. არამედ იყო აბაშიძეცა მუნ მის-თანა და გურიელ-მან დაიპყრა იმერეთი. განუტევა

ტოლი თვისი ასული აბაშიძისა ელენე. მოიყვანა ერისთვის დაჲ ოთარ (რომელსა განეტევებისა ჭშარი ჰარკელი ჩხეიძე ჰაჰუნა), შეირთო აგი და იქორწინა და გურიას დასვა ძე თვისი გიორგი გურიელად: ხოლო გიორგი მეფემან გორს მოითხოვა ვახტანგისაგან აბაშიძე, რათა მისცეს მესისხლე თვისი. მაშინ ვახტანგ ზავჭყო მათ-შორის, გამოუხსნა აბაშიძეს მძევალნი ძე და ასული და აბაშიძე წარმოავლინა იმერეთს და მოვიდა გურიელისათანა. მერმე წარმოუვლინა მძევალნი ძე და ასული აბაშიძეს ვახტანგ: ხოლო გიორგი მეფე წარვიდა სამცხეს, შეიწყნარა
288 ისაჲ ფაშამ და აღუთქვა მწე-ობაჲ. არამედ ეზრახა ახალ-ციხიდამ ლეჩხუმის ბატონს ბეჟანს, რამეთუ ზურაბ აბაშიძე განძლტრალვილი იყო გურიელისაგან და მოვიდა მეფისა-თანა. ვისად-გან ეტეოდნენ ზურაბს, რათა განეყოს ბიძასა თვისსა. არამედ ზურაბს წილნი თვისნი სრულად განუვადა ტფილელ: ეს შეუძინდა და წარვიდა:

ხოლო ზაფხულს წარმოვიდა მეფე ახალ-ციხიდამ ზურაბით, გამოვლეს ღამით არგვეთი არაგვის-რა ავნეს და მივიდნენ ლეჩხუმს, მუნ შემოიკრიბა ბეჟან ლეჩხუმლით და წარმოვიდა არგვეთსა ზედა. მცხობი ქუთათის მოოდი გურიელი წარმოვიდა არგვეთს აბაშიძით, ერისთვით, იმერლით და გურიელით, რათა არა მიეღონ არგვეთი და მოვიდნენ ჩხარს. გარდმოვლო მეფემანცა თხილთა წყაროდამ და იქმნა ბრძოლა ძლიერი ჩხარს ქს. ჩლიბ, ქრ. უ, და მოსწყდნენ გურიელისანი კინასა სივლტოლად: იხილა ბეჟან და ზურაბ მოუხდნეს გვერდით კერძოდ და იწყეს ტყმა-თოფთა. მოჰკლეს გიორგი წულუკიძე და ივლტოდა ხაატა ჩხეიძე და ერისთავი, აძღია გურიელი და წარვიდა რაჭას და სხვანი სპანი დაიფანტნეს არგვეთს შინა: მიჰყუნენ მეფისანი, მოსწვიდნენ და შეიპყრობდნენ უმეტეს გურიელთა და დაიპყრა იმერეთი გიორგიმ:

კვალად გიორგი მეფე, ი თთუნ ჴ ჰქეფა:

ხოლო ხერობილნი განჰყიდეს ოსმალთა ზედა და იმღერდიან გურიულთა: ,,ჩვენი თეთრი ჩუენგე შემოგვაჭრიესა:'' და აბაშიშე სვერიდამ მივიდა ქართლს და შემდგომად მცირედისა მოადგა მეფე სვერს, ვერ აღიღო და მოეცალა. არამედ ზურაბ შეუწინა მეცხოვნეთა და აღუთქვა ნიჭნი, მისცეს ზურაბს და დაიპყრა მან სვერი. ხოლო გურიელი ეზრახა ბაქარს ძესა ვახტანგ მეფისასა, რათა მისცეს გზა, მოეგებას იგი ქცხინვალს და დიდითა ხატივითა წარიყვანა გორს. გარნა უფროსად უმასპინძლებდა კათალიკოზი დომენტი, უძღუნეს და წარუძღვანეს კაცნი. მივიდა ჯავახეთს ასან თუშისა-თანა სიძისა თვისისა და მუნით მოვიდა გურიას. კვალად აბაშიძეს მისცა ბაქარ სახმარნი გზისანი, წარმოუძღვანნა კაცნი, გარდმოვლეს კუდარო და მოვიდა რაჭას შემოდგომას. ხოლო გაზაფხულს მეფეს გეგუთს მუხეს შეასმინა ზურაბ აბაშიძემ ნიჯარაძე გიორგი, რომელსა ჰქუა ასული აბაშიძისა. ,,რამეთუ ჯერს მისა-თანა და ალერებს სჯმესა შენსა აბაშიძეს და უქო ცოლი მისი და ბაძა-შვილი თვისი კეკლუცობითა და შენიერებითა.'' ეტრფიენა გიორგი

მეფე, ვისადაც სძულობდა ტოლსა თვისსა. არამედ ვერ იკადრებდა აქამომდე განტევებასა მისსა ვახტანგისაგამო: მაშინ შეიპყრა ნიჭარაძე, წაგვარა ტოლი და მას აღმოახდინა თვალნი: ხოლო ქალი იგი ჰყვა და თანა-ეყოფოდა. ესე სიხარულად სჩნდა ზურაბს მტერობითა ბიძისათა:

ხოლო აქა ნუშტსა არჩილისასა ვიტყოდეთ. ვისადაცს დაუტევნა თვისნი იმერეთისათჳს და არცა რაი დაშთა იმერეთისა. ამისათჳს მიეცა ცხოვრებისა მისისა აღსასრული აღწერად იმერეთსა შინა, რადაგან დაშთა მხოლოდ ესე: მისრულს აშტარხანს მოეცება ძე თვისი აღექსანდრე, რამეთუ ესე აღექსანდრე წარეყვანა დიდს მეფეს პეტრეს სათვრანეთს და ესწავა კეთილსა ზნებასა-უუმბარისა და სტეცხლოსა. მივიდა არჩილ მეფე მოსკოვს და პატივით შეიწუნარა კელმწიფემ. ერმე მისცა მამული დიდი და ფელტეხმეისტრობა აღექსანდრეს (ესე არს მინდვრის ტეცხლის მარიგებლობა, რომელ-არს ზარბაზან-უუმბარის უხუცესობა): შემდგომად აღექსანდრე შეიპურეს ნარვას შვეთთა და წარიყვანეს პატიმრად სთოკოლმს და იყოფოდა მუნ რაოდენმე წელსა და არჩილ მოსკოვს: ერმე გამოუტევეს აღექსანდრე პაემნითა, რათა იხილოს მამა და ტოლი თვისი, რომელი ჰყვა მოსკოვს. არამედ მოსრული რიგას მოკუდა აღექსანდრე შირიმის სენითა ქს. ჩდი, ქრ. ტყჱ და მოსწყდა უქოდ. რა მოიღეს მოსკოვს მისცა კელმწიფემ სასაფლაოდ დონის მონასტერი და დაფლეს მას შინა: ხოლო შემდგომად დიდისა მწუხარებითა მიიცვალა არჩილ მეფეცა ქს. ჩლაბ: ქრ. უ და დაფლეს დონსვე დიდითა პატივითა და დაშთეს დედოფალი ქოლვან და ასული დარეჯან. ამას ეპერა ყოველი მამული მამისა თვისისა და იყოფოდა პატივით კელმწიფისაგან:

ხოლო იმერეთს შეიზრახნეს კვალად გურიელი, დადიანი, ერისთავი, აბაშიძე და ბეჟან ლეჩხუმით, შეკრბნეს ესენი და მოვიდნეს ნოემბერს ოკრიბას, ხოლო გიორგი მეფე იდგა ქუათათისს, ზურაბ აბაშიძე და იმერნი მისათანა შეკრებულნი: დღესა ერთსა წარვიდა სვიმონ აბაშიძე, რათა იხილოს ტალანი. ხოლო ტალანთა მათ ბრძოლა უყვეს და აოტნა იგინი სვიმონს, მოაშველნეს სპანი გურიელისანი თვისთა და აოტნეს სვიმონ: ამას მოაშველა მეფე სპითა, ამისთჳს აღმხედრდა გურიელიცა სრულად თვისითა, კეკვეთნეს და იქმნა ბრძოლა ძლიერი, იძლია მეფე და იფლტოდა, ამათ მოსრნეს სპანი მათნი და შეიპურეს უმრავლესნი, დაჰყიდნეს სრულიად ოსმალთა ზედა ქს. ჩდიგ, ქრ. უა: და იმღერდიან გურიულნი. „ჩვენი თეთრი ჩვენვე შემოგვაქციესო:“ და აღმოიხუნეს გურიელთა ვეცხლნი თვისნი:

კვალად გურიელი მამია, ბ თთუჱ ჰქმეფა:

ხოლო მეფე წარვიდა ქართლს და გურიელ-მან დაიპურა იმერეთი და დაიმორჩილნა ურჩნი. გარნა გიორგი მეფე ისტუმრა სვიმონ ტფილის, უძღუნა და დაასადგურა ქართლს. შემდგო-

მად წარვიდა ახალ-ციხეს ისაე ფაშისა-თანა. არამედ მოკუდა გურიელი მამია ქს. ჩღიდ, ქრ. უბ, იანვარს კ: წარიღეს გურიას და დაფლეს შემოქმედს სამარხოთა მათთა და დაჯდა ძე მისი გურიელად: მაშინ ვინად-გან ეზრახოდა ბეჟანს მეფე და ზურაბ იყო მისა-თანა, ამის-გამო შეშინდა ერისთავი შეერთებისა-თჳს მათთა, გამოიყვანა ჭუკიშიდამ სიძე თვისი ბაკა ჩიქოანი და მისცა ჭყვიში ბეჟანს და შეიმტკიცნეს იგინი. არამედ ამათ ორთავე ესებათ დასი თვისნი მეფისა-თჳს ცოლად და მეფეს ესება შერთვა აბაშიძის ასულისა ნიჟარაძის ნატოლარისა. გარნა ამათ ცდუნებითა ურთიერთისათა განატეხებინეს მერაბ წულუკიძეს ცოლი და თვისიერ ნებისა აბაშიძისა და ქალისა მის შერთეს მერაბს ქალი იგი, რამეთუ აბაშიძეს უგდიანებდა მეფე, რათა არა გაუთხოვოს ქალი იგი. ამის-თჳს მოვიდნეს შეკრებულნი ესენი და უქმნეს ქორწილი მერაბს ქალსა მას ზედა:

კვალად მეფე გიორგი, ბ წელი ჴმეფა:

და გაზაფხულ-ზედ ჩამოვიდა მეფეტა, დაიჭირა იმერეთი და შესძინა შურსა ბოროტი და ბრმა ნიჟარაძე გარდმოაგდო კლდესა და მოკუდა. არამედ დადიან-გურიელი, ერისთავი და ბეჟან იყუნეს თვის-თჳისად და ჴგონებდა ბეჟან დისა თვისისა შერთვას მეფისა-გან. გარნა მცირედისა მოხმითა მივიდა მეფე რაჭას. შეირთო დაჲ ერისთავისა, ქურივი გურიელის მამიასი და გასუტევა
289 რადმ გიორგი მეფის ასული, ქართლს მყოფი ძით და ასულით: მერმე ჩამოვიდა მეფე იმერეთს ერისთვით, მოიმტკიცნა დადიან-გურიელი. ხოლო ბეჟან და ზურაბ უკუსდგნეს და ეკირთებოდენ ქვეყანათა: ამავ წელს ეზრახა იესე მეფე გიორგის დატევებისა-თჳს ბიძის ასულისა თვისისა და გიორგი მეფე-მან აღუთქუა კვალად-ცვალვე მისა-თანა და ითხოვა ჯვარი ჩხარისა, რომელი იყო ატოცსა: მან მოსცა რადმ და ჯვარი იგი და კვალად სთხოვა დედოფალი ვახტანგისა და ძენი მისნი. არამედ გიორგი მეფე-მან დაასჯდგურა რადმ სვანეთს ძი-თურთ და ჯვარი დაასვენეს ხჱრხვე: ხოლო დედოფლისა და ძეთა ვახტანგ მეფისათა არა-ძალ ედვა მიცემად: ხოლო ბეჟანის-გამო მეფისა-გან განდგომილ იყო ჰაატა ფხეიძე. ამის-თჳს მივიდა მეფე და მოადგა ციხესა მისსა საწირეს, შეუთხარეს და მისცეს წამალი, მუნით მეციხოვნეთა ჩამოასთხარნეს, შეიტანეს წამალი ციხესა შინა და მოსრნეს შემთხრელნი და მესაფრენი და განმაგრდნეს უმეტესად: იხილა მეფე-მან და უკუმოიქცა გეგუთს. მერმე ევედრა ბეჟან მეფესა და მოსცა ჴ მარჩილი, რათა განაძოს მამა მისი ლიპარტიანი და ჴყოს იგი დადიანად: მაშინ მეფე-მან არღა-რა გამოიძია უმჯობესი ვეცხლისა-თჳს, განუტევა ერისთავი და აბაშიძე, შემოიკრიბნა იმერნი, კვალად ბეჟან და ზურაბ მისრულთა ოდიშს ვერ წინა-აღუდგა ლიპარტიანი და დასვა ბეჟან დადიანად ქს. ჩღიე, ქრ. უგ: არამედ ციხენი ეპყრნეს კვალად ლიპარტიანსვე, მოსტუვენა ოდიში და მოვიდა იმერეთს: შემდგომად კვალად განუტევა ბეჟან და ზურაბ. შემოიკრიბნა ერისთავი და იმერნი, წარვიდა და

დასვა კვალად ლიპარტიანიცე დადიანად. მერმე მოვიდა იმერეთს: შემდგომად მოიყვანა ლიპარიტიანი გეგუთს, რათა დალაშქროს ბეჟან და განუტევა ლიპარტიანი ამა ბირსა ზედა: ესე იხილა ბეჟან არა კეთილ თვისად და იხმია მზაკვარება და ჰკო კათალიკოზი გრიგოლ შუამდგომელ მისა თვისისათანა და აღუთქვა ფიცით: ,,რათა ზავ-ჰყოს, იხილოს მამა თვისი და დამორჩილდეს მას:'' ამის ბირითა მიენდო ლიპარტიანი ძესა კათალიკოზის-გამო და მოვიდა მისათანა მცირედითა მოსითა, ისტუმრა კეთილად მამა თვისი ბეჟან. არამედ ღამესა მას შეიპყრნა ყოველნი მოანანი მისნი და მოჰკვარა საკურველნი მამისა და დილასა შეიპყრა იგიცა და პატიმარ-ჰყო ციხესა შინა: მოიყვანა დედა თვისი, განტევებული და მოუდგინა ქმარსვე და იუშნეს ზოგად აღსრულადმდე მათთა, შემდგომად შეიპყრნა მისანდონი მამისა თვისისანი, მოსრნა და უმკვიდრო-ჰყვნა დედა-წულით, სხვანი დაჰყიდნა დედა-წულით და დაიპყრნა ოდიში თვით და იწოდა დადიანად:

ხოლო გიორგი მეფე ზამთარსა ამას ერისთვით მოუხდა ზურაბს, მოსტყვენნა მამული მისი და წარვიდა. ამის-თჳს ევედრნეს დადიანი ბეჟან და ზურაბ აბაშიძე ასლანს ახალ-ციხის ფაშასა და აღუთქვეს ქრთამი დიდი, რათა მწყე-ეუოს მეფესა ზედა და ჰკოს გურიელი მეფედ: უსმინა ასლან-ფაშა-მან და წარმოვიდა სპითა. ამ ჟამსა მოკუდა ტოლი მეფისა თამარ და დაფლეს გელათს: თვით მეფე-მან შეიკრიბნა სპანი. ხოლო ფაშას მიეგებნეს ბეჟან და ზურაბ, მოსრულთა ვერ წინა-აღუდგა მეფე და წარვიდა რაჭას, მოვიდნეს ოსმალნი და დასდგნეს ქვა-ციხეს შესწყად რაჭას და იდგნეს მუნ თთჳს ერთ. მერმე უგუნიქცნეს და დასდგნეს ქუათათისს: ხოლო მეფე სპითა რაჭისაჲთა ჩამოვიდა სვიმონეთს. ამისი მცნობი ფაშა მსწრაფლ წარმოვიდა, ეკვეთნეს სვიმონეთს და იქმნა ბრძოლა ქს. ჩდიგ, ქრ. უდ, იძლია მეფე და მოსწყუდნეს რაჭველნი და მეფე მივიდა ქართლს. ხოლო ფაშა კვალად დადგა ქუთათისს, მოუხდნეს სვანეთს ბეჟან და ზურაბ დედოფალს როდამს, იავარ--ჰყვეს და წარვიდნეს:

კზ, გიორგი გურიელი ვ, გ თთვე ჰმეფა:

მოიყვანეს გიორგი გურიელი და დასვეს მეფედ და ეზრახნეს ერისთავსა შეერთებად. მაშინ მისცა ასული თვისი ერისთავ-მან ძესა ბეჟანისასა ოტიას ცოლად გულქან და შეიმტკიცნეს ამითი და ფაშა წარვიდა ახალ-ციხეს: მაშინ მოვიდოდა ბარგი გურიელისა გურიიდამ: ამას დახუდნეს რაჭველნი სალომინაოსა შანა და აიალაეეს სიმდიდრე გურიელისა და ჰყუნეს ტყვედ მოანანი მისნი და დაჰყიდნეს: ჰსცნა ესე გურიელ-მან, ივლტოდა გურიასვე: მაშინ სამთა ამათ მთავართა განიყვეს იმერეთი თვის-თვისნი მზარენი და დაიპყრნეს. არამედ გიორგი გურიელს აუშურდა დედა თვისი ელენე, მოიყვანა მოანაზონ ყოფილი ძე თვისი, გაკრიჭა, უწოდა ქაიხოსრო და ჰკო გურიელად. მოიყვანა ქრთამითა დადიანი ბეჟან, ერისთავი და ზურაბ სპითა და განაძო გიორგი: ამათ მოარბიეს გურია, მიიღეს ქრთამი და წარმოვიდნეს. ხოლო გიორგი გურიელი მივიდა ახალ-

ციხეს და იმერეთს ჩამოვიდა გაზაფხულს გიორგი მეფე, ეზრახა სამთა ამათ მთავართა. გარნა მათ არღარა ინებეს მეფობა მისა. შეშინდა და წარვიდა ახალციხეს: მუნ იმზახლეს გურიელი და მეფე, რამეთუ შემდგომად შეუერთებისა ლიპარტიანისა, წარვიდა ტოლი მისი გურიელის ასული თამარ ახალციხეს და ესე შეირთო გიორგი მეფემან ცოლად. მაშინ ვინადგან ისაუ ფაშასა და ასლან ფაშასა აქუნდათ მტერობა და შური ვერღარა შემწე ექმნეს მეფესა და გურიელსა. ამისთჳს წარვიდნენ ორნივე სტამბოლს:

წარვიდა სტამბოლს გიორგი მეფე:

მისრულთა ზრუმს, მოსცა სპანი გურიელს ზრუმის ფაშამან, მოვიდა და დაიპყრა გურია: ამან განაძო დედა თჳისი ძეები-თურთ. ხოლო მეფე წარვიდა სტამბოლს ქს. ჩღიზ, ქრ. უე, არამედ გიორგის გურიელობა შეუქნდა გურიის ერისთავს და ნაკაშიძეს ბეჟანს, რამეთუ ამათით განაძო დედა-მან. ამათ მოუწოდეს ბეჟანს დიდიანსა, რამეთუ ასული დიდიანისა ჰყვა ბეჟან ნაკაშიძისა-შვილს გიორგის: მოსრულსა დიდიანს ვერ წინააღუდგა გურიელი და წარვიდა ბათომს. ხოლო დიდიან-მან მოსტყვევნა გურია და წარვიდა და კვლად დაიპყრა გიორგიმე გურია: ხოლო ზამთარსა ამას მიზეზ-ჰყო დიდიან-მან ზურაბ აბაშიძესა ზედა. შეიკრიბნეს ბეჟან და ერისთავი და მოუხდნენ ზურაბს: ამათ ვერ წინააღუდგა ზურაბ, შევიდა სვერს, ამათ მოსტყვევნეს მამულნი მისნი (რამეთუ ამას ბეჟანს ენება ყოფად თავი თჳისი, ვითარცა იყო აბაშიძე გიორგი. არამედ ვერ ჴნა). მერმე შეუჩინა მსახურნი ერისთჳისანი ძმასა თჳისსა მანუჩარს, ბეჟან უგრძნეულობისა-თჳს
290 შეიპყრა იგი და პატიმარ-ჰყო დეზვირს ციხესა შინა: მაშინ შეიზრახნეს ზურაბ და ერისთავი მზახლობად, წარგჳარეს ტოლი ბაკა ჩიქოანსა, დაჲ ერისთჳისა, რომელსა მიეყო პირველ ჭჳეშე და შერთეს ძესა ზურაბისასა დავითს, ბიძის ტოლი თჳისი, რამეთუ დაჲ ბაკასი ზურაბს ჰყვა ცოლად და შეიმტკიცნეს ამითი სიმხნით. კვლად ეზრახა გურიელი დიდიანსა, რათა მისცეს ასული თჳისი მას, რომელი ჰყვა ცოლად ნაკაშიძე გიორგის და ზაჲ-ყო ამით. მისცა ნება ბეჟან დიდიან-მან: მაშინ გურიელ-მან განაძო ერისთავი თჳისი და მოადგა ციხესა შინა მყოფს ნაკაშიძეს: აღიღო და წარგჳარა ტოლი თჳით განუტევა ტოლი შარვაშიძის ასული და შეირთო ეს ტოლად და მოიმტკიცა გურია დიდიანის-გამო: კვლად ერისთავი მოადგა ციხესა კვარს, აღიღო იგი და დაიპყრა თჳით, გამოაძო რაჭიდამ იაშვილნი, დაიპყრნა მამულნი მისნი მანვე. კვლად ზურაბ მოსწევიტნა ბანაშვილნი ჩხეიძენი და დაყიდნა დედა-წულით მათით და დაიპყრნა მამულნი მათნი, აკრძთჳე ბეჟანცა მოსრვიდა ოდიშარ-ლეჩმუელთა და დაიპყრობდნენ ესრეთ:

მოვიდა სტამბოლიდამ მეფე გიორგი:

შემდგომად მოვიდა ახალ-ციხეს სტამბოლიდამ მეფე გიორგი, ამას ბრძანებითა ხოხთქრისათა მოსცა სპანი ისაჯ ფაშა-მან და ჩამოვიდა იმერეთს აგვისტოს ქს. ჩღით, ქრ. უზ, ვინადგან მარადის ჩამოვიდოდნენ ოსმალნი თოფჩისა ამას და დასდგა ქუთათისს. მაშინ შეკრბნენ სამნივე ესე მთავარნი და დასდგნენ ოკრიბას და არა-ვინ წარჩინებულთაგანი მიერთვნენ მეფესა, თვინიერ მდაბიურთა: ამისა-თჳს ეშრახა მეფე სამთა ამათ, რათა ჰყოს მეფედ და დაემორჩილნენ. არამედ მათ არა ინებეს. ხოლო მეფე-მან აღიმხედრა ოსმალი-თურთ და დიღასა დაესხა დადიანს, ერისთავს და ზურაბს. გარნა იგინი ივლტოდნენ და წარვიდა დადიანი ზურაბით ოდიშს და ერისთავი რაჭას: მაშინ ოსმალთა მოსრნეს და შეიპყრნეს სპანი მათნი მრავალნი. მერმე მოსტყვენნეს ოკრიბა, შემუსრნეს ციხენი და კოშკნი. შემდგომად წარვიდნენ ოდიშს, ვერ წინა-აღუდგა დადიანი მუნცა. უფრეს ეგრეცა და მოსწვეს ეკკლესიანიცა: ხოლო უღონო ქმნილ-მან დადიან-მან მისცა ქრთამი დიდი, დაიზავა. უკუმოიქცა მეფე და დასდგა ქუთათისვე: მერმე ზავ-ჰყო მთავართა მათ-თანა და დაიპყრა იმერეთი მშვიდობით:

კვალად მეფე გიორგი, ვ წელი ჰმეფა:

ხოლო გაზაფხულს შეიზრახნეს სამნი ესე მთავარნი და შეუჩინეს სვიმონ ახაშიძე გიორგი მეფესა, რათა მოჰკლას იგი: ამან სვიმონ თხმელის ციხეს მყოფი მეფე ისტუმრა და ნადმსა ზედა მოჰკლეს მსახურთა სვიმონისათა გიორგი მეფე, თვედრორობის შაბათს ქს. ჩღკ, ქრ. უც და შეიპყრეს სრულიად მისთანანი და დაჰყიდეს: ხოლო ერისთავ-მან აღიღო ციხე კაცხი და გამოიღო საგანძური მისი. მაშინ კვალად განიყვეს იმერეთი სამთა ამათ მთავართა, ვითარცა პირველ და იყუნენ მშიდობით: შემდგომად მოუწოდა ვახტანგ მეფე-მან იმერთა ლაშქრად, წარვიდა ერისთავი, სვიმონ და ლევან ახაშიძენი სპითა. მერმე მოვიდნეს უცნოდ ნიჩითა დიდითა: კვალად ზამთარსა ამას მოადგა ზურაბ ხარაგეულს და მამუკა-შვილი იყო ახალ-ციხეს ალექსანდრეს-თანა, რამეთუ კვე ალექსანდრე იყო ძე გიორგი მეფისაჲ, მყოფი ვახტანგ მეფისა-თანა ქართლს, რა მოჰკლეს მამა მისი, მეფე გიორგი, წარავლინა ისაჯ ფაშა-მან შავშეთის ბეგი და მოითხოვა ალექსანდრე მეფედ ყოფად იმერეთს ვახტანგ მეფისა-გან. წარუვლინა ნაჭითა და იყო ახალ-ციხეს წელსა ერთსა: ხოლო ზურაბ ვერ შემუსრა ხარაგეული მწყობითა ქართლის მეფისათა და უკუ-ეცალა. ვინადგან ფაშაც ჩამოსლვად იყო: ხოლო ებრძანა ხონთქარსა ისაჯ ფაშისა-ოჯს გამეფება ალექსანდრესი იმერეთს, შემოიკრიბნა სპანი და ჩამოიყვანა ალექსანდრე იმერეთს. მაშინ შემდურებულ-იყუნენ ერისთავი და ზურაბ ხარაგეულსა ზედა. ამის-გან ბეჟან დადიანიცა და მეგობრობდეს დადიანი და ზურაბ და არა ინებეს ამათ ალექსანდრე მეფედ. არამედ

მეკებს ყოვლითა მიმდგომითა თვისითა ერისთავი ალექსანდრეს და მისცა კაცნი და საგანძურნი მამისა თვისისა: ხოლო ალექსანდრე-მ საგანძურნი იგი შესძლუნა ფაშასა ქრთამად და ვითარ არღარა მოერთუნენ დადიანი და ზურაბ განზრახვითა ერირთვისათა მოადგნენ ტუტხვათს ციხესა ზურაბისასა და ბრძოდენ თითუ-ერო: შემდგომად შეუთხარეს და მისცეს ცეცხლი და შეგლიჯა მცირედი ზღუდე. არამედ შეშინდენ მეციხოვნენი და ივლტოდნენ ყოვლითა თვისითა: დილასა იხილეს ციხე უკაცური, შევიდეს ოსმალნი და დაიპყრეს ციხე და დაადგინეს მას შინა იენგიჩარნი და წარეიდენ ლეჩხუმს ბეჟანსა და ზურაბსა ზედა. შევიდნენ, მოსწყვეს, მოსტყვენნეს. გარნა თუ ბრძოლა ბეჟან. არამედ ვერა რაი ეგდენი ავნო. მერმე უკუ-მოიქცნეს, გამოვლეს კვალად რაჭა და მოვიდნენ ქუთათისს და ერისთავი დადგა რაჭას. მაშინ ესრახა ბეჟან დადიანი ფაშას და მისცა ქრთამი იბ ქესა: მან მიიღო ქრთამი, მოჰკვეთა ოტია ჩხეიძეს თავი, რამეთუ იყო თავდებ ერისთავისა და მტერი დადიანისა. განუტევა ფაშამ ერისთავი, მოიყვანა ბეჟან, ჰყო ალექსანდრე მეფედ იმერთა ქს. ჩდკა, ქრ. უთ, მოუდგინა ბეჟან მოურსედ, თვით წარვიდა ახალ-ციხეს:

კპ, მეფე ალექსანდრე ე, ლა წელი ჭმეფა:

ხოლო ალექსანდრემ დაიპყრა იმერთი, თვინიერ რაჭის ერისთვისა. მერმე ემზახლა ბეჟან დადიანი ალექსანდრეს და მისცა ასული თვისი ცოლად მარიამ და აქორწინა. არამედ თუმცა იყო ალექსანდრე მეფედ. გარნა ბეჟან დადიანი იყო მოქმედი ყოვლისავე: ამისნი მხილველნი თამარ ცოლ-ეოფილი გიორგი მეფისა და ჭყონდიდელი გაბრიელ, ძმა ბეჟანისა. რამეთუ არა რაი ძალ-უც ალექსანდრეს, აღიშურვებდენ დიდებასა ბეჟანისასა და წარვიდნენ წინაშე აზრუმის ფაშისა, და შეასმენდენ ისაკ ფაშასა, რამეთუ მიიღო ქრთამი და მისცა ალექსანდრე ბეჟანს, ვითარცა ტყვე: ამის-თჳს მოუწოდა აზრუმის ფაშამ ისაკ ფაშასა და მრავალი ბოროტი შეაჩვენა თამარ ისაკ ფაშასა, უპატიურობა და შერობილება: ამისი მსმენელი დადიანი ვერა თვისად კეთილად ამას, განუზრახა ალექსანდრეს და მიუწერეს აზრუმის ფაშას განმართლება ისაკ ფაშისა და ქრთამი დდი, რათა მოსცეს თამარ და ჭყონდიდელი, ანუ დაასხონ: უსმინა აზრუმის ფაშა-მან, მიუღო ისაკ
291 ფაშას ქრთამი და მეფეს. წარმოავლინა ისაკ ფაშა და წარმოატანა თამარ და ჭყონდიდელი: ხოლო მან მოსრულ-მან ახალ-ციხეს მოსცა ერულნი იგინი ბეჟან დადიანსა. ამან ტყვე-ჰყო თამარ დეხვირს ციხეში და ჭყონდიდელს მაუღო ჭყონდიდი და განუტევა. ვინადგან იყო მღუდელ-მთავარი არა რაი ავნო. არამედ იყო უღონო, მეძავ-მემრუშე, სოდომია და ტყვის-მყიდველ და სავსე ბოროტითა. ხოლო ესე ვითარებისა-თჳს წარვიდა აბაშიძე გიორგი ქართლს ვახტანგ მეფისა-თანა და მოკუშა ტფილისს ქს. ჩლვბ, ქრ. უი, ოკდომბერში, წარმოგზავნეს და დაფლეს კაცხს:

კვალად წელსა ქს. ჩლვგ, ქრ. უია, წარვიდნენ აბაშიძენი და რაჭველნი სჳითა წინაშე ვახტანგ მეფისა ნიჯადად: მეორესა წელსა მოადგა მეფე ალექსანდრე და ბეჟან დადიანი ჯვარის

ციხეს ოკრიბას, რომელი ეჭირა ერისთვის ძმას გედევან გენათელს, შეუთხარეს რა, იწყო რღვევად ზღუდე-მან, შეინდრეს მეციხოვნენი და მოსცეს მეფეს ციხე: გარნა-თუ ერთ-გულებდა ბეჟან დადიანი ალექსანდრეს ზეპირ. არამედ მრავალ-გზის ინება სიგუდილი ალექსანდრესი მუხთლად და ღალატად: გარნა ვერ შეუძლო თვისის ასულის-გამო და ოდესმე ერმათა ალექსანდრესგან, ვისად-გან ერთ-გულებდენ. შემდგომად ამისა მოუხდა ალექსანდრე მეფესა სკანდას მუოფს ერისთავი შოშიტა. ხოლო ალექსანდრე შევიდა ციხესა შინა სკანდას და ერისთავ-მან მოსრნა, მოსტუვევნა, რაოდენნიცა ჰპოვნა და წარვიდა რაჭასვე წელსა ქს. ჩღკე, ქრ. უიგ: გამოვიდნენ ოსმალნი თოთს, აღაშენეს ციხე და დასვეს თვაშა და კვალად ქმნეს ოდიშს ორნი ციხენი სხვანი: შემუსრეს რუხის ციხე სრულიად და სარღვევითა მრისითა აღაშენეს უმჯობესად ანაკრია და თვაშასა თოთისასა მიათვალეს სრულიად ზღვის პირნი:

ამასვე წელსა შემოიკრიბა ბეჟან დადიანის-გამო ალექსანდრე-მ სპანი იმერთა და შეუხდა რაჭას. მოსწვეს სოფლიკიმო, ვისად-გან იყო ერისთვის კერძოდ, ვერ წინა-აღუდგა ერისთავი, შევიდნენ ესენი სევადმდე, შემუსრნეს კოშკნი მისნი, მოსწვეს რაჭა და მოსტუვევნეს. მერმე უკმოიქცნენ და მოვიდნენ იმერეთს შოებულნი: კვალად განზრახვითა ზურაბისათა მოადგნენ მეფე და დადიანი შორაპანს, რამეთუ ეჭირა ლევანს ძესა გიორგი აბაშიძისასა და იყო იგი რაჭას, რამეთუ რაჭველთა-გან იყო მარადის ხდომა და კირთება იმერეთისა. არამედ მცირედისა შემდგომად მოსცეს ციხე. გარნა ქონება მუნებური წარიღო დადიან-მან და ციხე მისცა ზურაბს წელსა ქს. ჩღკგ, ქრ. უიდ: მოკუდა გურიელი გიორგი, დაჯდა ძე მისი მამია, ნაშობი შარვაშიძის ქალისა-გან და მოკუდარ იყო ცოლიცა ერისთვისა მარიამ მეფის ქალი. იზრახნეს დადიანი და ერისთავი ყოფად ზავისა. მაშინ იმზახლენ და მისცა ბეჟან ასული თვისი, გურიელის ცოლად ყოფილი ერისთავს ცოლად, დაიზავნენ და ჰყვეს მშვიდობა. ესე შეუქნდა ზურაბს და შეასმენდა ისაჲ თვაშას. ამისთა-თვის წარავლინა ძე თვისი უსუფ თვაშა და ჩავიდა იმერეთს. ამას მოეგება ალექსანდრე მეფე და დასდგნეს გეგუთს. მოუწოდეს ბეჟან დადიანსა. ხოლო იგი მოვიდა ურიდლად ძითა თვისითა, რამეთუ აღეთქვა თვაშას უვნებელობა: შევიდა ბეჟან კარავსა თვაშისასა და თაყვანის-სცა, მაშინ დასცა ბეჭსა (1) ხანჯალი მამად-ბეგ მესაჭურჭლე-მან თვაშისა-მან და განგუშრიმა ბეჟან დადიანი და მოკუდა ქს. ჩღკწ, ქრ. უიგ. ხოლო ძე მისი ოტია იქმნა დადიანად. დევნა უყვეს ოსმალთა და მოსრნეს მრავალნი ოდიშარნი და თავი ბეჟანისა წარგზავნეს ისაჲ თვაშისა-თანა და მან წინაშე ხონთკრისა, მერმე მოუწოდა ერისთავსა უსუფ თვაშამ, მოვიდა იგიცა სპითა და შეჰყვნენ კარავსა თვაშისასა სპანი თვისნი ერისთავს, ჰატივ-სცა თვაშა-მან დაზავა მეფე და ერისთავი და წარვიდა ქართლს თვაშა: ხოლო ოტია ძე ბეჟანისა დაჯდა დადიანად:

---

(1) დედანში სწერია ბეჭს ან ულა იგივე ბეჟანი ან ბეჭსა, დ. წ.

შემდგომად მცირედისა შეიშურნეს ოტია დადიანი და ძმა მისი კატო, შეიშურა ოტიამ, წარმოუვლინა ერისთავსა და პატიმარ-ჰყვეს კვარას ციხესა შინა კატო. შემდგომად მოადგა სუფე ციხესა შორაპანს და ვერ მისწურა წაღებად, მოიყვანა ზურაბ აბაშიძემ სპანი ოსმალოა და მისცა მათ შორაპანი და დასდგნეს მას შინა ოსმალნი და ალექსანდრე წარმოვიდა თვისად. მერმე მოადგა ერისთავი სადმელს ციხესა იაშვილისასა. მაშინ წარუვლინა მეფე-მან ლევან აბაშიძე, რათა მოეცალოს ერისთავი ციხესა, რამეთუ ლევან დედით ძმა იყო ერისთვისა: ხოლო ერისთავ-მან შეიპყრა ღალატით ლევან და წარუვლინა დადიანს პატიმარი: მსმენელი ალექსანდრე შეკრებული სპითა, ღამე იდუმალ გარდავლო მთა, განვლო რიონის ფონი და დილას დაესხა ერისთავს სადმელს, იფლატდა ერისთავი, მოსრნეს და შეიპურნეს მრავალნი, განსთავისუფლეს ციხე და წარმოვიდა იმერეთსავე მეფე: ხოლო დადიან-მან განუტევა ლევან აბაშიძე და გამოუხვნა მჭევალნი. მაშინ მოკუდა ერისთავი შოშიტა და დაჯდა ძე მისი გრიგოლ ერისთავად და ლევან აბაშიძე მოვიდა მეფისა-თანა: კვალად გაიპარა კვარას ციხიდამ კატო, ძმა დადიანისა და მოვიდა იგიცა მეფისა-თანა: შემდგომად მოკუდა ტოლი მეფისა ასული დადიანისა ბეჟანისა და გლოვისა შემდგომად შეირთო მეფე-მან ასული ლევან აბაშიძისა ტოლად და იქორწინა, ქს. ჩღლბ, ქრ. უკ და მისცა გურიელს მაშიას ასული თვისი მეფე-მან დადიანის ქალის ნაშობი: იხილეს ესე დადიან-მან, ერისთავ-მან და ზურაბ აბაშიძე-მას. გარდაბირეს მეფეს მამუკა ძმა მისი, მოიყვანა დადიან-მან და შეირთო დაი თვისი ცოლად. შემოიკრიბნა ოდიშარნი, აფხაზნი და მოვიდნეს იმერეთს. მიერთოთ ერისთავიცა და შეკრებულნი დადგნეს გეგუთს. მუნ მიერთვნენ მარგველნიცა და აოხრებდნენ ქვეყანათა: ხოლო ალექსანდრე ვერ წინააღმდეგი შევიდა ქუთათისს ლევან აბაშიძით და ბარის ერისთვით (რამეთუ ესე ბარის ერისთავი იყო გენათელი და ძმა შოშიტა ერისთვისა. ამან წარვლვარა ცოლი ძმის-წულსა თვისსა პატუნას, ასული ვახტანგ მეფისა, შეირთო თვით და მოვიდა მეფისა-თანა. ამან შეიწუნარა შურითა ერისთვისათა და მისცა საერისთო მამული იმერეთს შინანი და უწოდეს ბარის ერისთავად):

292 ხოლო დადიანი შეკრებული მოადგა ქუათათისს. არამედ მეფე არა განვიდა ბრძოლად და მათ ვერ იკადრეს მოსლვა შიშითა ოსმალისათა, შემჭირდნეს და წარვიდნეს თვისა-თვისად და ალექსანდრე-მ მოიმტკიცნა იმერნი წულუკიძი-თურთ. ამათ ჟამთა მოვიდა სხვა ფაშა ფოთს სპითა, რათა დაიპყრას ურჩნი ზღვის კიდისანი, ვიდრე ახაზამდე. ამან მიუწოდა ალექსანდრეს სპითა. ხოლო მეფე ალეკაზმა წარსლვად, გამზრახი, რამეთუ შემდგომად მსხურებისა ოსმალთა დაიმორჩილოს მათით ურჩნი თვისნი იმერნი და რა მივიდა ოდიშს ,,ეტყოდა დადიანი არა წარსლვასა: ,,ვინად-გან არა კეთილ არს დაპყრობა მათ-გან ზღვის კიდისა ჩვენ-თჳს ესე არა უსმინა მეფე-მან. რამეთუ იუნენ ადგილნი ეოველნი დადიანისა, ვინად-გან არა ერჩდა დადიანი და მივიდა ფაშისა-თანა, მან პატივ-სცა და წარვიდნენ ოდიშს. გარნა ოდიშარნი სრულიად დახიზნულ-იუნენ აფხაზეთამდე, ვინად-გან დადიანი არა იყო ფაშისა-თანა. არამედ არბევდენ ოსმალნი და იმერნი

და იმერნი და სტუენვიდეს, სადა ვის ჭჰოვებდნეს: შევიდნეს ოსმალნი იჯორს. არამედ ხატნი და ჯვარნი და სასმარნი ეკკლესიისანი დაეხიზნათ. შეუდგეს ცეცხლი, მოსწვეს ეკკლესია და აღძრცვეს კრამიტა ბრჳნისა და მოსხნეს დახატულებანი და შემდგომად განვლეს და მივიდნეს ათხაზეთს: მაშინ არა მოესდო შარვაშიძე ათხასით და ოსმალთა მოარბიენეს და ტუენ-ჭუენეს, სადა რაი ჭჰოვეს. არამედ შემდგომად მოესდო შარვაშიძეცა, ჭუენ იგი მაჭმადიანად და უოველნი მისთანა მუოფნი სრულიად: ხოლო რა გასწდეს მდინარესა კოდორისასა, ეტუოდა თავშა მეფესა, რათა წარუვეს კიქეთს და მერმე აზავს: ესე შეუძლდა ალექსანდრეს და იმერთა და ღამესა მას დაუტევეს უოველნი სამძიმარნი თვისნი, წარმოვიდეს, ვლეს ორი დღე და ღამე და მოვიდნეს ეგრისის მდინარესა ზედა: მაშინ ეწიენეს ოსმალნი ათხაზითურთ და იმერთა განამაგრეს კიდე მდინარისა: მერმე შემოვიდა მეფე წარჩინებულითა თვისითა და გამოხდნეს მდინარესა და რაოდენნი დაშთნეს წარეუვანეს ოსმალთა ტუენდ. გამოვლეს მათ ოდიში და მოვიდეს ციხესა შინა კატოსა და მოგზაურნიცა მოისრვოდეს ოდიშართა-გან: მცნობი ამისი დადიანი მოადგა სჳითა ციხესა სამ-დღე, მერმე ჭუენეს ზავი, მისცა მეფე-მან მძევალნი დადიანსა და წარმოვიდნეს და მოვიდნეს იმერეთს ქს. ჩდლგ ქრ. უკა: ხოლო ათხაზთა აიალაფეს ბარგი იმერთა. არამედ შემდგომად ოსმალთა და მათ შორისცა იქმნა შფოთი, განევლტრეს ათხაზნი და უწეეს ღამით ჳარვა, კლვა კაცთა და კირთება ოსმალთა: იხილა თაშა-მ და შეჰოიქცა ოდიშსვე. მაშინ დაესხნეს ათხაზნი, მოსრეს ბასაკი ოსმალთა და აოტრეს, რამეთუ თაშა იფლტოდა ზღვით და სხვანი მოსრნეს უმეტესნი და მოიშთვნეს ზღვასა და მდინარესა შინა, აღიღეს აღათი მათნი დიდ-ძურიად და დაუტევეს მაჭმადიანობა და დაიპურეს ათხაზთა თვისივე სჯული (არამედ ძლევასა ამას იტუოდიან სასწაულსა წმიდის გიორგის იღორისასა, რამეთუ ღამესა ამას ეტუოდა ათხაზთა განსლვად და განაძლიერებდა მათ ბრძოლად):

ხოლო ამისა შემდგომად უკუბირეს კვალად მამუკა მეფესა, დადიან-მან, ერისთავ-მან და ზურაბ, შეკრბნეს სჳანი დიდნი და მოვიდნეს ალექსანდრეს-ზედა ანუ მოკლან, ანუ განაძონ. მ შაინ ალექსანდრე-მ, ჩიხორს მდგომ-მან შემოიკრიბა გურიელი მამია, აბაშიძე ლევან, ძმა დადიანისა კატო, ბარის ერისთავი, მურად წულუკიძე და იმერნი სხვანი ნეშტნი, დილასა მოვიდნეს იგინი და ეკვეთნეს ურთიერთ-ართს, იქმნა ბრძოლა და მოისრნეს ორგჯითვე უმრავლესნი ქს. ჩდლდ, ქრ. უკბ: მერმე სძლეს ალექსანდრესთა და მოსრვიდნეს მათ, მიუწივნეს დადიანს, ჭკრეს თოფი და ჩამოვარდა: კვალად დაჭკოდეს დავით აბაშიძე. აქათ მოკლეს კატო, ძმა დადიანისა. მიჭუენეს ლტოლვილთა, რამეთუ იყო თოვლი დიდი, მოსრნეს, შეიპურნეს რაჭველნი და ლეჩხუმელნი და ოდიშარნი უმრავლესნი და დაჭეიდეს სრულიად ოსმალთა ზედა: ხოლო დადიანი წარმოიევანა მეფე-მან, დაადგინა მკურნალი და განჭკურნა და სთხოვდა ლეჩხუმსა. არამედ არა ინება მოცემად, ეზრახა ზურაბის-გამო ისაე თაშას და მისცა ქრთამი დიდი, რათა მწე-ეუოს: მან წარმოავლინა მაჭმად-ბეგ და გივი ამილახორი სჳითა ოსმალ-ქართველისათა და მოვიდნეს ესენი სჩხერეს:

იხილა რა ალექსანდრემ, გამოართვა საჭილაოსამიქელო დადიანს, ზავჰყო ამით ლევან აბაშიძისაგამო და განუტევა. მოვიდა საჩხერეს, მისცა დაჲ თვისი, ნაშობი თამარისაგან ცოლად მჯმად ბეგს. დაიპყრა და წარვიდენ ქართველოსმალნი ქართლსავე: ხოლო ამისნი მხილველნი დაუზავნენ მეფესა დადიანი, ერისთავი და ზურაბ და დაიპყრა იმერეთი. მისცა საჭილაოსამიქელო ძმასა თვისსა მამუკას. არამედ ალექსანდრემ განაძლა საქმე ბეჟან დადიანისა, რამეთუ ოდეს დასჭირდის თეთრი ოსმალთა ქრთამად ანუ სხვისა სამჭირნოსა-თვის, შეკგდის იმერთა თეთრი იგი მთავართა და აზნაურთა: ხოლო მათ დაჰყიდიან ტუეენი და მისცეან და თვით, რეცა თუ არა ჰყიდდა ტუეეთა. შემდგომად მოადგა მამუკა ციხესა ბეჟან ჩიჯავაძისასა და მოპარვით აღიღო ციხე სებეკისა. მერმე აღიღო ციხე ბეჟანისა და დაიპყრა სამიჯავაძო მამუკა-მ:

ხოლო მოსლვასა ტფილისს თამაზ-ხანისასა ქს. ჩღლე, ქრ. უჱგ, მოუვლინა მეფესა, რათა დამორჩილდეს. არამედ ყრა-რა მიუგო, გარნა შეშინებულნი ოსმალნი იმერეთს ციხესა შინა მყოფნიცა კანმცგრნა არა დატეებად ციხეთა: შემდგომად ამისა უკუდგა წერეთელი პაპუნა ზურაბ აბაშიძისაგამო, რამეთუ ზურაბ მოიპარა მამუკაშვილის ციხე ხარაგაულისა, მოჰკლა მამუკაშვილი და დაიპყრა თვით: ამისათვის მოუხდა მეფე პაპუნას, მოაოხრა სწერეთლო. არამედ ციხე მოდამნახისა ვერ წარეულო. უკუნიქცა, ეზრახა ხარაგაულისა მეციხოვნესა, რომელმან მისცა ზურაბს, მანვე მოსცა მეფესა იგივე ციხე, შეიპყრა, მოჰკვეთა მას კელ-ფერხნი და აღმოხადნა თვალნი და ციხე მისცა მეპატრონისა ძესვე: შემდგომად დაიზავა მეფე-მან ზურაბ და პაპუნა. არამედ ზურაბ არა მოვიდა მეფისა-თანა. გარნა ძე მისი დავით, რამეთუ სიძე იყო ალექსანდრესი. ამას დავითს განატევებინა ცოლი, დაჲ შოშიტა ერისთავისა და შერთო დაჲ თვისი: ამ ჟამებთა შეუჩინა მეფე-მან კვარას ციხეს იაშვილი. ხოლო მათ კრიხულის მეთევზურისა-გან აღიღეს ციხე და დაიპყრეს: სცნა ერისთავ-მან ნოღას მეოფ-მან, წარმოვიდა მსწრაფლ და მოადგა კვარას: ღამესა მას შეიდგინნეს კიბე, სადაცა უწყოდეს, შევიდნეს ციხესა შინა, შეიპყრნეს
293 სრულიად მას შინა მყოფელნი და დაჰყიდნეს და დაიპყრა ერისთავ-მან ციხე: ამისი მცნობი წარმომართებული შველად კვარას ციხისად უკუნიქცა: შემდგომად მოიყვანა ალექსანდრე-მ ძე ზურაბისა დავით და პაპუნა წერეთელი ვარციხეს, მოკლნა ორნივ მუხთლად ღალატად და წარვიდა მსწრაფლად, რათა დაიპყრას მოდამნახის ციხე. არამედ ცოლ-მან და ძე-მან პაპუნასა-მან განამაგრეს ციხე და ვერ შეუძლო წარღება: ესე იხილეს წარჩინებულთა, რამეთუ ჴნებავს ყოველთა მოწყვეტა და დამდაბლება და უმეტესად ზურაბ, ეზრახა ერისთავს გრიგოლს, რამეთუ ამას ჰყვა ცოლად ასული ვახუშტი აბაშიძისა ძმისა ზურაბისა: ხოლო ერისთავ-მან აუწყა დადიანსა და შეკრბნენ ალექსანდრე მეფესა ზედა. ამის-თვის ალექსანდრე-მ მოითხოვა ლეკნი შანშესა-გან ქსნის ერისთვისა. მან წარმოუვლინა კაცითა თვისითა ფ ლეკნი: ამათ წარუძღვა ალექსანდრე და იგინი ვერ წინა-აღუდგნენ, შემუსრნეს ციხენი და მრავალნი კოშკნი, მოსწვეს და მოსტუეენნეს და შთავიდნენ ოდიშს და უძვირესნი ბორკოტნი ჰყუნეს, არამედ განზრახვითა ღვთის აბაშიძისათა: ,,რამეთუ

არა კეთილ არს ლეკოა-გან შემუსრვა ქვეყანისა ჩვენისა, რაჟამს ჭსტნან ადგილნი, თვითვე მრა-ვალსა ბოროტსა შეგვაჩვენებენ, ვითარცა უცვენ სხვათა.“ უსმინა მეფე-მან და შეჰოიქცა და განუტევნა ლეკნი შოებულნი. არამედ ტუენი არა წარატანნა იმერეთისანი:

შემდგომად ამისა წარავლინა ალექსანდრე-მ ძმა თვისი გიორგი და აბაშიძე ლევან ქართლს, გახუშტი აბაშიძესა ზედა, უცნობლად დაესხნენ ტფილელ შუთვს და იგი განმაგრდა სახლსა შინა, და იწყო ტემა-თოფთა: მაშინ ამათვე შეუდგეს ცეცხლი სახსლსა მას, იხილა გახუ-შტი-მ და მოვიდა ბიძის ძესა თვისსა ლევანს. მან მოუგვარა შეფესა, პატიმარ-ჰყვნეს ციხესა შინა სავარძეთს. სთხოვდა მეფე ფ ქესას თეთრსა და ციხესა გახანს და კესი არა ინება გახუშტი-მ მოცემად. მერმე მოვიდა კათალიკოზი დომენტი განტევებისა-თჳს გახუშტისა და არა პატივ-სცა ალექსანდრე-მ: კვალად წარმოევლინა ისაე ფაშას ცხენი აღკაზმული, ქურქი და ოცი ქესა თეთრი, რათა განუტეოს გახუშტი და არა ინება მეფე-მან: ხოლო დადიან-მან შურითვე წინა-თქმულითა იშოვნა სჳანი აფხაზთა, მიერთო ერისთავი და ზურაბ სჳითა მათითა, ამათ ვერ წინა-აღუდგა ალექსანდრე, გამოუშვეს მარბიელი ქს. ჩლმ, ქრ. უკჩ, მოსწვეს სასახლე ალექსან-დრესი ვარციხეს, მოაოხრეს და მოსწვეს იმერეთი და წარვიდნენ: კვალად აღუსრულა აღთქმული ისაე-ფაშა-მან ანუკა მეფის ქალსა და გაზაფხულს წარმოავლინა ფირალდის შვილი, სიძე თვისი სჳითა. ამას ჩამოსრულს იმერეთს მიერთო დადიანი, ერისთავი და ზურაბ. იხილა მეფე-მან, და-ჰიზნა ჰიზანნი თვისნი ხარაგაულს და თვით წარვიდა ქართლს ქს. ჩლმა, ქრ. უკთ: ამას წარუვნენ მამუკა ძმა თვისი; ლევან აბაშიძე და ბარიშ ერისთავი და გახუშტიც წარიყვანა, რათა არა შემუ-სრონ ციხე სავარძეთისა ოსმალთა და გამოჰყვანონ:

მაშინ ოსმალთა მოიყვანეს ძმა ალექსანდრესი გიორგი, ნაშობი გურიელის ქალისა და დასვეს მეფედ იმერეთს და მოუდგინეს ნებითვე მაოთოა დადიანი, ერისთავი და ზურაბ და წარ-ვიდეს ოსმალნი: ხოლო ალექსანდრე მივიდა ჴწერის-ხევს შინშე ერისთვისა-თანა. მაშინ იყო შანშე უკუმდგარი შანაგირისა-გან, მოადგა ხანი შანშეს. ესე იხილა ალექსანდრე-მ, განუტევა გახუშტი და თვით მივიდა ხანისა-თანა: მან ჰირველად პატივ-სცა, მერმე შეიპყრა: ამისსი მხიდ-ველნი მამუკა და ლევან და სხვანი იმერნი იყლტოდნენ და მოვიდნენ იმერეთს. ხოლო ალექსან-დრე მიიყვანა ხან-მან ტფილისს. არამედ წარავლინა ვაკის ერისთავი წინაშე შანაგირისა ალექსან-დრე-მ დარუბანდს ვედრებად და თვით იყო ტფილისს, ვითარცა პატიმარი: მცხობ-მან შანაგირ წარმოუვლინა კაცი რაყმით ისაე ფაშასა, რათა ჰყოს ალექსანდრეცე მეფედ იმერთა. წარიყვანეს ალექსანდრე ახალ-ციხეს: უსმინა ფაშამ შანაგირს და ამასვე შემოდგომასა ჩამოიყვანეს ალექსან-დრე ოსმალთა და ჰყვეს იგივე მეფედ და შეამტკიცეს დადიანი, ერისთავი და აბაშიძე და უოველ-ნი იმერნი. მერმე წარვიდნენ ოსმალნი: ხოლო გიორგი ძმა ალექსანდრესი წარვიდა ოდიშს და ალექსანრეს ეპყრა იმერეთი: არამედ მცირედსა ხანსა უკუდგნენ კვალად დადიანი, ერისთავი და ზურაბ. ამის-თვის ალექსანდრე-მ მოიყვანა დედის-ანცვალი თვისი თამარ და აბრალა მას უოველნი

ოთოლნი, შეიპყრა და მოჰკვეთა თავი. კვალად შეიპყრა ბარათაშვილი სჩინო, სანდო გიორგი მძის თვისისა, მოჰკვეთა მასცა თავი და დაუდგა დედაწულნი მისნი და იავარ ჰყო ოვეულნი გიორგის მიმდგომნი: შერმე შეკრბენ დადიანი და ერისთავი და მოვიდნენ გეგუთს. ხოლო მეფე მიეგება ქუთათისს და არა განვიდა ბრძოლად მათდა. არამედ წარავლინა ახალციხეს და ყვედრა თუშასა. მან წარმოავლინა მცირე სპანი და რა მოვიდნენ ბაღდადს, წარეიდა ქუთათისიდამ ლევან აბაშიძე და ბარის ერისთავი გიორგი, მათთანა ციხის მცველნი ოსმალნი, რათა სცნან ვითარება მათ, რომელნი ახრებდენ ქვეყანათა. არამედ მათ სმენოდათ მოსლვა ოსმალთა და იურებოდენ მუნიდგან. გარნა რა მიეიდნენ ესენი, ჰგონეს ტალახთა მათთა მისლვა ოსმალთა, ანცობეს დადიანს. მან არღარა გამოიძია და იყლტოდნენ, მიჰყვნენ ესენი და უწუეს ტყმა თოფთა და მოსრეიდნეს: მოიქცა ერისთავი, რათა იხილოს ვინაობა მათი, ეცა თოფი და მოჰგუდა ერისთავი გრიგოლ რაჭისა ქს. ჩდმგ, ქრ. ულა და სპანი მისნი იყლტოდნენ უმეტესად. ხოლო ამათ ალიღეს ალაფი მათი და მოიქცნენ წინაშე ალექსანდრე მეფისა. მაშინ რაჭას დასვეს ერისთავად ძმა გრიგოლისა ვახტანგ: ამას ეზრახა მეფე, ჩავ-ჰყო მისთანა, შემოიმტკიცა დადიანიცა და ჰყვეს მშიელობა და დაიპყრა იმერეთი: ამისა შემდგომად მოიპყრა მაჭაყრიანის ქალთან ციხე სვერისა, წარმოვიდა ლევან, რათა მიიღოს მან. არამედ უსწრა მეფეთან და მისცა მას და დაიპყრა ალექსანდრე-მ სვერი ქს. ჩდმდ, ქრ. ულბ და გამოიღო საგანძური ზურაბ აბაშიძისა. ხოლო ლევან მოადგა შრომაშს ციხეს ძესა ზურაბისასა ზაალს, რათა არა იგიცა დაიპყრას მეფეთან, მცირეს ხანს მისცეს ლევანს და დაიპყრა ლევან იგი, განუტევა ზაალ და წარეიდა ქართლს. ზურაბ მამისა თვისისათანა და იეთეებოდნენ ნუანსს:

ქორონიკონები, ჩვენ მიერ ჰოვნილნი წიგნებთა შინა და სახელნი წიგნებთა არიან ესენი. იმერული ძველი გარიგების წიგნი, დავითნი მესხური სუთ-წიგნად განუოფილი, იმერული სჯლის-პირი ეტრატისა, ტლაშაძის აღმოწერილი ქორონიკონები, გუჯარნი ბარათიანთა, თუმანიანთა და სხვათათა ქართლის ცხოვრებათა-გან ძველთა და ახალთა და სხვათა ჯამნა-კანონთა-გან, სახარებათა და საეკკლესიო წიგნებთა-გან და სჳარსულთა ქორონიკონებთა-გან აღმოწერილთა არიან ესენი. თათრული [1] შიგ უწერია:

1201—უგა. თამარ მეფე მიიცვალა.

1211—ულა. მეფე ლაშა გიორგი მიიცვალა.

1237—უნზ. მეფე რუსუდან გარდაიცვალა.

1269—უჲთ. მეფე დავით ლაშას ძე გარდაიცვალა.

1289—ფთ. მეფე დიმიტრი თავ-დადებული მოკლეს თათართა.

1292—ფიბ. მეფე ვახტანგ ნარინ დავითის ძე გარდაიცვალა.

1293—ფიგ. მეფე ნარინ დავით მიიცვალა.

1294—ფიდ. დიმიტრი თავ-დადებულის ძე დავით მეფე იქმნა.

1301—ფკა. ვახტანგ დიმიტრი თავ-დადებულის ძე მეფედ იქმნა და ძმა დავით მეფისა.

1308—ფკჱ. დავით მეფის ძე გიორგი მეფედ ჰყვეს, რომელსა ეწოდა მტირე გიორგი.

1310—ფლ. მოკუდა დავით მეფე დიმიტრი თავ-დადებულის ძე.

1318—ჯ. დაჯდა დიმიტრის თავ-დადებულის ძე გიორგი მეფედ და იწყო მთიებ-მან აღმობრწყინვება და დაიპყრა ქართლი, სომხითი, ჭერა-კახნი და მესხნი.

1323—ია. მოკუდა გიორგი დადიანი, დაჯდა ძე მისი მამია დადიანად.

1327—იე. მოკუდა ძე ნარინ დავითისა მეფე კოსტანტინე და გამეფდა ძმა მისი მიქელ იმერეთს.

---

[1] თათრული რიცხვები კახეთის ისტორიაში ჰწერია გეორგიდ.

1329—აზ. მოკუდა მეფე იმერთა მიქელ და დაუტევა ძე მცირე ბაგრატ.

1330—აჱ. ბარწუანთვალე-მან გიორგი მეფე-მან იმერეთი დაიპყრა, ქუთათისი აღიღო, ბაგრატ გამოიყვანა.

1334—კბ. მოკუდა ათაბაგი სარგის, დასვა გიორგი მეფე-მან ათაბაგად ძე მისი ყვარყვარე.

1345—ღგ. მოკუდა დადიანი მამია, დასვა მეფე-მან გიორგი-მ ძე მისი დადიანად.

1346—ღდ. გარდაცვალა ბარწუანთვალე მეფე გიორგი და დაჯდა მეფედ ძე მისი დავით: ხოლო რუსუდანის გამეფებიდამ ამ გიორგის გარდაცვალებამდე გარდახდეს წელნი. რღე. გარდაცვალებიდამ ამის გამეფებამდე წელნი ჱზ.

1354—მბ. ჩუენ მეფე-მან დავით და დედოფალ-მან სინდუხტარ გიწუალობეთ, ამ ქორონიკონ-ზედ ღუინ სწერა მეფედ, რომელსა ვგონებ ერთს-ყოფად.

1355—მგ. ჩუენ მეფე-მან დავით ყოვლისა საქართველოსა-მან გიწუალობეთ.

1357—მე. მზე დაბნელდა.

1358—მვ. მეფის მიქელის ძე-მ ბაგრატ ყვარყვარე ათაბაგის ქალი შეირთო.

1360—მჱ. გარდაიცვალა დავით მეფე და დაჯდა ძე მისი ბაგრატ მეფედ, მოწმობს გუკარი ბარათიანთა, რომ ეს დიდი ბაგრატ არს ძე ამ დავით მეფისა.

1361—მთ. მზე დაბნელდა და სვინთა ქუთათისი დასწუეს. დიდ-მან ბაგრატ მეფე-მან მოსწუეიტნა და დაიპურნა და თურქი სიმცხე მოარბიეს. დიდ-მან ბაგრატ მეფე-მან მოსწუეიტნა. კვალად მოკუდა ათაბაგი ყვარყვარე, ბაგრატ მეფე-მან დასვა ძე მისი ბექა.

1366—ნდ. დიდი სიკუდილი იყო და მოკუდა დედოფალი ელენე, ცოლი ბაგრატ მეფისა.

1372—ჲ. მზე დაბნელდა და მოკუდა მიქელ მეფის ძე ბაგრატ და დაუტევა ალექსანდრე ძე თვისი.

1375—ჲგ. გამოსჩნდა თემურ-ლანგ და დაიპურა სმოსავლეთი.

1384—ოჱ. მოკუდი გიორგი დადიანი და მეფე-მან ბაგრატ დასუა ძმა მისი ვამიყ დადიანად.

1387—ოე. ლანგ-თემურ სამარყანდელ-მან ტფილისი აღიღო, წარტყევენა: მეფე ბაგრატ და დედოფალი ანნა გამოიყვანა ციხიდამ და ტყუჱ-ჰყენა და ალექსანდრე ამერეთს გამეფდა ძე ბაგრატისა.

1389—ოზ. მოკუდა ალექსანდრე მეფე და ძმა მისი გიორგი გამეფდა იმერთა ზედა.

1390—ოჱ. ათაბაგთა კათალიკოზად დასვეს არსენ.

1391—ოთ. მოკუდა ათაბაგი ბექა და დაჯდა ნებითა გიორგისათა ათაბაგად ძე მისი იოანე.

1392—ჳ. მოკლეს მეფე გიორგი მეგრელთა და იმერეთი გიორგი-მ დაიპურა ბაგრატის ძემ.

1393—ჳა. დიდ-მან ბაგრატ მეფე-მან თემურის სპანი მოსწუეიტნა და ტფილისი აღიღო.

1394—ჰბ. დიდი ბაგრატ მეფე და თემურ შეიბნენ, თემურს გაემარჯვა და ტფილისი აღიღო, ქართლი წარსტუეს და შემუსრნა ეოველნი ეკკლესიანი, ციხენი და შენებულებანი.

1395—ჰგ. დიდი ბაგრატ მეფე გარდაიხდა. ძე მისი გიორგი გამეფდა.

1396—ჰდ. თემურ და გიორგი შეიბნენ, თემურს გაემარჯვა და მოკუდა დიდიანი ვამიე და დაჯდა ძე მისი მამია. კვალად გიორგი მეფის ძმა კოსტანტინე იმერეთს გამეფდა.

1401—ჰთ. მეფე კოსტანტინე მოკლეს ჩალალანს არე ჩალიანში.

1407—ჟე. დიდი ოში ოო, მეფე გიორგი მოკლეს თურქთა, სრულიად დაშქარნი მოსწყვიტეს და ძმა მისი კოსტანტინე მეფედ დაჯდა.

1414—რბ. მეფე კოსტანტინე მოკლეს თურქთა და დაჯდა მეფედ ალექსანდრე ძე გიორგი მეფისა. კვალად მოკლეს ათაბაგთა დიდიანი მამია და დასვა ალექსანდრე მეფემან ძე მისი ლიპარიტ.

1415—რგ. მეფე ალექსანდრე და ათაბაგი იოანე კოხტისთავს შეიბნენ, მეფეს გაემარჯვა, ათაბაგი შეიპყრა, შეწუალებული გაუშვა.

1430—რიწ. შარუხ გამოჩნდა და სარკინოზობა იყო და ლორე აღიღეს.

1431—რით. მეფე ალექსანდრე ამბერდს მოვიდა.

1432—რკ. ალექსანდრე მეფემ ლორე აღიღო, ბარათიანი გეჯარში სწერს, რომელი ბეთქნიას არს, მეფეთმან ალექსანდრემ, ძეთმან მეფის გიორგისათან განჰყარნა სამნი ძმანი ამაში, გუგუნა და დავით.

1435—რკგ. შარუხ მოვიდა, მეფეთმან ალექსანდრემ ძე თვისი დიმიტრი წარუვლინა ძღუნით, შეწუალებული გამოუშვა.

1437—რკე. ალექსანდრე მეფე უარბაღს მოვიდა.

1440—რკწ. მოკუდა შარუხ, დაჯდა ჯანშა უეენად.

1442—რლ. გარდაიცვალა მეფე ალექსანდრე, დაჯდა ძე მისი ვახტანგ მეფედ.

1444—რლბ. ჯანშა უეენი ახალციხეს მოადგა, მეფეთმან ვახტანგ ბრძო, უგუნიქცა უეენი და მოკუდა იოანე ათაბაგი, დასვა მეფეთმან ვახტანგ ძე მისი აღბუღა ათაბაგად. კვალად მოკუდა ფარსაგეტელის ქალი დედოფალი სითიხათუნ, ვახტანგ მეფის ცოლი.

1445—რლგ. მიიცვალა მეფე ვახტანგ და დაჯდა ძმა მისი გიორგი მეფედ.

1447—რლე. აღბუღა ათაბაგი და უვარუვარე შეიბნენ, უვარუვარეს გაემარჯვა.

1449—რლზ. ჩვენ მეფეთმან გიორგიმ, ძმამ მეფისა ვახტანგისათან გიწყალობეთ ისდიკტიონსა ე.

1451—რლთ. მურადბეგის 50 კატარღებთან აუხაზეთი, ცხომი და ზღვისპირნი მოაოხრნეს და მოკუდა აღბუღა ათაბაგი, დასვა გიორგი მეფეთმან ბიძა მისი უვარუვარე ათაბაგად.

1452—რმ. მეფის ალექსანდრეს ძე დიმიტრი ცხენთან მოკლა.

1453—რმა. კოსტანტინეპოლი აღიღეს თათარმა.

1454—რმბ. ჩვენ მეფე-მან გიორგი-მ ყოვლის საქართველო-სა-მან, რანისა, შარვანისა და შაან-შისა-მან გიწყალობეთ ინდიკტიონსა იე.

1455—რმგ. მოკუდა იმერთა-ერისთავი დიმიტრი, ძე ალექსანდრე მეფისა, დაჯდა ძე მისი ბაგრატ.

1462—რნ. მეფე გიორგი და ბაგრატ შეიბნენ ჩიხორს, ბაგრატს გაემარჯვა და განდგა ათაბაგი-ცა.

1463—რნა. თებერიე გიდან და ოემურ მეფეს გიორგის სძლეს, ქართლი, სომხითი და საგან-ძური მეფისა მოა-ოხრეს და უფარეფარე ათაბაგ-მან საათაბაგო დაიჭირა.

1465—რნგ. ფასანგარ-ზედ უფარეფარე ათაბაგ-მან მეფე გიორგი დაიჭირა.

1466—რნდ. მოკუდა უფარეფარე ათაბაგი, დაჯდა ბაადურ ძე მისი და ბაგრატ იმერთ მეფე-მ. ქართლი დაიჭირა. კვალად განდგა დავით და წერ-კახნი დაიჭირა: მერმე გიორგი მეფე-მ ქართლი დაიჭირა და წერ-კახნი, ბაგრატ იმერეთს წარვიდა, დავით დიდოეთს.

1468—რნვ. დაჯდა უეენად უზუნ-ასან.

1469—რნზ. გარდაიცვალა გიორგი მეფე და დაჯდა ძე მისი კონსტანტინე მეფედ და წერ-კახთა ჩამოიყვანეს დავით, მეფედ ჰყვეს.

1470—რნთ. მოკუდა დადიანი ლიპარიტ, დაჯდა ძე მისი შამანდავლე.

1471—რნი. მოკუდა დავით კახთ-მეფე, დაჯდა მეფედ ძე მისი გიორგი და მეფე-მან ბაგრატ ქართლი დაიჭირა.

1472—რნბ. უზუნ-ასან უეენი შეიდა სპარეთს და მოა-ოხრნა.

1474—რნდ. მოკუდა შამანდავლე დადიანი, დაჯდა ბიძა მისი ვამიე დადიანად.

1475—რნე. მოკუდა ბაადურ ათაბაგი, დაჯდა მისუარ ძმა მისი:

1477—რნვ. ბაგრატ მეფეს დადიანი ვამიე უკუ-უდგა, უკუნ-იქცა ქართლიდა-მ ბაგრატ დაშეი-ბნენ, ბაგრატს გაემარჯვა. კვალად მოვიდა ქართლს უძლიერესად.

1478—რნზ. უზუნ-ასან უეენი მოვიდა, ქართლი და ერწო თიანეთი მოსწუვიტა, კონსტანტინე ბარათიანით მიეიდა მის-თანა, ტფილისი მისცა და ბაგრატ მეფე წარვიდა რა-ჭას, მუნ მოკუდა, დაჯდა ძე მისი ალექსანდრე.

1479—რნზ. კონსტანტინე მუფე-მ ტფილისი, გორი და ქართლი დაიჭირა. კვალად იმერეთი დაიჭირა.

1481—რნთ. მეფე კონსტანტინე ჯავახეთს მიუხდა, დადიანი თან-ახლდა, მანუჩარ ათაბაგ-ზედ გაემარჯვა.

1482—რო. მოკუდა ვამიე დადიანი, დაჯდა ძე შამანდავლესი ლიპარიტ.

1483—როა. მეფე კონსტანტინე და უფარეფარე შეიბნენ, უფარეფარეს გაემარჯვა და მოკუდა გუ-რიელი კახაბერ, დაჯდა გიორგი ძე მისი.

1484—რობ. ალექსანდრ-მ ძე-მან ბაგრატ მეფისა-მან ქუთათისი აღიღო, მეფედ დაჯდა.

1486—როდ. იაუუბ უეესი მოვიდა ახალ-ციხეს და აწუვერი აღიღო, ტუფე-ჭუო და მოსწუვიტნა, აწუვრიდა-მ გაუსია სპასი ქართლს და დბანის-ხევში ბარათიანთ მოსწუვიტნეს, აწუვრის ღუთის-მშობელი მანუჩარ ათაბაგ-მან დაიხსნა ვეცხლით, სეკდემ-ბერს კგ.

1487—როე. კოსტანტინე მეფე-მან იმერეთი დაიჭირა და მოკუდა ათაბაგი მანუჩარ, დაჯდა უვარუვარე ძე აღბუღასი.

1488—როვ. იაუუფ უეენ-მან წარმოავლინა სპასი, მოვიდნენ, იწუეს შენება ალჯაუალისა და ქაოზიანისა.

1489—როზ. ალექსანდრე მეფე-მ იმერეთი დაიჭირა, ქუთათისი აღიღო.

1490—როთ. წარმოავლინა კვალდ უეენ-მან სპასი და მოადგნენ ტფილისს, ბარათიანთ მო-სწუიტნეს.

1491—რთთ. მოკუდა სამცხეს დედის-იმედი წლისა ნდ, დეკემბერს იზ.

1492—რთბ. მოკუდა კახთ მეფე გიორგი და დაჯდა ალექსანდრე ძე მისი.

1494—რთდ. ათაბაგ-მან უვარუვარე-მ შურ-აგო შაქს და ცეცხლის-ჯვარ-ზედ ქართველთა სძლო.

1495—რთე. ალექსანდრე მეფეს უშვა თამარ დედოფალ-მან ძე ბაგრატ და შემდგომად დავით.

1496—რთვ. გამოჩნდა შაისმაილ ძე შიხისა და იწუო ზურობად ქვეუნისა.

1499—რთზ (თათრ. შე) განძლიერდა შაისმაილ.

1500—რთთ. (თათრ. შზ) შაისმაილ ადრიბეჯანი დაიჭირა, შირვანს მოვიდა, ალექსანდრე-მ კახთ მეფე-მ ძე თვისი დიმიტრი მიაგება ძღუნითა, შეწუალებული გამოუშვა და მოკუდა უვარუვარე ათაბაგი და დაჯდა ძე მისი ქაიხოსრო.

1502—რუ. მოკუდა ქაიხოსრო ათაბაგი წლისა ნგ, მაისს გ და დაჯდა ძე მისი მზე-ჭაბუკ.

1505—რუგ. გარდაიცვალა მეფე კოსტანტინე და დაჯდა ძე მისი დავით მეფედ.

1509—რუზ. ალექსანდრე მეფე-მ, ძე-მან ბაგრატის-ძე-მან გორი დაიჭირა და ჩიხთ იმერეთი მოარბიეს, უკუნიქცა ალექსანდრე იმერეთს და შემდგომად დავით მეფე-მან დაი-ჭერა გორ.

1510—რუთ. მოკუდა მეფე ალექსანდრე და დედოფალი თამარი და დაჯდა მეფედ ძე მათი ბაგრატ.

1511—რუთ. ავ გიორგი-მ მამა თვისი მეფე ალექსანდრე მოკლა და ძმას დიმიტრის თვალნი დასწვნა, თვით გამეფდა.

1512—ხ. მოვიდა სარასკარი, მზე-ჭაბუკ ათაბაგი შიეგება, იმერეთს ჩავიდნენ. ოთართ ქუ-თათისი და გელათი დასწვეს და ბაგრატს ვახტანგ-ზედ გაემარჯვა მოხისს: კვალდ მოკუდა გურიელი გიორგი და დაჯდა ძე მისი მამია: კვალად მოკვდა დადიანი ლიპარიტ და დაჯდა მამია:

1513—ხა. ვა-გიორგი შეიპურა ძალისს, ბაგრატ მეფის ძე-მ ტუფე-ჭუო და ტუფეთბაში მო-

კუნდა ამაც წელს და კახეთი დავით მეფე-მ დაიჭირა. სხვაში ეწერა ავ-გიორგი და დავით მეფე შეიბნენ, დავითს გაემარჯვა, ავ-გიორგი დაიჭირა.

1516—სდ. ათაბაგი დიდი მზე-ჭაბუკ მოკუნდა, დაჯდა ძე მისი ყვარყვარე.

1518—სვ. ყეენი წარმოვიდა ქართლს ოხრებად, დავით მეფე-მ ძე თვისი რამაზ მიაგებინა და დაიხსნა ქართლი და სჯრისტიანო ტყვეობა-ოხრებისა-გან და ავ-გიორგის ძე-მ ლევან კახეთი დაიჭირა.

1519—სზ. გელათი საეპისკოპოზოდ ჰყვეს, სყვარელიძე მელქისედეკ დასვეს და დავით მეფე ლევანს მოადგა, მაღრანის ციხეში მყოფს.

1520—სთ. გამოგზეს ოსმალთ სამცხე, ქართლს ჩავიდნენ და დავით მეფე-მ მოსწყვიტნა და მაღარას ლევანისა-გან იძლია დავით მეფე. კვლად შეიბნენ დავით მეფე და გურიელი მამია მოხისს და იძლია დავით მეფე.

1522—სი. მოვიდა ლევან, სძლო დავით მეფესა და მოსწყვიტნა ქართლი და სამცხე.

1523—სია. (თათრ. შლ). ზე ადიდნეს ღმერთ-მან მეფე დავით, ერგო გუგუნას და ბაგრატიონ-ს. კვლად მოკუნდა შაისმაილ და დაჯდა შასთამაზ ძე მისი ყეენად.

1524—სიბ. დავით მეფე მოანზორ-იქმნა, დ დაჯდა ძმა მისი გიორგი, მეორეს წელს მოკუნდა დავით მეფე მოანზორი.

1527—სიე. ლევანს კახთ-მეფეს თინათინ, გურიელის ქალ-მან, უშვა ძე ალექსანდრე.

1529—სიზ. სულტან სულეიმან ხონთქარი ერევან-ზედ მოვიდა.

1532—სჯ. მამია დადიანი და მამია გურიელი ჯიქეთს ჩაუხდენ, დადიანი მოკლეს, გურიელი დაიჭირეს, გურიელი მის-მან ძე-მ როსტომ დაიხსნა და დადიანად დაჯდა ლევან.

1534—სკბ. მოკუნდა გურიელი მამია და დაჯდა ძე მისი როსტომ. კვლად გიორგი მეფე მოანზორ იქმნა და დაჯდა ლუარსაბ ძე დავითისა.

1535—სკგ. მეფე-მან იმერთა-მან მოიხსენა შური ათაბაგის მზე-ჭაბუკისა და მივიდა სამცხეს და მურჯახეთს შეიბნენ, მეფე ბაგრატ და ყვარყვარე ათაბაგი, ბაგრატს გაემარჯვა ათაბაგი შეიშურა, გელათს ტყვედ მოკვდა და სამცხე ბაგრატ დაიშურა, ქაიხოსრო ყვარყვარეს ძე სტამბოლს წავიდა.

1536—სკდ მოვიდა შასთამაზ მოშვრეთ ტფილისს, დაესხა და ადიდო, უკუნქცეულნი ყარაბაღს დადგა, მივიდა მისთანა მეფე ბაგრატ და წყალობით გამოუშვა, მუნვე მივიდა ლევან კახთ მეფე და ბატივით გამოუშვა.

1539—სკზ. სომეხნი შეიშალნენ ალვსებისა-გან.

1541—სკთ. ოსმალთა და ქაიხოსრო ათაბაგს შეება ბაგრატ, მეფე ბაგრატს გაემარჯვა.

1545—ხლგ ლუარსაბ და ბაგრატ მეფენი ბასიანს სოხოისტაზედ ორს ფაშას და ქაიხოსრო ათაბაგს შეებნენ, ქართველთ დაუმარცხდათ, ქაიხოსრო-მ სამცხე დაიჭირა.

1546—სლდ. ბაგრატ მეფე სამცხეს მოვიდა, ვედარ დაიჭირა და აწყვრის ღუთის-მშობელი ციხე-კვარს წაასვენა. კვალად დადიხი ლევან შეიპურა ბაგრატ მეფემ, გულათს ტუგუ-ჰყო.

1547—სლე. ღუარსაბ, ლევან მეფეთა და მესხთა უწყეს სპარსეთს რბევა და ოხრება.

1548—სლვ. (თათრ. **შნე**). შასი-თამაზ მოვიდა ყარაბაღს, მივიდა მასითან ლევან მეფე, შეყიდნენ შირვანს, გულისტანი აღიღო, შირვანი დაიპურა, მერმე მოვიდა, ტფილისი აღიღო. ეზრახა ათაბაგს, ქალი ცოლად გამოართვა და წარვიდა. კვალად მოკვდა მეფე ბაგრატ და დაჯდა ძე მისი გიორგი მეფედ იმერთა.

1549—სლზ. სულტან სულეიმან მოვიდა ადრიბეჟანზედ.

1550—სლთ. ოსმალთ ტაოს ქვეყანა დაიჭირეს და მანუჩარ დაიბადა.

1551—სლთ. შასი-თამაზ შაქის ციხე დაიჭირა.

1552—სმბ. ოსმალო დაიჭირეს არტანუჯი არსიანამდე, ფანაკარი აღაშენეს, არტაანიც დაიჭირეს, სამცხეს ვერ გარდმოვიდნენ.

1553—სმგ. შასი-თამაზ ქართლი შემოვლო, ათაბაგი მიეგება, ვარძია, თმოგვი, ვანის ქუაბები, აწყვარი, ასპინძა და სრულიად სამცხის ციხენი აღიღო, ქაიხოსროს მოსცა აწყვრის ღუთის-მშობლითურთ. უეცად სომხითს ჩავიდა, დახოცა იქუ, შერმაზან და ვახუშტი დაისამიძე და ამოვან თან-წარიყვანა ტყვედ და კვალად აწყვრის ღუთისმშობელი ტყვედ წარიყვანეს იმერეთს.

1556—სმდ. მოვიდა სულტან სულეიმან, კარი აღაშენა და ბასიანს დადგა. ამას მოუდგა შასითამაზ არტანს და დადგა, შასი-თამაზის ძემ ისმაილ კარი აღიღო, დააქცივა, ხონთქარი წარვიდა, ყეენი ქართლს ჩავიდა, აღაოხრა, ციხენი აღიღო, ატენის ციხიდამ გამოიყვანა დედა ღუარსაბ მეფისა, ტყვედ წარიყვანნა ღუარსაბ მეფე გიორგი მეფეს ეზიზნა, დედის იმედის ძმასი. არჩილ, ამოთას და ვახტანგ აწყვერს მოარჩინეს.

1558—სმგ. გარის ქართველთ გაემარჯვათ ყიზილბაშ-ზედ და მოკლეს მათ მეფე ღუარსაბ. გამეფდა ძე მისი სვიმონ და ლევან მეფემ ძე თვისი იესე ყეენს წარუვლინა. კვალად მოკუდა ძე გიორგი შეფისა ალექსანდრე.

1559—სმზ. სვიმონ მეფემ ქორწილი ქმნა ლევან კახთ მეფის ქალს ნესტან-დარეჯანზედ.

1560—სმთ. სპარსთა შეიპურეს მეფის კოსტანტინეს ძის ძე არჩილ დედა-წულით და წარიყვანეს უზმინს.

1561—სმი. მეფე სვიმონ და ლევან მეფის ძე გიორგი ძეგვს შავერდი სულტანს შეებნენ, შავერდის გაემარჯვა და მოჰკლეს გიორგი ძე მეფის ლევანისა და ამოთან მეფის კოსტანტინეს ძის ძე ფხოველთ მოკლეს. კვალად დაიბადა მეფის ბაგრატის ძის ძე ბატონის კოსტანტინეს ძე როსტომ.

1562—ხნ. იმერთ მეფემ გიორგიმ და ათაბაგიმას ზავჰყვეს, აწყვრის ღვთისმშობელი მოსცა ათაბაგსა.

1563—ხნა. გიორგი მეფემ მოიყვანა ჩერქეზის ბატონის ქალი რუსუდან ცოლად.

1564—ხნბ. წარვიდა მეფის სვიმონის ძმა დავით შასთამაზთან გაპარვით. კვალად მოკუნდა ბურიელი როსტომ, დასვა გიორგი მეფემ ძე მისი გიორგი და ყვარყვარემ ქორწილი ქმნა მარეხ დადიანის ქალზედ.

1565—ხნგ. ყვარყვარემ მოიყვანა მარეხ სამცხეს და დაიბადა გიორგი მეფის ძე ბაგრატ.

1566—ხნდ. მოკლეს ხონთქარი ფრანგთა და დაჯდა სელიმ.

1567—ხნე. დიდომს შეიბნენ სვიმონ მეფე და დაუთხან, სვიმონ მეფეს გაემარჯვა.

1568—ხნვ. სამადლოზედ შეიბნენ სვიმონ მეფე და დაუთხან, სვიმონ მეფეს გაემარჯვა. კვალად გიორგი მეფეს ულალატა ვახტანგის ძის ძემ ხოსრომ, იანეთს დაესხნენ ჭილაძე ვარაზა, დიპარტიანი და დადიანი ოდიშარით თანახლდნენ, ვერარა ავნეს.

1569—ხნზ. სომხითს ფარცხის შეიპურეს სპარსთა სვიმონ მეფე და ალამუტს ტყვეჰყვეს.

1570—ხნთ. ქაიხოსრო ათაბაგი წარვიდა ყაზმინს შასთამაზთან.

1571—ხნი. მზეჭაბუკ ქაიხოსრო ათაბაგის ძემ ქორწილი ქმნა გურიელის ქალს როდამზედ.

1572—სა. არჩილის ძმის ვახტანგის ძე ბაგრატ დაიბადა და ნადირობაში ცხენთან მოჰკლა ლეკან დადიანი და დაჯდა ძე მისი გიორგი. კვალად მოკვდა ქაიხოსრო ათაბაგის ძე მზეჭაბუკ.

1573—სბა. მოკუნდა ქაიხოსრო ათაბაგი ყაზმინს და აქ დაჯდა ძე მისი ყვარყვარე ათაბაგად. კვალად იშვა ძე გიორგი მეფისა ლეკან. კვალად წარგზავნეს ყაზმინიდამ შირაზს არჩილ. კვალად მეფის გიორგის ძემ ბაგრატ ქორწილი ქმნა ლეკან დადიანის ქალზედ.

1574—სგბ. მოკუნდა ლეკან კახთ მეფე და დაჯდა ძე მისი ალექსანდრე. კვალად მოკუნდა ხონთქარი სულტან მურად. კვალად იაზიდბაშთ სამცხე და უმეტად ოცხე მოსწყვიტნეს.

1576—სდდ. (თათრ. შჱდ). მოკუნდა შასთამაზ, დაჯდა ისმაილ ძე მისი უეცნად, ამან მოიყვანა სვიმონ მეფე ალამუტიდამ და არჩილ ცოლშვილით და ტყვით შირაზიდამ.

1577—სდე. (თათრ. შჱე). შაისმაილ მოკუნდა ოკდომბერშიო, დაჯდა ძმა მისი ხუდაბანდა და დაიბადა გიორგი დადიანის ძე ლეკან.

1578—სდვ. გამოსწნდა კუდიანი ვარსკუნელავი და გამოვიდა ლალათუბაშა აგვისტოს ზ. მესხთ ციხენი მისცა და მანუჩარ მივიდა, ციხენი შესძლუნა ტფილისს ჩავიდა, დაუთხან ტფილისი მოსწყვა, გეყალა. ლალათუბაშასთან მოვიდა ვახტანგ მუხრან ბატონი და მოიყვანა ამილახვარი ბარძიმ და ქსნის ერისთავი ელიზბარ და დაიხსნა ქართლი ტყვეობისაგან. თუშამ თვისი მამულნი მისცნა და მეოთხეს დღეს განუტევნა. კვალად წარავლინა სპანი ლალათუბაშამ იმერეთს, დახუდეს იმერნი მთაზედ,

მოსწყვიტნეს და ათტესე: აქ დაესწრა არჩილის ძე ერეკლე, მრავალნი ოსმალნი მოსწყვიტნა, ია ხრმალი და მ ისარი მოხუნდა ერეკრეს, კაშკაშუნარადი ვერ გაუტეხეს და ანსაურსი მოსწყვიტნეს. წარვიდა ლალათუაშა შირვანს, ალექსანდრე კახთ მეფე მოეგება და თანწარჰყვა. ოკდომბერში სვიმონ მეფე მოვიდა, არჩილ თანმოიყვანა და მრავალნი ტყვენი, დაუთხან სტამბოლს წარვიდა. კვალად მოკუნდა კათალიკოზი ასწასთა ყოდუმოზ და დედოფალი რუსუდან და ძე მისი ბაგრატ, კვალად სვიმონ მეფემან არჩილის ძმა ვახტანგ შეიპყრა და კუხვის ციხეში ტყვეჰყო. კვალად წარმოავლინა მირმარი ლალა ფაშამ მასუჩარათან და ქართლს გაუსია, ქართლს ვერ ჩავიდნენ, სადგერი დაარბიეს, ეკკლესიის გარე წარხდა. კვალად წარმოავლინა სანჯაკი, ჩაუხდეს, ქართლი მოარბიეს.

1579—სჟზ. მასუჩარ ათაბაგი აზრუმს წარიყვანეს.

1580—სჟჩ. მოვიდა კბ წლის ტყვე ლევან მეფის ძე იესე ყეენიდამ და დაესხა დიდვამს სვიმონ მეფეს ალექსანდრე მეფე კახთა. კვალად წარიყვანეს ყვარყვარე სტამბოლს, ხონოქარს ფალავანი შეეკიდა, ყვარყვარეს დაეცა, ქრისტესობით ათაბაგობა მოეცა და მოვიდა. კვალად მოკუნდა ძე ბაგრატისა და ძმა არჩილისა ვახტანგ. კვალად ოკდომბერს იე ყვარყვარე და ბექა ლორეს მოუხდეს და მოარბიეს.

1581—სჟთ. ჩაუხდა მეფე გიორგი ქართლს, დადიანგურიელი თანახლდენ. გალმა გამოლმართი სრულ დასწვეს, სვიმონ მეფეს ფაშაზედ გაემარჯვა.

1582—სჟ. სვიმონ მეფე ლორეს მიუხდა, ქვაბები აღიღო. კვალად მოკუნდა ყვარყვარე, მანუჩარ გათაბაგდა და მანუჩარ ათაბაგს ოსმალთ ულალატეს, მანუჩარს გაემარჯვა და მოვიდა სვიმონ მეფესთან, სვიმონ ასული თვისი ელენე მისცა და აქორწინა. კვალად მოკვდა გიორგი დადიანი და დაჯდა ძმა მისი მამია.

1583—სჟა. ტფილისი აღიღო ოსმალთაგან სვიმონ მეფემ. კვალად გურიას დასვეს ვახტანგ გურიელად, გიორგი განაძეს და გიორგი მეფემ დაიპყრა ძმა თვისი კოსტანტინე შვილით და პატიმარჰყო.

1584—სჟბ. მოიყვანა მანუჩარ ათაბაგმან ცოლი თვისი, სვიმონ მეფის ასული სამცხეს.

1585—სჟგ. (თათრ. შჟგ). ოსმალ ფაშა მოვიდა თავრის ზედ და მოკუნდა მეფე გიორგი, დაჯდა ძე მისი ლევან მეფედ და კოსტანტინემ მისმა ბიძამ არგვეთი დაიპყრა.

1586—სჟდ. სპარსთ შეიპყრეს შახუდაბასდა, შაბაზ დასვეს ცჩ წლისა. ლევან მეფემ მოიყვანა ცოლი ლევან დადიანის ასული მარეხ, ქმნა ქორწილი.

1587—სჟე. შაბაზ განჯას მოვიდა, აღაშენა, ლევან მეფემ გაილაშქრა ყიზილბაშს უკან. რიონს გაღმართი კოსტანტინეს ბიძასა მისსა აქუნდა სკანდის ციხით სულ წაართვა მას, საუფლის წული მისცა. კვალად მოკუნდა გურიელი ვახტანგ, გიორგი გაგურიელდა.

1588—სოგ. სიმონ მეფემ სამცხე დალაშქრა. კვალად შეიბნეს სვიმონ და ლევან მეფენი გოგანთონს, სვიმონს გაემარჯვა.

1590—სოწ. ლევან მეფე და დადიანი მამია ქუთაისს შეიბნეს და დადიან-მან მეფე დაიჭირა, შხეთის ციხეში დააბა და მუს მოკუდა. მეფედ დასვეს როსტომ კოსტანტინეს ძე. კვალად მოკუდა დადიანი მამია, დაჯდა მანუჩარ, ამან მოიყვანა ალექსანდრე კახთ მეფის ქალი და იქორწინა. კვალად გიორგი გურიელ-მან ქუთათისი აღილო, მოიყვანა თეიმურაზის ძე ბაგრატ, ქუთათისი მისცა, თვისი ძმა მამია მოუყენა. კვალად მოიყვანი ურუმნი, ჩაჯავაძეს ციხე წართვა, სხვა ჩაჯავაძე დასვა. კვალად მოვიდა სვიმონ მეფე, ქუთათისი აღილო, ბაგრატ ქართლს წარიყვანა. კვალად მოვიდა სვიმონ მეფე ოფიშკვითს დაუმარცხდა და გამეფდა როსტომ. სვიმონ მეფე-მ ლორე აღილო, ოსმალნი მოსწყვიტნა.

1591—სოთ. ათხაზნი მოუხდენ გურიას, გურიელის ძემ მამიამ მოსწყვიტნა. უშვა მანუჩარ დადიანს კახ-ბატონის ასულ-მან ძე ლევან და შობა-ზედ მოკუდა ქალი იგი.

1592—სპ. მანუჩარ დადიან-მან იქორწინა ვახტანგ გურიელის ქვრივ-ზედ.

1597—სპე. როსტომ მეფემ მოიყვანა ათაბაგის ქალი თინათინ დედოფლად და იქორწინა.

1599—სპზ. ცხრას თთუნ'ს გორს ადგა სვიმონ მეფე, აღილო იგი და ოსმალნი უვნოდ განუტევნა.

1600—სპწ. სვიმონ მეფე შეიბურეს ოსმალთა და წარიყვანეს, გამეფდა ძე მისი გიორგი, მოკუდა გიორგი გურიელი, დაჯდა ძე მისი მამია გურიელად.

1601—სპთ. გიორგი მეფემ ლორე აღილო თვის-თვისად დაიჭირა.

1602—სჟ. (თათრ. ჩაბ) გიორგი მეფე და ალექსანდრე მეფე კახთა ერევანს მოდგომილს შაბაზ-თან მივიდნენ.

1603—სჟა. ალექსანდრე მეფის ძემ დვით, გიორგი ძმა თვისი დაიჭირა და მამა პატიმარ-ჰყო, თვით გაბატონდა. კვალად მოკუდა მეფე გიორგი, ძე მისი ლუარსაბ მეფე იქმნა.

1604—სჟბ. მანუჩარ დადიანის ძე ლევან კახეთიდამ მიიყვანეს მამასთან ოდიშს.

1605—სჟგ. მოკუდა მეფე როსტომ, ძმა მისი გიორგი მეფე იქმნა. მოკლა ძე-მან მის-მან კოსტანტინემ მამა ალექსანდრე მეფე და ძმა თვისი გიორგი, შემდგომად მოკლეს კახთა კოსტანტინეც. ამავე წელს მოვიდა ბატონი თეიმურაზ კახეთს და გამეფდა.

1606—სჟდ შაბაზ განჯა აღილო და შამახია დაიჭირა და დაიბადა მამია გურიელის ძე სვიმონ.

1609—სჟზ. მეფეს ლუარსაბს თათარ ხან-ზედ გაემარჯვა, მოსწყვიტნა და გურიელ-მან მამიამ აჯარა დაიჭირა, ოსმალნი მოსწყვიტნა.

1610—სჟწ. მოკუდა დედოფალი თინათინ როსტომ მეფის ცოლი. კვალად მოკუდა ბატონის თეიმურაზის ცოლი ანნა.

1611—სყთ. სადირობაში ცხენ-მან მოკლა დადიანი მანუჩარ და დაჯდა ძე მისი ლევან დადიანად და წარვიდა უკუნ-თას ბატონი თეიმურაზ მგლოვიარე.

1612—ტ. ბატონ-მას თეიმურაზ ქორწილი ქმნა, ლუარსაბ მეფის დის ხვარაშან-ზედ.

1614—ტბ. მოკუდა მანუჩარ ათაბაგი, დაჯდა ძე მისი მანუჩარვე ათაბაგად.

1615—ტგ. (იათრ. ჩკდ.) შააბაზ განჯას მოვიდა, თეიმურაზ დედა და ძენი წარუგზინა და ალიყულიხანის გაქცევას უკან შემოვიდა კახეთს და ქართლს. ლუარსაბ და თეიმურაზ იმერეთს წარვიდნენ- მერმე ლუარსაბ მეფე წარიყვანა.

1616—ტდ. (თათრ. ჩკდ). თეიმურაზ კახეთი დაიჭირა. შააბაზ მოვიდა ტფილისს, დაუთხანის ძე ბაგრატ მეფედ დასვა, გაბრუნდა, კახეთი აჰყარა, წარიყვანა სრულიად, თეიმურაზ იმერეთს წარვიდა.

1618—ტვ. გურიელის მამიას ქალ-ზედ იქორწინა მეფის გიორგის ძემ ალექსანდრემ.

1619—ტზ. მოკუდა ბაგრატ, რომელი დაუტევა შააბაზ მეფედ და ჩვენ ძე-მან მეფის ბაგრატისა-მას სვიმონ და დედა-მას ჩვენ-მას ანნა გიწუალობეთ.

1620—ტი. ბატონი თეიმურაზ სტამბოლს წარვიდა და შააბაზ ძენი მისნი გამოასაჭურისნა.

1621—ტთ. სვიმონ მამია გურიელის ძემ ქორწილი ქმნა ლევან დადიანის დის მარიამ-ზედ.

1622—ტი. შააბაზ-მან მეფე ლუარსაბ მოაშთობინა მშვილდის სანლით გულბუალებს.

1623—ტია. (თათრ. ჩლდ). უარჩიხან და მოურავი მოვიდნენ, სვიმონ მეფე დასვეს ტფილისს, მუხრანს კახნი მოსწუვიტნეს, მერმე მოურავ-მან უარჩიხან მოკლა, სპანი მისნი სრულიად მოსწუვიტნა და ბატონი თეიმურაზ კახეთს მოიყვანეს. კვლად გიორგი მეფე და ლევან დადიანი გოჯორ-ურ-ზედ შეიბნენ, დადიანს გაემარჯვა.

1624—ტიბ. (თათრ. ჩლდ). ყორჩიბაში მოვიდა, მანუჩარ ათაბაგი ურუმთა-გან ლტოლვილი ქართველთას მოვიდა და მარაბდის ომი იქნა, ქართველთ დაუმარცხდათ, ყიზილ-ბაშთ არშიდამ ქალი გამოიყვანეს და წარვიდა ყორჩიბაში, სვიმონ მეფე დაუტევა ტფილისს. ბატონი თეიმურაზ კახეთს მოვიდა. ქეთევან დედოფალი აწამეს შირაზს.

1625—ტიგ. დაჯდა ათაბაგად სათარ-თანს და მოკლა მამია გურიელი ძე-მან თვის-მან და გა-გურიელდა.

1626—ტიდ. ბაზალეთს შეიბნენ ბატონი თეიმურაზ და მოურავი, ბატონს თეიმურაზს გაემარჯვა.

1628—ტივ. (თათრ. ჩლთ). მოკუდა შააბაზ, დაჯდა შასეფი უკუნად, შვილის-შვილი შააბაზისა.

1629—ტიზ. ზურაბ ერისთავ-მან სვიმონ მეფე გამოიტუუა და მოჰკლა. ბატონი თეიმურაზ მოიყვანა, ბატონმა თეიმურაზ ზურაბ ერისთავი მოჰკლა, დუშეთიდამ წარმოიყვანა ასული თვისი და ალექსანდრეს გიორგი მეფის ძეს მისცა და აქორწინა ქინძარას მცირე ეკკლესიასა შინა.

1634.—ტკბ. მოვიდა როსტომ მეფე ტფილისს, თეიმურაზ იმერეთს წარვიდა და ყიზილბაშთ გორის ციხე აღაშენეს.

1635—ტკგ. მოკლა როსტომ მეფემ ერისთავი დათუნა, დუშეთს შეუხდა და დაუმარცხდა. კვლად მოკუნდა სამცხარ-ში, დაჯდა ძე მისი უსუფ სათაბაგად.

1636—ტკდ. ერეკლი აღიღო მურად ხონთქარ-მან და ბატონი თეიმურაზ მოვიდა დუშეთს ზაალ ერისთავთან.

1638—ტკვ. როსტომ მეფე-მან მოიყვანა ლეკნი დადიანის დაჲ მარიამ და ქმნა ქორწილი და ლეკნ დადიან-მან გიორგი მეფე დაიჭირა და ტყვედ წარიყვანა, და მის-მან ძემ ალექსანდრემ დაიხსნა.

1639—ტკზ. ბატონ-მან თეიმურაზ კახეთი დაიჭირა. კვლად მოკუნდა გიორგი მეფე, ალექსანდრე ძე მისი გამეფდა იმერეთს.

1640—ტკთ. ბატონს თეიმურაზს დიდოეთს დაუმარცხდა.

1642—ტკბ. (თთრ. ჩნბ). მოკუნდა შასეფი და დაჯდა ძე მისი შაბაზ.

1643—ტკგ. როსტომ მეფეს მაღარო ბატონმა თეიმურაზ დაუმარცხა.

1647—ტკე. (თთრ. ჩნჱ). მოკუნდა უსუფ ფაშა, დაჯდა ძე მისი როსტომ სათაბაგად.

1648—ტკვ. ბატონს თეიმურაზს უღლისს დაუმარცხდა და მაღარო ძე მისი დათუნა მოკლეს.

1650—ტნ. ალექსანდრე მეფეს-თან რუსთ-ელჩმწიოის ელჩნი მოვიდნენ ქუთათისს. ბატონი თეიმურაზც იქ იყო.

1653—ტნგ. ვახტანგ მუხრანის ბატონი ძე თეიმურაზისა ქართლის გამგე იქმნა.

1654—ტნბ. ბატონი-შვილი მამუკა, ალექსანდრე მეფის ძმა მოკუნდა ოდიშს თვალ-დამწვარი.

1656—ტნდ. ბატონი თეიმურაზ რუსეთს წარვიდა. კვლად მცხეთის გუმბათი ჩამოვარდა, როსტომ მეფემ აღაშენა.

1657— ტნე. მოკუნდა ლეკნ დადიანი, დაჯდა ლიპარიტ და ალექსანდრე მეფე ჩაუხდა, ოდიში მოსტუვევნა, ლიპარიტ განაძო. ვამიე ლიპარიტიანი დადიანად დასვა, უნაგირს აქეთი თვითონ დაიჭირა.

1658—ტნვ. ბანძას ალექსანდრე მეფეს შეებნენ დადიანი, გურიელი, ფარად ფაშა, ქართველნი სატიციანო, ბარათიანნი, მეფეს ალექსანდრეს გაემარჯვა, ვამიე დადიანად დასვა, დემეტრე გურიელად, ლიპარიტ დადიანი და ქაიხოსრო გურიელი სამბოლს წარვიდნენ. კვლად მოკუნდა როსტომ მეფე, დაჯდა ვახტანგ მეფედ ქართლისად.

1659—ტნზ. კახეთს დასვეს სალიმ-ხან და ზაალ ერისთავ-მან კახეთს ელნი მოსწყვიტნა. კვლად მოკუნდა როსტომ ფაშა, დაჯდა ძე მისი სალიმ სათაბაგად. კვლად მოვიდა ბატონი თეიმურაზ რუსეთიდამ იმერეთს.

1660—ცმწ. მოკუდა ალექსანდრე მეფე, დაჯდა ძე მისი ბაგრატ, დედის-ნაცვალ-მან დარეჯან, ძმის-წული თვისი ცოლად შერთო და ექვს თთუწს უკან თვალნი დასწვა ბაგრატს. მას ვახტანგ შეირთო და გამეუდა: მერმე ასლან-თაშა ჩამოვიდა, დარეჯან და ვახტანგ წარიუვანა და ბაგრატ დასვა. კვალად მოკლეს ზაალ ერისთავი მაისს იგ კვირას. კვალად მოკუდა კათალიკოზი ქრისტეფორე, დაჯდა დომენტი ძე ქაიხოსროსი.

1661—ცმთ. შანაზ მეფემ იმერეთი დაიპყრა, ოდიში მოსტუვევსა, დადიანად ლევან დასვა, ქუთათის ძე თვისი არჩილ აგურთხა, მეფედ დასვა, ბატონი თეიმურაზ ტფილისს წარმოგზავნა და იმერეთიდამ მოსულ-მან თეიმურაზ უეკან-თან წარავლინა.

1662—ცნ. მოვიდა ძის-ძე ბატონის თეიმურაზისა რუსეთიდამ ერეკლე თუშეთს და კახეთს ეკიროებოდა.

1663—ცნა. ვახტანგ მეფემ ძე თვისი არჩილ იმერეთიდამ წარიუვანა და იმერეთს ბაგრატ წარგზავნა და მეფედ ჰქვეს: ერეკლე თუშეთს განაძო, კახეთი თვით დაიშურა. კვალად მოკუდა ბატონი თეიმურაზ ასტარაბათს. კვალად შეიბნეს ბაგრატ და ლევან დადიანი, მეფეს გაუმარჯვა და დადიანი დაიპყრა, ცოლი წაართვა, თვით შეირთო, და თვისი გოშაძის სატოლარი მას შერთო ცოლად.

1664—ცნბ. შანაზ მეფე თორღას მოადგა. კვალად არჩილ კახეთს მოვიდა მეფედ. კვალად ბატონი თეიმურაზ ალავერდს დაფლეს.

1666—ცნდ. მოკუდა ჩხეიძე კათალიკოზი სვიმონ, დაჯდა საუკარელიძე ევდემოზ. კვალად სეხნია ჩხეიძე-მ ქუთათის ციხე აღიღო, ოსმალთა მისცა.

1667—ცნე. მოკუდა შაბაზ, დაჯდა ძე მისი შა-სულეიმან. კვალად არჩილ მოიუვანა სამცხიდამ ბატონის თეიმურაზის ძის დავითის ასული ქეთევან და იქორწინა ტფილისს. კვალად ბეუან ღორთნიფანიძემ ქუთათისის ციხე აღიღო, ოსმალნი მოსწუვიტნა.

1668—ცნვ. დარეჯან დედოფალ-მან ოსმალნი ჩამოიუვანა, მრავალნი სულნი მოსწუვიტნეს, ხატნი, ჯვარნი შემუსრნეს. დადიანი, გურიელი ოან-ახლდნენ, დარეჯან მეფედ დასვეს, თვით წარვიდნენ, ბაგრატ მეფე ქართლს წარვიდა. მერმე მოკლეს იმერთა დარეჯან და ვახტანგ. გურიელი დემეტრე მეფედ ჰქვეს. კვალად შეიპურეს გურიელი, თვალნი დასწვნეს და გურიას დაჯდა გიორგი.

1669—ცნზ. სთსოვეს შანაზ მეფეს იმერთა ბაგრატ მეფე და მეფედ ჰქვეს. მერმე სულთ-ხუცესი ჩხეიძე სეხნია სრულიად იმერნი დადიანითურთ მეფეს შეებნენ. მეფეს რაჭა-ლეჩხუმელთ გაემარჯვა.

1671—ცნთ. ქუთათის სრულიად იმერნი დადიან-თურთ მეფეს დაესხნენ. მეფე რაჭას გაეცალა.

ისინი გჯუთს დადგნენ, იმერეთს არბევდნენ. მეფე რაჭა-ლეჩხუმით ჩამოვიდა ქუთაისს, შეიბნენ, მეფეს გაემარჯვა, დადიანი დაიჭირა, შეწუალებული გაუშვა.

1672—ცამ. ფაშა და ბაგრატ მეფე ქუთათის შეიბნენ. ფაშას გაემარჯვა, ბაგრატ მეფე შეიპყრა.

1674—ცაბ. ბაგრატ მეფემ ქუთათისის ციხე აღიღო. კვლად ყეენის მოწოდებული ერეკლე, ბატონის თეიმურაზის ძის ძე კახეთს მოვიდა.

1675—ცაგ. წარვიდა სრჩილ მეფე იმერთა დასაჭერად. კვლად წარვიდა შანაოზ მეფე ყეენ-თან და გარდაიცვალა ხოსკროს. კვლად გარდაიცვალა კათალიკოზი ქართლისა დომენტი. კვლად წარვიდა ძე შანაოზ მეფისა გიორგი ყეენ-თან სამეფოდ.

1676—ცად. მოვიდა გიორგი მეფედ ყეენიდამ ი იანვარს, დასვა კათალიკოზად ნიკოლაოზ. კვლად ბაგრატ მეფეს უშვა თამარ ძე გიორგი.

1677—ცაე. ბეჟან-ხან კახ-ბატონად მოვიდა. კვლად ბაგრატ მეფემ გიორგი გურიელს მისცა ასული თვისი დარეჯას ცოლად.

1678—ცავ. სრჩილ იმერეთი დაიჭირა. ბაგრატ გურიას წარვიდა, მიიცვალა თუთა ბატონისა შვილი, გურიელის ქალი, მეფის ძის ლევანის ცოლი.

1679—ცაზ. ჯანი ალი-ხან თავრიზს მოვიდა. კვლად ჩამოვიდა ახრუმის ფაშა იმერეთს, სრჩილ განაძო, ბაგრატვე დასვა. მერმე მოკლა ახრუმის ფაშამ ახალ-ციხის ფაშა ასლან კვახჭირს და წარვიდა.

1680—ცაწ. მოკუდა დადიანი ლევან. კვლად ათაბაგად დაუდა ძე ასლანისა უსუფ. მეფის ძე-მ ლევან იქორწინა თინათინ-ზედ.

1681—ცაჩ. ფაიქომიდამ მეფე სრჩილ რუსეთს წარვიდა. კვლად მოკუდა ბაგრატ მეფე და გამეფდა იმერეთს გიორგი გურიელი.

1682—ცო. მარიამ დედოფალი მიიცვალა. კვლად წარგზავნა ძე ბაგრატისა ალექსანდრე გიორგი მეფე-მან სამეფოდ ახალ-ციხეს.

1683—ცოა. მიიცვალა თამარ დედოფალი, მეფის გიორგის ცოლი და იმერეთს ალექსანდრე გამეფდა. კვლად მოკუდა იმერთ დედოფალი თამარ, მუხრან ბატონის ქალი. კვლად ბეჟან-ხან წარვიდა, სხვა ხანი მოვიდა კახ-ბატონად.

1684—ცობ. როკიოს ალექსანდრე მეფეს გაემარჯვა, მოკლეს გიორგი გურიელი და გაგურიელდა მანჭაის ძმა გიორგისა.

1685—ცოგ. დაჯდა გურიელად ჭაიხოსრო გიორგის ძე, მანჭაია ახალ-ციხეს წარვიდა.

1687—ცოე. გიორგი მეფე-მ კოკორა-ზედ ქორწილი ქმნა, მიქელაძის ქალს ხვარაშანა-ზედ. კვლად ალექსანდრე მეფე-მ რაჭა დალაშქრა.

1688—ცოვ. კახ-ბატონად მოვიდა აბაზ-ყულიხან, გიორგი მეფე-მ ძე თვისი ბაგრატ და ძმა ლევან ყეენ-თან წარგზავნა და გაზაფხულს შეუხდა დუშეთსა, დაუმარცხდა: ამას

ზაფხულსვე მოვიდა ერეკლე ტფილისის მეფედ, გიორგი მეფე რაჭას წარვიდა. კვლად ამავ შემოდგომას მოვიდა რაჭას არჩილ მეფე რუსეთიდამ.

1689—ცოზ. ოსმალთ მოკლეს ქაიხოსრო გურიელი, მძლაქია გაგურიელეს, მერე მაჰია ძე გიორგისა.

1690—ცოჱ. მოკუშდა უსუფ ფაშა, დაჯდა ძმა მისი სალიმ ათაბაგად და კვლად არჩილ იმერეთს გამეფდა. კვლად გოდოგნის ომი იქმნა, არჩილს გაემარჯვა, ალექსანდრე ქართლს წარვიდა.

1691—ცოთ. გიორგი მეფე-მ ახალ-ციხიდამ გამოლაშქრებულ-მან ქართლი დაიჭირა. ერეკლე მეფე ტფილისის ციხეში შევიდა. კვლად ფაშამ ალექსანდრე ჩაიყვანა იმერეთს, გაამეფა. არჩილ რაჭიდამ ქართლს ჩავიდა და ქუთაისს ეკკლესია უოველად წმიდისა შემუსრეს ოსმალთა. კვლად ალექსანდრე მეფე-მ, გიორგი აბაშიძის ქალი თამარ შეირთო ცოლად კვლად ქართველთ დაუმარცხდათ ნისა-წმიდას: მოკლეს ბარძიმ მდივან-ბეგი.

1692—ცჳ. მოკუშდა შაჰ სულეიმან, დაჯდა ძე მისი შაჰ-სულთან უსეინ. კვლად შეიბურეს არჩილ მეფე ჩრქეზთა,

1694—ცჳბ. გიორგი მეფე მცხეთას დადგა, ერეკლე მეფე კვარს, ერეკლეს მოეშველა აბაზ უულიხან და ბრძოდენ ერთმანერთს. კვლად მოკუშდა თამარ მეფის ქალი, გიორ ამილახორის ცოლი.

1695—ცჳგ. ხვარაშას დედოფალი გიორგი მეფის ცოლი მიიცვალა. კვლად მისცა უეინ-მან ქალბატონი-ხანს კახეთი და სარდლობა. მოვიდა ივლისში ერეკლე მეფე-თურთ და დასდგა თრიალეთს და გიორგი მეფე კლდე-კარზედ. იმერთ შეიბურეს ალექსანდრე მეფე, მოსცეს გიორგი მეფეს, მოაშთვეს რუისს და დაფლეს მუნვე და არჩილ იმერეთს გამეფდა. ოკდომბერში გიორგი მეფეს კლდე-კარს დაუმარცხდა, იმერეთს წარვიდა. ერეკლე მეფე-მ ქართლი დაიჭირა. კვლად ამავ ზამთარს შეუხდენ კახნი ჯარს, დაუმარცხდათ და მოსწყვიტნეს ლეკთა მრავალნი.

1696—ცჳდ. წარვიდა გიორგი მეფე იმერეთიდა-მ უეინ-თან ისპაჰანს. შემდგომად არჩილ განაძეს იმერთა. გიორგი დასვეს მეფედ გოჩიად წოდებული. კვლად მოკუშდა რაჭის ერისთავი ჰაჰუნა, დაჯდა ძე მისი შოშიტა ერისთავად.

1698—ცჳვ. ჩამოიყვანეს ოსეთიდამ არჩილ იმერეთს, მეფედ ჰყვეს, გოჩია განაძეს. შემოდგომა-ზედ ფაშამ ჩამოიყვანა ძე ალექსანდრე მეფისა სვიმონ, მეფედ დასვა და არჩილ მეფე დვალეთს წარვიდა.

1700—ცჳწ. არჩილ მეფე რუსეთს წარვიდა დვალეთიდამ. კვლად მოკუშდა კათალიკოზი იოანე დიასამიძე: დასვა ერეკლე მეფე-მან ძმისწული მისი ევდემოზ კათალიკოზად.

*

1701—ტბთ. იმერეთს მოკლეს სვიმონ მეფე, მაშია გურიელი გასმეფეს. კვალად მისტეს ვახტანგ ბატონიშვილს სუფლისწულო და მოვიდა შემოდგომაზედ, სურამს დადგა. კვალად წარვიდა გურიელი გურიას და ახაშიძე გიორგი განაგებდა იმერეთს, კვალად მოკუნა სალიმ ფაშა და დაჯდა ძე უსუფ ფაშისა ისუ ათაბაგად.

1703—ტჭა. მისტეს გიორგი მეფეს ქართლი და მოვიდა ძმა მისი ლევან იელიშია. ერეკლე მეფეს უულარაღსობა და კახეთი მისტეს, მაისში ისპაანს წარვიდა. კვალად მოვიდა ამან უილიახან ძე ერეკლე მეფისა კახბატონად. კვალად ჩამოვიდა მარიამობის თთუეში სარასკარი იმერეთს, დაუტევა მეფედ ძე ალექსანდრე მეფისა გიორგი და წარვიდა.

1704—ტჭბ. ლევან წარვიდა ისპაანს სეკდემბერს, ვახტანგ ძე თვისი განმგედ დაუტევა და იესე ძე თვისი წარიყვანა.

1705—ტჭგ. დომენტი ძე ლეონისა და ძმა ვახტანგისა ქართლს კათალიკოზად დასვეს. კვალად გარდაადგინეს ისაე ფაშა და დასვეს ასლან ძე სალიმ ფაშისა ათაბაგად.

1706—ტჭდ. ამან უულიახან შეუხდა ჯარს, დაუმარცხდა, მრავალნი კახნი მოსწყვიტნეს ლეკთა

1707—ტჭე. კათალიკოზი დომენტი ისპაანს წარვიდა უეენათან. უბუ-დგნეს იმერნი ახაშიძისაგან. გიორგი ძე ალექსანდრესი გასმეფეს.

1708—ტჭვ. კათალიკოზი დომენტი მოვიდა ისპაანიდამ. კვალად გადადგინეს ასლანფაშა, დასვეს ისაყვე ათაბაგად.

1709—ტჭზ. მოკლეს გიორგი მეფე ყანდაარს, მისტეს ქართლი და სპასალარობა ქაიხოსრო ძესა ლევანისასა. კვალად მოკუნა მაისში ლევან ისპაანს. კვალად გაემარჯვა გიორგი მეფეს ფარცხანაყანევს, კაცხის და ჩავრეთის ციხე აღიღო. მერმე რაჭა დალაშქრა.

1710—ტჭთ. მოკუნა ერეკლე მეფე ისპაანს, კვალად მოკუნა თეიმურაზ ბატონიშვილი, ძმა ვახტანგისა დეკემბერს ზ. კვალად მოკუნა ალექსანდრე ძე არჩილ მეფისა რიგას.

1711—ტჭი. იმანყულიახან იანვარში წარვიდა ისპაანს. ვახტანგ ოსეთი დალაშქრა აგვისტოში, და გიორგი შეფეთ აგვისტოში რაჭა დალაშქრა. ოკდომბერს განაძეს გიორგი ქართლში და გურიელი მაშია დასვეს მეფედ. კვალად მოკლეს მეფე ქაიხოსრო ოკდომბერს კე ყანდაარს.

1712—უ. ვახტანგ მეფეთ ფებერვალში ქორწილი უყო თეიმურაზს ერეკლე მეფის ძეს თამარს თვის ქალზე და ვახუშტი ახაშიძეს ანუკაზედ და წარვიდა ისპაანს აპრილს კგ. კვალად მოკუნა არჩილ მეფე მოსკოვს. კვალად ჩხარის ომი იქმნა, მეფეს გიორგის გაემარჯვა ივნისში. გურიელი რაჭას წარვიდა. კვალად დაიბადა აგვისტოს ბ გიორგი, ძე ვახტანგ მეფისა გორს.

1713—უა. დიდი მკლობა იყო და ყამი მომსრფელი, ნოემბერში შეიბნენ ჭუთაის გიორგი მეფე და გურიელი მამია, გურიელს გაემარჯვა.

1714—უბ.. იასვარს ე მოკუდა გურიელი მამია ლვასკითს. გურიას დასვეს ძე მისი გიორგი, მაისში გიორგი მეფემ იმერეთი დაიპყრა, სექდემბერში მოვიდა მეფის ვახტანგის ძმა იესე ტფილისს მეფედ.

1715—უგ. იმასუულიხას მოვიდა ისპაასიდან კახეთს. კვალად ლეკთ-მდევარნი კახნი მოასწუვიტნეს მთავარნი ჯგ და შემოდგომაზედ ქარწილი ქმნა იესე მეფე-მ მარტუოფს ერეკლე მეფის ქალიზედ ელენე-ზედ. კვალად გიორგი მეფემ დადიანი გიორგი გარდაგდო, დასვა დადიანად ძე მისი, ბეჟან. კვალად შეიპყრა ბეჟან მამა თვისი დადიანი გიორგი. კვალად წარავლინა იესე მეფემან სპასპეტი ლუარსაბ სპარსთაისოს დროშით ლეკ-ზედ, მაღარის ბოლოს დაუმარცხდათ და მრავალნი ქართველნი და კახნი მოასწუვიტნეს ლეკთა-შარელთა.

1716—უდ მოკუდა დედოფალი ანნა, ცოლი ერეკლე მეფისა გაზაფხულს. კვალად აგვიტოში მისრეს მეფე ვახტანგს ქართლი და სპასალარობა, სექდემბერში მოვიდა ძე მეფისა ვახტანგისა ბაქარ მცხეთას. იესე კახეთს წარვიდა. კვალად გარდაიდგინეს ისაუ ფაშა, დასვეს ასლანვე ათაბაგად: ეს ჩაიუვანეს იმერეთს და შეიბნენ გიორგი მეფე და ასლან ფაშა სვიმონეთს. ფაშას გაემარჯვა, მეფე ქართლს წარვიდა.

1717—უე გიორგი მეფე წარვიდა სტამბოლს. კვალად ივლისში ლეკი ბოლნისები მოარბიეს მოსტუვენნეს, მიეწივნენ მდევრად მცარედნი ქართველნი სამარას სოფლის ბოლოს, ქართველთ დაუმარცხდათ.

1719—უზ. მოვიდა მეფე ვახტანგ აგვისტოში ტფილისს. კვალად მოვიდა გიორგი მეფე სტამბოლიდამ. ჩამოიუვანა ოსმალნი და დაიპყრა იმერეთი. კვალად დეკემბერში სათურცლეს მეფე ვახტანგ და იმამუულიხან შეიუარეს.

1720—უთ. წარავლინა მეფე-მან ვახტანგ სპანი ლეკ-ზედ სამეფოდ იმამუულიხან-თან. კვალად მოკლეს იმერთ გიორგი მეფე ფებერვალს კზ. და აღიღო ციხე კაცხისა ერისთავ-მან შოშიტა-მ და გამოიღო საგანძური მისი.

1721—უთ. მეფე ვახტანგ მივიდა მაღარის დიდიხ ლაშქრით ლეკ-ზედ ფებერვალში. მაისში მოკუდა იმამუულიხან კახ-ბატონი. კვალად ფაშამ ჩამოიუვანა ალექსანდრე გიორგი მეფის ძე, მეფედ ჰყო იმერეთს.

1722—უი. ყეენ-მან მამად-ყულიხანის მარტში მისცა კახეთი და მოვიდა ყაზახში. კვალად ავღანნი მოადგნენ ისპაანს აპრილში. მაისში წარვიდა ვახტანგ განჯას და განარინა ლეკთა-გან. კვალად გამოვიდა რუსეთის კელმწიფე დიდი პეტრე დარუბანდს, აგვისტოში დაიპყრა კვალად. მეორედ წარვიდა მეფე ვახტანგ განჯას სექდემბერში,

კვალად მოკუდა აბაშიძე გიორგი ტფილის ოკდომბერს იე. ამავ ოკდომბერში აღიღეს ავღანთ ისპაჰანი და ბატომარ ჰყეფეს შასულთან უსეინ.

1723—უია. მისცეს მამად უფლი-ხანს ქართლი, მოვიდა იანვარში ავღაბარს. თაბორზე დაუმარცხდა აპრილს ივ, ლტოლვილი მივიდა ლეკში. მაისს დ დაუმარცხდა მეფე ვახტანგს და აღიღეს ლეკთ ტფილისი. ივლისში მიეგებნენ ბაქარ და იესე სარასკარს და ჩამოვიდა ოსმალი. ყურუთას მიეგება მამად უფლი-ხან სარასკარს, მისცა ციხე ტფილისისა. სარასკარ-მან ქართლი ბაქარს მისცა. მამად უფლი-ხან შეიპურა, სეკლემბერში ოსმალთ მარტოოში მოსტუევნეს, ოკდმბერს სარასკარი კანჯას წარვიდა, უქმი მოიქცა.

1724—უიბ. მეფე ვახტანგ წარვიდა რუსეთს ივლისს იე, ოკდომბერში, მოიყვანეს ქართველთ მამად უფლი-ხან კახთ სპითა. ზედველაზედ, ოსმალთ და იესე მეფეს შეებნენ, ოსმალთ გაემარჯვათ, მრავალნი სულნი ქართველნი და კახნი მოსწყვიტნეს. კვალად ამავ ივნისში რაჭის ერისთავი შოშიტა ალექსანდრე მეფეს მიუხდა. მეფე სკანდის ციხეში მორჩა.

1725—უიგ. ალექსანდრე მეფე-მ რაჭა დალაშქრა. ოსმალთ ქართლი აღწერეს, ხარკი დასდვეს.

1726—უიდ. მოკუდა გიორგი გურიელი, დაჯდა ძე მისი მამია. კვალად მოადგნენ მეფე ალექსანდრე და ბეჟან დადიანი ლევან აბაშიძის ციხეს შორაპანს, აღიღეს, მისცეს, ზურაბ აბაშიძეს. კვალად გამოვიდა მეფე ვახტანგ სეკდემბერში გილანს რუსეთიდამ.

1727—უიე. მოკუდა იესე მეფე ტფილისს ოსმალობაში.

1728—უივ. მოკლეს ბეჟან დადიანი ოსმალთა, ძე მისი ოტია გადადიანდა. კვალად მეფე ვახტანგ გილანიდამ მოსკოვს მივიდა.

1729—უიზ. მოჰკლეს მამად უფლი-ხან ოსმალთა ბეჟანბაღს. კვალად სომეხნი შეიშალნენ ალვსებისა-გან და თეიმურაზ ფშავს წარვიდა.

1730—უიჱ. მოადგა მეფე შორაპანს, შეამჭირვა, მოიყვანა ზურაბ აბაშიძემ ოსმალნი და მისცა მათ შურითა ლევანისათა.

1731—უით. ჩამოიყვანეს თეიმურაზ კახ-ფშავიდამ და დაემორჩილნენ. მოკუდა შოშიტა ერისთავი, დაჯდა ძე მისი გრიგოლ.

1732—უიკ. შეირთო მეფე ალექსანდრე-მ აბაშიძის ლევანის ქალი და ასული თვისი დადიანის ქალის ნაშობი მისცა გურიელს მამიას ცოლად.

1733—უკა. ფაშამ ალექსანდრე მეფე წარიყვანა იმერეთს სპითა, გამოეპარა ათხაზეთიდამ და მოვიდა იმერეთს.

1734—უკბ. ჩიხორს მეფეს ალექსანდრეს შეებნენ დადიანი ოტია, რაჭის ერისთავი გრიგოლ აბაშიძე დავით, მეფეს გაემარჯვა, დადიანი დაიჭირა. კვლად მეფე ვახტანგ დარუბანდს გამოვიდა. კვლად მოვიდა თამაზ-ხან, შამახია აღიღო, სულხავი შემუსრა, მერმე განჯას მოადგა, მუნ მივიდა თეიმურაზ სრულიად კახით. შემდგომად ქართველნი, ორთავ ჯარი მოსცა, წარმოგზავნნა, შეუძლეს კახნი ჭარში და შემუსრეს ჭარი და ქართველნი და ყაზიღბაშნი ბრძოდნენ ტფილის მუნ მყოფს ფაშას.

1735—უკგ. თამაზ-ხანს ერევანს სარასკარს ქოფრულ-ზედ გაემარჯვა. მისცეს რუსთ დარუბანდი და ოსმალთ ტფილისი, განჯა და ერევანი. კვლად მეფე ვახტანგ აშტარხანს გავიდა. კვლად ტფილისს მოადგეს თამაზ-ხანს გაეპარნენ თეიმურაზ და ქართველნი. თამაზ-ხან ტფილისიდამ გაუსია ჯარი და აჭყარნა ქართველნი მრავალი სული და წარავლინა ხორასანს. იმერეთს წარუვლინა დესპანი, მათ გაეპარნეს და გაჭყიდეს. მერმე ჩავლო კახეთი, აჭყარა მუნცა მრავალი სული, მივიდა დარუბანდს, მერმე მუღანჩოლში დადგა.

1736—უკდ. თამაზ-ხან გაკელმწიფდა თ მარტს მუღანჩოლში, კვლად იწოდვე სადირშა.

1737—უკე. გორს ყაზიღბაშთ მიიტყუეს თეიმურაზ და ქართველნი, შეიპყრეს და წარავლინეს ისპაანს შინადირს წინაშე. კვლად გარდაიცვალა მეფე ვახტანგ აშტარხანს მარტს კგ. კვლად გარდადგინდა ისაე ფაშა და დასვა ძე თვისი უსუფ ფაშა ათაბაგად.

1738—უკვ. მოკლა ღალატით ალექსანდრე მეფემ დავით, ძე ზურაბ აბაშიძისა და წერეთელი ჰპყრნა და უკუ-დგნენ დადიანი, ერისთავი და ზურაბ. კვლად მოვიდა თეიმურაზ ყანდაარიდამ კახეთს. კვლად შანშე ერისთავს მოუხდა ხანი, განაძო და წარვიდა იმერეთს დედა-წულითურთ. მერმე წარვიდა რუსეთს. კვლად ალექსანდრე მეფემ წარგზავნა დესპანად რუსეთს ქუთათელი ტიმოთე გაბაშვილი არმაღნითა.

1739—უკზ. სპასალარი შანდირის ძმა შეუხდა ადრიბეჟანისა და ქართველთ-კახთ სპითა ჭარს, შემუსრა და მოაოხრა სრულიად, მერმე მოკლეს ლეკთ სპასალარი და იფლტოდეს სრულიად სპანი, ლეკთ მოსწყვიტნეს მრავალნი სულნი. კვლად რუსეთიდამ მოსრულ-მან შანშე ერისთავ-მან მოიყვანნა ლეკნი, მოადგა ანანურს, გამოიყვანა ბარძიმ ერისთავი და მოსწყვიტნა სრულიად სახლეულით მათით და ზოგნი გამოწვნა კოშკთა შინა. კვლად ალექსანდრე მეიერ-მან შანშესა-გან ჩაიყვანა ლეკნი იმერეთს, ჩავიდა ოდიშს და შემუსრნა ციხე. კვლად შანდირის ძე-მან მოჰკლა შასთამაზ და ძე მისი და მოსწყდა იესეი შიხთა მათ.

1740—უკთ. მოუხდა დადიანი ოტია ალექსანდრე მეფეს ოდიშარა-ათასზითა, მეფე გაეცალა,

მან მოსწყვა ვარციხე და იმერეთი. კვალად მოკუშდა სვიმონ ბატონიშვილი ჰვტრებულს იანვარშა 9ზ: კვალად მოკვდა დარეჯან ბატონიშვილი მოსკოვს სვკდემბერს. კვალად მიიცვალა დედოფალი რუსუდან მოსკოვს დეკემბერს ლ.

1741—უკთ. შანადირ მოვიდა ინდოეთიდამ არდაველს, მიეგებ თეიმურაზ. წარმოავლინა სჩითა და შეუხდეს ჭარს, შემუსრეს, მოსწვეს და მოსტყვევნეს. შანადირ მოადგა დღისტანს ლეკთა. დარუბანდს მივიდენ თეიმურაზ კახით და ქართველნი და კათალიკოზი დომენტი. კვალად იმერთ ჩაიყვანეს ოსმალნი, ალექსანდრე მეფე განაძეს ქართლს, გიორგი ძმა მისი მეფედ დასვეს. კვალად შანშე განაძეს და ოსმალთ ბურობილი მოსტეს შანშე შანადირს, ხორასანს წარგზავნა. კვალად შანადირის ბრძანებითა ფაშამ ალექსანდრეც დასვა მეფედ. კვალად მიიცვალა კათალიკოზი დომენტი ტფილისს, დასვა კათალიკოზად ხერხეულიძე ნიკოლაოზ.

1742—ულ. ალექსანდრე მეფემ მოჰკლა დედის-ცვალი თვისი თამარ, გურიელის მამიას ქალი და მოსწყვიტნა გიორგის მიმდგომნი, ზოგი დაჰყიდნა. კვალად შეკუდგა გივი ამილახვარი და მეფე ბაქარ მოვიდა აშტარხანს: ხოლო შანადირ ადგა დღისტანს ერთ-წელ და წარვიდა სპარსეთად. კვალად დიდი ძვრა იყო, დაიქცა ალავერდის ეკკლესია და ხოდაშნის ციხე. კვალად გივი აოხრებდა ქვეყანასა ლეკით. კვალად ბაქარ შეუნ-იქცა მოსკოვსვე. კვალად მოკუშდა კათალიკოზი ათხაზთა გრიგოლ დაჭდა გერმანე.

1743—ულა. ბეჟან არაგვის ერისთავი მოკლეს ყმათა და მიერთნეს თეიმურაზს. კვალად თეიმურაზ შეიპურა ყეენის შვილად წოდებული და წარუვლინა შანადირს. ამის-თჳს მოსცა არაგვის საერისთო და დაიპურა მან. კვალად გეგუთს მოვიდნენ დადიანი და ერისთავი გრიგოლ ალექსანდრე მეფეზედ, მეფეს გაემარჯვა, მოკლეს გრიგოლ რაჭის ერისთავი და დაჭდა ძმა მისი ვახტანგ ერისთავად.

1744—ულბ. ქართლს ჩამოვიდნენ ოსმალნი, მივიდა გივი ამილახორი მათ-თანა, თეიმურაზს ყიზილბაშ-ქართველთ გორს მდგომთ მოადგნენ და არაგვზე ერეკლემ დაუმარცხეს ოსმალთ და ესენიც იველტოდენ. გამოვიდნენ გორიდამ და აღიღეს ალაფი მათი, გაქცეული უსუფ-ფაშა მოკუშდა აწუერს და მიიღო პათიბარობა კვალად ისუ ფაშამვე. ამის-თჳს მოსცა შანადირ თეიმურაზს ქართლი და კახეთი ერეკლეს ძესა მისსა. მოჰკლა კათალიკოზი თაზი-შვილმან და დასვეს კათალიკოზად ანტონი ძე იესე მეფისა.

1745—ულგ. მოადგა გივს ამილახორს თეიმურაზ ყიზილბაშ-ქართველით სურამს ციხეში მყოფს, გამოიყვანეს გივი და წარუგზავნეს შანადირს. კვალად მოუხდა ალექსანდრე მეფე ლეკან აბაშიძეს და ბრძოდნენ.

1746—ულდ. მოკუდა დედოფალი თამარ, მეფის გიორგის ქალი და დაი მისი ანუკა და თეიმურაზ იე (1) უკან შეართო ქვრივი ქაიხოსრო ციციშვილისა ბეჟან თაქალთიანის ქალი. კვალად განაძეს მეფე ალექსანდრე და მივიდა დადიანს ოტიასოთან.

1747—ულე. შეაგდო შანადირ ქართლს, კახეთს მ ათასი თუმანი. ამის სახვეწრად წარვიდა თეიმურაზ მისოთანა. არამედ მაისში მოჰკლეს შანადირ ყიზილბაშთა და დასცეს ძმის-წული მისი ადილშა.

1748—ულვ. შეუდგნეს ერეკლესაგან ალავერდი და ბარათიანნი, მოიყვანეს ყიზილბაშნი სალალაკოზედ, ერეკლეს გაემარჯვა. მერმე აღიღო ციხე ტფილისისა, განაძო მუნიდამ ყიზილბაშნი და შემუსრა ზღუდე ციხე ტფილის შორისი.

1749—ულზ. მოკლეს შაადილ და შემოდგომაზედ მოვიდა თეიმურაზ ტფილისს. მეფეშან ალექსანდრემ ოსმალნი ჩამოიყვანა იმერეთს.

1750—ულთ. მოკუდა მეფე ბაქარ მოსკოვს ა ფებერვალს. მოვიდა გიორგი ამილახორი მრავალის სპითა ქართლს.

1751—ულთ. თეიმურაზს ერეკლეს ქართველთ და კახთ ჯარში მისმსლველთ დაუმარცხდათ, აჯიჩალაბისა და ჯარელთაგან კაკს და მოსწყვიტეს მრავალი სული და მოიშთო ალაზანში, კვალად გაემარჯვა ერეკლეს ავხათხანაზედ ერევანს.

1752—უმ. თეიმურაზს ერეკლეს ქართველთ და კახთ დაუმარცხდათ განჯას აჯიჩალაბისაგან და მოსწყდა მრავალი სული. კვალად განძარცვა ხახულის ღუთის-მშობელი და მის ძღით ამ დიდ-მარხვას მარტში მოკუდა ალექსანდრე მეფე, დაჯდა ძე მისი სოლომონ მეფედ. კვალად თეიმურაზ წარგზავნა დესპანად ტფილელი ათანასე რუსეთს არმალანთა.

1753—უმა. მეფე სოლომონ განაძეს მთავართა იმერეთისათა. მან თავშა ჩამოიყვანა და დაიპურა კვალად იმერეთი.

1755—უმგ. შეუთქვეს კახთ ასტრონ კათალიკოზს ფრანგობა მტერობით და განაძეს. კვალად რომის ბერნი კაპუჩინნი ქართლიდამ.

---

(1) ეს რიგ ჭკნერია ამას ნიშნავს, რომ თეიმურაზ მეფეს ორჯერ მოუმტკიცებ დიდი შეომა ქვრიკას ცოლი შეორთო. დ. ბ.—ამ ადგილის გასწორება: [illegible]

აღსრულდა ჩვენ-მიერ დიდებად ღუთისა მამისა და ძისა და სულისა წმიდისასა უკუნისა-მდე ამინ. თუმ-ცა აღსრულებულ არს დასასრულამდე. არამედ თვითოეულად და მიზეზი ბო-როტებისა და კეთილობისად წარმოჩინებისად ესევე ვაკმარეთ, ვინადგან ამითცა იცნობებიან სრულადნი ქმნილებანი მეფეთა, მთავართა და მცირედთამე:

ხოლო ქორონიკონნი ქრისტესით და ქართულნი, რომელი არს ხუთასიანი ამის-თვის დაგსხენით, რამეთუ საქართველოსა შინა უმეტესად ხმარობენ ხუთასიან ქორონიკონსა, რომელსა ურწმუნებელ-მან ამას წიგნსა შინა წერილნი, თუცა იხილონ სხვათა შინა ქორონიკონნი რაიმენი და მოიძიონ აქა, არღა-რა საჭიროდ ექმნესო და არცა უხმდესთ გამორიცხვანი და სცნან შე-შმარიტი და არა სიცბილნი ტყუილისა: საქ. მეფის ძე ვახუშტი:

დასასრული ბატონიშვილის ვახუშტის ისტორიისა:

შედეგი ქართლის ცხოვრებისა (1).

ქორონიკონს რჲდ კვალად შეიკრიბა ერი ურიცხვი და წარმოემართა უზუნასან ძალითა დიდითა სამცხესა ზედა: ესმა ესე უვარუვარეს და ორთა ძეთა მისთა, რამეთუ ჰირისჰირ განწყობა ვერ ძლიედვა სიმრავლისაგან ურიცხვობისა სჰეთა მათთასა და ჴქმნეს განსზრავა, რათა სამთაგან ერთი წარსულიყო და დაეცხვრა გულისწყრომა მძლავრისა მის, რათა არღარა მოსრულ იყუნეს ქვეყანასა სამცხისასა: მოვიდა სამცხეს და მერმე მოიწივნეს აწყურს და მოსრნეს მრავალნი ქრისტეანენი, მღუდელნი და მონაზონნი და ერისკაცნი და წარსტყვენნეს სრულიად სამცხე, აიყარა უაინი და წარგიდა სიყეენოსა თვისსა და ტყვეჴყვეს სატი აწყურისა ღუთის-მშობელი და წარიყვანეს ქვეყანასა მათსა და იქმნა დიდი გლოვა და მწუხარება მიუთხრობელი სრულიად მესხთა ზედა. აღდგეს უოველნი და შთავიდეს ქართლს, ვიდრემდის მწირობდენ მუნ შვიდ წელ: მიიცვალა ძე მეფის აღექსანდრესი მეფე გიორგი კახთა და დაჯდა მის წილ ძე მისი ვახტანგ და გარდახდეს მცირე რამე ხანი და წარვიდა კოსტანტინე თათარ შიგან და სხვასან ვერაფინ გაბედა ქართველთან დარბაისელთან წარსლვა თათარშიგან და ბატონის ხლება, დიდად ერთგულად და კარგად იუნეს ბარათას-შვილნი, იგინიცა წარუვეს თანა და მსახურეს და წარუვეს მზეჴაბუკს ჰირ-მშო შვილი უვარუვარესი, იშრიანა ღმერთ-მან და იწყინა ამოწუეტა სჳქრისტეანოს, შეეძვა უაესსა სესი სასიგუდინე, ქმნა ღმერთ-მან და მოკუდა უაენი უზუნ-ასან და მიიღო ჰატრონობა ძე-მან მის-მან სულთან-მან და ძმა მისი აღუბ ეშურებოდა მიღებად ჰატრონობასა:

დაგდეს თათართა ტფილისი და სომხითი და დაიჭირა მეფე-მან ბაგრატ, ჩაუხდეს ბარათიანი, დაიფორიაქეს ელი და დაჰხოცეს მრავალი თათარი: ხოლო სულთანი და მკითხველი ჴსჯულისა თათრისანი უქადაგებდენ ჴსჯულსა თვისსა. ხოლო იტოდა მზეჴაბუკ არაბული და სპარსული და თათრულიცა. ესეოდენ სწავლული იყო ენითა და წიგნითა მათითა, ვითარმედ ყოველსავე ღრმათა სტნობდა და მის-გან ესრეთ აღმოვიდოდეს სიღრმენი სიტყვანი ჰირით მისით და ჴსჯულისა მათისა-განცა ყოველივე ზედა-მიწევნით უწყოდა და მათისავე ჴსჯულისა წიგნთა-გან დაუოფდა მედგარსა ჰირსა მათსა და მიერ დღითა-გან ვერღარა-ვინ იკადრა ამის ჰირისა-თვის სიტყვისა

(1) რომელიც დაბეჭდილ-იყო ჰირველ უ. აკადემიის პრახტიკა-მიერ წელსა 1849.

460

ეოფად წინაშე მისსა: ხოლო მიეც ძღვენსა ესე-ვითარი, რამეთუ იყო უსჯულოსა მის მთავრისა კაცი ერთი, ფალავანდთა თავი, დიდი და გოლიათი, რომელსა სახელად მალასი ეწოდებოდა და ჭმატდა ეოველთა კაცთა სიდიდითა, ვითარ წყრთა ერთი ანუ უეცრობით და არაოვინ გამოჩინებულ იყო სამრავლესა მას შინა მრკინობელ მისსა. ამან ინება ოდესმე განმტდელობა მზე-ჯაბუკისი და ჰითარცა ცნა ესე არღარა ჭეოფნა. არამედ ვითარცა ლომ-მან მსწრაფლ შებმა უეო და მინდობილ-მან ღუთისა და ქოველად-წმიდის ღუთის-მშობელისა-მან აღიეეასა და უშიკოდ მიწასა ზედა დასცა. ესე-რა იხილეს ეოველთა მათ ლაშქართა, დიდებულთა ერთა, დიდად განკვირვებული-ეჭმნეს და თქმად რასამე ეელონა იეუნეს, ესენი და სხვანი უმრავლესნი მხნე-ქველობანი მოე-
461 ნაჭნეს, ბრძანა ღმერთ-მან და წარმოავლინა დიდითა პატივითა სულტან-მან კოსტანტინე და წარმოატანა თანა. მზე-ჯაბუკცა და მოვიდა კოსტანტინე თათართა, უკუნის-გან შეწუალებული: მას უკანის მძლე-ექმნა სულტანსა იალუბს, დაიპურა პატრონობა და დაჯდა ეაესად ასანბეგისა შვილი იალუბეგ, განზრახვითა ეშმაკისათა. ამას შიგან გამოხდა ხანი და სოფელ-მან მისი ბეგარა არ დაიკლო. მაიცვალა მეფე ბაგრატ რაჭასა და იყო დიდი გლოვა და მწუხარება სამეფოსა ზედა, აღიღეს და დამარხეს გელათს მათსა სამარხოსა შიგან: ამასვე შიგან გამოხდა ხანი:

ქორონიკონსა **რიგ** დაჯდა მეფე აღექსანდრე მეფის ძის დიმიტრის-შვილი კოსტანტინე და მეფობდა კეთილითა მეფობითა, არღარა იყო წუენა თათართა-გან, მოიმორჩილნა იმერელნი, ოდიშარნი და ათხაზნი, მსახურებდა ათაბაგი და მორჩილებდეს კახნიცა, ვრა სადათ იყო წუენა ქრისტეანეთა, იყო მოსვენებ და დაწუსრება: არამედ ბერველსავე სიტყუასა მოვიდეთ. მაშინ ოდეს მოვიდა უზუნ-ასან მძლავრითა ლაშქრითა და წარიევანეს ხატი იგი აწუერისა ღუთის-მშობელი ქვეყანასა მას უცხო-თესლთასა, ესე ვითარი რისხვა ღუთისა მიავლინა, არცა შობა დედაკაც-მან, არცა ბირ-ტუეუ-მან, არცა ჭეო ხე-მან ნაყოფი, არცა მიწა-მან აღმოაცენა და იქმნა დიდი გამოძიება მათ შორის უცხოსა ამის-თვის საქმისა და იტეოდეს. ,,რაიმე არს ესე. რომელნიმე იტეოდეს. ,,შეცდომით იქმნა.'' ხოლო სხვანი სხვასაცა რასამე მიზეზსა მოიღებდეს. ხოლო უბრძნესთა კაცთა მის ქვეყანისათა ესრეთ თქვეს. ,,ოდეს იგი საქართველოს ვიღა-შქრეთ, მაშინ ერთისა დიდისა სალდრიდ-გმეს ფიცარი ერთი, შემკული მრავლითა პატივითა ვიხილეთ და წარმოვიღეთ და მგზავრობასა მას ჩვენსა უცხო სასწაული ვიხილეთ მის-გან, რამეთუ მწუხრსა ჩავსვენეთ ეღრმესსა აღგილსა ბარგისასა და ვითარცა განთენდის აღმოვიდის სიღრმის-გან და მაღლად მკდომარე იხილვებოდის და ვითარცა მზე ბრწეინვებდის და საქმე ესე უეჭველად მის-გან იქმნა ქვეყანასა ჩვენსა. და თუ გნებავსთ განრჩინება ჭირისა მის-გან, იგი მოვიძიოთ და ქვეყანასა მათსა განუტეოთ:''

მაშინ მოიძიეს წმიდა ესე ხატი და ჭეოვეს რა, ესრეთ განიზრახეს. ,,მოვედით და დავკრათ კიცესა უხესა და უკეთუ წარვიდეს მართლად გზასა თვისსა უწეოდეთ, რამეთუ ამის-გან არს ესე ეოველი და უკეთუ მიიქცეოს სხვით კერძო, მაშინ შეხდომით რამე იქმნა და არა ამის-გან:''

და ვითარცა დაკრეს კიცხსა მას ზედა წმიდა ესე ხატი, ესრეთ მართლად წარმოემართა გზასა სამცხედ მომყვანებელსა, ვითარმცა სჩინო მხედარი და ადვირითა მშურობელი და მმართებელი. და ვითარცა იხილეს უცხო თესლთა საკვირველება ესე განიხარეს სიხარულითა დიდითა ფრიად. და წარმოგზავნეს პატივითა და თანა წარმოჰყვა სიმრავლე ცხენებისა ფრიადი, რომელთა ზურგები ჩადრეკილები დღესცა ჰქადაგებს საშინელსა სასწაულსა: ხოლო უცხო თესლთა მათ არა რა იზრუნეს ცხენებისა მათისა-თვის. ვინადგან უზომოსა მის ჭირისა-გან ხსნას მოელოდეს. და 462 განგებითა საღმთოთა მცირედთა ჟამთა სამცხეს მოიწია ადგილსა, რომელსა ახ ლავსი ეწოდების და იქმნა დიდებული სასწაული. რამეთუ მუის განათდეთდა სრულიად სამცხე და განბრწყინდა წესისა-ებრ პირველისა და ვითარცა იხილეს ყოველთა ანასდათი იგი შეცვალება ბნელისა ნათლად და მიხედნეს ადგილსა მას და სახედ ელვისა ჰბრწყიაგიდა ხატი ყოვლად-წმიდისა, განკვირვებულთა ოქვეს. „რაიმე არს ესე ელვის სახედ ბრწყინვალე:“ და მიერით-გან ეწოდა ადგილსა მას ელავსი:

და შეკრბეს ყოველნი და მივიდეს და იხილეს ხატი ესე ყოვლად-წმიდისა ღუთის-მშობელისა ბრწყინვალედ მჯდომარე კიცხსა ზედა და სიმრავლე ცხენებისა გარემოს მისსა, განჰკვირდეს უცხოსა მას ზედა საკვირველსა და ადიდეს ღმერთი და ყოვლად-წმიდაჲ ღუთის-მშობელი და და ტრემლითა მხურვალითა ღაღად-ჰყვეს მისსა მიმართ: „კურთხეულ-არს მოსლვა შენი, დედაო სიხიერისა ღუთისაო, რასაითვის დაგვიტევენ ესეოდენთა ჟამთა ბნელსა შინა, რომელთა შენ-მიერ ვიხილეთ სიდიად შენისა:“ და ვითარცა ესმა ხატისა სასწაულითა მოსლვა მესხთა ქართველს მოოფთა, ვითარმედ სამცხე განათდა, განიხარეს სიხარულითა დიდითა ფრიად და თქვეს: „უეჭველად ხატი ყოვლად-წმიდისა მოსულნდა, აღვსდგეთ და წარვიდეთ ქვეყანასა ჩვენსა: ხოლო მეფე კოსტანტინე აყენებდა და არა უტევებდა წარმოსლვასა და ვითარცა ჰპოვეს ჟამი მარჯვე აღსდგეს ღამესა ერთსა და წარმოემართნეს ყოველით სახლეულით მათითურთ და ესმა მეფესა, ვითარმედ მეხნი წარვიდეს, აღიმხედრა ღაშქრითა თვისითა და დევნა უკო, ვითარცა იგი ოდესმე ფარაო ისრაილთა და მოეწივნეს ადგილსა, რომელსა არადეთი ეწოდებოის: ხოლო მესხნი მოუბრუნდეს სახელსა ზედა ყოვლად-წმიდისა ანუ ურისა ღუთისა-მშობელისასა და განეწუწუნეს ურთიერთარს და შეიბნეს კოსტანტინე მეფე და ყვარყვარე ათაბაგი და მესხნი:

ქორონიკონსა როჲ, თთ-ჴ-ჩსა აგვიტოსა იგ, ათაბაგსა და მესხთა გაემარჯვა და ესე ვითარი ძლევა აღადგინეს მესხთა ქართველთა ზედა, რომლისა მსგავსი არა სადა სმენილ არს და მოსრნეს მრავალნი წარჩინებულნი მეფისანი. ხოლო მეფე ლტოლვილი მცირედითა მხედრითა განერა და უკუნიქცა სახედ თვისად: ხოლო მესხნი უკმოიქცეს ძლევა შემოსილნი მშვიდობით და მადიდებელნი ყოვლად-წმიდისა ღუთის-მშობელისანი და მოვიდეს სამცხეს. ამისა შემდგომად გარდახდეს წელნი ორნი, მერმე ვითარცა წესი არს და ჩვეულება ეშმაკისა აღძრნა ეშმაკ-მან, მოძულე-მან კეთილისა-მან თათარნი ქრისტეანეთა ზედა, შეკრბა სიმრავლე ურიცხვი

თურქმანთა და მოშაროს სამცხეს: ქორონიკონსა როგ მოვიდეს და მოადგეს ტაშირ-ზედა, მოუშინეს მეფესა ქართლისათა, რათა ქვემოთ ქართველნი შეუხდეს სამცხეს: ვითარცა ესმა ესე ლევარუვარეს და ძეთა მისთა მზეჰპაბუკს და ბაადურს შემოჰკრიბნეს სპანი და დაადგრეს ადგილსა ქვიანისა მთისასა, რათა უკუნ მაიწიონეს მათდა, მაის გასეწუნეს და შებმა უყონ და სხვათა
463 ყოველთა თემთა და ქვეყანათა მათთა უბრძანეს ციხეთა სამაგრეთა შინა ყოფა და გამაგრება, ვითარცა იგი ეპისკოპოსსაცა წმიდისა ამის დედა-ქალაქისასა უბრძანეს, რათა ხატი ყოვლად-წმიდისა ანწუერისა ღუთის-მშობელისა ციხესა საკურკლესა შინა დაასვენონ:

და ვითარცა ესრეთ იქმნა ქორონიკონსა როდ მოვიდა ყაენი ალუბ, ურიცხვითა ერითა და უბრძანა ერთასა თავადს და ლაშქარსა მისსა. ,,რათა ჩაუდგნეს და მოიცვეს სრულიად და იავრ-ჰყვეს ქვეყანა სამცხესა და მერმე მოადგეს ციხესა და ქალაქსა ახალ-ციხისასა. ჰბრძოდეს დიდხან და ვერღარა დაუდგნა სიმაგრე-მან, გატეხნეს ციხე და დაწვეს ქალაქი და დაიპყრეს კელთა მესხნი დარბაისელნი ციხოვანნი, მერმე აიყარნეს და მოადგეს ციხესა და ქალაქსა ანწუერისასა და მო-წვეს ანწუერი და მოაოხრეს ქალაქი და ციხესა ვერ უძლეს ბრძოლითა აღებად და წარსლვა ინებეს: მაშინ ეზრახნეს ციხოვანთა და უქადეს მშვიდობა და არა დაქცევა სიყდრისა და ციხისა. ამას ზედა გამოესდგნეს, შესტყეს მცველნი იგი ციხისანი და მაწყვერელი და მასა-თანა სხვანიცა ჩი-ნებულნი განაზრახნეს, აღიხუნეს კლიტენი ციხისანი და თვინიერ თხოვისა და ბრძოლისა უღ-თოთა მას მთავარსა მიართვეს და მან განისარა ფრიად და აღუთქვა ვითარმედ: ,,არა რა ვნოთ მათ და გამოუნდვნეს და ვითარცა შეგიდეს ციხესა მას შინა მიეტევნეს, ვითარცა მხეცნი და იავარ ჰყვეს ყოველი საკურკლე სიყდრისა და ერი ურიცხვი დედებით და ყრმები-თურთ, რომელნიმე მოარნეს მახვილითა. ხოლო სხვანი ტყვედ წარიყვანნეს. ხოლო ხატი ყოვლად-წმიდი-ა სასო-სა ჩვენისა, შემკობილი თვალთა მიერ პატიოსანთა და ტოდვათა ჩვენთა-განს ტყვე-ჰყვეს და მიჰგვა-რეს უსჯულოსა მას მთავარსა: ხოლო მას ფრიად განუგვირდა შემკობილება ხატისა მის და პატიოსნება თვალთა და ბიღწითა კელითა თვისითა განჰსძარცვა შემკობილება ხატისა და შე-მდგომად ამისსა აღაგზნა ცეცხლი ფრიად დიდ-ძალი და მას შინა შეაგდეს: ხოლო ცეცხლი იგი დაშრტა და ხატსა ყოვლადვე არა შეეხო, არცა-თუ ნაბრძვილი აჩინა, რომელი ესე მრავალთა-განს და თვით თვალითაცა ჩვენითა სახილველ-იქმნა: ესე-რა სასწაული იხილა ერთმა ვინმე ლა-ქართა მათ შინა მუოთგანმან ქრისტესნე-მან და ჰსჯულითა არა მართლ-მადიდებელ-მან აღი-პარა ხატი იგი ყოვლად-წმიდისა და წარახვია თავკელსა წმიდასა ამას შინა: მაშინ ბრძანა ყაენ-მან, რათა სომხითი მოარბიონ, ბარათა-შვილი გაუზახა და მისი უკეთესი ლაშქარი მალვით მიავლეს და დაესხნეს შეუგრძნად დმანისს და ქვეშისხევსა, წარმოიღეს ტყვე-ალთვი უამრავი, დაუვარდა ხმა ბარათიანთა, გარდაუდგეს წინ ტოტათა ლაშქართა, იბრიანა ღმერთ-მან ესე, გაე-
464 მარჯვათ, რომე ერთისა ქართველისა-განს ასი და ორასი მოიკლა, დახოტეს და ამოჰსტყვიტეს, დასტყვევეს და ტოტა რამე გარდმოეხვეწა ცხენ-კეთილი და ხთვად კარგი, კარგად იყო სულხან

ბარათა-შვილი, ერთი ასეთი დარბაისელი მოკლა, უესის კარ-ზედ მის-თანა არ იყო და სხვის ნახოცისა ანგარიში არ იქმნებოდა, რანიღაც გარდაიხვეწნეს მივიდეს უაინ-თან ერთობ, ეწუინა და დაუმძიმდა ლაშქართა ამოწუეტა და ამას ზედა აიყარა უაინი სამცხით და წარმოვიდა და დატუეედა აწუურისა ღუთის-მშობელი თთეესა სეკდემბერსა კე და მოქალაქენი და რაც ციხესა შიგან იყო დიადი სული წაასხეს და წარვიდა უესი მისსა საყესოსა:

ხოლო რომელი ზემო ვახსენეთ კატ-მან ქრის(ტ)ესე-მან და სჯულითა არა მართლ-მადიდებელ-მან წარასვენა ქვეყანასა მათსა: ვითარცა ესმა ესე უვარუვარეს და მეუღლესა და ძეთა მისთა განრისხეს გამტემელთა-თვის ციხისათა და სიკვდილად დასჯა ბრძანეს მწუვერლისა და სხვათა უოველთა, რომელნი შინა-გამტემელ იქმნნეს: და იძლია ბუნებითისა მოწუალებისა-გან არღა-რა სიკუდიდ დასჯნა. არამედ ექსორია ეგნა: ამისა შემდგომად მოიძიეს სხვა ეპისკოპოსი და ჭაბუ-ვეს სახლვართა-გან პონტოსათა, ქალაქით ტრაპიზონელი, სახელით სვიმეონ, რამეთუ მაშინ საჭეთ მპყრობელობდა საყდარსა ტბეთისასა. ამას მიუბოძა უკანასკნელ მწუერლობა: ხოლო ვითარცა ზემორე ვსთქუ, ეპერა კაცსა მას ხატი იგი უოველ-წმიდისა სახოსა ჩვენისა აწუურისა ღუთის-მშობელისა დიდითა პატივითა, გამოეცხადა კაცსა მას და ჰრქუა: ,,უგეთუ არა წარმიეუანო ქვეყა-ნასა ჩემსა დიდი ბოროტი მოვაწიო შენ-ზედა:'' და წარმოვიდა მსწრაფლ კაცი იგი და აუწუა უოველივე პატრონსა უვარუვარეს და მანუჩარს: ხოლო მათ განიხარეს სიხარულითა დიდითა და მსწრაფლ წარგზავნეს კაცნი სარწმუნონი და იხსნა პატრონ-მან მანუჩარ და ვითარცა მივიდეს იცნეს იგი და დატვივნეს პირსა ზედა თვისსა და თაუვანი-სტეს და აღიქუეს და წარმოასვენეს წმიდა იგი ხატი, აღიუჩინეს და დასვენეს საყდარსა თვისსა აწუურისსა,

ამას შიგან გამოჰდა ცოტა ხანი და გამოგზავნა ყაინ-მან ხალი-ბეგ და დაუწუო შენება ქალაქისათა და არჯაულისა ციხესა. იწუინეს ბარათიანთა და არ დაანებეს და აუწუეს მისარჩელი წუენა და მტერობა, გაგულისდა ყაინი და აშველა ლაშქარი ხალი-ბეგს, შეიყარნეს და მოადგეს ტფილისსა, ებრძოდეს მრავალ-დღე და ვერა-რა ავნეს, რამეთუ სიმტკიცესა ზედა ეგნეს და იყვის უოველთა დღეთა ომი და არა იყო ღონე ციხის წაღებისა: მერმე შეიყარნეს ბარათიანნი და შე- 465
მოუთვალეს მეფესა კოსტანტინეს და ითხოვეს მის-გან შველა: მეფე-მან გაგზავნა ციცის-შვილი ქაიხოსრო და ჯავახის-შვილი ჯავახი ტოტათა აზნაურის-შვილითა და ლაშქრითა, წარუძღვეს წინა ბარათიანნი, მივიდეს და დაესხნეს ჯანდართა მდგომთა მოსაპირეთა თათართა, გააქციენეს და დახოცნეს, ასრე რომე თუ-არა მატნე წავიდა სადმე, ვერცა ერთი წაუვიდა, აივსნეს აბჯრითა, ალა-ფითა და ბარგითა პირთამდის: ხოლო ვითარცა ესმა ესე ქალაქს მდგომთა თურქმანთა, უკუ-ეუარნეს ციხესა ტფილისისასა და წარვიდეს ჩაღმა, გარდაუდგეს კუმისის-ბოლოს, შეებნეს წინა მავალსა ლაშქარსა, გაიქცივნეს და დახოცეს ასრე რომე; თათარსა თავსა ჭსჭრიდეს და ვენახისა ღობესა და მარგილ-ზედა ატვემდეს, მერმე განჭრისხდა ღმერთი და მოუხდა ზემოთ ბუსუნი, შუა შეიყარნეს და რაცა ბარათიანთა, ქაიხოსრო და ჯავახ-მან ქმნეს, არცა წინა გმირთა უქმნია,

ასრე რომე ულუსსა ლაშქარსა ომითა და ხრმლითა წამოვიდეს და ტოტა ლაშქარი დაზიანდა და თვით მორჩეს ნებითა და შეწევნითა ღუთისათა. ამას ზედა წარვიდა თურქმანთ ლაშქარი შერცხვენილი და ორბეთისა ძირსა დადგენ, ეცადნეს თათარნი და მუდამ ბარათიანთა და ორბეთის ძირელთა გაემარჯვის: ამას ზედა ადგა ხალი-ბეგ და სხვანი ყაენის თავადები, მივიდეს, შეეხვეწნეს ყაენსა. რა გამოხდა წელიწადი ერთი აშველა ლაშქარი, მოირთო ძალი და წარმოემართა სომხითისა და ორბეთის ძირ-ზედა, მომართა ციხესა კოჟორისა, მოადგა გარე და დაუწყეს ომი და თოფსა სროლა, აწუვდინნეს შინა-გან სოლაღს შვილნი, იყო დიდ-ხან ომი და შეაწუხნა მეტ-მან თოფისა საქმე-მან და ტოტა ციხეცა დაქციეს, ვეღარა დაუდგნეს, ამის-თჳს რამეთუ მეშველი ადარა ჰქუათ, ერთსა ღამესა თოვლ-მან უკუ-ყარნა და გამოვიდეს ციხით და ციხე დაუგდეს ცარიელი, თვით მიჴმართეს მთათა და სიმაგრეთა. ხოლო ვითარცა განთენდა ნახეს თათართა ციხე უკაცური, შევიდეს შიგან და კაცი არა ხოვეს, მიჴვეს კელი და დაქციეს:

ვითარცა ესმა მეფესა ალება ციხისა დაუმძიმდა, რამეთუ მეფე შეკრილი ნიჩბისის წყალ-ზედა ადგეს, ამას ზედა ადგეს თათარნი და მოადგეს ტფილისის ციხესა და იყო ყოველთა დღეთა ომი და ესროდეს თოფსა და არა იყო ღონე ციხისა წაღებისა. რამეთუ მხარი ბარათიანთა-გან ჰქონდა, ეუბნებოდა მეფე კახთა და არა უშველეს, იმერელნი უკუ-დგომით იყუნეს და არცა-რა მესხთ უშველეს. ამის-თჳს ომი ვერ გაბედა მეფე-მან, ადგეს დიდსა ხანსა ქალაქსა და შეეწუინა ომი თათართა, ციხეს ვერა უყვეს რა, მერმე აკაზმეს ლაშქარნი და გამოჩინეს დარბევა ორბეთისა ძირისა, სარჩიეს ათას-ხუთასი ისპაი კაცი და სხვა წვრილი კაცი ლაშქრისა მრავალი და
466 ციკრისასა ყამსა მოედგა ორბეთისა ძირსა, დაესხნეს და იფორაქეს და ამოსწყვიტეს მთისა სოფლები, იშოვეს განძი, ტყვე, ალაფი ურიცხვი. ამას ზედა ესმა ბარათიანთა და იგინი იყუნეს ენაგეთს და მათ-თანა იყუნეს ქაიხოსრო თუმანის ძე და სხვა მეფისა ყმები ტოტაოდენნი. დავარდა ხმა და მოჴმართეს, ასრე ვითა ვეფხვთა, წამოვიდა აქეთ სულხან ბარათას-შვილი და მისნი ძმანი, აქეთ სხვანი ბარათიანნი მოეწიენეს უკანა, შეიბნეს და გააქციენეს, მისჯარნეს ხევსა და ხარხალსა ასრე ხოცა დაუწყეს, ვითა ქათმთა მართვეთა:

ხოლო მოსცა ღმერთ-მან ძლევა ქრისტეანეთა და დახოცეს ურიცხვი, რამეთუ არა იყო განცდა მკუდრისა, სისხლისა რუ დიოდა, რაცა სიკუდილსა მორჩეს კელთა დაიპურნეს, ერთი ასეთი თავადი დარჩა ბარათა-შვილს მერაბს, რომე ყაენის კარზედა მას არა ჰსჯობდა და მეყვისიცა იყო ყაენისა, ასეთ ძლევა მოსცა ღმერთ-მან ბარათიანთა, რამეთუ ერთისა ტყვისა დადაკცისა-გან სამი და ოთხი მუსულმანი მოიყვანებოდა ყელ-დოლბანდიანი, რამეთუ ჴირველსა ომსა ვეღარ მოესწრნეს ქაიხოსრო ჯავახი, ქავთარ სოლაღას-შვილი და სხვანი დარბაისელნი, მოხვდეს უკანა მომდევარნი და რჩეულნი ჩაღდა-ულად დიდნი ლაშქარნი აქათ, არცა ამათ დაუდგეს გზა, შეიბნეს ორი კაცი სამასამდისი ისპასა თათარსა ხრმლითა წინა-დაუდგა, იბრიანა ღმერთ-მან და მორჩეს შვიდობით, ორ-ჯელ და სამ-ჯერ ცხენები დაუჭრეს. ჩამოურიდნი ზედავე შესხდეს, ჩვენი

ქართველთაგანი ერთის თუმანისაძის მეტი არა დაგრჩებოდა, იგიცა ჯარ-მან გაიტანა. დიდის ულურსისა ლაშქრისაგან ტოტანი ჩაღთაულნი წავიდეს მაცნეიდ, სხვა ჭველა დაიხოცა და ხელთა დარჩა: რა ესე ესმა ქალაქს მდგომთა თათართა, შეშინდეს, დაგდეს და შეუერთდეს ციხესა, თუმცა ბარათიანთა არ გაშორებოდა ალად ქალაქსაც წაართმევდეს და ქართლსაცა შემოეკიდებოდეს: ამას ზედა იხრიანა ღმერთ-მან და წყალობითა ჩოხედნა ბარათიანთა მოკჭირვებასა და მას უკანის თათართა ძალი ვეღარა უკადრებია და არცა-ღა რბევა, გატეხდეს და შეშინდეს შეწევნითა ღუთისათა:

და ვითარცა მცირედ დღენი გარდახდეს, შემდგომად ტყეობით მოსლვისა წმიდისა მის ხატისა, რამეთუ არა დაუტევნა უფალ-მან კვერთხი ტოლვილთა სწყალსა ზედა მარიალთასა. არამედ ვინმე იტყოდეს ძლიერებათა შესთა უფალო, ანუ ვინმე სასმენელ ჰყვნეს ქებულებანი შესნი, რამეთუ მიაყენიენა ყოველად-წმიდა-მან დედოფალ-მან რისხვა საშინელი სახლსა ზედა იაღუბისასა და ნათესავსა მისსა და ყოველსა გვარსა მისსა და მცირესა ჟამსა სრულიად დაემხენეს და მოისპნეს და აღოხრდეს, რამეთუ იაღუბ უღმრთოსა ესე ვითარი სიკუშდილი ეუფლა, რომლითა ხელითა იკადრა წმიდისა მის ხატისა ხელისა შეხება მითვე ხელითა განსცვა სასმელი მკვდრი- 467
ბელი, რეცაოუ კეთილ საგონებელ უჩნდა შეცთომილსა მსჯავრთა მათ საღთოთა და შესვა მან და მიუძღვანა მის-გან დედასა თვისსა და ძმასა და მიიღეს მათცა, რამეთუ შესვეს, რომელ არა ეგებოდა ურჩება მათ-გან და ვითარცა სვეს ერთბამად მოსწყდეს ერთსა შინა ჟამსა სიკუშდილითა სალმობიერითა და მათ-თანა სხუანიცა მთავარნი და წარჩინებულნი სახლისა მათისანი მოისრნეს. რომელნიმე მახვილითა და სხვანი სიკვდილითა უცნაურითა და მიერით-კან სრულიად დაემხვა მთავრობა მათი: უკეთუ ცოდვათა ჩვენთა სამხილებელად მიშვებითა ღუთისათა მოივლინნეს და სახლი ღუთისა და წმიდანი სამსახურებელნი დასთრგუნნეს. არამედ ყოველად-წმიდა-მან ღუთის-მშობელმან შეურაცხება ხატისა არა თავს-იდვა და ესე ვითარი რისხვა მიუგვლინა, ვითარმედ ნათესავი მათი, ვიდრე დღეს აქამომდეცა არღა-რა სადა იხოვებოის:

ქორონიკონსა რაზ ახალ-ციხეს თათარნი მოვიდნეს. ამასვე წელიწადსა ალექსანდრე ქუთათისი აიღო ძე-მან ბაგრატის-მან: ქორონიკონსა როთ მიიცვალა მეუღლე უფარეფარე ათაბაგისა, ბატონი დედის-იმედი წლისა ნდ, სეკდემბერს იწ: ქორონიკონსა რბგ ბაგრატ დაიბადა ძე ალექსანდრესი ფებერვალს გგ: კახეთის მეფესა ვახტანგსა და ძმასა მისსა ბატონს ალექსანდრეს ხხუბი ჩამოუგდეს კახთა და შეამდურეს და იყო შფოთი მათ შუა, იყო დიდ-ხან შური მათ შუა და ვერ შეიწუნეს. შერმე მეფე კოსტანტინე და კათალიკოზი დოროთეოს შუა ჩამოუვიდნენ და შეიწუნეს მეფე კახეთისა ვახტანგ და ძმა მათი ბატონი ალექსანდრე, ქორონიკონსა რბწ: ამასვე ქორონიკონსა დიდი ბატონი უფარეფარე მიიცვალა წლისა ბბ, ივნისსა ა: ქორონიკონსა რჟ, ათაბაგი ბატონი ქაიხოსრო მიიცვალა წლისა ნგ, მაისს კ: ქორონიკონს რჟა მეფე კოსტანტინე მიიცვალა, დაჯდა შის წილ ძე მისი დავით და ბარათა-შვილის დავითის ქალი დე-

დოფალი ნესტან დარეჯან: ქორონიკონს რჟგ დიდისა მონასტრისა გენათისა წინა-მძღუარი მასასე მიიცვალა: ქორონიკონს რჟზ აღო გორი ალექსანდრე ძე-მან ბაგრატისა-მან, თთვესა აგვისტოსა კ: ამასვე წელსა ქუთათის თათარნი მოვიდნენ და დაწვეს დიდი მონასტერი გენათისა შიგნით და გარეთ და ქუთათისი და სხვანი ეკკლესიანი და ციხე ვერა აიღეს და აურაცხელნი ტყვენი წაასხეს ქრისტეანენი, თთვე იყო ნოემბერი კგ, ქორონიკონს რჟჱ, მარტს იბ, მიიცვალა დედოფალი თამარ აპრილს ა: ამასვე წელსა მეფეთა-მეფე ალექსანდრე მიიცვალა. ამასვე წელსა დაჯდა მეფედ იმერეთს ძე მისი ბაგრატ. ამასვე წელსა იქმნა ბრძოლა ძლიერი ქართლის მეფეს დავითისა და ბაგრატს შუა. ამის-თჳს ბევრის ტყვენვისა და რბევისა-გან ქართლისა შემცირებულ იყო, აღელო და დაეჭირა გორი ალექსანდრეს მამასა ბაგრატისსა. ამას ზედა მოეხმარნეს ქართლის მეფეს დავითს კახეთის მეფე ვახტანგ და ათაბაგი მზე-ჭაბუკ, დავით მეფე ვერარ მოეწყრა, მოხისს შეება ბაგრატ ვახტანგსა და მზე-ჭაბუკს და გაემარჯვა თთვესა ივ-
468 ნასსა გ. ამასვე წელსა მიიცვალა ბატონი დედოფალი ელენე დედა ალექსანდრესი, ნოემბერსა გ:

ამასვე წელიწადსა აღესრულა კახთა მეფე ვახტანგ და დაჯდა მის წილ კახეთს ძმა მისი ალექსანდრე: ესე ალექსანდრე იყო კაცი კეთილი და ღუთის-მოყუარე, დიდად შემწე წმიდათა ეკკლესიათა, შემამკობელი ხატთა და ჯვართა. ამან ალექსანდრე-მ და დედა-მან მათ-მან ბაგრატიონ-მან, დედოფალ-მან ნესტან-დარეჯან დაქცეული და დაძველებული აღაშენა აღაგორდსა სამხრენი და გუმბათნი და დაახატვინა და შეამკო ჯვარითა და ხატითა, წიგნითა და ეკკლესიის შესამკობელთა და შემდგომად ამისა ყოველნივე საეპისკოპოსო ეკკლესიანი კახეთისანი შეამკნა და შესწორნა ყოველნივე საეკკლესიო სამკაულნი და ესვა ძენი ორნი, უხუცესსა ეწოდა გიორგი და უმრწემესსა ეწოდა დიმიტრი: ამა გიორგი-მ დაიწყო ბრძოლა ქართლსა ზედა, რამეთუ დაჰპირობა უნდოდა ქართლისა. ხოლო მამა მისი ალექსანდრე და ძმა მისი დიმიტრი ევედრებოდა. „რამეთუ ძმანი არნ და არა ჯერ არს შენ-გან ცილობა და დაჰპირობა ქართლისა; ჯმა არს შენ-თჳს კახეთიცა:“ და არა მისცეს თავი ხელთა და გარდაუდგნეს წინა სათურცლეს. ამას ზედა აღიჰსო შურითა გიორგი და ღალატით მოკლა მამა თვისი ალექსანდრე და დამარხეს კახთა და მეფეთა სასაფლაოსა აღაგორდს შიგნით სუდარსა უკანა ეკუდერსა შინა და მერმე შეიპურა ძმა თვისი დიმიტრი და დასთხარა თვალები. მაშინ იყო ქორონიკონი რჟთ და მერმე ცოლითა და შვილთა გაემაგდა დიმიტრი და მოვიდა მცხეთას და სვეტს-ცხოველს შემოეხვეწა და იყო რაოდენმე ხანი: ამის მოქმედებისა-თჳს ჰა-გიორგი უწოდეს:

ხოლო რაჟამს მოკლა გიორგი-მ მამა თვისი ალექსანდრე, მაშინ თვით დაიპურა კახეთი და მეფობდა ქართლსა ზედა მეფე დავით, კაცი მშვიდობის-მოყოველი და სათნო-ღუთისა. ხოლო მეფესა დავით ჰუგანდა გიორგი, ბაგრატ და ალექსანდრე და მელქისედეკ მონაზონი და მას ჟამს იჯდა კათალიკოზი დორეთოს. ხოლო აღიღო შური მახვილითა ჰა-გიორგი-მ მეფესა ზედა და ქმნა მრავალი ბოროტი სჯ-ართველოსა ზედა. ხოლო ეკრძალებოდა სისხლსა ჰა-გიორ-

გისასა მეფე დავით და სპანი მისნი ეოველნივე და ამას ზედა უფროსდა განდღეს ავ-გიორგი და უხდებოდა საქართველოსა და მრავალ-გზის იავარ-ჰყო საქართველო და უფროსდა ზემო-ქართლი მრალ-გზის წარმოსტყვევნა, ვიდრე იმერეთის საზღვრამდე და თვით მეფე დავით შემწეულ იყო ციხესა შინა ატენისასა და ჰბრძოდა მრავალ-დღე და ვერა წაუღო ციხე იგი ატენისა და წავიდა-რა სახიდ თვისად და წარიღო სატევნავი მრავალი: მაშინ ეზიარნეს უმცროესნი ძმანი მისნი მეფესა დავითს. ,,ვითარმედ ამიერითგან ვერღარა შემძლებელ ვართ დათმენად ბოროტებისა მის 469 განცისა მიერ, რამეთუ კახეთიცა ვიდრე აქამომდე მამათა ჩვენთა ეპერათ და კვლად კახეთი საბრძანებელსა სახლისა ჩვენისათა დამონებული ჰყვეს და აწ ესრეთ აღზავნეს ჩვენ-ზედა ვიდრეღა საქართველოსაცა ზედა უფლებულ-არს და ჰნებავს სრულიად მიმძლავრებად თვისად და აწ ჩვენცა აღვსდგეთ მათ-ზედა და ვებრძოდეთ მათ:'' არამედ მეფე-მან დავით არა ინება, რამეთუ მსგავსად სეხნად სახელისა მისისა დავითის-ებრ მშვიდ-იყო და არა შურის-მეძიებელ, ვითარ იგი სულის-თჳს მშვიდ იყო: ხოლო ვინათგან არა უსმინა, მაშინ ჰსთხოვა უმცროეს-მან ძმა-მან მის-მან ბაგრატ მეფესა დავითს მუსრანი საუფლის-წულოდ და დროშა და დარაჯდა, გამოითხოვა ერისთავი ქსნისა და ხეობა არაგვისა: ხოლო მეფე-მან დავით მისცა და ესრეთ წარმოემართა და მოვიდა მუხრანს ციხე-მტკვრისა, რომელ არს ციხის ძირის თავსა და დადგა მუნ: ჰსცნა რა ესე ავ-გიორგიმ შემოჰკრიბნა სპანი თვისნი რაოდენ ძალ-ედვა და წარმოემართა, მოვიდა და მოადგა გარე ციხესა მას მტკვრისასა და ადგა სიმსა თთვესა და ვერ უძლო აღებად: მაშინ ავ-გიორგიმ მიუძღვანა ღვინო ერთითა სიღვინითა და მიუმცნო ესრეთ ბაგრატს: ,,ვინათგან ესე-ოდენი ყამი არს ციხესა მაგას შინა შეწუედულ ხარ და არა ჯერ არს ძისა მეფისა შეჭირვება უღვინობითა და შეიძღვენ ღვინო ესე და ჰსუ ამისგან ნუგეშინის-სცემელად შენდა, რამეთუ ბერი და ღვინო ახარებს გულსა კაცისასა:'' და ვითარცა მიართვეს ბაგრატს სიტყუა ესე და ღვინოცა იგი. მაშინ აქუნდა ციხესა მას შინა ორაგული ახალი და ღვინისა მის წილ წარსცა ორაგული იგი, მეტყველ-მან ესრეთ. ,,კეთილ ყამი არს, ვინგან მდგომარე ხარ ბერსა ზედა ქსნისასა და არა მოგსვლივიან ორაგული და ესრეთ სიმტკიცით არს ცხოვრება ჩვენი, აწ მიიწოთი ესე და ამით სატნაურ-არს, რამეთუ ვერ ძალ-გიძს აღება ციხისა ამის: ხოლო მოართვეს რა ავ-გიორგის ორაგული იგი. მაშინ ჰსცნა სიმრავლე საზრდელთა და სიმტკიცე ციხისა მის და შეუწუხნეს სპანიცა, მაშინ აღიყარა და წარვიდა სახლად თვისად და მუნ დაუვნა მცირედ და შემდგომად მცირედისა ხანისა წარმოვიდა ზემო-ქართლად და წარმოსტყვევნა იგი ძლიერად და წარმოიღო ავარი მრავალი და წარმოვიდა უშიშრად:

ჰსცნა რა ესე ბაგრატ, მჭურობელ-მან მუხრანისა-მას შემოიკრიბნა მცირედი სპანი თვისნი და დაუმზირდა ხევსა მას, რომელ არს ძალისა და ჯუარს შუა, ხოლო რომელნიმე სპანი ავ-გიორგისა წინათკენ წარმოსრულ-იყვნეს ნაშოვრითა. ხოლო ავ-გიორგი უკანითა-კერძო წარმოემართა ნადირობითა და შეიქცეოდა და ვითარცა მოიწია მუნ, სადა ბაგრატ მზირად განწყობილ-

იო, მაშინ მაეტევნეს გულითა სრულითა და მსწრაფლ დაემხვა სილაღე და ამპარტავნება მისი,
470 ძალი შეიბნეს და შეიპყრა თვით ბაგრატ და შეისხნა სარტყელი და შეუკრა მხარნი: ხოლო იო ავ-გიორგი ენითა ბრეგნილ. ჰრქვა ავ-გიორგი ბაგრატს: ,,ვის ეკადრება შეპყრობა და შეკრვა მხრისა:,, და ჰრქვა ბაგრატ ავ-გიორგის, ,,ჯერეთ ესე მოვაწიე შენ ზედა და ან გამცნებ, თუ რა მოაწიოს შენ ზედა, ვინ ხარ და რა კაცი ხარ, რეგვენი და წყუა მცირე:'' ხოლო ავ-გიორგის-თანაც მუოფნი რომელნიმე კახნიცა შეიპურნეს და სხვანი ლტოლვილნი შეიქცეს და წარმოართვეს ნატევნავი, რომელი წარმოელოთ მათცა მრავალი და წარიყვანეს შეპყრობილი ავ-გიორგი და პატიმარ-ჰყო ციხესა მას შინა მტკვრისასა, ქორონიკონსა სა, ქს. აქეთ ჩფიდ (ჩფიგ):

ხოლო ბაგრატ მიუმცნო სიქმე ესე ძმასა თვისსა მეფესა დავითს და განიხარა სიხარულითა დიდითა და შემდგომად მცირედისა ჟამისა მოაშთვეს ავ-გიორგი ციხესა მას შინა და მოკუდა. ხოლო ჰსცნა-რა სიკუდილი მისი მეფე-მან დავით, მაშინ აღიღეს გვამი მისი და წარიღეს მცხეთას ეკკლესიასა მთავარ-ანგელოზისასა ჩრდილოეთით კერძო და მას შინა დამარხეს და აღსრულეს წესი დაფლვისა და კეთილად მოურნე ექმნეს, ვითარცა ჯერ არს მიცვალებულთა-თჳს. ხოლო დაშთა ავ-გიორგის ძე ერთი და ქწოდა სახელი ურმასა მას ლევან: ამისა შემდგომად განილაშქრა მეფე-მან დავით კახეთსა ზედან და დაიპყრა სრულიად კახეთი და მტკიცედ ეპყრა იგი ჟამსა რამოდენსამე. ხოლო მეფე დავით განაგებდა კეთილად ქართლსა და კახეთსა და იო ურმა იგი ლევან დედი-თურთ სახლსა შინა ჩოლაყაშვილის გარსევანისასა. რამეთუ იო მეუვისი დედა იგი ლევანისა ჩოლაყას-შვილის გარსევანისა, რომელი იო სახლთ-უხუცესი კახის ბატონისა: მაშინ აუწყეს მეფესა დავით ურმისა მის-თჳს ლევანისა, რამეთუ აღორძინებულ არს კახეთსა შინა და წარვლინა ძმა თვისი ბაგრატ და ერისთავი ქსნისა და ამილახორი, რათმცა მოიძიონ ურმა იგი, თუ სადა არს: მაშინ იწყეს ძიება მკვიდრთა მათ კახეთისა სახლსა შინა დიდთა და მცირეთასა და განავლინეს ბრძანება და შემოიფიცეს ყოველნიცა, რათმცა გამოაცხადონ ურმისა მისათვის, თუ სადა არს და ესრეთ მოვლეს რომელნიმე კახეთისა კერძონი: მაშინ წარიყვანეს ლევან მოსკოვისა კნიაზთანა და დედა მისი დედოფალი ელენე აღიყვანეს ციხესა მტკვრისასა და განამაგრეს ციხე იგი და მერმე მივიდეს ბაგრატ და ერისთავი ქსნისა და ამილახორი სახლსა ჩოლაყაშვილის გარსევანისასა და მას ღამესა კეთილად უმასპინძლა და დღესა მეორესა დაუმტკიცა ფიცით გარსევან: ,,ვითარმედ არა არს სახლსა ჩემსა და რომელიცა იხილეთ თვალითა თქუენითა სხვა არა ვინ არს სახლსა შინა ჩემსა:'' ხოლო იო რაოდენიმე ხანი, კვალად მოვიდა ლევან სჳითურთ რუსით და შთამოვიდა კახეთს და შეყიდა ციხესა მას შინა ოჩოხნისასა, რომელ არს თავსა იერისასა. მაშინ კახნი უოველნივე მიჰიდეს მის-თანა და შეჰფიცეს და მიერთვნეს ლევანს, წარმოი-
471 ყვანეს და გაიბატონეს და დაიპყრა კახეთი ლევან. ხოლო სცნა რა საქმე მეფე-მან დავით, შემოიყარა სპანი თვისნი და წარემართა კახეთსა შინა, გადვლო გომბორი და შთავიდა კახეთად. მაშინ კვალად იპყრა კახეთი და შემოეყარნეს კახნი უოველნივე:

ხოლო ლევან იყლტოდა, წარვიდა და შევიდა ციხესა მას შინა, რომელ-არს თავსა მაღნარისასა. ხოლო დადგა მეფე დავით და მოიცვა გარემონი ციხისა მის და ბრძოლა უყო ძლიერად: ამას ჟამსა შინა მივიდეს ურიცხვნი სპანი ოსმალთანი და მოარბევს სრულიად სამცხე და ვერა აღუდგეს მესხნი, წარმოვიდეს მუნითა-ცას და მოვიდეს ქართლს და ვერა-ვინ აღუდგა წინა, რა-მეთუ ქართველნივე კახეთს იყვნეს ღაშქრად და ვითარცა ესმა მეფესა დავითს მოსლვა იგი ოსმალთა, კერეო არა გამოაცხადა, ამის-თჳს რომე ძლიერად შეეწირვებინა ციხესა მეორენი და მცირედსა ხანთა შინა ეგულებოდა აღება ციხისა მის და წარავლინა მოციქული მეფე-მან დავით ამილახორი და მთავარ-ეპისკოპოზი და სთხოვა ციხე: მაშინ ფრიად შეწირვებულ-იყვნეს ციხესა შინა მეორენი და ვერ ძალ-ედვათ გამცრება ციხისა მის და რა ესმა სჯმე ესე დედასა ლევანისასა მისლვა ამილახვარისა და მთავარ-ეპისკოპოზისა და არღა-რა ჰქონდათ ღონე ციხის მიცე-მისა-გან კიდე. რა შევიდა მთავარ-ეპისკოპოზი და ამილახვარი ხილვად დედისა ლევანისა. მაშინ აღდგა დედა იგი ლევანისა და მიეგება შემთხვევად მთავარ-ეპისკოპოზისა და რა მივიდა, თქვა მთავარ-ეპისკოპოზ-მან იდუმალ: ,,მცრა იყავით, რამეთუ ღამესა ამას შეშ-ვეყრებით ციხესა ამას და წარვალთ ქართლს:'' მაშინ წარვიდა დედა იგი ლევანისა სიხარულით და აუწყა სჯმე მეციხოვანთა მათ და განამტკიცნა იგინი.

ხოლო დღესა მეორესა ჭსთხოვეს ციხე და მათ დიდად უარ-ჰყვეს მიცემა ციხისა და შემო-უთვალნეს სიტყვანი მაგარნი. მაშინ წარმოვიდეს მოციქულნი იგი და აუწყეს მეფესა მას დავითს: ხოლო მსწრაფლ აიყარა მეფე დავით და წარმოვიდა ბრძოლად ურუმთა, მოიწია ზემო-ქართლს, მაშინ ეწყვნეს ძლიერად ოსმალთა და ძალითა მრავალ-მოწყალისა ღუთისათა მიეცა განმარჯვება ქართველთა და მოსწყვიტნეს მრავალნი ოსმალთა-განნი და სხვანი შეიპყრეს და ტყვე-ჰყვეს და წარმოართვეს ალაფი და ნაშოვარი მათი და სხვანი რომელნიმე ლტოლვილნი წარვიდეს სახიდ თვისა: მაშინ რაჟამს წარმოვიდა მეფე დავით, კვალად დაიპყრა ლევან კახეთი და შემოეყარნეს კახნიცა სრულიად და იყო მაშინ ლევან წლისა შვიდისა: ხოლო რაჟამს ესმა მეფესა დავითს 472
შურობა კახეთისა. მაშინ შეიპყრა სპანი და წარვიდა კვალად კახეთსა ზედა, მივიდა საგარეჯოს და შემოეყარნეს გარეს-კელნი და მას აქათი კახნი ყოველნივე, მაშინ ლევან იდგა ქისიყს და ახლდეს რომელნიმე კახნი, მივიდა მეფე დავითცა ქისიყსა და ეწყვნეს ურთიერთას და სძლო სამართალ-მან ლევანისა-მან, რამეთუ ესრეთ მოწყალე არს ღმერთი, ქვრივთა და ობოლთა-თჳს და მცირეთა სპეთა განუმარჯვა ლევანს მეფესა დავითს ზედა და მოატყე-ქმნა და წარმოვიდა ქართლსა: მაშინ ლევან მტკიცედ იპყრა კახეთი და შემდგომად მცირედისა დაემძახლა ლევან, მპყრობელი კახეთისა გურიელსა და მოიყვანა ასული გურიელისა ცოლად და ეწოდა თინათინ და ამან გურიელის ასულ-მან თინათინ, ჟამსა სიყრმისა თვისისა იხილა ჩვენებასა შინა ესრეთ რომე, მიჰყვანდათ იგი სძლად კაცსა ვისმე მთავართაგანსა და გზასა ზედა დაისადგურეს დღესა ერთსა და მას ადგილსა, რომელსა მდგომარე იყვნეს, იხილა მუნ შინდი ერთი მდგომარე და იყო შინდი

იგი თეთრი და ჰუწუებდა ვინმე კაცი სამღუდელოთაგანნი, რათამცა აღუშენოს მონასტერი დედა-
ზა ღუთისასა, აღგიღლსა მას, სადა იდგა შინდი იგი თეთრი და ესრეთ იხილა ჩვენება იგი:

ხოლო რაჟამს ჭ̈სთხოვა ღუენ, მშჳრობელ-მან კახეთისა-მან გურიელსა ასული იგი მისი თისათან ცოლად, მაშინ მოსცა გურიელ-მან და წარმოიუვანეს კახეთს. მაშინ მიიწივნეს იგინი შუა-მთას და მუნ განისვენეს მას ღღესა: ხოლო მიმოიხედვიდა ასული იგი გურიელისა თისა-თინ და იხილა მუნ შუა-მთას შინდი იგი თეთრი, რომელი პირველ ეხილვა ჩვენებასა შინა და მოეხსენა ჩვენება იგი და შინდი, რომელი მდგომარე იყო ნიშნად ეკკლესიისა მის მომასწჳვე-ბელად: მაშინ გულის-ხმა-ჰყო და სარწმუნო იქმნა განგებულებასა მას ზედა. ხოლო რაჟამს ქორწინა, შემდგომად მცირედისა ჟამისა იწყო შენებად შუა-მთას მონასტერსა დედისა ღუთისა-სა, რამეთუ ფრიადი მოსწრაფება იჩენდა და ჟამსა რაოდენთამე შინა აღაშენა იგი, შესრულა და შეამკო ყოველისავე სამონასტროსა წესითა და სამკაულითა და შესწირა აგარაკნი და დაბანი და დაადგინა მას ზედა მოძღუართა-მოძღუარი და იგი შემზადა სამარხოდ თჳისად: ხოლო ჰშვა ამან გურიელის ასულ-მან თისათან ძენი ორნი, სახელი ერთისა მის აღაქსანდრე და მეორისა მის ვახტანგ და ამისა შემდგომად მიიცვალა გურიელის ასული თისათან და დაუტევა ანდერძი, რათა არა დაჰმარხონ გვამი მისი ქმრისა თჳისისა ლევანის-თანა. არამედ დაემარხოს იგი შუა-მთას თჳისსა აღშენებულსა მონასტერსა და ჰქენეს ეგრეთ და ამის-თჳს არა დაემარხა ქმრისა თჳისისა თანა, რამეთუ ლევან იყო სიძჳისა და მრუშების მოუვარე და კვალად ისვა ლევან ცოლი სხუა, ასული შამხლისა, რომელსა ქორწინა შამხალს მას სახელად ყარა მუსალ და კვალად მიეცა შა-მხლისა ასულისა-თანა ძენი სამნი. გიორგი, ელიმირზან და ქაიხოსრო:

ხოლო მეფე ქართლისა დავით მეფობდა კეთილად მშჳიდობით: ქორონიკონსა ხჸგ აღიძრა
473 ყაენი და წამოვიდა ულურსითა სქართველოს, სჳქრისტეანოსა ხატთა და ჯუართა ყველასა ატყუე-ვებდეს. შატრონ-მან მეფე-მან დავით თჳისი შვილი რამაზ გაგზავნა და ყაენს წინა-მიაგებად და დაიხსნა სჳქრისტეანო და დაჰჭუა რაოდენიმე ხანი და მერმე ღღითა აღსავსემა აღირჩია კეთილი ნაწილი და იქმნა მონაზონ და უწოდეს სახელად დამიანე და ესხნეს ძენი სამნი. ლუარსაბ, დამიტრი და რამაზ: ქორონიკონსა რპზ მაიცვალა დიდისა მონასტრისა გესათისა მოძღუართ-მოძღუარი იოარიონ შატრონი, თოვესა ჳ და გორის ჯუარი აქა გელათს მოასვენეს: ამასვე ქორონიკონსა მაიცვალა მეფის ბაგრატის შვილი მუცლის ტკივილითა და იყო მეფე დავით ყოფილი დამიანე სინანულსა და ვედრებასა ღუთისა, რამეთუ აღეშენა სენაკი მცხეთას და იყოფე-ბოდა სიმარტოლით, მაშინ იყო ქორონიკონი ხიდ, მაშინ იყო კათალიკოზი მელქისედეკ, ძმა მეფის დავითისა. ქორონიკონსა ხიდ მისცეს ბაგრატ ქართლი მეფესა იმერეთისასა, სრადათის წუალს გამოლმა. ალი, სურამი და ახალ-დაბა: ამასვე წელსა მაიცვალა მეფე დავით თბილისის ქა-ღაქს და დამარხეს მცხეთას. ამასვე წელსა იქორწინა ძე-მან მის-მან ლუარსაბ და შეირთო ცო-ლად მეფის ბაგრატის ასული თამარ, მარტს კე და მეფობდა ლუარსაბ ძალით და შეწევნით

ბაგრატისითა და იყო ყაენად შაჰ-ისმაილ, მეოთხე შვილის-შვილი იყო შიხისა მის, რომელი გამოჩნდა პირველ არდაველს და დაიპყრა შაჰ-ისმაილ სამკვიდრო თვისი არდაველი და მუნით-გან იწყო ბრძოლად სპარსეთისა და დაიპყრა სპარსეთი:

ქორონიკონსა სავ მიიცვალა მერელი ბატონის-შვილი ვახტანგის ცოლი, კახთა მეფის ასული ხვარამზე. ქორონიკონსა სიზ მიიცვალა ქუთათელი გერასიმე, იასვარს ი. ამასვე წელიწადსა დაჯდა მათი ძმის-წული სვიმონ და წარვიდა და ეკურთხა საყდარსა ბიჭვინტისა. ამასვე ქორონიკონსა მეფეთ მეფე-მან ბაგრატ განაჩინა ლიხთ იმერი სამ საუპისკოპოსოდ, ბრძანებითა ათხაზეთისა კათალიკოზისა აბაშიძისათა. ინება ღუთივ-გვირგვინოსან-მან მეფე-მან მეფეთა-მან ბაგრატ და დედოფალთ-დედოფალ-მან ელენე, დიდისა და ცათა მობაძვისა საყდრისა ახლისა იერუსალიმისა გენათისა ეპისკოპოზისა მელქისედეკისა საყვარელის ძესა, საუკუნოდამდე არს ხსენება მათი, ამასვე დროსა იმავე პატრონ-მან გაიჩინა ხონელ ეპისკოპოსად მჩხეტის ძე მასოელ, იმასვე ათხაზეთისა კათალიკოზისა ხელითა საყდართა შიგან ბიჭვინტისათა, ქორონიკონი იყო სიზ წარვედით 474
ათხაზეთს საკურთხეველად ივანისსა გ. ამას ყამსა მოანაზონ იქმნა გიორგი ძმა დავით მეფისა და უწოდეს სახელად გერასიმე და ბაგრატა ძმა მეფის დავითისა და გიორგისა, რომელი უფლებდა მუხრანს, იგიცა მოანაზონ იქმნა და უწოდეს სახელად ბარნაბე,

ხოლო რაჟამს მოანაზონ იქმნა ბაგრატ, მუურომელი მუხრანისა და ესხნეს მას ძენი ოთხნი. ერეკლე, არჩილ, აშოთან და ვახტან: მაშინ მტკიცედ ეპყრა ქართლი მეფესა ლუარსაბს. ხოლო კათალიკოზი მელქისედეკ პირველვე განძებულ იყო და იდგა მოანაზონერსა არმაზისასა და იყო კათალიკოზად გერმანე და ტფილელად დომენტი და მროველად გედეონ: ქორონიკონსა სით და ივლისსა ია მიიცვალა მხეცის ძე სარგის. ხოლო ოდეს დაიპყრა ქვეყანა სპარსეთისა შაჰ-ისმაილ მაშინ წარმოემართა და განიგულა დაპყრობა საქართველოსი, მოვიდა ძალითა დიდითა და სპითა ურიცხვითა და დაიბანაკა ალგეთელს: მაშინ სცნა რა მეფე-მან ლუარსაბ შემოსევა სპანი თვისნი და დადგა ტფილისს, განამგრა ციხე-ქალაქი: ხოლო შაჰ-ისმაილ წარმოგზავნა ამირ სპასალარი უასაული სპითა ურიცხვითა. კვალად შემდგომად მცირედისა წარმოგზავნა მიშკარბაში ელიას-ბეგ სპითა ურიცხვითა და შემდგომად მათსა თვითცა წარმოჰვიდა: მაშინ წარვიდა მეფე ლუარსაბ და მივიდა ღელესა მას თელეთისასა და მუნ განაწყო სპა თვისი და რაჟამს მოვიდა უარაფერი ამირ სპასალარი და ეწყვნენ ურთიერთარს და იქმნა ბრძოლა ძლიერი და მხნედ იბრძოდეს სპანი ქართველთანი, ვითარცა ლომნი და მოწყვიტნეს ურიცხვნი თათარნი, მიდრკეს იგინი და ოტებულნი იქცეოდეს, ვითარცა ჯოგი კანჯრისა ლომთა-გან დანთქრეული, მაშინ შეემთხვია წინა კერძო მიშკარბაში ელიას-ბეგ, ოტებულთა მათ უიზილბაშთა და კვალად უგმოიქცივნნა ღტოლვილნიცა იგი და თვისითა სპითა წინა განეწყვნეს ქართველთა. კვალად შეიქმნა ბრძოლა ძლიერი უძლიერესი პირველისა და ძალითა ღუთისათა კვალად მძლე-ექმნნეს ქართველნი და მოსრნეს უმრავლესი პირველისა ომისა და იოტნეს იგინი და მიჰყუჩნენ უკანა მათსა ქართველნი,

ჭსრვიდეს და ამოსწუვიტნეს მრავალნი და აღმოვიდა შაჰ-ისმაილცა ყოველითავე ძალითა თვისითა და სპითა უმრავლესითა, ესრეთ მოიწია მთასა თელეთისასა, რომელ-არს კერძოთა ტაბახმელი-სათა, გარდამოჭედნა შაჰ-ისმაილ და იხილნა სპანი თვისი ძლიერად ოტებული და მიმოდაქცეული და უმრავლესნი დახოცილნი და უკანა მათსა ქართველნი ფიცხლად მდევნელნი და განლაღებულნი მათ ზედა: ამას ზედა შეწუხნა შაჰ-ისმაილ და შემოუტევეს შაჰ-ისმაილ სპათა მისთა ყარაყოინ-ლუთა: მაშინ დაშთეს ქართველნი წინა კერძო და უკანა მათსა შაჰ-ისმაილ და სპანი მინნი. რა-მეთუ ფრიად ომისა-გან მაშვრალთა ქართველთა რაც ოდენ ძალ-ედვათ ძლიერად ბრძოლად უყვეს და განგრძობასა შინა ომისასა იძლიენეს სპანი ქართველთანი. მაშინ იფლტოდა მეფე ლუარსაბ და მივიდა ზემო-ქართლს და კვალად ენება შეკრება სპათა და ბრძოლა. არამედ ვერღარა უძლო ადრე შეყრა, რამეთუ დაიფანტნეს ქართველნი და წარმოვიდა შაჰ-ისმაილ და გარემოადგა ციხესა
475 ტფილისისა და ბრძოლა უყო ძლიერად. მაშინ აღუოქვეს ნიჭი დიდი ციხის-თავსა მას ტფილი-სისასა და ესრეთ მოინდო ციხის-თავი იგი და მისცა ციხე და დაიჭირა ციხეცა და ქალაქი და ჭმნა მრავალი ბოროტი, შემუსრნა წმიდანი ეკკლესიანი და შეაგინნეს საწმიდენი და მრავალნი ხატნი და ჯვარნი წარუვნეს და თვით შემუსრა ხელითა თვისითა სიონთა ღუთის-მშობელი და განსძარცვა მრავალ-ფერი სამკაული ქართველთა მეფეთა-გან სასოებით შემკული: ამან უღმრთო-მან მიჰყო წარმდებად ბილწი ხელი თვისი და შემუსრა და უფასო-ნი იგი თვალი და მარგალიტი თვით წარიღო და ფიცარი იგი განაშაშვლა მძლავრ-მან უსჯულო-მან შაჰ-ისმეილ და დადვა თავსა ზედა განსავალსა მას ხიდისასა, რომელ-არს ციხესა შინა ტფილისასა და შეიპყრეს მრა-ვალნი ქრისტეანენი და მიჰკრიბნეს ხიდსა მას ზედა და მძლვრებით იძულებდეს ფერხითა დათრგუნვად ხატსა მას. რომელთამე ქრისტეანეთა ფრიად უარ-ჰყვეს განსლვა ხიდსა მას-ზედა და დათრგუნ-ვად ხატისა მის წმიდისა დედოფლისა ჩვენისასა და მრავალთა აღირჩიეს სიკვდილი და არა დათრგუნეს ხატი იგი და წარეკვეთნეს წმიდანი და ყოველად-ქებულნი თავნი მათნი და აწ იმო-თხვენ უგვიანოთა მათ შინა დაუშლობელთა წმიდათა ორმეოცთა მოწამეთა-თანა: ხოლო რომელ-ნამე ქრისტეანეთა-განნი მომდგრდეს უძლურებითა ხორცთათა და დაკლებულ იქმნეს სასუფე-ველისა-გან. რამეთუ ვერა-რა ივაჭრეს და განვიდეს კრებისა-გან ცხადიერი.

ხოლო ოდეს აღასრულა უოველივე სიბოროტე თვისი მძლავრ-მან უსჯულო-მან შაჰ-ისმეილ და მაშინ გარდუტევეს უოველად-ბრწყინვალე ხატი იგი ყოველად უხრწნელისა დედოფლისა ჩვენისა ღუთის-მშობელისა მდინარესა მას შინა მტკვარსა და წარიღო ხატი იგი წყალ-მან მან და გან-ვიდა ქვეშოთ-კერძო წიაღ-მდინარისა მის: ექმა საკვირველება ესე და სასწაული ესე ხატისა მის, რამეთუ არავე განეშორა ტაძარსა თვისსა. არამედ იყო რამე წიაღ-მდინარისა ხე ტირიფისა მდგო-მარე და ძირსა ზედა მისსა მიყრდნობილი წაღმართ სვენებული იხილვა ვინმე მწყემს-მან მიმა-ვალ-მან კახეთად და განსავალსა წყლისასა აიღო და განიხარა ფრიად და თაყვანის-ცა მწყემს-მან მან. აღიღო და მიართვა მჭვრობელსა მას კახეთისასა ბატონს ლევანს და მხიარულ-იქმნა დიდად

და მიანიჭა მწყემსა მას წულობა მრავალი და იწყო მეორედ შემკობად ხატისა და რატომდეს
ძალ-ედვა ახლენა მოსწრაფება დიდი და ესრეთ შეამკო, ვითარცა აწ იხილვების სიოხისა ღუთისა
მშობელი და კვალად ზედა წერილ-არს ხატსა მას ზედა ცხოვრება კახეთის მჭრობელის ლევა-
ნისა: ხოლო ოდეს განსრულდა ხატი, წარმოგზავნა ხატი იგი პატივით დიდით სიოხსა შინა 476
და არს მიერით-განვიდრე აქამომდე ზე-აღმკულ ლევანის მიერ: ხოლო აღაშენა შაჰ-ისმაილ
მეჩითი ჭკუილისა თვისისა უურეს მას ხიდისასა და შეაუენა მცველნი თვისნი და განამგრა
ტიხე და წარვიდა: და ამას შინა შემოიკრიბა სპანი თვისნი მეფე-მან ლუარსაბ და წარმოემართა
შაჰ-ისმაელსა ზედა და ეგულვა კვალად ბრძოლა მისი და რაჟამს ჭსცნა აღება ტიხისა მის და
შექცევა შაჰ-ისმაელისა დაუმიმდა ფრიად: მაშინ კვალად იპურა ქართლი მეფე-მან და ამასვე
ჟამსა შინა ეწია რისხვა ღუთისა ულხინებელი შაჰ-ისმაილს და ბოროტი იგი ბოროტად წარ-
წუმდა და დასჯდა მის-წილად ძე მისი შაჰ-თამაზ: ხოლო შაჰ-ისმაილ იყო კაცი მზაკვარი და
და ამან გამოარჩინა ჭსჯული ბაისი და იწყო ძაგებად და გინებად ჭსჯულისა ოსმალთასა და გან-
თქმულ-ჰყო სახელი ალიასი და უწოდა თავს თვისსა ქედ ალიასი და მიერით-განს ირწუნეს უი-
ზიდბაშთა ქედ იმამისა და ვიდრე აქამომდე სწამსთ და უჭურიეს მტკიცედ. ხოლო გამდიდრდა
შაჰ-თამაზ უფროს მამისა თვისისა და დაიპურა მრავალი ქეყანა უტხოთა, რომელი არა ეპ-
ურა მამასა მისსა:

ხოლო მეფე-მან ლუარსაბ დაიპურა ტფილისი და აღიღო ციხე ტფილისისა და განამგრა:
მაშინ შაჰ-თამაზ იდგა ყარაბაღს და ესმა აღება ტფილისის ციხისა, შემოიკრიბა სიმრავლე
სპათა რჩეულთა და ესე იდუმალ წარმოემართა ტფილისსა ზედა და ამას ჟამსა შინა მიიცვალა
ტფილისს ძე მეფის ლუარსაბისა, ურმა მცირე და წარიღეს ურმა იგი მცხეთას სამარხოსა თვისსა
და წარჰყვეს თანა მეფე და დედოფალი და რომელსაც დღეს განვიდეს ტფილისით მასვე ღამესა
შემოვიდა შაჰ-თამაზ ტფილისსა შინა და დაიპურა სრულიად ქალაქი და ზეგარდმო განგებითა
ღუთისათა მორჩეს დიდსა განსასტდელსა მეფე და დედოფალი და მათ-თანა მოფენი ქართველნი-
ცა: ხოლო სცნა რა სქემა ესე მეფე-მან: წარვიდა სიმაგრეთა შინა და ყგრეთვე სრულიად ქარ-
თველნი წარვიდეს სიმაგრეთა შინა: ამის-თვის ველარა შემოიკრიბა სპანი თვისნი მეფე-მან,
რამეთუ იყვნეს დაუხსნავნი ქართველნი და ყოველნივე დასახიზნავად წარვიდეს: მაშინ შაჰ-
თამაზ მოაწია მრავალი ჯირი. ტფილისსა ზედა, შეიპურეს და განსძარცვეს ხატი იგი მეტეხისა,
სახე წმიდისა ღუთის-მშობელისა და ამოსწუვიტეს მრავალნი სულნი. ხოლო ციხის თავსა გულ-
ბასდს შეეშინა მეფისა თვისისა-გან: „ნუ უჰშჯ ესე სქემე მედამდგას მეფემანო:“ და გარდმო-
ვიდა ციხით და მივიდა შაჰ-თამაზ-თანა და მიანიჭა წულობა მრავალი და სხვანი მეციხოვანნი
რომელნიმე წარვიდეს სახლსა და რომელნიმე მიერთვნეს ყიზილბაშთა: მაშინ ციხის-თავმან
გულბასდ და სხვათა მეციხოვანთა დაუტევეს ჭსჯული თვისი და მიიქცეს ჭსჯულსა მაჰმადისსა
და დაიპურა შაჰთამაზ ციხე იგი და განამგრა და თვით შეიქცა და წარვიდა ყარაბაღს: მაშინ

შეურაგდა მჭურობელი კახეთისა ბატონი ლევან და წარვიდა შჯ-თამაზ ნახჩევანს, ქვეყანასა სომხითსა და დაიმორჩილნა ყოველნივე ურჩნი და ჭყო სახელმწიფოსა ქვეშე თვისსა:

477 ქორონიკონსა სკა დადიანი მამია და გურიელი მამია წარვიდეს ჯიქეთს სახელმოწოდად ზღვით ნავებითა და შეიბნეს თევსა ივნისსა ოცდა ათსა. პირველსა დღესა ამით გაემარჯვა, მეორესა დღესა პარასკევსა, განჭრისხდა ღმერთი ოდიშართაზედ, უღლატეს და გამოქცეს, დადიანი და გურიელი და გურიელის ლაშქარი დაუტევეს, მოეტევნეს ჯიქნი და შეიბნეს, მრავალი დახოცეს დადიანმა, გურიელმა და გურიელის ლაშქართა, მოკლეს გურიელის-შვილი გიორგი და მისნი ახლურ-შვილნი, დადგულნი ომის-გან, შერვენებულ-მან ცანდია ისალდიეთით გაისდგა დადიანი, გაიშიშვლეს, სრულიად შიშველი დაჭრეს გურიელი და სამნი მისნი ძმანი და კეიკოპოსი და მისნი ლაშქარნი ტყვე-ჰყვეს: წარვიდა მალაქია კათალიკოზი და გამოიხსნა ტოტხლნი და მგუდარნი თანით იყიდნა: ქორონიკონსა სკგ მეფე ალექსანდრე ძე ლევანისა იშვა: ამასვე ქორონიკონსა მუკახეთს შეიბნეს აგვისტოს იგ, დღესა ხუთშაბათსა, შეება მეფეთ-მეფე ბაგრატ და ათაბაგი უვარუვარე ახალ-ქალაქს და დაიხოცნეს მრავალნი კაცნი და გაემარჯვა მეფეს და ხელთ-დარჩა უვარუვარე და მისნი ლაშქარნი და დაიპყრა სრულიად სათაბაგო ძე-მან ალექსანდრესა-მან:

და ჟამსა ბაგრატ მჭურობელი იმერეთისა იყო სამცხეს და ვითარცა ესმა დაჭურობა სომხეთისა წარმოეშართა იგიცა და მოგიდა შჯ-თამაზ-თანა მიზეზითა ამით, რომელ გაემარჯვა ბაგრატს უვარუვარე ათაბაგსა ზედა და დაიპყრა ბაგრატ სათაბაგო: მაშინ ოტებულ იქმნა ოთარი შალიკა-შვილი, იქლტოდა იგი და თანა წარიყვანა ძე ათაბაგის უვარუვარესი ქაიხოსრო, მიეიდეს სტამბოლს და მოაკვე ექმნეს ხვანთქარსა და შეიწყალა ხვანთარ-მან და მოსცა ჯარი მრავალი და თოფი და ზარბაზნები დიდ-დიდნი და უწინა ამირ-სპასალარად მუსტათ-ფაშა და წარმოგზავნა იგიცი ბრძოლად ბაგრატისა: და რა ესმა ამბავი ესე ბაგრატს, მჭურობელსა იმერეთისასა, ამისთვის წარვიდა შჯ-თამაზ-თანა და არა-ვინ წარიყვანა კაცნი უჯალარონი, არამედ აარჩივნა კაცნი ჯალარანი, წარიყვანა დიდებულნი და მეცნიერნი, მახუტებულნი, ჭკუის-მოყუარულნი ჯალარანი კაცნი, მცირენივე მისნი: ხოლო იყო შჯ-თამაზ აიდარბეგს და მიგიდა ბაგრატ, დიდად პატივ-სცა კაც-მან და დაისვა წინაშე, აქა მოახუცებულნი, მამეულნი მისნი და უბრძანა ყაენმა ბაგრატს, რათა მოსწიოს მშვილდსა და მოუტანეს მშვილდი ძლიერი ბაგრატს: ხოლო ბაგრატს არა რამე თავს-იდვა და კუერა მცირე რამე ნახატი წვრილი ჯოხი და მით ასწია. ხოლო ყაინ-მან გაიცინა და მისცა სახმარი დიდი და გამოისტუმრა: ითხოვა ბაგრატ მის-გან შეწევნა და ძალი ოს-
478 მალთა ზედა და იყო მაშინ შჯ-თამაზ ფრიად უცილო, ვერა ითხოვა ჯარი და მისცა სახმარი მრავალი და მით შეიწე-ეყო და წარვიდა ბაგრატ, მჭურობელი იმერეთისა სამცხეს: მაშინ წარა-ვლინა ბაგრატ კაცი და ითხოვა გურიელისა-გან შეწევნა და წარმოვიდა გურიელი სჯითა თვისითა და მოვიდა ბაგრატისა-თანა:

ქორონიკონსა სკე მეფე სვიმონ იშვა ძე დავითისაბისა: ქორონიკონსა ხლა ხვაქრის ფაშა-ბი მოვიდეს კბ ათასი და სრულიად ტაო ამოსწყვიტეს, მოუხდა ბაგრატ მეფე და ეწყვნეს ურთიერთას, იქმნა ბრძოლა ძლიერი, მისცა ღმერთმან გამარჯვება ბაგრატს და იოტნეს ოსმალნი, მოსრნეს მრავალნი პირითა მახვილისათა: მაშინ მოკლეს თვით მუსტაფა-ფაშა და სხვანი იოლტოდეს ოსმალნი და იშოვნეს მრავალნი საგანძურნი და დაიშვრა მტკიცედ სათაბაგო: ამისა შემდგომად კვალად წარვიდა ხვასთქარ-თასა ოთარი შალიკა-შვილი და ქაიხოსრო ძე ათაბაგისა, ესმა რა ხვანთქარსა დაუმძიმდა ფრიად და კვალად წარმოავლინა ახრუმისა ფაშა და დაირბექირისა და სხვანიცა მრავალნი და შეკრბა სპათა სიმრავლე ურიცხვი და ესრეთ წარმოემართა სამცხესა ზედა: სცნა რა ესე ბაგრატ წარმოუვლინა კაცი და ითხოვა შეწევნა მეფისა ლუარსაბისაგან: ხოლო მეფე ლუარსაბ იუო კაცი სახიერი და ფრიად ზრუნვიდა საქართველოსათვის და ქრისტეანობდა უსჯულოთა ზედა-მოსლვისათვის და დაკრინებად საქრისტეანოსა. მაშინ მოუწოდა სპათა საქართველოსათა და წარემართა შეწევნად ბაგრატისა, რამეთუ ამან მეფე-მან ლუარსაბ მრავალ გზის აწვივნა იმერელნი, მესხნი, კახნი შეწევნად უსჯულოთა ზედა. არამედ იგინი არა თანა შემწე ექმნეს და ესოდეს უმეტეს მოურნე იუო მათოვის, ვითარცა მამა შვილთა-თჳს ტკბილ-არს და ღმობიერ, ეგრეთვე ესენი ტკბილ-იუო მოყ-თვის და არა ძვირის მომხსენე და ვითარცა წარვიდა ესე, მაშინ-ღა წარვიდეს გურიელი სპათა ოვისითა და შეებნეს ყოველნივე სამცხეს:

ხოლო მოვიდეს ოსმალნი ურიცხვნი ქორონიკონსა ხლგ ბასიანს და მივიდეს ესენიცა მუნ, სადა ოსმალნი დაბანაკებულ-იყვნეს. ხოლო იქმნა რამე განზრახვა ქართველთა-შორის, თქვეს ქართველთა და აღირჩიეს მეწინავედ მისლვა, არამედ მესხთა არა თჳს იდვეს, იტყოდეს: ,,ვითარმედ ძველითგანვე მეწინავობად მისლვა მესხთა-თვის განწესებულ-არს და ჩუენდა მისლვაო და რამეთუ რიგი ესე და წესი ძველითგანვე გვაქვსო-ა.'' ხოლო უმეტეს ქართველთა არა უსმინეს და იქმნა ცილება ურთიერთას შორის და ადეგზნა შური დიდი: ,,აჰა იხილეთ მსმენელნო გაბედვა და მკეთლობა სჯმისა, ვითარ იგი ჰყვეს მაშინ ლომ-ვეფხებრ მხეც-ქმნილთა რჩეულთა მათ სპათა ქართველთა უსჯულოთა ზედა.'' და მიეტევნეს ქართველნი, ვითარცა ელვა ქუხილისა ცისა და იქმნა ბრძოლა ძლიერი და შეებნეს სოხოიტზედა იმერელ მეფე ბაგრატ და ქართლის მეფე ლუარსაბ და ათაბაგი ბატრონი ქაიხოსრო და სრულიად საქართველო იუო და ორი თუშა იუო და მეფენი მეოტ იქმნეს: მაშინ შურითა ბოროტითა აღსავსეთა მესხთა ისრებს განდრეკილებდა 479 და არღარა მიჰყუნეს ომსა შინა. ხოლო ჰსცნეს რა განდრეკილება მესხთა უფროსად განწირნეს თავნი თჳსნი ქართველთა და იმერელთა და განგრძელდა ომი და. მოისრნეს მრავალნი იმერ და და ამიერ უფროს-ღა მოსწყვიტნეს ოსმალნი, ვიდრე ოთხი ზომა მოისრა, მაშინ მოკლეს ძე გურიელისა ქაიხოსრო და სხვანი მრავალნი ქართველნი და იმერელნი, ჰქმნეს სახელი დიდი და შემუსრეს ყოველივე სომარი საჭურველი და ესრეთ დარჩნენ, რომ სახბრძოლველი არა იყო ხელ-ქონდათ და იყო ომი ძლიერი დილით-გან, ვიდრე მწუხრამდე. მაშინ სიმრავლისა-გან სპათასა,

იოტნეს სპანი ქართველთანი, დამშვრალთა ქართველთა ჴსძლეს ოსმალთა და მეოტ იქმნეს და ლტოლვილნი წარმოვიდა მეფე ლუარსაბ ქართლს და ბაგრატ იმერეთს:

ხოლო დაიშვრეს ოსმალთა სახტეხე-სასთნებგო და აღიღეს უოველნივე ციხენი და სიმაგრენი სჳმეხისანი და გაანტონეს ქაიხოსრო, ძე უფარეფარესი და იქმნა ათაბაგ, შემოიკრიბნა მესხნი, დიდნი და მცირენი უოველნივე და მთავრობდა ოთარი შალიკა-შვილი. ხოლო ათაბაგი ქაიხოსრო დაემოჭვრა მჳურობელსა მუხრანისასა ბაგრატს, მოიყვანა ცოლად ასული ბაგრატისა დედის-იმედი და აქორწინა და იყო ქალი ლაღ და ამჳარტავან-გლისპი და არა მოშიში ღუთისა:

ქორონიკონი ხლდ აწუერის ღუთის-მშობელი ტუეედ წაასვენა ციხის-ჯვარს იმერელ მეფე-მ ბაგრატ: ქორონიკონს სლჱ ტაოს ქვეყანა დაიჭირეს თათართა ურუმთა: ქორონიკონს ხმა არტანუჯი წაგვართვეს ურუმთა და არსიანსამდის დაიჭირეს, ფარნაკანი და სრულ არტანი დაიჭირეს, და ფარნაკანი ააშენეს, აწუერის ღუთის-მშობლის შეწევნითა სამცხეს ვერ გარდმოვიდეს და შძლეგრობდენ ფრიად უოველისაგე მესხთა ზედა და ვერღა-რა შეუძლეს ტფილისის უოფაჲსა ოსმალთასა. მაშინ ოთარმა შალიკა-შვილმა და ათაბაგმა და უოველთაგე მესხთა წარავლინეს მოციქული თჳით-მჳრობელის ერანის მჳრობელის შაჰ-თამაზის-თანა და ფრიად მოაკვე კმნეს, კბილნეს და ითხოვეს მის-გან შეწევნა და აღუთქვეს მორჩილება და დამონება, ვითარცა ბერველ: ხოლო ვითარცა ესმა შაჰ-თამაზს განიხარა ფრიად და წარმოემართა სჳითა ურიცხვითა სჳათბაგოსა ზედა, მოესწრა უანი შაჰ-თამაზ ბატონი ქაიხოსრო მოვიდა, ვარძია, თმოგვი და ვანის ქვაბი და აწუერი, ასპინძა, ვარნეთი და სრულიად სამცხის ციხეები აიღო და ვარძიისა ღუთის-მშობელი და სრულიად ციხეები ბატონს ქაიხოსროს მოსცა და წარვიდა უანი და ჩავიდა სომხეთს, დახოცნა ჯახუშტი და დიასამიძე და ამაონ ტუეედ წაიუვანა მარიამობის თოვესა: ამასვე ქორონიკონსა ციხის-ჯვარიდამ აწუერისა ღუთის-მშობელი ტუეედ წაასვენეს იმერეთს. ხოლო ჴსენა რა საქმე ესე ხვანთქარ-მან სულთან-მან სულეიმან წარმოვიდა იგიცა ძალითა მრავლითა და გულის-წურომითა მესხთა ზედა:

მაშინ შაჰ-თამაზ ვერღა-რა უძლო წინა-ამდგომად მისა და მოიპოვა მზაკვრება ესე და მიუწინა ოთარს შალიკა-შვილსა სიტუანი გულის-წურომისანი, მიუწერა წიგნი რისხვისანი და ექადდა მოკეეთასა თჳისასა და სრულიად იავარ-ყოფასა ქეეანისა მათისასა: ამის-თჳის მოსწერა ეს წიგნი რომ ოთარს მოეგზავნა ხვანთქრისა-თჳის, რომ შაჰთამაზ ჩემი მტერია და ესრეთ მექადისო და მით მორჩომოდა ხვანთქარს. ვითარცა მიუვიდა წიგნი იგი ოთარსა მეუბსეულად წარეკვლინა წიგნი სულთან სულეიმანს და მიუმცნო სიმართლე თჳისა თჳისა და უბრალო ყოფა მოსლვისა-თჳის ყანისა: მაშინ მახედა ღმერთმან მესხთა და შეიბრალა სულთან-მან და წარვიდა სახით თჳისად სულთანი და წარვიდა ყანიცა: ხოლო ბაგრატს, მჳურობელსა იმერეთისასა აქუნდა შური დიდი დადანისა, რამეთუ მაშინ ოდეს შეება ურუმთა ბაგრატ, ესე დადიანი მაშინ არა თანა მჴეაეო მას, ამის თ-ჯს განიხარა და მოაწვია დადიანი ლეონ ჭალასა ხონისასა და

ღალატად შეიპყრა იგი ბაგრატ მპყობელ-მან იმერეთისა-მან და პატიმარ-ჰყო. მაშინ მიუმტნო გურიელსა სქმე ესე და აღუთქვა ნახევარი ოდიშისა:

ხოლო გურიელ-მან არა უსმინა და თქვა გულსა შინა თვისსა, ვინადგან ოდიშიცა დაიპყრას განძლიერების და შერმე აღიძრვის ჩემ-ზედცა ბოროტის-უოფად უეჭველად. ხოლო რაჟამს სცნა ბაგრატ არა მოსლვა გურიელისა, მაშინ ისება თვალების დაწვა დადიანისა და ჭეყანდა იგი პატიმრად გელათს სამრეკლოსა შინა: მაშინ ათაბაგ-მან ქაიხოსრო ჭსცნა რა შეპყრობა დადიანისა, აღძრა ჩხეიძე ზოფილანდრე და გაჰპარა დადიანი და მიუყვანა ათაბაგ-თანა. ხოლო ათაბაგ-მან და გურიელ-მან წარიყვანეს და გააბატონეს იგი ოდიშს და კვალად იპყრა დადიან-მან ოდიში: ამისა შემდგომად გაუწყრა ხვანთქარი გურიელსა და მოიხსენა ძვირი პირველი, რაჟამს იგი თანა შემწე-ეყო ბაგრატს და მოსწყვიტნეს სპანი მრავალნი ხვანთქრისანი. ამის-თვის წარგზავნა სპანი მრავალნი გურიასა ზედა და მოვიდეს ბათომს და იწყეს შესებად ციხისა: მაშინ შემოიკრიბა სპა თვისი გურიელ-მან და წარვიდა მათ ზედა და მისცა ღმერთმან ძლევა და გაემაჯვა გურიელსა. დაუტევეს ბათომი და შევიდეს ზღვასა შინა ნავებითა და აღუდგეს მათ ღელვანი მძაფრნი და გაჰყარნა იგი ჭორახს გაღმართ და იყო მდინარე იგი ჭორახი ადიდებულ და ვერღა-რა განვლეს იგი ტყესებითა გურიელ-მან და სპათა მისთა: მაშინ მივიდეს გონიას და იწყეს შესებად ციხისა და გამაგრდეს ოსმალნი და იწყეს მძლავრება, ამოსწყვიტეს ჭანეთი და თვით დაიპყრეს. ხოლო გურიელ-მან ითხოვა შეწევნა ბაგრატისა-გან, დადიანის ლეონისა-გან: მაშინ დადიან-მან 481
შემოიყარა სრულიად ათხასნი და ოდიშარნი და წარვიდა. ხოლო ბაგრატ წარავლინა ძმა თვისი ვახტანგ და სპანიცა იმერელნი წარატანა კაცნი ხუთასი და აუწყა ბაგრატ ძმისა თვისსა ვახტანგს. ,,ამას წადიერ იყავ, რათა არა ჭუოს დადიან-მან და გურიელ-მან ერთობა და უკეთუ იგინი გაერთენ მრავალი ბოროტი გვეწიოს ჩვენ მათ-მიერ და ეცადე რომე დადიანი არ შეეყაროს გურიელსა, რამეთუ მაშინ იძგა დადიანი თვალსა რიონისასა:

და ვითარცა მივიდა ვახტანგ სავაჟკაცოს მიუმტნო დადიანსა: ,,ვითარმედ შენცა უწყი ვითარმედ მე ფიცი ვარ შენი და არა რას დაგიფარავ, ესე უწყოდე. რამეთუ ძმა-მან ჩემ-მან ბაგრატ და გურიელ-მას შეთქმულება ჭყვეს შენ-ზედ და თუ მოხვალ გურიას ღალატი ჭსებავსთ შენი:" მაშინ ჭსცნეს რა ესე მეგრელთა მოშიშართა არღა-რა ინებეს წარმოსლვა გურიას და მივიდა ვახტანგ როსტომ გურიელ-თანა ბათომს: ხოლო ვინათ-გან არღა-რა მოვიდა დადიანი ვერღა-რა შეუძლო გურიელ-მან ბრძოლად ოსმალთა და ვერღა-რა განვიდეს გალმა, რამეთუ არა აქუნდათ ნავები. მაშინ ოსმალნი უფრო-ღა განძლიერდეს და აღიშენეს ციხეები, ხოლო წარმოვიდა ვახტანგ იმერეთს:

ამისა შემდგომად მიიცვალა ბაგრატ მპყრობელი იმერეთისა და დამარხეს გელათს და დაიპყრა იმერეთი ძე-მან მის-მან გიორგი-მ და ეპყრა როსტომს გურია წელსა ად და მიიცვალა იგიცა და დაეფლა შემოქმედს და ესხნეს ძენი სამნი და უხუცესსა ეწოდა გიორგი და ესე დასვეს გუ-

რაჟლად: ხოლო ესვა ასული როსტომ გურიელისა ძესა დადიანისასა ცოლად და შემდგომად სიკვდილისა მისისა განუტევა ქალი იგი ძე-მან დადიან-მან და ქმნა დიდი ბოროტი, რამეთუ ბიძასა თვისსა წაართვა ცოლი და თვით შეირთო ცოლად და გამოხდა ხანი რამე და კვალად ერთობა ჰქუეს გიორგი გურიელ-მან და დადიან-მან ლეონ და შეირთო გურიელ-მან ასული დადიანისა ცოლად და შემდგომად მტირედისა მანცა განუტევა ასული დადიანისა და იძია შური: ჰსცნა რა ესე გიორგი მჭურობელ-მან, მაშინ ეზრახა გურიელსა და ჰქმნეს ერთობა, რამეთუ ჰყვა მას სძალი ქურიკი და მისცა იგი ცოლად გურიელსა გიორგის შურად დადიანისა და იწყეს მტერობად დადიანისა და ვერღა-რა შეუძლო წინა-აღდგომა მათი დადიანმა და შეოტად წარვიდა სტამბოლს და მოაკვე ექმნა ხვანთქარსა და ითხოვა მის-გან შეწევნა: მაშინ მისცა ხვანთქარმა ჰიმრავლესი სპათანი ასრიმელნი და ტრაპიზონელნი, წარმოვიდეს და მოიწივნეს სატფეხლეს:

ხოლო გურიელ-მან ვერღა-რა უძლო წინა-განწყობა მათი სიმრავლისა-გან სპათასა. მაშინ 482 წარვლინა მოციქული ხვეწნად დადიანისა და მისცა სისხლი განტევებისა-თჳს ასულისა მისისა თჳრი ათასი და შეიგდეს დადიანი და გურიელი: ხოლო გიორგი მჭურობელ-მან იმერეთისა-მან მოიწია სახლსა თვისსა ჯავახ-ჭილაძე და ღალატითა მოკლა იგი: მაშინ იწყინა საქმე გურიელ-მან, დადიანმა და მივიდეს და დაიპყრეს სამცხეთა და განიუფეს ნახევარი დადიანმა დაიპყრა და ნახევარი გურიელ-მან: ამისა შემდგომად წარვიდა დადიანი ნადირობად და ჯაიანმა შეაძგერა ტახი და მოკლა დადიანი და დასვეს ძე მისი უხუცესი გიორგი დადიანად: მაშინ გურიელმა გიორგიმ გარდაბირა უმრწემესი ძმა მისი მამია, ესე მოიყვანა გურიას და შეირთო გურიელმა დაჲ თვისი ცოლად მამიას ძესა დადიანისასა: ხოლო ულაშქრა გურიელ-მან, წარვიდა ლაშქრითა და მივიდა ზუგ-დიდს და მუნ შემოება დადიანი და გაემარჯვა გურიელსა და წარიოტეს დადიანი და დასვა დადიანად მამია და წარვიდა გურიელი სახით თვისად: მაშინ დადიან-მან გიორგი-მ შემოიყარა სპანი ათასზათანი და წარმოემართა და კვალად მოვიდეს ჯაქსიცა შეწევნად და ჩერქეზნიცა: მაშინ თხოვა გურიელ-მან ჯარი დადიანსა მამიას და ეწევნენ ურთიერთას: კვალად გაემარჯვა მამიას და იქცეოდა გიორგი დადიანი. ხოლო დადიანი იგი მოაკვე ექმნა მჭურობელსა იმერეთისასა გიორგის: მაშინ აღუთქვა შეწევნა მჭურობელ-მან იმერეთისა-მან, რამეთუ ჯამსა ამას ესვა ცოლად გიორგის მჭურობელსა იმერეთისასა ასული ჩერქეზის ბატონისა და კვალად ჰქუანდა გურიელსაცა შორე და მისი ცოლად და კვალად მესამე და ამათი იყო გაუთხოვარი სახლსა შინა იმერეთის მჭურობელის გიორგისა, რომელი აღეზარდა მათ და ესე უმცირესი ასული ჩერქეზის ბატონისა ითხოვა დადიან-მა გიორგი-მ, მჭურობელსა იმერეთისასა: მაშინ აუწყა საქმე ესე გურიელსა და მან ესე უპასუხა: ,,ვინდა-გან დადიანს ნებაჲ გაერთება ჩუენი, მომცეს სამუშაო და სისხლი დასა ჩემისა განტევებისა-თჳს, ვითარცა მე მიმეც სისხლი განსაცვებელად დისა მაგისისა და იყოს მშვიდობა ჩუენ ყოველთა შორის და იქმნას დადიანი მოყვარე და ქმისლი თჳესი და ჩემი:“ მაშინ დაურთო ნება და აღუთქვა მიცემა სისხლისა გურიელსა დადიან-მა, რამეთუ არა

აქუნდა თეთრი და მისცა გირაოდ ხოფი, რომელიცა სისხლი გურიელს მიეცა ეგეოდენისა მიცემა აღუთქვა და ამის გირაოდ დაუდგა ხოფი და მაშინ მისცეს ასული იგი ჩურქუხის ბატონისა და გაყრილდეს სამშიეე:

ხოლო ჭსცნა რა საქმე ესე მამია დადიან-მან იგიცა ღმობიერ იქმნა უხუცესობისათჳს ძმისა თჳისა, დაუროო ნება და დასება დადიანობა. მაშინ მამია დადიანს მისცეს სარჩოდ ლიმოკაცის ჭილაძისეული და რევანოზისეული და ესრეთ შეათვისნეს ურთიერთას და იქმნა შეიდობა 483
სამთავე სახატონოთა შინა: ხოლო ჭსცნა რა ესე დათუღიამ ბიძა-მან დადიანის გიორგის-მან შემოიყარა სჯახოლნი და წარვიდა სალხატოდ დადიანის გიორგისა, აგრძნა საქმე ესე დადიან-მან და ვერღარა უღალატა და წარვიდა სჯახოს დათუღია: ხოლო დადიანმა და მჭყრობელ-მან იმერეთისა-მან შეუთვალა გურიელსა და აუწყა ღალატი დადიანისა და მიუმტნეს ესრეთ. ,,სჯახოს შენ-თჳის დაგვინებებია და დათუღიას უღალატეო:“ ხოლო გურიელ-მან უღალატა და შეიპყრა დათუღია და დატუეეა უსურგეთს და თჳით დაიპყრა სჯახოს: მაშინ შეუთვალეს გურიელს სიკვდილი დათუღიასი და გურიელ-მან არ მოკლა, ესრეთ შეუთვალა. ,,შენის სახლის კაცს მე არ მოვკუალო და შენ მოკალო.“ და მერმე ამათ გაგზავნეს კაცი და მოაშთვეს იგი: ამისა შემდგომად მოკუდა დადიანი გიორგი და კვალად დაიპყრა მამია დადიანმა: ხოლო დაშთა დადიანს ძე ერთი, რომელსა ეწოდა ლეონ: მაშინ გასირისხა ღმერთი მამია დადიანმა, წაართვა დედასა თჳისსა და წარმოიყვანა ურმა იგი დ შხეთის ციხეში დატუეეა და იყო ურმა გამომცდელი და ვერა გაუძლო ტუეეობასა, შეწუხდა ურმა იგი განშორებისათჳის დედისა თჳისა-სა და გარდმოიგდო თავი თჳისი ციხისა მისგან და ესრეთ აღერულა იგია.

ხოლო ყამსა მას შინა შეითქუნეს მეფე ქართლისა ლუარსაბ, მჭყრობელი კახეთისა ლევან და ათაბაგი ქაიხოსრო, ამათ შეკრეს ბირობა და დაუწეეს რბევა და ოხრება ქვეყანასა ეიზილ-ბაშისასა ადრაბაგანსა. მაშინ განუდგა შაჰ-თამაზს მჭყრობელი შირვანისა ასან-ბეგის შვილი დავრიშ შაჰმად: მაშინ შაჰ-თამაზ შემოიყარა ჯიმრავლენი სპათანი, წარმოვიდა და მოიწია ყარაბაღს. მაშინ წარავლინა კაცი და შეუთვალა ლევანს ჭკრობელსა კახეთისასა და გარდმოიბირა იგი და მივიდა ლევან შაჰ-თამაზთან: და იყო განდგომილ დავრიშ შაჰმად ძე ასანბეგისა, რამეთუ ყამსა მას ოდეს ეშერა შაჰ-ისმაილს შაქისია: მას ყამსა მიუხდა ბატონი ლევან ასანბეგს და იაგარ ჰყო შაქისი და მოჰკლა ასანბეგ: ამისა შემდგომად მოიყვანეს ძე მისი დავრიშ შაჰმად და გაბატონეს შაქელთა და მტკრიყვნეს ურთიერთას დავრიშ შაჰმად და ბატონი ლევან. ხოლო შაჰ-თამაზ გაუშახა ლაშქარი თჳისი შირვანსა ზედა. მაშინ დავრიშ შაჰმად შეიყარა სპა თჳისი, დაესხა თავსა და მოსრა მრავალი კარი შაჰ-თამაზისა და გამოაქცია იგინი, ქრისტეს ჰქონ ჩუმგ: ხოლო შაჰ-თამაზ აღიყარა სპითა ურიცხვითა და წარვიდა შირვანს და მისწერა შაჰ-თამაზ წიგნი დავრიშ შაჰმადს მისგლად მის-თანა და აღუთქვა არა მოხსენებად ძვირისა. არამედ მინიჭებად მრავლისა ბატიჟისა: ხოლო მან არა ისმინა მისი და უფრო-სად განამგრა ციხენი და ეგო სი-

484 მტკვრისა ზედა: მაშინ წარავლინა ბატონი ლევან სპითა მრავლითა მასზედა და მივიდეს რა შაქისი მოახრეს და ავარ-ჰყვეს სრულიად შაქისი და გარე-მოადგეს ციხესა მას, რომელსა შინა იყო დავრიშ მაჰმად და იგო ხანსა რაოდენსამე და ვერა-რა უძლო გამაგრება და ღამით განვიდა ციხისა მისა-გან: ხოლო ჰსცნა რა ბატონმა ლევან, დევნა უყო, მიეწია და შეიბნეს და გაემარჯვა ბატონს ლევანს და მოჰკლეს დავრიშ მაჰმად და შემოიქცა გამარჯვებული და მოართვა თავი დავრიშ მაჰმადისა შაჰ-თამაზ: ხოლო უყო წყალობა მრავალი ბატონს ლევანს და წარმოვიდა სახიდ თვისად კახეთს:

მაშინ შაჰ-თამაზ წარვიდა ყარაბაღს და შემდგომად მცირედისა წარმოემართა კვლად ტფილისსა ზედა და ქმნა მრავალი ბოროტი, მოახრა სრულიად ტფილისი და აღიღო ციხე ტფილისისა და შეაყენნა მცველნი თვისნი და ვერა-რა ავნო მეფესა ლუარსაბს, რამეთუ ყამსა მეფობისა მისისასა არა მორჩილ-ექმნა ეიზიდლბაშთა, არცა ოსმალთა და მრავალი ჭირი შეჰხვედა ორთავე და არა დაამხნა სჯულთველო უსჯულოთა სახარკოდ: მაშინ შაჰ-თამაზ იწყება მოყვრობა ქაიხოსრო ათაბაგისა და არა ჰქონდა ასული ათაბაგსა. მაშინ ოთარს შალიკა შვილს გამოართვა ასული, რომელი იგო მოყვასი ათაბაგისა და მის წილად წარუგზავნა შაჰთამაზს და მან შეირთო იგი ცოლად და დიდად საყვარელ უჩნდა ქალი იგი და მიერითა-გან იგო ფრიად მრავლისა კეთილისა მოფენელ ათაბაგისა: ჰსცნა რა ესე მეფე-მან ლუარსაბ შეიყარა სპა თვისი და მოუხდა ათაბაგსა და წარუღო თემნი და დაბანი მრავალნი და აოხრა და წარმოვიდა გამარჯვებული: ხოლო ათაბაგ-მან ქაიხოსრო-მ მიუმცხო ესე ყოველივე შაჰ-თამაზ, რამეთუ მას ყამსა წარმოსრულ იგო მტერობად ათაბაგისა აზრუმის ფაშა ისკანდარ და აუწყა იგიცა შაჰ-თამაზს, ქრონიკონსა სმდ:

ამისა შემდგომად ხვანთქარი სულთან სულეიმან გამოვიდა და ყაენს ჩაუდგა, კარი აღაშენა და უკმობრუნდა და ბაღდადს მივიდა. მაშინ ყეენი შაჰ-თამაზ შეიყარა ჰიმრავლესნი სპათანი და წარმოდგა და მოვიდა არტაანს, მაშინ გაგზავნა შაჰ-თამაზ ძე თვისი მირზა-ისმეილ, კარს და დაიპყრა კარი, აღიღო ციხენი და სიმაგრენი, მოსრნა ჰირითა მახვილისათა, რომელნიცა იუნეს ყმანი ხვანთქრისანი და განსდევნა იგინი და თვით დაიპყრა კარი, ხვანთქარი წავიდა: ხოლო ვინცა იუნეს განდგომილნი ათაბაგისანი ყოველნივე მოსწყვიტნა ჰირითა მახვილისათა და აღიღო ციხენი და სიმაგრენი მათნი და შემუსრნეს წმიდანი ეკკლესიანი და მრავალნი
485 ხატნი და ჯვარნი და დაამხნა ურჩნი და განდგომილნი ათაბაგისანი და მივიდეს ომან და შერმაზან და ივკუს განდგომილნი ათაბაგისანი: ხოლო ათაბაგ (ყაენ-მან) შეიჰერა და მკვლელ იქმნა ივკუს და შერმაზანს და მისცა მამული მათი ათაბაგს, და რაყამს განაგო სჯმე მუნებური მაშინ უკმობრუნდა ყაენი ბოროტის-ყოფად ქართლსა ზედა სპითა ურიცხვითა, ჩამოვლო თრიალეთი და ავარ-ჰყო, წარმოემართა საბარათიანოზედა და მოახრა იგიცა. მაშინ მიადგა ციხესა ბირთვისისა და ვერა აღიღო და აღიღო ნიჭი დიდ-ძალი მეციხოვანთა და მოიბრინა იგინი და დაანებეს ციხე და რომელნიცა იუნეს ბარათიანნი ციხესა მას შინა არღა-რა დაინდო, რომელნიმე ამოსწყვიტა,

და რომელნიმე შეიწყალა და დააყენა მამულსა თვისსა ზედა, სხვანი მრავალნი ტყვედ-ჰყო: მაშინ მეფე-მან ლუარსაბ ვერღარა შემოიკრიბა სპანი თვისნი, რამეთუ ფრიად მოსურნე იყო წინა-განწყობად ეიზილბაშთა და ვისადღაც კარი არღარა ჰგვანდა, ესრეთ იყო ჩვეულება მისი შეცრით კაცითა ზედა-დასხმოდა თარეშთა. ანუ სიმაგრეთა შინა და ესრეთ მოქმედებითა მრავალნი ეიზილბაშნი ამოსწყვიტნა:

ხოლო შაჰ-თამაზ მივიდა გორს და აღიღო ციხე წედისისა, ციხე ძალით აიღეს და ვერის ციხე ნებით მოსცა ფარსადან და უფრებელად ციხოვანნი მორჩნეს იქიდამ, და მიადგა ციხესა ატენისასა, რომელ არს თავსა სიტიეისასა, რამეთუ მას შინა იყუჩეს დედა და დაჲ მეფის ლუარსაბისა და სხვანი მრავალნი კაცანი თავადთანი. ამის-თჳს გარედამ ყაენის ლაშქარი შემოადგა და შიგნიდამ ქართველნი, დაუწყეს ერთმანერთს ტყმა და ბრძოლა და მრავალნი ეიზილბაშნი დაიხოტნენ და ციხის აღება გაჭირდა. ამის-თჳს რომე არც სიბა მიიტანებოდა და არც შეეთხრებოდა და არც სით თოფი ესროლებოდა და თათრთ ერთი ფაშები (1), კაეთისა-ხვედრი ბეთია-შვილი, ფაშები (2) მეფის ლუარსაბის დედისა დაიჭირეს და სიკუდილის შიშით იმან უთხრა, ,,ო ჯრ მოშკლავო ციხეს აგაღებინებო.'' და ამათაც უფრებელობის თვიცი უთხრეს და იმან ეს ამბავი უთხრა: ,,ჭის წყალი დაღვრია და ბრდილოეთისკენ მომცრო წყალი გამოუდისო და იმ წყაროს მისაჭრავი გზა აქვსო, გასწავლითო და ის დაუჭირეთო და ღონე გაუწყდებისო და ციხეს მოგცემსო.'' იმ წყლის გზა ასწავლა, ეიზილბაშთ წყალი უკუ-უჭრეს, ციხოვანთ მშველელი აღარსიო გაუჩნდათ და უწყლობამაც ძალი უყო და მრავალი ეიზილბაში და ქართველნი იმ ციხის აღებაში ამოწყდენ და ციხე აიღეს, დედოფალი ნესტანჯარ, დედა მეფის ლუარსაბისი და დაი და მრავალნი სხვანი ჯალაბნი თავადთანი. ქორონიკონსა სმდ და მეფის ლუარსაბის დედა და დაი ქვეითი წაასხეს ციხით-გან ზედა უელამდის და მერმე მეაქლემეთ მისცეს და წარიყვანეს: მეფე ლუარსაბ ხან აჩაბეთის სიმაგრეში და ხან იმერეთს იყო. მაშინ წარმოსტყვევნა ციხე იგი ატენისა და უეცი 486
აიყარა და ყარაბაღში წავიდა:

ხოლო ესმა რა სიქმე ესე მეფესა ლუარსაბს, მაშინ წარმოუდგა უკანა ეიზილბაშთა და ამოსწყვიტა მრავალნი თათარნი და წაართვა ურიცხვი ალაფი და ვერღარა წაართვა დედა თვისი და არა მიიდა შაჰ-თამაზს ერეკანს: მაშინ ჰსცნა დედა-მან მეფისა ლუარსაბისა-მან გაუპატიჟება თავისა თვისისა. ამის-თვისცა, რომელნიმე იტყჳან, შესვა წამალი სასიკუდინე და მოიკლა თავი თვისი და არა შეამთხვია თავსა თვისსა სიქმე უკერო. ხოლო რომელნიმე იტყჳან, სარჯლით და უპატიობით აღესრულა: ხოლო უკმოაიქცა მეფე ლუარსაბ ფრიად მწუხარე და წარვიდა შაჰ-თამაზცა ადგილსა თვისსა და დასვა ხანები უაზახს, შამშადილოს და დასვა სულთანი განჯას და კვალად ეპყრა მათ ციხეცა ტფილისისა: და იყო ესე უოველი დარჯდა ხელ-დებული განძისა

(1) ფარეში უნდა. ჯ. ნ.

(2) ფარეში.

სულთანისა და ყოველნი გარემონი ყიზილბაშოანი მიუჩინა ციხესა მას ტფილისისა, რათა არღარა იბერას მეფე-შას ლუარსაბ: ხოლო მწუხარე იყო ფრიად ესრეთ განძლიერებისა-თვის უსჯულოთასა მეფე ლუარსაბ, სრულ სქართველოს მეფეთა და მებატონეთა ზედა, ძველთა და ახალ-ზედ ნამეტნავად საქები იყო, თავად სარდლად, მერმე მამაცად და უხობით ბერად გამცემად, სამართლის-მოქმედად და ერმა მოსრდილი, ცხენოსან-ვეროსანი, უშიშარი ომში, ამაყი, ქრისტესს რჯულ-ზედ მაგარი და ურუმთა დი ყიზილბაშთა ნამეტნავად მის-გან ეშინოდათ და მეზობელნი, ვითა ეშმი ისრე ემსახურებოდეს და სხვათა ეშობის თქმა არ იკადრა: ამის-თჳს შჯათამაზ ყაენ-მან ხუთ-ჯერ ამა-ზედ იღაშქრა და ვრას სქმით ვერც მოამშვიდა, ვერც მოკლა, ვერც დაიჭირა და ვერც შეიხვეწა. ამის-თჳს რომე ტოტას შემოებმოდა, ამოსწუეტდა და ბევრს შეკუეთრებოდა და ღამით დაესხმოდა და გზებ-ზედ წაეწყოდა და შრომას სავნებს იქმოდა: ხოლო რომელნიმე ზემო აღწერილ-არს მოახერება სქართველოსი, ვერ გაუძლო გონება-მან მეფეს ლუარსაბს. ამის-თვისცა შემოიკრიბნა სპანი თვისნი და დაუწუო ხლომა და რბევა და ამოსწუვიტნა მრავალნი და რაოდენიცა ეპერა მათ კერძონი და ადგილნი საბარათიანო იგი ყოველნივე წარმოართუა და განსდევნა და დაიპყრა რაოდენიცა ეპერა არენი და თემნი სქართველოსანი, თვინიერ ტფილისისა ციხისა:

შავერდი სულხან განჯის ხანი უაენს ამ ალაგების მცველად დაეყენებინა და რა მეფის ლუარსაბის შეყრა გაიგონა იმანც არაზის აქათი დაშქარი შემოიყარა და მეფე-ზედ წარმოვიდა:
487 რა ეს შეიტყო მეფე ლუარსაბ გორით-გან გარის ვარხუნას მივიდა, იქით-გან შავერდა სულთან წამოვიდა და მოვიდა ქართლად და იმ ღამეს მეფეს ლუარსაბს სიზმარი ენახა და მეორეს დილას კათალიკოზი და სქართველოს თავადნი და თავისი შვილები მოიხმო და ასრე უთხრა: „სიზმარი ვნახე მართალი და ჭეშმარიტად დასაჯერიო, რომ უსაღილოდ ჩვენ გავიმარჯვებთო და ყიზილბაშნი გაიქცევიანო და ამ ომში მე მომკვლესო და ჩემს მომკვლელსაც ქართველნი მოჰკვლენო:“ და მაშინ ჭეშვანდა მეფესა ძენი ჩამნი. სვიმონ, დავით და ვახტანგ. მაშინ უხუცესსა შვილსა სვიმონს ხელი მოჰკიდა და ქართველთ უბრძანა: „ხელმწიფობა ამისთჳს მიმიცემიაო და კიდეც ეს ღირსიაო:“ და შვილთაც ასე უანდერძა. „უფროს ძმას დაემორჩილეთითო.“ და ყველას უბრძანა და ფერხთ აკოცეს და მეფედ აკურთხეს და ასრე ანდერძი დაუგდო: „ჩემის სიკვდილით ნუ მოაშლებითო და ნურც ჩემის სიკვდილის ხმას დაიგდებთო, რა ყიზილბაშნი გაფახოთო, მასუკან მტერთას მაწას მიმაბარეთო, ჩემს გლოვა-ტირილს დაესხენითო, ქვეყნის შენახვას გაფრთხილდითო:“ რა ეს სიზმარი მეფისა-გან გაიგონეს სულ ყველანი ატირდენ და ასრე მოახსენეს: „რადგან მაგისთანა სიზმარი გინახავსო, ამ გზობით ნუ შეგებმითო და უკუცალნეთო:“ ეს სიტყვა მეფემ შორს დაიჭირა და ასე უპასუხა: „დღეს-ქნობამდისინ ხოთქარსა და ყაენს ზურგი არ შევაქციეო, რით იქმნებისო რომე ახლა ერთს ყაჯარს ხარი დავარდეო:“ ქართველთ ბევრი ეხვეწეს, მაგრამ მეფე-მ ღონე-გუნებისმა ზრახვა სიკუდილი არჩია.

და რა სულთან შავერდი რაზმ წუობით მოახლოვდა და არა ისება მეფეჲ-შინ ომი მინდორსა ზედა და ჩავიდა გარისს და უთავა ქართველთა უზუცესი ძე თვისი სვიმონ და მიავლა სვიმონ სპითა თვისითა მეწინავედ და თვით მეფე უკანა-კერძო მდგომარე იყო და ახლდა თანა კათალიკოზი და მოხუცებულნი ერისა-კაცნი. მოვიდეს ყიზილბაშნი, მაშინ მიეტევა მათ სვიმონ და სპანი ქართველთანი, ვითარცა ღომი განშვინებული და იქმნა ბრძოლა ძლიერი. მაშინ მოეცა ღუთის მიერ ძლევა ქართველთა და მოსწუვიტნეს ურიცხვნი სპანი თათართანი და წარიქცივნეს იგინი და იქლტოდეს და დევნა უყვეს უკანა მათსა და დაანქრიეს, რამეთუ ვერღარა უძლეს ზოგად წარსლვა. არამედ დასწუვიდნეს ურთიერთს და ვიდოდეს შეტოპილნი ღელე-უშესთა და ტყეთა მიმართ და ერთ-კერძო წარიქცეოდა სულთანი იგი შავერდი-ბეგ: ხოლო მაჰმად სულთან სპითა თვისითა შეეღტოლვილ-იყო ტყესა შინა, შეშინებული და ვერღარა ეძლო წარსლვა დღისით: მაშინ იხილა მეფე ღუარსაბ მცირედითა კაცითა, შემოუტია მეფესა და განმხნდეს ძალითა ღუთისათა მეფე და მისთანა მეომნიცა ეპისკოპოზნი და მოხუცებულნი, ერისკაცნი და იქმნეს, ვითარცა ჭაბუკნი და კვალად იქმნა ბრძოლა ძლიერი და სძლო მეფეჲ-შან და წარიქცივნეს იგინი და მოსწუვიტნეს მრავალნი ყიზილბაშნი:

ხოლო მეფეჲ-შან იხილა მაჰმად სულთან და არა აქუნდა ოროლი ხელთა, რამეთუ შეემტვრია კაცსა ზედა და განაფიცხა ტაიჭი თვისი მეფეჲ-შან, შეაგერა ცხენსა მაჰმად სულთანისასა და დაანარცხა მიწასა ზედა, კვალად მიეტევა სხვასა, რამეთუ ყოველივე სპარსელი იარღი დემტვრია მეფესა და იბრძოდა ცხენითა, თვინიერ სჯურველისა და რა მისდევდა სხვასა ყიზილბაშსა, იყო რამე თხრილი და დასახეთქი მიწისა და შთაუვარდა ფეხი ცხენსა მეფისასა და წარმოექცა ცხენი მეფესა. მაშინ მოუხდა ყიზილბაში ერთი სახელით საქირ და იხადა მახვილი, ჴსცა თავსა მეფისასა და სწულა სასიკვდინედ და შეჰხდა ცხენსა მეფისასა და იქლტოდა: ჴსცნეს რა ქართველთა, დევნა უყვეს ძლიერად და მიეწივნეს და მოკლეს იგიცა და სულთან მაჰმად და სპანი მისნი, ყოველნივე ამოსწუვიტნეს: მაშინ სვიმონს გამარჯვებოდა ძლიერად და სდევნიდა სულთანსა განმისასა შავერდის და სრვიდეს სპათა მისთა, ვითარცა მზალთა მდელოსათა და აუწყეს სვიმონს საქმე ესე და მეის შემოიქცა და მოვიდა მეფეს-თანა და მწუხარე იქმნა ფრიად და წარვიდეს ყიზილბაშნი განძსა და დაიპურა სვიმონ ალაგნი სპარსთველოსანი ყოველნივე და იტოტნლა მცირესა ხანსა დაწყლულებისა მისა-გან მეფეჲ-შან ღუარსაბ და მასვე წყლულებასა შინა მაიცვალა იგი, ვითარცა იგი წმიდა-მოწამე ვახტანგ და დვით მეფე და ადიღეს წმიდა გვამი მისი და დამარხეს სამარხოსა თვისსა მცხეთას, ღუთივე-ალმართებულსა სვეტსა ცხოველსა და აქმნა გლოვა და მწუხარება ქართველთა მიერ, ქორონიკონსა სმჲ, ქს. აქათ ჩფიზ (უნდა ჩფნზ):

და დაჯდა მეფედ მამისა მისისა წილ სვიმონ და იყო ყამსა ამას შინა კათალიკოზი ნიკოლოზ. მაშინ წარიყვანეს სვიმონ და აგურთხეს მეფედ მცხეთას და მცხეთით გორს მივიდა და ქალაქი ყიზილბაშთ ეჭირა და გარეშე კაცნი მეფე სვიმონს ემსახურებოდენ. მაშინ დაემზახლა

*

მეფე სვიმონ კახს ბატონსა ლევანს და მოსცა ლევან ასული თვისი, ნაშობი შამხლისა ქალი-
სა-გან და წარმოუყვანა იგი მეფე-მან სვიმონ და ჰყვეს ქორწილი სახელოვანი და ეშურა მტკი-
ცედ საქართველოდ: ქორონიკონსა სმბ მუხრანის ბატონის ბაგრატის შვილი არჩილ დაიჭირეს
თათართა: ალიხა მეფე სვიმონ მტკრობად და შურად ყიზილბაშთა და იკრეფდა სპასა თვისსა
სვიმონ, რათა აღიღოს ციხე ტფილისისა: ესმა ესე ამბავი ნაჰარის მცველს, ყარაბაღის ბატონს
489 და იმანცა არეზის წულს გამოღმართი ლაშქარი შეიყარა და ქალაქს მოსწვეულებლად წარმოვიდა:
მაშინ ესმა მეფესა სვიმონს, შემოიყარა სპანი საქართველოსანი და ჩამოვიდა ციხე-დიდს და
მიუწერა ცოლის ძმასა თვისსა, კახი ბატონის შვილს გიორგის და ითხოვა მის-გან შეწევნა და
წარმოვიდა გიორგი სპითა თვისითა და შემოეყარა ციხე-დიდს: მაშინ სტნეს საქმე ესე სპარსთა,
შემოეყარეს სპანი მრავალნი და წარმოემართნეს ტფილისს, რამეთუ ყამსა ამას უშუს და ოხერა
იყო კაცთა-გან ხუნანი და ღვინჭრობი და ვაშლოვანი, მოვიდეს და დადგნეს იალღუჯას ღამესა
ერთსა და შემოვიდეს ციხესა ტფილისისასა, რამეთუ მათ ეშურა ციხე იგი: ყამსა მას ქართველთ
ხანდაზი გაეთხარათ. ამის-თვის რომე არამც მოპარვით ყიზილბაშნი თავს არ დაესხნან და ტფი-
ლისით-გან წარმოვიდეს უგრძნობელად და მიმართეს ციხე-დიდს: ხოლო მეფე-მან წინათვე ყა-
რაულად გამოაყენა გერმანოზის შვილის სოფელსა შინა მუხათ-გვერდისასა გარდახდად დღესას-
წაულსა აღდგომისასა და ეგულებოდა კვალად მუნ ჩასვლა და შეკრვად გზებისა და ამას შინა
უგრძნობელად შეუვლეს ყიზილბაშთა მუხათ-გვერდი, მივიდეს და სადაცა ხანდაზი იყო, ხანდაზ-
თან ჩამოხდეს და ის ხანდაზი გაასწორეს, შეუგრძნად დაესხნეს დღესა აღდგომისასა, აქათ ქარ-
თველთა და იქით ყიზილბაშთ რაზმი დაწუეს და ყიზილბაშთ მეწინავეში და ქართველთ ლაშქარში
ომი და ცემა გახშირდა და ქართველნი ნამეტანავად თავ-გამომეტებით იბრძოდეს და მრავალი
ყიზილბაში მოკლეს და რა განჯის ხანმა ასრე თავ-გამომეტებით ქართველთ ომი ნახა ყიზილ-
ბაშთ ასრე უთხრა: ,,გზა შორს გვაქვსო, რომ გავიქცეთო და ვერსად გავეტანთო და უკან და-
გვწევიან და დაგვხოცნეს, მუხანათობით სიგუდილს ესე ვამჯობინოთო, რომ ძალ-მიტეცით
ომში ამათვე შევაკვდეთო:“ უველამ ჭკნა ჭკნა დაიძახეს და შეუტიეს ხმალ-დაწვდილთა და იქი-
დამ ქართველთ წარმოუშინეს და ორგნითვე კარქად იუენეს, მაგრამ ყიზილბაში უფრო ბევრი
მოკუდა და გაქცევასაც აპირობდენ და კახის ჯარმა შექნა ტირილი და თავს-ტეხა, რომე ბატო-
ნის-შვილი გიორგი მოკლესო, ამისა ამბარა ისაღვლეს-რა, მკუდარი სამარით გამოიტანეს და
ომი და ბრძოლა გაუშვეს. ამაზედ ყიზილბაშთ დრო დაიცეს მოშლილთა და მტირალთ ლაშქართ
კიდევ შემოუტიეს და ყიზილბაშთ გაიმარჯვეს და სხვანი მრავალნი თავადნი და აზნაურნი და
მსახურნი ქართლისანი და უფროს-ღა მოსწყვიტნეს და დარჩათ ძლევა ყიზილბაშთა და შეიქცეს
ქართველნი, ქრისტეს აქეთ ჩოჯ, ქორონიკონსა სმთ: იმავ ღამეს შავერდი სულთან ქალაქს შე-
ვიდა და მეფე სვიმონ თავისის ლაშქრით გორს მივიდა და კახის ბატონის-შვილი გიორგი,
მოკლული ბატონს ლევანს მიუტანეს, შეიქმნა გლოვა და ტირილი შვილისა-თვის ბატონის ლე-

ვანისა და ერთობილად კახთა და ასრეულე გორს ნესტან დარეჯან დედოფალს საუკარელის ძმის გიორგის ბატონის შვილის მოკლვა გაუმეღვნეს და საქართველოს ჯარი მოვიდა, იტირეს, იგლოვეს და სორომოტედ ბატონი დედოფალი, ქართლის თავადები ჯალაბობრივ კახეთს მამის მისატირებლად და საუკარელის ძმის სატირლად ალავერდს მივიდნენ და ორმოცამდინ მამასთან იყო, იტირა, იგლოვა და ისევ ქართლს მოვიდა:

ამასვე წელსა და ქორონიკონსა მეხრანის ბატონის-შვილი აშოთან მოკლეს თხოველთა: ხოლო იყო უმრწემესი ძმა მეფისა სვიმონისა სახელით დავით და შეიპყრეს ძმასა თვისსა მეფესა სვიმონს და წარვიდა შაჰ-თამაზ ყაენის კარსა, ყაენი ყაზმინს იყო და რა დავითის მოსლვა კელმწიფეს მოახსენეს დიდად იამა და სრულ ბეგლარი ვინც კარ-ზედ იყო წინა-მიაგებეს და უფროსი ერთი ბარათიანნი თანა-ახლდენ და მისის ძმის მეფის სვიმონისა-გან შემამწყარალი იყო. ამის-თვის უფრო დიდი პატივი სცეს და შვილობის რაყამი უბოძეს და მეკლიშ შიგან ყაენ-მან თავისსა სიახლოვეს დაისვა და ვითაც კელმწიფესა ქვეშ მოუფინეს და დორი დაუდვეს და ზედ დასვეს და მისი თავადები მეკლიშში დასხეს და ალაგ-ალაგ შუაში ჩაუსხდენ და ტოტას ხანს უკან ჭგმო ღმერთი და გათათრდა და უწოდა სახელად დაუთ-ხან, დათათრეს და სახელ-მწიფო იარაღი უოველი რაიმე უბოძეს და მის თავადთა და აზნაურის შვილთა ხალათი, სარჯო, ცხენი და იარაღი გაუკეთეს და უბობეს, რაც ბატონ-ყმათ მიეცა სრულ ცხრა ათასის თუმნისა იყო და ქალაქისა და სომხით-საბარათიანოს მეფობა მისცეს და რაყამში შვილობილი ჩასწერეს და მესტუმრე თან-გაატანეს და დიდის პატივით და მორჩმით გაისტუმრეს და წელიწადში თვი-თოს ნაბარის ხანს მეფის დავითის მცველად თავისის ლაშქრით მოუყენებდეს ქალაქის ციხეში. მაგრამ მეფე სვიმონ არ ეხსნებოდა და სომხით-საბარათიანოს არბევდა და ქალაქის აღებას ცდი-ლობდა, მაგრამე ვერ აიღო: კიდევ მეფე-მ სვიმონ ლაშქარი შეიყარა საქართველოს ცხენოსან-ქვეითნი და წარვიდა ბრძოლად დაუთხანისა ქრისტეს აქეთ ჩვენიც: მოვიდა დადგა დიღვამს, ჭსცნა რა ესე დაუთხან ქალაქ-ზე წასლვა სვიმონისა, იმანც სომხით-საბარათიანნი, თათრნი და მოქალა-ქენი შემოიყარა და ძმას სარომრად მიეგება, ნახა რომე მეფის სვიმონის ლაშქარი ბევრი იყო, შეება დიღომს, იქმნა ბრძოლა ძლიერი და მოისრნეს სპანი მეფისა სვიმეონისანი მცირედნი რამე. ხოლო დაუთხანისა მოსწყდეს ორი ათასნი, სძლიესრა სვიმონისთა სპათა და წარიქცეს დაუთხან 491
და მეოტი ისევ ქალაქში შემოვიდა, მაგრამე ყარამანლუს ხალიფა, რომე უიზილბაშის სარდა-ლი იყო და შკუა-ნაკლები, ამაყი კაცი იყო, მეფეს დავითს არ დაუკერა და სამარტოოდ სახელს ეძებდა, მეფეს სვიმონ შეება და ძალ-მიცემით და თვე-გამომეტებით ძალ-ზედ იბრძოდა და ბევრი ნაფვებიცა ქმნა. მაგრამე თვითანც მოკლეს და ჯარიც ამოუწყვიტეს: ეს ამბავი დავით მეფე-მ ყაენს მისწერა და ლაშქარი სთხოვა და ყაენის ბრძანება იქმნა და ჭასანბეგ ყარამანლუ სარ-დლად უჩინეს და დიდის ლაშქრით მეფეს დავითს მოაშველეს და დავით მეფე-მანც თავისი ლაშქარი შეიყარა და მეფეს სვიმონ-ზე გაილაშქრა. მეფე სვიმონ დიღვამს იდგა და შეიბნეს

ქორონიკონს სნე, იქმნა ბრძოლა ძლიერი და მოისრნეს სპანი მეფისა სვიმეონისანი მცირენი რამე. ხოლო დაუთხანისა მოსწყვიტნეს ორი წილი და მისცა ღმერთმან ძლევა მეფესა სვიმეონს და წარიქცეს დაუთხან მეორე და შევიდეს ციხესა ტფილისასა მხოლოდ და სპანი მისნი რომელნიმე მოსრნეს და რომელნიმე დაიპყრეს: მაშინ მოადგა მეფე სვიმონ ციხესა ტფილისისა და კგონა მოქალაქენი მამივლენო, ყაენის შიშით მოქალაქენი არ მოუვიდნეს და ტოლშვილი იმათც ციხეში შესხნეს და ციხიდამ შექმნეს ბრძოლა, იოთოთა და ზარბაზანთ სროლა და ალარც ბაზითანნი მოვიდნეს და ციხიდამეც კაცნი დაუხოცეს და იდგნეს ყაჰრა რაოდენსამე და შეაწუხნეს ფრიად: ხოლო წარავლინეს კაცი და აუწყეს ამირა-სპასალარსა შაჰ-თამაზისასა უსეინ-ბეგს შეწუხება თჳსი დაუთხან და ითხოვა მის-გან შეწევნა: მაშინ წარმოვიდა უსეინ-ბეგ სპითა ურიცხვითა და ღამე შემოვიდა ციხესა შინა ტფილისისასა და ვერა ჰსცნა მეფეა-მან სვიმონ მოსლვა მისი და წარვიდა სამადლოს:

ამას ზედა მოიცა ძალი და განლაღნა დაუთხან, განვიდა ციხით და მივიდა სამადლოს: ჭორონიკონსა სნვ და ეწყვნეს მეფე სვიმონ და დაუთხან ურთიეთარს. შეიქმნა ბრძოლა ძლიერი: მაშინ განლოშნეს მეფე სვიმონ და სპანი ქართველთანი და მისცა ღმერთმან ძლევა მეფესა და ქართველთა. კვალად წარიქცეს დაუთხან და ყიზილბაშნი მრავალნი, ამოსწყვიტნეს, დაიპყრეს და დევნა უყვეს. მაშინ ლტოლვილნი შეიხვეწნეს ციხესა შინა ტფილისისასა და მივიდა მეფე სვიმონ, დაადგრა ციხესა მას ყამ-რამოდენმე და ვერა აღიღეს და წარვიდა გამარჯვებული და აღსილი სიშოგრითა მრავლითა: ხოლო დაუთხან აუწყა სიქმე ესე შაჰ-თამაზს და მოაკვე ქმნა კვალად შეწევნად: მაშინ მოემტერა შაჰ-თამაზ შამხალსა, რომელსა ეწოდა ჩერქეზი და სულთანსა შაქისასა და ყარაბაღელთა და გარემოთა ყოველთა ყიზილბაშთა, რათა შემწე ეყონ დაუთხანსა: ხოლო შეიყარა სპანი ურიცხვნი და მოვიდეს სამღვართა ქართლისათა. მაშინ წარვი-
492 და ყორღანა-შვილი კახაბერი და წინა-მიეგება მათ განკჳს, რამეთუ თჳრიად ეშინოდეს ყიზილბაშთა მოსლვად საქართველოსა შინა: ხოლო ამან ყორღანა-შვილმან იტყვირთა ტფილისი, სისხლი მათი და წინამძღვარ ექმნა მათ, რამეთუ ვერ ძალ-ეგვათ თვინიერ მისსა შემოსლვად საქართველოსა შინა: მაშინ შემოიყარა მეფე-მან სვიმონ სპანი საქართველოსანი და მივიდა ფარცხის, რამეთუ მუნ მდგომარე იუნჱნეს ყიზილბაშნი და იუნჱნეს ათ-გზის უმრავლესად ქართველთა: მაშინ მიეტევნეს ქართველნი გულითა სრულითა და იქმნა ბრძოლა ძლიერი და მიდრკნეს ყიზილბაშნი პირველსავე კვეთებასა ზედა და განმხნდეს სპანი ქართველთანი მათ ზედა, სრვიდეს და იპყრობდეს: ამას შინა მოუხდა მეფე სვიმონ ერთსა ჭურვილს ყიზილბაშსა, სცა ძლიერად ოროლითა და დაანარცხა მიწასა ზედა და მოკლა იგი და კვალად სიღრღით მიეტევა სპათა და განშორდა სპათ. მაშინ იცნა იგი ყორღანა-შვილმან და უთხრა ყიზილბაშთა. ,, ესე არს მეფე სვიმონ:“ ხოლო მათ მიმართეს და შემოერტყნეს გარე და სიმრავლითა მათითა შეეყარეს მეფე სვიმონ ქორონიკონსა ხნზ, და ვერა ჰსცნეს ქართველთა შეყრობა მისი: ამისა შემდგომად ჰქმნეს სახელი

დიდი და იბრძოდეს და მოსრნეს მრავალნი ყიზილბაშნი და ვითარცა ჴსენეს შეუერობა მუფისა, დამაშვრალნი ფრიად სიფიცხლისაგან ომთასა, რაც იარაღი აქუნდათ, ყოველივე შეემუსრათ. მაშინ უკმოეცალნეს ქართველნი, და წარიუვანეს მეფე სვიმონ და მიიუვანეს დაჭრილი ტფილისის ქალაქს და დიდის პატივით უაესოთს გაისტუმრეს ყაზმინს შაჰთამაზ უაენთან: ხოლო ყაინ-მან დიდად პატივ-ჰსცა და მისცა სახოტყარი მრავალი და იძულეს დატევებად ჴსუეულისა. ხოლო მეფე-მან სვიმონ არა უსმინა მათ. არამედ მტკიცედ ეგო სარწმუნოებასა ზედა. ამის-თვისცა განრისხდა უაესი და წარავლინეს იგი და ტუეედ-ჰყვეს ციხესა შინა ალამუტისასა:

ქორონიკონსა ՋՃՁ პატრონი ქაიხოსრო ათაბაგი წლისა ნა ფუებერვალს იგ გათავდებოდა, მიიცვალა ყაზმინს ენკენის-თუეს კთ, დღესა სამშაბათსა, თ ყამსა, მთვარესა ბ: ამასვე ქორონიკონსი მუხრანის ბატონის ბაგრატის შვილი არჩილ შირაზს გაგზავნეს ყაზმინადმ, ღვინობის-თუეს კბ დღესა ხუთშაბათსა: ხოლო ყამსა ამას შინა მიიცვალა კახი ბატონი ლევან ქრისტეს აქეთ ჩოფე, ქორონიკონსა ՋՃ და დაჯდა მის წილად ვირ-შოა ძე მისი ალექსანდრე და ამან დაიპყრა კახეთი: ესე ალექსანდრე იყო ნაშობი გურიელის ასულისა. ხოლო ელიმირზან და ხოსრო მირზა ნაშობი შამხლის ასულისაგან, პირველ მეფობასა ლევანისასა ესენი ელიმირზან და ხოსრო დედითაც გამო იუნენ მეფის სვიმონის ცოლისა და სამშობლოთ ჰყვანდათ შამხალი და ამ ორისაგზითა და ზურგით უფრო ძმას არა თავს უდებდა, სძალობდენ და შემდგომად სიკუდილისა ლევანისა განიუვნეს კახნი, რომელნიმე მიერთნეს ალექსანდრეს და რომელნიმე ელიმირზანს და ხოსრო მირზას და არს ჩვეულება ესე კახთა ძველით-გან და იქმნა შური დიდი ძმათა შორის. მაშინ წარვიდეს ელიმირზან და ხოსრო მირზა და მივიდეს თორდს: ხოლო 493
ალექსანდრემ შემოიყარნა თვისნი კერძონი კახნი და წარვიდა მათ ზედა, ვითარცა მივიდა ეწუენეს ურთიერთას და იქმნა ბრძოლა და მოიკლა ომსა მას შინა ორნივე ძმანი ელიმირზან და ხოსრო-მირზა და ძმის-წულნი და დაიპყრა სრულიად კახეთი ალექსანდრემ:

ხოლო დაუთხანს ეპყრა ტფილისი და სპარსთაიანო და იჯდა დმანისს-ხევს ციხესა შინა და ცოლი მეფისა სვიმონისა დედოფალი ნესტან დარეჯან იყო კაფთის-ხევს და ჰყვა ძე ერთი, რომელსა ეწოდა გიორგი და ოდეს დაიდასტურეს ქსნის ერისთავ-მან და ამილახორ-მან ტყუეობა მეფისა სვიმონისა და სიკუდილი ცოლის ძმებისა მისისა კახიბატონის შვილებისა, მაშინ განიჩინეს ღმერთი, ჴსძლია ანგარებამ და ვეცხლის-მოყუარებამ, შეესიენეს დედოფალსა ნესტან-დარეჯანს და იავარ-ჰყვეს საუნჯენი მისნი და წარიღეს ყოველივე, რაცა აქუნდათ მეფისა სვიმონისა და დედოფლისა ნესტან-დარეჯანისა და მიმოაქუნდათ ყოველთაგე დიდად და მცირედთა, რამეთუ იტყოდეს სიტყუასა ამას ერთგულნი ყმანი მეფისანი, რომელსა ასწყა იტყუიან ანდაზად და არს სიტყუა ესე მაშინ იქმული. ,,ვაიმე ბატონის სვიმონის საქონელო:'' და წარიღეს ყოველივე საუნჯენი მეფისა და დედოფლისა და ნესტან-დარეჯანისა: და იყო ყამსა მას ამირ-სპასალარი სპარსთაიანოსა, პარსთას-შვილი სახინო, კაცი ფრიად გეთილი და ესე არა მორჩილებდა

დაუთხანს, რამეთუ იყო ერთგული მეფისა სვიმონისა: დღესა ერთსა მოვიდოდა იგი კოშრისა კერძოდ და ვითარცა მოვიდა თავსა გელიყარისასა შეემთხვია მუნ წინა უორღანა-შვილი კახაძე, რომელი მოუძღვა ყიზილბაშთა, ოდეს შეიპურეს მეფე სვიმონ: ხოლო იცნა სახინო ბარათა-შვილმან კახაბერი უორღანა-შვილი, შეიპურა იგი და გარდაჰგლო კლდესა მას გელიყარისასა და მიგორავდა უორღანა-შვილი და იტყოდა თვითვე სახინო ლექსა ამას. „უორღანა-შვილი ქარაფთინდა, ხელი ჰკრეს და გარდაგორინდა:“

ხოლო კახნა ბატონსა ალექსანდრეს ესვა ტოლად ასული ამილახვარისა თინათინ და ესხნეს ალექსანდრეს ხუთ ძე. დავით, ერეკლე, გიორგი, კოსტანტინე და როსტომ და ჰყვა ასული ერთი ნესტან, რომელსა ეწოდა დარეჯან. და ესე ნესტან დარეჯან მაითხოვა დადიანს მანუჩარს, ძესა მამია დადიანისასა და წარგზავნა ზითვითა დიდითა: ხოლო ძე მისი ერეკლე ურჩ ექმნა მამასა თვისსა ალექსანდრეს და წარვიდა სტამბოლს. მაშინ მიესმა შაჰ-თამაზს, განრისხნა და წარმოემართა, რამეთუ ჰგონებდა განდგომილებასა ალექსანდრესსა და მოვიდა სჳითა ურიცხვითა ყარაბაღს და შეწუხნა ფრიად ალექსანდრე. მაშინ სალხინუცეს-მან ჩოლაყაშვილ-მან მოიპოვა ღონე რაიმე და ჰრქვა ალექსანდრეს და კახთა: „უკეთუ აქმნეს საქმესა მას ზედა სიმრავლე ტოლვისა, თუალს ზოგად ეოველთა-თვის და მე განვარინო კახეთი რისხვისა-გან შაჰთამაზისა:“ ხოლო მისცეს
494 ეოველთა-ვე დიდებულთა კახეთისათა ხელითა-წერილი. ხოლო ყმასა მას გარდაცვალებულ-იყო ქაიხოსრო ათაბაგი და იპყრობდა ძე მისი მცირე მანუჩარ. მაშინ წინა-ალრჩევითა ჩოლას-შვილის სალთხუცისათა წარავლინეს კაცი და მიუწერეს დედის-იმედსა ქაიხოსრო ათაბაგისსა ესრედ: „ვითარმედ შალიკა-შვილს ვარაზს ჭნებავს ღალატი შენ-თვის და ძისა შენისა მანუჩარისა-თვის, რამეთუ მაგას ჭნებავს დაპურობა სათაბაგოსი და მოჰყავს ყაენი სჳითა ურიცხვითა სათაბაგოსა ზედა და ან უკეთუ ძალ-გიძს შეიპყრა ეგე და მოჰკალ, ვითარცა ორგული და მგშელი ძისა შენისა და არღა-რა მოვალს შაჰ-თამაზ და წარვალს სახიდ თვისად და უმეტესად მტკიცედ იპყრობ ქვეყანასა მაგას.“ ხოლო ესე დედის-იმედი იყო ჭკუით სულელი და უღონო. ვითარცა ესმა სიქმე ესე ვერ გულის-ხმა-ჰყო მზაკვარება იგი კახთა და სარწმუნო ქმნილ-მან სიტყვასა ამას ზედა შეიპურა ღალატად შალიკა-შვილი ვარაზა. და მოკლა იგი და დასთხია სისხლი უბრალო, რამეთუ ესე ვარაზა იყო ძე ოთარ შალიკა-შვილისა, მრავალ-გვარად ერთგული და ნამსახური ქაიხოსრო ათაბაგისა და ტოლის ძმა შაჰ-თამაზისა:

ხოლო ესმა შაჰ-თამაზს სიგჳდილი ვარაზასი, განრისხნა ფრიად. მაშინ არღა-რა მოვიდა კახეთსა ზედა, არამედ მივიდა რისხვითა საშინელითა სამცხეს. ამოსწყვიტა სრულიად სათაბაგო და ქმნა მრავალი ბოროტი და წარავლინა კაცი ხვანთქარ-თანა და ინება შეიდობისა ყოფა ურთიერთას და განიეცა ქვეყანა ყმასა ამას და შეირიგდეს, მაშინ დარჩა წილად ხვანთქარს ამერეთი, ოდიში, გურია და სათაბაგო ქართლისა სამღვრამდე, დარჩა კარი სამღვრამდე ახალციხისა და ერევანისა და სომხითა სამღვრამდე, რომელსა ან თურქისტანად უწოდებენ, ვიდრე ბაღ-

დადამდე: სოლო შაჰ-თამაზ დაიპყრა ქართლი, კახეთი, ერეყანი, ქურთისტანს აქათი და მიერითო-
გან იყო ურთიერთარს შორის ერთობა და მშვიდობა, ვითარცა ერთ-გულნი მოსაგნი მაჰმადისანი:
ხოლო ბატონ-მა ალექსანდრე-მ წარავლინა ძე თვისი კოსტანტინე შაჰ-თამაზისა-თანა და წარა-
ტანა ძღვენი მრავალი და მოაკვე ქმნა ფრიად და მიუმცნო ურჩება ძისა თვისისა ერეკლესი,
,,რომელ ურჩებითა ჩემითა წარვიდა ხვანთქარ-თანა:'' მაშინ უსმინა შაჰ-თამაზ აკა ბატონის ალე-
ქსანდრესი და წარვიდა სიმეონსა თვისსა და თანა-წარიყვანა კოსტანტინე, ურმა მცირე, მძეულისა
მსგავსად: შემდგომად ამისა გარდახდა მცირე რამე ხანი, ქორონიკონსა ჩად, დღესა სამშაბათსა,
უანი შაჰ-თამაზ მოკუდა და უსტა ჯალუანთა და იოთამის-შვილმა ალიხან სულთან ჰაიდარ
მირზას ბატონობა მოინდომეს: ჯარგაზმა შამხალ-აგშართა და ვინცა მათი ოიმაკი იყო, მოუ-
ხდენ, აიდარ მირზა მოკლეს, უსტაჯალუანი ამოსწყუიტეს, და ისმეილ მირზას გამოსაყვანად კაცი
გაგზავნეს, ამავე ქორონიკონსა და ამავე მაისსა ოცდა ორსა: შაჰ-თამაზის შვილი შაჰ-ისმაილი 495
ტუედ იჯდა ტიხესა უალუასა და გამოიყვანეს დღესა სამშაბათსა და ამავე მაისსა კგ, არდაველს
ქალაქში მოვიდა და კჩ უაზმანისაკენ წავიდა და დასვეს უანად შაჰ-ისმაილ და მეფე სვიმონ
ალამუტის ციხით-გან გამოიყვანა, უაზმინს მოაყვანინა და სპარსთველოს ბატონობა მისცა და
მრავალი სხვა წყალობა დამართა, საკელმწიფო მორთულობა ყოველის ქარხნებისა-გან გაურიგა:

რა ეს ამბავი ტფილისს ქალაქს მკდომს მეფეს დავითს მოუვიდა იწუინა და ხვანთქარ-თან
ბაფარი გაგზავნა და ლაშქარი ჰსთხოვა: ამავე წელსა, ივნისსა ათაბაგი ყვარყვარე და ძმა მათი
პატრონი მანუჩარ და ბიძა-შვილი მათი, მუხრანის ბატონის არჩილის-შვილი, პატრონი ერეკლე,
მგელ-ციხეს წავიდეს უანთ-თან, ელჩის გასაგზავნელად ვა-კარგად სამოცამდის კაცი იახლა, სამ-
წუბთ ღელეში დავდეგით: აცნობა ოლადის ქვაბიდამა ბედიანის-შვილმა იასონ ვარაზა-შვილს
კოკოლასა და მის ძმასა ლაშქრსა და მის ბიძას გურგაქს: იახლნეს თანა დიასამიძის ელიას-
შვილი ავთანდილ და მისი ძმა შერმაზან, ამატაკის-შვილის როსტომის შვილი ამატაკ და
აბდუაფარ და მათი ძმის-წული როსტომ და ამატაკის ვაჟი სეხნიაი, დაეკაზმნეს ხუთასამდი
კაცი და წარმოვიდეს და ორ-თვალთ-ხიდს გამოვიდეს, ბორგს მიეიდეს. იქ ფანასკერტელი იობის
შვილი ჯირასონ გეერდს ეახლა, საუბარს შეესწრა კაცსა: ,,თუ გულ-მართლა ბატონებზე თავს
დასასხმელად და დასახოცლად მიდიანო:'' ცარა და აცნობა უგუბოს დოლენჯის-შვილს უანდურა-
ლის: ,,თუ გულ-მართალთა ბატონის-შვილებს დახოცენ, ფიცხლა აცნობეო.'' წამოვიდა უანდურალი,
აცნობა ბატონებსა, ქათამს ეუიელა, ადგეს ბატონები და ვინც იყო დაეკაზმნეს, ოცამდი შეკა-
ზმული კაცი იყო, ბარგი აჭკიდეს, დიდ-ხან იქიე იბრუნეს და არ მოვიდეს, უგმოდგეს ოხერათ
თავს-სიმაგრესა იელისს ლ, შაბათს დღეს, განთიად დაესხნეს სასადგომევსა, სხვა აღარა და-
ხვდა-რა, თუხარლიანთ კარავი და ბარგი დახვდა და ის დაიფორიაქეს. ჯორები კიდევ მოსცეს,
ჩვენი და მათი კაცი გარდაიკიდნეს, ერთი მოკლეს და ერთი ხელთ-დაიჭირეს ჩვენ-თანა, წავიდეს
ნაწბილებულნი, ეკვეხა: ,,არ გაგვისწრობდენ, თავებს დავჭრიდითო და მკვდარს ასა-ასო ავიქმოდით,

და ეს გვექმნა მარტვილებსაც არ გაუშვეგდით ტოტხალს:“ დავარდა ხმა, დაიწყო ჩვენმა ლაშქრმა მოდენა: გაემართნეს პატრონი ყვარყვარე და პატრონი მანუჩარ და ერეკლე სახელსა ზედა ღუთისა, მიგვდით ზედაოშოგვს და თმოგვის ქალაქი მოვარბიეთ და იგივე ზედათმოგს ამოვედით, და
496 პატრონი დედა მათი დედისამედ უოფილი დებორა იქ მოვიდა და ორშაბათს ვანისქვაბს მოუდეგით და ორშაბათს იერიშით ავიღეთ და პარასკევს დღეს ავიყარენით, ჩაუდეგით, რჩეულიანი შემოვაწყენით, კვირას დღეს ოლადის ქვაბი ავიღეთ, ამოვედით გარწასს, დავდეგით იქლისა ით დღესა:

(1) ქორონიკონსა ერეკლე შეეკაზმეთ, მუხრანის-ბატონის არხილის შვილი, წლისა ივ, სამის თთვისა და სამის კვირისა, მიუხედით თორსს, სახლი დავწვით და ამოვსწყვიტეთ, გაუძახეთ ლაშქარა, დარღვეულთ უიზანი (2) და ალამი გამოვიღეთ და მოვედით და პალაკციოს დავდეგით, იქიდამ თორ ციხის გარეშემო დავწვით ალაბეტი და კამროანი, შაჰნაზთან ელჩი გავგზავნეთ. და ამავე თთვესა, ივლისსა კზ, ხელსა შაბათს, შალიკა შვილის ზემბადის შვილმა მაიიე ნაქორები ოლთის ციხე წაართვა, ჩვენ თათარნი შუა შემოვიდეს, გამოეულეგით, წამოვედით, მგელციხეს შერანშაიან (შერაშანთ) წყაროზე დავდეგით და მერმე ანუეერს წავედით:

ამავე ქორონიკონსა, აგვისტოს ოცდა თერომეტსა, ევრნეთის ციხეს უღალატეს მგელციხიდამ, და ერკენისთვეს ოთხსა დაისამიმემა დემოთის საღალატოდ ახსაურის შვილები და მსახურები გაგზავნა და კელარ უღალატეს და ჩვიდმეტი ხელთ დარჩა საკარს შალიკაშვილს, ციხის თავსა: პატრონი მანუჩარ და პატრონი ერეკლე, მათი ბიძაშვილი მგელციხეს იყვნეს და შალიკაიანთ ახსაურ შვილებს თავს დაესხნეს. ახსაურ შვილები გარდაეხვეწნეს, ერეკლე მოეწია, კაცი ჩამოაგდო და კარგი ცხენი დარჩა და ჩვენც მოვედით სამცხიდამა და შერაშაანთ წყაროზე დავდეგით: ამასვე ქორონიკონსა სადე, ივანობისთვეს კდ, ბატონი არხილ შირაზიდამ ყაზმითს მოსრულიყვნეს ტოლშვილიანად. მერმე ჩაუდეგით, თორსო ამოვსწყვიტეთ და შაჰნაზთან ელჩი გავგზავნეთ, უკმოვბრუნდით, სამცხეს მოვედით:

ქორონიკონსა სადე, მარტში, მოგვიხუნდა კოკოლა და არხიის ქვაბი წაგვართვა, წავიდა ბატონი მანუჩარ და იმავ წამს წაართვა, ერეკლეთა და ახლდა (ერეკლეცა თანახლდა): მერმე გურგაქ უკუდგა, კოკოლა თავის ძმისწულსა და ბატონს მანუჩარს შემოეცა, ქაჯისციხე უკმოუშორა, მერმე ფიცი გაშტეხა და კიდევ უკუდგა ბატონს მანუჩარს. უკუმობრუნდა ბატონი მანუჩარ, ჩაუდეგით კიდე გაზაფხულზე, ვიეუბნენით, არ შემოგვეწყვენენ, დაურბიეთ თორსო, ელჩი გავისტუმრეთ და უკმოვბრუნდით: ამასვე ქორონიკონსა, სახელსა ზედა ღუთისასა გავილაშქრეთ, ენგენისოვე, ნახევარს ქაჯისციხეს მოვადეგით, ღვინობისთვის ორს გურგაქ შემოგვეწყო და ველი მოგვცა, გავბრუნ-

(1) იქ წერია ამაკ ქორონიკონსა ად წ.

(2) ბაზარ დ. ნ.

დიო, ურთის ციხე-სასყდარი წავართვით, კოკოლას კერძად იყო და ციხე დავქციეთ, სიმაგრე
რაც იყო დავწვით, სასყდარი გავშვით, ფოსო მოვარბიეთ და ელჩი გავუშვით ყაენთან, მოგბრუნ- 497
დით, მგელ-ციხეს მოვყდით, ბოსტოლასა-შეიღმა მატყმა უხუცესი მისი ძმა მოკლა, ათმირმა
ერქვა: წამოვიდა ბატონი მასუჩარ, დაიწირა მატია და თვალები დასწვა მას და მისთან მეოთ-
თა ყმათა, მობრუნდა ბატონი მასუჩარ, მგელ-ციხეს მოვიდა, ბატონი ყვარყვარე და ბატონი
მასუჩარ იქ ადგეს და ბატონი დედის-იმედით წამოვიდა, ახალ-ციხეს მოვიდენ:

ქორონიკონსა ხმგ (სმე) გამოჩნდა კუდიანი ვარსკვლავი, ოდეს მისებრივ ვრაღვის უხილავს: ესე
შეისმაილ იყო კაცი უწუალო და მსმელი სისხლისა, ამის-თვის ვრაღინებს ეიჩილბაშთა უფლე-
ბა მჭირი და ეწამებოდენ სჯულითა სუსობასა და თითუსა მეექვსესა მოწამლვით მოკლეს ეი'ხილ-
ბაშთა შეისმაილ ყაენი, გიორგობის თთვის კგ და მისივე ძმა შაჰ-ხუდაბანდ გახელმწიფეს: ესე
შახ-ხუდაბანდა კაცი უღონო და თვალით ბრმა იყო და ვერა გეთიღად წარმართა საქმე თვისი წე-
სისა-ებრ: ქრისტის-შობის თვეს ოცდა თერთმეტს ბატონი ყვარყვარე და ბატონი მასუჩარ
თმოგვს მოადგეს, სამშაბათს ღღეს. ისვარს ე, კვირას ღღეს, ქორონიკონსა ხმგ, პატრონი დედის
იმედი და ბატონი ბექა უველს მოადგეს: ამისვე იანვარს ჱ, ორშაბათს თმოგვი წაართვეს და ჰქეთ
იმავ ღღეს უველი წავართვით, ორშაბათს გიორგობისთვეს შვიდს ბატონს ერეკლეს ცხენი წამო-
ექცა, საქმე სათუოთ გახდა, ასრე საძულად დასცა, უცხო ფერს ფათერაკს მორჩა, ეგრეთვე
მეცამეტეს ღღეს წარვიდა სანადირონ, ქარაფის ძირს იჯდა, ჩამოაგდო, ქვა დაეცა, თითის წვერი ძვალი-
თურთ მოჰკვეთა, გონჯად დალეწა, ორს თთვეს ძლივ გაუმთელდა, მის-თვის არც თმოგვს იყო
და არც უველს: შეიყარა კოკოლამა ყარახან, წამოვიდა თმოგვ-ზე მოსაშველებლად, ველარ მოე-
სწრა, ციხე ორივ წაერთმევინა, უველიდა-მ თმოგვს წავიდა დედის-იმედი, იქიდამა ბატონი მასუჩარ
ჯავახეთს წავიდა, ფოსო და ჯავახეთი დაიპყრეს და გურგაქს ქაჯის-ციხე გაუბარაქიანა: ბატონი
ყვარყვარე და ბატონი მასუჩარ ახალ-ციხეს წამოვიდა და ბატონი დედის-იმედი თმოგვს დადგა,
თმოგვის ციხეს რაც დახვრა უნდოდა მიატანინა, გაანაბრაქიანა და თვალ-შეუნიერ-თან ელჩი გა-
გზავნა, ციხეების შოვნა შესთვალა და ურუმთ აშლა აცნობა და ურუმთ საჩქარო სმა დაუვარდა,
პატრონი დედის-იმედი ახალ-ციხეს შვიდ-ბათ მოვიდა, პატრონმა მასუჩარ და პატრონმა ერე-
კლე ლაშქარი შეიყარეს, წავიდეს, ურუმთ პირს მიუდგეს, პატრონი ყვარყვარე ცოტად უკუნებოდ
იყო, ის ველარ წავიდა, ზღუდეთს ჩავედით. ამისობაში ოთმანიანი რვა-ათასი კაცი ფეხერვალს კგ,
ოთხშაბათს ღღესა დაესხნეს, ყარახანს გაუდრკა, სიცილითოდ წაუდგეს ურუმნი და ათიოდე კაცი 498
მოუკლეს, მობრუნდეს, გორი დაუწვეს და იმავ ღამეშა დადგეს: მობრუნდა ყარახან, ექვსი-ასი
კაცი ახლდა, დაესხა თავსა, ამოწუვიტა ურუმნი, გააქციენა სახელსა ზედა ღუთისასა და გა-
მარჯვა ყარახანს და აღიგსნეს სიქოსლითა და იარაღითა. მობრუნდა ბატონი მასუჩარ და ყუელას
ჩამოვიდა:

ამავე ქორონიკონსა გამოვიდა ჯარი ხვანთქრისა და დაიბუდეს თავრიზი, ერევანი, განჯა,

ყარაბალი, ვიდრე სულთანიადმდე და ყოველივე ადგილი ადარბადაგანისა: ამსვე ქორონიკონსა მაისს კა, დღესა ოთხშაბათსა წარვიდა მუხრანის ბატონის არჩილის-შვილი ერეკლე სურამს ნესტან-დარეჯან ქართლის დედოფალ-თანა, დედოფალი ღარიბად იყო, მისა-თან სამყოფლად ჩავიდა: ამავე ქორონიკონსა მიიცვალა ათხაზეთის კათალიკოზი ევდემონ ჩხეტის-ძე: ამასვე ქორონიკონსა მიიცვალა მეფეთ მეფის გიორგის-შვილი ბაგრატ, თთვესა კბ და დედა მათი შარვაშიძის ქალი, დედოფალი რუსუდან მიიცვალა, აგვისტოს დ: ამასვე ქორონიკონსა, მარიამობისთვეს ზ, ხუთშაბათს დღესა ხვანთქრის ლაშქარი და ალალა ფაშა მგელ-ტიხეს მოადგეს, შეიბნეს, სამშაბათამდის ყოველთა-დღეთ ომში იყვნეს, ციხოანი გოგორი-შვილი როინ და მისი ძმა ბერი ერუშნელი და მისი ძმის-წული ზურაბ იყვნეს მათის ყმითა და ღუთის შეწევნითა უგუ-ეყარნეს და ციხე ჩვენვე დაგვრჩა, ჩვენთა გაემარჯვა. შარასკევს დღესა ც მარიამობის-თვესა ქაჯის-ციხე ვეღი და თეთრ-ციხე წაგვართვეს ურუმთა და ქაჯის ციხის მეციხოვნენი სრულიად შემოახოტნეს და თ შაბათსა დილასა ძურძანასა და წინწალს შუა, აზრუმისა და ვანის-ფაშა მოვიდეს და სულთანი და ყარახან ბაზუქლუ, კიდევ მუღალუს ბატონი იქ შეიყარნეს, მაჰმადი სულთან გორა-ზე წამოდგა, მისი ვინც იყო გვერდს მოიყენა და სხვა ბატონები შეებნეს ურუმთა, ხერველად გაიმარჯვეს უიშალბაშთა და მერმე ურუმნი მოერივნეს და გაიმარჯვეს. მაჰმადი სულთან გამოაქცია, გარდახვეწა იმავ კვირას ი მარიამობის-თვესა. პატრონი მანუჩარ ქაჯის ციხეს შეეყარა ლაშქრის ომსა და ვერც ციხეების აღებასა ვერ მიესწრა, ამილახორის-შვილი ქოიარ მიეგება არტანს და ორი ციხე მას (მან) შესძღუნა ლალა-ოღლისა მარიამობის-თვეს ორსა. აგრეგე არფაქსად ჭბირებოდა, ექუსით ციხითა მას წინათ და ხერთვისი და ხუთი ციხე მას შეეძღვნა. და პატრონს მანუჩარს თან-მიჰყვა, იმ წამს გამოჰგვარეს, ციხეები გაამარტვეს და ხახული სახანჯახოდ მისცეს: პატრონმა მანუჩარ იზ, ამავ თთვესა, თმოგვის ციხე მისცა ლალა-ოღლისა, ახალ-ქალაქი უწინ წართვეს, კოკოლეს მეციხოვნე იდგა და იქიდამ მისცა თმოგვი, გაიარეს, წავიდეს ტფილისის ქალაქ-ზე, ის დაუთხან დაწვა და გაეცალა, ლორეს ჩავიდა, ტფილისს ჩავიდა, თუშა დასვეს და
499 გორს სანჯახი: დაუთხან ხვანთქართან წავიდა და იქ დიდი პატივი მიაპყრეს, ორი სათუმარჩოდ გაუზინეს და თვითან კარ-ზე შეინახეს და მისი ორნი შვილნი ბაგრატ და ხოსროვ მამას არ გაჰყვნენ, კახის ბატონის სიძე იყო, ბატონი ბაგრატ სიმამრისას დადგა და უმცროსი ძმა ხოსროვ-მირზა ისიც ძმის-თან დადგა და ბოლოს ყაენის კარ-ზე ჩავიდენ: როდესაც ტფილისს თუშა დასვეს და გორს სანჯახი, მუხრანის ბატონის-შვილი, პატრონი ვახტანგ, ერისთავი ელისბარ და ამილახორი ბარძიმ ერთად შეეყარნეს, ლალა-ოღლამ ლაშქარი გაამახა დედოფალსა და სრულიად ქართლსა: ესენი მივიდეს და ამათის წყალობითა ლაშქარი დაებრუნეს, თემი აღარ ამოსწყდა, მათ მათი მამული მისცეს, ოთხი დღე არ დააყოვნეს და დაებრუნეს, მათს მამულში მოვიდეს, სომხითართ ბევრი აწყვიტეს, ლაშქარი გამოეშურა ლალა-ოღლისა, ამოიარეს ქართლს, დაუდგეს იმერელნი წინა და მწვედ ამოსწყვიტეს: მეორედ ერეკლე დაემწყვდია შიგა ომში, პა-

ტრონის არჩილის-შვილი და მას გაემარჯვა, უცხო-ფერად შებმულ იყო, ცხენი ქვეშ გამოეკლა მის-თვის თექვსმეტი, მუზარადს ჰქონდა ნაკრავი ისარი ორმოცამდი, და ვერც კაცმა, და ვერც მუზარადი ვერ გაეკეთა, ერთი ხრმალი ხანჯარს ჰსცემოდა, ხანჯრის ტარი ზედ დაეკრა, ექვსი ათნურა-შვილი მძიმედ დაუკრეს, დაუგოდეს, გამარჯვება ერეკლეს დარჩა, გამოაქტიეს თათარნი, უფრო-სიერთნი დახოცეს და ამოსწყვიტეს:

ენკენის-თვეს ერთს იმერელნი შეიბნეს და გაიმარჯვეს და ქართველნი და ერეკლე ენკენის-თვეს ი შეიბნეს და სრულიად ამოსწყვიტეს, ორავუანდის-შვილი მოვიდა და ლალა-ფაშასთან პატრონს მანუჩარს ის მიუძღვა, ახალ-ქალაქიდამ ფაშა და პატრონი მანუჩარ ქართლს წავიდეს, ორავუანდის-შვილი ქაიხოსრო აქათ გამოეგზავნა, ქორონიკონს სიგ, ენკენისთვეს დ და ხუთშა-ბათს ქორწილი უყავით მას-თან პატრონის-შვილს თამარს და სამინელმა აწყურისა ღუთის-შობელმა და წმიდა-მან ნიკოლოზ, ქორწილი ბედნიერად მოუხდინოს, ჯამა აგურიანში იყო თათართ შიშითა, და ჩვენი უგუნებო ქორწილი იყო:

აგრევე კახი მეფე, ბატონის ლევანის-შვილი, პატრონი ალექსანდრე მიეგება ლალა-ფაშას, სათის-ჯალას შეეყარა და შაქისა და შარვანზე წავიდეს: ამა-ზე შერაშანშა-შვილი მოვიდა უკე-ნიდამ, თვალ-შვენიერთან იყო. ეს ამბავი მოიტანა: „მანუჩარის ლალა ფაშას-თან მისლვა შეიტყო უკენმა, თვალ-შვენიერს კაცები გამოუგზავნა, სადგომი დაუგებინეს და ყორჩიბაშს მიაბარეს, მარიამობის-თვეს კგ, ორშაბათს დღეს დაიწირეს თვალ-შვენიერიო:“ შირვანი დაიწირეს, ტიხე ააშენეს და ორსმან ფაშა შეაყენეს მისით ლაშქრითა და შემობრუნდეს, ალექსანდრეს-შვილი არა-გვამდის მოჰყვა და დაჰბრუნდა, ლალა-ფაშა მუხრანს დადგა, გორი გაამაგრა და მიესმა სჯმე ესე 500
შახუდაბანდს: მაშინ დედა-მან შახუდაბანდის-შან, ასულ-მან ოთარ შალიკა შვილისა-მან მოი-ყვანა მეფე სვიმონ და ვითარცა წესი არს ქართველთ დედათა, ეგრეთვე ჰყო: ამან წარმოგზავნა ლეჩაქი საბურველი ესე დედათა. „მომიხვევია ხრმლისა შენისა ხეტარსა ზედა, შენ იცი და ხრმალ-მან შენ-მან და მოგვიტევია შენ-თვის სამეფო შესი საქართველო და სხვაცა მრავალი საბოძვარი, წარგვედ და განამაგრე საქართველო, რათა არა წარგვიღონ ოსმალთა და იყავ თანა-შემწე და ერთ-გულ სახელმწიფოთა ჩვენთა:“

ხოლო მისცეს საბოძვარი ურიცხვი და ესრეთ წარმოემართა მეფე სვიმონ, და მოაბით მოი-ყვანეს ავათ-მყოფი მუხრანის-ბატონის ბაგრატის-შვილი არჩილ, ერთის შვილითა და ბევრი ტყვე თან-მოიტანა, ღვინობის-თვის ნახვარს მოვიდა, ლალა-ფაშა ქართლსავე იდგა, მოვიდეს სომხითს, და დალაშქრაკდეს, ავათ-მყოფი მისით მიზეზით ვერარ ნახა, აიყარა ლაშქარი ღვინობის-თვის ერთსა, ხარასკევს დღესა, მოდენა დაიწყო, აწყვეტს ვიდეგით ორშაბათს პატრონი მანუჩარ გა-მოეშვა, წინათ მოვიდა, სომშაბათს პატრონი ყვარყვარე წინ მიეგება, თვითან ლალა-ფაშაც მოვიდა და გაღმა ღეკ-ზე დადგა, ხუთშაბათს პატრონი დედის-იმედი გავიდა ციხიდამა და ლალა-ფაშა ნახა, ანგარიში არ იქმნებოდა რაც ლაშქრისა და აქლემების ჯარი იყო, შაბათს ცისკრისა აიყარა

და წავიდა, პატრონი ყვარშვარე თან-გაჰყვა მოტყუებით და ალარ დაბრუნდა, პატრონი მანუჩარ თან-წაჰყვა, ათს დღეს ძლივ ლაშქარი კანწყდა, სამშაბათის დღეს ამბავი მოვიდა, პატრონი ყვარ-ყვარე ალარ დაბრუნდაო, წაუდგა პატრონი დედის-იმედი, ჯაყამდის სდია, ვერ მიეწია, ახსაურის შვილები წაუცუნა, ველარ დაბრუნა ისრევ დედის და ცოლ-შვილის გამოუსალმებელი წავიდა, ოლთისი სანადირად მისცეს, იქიდ მდევდა. პატრონი მანუჩარ მოვიდა ჴიწყერს, მობრუნდა მეფე სვიმონ, გორი აიღო, ქართლში გაძლიერდა და ვისაც დედოფალს და პატრონის-შვილს გიორგია ზე იმტკიცეს, ზოგნი შეეცვნ დვითის თან-წაჰყვნენ ურუმში და ზოგი იმერეთსა და კახეთს გარდაიხვეწნეს, და ქსნის ერისთვის მამული ზოგი ბატონს ნესტან-დარეჯანს დედოფალს სა-პატიოდ მისცეს და ზოგი ბატონის-შვილს მისცეს და ამილახორის კასპი სვეტს-ცხოველს შეუწარეს და ახსაურ-შვილნი სახასოდ დაიჭირა და გორის მოურაობა სულხან თურმანიძეს მისცა, მუხრანის ბატონის-შვილი მუხრანი-ბატონი ვახტანგ ტაძრად მიყვანებას დღეს ხელთ-დაიჭირეს პატრონმა სვიმონ მეფემა და კეხვის-ციხეში ტყვედ ჩაგდო: ღალა-თაშას ლაშქარი და მარშალი გამოეგზავნა პატრონს მანუჩარ-თანა, ქართლს გაეძახა, ქართლს ვერ ჩაუვიდეს, სადგარს დადგეს და ამოსწვიტეს სადგერი, წმიდის გიორგის განძი წახდა, მეორედ კიდევ სან-
501 ჯახები გამოეგზავნა შეიყარა, პატრონი მანუჩარ წაუხდა, და ზემო-ქართლი დაერბივა: მოვიდა კაცი, პატრონს ყვარყვარეს ოლთისს ალარ დაყენეს, ახრუმს მიიყვანეს, შობის წინას-დღეს წაიყვანეს, მოუხდა შაის ხუდაბანდის ცოლი ბეგუმ შირვანსა, შეიბინეს, ამოსწყვიტეს ლაშქარნი, ცხე დაწვეს, დაჭრეს, ხაზინა ყველა ხელთ-დარჩა, თათარხანი ხელთ დაიჭირეს, ყარსმათს ტყვედ წაიყვანეს, მოერივნენ ყიზილბაშნი. ოსმან-თაშა დებურყათს უკურჩა. ჩავიდა ყარსმანს ბე-გუმ, დაიჭირა ბეგუმ გამარჯვებული ხელთა, ისიც [illegible] თათარხანიცა, ყაენმა დახოცინა. ყაენი შაჰ-სულთანზედ ცოლის სიკვდილს უკან ყიზილბაშთ დანა[illegible]ადრიბეყანი და შირვანი ურუმთა დაიჭირეს, განჯის ხანი შაჰვერდი სულთან კახეთს მივიდა და ბატონს ალექსანდრეს შეეხვეწა. ამან შეხვეწილი კაცი დაჭირვინა და ხონთქარს გაუგზავნა:

ქორონიკონსა ჸმზ, მარტს ბბ, პატრონი ყვარყვარე და პატრონი მანუჩარ კოსტანტინუ-პოლის წავიდა ახრუმიდამ. აპრილს გ, ორშაბათს გადადგეს. მას-უკან მოვიდა ამბავი. ,,ბატონი თვალ-შვენიერი მარიამობის-თვის ოცდა-ხუთს ხელთ დაიჭირეს, ღვინობის-თვეს ა ორშაბათს დღესა ალამუტის ციხეში ტყვედ წაიყვანესო:“ ყამი შეიქმნა, მაისს ლა, შაბათს სალამოსა, სო-სიტა გაუცხელა საკანაფეს, პატრონის ყვარყვარეს შვილი, ღუთის შეწევნით გარდაიხადა. ივნისსა ით, ბატონი ბექა გაუცხელა და ღუთის შეწევნით მანც გარდაიხადა. ბევრი გაუცხელა ჩვენში და არაისრა დაუზიანდა: მეორედ მოვიდა ღალა-თაშა და კარი ალაშენა, ტფილისის ქალაქს ლაშქარი გაგზავნა და ნუშალი შეუტანინა: მარიამობის-თვეს კვ პატრონი დედის-იმედი გაუცხელა ხუთ-შაბათს დღესა, და ორშაბათს დღესა ბერის პატრონის ბასილისა ყამით გაცხელება მოვიდა და სოფრას სუბრათზე გაეცხელებინა. იმ წამს წაბძანდა პატრონი დედის-იმედი, ორნი დედა-შვილ-

ხი ერის კვირაში დაწვეს, ენკენისთვეს გ, პარასკევი გათენდებოდა, ღმერთი განრისხდა, ბატონი ბასილი მიიცვალა იე წლისა და ოცდა ორის დღისა, ღამით ყასსა ბ და წამოვიდა პატრონი დედის-იმედი მოაბითა, ზღუდერს ჩამოვიდა და ღვინობის-თვეს უსკუდარიდამ პატრონის შვილების გამოშვების მხარობელი მოვიდა:

ჯმასვე ქორონიკონსა, გიორგობის-თვეს პატრონი მანუჩარ მოვიდა კონსტანტინუპოლიდამა ფალიდამა, ებოძა ხვანთქრისა და სრულად მისი მამული, ორს თვეს პატრონი უვარუვარე თორთომს დაეუნებინა, არ გამოეშვა: ქორონიკონსა ჩჲ, იანვარს ზ, პატრონი ბექა ფალიდამა გაყვეს, ლალა-ფაშა წასულ იყო და ბექა ოლთის დადგომიდ ბუო, პატრონი უვარუვარე ღუთის წინაც შეურცხვენელი და კაცთანაცა, ფალავანი დიცა ხვანთქარ-ოანა და ქრთველობით გამოეშვა, მისის სახბატონოს წყალობა ექმნა და მარტში მობრძანდა, ივანობის-თვეს სახეცარს ბექა მოიყვანეს და თვითან ორნივ ბატონები ღორეს წავიდეს, დარბიეს და გამარჯვებული მოვიდეს. მასუკან მეორეს წელიწადს სისან-ფაშა მოვიდა და ტფილისს წავიდა და ორნივ თანა-ჰყვეს, პატრონი უვარუვარე თრიალეთიდამ მოებრუნებინა, იმერეთს მოტიქულად გაეგზავნა და პატრონი მანუჩარ თანა წარეტანა:

ქორონიკონსა ჩჩჳ მუხრანის ბატონის ბაგრატის-შვილი მუხრანის ბატონი ვახტანგ მიიცვალა ივნისობის დამდეგს. ქორონიკონსა ჩჩთ პატრონ-მან მანუჩარ გვირგვინი იკურთხა ფებერვალს და ბექა კონსტანტინუპოლეს წაიყვანეს: ამაგე ქორონიკონსა მარიამობის-თვეს დ პატრონი არჩილ მობრძანდა აწყვერს, დიდის ხანის უნახავნი და ძმანი შეიყარნით, ღვინობის-თვეს წაბძანდა: ამასვე ქორონიკონსა გიორგობის-თვეს ჯე პატრონი უვარუვარე და მუხრანის ბატონის ბაგრატის შვილი არჩილ მიიცვალა: ხოლო მეფე-მან სვიმონ ყორღანას-შვილის კახაბერის ტოლ-შვილსი და სახლეულსი ყოველნივე შთაყარნეს კლდესა მას გელიყარისასა და იტყოდეს პარეკლესავე მას ლექსა და სხვანი ნათესავნი მისნი იტყოდეს (იყვოდეს) რომელნიმე უიზიდ-შშია და რომელიმე სასთაბაგროსა შინა: ხოლო დაუთხანს ჰქვა ძე ერთი მეუღლისა თვისისა-თანა, რომელსა ეწოდა ბაგრატ და შემდგომად დაუთხანის წარსლვისა, არცა ეს დაყუნეს ბიძასა-თან, წარიყვანეს ყაენ-თან და მუნ გათთრდა. ამის ბაგრატის დედა მეუღისი იყო გვარით კახი ბატონის ალექსანდრესი ახლო: ხოლო ჩამოვარდა შური კახ-ბატონისა და მეფეს სვიმონს შუა, დახოცისა-თვის ელიმირზა-ნისა და ხოსრო მირზას-ოვის და ესე ალექსანდრე უფრო მოყვრობდა დაუთხანს. მიზეზისა ამის-თვის დიდად მოშურნე ექმნა კახი ბატონი ალექსანდრე მეფესა სვიმონს: მაშინ ტფილისი და ციხე ტფილისისა ეპყრათ ურუმთა და მეფე სვიმონ იდგა დიღვამს დედოფლითურთ. ხოლო კახი ბატონი ფრიად მოშიში იყო მეფისა სვიმონის მიერ: ,,ნუ შკვე ძვირი იხსენოს ამოწყვეტისა-თვის ტოლის ძმებისა თვისისა:'' ოდეს დახოცა ალექსანდრე-მ ძმანი თვისნი, იგინი იყვნეს ტოლის ძმები მეფისა სვიმონისა. ამისთვისცა მიესმა ალექსანდრეს მცირითა კაცითა ეოფნა მისი დიღვამს, შემოიყარა კახნი და წარმოემართა ღამით და დაესხა უგრძობელად

მეფესა სვიმონს: ხოლო მეფე-მან სვიმონ, თვით მხოლო-მას კნინღა განარისა თავი თვისი
სიკვდილსა: მაშინ შეესია და ავარ-ჰყო სპეკურკლე და ბარგი მისი და სირცხვილთა სავსე დედოფლისა, დისა თვისისა, თვით მანვე ალექსანდრე-მ აიღვა წვერსა ზედა შუბისა თვისისა და ქმნა მრავალი უკადრისი და წარმოვიდა და დადგა მარტყოფს, რომელსა ჰრქვიან ჭოტორი. ხოლო მეფე-მან სვიმონ შემოიყარა სპანი ქართველთა და წარვიდა გულითა სრულითა ალექსან-
503 დრესა ზედა და წინაღუდგა წარავლინა კაცი და მიუმცნო კერძო: „ვისადაგას შენ იკადრე ეგევითარი ბოროტი, რომელი არა არს წესი მეფეთა და მუხთლად დამესხი შეუგრძნად მძინარესა და აწ უწყოდე, რამეთუ წამოვსრულ-ვარ შენ-ზედა ბრძოლად და უკეთუ ხარ კაცი გამოცდილ მამაცობასა შინა დამხვდე, რამეთუ უმჯობეს არს ომი გამოცხადებული უფროს ღალატად საქმარსა:“ მაშინ მიგიდა მეფე სვიმონ და შეიბნეს და იქმნა ბრძოლა ძლიერი და მიეცა ძლევა მეფესა სვიმონს და ქართველთა და თვლტოდა ალექსანდრე და შეიპყრეს კახნი თავადნი, რომელ მცირედნი ძნიად განერა და წარვიდა მეფე სვიმონ გამარჯვებული და წარმოასხეს ბერობილნი კახნი დარბაისელნი და დაიპყრეს მცხეთას სვეტსა ცხოველსა ზედა. ესრეთ დაიპყრეს კახნი ვითარმედ: „ღმერთ-მან სამართლის მოქმედ-მან კახს კაცს ნურა-ოდეს ნუ გაუმარჯოსო ქართველს კაცს ზედაო, არცა დიდთა და არცა მცირეთაო:“ და ოდეს ესრეთ დაიპყრეს. მაშინ მიამიჭა ყოველთავე კახთა წყალობა და ხალათები და ესრეთ განუტევა იგინი მშვიდობით. და არღა-რა ემტერებოდა მიერითა-გან: და უკეთუმცა ესება მეფესა სვიმონს, მაშინ დაიბურობდა. სრულიად კახეთსა და ალექსანდრესაცა და იქმნა ომი ესე ქორონიკონსა ჱჸთ, ქრისტეს აქეთ ჩოშბ (ჩოშა).

ამისა შემდგომად გამოვიდა დიდი ამირა-სპასალარი ხვანთქრისა მაჰმად თაშა, ჩამოველო ზემო-ქართლი და აღიღო გორის ციხე და შეაყენა მცველნი თვისნი და თვით წარმოვიდა და დაბანაკდა მუხრანს და მუნ დახვდა მეფე სვიმონ შეერილი. მაშინ იქმნა ბრძოლა ძლიერი და ეკვეთნეს სპანი ქართველთანი ძლიერად და შეიბრალა ღმერთმან და მიეცა ძლევა ქართველთა და გაემარჯვა მეფესა სვიმონს, ამოსწყვიტეს მრავალნი სპანი ოსმალთანი და შეიპყრეს ურიცხვი. კნინღა განერა თვით თაშა და იფლტოდა მცირედითა კაცითა და შეიხვეწა ციხესა ტფილისისასა, ქრისტეს აქეთ ჩოშბ: ხოლო მეფე სვიმონ მოვიდა დიღომს და მოაწვია მუნ ყოველნი თავადნი ქართლისანი (1) ვალბაისად და შემოკრბნეს ყოველნივე დარბაისელნი ცოლები დედოფლისა-თანა და აღიყარნეს დიღომიდამდე, განვიდეს ტბასა ლილოსასა და დაადგნეს მუნ მას ზედა, რომელ არს გორა მაღალი, რამეთუ მუნ ახლდეს ყოველნივე დიდებულნი და მცირენი სპანი ქართველთანი, თვით დედოფალი და ჯალაბნი თავადნი თავადთანი: ხოლო გამოვიდა ტფილისის ციხიდამე მროწეულნი ზრახთა, მაშინ გაუძახა მეფე-მან სვიმონ მცირედნი სპანი თვისნი და წარმოიღეს მროწეული იგი. ხოლო კაცნი იგი იფლტოდეს და გამოვიდა ციხიდამ მრავალნი სპანი ოსმალთანი და იყვნეს

(1) ალბათ მგონი ფიქრი.

განწყობილნი მეფე და სპანიცა ქართველთანი, მსწრაფლ მიუტევნეს იგინი, ვითარცა ლომი და ბირველსა კვეთებასა ზედა წარიქცივნეს სპანი ოსმალთანი და მოსწყვიტნეს მრავალნი მოგანნი და უმრავლესნი შეიპურეს და უწყრეტდეს თვით დედოფალი და დარბაისელთა ჯალაბნი თუალითა, 504 და მისდევდეს ოტებულთა ოსმალთა სპანი ქართველთანი და ვიდრე ციხისა კარამდე სრვიდეს და იპურობდეს და ესრეთ გამარჯვებულნი გამობრუნდეს, და მოვიდა მეფე სვიმონ სიხარულითა და ნოშოვრითა დედოფლისათანა და იყო შვება და განცხრომა ზოგად ყოველთა შორის:

ქორონიკონსა ხპ პატრონს მანუჩარს ულალატეს ურუმთა, პატრონი მოჩხა, ორივ თვალნი მძიმედ დაიკოდნეს და გაიქცეს და თემი ჩვენვე დაგვრჩა. და ყაენი განჯას მოვიდა, და პატრონს მანუჩარს ჩალაბუთი მოსცა და პატრონს დედის-იმედს ხუთი დიდი სოფელი, ქორონიკონსა ხოა. თვალ-შვენიერი ორმოდამ ამოიყვანეს და ყაენ-თან მოიყვანეს, ამასვე ქორონიკონსა, მარტს კდ, კვირას დღეს, ბზობას: პატრონმა მანუჩარ მეფეთ-მეფის პატრონის სვიმონის ქალი, პატრონი ელენე მოიყვანა: ქორონიკონსა ხობ მიიცვალა ბარათს-შვილი, კათალიკოზი ნიკოლაოზ და ნებითა და ბრძანებითა ღუთისათა კათალიკოზ-იქმნა, ძე კახთა მეფისა ლეონისა, თვესა ფებერვალსა კზ, დღესა შაბათსა: ამასვე ქორონიკონსა სარდალი ვარად ფაშა მოვიდა და ახალ-ციხეს სამშენებლად ველარ დადგა, წავიდა და თემი ჩვენვე დაგვრჩა. შემდგომად მცირედისა კვალად შეიყარა სპა თვისი და წარვიდა ლორეს. რამეთუ ოსმალთა ეპყრა იგი და ვითარცა მივიდა, მაშინ გამოვიდა ფაშა სპითა მრავლითა და ეწუენენ ურთიერთას და იქმნა ბრძოლა ძლიერი და მისცა კვალად გამარჯვება ღმერთმან მეფესა სვიმონს და ამოსწყვიტნეს მრავალნი ოსმალნი, რიცხვით ოთხას სამეოცდა ცამეტნი, ქრისტეს აქეთ ჩოშვ, ქორონიკონსა სუგ (1) და აღიღო სიმაგრენი და ქვაბები, ვითარ ცხრა ლორისანი, რომელი ეპყრა ოსმალთა და თვით დაიპურა, თვინიერ ციხისა მის და იგი მხოლო ეპყრათ ოსმალთა. მაშინ მიადგა ციხესა მას ლორისასა, აპრილსა ა და აღიღო ივნისსა ი:

ამასვე ქორონიკონსა ყაენმა სამცხე ამოსწყვიტა: ხოლო დაიპურა მეფე-მან სვიმონ სრულიად ლორე და წარმოვიდა გამარჯვებული სახლად თვისად. ხოლო შემდგომად მცირედისა, კვალად შეიყარა და მივიდა ტაბახმელას: მაშინ ჰსცნა რა ასან-ფაშამ, იდუმალ გამოვიდა იგი ციხისა-გან სპითა მრავლითა, აგრძნა ესე მეფე-მან და ეწუენეს ურთიერთას, იქმნა ომი ძლიერი და მისცა ღმერთმან გამარჯვება ქართველთა და მაშინ მეფე სვიმონ, გალობებული მიეტევა ერთსა წარჩინებულსა ბეგსა ოსმალსა და წარიქცია. იგი და მივიდა კაცი იგი და შთაიგრა დიდსა მას ხევსა ტაბახმელისასა ცხენითურთ და ესრეთ თქმულ-არს, ვითარმედ არა მომკვდარ არს კაცი და იგლტოდეს ოსმალნი და მოისრა მაშინ ოსმალი კაცი, ვითარ ხუთასი: ხოლო მიადგა ციხესა მას ტფილისისასა და აღიღო გალავანი ტფილისისა და უკან ციხე და შემდგომად ამისა აღიღო დიდი ციხე იქით ტფილისისა და ქალაქი ტფილისისაცა და მოსრნა ყოველნიგე, რაოდენიცა

(1) ხოდ უნდა. დ. ჩ.

505 იუვეს ტიხესა შინ შანა და თვით დაიპურა უოველივე: მაშინ მიესმა რა საქმე ესე ხვანთქარსა შეუძნდა ფრიად და წარმოავლინა უმრავლესნი სპანი თვისნი და უჩინა ამირ-სპასალარი ერთი ვინმე ჭარიანებულთაგანი და მოვიდა ლორეს და აღიღო ტიხე ლორისა და დაიპურა ლორე, მოვიდა და დაიბანაკა ხატის სოფლისა ბოლოსა:

მაშინ მეფე-მან სვიმონ შეჰკრბა სპა თვისი, მივიდა და დაიბანაკა ხრამის გალმა, რამეთუ მოიპოვა ღონე რაჲ მეფე-მან სვიმონ და მოირთო ელჩად თვით და მივიდა თჳსასთანა სვიმონ მეფისა მაგიერად და მიუთხრნა სიტყუანი ლიქნისანი: ,,ვითა თქუენცა გასმიან, თუ რაოდენნი ჭირნი და ჴურობილებანი და ტყუეობანი მოწევნულ არიან ყიზილბაშთა მიერ ჩემ-ზედა და აწ არღა-რა ძალ-მიძს ესე-ოდენი სისხლი და ბრძოლა ხვანთქრისა და სპათა მისთა, რამეთუ საქმე ესე არა ჩუბითა ჩემითა მიქმნიან. არამედ მძლავრებითა ყიზილბაშთათა: ამიერით-გან არღა-რა მნებავს მორბა ყიზილბაშთა და აღმირჩევიეს მორჩილება ხვანთქრისა უფროს ყიზილბაშთა და აწ უკუთუ თქუენცა გნებავს შეგრიგდეთ და ვიყვნეთ მშვიდობით და აუწყეთ ხვანთქარსა დამორება ჩუენი და ამიერით-გან ვიქმნებით მორჩილ ბრძანებისა მისისა:'' ხოლო ვითარცა ესმა ფაშასა მას საქმე ესე განიხარა ფრიად და მიუმცნო მეფესა სვიმონს: ,,ვითარმედ კეთილად განგიზრახავს და ჩუენცა სარწმუნოდ გჳჭირს სიტყუა შენი, აწვე გავრიგდეთ და ამიერით-გან იყოს მშვიდობა, ერთობა შორის.'' და წარმოვიდა მეფე სვიმონ სპათა თვისთა თანა: მაშინ განიმსტრო ბანაკი იგი ოსმალთა და იხილა უოველივე საქმე ესე და სიმაგრე მათი და სიმრავლე მებრძოლთა მათთა და მასვე ღამესა წარვიდა მათ-ზედა, შემოვლო ხატის სოფლის გორასა და დაესხა თავსა ოსმალთა და მოსწყუიტნა მრავალნი პირითა მახვილისათა, სხვანი შეიპყრნეს, უმრავლესნი და გაემარჯუა ძლიერად და იგვარ-ჴუეს ბარგი მათი და წარმოიღეს სიშოვარი ურიცხვი და მოვიდეს გამარჯუებულად ტფილისს და განისუენა მცირედ და კვალად შემოიყარა სპანი ქართველთანი და იწო მაშინ ათაბაგიცა მანუჩარ სიძე მისი მის-თანა, წარვიდა და მიადგა ტიხესა დმანისასა, რამეთუ მაშინ ოსმალთა ძლიერად ეპყრათ დმანისი და ტიხეცა დმანისისა: ხოლო აღიღო ტიხე და დაიპურა დმანისის ჴევი და გარემონი ადგილნი, რომელი ეპყრათ ოსმალთა. მაშინ წარვიდა ათაბაგი მანუჩარ და კვალად აპყრა სასთაბაგო და განძლიერდა ფრიად მეფე სვიმონ:

ხოლო ჟამსა ამას შინა იწო მოსვენებით მეფე და სრულიად საქართველო, რამეთუ ყერღარა ძალ-უძლეს ოსმალთა მოსლვად საქართველოსა ზედა: ქორონიკონსა ზედა ხოე, აქა შა-ხუდაბანდის შვილი ამზაი-მირზა (1) დალაჭმა მოჰკლა: აქა მაწყოვრელი გაგზავნეს კოსტანტინეპოლეს და მესპატიონი კაცნი მძევლად მისცნეს. შალიკა-შვილი ელიშერ, შალიკა-შვილი ელია და ამი-
506 ლახვრის-შვილი ქოიან და მძევლები დაუჭირეს და პატრონი მანუჩარ ვეღარ მიუნდო: ამისვე ქორონიკონსა ახალ-ციხე და გორი აღაშენეს ურჩუმთა, აგვისტოსა, დასაბამით-გან წელთა შვიდი

(1) [illegible]

ათას ოთხმოცდა თოთხმეტსა: მეფე სვიმეონ სამეფოდ მოვიდა, აღარ შეაბეს, მჭსხთა თემი დარბიეს და წარვიდეს: ბევრ რიგი მოღალატე შემოადგეს პატრონს მანუჩარსა, ვეღარ დაუდგნა, და ახალ-დაბას ტოლი წაიყვანა და წავიდა პატრონი დედის-იმედი დედა, პატრონის უფროუფროს-შვილი, პატრონი ქაიხოსრო, საკანთფს ციხეში დადგეს და დიასამიძემ ელია დეომითას ციხეს სავალიან-შვილი სიღალატოდ შეუყენა, ეღალატეს, ციხე წართვეს და ბევრი საქონელი და სა-ღარო დაიჭირეს და გოგორის შვილმა ბეყას ციხის-ჯვარი უკუ-იჭირა და მისცა ფაშასა, შემოგვი-ყენეს მოღალატენი და ვეღარც ჩვენ დაუდეგით და ჩავედით ახალ-დაბას. მარტს ნასყვარს გაზა-ფხულს უანი ხუდაბანდის-შვილი, აბასი მირზა გამოვიდა, არდაველს მოვიდა, ოზ-ბეგნი ხვა-რასანს წამოეწიდნეს, დაბრუნდა, იქითვე წავიდა და თვალ-შეენიერს სამ-ჯერ გაემარჯვა, კი-დეც დახოცნა, ხელთაც დაიჭირნა, უანს მიუსხა, უანმა მაშულიც დიდი მისცა და ჯილდოცა: მერმე პატრონი მანუჩარ ვეღარ მიენდო, ღონე ვეღარა მოიგონა-რა, დაგვიწყეს მოციქულობა პატრონი დედის-იმედი და პატრონი ჩემი (1) შვილის-შვილი, პატრონი ქაიხოსრო გამოუგზავნეს ახალ-ციხეს ფაშას-თანა, შობის წინა დღეს:

ყიზილბაშთა განდევნეს შახუდაბანდა უანი და დასვეს მის წილად ძე მისი შაბაზ და გამო-ვიდა ესე შაბაზ და აღიღო თავრიზი და ყოველივე ადარბადაგანი, თვინიერ ერევნისა და ბაღდა-დისა და იყო ფრიად მწყალობელ შაბაზ მეფის სვიმონისა და კვალად უფროსად გამდიდრდა მეფე სვიმონ და განძლიერდა და არღა-რა იყო მტერობა, რამეთუ ჰქვეს მშვიდობა ალექსანდრეამ, მჭურობელ-მან კახეთისა-მან და მეფე-მან სვიმონ. რამეთუ ყამსა ამას მოკვდა პატრონი იმერე-თისა გიორგი და დაჯდა კოსტანტინე და მტერსა ხანსა შინა მოკვდა კოსტანტინე და დაჯდა ძმა მისი ლეონ და მტერობდეს ურთიერთას დადიანი მანუჩარ და ლეონ, მჭურობელი იმერეთისა. რამეთუ ესვა ტოლად დადიანს მანუჩარს ასული კახის ბატონის ალექსანდრესი ნესტან-დარეჯან და ჰქვა დადიანს მანუჩარს მას-თანა ძე ერთი, რომელსა ეწოდა ლეონ. ამას ჟამსა შინა მოკვდა ტოლი დადიანისა ნესტან-დარეჯან და შეირთო ასული ათაბაგისა თამარ:

ხოლო რაჟამს განძლიერდა მეფე სვიმონ, მაშინ განიზრახა დაჭურობა იმერეთისა, შემოიყარა 507
სპანი ქართველთანი და წარვიდა ჭურობად იმერეთისა: სცნა რა ესე ლეონ, მჭურობელ-მან იმე-რეთის-მან, შეიყარა მანცა სპანი იმერთანი, თვინიერ დადიანისა და გურიელისა და წარვიდა და დაიბანაკა გოფანთოს და ეწუენეს ურთიერთას, იქმნა ბრძოლა ძლიერი და გაემარჯვა მეფესა სვიმონს და იელტოდა ლეონ, მჭურობელი იმერეთისა: მაშინ დაიჭირა მეფე-მან სვიმონ იმერეთი და გამოართვა დიდებულთა თავადთა მძევალნი და წარმოვიდა ქართლს: რამეთუ მას ჟამად გორის ციხე ეჭირა ოსმალთა. ამის-თვის ვერა დაადგრა იმერეთს და ოდეს წარმოვიდა მეფე სვიმონ. მაშინ კვალად ლეონ დაიჭირა იმერეთი და აღიღო შური დადიანზედა, რამეთუ არა თანა-მწე ექმნა

(1) ესდა პატრონისა ჩემსა, ან პატრონი მისი შვილი, პატონი ქაიხოსრო: ნახე. Chr. Georg. p. 27. Paris 1829, publié par M. Brosset.

ესი მეფესა სვიმონს ზედა, დაიწყეს მტერობა ურთიერთას, შეიყარა ამიერ მხედრობელი იმერეთისა ლევან და იმიერ დადიანი მამია, ეწევნენ ურთიერთას და გაემარჯვა დადიანსა და შეიპყრა მხედრობელი იმერეთისა ლეონ და ხედრობელ-ჰყვეს იგი ოდიშს, ციხესა შხეფისასა და მუნ მოკვდა ლეონ, ქრისტეს აქეთ ჩფკბ, ქორონიკონსა სუზ (1):

სცნა რა ესე მეფე-მან სვიმონ შეიყარა სპანი თჳისნი და გარდავლო მთა ლიხისა და ჩავიდა ქუთაისს ქრისტეს აქეთ ჩფკგ, ქორონიკონს სუთ (2): მაშინ ძმის-წული ლევანისა ბაგრატ იყო ციხესა შინა ქუთაისისა განმაგრებული, მიადგა მეფე სვიმონ ციხესა მას და ალიღო იგი, გამოიყვანა ბაგრატ, ძმის-წული ლეონისა და სხვანიცა მრავალნი თავადნი იმერეთისანი და გამოართო მძევლება და დაიპყრა მტკიცედ იმერეთი და წარმოიყვანა ბაგრატ თანა: და ოდეს მოკვდა მხედრობელი იმერეთისა ლეონ უძეოდ, რამეთუ არა დაშთა თესლი მისი და არღარა-ვინ ხნავა იყო სახლსა შინა მათსა, თვინიერ ძე კოსტანტინესი როსტომ. და რაჟამს წარვიდა მეფე სვიმონ ქართლს ამან როსტომ მოიყვანა დადიანი მამია და მისცა ქალი დადიანმა და წარმოიყვანა იგი და გაბატონა და დაიპყრა იმერეთი როსტომ, მიადგეს ციხესა ქუთაისისასა და ალიღეს იგიცა.

ხოლო რაჟამს ესმა მეფესა სვიმონს სიქმე, შეიყარა და წარმოვიდა ამასვე ქორონიკონსა, გარდავლო მთა და მივიდა რაჭას და ალიღო ციხე კვარისა და ციხე სკანდისა და ციხე გხცხისა, მივიდა ქუთაის და ალიღო ციხე და დაიპყრა კვლად იმერეთი და ვერღარა დაუდგა როსტომ და წარვიდა ოდიშს დადიანისა-თანა: მაშინ წარვიდა მეფე სვიმონ დადიანსა ზედა, ჩავიდა და დაიბანაკა ოფიშკვიტს დიდებითა და ძალითა მრავლითა და წარიღო თანა ზარბაზნები დიდ-დიდნი, სახელოანნი, რომელი აწცა არიან ზუგდიდს და უდიდესი ზარბაზანი ერთი არს რუხს დღესცა:
508 მაშინ დადიანმა მოუგზავნა მოციქული მეფესა სვიმონს: „და რა, რათმცა ჰატივ-სდვას მას და შეირგოს სამე მისი როსტომ და მისცეს სარჩო მსმული და იყოს დამონებულ და მორჩილ ბრძანებისა თქუენისა და მეცა ვიქმნები დამორჩილებულ, ვითარცა ერთი თავადი შენი ერთ-გული და მოანა, მორჩილი ბრძანებისა თქუენისა დი ესრეთ ერთობით დაიმკვიდრო საქართველო, ვითარცა პირველ დაეთ აღმაშენებელმა:“ ხოლო მეფე-მან სვიმონ არა მოიხსენა განლაღებულ-მან თქმული იგი სოლომონისა ვითარმედ. „რაჟამს ამაღლდე ღუთისა მიერ, მაშინღა უფროს კერა-არს შენდა დამდაბლება თავისა შენისა:“ რამეთუ არა უსმინა დადიანს განზრახვა იგი ფრიად სარგებელი მათი და უმჯობესი ზოგად ყოველთა-თჳის: ქმაშინ სილაღით და კადნიერებით მიუმცნო მეფე-მან სვიმონ: „ვითარმედ ვერ ეგების საქმე ეგე, არამედ მოვსრულ ვარ ბრძოლად თქუენდა, შეკეთე ძალ-გიძს წინა-განწყობად ჩვენდა, აჰა ჯამი სიმხნისა თქუენისა:“ ჴსცნა რა ესე დადიანმა მამია-მ შემოიყარა სრულიად ოდიშარნი და რომელნიმე თავადნი იმერელნი, თანა გარდაყოლილნი

---

(1) ცოტით არის წელიწადი ნაკლები სწორ, ქრ. აქეთ ჩქგ.
(2) სწორ არის, ქრ. აქეთ ჩქი.

როსტომისჴნი, წარმოემართნეს მსწრაფლ და განთიადისა ჟამსა დაესხნა თავსა მეფესა სვიმონს უგრძნობელად: მაშინ მეფე სვიმონ და სჳანი მისნი შესხდეს და იქმნა ბრძოლა ძლიერი. ვრამედ ჴსძლო სამართლ-მან დადიანისა-მან და მიეცა გამარჯუება ქართველთა ზედა: რამეთუ ჴუენდა ცხენი ორი რჩეული, ერთსა ეწოდა ფალავანი და მეორესა შურდანი, რამეთუ იყო მეფე სვიმონ მრავალ-გარად გამოცდილი ბრძოლასა შინა. და ჰირველსვე ჯარის მიდგომას სცნობდა, უკეთუ გამარჯებოდა, მაშინ შეჯდებოდა ფალავანზედა და უკეთუ დაუმარცხდებოდა, მაშინ შეჯდებოდა შურდანსა ზედა და წარმოვიდოდა და არა-ვინ უწუოდა ესე. გარნა სამ და თურქისტანის შვილი და მზერდა ესე თურქისტანის-შვილი საქმესა მეფისასა, რომელსა ცხენსა ითხოვსო და ცხრეთ ცუო ჩვეულება მისი: მაშინ მოითხოვა შურდანი. ჴსცნა რა ესე თურქისტანის შვილ-მან, რომელი იყო კაცი ურმა, ახალ-ვაჟ-კაცი და მზერდა საქმესა მეფისასა, მოახსენა: ,,რა არს ზიზღი შურდან-ზედ შეჯდომისა თქუენისა, ნუმცა მიხილავს თვალითა ჩემითა ლტოლვა მრავალ-ჯერ განმარჯებულისა და სახელოვანისა თავისა თქუენისაო და მე აქადამ შუბ-მოუქნეველი ტოტხალი არ წავალო:'' მაშინ მიეტევა, გამარჯებული შეისწრაფა რაზმთა შინა, ჴსცნა ორთლითა და გარდაგდო კაცი და ქონა სახელი დიდი დამარცხებულსა ომსა შინა: ხოლო მეფე-მან სვიმონ სცნა რა გაცხარება ომისა და გამარჯება მამია დადიანისა. მაშინ უკუნ-იქცა და წარმოვიდა მარტო თავ-კაცად, ამოვლო იმერეთი და მოვიდა კოლიბაურს: ხოლო ოდეს წარმოემართა მეფე სვიმონ და წარვიდა ბრძოლად მამია დადიანისა, მაშინ დაიბანაკა კოლიბაურს. მაშინ ერთ-მან ვინმე დედაკაც-მან კოლიბაურელ-მან მიართვა მე- 509
ფესა სვიმონს შვილი თვისი და ფრიად ეუედრა დედაკაცი იგი, რათამცა იახლოს და წარიყვანოს შვილი მისი. ხოლო მეფე-მან სვიმონ არა იახლა იგი და უბრძანა: ,,დედაო ესე არა უწყი, რომელ კაცითა მთვრალი ვარო:'' და რაჟამს ოტებული მხოლოდ წარმოვიდა, მივიდა მუნვე კოლიბაურს. მაშინ დედაკაცი იგი სთხოვნიდა ახოსა და იხილა დედაკაც-მან მან მეფე სვიმონ, შომაგალი მარტო უკაცოდ, მიეგება დედაკაცი იგი და იცნა მეფე სვიმონ და ჴსცნა დედოფალ-მან მან დამარცხება მეფისა სვიმონისა. მაშინ მოახსენა: ,,ხელმწიფეო კაცისა-გან რამ მთვრალი იყოა, ვეჴრობ ახლა-კი გამოგეფხიზლებიაო.'' და რა ესმა მეფესა სვიმონს გაუკვირდა და მადლობა შეწირა ღმერთსა და წარვიდა: მაშინ წარმოვიდა თურქისტანის-შვილიცა და ყოველნივე ქართველნი და მრავალნი ამოსწუვიტეს მუნ და დაშთა მუნ მრავალი სჳენჯე და დიდნი თოფნი და ზარბაზანნი, რომელი არს დღესცა ზუგ-დიდს: ხოლო მეფე-მან სვიმონ გარდაჴდა მთა ლიხისა, ჩავიდა ზემო-ქართლი მხოლო-მან, თჳისიერ კაცისა და მივიდა კათოლი-კოზს, რამეთუ დაშვრა და ვერღა-რა ძალ-ედვა სლვა, მიადგა ერთსა მუნ მკვიდრსა მცირეოა-განსა გლეხსა და ინება მუნ მცირედ-ყამ განსუენება და გამოვიდა სახლისა მის-გან ქალი ერთი და ვერა იცნა მეფე სვიმონ: მაშინ აწვია და უსადგურა კეთილად და მოუმზადა სერი და მიართუა მას და მიართუა მცირედი სასმელი და მერმე მოახსენა ქალ-მან მან: ,,და ჴკითხა ამბავი ლაშქრისა და მეფისა: ,,თუ მეფე რა იქმნ, ანუ ტოტხლებით არისო ანუ გამოვიდა ომისა-გან მშვიდობითო:'' ხოლო მეფე-მან

უბრძანა: ,,არა უწყი რა მეფისაო:'' ამისა შემდგომად ჰკითხა ქრისტე თვისასა და ანიშნა ნიშანი ქრისტე თვისასა და უბრძანა: ,,არა უწყიან მათი, თუ რა შეემთხვია დაშქართა მეფისათაო:'' ხოლო ქალი დიდად მწუხარე იქმნა და ტირილად მეფისა-თვის უფრო, ვიდრე ქრისტე თვისასა და ეტყოდა: ,,ნეტარ თუმცა ღმერთ-მან მიხედოს წუალობითა და გვაღირსოს მეფისა სვიმონის ლოცვებით გამოსვლა და სხვანი უოველნივე სპანი მისნი ჭირისა მისისა სასაცვლო იყოსო:'' მაშინ ფრიად მხიარულ იქმნა მეფე გულსა შინა თვისსა ერთგულობისა-თვის დედაკაცისა მის და მერმე წარვიდა სახლად თვისად: ამისა შემდგომად მოვიდა ქმარი ქალისა მის და უუო წუალობა ფრიად მეფე-მან სიტკვითა მით ქალისათა და უბოძა ყმა და სახელო და სხვა საბოძვარი მრავალი, და მიერითა-კან ასხა-ურა-ქმნა კაცი იგი, რომელ არცა არიან ქვეყივი ძენი:

ხოლო ესმა ლორის ციხესა შინა მეოთხეთა დამარცხება მეფისა სვიმონისა, მაშინ გამოვი-
510 დეს და იავარ-ჰქმნეს რომელნიმე კერძონი საქართველოსანი და დაიბანაკეს ტაშირა-ზედა და იყო სახარული დიდი ოსმალთა შორის:

ხოლო მეფე-მან სვიმონ კვალად შემოიყარა მცირენი რამე სპანი ქართლისანი, რაოდენიცა დაშთომილ-იყვნეს და წარვიდა ლორეს ოსმალთა ზედა უგრძნობელად და ეწუენეს ურთიერთარს და იქმნა ბრძოლა ძლიერი და გაემარჯუა მეფესა და აღიღეს ციხე ლორისა და მოსრნა იგინი ჴირითა მახვილისათა და დაიპყრა ლორე და წორმოვიდა გამარჯუებული სახლად თვისად: ამისა შემდგომად წარვიდა ზემო-ქართლს და მივიდა გორის-ჯუარს, რამეთუ ყმასა მას ეპყრა ციხე გორისა ოსმალთა. მაშინ მეფე სვიმონ დაჯდა გორასა მას ზედა გორის-ჯუარისასა და სმიდა ღვინოსა და სჭამდა თრიაქსაცა, რამეთუ ესე ჩვეულება ესწავა უიზიღბაშთა შინა: ხოლო ოდეს განმხიარულდა ღვინით და თრიაქით, გახედა გორის ბოსტნებსა და იხილა ახალი მწვანეული მაშინ უბრძანა მეფე-მან მუნ მეოთხეთა: ,,აჰა რჩეულნო სპანო ჩემნო, ქართველნო, მნებავს ახალ-ალმოცენებული იგი მწვანეული მოღებად ჩემს წინაშე და რა საკადრებელ არს ესე სიმხნისა თქუენისაო:'' ესმა რა ესე ქართველთა მეის ისწრაფეს და განვიდეს გაღმა გორის ბოსტნებსა შინა, დაგლიჯეს მწვანეული. მაშინ დაუშინეს ოსმალთა თოფი და დიდნი ზარბაზანნი და მოკლეს კაცნი მრავალნი, დიდნი და მცირენი. რამეთუ მუნ მოკლეს ბატონის-შვილი გოჩა, რომელი იყო ჰაპის-ძის-წული მეფისა სვიმონისა და სხვანიცა მრავალნი თავადნი და აზნაურ-შვილნი, ამო-სწუეტეს მწარეს სახისა-თვის და მაშინ განგმეს მეფე სვიმონ და ამა სვიმონსა უწინაცა სძრა-ხვედენ ჭკუისა ტუეობას უკან, და ყიზილბაშნი და ოსმალნი დელუ სვიმონს უწოდდენ, რომელ-არს ხელი: ხოლო შეუძნდა ფრიად სიქმე ესე და შემდგომად მცირედისა შემოიყარა სპანი ქართველთანი და გარე მოადგა ციხესა გორისასა და ბრძოლა უუო ციხესა გორისასა და აღიღო იგი და ამოსწუეტნა ყოველნივე ოსმალნი მეოთხენი ციხესა შინა:

ხოლო ესმა-რა სიქმე ესე ხვანთქარსა [განრისხდა ფრიად ესე-ოდენისა სპათა მისთა ამოსწუეტისა-თვის, არა-თუ ერთ-გზის. არამედ მრავალ-გზის და წარმოავლინა ამირ-სპასალარი თავისი

ვეზირი კუთვარ-თვაშა და გამოატანა თანა სიმრავლენი სპათანი ურიცხვი, წარმოვიდენ და დაი-
ბანაკეს ნახიდურს: მაშინ მეფეა-მან სრულიად შემოიყარა სპანი თვისნი, მივიდა და დაიბანაკა
თავსა სალირშინისასა და მერმე განიზრახა თვისა-გან საქმე არა კეთილი და არა აუწყა სპათა
თვისთა. არამედ მინდობითა თავისა თვისისათა ჴყო საქმე ესე და არა ითხოვა ღუთისა მიერ
შეწევნა, რამეთუ ესრეთვე ქმნა მეფეა-მან სვიმონ და წარვიდა ათითა ცხენოსნითა მარტო და
წარიტანა ერთი საუვირისა მტემელი მექანარე და ეგულებოდა განმტრობა ბანაკისა მის ოსმალთა-
სა: მოვიდა და გარდაადგა თავსა ნახიდურისასა, რომელ არს მცირე ეკკლესია და მუნით-გან 511
განიხილა ბანაკი იგი ოსმალთა: მაშინ უბრძანა მეფეა-მან დატევა ქანარისა და აღირიენეს სპანი
მათნი. ხოლო ვითარცა ესმა ოსმალთა ხმა საუვირისა, თქვეს უტიღოდ მოსლვა მეფისა სვიმო-
ნისა, შეიჭურნეს მაის ღა აღსხდეს ჴუნეთა ზედა, მოეტევნეს ამიერ კერძოდ, სადა მდგომარე
იყო მეფე: და რა ჴსცნა მეფეა-მან მოისწრაფა სპათა თვისთა-თანა. ხოლო მათ დევნა უყვეს
ძლიერად, მიეწიენეს და იხილეს მეფე სვიმონ, რამეთუ ცხენი მისი შთაფლულ იყო ლიასა შინა
ბოლოს-თარცხისასა და თვით მდგომარე იყო: ამას ზედა მივიდეს ოსმალნიცა და გარე-მოადგეს
და იწყო ბრძოლად მხოლო-მან და რაოდენ ძალ-ედვა აჩვენა სიმხნე თვისი. არამედ სიმრავლენი
ოსმალთანი ზედა-დაესხნეს და შეიპყრეს იგი, ქრისტეს ა-ქეთ ჩქ: მაშინ ჴსცნეს რა მეფობა მისი
განიხარეს ფრიად და მსწრაფლ იხმიეს სივლტოლა, აიყარეს და წარვიდეს ლორეს. მაშინ მიესმა
ქართველთა საქმე, რამეთუ გიორგი ძე მეფისა სვიმონისა მუნ იყო ქართველთა შორის, წარმოუ-
დგეს ოსმალთა უკან და დევნა უყვეს ძლიერად და ვერღა-რა მიეწიენეს: მაშინ ოსმალთა აღიღეს
ციხე ლორისა და შეაუენნეს მცველნი თვისნი და წარვიდეს და წარიუვანეს თანა ხოლო მეფე
სვიმონ და მიიყვანეს სტამბოლს:

ხოლო გიორგი ძე მისი განაგებდა ქართლსა, წარავლინა კაცი სტამბოლს და აღუთქვა სა-
ხსარი მამისა თვისისა. ხოლო მათ ჴსთხოვეს სახსარი მრავალი და აღუთქვეს განტევება მეფისა
სვიმონისა: ხოლო ხვანთქარ-მან მიუმტკნო მეფესა სვიმონს დადება ხარკისა საქართველოსა ზედა
დამორჩილებად ბრძანებისა მისისა. ხოლო მეფე-მან სვიმონ არა ნება ჴსცა. ამის-თვის რომე
ყაენის ბეგარა ქართლსა შინა ამან განაწესა კომლის თავს გლეხ-ზედ მარჩილი ასი, რამეთუ ამა
თეთრითა იყიდდეს ტყვესა შვიდსა და წარუგზავნიდეს ყაენსა: მაშინ გიორგი-მ, ძე-მან მეფისა
სვიმონისა-მან აღიღო ყოველივე საუნჯე მამისა თვისისა, ანუ რომელიცა თვისი ჴქონდა და
სხვა, სადაცა მონასტრებისა საქონელი იყო, ანუ რომელიცა ქართველთა დარბაისელთა ჴქონდათ,
მოჴკრიბეს ზოგად და წარგზავნეს სახსრად მეფისა სვიმონისა და ვიდრე საქონელისა მისლვამდე
მიცველი-იყო მეფე სვიმონ სპეროპილესა შინა და ესე-ოდენი საუნჯეც მუნ დაშთა:

ხოლო იყო მუნ სტამბოლს ერთი გორელი ვაჭარი, რომელსა ეწოდა დიაკვნის-შვილი და
ამან იშოვა ძვალნი სვიმონ მეფისანი და წარმოიღო იგი და მოართვა გიორგის და დედოფალსა
ნესტან-დარეჯანს და ჴუეს გლოვა დიდი და დამარხეს სამარხოსა თვისსა მცხეთას: ხოლო რო-

მელშანცა მოიღო ძალნი მისნი, იგი დიაკვნის-შვილი ყოველი-თურთ სახლეულით მისით გაასხ-
ტეს და შესწირეს პატიოსანსა და ცხოველს-მყოფელსა ჯვარის-მოსასტერსა, სალხინებელად და
512 სიხარულ მუეთისა სვამოსნისა და არიან აწცა გორს დიაკვნის-შვილები უმანი ჯვარის-მოსასტრისანი:

ხოლო გიორგიმ დაიპყრა ქართლი და მეფობდა კეთილად: ამისა შემდგომად შეიპოყრა ქართველნი და წარვიდა დორესა ზედა და აღიღო ციხე და დაიპყრა ლორე მეფეის-ძისნ გიორგიმ. და ამას ჟამსა შინა მაიცვალა მეჳრობელი იმერეთისა როსტომ, ქრისტეს აქეთ ჩქიდ და არა დაშთა როსტომს ძე. ხოლო ჰყვა ნაშობი მხევლისა, რომელსა ეწოდა გიორგი და ესე გაასხ-
ტონეს იმერელთა: ამასვე ჟამთა შინა მოკვდა დადიანიცა მამია და დაუშთა მას ძე ერთი, სახე-
ლით ლევან: ესე იყო ნაშობი კახი ბატონის ასულის ნესტან-დარეჯანისა. ესე ლევან წარმოიყვანა კახმა ბატონმა ალექსანდრე-მ ჴანჯა-მან მის-მან და აღზარდა კახეთს: ხოლო შემდგომად მამია დადიანისა, ესე ლევან ძე მისი წარმოიყვანეს ოდიშართა და დასვეს დადიანად: ამასვე ჟამთა შინა წარმოემართა ყაენი შაბაზ აღებად ერევნისა. მაშინ იხმო ყაენ-მან მეფე გიორგი და კახი ბა-
ტონი ალექსანდრე სჴეთა მათითა და წარვიდეს და რა მივიდენ დიდად მოეწონა შაბაზს სჴანი ქართველთა და კახთანი და უბრძანა ყოველთა სჴეთა მისთა იერიში ერევნის ციხისა: მაშინ სიმხნე დიდი არჩენეს ქართველთა უმეტეს ყიზილბაშთა და მივიდეს მეწინავედ და აღიღეს ციხე ერევნისა და დაიპყრა შაბაზ ერევანი და შეაყენნა ციხესა შინა სჴანი თვისნი: ხოლო ჰსთხოვა შაბაზ მეფესა გიორგის ლორე და ციხე ლორისა და შემოუმძლა ფრიად და რამეთუ არა ეძლო უარი შაბაზისა დანება ლორე და დაიპყრა ციხე ლორისა შაბაზ და შეაყენნა სჴანი თვისნი და მიიქ-
ცა სახიდ თვისად:

რამეთუ იყო ყაენი შაბაზ კაცი მზაკვარი და აღსავსე ყოველითავე სიბოროტითა. პირველად ესე ჴელობა უყო მეფესა გიორგის ერთგულობისა ნაცვლად მამიჴა თვისისა: მაშინ წარმოვიდენ მეფე გიორგი და კახი ბატონი ალექსანდრე სასოფლსა თვისსა და შემდგომად მცირედისა წარმო-
გზავნა ძენი კახი ბატონის ალექსანდრესი დავით და გიორგი და ესტუმრნეს მეფესა გიორგის, მამიდას შვილსა თვისსა: მაშინ მიეგებნეს წინა ავღანაანში მეფე გიორგი და განიხარეს ნახვა ურთიერთას და წარმოუძღვა და დაყენა და ისტუმრნა იგინი კეთილად და უმზადა სერი დიდი და იყო ლხინობა და გამოჩენება დიდი და ესრეთ იყვნენ დღესა რაოდენსამე და მერმე კვალად შინაგან თვისად მოაწვევნა იგინი და წარვიდა დავით და რაოდენიმე კახნი იახლნეს თანა: ხო-
ლო გიორგი მიზეზ-ჰყო სნეულება ბევრთა ღვინისა სმათა შიერ და არა წარვიდა: მაშინ შეექცეს ლხინსა იგინი. ხოლო გიორგიმ უმცირეს-მან ძმა-მან დავითის-მან განიზრახა ზრახვა ბოროტი აღრჩევა, გაანდო ერთგულთა უმჭთა თვისთა, რამეთუ იყო ესე გიორგი კაცი გამტყმი და
513 მოუგარე უმჭთა და იყვნენ კახნი უმრავლესნი ამის კერძო და ერთგულნი დიდად. ხოლო უხუ-
ცესი ძმა მისი დავით იყო კაცი კაძნიერი და მრისხანე. ამისთვისცა დიდად ერთგულ-იყვნენ გი-
ორგისა კახნი: მაშინ შემოიფიცა ერთგულნი უმანი თვისნი გიორგიმ და დაასკვნეს ღალატად

სიკვდილი დავითისი ღამესა მას, რამეთუ ეგულებოდით ღვინითა მთვრალსა ლალატი დავითისი და იმარჯვებდა ყამსა აღსრულებად ძმისა მკვლელებრთა გულის-სიტყვათა, წარმწყმედელთა სულისათა: ხოლო იყო ვინმე მათ შინა მეოფი ღუთის-მოყვარე კაცი, ჩოლაყა-შვილი და ამან არა თავს-იდვა დათვრვად სჯმე ესე. არამედ წარვიდა და აუწყა დავითს ღალატი იგი, მის-თვის განმზადებული: მაშინ დავით აღდგა მეახ სერისა მის-გან და წარმოვიდა, რამეთუ ვერა აგრძნა სჯმე ესე მეფე-მან გიორგიმ და მივიდა დავით კარავსა ძმისა თვისისა გიორგისსა და ეხილა ძმა თვისი აღშურვილი კარავსა შინა და ჰკრქუა დავით: ,,ძმაო, ვის-ზედა აღშურვილ ხარ ანუ ვის ზედა მიმავალ ხარ ბრძოლად:“ ხოლო მან ვერა რა სიტყუა უგო და შეეშურა იგი და მის-თანაცა შეიქმულნიცა იგი კახნი და წარიყვანა იგი და ჰატიმარ-ჰყო ციხესა შინა თორღასა და თორმეტნი ყმანი მისნი ჭეთის-ციხიდამ გარდმოუარნა და დახოცნა და თვით დაეშურა კახეთი და იქმნა ურჩ და წინა-აღმდგომ მამისა თვისისა ალექსანდრესი, რამეთუ მძლავრებით მიეღო კახეთი და თვით დაეპყრა და იბატონა თთვესა ქქვსა, და მერმე ურჩებისა მის-თვის ეწია მსწრაფლ გულის-წყრომა ღუთისა და მოკუდა იგი და შემდგომად კვლად იპყრა კახეთი ალექსანდრე-მ და გამოიყვანა ძე თვისი გიორგი, ჰატიმარი ციხისა-გან და რამეთუ სხვა არღა-რა ჰქონა ძე თვინიერ მისსა:

ხოლო დავითს ესვა ტოლად ასული მუხრანის ბატონის ამოთანისა, და ესე იყო ღვაწლ-მრავალი და სამ-გზის სასტრელი, დედოფალი მარიის ახოვანი, დედოფალი და მოწამე, ყოველად-ქებული, ქეთევან და ამას დაუშთა დავითის მიერ ძე ერთი, ერმა მცირე, თეიმურაზ და ფრიად შეშნეული იყო და ზრუნვიდა ქეთევან მხოლოდ-შობილისა ერმისა მისისა-ოვის: ,,ნუ უკვე ძვირი იხსენოს გიორგი-მ:“ რომელ ჰყო ძვირად მის-ზედა დავით. ამის-თვისცა ქეთევან იხმია გონიერება კეთილი და წარგზავნა ძე თვისი თეიმურაზ შაბაზს ყაენ-თანა და წარჰყვა თანა შერმაზან ჩოლაყა-შვილი: ხოლო მივიდეს რა დიდად ჰატივ-ჰსცა შაბაზ და ითვისა, ვითარცა ძე თვისი, რამეთუ მაშინ დიდად წადიერ იყო შაბაზ და ღონე ჰყოფოდა დჰურობად საქართველოსა: ხოლო ალექსანდრეს, მჭერობელსა კახეთისასა, ჴირველ ოდესმე მიეცა ძე თვისი კოსტანტინე შაბაზ ყაენისა-თვის და აღეზარდა ჰსჯულსა თვისსა ზედა: ესე კოსტანტინე წარმოგზავნა შაბაზ და წარმოატანა თანა სჴანა შირვანისა და ყარაბაღისანი და ხელითა კოსტანტინესითა წარმოუგზავნა მამასა მისსა ალექსანდრეს ხელთი: მაშინ შაბაზს მზაკვარებითა თვისითა აღშურა და ამცნო კოსტანტინეს. ,,ვითარმედ არღარა-ვინ დაშთომილა არს სახლსა მამის შენისასა, თვინიერ შენსა, წარველ და ულაღატე მამასა შენსა და ძმასა შენსა, დაიპყარ შენ-თვის კახეთი და მეცა ვიყო თანა-შემწედ შენდა და მიიღო ჩემ-გან ჰატივი და წყალობა ურიცხვი:“ ესე ატყუა ბოროტ-მან მან და წარმოგზავნა მკვლელად მამისა და ძმისა თვისისა: ხოლო მან უბედურებ-მან არწმუნა განზრახვაი ესე ბოროტი: ჴი დიდი ესე უგუნურება, რამეთუ ვინ სადა იხილა, თვინიერ სულელთა და ხელ-ქმილთა, რათამცა სარწმუნო იქმნა განზრახვათა მტერისათა: მაშინ წარმო-

ქმარსა კოსტანტინე და რა მოიწია საზღვართა კახეთისათა, მაშინ წარავლინა კაცი და მოუმცნო მამასა თვისსა ალექსანდრეს: ,,ვითარმედ წარმოველ დასტურითა შაჰრითა შაბაზისათა, რამეთუ ყრილად მსურს ხალხად შენდა:“ მაშინ ფერიად განიხარა ალექსანდრე-მ და წარვიდა და თანა წარიუვანა ძე თვისი გიორგი და მიეგებნეს ჭინა, იხილეს რა ურთიერთარს, განიხარეს სიხარულითა დიდითა და განასვენეს მცირედ: მაშინ მიუძღვნა კოსტანტინე-მ ხალათი იგი, რომელი წარმოუცა შაბაზს ალექსანდრესთვის და იყვნეს მუნ შვებით და სიხარულით: ხოლო კოსტანტინეს აცოთებდა ბოროტი იგი გულის-თქმა და აღდგა მკვლელად მამისა თვისისა და ძმისა: დღესა ერთსა განაზრახა სპანი იგი შირვანელნი და განიგულა წარწყმედა სულისა თვისისა და სიკვდილი მამისა და ძმისა თვისისა. მაშინ მიუწოდა ალექსანდრეს და გიორგის. —

ქ. სომი დედანი ვნახე, ამის მეტი არ ეწერა და სიტყვანიცა და ლექსნიცა ესრეთ ეწერნეს. სხვათუ არის სადმე მეტი და ან თვით ამისსავე ავქსორნსა ლექსსა და სიტყვას დაუწუნებთ, თქვენ იცით და მან: მე შენდობილმცა ვიყო, აღმწერი აღმკითხავთა-გან, ცოდვილი ზაქარია, ძე დეკანოზისა, უღირსი მღვდელი. აგვისტოს, წელსა ქრისტესით ჩღჲა:

ძლიერებითა ღუთისათა, ვიწყოთ ცხოვრება მეფეთა, მსმენელთა-თვის არა უსდომი ამბითა უცხოთა ქვეყანისათა, არა მარტივად ქართლისა, ჩემის თვალთ-ნახული, ზოგი-ერთი მნახავთა-გან სმენითა:

იყო მეფე მეფეთა ესე სახელ-დიდებული, სვე-ამაღლებული, ხელმწიფობით სფვადარი, ამილ- 3
ბარობით სპასპეტი, ლაშქარ-ჰპროვნებათა ზე-აღმატებული, ოთხთა-ვე კიდეთა ქვეყანისათა ზარ-
განხდით ხმა განფენილი, უოველთა მებრძოლთა ზედან დიდად მძლეველი და თვით არა ვის-გან
ძლეული, თვით-მპყრობელი საქართველოსი, რომელი არს ახოვან-ტანითა, ძლიერი ძალითა, უძ-
ლიერესი სიმახვილითა, საწადელ ღიმილითა, უსაწადილეს მჯმუნვარებითა, მადლიერ-ხედვითა, სა-
ზარელ-ღმობიერ მკრთომელობითა, ბრძენ ცნობითა, უბრძნეს გამორჩევითა, მარტივ-სახითა, 4
მრავალ-სახე მართებითა, შემრისხვენ-უეცრობითა, მაამებელ განსწავლულებითა და არცა ერთისა
კეთილისაგანისა შემაშფოთებელი, უზომეობითა თვით მათ მტერთაცა საწადელ და საყვარელ, სა-
თნოებათა მისთა-გან შეკდიმებულთა. და ვითარცა ვინ აღრაცხნეს, რაოდენი საქმენი ეთხოებიან
მეფესა მეფეთასა, რაოდენი მართებანი და გასაგებელნი. კიდეთა ჴერობანი, ნაჴირთა ჴერანი;
განხეთქილებათა კრძალვანი, სამეფოსა წუსარობანი, ლაშქართა მეცნიერებანი, მთავართა ზაკვისა
ცნობანი, მხედართა განწესებანი, სახლთა ნაბოჭთა საკონი, საჭურჭლეთა შემოსულთანი, მო-
ტიქულთა შემთხვევანი, მეძღვნეთა ჯეროვანი, შემტოდეთა წყალობათა წჩრთანი, მსახურებელთა,
ნაჯის მრავლობანი, მთავართა მართვანი, განმგებნი მოსაკითხვათა, შესატყვისნი შემთხვევანი,
სპათა აწეობანი (1), ღონიერთა მიმართებანი:

იყო მეფე ესე ძირისა-გან იესესა და თესლისა-გან დავითისა აღმოტენებული, სოლომონისა
ნაყოფი, მისად შედარებული, ბაგრატიონად წოდებული, ვახტანგ, სპარსთა ენითა შანაზ წო-
დებული, თვით-მდიდარი განძლიერებული, უხვი და მოწყალე, უოველთა ზედა მართლად მო-
სამართლე, განსვენებასა და მოცალებასა შინა მყოფი, შემხედველთა შემაზარავი:

---

(1) წაკლია უნდა ლაშქრის, დ. ნ.

რა მოვიდა ბძანება ღუთისა და გაფინა უშურველი მისი წყალობა და მიანიჭა მეფეს შა-
ნაოზს პატრონობა საქართველოსი, ქორონიკონსა ცმზ: წინად ამისად იყო მეფე როსტომ,
რა მიიცვალა, მოვიდა ბრძანება შაბაზ ყაენისა-გან და უბოძა ქართლი შანაოზს და შეირთო
როხტომ მეფის მეუღლე, ასული დადიანისა, დედოფალი მარიამ. წინათ ამისა ჰყვანდა ასული
ვაფლანისა როდამ დედოფალი და ამას-თან ესხნეს ძენი შვენიერნი. არჩილ, გიორგი, ალექსან-
დრე, ლევან, ბაგრატ და სულხანმან და ასული ორნი ანუკა და თამარ: ესენი იყვნეს შვენიერნი,
ლომ-გულოვანნი, კეთა-გან ქება მიუწდომელნი: იყო სიხარული დიდი, სადიმობა, სადიდება სუფრა,
ზენარშა ღუთისა-მან, ამას ბძანებდით ამათ-თანა ეოფა ქვეყანაზე კეთა არ ექმნებისო: გამოხდა
ხანი მცირედი და დაიბარა შაბაზ ყაენმა ბატონი-შვილი არჩილ, მეშანდარი ებოძა, რაყამი და-
დის წყალობისა. „და დამორჩილდესო ბრძანებასა ხელმწიფისასა:“ წაბძანდა, თანა-გაატანა მეფე-მ
ამილახორი გივი, ვითაც სიძე იყო და ერთგული: მას ყამსა ოდეს ხელმწიფე მაზანდარას მო-
ბძანებული იყო, მიყიდა, რა ხელმწიფე-მ მისწერა შეიტყო, მოაგება კარი, სახა მასვე დღესა,
მოუწონა სიმხნე და სიკეთე არჩილისა, დასდვა პატივი, ეითარცა შვილი მამას მისლოდა, უბოძა
სახოძვარი მრავალი და კახეთის ბატონობა, რჯული მისი და დაარქვა სახელად შაჰ-ნაზარ-ხან:
არად ინება კახეთი. ამის-თვის რომ ბატონის თეიმურაზის შვილის-შვილი ძე დავითისა ერეკლე
ეშინოდა დარჩომილ-იყო და არჩილს და ედგა მისი. მაგრამ ყაენი უწყრებოდა, წინათ ამისად
ებრძანა მეფის შანაოზისა-თვის დაჭირვა ერეკლესი და გაგზავნა: მიუხდა კახეთს, შემოადგა
თორღას და გაეპარეს კახთ ერეკლე და წავიდა რუსეთს: რადგან კახეთი უპატრონო იყო, ალარ
მოუშვენ მეფეს არჩილს, დამორჩილდა ბრძანებასა ხელმწიფისასა, უბოძა სახოძვარი მრავალი და
გამოისტუმრა დიდის პატივით, მობძანდა კახეთს, შეიქმნა სიხარული დიდი და განსვენება. ხან
ქართლში მობძანდებოდა, ხან ესენი კახეთსა: თქვენმა მზემა და თვე-მან ამათ-მან, რა ესენი ერთად
შეიერებოდიან მსახვეთა-გან გასახარელი იყვიან, განისვენებდიან, იბურთიან, ისადირიან, ნადირთა
სუფრიდიან, ლხინებდიან, უხვად გასცემდიან, სამართლობდიან, მტერი არსით აუჩნდიან, ერთ-
გულთა წყალობა უყვიან, ორგულნი მოსუფრიან, ქართლი და კახეთი მსახურებდიან:

6 გამოხდა ხანი, ქორონიკონს ... მიიცვალა შაბაზ და დაჯდა შაჰ-სულთანმან. მოუვიდა წყალობა
ურატხული მეფეს შანაოზს, ეთხოვნა ძე და ასული: ახლო ძე მისი ალექსანდრე და ასული ანუკა.
რა ისპაჰანს ჩავიდა მიაჰერა ყაენმა უშურველი წყალობა ალექსანდრეს, მისცა ისპაჰანის ტარუღობა
და ასული მეფისა შეიყვანა სახლად თვისა, მრავალი და ურატხული წყალობა ებოძა მეფისა-თვინ:

გამოხდა ხანი, ქორონიკონს ... მეფე-მ არჩილ ალარ ინება კახეთის ბატონობა, ალარც რჯული
მათი, გაუშვა კახეთი, ალარ ისმინა მამისა, ალარც ძმებისა, ალარც ოჯახის წახდენისა, წავიდა
იმერეთს და დაიჭირა ხლმით, დაიმონა მცირესა რასმე ყამსა და მოვიდა ხვანთქრისა-გან ბრძანება
და მოუკემლობა იმერეთისა. დაჯდა იმერეთი და გარდავიდა ოსეთს მეფე არჩილ და დედოფა-
ლი ქეთევან, ორნი ძენი ამათნი ალექსანდრე და მამუკა, ასული ერთი დარეჯან წაბძანდა რუსეთს,

დახუდა ხელმწიფე რუსეთისა დიდითა პატივითა, მიაშურა წყალობა ღვრაცხელი, მიიწია ძმად თავისა და ძესი ძედ, უნდოდა ძალად დაჭერა: მოუვიდა ყაენისა-გან ბძანება მეფესა შანაზ ერეკლეს დაჭირვა. მიუხდა, კახეთს, ველარ დაუდგა, გაეცალა, ჩავიდა შირვანს და იქიდამ ყაენთანა: ამასა-შიგას იბატონა მეფე-მ შანაზ და დაუწყეს ბეზღობა მეფის არჩილის წასწყლისა-თვის და დაიბარა ყიენში მეფე შანაზ და ისმინა ბძანება ხელმწიფისა და წაბძანდა დიდითა და მტირითა დარბაისლითა და დაგდო ძე მისი, ბატონა-შვილი გიორგი გამგებლად საქართველოსა: იარა დღენი რაოდენიმე, მეხასათ-მან და მიუნდობელმა სოფელ-მან მოაბრუნა უკუღმა ბორბალი. რა ხოშვაროს ქარვასლაში მიბძანდა, ამა სოფლისა-გან მიიცვალა. შექმნეს ქართველთა გლოვა საშაისელი, ახლეს კაცი ხელმწიფესა და ბატონის-შვილს ალექსანდრეს, შეიქნა წუენა უმრავლესი, დაიბარეს ქართველნი, წასვენეს მცხეთარი, მიიღეს უფმს, ჩავიდნენ ქართველნი შემოეწვიენეს ალექსანდრეს:

ქორონიკონს ტნივ, დაიბარა ყაენმა ძე შანაზისა გიორგი, მოვიდა რაკამი და მემანდარი, 7
წაბძანდა, ძმა ლევან დაუგდო გამგებლად საქართველოსა, წაბძანდა ისპაანს, დახუდა ხელმწიფე მხიარულისა პირითა და მოეწონა სიკეთე და სიმხნე მისი, გამოხდა თვესი ხუთიღა, უბოძა ქარ-თლის ბატონობა მრავალი, დასო თავის ხელით თავსა მისსა თავისი ჯიღა მურასა, გამოისტუმ-რა ყაენებელის წყალობითა და მოვიდა ქართლში წელიწად-ზე, შეიქმნა სიხარული დიდი და განცხრომა, ახლო ყაენსა ძმა თვისი ლუარსაბ, იბატონა მეფე-მ გიორგიო-მ და დედოფალმა თამარ: ესე იყო ასული დავით დავითის ელისბარის შვილისა:

მიიცვალა დედოფალი თამარ ქორონიკონს ... დარჩა ძე ერთი ბაგრატ და ასული ერთი მა-რიამ, შერთეს ქსნის ერისთავს დავითს: გამოხდა ხანი, ითხოვა მეფე-მ გიორგი ასული მი-ქელაძისა გიორგისა და გარდმოიყვანა დედოფლად, იქმნა დედოფალი ხვარშან, შექმნეს სიხარული დიდი და ქოსთა და ნაღარათა ცემა: ამა სიხარულსა შინა მოვიდა ყაენისა-გან ბძანება და ეთხო-ვნა ძე მეფისა სასურველი და სიკეთით აღსრულებული და ებძანა: „გამომიგზავნე ძე შენიო, მივსცე წყალობა ყაენებელიო:„ შეექნა ჭმუნვა მეფეს გიორგის, შეეხვეწა შვილის უთხოვნე-ლობისათვის, ერთის შვილის მეტი არ ესვა: არ ესმისათ, კიდევ მოვიდა ბძანება, ეთხოვნა ძმა ლევან და ძე მისი ბაგრატ: შეიქმნა შეჭირვება დიდი. ამიტომ აღარც ძე რჩებოდა და აღარც ძმა, მაგრამ თავის წახდენას ხელეწდენ, რადგან დამნაშავე არავინ იყვნენ, სხვა ღონე აღარ იყო, გაგზავნა ორნივე, ახლო ქართველნი არა მცირედი, ხუთასი ოდენ: აქა შეექმნათ რჩევა მეფეს გიორგის, რადგან უკუ-მდგარი იყო არაგვის ერისთავი იასონ: ესე ერისთავი იასონ თავის სა-ხლის კაცმა დარჩო, დაუწყეს ლაპარაკი შერიგებისა, აღარ ინება შერიგება, გასწერა მეფე და შეიყარა ქართველნი და შეუხდა სარისთოს, გარდაიარა მჭადის-ჯვარი, დაეგებენინა ტინა, 8
დაგეწყეს სროლა, შეგვექმნა ცემა და სროლა, თავ-მან თვენმა, ესე მოდიოდის ფინდიხისა-გან ფოთოლი ხშირი წვიმა ყოფილ იყო: გაიხტუნა ცხენი მეფე-მან, მზე-მან ღუთისა-მან, ამას

ბძანებდა ამისათვის არა ნახულარო, თუო მორთული ყვითლისა კურტაკითა და ესვა მურასა ჯილა მარგალიტისა ქუდსა ზედა, ჩამოაგდის კაცი, ვითარცა კატა, გარდვიარეთ ტანი და დაგდეთ კანჭის ქედსა: მოვიდა ერისთავი ქსნისა დავით დიდის ჯარითა, შეჭქენით წვა და დაცვა, ვიდეკით სამსა დღესა: ისპასნიდამ ამბავი წუროშა უკისისა, ძმებისა შვილის დაჭირვა, ბატონიშვილი ლევან და ბაგრატ გაეგზავნათ ერათს და ლუარსაბ ქირმანს, მიეცათ ქართლი მეფეს ერეკლესათვის, ბატონის თეიმურაზის შვილი შვილისათვის: რა ეს ამბავი მოვიდა, წამობძანდა შუა გიორგი კოჯორზე, და აიარა და წაბძანდა ზემო-ქართლს, დადგა ყორანის: ამაშაგ უაფლანი შვილი, სარდალი თამაზ სპასრათშვილო უკუმდგარი იყო: რა ჭსცნა მეფის ერეკლეს მოძავლობა, მოსწყდა ამბავი მეფისა-გან და კანიშინობა, შევიდა ციხესა ტფილისასა,

მოვიდა მეფე ერეკლე ქორონიკონს ცოე, შემოეყარნენ ქართველნი, დაჯდა ქალაქსა ტფილისასა, შექნა სიხარული და გასვენება. მეფე გიორგი გარდვიდა იმერეთს: ამა ცოტა ხანში მოვიდა რუსეთიდამ მეფე არჩილ. ბატონობდა იმერეთს ძე ბაგრატ მეფისა ალექსანდრე და ჩავიდა იმერეთს მეფე არჩილ, მეფე გიორგი დახუდა იმერეთს და წაართვეს იმერეთი ალექსანდრეს და გარდმოაგდეს და შევიდა გორს ციხეში. ამას მოუდგა მეფე ერეკლე, დიდისა ბატივითა ამეოფა, გარდვიდა გორიდამ შვილით მეფე ალექსანდრე და მოუდგნენ ზოგნი იმერელნი და შეიყარა მეფე-მ არჩილ ჯარი, შეიბნენ, თავ-მან თქვენ-მან, გენახათ მეფე არჩილ, ამას ბძანებდით, თუ არ ღუთისა-
9 გან, თორა კაცთა-გან არა ევნება-რაო: შეუტივა ჯართა, ასე ამოსწყვიტა, გაემარჯვა, თავ-მან მისმან შუბი რამდენსაც კაცს მოსდგამს ისე დარჩებოდის: გამოექცა მეფე ალექსანდრე და შევიდა ისევ გორს. წავიდა მეფე გიორგი იმერეთიდამ და დაჯდა ოშორსა: ამა ხანთა შინა გაეგზავნა ელჩი ხვასთქარ-თან უაენსა და ეთხოვნა მეფე გიორგი. „რადგან ჩვენში წუობა არისო, ჩემი ყუდი შენს სპატონოში არისო, მიბრძანეო:“ ესმინა ხვასთქარს მოხსენება უაენისა და მიეცემა მეფის გიორგისა: რა ჭსცნა მეფე-მ შევიდა ახალციხეს ციხეში და მოუდგნენ ენგიჩარნი და აღარ დაანებეს: წავიდა ელჩი ცარიელი, დაუწყეს ქართველთ ლაშარაკი მეფეს გიორგის, აღარ ინებეს მეფის ერეკლეს ბატონობა, მისცეს ბარი და ახსენა ღმერთი, მოიბა წელთა საბელი, ჩამოაშვა ციხიდამ, ძირს ცხენები და კაცნი შემოპირებული ჭევანდა, ჩამოვიდა, დასხდენ ცხენებსა, მოვიდა ოშორას, აჭყარა დელოფალი ხვარშან, რძალი თვისი, ბატონის შვილის ლევანის მეუღლე, ასული ავალი-შვილის გიორგისა თინათინ, ძე ლევანისა ქაიხოსრო, ვახტანგ, დომენტი, იესე, სვიმონ, და თეიმურაზ, მოიყვანა და დაუყენა სადგერს, თვითან ჩამობძანდა ქართლში:

რა ჭსცნეს პატრონისა მათისა ჩამოვლა შეიყარნეს ზემო-ქართლი, ჩაუხდა რუის, აიკლო ქორწინი. ესე იგო იმერეთიდამ იმერელ მეფის ვეზირი და მოვიდა ჭალას ამილახორის გაეისასა. რადგან ამილახორს გიეს და მეფასდა თამარ ედგა, ნახვა მისი და სიხარული დიდი, აღარ დადგა, მობძანდა თვისთან: არაგვის ერისთავი იგო გიორგი და ძმა მისი მდივანბეგი ბარძიმ: რა ჭსცნეს
10 პატრონისა მჯობის მისვლა გაიხარეს სიხარულითა დიდითა და მოეგებნეს, წინა დახუდენ, ვი-

თარცა მართებდათ, მოარიოგეს მოსართმევი მრავალი, წამოუძღუნეს წინა და შემოუარეს ქართველთ ჯარი: მოუვიდა მეფეს ერეკლეს ამბავი გარდმოსვლა მეფის გიორგისა და ქართველთ შეერა, შექნა ზმუნვა: მას ყამსა იდგა კოკორსა, აიარა და ჩაბძანდა ქალაქს ციხეში და შემოიყარა სანარათაშვილო: ჩამოვიდა მეფე გიორგი კოკორსა. რა კოკორს ჩასულა შეიტყვეს ბარათიანთა, წამოვიდა სარდალი თამაზ და ჯარი სანარათაშვილოსი, შემოეყარნენ მეფე გიორგის, შეიქნა სიხარული თავისის გამხრდელს პატრონის სახვისათვის, დაუწყეს ყანს ლაშარაკი და შეხვეწნა ქართლის მოცემისათვის: რა ყანმა მეფის გიორგისა ქართლში ჩამოსულა შეიტყო, გაგზავნა ჩაფარი, დაიბარა ძმები და ძე მეფისა: მაგრამ ძე მეფისა ერათს დამარცხებულ იყო და ბატონის-შვილი დევან მოიყვანეს და ლუარსაბ ქირმანიდამე, მიაბერეს პატივი, მოვიდა ამბავი მათის კარამე მოყვანისა და იმედის წაყრობისა:

ამა-შიგან გამოხდა ხანი წელი ერთი, გარდმოვიდა მეფე არჩილ იმერეთიდამ, ცბიერ ხვანთქარს იმავ ალექსანდრესა-თვის იმერეთი, გარდვიდა, დაიჭირეს იმერელთ მეფე ალექსანდრე და გამოუგზავნეს მეფე გიორგის, მიიტყვლა და დამარხეს რუის, გარდვიდა მეფე არჩილ და დაჯდა იმერეთს: შეიყარა ჯარი მეფე-მ გიორგი-მ, მივიდა ლილო-ზედა, დაუწყო კახთ ლაშარაკი, მოსცეს პირობა: მას ყამსა მართებდა კახეთს ბაზ-უულიხან, გაგზავნა მეფე-მ მდივანბეგი ბარძიმ, ამილახორი გივი, თამაზ სარდალი, ამოარჩევით ქართველნი. მივიდნენ სიონ-წმიდას, რადგან კახთ პირობა მოეცათ იმათის შესაურელად მოვიდნენ. ერთი თარაფნი სახლთუხუცესი კახეთისა რეკაზე, ამისი მოკიდებულნი მოელოდენ დურმიშხანს და მის თარაფს. თურმე ისინი ხერხში იყვნენ: 11
წამოადგნენ სიონ-წმიდას, თავს შეექცათ სროლა, მოკლეს მდივანბეგი ბარძიმ, დაუმარცხდა ქართველთ, მოვიდნენ ლილო-ზედ, წამოვიდა მეფე, მოვიდა მცხეთას: ამაში-გან მიიტყვლა ყანი შაჰ-სულეიმან, დაჯდა ძე მისი შაჰ-სულთან უსეინ, თვით ყმაწვილი იყო და მტერნი ამთანი ავად გამშინჯველნი, იწუინა ძალად დაჭერა ქართლისა, გამოუსია ჯარი და სარდალი ქალბალიხან: ეს იყო განჯის ხანი, ხვანთქარ-თან ელჩიც ეს იყო და კახეთიც იმას მიაბარეს, იბატონა ქართლში, მეფე-მ გიორგი-მ წელნი სამნი და მოვიდა ქალბალიხან ურიცხვითა ლაშქრითა, გამოვიდა მეფე ერეკლე ციხიდამე და შემოეყარნენ კახნი და ვინცა-ვინ ქართველნი ციხეში ახლდა, სარდალი ლუარსაბ და ამილახორი ავთანდილ შეეყარნენ სარდალს ჯაჯალს: მეფე გიორგი იდგა დიდ-გორზე, შემოიარეს სანარათა-შვილო და დადგნენ თრიალეთ-ზე: აქეთ ქართველნი დადგნენ კლდე-კარს, ეცემოდიან ჩვენის ჯარის კაცნი, იმათ მოსპობერეს კაცსა გააქცევდიან, დახოცდიან. შეიქნა რჩევა შეპმისა, თავის ხელმწიფის ხლმის-კურა აღარ აჯობინეს. მაგრამ აღარც ქართველთ მოინდომეს: წაბძანდა მეფე გიორგი, ჩაიარა კრკონს, ერთი ამას წინ დამარცხდა ამავ კრკონს დედოფალი ხვარაშან, მიასვენეს ქვათა-ხევს, აჭყარა რძალი, ბატონის შვილის ბაგრატის (ვახტანგის) ნათხოვნი იყო ჩერქეზის ბატონის ასული, რუსუდან, წაბძანდა და თვითან გარდვიდა იმერეთს და ბატონი-შვილი გიორგი, ვახტანგ და რძალი გაგზავნა ჩხეიძის ქაიხოსროს სახლში, ვითაც ერთგული იყო და

შვილი ქაიხოსროსი თეიმურაზ ისპასნს ბატონი-შვილს ლევანს შერჩომოდა და ერეკლე მეფეს არ გამოჰყოლოდა: მეფეს გარდაუვა ერთ-ბირად ერისთავი გიორგი, ამილახორი გივი, ძმა ამილახორისა, ქათლიკოზი ნიკოლაოზ, უორჩიბაში მუხრანის ბატონის-შვილი დათუნა, ზურაბისა-
12 შვილი ზურაბ, სხვანი თავადნი და აზნაურნი მრავალნი:

რა ჩხეიძეს მეფის ერეკლეს წყრომა მოუვიდა ვეღარც ბატონი-შვილები დადგნენ, აიყარნენ, წაუძღვა სეხნია, ერთ-ბირად მოუვარე იყო ანაშიძე გიორგი, ციხე ჰქონდა მაგარი, ხარაგეულს დაუწყო ბატონი-შვილი ვახტანგ, რძალი მეფისა რუსუდან, ბატონი თინათინ ქვაბს დაუწყეს, დადგა ბატონი-შვილი ქაიხოსრო წიფას: ამაში-გან გარდმოვიდა მეფე ერეკლე და ქალბალიხან გორს და შემოიარეს ქართველი და დაიცვეს: შეექნა რჩევა მეფეს გიორგის, რადგან ძმები უანის კარ-ზე უვანდა, გამოგზავნა ძმის-წული ქაიხოსრო ამ ხერხითა, ეგება უანო-თან მიეწია და სჯმე წარემართა: რა შეიტყო მეფე-მ ერეკლე-მ და ქალბალიხან ქაიხოსროს მორდობა, ახლეს ციცი-შვილი ქაიხოსრო და სოფიცარი მტკიცე, ჩამოაბანდა გორს, დასდვეს ბატიო უსაზომო და მოარიეს მოსართმევი მრავალი, გაგზავნეს უან-თან ჩაფარი, აუარენ ქართლს, არა ავნეს-რა, ჩავიდნენ ქალაქსა ტფილისსა, შემოირიგეს ერისთავი ქსნის დავით, მუხრანის ბატონი ბაბუნა, სარდალი თამაზ: რა ესენი ხელში ჩაიყარეს სამნივ ისპასნს გაგზავნეს. მაგრამ თამაზ სარდალი ორის ვაჟით და ორის ქალით: რა ისპასნს ჩავიდნენ გაუწყრა უანი და უველა ქორმანს დაატყვევა: გამოხდა ხანი მცირედი, მოვიდა უანისა-გან მემანდარი და წყალობის რაუამი ბატონის შვილს ქაიხოსროს, გაისტუმრეს ბატიოთ. მაგრამ კაცნი მცირედი გაატანეს, გაუვა ჩხეიძე სეხნია და მცირედი აზნაურნი და მსახურნი თან-წაიუვანა და ჰყოვნდა ხარჯა:

რა ისპასნს ჩავიდა იმავ დღეს ეოხოვნა და ბატონის შვილისა, მიართვა, დააყენა მამას-თან, კერ უანს არც ბატონის-შვილი ლევან ენახა, არც ლუარსაბ: მესამეს დღეს იხმო ხელმწიფემა, ნახა სამნივე, დასდვა ბატიო უშურველი, მოეწონა სიმხნე და სიკეთე ამათი, მისცეს სასახლე შეენიერი და დადგნენ მამა-შვილნი ერთად: რაც იმ დღეს გაეწყობოდა ნახევდიან ღხინსა, ქორონი-
13 კონს ტკბთ, მკათა-თვის, ვიეენით ამა განცხრომაშია, არც მისცეს ულუფა, შევსძვირდით ხარჯა-ზედა, მისცა ვინცა-ვინ ქართველნი ახლდნენ დასტური. მაგრამ ჩხეიძე-მ სეხნია-მ არად ინება მოშორება მათი, თავად ლევანის გაზდილი იყო და მერმე ქაიხოსროს თან-შეზდილი, მოხდა სიყვარიე დიდი და გამოხდა ხანი და გამოეგზავნა მეფეს გიორგის ხელმწიფეს შემოხვეწოდა, ზურაბი-შვილი ზურაბ: რა სცნა უანემა მეფის გიორგისა შემოძლევა და ხლება განიხარა სიხარულითა დიდითა, მაგრამ არ კერ იყო, რადგან ისე სახელოვანნი კაცი იყო. დიდად უნდოდა ნახვა მისი, გაუგზავნა მემანდარი და წყალობის რაუამი. „თუმცა მნახო ჩემ-გან აურაცხელი წყალობა მოგანიჭო:“ მივიდა ზურაბ იმერით და მემანდარი ახლს, გარდმობძანდა მეფე და ვინცა-ვინ დარბაისელნი ახლდენ. ამილახორი იმერეთს დამარცხებულ იყო, სხვანი თვ-თვის მამულებში დააუენა მეფე-მ ერეკლე-მ. რადგან უანს ებრძანა: „უველას თვ თავის მამული მიეცით:“ დააუენეს ტოლ-შვილნი და თვითან

მეფეს გიორგის გაჰყვნენ, გარდმოიარეს თრიალეთი და მივიდნენ ერევანს, აცნობეს უყენს: იამა სიამოვნითა დიდითა და მოაგება წინ თუმანი ხუთასი, ხალათი და ოქროთ შეკაზმული ცხენი: ჩაბძანდა ისპასანს, ქორონიკონს ტპე, მარტს ე: მიეგებნენ ძმანი და ძმისწულნი. რა ნახეს ერთმანერთი, გარდაეწუნდენ ერთმანერთსა, შეიქნა სიხარულის ტირილი, მზეშა ღუთისამა და თვე-შან ამათ-შან, ეს ოთხნივ ერთად გესახათ ამას ბძანებდიო, ამათ-თანა კაცთა შვილი უგეთესი არ იქნებაო: შეგედით, მოგცეს სარაია ტურფა და დარბაისელთ ცოლ-ცოლგე: დღესა მეოთხესა ნახა უყენმა, დახუნდა ტკბილად და სუფრლად, ვითარცა მამასა და დასდა ხატიჲ მისად შესაფერად, მოეწონა სიკეთე მეფის გიორგისა: ამაშია-გან გამოხდა თვენი ოთხი-და, მოახსენა მეფეს-მ გიორგიმ ხელმწიფესა: „რათა უფოს წუალობა და დაიხსნას ქირმანიდამ ერისთავი დავით, შუხრანის ბატონი 14
ხახუა და სარდალი თამაზ:“ უფო წუალობა და გაგზავნეს ჩაფარი და მოვიდნენ ესენიცა: გამოხდა მცირედი დღენი და დაჭატიჟეს ქართველთ რჯული. „თუ რჯული არ დაგდონ ქართლში წავიდენო.“ შეუქსათ ჯმუნვა დიდი, თავად რჯულის დაგდებისა-თვინ, მერმე ხატრონის გაურისა-თვინ, არა ცოტანი იყვნენ, ქართველნი იყვნენ ექვსასი. შექნეს რჩევა, ადარა გაეწუობოდა-რა, მისცა დასტური ქართველთა: მაგრამ ზოგი არ გაუშვეს, გაათთრეს არაგვის ერისთავი გიორგი, ერისთავი დავით, ციცი-შვილი ვახტანგ, ციცი-შვილი ხახუნა, აბაში-შვილი დავით, ზურაბი-შვილი ზურაბ, წინათ იათარი იყო თამაზ სარდალი და მისი შვილი კაცია, უანდაარის ხანი ამისვე გვარისა იყო უაფლანი-შვილი. ამის-თვის გამოითხოვა და თან-წაიყვანა მამუკა, ამისივე შვილი ქართლში, გაისტუმრეს. და დარჩნენ მეფეს გიორგის-თან ეს გათთრებულნი და სხვანი თავადნი ორასი-ოდენ კაცნი: რა ნახევდა მეფეს გიორგის ხატიჲსა და წუალობის სიტკვას არ დაკლებდა, უნდოდა ხელმწიფეს წუალობა. მაგრამ დრო და სოფელ-მან არ მოახდინა: გამოხდა წელი სამნი და მიიცვალა ბატონი-შვილი ლუარსაბ, შეექნათ ძმებს მწუხარება და ჯმუნვა დიდი, იქნა წუალობა ღუთისა და განადიდა უშურველი წუალობა მისი:

დაუძახა მეფეს გიორგის ხელმწიფე-მან, ქორონიკონს ტპზ, გიორგობის-თვის კ, დაუწუეს სუმა და დახუნდა ხელმწიფე მოციანარითა ხირითა, დაისვა ახლოს თავისა და უბოძა ღვინო თავისა ხელითა, იღალობეს მხიარულად, თვით ხელმწიფე კარგი ასხაურა-შვილი იყო. მაგრამ მეფის ხუმრობასა და სიტკვის მარჯობას არა გაეწუობოდა-რა: უბოძა ქირმანის ბეგლარ-ბეგობა და დაარქვა სახელი მამისა, შაჰნაზ: არად ინება მეფე-მ გიორგიმ ქირმანი, რომ სპარსთველთს ხატრონი იყო და ქირმანი იუკადრისა, მოახსენა უარი. მაგრამ არ მოუშვა ხელმწიფე, დაუჭირა ხელი ხელითა. ადარა გაეწუობოდა-რა, აკოცა მუხლსა, იამა ხელმწიფეს დამორჩილება მისი, ორნივე დიდად და- 15
თუჩრნენ. ხან უანი დაუსხემდა ღვინოსა. ხან მეფე: წამოვედით მხიარულებად, შეგვექნა სიმხიარულე, არა ქირმანისა-თვის. არამედ სპმისა და წუალობის გამობრუნებისა-თვის: მეორეს დღესა მოვიდნენ ბეგლარნი და მოულოცეს წუალობა ხელმწიფისა და მოართვეს მოსართმევი მრავალი, ვის უნდოდა და ვის არა: მესამესა დღესა დაუძახა ბატონი-შვილს ლევანს, უფო წუალობა და

ნაიბობა ქირმანისა და გაგზავნა ჩათვრათ: თურე ქირმანის ქვეყანა ბულუჯთა-გან აოხრებულ-იყვნენ, რადგან ეს მტერი ყვანდათ. მაშ, ღმერთო, არ ავად მოიგონეს ქირმანის ამათი მიცემა: წაბძანდა ბატონი-შვილი ლევან, თან-იახლა ჩხეიძე სეხნია, გაატანა მეფე-მ გიორგიმ აბაში-შვილი და-ვით და ათიოდ სხვანი: ვიარეთ ოცისა დღისა სავალი, ჩავედით ქირმანსა, ქალაქი იყო შვენიერი და მოგვეგებნენ წინა ჯარი და მოქალაქენი, შეექნათ სიხარული შვილისა (შვილისა) მათისა-თვინ: გამოხდა დღენი თორმეტი, მოვიდა ამბავი ბულუჯთა ჯარისა: „წარმოვიდა მირა-ხოსრო შავ ჯარით მძლავრით, მოვა დასარბევლად ბანდარისა ქვეყანისასაო:“ რა ვისმინეთ ამბავი ესე, ჰკრეს ნაღა-რასა, შეგსხედით, ვიარეთ მცირისა ჯარით, ვიარეთ სახელსა ზედა ღუთისასა, ვლეთ დღე და ღამე, მეათექვსმეტესა დღესა მიველით ქანუ-დისარსა, სამძღვარსა ბანდარისასა, დავდექით. დღესა მეორესა მოვიდა ყარაული ჩვენი და მოგვითხარა (1) ამბავი: „დაარბია ბანდარის მამულები ხო-სრომაო:“ უკანვე საშოვრად დამდგარ იყო და ორი მისი სარდალი და სამოვარი გამოესტუმრე-ბინა. მოვიდა ამბავი ჩამოხდომისა მათისა ადგილსა კლდოვანსა, გვიანებს ლაშქრისა სიმცრო, ორი ათასითა კაცითა, ორნი სარდალნი არიანო: ჰკრეს ქანარასა, ვახსენეთ სახელი ღუთისა, დარჩომილ იყო დღისა ორი საათი, შევდა ბატონი-შვილი ლევან, მზემან ღუთისამან, ასე სი-ხარულით მივსდიოდით, ვითაცა ქორწილსა შინა წვეული ვუოფილ-ვიყავით. მაგრამ ჩვენის ჯარის
16 სიმცრო გვიმძიმდა, ახლდა თათარი ავ-კარგათ ექვსასი ოდენ, ქართველნი ორმოცნი: ბრძანა პატრონმა ჩვენმა ლექსი:

„უგანგებოდ ვერას მიზმენ, შეცამებან ხმელთა სპანი.“ (2)

გვესწრა ღამე და მოვადეგით, სადა ბულუჯნი ჩამომხდარ-იყვნენ, ადგილსა კლდოვანსა და გარე აქლემი შემოეწვინათ და თვითან, კლდე იყო მაღალი, იმაზე იდგნენ: რა შემოვადექით გარე და დავწყევით რაზმი, ღამე იყო. რა შეიტყვეს მისლვა ჩვენი, არად გვახსენეს და არც დაიძრნენ, თავად ჯარის სიმცროსა-თვის და მერმე მრავალ ჯერ ამოეწყვიტათ და გაექცათ უიზიდანშინ: იურაქსა ოდენ ყმანი გამოხდა ხმა მათ ყარაულთა-გან, უხმეს ჩვენ ყარაულთა. „თქვენ სახმარლოდ აშენებულნო, ვის მოუტეხებია-ხართო, თუ კიდევ მამადალი-ხან მოსულაო, სამჯერ ჩვენ-გან გაქცეულაო, წამოსულაო, ჯარი მისი ამოგვიწყვეტიაო, საქონელი გაგვიყვიაო, იშალა (3) კიდევ აგრე იქნებაო, თუ გათენდაო:“ მისცა პასუხი ჩვენმა ყარაულმა გინებით: „მოვიდა რისხვა ღუთისა თქვენ-ზედაო, მობრძანდა საქართველოს ვალი ლევან, ახლავს ქართველნი ჯარი, კაცის-მჭამელნიო:“ შექნეს თურე ჭმუნვა დიდი, ეს-კი არ იცოდეს, არც ოცი ქართველსი გვახლდა, თითოს ქათმის შეჭმაც არ შეგვეძლო. მაგრამ ჩვენმა ყარაულმა კარგი ტყუვილი გამოიყვანა. შე-

(1) უნდა მოგვითხრა დ. წ.

(2) კეკუხის ტეოხნისა-გან ანბანი: დ. წ.

(3) ლმერთმა ქმნას (ოთხრულად) დ. წ.

გვქონა ჩვენ აქ სიტილი: რაც (1) ცაიმან სისათლე გამოავლინა, ვილოცეთ და დავსხედით უკეთესსა ცხენსა, სეხნია შესვა თავისა წინა საძღსა ტაიჭსა, არ ავად მოიხმარა, რა გავიცანით ერთმანერთი, შეგვექნა სროლა, თურე ღამით ასე ახლოს მიგსდგომოდით თოფი გვწვდებოდა: მოახსენა სეხნია-მ პატრონსა მისსა. ,,ცოტა სადავის აწევა და ცხენის უკან უკუდგომა: გაუტინა: ,,ალარ ვგებისო.“ რა არ დაიშალა, დაუდგა გარდიგარდმო, გარდაივლო ხელი ქარგადასსა, თვრსა და მიიცა ღლიასა, მოუხდა თოფი თვრსა, გავარდა შიგაი, მოხუდა ბატონთან მდგომელს ცხენისა კისერსა და დაეცა ცხენი: დიდს კლდესა ქვეით გორა იყო მომცრო, სამი კაცი იმასზედ ჩამოგვეპარნენ, იმათ თურე გვესროლეს: გაიხტუნა ჯაფარაბეგ ცხენი, გაჰქვა მსახური ერთი, მიუხდა 17
ძირსა, გაუშვეს ცხენები, აუხდენ ორნი პატრონ-ყმასი, დასჭრეს ორთ თავები, ერთი გაექცა, სანამდისინ ცხენს დავსძრევდით. მოართვეს პატრონსა ჩვენსა თავები: ის ჯაფარაბეგ იყო შეფის შაჰნაზის ვეზირისა შვილი, ვაჟკაცობის იადგარი, უბრძანა მადრიელობა და წყალობისა სიტყვები: გაჭირდა ომი, ვიდრე შუადღემდი, გვიბძანა პატრონმა ჩვენმა: ,,ვნახოთ ვაჟკაცობა თქვენი:“ მივქუსლეთ ცხენი, შევერიენით შიგა, თქვენმა მზემა და თავმა პატრონისა ჩემისა-მან, სანამდისინ პატრონი მოუსწრობდა ჩხეიძე-მ სამე მოკლა შუბით, იქდა თეორსა ტაიჭსა ბატონი, შემოერია შიგა, ზენარ-მან ღუთისამან, ასე შეერია შიგა, როგორც დომი თხასა შიგა გარეულ-იყო, გაიკრა ისარს ხელი, მოკლა სამი კაცი. მოუხდა ერთი ბულუჩი, შემოსტყორცა თოფი იღლიას, თურე კაბაში გავარდა. მოუხდა სეხნია, შემოსცა შუბი მარცხენას ღლიასა და თქვენმა მზემა, მარჯვენას გვერდს გაავლო: ძლიერებითა ღუთისათა გაგვემარჯვა, გაგვექცენ, ცოტა რამე კლდე და სიმაგრე იყო, შეგვესწრენ: იმას ზედან ავიფსენით ნაშოვრითა, მრავლითა სჯროსელითა: მოჭრა თავი მათი ათას-ხუთასი, ჩვენის ჯარიდამ დაგვკლებოდა ას ორასი (2):

თუცა გუნახავნით მცირე პატრონ-ყმანი, არ ავად ვიყვენით. წამოველით გამარჯვებულნი, მოველით იქავ ქანუდინარსა, მოლოდინი გვქონდა: ხოსროშას თურე ამბავი მისლოდა ჩვენისა გამარჯვებისა და გვერიდებოდა და წასულ იყო მანიჟაკის ღელე-ზედა გზა სჯირო და ძნელი იყო, თვით პატრონმა ჩვენმა ალარ ინება გამოდგომა მისი, უთავა ჩხეიძე სეხნია და ალარ (წაბძანდა თვით), გაატანა ორასი ამორჩეული თათრის ჯარი, გარდაუსწრეს მანიჟაკის ღელესა, შეექნათ სროლა, გაიქცა ხოსრო, დარჩა ნაღარა-ხანა, მოიჭრა თავი მათი ასი. მოვიდა გამარჯვებული პატრონთა მისთა, შეიქნა სიხარული დიდი, უბოძა სახოძარი უშურველი და შემოსა ყვითლითა ზარბაბითა, მაინიჭა სამოსარი ღაშქართა და გაუო მცირესა და დიდებულსა. გაგზავნა ჯაფარა- 18
ბეგ მახარობლად უანო-ოანა და ძმას მისო-თან მეფეს გიორგის-თან ისპაანს:

ქორონიკონს ტჲბ, თებერვალს ია, წამოველით ქალაქსა ქირმანისასა, მივიახლენით ერთისა

(1) ულდა რა. დ. ჩ.
(2) ას ორი ულდა. დ. ჩ.

დღისა სავალსა, მოუვიდა ხელმწიფის წყალობა უშურველი, ხალათი, ხმალი შურასა, ცხენი ოქროთა შეკაზმული, ისამი და სიმხიარულე აუარებელი, მოლოცვა გამარჯვებისა: მიეგებით, მოგვეგებნენ მოქალაქენი, შეასხეს ქება, ღმერთს თაყვანის-ცემა: ,,კურთხეულ არს ღმერთი, რომ ჩვენად მეშველად გამოგაჩინა და დაგვიხსენ მტერთა ხელთაგანო:“

დაეყვითა ხანი სიხარულსა შინა, ისადილის, გაიცემოდის, სამართლობდის: გამოხდა ხანი მცირედი, წამობძანდა მეფე გიორგი ისპასანით და მობძანდა ქირმანს, მაისის ე, შეგვექნა სიხარული დიდი და მიგებება ჯარისა: ორისა დღისა სავალსა, შეიყარნეს ძმანი, მოულოცა გამარჯვება. ამას ბრძანებდა, თვალი კაცისა ამათ-თანას რას ნახავსო: ჩამოვედით ქალაქსა, ჩამოჰყვნენ ქართველნი თანა, არაგვის ერისთავისა და ჴახუას გარდა: გამოხდა დღენი რაოდენიმე, მოვიდა ჩაფარი ხელმწიფისა, ეთხოვნა ქსნის ერისთავი, თურე ქართლში ქსნის ერისთავი მოეკლათ თავის ყმათა: ძმის-წული ამ ერისთვისა რა მივიდა, უფო ყანშა წყალობა, უბოძა სახოძვარი და მაჯმა ოქროსი და ერისთობა, გაისტუმრა ქარლთში:

გამოხდა თვე ერთი მოვიდა ამბავი: ,,ბულუჭნი და ავდანი შეიყარნენო და მოდიანო.“ თურმე ბიაბანსა შიგან ისრე გაეკლოთ, ვერა ვსცანითო-რა ამბავი, წასულ იყვნენ ქვეყანასა ქაშანისასა, დაარბიეს გარეშემო ქაშანისა, ჰასუხის მიმცემი არა-ვინ ჰყვანდათ: გასწყრა უანი და გაუსია ჯარი, ვერა ევნოთ-რა, გაექცათ და მოეწვიტათ ჯარი უანისა: დაჰყვეს ბულუჭთ თვე ოთხი ქვეყანასა ქაშანისასა, არბიეს და მოსწვიტეს მრავალი სული და წამოვიდნენ ჩვენისა ქვეყანისაკენ: მოვიდა უანისა-გან ბრძანება და მოეწერა წიგნი მეფესა-თანა: ,,დამირბიეს ქვეყანა და ამამიწვიტეს ლაშქარიო, წამოვიდნენ ქვეყანისა შენისა-გენ, გამოაჩინე ლომა-გულობა შენიო, ნუ
19 გაუშვებ მაგათ უზიანოთო:“ ვითარცა ბრძანებაცა არ მოსულ იყო, წესი მისი სითკენაც მტერი გამოჩნდის, უომარი არ გაუშვის. გაგზავნა ყარაულნი, მოვიდა ამბავი უარაულთა-გან: ,,წამოვიდნენ და მიდიან გზასა სისტანისასაო:“ შეგვექნა სიხარული და გაეუნა ბატონი-შვილი ლევან და შეიყარა ჯარი ქირმანისა, ჩავედით ბამს, იყო ქირმანიდამ ექვსისა დღისა სავალი: რა ჰსცნა მეფემა იმა გზაზე ჩამოვლა, წამობრძანდა ქართველთ ჯარითა, ჩამობრძანდა ბამსა, ვიარეთ თავმან თქვენმა, ხან ოცს აღაჯს გავივლიდით, ხან უფროსა, ვიარეთ და მეოცესა დღესა მივეწიენით, ფერიქეს თურმე ჩამამხდარ იყვნენ: იყო ბიაბანი, შენობა არსადა, წყალსა სადაცა ვნახევდით, ამას ბძანებდით, მღაშე თევზის წვენი არისო: მოვიდა ბძანება ღუთისა, დავდასტურეთ მათი დგომა, გაისტუმრა მეწინავეთ მეფე-მან ძმა და ახლო ქირმანის ჯარი და ზოგნი ქართველნი, მეოცესა დღესა რა ქვეყანის მაშვენებელმა ცამა სინათლე მოგვცა ვიღოცეთ, ვახსენეთ ღმერთი, ვეზიარენით ქართველნი, შევსხედით უკეთესთა ცხენთა, მოვადექით წინადმე: რა ჰსცნეს მისლვა ჩვენი ველარ აიყარნენ და მოვიდნენ სიმაგრესა, კლდე იყო მაგარი, მის კლდესა ზედან ნაშენები უორე ქვისა, მის დაბლა გორა ორი, მისგან უმცროსი. ვახსენეთ სახელი ღუთისა და შემოვადექით, ვკარით ქოსა და ნაღარასა, ქვეით ბატონი-შვილი და ზეით მეფე, შეგვექნა სროლა და ამა სრო-

ლასა შიგან მოვიდა ხანი სისტანისა, შემოეთვალა: ,,ბრძანება თქვენი ვისმინეთ და რომელსა მხარსა ბრძანო მიუხდეო:“ გვიამა მოსწყლა მისი, არა ავადროს მოვიდა. უბრძანეს მარცხენასა მხარსა შემოდგომა, არ ავად მოვიდნენ, თუცა ბოლო გაეტანებინათ: თქვენმა მზემა ამას ბრძანებდით უთუოდ სიმხეც აიღესო, დაუძრეს ცხენთა, მოადგნენ კლდესა, გარდაიწრნენ ცხენიდაღმე გაიკრეს ხელი ხმალთა, შეებჯინენ ქვეითათ, შეგვექნა ჩვენ ქართველთ ჯმუნვა, შევქენით წყვა, ვითაცა იმათი ჯობნა გვეთაკილა, დაგვტუქსეს პატრონთა ჩვენთა: რა მიეწურნეს წამოეშალნენ, ბოლოუკნი, თავმა თქვენმა და მზეამან პატრონისა ჩვენისაამან, როგორცა მაღლიდამ ხელის ქვა კაცმა ჩამოაგდოს ყველანი ისე ძირს ჩამოცვივდენ, შეგვექნა ზოგთა სიხარული, ზოგთ წუენა 20
ლაშქრისა დამარცხებისათვის, იოა ომი დიდი, იბოცებოდიან თვით ისინიცა და მცირედნი ჩვენიცა, გაჯირდა ომი, გაიყვნა ცხენი მეფემა, დაიგრგვინა, ვითარცა ცაამან, დაუძახა ქართველთა: ,,აწ ვნახო ჯაბუკობა თქვენიო:“ ეგრეთვე ბატონის-შვილმა, თავამან თქვენამან, ომად კმა იოა, მივქუსლეთ და დავერიენით შიგან, არ ავად იყვნენ ისინიცა, არც ხმალ-მოუქნეველნი დაგვრჩომიან. გაგვემარჯვა, ამოვწყვიტეთ, ავიყენით ნაშოვარითა მათითა: წამოდგა ერთსა გორასა მეფე და ერთსა ღელეს და შუაში გვქონდა ცემა, თავის-ჯერა იოა: იმათში ერთი მხნე და მომაღლო კაცი, შერჩომოდა ხმალი ერთი, გარდმოიჯრა მაღლიდამ, მოუხდა ჩხეიძეს სესხიასა, შემოკრა ქარქაშსა, გაუწყვიტა ბოლო ქარქაშისა. მაგრამ მუხლს ვერა ავნო, აიჯრა, ვითარცა ვეფხი და ჩამოაგდო ხმლით ორი თათარი: გინ უყურებდა ერთს კაცს აქ ცემა იოა, წავიდა მინდორსა შიგან:

ამაშია-გან მოვიდა ზურაბისა-შვილი ზურაბ, მოულოცა ბატონია-შვილს გამარჯვება იმათ ნახვა უბრძანა ერთმანერთისა: ,,უყურე, იმ ერთს კაცს ღამის მოგვრჩესო:“ მოახსენა ზურაბ: ,,მე მზასა-ვარ სამსახურად, უშალა ბატონია-შვილმა ,,თავად მაშვრალი ომისა-გან, და მერმე შორა დარჩომისა-გან:“ არ დაიშალა, იარა, რა მიწევის დრო შეიქნა, თურე ერთი ქორმანელი კაცი წასდგომოდა, მოუხდა მოგანებით, შეკაზმული ქარქაშითა, ცხენითა მაღითა, მოიცადა იმა კაცმა, რა მიეახლა შემოუტია, ჭკრა ხმალი მარცხენასა მხარსა, ასწია ფეხსა, თქვენმა მზემა, როგორც კატა ისე ცხენიდამ ჩამოიღო, არა დაჭრილობა ჭქონდა: ეს გვიკვირდა, თუ ისე ჯაბანი კაცი იოა, რას მისდევდა: შეგვექნა გინება და ხრახვა მის კაცისა, შეჯდა ბულუკი ცხენსა მის კაცისასა, ასე ბრძანებდი შავარდენსავით გაფრინდაო, დარჩა ზურაბ მიუწევარი, ვითარცა ცხენი დამშვრალი იოა და აღარა გაუწყობოდა-რა: რა გამოაბრუნდა, თურე კიდევ ჩვენ-გან ოთხნი ბულუკნი წასულ იოა და თხუთმეტი თათარი ცხენ-კეთილნი უკან მისდევდა, თავამან თქვენამან და მზეამან პა- 21
ტრონისა ჩემისამან, რომ ეს ოთხნი გამოაბრუნდებოდნენ ამ თხუთმეტს გამოიქცევდენ, ის ქვეითნი მისდევდენ და ვერა ავნესა-რა: რა ნახა ზურაბ ამ ყოფაში არიან, შემოუტია, ჭკრა ერთსა შუბი და მეორეს-ზე იცა, ორივ წაიქცნენ, ჭკრა მესამესა შუბი, თქვენმა მზემა, გაავლო შიგა და მიწას დააბა იგი კაცი, გატყდა შუბი და გაიკრა ხმალსა, ხელი მიმართა მეოთხესა, არა ავად იოა იგი კაცი, შემოუვარდა ცხენსა ქვეშ, შემოჭკრა ხმალი ზურაბს ავყანდასა, გაუჭრა ავყანდა, ფეხს

ვერა ავნო-რა. გაიხტუნა ცხენი, შეჰმოკრა თავსა ბულუჩისასა და ჩაჰკვეთა კისრამდის, დასცრეს ამ თხუთმეტმა კაცთ-მან თავები და მიართვეს ზურაბს და მიულოცეს გამარჯვება, არად ინდომა: ,,თქვენი იყო, მე მოგეხმარეო:'' იმათვე მისცა, მოვიდა წინაშე მეფისა, იამა ნახვა მისი და გამარჯვება, გარდავხედით ნაომარსა ადგილსა. მაგრამ დამაშვრალი უწყლობითა, მას ადგილსა წყალი არა იყო, შევსხედით ცხენსა იმავე სალამოსა: ხანი სისტანისა ბელადი იყო და ადგილი მისი, გვითხრა: ,,წყარო არის აღაჯსა ორსაო იქ უნდა დავდგეთო: გვიამა და შეგვქონა სიხარული წყაროსა მის-თვის, გვეგონა ქართლის-წყაროს მსგავსი იქნებისო: ვიარეთ აღაჯი ორი და დაეცა ბინდი მივედით ადგილსა მას, სადაცა წყარო გვითხრეს, შევქენით ძებნა წყაროსი, გვიჩვენეს, ვნახეთ, ღმერთმან თქვენს მტერს მისცეს ის წყარო იყო, ასეთი მარილი იდვა ნადინარსა მის წყლისასა, თავ-მან თქვენ-მან კურდღელი მოიკლეთო: წყალი იყო მწარე მარილის-გან, შეგვექმნა ზოგთა სიცილი და ზოგთა მის ხანისა გმობა. მაგრა რა ღონე იყო, დავდექით მას ღამესა იქი და რა გათენდა დავდა მეფე კარავსა შიგან, მოართვეს ნაშოვარი და თავი ბულუჩთა შვიდას
22 სამოცი: იმ ერთის კაცის მეტი არ მოგეხმიათ, უბოძა ნაშოვარი ლაშქართა მისთა:

მოვიდა უარული ჩვენი და გვიანბო ამბავი: ,,უკან კიდევ ჯარი მოდისო:'' თურმი ესენი გაუოფილ-იყვნენ და ნაშოვარი გაეყოთ, ესენი ბულუჩნი იყვნენ და უკან ავღანი დამდგარ-იყვნენ: რა ვსცანით შეგვექმნა სიხარული, ვახსენეთ სახელი ღუთისა, ჰკრეს ქანარასა, შევსხედით, დავა-წუევით რაზმი, მინდორი იყო თვალთ-უწდომელი, შემოვიყარეთ წინა ერთსა უდაბურსა ადგილსა და იმავ მინდორსა შიგა გორა კლდიანი დიდი და გრძელი და გარეშემო მინდორი. ძირსა მას კლდისასა დაუყენეს ნაშოვარი და შემოვადექით გარე, შეგვექმნა სროლა, წინად-გან უმწყრესი: დარჩომილ იყო დღისა სამი სათი, ოდეს დაეწურა მზე გვიბრძანეს ბატრონთა ჩვენთა: ,,ლაღობა ნუ გგონიათო, დავიქვეითეთ, შეუტევდით, ზენარამან ღუთისა-მან, არც ერთი კაცი არ მოგუშრ-ჩომია, ამოვსწყვიტეთ, ავიფორიაქეთ ნაშოვარი მათი, გარდავხედით მოსვენებად. დავყავით მას ღამესა იქი, რა გათენდა მიართვეს თავი ხუთას ორმოცი, აქაცა და იქაცა ააშენებინა თავების მინარა, თითო ოც-ოცი წურთა: ავიყარენით და წავედით, დახუდა ხანი სისტანისა, გვემასპინძლა, რაც ოდენ ბიაბანს გაეწყობოდა. მაგრამ წყალი ჭქონდა: უბოძა მეფე-მან შესამოსი მძიმე და გამოგვესალმა: თურე სისტანი ორისა დღისა სავალი დარჩომილ იყო: ჩვენ წავედით დიდისა სი-ხარულითა, ვიარეთ ბიაბანი, თავ-მან თქვენ-მან, თხუთმეტს დღეს ცხენს ბზე არა ჭქონია, ბია-ბანსა შიგან სიარულმა შეგვაწუხა, თვარამ სასიხარულო დიდი გვქონდა, თავად გამარჯვებისა და მერმე ამიტომ, იმ ალაგების ნახვისა-თვის, ის ალაგები გზათაც არა-ვის გაევლო, არამ-თუ სახ-მრად ვინ წავიდოდა: ვიარეთ თვე ერთი, გაგზავნა მახარობელი ყაენ-თანა და შემოვიქეცით ქა-ლაქსა ქირმანისასა, შეექმნათ სიხარული დიდი და ჯართა მის ქალაქისათა შეექმნათ ჯართა-გან (ლახვა) (1) ფეხითა ნახვისა მეფისა-თვინ, ასხემდენ ქებასა და ღოცვიდენ: ,,კურთხეულ არს

(1) ჭაბრახოვის მოშატებულია ეს სიტყვა,

ღმერთი, თქვენ მაგისთანა კაცნი დაუბადებიხართ და ჩვენთვის გამოგარჩიეთო:“ შეიქრა იმა ქვეყანასა სიმშვიდე და ნაოხართა შენობა, განისვენებდა მეფე ჩვენი სიმხიარულითა დიდითა, 23
მკლიშითა და ღხინითა:

გამოხდა დღენი რაოდენიმე, მოვიდა ხელმწიფედამ წყალობა და დამადლება დიდი და ებოძა თაკი და ჯიკიდა შურასა, ხმალი და ხანჯალი, შემკული თვალითა და მარგალიტითა, ცხენი ოქრო-თა უნაგირითა, თეთრად ორი ათასი თუმანი, ხალათი მძიმე სიამურის ქათიბითა, რაც დარბაი-სელნი იყვნენ თვე თავისთვის ინამი და ხალათი ორმოცდაათი, გვქონდა მორჩმა და მოგლენა, ღხინი და ნადირობა, ბურთაობა და ყაბახთა სროლა: ამავე ქორონიკონს ამათზე გაგვემარჯვა გიორგობისთვის ით:

ვითარცა გამოხდა თთვენი ხუთიღა მოსულიყვნენ ავღანნი, დაერბიათ ბაღდადი: მოგვივიდა ამბავი, ვახსენეთ ღმერთი, ვიარეთ და ჩავედით ბაშს, აღარ ინება მეფემ წაბრძანება, აღარც ქარ-თველნი, ამიტომ რომ ცოტანი იყვნენ: უბრძანა ბაშელსა უსეინ ბეგს, კაცი გამოცდილი და მხნე იყო, ახლო ქირმანის ჯარი, გაეგლოთ ავღანთ გორგი ბიაბანი, მიეწიენ რუდშაის, ასე ამოე-წუვიტათ, მზეთან პატრონისა ჩემისათან, არც ერთი ცოცხალი ვერ მორჩომოდა: გაგზავნა მეფემ გიორგიმ კაცი ხოსრო შაჰსთან მოსულისა და შერიგებისათვის, უბოძა წაგნი და თქვა: „არა გევნოს ჩემგანაო წყალობის მეტიო:“ ესმინა ბრძანება მეფისა, მოვიდა ჯარითა კარგითა, მოუვა შელიქი ბუფულისა, დასდვა პატივი მეფემ მიხოსროს, არა ავი კაცი იყო, მობერთკაცო, შვენიერი, ეტყობოდა ჭაბუკობაში გაზდილობა, შეჰფიცა მეფესა თქვითა მტკიცითა, უბოძა შესამოსი მძიმე და ზარბაბი ხუთი, ცხრა და მსახურთა მათთა თავთავისად, მოვედით ჩვენსა ქალაქსა:

ქორონიკონს კბთ, ებრძანა ყაენსა და დაებარებინა ბატონიშვილი ლევან: წაბრძანდა ქირმა-ნიდამ, რა მივიდა ისპაანს მასვე დღესა ნახა ყაენმა, დახუნძა მხიარულისა პირითა, ჰკითხა ამბავი ძმისა და გამარჯვებისა, მოახსენა რაც ოდენ ხელმწიფეს მოეხსენებოდა, დაჯდა ნადიმად და შექნა სიმხიარულე, უბოძა თავისის ხელით ღვინო და მდივანბეგობა ერანისა და დარჩა სახე-ლბ შაჰ-ყულიხან: გამოხდა მცირედი ხანი, მოახსენა ხელმწიფესა: „შვილი ჩემი შენი ყულიაო, 24
სხვის სპბატონობაში ჰყრის რატომ ითხოვდესო, მიყავ წყალობა და რაც ქართლში საუფლისწულო მქონია, მიბოძეო:“ ისმინა მოხსენება ყაენმა და მისწერეს რაყამი მეფეს ერეკლეს: ისმინა ბრძანება ხელმწიფისა, ახლეს კაცი ბატონიშვილს ვახტანგს, იქავ იმერეთს ხარაგეულს ექნა ქორწილი ჩერქეზის ბატონის ასულს რუსუდანზედა და ესვა ძე ერთი ბაქარ, გარდმოვიდა სურამს, შეექნათ მათ ერთგულთა სიხარული და ორგულთა წუენა: დაჰპატიჟა მეფემ ერეკლემ, იდგა მეფე კო-ჯორზედან. რა ნახა, დასდვა პატივი შვილურად და შეიყვარა მათ და შვილად, უბოძა სპბოძვა-რი მრავალი და ხმალი მურასა შეარტყა წელსა მისსა, ნახევდიან ღხინსა და უკუაჰყრიდიან:

გამოხდა ხანი რაოდენიცა მოავლინა ღმერთმან უშურველი მისი წყალობა, უბოძა ყაენმა შაჰ-

სულთან უსეინ, მეფეს გიორგის ქართლი და ერანის სპასალარობა, ყანდაარის ბეგლარბეგობა, გირიშკი: გაუგზავნა კაცი ქირმანს, უბრძანა ყანდარის გარიგება, იქაც ებრძოდა მირ სამანდარ და აეოხრებინა ყანდარის ქვეყანა და მოეკლა თამაზ სარდალი ომში და გამოქცეულ იყო ხანი ყანდაარის მას-ულ-ხან სარდალი, რომ გაჰქცა ბრძანებასა ხელმწიფისასა, რა გაეწყობოდა: შეგვექნა სიხარული ქართლის შოვნისა-თვის. მაგრამ ყანდაარს წასწულის მოწყენა:

დაიბარეს ქართლიდა-ან მეფე ერეკლე, წაბრძანდა ისპაანიდამ, საქართველოს ნაიბად ბატონი მღივან-ბეგი, ქორონიკონს ტყუა, და დაგდო ძე მისი ქაიხოსრო ნაიბად მღივან-ბეგისა კარსა ხელმწიფისასა: თვით ემაწვილი იყო. მაგრამ ტოდნის იადგარი: თქვენმა მზემა და თავ-მან მისა-მან ასე გაუძღვა ერანის მღივან-ბეგობას, რომე დიდი და მცირე კაკვირვა: შეიქნა ხელმწიფისა კარგი ემა, და სდევდა ბატიფსა უშურველსა:

იარა მღივან-ბეგმა დღენი რაოდენიმე, რა თავრიზს მიბრძანდა, ქართლიდა-ან მოვიდა მეფე ერეკლე, შეიყარნეს ერთად, გარდაეჭედენ ერთმანერთსა, დახვდენ ძმურად, დაბატიჟეს ერთმანერთსა, ნახეს ღხინი სიმხიარულისა, მიართვეს ერთმანერთსა მისართმევი, გაიყარნეს, ჩაბრძანდა მეფე ერეკლე ისპაანს, დახვდა ხელმწიფე მხიარულად, მიაპყრა წყალობა და უბოძა უფლებასობა და ძესა მისსა იმან-უულიხანს, წინათ ერქვა დავით, მისცა კახეთი, მეორესა ძესა მისსა ხარჭას კოსტანტილეს უბოძა ისპაანის ტარუღობა, ამისაც წყალობაები უყო, დაუნიშნა ელი იყო და ნამსახური, რადგან სამკვიდრო კახეთი მიეცა, ქართლს არას სალაშობდა, თავ-თავისი სამკვიდრო და საბატონო ორთავ დარჩათ: აქეთ-გან მიბრძანდა ბატონიშვილი მდივან-ბეგი შაჰ-უული-ხან: რა ჰსცნა ბატონიშვილმა ვახტანგ შეიყარა ქართველთ ჯარი, მიეგება მამასა ტაშირ-ზედა, დადგა იქით მდივან-ბეგი და აქეთ ძე მისი, შეიქნა მისალმება, მივიდიან ერთმანერთსა დარბაისელნი, აკოცეს მუხლსა და თავ-თავის ალაგს დადგიან: რა გათავდა ჯართ სალამი მიბრძანდა ძე მისი, გარდახდა ცხენიდამე, მოეკიდა ყელსა ძისასა, შეიქნა ტირილი, თქვენმა მზემა და თავ-მან ამათ-მან, ასე ბრძანებდით არც სასახავი და არც დღე ამის უკეთესი იქნებისო:

მობრძანდა ქალაქსა ტფილისისასა მკათა-თვის ჯ, მოეგებნენ მოქალაქენი სიხარულითა დიდი-თა, შექნეს სიხარული დიდი და გარიგება ქართლისა, როგორცა თვით ბირველად ყოფილ-იყო: გამოხდა ხანი მცირედი და მოუვიდა ქირმანიდამ მეფის გიორგის ამბავი ძმასა და დაებარებინა ქართველთ ჯარი, შეყარა ქართლის დარბაისლის შვილები და უთავა უთელანის-შვილი ვახუშტი, გაგზავნა ჯარი ათასამდე ენკენის-თვის ი. ჩავიდა ჯარი ქირმანს, მოაგება მეფე-მ გიორგი-მ ფინც ვინ ქართველნი დარჩომილ-იყო, ქნა შეკრება თალარსა ქირმანისასა, ნახა ღხინი და გასცა საბოძვარი მრავალი:

გამოხდა თთვენი ათიღა და ქორონიკონს ტყუბ ახლო მდივანბეგმა ძმასა მისსა მეფეს გიორგის ფეშქაში, გაგზავნა ჩხეიძე სეხნია, ვითარც ბევრს გარჯილი იყო და თან მოყოლილი, იტოდ

ამბავი მის ქვეყანისა, წავიდა აპრილის კგ. ამა მისვლაზე დახუდა ტკბილად და მისად ულირსად მეფე: ამაგე ქორონიკონსა, მაისა ბ, წაბძანდა მეფე გიორგი ქირმანიდამ ყანდაარს, გავებით ბიანბანსა გორგისასა. მაგრამ სიცხის ამბავი რის შესადარებელი მოგახსენო, ან გაძლება ქართველთა მზემან ღუთისამან და თავ-ისა პატრონისა ჩემისა-მან, ზარბაზანი იდგა სეფანს, წინა ტყვია გაატეხეს და დასდვეს ზარბაზანსა ზედა და ორ საათს შუა-დღეს უკან ტყვია დაადნო: თვით მეფე 26
იჯდა სეფანსა შიგან და შიგან იდგა ალაჩუხი საიისა, ედგა გვერდს საწერელი, მიახლო ხელი და ამოიღო მაკრატელი, ასე გაცხელებულ-იყო, თავ-მან მისმან, ხელი ვეღარ გაუყარა ქაღალდის წასაჭრელად: ამა სიცხისა გაძლებასა მეფისა-გან, ზენარ-მან ღუთისა-მან და მზე-მან მისა-მან, ამას ბრძანებდი იმის სილომე კაცი, რაც ფერა-მან შეაწუხოს: იყო წესი მისი რომ სამწუხარო საქმე იყვის, მაშინ უფრო გამხიარულდის, ჩემ-გან ქება არ გაეწყობოდა, რადგან ქება მიუწდომელი იყო. მაგრამ მე ასე ვჭვრეტე დედათა ნაშობი მკაცი ამის არა იყოს ქვეყანასა ზედან: ჩაბძანდა ყანდაარს თიბათვის კდ, მოეგება კარი ყანდაარისა და მასულხან, შეექსათ სიხარული დიდი ამის-თვის. როცა ქირმანის ქვეყანა მოარჩინა მტერთა ხელთაგანა, ღუთით ისე ჩვენ გვიშველისო: მიბრძანდა ციხესა ყანდაარისასა, ციხე იყო მაღალი და ძირს გალავანი სამი ეკლო, კარი ჭქონდა ოთხს კუთხესა შიგან, ქალაქი, სასახლე და ბაღები შეენიერი, ჩანგიყალა მაღალსა კლდესა ზედან აშენილი, ციხისა ქება და სიმაგრე თუ არ ნახვით, თვარა დაუჯერებელი. ერთის მხრისა-კენ წინ ხანდაკი, ზურგით კარძო სულ მაინდორი, კლდე გრძელი და სიგრძე აღაკი ერთი, სიმრგუნელე, ადგილი კარგი, გარეშემო სანადირო და უკუსაყარი. მაგრამ ქალაქი ცხელი, საღამო ყამს ასეთი ქარი მოვიდის ცხელი, რომ პირს ვერ შეაქცევდენ, ეს მინახავს აქაურის სიცხისა-გან კვერცხი სპილენძის თეფშ-ზე გათქვეფილი და დასხმული მზისა-გან შემწვარ-იყოს და ციხის სალს კლდე-ზე ბური მიეკრას და გამაცხვარ იყოს, სხვა ქება რა მოგახსენებათ: ამაშია-გან გაარიგა ყანდაარის მამული, ვინც ურჩი იყვენ დაიმორა. და ერთ-გულს წუალობა შეუვის:

გამოხდა წელნი ერთიღა, დაიბარა უაენმა ქართლიდა-მე მდივანბეგი შაჰყულიხან და წარბძანდა, ძე მისი იესე თან-წაიყვანა, ძე ბატონი-შვილი ვახტანგ გამეგებლად სქართველოსად დაადგინა: რა ჩავიდა უაენ-თან იამა ნახვა მისი და ძისა მისისა, მოეწონა სიმხნე და სიმშვენიერე მისი, გამოხდა მცირედი ხანი და ხელმწიფე-მა გაუგზავნა ბიძას მეფეს გიორგის ბატონი-შვილი იესე, 27
რა მიაბარა ყანდაარს, მოეგება ქართველთ და ყიზილბაშთ კარი, დიდისა დიდებითა. შეიყვანა, დახუდა მამა-შვილურად: რა ნახა გარდაეხვია, თავ-მან თქვენმა ერთი სასიამოვნო მისა-თანა არ იქნებოდა, ქნა მეკლიში და ნახა ღრინი, უბოძა სახბაძვარი მრავალი, იყო ამ განცხრომასა და სიხარულსა შიგან, სამართლობდის, განისვენებდის, ყოველსა შაფათსა ქნის მეკლიში ქართველთა, სამშაბათს თათრისა, სხვას დღეებსა გავიდის სანადირად, შეექცეოდის, საითკენაც ურჩნი იყო გაუსვდის კარსა და უვის ყათლამი, ზოგი კლდესა გარდაყარის, ზოგი ტოტახალი დამარხის,

ზოგთ კბილები დააძრის და თავზე დარჭვის: შეშინდა ყანდაარის ქვეყანა და შეიქნა უშენოჲ შენება:

დღესა ერთსა მოვიდა მირსამანდარისაგან ფეშქაში და ხვეწნა: ,,რადგან ღმერთს შენოვეს ძლევა მოუცია და სახელოვანი ხელმწიფე ამ ქვეყანას გამოჩენილხარ, მიყავ წყალობა და სახგა შენი მაღირსე, რაც ოდენ შენსტოდვარი მაგ ქვეყანას მიქნია, შემინდევ, მოგართვა ხარკი, რაც ოდენი დამკლებია:'' შეიწყნარა პატრონმა ჩვენმან, მოვიდა ჯარითა სრულითა სამანდარხან და ბიძაშვილი მისი ქალახან, კარგსანახავი, მხნე ვაჟკაცი, მოართვეს მოსართმევი აურაცხელი, ნახა მეფემან, დასდვა პატივი, უბოძა საბოძვარი მრავალი, შემოსა მძიმითა შესამოსლითა, დაჭუო თვე ერთი, უბოძა დასტური და საბოძვარი, მსახურებდა როგორც უმანი მისნი:

გამოხდა ხანი, იუო ქვეყანა ავღანთა უკუმდგარი, არა ინებეს სამსახური მეფისა, გაუსია ძმისწული თვისი იესე და ახლო ქართველთ ჯარი, მიუხდენ ორად, ქვეით თათრის ჯარი და ზეით ქართველნი, შეიქნა ომი ფიცხელი, თქვენმა მზემა და თავმა მისმა, იმ დღეს ბატონიშვილი იესე გუანახათ ამას ბრძანებდი, კეთა შვილი ამისათანა რა ინახებოდა, გაიმარჯვეს, ამოსწყვიტეს, ცათა ღმერთი შეარისხეს, გამობრუნდნენ გამარჯვებულნი: რა ბიძამ იხილა შექნა სიამოვნე უსაზომო, უუო მეკლიში, შარტყა წელთა ხმალი მურასა და დამოსა დიდნი და მცირენი
28 ვინცაჲ იახლა, მისცა ვექილობა ძმისწულსა მისსა: იუო სულთანი ყანდაარისა მირვეისი, გაუსია სულთანსა ასპარისასა, გაემარჯვა და მოიყვანა მხარშეკრული: იამა მეფეს და უბოძა საბოძვარი და შემოსა სამოსლითა კარგითა: გამოხდა ხანი და შექნა ამაჲ სულთანმა უარშიობა, გაგზავნა ჩაფრად ყაენთანა და მისწერა სხვის ჩაფრით არზა და მოახსენა. ,,ესე სულთანი უარშიობს, უნდა არევა ამა ქვეყანისა, ნუღარ გამოუშვებთ, თვარამ ერთს რასმე მოახდენს:'' შეინახა ყაენმა:

ქორონიკონს ტჟე, ფებერვალს დ, გაისტუმრა ჩხეიძე სეხნია, ფეშქაშის მაგიერი ახლო ძმასა მისსა მდივანბეგს შაჰყულიხანს თუთრად თუმანი ათასი, თვრჩას გარეითად, ძმისწულსა, საქართველოს გამგებელს ორი ყათარი აქლემი, აგიდებული, მოფენილობა და თვრჩა, თოფი, ოქროსა ზარნიშანით შემკული, ოქროსა იარაღითა, საპირისწამლე მურასა, სეხნიას უბოძა საბოძვარი მრავალი და ქართლის მოლარეთუხუცობა: მას ყამსა მოვიდა ყაენი მაშათს თანახლდა მდივანბეგი და ძე მისი ქაიხოსრო და მიართვა მისართმევი, მეფის გიორგის გამონაგზავნი ჩხეიძემა:

ამაჲ ქორონიკონს, თიბათვის თ, მოვიდა მაშათს ისპაანიდამ ჩაფარი, ისპაანის ხალხის უკუდგომა და შიმშილით შეწუხება, ხელმწიფის ალაყაფის კარი ქვით ჩაქოლვა, მონდომა მათგან ყაენის ძმის მოყვანა: რა ეს ამბავი მოვიდა შექნეს ჯმუნვა და მისცეს ბატონიშვილს ნაიბობა ყაენისა და ტარუღობა და ნასადი, გაისტუმრეს, ჩაფრად თანწაიყვანა სეხნია, ვიარეთ ორმოცისა დღისა სავალი თორმეტს დღეს, მივედით რა შევიდა ქალაქსა შინა, შეიქნა სიხარული დიდი. რა სცნეს მისწულა ქაიხოსროსი წინათ ამისად კიდეც ბევრი ნასადი ექნა და დაეცათ შიში დიდი შეი-

ყარა ქალაქი და მოეგებნენ წინა და ლოცვიდენ შიმშილის მორჩენისათვის: გამოსულიყო დღისა ორი საათი დარეკეს თოჩხის შეკიდა, თავიანთ თქვენიანს, შუადღე გარდიყარა, ძლივ ალაყაფის კართა ზედა მივაწიეთ, განა სიშორით. მაგრამ ჯარისა სიმრავლისაგან ადგილს ვერ 29
ვშოობდით, წაიკითხეს რაყამი კარსა ხელმწიფისასა, ჩვიდა სადგომსა, შეკდა მეორესა დღესა ცხენსა და ქნა ნასადი უცხო და საკვირველი: ზოგი დახივა მუცელზედა, ზოგი ყორით მიაბა დარაბასა, ზოგი დასწვდა ნალიურსმითა, თქვენმა მზემა, მეორეს დღეს გენახათ ქუჩა-ქუჩა ხვარბლით აივსო და აღებინა ღამით ყაისარა, თხუთმეტს ღამეს სულ ბაზარი ღია იყო, რომ მცველი კაცი არ უდგათ, იყო ჩირახოვანი, იარებოდა სარდასტასა შიგან ქვეითად მალვით, არა თუ ვინმე დაეშახა რამე, შეიქნა ისპანში სიმშვიდე და იეფობა, ახლო ყანს ჩაფარი და დაშვიდება ქალაქისა. ებოძა შესამოსი მძიმე და მადრიელობა: გამოხდა თოვენი შეიდნი, მაშათიდამ გაეგზავნა მეფეს გიორგისათვის ყანს სალთი და მირეესის საშუამავლო წიგნი: „შეირიგეთ და მიიჩნივე მის მართებულადო:„ წამოვიდა მაშათიდამ ყანა, რა მიახლოვდა ისპანს, მოეგება ბატონიშვილი ქაიხოსრო დიდითა ჯარითა, იამა ხელმწიფეს ნახვა მისი და გარიგება ტახტისა მისისა, უბოძა შესამოსი მძიმე, თუმანი ათასი, იყო მშვიდობა და მორჩმა-მოვლენა: ამა ხანთა შინა ქართლიდამ შემოსძღეოდა ბატონიშვილი, კათალიკოზი დომენტი, დაიბარა, ჩამოვიდა, დახვდა უშურველითა წყალობითა, უბოძა საბოძვარი და კახეთის შინა, რაც ძველადგან მამულები ჰქონიყო:

ამა დროთა შინა განაგებდა გამგებელი საქართველოსი, ზნე სრული და მხნე ძლიერი, ჯანიკაცისად თქმული. მაგრამ მეფედ წოდებული, ბატონიშვილი ვახტანგ, იყო განსვენებასა და სიზარულსა შიგა და განაგო საქმე საქართველოსი, განაჩინა წიგნი. სამართლისა, ოთხშაბათსა და პარასკევსა დაჯდის სამდივნოსა სახლსა, განაგებდა სამართალსა მცირეთა და დიდებულთათანა, ქვირესსა და სამშაბათსა განაგებდა მეკლიასა, ნახევდის ლხინსა, განცემდის უშურველსა საბოძვარსა და რიცა სამართლისა და ლხინისაგან მოიცალის, ინადირის და გავიდის მოედანსა, 30
ბურთის და ესროდეს უაბახთა. იყო ამა განცხრომასა შიგან, თვით ქრისტიანე იყო და ქრისტეს სარწმუნოებაზე აღზრდილი, ინება საქართველოს სარწმუნოებაზე განძლიერება, აღაშენა ქალაქს სიონისა გუმბათი და სამხრო და შეამკო ოვალითურთ საპატიოსნითა, განაპატიოსნა ცხოველსმოფელი სვეტი და დაასვენა კარსა სვეტისასა ხატი პატიოსანი, შემკული ოვალითურთ საპატიოსნითა, შემოავლო სვეტსა ფარდა მძიმისა ზარბაბისა, გამოუცვალა განკელსა ზეით სვეტები, თლილისა ქვისა აღაშენა ურბნის სამრეკლო და გალავანი, განაპატიოსნა შიგნით გარემდი, მოიყვანა ვლახეთის ხელმწიფემან მესტამბე და გამოიღო სტამბა, განამრავლა სალმრთო წერილი, განიღო რუ ნახიდურითაგან, ვიდრე ეისუალამდის, აღაშენა ხუნანი, სოფლები უშენსა ადგილებსა და განიღო რუ ნაგებიდამ ბოლოსა ყარაიისასა და აღაშენა სოფლები და აღაშენა ქალაქსა სახლი პატიოსანი მიქურიტნისა და ოქროსა ვარაყითა შეთხზნული, მზეამან ამის-მან, ამის უშენიერესი სახლი არც ერანს შიგან მინახავს, აღაშენა ქართლი, იქმნა მოსვენება და სიმხიარულე:

*

დღესა ერთსა ინება ნადირობა მთისა და წაბძანდა ორიალეთსა და შანბიანსა მთასა, გითაცა არას ხელმწიფისაგან არ ნადირებულ იყო. ამ რიგათ და დაიბარა ქართველთა-დარბაისელნი და შემოადგენ კეცხტსა და ინადირა სარბევითა და შეიქნა ირემთა მოდენა, იყო სარბევი ძნელი და ქვიანი, მოვიდა ხარი ერთი და გარდაიხტუნა მართალსა მსარესა გამგებელთანმან საქართველოსაჲმან, ვითაცა სირი იყო, ეგრე მოკლა. ეგრეთვე დარბაისელთა ამოსწუვიტეს: დაჯდა ნადიმად, რაც ოდენი ჰატრონსა ჩვენსა მოართვეს, იყო სამოციათ-ოდენი: მეორესა დღესა შემოვადექით შანბიანსა შემოარტყა იმგრგუნლივ კელგა, დადგნენ სახუნდართა შინა და გაუკრეს არყასლისა ხევი და მოვიდა ნადირი უანგარიშო, შეიქნა სროლა, თქვენმა მზემა, ამას ბძანებდით ერთს ომში ამდენი
31 სროლა არ ეგებისო, ამოსწუვიტეს, დაბალთეს, თვით ჰატრონმა ჩვენმა თოთვით სამი მოკლა, შეგვექნა სიხარული დიდი, დაჯდა ნადიმსა ზედან, მოართვეს მას დღესა ირემი ასი-სამოცი და სხვას ნადირს ვინ დასთვლიდა, ნახა ღხინი და გატენა უშურველი და ჩამობძანდა თავსა ახალ-ქალაქისასა და ბრძანა დასაგულა ქციისა და მოახსენეს ყოველთა: „თავ-მან თქვენ-მან, არას ოდეს არ ქნილა და ან ვინ ჩავა ამა კლდესა შიგან:“ კლდე იყო ძნელი და მას კლდესა ქვეშე მორევი დიდი. ახსენა ღმერთი და სახელი ქრისტესი, დადგეს კარავი თავსა კლდისასა, დაჯდა ნადიმად, ჩაუშვეს კირი, იახლა დარბაისელნი, შეიქნა ჭერა ორგულისა, ზენარშა ღუთისამან და მხეცმან ჰატრონისა ჩემისა-მან, ერთი დღე უგუ-ურისა ამას ვერა სჭობდა, იწერდენ და მოქონდათ გაუწუვეტლად, შეექნა სიმხიარულე, გატენა უშურველი, მოვიდა წინაშე ორასგული ორას-სამოცი, თვინიერ ვინც სხვათ მჭერელთ წაეღო, იმას გარდა, იტყოდიან ოთხასი დაიწერესო: შეგვექნა სიხარული ამა შექცევისა-თვის, ერთი ამის-თვის, რასაც საქმეს ძნელსა ბძანებდის ადვილად იქნებოდის: ჩამობძანდა ქალაქსა ტფილისისასა, დაჯდა ნადიმად სახლსა ჰატიოსანსა, შემოისხა თავადნი, მზეს-მან ღუთისამან და თავ-მან მისა-მან, ასე გასცა სახოჭარი არც მჯდომი და არც მდგომი უბოძვარი არ გაუშვია, თვინიერ ერთის კაცის მეტი:

გამოხდა ხანი მცირედი, შეიყარა ქართველთ ჯარი, გარდუხდა დვალეთს, გაემარჯვა, დასწვა და დაქცია ციხე ოდა-ათი ძირითურთ, დაიმონა ზემო ნარიდამ ქვემო კულარომდის, დასდვა ბეგარა და მსახურებდენ:

ქორონიკონს ტყვე, ყანდაარიდამ გამოისტუმრა მეფე-მ გიორგი-მ ძმის-წული თვისი იესე, მისცა ნაიბობა ქირმანისა და ძმის-წული მისი, ძე ლუარსაბისა ხარჭა, ჩაიყვანა ყანდაარს:

ქორონიკონს ტყუზ, აპრილის კა, უღალატა მეფეს გიორგის ყანდაარის სულთანმა მირვეისმა, რადგან გალაშქრებულ-იყო მეფე გიორგი ყანდაარიდამე ორს მანძილზე და ძმის-წული ალექსანდრე
32 და ქართველთ ჯარი გაუსია უგუ-მდგარსა ავღანსა. ჯარი აღარ ახლდა, მოუხდა განთიადსა, დაესხა თავსა. რა ჰსცნა მეფე-მან, ედგა ქარქაში სარჩისა გვერდსა მისსა, გაიკრა ხელი, თავ-მან მის-მან, სანამდის ისარი ჰქონდა არც ერთი არ დაუტენია, რა ისარი დელია, გაიკრა ხმალს ხელი, როგორც დევი, ისე იბრძოდა, ჰკრეს თოთო ამა მორჭმა დიდების ჰარტონსა და მოკლეს, ვინცა-ვინ

ქართველნი დარჩომიდ იყო ამოსწუვიტეს, შევიდა ციხესა უანდარიასსა, აიფორაქეს საქონელი, რაც ქართველი იყო ციხეს შიგან ამოსწუვიტეს: მიუვიდათ ამბავი ალექსანდრეს და ქართველთა, იქ თურე იმათ გამარჯვებოდათ, შექნეს თავსა ცემა და წამოვიდნენ, რა უანდაარს მოვიდნენ, შეუქნათ ომი ფიცხელი, გამოეგზავნა მირვეის კაცი ალექსანდრესა-თვის და ფიცი საშინელი: „წაიყვანე მეფის ქულფათიო:“ შევიდა ციხეში, მოსცეს ვინცა-ვინ იყვნეს, საქონელს გარდა: ამაშიგან გამოეცალნეს ქართველნი, დაუწყეს უკან დევნა და ომი ფიცხელი, თავ-მან თქვენ-მან, თორმეტა ჯერ ქართველთ გაემარჯვა, მოკლეს იმათი ჯარი ორი-ათასი და შეწევნითა ღუთისათა, ამათ არა რა ევნოთ, იარეს და შევიდნენ ციხესა გირიშკისასა:

მოუვიდა ამბავი გამგებელსა საქართველოსასა ვახტანგს, მას ჟამსა შინა იდგა კოკორსა, ჩავიდა ქალაქსა, განაგო გამჟღავნებისა საქმე, დაჯდა სამეკლიშოსა სახლსა და აივსო დარბაისლითა, გარეთ მოედანი მოქალაქითა, შემოვიდნენ ეფისკოპოზნი, მიუჩოქეს, ჰკადრეს მეფესა სიგუშდილი: შეიქნა თავსა ცემა, აქ ამათ-გან და გარეთ ჯართა-გან, განაგო რიგი, დაჯდა იმავე სახლსა ჭირის-უფლად, დადგეს კარვი ფილაქანსა ზედან, დაფინეს თავსა კარვისასა სუზანი და დორი, მიაფარეს დორსა ბაყალბანდი სიასამური, დაუსხდენ იქით აქეთ დიდრონი გაცნი, თუ მცირედნი, სამღვდელონი, გაშალეს ნიშანი, დაფინეს ქვეშაგებნი, ქეშიგ-ხასაში იდგნიან თითო-თითო დარბაისელნი, იტირიან მცხედარი და მიტირიან ჭირის-უფალთა, მზემან ღუთისამან. არა მწუხარება ამას არ შეედარებოდა, ორმოც დღემდი ტირილი გაუწყვეტელი:

მეორმოცესა დღესა ისპასს დამარცხებულ-იყო მდივან-ბეგი ლევან, ამავ ქორონიკონს, მკათა-თვის იგ, მოვიდა ამბავი და შეექსათ მგლოვარობა, ებოძა უანს ბატონის-შვილის ქაიხოსროსა-თვინ ქართლი, ერისთავ სპასალარობა, თავრიზი და ბარდა: მოვიდა ხელმწიფისა-გან ხალათი და 33
ისევ ნაიბობა. დაებარებინა ხოსროხანს ქართველნი ჯარი და შეყარა ბატონის-შვილმა ვახტანგ ჯარი, უთავა მუხრანის ბატონი ბაბუა, და თითო სახლის დარბაისლის შვილები, ჩავიდნენ მაშათსა, იქიდამ მოაბრძანდა მეფე ხოსრო, მისცეს ბატონის-შვილს იასეს ქირმანის ბეგლარ-ბეგობა, დაარქვეს ალიყულიხან, რომელთამს ძესა ლევანისასა ხარჯას მისცეს ისპასანის ტარუღობა: იარა მეფე-მ ხოსრო და ჩავიდა უანდაარს, ახლდა ქირმანთ ჯარითა ალიყული-ხან და ალექსანდრე, მივიდა ციხესა უანდაარისასა, შემოება მირვეისი, გაემარჯვა მეფესა, ამოსწუვიტეს მრავალი:

ქორონიკონს ტყჳ, გაიქცა მირვეისი და შევიდა ციხეში, გამოუვიდა ციხიდამ მირვეისი, დაესხა მეფეს ხოსროს თავს. მაგრამ ადრე შეუტყვეს და დაემზადნენ, შექნეს ომი ძლიერი, მოუკლეს მირვეის ძმა და ძმის-წული, ამოსწუვიტეს, გაიმარჯვეს ქართველთა, მირვეის გაიქცა:

ქორონიკონს ტყთ, ენკენის-თვის ჳზ, დაუმარცხდა ბატონი-შვილს ალექსანდრეს, მეწინავედ იდგა, სანამდი აქედამ ჯარი მიესწრებოდა, მოკლეს ბატონი-შვილი ალექსანდრე, ჩხეიძე, თეიმურაზ, თარხანი და ზოგნი სხვა ვინმე თათარნი: გამოხდა მცირედი დღენი, გამოვიდა ციხიდამ მირვეისი ჯარითა სრულითა, აქეთ სპასალარი, შეიქნა ომი ფიცხელი, თავ-მან თქვენ-მან, ნახავთა-

თვის სასწარო იყო, გამოექცა თათარის ჯარი მეფესა, დარჩნენ ზოგნი ვინმე ქართველნი: მოახსენა ცალქალამიძემ იასეს: ,,ხელმწიფეო, გაგვეცალა ჯარი და აღარცა ჩანს ძმა თქვენი, ნუ მოიკლავ თავსა,'' უბრძანა მეფემ: ,,ჩემისა სიცოცხლისათვის არა მოვაყოვნო თავი, არცა გვარი ჩემი:'' მიექუსლა ცხენი, შეერია შიგა, ვითარცა ქორი კაკაბსა გუნდისასა, ჩამოაგდო შუბითა ორი კაცი, დახშვლა ნათხარი რუ, წაექცა ცხენი. რა ჰსცნეს ცხენის-წაქცევა წამოეხვივნენ, დაჩეხეს ხმლითა, ცალქალამიძე იესე წინ მოუკლეს, გამოიქცა ჯარი და ძმა მეფისა ალიყულიხან,
34 მოვიდნენ ფარასა, ანბობეს ყაენსა, შეექნათ შეწირვება დიდი, დაიბარეს ალიყულიხან: რა მივიდა უბოძა ყაენმა თოფჩიბაშობა, ვინცა-ვინ ქართველი დარჩომილიყო ჩსეიძე, ურბნელი ფარას მამკვდარ იყო, სხვათ მისცეს მემანდარი და ხარკი:

მოვიდა ამბავი საქართველოს გამგებელთა ვახტანგისათვის ებოძა ყაენსა ხალათი და სამძიმარი, შექრეს შეწირვება და გლოვა, ამავ ქორონიკონს ქრისტიშობისათვის კდ: მას ყამსა შინა იდგა გორსა, წამობძანდა, მობძანდა ქალაქს, გაგზავნა ყაენთან ჩათარი და ახლო არსა შეძლევისა: ,,რადგან შენს სამსახურზე ამოვსწუდი, გიახლო და მოვიცამოვიკლა თავი ჩემი შენთვის:'' რა მოისმინა ხელმწიფემ, იამა სიხარულითა დიდითა, ებოძა რაყამი წყალობისა და მემანდარი:

ქორონიკონს უ, თებერვალს გ, წაბძანდა აბრილს კბ დიდითა პატივითა და ხარკითა, იახლა ქართველნი დარბაისელნი, მცირედი და დიდი იყო სამასი კაცი, რა ჩავედით ისპაანს დახვდა ხელმწიფე მხიარულად. მეორესა დღესა უყო მეკლიში დაკვდა ნადიმად, სვეს ზუთსა სათსა, უბოძა თასი მურასა, წამოვედით მხიარულად, შეგვექნა სიმხიარულე, ვიყავით განსვენებასა და ლხინს შიგან: გამოხდა დღენი რაოდენიმე და დაიძახა ღამესა ერთსა ხელმწიფემან, იკვდა თასარსა შვენიერსა დახშვლა ხელმწიფე მხიარულისა ბირითა, უბრძანა წყალობისა სიტყვები, დაალევინა აზარფეშა დიდი, თქვენმა მზემა, ჩავიდოდა ღვინო ლიტრა ერთი, შესვა უტუფვრათ. უბრძანა ყმათა მისთა შეყვანა, იყო ავალიშვილი ზაზა, მოლარეთ-ხუცესი სეხნია, ციცი-შვილი ბაგრატ, მდივანი გიორგი, ასვა ღვინო და უბოძა ოთხასი თუმანი, წამოვედით მხიარულად: გამოხდა ხანი და შემოუკვეთეს თათრობა და ქართლის მიცემა, არა უგულებელს-ჰყო რჯულისა მისისა დაგდება, გაათხსირეს ბატონიშვილი ვახტანგ ქორონიკონს უბ, მარტს ი, მისცეს ძმასა მისსა ალიყულიხანს ქართლის ბატონობა და ბატონიშვილი ვახტანგ გაგზავნეს ქირმანსა. უგუ-უარეს ქართველნი, ასლეს მეფეს იესეს:

რა მივიდა ამბავი საქართველოსა, ჯანიშინად დააგდო ძმა თვისი ბატონიშვილი სვიმონ და
35 აღარ ინება ქართლში დადგომა დედოფალთან რუსუდან, თან გაიტანა ძე მისი ბაქარ და გიორგი. მოვიდა ქართლში მეფე იესე, ოკდომბრის გ, მიეგება ძმა სვიმონ და ქართველნი გატეხილსა ხიდს გაღმა, შეექნა მისალმება, როგორც წინათ ყოფილიყო, გარდახვივნენ ძმები ერთმანერთისა, შექნეს ლხინი და უბეური, გატეხა სახიდური, დამოსა ქართველთ დარბაისელნი, შექნა ლხინი და

განსვენება: გამოხდა ხანი რადენამე, შეირთო ასული ყაფლანის-შვილის ერასტისა მარიამ, ესვა ძე ამასთან გიორგი: გამოხდა ხანი, ქორონიკონს უგ, მეფეს იესეს წინათ ნათხოვნი იყო მეფის ერეკლეს ასული ბეგუმ, გაშვება მისი არ ეგებოდა, წაბძანდა მარტყოფს, ქნა ქორწილი, მოიყვანა ქალაქსა თვისსა, შეიქნა ქორწილი, სიმხიარულე, გამომჭვენება დიდი, რვას დღეს და დამეს ჩირახუანი, ბურთაობა და ფარჩათა ხვევა, დედოფალ-იქნა ელენე. იყო განსვენებასა და სიხარულსა შიგან:

ამავე ქორონიკონს დაუმარცხდა კახთ ლეკთაგან, ამოსწყვიტეს კახნი. მას ჟამსა ბატონობდა კახეთს მეფის ერეკლეს ძე დავით, სპარსთა ენითა ითანუელ-ხანი: მიაშველა მეფემ იესემ ქართველთ ჯარი და სარდალი ლუარსაბ, შეიბნეს ლეკნი და ქართველნი წინა მინდორსა, დაუმარცხდა ქართველთა, მოვიდნენ დამარცხებულნი:

ქორონიკონს უდ, თიბა-თვის ა, მოიყვანეს ქირმანიდამ ბატონი-შვილი ჯახტანგ, გაათთრეს, მისცა ყაენმა ხატივი და უშურველი წყალობა, გაათთრეს და დარქვეს უსეინ ყული-ხან, უბოძა ქართლი, ერანის სპასალარობა, თავრიზი და ბარდა. გამოეგზავნათ ქართლში რაჟამი და ბრძანება. ბატონის-შვილისა-თვის ბაქარაისა-თვის ნაიბობა ქართლისა: რა ჰსცნა მეფემ იესემ, მას ჟამსა იდგა კოკორსა, აიარა და მივიდა მცხეთას, გარდმოვიდა რაჭიდა-მ ბატონი-შვილი ბაქარ, ენგენის-თვის იზ: რა ჰსცნა მეფემ იესემ ძმის-წულისა მისისა მოსვლა, აიარა და გავიდა კახეთი (1). მოვიდა ძე მეფისა მცხეთას: ამავე თვესა გარდმობძანდა რაჭიდა-მ დედოფალი რუსუდან, შექნეს მხიარულება, გამოხდა დღენი მცირედი და მოვიდა ყაენისა-გან ბძანება და ყული, გაათხსირეს მეფე იესე კახეთსა, აუწერეს სექონელი, მოიყვანეს ქალაქსა ტფილისისასა, დაყენეს 36
შიგსით ერთს სახლში მეფე იესე და დედოფალი ელენე და ამსახურეს ერთი მხევალი: ქორონიკონს უე, მოუვიდა შაჰ-სულთან უსეინისა-გან ბატონი-შვილს ბაქარს ხალათი და ორი ლომი, ერთი გეშხი იყო, კოკორსა ზედან, მკათა-თვის ე, კვდა თალარსა შიგან, ახლდნენ ქართველნი: რა მოიყვანეს სხვათა უკითხავთ ჩამოეგება წინა ლომებსა, შესტაცა ყია და აკოცა შუბლსა ლომისასა, გაგვიკვირდა საკვირველობითა, თავად მინდობა ლომისა, მერმე ემაწვილისა-გან ამისი გაბედვა, დაკვდა ნადიმად, შექნა ლხინი და გატემა უშურველი:

ქორონიკონს უე, მარიამობის-თვის ა, მოუვიდა ყაენისა-გან ბატონი-შვილსა ბაქარს საქართველოს ბატონობა, თაჯი, თომარი, ხმალი მურასა, ხანჯალი მურასა, მარგალიტითა და თუღით შემკული, საბუხარი, სურა და თასი ოქროსი, ყალიონი მურასა ოქროთ შეკაზმული, ცხენი ბედაური, სახელით სპარსთა ენითა შაჰნაოზ წოდებული-ექმნა, უსუნათოთ რაკულსა მათსა მიჰყვა უნებლიეთ: ამავ ქორონიკონს, ენგენის-თვის კე, თავრიზს მოვიდა მეფე ჯახტანგ და ყაენი მოვიდა უკუმინს: ქორონიკონს უვ, დაიბარა ყაენმა მეფე ჯახტანგ, ჩაბძანდა უკუმინს: გამოხდა

(1) კახეთ წაუდა. დ, ნ.

მცირედი ხანი და მისცეს ქართლის ბატონობა, დაუდვა სპასალარობა, მისცეს ძმასა მეფისასა როსტომს უფლარალსობა და ქორმანი. ამავ ყაზმინს ჩამოვიდა ქსნის ერისთავის-შვილი შანშე ყაენ-თანა, ვითაცა მეფეს ბაქარს შემოსწყრომოდა, ტოტა რამ სამდურავი გამორეოდათ, იწყინა მეფე-მ ვახტანგ და მოახსენა ყაენს, გაუწურეს და მოსტეს, ვითაც ბიძა-შვილი იყო შანშე და უპატიური არა უყო-რა, გამოატანა მოღარეთ-ხუცესი სეხნის-შვილი, გამოგზავნა ქართლში. რა მიიყვანა, ქალაქსა დაუყენეს ერთს სახლში და შეინახეს მცველთა, რათა არა სად წასულა ჰყოს:

ქორონიკონს უპზ, აგვისტოს ზ, წამობძანდა ყაზმინიდა-მ მეფე ვახტანგ, მობძანდა აიდარ-ბეგსა სამზღუარსა ღორესასა, აქედმ მიეგება ძე თვისი მეფე ბაქარ ჯარითა ქართველითა, იქით დადგა მეფე, აქეთ ძე მისი, მიესალამნეს წინათ სახარათაშვილობს დროშა, სარდალი ლუარსაბ, 37 მეორე დროშა სამილახვარობსი, გიორგი და ზემო-ქართველნი, მესამედ მუხრანის-ბატონი არა-გვისა და ქსნის ერისთავი, მერმე სამღუდლო დასნი, კათალიკოზი, ბატონის-შვილი, ძმა მეფისა, დომენტი და სრულად ეფისკოპოზნი და ბოლოსა ჯამსა ჩამოვიდა ზნე-სრული, მხნე, შვენიერი მეფე ბაქარ, გადესვია მამა, თქვენმა მზე-მან და თავ-მან ამათ-მან, მსახვათა-თვის უამესი აღარა იქნებოდა რა, შექნეს სიხარული და განცხრომა, მობძანდა ქალაქსა ტფილისისასა, შეიქნა სი-ხარული, განცხრომა, დაჯდა სამეფოსა ტახტსა და დაისვა გვერთსა მსათობი, მზეებრ ბრწყინ-ვალე დედოფალი რუსუდან, შექნეს მიღოტვა, აყრიდენ ოქროსა და ვეცხლსა ქვეშისაებრ, იყო სიხარული და განსვენება, განაგო სქემე საქართველოსი, რა-გვარად წინათ თვით განგებულ-ექმნა, განისვენებდა, ღხინობდა, გაიცემებოდა, ისადირის და სამართლობდის:

გამოხდა მცირედი ხანი, ქორონიკონს უპბ, მარტს იე, უღალატა იმერელ-მეფეს გიორგის ჴბაშიძე-მ სვიმონ და მოკლა. მოუვიდა ამბავი მეფეს ვახტანგს, შეექნა წუენა და გლოვა, ვითაცა სიძე იყო და ასული მეფის გიორგისა მემცხედრე იყო როდამ დედოფალი იმერეთისა და ძე მისი ალექსანდრე, მეფის ვახტანგისა-გან გაზდილი და თვით ჰყვანდა ქართლში. რა იქმნა ამბავი ესე გაგზავნა კაცი მეფე-მ ფაშას ასალ-ტიხისასა, ისუ ფაშა-თანა და შეუთვალა მართებული სიტყვანი და მიცემა იმერეთისა ალექსანდრესა-თვის, და დაიბარეს ალექსანდრე, მოუმართა ხელი მეფე-მან და უბოძა სახოძვარი მრავალი, შეიყარა ფაშა-მ ჯარი და ჩავიდა იმერეთს, დასვა მეფედ იმერეთისად ალექსანდრე და შეირთო ქალი დადიანის ბეჟანისა:

ქორონიკონს უთ, ამა ჟამსა იდგა ყენჩი შაჰ-სულთან უსეინ თეირანსა და შეაჩნდა ყენჩის ღალატი ეთიმადოვლეს ფათალი ხანს: ესე იყო გვარად ლეკი, შამხლისა სახლის კაცთა-გან, მაგრამ ხელმწიფისა-გან გაზდილი დიდისა პატივითა, უნდოდა თვით გახელმწიფება. მაგრამ ბძა-ნებითა ღუთისათა და მოევლინა რისხვა მისი და დაიკარგა და დასთხარა თვალები და იავარ-ჰყო 38 ქონება მისი: მოუვიდა მეფეს ვახტანგს წუალობა უშურველი და ებრძანათ ლეკთ მიხდომა და მოწყვეტა: შეიყარა სპა-ლაშქარი ურიცხვი, წაბძანდა კახეთ-ზე და მიბძანდა მაღარაზ: კახეთს ბატონობდა ძე მეფისა იმანეულიხან, თვით სნეულობით შეპყრობილ-იყო, და ახლო ძმა თვისი

თაიმურაზ, საძე მეფის-ვახტანგისა, ედგა ასული მეფისა, შვენიერი და ქება მიუწოთმელი, თამარ და შემოეყარა კახთ ჯარი: ამა ამბავთა ზედან მოუვიდა მეფესა ბძანება ყეენისა-გან და ხალათი, დაბრუნება და შირვანის ხანისა-გან ლეკ-ზე ლაშქრობა. წუენა მეფისა-გან და სიმხიარულე ლეკ-თა-გან. ,,რადგან ლომის ხელისა-გან მოვრჩითო, უაზიღბაშთ ხმალი ჩვენ ვიცითო.'' მაგრამ რა ღმერთი კაცს გაუწყრება შკუაც დაეფანტება, თვარა რა საბრუნებელი იყო: ეს ეფიქრებინათ. ,,თუ მეფე-მ ვახტანგ ჯარი დაიწყრა ქვეყანასაც ის დაიწყრისო:'' მობძანდა საბატონოსა თვისსა, წა-მოვიდა შირვანის ხანი, მოვიდა, სანამდის კახნი შეეურებოდნენ დაესხნენ ლეკნი, მოკლეს ხანი შირვანისა, ამოსწუვიტეს, იავარ-ჰყვეს საქონელი მათი, მოუხდენ კახეთსა და დაიმონეს და გაა-ლეკეს კახეთი: მტირეს ყამსა ქალაქიდამ გაიპარა ერისთვისა-შვილი შანშე და მივიდა თვისსა მა-მულსა: იწუინა მეფე-მ ვახტანგ, გაილაშქრა, მიუხვდა ახალ-გორს, დასწუა სასახლე მისი და დაუხვდა ზებე-ურს და შემოესვენწა და შემოიერია, ჩამოიყვანა მცხეთას და შეფიცა ფიცითა საშინელითა და უბოძა ერისთობა ქსნისა და საბოძვარი უშურველი და გაისტუმრა თვისსა საბატონოსა: მობძანდა მეფე თვისსა ქალაქსა და გამოიყვანა ძმა თვისი ტყვეობისა-გან, მეფე იესე და უბოძა ბატონობა მუხრანისა, მდივან-ბეგობა და საქონელი თვისი სრულად:

ქორონიკონს უი, თებერვალს ე, მოუხდა ისპაანს შვილი მირვეისისა უანდაარიდამ, მამად. მირვეისი მამკვდარ იყო: რა მოუვიდა ამბავი ყეენსა მოსწყლა მათი, გაუგება ჯარი ისპაანისა აღაჯ-სა სამსა, შეიბნენ, დაუმარცხდა ყიზილბაშთა, მოკლეს უეულარაღესი როსტომ, ძმა მეფის ვა-ხტანგისა და მოსწყვიტეს, გამოექცნენ, შემოადგნენ ისპაანს, დადგა ჯეულფას, შეუკრა ყოველ-გნით გზა და შეწუხდა ისპაანი შიმშილითა: ამა ამბავსა შიგან გამოუგზავნა ყეენმა ხალათი და უეულარაღესობა მეფის ბაქარისა-თვის და ხვეწნა მიშველებისა: მოინდომა მეფე-მ ბაქარ წასწყლა და დადგა ტაშირა-ზედ. მაგრამ არ ამჯობინა მეფე-მ ვახტანგ წასწყლა ძისა თვისისა, დაებრუნა: და მტირეს ყამსა მიეცა კახეთი, ერევანი, შამშადილო და უაზახი მეფის ერეკლეს შვილის კოსტანტილესა-თვის, სპარსთა ენითა მამად ყეული-ხან წოდებული: იყო მეფის ერეკლეს ძე 39
ხარჭა და მოვიდა შამშადილოს, გაუგზავნა მეფე-მ ვახტანგ მოლარეთ-ხუცესი სეხნია, ფეშქაში შერიგებისა-თვის, ვითარცა ერთმანერთ-ზე გულ-მძირად იყვნენ, დაიფიცა ფიცითა საშინელითა და ახლო მეფეს ვახტანგს სიფიცარი და რათა ერთმანერთისა-თვინ იყვნენ და შეურა ერთმანერთისა: გავიდა კახეთს კახი ბატონი და შეურა აღარ მოუხდინეს, უქცია პირი და ეწუინა მეფეს ვახტანგს ფიცისა გატეხა:

ამა ამბავსა შინა მოუვიდა ყეენიდამ მეფეს ვახტანგს ხალათი და ლახტი მურასა და სარ-დლობა და შირვათ და შირვან-ზე ლაშქრობა, ვითარცა შირვანი ლეკთ ეჭირა: შეიყარა სპა ლაშ-ქარი ქართველთა: ამა ამბავთა შიგა მოვიდა ელჩი რუსეთის ხელმწიფის პეტრესა-გან მეფეს ვახტანგ-თანა და ებოძა ქარტა წუალობისა და ხლება მისა-თანა: ,,ძალითა ქრისტესითა აღვსდეგ ტახტით ჩემით-გან და მოვსრნე მტერნი ჩემნი და წარმოვალ ადგილთა შირვანისათა, ნახე ბრწეინ-

ვალება და სპათა სიმრავლე:" იამა მეფეს სიხარულითა დიდითა, ვითარცა ქრისტეს-მოყვარე იყო, ქრისტიანე ხელმწიფე იშურობდა ქვეყანასა. იარა მეფემ ვახტანგ, ჩაბძანდა მამულსა განკისასა, დადგა შანქორს, შეიქნა დაყოვნება ხელმწიფისა, თურე ხელმწიფე აშტარხანიდამ დაბრუნებულ-იყო: შეექნა მეფეს ჭმუნვა დიდი, აუტყდა ზურგით კერძო ბატონი კახთა კოსტანტილე, რადგან ყაზახი და შამშადილო იმისი იყო, შექნეს ნუზღის ჭერა და კეტთა სჭრა, ველარ წავიდა შირვანის-კენ:

ამა ამბავთა ზედა, ამავ ქორონიკონს, თვესა ოკდომბერსა ი, აიღო ისპაანი მამედ, დაიპყრა ყაენი შაჰ-სულთან უსეინ და საქონელი, ყოფა მისი, ცხოვრება მისი, შვიდა, დაჭდა ყეენად, დაამწყვდია ყეენი ერთსა სახლსა შინა და იავარ-ჰყო ცხოვრება მათი: ამა არეულობასა შიგან, გამოაპარეს ერთი შვილი ყაენისა შაასთამაზ და მოვიდა ყაზმინს და დასვეს, ყაენად შეიქნა შაჰსთამაზ, იყო წლისა ოჴ: მოვიდა ამბავი ისპაანის დაპყრობისა და ყაენის შვილის ყაზმინს მოსვლისა: ამავ განკიდამ გაგზავნა ყაენ-თან მეფემ ვახტანგ ჩხეიძე სეხნია, ჩავიდა ყაზმის, წამოვიდა ყაენი თავრიზს და უყო წყალობა მეფეს ვახტანგს და გამოეგზავნა მამა-შვილთ ხალათი და ოქრო სურა და თასი და ხუთი ათას თუმანი დაგასკარის ქალაქი. და დაიბარა მეფე ბაქარ მისაშველებელად მამისა: გამოხდა მცირედი ხანი (1) და დაბრუნდა განკიდამ მეფე ვახტანგ, იწუინა ყაზახთა-გან მტერობა, მოუხდა, ამოსწყვიტა, დარბია, აივსო ქართველთა კარი ნაშოვრითა, მობძანდა ქალაქ-სა ტფილისისასა: ამა ამბავთა შინა გამოუსია კარი მალვით, მოუხდენ კახის ბატონის კარი წინ-წუაროს და იავარ-ჰყვეს და დაატყვევეს: გაგზავნა კახმა ბატონმა ყაენ-თან კეტი და შეასმინა მეფე ვახტანგ: ,,ამა-ზე არის მტერი შენიო და ეუმო ხელმწიფესა რუსეთისასა, ამოსწყვიტა რკუ-ლისა თქვენისა მოსავნიო, მიბოძე საქართველო, გაახლო ქართლისა და კახეთის კარითა და ვსძლო მტერთა შენთაო:" თვით უმწყვილო იყო და რა იცოდა, ან მეფის ვახტანგისა, ან კახის ბატონისა, კარის კაცნიც იმა-გვარი, თურე მართალი ეგონა: გაუწერა მეფეს ვახტანგს ქორონი-კონს უია, იანვარის ათს და მისცა მამად ყული-ხანს (2) და დაუბრუნეს წყალობა მეფეს ვახტანგს, თავრიზიდამ და დაუჭირეს ჩხეიძე სეხნია, დაატყვევეს: მოუვიდა კახს ბატონს რაყამი კახეთს საგარეკოს. მოვიდა ღამით ავლაბარსა შიგან, თურე ციხის კატოა იცოდენ და მეფე ვახტანგ უმეცარ იყო: რა ჭსცნა ამბავი, აჭყარა დედოფალი და ბარგი მძიმე და გაგზავნა გორს, შეიქნა იმათ-გან სროლა და ციხიდამ ზარბაზნისა. ეჭირა ციხე და ავლაბარი კახ-ბატონსა: და დაიბარა კარი მეფე-მ ვახტანგ, შემოეყარნენ ქალაქსა შიგან. რამდენჯერ იმათი კარი გამოვიდოდის, შესხდიან ქართველნი და ძლიერებითა ქრისტესითა გაემარჯვის ბაქარსა, დაიჭირეს კახთ მცხეთა და დადგნენ შიგა. უჩინა მეფე-მ ვახტანგ ძმა თვისი სვიმონ და .... შეუჩინეს დეკანოზი მცხეთისა დანიელ, რათა შევიდნენ რა კახნი საყდართა შინა დაუკლიტოს კარი: იყო მარხვა დიდი და დიდ-

(1) ან დღეი დ. წ.

(2) კ. ო. შეყობა ქართლისა. დ. წ.

სა ხუთშაბათსა ცისკრად შევიდნენ კახნი საყდართა შიგან: რა ჰსცნა დეკანოზმა აღარაფინ დარჩა შეუსვლელი, გამოვიდა საყდრიდამ, დაუგდო კარი მცხეთისა, დარჩა კახნი შიგან საყდართა, მოვიდა კარი მეფისა, თურე კოდმანს დამალული იყვნენ, მოადგნენ კარსა მცხეთისასა, გამოიყვანიან თითო-თითო, დაუკრეს ხელები კახთა და ჩაიყვანეს მეფეს ვახტანგ-თანა: იყო სახარული და 41
გამარჯვებისა, სიცილი მათის ეგრე მოყვანისა-თვინ: შეექნა კახს ბატონს ჯმუნვა მათისა დარბაისელთა დაჭურობისა-თვის: იყო სროლა უწყვეტელი და მოუმართეს ზარბაზანი ხიდსა აფლაბრისასა, და კრეს ხიდისა ძელსა, გასწყვიტა ძელი ხიდისა და ჩაცვივდა წყალსა შიგან: გამოვიდა კახი ბატონი და დადგა სეითაბადსა და გასდვა ხიდი ხალვათ გარსა ბოლოსა, დაიწირეს თაბორი და იყო ყოველ-დღივ ომი, შეეხვრნენ თაბორსა კარი ქართველთა, აიღეს თაბორი, დაესხა მეფე ვახტანგ დილასა განთიადისასა კახს ბატონსა, ბძანებითა ღუთისათა გაემარჯვა, ამოსწყვიტეს, გაიქცა კახი ბატონი, გავიდა მტკვარსა, მიმართა ლეკთა ჯარელთა. აქა ციხესა შიგან დარჩა ძმა კახ-ბატონისა თეიმურაზ, სიძე მეფისა, ეხვეწა შემორიგებასა, არად ისმინა, გაუსია ჯარი მარტყოფსა და იავარ-ჰყვეს და დაატყვევეს, მიუსდეს ხატს მღუთაებასა, იდგა აქა ასული მეფის ვახტანგისა თამარ, მეულღე თეიმურაზისა. გამოიყვანეს და დაუყენეს ქალაქსა: გამოხდა დღენი მცირედი, ეშოვნა ლეკთა ჯარი და აღეთქვა მისაცემი მრავალი კახსა ბატონსა: მოუვიდა ამბავი მეფეს ვახტანგს ჯარის შოვნისა, არად ჩაუგდო მოსწრა მისი, არცა ხიდთა აურა: მოვიდა დილა ბინდ-ზედა სამ ჰირად, ერთი ავლაბარსა ზედა, ერთი ხიდის ჰირსა: რა ჰსცნეს მოსწრა მათი, ხიდის აურა ვეღარ დასწრეს, ქნეს იერიში, გამოვიდნენ ხიდ-ზე და ციხიდამ გამოვიდნენ ბატონი-შვილი თეიმურაზ და იქი მუოფნი თითრები. შეიქნა ცემა, გაემარჯვათ, მრავალი დარბაისელი ამოსწყდეს, ამილახორი გიორგი, სხვანი მრავალნი: წამოვიდა მეფე ვახტანგ შვილითა და ძმებითურთ, გამოიარეს ქალაქთ გარე, ჩამოხდა ქაშოეთს, შემოეყარნენ მოქალაქენი და დაუწყეს წვევა ქალაქსა შიგან. მაგრამ სპათა სიმრავლე აღარა იყო-რა, არც ეგებოდა დაყოვნება ხანისა, იარეს, მეფე ვახტანგ წაბძანდა გორსა, ძე მისი ბაქარ წავიდა დუშეთს, არაგვის 42
ერისთავი იყო გიორგი, სიმამრი ბაქარისა და მივიდა, სთხოვა ლაშქარი და მოხმარება თავისა, არად ისმინა და არც გაჰყვა: წაბძანდა მეფე ბაქარ გულ-ტკივნეული, მივიდა ქცხინვალსა მამასთანა: კახი ბატონი შეუხდა ქალაქსა, ააოხრა, ამოსწყიტნეს მოქალაქენი, აიკლეს საქონელი ურიცხვი, შეუხდენ სიონსა, დასწვეს, შეაგინეს სიწმინდე, ხატი პატიოსნისა სიონთა ღუთისა მშობელი წაიღეს, დღესაც არ ვიცით რა უყვეს, ზოგი გინმე დამსხურევს იტყვიან, ზოგნი დამალვასა:

დაჯდა მამად უფლი-ხან ქალაქსა ტფილისისასა, შეემოეყარნენ ქართველნი: შექნეს რჩევა, ვახტანგ წინათად ნალაშარკევი იყო ურუმთა თანა და იდგა სარასკარი იბრეიმ-თუჯშა ყარს მრავლითა ჯარით, გაუგზავნა შალიკა-შვილი, ნაზირი ედიშერ, შესთვალა სიტყვა, რომელიცა იმათი გულის ნება იყო: „მობძანდი და საქართველო დავამტკო ხელმწიფესა თქვენსა და ვითვიცო მზე

ბედნიერისა ხვანთქრისა:“ რა მივიდა ამბავი, შეექსათ სიხარული დიდი და შესხდნენ მასვე წამსა შინა, მოვიდნენ ტაშირ-ზედ. აქედამ მიეგება მეფე ბაქარ და ბიძა მეფე იესე: რა ნახეს, მრისა პატივი ამათი შესაფერი სარასკარმა და მოვიდნენ სონღალუხს: რა ჰსცნა მაჰმად უფლი-ხან მოსულა ურუმთა და მიგებება ბაქარისა, ღონე აღარ იქნებოდა, წავიდა ქალაქიდა-მ, მიეგება სარასკარს სონღალუხს, მიართვა კლიტენი ციხისანი, აიყარნენ მასვე წამსა, შემოვიდნენ ციხესა ქალაქისასა, ურუმთ მამად უფლი-ხან და დაატუეეს, მისცეს მეფეს ბაქარს ქართლი და შექნეს რჯულისა მისისა მოსავი და დახურეს უაუხი, დაარქვეს იბრეიმ ფაშა: გამოხდა მცირედნი დღენი და გაიპარა ციხიდამ მამად უფლი-ხან, გავიდა კახეთს. დაიჭირა მეფე-მ ბაქარ არაგვის ერისთავი გიორგი სიმამრი თვისი და მოაგონა მიდგომა კარსა მისა და მოუხმარებლობა და გაუგდებინა თავი:

43 წავიდა სარასკარი იბრეიმ ფაშა დასამონებლად განჯისა, დაუწუეს ლაპარაკი, დართვეს ნება მოქალაქეთა. შექნეს რჩევა: „აუცა ვძლიოთ (1) ღუთითა და ხერხითა:“ შეუშვეს კარი ურუმისა, მივიდნენ მოედანსა განჯისასა, შეუკრეს ქუჩები განჯელთა, დაუწუეს ბრძოლა, ამოსწუვიტნეს ურუმნი: გაიქცა სარასკარი, გაამაგრეს ქალაქი განჯისა:

ამა ამბავსა შიგან მოუვიდა ხონთქრისა-გან ბძანება და დაბარება იბრეიმ-ფაშას და გამოიცალა განჯას, წავიდა და მოკუდა გზასზე და ქალაქს დაარბეგის ფაშა სარასკარად: ამა მცირედთა ჟამთა იყო მეფე ბაქარ ქალაქსა შიგან, შექნა ჴმუნვა და გაუძლებელობა ურუმთ შიგან, ვითცა ჩვეული იყო ლხინსა და სადირობასა, ბურთობასა და სიმხიარულესა: ამათ შიგან არც ერთი არ ეგებოდა, ახსენა ღმერთი და მოიმხრო ქართველნი, შეკდა ცხენსა და გავიდა სანადიროდ, აღარ დაბრუნდა, მივიდა ციხესა სამშვილდისასა, შემოიყარა საბარათოსშვილო, დაუწუო მონაპირესა კარსა მათსა ბრძოლა, მრავალი ამოსწუვიტეს, წაბძანდა მამასთან ქცხინვალს, შეიყარნენ ერთად ძმები და შვილები, შექნეს რჩევა, აღარ ესდგნენ ურუმთა. მაგრამ მეფე-მ იესე-მ აღარ გაჰყვა ძმასა, ჩავიდა ქალაქს, შეიქნა ოსმალის რჯულის და დაარქვეს მუსტაფა:

ამა ამბავთა შიგან წავიდა სარასკარი ერევანსა ზედა და მოვიდა ქალაქს რაჭა-ფაშა, ქორონიკონს უიბ, გაუსია კარი მეფეს ვახტანგს, ფაშა ახალ-ციხისა ისაუ და ძმა მეფისა იესე, მიუხდენ ქცხილვანს, ააოხრეს ურუმთ ის ხეობა და გაეცალა მეფე ვახტანგ ძითა და ძმითა, მრავლის დარბაისლით და გარდავიდა რაჭას და წაბძანდა რუსეთს: ამავ თვესა მივიდა სარასკარი, აიღო ციხე ერევნისა და გამოაყვანეს ხანი ერევნისა ალიყული-ხან: ესე იყო ციცის-შვილი, დასდვა პატივი ფაშა-მ და მოსცა დასტური და აზნუა და გაისტუმრა უაენ-თან. მას ჟამსა იყო უაენი არდაველს: ამავ ქორონიკონს გაგზავნა რაჭა-ფაშამ კათალიკოზი დომენტი, ძმა მეფის ვახტანგისა ხვანთქარ-თან:

---

(1) ოუცა კრლოთ უნდა დ წ.

ქორონიკონს უიგ ებოძა ხვანთქარს ქართლი ისაუ ფაშისა-თვინ და ერეგანი რაჯა ფაშისა-
თვინ, სარასკრობა სარი მუსტაფა ფაშისა-თვის: ამან აიღო ციხე ლორისა, ჩავიდა განჯასა, შეე- 44
ბნენ განჯელნი, ორგნით-ვე ამოსწყდა მრავალი, ბოლოს სძლეს ურუმთა და აიღეს განჯა და
დაიმორეს: ამავ ქორონიკონს წაბძანდა მეფე ვახტანგ რაჭიდა-მ ჩერქეზის ბატონის სახლში, ვითაც
მოყვარე იყო და დახუნდა მართებულად, რომელი იმ ქვეყანასა გაეწყობოდა: მარიამობა იქ გარდა-
იხადა, წაბძანდა და მოეგება ნოღა და კალმუხი და ყაზახი, იყო ათასი კაცი, წაუძღუნეს წინა:
მეორეს დღეს რუსის ჯარი ქვეითი და ცხენოსანი, ხელმწიფისა-გან გასწავლული, შვენიერნი და
მხნენი ათას ორასი, იმათი უფროსი ბელუღადრის ეძახოდენ, სარდალს შეექი კაცი იყო
ფრანგი, ახლდა შვიდი ზარბაზანი, დაიწყეს სროლა ზარბაზნისა და ვარჯიში თოფითა, ერთა სია-
მოვნე არ შეედრებოდა, ჩაიარეს დაღისტნის ჰირი და სოლაღის სიახლოეს მიეწურნენ ორს
აღჯა-ზე, მოეგება სარდალი კალასკით, შექნეს ზარბაზნის სროლა: მიბძანდა მეფე, სადაც სავანე
მოემზადათ, დაჭპატიჟა სარდალმა, დახუნდა დიდ-გამომზეენებით, მოართო მოსართმეი, დაჭყო
თვე ერთი და წაბძანდა აშტარხანს ღვინობისა-თვეს, ჩასხდენ სომალდსა, ბძანებითა ღუთისათა,
ერთსა დღესა და ღამეს ზღვას გავიდენ. მაგრამ ედილში ავის ქარისა-გან ოცდა შვიდს დღეს
დაჭყეენ, დაიფანტა ხომალდი, ბატონი გაბძანდა ცხრას გიორგობისა-თვეს, ზოგნი მეორესა და
მესამეს დღესა, დახუნდა იქაური სარდალი მასპინძლობითა დიდითა, დაჭყო მცირედი ხანი, მო-
ვიდა რუსეთის ხელმწიფიდამ ამილახვარი ვახტანგ: ეს ბატონს სოლაღიდა-მ გაეგზავნა ხელმწი-
ფესა-თან:

დაბარებისა მეფე ვახტანგ, წაბძანდა მეფე და ძე მისი ბაქარ, ძმა მეფისა ავიმან დარჩა
აშტარხანს. რა აშტარხნიდამ ათის დღის სავალი გაიარა, მიბძანდა ცარიცინს, ქალაქი იყო, იქ
მჯდომი ღრუბესატორი, ვითამ ბეგლარ-ბეგი, დაჭპატიჟა, დახუნდა კარგა და გაუმჟღავნა ჰეტრე
ხელმწიფე, თურმე ოცდა-რვას იანვარს ამიერ სოფლით მიფარულ-იყო: შეექნათ მწუხარება და
გლოვა. მაგრა ბძანებასა ღუთისასა არა გაეწყობოდა-რა. იარეს და მიბძანდა ქალაქსა დიდსა მო-
სკოვს, მოეგება ჯარი და კალასკები, თითოს კალასკაში ექუს-ექუსი ცხენი ება, დაუყენეს დიდი 45
თა პატივითა, იყო იმა ქალაქსა ვეზირი, მჯდომარე სადგილსა სახელმწიფოსა. ამის-თვის რომ
ხელმწიფე ჰეტრებუხს ბძანებულ-იყო და იქ დამარცხებულ-იყო: დაჭყო მეფემ ორი თვე და ოც-
ნობეს ხელმწიფეს მოსწერა და ებოძა სამასი თუმანი და დაებარებინა: წაბძანდა მაის. რა მიაღწია
სამის დღის სავალს პოლკოვნიკი მეშანდრად მოაგებეს, ათასის თავს ჭქვიან, მოაგებეს ხომალ-
დები საკვირველი, მნახველთა-თვის სასიამოვნე. გაბძანდა და მოაგებეს ჯარი, შეიქნა სროლა ზარ-
ბაზნისა, რომე ყურთა ხმა აღარ იყო, მიიყვანეს სადგომსა, სადაც სავანე მოემზადათ, ებძანა
ხელმწიფეს წუალობა, სამს დღეს იყო მასპინძელი თავისის მოხელეებითა, რაც მოუნდებოდათ,
ლხინი მათად შესაფერად:

მას ჟამსა ხელმწიფობდა დედოფალი, ამისათვის რომ ხელმწიფეს ჰეტრეს ძე არ ესვა და შვილი-შვილი ერქმა იყო, მომცრო. დაჰბატიჟა მეფე ვახტანგ დედოფალმა და მიბძანდა სამეჯლიშოსა სახლსა, იყო გარიგება დიდი და დარბაისელთა. მორთეს მძიმითა მოკაზმულობითა და იჯდა ხელმწიფე სანდალსა ზედა: იყო სანდალი მურასა უცხოსა მორთულობითა, მიიწვიეს მეფე და მიბძანდა პირსა ტახტისასა: მოახსენა ხელმწიფესა სამძიმარი უცხოსა რიტორისა ენითა, რა ქება და მომტკივნება მდუღრისა ცრემლითა, დაეოვნდა ტოტასა ხანსა და ხელმწიფობისა და ტახტისა მილოცვა ჰკადრა: მოეწონათ სიბრძნე და სიტყვა-მკვირბა. უბრძანა ხელმწიფემ მადლი და წყალობისა სიტყვები და წამობძანდა თვისსა სადგომსა: გამოხდა მცირედი ხანი, ბძანა მეჯლიში ბაღთა შიგან, იჯდა ხელმწიფე, მარჯუნით უჯდა სიძე და ელჩი შვეთისა, მიიწვიეს მეფე
46 ვახტანგ და მათ-თან დასვეს და ძე მეფისა ბაქარ, ამათი დარბაისელნი და ქართველნი შიგან ჩარევით: ნახეს ლხინი უამესი რაღა ითქმოდა, სმისა და სასმათა მღერისა, გაიყარა მეჯლიში და მიბძანდა სამეფოსა თვისსა: გამოხდა ხანი რადენიმე და უეო წყალობა მეფეს ვახტანგს ხელმწიფემა, უბოძა სახოძვარი მრავალი და გამოისტუმრა ჯარითა უთვალავითა გილანის დასაჭერად: დააგდო ძე მისი ბაქარ და გიორგი, დედოფალი რუსუდან, წამობძანდა მეფე ვახტანგ, დღესა მეხუთესა ებოძა ხელმწიფეს კავკასრია, სპასალარის დასაკიდებელი არის, ანდრია მოტიქულის ჯვარი, დიდად მურასად შემკული ძვირ-ფასისა: წაბძანდა გილანს, დაიმორა და აღაშენა ციხენი:

ქორონიკონს **უიე**, თვესა აგვისტოსა, ისაუ ფაშა-შვილი უსუფ-ბეგ გარდვიდა იმერეთს, შემოირიგა ახტალი და მოვიდა გუგუთს (გეგუთს) იაშვილის სასახლეში. უღალატა დადიანს ბეჟანს და მოჰკლა:

ქორონიკონს **უიკ**, მარტს ი, მოუვიდა მეფეს ვახტანგს ბძანება რუსეთის ხელმწიფისა და დაბარება, ვითარც რუსეთის ხელმწიფე დედოფალი ბატონობდა და ის მიტვლილ იყო და წაბძანდა გილანიდამ და დააგდო ჯარი გილანსა, დასვეს ხელმწიფედ ჰეტრე ხელმწიფის შვილი-შვილი

ქორონიკონს **უიზ**, სომეხთ აღდგომა კვირა-ცხოველობას გაითენეს და თევდორობის-კვირას ხორცი ჭამეს: ამავ ქორონიკონს ყანმა შახ-თამაზ თვისი ტახტი ისპაჰნი დაიწირა, ამადანი და თავრიზი:

ქორონიკონს **უიწ**, თიბა-თვის ი, გამოვიდა ლეკის ჯარი გულხადარა, ააოხრეს ზემო-ქართლი, სატიცანო, აბუხალა, გუჯარეთი, თრიალეთი, ჯავახეთი, სამშრები, საბარათაშვილო თვით ბოლომდი, ქციის გაღმართი, დმანისს ქვეითი, წავიდნენ უზიანოთ: ამავ ქორონიკონს გამოვიდნენ ჯარელნი, ააოხრეს ბოლნისები და სომხითი, ამოსწყვიტეს, წაასხეს მრავალი ტყვე, თუ სჭონელი: მოვიდა ქალაქს ამბავი, წავიდა ისაყ-ფაშა და იახლა ჯარი ურუმთა და ქართველთა, მიეწია ბაიდარში, შეიქნა ომი ფიცხელი, ბძანებითა ღუთისათა, გაემარჯვა ფაშასა, ამოსწყვიტეს ლეკნი:

ქორონიკონს უით, თვესა ივლისსა, შეუხდნეს ქსნის ერისთავსა შანშეს, კახი ბატონი, 47
ურჯუმთ კარი და ქართველნი, მრავალი სული დაატყვევეს, დასწვეს სოფლები, კლდე, თუ კოშკი
და მესერი, სატნესისი და ქვაბები, დაქცეს ტიხე ვანათისა. ბოლოს შემოეხვეწა ერისთავი შანშე
და შეირიგეს, შეუხდეს სამჭიხბლოს, აიღეს ტიხე სვერისა და დაქცეს გალმა-გამოღმა ორივე
ტიხე, გარდიარეს მთა ოსეთისა, მიეხდეს შუგუთსა, კოშკი იყო მაგარი და ადგილი კლდოვანი,
შეექნათ სროლა, დაიხოტა თთარი არა მტირედი, იყო სროლა დილიდამ ბინდამდი, უსწრო და-
მემა, გაიპარა კოშკიდამ მაჩაბელი თეიმურაზ თავისის ხალხითა, რა იგრძნეს ურუმთა, ანთეს
მაშხლები, შეუხდნეს, აითრაქეს საქონელი და მრავალი სული დატყვევდა:

ამა ამბავსა შინა მიეხდნეს ლეკნი კახეთს, აოხერეს ხეობა ზანავი, გარდვიდენ მთასა ნუ-
ნისასა, აოხერეს ხარაგეული ნუნის ქვეითი, გარდმოიარეს ქვიშქეთს, წაიხდინეს ციხის ძირი,
აოხერეს სატიციანო. კიდევ მეორეთ გარდმოიპარნენ მთას იქით, დაწვეს მზვარე და ჩრდილი,
იშოვეს მრავალი: შეიყარნენ მთას იქით კაცნი სააბაშიო და სანჩეიძო, უყვეს წინა უკანა, შეე-
ქნათ ტემა, ამოწუვიტეს ლეკნი, დაურევინეს ნაშოვარი, ვინც მორჩა დაიფანტნენ მთაში გზისა-
განა უტოდინარი, რომელიც ქართლში გარდმოვიდნენ ყველა დაიჭირეს და ამოსწუვიტეს:

თვესა სეკდემბერსა კდ, მოეხდნეს ლეკნი სურამს, გარეშემო აოხერეს, დასწვეს ოსიაური,
ახალსოფელი, სატევე, ლუბრმატლანი, ოძისი, წაიღეს ნაშოვარი, ტყვე, თუ ხირუტყვი, გავიდნენ
ურისის-ხევს, ჩაიარეს წრომს, დაემსხვრივეს გალავანი, შეუხდნენ, უყვეს უთლანი, ამოსწუვიტეს
შიგ საყდარში, გავიდნენ გალმა, მიეხდნენ ჯვარს. ამილახორის სასახლეში იყო გამაგრებული,
იდგა შიგ ერასტი ამილახორის ბიძა-შვილი, შეექნათ სროლა დილიდ-გან ბინდამდის, მოკლეს 48
ლეკნი ას სამოცი, ბოლოს ყამსა მოკლეს ერასტი, აიღეს გალავანი, უყვეს უთლანი, წაიღეს
ტყვე, თუ საქონელი:

ქორონიკონს უკგ, მოვიდა ამბავი და გათხსირება ხვათქრისა-გან ისაყ-ოფაშისა. მის შვილს
უსუფ-ოფაშას რა ყაფუხის მოსწყლა შეიტყო, ღამე დაემსხვრევინა კარი ქალაქისა და გამოვიდა
გარეთუბანს, დახვედრა წინ-ყაფუხს კაცნი და დაიჭირა და წაიყვანა თანა და წავიდა ერევანს:
იყო სარასკარი ალი-ოფაშა, ამის მისწყლა-ზე მოუვიდა წყალობა ხვანთქრიდა-ან ალი-ოფაშას და
აზან ვეზირობა, წავიდა სტამბოლს, თან-წაიყვანა უსუ-ოფაშა, ისაყ-ოფაშას მისცა ახალ-ტახე,
წაართვეს ასლან-ოფაშას:

ქორონიკონს უკგ, მოვიდა ქართლში ბატონათ როსტომ ოფაშა, სენისა-გან შეუფრობილი
აბრილს იდ, მიიცვალა მაისის იზ: ამავ ქორონიკონს დაესება ხვანთქარ-ანი ყაენს არეს იქითი
და რუსეთის ხელმწიფემ გიდანი:

ამავ ქორონიკონს გამოვიდა ლეკნი სომხითს და შემოადგა სამშვილდეს: იყო შეპატრონე
სამშვილდისა მეფის იესე შვილი აბდულა-ბეგ. მას ყამსა იყო სომხითს: რა ჭსცნეს ჯარის მოსწუ-
ლა, მოეშველა უთლანი-შვილი ქაიხოსრო, სრდილი საბარათა-შვილოსი და მათნი სახლის კაცნი

და ჯარი სომხითისა, მოუხდენ კრწანისის მხრისაკენ, შეიქნა ომი და სროლა ძლიერი, ბძანებითა ღუთისათა, გაემარჯვა და ამოსწყვიტეს ლეკნი, მორჩა, გაიქცა

ამავ ქორონიკონს მოვიდა ლეკის ჯარი, ტფილისი, ბეკამი, გვერდის უბანი ააოხრეს, წავიდნენ ნაშოვრიანი, გავიდნენ წრომს, შეება გორის ფაშა, მოკლეს ლეკთ: დახუდა მეჯუჩრის ხევს ამილახორი გივი, გაემარჯვა, ამოსწყვიტეს ლეკნი და დარჩათ ნაშოვარი:

ამავ ქორონიკონს მკათათვის ჩ, მოვიდა ლეკის ჯარი ღამით, ამოიარეს ბეკამი ღამით გარდიარეს წიფისამთა, ჩაუხდენ წიფას, ზოგი ვინმე წაახდინეს, გარდმოიარეს იტრია და ჩუმათელეთი წაახდინეს:

49 ამავ ქორონიკონს, მკათათვის კა, შემოადგა ლეკნი ქვიშხეთს. ერთ ღამე ვინცა ვინ საბაშიო კაცნი ციხეში იყო კარგათ იუფნენ, მოკლეს ლეკი მცირედი და დარჩათ ლეკის ბიჭარახი ორი. შეიარეს ხეობა, მიუხდნენ დვირს, წაახდინეს ასპისპა, ოშორა, სხვა ბევრი სოფლები, გარდმოიარეს ციხის-ჯვარი და შემოადგნენ სადგერს, ზეით თედია-შვილის ციხესა, თერთმეტი დღე ადგნენ: ამა შეჭირებასა შინა მოვიდა ოსმან-ფაშა ახალ ქალაქს ჯავახეთისასა, ებოძა ხვანთქარს ქართლი, შეესმა ამბავი ლეკთა, გამოესია ჯარი და აქედამ ავალი-შვილები მოადგნენ, განთიადისასა დაესხნენ ლეკთა, ამოსწყვიტეს ლეკნი, ვინც მორჩა გაიქცნენ, გარდიარეს სატიაინო-ზე და გავიდნენ იკორთას, დახუდა გორიდამ ჯარი და ამილახორი გივი მოეშველა, ასლან-ფაშა ქალაქიდამ და აქედამ ქართველნი, ამოსწყვიტეს ლეკნი, გაემარჯვა დიდად:

ამავ ქორონიკონს მკათა-თვის კჩ, ქალაქს მოვიდა ოსმან-ფაშა, ესე იყო ამჯან ვეზირი ხვათქრისა:

ამავ ქორონიკონს მისცეს ისაყ-ფაშას ქართლი, ამის შვილს უსუ-ფაშას ახალციხე და ოსმან-ფაშას ახრუმი. წავიდა ოსმან-ფაშა ქალაქიდამ ღვინობის-თვის ი, მოვიდა ქალაქს ისაყ-ფაშა ღვინობის-თვის იე:

ქორონიკონს უკა, ქრისტიშობის-თვის თ, მოუხდენ ლეკნი, აოხრეს გომარეთის ხეობა, ჩამოიარეს გომი-ჯვარზე, გავიდენ ქსოვრის წყაია წლევის ბოლოს: ამილახორი გივი, თარხანი ლუარსაბ, მცირე ურუმთ ჯარი, ლეკთაც ბევრი ზიანი ქნეს. მაგრამ ბოლოს დიდათ გაემარჯვათ და ამოსწყვიტეს ლეკნი: ამავ თვესა დაარბიეს ლეკთა სომხითი, მოვიდა ამბავი ქალაქსა, შეკდა ისაყ-ფაშა, ჯარი ურუმთა, ქართველთა, დახუდენ ნიჩბისა. მოვიდენ ლეკნი ხე-კორძის თავს წვერზე საყდართა, დიდი სიმაგრე იყო, დაიქვეითეს ქართველთა და ურუმთა ენგიჩართა, იყო სროლა დიდითი-ვით შაალამემდი, დაუმარცხდა ლეკთა, ამოსწყვიტეს, გაიქცნენ ლეკნი, უკანვე დიდ-გო-
50 რისაკენ და ღამე კოწახურის ფონს გავიდნენ: ამავ თვეს იე ლეკთ ზემო-ქართლი დაარბიეს, აქაც ხე-კორდიდამ ღამე წაბძანდა ფაშა, მიეწივნენ იკორთის ბოლოს, გაიქცნენ ლეკნი, დარჩათ ნაშოვარი. ამავ თვესა მოვიდა სტამბოლიდამ უსუ-ფაშა ქალაქს და გაილაშქრა კახეთს, ქრისტიშობის-თვის კზ:

ამავე თვესა **ბგ**, უგუდგა იმერეთს მეფეს ალექსანდრეს ძმა მამუკა, წავიდა დადიან-თანა, ვითარც და ედგა დადიანისა, ერთი და მეფეს ალესანდრეს ედგა, დაუმარცხდა და მეფე-მ შეირთო ასული აბაშიძის ლევანისა: და ვითარც დადიანის ქალი აქ მეფის სახლში დას-თან გაზდილი იყო მოყურრობაზე ხელი არ აიღო მეფემა და ძმას შერთო. მაგრამ დანდობა არ მოახდინეს. დადიანმა მამუკას ბატონობა (მოინდომა): შეიყარნეს დადიანნი ოტია, რაჭის ერისთავი გრიგოლ, აბაშიძე ზურაბ. მაგრამ (მეფემ ალექსანდრემ) შვილი გაგზავნა დავით ჯარითა, შეიბნენ ჩიხორს, ამა შე-ბმაზე დადიანნი და ძმა მისი კატო მოკლა და კატოს მსახურმა დადიანს თოფი ჰკრა და დაჭრა: ბძანებითა ღუთისათა, გაემარჯვა მეფეს ალექსანდრეს, დარჩათ იმათი კატი მეფეს ჯარს ათას-შვი-დასი, სიკვდილს გარდა, წაიყვანა მეფემ დადიანი დაჭრილი, დაუყენა ექიმები და განამთელა:

ამავე თვეს **კ**, შემოეყარა კახი ბატონი უსუ-თვაშისა ბეჟანბაღს. იქით ის, იქით ეს (1) ცხენით გარდახდა, კახი ბატონი აქეთ ფაშა ჩამოხდა, მიესალმეს, ერთმანერთს გარდეხვია. ფაშა შეჯდა ცხენს, გაბრუნდა კახი ბატონი: ამის დროს უღალატეს და მოკლეს ბატონი, წაესიენენ კახთა ამოსწყვიტეს კახნი, ვინც გაიქცა მორჩა: წავიდა ფაშა უარღაჯში, შემოეყარა სურხავი: ესე იყო ლეკი და ხლმით დაიპირა შირვანი, გავიდეს გაღმა-მხარსა, ხაოხრეს გავაზი და შიდდა:

ამავე ქორონიკონს დაიპირა ყაენი შახ-თამაზ ისპაანს და გაგზავნა მაშათს თამაზ-ხან: **51**
ესე იყო, ჯერ მოუდგა ყაენსა და მერმე უღალატა და გაიღაშქრა ბაღდად-ზე: ქორონიკონს **უკა**, დაუმარცხდა თამაზ-ხანს ბაღდადს, გაემარჯვა ოსმან ფაშას: ეს ფაშა, რომ ქართლში მოვიდა, იმას სარასკარობა მისცეს და იმან გაიმარჯვა, ბოლოს ავად შეექცა: ამავე ქორონი-კონს გაემარჯვა თამაზ-ხანს ბაღდადს, მოკლეს სარასკარი ოსმან ფაშა, აიკლეს და მოსწყვი-ტეს ურუმნი, შემოადგა ციხესა ბაღდადისასა, შეუხდენ შიმშილითა მუოფი ციხისა, შეურეგ-და ბაღდადის ფაშა, მისცა ჰირი და ფიცი და მძევლები დაუნება, რაც უეცნს მამული წართმე-ული ჰქონდა და გაგზავნეს ხვანთქარ-თან კაცნი და ხვანთქარ-მან აღარ დაუნება: ამავე ქორონიკონს ააშენა ციხე მუხრანისა ისაუ-თაშამ აჭრილიდამ თიბა-თეის **კ**, იყო მუშა ექუსასი, ქართლი თუ ჯომხითი სახარჯოთ აშენეს:

ქორონიკონს **უკბ** მოუხდენ ჯარელნი ელსა, წაიღეს საქონელი მრავალი, მოვიდა ამბავი ქალაქს, გაუსიეს ჯარი ქალაქიდამ, და უთავეს მამადა-ბეგ: ესე იყო მხნე ვაჟ-კაცი და ხაზინადარი უსუფ-თაშისა. წაეწიენენ შირაქს იქით, გაექცნენ ლეკნი, დახოცეს ასი ოდენ, დარჩათ საქონელი, მოვიდა ქალაქს, გაეგებნენ ორნივ მამა-შვილნი და ნახეს სიხარულითა დიდითა, დასვეს ჯიღა მურასა თავსა და ჩაცვეს ქურქი, უყვეს წყალობა: ამავე ქორონიკონსა ააშენა ისაუ-თაშამ ციხე ავ-ჭალისა, კოშკები დიღმის ბოლოდამ ატენის წყალამდის თორმეტი, სადაც თონი იყო ლეკთ გამოსავალი:

ქორონიკონს **კბ** (**უკბ**), მკათა-თვეს აიღეს უიზილბაშთ შამახია თამაზ-ხან:

(1) აქეთ ეს უნდა ღ. წ.

ამავ ქორონიკონსა, აგვისტოს, წავიდა ქალაქიდამ უსუფ-ფაშა და მცირე ქართველთ ჯარი
კახეთს, დაესხნენ თავს კახნი, ამოსწყვიტეს ურუმნი, დარჩათ საქონელი ურიცხვი, გამოიქცნენ
ფაშა და ვინც ცხენს შესწრეს, ახლდა ერისთავი შანშე, ამილახორი გივი, უაიაზანის-შვილი
52 ქაიხოსრო, თარხანი ლუარსაბ: ამავ ქორონიკონს, სეკდემბერს, სურხავმა შეიყარა ჯარი, მიე-
შველა განჯიდამ ურუმთ ჯარი, მივიდნენ შირვანს, გამოვიდა თამაზ-ხანი, შეიქნა ომი ფიცხელი,
გაემარჯვა თამაზ-ხანის, ამოსწყვიტეს ლეკნი და ურუმნი, გაიქცა სურხავი.

ამავ ქორონიკონსა ღვინობის-თვეს შემოადგა თამაზ-ხან ციხესა განჯისასა, მოუვიდა ქარ-
თველთ ბძანება და აშლა ურუმთა. დაუწყეს ბრძოლა, შეიყარა ჯარი ამილახორმა გივმა, მოვიდა
ბერბუკს ღამით, დაიქვეითა თვითან და მუხრანს ბატონმა მამუკამ, გორელთ მისცეს ხირობა,
შევიდნენ ღამით და დაიმალა ჯარი სახლებშია, ვერა იგრძნეს ურუმთ, ციხეში მიუჩინეს ოთხი
გამორჩეული ვაჟ-კაცი, მისცეს სახოძვარი, ვითარცა ურუმნი ხეებსა ზიდვიდენ, ვინცა აუტანდათ
არას უკითხვიდენ. გათენდა ამ ოთხმა კაცმა შეიდვეს ძელები მხართა, იყო ნიშანი ამათი, რომ
ციხის კარ-ზე ერთი იქით დაუდვან ერთი აქათ, რომ ციხის კარი ველარ მოუგდონ. გაიღეს კარი
ციხისა და გამოვიდნენ ციხიდამ ურუმნი, ჩამოვიდნენ ქალაქსა გორისასა, აიტანეს ძელები და
დააგდეს კართა ზედა: იდროეს, გამოვიდა დამალული ჯარი, თურე უარაულმა იგრძნა, მოასწრეს
კარი ქვეით გალავნისა, შეიქნა ცემა გორში. ამ ოთხმა კაცმა გაიგრეს სატევარს ხელი, თურე
დამალული ქონდათ, შეუხდენ ციხეში, მოკლეს ერთი ურუმი, მიუხდენ ენგიჩარ-აღას, დასჭრეს:
გამოვიდნენ მშვიდობით, ჩამოვიდნენ კარსა გალავნისასა, მოკლეს მცველი კარისა, დაღეწეს კლი-
ტენი, გამოვიდენ უშიანოთ და ვინცა ვინ ციხიდამ ურუმნი ჩამოვიდნენ ამოსწყვიტეს, დაიჭირეს:
დაეცნა ჯარი გორსა და წავიდა თვითან გაგზავნა მახარობელი და თავები სარდალ-თან. ეს სარ-
დალი გამოეგზავნა თამაზ-ხანს, მოვიდა კახეთს ასლამაზ-ხანს: ესე იყო უაფლანიანთ სახლის
53 კაცი, მოვიდა საგარეჯოს, წავიდა ამილახვარი და ქართველთ ჯარი მიეგებნენ წინა, მოვიდნენ და
დადგნენ გლდანს: გამოვიდნენ ურუმნი, მოვიდნენ გლდანის ბოლოს, აქეთ გავიდნენ უიზილბაშნი
და ქართველნი, დაუმარცხდა უიზილბაშთ და ქართველთა, მოვიდნენ მცხეთას თვესა სეკდემბერსა
თ: აიღეს გორი, სულუხი და მიუხდნენ ქართველნი ახალ-ციხის ქვეყანასა, მრავალი სოფლები
აკოხრეს. შემოადგა ურუმთ ჯარი სადგერსა, გამოვიდნენ ავალი შვილები და გაიქციეს ურუმნი
და მოსწყვიტეს:

ქორონიკონს ჩკგ, მივიდა თამაზ-ხან ყარსის ქვეყანასა და იქით სარასკარი, ჯარი ხვანთქრისა
ჭოტრულის შვილი, შეიბნენ, გაემარჯვა თამაზ-ხანს, მოკლეს სარასკარი, დარჩათ თოფ-ხანა და
საქონელი ურიცხვი, იტყოდენ ორმოცი ათასის კაცის სიკვდილსა: ამავ თვესა იგ მივიდა სარ-
დალი ასლამაზ-ხან და სულ ქართველნი დადგნენ კოჯორს იქით სერზედა, გამოვიდნენ ციხიდამ
ურუმნი, მოვიდნენ კოჯორსა, აქედამ ქართველნი და უიზილბაშნი, გაიქციეს ურუმნი, ამოსწყვიტეს,
ჩაუჭნენ წაგვისის ბოლომდი, ვინც მორჩა შესწრეს ქალაქსა: ამავ ქორონიკონს, მკათა-თვის ი,

დაარბიეს ლეკთ სომხითი, წამოიღეს ნაშოვარი, წამოუდგა სარდალი უოფლანის-შვილი ქაიხოსრო და ბარათიანი, გაასწრეს, ავ-ჭალას შეგიდნენ ციხეში, შემოადგა გარ და დაუწუეს ლეკთ-ხვეწნა, გამოიუვანა ციხიდან, მოიუვანა შინდის, იდგა ჯარი შინდის და უუვეს უოლანი ლეკთა, იუო სჳმოცი ლეკი: დაეპარებინა თამაზ-ხანს ამილახორი, გავიდა, წავიდა, ჩავიდა, გაუწურა და დიჭირა. ამის-თვის ქალი ეოხოვნა, ვერ მისცა. რა დიჭირა და უშიტიოდ გახადა, დაიბარა და ჩაგვარა ქალი. მაგრამ ჰღარ გამოუშვა:

ამავ ქორონიკონს, მარიამობის თვესა ა, დაუწუეს ურუმთ ლაშარაკი შერიგებისა ქალაქიდან 54
ისუ თავშ-ი და უსუ-თავშიმ, ებძანა თამაზ-ხანს გზისა დანებება და ურმების თხოვნა, ათხოვეს ურმები სამასი-ოდენი, გაუმძღვანეს მემანდარი და წავიდნენ უენებურად და შეგიდნენ უიზილბაშნი და ქართველნი ქალაქსა ტფილისისასა: რა შეიტუეს განჯას სარასკარის დამარცხება, დანებეს და წავიდნენ ხანის დისტურით ურუმნი.

ქორონიკონს ჩჯგ, დაიბარა თამაზ-ხან კახი ბატონი თეიმურაზ, ძმის-წული ამისი ალი-მირზა, კახნი და ქართველნი: დამორჩილდენ ბძანებასა მასსა, წავიდნენ. მას ყამსა იდგა თამაზ-ხან ერევნის ყირსბულახს, შეეყარნენ თამაზ ხანს, დაუვეს დღენი სამი და მისცა ალი-მირზას ქართლი და კახეთი. იქ შეესიახა კახი ბატონი თეიმურაზ, ქისიეის მოურავი ბელი, ქართველნი მუხრანის ბატონი მამუკა, ამილახვარი გიგი, ავალის-შვილი ქაიხოსრო: მოვიდნენ ქალაქს მეფე ალექსანდრე, სარდალი ასლამაზ-ხან და ამირეჯიბი ალიეული-ბეგ, ქართველნი, წართვეს ქალაქს რვა ათასი თუმანი, სახასო სოფლებს სამი ათასი თუმანი, ბური ათასი სარასკარი (1), ერთი ხარეარი, ათი კოდი, ქართლსა და კახეთში ორი ათასი მოლაშქრე კაცი: დაანებეს ერევანი ურუმთა და არა ავნეს რა ურუმთა: მიეცა დისტური თამაზ-ხანს კახის ბატონის თეიმურაზისათვის, რომ ცოლითა და შვილით კახთ დარბაისლით ქალაქს ჩამოსულ იუო: რა კახეთს მივიდა, კახთ ეს არა ქნეს ცოლ-შვილით ჩასუნა, აიყარნეს და წავიდნენ თჳშეში: ღვინობის-თვის გ, მოვიდა ქალაქს თამაზ-ხან დიდისა დიდებითა, გაუშალეს მოქალაქეთ თავისდაზი ციხის-კარიდამ ალაყათის ჩარდახამდის, დადგა ჩარდახში და შიგნით არამი დაუეს: გაპარდა სომხითიდამ ამილახვარი გიგი, მუხრანის-ბატონი, ავალის-შვილი ქაიხოსრო, მივიდნენ ოვე-თავისათ. ამილახვარი წავიდა იმერეთს, მუხრანის ბატონი რუსეთს: იწუინა ეს თამაზ-ხან, დაექცია ციხე გორისა, ქალაქს თაბორი, გაუსივა ჯარი არაგვის ერისთავს ბარძიმს, ოთხი ათასი ზემო-ქართლს, ოთხი ათასი სიღნაღისას: არაგვის ერისთავი ანანური და იმას აქეთ ქსნის ერისთავისა, მოსულტერს ქვეით, აწე- 55
რის-ხევს ქვეით დაატუეგეს, დასწვეს ზემო ქართლისა, ფხიანიდამ დაწუებული მუხრანამდი ააოხრეს, დაატუეს, დასწვეს, ალაგრიდამ სკრამდის დაატუეს, დასწვეს, შეაბიღწეს ეკკლესია, უოველ-გუნით გაოხრეს მღვიმე ხატითა და მორთულობითა, წაიუვანეს ქართლიდამ კომლად რვა-ასი

(1) ურდო ხარეარი დ. წ.

(კომლი), ვინ იცის სახლში რამდენი სული იყო: ეს ტუეე ხუთი ათასი საავალისშვილოსი და სვეტიცხოვლისა, ხუთასი კომლათ და ათასი ტუეე, საერისთოსი ხუთასი ტუეე, მოსრეს უმწყალოდ ერთად მსგავსად, ჩჩვილს ურიდეს და დიდი, რომელიც დავარდის ცხვირსა და ყურებს აჭრიდიან: ოკდომბერსა კე წავიდა თამაზ-ხან ქალაქიდამ კახეთს, გაუწყრა კახეთს, აყარა სულ კახეთი გა-ღმა-მხარი და გამოღმა, შეაბილწეს ალავერდი, ქისიყს გარდა და ქართლისა და კახეთისა, გაგზავნა ხვარასანს, თითვან გავიდა ალაზანს, წავიდა ჭარ-ზე, ააოხრა ჭარი, მივიდა შამახიას: რაც ქარ-თველნი და კახნი იყვნენ, რა ქალაქიდამ გადგნენ ყველს იარაღი შემოსხნეს. რა ალაზანს ხანი გავიდა, ესენი განჯის-კენ გაგზავნა. რა მიახლენ მტკვარსა გასასვლელად შეკრეს ხიდი და ქარ-თველ და კახთ ერთს ღამეს დასცეს ყიჟინა, მრავალი სული მოჰჭრა და გამოვიდნენ უზიანოთ:

ქორონიკონს უპგ მიიტვალა კათალიკოზი ბესარიონ: თვესა ნოემბერსა აყარა განჯა, ყარა-ბაღი, ელი ქართლისა და კახეთისა, ერევანი, ყარსი, ყაიენული, ფანაკი, რაც თოფხანა დარჩა ურემთა გაგზავნა ხვარასანს, თვითან წავიდა თათარხანზე, გაემარჯვა და მოვიდა მუღანში: ქარ-თლიდამ დაიბარა მეფე ალექსანდრე, შეფის იასეს შვილი, ბატონებეგ, ამირეჯიბი ალიყული-ბეგ, სარდალი ქაიხოსრო. წავიდნენ მუღანში: ამავ ქორონიკონს უკდ მუღანში შეიყარა ერანის ჯარი, ეს ვინც ქართლით წავიდნენ, ქნეს ურიცობა და ყაბული თამაზ-ხანის უანჯობისა და დაჯდა უა-
56 ნათ შაჰთამაზ-ხან: ქართლში ესენივე გამოისტუმრა და დადგეს ქართლს სამი-ათასი სამსი თუ-მანი და ხუთასი ნოქარი ცოლ-შვილით ქალაქს უნდა დამდგარ იყო, კაც-ტყვე იარაღითა: ზემო-ქართველთ ეს ვერ შესძლეს, უკუდგა ქსნის ერისთავი შანშე, ამილახვარი გივი, აბაშიძე ვახუშ-ტი და სულ ზემო-ქართლი, გაემით თარხანი ლურსაბ და მისი სახლის კაცნი, დაუწყეს ხვეწნა სეფე-ხან სულთანსა: „როგორც ხვის უეენისა-თვის გვიმსახურებია, ან სამსახური გვდებია ისე გვიმსახურეთ, ხელმწიფის დიდი-ხნის ყმანი ვართო:“ ეს იმათ არა ქნეს: ამაში გაეცალა ამხა-ნაგებს არაგვის ერისთავი ბარძიმ, სულ ცოტანი, სულ სააბარათოსშვილო მიუდგნენ ყიზილბაშთა. წამოვიდა ჯარი, დადგა ფხვენის, დაიწყეს იქიდამ თარეშის გასევა, მიუხდნენ ქსნის ერისთავსა, რამდენჯერაც მივიდნენ, ბრძანებათა ღუთისათა, იმდენჯერ გაემარჯვა, კეხუს მიუხვდნენ სამ-ჯერ ამილახვარს გივსა, სამ-ჯერვე გაემარჯვა და მოსწყვიტეს ყიზილბაში: ამაში გამოუსია თარეში, მოუხდენ დილაბინდ-ზე საააბაშიოსა და სახჩეგოსა (სახჩეიოსა) და სურამის ხეობასა, ბევრი წაა-ხდინეს და დაწვეს სოფლავანდისშვილო და გამოუოლება აოხრეს, დაწვეს, სადაც სიმაგრე იყო, ღუთით ვერა ავნესო-რა:

ამავ ქორონიკონს მკათა-თვის ორსა რიყრაყო-ზედ შეუტყობლად მოვიდა ჯარი ორი ათასი კაცი. თითვან სულთანი, აბდულა-ბეგ, ვინცა-ვინ ქართველნი იმათ-თან იყო ციხის ძირს (1) დაუწყეს ბრძოლა და გართ მოვიდნენ, სუნის ჩამოვიდნენ, თარეში ჩრდილსა იდგა, აბაშიძე ვახუშტი ვახანს: რა მოვიდა ამბავი, იარა და შემოეყარა თავისი საყმო, შეიქნა სრული, ბრძანებითა ღუ-

(2) ქვანში ჭედწერია ახლა: ციხი სჭირს, უნდა ციხისძირს დ. წ.

თისჲთა, სუნისა ღუთის-მშობელის ძლიერებითა, გაიქცნენ და მოსწყდა მრავალი სული, ჩაუჴნენ ციხის ძირამდის ტყემითა და ხოტითა: ამის-თანა გამარჯვება ერთსა და ორს არა ეს (ვის) უნახავსო, თან ჲირა-იქითი ჯარი, თქუენმა მზემა, სხუას გარდა ორასი ასეთი ცხენი შეკაზმულობითა, ზოგი ვეცხლის რახტითა აბაშიძეს მოართუეს. სხუა რაც ვინმე დამალა, ის ღმერთმა იტის. ასე ღმერთმან წუალობა მოუგლინა, ერთი კაცი არ მოკდომია, მოვიდა და დაჯდა ნადიმად და გასცა საბოძვარი, ან ვინც თავი მოიტანა და ვინც ჯარგათ ეოფილ-იყო: მორჩა სეფი-ხან გაქცეული და ვინცა-ვინ მორჩათ, იმავ დღეს ფხუენის წავიდნენ: დაუწუო ლაშარაკი, ვინც უკუმდგარნი ქართუელნი იუნენ შეურიგდნენ ფიცითა სამინელითა: აიყარა სულთანი ფხუენისიდამ, ჩავიდა ხელთ-უბანს. რას მოტყუებითა დაუძახა კახს ბატონს თეიმურაზს, არაგჳის ერისთავს ბარძიმს, ამილახვარს გივს, თარხანს ლუარსაბს, კახთ სალთ-ხუცეს ჩოლაყა-შვილს გივს, ქისიყის მოურავის ძმას თამაზს, ჩერქეზის-შვილს ქაიხოსროს: ესენი ერთ-ბირათ დაიჭირეს, გაგზავნეს ქალაქს ციხეში: იმათი აქ დაჭერა და ქსნის ერისთავ-ზე ჯარის გასუა იკორთას და, ბრძანებითა ღუთისათა, გაემარჯუა ერისთავსა, გამობრუნდენ და ჩავიდნენ გორს, წავიდა ქალაქს და დაგდო გორს ნაიბად აბდულა-ბეგ, ძე მეფის იესესი:

გამოხდა მცირე ხანი და გამოვიდა ლეკის ჯარი გულხადარა, თჳსა ოკდომბერსა, ქორონიკონს უკდ, წაახდინეს გჳრდის-ძირი და ზემო-ქართლი, ვიდრე სურამამდი და დადგეს დირბს: წავიდა გორიდამ აბდულა-ბეგ, აჰხლო ჯარი ქართველთა და ყიზილბაშთა, ჲირველსავ მისვლაზე გამოვიდნენ ლეკნი და შეებნენ ყულ-ქეთხუდას, ბრძანებითა ღუთისათა, გაემარჯუა აბდულა-ბეგს, ზოგი დახოცეს, გაიქცნენ და შევიდნენ დირბს, ღამე-მ გაყარა. ღამით გაიპარა ლეკნი და გავიდა ხვედურეთს: ამაში მოვიდა ქალაქიდა-მ სულთანი სეფი-ხან დიდის ჯარითა, გორს გავიდნენ, გორიდამ, რა მივიდნენ ღულევის-ბოლოს გამოვიდნენ სამ დაფათ: რა ნახეს მძლავრი ჯარი ვეღარ შემოკებნენ, გაიქცნენ ლეკნი, მცირედი დახოცეს, შევიდნენ სიმაგრეში, ღამით გაიპარნენ, გავიდნენ ბებნის, მცირე ყარაულნი გაუდგეს უკან, ზოგი ცოცხალი დაეჭირათ, მცირე დაეხოცათ, გაიარეს, დუშეთი წაახდინეს: ამა ამბავსა შიგან მოვიდა ყაენისა-გან ბძანება და წუალობა, ქართლი ებოძა აბდულაბეგისა-თვის, იქმნა მეფედ სქართველოსი და დაარქუეს არჩილ, კახეთი ალიმირზისა-თვინ, რომ მცირესა ყამნა მეფედ იყო ქართლისა, ერევანი სულთნის სეფიხანისა-თვის: წავიდა ერევანს და კახი ბატონი კახეთს, დაჭერილი თავადები გაგზავნეს ისპაანს: კახი ბატონი თეიმურაზ, არაგვის ერისთავი ბარძიმ, ამილახორი გივი, თარხანი ლუარსაბ. რა ჩავიდნენ, უყო წუალობა ყაენმა, მისცა ხალათები და ინამი თითუენ წავიდა უანდარს საბრძოლოდ და ესენიც თან-წაიუანა.

ქორონიკონს უკე, აპრილს გასულს კიდეც მოვიდა სეფიხან დიდის ჯარით ქართლში, მივიდა ქსნის ერისთავს შინ შეხედა, აიღეს ციხე იკორთისა, ციხე ვანათისა, ციხე გულბითისა, მოუხდნენ აბაშიძეს ვახუშტის, აიღეს ციხე ციხის-ძირისა და ციხე სურამისა, შეუხდა ქსნის ერისთავსა, აიღო ციხე ატენისა, ციხე ბეშო და მონასტერი: გაეცალა ქსნის ერისთავის ძმა იესე ცოლ-შვილით კახეთს,

დახუნენ წინა, გაექცა ერისთვის შვილით, დარჩათ ტოლ-შვილ და საქონელი უიხილბაშთ. წავიდა შანშე ტოლ-შვილით იმერეთს, იქიდამ ჩავიდა რუსეთს: ჩავიდა სეფი-ხან ქალაქს და დაიჭირა მეფე არჩილ და აიყვანეს ციხეში: დაებარებინა უყენს მეფე არჩილ, წავიდა გიორგობის-თვესა ი. წავიდა, შეიყარა ქსნის ერისთვის ოსნი და სერისთო, აიღეს ციხე ანანურისა, მოსასტერი და ახალ-გორი
59 გაუგზავნეს კახეთს ქსნის ერისთვის ძმას იესეს, მოვიდა და შეიყარნეს: დაებარებინა უყენს უანდარს ქართველნი, ამილახვარი ოთარი, სარდალი საბარათაშვილო უფლანის-შვილი, ქაიხოსრო, ცაცაშვილი, მთავარ-ეპისკოპოზი კირილე, ქაიხოსრო კვავხის-შვილი, ივთანდილ ფალავანდის-შვილი, ფეშანგი ორის (1) მელიქი, ფარსადანა სომხითის მელიქი, ბადურ, ალიყულიბეგ ამირეკაიბი:

ქორონიკონს უპე, მარტს ბე, აშტარახანს დამარცხებულ იყო მეფე ვახტანგ:

ქორონიკონს უკგ, მარტს ი-. წავიდა სეფიხან, დაებარებინა უყენს უანდარს, მოვიდა ქართლში განკის-ხანი უღულიხან, ძე ქალბანის-ხანისა სარდლად: ამავ ქორონიკონს მარტს დ, აიღო უანდარი ამავ უყენმა და წავიდა ინდოეთ-ზე, აიღო შვიდი ქალაქი, შემოებნენ ინდოეთის სპასალარი ინდოთ, დაიჭირეს სპასალარი:

ამავ ქორონიკონს, მაისს შვიდსა, უანდარიდამ გამოისტუმრა უყენმა ვინცა-ვინ ქართველნი იყვნენ. წინდა-წინ ჩაფრად მოვიდნენ, ხანკან ქართლის ბატონად, ალიყული-ბეგ ისევ ვექილად:

ამავ ქორონიკონს მოვიდა ქსნის ერისთავი რუსეთიდამ თავის მამულში: მოვიდა კახი ბატონი თეიმურაზ კახეთსა:

ქორონიკონს უკგ, წამოვიდა თავრიზიდა-მ სპასალარი იბრეიმ-ხან უყენისა, დაიბარა ქართველნი და ხანკან-ხან, შეიყარნეს კაკს, შეუხდენ ჭარს, დასწვეს, დაქცეს, გამობრუნებაზე წამოეწივნეს ლეკნი, შეუვეს წინ-და-უკან, გაემარჯვათ ლეკთა, ამოსწყვიტეს ციხილბაში და ქართველნი, მოკლეს სპასალარი იბრეიმ-ხანს, უღული-ხან, კანკის ხანი, სხვანი გამოხოცნენ. თეიმურაზ კახი ბატონი კახეთს და ხანკან-ხან ქართველნი ქალაქს:

ამავ ქორონიკონს, მაის ბე, სტამბოლიდამ მოვიდა კათალიკოზი დომენტი, ძმა მეფის ვახტანგისა:

60 ქორონიკონს უე, თვესა მაისსა გ, ხირველსა ღამესა, ერთი სკვირველი და კატა-განჭკუა-მიუწდომელი აჩნდა შუა-ცადამ, ცა მოწმენდილ-ზე, სათელი დიდ-ძალი, რომ მთვარის შუქი ალარა ჩნდა, ვიდრე დასავლეთ-დმდე განათლდა ყოველი ქვეყანა, რა განქარდა, ერთი ასეთი დაიქუხა მოწმენდილი იყო, რომ ქვეყანა შესძრა, არც ცის გახსნა იყო, მკრთამ სათლით სახევარ-ცა ეჩვირა, მთა და ბარი სულ განასათლა: ეჭვ სკვირველთ მოქმედს ღმერთსა:

ამავ ქორონიკონს, მარტში, ინდოეთ-ზე გაემარჯვა ამავ უყენსა, დამორჩილდა ინდოეთის ხელმწიფე და მოართვა მრავალი:

(1) ლორეს მელიქი უნდა დ. ნ.

ქ. ვისაც-გან ვიდრე აქამომდე აღწერილ-იყო ამბავი ესე ქართლისანი, აღმწერელსა-ამისას ჩხეიძე სეხნიასა, დაშთომოდა შემდგომნი ეოფილნი და ეოფადნი. და მე ჰაჰუსა-ძ ორბელიანმა სელ-ვჰქავ აღწერად, ჰირველად, რათა არა დავიწუებულ-იქმნენ ესე ვითარნი ამბავნი და მეორედ, შემდგომნი ჩვენნი მოიხსენებდენ ესე-ოდენსა ჟამთა, ვითარებათა და ქცევულებათა, რომელ კნინღა და არა-ოდეს ეოფილ-არიან ესე ვითარნი იწრო ებანი ქართლისანი და მალიადნი ცვალებანი დამჰურობელთა და განმგეთა ქვეყანისა ჩვენისა-თანი, მწარენი და მნიადნი მოხარკეობანი, რომელი მე ვიხილე თვალითა ჩემითა და რომელიმე მომეთხრნეს სარწმუნოთა კაცთა-გან და არა უდებ ვჰქავ სელ-ეოფა ამისი მსგავსად ძალისა ჩემისა, რათა მოსარდულნი ქართლისანი განეკრძალნენ ქვეყანათა თვისთა სიმტკიცისა-თვის, ვისაც-გან ესე-ოდენი ჭირნი და იწროებანი წარგუნდიან და იუწუებოდენ, თუ ვის-გან და ვითა რომლისა მიზეზითა იქმნნეს ესე ეოფილნი: 61

ქ. შეუდექ ამბავს ქართლისას ჰაჰუსა ორბელიანი,
გასმაძლიერა მეფე-მან, ვინ არის გვირგვინიანი,
აღვსწერე ეოველი ეოფილი, მრავალ-გზის სასიგრიანი,
და ვინ წარაკითხოთ, ნუ მკიცხავთ, სიტყვა თქვით შენდობიანი.

ქორონიკონს უკუ, თვესა იულისსა, მოიშველა ერისთავ-მან შანშემ ჯარი ლეკისა, ჰირველ მიუხდენ ხაშმის ციხესა, აიღეს ციხე და ივარ-ჰქვეს საქონელი ანუ ტყვე ურიცხვი, წამოვიდნენ, მოვიდნენ, შემოადგნენ ანანურის ციხესა, ერისთავი ბარძიმ შეგ-იყო თავისის ძმით და სახლის-კაცით, ჩამოვიდა ერისთავი შანშე და ძმა მისი იესე უულარალსი თავისის ჯარით, დაუწუეს

ბრძოლა: არ აიტანეს იუსუნ შიგნით მეოთხი ციხისანი, ამდონი ლეკი ამოსწყვიტეს, რომ მკვდრის სანგარს ივლებდნენ ლეკნი და ეგრე იბრძოდეს, ვითაც შანშე ერისთვის კაცნი ბელადნი იყუნეს, უპოვეს ადგილი წულისა და მოუშრეს წყალი, ზათხულის ყამი იყო და დიაღ შეწუხდეს უწყლოდ,
62 მისცეს ფიცი ბარძიმ ერისთავს და გამოიყვანეს უთრუთ ერისთვის-შვილი თავისის ცოლ-შვილით, არ მოანდო და შეუპოვარის კოშკში ავიდა, უღალატეს ერისთავს ბარძიმს და მოკლეს. ეგრევ ამას-თანა აბელ და გივი დახოცეს, დაიჭირეს ვინც თან გაყოლოდათ, შეესივნენ ციხესა, აიკლეს, ააოხრეს მონასტერი, დასმტვრიეს ხატნი პატიოსანნი, გამოასხეს ტუვე უთვალავი, უთრუთ, რომელი იყო კოშკში, გამოწვეს ცეცხლით, უყვეს ყათლანი, ქალით კაცამდის: ეს ლეკის ჯარი იტყოდეს თორმეტი ათასი კაცი არისო: წავიდა ეს ჯარი, ააოხრეს სომხითი და შემოადგნეს დმანისის ციხესა: მაშინვე ატნობეს სეფიხან სარდალს, განჯას იდგა, რას-წამს შეიტყო, მაშინვე წამოვიდა სეფიხან დიდის ჯარით, მოეშველა დმანის, სანამდის ეს ჯარი მოეშველებოდა გავიდის მებრძოლი დმანისის ციხით და შეება. ლეკთ ვერა ავნეს-რა ციხეს და ვერცა რა წაუხდიანეს, მოვიდა სეფიხან, გავიდნენ ყაფლანის შვილები სრულიად, მიუძღვნენ ლეკ-ზე, გაემარჯვა. მაშინვე გაიქცივეს ლეკნი, ამოსწყვიტეს, რომ რისხვა ღუთისა დასცეს, ასე დაფანტეს ჯარი ლეკისა, ათს დღემდის ტყეში იწერდნენ მრავალს და მოუვანდათ ტოტხალი დმანისა ციხესა შინა: წავიდა ეს ლეკის დანარჩომი ჯარი, მივიდა ახალ-გორს, რაც ასანურისა და ხაშმის ნაშოვარი ტყვე ანუ საქონელი უვანდათ, იქ შეესხათ, აყარეს მაშინვე და გაემზადნენ დღისტანში: გაუდგა სეფიხან ხანი ქართლისა, ასლამაზ-ხან, გავიდნენ კახეთს, დახვდეს ახმეტის ბოლოს, გაემარჯვათ კიდევ ყიზილბაშთა, ამოსწყვიტეს ლეკნი და რაც მიჰყანდათ სულ დაურევინეს, იტყოდეს ათას ხუთას თავი მოიკრაო: მოვიდნენ ქალაქს გამარჯვებულნი და მისცეს ტყვე ანუ საქონელი თვის თვისსა პატრონებს. წავიდა სეფიხან ისევ განჯას და ასლამაზ-ხან და ორი სხვა
63 ხანი, მიუხდენ ერისთავს შანშეს, დაიქციეს იპორთის სამრეკლო და კულბითის ციხე და შემოადგნენ ვანათის ციხესა, ოც-და-ორი დღე იდგნენ, უყვეს იერიში და ვერა ავნეს-რა, ციხის კაცთა შეკრა თათარი და ქართველი მოკლეს, მოვიდა ავ-დარი და თოვლი, ჯარმა ველარ გასძლო, დაბრუნდენ და ჩამოვადნენ ქალაქს:

ამავ ქორონიკონს, გიორგობის-თვის კზ, გადმობძანდა ბატონიშვილი დომენტი კათალიკოზი იმერეთიდამ, ძმა მეფის ვახტანგისა, რომელი იყო სტამბოლს თახსირად, უყო ხვანთქარმა წყალობა და გამოისტუმრა, მოვიდა მეფეს ალექსანდრეს-თან:

ქორონიკონს უჰჭ, გორს მიიცვალა საქართველოს ბეგლარ-ბეგი ასლამაზ-ხან, რომელი იყო ტომი ორბელიანთა, შვილი მამად ალიხანისა.

ამავ ქორონიკონს, მოვიდა ნაიბად ქართლში ხვარასნელი იმამყულიხან, გაისტუმრა ბდულა-ბეგ, ძე მეფის იესესი ჯარით ქსნის ერისთავ-ზე, მივიდნენ არაგვის ერისთვის მამულ-ზე, გარდვიდნენ ლომისა-ზე და დადგნენ ცხრა-ძმას, ააოხრეს გარემო სოფლები. მაგრამ ვერასით-

ვერა-ფერი საშველ ვერ მიიტანეს-რა, დამშიდა ჯარი, აიყარა ისევ და ჩამოვიდნენ ქალაქს, ვერა ავნეს რა ერისთავს შანშეს:

ამავ ქორონიკონს, ნოემბერს, მეფემ ალექსანდრე-მ ულალატა ვახტის ციხეში აბაშიძეს დავითს და წურეთელს პაპუნას, ისევ დაჭოცა: ამავ მეფის ძმა გიორგი და ლევან აბაშიძე გარდმოუხდენ ვახუშტი აბაშიძეს, დაესხნენ მალვით თავსა, დაიჭირეს აბაშიძე ვახუშტი და სპარსელი ანუ ტყვე ურიცხვი დარჩათ, წაიყვანეს ვახუშტი და ნავრაძეს (1) ციხეში დაუპატიმრეს:

ქორონიკონს უკეთ, მიუხდა დადიანი და რაჭის ერისთავი მეფეს ალექსანდრეს. მეფე ქუთაის გაეცალა, ამათ ვაკის სოფლები აოხრეს, მიეშველა ქსნის ერისთავი მეფეს, გაიქცივა დადიანი 64
და ერისთავი რაჭისა თავის თვისა ქვეყანასა, შეუსივა ჯარი ლეკისა, აოხრეს ოდიში, დაქცეს ციხები, ამოწყვიტეს მრავალი, დატყვევეს ურიცხვი, ვინც დარჩა დამქვლეს, წამოვიდა მეფე გამარჯვებული:

ამავ ქორონიკონსა, თვესა მარტსა, მიუხდა ჯარი ყიზილბაშისა, შეესივნენ ჯარსა, აოხრეს, ამოწყვიტეს და ტყვე, რაც ქართლისა იყო ქართლში გამოგზავნეს:

ამავ ქორონიკონს მოვიდა მუმეიზი, რომელ-არს მწერალი ქვეყნისა, აღწერად ქართლისა ესრეთ იყო აღწერა, რაც ძველთ ნასოფლარი სადმე იყო უველ-გან ზომეს მიწები საბლით, ხრევი დასდვეს. ეგრეთვე ამ მახით (სახით) შენობა სადმე იყო დიდი ხრევი (2) დასდვეს, ვითარც ერანის ქვეყანაში მომცემი მიწა არის და ბევრი გამოსავალი აქვს, ამ ქვეყანას განუწესეს, თვალეს გზები (3), ეგრე გზის (4) სათვალავს, რასაც მიხვდნენ გაზს, ერთი ბისტი დასდვეს, სოფელსა და ბაღსა შინა რაც ხე ნახეს თითო შაური დასდვეს, კაცს ორი მინალთუნი, ემაწვილსა ასაოვანსა ხუთი აბაზი და შემდგომი ამისი ათს წლამდის ხარკი დასწერეს, ემაწვილ-ზე, ბირუტყვ-ზე ყოველს ზედა განსწესეს, ბოსტანსა, წისქვილსა, ყოველს ფერს შენობას ანუ ოხერს ადგილს, ასეთი ხარკი დასდვეს, რომ ყოველის კაცისა-გან დიდად შეუძლებელი იყო: ოდეს ურემთ მტირეთა ეს ქვეყანა ეწირა. მაშინ იმათაც დაწერეს და დასდვეს მირი, რომელ-არს ხარკი, თორემ არას დროს ერანის ხელმწიფისა-გან ქართლის ქვეყანა არ დაწერილ-იყო: ესეც ცოდვათა ჩვენთა დაგვაბრალოთ: ამა ამბავთა შინა მრავალი სული აიყარა, ბევრი ადგილი უმეტესად აოხრდა, მრავალი კაცი გვენახსა და ბაღებსა თავისის ხელით კაფიდის და აოხრებდის, ვინც დარჩა, კიდევ ამისი იმედი ქონდათ, რომ ერთი მემკვიდრე პატრონი....

ამავ ქორონიკონს გამოაცალა ერისთავს შანშეს ძე თვისი იოანე და ჩამოვიდა ქალაქსა თბი- 65
ლისისა: რა სცნა იმამ უფალი-ხან განიხარა ფრიად და მიიჩნივა პატივით, დაუყენა მემანდარად, გა-

(1) ნავრაძეთ უნდა დ. ნ.
(2) ხრეკი, სარკე დ. ნ.
(3) გაზები უნდა დ. ნ.
(4) გაზს უნდა დ. ნ.

წესს ულუფა, დაჰირდა ხელმწიფისაკან დიდის წუალობის მოტანასა, მოინდომა ერისთვის-შვილმა იოანემ ხელმწიფისათვის წასლვა. გაისტუმრეს მაშინვე, რა ჩავიდა თავრიზს, ნახა სპასალარი, მოახსენეს ხელმწიფესა. უყო იქიდამ მურახასი და დაბრუნდა, მოვიდა ისევ ქალაქსა თბილისისასა: ხელმწიფე მას ხანთა შინა მოსულიყო ინდოეთიდამ, გამობრუნებული ყაზმინს. რა ჰსცნეს ქართველთ მაშინვე წავიდა ორბელიანი სარდალი ქაიხოსრო და ამილახვარი გივი. რა ჩავიდნენ, მაშინვე ნახეს ხელმწიფე, რომელი ახლა სახელი თავისი დაერქვა შანშე, იუწყა ამათგან ამბავი ქართლისა, რაც ძალუძთ ყოველივე მოახსენეს. მაშინვე გამოგზავნა ჩათარი და ვინცა ვინ ქართლის ჩინებული თავადი იყვნეს უველა დაიბარა: რამეწამს მოვიდა ბძანება, მაშინვე წავიდნენ ქართველნი, წავიდნენ და ყოველთა ერთად ნახეს ხელმწიფე: შანშეამ მოახსენა ქვეყნის გაოხრება ლეკისაგან, შანშეს ერისთვისაგან ბელადის ძლევა და შეკრვება ყოველი: იწუინა ხელმწიფემ და დაჰირდა დაღისტანის გასწორებასა, მოსცა ჯარი შანშე ერისთვის წასახდენად: „თუ დამიჭიროთ შანშე, ყოვლი თქვენი სწადელი აღვასრულო და მოგცე წუალობა უშურველიო:“ მისცა ამილახვარს გივს ქსნის ერისთობა და დასდვა იმ ქვეყნის ბელადობა: იყო ხელმწიფის მოსლვამდის იმამყულიხან ქართლში ნაიბად, ახლა მოსცა ბეგლარბეგობა და გამოისტუმრა, მოსცა ჯარი ინდოელნი, ღაურელნი და ფშაურელნი. ოთხი სელთანი ექვსის ათასის ცათ შემოვიდა ქალაქსა თბილისისასა: შემდგომად ამისა მოიწივნეს ჯარი ავღნისა, იყვნეს კაცნი შავნი და დუხჭირნი, შიშველნი, მტირე რამ საგარძნელი (1) ეფარნათ ტანსა ზედა, ვითარცა ზედრაგი, გინა ზეწარი ჩამოეფარათ თავსა ზედა, მსგავსად დედათა ფაველთასა (2). ესე იყო ჩვეულება ქვეყნისა:

66 თთვესა აგვისტოსა, წავიდა ეს ჯარი ქსნის, რა მიაახლნენ მუხრანს ბელადეს ამილახვარი გივი, ვითცა ხელმწიფეს ბელადობა მისათვის დადვა, გაუვეს ჯარი სამად, მისცეს ერთი ჯარი არაგვის ერისთავს და გარდუსიეს ლომისაზე, მეორე ჯარი ქსანაზე შევიდა და მესამე ჯარი ლიახვაზე, უველე თარეშა, ააოხრეს ქსანი, დაწვეს, დაატუეეს და ამოწუვიტეს ურიცხვი, დაჭიეს ციხები, ან სცა კოშკი იყო, არსად გაუშვეს შენობა: გაიქცა ერისთავი შანშე, ტოლაშვილიც იქა ჰყვანდა და შევიდა აწერისა ციხესა შინა: მაშინვე მივიდა ხანი ღამითვე და შემოადგა გარს, ვეღარა სძლო შანშეამ და გაიპარა ციხიდამ, თავის ძმა იასე და მტირე რამ კაცნი თანაგაიტანა, შეიარა ხეობაზე, მივიდა ახალციხესა, შეეხვეწა ფაშას, შეიწყნარეს პატივით და დაყუენეს ქალაქსა შინა: რა გათენდა აიღეს ციხე აწერისა უიზილბაშთა, შეიტყეს გაპარვა ერისთვისა, აიკლეს ციხე და ავარაჰყვნეს სანელნელი ანუ ტყვე, ეძიებდეს ტოლსა ერისთვისასა და ვერა-სადა ჰპოვეს: ხოლო შემოსა სამოსელი უშვერი და ვერ ჰსცნეს, მტირეთა ხანთა მეცნიერსა თავადთა ვისმე ეცნა და გამოიყვანეს ტოლი ერისთვისა. მაშინვე გამოისტუმრა იმამყულიხან ქალაქსა და

(1) სპასარდნელი, მოხაკრებული დ. წ.

(2) თუ ფხოველთა დ. წ.

დაუყენა პატივით. დაქცევა ციხე აწერისა და ანუ სადა სიმაგრენი იყვნეს სრულად აოხრა. გაუშვა მარბიელი ავღნისა და სატა რამ დარჩომილი იყო დატუეველს, ოსეთს აქეთს სულ აჭყარა და 67
მოაბარა გიგს ამილახორს: ჩამოუძღვა გიგი და დაუყენა ეზვენის. გაბრუნდა ხანი, მიუხდა ერთს ალაგს, ტოტა რამ საქონელი დარჩომილიყო, მთის ოსნი შემორიგებულნი იყვნეს. რა შეიტყუეს ღალატი, შეუკრეს ერთი ვეწრო ალაგი, დაუშინეს, გამოაქცევეს უიზილბაშნი, დაიჭირეს ხანი, მოკლეს პაპუა მუხრან ბატონიშვილი, რომელი იყო ნასაჩბაში, ამოწყვიტეს უიზილბაშნი, წამოვიდნეს, შემოეყარნეს გორს თავის ჯარსა და გორიდამ აიყარნეს და ჩამოვიდნეს ქალაქსა თფილისსა:

გაგზავნეს ჩაფარი ხელმწიფესათან და ატნობეს უოველივე უოფილი: იამა ხელმწიფეს დაჭერა ქსნისა და უიმედა უოველთა წუალობა, უბძა რაყამი: „რაც ტუე იყოსო სულ ავღნის ჯარს მიეცითო:“ იყო ტუე დიდი და პატარა ცხრაასი, მისცეს სრულიად ჯარსა ავღნისასა, იყო ტირილი და ვაება ტუეთაგან, ეგრეე წუხდიან ქრისტიანენი და ვისაც ძალედვა იხსნიდიან და განუტეეიან, ასე გაიაზდა ტუე, რომ თითოს ვაჟკაცს ოროლ მისალთუნად აძლეედიან, რომელიც არ გაუვიდისთ ცხენრულებ უელსა სჭრიდიან და ზოგს წუალში ურიდიან:

ამა ამბავთა შინა ებძანა ხელმწიფეს: „რაც ქართლის ქვეყანას ჩემი სარჯი აძეესო იმისი სულ ლიტრა ერთ ბისტათ შური მამეცითო:“ ქართლში შური ასე ძვირად იყო, რომ თქვენმა მზემა, ბეგრ-კეელ ვსახეთ ბალახის კურკას გაახმობდიან, დაფქვიდენ და იმას სჭამდენ: დაუწუეს თხოვნა შურისა, ეკიდა კაცი და დედაკაცი მრავალი სული ჯოხით მოკუდა, თუ შურს სადმე გასასუიდს იშოვიდენ თავისის ხელით შეილეშს აძლეედენ, მრავალი სული აიყარა ამ ქვეყნით და უცხოთა ალაგთა გარდაიხვეწა. ურემის ქვეყანა ქართლის კაცით აივსო: მოვიდა ჩაფარი ხელმწიფისა, დაებარებინა ქართლის ჯანი და ჩინებულნი თავადნი: მაშინვე წავიდა იმამყულიხანი, 68
ამდულაბეგ ბატონიშვილი, მდივანბეგი ქაიხოსრო, ამილახორი, ერისთავი გიგი და სხვანი თავადნი: რა მიიწივნეს, დარუბანდს მოდგომოდა ხელმწიფე შანშა დადისტანს, თვესა აგვისტოსა, აოხრებდა და მოდიოდის თავი ურიცვი ანუ ტოტხალი კაცი უოველივი: ნახეს ქართველთ ხელმწიფე, დახუდა მხიარულის პირითა და დაუმადლა ერთგულობა: ამათ მოახსენეს ქვეყნის წახდენა, უბძანა: „თქვენს შეძლებას უველას შეეტყობ და იმით გამსახურებო:“ განუახლა ყველას ჯამაგირი, განუწესა ბატონიშვილს ამდულაბეგს სამასი თუმანი და ქვეყნის იხტიარობა, ორბელიანს მდივანბეგს ორასი თუმანი და ქართლის ვექილობა, მეორე ვექილობა, ერისთობა ქსნისა გიგს ამილახორს ასი თუმანი, ამილახორს ოთარს ორმოცდაათი თუმანი და ქეშიგაბაშობა, აბაშიძეშვილსა პაატას ბაზიერთხუცობა და ორმოცდაათი თუმანი, ორბელიანს ელისბარს ეშიგაღებაშობა, უწინვე ასლამაზახანის დროს ქონდა და ახლაც განუახლა და ორმოცდაათი თუმანი, ოცდახუთი თუმანი მუსრანბაშობას და ნასახჩიბაშობა, ოცდახუთი თუმანი ციციშვილს ქაიხოსროს და მილახორბაშობა, ოცდახუთი თუმანი თარხანს ლურსაბს, ოცი თუმანი დავით ორ-

ბელიანს, თხუთმეტი თუმანი უაფლან ორბელიანს, თხუთმეტი თუმანი სულხან ორბელიანს, აგრევ უოველთა თავადთა შვილთა, ვის რა შეეფერებოდა, თითონ ხელმწიფემ იქავ სახელო და ჯამაგირი განუწესა, უველას რაცამი უბოძა და ეგრე სიხარულით და წყალობით წარმოავლინა ქვეყანასა თვისსა: რად-გან ქაიხოსრო ორბელიანს მდივან-ბეგობა ჰქონდა და ვექილობაც ახლა უბოძა, სომხითსაბარათოშვილოს ჯარი მის ძეს რევაზს მიაბარა და ასი თუმანი ჯამაგირი განუწესა:
69 მოვიდნენ ქართველნი ქალაქსა თბილისისასა, ამილახორი ოთარი იქავ გზაზე დამარხებულიუო ქვეყანასა შამახიისასა, ცხედარი მისი მოიტანა პატივით გივმა ამილახორმა:

ამავ ქორონიკონს ხანი ქართლისა ზემოქართლში იდგა, აიშალა იმერეთი, უღალატა მეფეს ალექსანდრეს დადიანმა და აბაშიძემ ზურაბ, გარდმოიყვანეს ჯარი ურუმისა, გარდმოადგეს მეფე, აიყარა თავის დედაწულით და მოვიდა ციხესა ჩხერისასა, მიუუენა თავის მისანდობი კაცნი და თოთონ ასიოდენ კაცით გარდმოვიდა სურამს, აცნობა ამილახორს გივს, მივიდა გიგი, მოახსენა ხანს, ხანმა მაშინვე გაგზავნა ამილახორი მემანდრად და მოიყვანეს მეფე ალექსანდრე, დასდვა დიდი პატივი, ვითა შეეფერებოდა და მაშინვე ხელმწიფეს აცნობეს: რა ჰსცნა ხელწიფემ, იამა და მოსწერა რაცამი დიდის იმედისა და წყალობისა, ებძანა ხანისათვის: „ხელმწიფურის რიგით უოველი რიგი განუწესეთო:“ ჩაიყვანეს ქალაქსა თბილისსა, დაუუნეს ხელმწიფურად და ვითა მეფეთ წესია, ეგრე უოველივე ულუფა განუწესეს: ამავ ამბავთა შინა მოვიდა მეფის ძმა მამუკა სამოცი ოდენ კაცითა და შემოეყარა ძმასა თვისსა, იყვნენ დღე და ღამოლხინსა და შეძეგაშია, არა აკლდისთორა თვინიერ თვისა ქვეყანისა:

ისევ პირველსავე სიტყვასა მოვიდეთ, რა მოვიდნენ ქართველნი, განაგებდენ საქმეთა ქართლისათა, მოვიდა ჩაფარი და ეთხოვნა ხელმწიფეს ქართლიდამ ხუთასი ნოქარი, ძველს გარდა, ამ ხელმწიფის რიგი იყო, რაც ჯარი ჰყვანდა სულ ჯამაგირს აძლევდა და თავის საბძანებელში მართალზე ჯეტს აღარ გაუშვებდის, დიდთა ანუ მტირეთა შვილთ რა მოსულ, ჯარად არ გამოიყვანდის. ესეც ებძანა ამ ჯარის ქართლში დაზამთრება და მათის სურსათის ძღევა, რომელ-
70 არს ულუფა ჯარისა, ამის ცდასა და რიგებაში იყვნეს გამგენი ქართლისანი:

ამა ამბავთა შინა ებოძა ხელმწიფეს რაცამი ახალციხის თავშისათვის და ეთხოვნა ერისთავი შანშე: მაშინვე გაისტუმრეს ბორჩალუს სარქარდა სალბეგ თავისის ჯარითა, რა მივიდა ახალციხესა და მიუტანა ბძანება და რაცამი თავშასა ახალციხისასა, მაშინვე დართვა ნება შანშეს დაწერისა .. ექმნეს ერისთავს .. რა შეიტყო ერისთავმა შანშემ, ორივ ძმანი შეუვიდნენ ციხეში და შეეხიზნენ ენგიჩართა, არა ენებათ მოტეძა ენგიჩრებს. მაგრამ მივიდა თითონ თავშა და გამოიყვანა ძალით და მოსცა ორივ ძმანი და კაცნი მათნი, დასდვეს კისერთა მათთა ხუნდნი, შეუყარნეს ბორკილნი ხელთა და ფერხთა და ეგრე ჩამოიყვანეს ქალაქსა თბილისისასა. ეკიცხოდენ მოქალაქენი და აუვედრებდენ მხედველნი უოველნი მათნი: მტირეთა ხანთა შინა გაისტუმრეს ეგრე პყრობილნი ხელმწიფესთან და ისევ გაატანეს სარქარდა ბორჩალუსი: რა მიწივნეს, ვარსკვლავთა-

გან უმრავლესსა ჯარსა შინა, მოახსენეს ხელმწიფეს ერისთვის მოყვანა: ერისთავმა მოინდომა მართლება თავისა. მაგრამ არად უსმინა ხელმწიფემ და ბძანა დაპატიჟება მათი და შეყვანა ციხესა დარუბანდისასა: მცირეთა ხანთა გაისტუმრა ორივ ძმანი მაშათს ჰატივრად და ებრძანა მათის ტოლ-შვილისაც იქ ჩაყვანა: მოვიდა ჩაფარი, უფლარ-ალასის ტოლი კახეთს მეფე თეიმურაზის სახლში იყო და იქიდამ ჩამოიყვანეს და შანშე ერისთვის ტოლი ქალაქში ჭყვანდათ, ორივ მაშინვე გაისტუმრეს და შეეყარნენ ქრმებსა თვისა, ქსნის-ჴევისა სანატლოდ დაიმკვიდრეს ხორასანი:

ამავ ქორონიკონსა გამოეგზავნა ელჩი და ფეშქაში ახალ-ციხის ფაშას ხელმწიფისა-თვინ 71
და ეთხოვნა მეფე იმერეთისა, რომელი იყო ქალაქსა თბილისისასა შემოხიზნილი. ებოძა რაყამი და ებძანა გასტუმრება ჰატივით ახალციხეს შინა: რაყამი ებოძა ახალ-ციხის ფაშისა-თვის: „ჩემი შემოხვეწილი არისო და ისევ თავისი ქვეყანა დაანებეო და რასაც ამას ჰატივს მისცემთ ჩემად ჰატივად ჩავიგდებო:“ გაატანეს ყაზახის სარქარდა თავისის ჯარით და გაისტუმრეს: რა მიახლეს ახალ-ციხესა ხელმწიფის რაყამი მიუტანეს ფაშასა. მაშინვე მიაგებეს დიდრონი კაცნი ახალ-ციხისანი და გამგენი კარისანი, დახვდა ფაშა მხიარულის პირითა და მოართვა ქურქი სიასამურისა: მაშინვე აღასრულა ბძანება ხელმწიფისა და გაატანა ჯარი და დაამოხა იმერეთი: შეფის ძმა მამუკა ქალაქით გაისტუმრეს და მივიდა იმერეთს და შეეყარა ძმასა თვისსა მეფეს ალექსანდრეს: ამილახვარის ოთარის სიკვდილი ხელმწიფეს მოახსენდა, მისი სახელო ქეშიკჩი-ბაშობა და ჯამაგირი მის ძეს რევაზს მოუვიდა:

ქორონიკონს ულ, თვესა ივნვარსა, ბატონის-შვილი დომენტი კათალიკოზი მიიცვალა: ამანვე თავისივ სიცოცხლეში ბძანა კრებით გამდრჩევა კათალიკოზისა: მას ჟამსა შინა დედოფალი კახეთისა, სადგური კეთილისა და სიუკვე სათნოებისა თამარ ქალაქს ბძანდებოდა, ვითარ ბიძა იყო კათალიკოზი და სნეულებისა-თვის ჩამობძანდა, მიცვალებასაც აქ დაესწრა, მიიღო კურთხევა სრული, შეჰკრიბნა ეპისკოპოზნი დედოფალ-მან ქართლისა და კახეთისანი და კათალიკოზად, ვითარ მრჩობლად ღირსი იყო ანტონი, ძე მეფისა იესესი, გამოარჩიეს, ვითარცა ამან უმაწვილო- 72
ბით-გან გაუშვა სიმდიდრე, მეფობა ამა სოფლისა და ეტრფო ზენათა სასუფეველსა და აღიკვეცა ბერად, რამეთუ ისევ თვისისავე სიცოცხლესა შინა ბიძასაც უნდოდა თვისა სასტვენოდ ჰატრიაქად. და ესე შემოკრებულნი კრებანიც აიძულებდენ, რათა დაჯდეს ტახტსა ზედა ბიძისა თვისისასა: არა რა ისება და არღარა მიიღო უმაღლესი ხარისხი სიმდაბლისა და სათნოებისა-თვის: ოდეს შეწუხდა ყოველად სანატრელი დომენტი ჰატრიაქი დაუძახა ურბნელს ეპისკოპოზს ნიკოლოზს, რომელი იყო ძე ხერხეულიძისა, დაჩოქა სარეცელსა თვისსა წინაშე, დასდო ხელი თავსსა მისსა, აკურთხა ჰატრიაქად, მისცა კვერთხი ხელთა მისთა და განვიდა ამიერ სოფლით და მივიდა წინაშე უფლისა: წიდა ამისი გვამი წაასვენეს დიდისა დიდებით: ვითა შვენოდა მეფეთა ასულობასა, ეგრე შემწუე-ეშნა დედოფალი თამარ და მისვენეს დიდსა სამეფოსა ეკკლესიასა, შვენიერსა და დედასა აღმოსავლეთისასა მცხეთასა და მიიღეს ადგილსა, ხარისხსა საჰატრიაქოსა წინაშე:

ამა ამბავთა შინა ქართლის ხანმა იმაუელიხანს იასაული დაუყენა, ქათალიკოზს ნიკოლაოზს და რაც მცხეთას საქონელი იყო, წირვის იარაღი ანუ ეკკლესიისა სულ თავისთან მიატანინა, შეეთურსა და ღუთის მოძულეს ვისმე დაებეზღებინა, კათალიკოზი რომ გარდაიცვალა, საქონელი სახელმწიფოთ არისო. მაგრამ სამღთო ძალმა აღარ მიუშვა: ორბელიანი, სარდალი ქაიხოსრო და ბევი ამილახორი გულს-მოდგინებით გაისარჯნენ, ისევ დაიხსნეს და მიაბარეს უკლებრივ კათალიკოზს საქონელი მცხეთისა:

შემდგომად ამისა მოვიდა ბძანება ხელმწიფისა: „რომელიც შია სუნისა სკულსა ავად ხსენებს და ომარსა და ოსმანს შეაგინებს ჩემისა რისხვით მოკუდესო:“ ქალაქში მუოფნი უიზილბაშნი დიდათ შეშფოთდნენ იქმნეს. მაგრამ შიშითა შანშა უაენისათა ვერა რას იტყოდეს:

73 ამავ ქორონიკონს დაებარებინა იმამყული-ხან ქართლის ჯარით ადრიბეყანის სარდალს თათალიხანს, რომელსა გამოელაშქრებინა ჯარის ქვეყანა-ზედ. ესენიც ალაზნის-პირს უნდა შეურდენ, სპბარათაშვილოს ჯარი რეკაზს ორბელიანს ახლდა და ამას ხელმწიფის ბძანებით ორასი ნოქარი, კიდევ სხვა ქვეყნის კაცი ებარა, ზემო-ქართლის ჯარის გამგედ ამილახორი ამირინდო: მივიდა ხანი, ჩამოხდა იორ-ზე და კიდევ სარდლის ამბავს მოელოდა: იყვნენ ხანი და ახლულა-ბეგ ძე მეფის იესესი დღე და ღამ ლხინსა და განცხრომაშია:

ამა ამბავთა შინა, თვესა აპრილსა თორმეტსა, ღამესა ბზობისასა, ქალაქიდა-მ ღამე გაიპარა ბევი ამილახორი, რომელი იკდა ვექილად, წავიდა თავისის ტოლ-შვილით და თან გაიტანა ჰაატა ახაშიძის ტოლი და სარიდან ერისთვის-შვილის ტოლი, ჰაატა ახაშიძე და ზოგი ვინმე თავადნი ზემო-ქართლისანი: ამავ ბზობის ღამეს გამოიპარნენ იორის პირიდა-მ, რომელნი ახლდენ ჯარად ხანსა ქართლისასა და მივიდნენ ამილახორ-თან: რა მივიდა მცხეთას ამილახორი ჩამოეგება არაგვის ერისთავი ბეყან ჯარით, ხიდი მცხეთისა ჩავარდნილ-იყო და ნავ-ტიკები მზათ დაახვედრა: გავიდნენ უვნებელად და მივიდნენ დუშეთს, შემოიყარა ქსნიშა და არაგვის-ველისა კაცნი, მისცა მისატმელი და გამოართვა ფიცი და იერთგულა, უოველნი თავადნი ზემო-ქართლისანი გაიერთა: ესმა ამბავი ესე იმანყული-ხანს, დაშფოთდა ფრიად, გამოგზავნა კაცი ქალაქს და ვინცა ვინ ზემო ქართლის თავადნი იყვნენს დაეჭირეს და მაღალ ციხეში დაესატიმრეს. აგრეყე ჯალაბნი დარბაისელთანი ერთს სახლში დაუყენეს ერთად, გარს-მცველი მოუყენეს, თითონ ხანი და ახლულა-ბეგ წავიდნენ ჩაფრად ფათალიხან-თან: რა მივიდნენ ანტობეს ესე უოველი, მასცა ხელმწიფეს მოახსე-
74 ნა, ჯარელნიც შემოირიგებინეს და ამათაც დასტური მოსცა, მოვიდა ხანი, აყარა ჯარი იორიდა-მ და მოვიდა ქალაქს, მაშინვე აუშვა ბურობილნი თავადნი, გაგზავნა კაცნი ამილახორ-თან და ჰკითხა მიზეზი წასვლისა: ეს ბასუხი მოეცა ამილახორს: „ქვეყანა ოხერი შეიქნა და არა გამოდიოდის რაო, ვეღარ შეეძელ სამსახური ხელმწიფისა და წავედო,“ ზემო-ქართლისა თავადნიც ამაზე ემოწმებოდენ: ამილახორის შვილი რეკაზ, რომელი იყო ქეშიქჩიბაში გაგზავნეს გორს, მცველად. რა მივიდა გორს წავიდა მაშინვე და მივიდა ამილახორ-თან:

ამა ხანთა შინა გამოეგზავნა ხელმწიფეს ბარდის ხანი და ეკითხა მიზეზი ამილახორის წასვლისა: მოვიდა და დაელაპარაკა და მისცა ფიცი. ,,თუ ჩამოხვიდე არაფერი ხელმწიფისაგან არა დაგიზიანდეს რაო. მაგრამ არა ისება და ვერას ღონის-ძიებით ვერ დაიმორჩილეს ამილახორი: მოახსენეს ხელმწიფეს შანშას მოუსვლელობა, ებოძა რაყამი კიდევ ამილახორისათვის წუალობისა: ,,თუ ჩამოხვიდე, ყოველი შენი ტოტმა მოგვიტევებიაო:'' მოუვიდა ეს რაყამიც. მაგრამ არა რად ისება და შემოუთვალა უარი:

ამა ამბავთა შინა დაწერეს ქარველთ გაიმიხრი (1) ხელმწიფესთან და მოახსენეს ქვეყნის სიღარიბე და მუშეისისაგან უსამართლოდ დაწერა და ქვეყნისაგან შეუძლებელობა: რომ ისმინა ხელმწიფემ ქართველთ შეწუხება. მაშინვე დაიბარა აბდულაბეგ და ქაიხოსრო სარდალი და ქვეყნის უფროსნი კაცნი: ,,თვით ჩამოვიდნენ ჩვენს დიდებულის კარზე და მოგვახსენონ, რაც მოსახსენებელი ჰქონდეს თავისის პირით, აღვასრულო სასწადელი მათიო:'' მაშინვე წაბძანდა აბდულაბეგ ბატონის-შვილი, გამოდმა-მხრის თავადნი ვინცაცა დარჩომილიყო, თან იახლო აგრეგე სარდალი მდივან-ბეგი ქაიხოსრო ორბელიანი და თან იახლო სომხით სპბარათასშვილო უფროსის კაცით:

ამისა შემდგომად გამოეგზავნა ხელმწიფეს ერთი დიდებული კაცი და ეთხოვნა ქართლისა 75
და კახეთისათვის ოქროსა (2) ული ოცის წლისა და ოცდაცხუთის წლისა: ამას წინასთაც ქალი ეთხოვნა თორმეტი და ბძანება იყო, ქალს ქალური საქციელი უნდა ესწავლა, ქალა ვაჟს კაცური საქციელი ესწავლა და ეგრე მირთმეოდა ხელმწიფეს: მსწრაფლ აღასრულეს ბძანება, დაუგროვეს ქალი და ვაჟი, ვისა ჰყვანდა საკადრი ხელმწიფისა და დაადგინეს ქალაქსა შინა ჰსწავლად საქციელთა ქართულთა: ბატონიშვილი ანუკა დედოფალს ახლდა კახეთს, ვითაცა და იყო, ქალაქიდამ თანწაიყვანა. ძე აბაშიძისა ვახუშტისა რომ გაიპარა ბატონიშვილი ისევ კახეთსა ბძანდებოდა: ველარ უგულებელსჰყო ვახუშტი აბაშიძემ მეუღლე თვისი ანუკა ბატონის-შვილი და ჩამოვიდა ქალაქსა თბილისისასა, იამა დიდად იმამეულიანსან, ებოძა ხალათი, დაუყენა ზატივითო: ოდეს განვიდნენ ქართველნი ქალაქით გატეხილ-სიდ-ზე, შემოეყარათ ჩაფარი, ეთხოვნა ხელმწიფეს ქართლისათვის თავისის ულაბეგით ექვსი ათასი ხარი, განჯიდამ ბური უნდა აეკიდათ და დაღისტანში მიეტანათ: ესენი რომ ველარ დაბრუნდნენ და ბძანება მოვიდა, ქალაქში შეოფთა ვექილ-ვეზირთა მსწრაფლ დაგროვეს და გაისტუმრეს. მაგრამ ალარ დარჩა ქართლში ხარი, ამით რომ იქავ დაღისტანს ეოფნა (ში), ეთხოვნა სამი ათასი ურემი შებმული, გასტუმრეს, აუდგეს ბური ოროლი ხარვარი, რომელ ხარვალი არს ასი ლიტრა, შამახიიდამ მიიტანეს დაღისტანში. ამისა 76
შემდგომად ეთხოვნა ხარი ორი ათასი, გაისტუმრეს, აკიდეს ბური ბარდიდამო და მიიტანეს დაღისტანში:

(1) გამზარი უნდა. დ. ნ.

(2) ორახა. უნდა დ. ნ.

მოვიდა ბძანება ხელმწიფისა, ებძანა ქართლის ხანისა-თვის ამილახვარ-ზე გალაშქრება: აღასრულა ბძანება და გავიდა ქალაქით, რა მიახლა მცხეთას, ეს ურმები რომ გავიდა ერთს ღამეს მარნეულს ისადგურეს, ქვეიდამაც მოვიდა ქარვანი ქაშანისა ტვირთული რა-რითა, ეს ქარვანიც ამ ურმებ-თან დადგა, დაესხნენ მასვე ღამესა ჯარელნი და მოწყვიტეს კანი და იავარ-ჰყვეს სა-ქონელი ურიცხვი: აცნობეს მაშინვე ხანსა, მაშინვე გამოუსივა ჯარი. მაგრამ ვერსად მოეწივნენ და წაიღეს ლეკთ-ნაშოვარი ურიცხვი უვნებელად: ამილახვარის გაქცევა-ზე ხელმწიფეს ქართლში ვექილად სეფი-ხანის დის-წული გამოეგზავნა: ეს ვექილი აბაშიძე-მ (წაიყვანა), მივიდა წინ-წუა-რობს ჯარით, რაც სპბარათ-შვილობს ხარი და ურემი იყო შეყარა, იქ მოუვა მცირეთა გზათა და გაისტუმრა მშვიდობით:

რა მიეახლა ხანი გორს დაუწყო რბევა ქართლსა და წვა მოსავალისა გორს. ხანის მი-სლვამდის წასულ-იყო ამილახვარი და გაემაგრებინა ციხენი ზემო-ქართლისანი, სურამის ციხეში თვისი მისანდო კაცნი უდგნეს და ეკირა ძალით ხეობაში შეტრეს ციხე და შეეყენებინა კაცნი თვისნი, გარდამოეტანა ახალ-ციხიდამ ტყვია-წამალი, ვითარც ახალ-ციხის ფაშას მრავალ-ჯერ მოეცა ჯაბახანა შანშეს ერისთვისა და ამ-გვარად უკუ-მდგართა ქართველთა-თვის, ახლაც მგზავ-სად დღისა მის, მუდამ აძლევდა ჯაბახანასა და პირდებოდა მოხმარებასა ამილახვარსა, გამოიარა ამილახვარმა ქრცხინვალ-ზე და იმ ძირობა-ზე და განაძლიერნა მიმდგომი თვისი და მოვიდა, დადგა სხვილოს:

ამა ამბავთა შინა, მოვიდა ერეკლის ჯარი და განჯისა, შემოეყარნენ იმამყული-ხანს, ყოველ დღე წავიდის ამათი მარბიელი და მოარბიევის მთას აქეთი, დაწვის მოსავალი ანუ შენობა და 77 მოვიდის უვნებელად: დაუწყო ლაპარაკი ხანმა ქართლისმა თავადთა უკუმდგართა, დაპირდა წყა-ლობასა უშურველსა, მისცა ფიცი უშიშობისა-თვის, მოვიდნენ ზოგნი ვინმე თავადთაგანი, და-მოსა ხალათით და არა ავნო რა:

გაისტუმრა ხანმა ავალის-შვილი ზაალ, ძე როსტომისა შეტრეს ციხის ასაღებლად, აღუ-თქვა მისაცემელი, მივიდა, შეაპარნა კაცნი, აიღო ციხე და გამოასხა კაცნი ამილახვარისანი, შეი-ყვანა კაცნი თვისნი, უბოძა ხალათი ხანმა და უთმედა წყალობა ფრიად:

გამოეგზავნა დიდს ზაალს ავალის შვილს შვილი მძევლად, დადგა სამსახური. გაუგზავნა ხანმა წიგნი წყალობისა და ვინა მოვიდის ებოძის ხალათი და აღრატხის ერთ-გულთა-თანა:

დაუწყო ლაპარაკი ვახუშტი აბაშიძეს. „თუცა არ მოიყვანე შენი შვილებიო, არა ხარ ერთ-გული ხელმწიფისაო:“ იდვა უოველი სამსახური ხელმწიფისა, ვახუშტი-მ დაიკერა ფიცით და განუტევეს მშვიდობით:

აიყარა ხანი ჯარითა მძიმითა და ჩამოხდა ჭალას. გამოვიდა ამილახვარი გიგი სხვილოსა ციხით, დასცა კარავი გარეთ, გავიდის გარეთ ამათი მებრძოლე და გამოვიდის იმათი, იყვის ოში ფიცხელი, დაიხოცის ორგანითვე ურიცხვი, იყო მცირედი ხანი რამე და აიყარა იქიდამაც,

ჩამოვიდა მუხრანში. იქიდამ არაგვის ერისთვის მამულში შესლვა დაჰპირეს: შეუტყვეს ერისთვიანთა, გამოუძღვა ოტია ერისთვისა-შვილი და რაც შესავალი გზები იყო სულ შეუკრეს: რა მივიდნენ საბრძოლოს ადგილსა დაუშინეს არაგვის ერისთავის კაცთა და მრავალი ყიზილბაში მო- 78
კლეს და ძალიან გამოდირიკეს: მერმე უბძანა რევაზ ორბელიანსა, მიიმძღვარეს საბარათოსშვილოს ჯარით, ვითა ხვდებოდა სიკეთესა მათსა, ეგრე მხნედ იყვნეს. გაიქცევეს ოტია და დაადგებინეს გზანი საშიროანი და შევიდნენ უვნებელად: მივიდა ხანი და ჩამოხდა ბაზალეთს, შეკრეს მაგარი სანგარი და დაადგნენ მაშიგან, გამოვიდის მებრძოლი მათი, გავიდის ამათი, იყვის ომი. დაჰყო ამა ჯარმა თხუთმეტი დღე და აიყარა დღესა მეთხუთმეტესა და მოვიდა ისევ გორს:

დაიბარა ხანმა ვექილ-ვეზირი და მუსტაფი: რა მივიდნენ გორს დაუწყეს ზემო-ქართლის რიგება და მალუჯათისაც თხოვნა დაუპირეს: რა შეიტყვეს, ვინც ახალი მოდგომილი სპასტიოს კაცის შვილი იყო სულ გაიპარნენ და წავიდნენ: ეს იწყინა ხანმა, შეჯდა ხანი, მივიდა, საქართლის ციხესა (ციხის) აქეთ სულ მოადგრეს, დაატყვევეს ურიცხვი და ჩამოვიდნენ გორს: წავიდა მეორედ, წაახდინეს სურამის გარეშემო და ჩამოვიდნენ უვნებელად: აიყარა გორიდამ, ჩამოვიდა, დადგა გომს, გავიდა მტირეს ჯარით, აიღო კასპის-ციხე, ჯარი გომს დაადგა, ხანი ჩამოვიდა ქალაქს:

ამა ხანთა შინა შეიქნა ძერა სპაინელი, რომ ორმოცი დღე და ღამე ქვეყანა ირყეოდა. დიდი სპაინელება შეიქნა ქვეყანა-რეგეისა-გან, არღარ დადგა კაზეთს, ალავერდის საყდარი დაიქცა, ლალის-ყურის და ახმეტის ციხები ორივ დაიქცა, იალბუზის მთები ზედრს ალაგს გარდმოიქცა და მრავალი სული, მსხვერპლი კაცი ქვეშ მოიტანა, ქართლშიაც მრავალი შენობა დაიქცა: თითონ მეფე თეიმურაზ და დედოფალი თამარ, ვითაც ღუთის-სყვარულნი იყვნეს და ტრფიალ ზესთა სურვილისა, ეგრე გულ-მხურვალე ქვეითნი მოიარნეს, გულ-მდუღარედ, თვალ-ცრემლოვან და მოი- 79
ლოცნეს წმიდათა ადგილნი და ეყედრებოდენ ღმერთსა მუდრამებასა ქვეყანისასა: აგრევე ქართლში იყო უოველ-გან ტირილი და ვედრება ღუთისა წინაშე: ქორონიკონი იქმნა **ულ**, თვე იყო აგვისტო:

რა ქართველნი ჩავიდნენ და შეეყარნეს ვარსკვლავთა უმრავლეს ჯარსა, მიიყვანეს ქართველნი ერთ-ბირ დაშეიქმნასაში ჩამოახდინეს: ბირველსავე მისვლა-ზე ელისბარ ორბელიანი დაჭირეს, რომელი იყო ეშიკაღასბაში ქართლისა. ამის-თვის რომ ამათი და ამილახვარს გავს ტოლად ესვა და ამ ელისბარის უმრწემესი ძმა ვახტანგ და ორი ბიძის-შვილი გიორგი და სულხან ამილახვარის წასლვას უკან ესენიც თავისის ადგილიდამ აიყარნეს და წავიდნენ. არა ხელმწიფის ორგულობითა, სიღარიბემ და ავმა დრომ შეაწუხათ და იმერეთს კარგი მოყვრები ჰყვანდათ, მივიდნენ, შეეხიზნენ, რაჭის ერითავმა გრიგოლ შეიწუნარა ფრიად და მისცა სამყოფი: ამათს წასვლაში სამი ურემი მიმავალი ვისმე გზა-ზე მოეკლა, ამათ შებრალდათ. ურემების მომკითხავი კაცნი რომ მოვიდნენ, მტერმა შეასმინა, იმათ დაადგა ორბელიანთ სახლს: მაშინ მტერი ბევრი ჰყვანდათ ამით რომე დიდებული, შეუძრეველი სახლი ჰქონდათ და მერე არ-ოდეს არას ხელმწიფის

ორგულობა და ღალატი არ შესჩნეოდათ. ეს ეკვრებოდათ და უოველ-გზის ცდილობდნენ მათს დამცრობასა: დაჰკერეს ურემში და წასულ-იყვნეს, ხელმწიფისა-თვის მოეხსენებინათ და ამილა-ხვარისა და ამათი მოყვრობაც გაეშინჯვებინათ: ხელმწიფე ამილახვარზედაც გამწყრალი იყო და
80 ელისბარს თავი აღარ ამხრთლებინა და მოჰკლა მოშთობით: სარდალს ქაიხოსრო უბძანა. „რახან შენს ქვეყანაში ეს საქმე მამხდარა, სისხლი ურუმებისა და საქონელი შენ მიეცო:“ სხვა მრა-ვალი აუვედრა ქართველთ ამილახვარის წასვლისა-თვის და ზემო-ქართლის უკუდგომისა-თვის მუქარა მოითხოვა: „ქართლში მიწასაც აღარ გაუშვებო:“ გამობრუნდნენ ქართველნი დიდათ შე-შფოთებულნი: მოუბრუნა კიდევ ღმერთ-მან გუნება ხელმწიფეს და დაუძახა ქართველთ, მიატანინა მუმეიზის დავთარი და თავის-თან წაკითხა, ბძანა: „ხუცების და საუდრების ხარჯი მიპატიე-ბიაო:“ ზოგი ღვინისა ხარჯიც მოუკრა, რომ ქვეყანასა სამი ათასი თუმანი მოაკლო, ქართვე-ლის კაცის მალი გაუშვა და სომეხს, ვითა წესია ისევ დადვა. მორჩნენ ქართველნი შიშსა და გამობრუნდნენ მხიარულად:

კახი ბატონი თეიმურაზ ამათს უწინ ჩამობძანებულ-იყო, დახდომოდა მხიარულის ხერით და რაც მოეხსენებინა ხელმწიფისა-თვის, უველა კარგად შეესმინა, კახეთიდამ რაც სახელმწიფო ხარჯი ეთხოვნა, ის თავის ნაქარში გაებარებინა და სხვა აღარა ეთხოვნა რა: ებძანა. „ერთი ჩვენი მუსტაფი შენ-თან იყოსო, რომელიც გინდა შენ იმისახურეო, სხვა შენის ქვეყნისა არა მინდა-რაო, მუდამ ჩემის ზღვისა-გან უუხვესის წყალობის მოიმედე იყავო:“ მობძანებულ-იყო კახი ბატონი ამ წყალობით კახეთს: გამოისტუმრა ქართველნი ხელმწიფე-მ და უბძანა: „თაიმუ-რაზ-ხანს იახელითო და ამილახორი შემარიგეთო:“ ერთი რაყამი მეფეს თეიმურაზს უბრძა. „შენ თავდებად დაუდეგ ამილახორსაო, რომ ჩემ-გან არა დაუშავდეს რაო:“ მოვიდნენ ქართველნი და მაშინვე კახეთს გაგზავნეს ბატონი-შვილი უსეინ-ბეგ და თარხანი ლუარსაბ და ანტონაბეს მეფეს თეიმურაზს ბძანება ხელმწიფისა: მაშინვე წამობძანდა მეფე და მობძანდა ავ-ჭალას, ხანი ქარ-
81 თლისა წავიდა გორს, ბატონი მცხეთას მიბძანდა, ბატონი-შვილი აბდულა-ბეგ და ქაიხოსრო სარდალი შეიყარნენ იქა და იქიდამ დაუწყვეს ლაშარაკი ამილახორს: მას ხანში ამილახორს შვი-დი-ათასი ლეკი მოსლოდა და თავის-თან უდგა, ულუფას აძლევდა, შემოეთვალა ამილახორს: „ამდენი ლეკი შენი (შინ) მიდგასო, ეს გამაცალეთ და მე ჩამოგვალო:“ წავიდა ამ ლეკისა ერთი ბელადი თავის ჯარითა, გარდიარეს თრიალეთი, დაესხნენ თვე-თვარავანს და მთლივ საქონლით და ტყვით სულ აიკლეს და ნაშოვარი წამოიღეს ურიცხვი, მოვიდნენ უვნებელად, შეეყარნენ ჯარსა თავისსა:

ამა ყამთა შინა მოუვიდა ამბავი მეფეს ალექსანდრეს, თავისის დედის კოჭი-ბროლასა-თვის ღალატი შეემცნივა და მოჰკლა მახვილით:

ეს ამბავი მოვიდა ქვეიდამ, შანშე ერისთავს და თავის ძმას უულარაბს იასეს ხელმწიფე-მ ორთავ თვალები დასთხარა, რომელნი იყვნეს ხორასანს თახსირად: გაგზავნეს კახმა ბატონმა, თავისი ეშიკაღასბაში სულხან და თარხანი ლუარსაბ, დაემოტიქულა ამილახორს, ხირი მისცა:

„არაფერი შენ ხელმწიფისაგან არა დაგიშავდესო-რაო:“ მიუდგნენ, ყოველი ბძანება მიუტანეს. მაგრამ ვერ დაიმორჩილეს და მოახსენა მიზეზი ბევრიგი ჩამოუსვლელობისა:

ამა ამბავთა შინა ადრიბეჟანის სარდალი ფათალი-ხან, ტოლის ძმა ყაენისა, თოთუარასკენ მოსულიყო და ჩაფარი გამოეგზავნა მეფის თეიმურაზისა-თვის და დაებარებინა: აიყარა მაშინვე მცხეთიდამ და წაბძანდა, შეეყარა ფათალი-ხანს ყარაღაჯში, იქავ მოუვიდა ფათალი-ხანს ჩაფარი ხელმწიფისა: „შენდი ათასი ლეკი ჩამოვიდა ქართლზედაო, მიდი ახლავ თანაბა უყავო:“ მოვიდა ეს ლეკის ჯარი და შეეყარნენ ამილახორს: ამ ლეკების თავი ერთი გალეგა იყო, რომელი სამი წელიწადი ხელმწიფეს თავრიზს ხარაში (1) ჰყვანდა და იქიდამ გამოიპარა, ერთი თავი მალაჩი და სხვა წვრილი ბელადები ბევრნი: აიყარა ფათალი-ხანც და მოვიდა ქალაქსა თბილისისასა, თან- 82
ახლდა აჯიხან, რომელი იყო სტამბოლს ხონთქარ-თან ელჩად, დიდის დიდებითა, ჯარი მაშინვე გაგზავნა გორს და თითონ დაჯდა მეჯლიშად, დიდ ღვინის-მსმელი კაცი იყო და მოთამაშე და მომღერალ-მკვრელი თან ბევრი ახლდეს: გაღმა მტკვრის ხირი რიყე სულ ჩირახდნათ გააკეთებინა და სამი დღე და ღამე ეგრე ლხინი ნახა: რა ეს ჯარი მივიდა გორს, ამილახორი-შვილი რევაზ და გალეგა და ორი სხვა ბელადი ლეკისა კაის ჯარით ფავლესის შვილს იორამს მისდგომოდა ერეთის ციხე-ზე, დიდ შეუწუხებიანთ: ამ ჯარის მისვლა რომ შეეტყოთ ციხის კაცთ ძალი მოამატებოდათ და მიშველებასაც ელოდენ და ლეკთ კი არ იცოდენ უიზილბაშის მისვლა: ერთს დამეს უეცარი იერიში ლეკთა, გამოუხდენ ციხით და გულ-სრულად შემოებნენ. ხირველსავე მისვლაზე სამივ ლეკის ბელადი დასცეს და გალეგა დიდად დაუწყლულეს. მაშინვე გამობრუნდენ და მოვიდნენ ისევ ჭალას: მოკვდა გალეგა და დამარხეს იქავ:

მოვიდა ჯარი ლეკისა ურიცხვი და ჩამოდგა ორბელიანთ მამულში, ააოხრეს, დაწვეს, არსად გაუშვეს შუნობა, თვისიერ ციხეებისა:

გავიდა ქალაქიდამ ფათალი-ხანს სარდალი ადრიბეჟანისა გიეს ამილახორ-ზე, მივიდა, ჩამოხდა მეტეხს. იქიდამ დაუწუო ლაშქრობა და მრავალობა გიეს: „ნუ გეფიქრება ხელმწიფისაო, რაც შენი საწადელი არის, მე ავითავებო:“ სამი დღე ამილახორს მოელოდა ეთხოვნა. ამ სამს დღეში ეს თადარიგი დაიჭირა, რაც ლეკთ ნაშოვარი ეშოვნათ, ამათ ერთი კაი ჯარი გაატანეს ლეკისა და გაისტუმრეს დაღისტანში. სხვა ლეკის ჯარი ისევ ამილახორ-თან დადგა: შემოეთავლა ამილახორს. „ლეკთ ამდენი ნაშოვარი მიაქვთო, მაგათ დახვდით, ნაშოვარიც მრავალი დაგრჩებათო და შენ თქვენს სამსახურში მოვალო:“ ამან ფათალი-ხანს, ამილახორის მოსვლაც დაიჯერა და ლეკ-ზე გამხრჯველის იმედიც ჰქონდა: აყარა მაშინვე მეტეხი-დან და გაუდგა ლეკთა, მიეწია კახეთსა, 83
კახნიც შემოეყარნენ, ერთს მთა-ზე მიეწივნენ, ხირველ მისვლა-ზე გაემხრჯვათ უიზილბაშთ და რაც მიქონდა სულ დაუურეინეს და ლეკნიც ბევრი დახოცეს. მაგრამ უკან თურმე, ლეკთ სხვა

(1) არამში უნდა ყ. ნ.

ჯარი ჰყვანდათ დამალული, წამოეშალნენ, გამოერივნენ შიგა, გამოაქციეს უიზილბაშნი, ნაშოვარიც ისევ გაუერევინეს და თათრისიც ბევრი ამოწყვიტეს: ბორჩალოს ხანი იმ დღეს მოკლეს და კახი თადია სუფრაჯი ჩოლაყაშვილი მოკლეს. სარდალი ფათალი-ხან ლალის-ყურს იყო ჩამომხდარი, აიყარა იქიდამ, ჩამოვიდნენ თელავს სახლსა მეფისასა, დახვდა ბატონი გამომჭვენებით და მიართვა მისართმევი, იქიდამ ჩამოვიდა უშუალეს: ამა ამბავში ქარიმ-ხან, რომელი იყო ნათესავი ხელმწიფისა ქართლში გამოეგზავნა დიდის ჯარით ხელმწიფეს. რასაც დღეს შემოვიდა, მეორეს დღეს გავიდა, მივიდა, დადგა მეტეხს, იმამყული-ხანი კახეთს იყო და იმას ელოდა: ფათალი-ხან ხელმწიფეს დაებარებინა და წავიდა. იმამყული-ხანი ქართლისა მოვიდა, შემოეყარა, ქარიმ-ხანს, ორივ წავიდნენ ამილახორ-ზე: უკუსდგომოდა არაგვის ერისთავს თავისი კაცნი. ამინა კობია-შვილი ბეჟან ერისთვის დაჭერა მოესდომებინათ, ვითაც მრავალ-ჯერ მოეკლათ ერისთავი არაგვისა: შეუტყო ამილახორმა და იმ საქმეში რეულნი კაცნი სულ-ერთად მოტყუებით შეუყარა, დაიჭირა და ბატიმარ-ჰყო ყოველნი. გაგზავნა ამინა სალთ-ხუცესი ერისთვისა, დაჰშალა ციხიდამ გარდმოაგდებინა: მივიდა ანანურს, იავარ-ჰყვნა ორგულნი და უწყალობნა ერთ-გულთა, მით რომ ბეჟან ერისთავი სიძე იყო ამილახორისა და მერე თუ არაგვის კაცნი უკუსდგომოდენ, გელარც ქსნის კაცსა დაიმორჩილებდა:

შეიტყო ჯარის მისვლა ამილახორმა, დატყლა ციხეები და დაუყენა სალთი მეთოფე, ბითონ თავისის ჯარით სხვილოს ზეით მთაში დადგა: გავიდნენ უიზილბაშნი და შეიქნა ომი, გაემარჯვა ამილახორს. ჩამოვიდნენ უიზილბაშნი, შემოადგნენ სამთავის და აიღის, ჭალის-ციხე დაუტყლეს გაპარვით. მერე მივიდნენ და შემოადგნენ სხვილოს ციხესა, მიუტანეს საფრები, ქვეით გალავანი
84 თვითან დაუტყლეს, დარჩათ უიზილბაშთა, იყო ბრძოლა ყოველ-დღე შიგნით მცირეთა-გან და აქეთ უიზილბაშთა-გან: ამა ამბავთა შინა მოვიდა ბძანება ხელმწიფისა, დაებარებინა იმამყულიხან, გამოერთმევინა ქართლის ხანობა და მიეცა ყოჯა ხანისა-თვის, რომელი იყო ეშიკაღასბაში ხელმწიფისა და გვარად ქურდი: რას დღეს მოვიდა ამისა ჩაფარი, მაშინვე შემოეცალნენ ციხეს, აიყარნენ, იმამყული-ხან ჩამოვიდა ქალაქსა და ქერიმ-ხან მივიდა გორს: რა ჰსცნა ამილახორმა გამოცვლა იმამყული-ხანისა, მაშინვე გამოუგზავნა ახსნა-შვილები ქერიმხანს და დაჰირდა შერიგებასა. იამა დიდათ და მისცა ხალათები, მისწერა წიგნი ამილახორს: ,,თუ ჩამოხვიდე უოველი შენი საქმე მე თავს მიდგიაო:"

მოვიდა ამბავი, ყაენს შანშას თავისის უფროსის შვილისა-თვის თვალები დაეთხარა, რომელსა ერქვა რიხი ყული-ხან და ამისივე ბიძისა-თვისაც, რომელი იყო უფროსი ძმა ფათალი-ხანისა, ლუთვალი-ხან:

გამოეგზავნა ხელმწიფეს ერთი მახლობელი ყული ფრიდონ-ბეგ, დაეპატიჟა დედოფალი კახეთისა თამარ და მეუღლე აბდულა-ბეგისა, ბატონი-შვილისა, რომელი იყო ასული კახის ბატონისა, ბეგუმ, და რაც ქართლში სახელმწიფო ტყვე იყო დაგროვებული ისიც დაებარებინა:

ამავ ფრიდონ ბეგისა-თვის ებძანა ხელმწიფეს: „იმამეული ხანისა-თვის ხასობა გამოუცვირთმევიო და საქონელი სულ საჩვენო დაუწერეო და თითონ ჩვენ-თან გამოგზავნეო.„ გაათავეს ბძანება ხელმწიფისა, დაუწერეს საქონელი და თითონ გაისტუმრეს ხელმწიფეს-თან: მოვიდა ხანად ქართლში უოკუახან, სიტკბოებითა და სამართლის ჩემულობითა: რა მიუვიდა ამბავი ამილახვარს, მაშინვე გამოუგზავნა თავისი მისანდო კაცნი და ფეშქაში უოკუა ხანისა-თვის, დაპირე- 85
ბოდა სამსახურსა ხელმწიფისასა. მისცა ხანმა ხალათები მოსულს კაცთა და გაგზავნა კათალიკოზი ნიკოლაოზ, შეუთვალა ფიცი: „თუ ჩამოხვიდე, არა-ფერი შენი საზიანო არა გვისდოდესო რაო:“

კახეთში მოსულ-იყო ოთხი-ათასი ჯვარი დასაზამთრებლად. ჩამობძანდნენ მეფე და დედოფალი კახეთისა ქალაქს და ქალაქიდამ წაბძანდა მეფე და დედოფალი თამარ და ბატონიშვილი ბეგუმ ხელმწიფეს-თან, იანვარს ე: რაც ქალაქში სახელმწიფოდ ეული იყო დაგრაფებული, ან ქალი ესეც გაისტუმრეს: უოკუა-ხანის მოსვლა-ზე კარჩი-ბაში სულეიმან ქალაქიდამ გაიპარა ტოლ-შვილით და ატენის ციხეში მივიდა. აცნობა ამილახვარს, განაძლიერე, ტოტა ლეკიც იშოვა და მანც დაუწყო რბევა ქართლსა. იტყოდენ, ურიის-შვილი უოფილა: ამილახვარს შემოეთვალა: „ბატონის-შვილმა აბდულა-ბეგ და ვექილ ვეზირმა მნახონო და ჩემს სიტყვას სწორეს იმათ ვეტყვიო:“ რა ეს ამბავი ჩამოიტანა კათალიკოზმა ნიკოლაოზ, მაშინვე წაბძანდა აბდულა-ბეგ და ვექილ ვეზირი, ნახეს ამილახვარი, აცნობეს ერთმანერთს თავისი ამბავი, ბოლოს ეს პირობა მოსცა ხელმწიფეს: „ეს მამიხსენეთო, ჩემის შეძლებით მიმსახურონო და სანამდის ხელმწიფის ამბავი მოვიდოდეს, მძევლებს მოგცემო:“ წამოვიდნენ, ეს ამბავი ხოკუა-ხანს მოუტანეს და ამილახვარმა მაშინვე დააგროვა სამილახვარონი, ქსნისა და არაგვის აზნაურ-შვილები და გამოგზავნა ხან-თან მძევლად: აიყარა ხანი და მივიდა, დადგა გომს, გაგზავნა ჩაფარი და მოახსენა ხელმწიფეს: „მძევლების მოცემა ამილახვარისა-გან:“ წამოვიდა ჯარჩი-ბაში სულეიმანი, რომელი იყო ატენის-ციხეში უგუმდგარი, შემოეხვეწა ხანს, მოსთხოვა შეცოდების შენდობა, აპატივა ხანმაც დანაშაული და არა იწუინა-რ:

რა ჩამობძანდა კახი ბატონი და დედოფალი თამარ ხელმწიფეს-თან მიიწვია ფრიად, დასდვა 86
პატივი უზომო, უბოძა ხალათი მძიმე და ინამი ფრიადი: რამთენ-ჯერ ჩაბძანდის ბატონი უზომო პატივი მისცეს, რომ ყოველს ერანის ხანებს უკვირდისთ: მაშინ ხელმწიფე გამოსულ-იყო დღისტნიდამ, დაემონებინა დღისტნისა უფრო-სი კერძი, მცირედიღა დარჩომოდა, მოვიდა შუღან-ჩოლში თევსა მარტსა: რაც ხელმწიფეს დღისტანში დაეყო გამოსულ-იყო ერთი წელიწადი და შვიდი თვე, თვის-შვილის რიზა-ყულის შვილი შარუხ-ბეგ, რომელი ჰყვანდა ყაენის ქალ-თან, ის ერანის ხელმწიფედ დასვა და იმის მაგიერ შეუთვალა ხონთქარ: „მზა-იყავ, შენ-ზე მოვალო:“ ხონთქარსაც სარასკარი გამოეყენებინა და ყაენიც გაეშართა, წავიდა ხონთქრის ქვეყანა-ზედ:

ამილახვარის მზეგლების მოცემის ამბავი რომ ჩაუვიდა იწუინა ხელმწიფემ და მოსწერა რაკამი: ,,ამდენი ქვეყანა ჩემს სახმანებელში არისო, ვის გამოვართვი მზეგალი, რომ ეგ მზეგლით ვიმსახურო. თუ ჩემის ბძანების მორჩილი არისო, ჩამოვიდეს და ბძანებისაებრ ჩემისა მემსახუროსო და თუ არა ქნას, ყოველის წახდენით წაახდინეთო:"

მოვიდა ბძანება ესე. მაშინვე გაუგზავნეს ამილახვარს თავისი მზეგლები და შეკდა ხანი ქართლისა, ხანი ერევნისა და ხანი დონბოლისა დიდის კარით და წავიდნენ, აბელადეს თალავნელის შვილი იორამ, დასხნენ სამჩაბლოსა, მრავალი სული დაატყვევეს, აოხრეს ის ქვეყანა, იმათაც ომი აკიდეს, უიზილბაშნი ბევრი დახოცეს. ჩამოიტანეს ნაშოვარი, შეასხეს კარი მთლივ და ათრეშეს, ზემოა
87 ქართლის ქვეყანა, სამფლავნელისშვილო და ის ძირობა სულ გაოხრეს: მიუხდნენ სურამის ციხეს, გარეთი სულ წაახდინეს, ჩამოვიდა ეს კარი დიდის ნაშოვრით და დადგა გომს:

მოვიდა ჩაფარი, დაებარებინა ბატონიშვილი აბდულაბეგ: რა ჩაბძანდა, ჰკითხა ამბავი ქართლისა და მოახსენა ყოველივე: ამისა შემდგომად გამოვიდა ჩაფარი, დაებარებინა ვექილბეზირი მუსტაფი და ქალაქის ვეზირი აღა, ჩავიდნენ ესენიც და მათგანც იუწყა ამბავი ქართლისა:

მოვიდა ბძანება და გამოერთმევინა ქართლის ხანობა ოკაახანისათვის და კარაზე დაებარებინა: ქერიმხან, რომელი იყო კაცი დიდებული, მსგავსად ხელმწიფისად მქნეველი, რაც კარა ახლდა კაცბოლორტიკითა, მოკედილნი ცხენით კაცამდის და მუდამ განმზადესულნი სამრად, და ხანი ერევნისა და დონბალისა ესენიც დაებარებინა. ასეთი ხმალი გაიჩინეს ქართველთა მას ჟამში, რომ რაც კაი კარი ჰყვანდა ხელმწიფეს ან ქართლში გამოგზავნილის, ეს ოთხივ ხანები თავისის კარებით წავიდნენ და შეეყარნენ ხელმწიფესა:

მიეცა ქართლი აღლა (ალიხან?) ხანისათვის, რომელი იყო გვარად ხვარასნელი, რომელსა ერთი ზამთარი ქალაქში დაეყო. კარად მოეცა, რომელი იდგა კახეთს კარი ავღანისა და ყაზახ ბორჩალუ და ქართლის კარი: მოვიდა აღიხან ქართლში ხანად და ბატონის შვილის აბდულ ბეგისათვის დაედგა საქმე ქართლისა: ,,ამის შეუგიხავ არა იქნას რაო:" გამოესტუმრებინა ბატონის შვილი ბეგუმ და ებოძა ურიცხვი: მოაბძანდა კახი ბატონი, ებოძა საკადრად თავისა ხალათი და თეთრი ინამად, აგრეგე დედოფლისათვის ხალათი მძიმე, ინამი და ექვსასი თუმანი
88 კამაგირ ამსახლად და ელი კახეთისა, რაც ძველთაგან ჰყოლოდათ კახთა მებატონესა. აგრეგ მოეცა ლარი ანუ მოსართმევი, ხელმწიფობისა შესაფერი სიძესა თვისა, რომელი ჰყვანდა . . . უმრწეშესი ასული მეფის თაიმურაზისა ალიყულიხანს, რომელი იყო ხემწიფის ძმისწული, ძე იბრაიმ ხანისა, რომელი მოჰკლეს კარში: გამოეგზავნა ხელმწიფეს აქაც ნავეზირალნი მირზა ამუმა: ,,ქართველნი ჩიგივნ, ქვეყანა ხარბა არისო და მიდი, დაწერე და მართალი მომახსენეო:" მოვიდა, დაიარა, დაწერა. მაგრამ არაითუ ციხეში შენობა ვერსად დაახელა: შეაბეზღეს ხელმწიფეს: ,,ქართველნი ქრთამს აძლევდა და ქვეყანას ხარბად აწერინებო:" გამოეგზავნა ისევ ნავექილარი მამად ალიბეგ და ორი ბერველი მუმეიზთაგანი მოვიდეს, ქართლი გათვებულიყო თავად ჯეკისაგან,

მერმე ბევრის სათხოვრისაგან, რომ არას ხელმწიფის დროს ეს არ გარდახედოდა. მოვიდნეს ამათაც დაიარეს ქვეყანა და მრავალი ხარაბა დაწერეს, წავიდნენ ეს მუმეიზები, რომელსაც მწურალნი და წაიღეს დვთარი, ვეზირი, მელიქი ქალაქისა და ქალთარი, ესენიც დაბარებულნი იყვნეს და თან გაყვნეს, ჩავიდნენ, მიართვეს დვთარი და ატნობეს სიქმე ქვეყანისა: დღეის აქამდისინ ქართლში ქალთარი არ ყოფილიყო, ახლა ამ ხელმწიფემ გაარიგა: ეს იყო ციცი-შვილი, ქედიშერისა, რომელი ისპაანს გათრებულიყო და ეს ქალთარი მერალი-ბეგ იქ გაზდილიყო და ამ ხელმწიფისათვის ბევრი ემსახურა, სამსახურის სანაცვლოდ ეს წყალობა უყო, სამოცი თუმანი ჯამაგირი განუწესა და ქართლის ქალთარობა მისცა:

წამოვიდა ჯარი ლეკისა, რაც ამილახვარათან იყო მალაჩი ბელადი და ორი სხვა თავკაცთ დიდის ჯარით, ბელადი გამოეტანებინა ამილახვარს, აჭრილის ნახევარი გასულიყო, წყალი დიდი იყო, ხეობაში ახალდაბის ხიდზე გამოვიდნენ, დაესხნენ ბოლნისებს და მრავალი ტყვე და საქონელი წაიღეს, ქვემო ბოლნის მამასახლისი მადათ თავისივ სახლში გაუმაგრდა, არცარა დანება და ხუთ ლეკს თავიც მოსჭრა: ამ ლეკის ჯარისაგან ზოგნი მოვიდნენ და დმანის 89
ქვეითი ააოხრეს, აღარ სად გაუშვეს შესრბა, თვინიერ ციხეებისა, წავიდნენ, ისევ ამავ ხიდს გავიდნენ და გაიტანეს ნაშოვარი სურამს:

გამოისტუმრეს სარდალი ქაიხოსრო სომხით სპაბარათშვილოს ჯარით: „შენი ქვეყნები გაამაგრეო:“ მოვიდა ჯარი, სატა სომხით სპაბარათშვილოში ციხეები იყო, გაჭედო, დააყენა. თითონ ხანი ქართლისა წავიდა, მივიდა ატენის ბოლოს, გუფთის მინდორში გააკეთებინა სანგარი, დადგა მაშინგა: ამ ყაენის რიგი იყო ამისი ჯარი უსანგროდ ვერ დადგებოდა, ესე იყო სანგარი მიწისაგან, ბელტს მოსჭრიდენ იმით კაის ძალიანს გალავანს მოავლებდენ და ჯარი შიგ დადგის: ალიხან დაიშირა ციცის-შვილები ალექსანდრე, დვითა და ოთარი: „ამილახვარს ელაპარაკებითო:“ იწყინეს ეს სატიტიანოს, მისცეს მართლად ციხეები ამილახვარს აბუხალ და მძოვრეთისა, შეაყენეს კაცნი ამილახორისანი, დადგა თითონ ამილახორი სურამის ციხეში და მოუმატა გალავანი, დუცადა სიმაგრესა:

გამოისტუმრა გივმა ამილახორმა მალაჩი ბელადი ლეკის ჯარით, გამოატანა რეგაზ ამილახორი შვილი ქართლის ჯარით ხეობაში, ორი სხვა ხიდიც გაადებინა, გამოვიდა ეს ჯარი, სპაბარათშვილოში მრავალი ადგილი წაახდინეს, ღამე შეიპარნენ წვერის-ციხესა, აიღეს, ივარა ჰყვნეს ტყვე ანუ საქონელი, ამოწყვიტეს კაცნი, მაშინ გატეხეს ქვაბები მწყურეთისა და აიკლეს ტყვით და საქონლით: გაეგზავნა ამილახორს დილისტახში კაცი, დაებარებინა ჯარი, მოუვიდა ქვეითი ლეკი სურამს, სხვა რაც აქა ჰყვანდა ეს ერთად შეიყარა, ზემოქართლის თავადნი სულ იქ ახლდენ, მათი ჯარიც გამოატანა, სხვა სომეხრო ალაგი ხომ აღარ ჰქონდათ, ყველას ბირი ერთი იყო და სპაბარათშვილოს სტემდენ მუდამ და ახდენდენ, დაესხნენ ბირველ ციხე-ქვაბს, გალავანი ჰქონდათ ყორისა და იმაში იდგნენ. იყო სროლა და ომი გაუწყვეტლივ: არ ვად იყვ- 90

ნეს მუოფნი ციხისანი. მაგრამ თურამ (თურმე) ერთის მხრისაკენ გალავანი გაუგეთებელი დარჩომოდათ. შუვეს იქიდამ ლეკთა იერიში, დაერივნენ ერთმანერთსა, დაიხოცა ორგზითვე ურიცხვი, მოგლიჯეს ლეკთ ერთი მხარე ციხისა და გაიტანეს ტყვე და საქონელი, ბირუტყვი ხელთ დარჩათ. გარდმოვიდა ეს ჯარი დმანისის ხევში, მიუხდენ მანაკერტს, ქვაბები იყო გამაგრებული, ასეთი იერიში მიუტანეს, კიბეებზე აუცვივდენ, დაუშინეს შიგნიდამ, მრავალი ლეკი დახოცეს, იქვე იარაღით დაინარჩუნეს, ჩამოეცალნენ ლეკნი და მათ ვერა აგნებრა, დასჭრეს თავები და მოართვეს სარდალს ქაიხოსროს: მიუხდნენ ლეკნი სანაინს და ის ქვეყანა სულ წაახდინეს, წამოიღეს ნაშოვარი ანუ ტყვე უთვალავი, სარდალი ქაიხოსრო ქვეშის ციხეში იდგა და ლორის ხანიც იქ იყო: რა ჭკნეს ეს ამბავი, წამოვიდნენ მაშინვე, დახვდნენ წინ, ამოწყვიტეს ლეკნი და თუ რამ მიჰქონდათ სულ დაურევინეს: ამისა შემდგომად ჩამოდგა ლეკის ჯარი და ზემო-ქართლისა ორბელიანთ მამულში და აღარ გავიდნენ, აღარ-სად გაუშვეს შენობა, არას დროს ზემო-ქართლის კაცისაგან ასე საბარათაშვილოს მტრობა არ გაგონილიყო, რომ ახლა იჩემეს და აშკარად დაშრობდენ:

ქართლის ვეჭილ-ვეზირი რომ ჩავიდნენ, ეკითხა საქმე ქვეყნისა, მოახსენეს შემოსვლის გამოსვლა ქვეყნიდამ და ზოგი კიდეც მეტათ აელოთ, მითამ ერთ-გულობა იჩემეს და მოახსენეს: იცოდა ხელმწიფემ ამდენი ქართლისაგან ღალატი სათხოვრისაგან ამდენის რთმევის მიზეზი იყო: ამა-ზე გასწურა და ქართლის მუსტაფი ჯოხით მოკლა, მირზა აშუმა, რომელი იყო ქართლში მწერლად იმას ცხვირ-პირი დასჭრა, რაც ქართლში ხარაბა ადგილი იყო იმისი ხარჯი ეპატიებინა:

მოვიდა ქართლში აჯი-ხან დიდის ჯარით და დადგა ქალაქსა: მაშინვე გაგზავნა კაცი კახეთს და დაიბარა მეფე თეიმურაზ. ჩამობძანდა ბატონი, ნახა აჯი-ხან, დახვდა მსიარულის პირით და
91 მოართვა მოსართმევი ბატონს და კახთ ხალათები უგელას, აგრეც ცოლკე ხალათი მოსცა დიმიტრი ორბელიანს, რომელი იყო სიძე მეფის თეიმურაზისა. დაპატიჟა ბატონს საერისთო-ზე ლაშქრობა. მოსცა ბატონმა პირობა და წაბძანდა კახეთს, შექნა მზადება და თვალრიცი:

ხანი და ბატონის-შვილი ახლულა-ბეგ გორს იყვნენ, წავიდნენ, მიუხდნენ სურამს, გარეშემო სულ დაუწვეს და ის ხეობა წაახდინეს, ჩამოვიდნენ ისევ გორს: წავიდა აჯი-ხანც, მივიდა გორს: ამა ამბავში გამოვიდა ლეკის ჯარი სატიციანო-ზე, ჩამოიარეს, გაესია ჯარი აჯი-ხანსა მოვიდა ლეკის ჯარი. ბობნავის თავს ჩამოხდენ, ტყე იყო, დაიქვეითეს უიზილბაშთ და შეუტიეს. მოეპარა ცოტა რამ კაცი ლეკი და უიზილბაშთ ცხენები სულ დასტაცა, დარჩნენ უიზილბაშნი ქვეითნი, გამოერივნენ ლეკნი შიგ და მრავალი უიზილბაშნი ამოწყვიტეს, გაესია აჯი-ხანსა თავისი ჯარი და სატა რომ ზემო-ქართლში დარჩომილიყო სულ ათხრა:

ციცი-შვილი ოთარი დაჭრილი ჰყვანდა ალიხანსა, გაიპარა და მივიდა ამილახორთან, მოუხდა იქიდამ მძოვრეთის ციხესა, ღალატით აიღო, ბიკლო თავისი სახლის კაცები, სუხნია შვილებით დაატყვევა, ელენე ბატონიშვილი, რომელი ჰყვანდა ზასა ციცი-შვილსა საქონლით, სულ

აიგლო, შეაუენა ცხენში თავისი მისანდო კაცნი: შეიტყო ალი-ხან, ტოლ-შვილი ქალაქში ჭუვანდა, დაუჭირა და ბატიმარ-ყო. მაგრამ მან არად თავს შეიდვა: მას ყამსა შინა უღალატეს არაგვის ერისთავს ბეჟანს და მის ბიძა-შვილს ოტიას არაგვის კაცთ და ორივ მოკლეს, იავარ-ჰყვეს სა-ქონელი: ამილახორის ტოლი, რომელი იყო ასული ორბელიანთი და ბეჟან ერისთვის ტოლი, ორივ მთიულეთ იდგნენ. აქ რომ ერისთავს ულალატეს, იქ იმათ შეესივნეს და აიკლეს მღვიმისა წმიდის შიოს საქონელი, ხატი ანუ ჯვარი იქა ქონდა და მაშინ დაიკარგა, ცარიელნი დედაკაცები 92 გაუგზავნეს ამილახორს: ქსანი ხელთ-ეწერა ამილახორს, იქ დააყენა ტოლ-შვილი: ამ ერისთვის სიკვდილ-ზე გაუგზავნეს კაცი არაგვის კაცთ კახს ბატონს თაიმურაზს, მიიწვიეს: „თქვენს მეტი ბატონი არ გვინდა-ო:“ ბატონი მაინც განმზადებულ იყო და მაშინვე წაბძანდა, მოეგებნენ ქვეყნის კაცნი, მიუძღვნენ ანანურს, უბოძა ხალათი და დაჭირდა. „რაც ძველთ ერისთვებისა-გან არა გდებიათ მის მეტს მე თქვენ არას გოხოვო, და ხელმწიფის სამსახურსაც მე გარდავსწუეტო:“ სთხოვა მზეველები, ყოველს უფრო კაცს გამოართვა და კახეთს გაისტუმრა: ქართლის ხანი და აბდულა-ბეგ გორს იყვნენ, საერისთოს კაცმა იქაც კაცი გაგზავნეს და ეს თავისის ბატონების ამო-წყუტა იმათაც შეატყობინეს: მისწერეს ბატონი-შვილს ისყუ-ბეგს წიგნი, რომელი იკრა ქალაქში ნაი-ბად: „ახლავ წამოდი, ანანურს დაჯექო:“ წამოვიდა ისყუ-ბეგ, მოვიდა დუშეთს, რახან კახი ბა-ტონი ანანურს ბძანდებოდა, ალარა მიუშვეს არაგვის ხეეულთა და იქიდამ დაიოხოვეს, წამოვიდა ისევ და ჩამოვიდა ქალაქსა.

გაგზავნეს ჩაფარი ალი-ხან ცალკე, და კახმა ბატონმა ცალკე ხელმწიფეს-თან და მოახსენეს ერისთვის სიკვდილი და სერისთოს დაჭერა: მოუვიდა შეფეს თაიმურაზს ხელმწიფისა-გან რა-ყამი წუალობისა, ებძანა: „თუცა ქსნის-ხეევსაც დაიჭერო, ორთავ სერისთოს შენ (შენ-თვის) მოგვი-ცემიაო:“ დაუწყო ლაშარაკი ქსნის-ხეველთა, მოახსენეს: „ამდენი ლეკი შინ გვიდგასო, ეს აქედამ გაგვაცალეო და თქვენს სამსახურში მოვალთო:“ მოვიდა ჯარი ლეკისა, დაესხა ავ-ჭალას და საქონელი სულ წაიღეს:

გამოვიდა დიდი ჯარი ლეკისა. გზა-ზე შემოიარეს და ლორის ქვეყანა წაახდინეს: გამო-უდგა აჯი-ხან. მაგრამ ლეკთ ჯავახეთს გარდასწერეს, მოვიდა სხვა ჯარი, დაესხა ორბელიანთ მამულს 93 და მრავალი საქონელი და ტყვე წაიღეს, გავიდნენ დმანისით შებრძოლი, დაესხნენ თავსა და გაემარ-ჯვათ დმანისელთ, არ ავად იყო ორბელ უაფლანის-შვილი, კატიც იშოვა და სხვა რიგადაც ბევრი ავნო ლეკთა: მუდამ იყვის ლეკი ორბელიანთ მამულში და აოხრებდენ, ასე რომ არა-თვერი მიწის ნა-ყოფიერება აღარ აღებისეს რა: ცდილობდენ გარემოს თავადნი ქართლისანი აეყოლებინათ ორბელიანთ სახლში. მაგრამ ისევ ხელმწიფის მუხანათობას თავისი წახდენა ირჩიეს და არ იყვნენ (ჰყვნენ): დახვდენ კახნი იორ-ზე, დაუერეინენ ნაშოვარი ლეკთა: გაუსივა ამილახორმა ჯარი არაგვის ერი-სთვის მამულს, რაც ქართლში ჰქონდა, ტრძნისი, შინდისი სულ წაახდინა: გარდმოვიდა ჯა-ვახეთიდამ ჯარი ლეკისა, რაც გარდასულ-იყო და შემოეყარნენ ამილახორს, წამოვიდა, მოვიდა ამ

ჯარით, დადგა სხვილოს. მაგიდა აჯიხან ჯარით და დადგა მუხრანში, ჩაბძანდა კახი ბატონი ანანურით, ნახა აჯიხან და განაგეს საქმე ლაშქრობისა: გაუსიეა აჯიხან ჯარი, მიუხდენ ახალგორს, წამოიღეს ლეკის ნაშოვარი და ტყვენები სულ. მოქწივნეს ლეკნი, ნაშოვარიც ისევ გაყურევინეს და უიზილბაშიც ბევრიბევრი დახოცეს, ავიდნენ ისევ ლეკნი ახალგორს:

ამა ამბავთა შინა შეიყარა შირვან შამხიის ხალხი და ჰქონეს ჯანყი და უგუნურდნენ ყაენს შანშას, დაიჭირეს თავისი ხანი და ვექილგუზირი, ზოგი დახოცეს, ზოგი დაუპატიმრეს, იავარ ჰყვეს საქონელი მათი. დღისტანის ქვეყნებიც შეურიგიეო და რაც პირი მიეცათ ხელმწიფისათვის გაუტეხეს, იმათც ამ ქვეყნებს ძალი მოსტეს, ერთი ვინმე დასვეს. „ეს ძველი ყაენისშვილი არისო:“ და იმას შემოუხვიენეს: ხელმწიფე შიგნით ურუმის ქვეყანაში შესულიეო, ამ ქვეყნებს
94 დაშორებოდა და ადრიბეჯანის სარდალს ესმა ეს ამბავი, დაიბარა მაშინვე აჯიხან, რომელი იყო ქართლში, წავიდა, ჩავიდა განჯას თვისა საბეგლაროსა: რა ჰსცნეს ესე მტერთა ქართლისათა უმეტესად გაამაყდეს, დაუწყეს ცემა საბარათაშვილოსა, მოვიდა ჯარი ოსისა და ჩერქეზისა, რომელნი მოსულიყვნეს ამილახორთან მოსახმარად, დაესხნეს საბარათაშვილოსა, ბირთვისისა გარეშემო, კუმისის გარეშემო და იმას ზეით სულ წაახდინეს: ასე გათამამდენ, რომ ქალაქისა პირიდამ მუდამ ნაშოვარი მიქონდისთ: დახვდნეს კახნი საგურამოს ლეკთა, ნაშოვარი მრავალი დაუერევინეს, დახოცნეს ლეკნი და დასჭრეს თავები, გამოუგზავნეს ქართლის ხანს: მოვიდა ამილახორი გივი, აჭყარა ქრცხილვანი და დაეცა თავის მისანდოს ალაგს: ეცადა მეფე თაიმურაზ მრავლის წყალობის დაპირებითა და ქსნის-ხევის კუნი ვერ შემოირიგა, მოსწერა წიგნი ქუსთვისსა ერეკლესა და კახეთის ჯარით დაიბარა: აღსრულა ბძანება მამისა მცნებისა-ებრ და შეუერა ჯარი ფრიადი კახეთისა და წამოვიდა დიდის ჯარით ერეკლე, სიუნჯე კეთილისა და შეეყარა მამასა თვისსა ანანურს, მოვიდნენ პირა-ქეთ ლეკნი ანწუხელნი, თებელნი და ყირახელნი, რომელნი იყვნეს მოხმეზღვრე კახეთისა, შემოესვეწნეს კახ-ბატონს, დაჰპირდენ სამსახურს: უბოძა ბატონმა სალთები და სთხოვა ჯარი: წავიდნენ მაშინვე ეს ლეკნი, შეუერეს ჯარი, მოვიდნენ და შეეყარნენ კახ ბატონს ანანურს:

მოვიდა ბძანება ხელმწიფისა: „ქალაქს თაბორს ციხე, რომ ხელმწიფის შანშას ბძანებით დაექცივათ, ისევ ააშენეთო.“ ააშენეს მაშინვე: ულალატა ავალიშვილმა პეტრემ თავის ბიძაშვილს ზაალს, აარეთო ციხე და იავარჰყოო საქონელი ურიცხვი, წავიდა ზაალ, შეეხვეწა ამილახორს, გამოართვა ისევ ციხე და მოსცა ზაალს: მას ჟამთა შინა მოსულიყო სარასკარი ყარსის ქვეყანასა, იქიდამ გამოისტუმრა ერთი თუშა, თან აახლო მალაჩი ბელადი ლეკისა, რომელი იყო
95 ახალციხეს თუშასთან, გამოატანა ხაზინა, რომელი შამხიელთ დაესვათ და შაჰზადას უძახდენ მისთვის: წამოვიდა ეს ჯარი ხაზინით, ჩამოიარეს ორბელიანთ მამულზე, ჩავიდნენ, დადგნენ ორი დღე გატეხილ ხიდზე, ასეთი ჯარი იყო, რომ ქალაქში ამისი დამხდომი ჯარი აღარ იყო, გავიდნენ მტკვარს, მივიდნენ ალაზნის პირზე, მოეგებნენ ლეკნი, მიიბარეს ხაზინა და წამოვიდ-

ნენ, დაესხნენ ყაზახის ქვეყანას, მრავალი სული ტყვე და საქონელი წამოიღეს, შემოიარეს სომხით-ზე, გავიდნენ მცირე ჯარი ყიზილბაშისა, სომხით სპბარათაშვილის ჯარი, დახვდენ, მათიშის ხიდ-ზე, უშველს წინა უკან, დერიენენ შიგ და რისხვა ღუთისა დასცეს, დაუწევინეს სა ქონელი, ამოწყვიტეს ურუმნი, გამობრუნდენ ესენი გამარჯვებულნი და ურუმნი მიივიდნენ დამარ ცხებულნი ყარსა: მისწერეს ეს გამარჯვება ხელმწიფეს, მოუვიდა სარდალს ქაიხოსრო რაჟაბი წყალობისა და მოუმატებია სპბარათაშვილს ნოქრისა-თვის ჯამაგირი, მოვიდა ჯარი ლეკისა, დაარბია ორბელიანთ მამული, გავიდა ქალაქიდა-მ ალი-ხან, დახვდა წინ თელათ-გორს, ამოწყვი ტეს ლეკნი, დაუწევინეს საქონელი, ჩამოვიდა გამარჯვებული ქალაქსა თბილისისასა:

შევიდა კახი ბატონი თეიმურაზ, დაიმონა ხმლით ქსნის-ხევი, დადგა შიგ. გამოიყვანა ტო ლი ამილახორმა ქსნის-ხევიდამ და მოიყვანა სხვილოს ციხეში. ამილახორს ჭქონდა გამაგრებული სხვილოს ციხე, ორი ჯალა, სურამი, გუხვი, ქრცხილვანი და საქართლის ციხე. ქსან-ზე კიდევ წიქორი: ესენი უთოფხანოდ ვერ დაიმორჩილა კახმა ბატონმა, მოსწერა წიგნი ქართლის-ხანს ალი-ხანს, სთხოვა თოფხანა. ჩამობძანდა ბატონი-შვილი ირაკლი და მოსცეს და წამოიღო თოფ ხანა ჯაბა-ხანით და შეეყარა მამისა თვისსა:

ქორონიკონს ულბ გარდმოვიდა ჯარი ურუმისა, მოქშველა ამილახორს გიგს: მას ხანში უკანი ურუმის ქვეყანაში იყო და ფიქრიც არა-ვისი ქონდათ და ქართლის დაწვრაც ენებათ, ზამ თრისა ყამი იყო, რომ ეს ჯარი გარდმოვიდა: არა-ოდეს ოსმალუსა-გან ზამთარს ლაშქრობა არ 96
გაგონილ-იყო, ჩამოიარეს, ავალი-შვილები უკუმდგარნი იყვნეს, გზა დაუნებეს, მოვიდნენ სურამს, შეეყარნენ ამილახორს: ერთი უკანის-შვილი კიდევ ურუმის ქვეყანაში გამოჩნდა, მოსცა ხან თქარმა ჯარი და ხაზინა, სარასკარი და ეს მოვიდნენ ყარსის ქვეყანაში. გამოეგზავნა ამ შაჰზადას ამილახორისა-თვის ხალათი, ცხენი და თუთრი ფრიადი: „ვინც ჩვენ სამსახურ-ზე ხმალს იქნევ დეს, იმათ მიეცით და კიდევ უმეტეს წყალობას მოელოდეთო:“ ეს ჯარი და ამდენი წყალობა მოუვიდა ამილახორს, შეკრა ამ ურუმის ჯარით და ლეკნიც თან-იახლო, წავიდა ამილახორი კახ ბატონს თავს-დასხმას უპირებდა: მიუვიდა კახ-ბატონს ეს ამბავი, იწყინა დიდათ და მაშინვე წამობძანდა ერეკლე ბატონი-შვილი კახთ-ჯარით, მივიდენ, მიადგნენ ახაბეთის ციხესა, სებით არ დამორჩილდენ, დაიქვეითეს კახთა და თუშთა, რაც ჰირ-აქეთ ლეკნი დამორჩილებოდენ, ამათი ჯარიც თან-ახლდა, გარდუცვივდენ ციხეში, აიღეს ციხე, იავარ-ჰყვეს სალონელი: ამა ამბავში, მოვიდა ამილახორი გიგი ურუმის ჯარით და გარს შემოადგა ბატონი-შვილს, გამოვიდნენ კახნი, დაუშინეს ერთმანერსა, რომ თოფის ხმისა-გან ყურთა ხმა ალარ იყო: სძლიეს კახთა, გაიქცეს ურუმნი, მიჰყვნეს კახნი უკან კათით ქრცხილვანამდის, ამოწყვიტეს ურუმნი, გამობრუნდენ კახ ნი გამარჯვებულნი და ტკბირთულნი და ჩამოხდენ ისევ თვისა სამყოფსა: მას დღეს რომ გესხათ ბატონი-შვილი ერეკლე ამას ბძანებდით: „თუცა ლომი ეგრე იბრძვისო:“ ჭასაკითა იყო მცირე მაგრამ რასაც საქმეს იქმოდა ფალავანის შესადრისი იქნებოდა: ეს ურუმის ჯარი და ამილახორი

წავიდნენ, ტოტას ხანს ქრცხილვანს ჩამოხდენ, დაატლეინეს ციხე, კაცნი აჭყარეს, თან-წაასხა ამილახორმა, რაც შესობა იყო დაწვეს და წავიდნენ, მივიდნენ სურამს, კარი დიდი იყო და ზამ-
97 თარი ცივი და რაც უნდოდათ ვერც ის საწადელი აღასრულეს, აიყარნენ, შეიარეს ხეობა-ზე და მივიდნენ ახალ-ციხეს სირცხვილეულნი კარი ურემთა: დიდს ხელმწიფეს ყაენს გამოესივა თავისი შვილი ნასრულა მირზა დიდის კარით შირვან შამახიის ასაკლებლად, რომელს ეძახდნენ ძველს ყაენის-შვილს, რომ დაესვათ მის დასაჭერათ. შეიბნენ, მრავალი ლეკი და შირვან-შამახის კაცი ამოწყვიტეს ეზიდბაშთა, მოვიდა ყაენის-შვილი ნასრულა-მირზა გამარჯვებული და დადგა:

ველარ შეძლო ამ ახალმა გამოჩენილმა შაჰზადემ იმ ქვეყანას დგომა, ასიოდენ კაცით წამოვიდა გამოპარვით, ენება ამილახვარ-თან მოსლვა და იქიდამ ყარს წავიდოდა ურემში, რომ ყაენის-შვილი გამოეჩინათ, ამბობდა. ,,ჩემი ძმა არისო:" შემოიარა არაგვ-ზე და მივიდა ქსან-ზე, ამილახორი იქ ეგონა. მაგრამ ქსან-ზე კახი ბატონი იდგა, ბატონი სხვა-გან ბძანდებოდა და სატა კარი იდგა მივიდა, იქ ჩამოხდა: კერ კახთ მიმშველებელნი ეზიდბაშნი ეგონეს. რა სცნეს რომ ახალი გამოჩენილი ყაენის-შვილი არისო, მზესივნეს კახნი და დაიჭირეს თავისის კარით: მობძანდა ბატონი თეიმურაზ და ძე მისი ერეკლე, წაიყვანეს და ანანურის ციხეში დააპატიმრეს: თითონ ბატონი ჩაბძანდა გორს, ქართლის ხანიც იქ იყო: ამ ამბავ-ზე გაგზავნეს ჩაფარი ცალკე-კერძ ყაენთან და ცალკე-კერძ ყაენის შვილ-თან, რომელი იდგა ბარდას. თითონ მეფე თეიმურაზ და ბატონი-შვილი ერეკლე მიბძანდეს ქსან-ზე, წიქორის ციხე ისევ გამაგრებული იყო და რევაზ ამილახორის-შვილი იდგა შიგ, მიადგნეს გარს და დაუწყეს ლაპარაკი და ალუთქვა წყალობა უზომო, დამორჩილდა ბძანებასა მეფისასა და გამოვიდა რევაზ, მიარეთა ციხე, უბოძა სალათი, და-
98 ბირდა უმეტესა წყალობასა:

მოვიდა ყაენის-შვილის ჩაფარი, ებოძა ბატონისა და ბატონის-შვილიც ერეკლესა-თვის თითო მძიმე სალათი და ინამად თეთრი და გამოგზავნა ერთი თავისი მისანდო კაცი და დაებარებინა ეს დაწერილი შაჰ-ზადა: მეფემ თეიმურაზ, რაც ციხეები იყო თავისი მისანდო კაცნი დააყენა და თვითან წაბძანდა კახეთს და ბატონის-შვილმა ერეკლე-მ წაიყვანა შაჰზადა ყაენის შვილ-თან:

გამოვიდა კარი ლეკისა მალაჩი ბელაღი, შემოიარა, ღამე უჩინარი დაესხა ორბელიანთ მამულ-ზე, ზამთარი იყო და საქონელი სოფლად ჰქონდათ, წაიღო მრავალი, გარდაიტანა კავახეთს, ურემის კარიც შეერიღი იყო და შეეყარნენ იმათ ნაშოვრით:

ქორონიკონს ულბ, დეკემბერს დამდეგს ერთი უცხო და საკვირველი ვარსკულავი გამოჩნდა, რომე არაოდეს ნახულ-იყო, ცისკრის ოდენი, სიბრწყინვალეც მას უგვანდა, ასეთი სხივი აშვირა, რომ მაშხალასავით მისდევდა, უცხო რამ იყო, ყოველს უკვირდა: პირველსავე ღამეს ამოვიდის ისევ დასავლეთით კერძო მალე ჩავიდის, მიმავალსა გვანდა, რომ ყოველ-თან მაყურებელმან შეიტკვიან მიმავალობასა, დეკემბერს გამოჩნდა თებერვლის ნახევრობამდისინ ჩნდა, ქვეყანასა ქართლისასა და მერმე უჩინარ-იქმნა:

უანეს შანშას ჩაფარი მიუვიდა მეფისა თეიმურაზისა ქსნის-ხევის დაწვრისა და ციხეების დაწვრისა: იამა ფრიად და მაშინვე გამოუბრუნა ჩაფარი, მოსწერა რაჟამი დიდის წუალობისა, ერთი უცხო მძიმე ხალათი და ასი თუმანი თეთრი, კიდევ უმეტეს წუალობას დაპირდა: მოუვიდა ეს წუალობა მეფესა კეთილ-მორწმუნესა და საუნჯესა სიბრძნისასა, განიხარა ფრიად, მადლობდა ღმერთსა: ჩაბძანებულ-იყო ბატონი-შვილი ერეკლე ყაენის შვილ-თან, მიეცა ეს დაწერილი, რომელი თავის-თავს შაჰზადას ეძახდა, დაუმადლა დიდათ და უიამდა წუალობა: ამ შაჰზადას დაწერა და ურუმ-ზედ ბატონი-შვილის ერეკლესა-გან გამარჯვება დიდს ხელმწიფეს შანშას მო- 99
ხსენდა, დიდად დაუმადლა და ერთ-გულობა დაუჯერა, მოსწერა რაჟამი, რომ ვითა ძმა ყოფილ-იყო მისთვისაც ძნელი იყო ასეთი ბატივის რაჟამი. მოუვიდა წუალობად კიდევ ორი-ათასი თუმანი თეთრად: იყო მეფე თეიმურაზ ლხინ-სადიმობით და გასცა ეს თეთრი უშურველად ჯარსა ზედა კახეთისას-ზე: გამოისტუმრა ყაენის-შვილმა ბატონი-შვილი ერეკლე, უბოძა ხალათი, ჩმალი და უსაგირი, ხელმწიფობისა შესაკადრი, ასი (1) თუმანი თეთრად, აგრეგე ვინც ახლდა თავადთა-განი ყველას წუალობა უშურველი მიუნიჭა და ხალათით დამოსნა: მოვიდნენ მხიარულად ქალაქსა თბილისისასა, დიდს ყაენს ებძანა: მაგ შაჰზადას თვალი მოსთხარეთო და ყარსს რომ ძმა ჰყავს, იმასა-თან გაისტუმრეთო და მე ორსავ ერთად ვნახავო:" მოსთხარეს ცალი თვალი და გამოის-ტუმრეს ურუმში, ქართლიდა-მ გაჰტანეს ბარათა-შვილი ერასტი და სამი უნბაში: მიიყვანეს შთა-ზე და გარდვიდა ახალ-ციხეს. ესენი გამობრუნდენ ისევ:

გარდმოვიდა ჯარი ურუმისა ორბელიანთ მამულ-ზე, მოადგნენ ციხე-ქვაბს, ოთხი დღე და ღამე გაუწუვიტლად ესროლეს. მაგრამ ღუთიო ვერა ავნეს-რა: ეს ამბავი ყაენის-შვილს შეატყო-ბინეს, წამოვიდა მაშინვე ბარდიდამ და დადგა განჯის მინარას-თან, ამ ურუმის ჯარის გაბრუნება მოახსენეს, აიყარა ისევ და ჩავიდა შამახიას: მოვიდა სეფი-ხანის შვილი ათასის ჯარიჩით ქარ-თლში სამურაფლად, შეუკრეს ღვინჭრობს სანგარი და დაუსვეს, მოვიდა ლეკის ჯარი, დაესხა სომხითს, შელიქის მამული მოგლიჯეს, წამოიღეს ნაშოვარი ურიცხვი, გავიდა ქალაქიდა-მ ხანი ჯარით, მოუწივეს, სპარსული სულ დაურეგინეს და ლეკნი გაიქცნენ: მოუვიდა მეფეს თეიმუ-რაზს წუალობის რაჟამი ხელმწიფისა, დადგა სპქმე ქართლისა და უაზახ ბორჩალუსი: ,,შენი უნე- 100
ბური არა იქნას-რაო, როგორც შენ მამსახურებ ჩვენ, შენ სიტუას ვეკერ-ვარო:"

აბძანდა ბატონი საერისთოს, ვენებად-კეთრა იყო, ალდგომა იქ გარდაიხადა, იქაური სპქმე კეთილად განაგო და ჩამობძანდა ქალაქს, შემოიყარა ქართველნი, არჩიეს და მისწერეს არზი ხელმწიფესა: ,,ქვეყანას დიად ძალი დამართებია და გათავებული არის-ო, წუალობას ვითხოვ ხელ-მწიფისა-გან, რომ ქართლს შეღავათი უყოს-ო:" გაგზავნა კახეთის ვექილი და სულხან ეშიკაღას-ბაში თვისი, წავიდნენ, ხელმწიფეც ურუმის ქვეყნიდა-მ გამოსულ-იყო, შეეყარნენ თავრიზს ქვე-

(1) ან ათასი, ცუდად არის დაწერილი, არ გაიგო დ. ნ.

ით, არზი მიართვეს და მოახსენეს სიქმე ყოველი ქართლისა: წავიდნენ სპარსკარ-თან, ვინც ზემო-ქართლის თავადნი იყვნეს, ნახეს, რომელი იყო შაჰზადა ურუმის ჯარში, მოსცა ყველას მისა-ცემელი ურიცხვი და გამოუგზავნა ამილახორსაც მრავალი, ეგონა ეს ქართველნი რომ ნახა, ქარ-თლი ჩემი შეიქნას: რაც ამილახვარ-თან ლეკნი იყვნეს მოუხდეს მაჩაბელს, აუოხრეს ქვეყანა, მაჩაბელი კახ-ბატონს ახლდა, იმისის ჯავრით, ჩამოუყენა ამილახორმა ჯარი ლეკისა და მუდამ აოხრებდენ მაჩაბლის ქვეყანასა: მიივიდნენ კახ-ბატონი და ქართლის ხანი, ლეკნი აჩაბეთს გაუ-შაგრდენ, შემოეხვივნენ გარს, სხვა ღონე რომ ვეღარ დაიდვეს ლეკთა, ღამე დაიკრეს ხმლები და გავიდნენ უგნებელად, ეს ჯარი ჩამოვიდა გორს და ლეკნი მიივიდნენ სურამს: დაუწყეს ავლი-შფოთებამ ერთმანერთის ცემა, ვითაც შეტრეს ზაალის-თვის წაერთმევინა ცხენ და საქონელი აეკლო, ცდილობდა დაკლებასა, მიიყენა ჯარი, დაუწყო მტრობა შეტრეს, ადგა ზაალ ლეკის ჯარით ორი თვე. მაგრამ ვერა ავნო-არა ცხენსა და მამული სულ აუოხრა, აგრეგე მოიყენა შეტრე-მან ჯარი ლეკისა და ახლესდა ზაალის მამულსა, ამ გზით დიად ერთმანერთი (დიად) შეაწუხეს:

101 მოვიდნენ კახის-ბატონის ჩაფრები და ებოძა ხალათი მძიმე და რაყამი წყალობის, დაბრე-ბოდა მიცემასა ქართლისასა. ამა თვისაც მოცა ასი თუმანი თუთრი ინამად, ქართლის ხანისა-თვის ებძანა: „თეიმურაზ ხან-თან მიდიო და მაგის ბძანების მორჩილი იყავო:“ კახი ბატონი გორს იდგა და ალი-ხან ჯაჭვს, მიუვიდა ხალათი, ჩაიცვა მეფე-მან კეთილ-მან და სამუძველ-მან სათოფებისა-მან, დაჯდა მეკლიშად და გასცა სიბოძვარი, მხიარულ-ჰყვნა ყოველნი, ქარ-თველთაც რაყამი მოუვიდათ: „მეფეს თეიმურაზს შეეყარენითო და რაც თქვენი სიქმე იყოს ეგ მამხსენებდესო და მაგის სიტყვის მორჩილებით, ახლავ ჩემს დიდებულს გარზე ჩამოდითო და თქვენი სიტყვა სწორე შემატყობინეთო:“ წავიდნენ ბატონი-შვილი აბდულა-ბეგ, სარდა-ლი ქაიხოსრო, მუხრან-ბატონი კოსტანტინე, ამილახორი ამირანდო, თარხანი ლუარსაბ და სხვანი თავადთაგანი ყოველნი, წაიღეს მეფის თეიმურაზის მოხმარების არზი, შეეყარნეს ხელ-მწიფეს ნახჩევანს:

მოცა სარასკარს ბძანება უსუფ-ფაშისათვის ქართლ-ზე დაშქრობისა, ვითაც ახალ-ციხის ფაშა იყო, ქართლის ბელადობაც იცოდა, ხაზინა ბევრი გამოეტანებინათ: „ზემო-ქართლი ხომ ჩვენი არისო, ხანარე იმაზე და ალაზნის პირ-ზე დადექ, იქ ლეკი შემოიყარეო, ხაზინა გაუყავო და ქართლი დაიშვირეო:“ შექნა მზადება ახალ-ციხის ფაშამ და გაგზავნა ბური და ქერი ამდენი, რომ სურამის გარეშემო რაც საყდრები იყო სულ ავსეს: დიდი თავდარიკი ქონდათ ურუმთა: თარხნი-შვილი დავით დიდათ შეაწუხეს ხელმწიფის მოსაქმეთა ბევრის სათხოვრით და გაიპარა ქალაქით, მივიდა ამილახორ-თან, მისცა პატივი უზომო:

მოუვიდა ერეკლეს ბატონის-შვილს ხელმწიფისა-გან ცხენი, თავისი საჯდომი, უცხო მძიმედ მურასად შეკაზმული და რაყამი დიდი წყალობისა, ჰქონდათ სიხარული დიდი კახთა, რომ აღარ ეგე-
102 ბოდა. ამით რომ უკეთესი და უკეთესი წყალობა მოდიოდისთ: მას ყამში კახეთი ლეკისაგანც მო-

სვენებული იყო და არც ხელმწიფის სათხოვარი ეთხოვებოდისთ, ვინც გზას იშოვნიდის ქართლის კაცნი, თავადნი, აზნაურნი ანუ გლეხნი იქ იხსენებოდიან, კარგადაც აპატიებდენ მისულს კაცს, რომ არას-ფერს აწუხებდენ:

გარდმოვიდა უსუფ-ფაშა დიდის ჯარით, ჩამოიარა ხეობა-ზე, მოვიდა და დადგა სურამს. მოეგება ამილახორი გივი, მისცა ფაშამ უზომო: მეფე თეიმურაზ გამოათრინა ჩათარი, დაიბარა ხანი ქართლისა და უბძანა ომს მიმბაშს და ქართლის ვექილს ჯარით მცხეთას დადგომა: გამოგზავნა ალი-ხან რაც ჯაჰირჩის ჯარი ახლდა მცველად ქალაქისად, თითონ წავიდა გორს, შეეყარა მეფეს თეიმურაზს, გაგზავნა კაცი ბატონმა და დაიბარა ძე თვისი გრეკლე კახეთის ჯარით, რაც მიმბაში კიდევ სხვა გამოეგზავნა ხელმწიფეს ქვეყნის ჯარით, ესეც ქალაქს დაუყენეს, დღე-და-ღამ სტვიდენ გარემოს ქალაქისათა. ბატონი-შვილმა ერეკლემ, აღმოხორჩებულმა ძირთა-განა დავითისა-მან და სათუქველ-მან გოლბათობისა-მან და სარჯ-მან საბრძნისა-მან, ღირს მეფეთ ძეობისა-მან, მსწრაფლ აღასრულა ბძანება მეფისა, შეჰყარა ჯარი კახეთისა, აღარ დაიფიქრა და წამობძანდა, ჩამოხდა მარტყოფს: თურმე უსუფ-ფაშას ერთი ხოსპორის ჯარის კაცი, ხოსპორის ფარვენები და ხალათები ჰქონდა დაღისტნის უფროს კაცებ-თან, ამას უნდა მიეტანა, გა-მოატანა ფაშა-მ ტოტა-რამ ლეკი და ეს ურემნი გაისტუმრა დაღისტანში: დახვდა ბატონი-შვილი ერეკლე, ეს ურემები სულ დაიჭირა და ეგრე ხელმწიფეს-თან და გაგზავნა, აიარა თითონაც და მობძანდა სვეტიცხოველს:

წამოვიდა ავალი-შვილი ქაიხოსრო, ძე მისი ჰეტრე და შეეხვეწნენ მეფეს თეიმურაზს: თა-ყის ცისკრებში ისევ თავისი კაცნი დაუყენა: აიარა უსუფ-ფაშა სურამიდამ, ჩამოვიდა, დადგა 103
რუის და ურბნის შაბილწეს მონასტრები, დამტვრიეს ხატნი ჰატიოსანნი, გორს გარეშემო, სატა-რამ ყანა იდგა სულ გათიბეს, ალაფ-ად გაუშვეს წაუხდესელი, თვითიერ გორისა: დღესა ერთსა გავიდა ამათი ყარაული და შეეყარნენ ურემის ყარაულთა, გაემარჯვათ და გაიქცივეს ურემნი. შეიტყო ფაშამ, შესხა მთლივ ჯარი და მოუხდუნა ღიახვისა კერძო: შეჯდა ქართლის ხანი ალი-ხან, კახ-ბატონი თეიმურაზ. მაგრამ ბატონს ჯარი ცოტა ახლდა, ჯერე თვისი არ შემოურთდა, გავიდნენ, შემოუტიეს ურემთა, რომ შიგ დაერივნენ. გამოვიდნენ ურემნი ღიახვს და ამ ბა-ღებ-თან, წისქვილებ-თან შეეყარნენ ერთად, იყო ომი ფიცხელი, რომ აღარ ეგებოდა, ურემისა ჯარი დიად დიდი იყო და ესენი ცოტანი: დაიხოცა ორგნითვე ფრიადი. მაგრამ გამარჯვება ურემთ დარჩათ: კახ-ბატონს სჩინო კაცი ზურაბ მდივანი მოუკლეს და აზნაურ-შვილნი და გლეხ-ნი დაიხოცნეს. ესენი შემოვიდნენ ისევ გორს, ურემნი მივიდნენ რუის: არჩივა ათასი კაცი ფაშა-მ, უთავა თავისი ყაფუჩი ქეჯ და ხინიზ-ბეგ, რომელი იყო გვარად შირვანელი, მალაჩი ბელადი ლეკისა, გამოატანა ხაზინა ურიცხვი: „დაღისტანში მიიტანეთო, შენ აღარსნის ჰირზე ჩამოველო იქ შემოშეყარენითო: ბძანება ქონდა ამ ფაშას, რომ დაღისტნიდამაც დიდი ჯარები შემოეყარა და ქართლისა და კახეთისა-თვის ყოთლისი ექნა: ჩამოიარა ამ ჯარმა ღამით, მოადგა დილას არაგვს

განსასვლელად. ერეკლე ბატონიშვილი კახეთის ჯარით საგურამოს იდგა: ეს ჯარი რომ ნახა ბატონიშვილმა, მაშინვე გამოგზავნა ჩაფარი მცხეთას, ორი მინბაში იდგა ჯარით, ისინიც დაიბარა: მაშინვე შესხდა ჯარი და წავიდა იქიდამ, კახნი ჩამოეგებნენ, აქეთ ეიზილმაშთა და იქით კახთა დაუწყეს
104 ცემა, გაიქცეოდნენ შრომნი, მიეყვნენ გზა ხმალდახმალ კათეთ სიღნაღისა ციხემდის, ამოწყვიტეს, რომ რისხვა ღუთისა დასცეს: ბატონიშვილი ერეკლე, რომ გესხათ იმ დღესა, ასე ბრძნებოდა, არა თუ ფალავანი, თვარემ ესე ვის შეუძლია სათვისოსა ომსა გარდა, ვითა ისარდლა, შეხა ჯარი განუკვირდებოდათ ყოველთა: მალაჩი ბელადი მაშინ მოკლეს, ყაფულღარ ცოცხალი შეიპყრეს. სხვა ამდენი დაიხოცა, რომ მცირედიღა გადარჩათ: მიეყვნენ ეს ამბავი უსუფთაოსა, დიდათ დაწყრინდა. მაგრამ რადა გაეწყობოდა: ესმა ამბავი ესე გამარჯვების მეფეს თეიმურაზსა, განიხარა ფრიად და გაგზავნა ქალანთარი მერანიაბეგ, აცნობა ხელმწიფეს გარდმოსვლა ურუმისა, ბატონიშვილთანგან გამარჯვება: დიდათ იამა ხელმწიფეს და ორმოცდაათი თუმანი ქალანთარს უბოძა, მინბაშებს ინამი გამოუგზავნა, ბატონიშვილის კაცს ჩალოდა. ქალანთარმა ეს წყალობა მოიტანა: მძინარი ქალაქისა დურბანბეგ იმ ომში დაჭრილიყო და მოკვდა: მოვიდა ქალანთარი, მოიტანა რაყამი მადრაყლობით წყალობისა:

გარდმოვიდა ჯარი ურუმისა, ჩამოიარეს ორბელიანთ მამულზე, ჩავიდნენ, ჩამოხდენ ბიდარში, რაც ქართლისა და კახეთის ჯარი იყო სულ გორს იყვნენ და აქ ქალაქში ჯარი არ ეგულებოდათ, არც ურუმთ დამარცხება შეეტყოთ. მისთვის უშიშრად ჩამოიარეს: რაც მცხეთის ჯარი იდგა ჩამოვიდნენ ისინი. მაგრამ ურუმნი გაეცალნენ, მივიდნენ, გატეხეს შულავრის ციხე, ტყვით საქონლით სულ აიკლეს, წავიდნენ, გარდიტანეს ნაშოგარი უფნებელად. ეიზილბაშის ჯარი მი-
105 ეფნენ მცირედი ხანი და გამობრუნდენ ცარიელნი, შემოვიდნენ ქალაქს ქართლის ხანი, მეფე თეიმურაზ და ბატონიშვილი ერეკლე, ჩამოვიდნენ ამ ურუმის ჯარის მოსლვა რომ შეეტყოთ. მაგრამ ვეღარ ჩამოუსწრეს:

აიარა უსუფთაშა რუისიდამ, შეიარა ისევ ხეობაზე და მივიდა ისევ ახალციხეს, დარჩა ზური რაც სურამს ჩაეყარათ, შეუკრეს ავლიშვილების კარეთ გზა, ვითაც საჭირო გზები არის, დახოცეს ურუმნი და დაგდებინეს ზარბაზნები, აიტანეს ბეტრეს ციხეში. მოიკითხა თუშაშა ჯარი და ქართლში ლეკის გარდა ხუთასი კაცი დაკლებოდა, შეიბურა სენმა ჯავრისაშა უსუფ თუშა და მოვიდა:

ბაგზავნა მეფეშ თეიმურაზ ელისეთ მოურავისშვილი გიორგი და ეს ანბები ეველა ხელმწიფეს მოახსენა. ბატონი წაბძანდა კახეთს და ბატონისშვილი აბძანდა ჯარით ქსანზე, ზოგს კაცს დალატი შეჩნეოდათ და ბატონის დაუნებული რატისშვილი, რატი მოეკლათ. მიბძანდა მაშინვე, შემოეხვეწნენ და შემოფიცეს: „ვინც თქვენი ორგული არისო, ჩვენ შეკრულებს მობრუნებთო:“

ებძანა ხელმწიფეს აშურ-ხან სარდლისათვის, რომელი იდგა სარდას: ,,ქართლს მიეშველეთ:,, თითონ არ წამოსულიყო და ოთხი ათასი მეომარი კაცი გამოეგზავნა, ოზბეგი და უანდარელნი და კაი ჯარი იყო, სულ მოისარნი და შუბოსანნი, კაის ცხენიანარაღითა, მოვიდნეს, ჩამოხდნეს საგარეჯოს. მაგრამ ურემის ომებს ვერცერთს მოუსწრეს:

მოვიდა გიორგი ელისეთ მოურავის-შვილი ხელმწიფეიდამ, ებოძა ბატონიშვილისათვის რაჟანი დიდის წყალობისა და ფლური მრავალი: მაშინ ბატონიშვილი ერეკლე იდგა ანანურს, მიართვა წყალობა ხელმწიფისა: გარდმოვიდა ჯარი ურემისა და ლეკისა, წაახდინეს ორბელიანთ 106
მამული და ბოლნის ელნი, გარდავიდნენ უფნებელად:

შეურიდიყვნენ გამოღმიმხრის კაცნი: ზაზა თარხნისშვილი და ციციშვილი ქაიხოსრო, წავიდნენ ჯავახეთიზე, დახვდნენ ნამოგრიანს ლეკს და ურემს, გაემარჯვათ ამათ, დაუერევინეს ნამოვარი:

მოვიდა თრიდონბეგ, მხლებელი უმა ხელმწიფისა ჯარების ხანის ასაღებლად. აშურ-ხანს სარდალს გასწერომოდა: ,,რატომ თეიმურაზხანს არ მიეშველეთ:“ და გასმული ექმნა: ებძანა ხანისათვის ხელმწიფეს: ,,სანდა მეფემ თეიმურაზ მუნასიბი ნახოს, ეგ ჯარები იქ დააყენეთ:“ ჩამობძანდნენ ქართლისა და კახეთისა ხანები, აყარეს ჯარი და დააყენეს იორს უბარიზე და თითონც იქ დადგნენ:

ბატონის შვილმა ერეკლემ ქსნისხეველთ ყოველს უფროს კაცს ქეთხუდას მზევლები გამოართვა და კახეთს გაგზავნა:

მოვიდა ბძანება, რაც აქ აშურ-ხანის ჯარები იდგა იმისი სარდლობა თრიდონ ბეგისათვის მიეცა და თავისთან დაებარებინა არაფორის, გამოერთმევინა ქართლის ხანობა ალიხანისათვის: თეიმურაზ-ხან სამშვილდოს იდგა დიდის ჯარით, ამ ალიხანისათვისაც იქ დადგომა ებძანა:

ქორონიკონს ულბ, თვესა ივლისს, მოუვიდა ქართლის ბატონობის ამბავი მეფეს თეიმურაზს, კახეთის ბატონობა ძესა მეფისასა ერეკლეს, იყო სიხარული ქართლსა და კახეთსი სიხარული უზომო,

მოვიდა იბრეიმხანეგ, მხლებელი უმა ხელმწიფისა და ხალათები და რაჟამები მოუტანა მეფეს თეიმურაზს და ძესა მისსა ერეკლეს, ებოძა ამასაღად ჯამაგირი ბატონისათვის ორიათასი თუმანი და ბატონის შვილისათვის ათას ოთხასი თუმანი: მივიდა ეს იბრეიმხანეგ უბარიზე, გა- 107
მოართო ალიხანს დროშა და მოხელენი კარისანი, მოართვა მეფეს თეიმურაზს და იქმნა მეფედ ქართლისად:

აყარა თრიდონხანეგ ეს ჯარები, მოვიდნენ, ჩამოხდნენ, ნახევარი ველაბარში, ნახევარი სეიდაბათში. აყარეს, რაც ქალაქში ჯაზაირჩისა და არეის ქვეყნის კაცი იყო შეუყარეს, ამ ჯარებს გაუძღვა თრიდონხანეგ, შეიარეს ლორეზე და შეიყარნენ ერევნის ქვეყანაში ხელმწიფეს: წავიდა ალიხანც სამშვილდოს თეთალიხანთან: მოხძანდა მეფე კეთილმორწმუნე თეიმურაზ, დადგა ალი-

ლოზე: შემოეყარნენ ქართველნი ხელმწიფეს-თას წასულნი, ქართველნიც მოვიდნენ, ეპატივებინა ხელმწიფეს ქართლის ხარბის აღგილის ხარკი და ან თუ რამ მეტად ქართლს სათხოვარს არ აკლებდენ, მეფის გულისა-თვის ეთქვა: ბატონიშვილის აბდულაბეგისა-თვის და ქაიხოსრო სარდლისა-თვის ებოძა ხელმწიფეს ხალათები და ასი თუმანი ინამად:

აიყარა მეფე თეიმურაზ ლილოდან შემობძანდა ქალაქსა თბილისისასა, თვესა ივლისა თ, მიეგებნენ მოქალაქენი ანუ დასნი სამღვდელონი, შეასხეს ქება და შესწირეს მადლობა ღმერთსა, გაუშალეს მოქალაქეთა ფეინდაზი მძიმე ლართა, შეიქნა სრულა ზარბაზანთა, რომე ეურთა ხმა აღარ აეთ, ვლაბრიით ალაყაფის კარამდის მორთეეს ბაზარი და განაბრწყინვეს ჩირახდნით, იეთ სამი დღე და ღამე გაუწყვეტლად მეკლისი და ღხინი უზომო, სიხარული თრიადი:

108 რა მეფე ვახტანგ ქართლით წაბძანებულ-იეთ კ წელი გადეველო და მეშვიდრე მეპატრონე აღარა-ვინ მყოფარ-იეთ ქართლსა. ამის-თვის უეთრო სიხარული ჰქონდათ, მეშვიდრე ქრისტეს მოეევარე მეფე დაუკდათ და ამით ეოველი შეწირვება დაავიწყდათ ქართველთა:

მოუვიდათ ეს სიხარულისა ამბავი ბატონის-შვილს ერეკლეს. მაშინვე წაბძანდა ქალაქს, გავიდნენ, დასცეს სეფანი დიდუბეს, ჩამოხდა მას შინა, გავიდა იბრეიმ-ბეგ, მიუტანა რაეამი ხელმწიფისა და ხალათი ჩაიცვა იქ და ეგრე შემობძანდა ქალაქში: გაეგება მამა თვისი, მაულოცეს ერთმანერთს და ეგრე შემობძანდნენ: თქენმა მზემა, ისევ მეფენი მნახველთა-თვის სასიამოვნო იეო, ვითაც მეფეს თეიმურაზს ეგრევ ჩირახდნით და ფეინდაზით მართვნეს (მორთვეს) ქალაქნი და განვიდეს შესხმად ქებისად მოქალაქენი: იქმნა მეფედ კახეთისად მეფე ერეკლე, დაიდვეს ნადიმი და დასხდნენ მეკლიშად მეფენი ქართლისა და კახეთისანი:

მცირეთთა ხანთა წაბძანდა ორივ მეფენი კახეთს, ენება თავისის ხელით ძისა თვისისა დასხმა და ვითა მამისა წესია დაელოცა სამეფო და ეგრევ წაბძანებული იეო. ერთა-ბერ ბატონი დედოფალი ისევ კახეთს ბძანდებოდა, ქართველნი, კახნი სულ-თან ახლდენ: მიბძანდნენ სავარეკოს, მოუვიდათ ამბავი, სამი ათასი ცხენოსანი ლეკი გამოსულ-იეო: ამ ამბავ-ზე ქართველი ბატონი ველარ გარდაბძანდა თელავს, იქ გამოესალმნენ მამა-შვილნი. მაგრამ მნახველთა-თვის დიდად შესაწუხარი იეო, იცეს კახთ თავსა და ეგრე მწარის ტირილით გამოესალმნენ. ეგრეეე მამა-შვილნი ტირილით გაეყარნენ ერთმანერთსა: მეფე ერეკლე წაბძანდა კახეთს და მეფე თეი-
109 მურაზ მობძანდა ქალაქს. იმ ღამეს იდგა სეიდაბათში, მეორეს დღეს წაბძანდა ყაზახში, ფათალი-ხან იქ იდგა, ლეკიც მტკვარს გამოსულ-იეო, შეიყარნენ ხანები ერთად, გამოუდგნენ ლეკთა, მოეწივნენ ერთს მთაში, გაუმაგრდნენ ლეკნი ტეეში, იეო სრულა, სძლიეეს ქართველთა და უეზილბაშთა, გააერეეინეს საქონელი ლეკთა და დასწრეს თავები. მაგრამ ლეკმაც ბეკრი ავნო: ფათალი-ხან წაეიდა ისევ ყაზახში, მეფე თეიმურაზ მობძანდა ქალაქსა თბილისისასა:

გარდმოვიდა ერთი ჩერქეზის დიდი კაცის შვილი, მოარიოვ მეფეს მოსართმევი, დაბირდა სამსახურსა და ჯარის მორთმევასა. ებოძა ხალათი და გაისტუმრა წუალობით, ეგრეგე კაცთა მისთა გასცა უხვად მისაცემელი, დაჯდა ნადიმად, სახა ღხინი და გასცა ოთვეულთა ზედა:

უკეთურმა და ღუთის შემცოდემ, იუდის მსგავსად აღშფოთებულ-მან თამასის შვილმა ტარიელ, ერთის უბრალოს მიზეზისა-თვის სცა ქათალიკოზს სიკოლაოზს სატევარი ზაკვით და მოკლა. ეგრეგე ორი ყულუხჩი ხმლით ზედ დაჰკაფა, თავისი ბიძა-შვილი პატა, ცრიად დაუწყლულა: შეუხდა მეფე, ვითაც მარიებდა, თითონ ეშმაკის უბოროტესი ტარიელ დაიჭირეს და მოკლეს, ძმით ტოლ-შვილით სულ აიკლეს: წასვენეს წმიდა გვამი პატრიარქისა დიდსა ეკლესიასა სპატრიაქოსა მცხეთას:

ყამსა ოდეს თუშა ახალ-ციხისა პატრონობდა ქვეყანასა ქართლისასა მეფე-მან და მჭერობელ-მან კახეთისა-მან, ტომობით დავითიან-მან, მობაძავ-მან სოლომონისა-მან, ზნე სრულ-მან და მოუვარე-მან ქრისტესნობისა-მან, მსვრელ-მან უსტხო თესლთა-მან, სადგურ-მან კეთილისა-მან და სასუნჯე რჯულისა-მან, ძე-მან მაღლისა ხელმწიფისა ერეკლესა-მან, პატრონმა თეიმურაზ უბოძა ჰირმშო და მრჩობლ მეფობისა საკადრად, ღირს ბრწყინვალებით აღზენაგებულ, კეთილ-ად-110
ზრდილი და სათლად განშენებული, საქციელ-წუნარი და სიტუე ნარწარი, სასურველი ასული თვისი ანნა ორბელიანს, სარდლის ძეს, დიმიტრის მეუღლედ, დასწერა ჯვარი დიდებულსა და ღუთის მიერ კურთხევით დამყარებულსა სახლსა თვისა და დღეის აქამდის, ვითა შვილი თვისი ეგრე იზდებოდა: ხოლო წუალობა ღუთისა მოეფინა ათხრებულს ქართლს, დაჯდა მეფედ, ვითა მწუალობელი იყო დიმიტრი ორბელიანისა და თვისი მახლობელობა უმეტეს ისება, მიანიჭა ხარისხი მაღლობა, უბოძა ქართლისა და ყაზახ-ბორჩალოს მანდატურთ-უხუცესობა, ამასლად ორმოცდა-ათი თუმანი განუწესა ხელმწიფის რაყმითა, ვითაც სიძე იყო და თვისი დიდებულიც კარიც მიაბარა, ვითა შვენოდა სახლისა შვილობასა მისსა და ძველთაგანც უმაღლესსა სახელოსა ჩვეულ-იუვსეს სახლი ორბელიანთი და ერთ-გულობისა საფუძველი დაედვათ გულთა შინა, აწცა დიმიტრი მხნე კისკასად ქცევასა არა და ერთ-გულად სამსახურსა არა დაცადებდა და ბატონისაგანაც არ აკლდის წუალობა უშურველი:

მოუვიდა ბძანება ბატონს: „თოფხანით სართში დადექო.“ გაბძანდა ბატონი მაშინვე და ქოლაგირს დადგა. დარბაისელნი და სამღვდელონი დასხნი, ეპისკოპოზნი ოთვეულნი გაისტუმრნა კახეთს, ბატონის დედოფლის ჩამოსაბძანებლად ქალაქს დაყენა სიძე თვისი მანდატურთ-უხუცესი, გასაგებად საქმისა და მზა ყოფად ბატონის დედოფლის დასახდომელ: მსწრაფლ აღსრულა ბძანებანი მეფისანი, მოამზადნა და მოფარდაგნა სარაია საუოფელნი. კვალად განაწესნა მოქალაქენი ანუ დასნი სამღვდელონი, რომელიმე მიმგებელ და შემსხმელ ქებათა, რომელიმე შლად ფეინდიზთა, მიმრთმეველ შაქარ-საყნოსელთა და რომელიმე იყვნეს ცდად მეჯლისთანა: ჩამობძანდა დედოფალი, ძე თვისი სასურველი ერეკლე, მეფე თანა-ჩამოუვა ჯარითა კახეთისათა, ეგრეგ თანა- 111

*

იახლა ბატონის-შვილი ანტონი, სადგური სულის-წმიდისა და საუნჯე სათნოებისა, ვითარც ბიძა-შვილი იყო ბატონის დედოფლისა და დის-წული მეფის თეიმურაზისა და სახლსა მათსა იყოფებოდა, არ უგულებელს-ჰყო უმახლობელ ყოფა მათი და თანა მოგზაურ-ექმნა: გაეგებნენ დანი სამღვდელონი ანუ ერთა გუნდნი და დედათა ბანაკნი, შეასხეს ქება და მადლობდენ ღმერთსა: „ვინა გამოგვიჩინა ხანად ჩვენდა ჭირვეულთაო და გვიხსნა მტერთა-გან ჩვენთაო,“ შემობძანდა ქალაქში და დაბძანდა ტახტსა ზედა დედისა თვისისასა რუსუდან დედოფლისათა. მიეგებნენ დარბაისელთა ჯალაბნი, დაულოცეს ტახტი და დაიდვეს სადიმი, შეიქნა მეკლიში და იყო ლხინი, განცხრომა უზომო:

წაბძანდა ბატონი ჯარით და მიბძანდა დმანისის ციხესა, გარეთ სანგარი გაჰკეთეს და დადგა მას შინა, ებოძა კაცი და ებძანა: „ანტონი ბატონი-შვილი, რომელი იყო ქუთათელ კათალიკოზად ქათალიკოზად დასვითო:“ ყოველივე ეფისკოპოზნი ქალაქს შემოკრებულ-იყვნეს, უწინაც სულ-ბრწყინვისა დომენტის კათალიკოზის მიცვალება-ზე მოინდომეს სამღვდელო დასთა ანუ ერისაგანთა. არა ინება, აწ-ცა ინება უარის ყოფა. აიძულებდა დედოფალი და ანუ დასნი სამღვდელონი, არღარა უარ-ჰყო და დართვა სება, მიუტანეს იქვე ბატონისა სამყოფსა შინა ბარტყულა ჯვარი-თურთ, კვერთხი და მდინარი: ეგრე ბატონისა სრით მდინარით წამობძანდა, სამღვდელო
112 დასნი, რომელიმე წინა-უძღოდეს გალობით და აგმუვდენ საგმელთა დიაკონნი შემოსილნი, რომელიმე უკანა მოსდევდეს. აგრევე მეფე კახეთისა ერეკლე ღუთის-მოყვარე და სარწმუნოება მტკიცე თან-მოყვა სამოთხმდის დარბაისლი-თურთ და დასვეს ტახტსა ზედა პატრიარქად ანტონი კეთილი და ღირს კეთილისა, ნათლის მრწამლი მასხივნებელი, პირ-ველის კურთხევისა დამამტკიცებელი, მოავრობა იაკობისა მინიჭებული. ხოლო ლვიტელობისა განმაძლიერებელი, აღმასრულებელ სჯულისა და განმაშვენებელ ეკკლესიათა, დამარხველ მცნებათა: შემდგომად რაოდენთამე დღეთა, წაბძანდა მცხეთას და მიიღო კურთხევა ეფისკოპოზთა კრებათა-გან და განშვენდა უოველით კერძო:

უბძანა დმანისიდამ ბატონმა ჯარსა, უოვა მერალი-ბეგ ციცის-შვილი, რომელი იყო ქალაქთარი ქართლისა, გარდასცა ჯავახეთს, ახალ-ციხეს აქეთ სულ დარბიეს და მოვიდნენ მრავლის სჭონლით: წავიდის მარბიელი, მოახრჩის ჩილდურსა და ახალ-ციხეს ქვეით და მიიტანის ურიცხვი: უანი შანშე უარსისა ციხეს ადგა და იყო უოველ დღე რამ საშინელი და ხოცდნენ ციზიდბაშნი ურუმთა, ვითა კატა: წავიდის უარსიდა-მ ციზიდბაშის მარბიელი, მოახრჩის ასრუმს აქეთი და მოვიდის ურიცხვისა სჭონლით: ასე მოუჭრეს წუალი, რომ ციხესა მუოფნი თითოს თვლს წუალს თითოს ფლურად ვერა შოულობდნენ: იყვნეს ურუმნი შეჭირვებულნი: დაებარებინა ხელმწიფეს ქალქიდა-მ ოთხასი კაცი მუშად, გაუძღვა ქალქის მელიქი ალა და მივიდნენ უარს, ამუშავეს თვე ერთი და გაისტუმრეს ისევ: ათასი ლეკი ჯამაგირით, ურუმთ უარსის ციხეში უდგათ, რა წუალი ველარ იშოვეს და ზარბაზანი დაუნდეს, რაც ძალას ატანდა, ეს ლეკთ ველარ

გასძლეს, გამოიპარნეს და წამოვიდნენ. შეიტყო ხელმწიფემ, გამოუშვა ჯარი. მაგრამ ველარ-
სად მოეწივნენ, გაბრუნდნენ ყიზილბაშნი, მოახრეს ახალციხის ქვეყანა და მიატანეს ყარს:
მოვიდა ჩაფარი დმანისის მეფეს თეიმურაზთან. „ლეკის ჯარი გამოგვეპარა და ჩემი ერთ-გუ-
ლობა ახლა გაგიჩნდებაო, მაგათ დაუმარცხებელს სუ გაუშვებო: მათ-კენ რაც ჯარები იდგას 113
ველა შენ იახელო:“ მაშინვე გაგზავნა მეფე-მ ჩაფრები. აშურ-ხან და აჯი-ხან ალაზნის პირა-ზე
იდგენ, ალი-ხან უაზახში და კახი ბატონი კასპის. ამათ ყოველს შეატყობინა, თითონც წაბძანდა
დმანისიდა-მ და თოფხანა დმანისის ციხეში დაიგდო, მიბძანდა მარტყოფს: ლეკის ჯარი თურმე
ისევ უკან იყო. მოვიდა ჯარი ლეკისა შუა-დღის ჟამსა და თავს წამოადგნენ: უბძანა ბატონმა
ჯარს, შესხდა მაშინვე რომელი რომელს დასწრებდა, შეუტიეს, თითონ ბატონი, ვითა ლომი
ეგრე მიესივა, ბატონს ჯარი ტოტა ჭყვანდა თავის-თან, რომ აქა იქ გზები შეაკრეფინა ჯარისა-
თვის. მაგრამ არა-ოდეს არას ომში არ დამარცხებოდა, სარწმუნოება ჭქონდა მტკიცე და გო-
ლიათობა შეურყეველი: სძლივა ლეკთა, გაემარჯვათ, ამოწყვიტა, ერთი შამხლის სახლის კაცი
ტოტხალი დაიჭირეს, თავები მოართვეს ბატონს ფრიადი: ეს ხანები, ვისაც ბატონმა აცნობა
უველა წამოსულ-იყვნენ. მაგრამ ველარც ერთ-მან მოუსწრეს, მოვიდნენ საგარეჯოს, ამ გაქცეულს
ლეკს ეს ჯარები სულ გამოუდგნენ, კახმა ბატონმა გზები შეუკრა. ესენი ვერცა-ერთი შეიყარნენ:
მეორედ ისევ მეფეს თეიმურაზს გაემარჯვა, წამობძანდა ბატონი გამარჯვებული, ქალაქს შემო-
ბძანდა. მაშინვე გაისტუმრა ხელმწიფეს-თან თარხანი ლუარსაბ, ეს ყიზილბაშების ჯარები წავი-
დნენ ისევ თვისა სანგრებსა: მივიდა თარხანი, მოახსენა გამარჯვება მეფისა, იამა დიდათ და
დაჰპირდა დიდსა წყალობასა: უბოძა თარხანს ხალათი, თეთრი ინამდ, გამოუგზავნა მეფეს თეი-
მურაზს ხალათი, ცხენი, მძიმედ შეკაზმული და რაყამი დიდის წყალობისა:

მოუვიდა აშურა-ხანს, აჯი-ხანს და ალი-ხანს წყრომა ხელმწიფისა: „რატომ თეიმურაზ-
ხანს მაღე არ შემოეყარენითო და ომში არ დაესწრითო:“ იყო ბატონი ყოველ-დღე ლხინსა 114
შინა, დაჯდის ნადიმად და გასცის საბოძვარი. მოდიოდნენ გაქცეულნი თავადნი ზემო-ქართლისა-
ნი, აძლევდა ბატონი საბოძვარსა და იმედსა წყალობისასა:

უბოძამ მეფე თეიმურაზ ხელმწიფის რაყიმით ზაალ ორბელიანს თუნჭჩი-აღასობა, რომელ
არაგვის ერისთვის ბარძიმისა-თვის ხელმწიფეს მიეცა, ის რომ გარდატვლილ-იყო და ახლა ამას
უწყალობა და მოქალაქეთ ნოქარნი ორი უზბაში თავისის თაბუნით, რომელნი ბატონის წინა-
მძღომელნი იყვნეს, ისიც ამ ზაალს ორბელიანს მიაბარეს: აგრევე ამის უფროს ძმას ყაფლანს
საბარათაშვილოსი უზბაშობა უბოძა, ვითა ამას წინათ ხელმწიფეს ამის მამის დიმიტრისა-თვის
მიეცა. ახლა ამას ისევ თავისის მამის სახელო განუახლეს, ორმოცა-ათი თუმანი ზაალს თუნ-
ჭჩი აღას განუწესეს და ოცი თუმანი ყაფლან უზბაშს:

წავიდა დმანისიდა-მ ჯარი საორბელიშვილოსა, გაუძღვა მათი სალთხუცესი ბეჟან, მიუხდნენ,
დაესხნენ ხერთვის და ყორახს სოფლებსა ჯავახეთისა, ჩაუხდნენ ხრამებში, საქონელი ხმალ-და-

ხმალ ამოასხეს, წამოიღეს ნაშოვარი დიდ-ძალი, მოუწივნეს ურემნი, დაერივნეს ერთმანერთისა,
იყო ცემა ხმალთა. მაგრამ არ ავად იყვნეს მსახურ აზნაურ-შვილნი ორბელიანთ, ასე ღონე გუ-
ლად გაისარჯნენ, რომ ერთსა ომსა კმა ეყოთ დღეს, სძლეს ჯართა ურემისათა, დაუხოცეს კაც-
ნი საჩინონი და წამოვიდნენ გამარჯვებულნი ნაშოვრით მრავლით, მოვიდნენ დმანის, იევის
ბაღთან ღხინსა და შექცევაში, იევის მეკლიში და განცხრომა ფერიდი: გაისტუმრა მეფე-მ
ამილახვარ-თან ვახუშტი აბაშიძე და თარხანი ლუარსაბ სურამს, დაჰირდა დიდს წყალობას და
ხელმწიფისა-გას დანაშაულის მოტევებასა: ბატონმაც გორს წაბძანება დაჰირდა (დაჰპირა), ბატონი
115 დედოფალიც მცხეთას წაბძანდა, [1]ვეტი-ცხოველობის დღესასწაული იყო, იქ გარდიხდიდენ და ბატონი
გორს წაბძანდებოდა, დედოფალი ისევ ქალაქს ჩამობძანდებოდა: ამა ამბავთა შინა მოვიდა კა-
ხეთიდამ ჩაფარი, მოიტანა ამბავი საზარელი და ყოველთა შესაწუხარი, მეფის ერეკლეს მეუღლე
დედოფალი კახეთისა ქეთევან დამარცხებულ-იყო. ბატონებს შეწუხებით ყოფნა მოახსენეს. მა-
შინვე წამობძანდნენ და წაბძანდნენ კახეთს მეფე და დედოფალი, თან-იახლნენ ქართველთ-დარბაი-
სელნი სახლეულითურთ: რა ჩამოხდეს ცხენიდამ, ესმათ ხმა საგლოველი და გაუმყღვნეს, იუწყეთ,
ვითა შეწუხდებოდეს, მეფის ერეკლეს მეტი ძე არ ესვა და მისის შეწყენისა-თვის რაბაძსა საურავსა
მიეცემოდეს, მცხეთარი ისევ დახვდათ, ალავერდს მისვენეს, თითონ ბატონებმა თელავს გლოვა,
ტირილი ხშირობით, ვითა წესი იყო ეგრე გარდაიხადეს:

მოვიდა ჩაფარი ხელმწიფისა, დაებარებინა მეფე და დედოფალი და მეფე ერეკლე: ველარ
დაიყოვნეს ხანი და მაშინვე წამობძანდნენ და ჩამობძანდნენ ქალაქსა თბილისისასა: წაბძანდა ბა-
ტონი, მიბძანდა დმანისსა. ბატონი-შვილი აბდულა-ბეგ, ლორის სულთან მამად-ხან და ქართველნი
თან-ახლდენ: ყაენი გამობრუნდა ყარსიდა-მ, ესწრათ ზამთარი, სიცივე-მ ჯარს ველარ გააძლებინა,
ჩამოეცალა ციხეს, მოვიდა, დადგა ახალ-ქალაქსა. აქიდამ ურევდა (უსევდა) ჯარსა და აოხრებდა ქვეყანასა
ახალ-ციხისასა: წამობძანდა ბატონი დმანისიდა-მ, შეეყარა ხელმწიფეს იქა ჯავახეთისა ქვეყა-
ნასა: მაშინვე მიიყვანა მეფე თეიმურაზ და ახლდა მხიარულისა პირითა და უბოძა ხალათი მძიმე,
აიყარა ჯავახეთით, გარდმოიარა ყაიფული და ჩამოვიდა ტაშირ-ზე, ორი დღე იქ დადგა, დაეგდო
ლორეს ოზბეგისა და ბელუჭის ჯარი, თითონ აიყარა და ჩაიარა სომხით-ზე და ჩავიდა ალავა-
ლას მანძილსა და მანძილ-ზე ებოძის ხალათი მეფეს თეიმურაზს, იქ აიღო ხელმწიფე-მ სანი
116 ქართლისა და დიდათ მოიწონა ჯარი ქართველთანი და ოთხასი ნოქარი კიდევ სიხოვა ქართლს
ყალ-ყებებით: ამ უკანისა რიგი იყო, რაც ჯარი ჰყვანდა დიდი ანუ მცირე უფლა ჯამაგირით
ჰყვანდა, რომ უფელს მარტს, რომ ნავროზი მოუვიდეს, ეს ვექილი და ვეზირი მუსტაფი, ამისთვის
უნდა უოველს ქვეყანაში, რომ ქვეყნის გამოსავალს სახელმწიფოდ აიღებდენ და ამ ჯარებს
გაუუოფდენ და თუ რამ გადარჩისთ ქვეყანისა-გან სახელმწიფოდ შეინახვედენ: მიბძანდა მეფე
კახეთისა ერეკლე კახ-დარბაისლით. რაც წამს მიბძანდა, ნახა მაშინვე ხელმწიფე-მ და უბოძა ხა-
ლათი, მიბძანდა დედოფალი საქართველოსი-თამარ, თან ახლდა ბეგუმ აბდულა-ბეგ ბატონისა-

შვილის ჯალაბი, რომელი იყო და მეფის თეიმურაზისა და ბატონიშვილი ანუკა, მეუღლე ვახუშტი აბაშიძისა: მისვლასვე მოეგებნენ ხოჯები და ჩამოახდინეს არაბში: სახა ხელმწიფემ, მოიკითხა ტკბილად და უბოძა ბატონს დედოფალს ხალათი მძიმე, თეთრი ინამად საკადრად თვისად: აგრევე ბატონი შვილებს ბეგუშს და ანუკას უბოძა ორთავე ხალათები და ინამად თეთრი, დააცვა დიდის პატივით: რომცა ჯარი აჰყრის, ვითაც შაჰსადის, რომელი ჰყვანდა უპენს ტოლად, ეგრევ ბატონს დედოფალს თამარს მოართმევდენ ხელმწიფის ქუჯაზი. ყაზახიდამ გამობრუნა ბატონი დედოფალი მრავლისა სბოძვრით, შემობძანდა ქალაქსა თბილისისასა: ბატონმა თეიმურაზ უბოძა თვისი ჯანიშინობა ბატონიშვილს ისაყობეგს, ძმასა აბდულაბეგისასა, ხელმწიფისაგანაც სამოცი თუმანი ჯამაგირი განუწესა, უბოძა ორსავ მეფეს ხალათები მძიმე და ინამი თეთრად: უბძანა მეფეს თეიმურაზს: „ვითა შვილი ჩემი, ეგრე გიყურებო, მარტო ქართლი შენი საკადრისი არ არისო, სხვის ქვეყანასაც მოიმედე იყავო,“ აგრევ უბოძა ბატონიშილს აბდულა- 117
ბეგს ხალათი და ინამი, ქაიხოსრო სარდალს და დიმიტრის ეშიკაღასობაშს ხალათები და ზოგთა გახთა და ქართველთ ამორჩევით მისცეს ხალათები: ეგრე სიხარულით და ნიშნოფრიადობით წარმოეგლინენ მეფენი ქართლისა და კახეთისა. ალიყულარდანხან ოთხისა ათასის კაცით თანაგამოატანა და უბძანა ამილახვარს გივაზე ლაშქრობა: შემობძანდნენ ამ ჯარებით ქალაქსა თბილისისასა, წავიდა ხელმწიფე და დაგდო ჯარები ყაზახში და ბორჩალოში და უბძანა: „რაც თეიმურაზ ხანმა გიბძანოსთო, მორჩილნი იყავითო: წავიდა ჯარი ოზბეგისა და ბულუშისა, რომელი იდგა ლორეს, დარბივა ჩილდურის ქვეყანა, მოატანეს ფრიადი სქონელი და ტყვე:

გაბძანდა ბატონი ქალაქით დიდის ჯარით, გაილაშქრა გივი ამილახვარ-ზე, თანახლდა ალი მირდანხან ყიზლბაშის ჯარით, ბძანება ჰქონდათ ხელმწიფისა: „რაც თეიმურაზ ხანმა გიბრძანოსო იმ ბძანების მორჩილი იყავო:“ მორჩილობდენ მეფეს ჯარი ყიზილბაშისა და ეშიშოდენ, ვითა უმანი თვისნი: მიბძანდა ბატონი სურამს თვესა დეკემბერსა გ: გამოვიდნენ ციხით მოამარი. მაგრამ ვერა რად იბრძოლეს და შევიდნენ ისევ ციხეში, ციხეს მოშორებით სანგარი შეკრეს დიდი და ჯარი მაგში დააყენა ბატონმა და სხვა მოამარი გამოისტუმრნა ციხისა მახლობელ, შეუკრეს სათრები, დაუწყეს ბრძოლა, გაგზავნა უველაგან კაცი მეფემ თეიმურაზ და დაიბარა თავადნი ზემო-ქართლისანი: რასაც წამს შეიტყვეს ბატონის ბძანება, მაშინვე შემოეყარნენ თავადნი ქართლისანი, უბოძა ხალათი ყოველთა და აბატივა დანაშაული ცთომილებისა მათისა და უიმედა უმეტესი წყალობა, მისწერა ხელმწიფეს არზი და მოუტანინა ყოველთა, ზოგს ინამად თეთრი და ზოგთა ამხსალად ჯამაგირი განუწესნა: გაგზავნა ყაფლანორბელიანი ამილახვარის 118
შვილს დიმიტრის-თან, რომელი იყო ახალდაბის ციხეში გამაგრებული, ვითაც უაფლანის და ედგა დიმიტრის და სიძე იყო მის, სიტყვას ისმენდა, დაიბარა ბატონმა თავის-თან, სთხოვა ციხე და დაშორდა წყალობას ფრიადსა: ვითაც ორბელიანთ წესი არის, ბატონის ერთგულობა და სამ-

სახურის ბეჭითობა, უპყრეს ორბელიანი ეგრე გულს-მოდგინებით გაისარჯა, დარჩო სება დიმიტრის, მოვიდა ბატონ-თან, მოართვა ციხე ახალდაბისა.. თვესა.....

ქრონიკონს ულგ, შეუევნა ციხეში ბატონმა მელიქა-შვილი მამად-ემის უზბაში ეგრევ საბარათაშვილოს კაცით: უბოძა ამილახორის შვილს დიმიტრის ხალათი და დაჰირდა წყალობასა: უპყრიან უბოძა ხალათი, უამელა წყალობა და აღრატხა ერთ-გულთა-თასა, გაგზავნა ბატონ-მან ხელმწიფეს-თან ჩაფარი და მოუტანინა ორმოცდა ათის თუმნის ჯამაგირი დიმიტრის და უბოძა ამილახორობა ხელმწიფის რაყიით: ეგრევ უპყრიან მოუმატეს ჯამაგირი: იყვის მუდამ მეკლიში, ვითც პირველ ქართველი მეფობისა, ეგრევ უოველვე განაწესნა მეფე-მ თეიმურაზ, ვითც ქრისტეს-მოყვარე იყო და ებრალებოდა ქართველნი: აღასრულა ბძანება სახარებისა, მიუტევა შემცოდეთა ცთომა თვისი, მხიარულ-ჰყო უოველნი, ადიდებდიან ღმერთსა დასნი სამღუდელონი ანუ გუნდნი ერთანი: „ვითა გამოგვიჩინა ესე მოწყალე ტკბილ-გონებითა მეფეო:“ უგზავნიდენ ამალახვარს კაცს და ეპატიუებოდენ გამოსლვასა ციხიდა-მ. მაგრამ ვერ დაიმორჩილეს, ტოტა რამ ლეკიც ჰყვანდა ციხეში და ციხეც კარგად დაწყობილი ჰქონდათ სანოვაგითა მრავლითა და ჯაბახანითა ფრიადითა: არ ჰქონდათ ციხის აღების იმედი, იყო დღე და ღამ სროლა ზარბაზანთა და უუმბარათა, რომე კომლისა-გან ციხე აღარა ჩნდის: აგრევ ესროდენ ციხიდამ ზარბაზანთა: განაწესეს ღამით მეომარი ხუთასი მცველად გზებისა, რომე ციხიდამ არა-ვინ გაპარვოდათ: ერის-
119 თვისა-შვილი სარიდან ბრმა, ამილახვარის კაცით კეხვის ციხეში იდგა და ისიც ცდილობდა გამაგრებახა ციხისასა. გაისტუმრა მეფე-მ ჯარი, დაუტევა ამილახვარი-შილი ამირინდო და მეითარი ზურაბ, მივიდნენ და შემოადგრენ ციხესა კეხვისასა, იყო ბრძოლა დღე და ღამ, გამოხდა ხანი თვე ოთხი. მერე უბძანა უპყრიან-ორბელიანს სახარათშვილოს ჯარით და მიაშველა კეხვის-ციხეს:

გავიდა ესეც დღე და იყო დღე და ღამ ცდაში და სამსახურისა და ერთ-გულობისა გამოჩენაში, არა ზოგევდა თავსა თვისა, ბარათა-შვილმა სამ უზბაშმა გამოირჩინა სროლა ზარბაზნისა, ასე ესროდის, რომ ხელმწიფის მოუუნაბრე-მოზარბაზენი დასასხა: მერმე უბძანა სამს უზბაშს და გაისტუმრა, თოფხანა წარავლინა კეხვის ციხესა, დაუწუეს სროლა ციხესა კეხვისასა ზარბაზანთა და ყუნბარათა:

შეწუხდენ მუოფნი ციხისანი, გამოგზავნა ციხით კაცი სარიდან ერისთვისშვილმა: „სარდალი ქაიხოსრო მოვიდეს და იმას მოვენდობი და გამოვალო:“ მოხსენდა ბატონს, მაშინვე გამოგზავნა სარდალი ქაიხოსრო: რას წამს მოვიდა, მაშინრე გამოიყვანა სარიდს და მოგვარა ბატონს, დასცალეს ციხე: იამა დიდად ბატონს და დაუმადლა სარდალს ერთ-გულობა, ვითც სჩინო დიდებული კაცი იყო, ეგრე ნიშ-ფრიადობითა აღივსო და ისმენდა სიტყვასა მისა. რომელი იდგა ჯარი ბულუკისა და ოზბეგისა წავიდის მათი მარბიელი, მოაოხრის ყარსისა ქვეყანა და მოიტანიან ურიცხვი ტყვე ანუ საქონელი. ეგრევე წავიდის ჯარი ქართლისა, მოარბიეის ახალ-ციხისა ქვეყანა და მოიტანიან საქონელი უთვალავი:

ხელმწიფეს ერთი თვისი წინაშდეგი კაცი, რომელსა ერქვა უსეინ-ბეგ, გამოეგზავნა ამილახვარ-თან, ებოძა რაჟამი წყალობისა და ეპატივებინა თვითა დანაშაული ცთომილებისა: შეუგზავნეს რაჟამი გივს ამილახვარს და ანცობეს ესე ამბავი: შემოეთვალა ამილახორს: „ბატონი მობძანდეს, 120
სიტყვა მაქვს, მოგახსენებ და გამოვალ იმის ბძანებითა:“ მიბძანდა ბატონი მტირეს კაცით, ციხეს მახლობელ კარავი დადგეს, დაბძანდა იმაში, ჩამოვიდა ამილახორი თავისის კაცით, ნახა ბატონი და შემოფიცა ძელ-ჯვარშემარიტზე: „შენი ორგული არ ვიყოო:“ უბოძა ხალათი შძიმე და დაშორ-და დიდსა წყალობასა: მოახსენა ამილახორმა ბატონს: „თქვენი სარწმუნო ვარ. მაგრამ ხელმწი-ფისა-გან ერთი ასეთი რაჟამი მომიტანიეო, ჩემი გული შესჯერდესო და ციხეს მაშინვე მო-გართმევო:“ მაშინვე გაგზავნა ჩაფრად ხელმწიფესთან მილახორი რევაზ და ამილახორი ისევ ციხეში შევიდა: ამ ამბის მაყურებელი იყო სანამდის ეს მილახორი რევაზ მოვიდა, ციხის კაცნი ჩვენს ჯარში მოდიოდის და ჩვენი ჯარის კაცნი ციხეში შევიდის, ერთმანერთში ვაჭრობდიან: მოვიდა რევაზ მილახვარი ხელმწიფიდამ, მოუტანა გივ ამილახვარს რაჟამი ხელმწიფისა ფიცით: „შენი დანაშაული და სისხლი ჩვენის სიმაღლისა და განძლიერებელის მდომებელის მეფეს თეი-მურაზისა-თვის გვიპატივებიაო:“ შეუგზავნეს რაჟამი ციხეში და ესე უოველი ანცობეს. მაგრამ კიდევ გუნება მართლად ვერ მოენდვეს: ჩამოაბარეს კაცი ციხიდამ, ძირდა-მ ციხისა-თვის სალმი გაეკეთებინათ, იმას ქცევა დაუწყეს: ეს ბატონს მოახსენდა, გაუსივა სამი უზბაში ყაბა-რათასშვილოს ჯარით, მიუხდენ, ერთი მათი კაცი მოკლეს და სხვანი გაიქცნენ, შევიდნენ ისევ ციხეში. უგუდგნენ ციხოვანნი, დახშეს კარი ციხისა და შეექნა ისევ ბრძოლა: მთავრა-ებისკო-პოზი კირილე ციხეში ამილახვარ-თან იყო, გამოვიდა ამა ამბავ-ზე, მოვიდა, იახლა ბატონს, მიიჩნივა ფრიად და დაადგინა ჰატივით, ნიკოლაოზ აბაშიძის-შვილი ციხეში დაესწრა ამ ამბავ-ზე 121
და აღარ გამოუშვა ამილახვარმა, იყო უოველ-თვის ოში ფიცხელი უმეტეს ჰირველისა:

მიბძანდა კახი ბატონი ერეკლე სურამს, გაგზავნეს კაცი იმერეთს და აბაშიძის ასალის ქალი შეშვენიერი და შემკული უოველითა ბრწყინვალებითა გარდმოიყვანეს ქვიშხეთს, ანუკა ბატონი-შვილი, ვითაც მეფის ერეკლეს დედი-ა იყო და ამან მოინდომა და მითხოვა მეუღლედ: წაბძანდენ ორი მეფენი, სათნო ღუთისანი და საქებელნი კაცთანი, მიბძანდნენ ქვიშხეთს სახლსა ვახუშტი აბა-შიძისა, ვითაც ვახუშტის აბაშიძის ძმის-წული ქალი იყო და ქორწილი თითონ გარდაიხადა: დაი-წერა ჯვარი მეფე ერეკლემა და იქმნა ასული აბაშიძისა დედოფალი ანნა, განისვენეს ორი დღე ლხინ-სადიმობით, ვითა მას დღეს მეფობდა და მობძანდნენ ისევ სურამს: იყო სროლა შუდმი-სად უუნბართა და ზარბაზანთა, რომ უურთა ხმა აღარ იყვის, დაუწუეს კიდევ სამს ნაღმს თხრა ციხისა გარემოს: ამა ამბავ-ზე, გაგზავნეს ხელმწიფესთან ჩაფარი და მოახსენეს ამილახვარი-სა-გან ისევ ჰირის გატეხა და ციხის მეორედ გამაგრება. დიდად ეფიქრებოდათ ხელმწიფისა-გან, ამით რომე კერ მოახსენეს შემორიგება და ახლა უგუდგომა: ჩავიდა ჩაფარი, მოახსენდა ეს უო-ველი ხელმწიფეს, ებოძა მაშინვე რაჟამი მეფის თეიმურაზისა-თვის წყალობისა: „რაც გინდოდეს

ჩემი ხაზინა დახარჯოო, უველა შენთან ეს თბარი (ეხთიბარი) გვაქვსო:" ასეთი მიხნეული იყო მეფე თეიმურაზ ხელმწიფისა, რომ რაც საქმე დაშავებულიყო უმეტესი წყალობის რაყამი მოუვიდის: გამოეგზავნა ხელმწიფეს სამი დიდი კაცი თვისის დიდებულის კარისა სახჩი-ბაში (1), ჩანდულ-ბაში, დარიქა-ბაში თავისის დასტებით. ებძანა: „ვითარც ჩემოთვის, ეგრე თეიმურაზ-ხანს ემორჩი-
122 ლესითო და იმის ბძანების მაყურებელნი იყავითო:" მოვიდნენ ესენი სურამს, ბატონს შეეყარნენ და ვითა ხელმწიფესთან ყოფილიყვნენ, ეგრე განკრძალულად ექცეოდნენ: გამოეგზავნა ხელმწი-ფეს კიდევ კაცი და ეთხოვნა სურამ ციხის სურათი, მხატვარიც იქიდამ გამოეგზავნა. დახატეს მაშინვე და გაუგზავნეს: რა ჩავიდა, გაშინჯა ციხის სიმაგრე, გამოეგზავნა კიდევ კაცი ერთი დი-დებული და ებოძა ბატონისა-თვის თეთრი ფრიად ინამად და ეგრევე ჯარისა-თვის ებძანა: „მაგ ციხეს იმეცვლივ ასეთი გალავანი შემოავლეთო, რომ კაცს გარდასლვა არ შეეძლოსო და გარს ამ გალავანს ჯარი მოუყენეთო და თქვენ ჩამოეცალენითო, ეგ სანამდის იყოსო, რომ თითონვე შემოიბეჭდოსო:" ასრულეს ბძანება და შემოავლეს მაშინვე გალავანი დიდი და შეუყენეს მტვე-ლი ფრიადი: მოვიდა ბძანება ხელმწიფისა და ებძანა: „ლორეს რომ ოზბეგისა და ბულუჩის ჯარები დგასო, ჩამოვიდეს, დმანის დადგესო:" აიყარნენ მაშინვე და დადგენ დმანისის მახლობელ:

ამა ხანთა შინა მოვიდა ხილმწიფისა-გან ხალათი ორი მძიმე მეფის თეიმურაზისა-თვის და და მეფის ერეკლესა-თვის. რაყაები დიდის წყალობისა, ერთი ხალათი აბდულა-ბეგ ბატონიშვი-ლისა-თვის: მოუწერა წიგნი ისაყ-ფაშას ამილახორის გივისა-თვის დიდის იმედისა და დაშირე-ბოდა კიდევ მოხმარებასა. ეს წიგნები ქაიხოსრო ავალიშვილს ჩავარდნოდა, მოიტანა და მოართვა ბატონს: გაგზავნა ბატონმა მაშინვე სალამ და შაშუა უზბაში სპბარათა შვილოს ჯარით და ხეობის გზების შესაკრავად. მიდიხვარი რეგაზ და შეტრე ავალიშვილი უწინვე გაესტუმრებინა და იქ იდგნენ ხეობაში: ეს სპბარათა შვილოს ჯარიც მივიდა და შეეყარნენ იმათ, ციცისა-შვილი ფარ-სადანაც გაისტუმრეს ჯარით და გუჯარეთის გზები შეუკრეს: ამა ამბავთა შინა კახმა ბატონმა
123 ერეკლემ წამოიყვანა დედოფალი ანნა ქვეშხეთით, ჩამოიყვანეს ქალაქსა თბილისისასა, სახლსა მაშინა თვისისა, ქართველთა მეფისასა: იყო მეორე ქორწილი და განცხრომა ფრიადი, ვითა იმ დღესა და სიხარულსა გაეწყობოდა:

წავიდა ხეობა-ზე: რომ ქართლის ჯარი იყო ახალ-ციხისა ქვეყანასა, აიღეს ციხე საკირისა, ავარ-ჰყვეს საქონელი ანუ ტყვე ურიცხვი და მოახსენეს ბატონს: მაშინვე მოახსენა ბატონმა ხელმწიფეს და სანამდის ხელმწიფის ამბავი მოვიდოდა, ეს ქართლის (ჯარი) იმავ ციხეებში დააყენეს, ზოგი სპბარათა-შვილოს კაცი იყო, მხნენი და მოუდრეკელნი და ზოგნი ავალი-შვილისა: შეი-ტყვეს ეს ურჩმთა, ვითარც მართებდათ ეგრე დაჭმუნდენ. უთავეს სოლაღსი და ფოცხ-ბეგ დიდის ჯარით და თოფხანით, ამ ციხეს გარს შემოახვიეს. იყო ბრძოლა და ომი საშინელი. არ ავად

(1) ურდა ნახჩი-ბაში დ. წ.

იყვნეს ციხეში მყოფნი ქართველნი, კაცი ბევრი დაუხოცეს ურუმთა: მოხსენდა ბატონს ურუმის შემოდგომა, გაგზავნა ბატონმა ჩაფარი და დაიბარა მამად ალი-ხან და იმამ-ყულიხან დიდის ჯარებით: მაშინვე აღასრულეს ბძანება, წამოვიდნენ და შემოეყარნენ. ასეთი ბძანება ჰქონდა ბატონს ხელმწიფისა, რომ სანამ ადრიბეყანის ქვეყანაში ჯარი ყოფილიყო დაებარებინა, მაშინვე უნდა შემოყრილიყენ: მოუვიდა ბატონს ბძანება: „ახალ-ციხის ქვეყანაში რომ ციხე დაგიშენებიათო, ისევ დაცალეთო:“ ამა ამბავ-ზე დაიბარა ციხეში ყოფნი ქართველნი და უბძანა დაცლა ციხისა: ურუმის ჯარი ისევ გარს ადგნენ. მაგრამ გამოვიდნენ ხმალ-დახმად, ურუმიც ბევრი მოკლეს და მოვიდნენ უვნებელად:

მისცეს სურამის ციხეს ერთი ნაღმი და ვერა ავნო რა, მისცეს მეორე ნაღმი და ციხის ნახევარი სულ დანგრია, ბევრიც ავნო ყოფნთა ციხისათა: ამა ამბავ-ზე დაუწყო ლაშარაკი გივმა ამილახვარმა და შემოუკვეთა: „ბატონი დედოფალი მობძანდესო და იმას მოვენდობიო:“ მა- 124
შინვე გამოგზავნა ჩაფარი ბატონმა და მოახსენა ბატონს დედოფალს: წაბძანდა დედოფალი თა-
შარ და მიბძანდა სურამს: მაშინვე გამოვიდა ამილახვარი გივი და იახლა ბატონ დედოფალს, მოართვა ძღვენი ჭეშმარიტი და თვისის საქონლის დვთარი, თვრა. „რომ თქვენი მოღალატე ალარ ვიყავიო:“ მისცეს ბატონებმაც პირი: „რომ არა-ფერი, არც წახდენიმა და არც სიკვდილით არ გიშავდესრო:“ მოართვა ციხე სურამისა და წამობძანდა ბატონი დედოფალი ქალაქს და თან წამოიყვანა ამილახვარი გივი: ბატონმა იქავ ხელმწიფის ამბავი მოიცადა, გაგზავნა სარდალი ქაიხოსრო და მოახსენა ამილახვარის შერიგება და სურამის ციხის დაჭერა. მოსთხოვა ხელმწი-
ფეს ამილახვარის დანაშაულის პატიება: ჩავიდა სარდალი, იამა დიდათ ხელმწიფეს, აქო ერანის ჯარშია მეფე თეიმურაზ და დაჰირდა თრიადსა წუალობასა: უბოძა სარდალს ორბელიანს ქაი-
ხოსროს ხალათი, ხუთასი თუმანი თეთრი და ხმალი უცხოდ მურასად გაკეთებული და ხუთასი თუმანი კიდევ სხვა ჯარის სარჭარდებისათვის: მოვიდა სარდალი და მოიტანა ეს წუალობა ხელ-
მწიფისა. ბატონი ჩამობძანდა სურამიდამ და მუხრანში ავიდა სარდალი და შეეყარა ბატონს და მიართვა წუალობა ხელმწიფისა. აიყარა მუხრანიდამ და ჩამობძანდა ქალაქს, წაიკითხეს რაყამი ხელმწიფისა და ებძანა: „ამილახვარი თავისის საქონლით შენ-თვის გვიბოძებიაო და მაგისი სი-
სხლიც შენ-თვის გვიპატივებიაო:“ უბოძა ბატონმა სარდალს ქაიხოსროს ხალათი მძიმე, დიდო ნადიმი, ნახა ღვინი უზომო, გასცა საბოძვარი უშურველი და უბოძა გივს ამილახვარს სალთხუ-
ცობა თვისი და განაგეს ყოველივე საქმე ხელმწიფური, ვითარც ძველთა-გან წესი ყოფილ-იყო ქართველთა მეფეთა-გან:

მოვიდა ბძანება ხელმწიფისა და ებძანა ამილახვარის ციხეებისა დაქცევა და ყაზილბაშის ჯა- 125
რების დაბარება: გაისტუმრეს ამილახორის შვილი ამირინდო და დააქციეს სურამისა და გეხვის ციხე: ახალ-დაბის ციხეში საბარათაშვილოს ნოქარი უდგა და სხვილოს ციხეშიაც თვისნი მი-
სანდონი კაცნი დაუყენა. გაისტუმრეს ჯარები ყაზილბაშის და ამ ჯარებისა ორი ხანი თავისის

ჯარებით ლორის საროთებში დაუყენეს: მოვიდა ბძანება ხელმწიფისა. ებძანა გივის ამილახორის დაჭერა და თავისთან დაებარებინა: შეწუხდენ ფრიად მეფე და დედოფალი, ამისთვის რომ ჰირი მიეცათ: ,,რომ არაფერი არა დაგიშავნდესრაო:“ მაგრამ ასეთი მძლავრი ხელმწიფე იყო, რომ იმისი წინააღმდეგი არა იქნებოდრა, დაიჭირეს გივი, აიყვანეს მაღლა ციხეში, სამი დღე იქ დაუპატიმრეს და მერე გაისტუმრეს ხელმწიფესთან, თან გაატანეს კახი ბატონის მორდალი სოლომან და უაზახის სულთანი: ჩაიყვანეს გივი ამილახორი ხელმწიფესთან ხელახუნდით, გაგზავნა ჩაფრად ბატონმა ხელმწიფეს-თან კახი ბატონის ეშიკაღასბაშ სულხან და მოსთხოვა თვრვანი ამილახვარის პატიობისა:

ჩავიდა სულხან, მიართვა არზი მეფისა. მაშინვე ისმინა აჯა მეფისა და მიაბარა ამილახორი მაიარბაშს, რომელი იყო მახლობელი ყმა ხელმწიფისა და ტომი არღუთაშვილისა: ებოძა მეფის თეიმურაზისათვის რაყამი წყალობისა: ,,ჩემის დოვლათის მონახვერე შენა ხარო, ყოველთაგან ჩემის ჯახის მოწყალების მოიმედე იყავო, ამილახორის სისხლი შენთვის გვიპატიებიაო და ტოტა ხანს უკან ისევ შენთანვე გამოვისტუმრებთო:“ გამხიარულდენ მეფე და დედოფალი დიდათ ამილახორის სისხლის პატივებისათვის და ჭერმე ამისთვის უფრო, რაც რაყამი მოუვიდის,
126 ამისთანა რაყამი არას ქვეყნის მეპატრონესა და ბეგლარბეგს არ მიუვიდის: ხელმწიფეც წასულიყო დიდის ჯარებით, ერევნისაკენ დაებარებინა ქართლის ამალები: წავიდნენ ვეჩქილი, ვეზირი, მუსტაფი და ქალაქის მელიქი: ებძანა სარასნებში ჯარების დაყენება: გაისტუმრეს ლორის სულთანი და ბამბაკში სარასნებში დაუყენეს. აგრეთვე რევაზ ორბელიანი სომხით სახბარშვილოს ჯარით და ზაალ ორბელიანი დმანისის სარაოებში დაუყენეს: მოვიდა სარასკარი მრავლის ჯარებით არეფაჩაზე და დადგა ალაგაზის მთის ძირზე: ყაენიც მივიდა, დაუდგა ჰირდაპირ შურადთავზე. ამილახორი გივი გაეგზავნა ხორასანს: წამოვიდა ჯარი ლეკისა, მიმართა ურუმთა მისაშველებლად, შემოიარეს, წაახდინეს ბოლნისები, გამობძანდა ბატონი, გამოუდგა, ლეკთ ჯავახეთს გადასწრეს, ბატონი მიბძანდა, დადგა ბოლნის, მოვიდა ურუმისა და ლეკის ჯარი, მოუხდენ დმანისს კალდოსა მხარეს, მკის დრო იყო და მრავალი მუშა და საქონელი წასხეს: გავიდნენ დმანისიდამ რევაზ ორბელიანი და ზაალ თავნჭიაღასი და ვინც ყაფლანის-შილები იყვნენ. მაგრამ სანამდის ჯარი მიესწრებოდა რევაზ ორბელიანი და ზაალ ორბელიანი ტოტას კატით, ვითაც შავარდენი ტრედის გუნდში ეგრე შიგ ხმალ-დახმალ გაერიენენ, რაც მიჭრნდათ ისიც დაურევრინეს და ბევრიც ავნეს: ზაალ ორბელიანმა კატი იშოვა და თავი გამოიტანა, მივიდნენ ჯარიც, დაერივნენ შიგ, რომ რისხვა ღუთისა დასცეს, ამოსწყვიტეს ურუმი და ლეკი ფრიადი და შემოვიდნენ გამარჯვებულნი დმანისს: წაიღო რევაზ ორბელიანმა და ზაალ თავნჭიაღასმა თავები ბოლნის, მიართვეს ბატონს, იამა დიდათ და უიმედა წყალობა, აიყარა ბოლნისიდამ ბატონი და ჩაბძანდა ქალაქს:
127 გარდმოვიდა ჯავახეთიდამ ჯარი ლეკისა და ვალოვანს ზეით სოფლები სულ წაახდინეს, წაიღეს ნაშოვარი, თრიალეთს ზე გამოიარეს: ბატონს გვიან მოახსენდა, გამოუყენა სარდალი ქაიხოსრო

ჯარით. მაგრამ ველარ სად მიეწივნეს: გარდიტანეს ნაშოვარი ურიცხვი ჯავახეთს, იმაზე შეურილ იყო ურემნიც გამორეოდნენ, გარდმოვიდნენ, მოუხდენ სამშვილდეს, ტიხეს გარეთ მრავალი წახდინეს და გარდაიტარეს ჯავახეთს: ამისა შემდგომად წამოვიდა დიდი ჯარი ურემისა და ლეკისა, მიუხდენ ლორეს და მრავალი სული დაატყვევეს და საქონელს და პირუტყვს რიცხვი არა ჰქონდა, წამოიღეს, გამოუდგა ლორის სულთანი, მოეწივა ტაშირაზე, ამოწყვიტა მრავალი და ეგრევ ტოტხალი შეეხურა ფრიადი, რაც მიქონდა სულ გააურევინა. მოართვა თავი და ტოტხალი ლეკისა და ურემისა მეფეს თეიმურაზს: გაგზავნა ბატონმა ჩაფარი და მოახსენა ესე გამარჯვება ხელმწიფეს: ამა ამბავ-ზე მოუვიდა მამად სულთანს წუალობა და თეთრი ინამად: ამაზე დაუწუეს ქართველთ ტემა ახალ-ციხის ქვეყანასა, იმ მხრით ზემო-ქართლისა და საერისთოსა ჯარი და ამ მხრით საბარათოშვილოსა და საორბელიშვილოსა ჯარი წავიდის, მოახერის ახალ-ციხის აქეთი ქვეყნები და წამოიღიან საქონელი ურიცხვი და ტყვე არ ინდომიან, თუ სადმე მტერი აუჩნდისთ, რიხვა ღუთისა დასციან. ახალ-ციხის ქვეყნების კაცნი თუ სიმაგრესა და ციხეებში თურემ სხვა-გან ველარსად დაუდგიან:

გამოვიდა ქვეიდამ ჯარი ლეკისა, ამისი თავი მაშად-ხან იყო, გვარ-ლეკი, შემოიარეს უა-ზახ-ზე და მივიდნენ ყარს სარასკარ-თან, მეფე [თეიმურაზ კახეთს ბძანდებოდა, მოილოცნა ადგილნი წმიდათანი და მიბძანდა თელავს, დაიდგეს სადგომი ორთა მეფეთა და გარდაიხადეს მეკლიში:

ამა ამბავთა შინა, უანის ჯარი და სარასკარი ჯარი არეფაჩაის შეიბნენ, გაემარჯვათ უიზილ- 128
ბაშთ, ამოწუვიტეს ურემნი და გაიქცეეს, მიუვნენ, თან აიყარა უანიც და შემოადგა გარს. მოუ-ვიდა ამისი მახარობელი მეფეს თეიმურაზს, ჩამობძანდა კახეთიდა-მ ქალაქს, უბოძა მახარობელს ხალათი მძიმე და თეთრი ინამად, იყო სროლა ზარბაზანთა და ჰქნეს მოქალაქეთა ჩირახდანი, უბოძა მეფისათა და მორთვნეს ქალაქნი უცხოს ლარითა: დაიდგა მეფე-მ სადგომი და გარდაიხადა მეკლიში. იყო სიხარული უზომო, ამით რომე ურემის ჯარი ასე დიდი იყო, რომ იტყოდეს: „ექვსასი ათასი ულუფის ამღები კაცი ახლავსო სარასკარს და უანი ორმოცს ათასს კაცს მეტს არ იახლებდაო:“ ამით ქართველნი დიად მშვიენარე იყვნეს. რომ უანის გამარჯვება არ ეგონათ და ქართლი სულ ყათლამს მოელოდა:

გამოვიდნენ მეორედ ურემნი, შეებნენ უიზილბაშნი, გაემარჯვათ კიდევ, მოკლეს სარასკარი, რომელი იყო დის-წული ხონთქრისა და დიად დიდის დიდებით მოსული, ამოწუვიტეს ურემნი, რომ სიმრავლისა-გან ხოცა ველარ შეიძლეს. დარჩა უანს თოფხანა ხონთქრისა და ხაზინა ფრიად, რაც საქონელი ვერა ზიდეს ცეცხლით დასწვეს უიზილბაშთა: ოთხმოცი ათასი ენგიჩარი შეეხურათ ომში, უბოძა ამათ უანემა ჯამაგირი მსგავსად თვისა ჯარისა და აღრია, ჯარსა თვისსა: მოუვიდა მახარობელი მეფეს თეიმურაზს, განისარა ემეტეს ხირველისა, უბოძა ხალათი და შეიქნა მეკლიში სუი დღე და ღამე, იყო შადღუხი ზარბაზანთა, ტემა ქოსთა და სპილენძთა ჭურ-

და, მოართვეს ქალაქი ჩირახდნით, მისცეს მადლობა ღმერთსა ქართველთა, იჯდის მეფე ნადიმსა და გასცის საბოძვარი და აძლევდის ნუგეშს ქართველთა:

მეფე იმერეთისა ალექსანდრე თავისიმა უმცროსიმა ძმაჲ მამუკაჲ გარდმოაგდო, მოუდგა
129 იმერეთი და დაჯდა მეფედ იმერეთში მამუკა: გამოგზავნა თვისი მისანდო კაცნი ალექსანდრე მეფემ მეფეს თეიმურაზთან, შემოეხვეწა და სთხოვა ჯარი და მოხმარება, მასწესენა ხელმწიფეს და მოუვიდა ბძანება მიშველებისა. უთავეს უაზახის სულთანი სუფანვერდიბეგ, უიზილბაშის ჯარს და მაჩაბელი იასე ზემოქართლის ჯარს და გაისტუმრეს იმერეთს. შეეუარნენ მეფეს ალექსანდრეს:

ამ ხანთა შინა დაუწყეს ცემა ოსთა ზემოქართლს. აგრეგე ჩამოადგა ჯარი ლეკისა სომხით-სამხრეთშვილოში: წავიდის მარბიელი ქართლისა და მოარბიევის ახალციხისა ქვეყანა. იუო ცემა და ომი ყოველგან, ვინც დაბრუნდა გამარჯვებული ერანისაგან, ებძანა მეფის თეიმურაზისათვის ხელწიფეს: „ვითა თქვენი მეფობის რიგი იყოსო, ეგრე კურთხევა მიიღეო:“ ვითა დიდთა ხელმწიფეთა წესია, რომ ყოველის ქვეყნის რიგი უნდა იცოდეს, ესეც რომ შეეტყო ქართველნი მეფენი გვირგვინით ეკურთხებიანო, ეს მეფეს თეიმურაზს წუალობად მოსცა, ვითაც იტყვიან წინასწარშეტყველი: „მეფეთა გული ხელთა შინა ღუთისათა არიანო:“ ეს ღმერთმან მეფეს თეიმურაზს წუალობად მოუვლინა და სცხო სატნებელი მეფობისა, თორემ რამდენი წელიწადი გარდასულიუო ყაენთა ვითარებისაგან და ცხებული მეფე ქართლში არა მჯდარიყო, მადლობდეთ ღმერთსა, რამეთუ ვითა მოსე ეგვიპტეს წუვდეულთა ისრაილთა მიუვლინა ხსნად, ეგრე ქართველთა აგართაგან ტუეე-ქმნილთა მოუვლინა მეფე თეიმურაზ: იწუო მზადება მეფემ კურთხევისა და მოიწვიევნა უოველგნით დასნი სამღუდელონი: ქართლის ომალები, რომ ხელმწიფესთან იუვნეს, გამოეტუალა ვექილი აბაზაბეგ და იმის სანატვლოდ სამი ვექილი გამოეგზავნა, ებძანა: „მეფეს თეიმურაზს ემსახურენითო:“ ქართლს რაც გარეშემო ქვეყნები ჰქონდა, ვითა
130 მჭელთაც ქართლ-ზე სდებოდა და ახლა ამანაც ქართლს დაადო და ვექილებიც გაუერთა, ამ მიზეზისათვის სამი ვექილი ქართლში გამოეგზავნა. მაგრამ ბატონის უსებურს ვერას იქმოდენ:

გაგზავნა კაცი ბატონმა კახეთს და მოიწვია ძე თვისი მეფე კახეთისა ერეკლე და ქედოფალი ანნა კახეთის დარბაისლით კურთხევისათვის: ალარ დაიყოვნა მეფემ ერეკლემ და წამობძანდა ერთობირად, გზაზე მტერი აუწყდათ, გაერივნენ კახნი ხმალ და ხმალ, ვითაც კახნი მუდამ გამზადებული იუვნეს და მერე ბატონი უეურებდა, გარდუცვივდენ დასთერებულთა ლეკთა და რისხვა ღუთისა დასცეს, ამოწუვიტეს ლეკნი, დასჭრეს თავები ლეკისა და წამოიღო მოსართმევად მეფეს თეიმურაზისა: რა მოეახლა ქალაქს მეფე ერეკლე გაეგებნენ სრულიად ქართველნი, აგრეგე დასნი სამღუდელონი და მოქალაქენი, შეასხეს ქება, ვითა შეენოდა: თავნი ლეკთანი წინამოუძღოდა და ჯარი აქეთ და იქით დასთა მოსდეგდა და თითონ მარტივად მობძანდებოდა. მაგრამ თქვენმა მზემა, ერთი უკეთესი სანახავი კაცის თვალით აღარა ინახებოდა, წითელსა ტაიჭსა ჯდა,

ქარქაშ ხილთვითა, ოქროთა მოსჭედილი, წელთა ერტყნეს, კაცს მისი შეხედვა განალიცებდა, სუმბულნი ახლად აშლოდეს, ვარჯნი, მუშკთა მფრქვეველნი, თხემთა დაშლოდეს გარეშოცვითა, ვარდნი სახდომად გაშლოდეს, ტანსკვიშაროზი გმირთუალვინურად აღზრდოდეს, მისთა შემხედთა ზედა მიჯრით ერთი მეორეს გაჰკონდეს, ქება უოველთა და ბძანებათა შინა დაჰკონდეს: მიბძანდა სარაიათა სამეოთეთა მეფისათა, გარდმოხდა ცხენისაგან, მოეგებნეს მეფე და დედოფალი, მოეხვიენეს სურვილით, ვითა ძე იეო. მაგრამ მის მეტი ძე არ ესვათ, მერე უოველის კეთილით და ხელმწიფურის ქცევა მეცადინეობით სრული იეო, უცხოთაგანაც დიდად სატრფიალო და სუგარელი იეო არათუ დედამამათთვის, დაიდვეს სადიმი, გარდიხადეს შეკლიში: X

ბძანა მეფემ: „დროშათა გაკეთება: გაკეთეს, ვითაც ძველად რიგი უოფილიეო, დროშა 131
ოთხი კუთარითა მოტული. ერთი უბოძა ორბელიანს ქაიხოსრობს, მეორე მუხრან ბატონს კოსტანტინეს, მესამე ამილახორს დიმიტრის და მეოთხე ბატონის კერძო ვლიდა: გაემართენ მცხეთას მეფენი ორნი და დედოფალნი, ერნი და დარბაისელნი ქართლისა და კახეთისანი სასლეულიოთურთ, აგრეგე დასნი სამღუდელონი სრულიად, ვინ ვისა დროშაზე კუთარი უოფილიეო, ისევ ძველსა რიგსაზე განაწესეს და შემოეხვიენეს თვის თვისი კუთარი დროშათა. ორისავ სუერისთოს კუთარი ავკუალს მოეგებნეს, უბძანა. „ორსავე ერისთვის კუთარს მუხრანბატონის დროშაზე მისვლა.“ ვითაც ძველთაგან ორი ერისთვისა მამული მუხრნბატონის სასარდლო უოფილ იეო:

მიბძანდენ მეფენი და დედოფალნი ქართლისა და კახეთისანი მცხეთას. ანტონი კათალიკოზი კეთილსათნოებითა აღკურვილი, ტრფიალებითა სასენაოთა ზედმიწევნითა აღზენებული და უოველად სარწმუნოებითა მტკიცედ დამტკიცებული. ხოლო მადლთა მიერ განბრწუინვებული, არ დაცადებდა ყმითი ყმად სიბრძნე მრავლობით წესთა და მართლიად გამოიკვლევდა წერილთაგან კურთხევასა მეფისასა, ასკითა იეო მცირე. მაგრამ სოლომონისა სიბრძნესა არა რად კლებულ ექნებოდა. მეფეთა შვილი იეო და სულიერსა მეფობასაც ღირს იქმნა. ეგრე მრჩობლ მეფობისა საკადრად განაგებდა უოველთა სამღვდელთა კეთილსათა: ორი დღე დაიუოვნა და განაწესნა უოველნი სამღვდელონი ანუ საერონი და წესნი დღისა მისისანი მზაჰყვნა უოველსი: დღესა მესამესა გამობძანდა ბატონი გარეთ საყდრს წინ ანტიოქიასა, ზემორე სეფე იდგეს დიდი და სეფესა გვერდით სევანი დაედგნეს, დაბძანდა სევანსა შინა და გვერდთა იახლნეს დარბაისელნი, ვინა კუდომისა ღირსიყუნეს, ვინა დგომისა ეგრევ უოველნი განაწესნეს: მოიტანეს სამეფო შესამოსელი. 132
ზორთოირი, ბისონი და დიადემა ბოხჩებით. ეგრეგე გვირგვინი, ხმალი, სკიპტრა და ქვეყნისა სფერო: ესე უოველი ამიერ და იმიერ მოუწუვეს: ამისა შემდგომად მოვიდა მთავარეპისკოპოზი არსენ შემოსილი, მთავარდიაკონნი შემოსილნი წინა უვიდოდეს კმევითა საკმეველისათა, აგრეგე კუარისა მტკვრთველსა კუარი ზატიოსანი აღემართენეს და მგალობელთა დასნი მოუძღოდეს და გალობდენ გალობასა კუარისასა:

მოვიდნენ წინაშე მეფისა და თაყვანის-სცეს და ეახბორნეს მეფეს: ხოლო ადიღეს ერთი ეს სამეფო შესამოსელი და იარაღი, მოსტეს მთავარ-ეპისკოპოზს, იტვირთა ორთა მკლავთა და წამოვიდნენ ეგრეგ გალობითა, შეიტანეს ეკკლესიასა შინა, დარეკეს მწუხრისა, წამობძანდა მეფე ეკკლესიასა, ჰკრეს ქოსთა და სპილენძ-ჯურთა: მოეგებნენ ეპისკოპოზნი, ყოველნი მდინარით მოსილნი, ბატონს წინ და თაყვანის-სცეს, დაიწუეს ლოცვა მწუხრისა, განსრულდა ლოცვა მცირედი, დაიყოვნეს და შეუდგნენ ეკკლესიასა: იყო ღამის თევით გარდახდა, დღესასწაული იყო სვეტი-ცხოველისა დღე, იყო ის დღე და მეფის კურთხევის რიგიც შესძინეს: ყოველად ნეტარმა ანტონი პატრიარქმა არად კლებულ-ქმნა მრჩობლ დღესასწაული, ყოველივე სრულიად გარდაიხადა პურის-კურთხევით, სანთლის გაყოფით, ზეთის-ცხებით და ყოვლისა წესითა განაბრწყინვა ეკკლესია, გათენდა დილა, მოფარდაგნეს სეფე და მოიტანეს დროშანი ოთხნივე და აღმართეს სეფესა წინ და თვის თვისი ჯარი გარსა შემოაჴვიენეს:

მობძანდა ბატონი და დაბძანდა სეფესა შინა. ამისა შემდგომად მოვიდნენ დასნი სამღუდელონი შემოსილნი, კარისა დეკანოზსა ხატი პატიოსანი თავსა ედვა, ჯვარის მტვირთველსა
133 ჯვარი ეპყრა, მთავარ-დიაკონნი აკმევდეს საკმეველთა, მღუდელნი უკანა უვიდოდეს, ყოველთა დიდრონი ლამპარნი ეტვირთვნეს და მგალობელნი გალობდენ: მოვიდნენ ეგრე და ბატონს თაყვანის-ცეს, რაც უიზალბაშნი ქალაქს იყვნეს ყოველივე ნახვად მოსულ-იყვნეს და იქ ისხდნეს: წარდგა პატრიაქის, არქიდიაკონი და ბატონს დიპტვილა მოახსენა და ქება შეასხა: გამობრუნდა და ბატონის მეფობით ნუგეშ-სცა და მიიწვიეს ბატონი ეკკლესიად. წარუძღვნენ ეგრეგ დასნი სამღუდელონი, ჰკრეს ქოსთა და სპილენძ-ჯურთა, უწინარეს ყოველთა მორთულთა აქლემთა კიდებულნი ქოს-ნაღარანი და სპილენძ-ჯურნი მიუძღოდეს და ამას დროშა სარდლისა მისდევდეს, მარქაფანი შეკაზმულნი ამას შეუდგნეს, გამგენი კარისანი, მახლობელ წინა-უძღოდა სიძე თვისი დიმიტრი ორბელიანი, რომელი იყო მანდატურთ-უხუცესი და განმგე დიდებულისა კარისა. აგრეგვე წინა-უძღოდა ზაალ ორბელიანნი, რომელსა ებარნეს წინა-მძღოლნი მეთოფენი მეფისანი, მობძანდებოდა ბატონი, მარჯვნივ მკლავი სარდალს ქაიხოსროს ორბელიანს ეპყრა და მარცხვნივ მკლავი მუხრან ბატონს კოსტანტინეს, უკანა მახლობელ მოსდევდეს დიდებულთა კუბო შეიღანი, ტკბირთულნი სასპარეზოთ იარაღთა, ყოველივე იარაღნი მეფისანი, თითო თითოსა ეპურნეს და ეგრე მოსდევდეს. ეგრევე სამივ დროშანი თვისის ჯარებით ამიერ და იმიერ მოსდევდეს: რა მიეახლნეს ეკკლესიასა, სამი დროშა მარტივად კარ-ზე დაუყენეს და ჯარი იარაღით ეკკლესიასა შევიდნენ, ბატონის დროშა მორდალს დაეთის ეკჭირა, შეიტანეს საყდარსა და ალსაღლის კარ-ზე დაუყენეს, კარის-ბჭეში მოეგებნეს ბატონს პატრიაქი შემოსილი და ეპისკოპოზნი ანუ სამღუ-
134 დელონი ყოველნი და თაყვანის-სცეს, ცალ-კერძ პატრიაქი მოუდგა, ცალ-კერძ მთავარ-ეპისკოპოზი, სამღვდელო დასნი წინ შეუძღვნეს ხატითა, ჯვარის წინა-ძღოლითა და ლამპრებითა მთებარითა და გეგრე გალობით შეიყვანეს ეკკლესიასა შინა, ფეინდაზი ეშალა კარით-გან საყდრისა შუა

გულობამდის: პირველად მიიყვანეს, აღსავლის კარის ქვემორე დაუყენეს, ეპისკოპოზნი ყოველნი ამიერ და იმიერ მოუდგნეს, აგრევე სომეხთა დასნი და ფრანგნი ყოველნი იდგნეს შემოსილნი და განკრძალულ ისმენდეს: პატრიარქ-მან კჭითხა მეფეს სარწმუნება და მერე აღთქმისა ეპისტოლე წაუკითხა, მერე წამოუძღვანეს წინ და საყდრისა შუა-გულობას ტახტი იდგა დიდი, ოთხი ხარისხი შეეყლიდა, აიყვანეს ორი სელი იდგა, ერთ-ზე მეფე დაბძანდა და მეორე-ზე პატრიაქი, ცალ-კერძ მთავარ-ეპისკოპოზი და ცალ-კერძ აღაგერდელი, სხვანი ეპისკოპოზნი ექვსი ამიერ და ექვსი იმიერ განეწყვნეს: ამისა შემდგომად მოიტანეს მარტივ ბისონი და ჩააცვეს, დაიწყეს წირვა. ოდეს მოვიდა ჟამი, წაბძანდა პატრიაქი, შებძანდა წმიდა წმიდათასა: ამისა შემდგომად მიიწვიევეს მეფე საკურთხეველად, ცალი მკლავი სარდალს ქაიხოსრო ეპყრა და მეორე მკლავი მუხრანი ბატონს, აღსავლის კარ-ზე მთავარ-ეპისკოპოზი და აღაგერდელი მოეგებნეს და შეიყვანეს საკურთხეველად, სცხეს სანსებელი შუბლთა, ბეჭთა და გულთა ჯვარის სახედ: თქვა პატრიაქმა სამღთო მადლი და შემდგომი ამისი, ბისონსა ზედა ჩააცვეს დიადემა, წამოასხეს პორფიერი, დაადგეს გვირგვინი სამეფო, მისცეს მარჯვენასა ხელსა სკიპტრა და მარცხენასა ხელსა ქვეყანისა სფეროა: ხოლო მოვიდა ჟამი წმიდისა ზიარებისა, პირველად სამღვდელო დასნი ეზიარნეს და მერე გარდმოასვენეს წმიდა ბარძიმი და მიიღო მეფე-მ წმიდა ზიარება პატრიაქის ხელითა: ამისა შემდგომად სკიპტრა რევაზ ორბელიანს მოსცეს და სფერო მეითარს ზურაბს, ეგრე ხელთა მტვირთველნი მეფისა მახლობელ იდგნეს: განსრულდა ჟამის წირვა, გამობძანდა მეფე ტხებული საკურთხეველით, ცალ-კერძ პატრიარქს ეპყრა მკლავი, ცალ-კერძ მთავარ-ეპისკოპოზს. მოიყვანეს მარჯვნით კერძო სამეფო ტახტი იყო, იქ დაბძანდა: მიიტანა სარდალმა ქაიხოსრო ორბელიანმა, რომელი იყო ამირ-სპასალარი, ხმალი მეფისა, დაულოტეს და შემოარტყეს, პირველად მივიდნენ დასნი სამღვდელონი და ხელთა ეანბორნეს, მერე მივიდნენ დარბაისელნი გუნდნი ერთანი და ხელთა და კვარცხლბეკთა ეანბორნეს:

ამისა შემდგომად გამობძანდა ეკკლესიით, შეიქნა სრული ზარბაზანთა ანუ თოფთა, სტემდენ ქოსთა და სპილენძ-ურთა, რომ ყურთა ხმა აღარ ისმოდა: მადლობდენ მორწმუნენი ღმერთსა, აკურთხევდენ დასნი სამღვდელონი, აქებდენ ერნი, ამკობდენ მგალობელნი, ლოცვიდენ გლასაკნი, აღამაღლებდენ ხმასა ქვრივნი, შეფრფინვიდენ ობოლნი და ყოველნი სულნი შეასხმიდენ ქებასა მეფესა მეფეთასა: შებძანდა საყდარსა, გარემოს სევანი იდგნეს ოქსინოთა მოფარდულნი, დაბძანდა მას შინა და დიდებულნი თავ-ი-შეშველნი თავს იდგნეს. და მიბძანდა დედოფალი და მიულოტა და გარდაყარა გუარი, მერე მიბძანდნენ უფლი-ნწულნი, მიულოტეს, აგრევე ჯალაბნი დარბაისელთანი, მივიდნეს და მიჰლოტეს, გათავდა რიგი მილოტვისა: წამობძანდა მეფე სეფესა შინა, ვითაც ზეით აღმიწერია, ეგრე დიდებით და რიგ-წესულობით, მობძანდებოდა სარდალი და მუხრან, ბატონი მკლავთა-შეყრობელი, ამიერ და იმიერ უდგნეს, პორფიერისა უკან მკლავთა ცალ-კერძო რევაზ ორბელიანს ეჭირა და ცალ-კერძო მეითარს ზურაბს. მიბძანდა სეფესა შინა და დაბძანდა: 136

დროშანი ოთხივე სეფესა წინ აღმართნეს და ჯარი გარს შემოეხვივნეს: მივიდნენ ეიასილბაშნი და დასხდნეს, ვისა მეფისა სააბჯრო იარაღი დიდებულთა შვილთა ეპყრნეს, ეგრე თავს ადგნეს, შეაქნა და რა განსრულდა რიგი მოლოცვისა, წამოდგნეს მდივნები წესისაებრ, წაიკითხეს დავთარნი, მოაწივნეს დარბაისელნი, ვინა ჯდომისა ღირსი იყვნეს, ვინა დგომისა: დიმიტრი ორბელიანი, სანუკვე ყოვლისა კეთილისა, ეგრე განაგებდა რიგთა და წესთა მეკლიშისათა, შეიქნა ლხინი, ვითარც ქართლის რიგი ყოფილ იყო ცდილობდენ გამოჩენასა. ვითა მართებდათ ქართველთა, ეგრე გულ-სრულობით სიხარულს არა დაცადებდენ, ამით რომე დიდი ხანი განდაცვილ-იყო ქრისტეანე მეფე არა სჯდომოდათ, მერე კურთხევით გვირგვინოსანი მეფე არ ეხილათ: ახლა ეს ღუთის წყალობა მოეღინათ, ქრისტეს მორწმუნე და სარწმუნოება შეურყეველი მეფე დაუჯდათ, ვითარც მართებდათ, დიდნი ანუ მცირენი მადლობდენ ღმერთსა: გაიარა მეკლიში. ცოტა ამაზე იყვნეს მჭმუნვარე კახს ბატონს არ შეეძლო, მის-თვის ალარ დაიყოვნეს და გამოემზადნეს ქალაქს:

ამა ამბავთა შინა მოვიდა ამბავი იმერეთიდამ, ყაზახიჲ სულთანი და მაჩაბელი იასე რომ მეფეს ალექსანდეს ჯარებით მიაშველეს, მოშველებოდენ ურემნი იმერელთა, შეეკრათ გზები, ვითარც სჯერო გზები არის, ალარ გამოეშვათ ჩვენი ჯარი, შეეწუხებინა შიმშილსა, დიდის სიმხნით ჯარი ისევ გამოსულ იყო და უფროსი კაცები ზაკვით დაეჭირათ: გაისტუმრა მეფემ მისაშველებლად ბორჩალუს სულთანი და ვახუშტი აბაშიძე ჯარით. აიყარნენ მეფენი მცხეთით და წამობძანდნენ ქალაქს, მოეგებნენ მოქალაქენი ანუ დასნი სამღვდელონი, შეასხეს ქება, შე-
137 მობძანდა ქალაქსა შინა დაჯდა ტახტსა ზედა და იბერა სასწორი სიმართლისა:

იმერეთიდამ წაიყვანეს ბერობილნი. ყაზახის სულთანი, მაჩაბელი იასე და ზოგნი ზემო-ქართლის თავთა (თავადთა) შვილნი ურემთ და ახალ-ციხესა დაჰპატიმრეს:

მოვიდა სუფრაჯი მამად-უსეინ, რომელი გაეგზავნა მეფეს მაშათს თავის სიძეს ალიყულიხანთან, რომელი იყო ძმის-წული ყაენის შაჰნა-შასი, გამოეგზავნა ლარი უთვალვი, კიდებული აქლემთა:

გაბძანდა მეფე საგურამოს, დახვდა წინ ლეკთა, მომავალთა სომხითით, ამოწყვიტეს ლეკნი, თუ რამ მიქონდათ სულ დაყრევინეს, შემობძანდა გამარჯვებული ქალაქსა შინა:

მოვიდა ქსნის ერისთავი შანშე ცოლ-შვილით ქალაქს, ყულარაღასი იასე, ძმა ერითვისა გზა-ზე დამარცხებულ იყო, მგვდარი შემოიტანეს. ქრისთვისა-თვის თვალები ხელმწიფეს დაეთხარა. ეგრე მოვიდა ხარაზნით: გაბძანდა ბატონი კიდევ ლეკ-ზე, დახვდა ძეგვს, გაემარჯვა და შემობძანდა გამარჯვებული ქალაქსა: დიდსა და მაღალსა ხელმწიფეს, მშვრობელსა რუსეთისასა, წარმოევლინა ბერი შვიდი, სავანძურიოს ფრიადითა კვეკასა შინა ქადაგებად და მცნებად სჯულთა ქრისტესთა: პირველად მოვიდნენ დიდსა ოვსეთსა შინა და ხმა მაღლად ქადაგეს იესო ქრისტე ძედ ღუთისად და ამხილეს სჯული შეურყეველი ქრისტიანობისა, მსგავსად მოციქულთა, ამცნეს

სარწმუნოება ჭეშმარიტი და თრიალეთი სულნი მოაქცივნეს და სათულოსტეს წმიდითა ემბაზითა: ვითაც საგანძური თრიალეთი მოეცა რუსეთის ხელმწიფეს, ესენი ერსა განუბნეველს და არა თვის თვის იურჯებდეს: ესე ბერნი ღირსნი და სათნონი ღუთისანი ქართველთა შვილი იყვნეს, ქართლით მეფეს ვახტანგს გარდაუოლოდეს რუსეთსა შინა, მრავლითა სიბრძნითა აღვსილ-იყვნეს 138
და ამ ქვეყანას დაზღალთა ენაც კარგა იცოდნეს: უბოძა თრიალეთი ხელმწიფემ და წამოავლინა სახელითა იესო ქრისტესითა, ამათგანი ბერი ერთი ჩამოვიდა ქალაქსა თბილისისასა: ყმესა მას შერობდა ქართლს ცხებით გვირგვინოსანი მეფე თეიმურაზ, ვითა მოისმინა ბერისა მიერ ესე ამბავნი ქრისტეანობისა, ვითაც სიღთო ტრფიალებითა აღზენაებული იყო, თრიალეთსა სიხარულსა მიეცა, აგრეგე პატრიარქმა ანტონიმ განაძლიერეს ბერი, სუგეშინტეს თრიალ და კვალადვე წარავლინეს კავკასა შინა:

ვითაც ქართლი მტერისა-გან წამხდარი და აოხრებული იყო ქვეყანა, შურისა და ღვინის მოსავალი არ მოდიოდა, და ხელმწიფის მოხელენი შური რაც ედვა ქვეყანასა ხელმწიფისა ამის ფასს თეთრად ბეგრს აითხოვდეს. ქვეყანა დიდათ ჭირდებოდა: გაგზავნა ბატონმა ჩათრად ხელმწიფესთან უამელან-ორბელიანი, რომელი იყო უზბაშად, ებარნეს სპაბარათა შვილოს ჯარისა-გან ერთი კერძო. ხელმწიფეც ქრთლს წასულ-იყო, მიეწივა ხორასნისა ქვეყანასა და მიართვა არზი მეფისა და აუწყო შეწუხება ქვეყანისა: მაშინვე მოსწერა რაყამი წყალობისა და გამოისტუმრა ისევ ქართლად:

ქორონიკონს ულდ, თვესა იანვარსა ა დამარცხდა ანუკა ბატონი-შვილი, ასული მეფის ვახტანგისა ქალაქსა, რომელი ჰყვანდა შეუღლედ აბაშიძეს ვახუშტის: მიიღეს სიონს შინა, შეწუხდა თრიალ დედოფალი თამარ, ვითაც დიღ სიყვარულნი დანი იყვნეს, ასე დაწუნდა დედოფალი, რომ სნეულობასა თრიალსა მიეცა:

იქნა ესევ მეფედ იმერეთისად აღექსანდრე, გამოიხსნა თავი თვისი შურობილობისა-გან მაჩა- 139
ბელმა იასემ მისცემელითა თრიალითა და მოვიდა ქართლად. აგრეგე მოვიდნეს ვინ ქართველობა შვილნი იყვნეს შურობილნი ახალ-ციხესა შინა: ჯარი გარდვიდა დიდი ლეკისა ჯავახეთს, გარდმოვიდის, დაკრის ქართლს, გარდვიდის, აგრეგ მოვიდის, მოაოხრის სპაბარათა შვილო და გარდიტანის საქონელი ჯავახეთს: გაგზავნა ბატონმა ზედგინიძე ლევან ამ ლეკებში. დალაშარკნენ შემოსარიგებლად, მისცეს ფიცი: „ჩვენ-გან არა დაგიშვდესთ-რაო:“ ვითაც ამ ლევანს ლეკთა-თვის მრავალ-ჯერ ბელადობა ექნა და კარგად იცნობდენ, მივიდა ლეკებში, დაუწუო ლაშარკი და მისცა ფიცი, წამოუძღვა ლეკთა, მოვიდნენ, დადგნენ ტბინის ხიდს: მოახსენეს ბატონს. მაშინ ვე უბოძა ულუფა და დაყენა მემანდარი, ვითაც გაგრძნილი გული აქვსთ ლეკთა და მტერნი არიან ქრისტეანობისა, აღარ ინებეს შემორიგება, გაიშარნენ ღამით და წავიდნენ, მიმართეს დაღისტანს: მოვიდა ამბავი, მოსწერეს ორთავ მეფეთა, უთავეს მოურავი ქისიყისა თამაზ, მწნე და მიუდრეკელი კახეთის ჯარითა გაისტუმრეს, შემოეყარა სწორათად ჯარი კახეთისა, ვითაც შუდმი-

*

სად კახნი ომად განმზადებულნი არიან, ალარ დაიოვნეს. აგრეგ შემოიყარა ჯარი თუშეთის მოურავმა ჯიმშერ და წამოუდგნენ ლეკთა, მოეწივნეს ალაზნის-პირსა, დაერივნენ ხმალ-და-ხმალ, დასცეს ლეკთა რისხვა ღუთისა: იმ დღეს გესახათ მოურავი თამაზ, ამასა ბძანებდი, ერთის კაცისა-გან ძნელად შესაძლისი არისო, გაერივა შუბით და მრავალი კაცი დასცა. მაგრამ ეს უფრო სასქებური იყო, რომ ასეთის სარდლობით შაბა ჯარი, რომ ლეკნი სულ ამოწყვიტეს და ამათ ერთი კაცი არ მოუკვდათ: აგრეგ ჯიმშერ მოურავი იბრძოდა მხნედ და ალიერებდა ჯართა,
140 ვინც კახთა თავადნი დაესწრეს, ჯაბნად არა-ვინ იყვნეს, დასწყრეს თავი ლეკთა მრავალთა, ეგრე გამარჯვებულნი შემოვიდნენ ქალაქსა შინა და მოართვეს თავი ლეკთანი, მეფეთა უომედეს წყალობა თრიადი მოურავს თამაზს და დარბაისელთა კახთა:

გაგზავნეს მცირეს ჯარით თარსადან ციცი-შვილი მცველად გზებთა, დახვდა მომავალთა ლეკთა ნაშოვრითა და გაემარჯვა, დაეერევინეს ტყვე ანუ საქონელი, ჩამოვიდა ქალაქს, უბოძა ბატონმა ხალათი და უიმედა წყალობა:

მოვიდა ჯავახეთიდამ ჯარი ლეკისა, წახდინეს საბარათაშვილო, წაიღეს ურიცხვი: მოხსენდა მეფეს, გამოუსივა ჯარი, უთავა ზაზა თარხნის შვილი და აგრეგ საბარათაშვილოს ჯარით გამოატანეს ბეჟან კოსტაბაშის შვილი, მოეწივნეს მანგლისს, დაერივნეს ხმალ-და-ხმალ, მრავალი თავი მოსჭრეს ლეკისა. აგრეგ ცოცხალი დაიჭირეს თრიადი, ჩამოვიდნენ ქალაქს გამარჯვებულნი: იამა დიდათ ბატონს და დამოსნა ხალათით: გარდმოვიდა ჯარი ურუმისა და ლეკისა, დამით ჩაიარეს ორბელიანთ მამულ-ზე, ჩავიდნენ, დაკრეს ბაიდარს და მრავალი სული საქონელი წაასხეს, შეიარეს სომხით-ზე და გარდაიტანეს უვნებელად: მოვიდა კიდეგ ურუმის ჯარი და ლეკისა: წახდინეს ბამბაკი: მეფეს თეიმურაზს ბძანება და რაყამი ჰქონდა ხელმწიფისა, ადრიბე-
141 ჟანს სცა ჯარი იდგა, რაერთიც დაებარებინა, მაშინგე შემოეყარნენ: გაგზავნა ჩაფარი სპასალარ-თან, რომელი იდგა თავრიზს მუსტაფა-ხან, სთხოვა ჯარი რაოდენიცა ენება: რა მიუვიდა კაცი მეფისა, მაშინვე გამოგზავნა ჯარი უიზილბაშისა:

X შეშდგნენ ოსნი ერისთვისანი და დაუწყეს ცემა ზემო-ქართლსა: გაგზავნა მეფე-მ ერეკლე-მ კაცი და დაიბარა ანწუხელნი, თებელნი და ყირაზელნი ლეკნი, რომელი მონებდეს კახს-ბატონსა, ალსრულეს ბძანება და მოვიდა ჯარი ლეკისა, დაეყენეს ავ-ჭალას, მისცეს ულუფა, მცირედთა ხანთა შინა გაატანეს ბელაქათ მჩაბელი და ისე ამილახორის შვილი და გაუსივეს შეშდგართ ოსთა, ააოხრეს ოსეთი და გარდვიდნენ იმერეთს, საწერეთლოდ წაახდინეს და მრავალი ტყვე წამოასხეს: ამ იმერეთის წახდენაში ბატონი არ ერია. მაგრამ ოსეთის ნაშოვარი არ ეყოთ და იმერეთს მის-თვის დაკრეს, ჩამოვიდნენ ნაშოვრით გორს ლეკნი: X

დედოფალი ქართლისა თამარ, პირშო ასული მეფის ვახტანგისა მოიცვა სნეულობა-მან თრიადა მან, შემოკრიბნეს აქიმნი ქალაქით ანუ სად ესმნეს აქიმთა ამბავნი, ყოველივე მოიწვიენეს, ეცადნენ ბევრის ღონის ძიებით და ვერა კურნეს რა: იყვნეს მეფე თეიმურაზ და ძე მისი მეფე ერე-

კლე ფრიად ურვილსი და მწადნი აქიმთა განოჩენისათვის და სენთ-კურნებად, დასნი სამღთონი
ანუ გუნდნი ერთანი ვედრიდეს მდუღრიად და სთხოვდეს ღმერთსა კურნებასა დედოფლისასა: არა
ისმინა ღმერთმან და დაგვსაჯა ქართველნი ცოდვათა ჩვენთა მიერ და გვამხილა ურწმუნოება ჩვენი
და მოიღო უწყალობა, უჩინარმა და ანაზდათ წარმტაცებელმა: ხოლო ადამისა ურჩებისა მომხოვ-
ნებელმა, მეფეთა უმაღლესმა და გოლიადთა უძლეს-მან და ნიკოთა დამცარიელებელმა და სიმაღლეთა
დამამდაბლებელმა, კაცთა განმბნეველმა და გმირთა დამკაბნელ-მან, ელვარეთა ზაფრან-მქცეველ-მა
და ვარდთა დამჭკნობელ-მან, ბროლთა დამმიწებელმა და ოქრო-ქსოვილთა დამძაბელ-მან, გვირ-
გვინ-სკიპტრა დამნარცხებელმა და ჰორფირ-ბისონ-გამშვენებელმან, ღხინ-ყოფა გამცუდებელმა
და ნათელთა დამბნელებელ-მან, ენათა დამადუმებელმა და სახელველ დამაშრტომელ-მან, პრძანე- 142
ბადმან მიწად-მიქცევისა-მან და არ მრიდმა მეფობისამან მისცვალა ამიერ სოფლით დედოფალი
გეთილ-მორწმუნე და წარიყვანა წინაშე უფლისა: მეფე ცხებული და ძე მათი სასურველი მეფე
კახეთისა ერეკლე და პირმშო ასული მეფისა, ნათლით მოცული ანნა იგხვრიდეს თმათა და იტ-
კებდენ თხემთა, მიეყენეს ფრიადსა მწუხარებასა, წაასვენეს მცხედარ დიდსა სამეფოსა ეკკლესიასა
მცხეთას, მისდევდეს ქართლისა და კახეთის კარი, სრულიად დარბაისელნი ანუ კაცნი დარბაი-
სელთანი, ყოველნივე მცირენი თავთანი და მხევალნი საყოფოთანი, მდუღრიად ცრემლთა მი-
ღებით. მიიღეს აღსავლის კარის ჩამოსწორ, იქვე წინ შეა-გულობასა: ქართლსა და კახეთში
რაც სამღთო დასნი იყვნეს ყოველივე იქ შემოკრებულ-იყვნეს: ანტონი კათალიკოზმა განადგინა
ყოველივე იმ დღის წესნი, ეგრე ხარისხი მაღლობით მიიღო: დაბძანდა ბატონი საბნელოსა შინა,
იყვის თხუთმეტამდის ტირილი და ვაება გაუწყვეტლად და რა თხუთმეტი გარდასწყდა წამობძან-
დნენ ქალაქს, მოითხოვნენ ყოველნი შვილთა ძმათა მიერ, იგო ყოველ-გან წუხილი უზომო,
რომე მეტი აღარ ეგებოდა: გაგზავნეს ჩაფარი და ატანობეს ყაენს დედოფლის მიცვალება, ვითარ
ხელმწიფეს მრავალ-კერ ენახა და დიდი პატივი მიეცა, შეწუხნა ფრიად:

ჩამოიტანეს ლეკთ ნაშოვარი ოსეთისა და იმერეთისა ტყვე ურიცხვი, არა ინებეს მეფეთა
მორწმუნეთა ტყვეობა ქრისტეანეთა, უბრძეს ლეკთა თეთრი, რაცა ენებათ და გამოართვეს, რაცა
ტყვე ჰყვანდათ და განუტევეს და განათავისუფლნეს სრულიად, მოუხდინეს ლეკნი ლორეს, ცალი
მხარე ქვეყანისა და ტაშირი სულ წაახდინეს და წაიდნენ უვნებელად:

ამისა შემდგომად მოუხდენ დმანისის ციხესა ურემნი ლეკთა რეულნი, ასეთი იერიში მოუ- 143
ტანეს რომ ციხის კარს მოახლოვდენ, გავიდნენ დმანისიდამ მებრძოლი, დაერიენეს შიგ და გაა-
ქცივეს და ცოტა რამ საქონელი მინდვრიდამ გაიტაცეს და სხვა ვერა ავნეს-რა ციხოვანთა:

მოვიდა ყაფლან ორბელიანი ხელმწიფესა, მოუტანა ბატონს რაყამი წყალობისა და ეგ-
ძანა: „ვითარც შენ გწადდეს ეგ ქვეყანა ისე მამსახურე:“ ამ ბძანებით რაც ქვეყანისა-გან ვექმნებს
თეთრი აეღოთ ნახევარი ისევ ბატონმა მიატევინა ქვეყნის კაცისა-თვის: ხელმწიფეს ყაფლანი-
სა-თვის ხალათი ებოძა და ეშიკაღასბაშის ნაიბობა და ოქრა ხუთი თუმანი თეთრი ჯამაგირი:

მოვიდა ჯარი ყიზილბაშისა, რომელი დაებარებინა ბატონს ადრიბეჟანის სპასალარისაგან, მიაგებეს უთოვლას და დაუყენეს ოშაქლისას: ეთხოვნა ხელმწიფეს ას სამოცდაათი ნოქარი ჯაბახანის ამასად და ასოცი ახალი ვაჟკაცი თვისა მახლობელ უულად: გაწერეს ოველთგან ქვეყანათა ქართლისათა და გაისტუმრნეს ხელმწიფესთან, ხელმწიფეც ქალაქიდამ გამოსულ იყო ადრიბეჟანის ქვეყანაზე: წარმოემართა, ხოთქრის ელჩიც მახლულიყო დიდის სიმდიდრით და თავრიზს ელოდა: წაბძანდა კახიბატონი კახეთს, შემოეყარა ჯარი კახეთისა და მინდობილნი ლეკნი ანწუხისა და მთის ჯარი სრულად და ჩამობძანდა ქალაქს, შემოეყარეს ქართლის ჯარიც. კახეთის ჯარი დაუყენეს ავჭალას და ქართლის ჯარი ლილოზე, წავიდა სულხან ორბელიანი მცირეს ჯარი, დაჰკრა არტანის ქვეყანას და მრავალი ტყვე და საქონელი წამოიღო, ვინცა მტერი აუწნდათ რისხვა ღუთისა დასცეს, მრავალი ამოწყვიტეს და გარდმოიტანეს ურიცხვი საქონელი
144 ქვეყანასა ქართლისასა: წაბძანდა კახი ბატონი კახეთის ჯარით, მიბძანდა ანანურს: ორსავ საერისთოსნი დიდ ავკაცობდენ, არც ბეგარას აძლევდენ და არც მოხელე შეუშვეს. ამათი წახდენა ინებეს, მოსწერა მამას წიგნი მეფეთმ ერეკლეთმ და დაიბარა, წაბძანდა მეფე თეიმურაზ ჯარითა ქართლისათა, მიბძანდა ვანათს, ორისავ გზის მხრები შეუკრეს, რომ მიმშველი აღარავინა ჰყვანდათ:

აიარა კახი ბატონი ანანურით, წაბძანდა ოსეთზე, არაგვის ერისთვის ჯარს ჯიმშერ თუშთა მოურავი უთავა და მეწინავეში მიიმძღვარა, მემარჯვენე და მემარცხნე განაწყვნა და თითონ ბატონი უკან მიჰყვა: მოეგებნენ ოსნი და შეიქნა ომი, ვითა ხვდებოდა სიმხნე სიგეთესა მისსა, ჯიმშერ ეგრე იბრძოდა და ჯარსაც აბრძოლებდა. მიბძანდა ბატონიც, დაერიენენ ხმალ-და-ხმალ, გაიქცეს ოსნი და მიჰყვანენ, შეუარეს კოშკებში და შემოადგნენ გარს, განაძლიერა ჯარი მეფეთმ ერეკლეთმ, აღუთქვა მისაცემელი, უბძანა იერიში, რასაც კოშკს იერიში უყვეს მაშინვე გატეხეს. ორმოცი კოშკი აიღეს და დაწვეს, თურსი დაატყვეს და ყოველით გზით ყათლამი უყვეს, რომ რისხვა ღუთისა დასცეს, ვითა ვახტანგ გორგასალ თხუთმეტის წლისა ბრძოლი ოსეთში და დამჯაბანი ბუმბერაზთა, ეგრე მეფე ერეკლე უმზნეს იქცეოდა, ასაკითა იყო მცირე, რომელსაც საქმეს და ან ძნელსა საბრძოლსა მოინდომებდა, წინ ველარავინ აღუდგებოდა: სხვა სიგეთე სიშვენიერე და საკადრი ხელმწიფობისა ძეობისად ქცეულება ანუ საღთო სურვილი ანუ საერთოდ ზნე სრულობა მეფის ერეკლესი, ვითა მოითვლების და ანუ ხმალთა რიცხვსა შინა შემოვალს: ჩამობძანდა გამარჯვებული ანანურს, დაიწირა ვინცავინ ბეჟან ერისთვის სახსნელში რეულ იყო, ზოგი გამოუგზავნა მამას და იქ ბატონმა დასთხარა თვალები და სხვა ვინც აქ დარჩა კახბატონმა დასთხარა თვალება და ცოლშვილით აყარა და კახეთში გაისტუმრა: რა ეს ამბავი და არაგვის ოსის ჩახლეჩის ამბავი შეიტყვეს ქსნის ერისთვის ოსთა მოვიდნენ მაშინვე ვანათს და შემოეხვეწნენ მეფეს თეიმურაზს, ყოველის კეთილის სათქმელსა და მოსთხოვეს დანაშაულის თვრვანი და მოსცეს სრული ბეგარა:

მოუვიდა ორსავ ბატონს რაყამი ხელმწიფისა, დედოფლის მიტევლისათვის ნუგეში დადე- 145
ებძანა, და ხალათები შავის გამოცვლისათვის და ათასი თუმანი ებოძა: მოუვიდათ წყალობა ესე, რაც სიმწუხარეს შეეფერებოდა დიდათ განიხარეს მეფეთა და გამოიცვალეს შავი და აგრევე ვისა ემოსნეს შავნი ქართველთა ანუ კახთა აგრევ ხელმწიფის ომალი და მოხელენი ვინც ქალაქში იყვნეს ყველას თალხი ეცვნეს, სრულობით ყველას ბატონმა ხალათი უბოძა: ჩამობძანდა კახი ბატონი ქალაქს და უბოძა ჯარსა კახეთისასა დასტური: დედოფალი კახეთისაც ქალაქს ბძანდებოდა და აღარც თითონ წაბძანდა:

წავიდა სულხან ორბელიანი საბარათაშვილოს ჯარით და კახეთის ჯარიც მცირე რამ გაჰყვა, ვითაც ცოტას ხანს სულხანს ახალ-ციხის ქვეყანაში დაეყო, ბელადობა იმ ქვეყნისა კარგად იცოდა და სიმხნე და სიმამაცეც არ აკლდა: მიეადა ყარსის ქვეყანას, ქართლის ჯარისაგან ოსმალუს ქვეყანა ასე შეშინებული იყო, რომ ყოველის ქვეყნის კაცს ციხესა და სიმაგრესა შინა მიემართნეს. ყარსის ციხეს მახლობელ ციხე იყო მაგარი და ძველთაგანვე თლილის ქვით გაკეთებული, რომ მის ციხის სიკეთეს, ყოველი მნახავი აქებდეს, რომელსა ეწოდებოდა ციხე-ზარიშადისა: რა მიეიდნენ, ჯარი სრულიად გარს შემოახვიეს, დაუწყეს ომი ფიცხელი და უცვეს იერიში, ვითაც საბარათაშვილოს ჯარი მეწინავედ გამზადებულნი არიან და ომთა ფიცხელთა მიუდრეკელნი. მიეიდნენ მეწინავედ, გაბაშვილის ყმა იყო (1) შვილი თამაზა, პირველსავე მისვლა-ზედ მიიდგა კიბე და გარდიჭრა ციხეში მარტო: რა ჩავიდა, შიგ სამი ხმალ-და-ხმალ მოკლა და რამდენიმე 146
დაჭრულა, ართმევდის შიგნით ციხის მეომართა იარაღთა და ურიდის გარეთ ჯარსა შინა: რა დაშვრა ომისა-გან მოკლეს, მიეიდნეს ჯარი საბარათშვილოსი, მიიდგეს კიბები ყოველთა და გარდუცვივდეს ციხეში: აიღეს ციხე, უცვეს ყათლამი და იავარ-ჰყვნეს საქონელი უთვალავნი. გამოუძღვა სულხან ორბელიანი, გამარჯვებულთა ჯართა და გარდმოვიდნენ ქვეყანასა ქართლისასა უვნებელად: გაუსივა ჯარი მეფე-მან თეიმურაზ ახალ-ციხის ქვეყანასა, უთავა ყაფლან-ორბელიანი, მოაოხრეს ახალ-ციხის ქვეყანა, და სადა მტერი აუხნდათ რისხვა ღუთისა დასცეს, ვითა ორბელიანი ბატონის ერთ-გულობისა და სამსახურ-ზედ თავ-დადებულნი არიან და მამატობის მიუდრეკელნი, ეგრე ყაფლან უმხნეს იქცეოდა: გარდმოვიდა უვნებელად და გარდმოიტანა ურიცხვი ტყვე ანუ საქონელი: ჩამობძანდა ბატონი ქალაქს და შეიქნა მზადება ქორწილისა: წავიდის ჯარი ბორჩალუსი, მოაოხრის ყარსის ციხის აქეთ ქვეყნები და მოიტანის საქონელი ანუ ტყვე თვრიადი:

აგრევე გარდმოვიდის ჯარი ურუმისა და ლეკისა, რომელნი იდგნენ ახალ-ქალაქს, მოარბიეიან ქართლის ქვეყანა: აქედამ წავიდის ქართლიდამ მარბიელი, მოაოხრიან ახალ-ციხის ქვეყანა, იყვის ორგანთვე ცემა და ომი, აოხრდა ყოველი ქვეყანა, თუ არ ციხეთა და სიმაგრეთა ადგილთა

(1) ყალა კარ. დ. წ.

ვერსად დადგიან, ვერც ყარსის კარი და ვერც ახალციხისა ქვეყნებისანი: მჭერობელობან ქართლისაობან და რტოობან დავითისაობან, უბრძნეს სოლომონისაობან და სიფუძველობან რჯულისაობან,
147 კიდის კიდემდი სახელგანთქმულობან, ცხებით გვირგვინოსანმა, მეფედ მეფეობან თეიმურაზ მიანიჭა წყალობით თანად ერთგულსა მეფეთა სახლშვილობითა, ხსენებულსა, გვარდიდებულსა და მაღალ-ხარისხობით ჩინებულსა მუხრანის ბატონს კოსტანტინეს სახლთუხუცესობა თვისა დიდებულისა სახლისა და მიანდო ყოველი შემოსავალი სახლისა თვისისა, მისცა ბძანება სახლთა, აგარაკთა თვისთა ზედა და აუფლა ყოველთა, ვითა შეენოდა სიმხნესი-სიბრძნესა მისსა, ებრევ უმეტეს იქნეოდა კოსტანტინე და განაგებდა ყოველთა წეს-ქცეულებათა საკადრ დარბაზისათა, ვითაც დიდი ხანი იყო ქართლის ქცევა და მეფეთა რიგი გარდაცვლილიყო: ამან იგულს მოდგინა და ისევ პირველსავე საზღვარსა დაწესნა, ყოველნი რიგნი დარბაზისანი, ამით უფრო გულდაჯერებულიყვნეს ერთგულობასა სახლთუხუცისასა, რომ მეფე ერეკლე ემზახლა და ასული კოსტანტინესი ძისა თვისისათვის მიწოდნა და ყოველითურთ მოელოდა უმეტესსა პატივსა აღწევნისასა:

ჩამოვიდა კახეთში დიდი ჯარი ლეკისა, მიუხდენ თუშეთს ბევრი ავნეს, ჩამოვიდა ამბავი, მოხსენდა ბატონებს, მაშინვე წაბძანდა კახი ბატონი კახეთს, მიეშველა თუშეთს:

მისწერა მეფემ ხელმწიფეს არზი შანშეს ერისთვის შებრალებისა, ვითაც ჩვენის მეფის სიტყვას უანი ჯეროვნად ისმენდა: ებოძა მაშინვე შანშეს ერისთვისათვის ასი თუმანი ინამად, იდგა შანშე ქალაქში ცოლ-შვილით და ქსნის ხევს პატრონობდა ქართველი ბატონი:

მაღალმა და ღუთისა მიერ დამყარებულმა, ცხებით გვირგვინოსანმა, კეთილსათნოებისა სიფუძველმა მეფეობან თეიმურაზ მოიწოდა თვისად მეუღლედ და დედოფლად ქართლისად ანა-
148 ხანუმ, ასული ბეჟან იოთამის შვილისა, რომელი ნათესაობდა მეფეს იასეს დედითა-შვილობითა: ესე ყოველთა ბანოვანთა შორის უმეტეს აღტისკრებულ იყო და სხივსა მისა მზისა შარავანდედი ბნელ-ექმნა, შვიდნივე მნათობნი ცისანი მონებად დავრდომილ იყვნეს და სიბრძნისა მიერ გონება აღზევა აღესრბლო და კვალად მრჩობლითა კეთილითა შეზღუდვილი წარიყვანა პატრიარქმან, ბატონიშვილმა ანტონიმ, სახლად თვისად და შემწე უქმნა უხუცესი ძმა მისი ბატონიშვილი არჩილ, ძე მეფის იესესი, რათა ნათესაობისა მიზეზით თვისისა სახლით მოსცენ: ამისა შემდგომად მიაბძანდა მეფე, ვითა ქორწილის წესი იყო და წამოიყვანა პატრიარქის სახლით სახლსა დალაშქრავნსა, ჰკრეს ქოსთა და ნაღარათა და სპილენძ-შურთა, მორთენეს ქალაქნი და უმეტესი სამყოფი მეფისა მოფარდაგნეს ოქსიოსთა ოქრო ქსოვილითა და მოაბრწყინვეს ყოველი ლამპრითა საბრწყინვალოთა, ისხდნენ მგოსანნი და აქებდენ მეფეთ მეფეს თეიმურაზს: იყო ლხინი და განცხრომა დღესა რვასა და იყვნენ ქართველნი მწყად ქართულთა ლხინითა გამოჩენისათვის, იყვნეს უოზიდბაშნიცა წვეულნი ხანები, ათასის თავნი და მოხელენი ხელმწიფისანი და მოსწონდათ ყოველი რიგი და ლხინი ქართლისა, განსრულდა ქორწილი აგვისტოს:

ქორონიკონს ულდ, მოუვიდა მეფეს თეიმურაზს ხელმწიფიდამ ქორწილის შემოსაწვევრად ოქრო, ვერცხლი ანუ ლარი ურიცხვი:

მოვიდა აბაშიძე ზურაბ, უხუცესი ძმა ვახუშტისა, რომელი იყო სიძე მეფის ვახტანგისა ვახუშტი და ერო-გულობა და უბოძა, დაარწმუნა მეფეს თეიმურაზს, ამისდა სამუქაოდ (1) უბოძა ქუთაისი (2) ხევი, რომელი არის სამზღვარ ქართლისა და იმერეთისა, მკვიდრი მამული ქართველის ბატონისა:

ქალაქში მუოფი ყიზილბაშის ჯარი დაებარებინა ხელმწიფეს და მისდა სანატრელად გამო- 149
გზავნა ათასი ავღანი და მოეცა მეფის თეიმურაზისა-თვის ჯარად: „როგორც ქართლის ჯარი ეგრე იმსახურეო:“ რა მოვიდნენ, ასე მონებდნენ, ვითა თვისი მისანდო უმანი უოფილიყვნეს:

გამოვიდა დალისტანით დიდი ჯარი ლეკისა, ამას თაობდა სურხავისა შვილი, დადგნენ ბელაქანში, იტუოდენ. „თხუთმეტი ათასი კაცი იუოო.“ დაუწუეს კახს ბატონს ლაპარაკი. „შეგვირიგეო და უანს ხმალი დავკრათო და თუ არ შეგვირიგებო კახეთსაც წავახდენთო და ქართლსაცაო:“ ეს მათი შერიგება დიდ შორს დაიჭირეს კახმა ბატონმაც და ქართველმა ბატონმაც: რა სწუამს ეს ამბავი გაიგონა ქართველი ბატონიც ქართლის ჯარით კახეთს გაბძანდა და ორნივ მამა-შვილთ გაუგზავნეს კაცი სურხავის შვილთ და გამოსთხოვეს ომი: აღარ იუოვნეს ლეკთ, პირველ მოუხდენ ქისიეს. მაშინვე გავიდნენ ქისიეულნი, მოურავი იყო თამაზ, მხნე და გოლიათი და მოუდრეკელი, დაერიენეს ხმალ-და-ხმალ, გააქციეს ლეკი, მიუვნეს აღაზნის პირამდის ხოტით, ველარ შემაგრდენ ლეკნი, ამით რომე ვერც ბატონების პირი აიღეს და პირველ კიდეც დაუმარცხდათ, ჩავიდნენ შამახიას და ქართლი და კახეთი დაიტევა ღმერთმან უენებელად: ქართლისა და კახეთის ქვეუნები ასე აურიელ იყო, რომ უსიმაგროდ და უტიხოდ აღარსა-ვის იდგა. გამოვიდნენ უოველნი, ისევ თვისავე სამყოფსა და მადლობდენ ღმერთსა: გაგზავნეს ხელმწიფეს-თან სარდალი ქაიხოსრო ჩაფრად და მოახსენეს ამბავი ქართლისა და მოსლვა ლეკისა:

წაბძანდა ქართველი ბატონი კახეთიდამ, მობძანდა ქალაქს: ამისა შემდგომად გაგზავნეს 150
ქისიეის მოურავი თამაზ ხელმწიფეს-თან, ლეკზე გამარჯვება და გაქცევა მოახსენეს:

გამოვიდა რუსის ელჩი უანო-თან მოსასვლელად, მოუვიდა ბძანება კახ-ბატონს, მეფეს ერეკლეს: „ქართლისა და კახეთიდამ ათასი კაცი აარჩიე და წინ მიეგებეო:“ შეჭნეს მზადება ქართველთა და კახთა, წაბძანდა მეფე ერეკლე ათასის კაცით რუსის ელჩის წინ-მისაგებლად. ქართველი ბატონიც თან-გაუვა უაზხამდის და იქიდამ დაბრუნდა, მობძანდა ქალაქს თბილისისას: რა ჩაბძანდა მეფე ერეკლე, მოუვიდა ბძანება: „ისევ დაბრუნდიო:“ სხვა ჯარები მოეგებებინათ და ამის-თვის მურახსი ექნათ, დაბრუნდა განჯის მინდვრიდამ, მობძანდა ლხინ-შექცევითა:

---

(1) დედანში ჭხუერია. სამუაქოდ. დ ნ.

(2) უნდა ქუთაისის ხევი, დ. ნ.

მოვიდა სარდალი ქაიხოსრო, ებოძა ხელმწიფეს ხალათი მძიმე და ისამად ორმოც-დახაია თუმანი, გამოეგზავნა ბატონისა-თვის თუთრი ათასი თუმანი და რაყამი დიდის წყალობისა: ეს ამბავიც მოვიდა, ხონთქარი და ყაენი შერიგდენ: მოვიდა ახალ-ციხით ყაზახის სულთანი, რომელი იყო პატიმრად სუფუევარდი-ბეგ. უბოძა ბატონმა ხალათი და უიმედა წყალობა, უბოძა ისევ სულთანობა ყაზახისა:

მოვიდა ხელმწიფიდამ ქისიყის მოურავი თამაზ, მოუტანა კახს ბატონს რაყამი დიდის წყალობისა:

მოინება მშვრობელმა ქართლისა-მან, მეფე-მ ცხებულ-მან თეიმურაზ, ნადირობა ყარისა, მოიწვია ძე თვისი მეფე კახეთისა ერეკლე კახ-დარბაისლით. წაბძანდნენ ქალაქით თვესა იანვარსა, ქორონიკონს ულე, რა ჩაბძანდნენ ნაგებში, განაწესეს ყოველნი რიგნი სანადირობისანი და
151 განაწყვეს ჯილგა, ვითა წესი იყო: ინადირეს პირველნი ტყენი და მოწვიტეს ნადირნი ურიცხვა. ამისა შემდგომად გაისტუმრეს ჯილგა ღამით, გაუმძღვარეს პაპუნა გაბა-შვილი, შემოარტყა მანდორსა ყარისასა და მიბძანდნენ ბატონებიც ღამითვე, წესისა-ებრ ცისკრისა ჟამსა დაეწვნენ, დიდი ჟამი გარდატეულიყო და ყარაია აღარა-ვის ენადირა და ქართლი ასე წამხდარ იყო, რომ მშვილდ-ისრითა (1) შოვნა გაუჭირდათ ქართველთა: უბძანა ბატონმა, ,,ვისაც მშვილდი არა ქონდეს, ხის მშვილდები დაიგეთონ, იმით დადგნენო:“ ყველამ დაიგეთეს მშვილდ-ისარი ხისანი და ის ეჭირათ. წესი იყო ყარის ნირობისა თოფით კარზე ჯერანს ვერა-ვინ მოკლევდა: დაიწყო დენა ჯერანმა, რომ რიცხვი არ ეგებოდა, მოკლეს ბატონებმა კარზე ჯერანი:

აგრეგე ამოწვიტეს ქართველთა და კახთა ურიცხვი, გაიყარა სანადირობა, მიბძანდნენ ბატონები, ჩამოხდენ ხევანსა შინა, მიართვეს ყოველთა ჯერანი, აღწერეს მდივნებმა და მას დღეს მოკლულ იყო სამასი. დასხდნენ მეკლიასად, ნახეს ლხინი უზომო, დიდად მხიარულად ბრძანდებოდნენ ბატონები ორნივ, ამით რომ დიდი ხანი გარდატეულიყო ყარაია არა-ვის ენადირა, კარგადაც შეექცნენ და ხელმწიფეც მწყალობელი ჰყვანდათ და ეგრე თვისად ნებად იქცეოდენ: გაბძანდნენ მტკვარს, ინადირეს ჭალა, გამოვიდა სიმრავლე ღორთა. მას დღეს შვიდი ქართველმა ბატონმა მოჰკლა ისრით ღორი და ხუთი კახმა ბატონმა, ამოწვიტეს, რომ ერთი ამისათანა ნადირობა და შექცევა არას ქართველის ბატონის დროს არა ყოფილიყო. გაისტუმრეს სანადირნი
152 უთოვლონი ქალაქსა და კახეთს. იყო სიხარული ფრიადი, მიბძანდნენ ბატონებიც ქალაქს, დაიდგეს ნადიმი და გარდახადეს ღხინი. უბოძა პაპუნა გაბაშვილს ხალათი მძიმე, ვითაც გარგა გაისარჯა და შეაქციეს მეფენი, აგრეგე ვინ გაბა-შვილი ახდლა უველანი დამოსნა ხალათით და უიმედა წყალობა პაპუნას:

---

(1) ისარი უნდ. ლ. ნ.

მოვიდა იასაული ხელმწიფისა და დაებარებინა ქართლისა და კახეთის ომალები. მაშინვე წაასხეს. მირზა იბრეიმა, რომელი იყო ვეზირი ქართველის ბატონისა, ვექილები, ვეზირი მუსტაფა, ყოველივე მოხელენი ქართლისა და კახეთისანი, ბატონმა ოვისი მეითარი ზურაბ თანაგაატანა, რა მიახლენ ვარსკულავთა-გან უმრავრლეს ჯარსა მოახსენდა ხელმწიფეს შაჰნადირს, რომელს ახლა ეწოდებოდა შანშე: მაშინვე მოასხმევინა ომალები და თვით გაიკითხა, არბაბი დარჩმივა, ყოველს ქვეყანას უმრავლეს თეთრს შეაგდებდის, ართმევდის და აღარიბებდის. ამის-გამო ქართლზედაც ეძებდა მიზეზსა, რათა თეთრის ჯარიმა დაედვა: ჰკითხა ომალებს: „ქვეყანაში ან ხანებმა და ან ქართლის დიდრონმა კაცმა რა შეგჩივლოთ:“ ამათ ყოველთა არა რაი იცოდეს და ვერა რა მოახსენეს რა: რაც ქართლს სახელმწიფო ხარჯი ედვა, ის რადის გამოდიოდა ან მეხუთედი, რომ მეტი ვისმე შეეჩივა: არ მოეშვა ხელმწიფე კითხვისა-კან, გაუწურა და თითო თვალი მოსთხარა. წადგა უაზახის ვექილი, რომელი ქართლს ვექილად იყვდა და ქართველსა და კახს ბატონს ქართლისა და კახეთის დიდრონს კაცებს ყველას არბაბი დაუწერა. მაგრამ არც ეს იყაბულა, თითონ გაიკეთა არბაბი ქართლსა და კახეთ-ზე, ორასი ათასი თუმანი დაწერა და ქართველის ბატონის ვეზირს მირზა იბრეიმას, ვექილებს, ვეზირს მუსტაფას ყველას თურამ ჰქონდათ წართო, ორისავ თვალების დათხრა ბძანა: დათხარეს ყველას და ეგრევე ბრძანი ქართლში 153
გაისტუმრა: მოვიდა ზურაბ მეითარი და მოიტანა ეს ამბავი და რაკიმც ჰქონდა, რომ ქართველის ბატონისა-თვის ებძანა: „ეს თეთრი მზათ დაიკირეთ სამსახ-ათასი ყიზილბაშისა-თვის.“ ამ თეთრის იასაულობა ებძანა: კახი ბატონიც ჭალაქს ბძანდებოდა: რა ეს ამბავი მოისმინეს დიდად შეწუხდენ, აგრეთვე ქართველნი და კახნი ჯავრისა-გან შეიშთენეს, არჩივეს, მაგრამ ამის მეტი ღონე ვეღარ დაიდვეს, რომ გაცლის მეტი გზა აღარა ჰქონდათ რა, აიყარა მეფე ცხებული თეიმურაზ, ერთ-ბირ თან-გაჰყვა ბატონის-შვილი აბდულა-ბეგ, ერთ-ბირ აგრევე ბატრიარქი, ბატონის-შვილი ანტონი, ეპისკოპოზით და ყოველის სამღვდელოს დასით და ქართველნი ყოველნი, ვინა ქალაქსა შინა სახლეულად იდგნეს. ეს ყოველნი გაუვნეს ბატონს: ქალაქის მეღიქი აღა აიყარა სახლით. აგრევ მოქალაქესა, რომელსა შეეძლო, უფროსი აიყარა ქალაქისა და წავიდნენ. მიებძანდა ბატონი და დადგა ანანურს, ეს ყოველნი თავდნი ანუ მოქალაქენი დაეცნეს თვის-თან და არა რომელი გაუშვა თვისა ადგილსა: ორბელიან-სარდალს ქაიხოსრო-ს უბოძა აბალ-დაბის ციხე, მიიყვანა ტოლ-შვილი და დაეცა მას შინა. სარდალი ქვეშის ციხეში იდგა ერთ-ბირად, ბატონი მიებძანდა ანანურს, ებძანებით მუფისა გამოგზავნა ძე თვისი რევაზ და აყარა და მიიყვანა სახლეულნი თვისნი ციხესა ახალ-დაბისასა, ვინა ორბელიანთ სახლის-შვილნი იყვნეს, ყოველნი სახლეულით ბატონს გაყვნენ: რადგან თვისა ქვეყანასა შინა აღარა-ვინ ეგულებოდათ. ქვეყანა ასე ირეოდა ყაენის შიშისა-გან, რომ ქართლის ქვეყანაში გამაგრების იმედი აღარა-ვის ჰქონდათ. მაგრამ ჰაჰუსამ ორბელიანმა და ყაფლან თავის მამულის დაკარგვას ისევ თავისი წახდენა 154
ირჩივეს, გამოსთხოვეს ბატონს ფირმანი და წამოვიდნენ თვისა მამულსა შინა, მოვიდნენ ჰირ-

*

ჯულ ხრმისა ხოობასა შინა და სადა ციხე იყო ანუ გალავანი გაამაგრეს და მისცეს იმედი: „თუ რომელი ამბავი მოხდეს მტრისა-გან თქვენ-თან დავიხოცებითო:“ მის შეტი ღონეც აღარა ჰქონდთ, რად-გან ბატონს მოშორდენ თავისის მამულის გულისა-თვის, უსიკვდილოდ გაშვება აღარ ეგებოდა: აიყარნენ სახლეულია-თურთ და მივიდნენ ოვისა სამკვიდროსა ციხესა დმანისისასა, აყარეს მამული თვისი და შემოკრიფეს ციხესა შინა, აგრეგე აყარეს ტაშირის ქვეყანა და შემოიყვანეს ციხეში: თვენ პატრონა და უთფლან ორბელიანი დღეა-დაღამ მატებასა სიმაგრეთა ციხისასა და აგრილებდენ უმათა თვისთა და უმათაც ეს იმედებოდათ, რომ რახან ცოლ-შვილით ესენი იქ დაიგულვეს, გული დაჯერეს ერთ-გულობასა ზედა: რად-გან უყენს ლორის ხანისა-თვისაც არბაბის თეთრი ბევრი ეთხოვნა და გასცლოდა ხანი ლორიდა-მ, დარჩომილ-იყო ქვეყანა უპატრონოდ, მოვიდნენ ქეთხუდები ლორისა დმანის და შემოეხვეწნენ ამათ: „ჩვენ მუდამ ორბელიის შვილით ოჯახის შემწეობით ვდგომილ-ვართო და ახლა ასე უპატრონოდ ვარჩო და მოგვიარეთო:“ წავიდა მაშინვე ყათლან ჯარით და შევიდა ციხესა ლორისასა და დამშვიდნა ქვეყანა ლორისა, შეაყენა კაცნი თვისნი ციხესა და თითონ მოვიდა დმანის: გაგზავნეს კაცი და სადა ლეკი იყო ქართლის ქვეყნებში, რომ დიახ ბევრს ახდენდნენ და წინა-აღმდეგიც აღარა-ვინ ჰყვანდათ, ეს
155 ლეკის ჯარები სულ შემოირიგეს და დმანის მიიყვანეს, რაც უფროსი კაცნი იყვნეს დამოსნეს ხალათითა, მისცეს ჯარს ულუფა და დაუყენეს სოფელსა ჩინჩახურს, ციხისა მახლობელ და აღარა-სად გაუშვეს ლეკნი მარტოდ, ინახევდენ თავისის მამულით და არასა აწუხებდენ ქვეყანათა: აგრეგე გამაგრდენ მეოფნი ქართლისანი ციხეში ვისა ჰქონდა და ვისა არა ჰქონდა ერთმანერთში ეხიზნებოდენ: კახეთი მთლივ ოთხ თარაფად გაეყოდა და ოთხი სიმაგრე გაიკეთეს. ერთი კალუ-რი მთა, რომ თითონ კახი ბატონიც იმაში დგებოდა და მეორე ბოჭორმა, მესამე ლოპოტის მთა, მეოთხე თიანეთისა-კენ, აგრეგე უოველნი მეოფნი ქართლისა და კახეთისანი იყვნენ მზადებაში სიომრად და მოელოდენ ჯარსა ყიზილბაშისასა. ბძანდებოდნენ ბატონები ანანურს:

ამა ყოფასა შინა გორს ისევ ავღნის ჯარი იდგა. რა ეს ამბავი მიესმათ და ბატონების ანანურს მიბძანება, დაცალეს გორის ქალაქი და ავიდნენ, გაამაგრეს ციხე გორისა, ხალხიც აიყარა და მთებში შევიდა: შემოიყარა მეფე-მ თეიმურაზ მთების ჯარი, აგრეგე ქართველთა და მიბძანდა გორს, დაუწყო ავღნის ჯარს ლაშარაკი. მაგრამ ნებით არ დაცალეს, ბატონს თოფხანა არ ახლდა, ამით ციხის აღება სჭირო შეიქნა: ამაში ქსნის ხევის ჯარი მიესივა გორის ქალაქსა და აიკლეს. ვინც მათის ჯარი იყო უველამ დაუწყო გლეჯა და ოხრება, ეცადა ბატონი. მაგრამ ჯარი დიდი იყო და მერე დიდი ხანი გამოსულ იყო, რომ ქართველის ბატონის მორჩილება აღარ ექნათ, ვერ დაშლევინეს, აიკლეს რაც დახვლეს, სუდრები ააოხრეს, მრავალი ხატი დაამტვრიეს. აღარ დადგა ბატონი და წაბძანდა ისევ ანანურს: უკუსდგომოდა ამ ყაენს მთლივ ადრიბეჯანის ქვეყანა, რა მისლოდათ მეფე თეიმურაზ, ქართველთ და კახით სულ უკუდგენენო, განეხარათ დიდათ:

მოუწერათ ერეგნის ხასსა და სულ იმ ქვეყნის უფროს კაცთ ბატონისა-თვის არზი: ,,და 156
რახან თქვენ ეგ საქმე გიქნიათო, ჩვენ თქვენს ემსახვით გვიმსახურეთ, სატა გეხრიანებოდეს, ჩვენს ჯარს იქ გაახლებთო:“ ბატონმაც ამისი შესაფერი ხასუხი მისწერა და გაისტუმრა კაცი: სამის თვის ამის წინათ სხვასლარი ამირ ასლან-ხან მოსულ იყო დიდის ჯარით და ერეგანს ადგა, იყო ყოველ-დღე სროლა ზარბაზანთა და უუნბარათა. მაგრამ ვეღარა ავნეს-რა ციხესა ერეგანისასა: ამ ქართლისა და კახეთის უკუდგომა-ზედ კიდევ უფრო გამაგრდენ, ჩასდგა ამბავი შაჰნადირ ყაენსა, რომელსა ახლა ერქვა შანშე: ,,მეფე თეიმურაზ და მეფე ერეკლე უკუ-გიდგენო, დატყლეს ქართლი და კახეთი, მთებში ავიდნენ:“ მიეცა ფრიადსა შეჯერეებასა, გამოუსივა მაშინვე ჯარი დიდი. მაგრამ ისევ დაიბრუნა გზიდამ, ამის-თვის რომ ბევრ-ჯელ ენახა ქართველთ ხმალი და თვისი საწადელი ქართლში ვეღარ აღასრულა: თითო თავადი ქართლისა უკუდგის და ერანის ჯარი ამოუვიტის, ხაზინა რამდენი გაფუჭის და ძლივ ისევ ქართლის ჯარით დაიმორჩილის. ახლა ქართლი და კახეთი ორივ ერთად გაერთებით გაუდგნენ, რას დაკლებდა. მერე მეფის თეიმურაზის სახელი ასე გაფენილ იყო, რომ ერანში ერთმანერთისა სქადურად და საუკედურად ამისი სახელი ჰქონდათ:

მოუვიდა ბატონს ჩაფარი ყაენისა, მოუწერა რაყამი სიტკბოებისა და წყალობისა. თხუთმეტი ათასი თუმანი, რომ მეფეს თეიმურაზისა-თვის ეთხოვნა და ათი ათასი თუმანი მეფეს ერეკლესა-თვის, ეს თეთრი ეპატივებინა და ქვეყნის თეთრისაც ებძანა: ,,როგორც შენ გაინდოდეს ისე გაარიგეო, ბძანება კი გაგონე ხალხს ჩემიო, ისევ ქალაქში ჩამოდი და ქვეყანას მოუარეო:“ ეს ჩაფარი ჯაშუშისვითაც იყო, ხელმწიფის ბძანებას არ დამორჩილდებოდნენ ამას ჯარსა და რიგს გაშინჯვედა, ჩავიდოდა, ამბავსა რომ ჩაიტანდა. მაშინვე დიდი ჯარით წამოვიდოდა: ბატონი-შვილი აბდულა-ბეგ და სარდალი ქაიხოსრო საბარათსშვილოში იყვნეს, რომ მესაზირედ და- 157
უენებინა ბატონს: ამა ამბავ-ზე მაშინვე მოუვიდათ ჩაფარი და დაიბარეს ასანურს. მივიდნეს რა ესენი, რაყამი წაუკითხეს, ერთი რაყამიც მეფეს ერეკლეს-თან იყო, რომ ხელმწიფეს თვისა-თან დაებარებინა: ,,რასაც მაგის პირით მომახსენებთო გარიგებული გეგონოსთო:“ შეიქნა ამისი რჩევა, ბატომა მეფეს ერეკლეს წასლვა შორს დაუჭირა, მისა-მეტი ძე არ ესვა და მერე რამდენი ხანი ინდოეთსა და ქვეით ქვეყნებში ახლდა მეფე ერეკლე ხელმწიფეს, კახეთიც უპატრონი დარჩებოდა, ქალაქს ჩამობძანება კი ამკობინეს. ამის-თვის რომ ქართველთ დარბაის[illegible] ალაბნი, რომ ბატონს თან-ახლდენ უეულამ თარვანი მოსოხოვეს: ,,ჩვენს ალაგებშ[illegible] ჩვენის ტოლ-შვილითა და ჩვენს ქვეყნებს გავამაგრებო:“ ქართლის ჯარიც მართებულად არ შემოეყარა, მთის ქვეყნის ჯარებმაც უარშიობა დაიწყეს, ასე ამ რიგის ყოფასა, ისევ ხელმწიფის მორჩილება ირჩიეს: აიყარა ბატონი, აყარა დედოფალიც და ჩაბძანდა ქალაქსა თბილისისასა, ქართველთ უეულამ თვისი ტოლ-შვილი თავ-ოსვის ადგილას წაასხეს, ბატონი-შვილმა აბდულა-ბეგ თვისი არზმი მოიყვანა ციხესა სამშვილდისასა:

გამოვიდა დიდი ჯარი ლეკისა, შეიარეს სომხითა-ზე, დაესხნენ, უაზახის ველი და ბაიდრისა ერთად იდგნენ, მთა-ზე მრავალი სული სქორელი და ტყვე წაასხესს და გარდაიტანეს ჯავახეთს:

რადგან მეფის ერეკლეს წაბძანება აღარ ამჯობინა, ქალაქშიაც ჩამობძანდა, ბატონმა ესეც ამჯობინა, რომ თავისი წაბძანება. ბძანა: ,,ხელმწიფეს-ოან წავალო, ჩემი თავი ქვეყნისა-თვის დაშიდვიო, თუ ქვეყანას უშველო რამე და ან ხელმწიფეს ჩემი სიტყვა შევასმინე, ქართლს პირველს
158 რაკა-ზე დავუყენებო და თუ ვერ შევასმინერაო, მერე უველამ თქვენს თავს უშველეთო:'' გარდადგა თავი ქრისტიანობისა-თვის, წაბძანდა მეფე ცხებული თეიმურაზ ერანში უაენ-ოან, რომელსა ეწოდებოდა სახელად შაჰსადირ:

გაბძანდა ქალაქით, მაის ი, თანა-იახლო ორბელიანი სარდალი ქაიხოსრო, თარხანი ლუარსაბ, მარტყოფის მოურავი ქაიხოსრო, მოლარეთა-ხუცესი ჰაატა, მილოხორბაში რეკაზე, სუფრაჯი მამად უსეინ და ორიოდ უულუხჩი და ეგრე სუბად (სუბუქად) წაბძანდა ქალაქით ბატონი, მიბძანდა სამშვილდეს, ნახა და ორი დღე ნახეს ლხინი და მესამეს დღეს წაბძანდა სამშვილდით და მიბძანდა ბოლნის, თან-გაჰყვა აბდულა-ბეგ ბატონი-შვილი და სულ ქარველთა და კახთ დარბაისელნი, უბძანა ქართველთა: ,,ბატონის-შვილს აბდულა-ბეგს ნუ გაეყრებითო და ჩვენის ერთ-გულობით ამისი სიტყვის გამგონნი იყავითო:'' აგრევე აბდულა-ბეგს უბძანა: ,,რადგან მეფე ერეკლე მუდამ ქართლისა-თვის ვერ მოიცლისო, ქართლს მოუარეო და ერთმანეთის ნებით და შეკითხვით ორივ ქვეყნები მტრისა-გან კარგა გაამაგრეთო და ჩემდა მოსლვამდის მშვიდობიანად იყვნეთო: მიბძანდა ბატონი, ჩამოხდა ლორის მიწაში, ლორის ციხე უთფლანს ორბელიანს ეჭირა, გამოართო ბატონმა და ისევ ლორის ქეთხუდებს მიაბარა და ლორის სულთანობა ქალბი-უსეინ ხანის შვილს მუსას მისცა:

წამოიღო ლორის ციხიდამ აბდულა-ბეგ ბატონი-შვილმა ზარბაზნები და ჯაბახანა, შეიტანა ციხესა სამშვილდისასა და მოესადგნენ ქართველნი და კახნი ბანაკს და გამობრუნდნენ. ბატონი წაბძანდა, აბდულა-ბეგ ბატონი-შვილი მოვიდა სამშვილდის ციხეში და დაუწყო კეთება და მაგრება ციხესა:

159 მეფე თეიმურაზ რომ ერევნის მიწაში მიბძანდა, გაგზავნა წინ მამად უსეინ სუფრაჯი ამირ ასლან ხან სარდალ-თან, რომელი ადგა ერევნის ციხესა და იყო ყოველ-დღე ომი ფიცხელი: რა სცნა მეფე თეიმურაზის მისლვა განიხარა ფრიად და უბოძა მამად უსეინს ხალათი მძიმე და თუთრი ურიცხვი, თითონ შეჯდა ცხენსა სარდალი და ბატონს სამ ადგილ-ზე წინ-მოეგება, მოესალმა მდაბლად და მოართვა თავისი საჯდომი ცხენი, რადგან ერევანი და ნახჭევანის ქვეყნები ხელმწიფეს უკუ-სდგომოდენ და ამ სარდლისა-თვის თავს დაედვა და გამოეგზავნა, კილობდა დაჭერასა, ქართლის იმედი სულ არა ჰქონდა: რახან მეფე თეიმურაზს გაუსკელად და დაუშატიჟებლად მიბძანდა, დიდად იამა და მისართმევით და დახდომით კარგად ეცადა, ამით რომ ხელმწიფესაც სამსახურად დაუნახვა: მიართვა ბატონს მისართმევი, აგრევე დარბაისელნი, რომელნი

ახლდენ ყუელნი ხალხნი, ცხენი და ინამი მისცა, გაატანა კაი მემანდრები და გაისტუმრა ხელმწიფეს-თან: წაბძანდა ბატონი ერეკლით უანეთან,

გამოვიდა ჯარი ლეკისა ფრიადი, წახდირეს მრავალი ადგილი, წაიღეს ურიცხვი ტყვე და საქონელი, წაბძანდა მეფე ერეკლე კახთა და ქართველთ ჯარით, ქისიეის ბოლოს შეეგნენ, გაქცივეს ლეკი, ამოწყვიტეს მრავალი, რომ ერთი ამის-თანა გამარჯვება ამ ტოტას ხანში არ უოფილიეო, წამოასხეს ტყვე და საქონელი, მობძანდა ქალაქსა იბილისისასა და უბოძა ისევ თვისავე პატრონებისა. განისვენა ტოტას ხანს ღხინ ფრიალობით და წაბძანდა მეფე ისევ კახეთს.

მეფე თეიმურაზ რომ წაბძანდა, დედოფალი კეთილ-მორწმუნე და შვილებისა სიდგური ანახანუმ მძიმედ ბძანდებოდა. შემდგომად მცირედთა ხანთა დაწვა დედოფალი და შვა ძე კეთილ- 160
ნური, აღმოტენებული, ძირით იესესით აღმოსორჩებული, ცხებულ მეფის ძეობით აღმოტისკრძნული, ბატონიშვილი სოლომონ, თვესა მაისსა კდ. ქორონიკონს ულე, ქრისტეს აქეთ ჩშმზ:

შემოირიგა აბდულა-ბეგ ბატონიშვილმა რაც ქართლში ლეკი იუო, აგრეგე სულხანს ორბელიანს ლეკი ჰყუანდა შერიგებული დმანის ჭსთსოვა და მოუძღვა სულხან და შემოარიგა, დამოსა ლეკთა ბელადები ხალათით და დააყენა ციხესა სამშვილდისასა: დახვდა ლეკის ჯართა ქისიეის მოურავი თამაზ წინა, გაემარჯვა ლეკ-ზე, ამოწყვიტა მრავალი და წამოვიდა გამარჯვებული მეფეს ერეკლეს-თან, მოართვა თავი ლეკისა მრავალი:

შეიქნა ადრიბეჟანის ქვეყნებში ურიღობა და არეულობა, უკუ-უდგნეს უანეს შაჰნადირს და თავრიზს თითონ დასვეს უანეი, რომელსა ერქვა სასმ-შა, ძველის უანეის შვილობით იხსენებდენ, რაც გაეწუობოდათ უანეის რიგი მისცეს და ჯარი შემოახვიეს: თურმე დიდი უანი შაჰ-სადირც მოეკლათ, თავის ძმის-წულს ალიყული-ხანს ელაღატა და თითონ მის-წილ უანედ იქ ის დამჯდარ იუო და იმის-თვის უფრო ირეოდა ქვეყნები: ეს ამბავი ჩვენ რა ვიცოდით, ქართლში ვინ გვეტუოდა და ვეცრ მეფეს თეიმურაზს შეეტუო, თორემ რაღათ წავიდოდა, სპასალარი ამირ-ასლანს რომ ერევნის ციხეს ასაღებლად იდგა, ამას სასმშაჰ მტრობა დაუწუო და ეს სპასალარიც გაეცალა ერევანს და ასამშაჰ სამტროდ წავიდა: რადგან ეს ქვეყნები ასე აირივა და მეფე-მ თეიმურაზ უანე-თან ველარ მიაწივა, უაზმინს დააყენეს და აღარ-სად გაუშვეს: ამასობაში ქართლში მეფის ამბავი (1) აღარ მოვიდა, ორი სამი ჩაფარი აქედამ გაგზავნეს და ვერღარა იმით შეიტყეთ და 161
ვერცარა მეფე-მ თეიმურაზ იშოვა გზა, რომ ქართლში ჩაფარი გამოეგზავნა და თვისი ანბა ეცნობებინა:

ამა ამბავში ბატონიშვილი აბდულა-ბეგ სპარსთა-შვილო შემოიიეცა: „შენს მეტი ბატონი არ გვინდოდესო, შეუდეგ სამშვილდისა და ბირთვის ციხეების კეთებასა:“ განიზრახა: „თუ მეფეს თეიმურაზს დაუშვანდა, ქართლი ჩემი არის და აღარა-ვის დავანებებო:“ ასშენა სამშვილდის ორი დიდი ბურჯი, ამიერ და იმიერ გააკეთა აუზი დიდი წულისა სადგურად და დაიჭი-

(1) დედანში ჭკნარია ამ ადგილის მაგიერად ანბა, დ. ნ.

რა ორის წლისა თავდრეკა ყოველი-თვრით. ვინა თვისისა სიტყვის მორჩილი იყო, გლეხი ყოველივე აყარა და ამ ორს ციხეში დააყენა ანუ თუ-რამ ქალაქით უნდოდა, უველა მიატანინა, წინა-აღმდეგიც აღარა-ვინ ჰყვანდა: ბორჩალოს სულთანი, რომელი შანადირს გამოექცა და სამღერეთს იხიზნებოდა ასი-ოდენ კაცითა ისიც აყარა და ციხეში შეიყვანა და თვისი სახლთი (1) ინახვიდა: მისწერა სააშშას, რომელი იჯდა თავრიზს ყაენად, აცნობა უმობა და ერთ-გულობა თვისი და თავს-იდვა ქართლი და სამსახური მისი: ეს ამბები არ (2) შეიტყო მეფე-მ ერეკლე-მ, მაშინვე გაგზავნა კაცნი უოველ-გან და დაიბარა ჯარები, მოვიდა კახეთისა თუშთა-შია, ხევსურ-მოხევისა, ორისავ საერისთოსი და ქართლისა, უოველის ადგილს ჯარი შემოეყარა ქალაქსა თბილისისასა მეფე ერეკლეს:

წავიდა სამშვილდით ჯარი ლეკისა, მიუხდენ სომხითის მელიქს და წაუხდინეს ქვეყანა და წამოიღეს ტყვე ანუ საქონელი მრავალი, მოიტანეს სამშვილდეს:

162 უბოძა მეფე-მ ერეკლე-მ შანშეს ისევ ერისთობა ქსნისა და მამული თვისი და სთხოვა ჯარი: შეიყარა მაშინვე კაი ჯარი და ჩამოვიდა ქალაქს და დაუდვა ფიცი მტკიცე, პატრიაქიც თვდებობითა: „მამას შენსა და შენს მეტი ბატონი არ ვიცოდე:“ მოუვიდა აბდულა-ბეგს ქართლის ბატონობის რაყამი სააშშასან და შანადირის სიკვდილიც გამოეგზავნა და აქამდის ქართლში არ ვიცოდით უენის სიკვდილი, მოსწერა აბდულა-ბეგ ბატონის-შვილმა მეფეს ერეკლეს: „მეფე არჩილობით ქართლი ჩემიაო, დამანებეო და შენ კახეთს მიეპატრონეო:“ აგრევე ქართლის დარბაისელთ უველს მეფობის ბძანებით წიგნები მოუვიდა: „ახლა ჩვენს სამსახურში მოდითო:“ ეს ამბები დიდად იწუინა მეფე ერეკლე-მ და აგრევე ქართველთა უოველთავე დიდ შორს დაიჭირეს, ამით რომ მეფე თეიმურაზ ქართლის გულისა-თვის თავი გამოიმეტა და წავიდა, ჯერ მისი ამბავიც მართალი არა იცოდენ რა, მერე ადილშა, რომელი ახლდა უენად დამჯდარ იყო, სიძე იყო მეფის თეიმურაზისა, ქეთევან ასული მისი ცოლად ჰყვანდა: მის-გან უფრო კიდევ დიდს წუალობას მოელოდენ: ეს სააშშა ერთი არშავრჩარი ვინმე გამოჩენილ-იყო და იმის სიტყვით მეფეს თეიმურაზს რომის წაუვიდოდნენ: მისწერა მეფე-მ ერეკლე-მ მუქარიანი წიგნი და აგრევე ქართველთა და უარი და წინა-აღმდეგი სიტყვები: „ჩვენ-გან შენი უმობა აღარ იქნებაო:“ რა ეს ამბავი მიუვიდა აბდულა-ბეგს დიდათ ეწუინა, თავდრეკს შეუდგა, ნება რომ აღარ იქნა, ძალით ცდასა შეუდგა, უაზახს ბორჩალუც აბდულა-ბეგთა-გან დადიოდნენ და ემსახურებოდნენ: გაუსივა
163 მეფე ერეკლე-მ ჯარი დიდი ბურჩალუსი და უაზახისა ელები სულ წაახდინეს. ვინა მოენდოთ, არა აწუინეს რა, მოიტანეს ნაშოვარი ურიცხვი, შეიყარა ბორჩალოსი და უაზახის ქეთხუდები, მოვიდნენ მეფეს ერეკლეს-თან, მაართვეს ფეშქაში და ითხოვეს დანაშაულის ფარვანი. რად-გან

(1) სახლთი დ. ნ.

(2) აქ უნდა რა შეტეო და .... დ. ნ.

ქაიხოსრო სარდალი მეფეს თეიმურაზს ერანში თან-ახლდა, ეშიკაღასი-ბაში დიმიტრი რევაზ სარდლის-შვილი და იოანე ორბელიანი ქალაქს ტფილ-შვილით მეფე ერეკლეს ახლდენ და არც ამათ-განა მეფის ერეკლეს გაყრა იქნებოდა. ამათს ქალაქს ყოფასა და თავის-თავს უმეოცნებობას ახდუღა-ბეგ წუინობდა, ვითაც მხლებელი იყო. გაუსიგა ლეკის ჯარი და ბარათიანნი, აილო იფნობის ქვაბები, იავარ-ჰყვნეს სასონელი და ტყვე ლეკთა, მისცა და შეაყენა კაცი თავისი მისანდო ქვაბებში. ვინა ქაიხოსრო სარდლის კაცნი იდგნეს გამოიკვანნა ყოველნი რისხვით: აგრეთვე წავიდის სამ-შვილდით მარბიელი და მოაოხრის ორბელიანთ-მამული და ბატონის ციხესა სამშვილდისასა:

მოვიდა ერთი უცხო ჯარი ლეკისა, რომ ჯერ ქართლის მიწაში ამ გვარი კაცნი არ გვენახა, ზღვის პირს კაცნი იყვნეს და სულ მოისარ-შუბოსანნი და კარგა დაკაზმულნი, სანახავად კარგნი, შემოიარეს ალგეთის ველ-ზე, კუმისის და იმ ძირობის სასონელი წაოშელოთ, თან-მოუვანდათ ნაბე-ლადობით, ბირთვისის ძირი გაიარეს, დახვდენ ბარათიანნი ჩახიქვათს, ომი ძალიანი აკიდეს, გაიქცივეს და არა დანებეს რა: წავიდა ეს ჯარი, მიუხდა ციხე-ქვაბს, გატეხეს ზევითი გალავანი, აიკლეს, ტყვე ანუ სასონელი წამოიღეს, დიდ-გორი ჩაატარეს და უფნებელად გაატარეს, წავიდნენ 164
ისევ თავის ადგილსა:

✕ მეფე-მ ერეკლე-მ გამოუგზავნა ბატონის-შვილს ახდულა-ბეგს თბილელ ეპისკოპოზი ათა-ნასე, დალაპარაკა და აღუთქვა სახბატონო შვილო მამული თავისი სარჩოდ, დაუწერება დაპატიჟა და ნახვაც მოინდომა: ეს არ ინება და რადგან მეფობა ეთქვა აღარ შეიკდიმა ახდულა-ბეგ, შე-მოუთვალა: „ქართლი ჩემია-ო და კახეთი შენია-ო, შენ იმას დასჯერდი, მე ქართლი დამანებეო:“ ზაალ მუსხალა-შვილიც თან-გაატანა, ჩამოვიდა თბილელ ეპისკოპოზი და ეს ამბავი ჩამოიტანა ქალაქს: რომ ახლა მართლა გული დაჯერა მეფე-მ ერეკლე-მ, რომ შეოთი აღარ დაწუნარდა, ჯა-რისა მატებასა და ყოველ-გზის მტრის ხასუხის მიტემისა თდარიკს შეუდგა. აგრეთვე დარბაი-სელთა ქართლისათა დიდი უარი შეუთვალეს ბატონი-შვილს ახდულა-ბეგ: „ჩვენი და შენი ბატონ-უმობა აღარ იქნებაო:“ ეს ამბავი რომ მოუვიდა სამშვილდეს მასც ციხის მაგრება და ჯარის მატებას შეუდგა, გაგზავნა მეფე-მ ერეკლემ და ვინა თავის მოსამსახურენი ბერა-ქეთი ლეკი იყო, მათი ჯარი სულ მოასხმევინა: ✕

რადგან სახარათო შვილო მასთან იყო და სომხითი კი არ მოუდგა, დასცა ჯარს დასტური და წავიდის, მოარბის სომხითის ხეობა, გარდაუხდიან ახვატა-სასაისა, ათხრიან და ტყვეყვან და 165
ურიცხვი სასონელი მოიტანიან ციხესა სამშვილდისასა. პაპუნა უამფლან და სულხან ორბელიანი თავისა ციხესა ხულუტსა იდგნენ და იქიდამ თავისა მამულსა პატრონებდენ, წავიდის ამათი ჯარი, მიუხდის ყარსისა ქვეყანასა და წამოიღიან უთვალავი სასონელი, ასე შეაშინეს ოსმალეს ქვეყანა, რომ თუ არ სამაგრეთა და ციხეთა სხვა-გან ველარსად დადგიან ჯავახნი ანუ ყარსელნი:

შეიყარა ჯარი აღიხან, რომელი მცირედთა ხასთა ქართლში ხანად იყვდა, სადრშაი რომ მოკვდა ამასაც აქა იქ ტაცება და რბევა დაუწყო. ეს წამოვიდა ქართლ-ზე, მეფე თეიმურაზ რომ

ქვეით ბძანდებოდა ქართლში თვისი წინაალმდეგი კაცი აღარა ვინ ეგონა. მოვიდა ყაზახში, შემოეყარა ყაზახის ჯარი, მოსცა თალიბეგ ყაზახის სულთნის ძმამ ბირობა: „ქართლს მე დაგიჭერინებო:“ გამოუძღვა წინ, მოვიდნენ ქალაქზე, წინ ორი ჩაფარი გამოგზავნა, ერთი მეფეს ერეკლეს-თან და ერთი აბდულაბეგ-თან სამშვილდეს, ორივე თავისთან დაიჭირა და დიდათ ამაყანი სიტყვა შემოეთვალა: მეფე ერეკლემ შეუთვალა: „თუ უარის ბძანება და რაყამი გაქვს ის შემატყობინეო და თუ სიმტკიცით მოხვალ, მეც მზა ვარო:“ არც აბდულაბეგ მოერდო:

მოვიდა, ჩამოხდა გუმის. მინბაშს კაცი გამოეგზავნა, არც იმან შეუშვა ციხეში: იწყინა ალიხან, ჯარი დიდი ჰქონდა, მოუხდენ ქალაქს, ხეთ და ვერის ხეობის სანქონელი სულ წამოიღეს: უბძანა მეფე ერეკლემ ჯარს გასვლა, უოაკა ორბელიანი დიმიტრი ეშიკაღაბაშია: რა მივიდნენ ქალაქით მაშინვე დაწკაპეს ტხენები და რა მოეწიენეს, შიგ დაერივნეს, გაიქცა უიზილბაშის ჯარი, მიუვნენ ხმალ-და-ხმალ, ამოწუვიტეს მრავალი, რომ რისხვა ღუთისა დასცეს: მიუვნენ გაქცეულთა გუმის თავამდის, ვინ მორჩა ტხენები აქ დარჩათ, ეგრევე იარაღები ჰყარეს და ქვეითნი უიარაღონი ალიხანს შემოეყარნენ: გამოუძღვა დიმიტრი ეშიკაღასბაში და შემოვიდა ქალაქში გამარჯვებული, მოართვა თავები ბატონს, იამა დიდად და დაბირდა დიმიტრი ეშიკაღაბაშს წყა-
166 ლობასა ფრიადსა: გასცეს ქალაქის ციხითა, ამზადეს, კიდევ ალიხანს იმავ ღამეს თავს-დასხა დაუპირეს, ალიხან იმავ წამს აიყარა და წავიდა ისევ ქვეითვე სირცხილეული:

წავიდა განჯას და ახლა მოანდომა სასაშას მტრობა, რომელი იჯდა თავრიზს უაენად, მივიდა ალიხან, ამა-ზედა დაიჭირა სასაშა ხელებ-შეკრული სარდალს ამირ ასლანს გაუგზავნა: იმანაც თვალები დასთხარა და ალიშას უაენს გაუგზავნა: ეს ამბავი მოვიდა ქართლში, ქართველთ დიაღ იამათ და განიხარა მეფეე-მ ერეკლემ და დაჭმუნდა აბდულაბეგ, გაუგზავნა კაცი და ფუშქაში სარდალს ამირ ასლანს ხანს, მოვიდა მის-გან წიგნი დიდის იმედისა აბდულაბეგს: შეიქმნა მეფეს ერეკლესა და აბდულაბეგს შუა მტრობა და ომი, ცემა ერთმანერთისა, გასწია ჯარი სამშვილდით ლეკისა და სანარათოშვილოსი, შემოაყენა თოფანის ციხესა, იყო სრული ორი დღე და ვერა აგნეს რა: ამასობაში მოეშველა დიმიტრი ორბელიანი ქალაქიდამ დიდის ჯარით, შემოუტიეს, გაქცეს და სამშვილდემდის ცემით მიყვნენ, ბაბუნა უაენს და სულხან ბატონისშვილს აბდულას-თან იყვნენ, ცდილობდენ მის-გან თავისის მამულის მოხმარებასა. რა-ხან ამათის სამშვილდეს უოფით ორბელიანთ მამულს არა ეშველა რა, თავისი ძმებიც ქალაქს მეფეს ერეკლეს სამსახურში ჰყვანდათ, ბაბუნა და უაენსანც წამოვიდნენ, მოვიდნენ მეფის ერეკლეს სამსახურში, შეო წესლობა ისევ ბირველი:

აესოვნენ ლეკნი, აგრევ საბარათაშვილოს კაცნი და დაუწყეს რბევა ქართლის ქვეყანასა, სულხან-ორბელიან ისევ დმანის დადგა, უწინვე ლეკში უოფილაიო და ბელადები კარგა იცნობდენ, შეურიგდა ლეკთა და ზოგი რამ თავისი ქვეყანა მოარჩინა, ბატონი-შვილმა აბდულაბეგსაც სულხან კარგად მიაჩნია და ეო-გულთა თანა აღრაცხა:

რადგან მტრობა აღარ დაშალეს და ამ ლეკისა-გან ბევრი ალაგიც წახდა, მეფე ირაკლიც 167
გამოვიდა ქალაქიდან, თოფხანა, კაბახანა ყოველივე მინბაშს გამოართო და გამოეშალა სახა-
რათაშვილთან: მოვიდა მეფის თეიმურაზისა ამბავი მშვიდობისა, რომ ადილშახან მიეწია,
რომელი იყო სიძე მისი, მიეცა ხატივი, დიდი იმედი და მამაშვილური, გბოძა ურიცხვი საქონელი,
შეიქნა სიხარული. ამდენი ხანი ყოფილა, რომ ბატონის ამბავი აღარა გაგონილა-იყოთ, შეიქნა
სიხარული ფრიადი ქართველთა შინა:

მიბძანდა მეფე ერეკლე დიდის კარით, შემოადგა სამშვილდეს, იყო სროლა ზარბაზანთა
და უმბარათა დაუცდელად. აგრევე ისროდენ ციხიდამ თოფთა და ზარბაზანთა: მეფე ერეკლე
იდგა კრწანის ქვემორე და კართა ეთველ-მხარეთ სადრი ჰქონდათ და ეგრე იბრძოდენ, იყო რამ-
თენიმე დღე ბრძოლა (იყო) და მერე იგულს-მოდგინეს მუოფთა ციხისათა და შეიქნა ერთმანერთში
ლაშარაკი, მოითხოვა აბდულა-ბეგმა ბატონის-შვილმა დიდრონი კაცნი. შევიდა სალთ-ხუცესი
კახისა გრიგოლ, თუშთ მოურავი კაიშერ და ელისეთ მოურავი დავით, ალავერკეს და ეს ჰირი
დადვეს: „მანამდისინ მეფე თეიმურაზ ერანის ქვეყნიდამ მობძანდებოდესო ჩვენ ორნივ მუნ-
დრობით ვიყვნეთო:“ რაც სამშვილდეს ციხეში ლეკის კარი ჰყვანდათ, მეფეს ერეკლეს რომ
ლეკის კარი ახლდა, ამისმა ბელადებმა ლაშარაკი დაუწუეს და სულ გამოიყვანეს და მეფეს ერე-
კლეს შემოეყარნენ, ისევე ინებეს მშვიდობა და შერიგდენ თითო ჰირობის წიგნი ერთმანერთს
მისცეს და მოშალეს ბრძოლა: შეიქნა ერთმანერთში მშვიდობა, კარის კაცი ციხეში შევიდის და
ციხის კაცი კარში გამოვიდის, აიყარა მეფე ერეკლე, ჩაბძანდა ქალაქს, ბატონიშვილი აბდულა-
ბეგ დარჩა ისევ ციხესა სამშვილდისასა:

გამოვიდა კარი კარიდამ, მოუხდენ ღამითვე, დესხნენ სონღალუხს, მრავალი ცხვარი და
ზრახა წაასხეს: გამოუდგა დამიტრი ეშიკაღასბაში მცირის კაცით, მოეწია უარაიაზე, გაჰქცივა 168
ლეკი, გაურეკინა საქონელი და შემოვიდა გამარჯვებული ქალაქსა თბილისისასა: მიუხდა ლეკის
კარი ბოლნისის ხეობას, მიაშველეს უფლან ორბელიანი ქალაქიდამ, მივიდა, შეება გულ-სრულად,
გააქცივეს ლეკი, დახოცეს. მაგრამ დიდათ რომ შიგ დაერივნენ, ფიცხელი ომი რომ შეიქნა,
ჰკრეს უფლანს თოფი და გამობრუნდნენ: მაშინვე წამოიყვანეს დაწუელებული, მოკვდა უფლან
ბოლნისს: მეორეს დღეს მოუვიდა მეფეს ერეკლეს სპასალარის ამირ ასლან ხანიდამ ცხენი შე-
კაზმული და ხალათი მძიმე, აგრევე ქართველთა და კახთა დარბაისელთა-თვის ოქდა-ათი ხალათი
ბძანებითა ალი-შაჰ ყაენისათა: შეიქნა სიხარული ფრიადი, ამით რომ ალი-შას ყაენობასაც გული
დაჯერეს და მეფის თეიმურაზის წიგნი და კაი ამბავი, რომ მოუვიდათ ამით კიდეც უფრო შეე-
ქნათ სიხარული:

გამოვიდა ბელადები ლეკისა ათასის კაცით, შემოიარეს ქართლი, მოვიდნენ, აიღეს საკირის-
ციხე, გარდმოვიდნენ, შემოადგნენ, ატენის ბოლოს ციხე იყო, აიღეს ისიც, წამოიღეს ორისავე

*

ცოხის საქონელი და ტყვე უთვალავი, გარდმოვიდნენ სპბარათაშვილოში, მიაგება კაცი აბდულა-
ბეგ ბატონიშვილმა, შეირიგა ეს ლეკის ჯარი და დაუუნა ციხეს გარეთ კრწანის:

მოვიდა აღილაშჰ უკუნისა-გან ჩაფარი, ებოძა მეფის ერეკლესა-თვის სალათი მძიმე და რა-
უამი დიდის წუალობისა: „რადგან მეფე თეიმურაზ ჩვენს სამსახურში არისო, ქართლსა და კა-
169 ხეთს ორსავ კარგა მოუარეო:“ აგრევე მეფის თეიმურაზის წიგნი და მშვიდობიანი ამბავი მოვიდა,
შეიქნა დიდი სიხარული და განცხრომა, რომ უკეთესი აღარ ეგებოდა, შესწირეს ქართველთა
მადლობა ღმერთსა: ებოძა იქიდამ მეფეს თეიმურაზს ორბელიანისა-თვის მდივანბეგობა ქარ-
თლისა, მეფე-მ ერეკლემაც ბრძანებისაებრ მამისა და აღხარისხეს დალიჩსა სპბრძნოსა და მისცეს
სასწორი სიმართლისა, ვითარც იოანე სათვილოსოფოსოთა წესითა აღჭურვილ-იყო და კიბეთა
ბრძნობისათა აღმხდარ-ხუო და ქართლშიაც უბრძნე და უმცოდნე არა-ვინ იპოვებოდა, დაუმტკი-
ცეს ესე სპბრძნო ხარისხი და სპზომისა-ებრივ არა დაცდებდა მეცნიერად ყოველთა მიგებებასა
სამართლისასა:

უგუდგა სპპასალარი ამირ-ასლანს ალი-შაჰს და ამასაც მოინდომა ადრი-ბეყანის ქვეყანაში
ყანობა: დაიწირა ქვეყნები, უკრიც ამ ქვეყნებს დაშორებულ-იყო და ქვეით წასულ-იყო, დაუწუო
სპპასალარმა აქა იქ ცემა:

აბდულა-ბეგ ბატონიშვილმა გაუგზავნა თეშქაში სპპასალარს, აღაჯან უზბაშის ხელით და
სთხოვა ჯარი და მოხმარება: გამოებრუნებინა აღაჯან და მოეწერა იმედი და დაპირებოდა მო-
ხმარებასა: გაუსიეს თანა უზბაში, დაიხვედრეს ლორეს, წინ მოკლეს აღაჯან უზბაში, სხვანი
სულ დაიწირეს, ორი სპპასალარის კაცი იყო და სხვა აბდულა-ბეგ ბატონიშვილისა, მოასწეს
ქალაქს, მოართვეს მეფეს ერეკლეს: უყო წუალობა თრიადი თანა უზბაშს და სპპასალარის კაცებს
170 არა აწონა, პატივიც მისცა და სხვანი შეირობილ-ჰყვნა, ზოგთა თვალნი დასთხარა: ამა-ზე ისევ
ამაშალნენ, სპბარათაშვილოს კაცებმა ქალაქის პირს სოფლებს ცემა დაუწეს, ქალაქიდამ ჯარი
გავიდის და სპბარათაშვილოს ჭსტემდენ და აოხრებდენ ყოველ-თვის:

მაჭმად, სულთანი ლორისა, რომელი იყო სამშვილდეს, მოუვიდა რაყამი, მიეცათ განჯის
ხანოსა, წავიდა სამშვილდიდამ და ჩავიდა განჯას, არ ინება სპპასალარმა ალიშასა-გან მიცემა:
დაიღ მრავალი ტყვე ჭყვანდა ლეკებს სამშვილდის ციხეშია და გაიყო ჯარი, ზოგმა ტყვე წაა-
სხეს დაღისტანში და სხვა ჯარები აქაც დარჩა და არბეკდენ შუდამ სომხითს და აგრეც დმანისის
ხეობასს და მიქონდათ სამშვილდეს:

გამოეგზავნა სპპასალარს კაცი და ხალათი მეფის ერეკლესა-თვის და ეცნობინა ხერხით
ნდომა და სიყვარული:

ებოძა მეფე-მ კახეთისა-მან და გამგებელმა ქართლისა-მან, სათნოებისა სატუძველ-მან, ძე-მან
ცხებულის მეფისა-მან, მეფე-მ ერეკლე-მ ორბელიანს დიმიტრი ეშიკაღასბაშს ელიადასობა სრულიად

ქართლისა, ელის სჯილდოთ, ვითაც ალიხანის ჯარ-ზე დიდად გაიმარჯვა დიმიტრიამ და მერე ლეკ-ზე მხნედ გაისარჯა და გაქცივა, ნაშოვარი დაგდებისა, ვითა წუალობას ემართლებოდა და ეგრევე აღუსრულა და დაუმტკიცა წუალობა ესე:

აჭუარეს უაზახის სულთანი მუსაბეგ და ქალაქში დაყუენეს, აგრევე ქეთხუდები ბაიდრისა და უაზახ-ბორჩალუსი შემოკრიბეს ქალაქს:

უბოძა მეფეთ-მეფემ ერეკლე-მ ქალაქის მურაობა მუხრანის ბატონს, სალთ-ხუცეს კოსტანტინეს: დახვდა ღეკთა მოურავი ქისიყისა თამაზ, გაემარჯვა დიდათ:

ალი-შაჰ უანი მაზანდარას წასულ-იყო, მეფე თეიმურაზც თან-ახლდა, ადრიბეჟანის ქვეყნებს დაშორდენ: მოიცა ძალი სპასალარმა ამირ ასლან-ხან, ჯარი დიდი შეიყარა, ადრიბეჟანის ქვეყნები 171
სულ მიუდგა. მაგრამ ქართლი და კახეთი არ მიუდგა, ამის-თვის რომ ეს არც ხელმწიფე იყო და რასაც იქმოდა თავისის ძალითა, მერე რომელიც ერანის ხელმწიფე იყო მეფე თეიმურაზ იმას ახლდა: ამით ეს სპასალარი ქართლსა და კახეთს ემუქარებოდა, მტრობაც უნდოდა. მაგრამ ვერ იჩუნდა, ბევრ-ჯერ ენახათ ქართველთ ხმალი: გაგზავნა მეფე-მ ერეკლე-მ სპასალარ-თან დემეტრე მდივანი სატნობელად ამბისად: ჩავიდა მდივანი შამახიას, შეეყარა სპასალარს, დიდი პატივი მისცა და იამა, ამით რომე ამათის გალაპარაკების იმედი არ ჭქონდა: აბდულა-ბეგს ბატონიშვილსაც საამ ბარათა-შვილი და გლახა ციცი-შვილი გაეგზავნა, ესენიც იქ წავიდნენ: გამოისტუმრა მდივანი, ხალათი მიეცა და მეფის ერეკლესა-თვის კაი თავ-ზიანი წიგნი მოეწერა და უაზახ ბორჩალუს და ქალაქის ქეთხუდები დაებარებინა. ხაამ და გლახა გამოესტუმრებინა და აბდულა-ბეგ ბატონი-შვილი დაებარებინა, ქორონიკონს ულე:

კახეთისა დედოფალი ანნა მარტუოფს წაიუანეს, იქ დაწვა, შვა ასული შვენიერი თამარ: მოვიდა მდივანი დემეტრე, ეს ამბავი მოუტანა მეფეს ერეკლეს. მაგრამ ქეთხუდები ვერ გაუგზავნა, იცოდენ რომ უველას ხერხით ეკიდებოდა, თორემ რადგან მეფე თეიმურაზ უანე-თან ეგულებოდა და ეს უანის უკუმდგარი იყო, ქართლისა და კახეთის კაცს როდის დაინდობდა, მის-თვის არც ესენი მიენდვნენ: წავიდა აბდულა-ბეგ ბატონი-შვილი სპასალარ-თან, ჩაიარა უაზახში, უკუდგა უაზახი მეფეს ერეკლეს, გაუვა თალი-ბეგ უაზახის ქეთხუდებით, ჩავიდნენ, მოსცა ქართლისა და კახეთის ბატონობა და ჯარად რვა ათასი მეომარი კაცი თან-გამოატანა:

მოვიდა ეს ამბავი ქალაქში, შეიქნა მზადება ომისა, აყარეს ანნა დედოფალი მარტუოფიდამ, მიი- 172
უვანეს ბოჭორმის ციხეში, ქართველთ დიდრონის კაცების ბარგიც იქ მოვიდა: თუ გაუჭირდებოდათ ტოლ-შვილით იქ მოვიდოდნენ, ქალაქის ციხის მინბაში მეფეს ერეკლეს აღარ მოესდო, დაჯდა ციხეში და აღარ ჩამოვიდა ქალაქში: მოვიდა აბდულა-ბეგ ბატონი-შვილი ამ უიზილბაშის ჯარით, ჩამოხდა გოდა-ზე: ამ ჯარის თავი ქაზემ-ხან იყო, რომ შაჰნადირ უანის მახლობელი უმა უოფილ-იყო და თვალებიც იმ უანეს დაეთხარა და ახლა იმ უანის სიკვდილს უკან სპასალარ-თან მოსულ-იყო და დიდი პატივი მიეცა და ახლაც სარდლათ აქეთ გამოელაშქრებინა, აბდულა-ბეგ ბატონი-შვილისა-

თვის გამოგტანებინა, არცა ომი დაჰირდა-ჰირი ეგონათ: გამოუგზავნეს ერეკლეს მეფესა კახეთისასა და გამგებელსა ქართლისასა, „ქალაქი დაგვიცალეო.“ და ქართველნიც დაებარებინა კოდა-ზე და ეგრევე მინბაში ციხისა: რა მოისმინა მეფე-მ ერეკლე-მ ამბავი ესე ბძანა: „სასამდის სული მიდგას ჩემ-გან ქედმა გასვლა არ იქნებაო:“ აგრევე ქართველთა უოველთა შეუთვალეს: „ჩვენი და შენი ბატონ-უმობა არ იქნებაო:“ არც მინბაში მიენდო: ეს აბდულა-ბეგ ბატონის-შვილმა დიდად იწყინა, აიარნენ დილას ადრე, ღამარაბის წინა-დღე ჰარასკევი იყო და ამოვიდა ეს ჯარი მთლივ შინდისის წვერ-ზე, იქვე კოდა-ზე შემოერტყა ძმა თვისი უსეინ-ბეგ, რომელი ჭსტევდა ბირთვისის ციხესა სპარსთ-სშვილოს ჯარით. აგრევე სულხან ორბელიანი შემოეყარა, მოვიდნენ
173 ქალაქ-ზე, წან სპარსთ-სშვილო მოიმძღვრეს: შეიქნა ქალაქში მზადება ომისა, შეყარა სამღთო დასნი უოველნი ანტონი პატრიარქ-მან, კეთილ-სინოებისა სიფუძველ-მან და ეკლესიანი ქალაქისანი უოველნი ჰრაკლიითა და ტრემღთა დინებით მოიღოტნა. ამისა შემდგომად აკურთხა მეფე ერეკლე ჯარი-თურთ და გაბძანდა ქალაქით ომად: უბძანეს რევაზს ორბელიანს და ქისიყის ჯარს შეწინავედ მისვლა სპარსთ-სშვილოსი, აქ მეფეს ერეკლე-თან იყვნენ. ორბელიანნი სრულიად, სულხანს გარდა, ზურაბის შვილები, იარალის შვილები, სოლოღა შვილები, გაბაანი და თურქის-ტანის შვილები. ესენი შემოიყარა რევაზ სარდალმა, აგრევე ჰპოვა ქისიყის მოურავის შვილმა ქისიყელნი და მოქალაქენიც ამათში იყვნენ, ავიდნენ ესენი თბორის-კენ, მეფე ერეკლეც წაბძანდა წაკისის მხარეს: მოვიდნენ ისინიც ქვეით, სპარსთ-შვილოს ჯარს უსეინ-ბეგ ბატონის-შვილი მოუძღვა, ლეკისა და ავღნის ჯარს (ჯარი) ამათში იყო, ზევით წავიდნენ აბდულა-ბეგ ბატონის-შვილი, თალი-ბეგ და ყაზახის ჯარიც თან-ახლდა და შუაზე ქაზემ-ხან. ამ დიდის ჯარით ამ ციხეს უკან მთა-ზე წამოდგიან. შეიქნა ომი ფიცხელი, რომ თოფის ხმისა-გან ადარა ისმოდა-რა და კომლისა-გან ჯარი ადარა ჩნდა, პირველსავე მოსლვა-ზე გაემარჯვათ რევაზ ორბელიანს და ქისიყელთ გაიქციეს ჯარი: ესე რა ნახეს ჯარის გაბრუნება შეუტიეს ქართველთა და კახთა ერთ-ბამ გაიქცა ეს ჯარი მთლივ, დაუწყეს კოფა, რომ ღუთის რისხვა დასცეს: რა დაშვრა ჯარი
174 ხოტისა-გან მოსდიან შუბი ანუ ხმალი და ხუთი და ექვსი თითო კაცმა უიზილბაში ეგრე იწირის. მიუვნენ იალუჯის ბოლომდის, დარჩათ კარავი მოეენილობა, თუ რამ სხვა:

ასეთი გამარჯვება მოუხდა მეფეს ერეკლეს, არას დროს ქართლში ამისთანა გამარჯვება არ მამხდარ-იყო და რაც (არც) ამ რიგად უიზილბაშს ქართლში დამარცხებოდათ, ხანებს დროშები აქ დარჩათ, წავიდნენ სირცხვილეულნი და განჯამდის ველარ დადგნენ და აბდულა-ბეგ ბატონი-შვილი მიაბძანდა სამშვილდეს, ბარათიანი, ვინა გარდარჩნენ მივიდნენ ბირთვის: მეფე ერეკლე შემობძანდა ქალაქში გამარჯვებული. მიეგებნენ დასნი სამღთონი და ანუ გუნდნი ერთანი და შესხმიდენ ქებასა, დაბძანდა და შეიქნა მოტანა- თავისა და მოღოტვა, აღწერდენ მდივანბეგი, იქნა რიცხვი თავისა ანუ ცოცხლისა ათას შვიდასი, გამოგზავნეს უოველ-გან მახარებელი და ეგრევე ვინც ცოცხალი უიზილბაში მოართვეს, უოველი თვე-თავის ქვეყნებში გაისტუმრა და ამით კიდევ უფრო

განიფინა სმბავი გამარჯვებისა, ან ვინა ბარათა-შვილი ცოცხალი მოართვეს განუტევა მშვიდობით და აჰკიდა ტოროს თვისი, დაჯდა სადიმად, სახა ღხინი და გასცა სახოხვარი:

გაისტუმრის კაცი დიდებული ბოშორმას და დედოფალი ანნა ქალაქს რა მოიყვანეს და უმეტეს დამგვიდრდა მეფეს ერეკლეს ქართლში (1), დაუწყეს ყაზახის ქვეყნებმა ხვეწნა მეფეს ერეკლეს და დანაშვილის ფარვანი მოითხოვეს, მოართვეს მოსართმევი ურიცხვი და შეუნდო, აყარა მათი ქეთხუდები და დაუყენა ქალაქს იმათ-თან, ვინც სულთანი ყაზახისა ქალაქს იყო ტოლ-შვილით. აგრეგე ბორჩალოს და ბაიდრის ქეთხუდები აჰყარეს და ქალაქში დაუყენეს: 175

მოვიდა ყაზახის ქვეყნებში ზუბეიდალა, ბელადი ლეკისა შვიდასის კაცით, წაახდინეს მრავალი ადგილი, წამოიღეს ტყვე ანუ საქონელი და მოვიდნენ, შეურიგდნენ აბდულა-ბეგს ბატონიშვილსა, დაუყენა ციხესა სამშვილდისასა და იქიდამ დაუწყეს ტემა ქვეყანათა ქართლისათა: გაუსივა მეფე-მ ერეკლე-მ ცხრა ათასი კაცი ქართველთა და კახთა, მიუხდენ სამშადილოს, წაახდინეს და მოიტანეს ნაშოვარი ურიცხვი: შეეშინდა ადრიბეყანის ქვეყანას და ყველამ დაუწყეს ხვეწნა და ლაშარაკი მეფეს ერეკლეს, მოვიდა ხიღხიღის ხანი, მოართვა მრავალი და შემორიგდა: წავიდის სამშვილდით ჯარი ლეკისა, მოარბიეის სომხითის ხეობა და მოიტანიან ციხესა სამშვილდისასა. შეწუხდა სომხითის ხეობა, ველარ შეიძლეს დგომა ქვეყანათა თვისთა, აიყარა მელიქი სომხითისა თავისის სახლის კაცით და ყმით, აგრეგე არღუთას შვილები, მთლიე სანაინის ხეობა და ახპატის ხეობა, ჩამოვიდნენ ქალაქსა და ქალაქით წავიდნენ ერთ-ბირ მუხრანში, მისცა ალაგი მუხრანის ბატონმა კოსტანტინე-მ და დაუყენა ქვეყანასა თვისსა: მთელს სომხითში ბოლნისის მეტი და სამწვერის მეტი შენობა აღარსად არ იყო. ორბელიანთ მამულიც ასე დაიტალა, რომ დმანისა და ფიტარეთის მეტი შენობა აღარ-სად იყო:

შემოიყარა ჯარი მეფე-მ ერეკლე-მ და წაბძანდა სანარათას შვილო-ზე, მიბძანდა, ჩამოხდა დაღეთს, გაგზავნა ზურაბ სამზეერლის შვილი და გაბა შვილი ბახუნა ბირთვისის, დაუწყო ლაშარაკი, 176 ენება შემორიგება, ფიცი: „რომ ჩემ-გან არა დაგზიანდეთ-არა, თუ ჩვენს სამსახურში მოხვიდეთო, თუ არა და წაგახდენო:“ ბატონიშვილი უსეინ-ბეგიც ბირთვისის ციხეში იყო, მივიდნენ ესენი და უანბეს დაველრებული ყოველი მეფის ერეკლესი: იმათ მოახსენეს გარდაწყვეტილი. „თუ ბატონი ჩვენი სამშვილდეს ზისო, ჩვენ იმისი ყმანი და მორჩილნი ვართო, თუ ის შერიგდება, ჩვენც თქვენს სამსახურში მოვალთო და თუ ეგ არ შეგრიგდებათ, ჩვენ უმისოდ თქვენთან მოსლვა არ შეგვიძლიაო:“ მოვიდნენ ზურაბ და ბახუნა და ეს სიტყვა მოახსენეს მეფეს ერეკლეს: ბატონიშვილს აბდულა-ბეგს რაც ლეკის ჯარი ჰყვანდა, ციხეს გარეთ სანგრები შეკრეს და იქ დაუყენა, ციხე სამშვილდისა გაამაგრა კარგად და დადგა სამოსრად:

---

(1) დაუმკვიდრდა მეფეს ერეკლეს ქართლი: თუ უმეტეს დამკვიდრდა მეფე ირაკლი ქართლში. დ. ნ.

მეფეს ერეკლეს ოთხი ლეკის ბელადი ახლდა, წავიდნენ დაღეთით ეს ბელადები და სამშვილდის ლეკებს ლაპარაკი დაუწყეს, შემორიგებას ცდილობდენ, მიიტყუეს იმათ და სამშვილდეს გაიყვანეს, დაიჭირა ახდულა-ბეგ ბატონი-შვილმა ეს ბელადები და შეუყარა ხელ-ხუნდი და ეგრე დაუპატიმრა. ერთს ბენდა ბელადი ერქვა, მეფის ერეკლეს ერთ-გული იყო, ის კი მოკლა და სხვები დაჭერილი შეინახა: რა მოისმინა მეფემ ერეკლემ, ეწყინა დიდად. მაგრამ ადარა გაეწყობოდა რა, რა ნებით შერიგება არ მოხდა და არც ციხის (ალება) და არც შემოდგომის რიგით გამოსულ-იყვნენ, შებძანდა თითონ და ჯარი სულ რაც სამშვილდეს გამოდმა, ან დაღეთებისა, სანამ რამ მოსვლა იყო, მკის ყამი მოახლებულ-იყო, ყანა სულ გათიბეს, ვენახები სულ გა-
177 კაფეს და ჰაერნენ დაღეთიდამ და გარდმობძანდა, ჩამოხდა ფარცხის, იქური მოსვლიც ბირთვის ქვეით სულ გათიბეს: ჩამოეგებნენ ბარათიანნი ტბის, შემოებნენ გულ-სრულად, შეიქნა ომი ფიცხელი, დილით-გან შუადღემდის სროლა იყო, ქვეითი ჯარი ბევრი ჰყვანდა მეფეს ერეკლეს, თითონ დაბძანდა ტბის გამოდმა გორაზე, საუდარ-თან და ქვეითობა შეუსივა, გააქცივეს ბარათიანნი და მიუვნენ ციხემდის. ბირთვისის ციხის ომი, ხომ არ იქნებოდა, ჩამოეცალნენ, წაახდინეს, სანამ რამ შენობა იყო, სამის შვილის სასახლე დაწვეს და ბძანა ქალაქსვე წაბძანება მეფემ ერეკლემ: იქ უბოძა ამირინდოს ამილახორობა, დიმიტრის გამოართო: აიყარა ფარცხისიდამ და ჩამობძანდა, ჩამოხდა დურნუკს ბოლოს ალგეთ-ზე, იქ მოუვიდა ჩაფარი ადილშას ყაენისა, რაყამი დიდის წყალობისა, მეფეს ერეკლეს-თან კახეთის ბატონობით და ქართლის ნაიბობით მოეწერათ. აგრევე მეფის თეიმურაზის წიგნები მშვიდობიანი და მრავლის წყალობის მინაჭება ადილ-შაჰსა-გან: შეიქნა დიდი სიხარული, ჩამობძანდა მეფე ერეკლე მაშინვე ქალაქს და შეიქნა ცემა ქოს-სალარეთა და სპილენძ-ჭურთა, სროლა ზარბაზანთა, ამით რომე დიდი ხანი იყო მეფის თეიმურაზის ამბავი არა სმოდათ და მერმე ალიშას წყალობა და ქართლის ბატონობის განახლების რაყამიც მოუვიდათ:

მიუდგა სააბ იბრაიერი ამირ ასლან-ხანს ალიშას ყაენის უფროს ძმას და ყაენს ალიშას უკუ-უდგნენ, შეექნათ ერთმანეთში მტრობა. რადგან მეფე თეიმურაზ ალიშას-თან იყო და არც
178 მეფეს ერეკლეს იმედი ჰქონდათ, იბრეიმ მირზას და ამირ ასლან-ხანს ბატონი-შვილის ახდულა-ბეგისა-თვის წიგნი მოეწერათ: „თუ ქართლს ჩვენ გვიმსახურებ, ქართლს შენი მეტს არა-ვის ვიბატონებთო:“ აგრევე ქალაქის ციხის მინაშაისა-თვის მოეწერათ: „ვინც ჩვენი ერთ-გული ყმა არ იქნებაო ციხეს ნუ მიანდობთო:“ ამ ამბავ-ზე ციხიდამ შეიქნა სროლა ზარბაზანთა, ის შადლუხი იყო, ამა ამბის სიხარული გარდაიხადეს: მეორეს დღეს დაკეტეს კარი ციხელებმა და შეიქნა მტრობა ქართველთა და თათართა, ვინც მაშინ მძევლად ყაზახისა და ბორჩალოს ქეთხუდები ტოლ-შვილით მოაყვანინა მეფემ ერეკლემ ბორჩალუს სულთანი და ბაიდრის სულთანი, ესენიც სულ ციხეში დარჩნენ და ვითაც ქრისტიანობის მტერნი იყვნენ, აგრევე იმათაც გამოიჩინეს. ამათ ცალკე მეტეხის ციხე გაამაგრეს, შეუკრეს ქალაქით სათრები ციხის მეიდან-თან მტკვ-

რიდამ კლდის უბისამდის სულ გაკრეს: ჩამობძანდა მეფე ერეკლე და გაარიგა სოფრის კუნი. ქართველთა და კახთ დარბაისელნი სულ ყოველნი სოფრებში იყვნენ, აგრეგე ჯარი გუნდნი და გუნდნი გაჰფენა: უბძანა წყალობა ყოველთა და განძღიერნა. ერთობით ქართველთ ასეთი ერთ-გულობის სიყვარული დაედგათ მეფის თეიმურაზისა და შეფის ერეკლესი, ასე არას ბაგრატიონისა არ ყოფილ იყვნეს, შეიქნა სროლა ციხით უუნბარა-სარბასანთა, რომ კომლისა-გან ციხე აღარ ჩნდა, ხმისა და ზრიალისა-გან ქალაქი აღარა ჩნდა:

და აქათ ქალაქით იყო სროლა თოფით და იქით ციხით, რომ ყურთა ხმა აღარ ისმოდა: გამოეგზავნა აბდულა-ბეგს ბატონი-შვილს თავისი უფროსი შვილი აღასი და გამოეტანებინა სამოცი კაცი საბარათასშვილოსი, ვინ საბატიოს კაცის შვილი იყო, ვინ ასნაურ შვილი, სახლიდამ ერთი არა-ვინ დაეკლო, შემოვიდნენ ციხეში, დაეყენეს სარიყალში, იყვის სროლა მუდამ დღე-ღამ. სამ- 179
შვილდიდამ მუდამ უგზავნიდა ბურსა და ღვინოს და ან რა აკლდით ციხეში შემოგზავნის მუდმისად და აძლიერებდა ციხესა თბილისისასა ბატონი-შვილი აბდულა-ბეგ: რა შეიტყო მეფე-მ ერეკლე-მ, რომ ციხეში სახდო აკლდათ და საბარათასშვილოდა-მ მოსდიოდათ ყოველ-ღამ უთავის ერთი სარდალი ხუთასს კაცს და გაგზავნის, შეუკრის გზები: ეს რომ აბდულა-ბეგ ბატონი-შვილმა შეიტყო, ორასი ლეკი შეგზავნა ქალაქის ციხეში, მინბოშომა დაეყენა აბანოებში, ზეიდამ რომ სახდო მოასვლელი შეიქნის ეს ლეკი მიეგებიან წინ და შეიტანიან ციხეში: მრავალ-ჯერ დაეკრევიან მეფეს ერეკლეს ჯარ-მას და აკიდებული ბური შეიტანიან ქალაქსა ობილისისასა:

გურიელს თავისი ბიძა შემოქმედელ ეპისკოპოზი გამოეგზავნა, მოერთმევინა ფეშქაში მეფის ერეკლესა-თვის და შემოხვეწოდა ურემ-ზე მოხმარებასა: შესწყმეს ქალაქის მელიქს აღას ღალატი და ციხელების ლაპარაკი, დაიჭირა მეფე-მ ერეკლე-მ, პატიმარ-ჰყო ტოლ-შვილით ავ-ჭალას, წაართვა მელიქობა და ათასი თუმანი ჯარიმა და ანტონი პატრიარქის შუა-მავლობით ისევ განათავისუფლა პატიმრობისა-გან, მელიქობა უბოძა . . . პაპას . . . .

შეიქნა უფიცხე ომი, რომ ზარბაზანი და ყუნბარა ასე მოდიოდის ქალაქ-ზე, რომ ვითა ტეტხლი წვიმსო, მარა ბძანებითა ღვთისათა ვერა-რას ავნებდიან მეოფთა ქალაქისათა: მოუმარ-თეს მეტეხით ზარბაზანი და ესროდიან სასახლესა მეფისას, ხან-და-ხან ციხიდამ სიხარულის შა- 180
დღუხი ჰქვიან. ,,იბრეიმ ხანისა და სპასალარის რაყმი მოგვივიდა-ო, ალიშა გაუფუშებია-ო:'' გზები წახდა, არეულობა შეიქნა ადრიბეყანის ქვეყნებში და აღარც ალიშას ყაენის რაყმი მოუვიდათ მეოფთა ქალაქისათა და ვერც მეფის თეიმურაზის ამბავი შეიტყვეს. მაგრამ არა მოუძღურდა მეფე ერეკლე და უმხნეს და უმხნეს იქცეოდა და გოლიათობის ძალსა გამოიჩენდა: ქართველნი საბარათასშვილოს გარდა, სრულიად თანა-ხლდენ, მთებისა ჯარები და კახნი გაუურეულად, აგრეგე მოქალაქეთა ვისაც თოფის აღება შეეძლოთ ყოველნი სოფრებსა არა დაეკლდენ, დიდნი და მცირენი ერთ-გულად და დაუზარებელიც სამსახურსა არა დაეკლდებოდნენ:

გაგზავნა ბატონმა ამილახვარი ამირონდო და გორიდამ დიდი ზარბაზანი დაიბარა, ეს ზარბაზანი შანდირ ყაენმა მოიტანა ქართლში ერევნიდამ, იტყოდენ: ,,ორი ათასი ათასი ლიტრა არისო.'' მოიტანეს ჰირველ და მეტეხის ციხეს მოუმზადეს, აგრეგე თბორის ციხეს სროლა დაუწყეს: რა ეს ზარბაზანი ნახეს ციხელებმა, მაშინვე შეშინდენ, დიდად აქტევდა, სატა მოხვდის და მისის ხმისაგან ქალაქი ირეოდა, ათი ლიტრა ტყვია მოუნდის და წამალიც მისი შესაფერი: შემდგომად მცირედთა ხანთა მოვიდა ჯანდიერის შვილი ჯანდიერ, მეფის თეიმურაზის მშვიდობიანი ამბავი მოიტანეს, ალიშას ყაენისაგან მრავლის საქონლის მიცემა და ქართლის გაკეთების და გამდიდრების პირობაც მიეცათ მეფის თეიმურაზისათვის: განიხარა ფრიად მეფემ ერეკლემ და ქართველთა უოველთა შეეწნათ ურიცხვი სიხარული: აბძანდა მეფე ერეკლე თბორის სათმრად, სანგარი შეკრეს ქართველთა პირდაპირ და იქიდამ ჩავიდის მებრძოლი, სალამოზედის
181 იყვის სროლა ერთმანერთში და სალამოს ბატონი ისევ ქალაქს ჩამობძანდის და თითო სარდალი დადგის: რა გაჭირდა ადება ციხისა, ბძანა ბატონმა დიდის ზარბაზნის გამოტანა თბორაზე: წამოიღეს სონდალუხს წყალში გამოიტანეს, თელეთაზე შემოატარეს და შინდისის მხრიდამ მოიტანეს თბორაზე, მოუმართეს ციხესა თბორისასა, განუმზადეს კარი იერიშისა, დაუშინეს ეს დიდი ზარბაზანი, მეოთხე რომ ჰკრეს და უკვეს იერიში, მივიდა ქართველთა და კახთ კარი და მთლივ ციხეს გარს შემოხვივნეს, გარს მიწით სავსე თოფრა შემოხვივათ ციხისათვის, რომ სიმაგრე მიეცათ, მცირედნი კაცნი იყვნეს შიგა. მაგრამ არ ავად იყვნეს მუოფნი ციხისანი. არც თოფის სროლა გაუწყვეტიათ და სანამდის ციხეში შიგ არ ჩაუტვივდენ, არც ომისაგან დასწუსარდენ, აიღეს ციხე და ივარაჰყვნეს სპქონელი, შიგა მუოფნი კაცნი ზოგი ტოტხალი მოართვეს მეფეს ერეკლეს და ზოგთა თავი წარკვეთეს: არ ავად იყო იმ დღეს მღებრის შვილი შავერდა, უმა ჰაჰუნა ორბელიანისა. მივიდა გულ-სრულიად და ზედ კოშკ-ზე აიჭრა, მტრის სიახლოვისაგან იარალი რომ ვეღარ ახმარა ციხიდამ ხელდა-ხელ ეჭიდებოდენ, რომ ჯარი სულ ხედვიდა და უქებდენ მამაცობასა, დაწყლულეს ბაირამ და წამოიღეს, ეგრე დაწყლულებული მოართვა ჰაჰუნამ მეფეს ერეკლეს, უბძანა წყალობა და სტა ნუგეში: ამისა შემდგომად დაყენა მუშა ფრიადი, შემოავლო სწრაფად გალავანი თბორის ციხეს და დაყენა ჯარი კახთა, აგრეგე რომელი იყო სანგარი ჯარისა იქაც დაადგმევინა კოშკი მაგარი და შეაყენა კაცნი მისისდონი, თითონ ჩაბძანდა ქალაქს გამარჯვებული და იურვა საქმე ციხისა:

182 წავიდის ქალაქით მარბიელი, მოარბიენ სპბარათისშვილო, მიუხდიან სამშვილდეს და ბირთვისის გარეშემო მოარბიენ და მოიტანიან ქალაქსა თბილისისასა. აგრეგე წამოვიდნენ ჯარი ბარათიანთა ლეკის ჯარით, რომელი იდგა ციხესა სამშვილდისასა მოუხდიან კოჯრის კერძოი და ცხენი დაახვედით ბალახზე გასული ანუ კაცი ჯარისა და მოიტანიან და ციხესა სამშვილდისასა მიიყვანიან:

წავიდა სამშვილდით ბელადი ერთი ლეკისა ტოტას კაცით, შემოიყარა ცხენოსანი ჯარი დილისკანში, მოვიდა, მოუხდა ღამითვე, დაესხა ავ-ჯულას და ქალაქის საქონელი და ნახირის

სოფლებისაც სულ ღილოებ-ზე იდგა, დასხნეს ყველას ერთად და მრავალი საქონელი წაიღეს, აგრევე ტყვე უფრო მცირედი. მაგრამ საქონელი სიმრავლისაგან უფრო ვერ მიუდიოდათ, ეგონათ: ,,ციხეს ადგასან, იმას ვერ გაუშვებენო და არაფის გამოგვიდგება და ეს საქონელი ჩვენ შეგვრჩებაო:“ მაგრამ მეფემ ერეკლემ, გოლიათობისა სიფუძვლემან, არა ისება მათი ეგრე წარსლვა; კარი, ვითა იდგნენ სოფრებსა და ქუსაბანდებსა არ მოშალა არც ერთი და თითონ შცირეს კაცით წაბძანდა, წინ ჩაფარი გაგზავნა, კახნი კაის კარით, ზოგი სავარეკოს, ზოგი მანავის ბოლოს შემოეყარნენ: გამოუდგა და შირაქის ბოლოს მოეწია კართა ღეკისათა, ახსენა დამბადებელი ღმერთი და პირველ თითონ შეუტივა და უბძანა კარსა: ,,ვის უყვარს ღმერთი და ერთ-გული არის ჩემი, გულ სრულიად შეიბასო:“ მისლვასვე ჩამოაგდო კაცი და შეუტივეს, ერთობიო გაიქცნენ ლეკნი, გარიგნენ ქართველნი და კახნი ხმალ-და-ხმალ და ხოცდენ ლეკთა, 183
ვითა კატათა, ამოწყვიტეს, რისხვა ღუთისა დასცეს: ბატონი ერთს ადგილს ჩამოხდა, კარი მაშერალი იყო და მერე ვითაც მოართვეს და გამარჯვება მოულოცეს, თურმე ეს გაქცეული ლეკის კარი, ერთს მომავალს დიდს ლეკის კარს წინ შემოურომდათ, თვისი ამბავი ეუბნათ: ,,დალატად საქონელი წაგვართვეს კახთაო, ტოტანი არიანო:“ მოეტყუებინა ეს ლეკის კარი, მოუძღვნენ ამ დამარცხებულის ლეკის კარის კაცნი დილას, რომ კარ მართლა არ ესათლა, ზოგი ტან გახდილი იყო, ზოგი ილოცვიდა და ზოგთ ეგონათ, ვერა გაიგეს-რა ქართველთა, ეგრე უფიქრად თავს წამოადგნენ: რა შეიტყვეს მაშინვე ბატონი ცხენს შებძანდა, შეუტივა, ვინ ცხენი მოისწრო ერთმანეთის არ მოუცადეს, შეუტივეს, გაქციეს, გაერიენენ შიგა, დაყარის ცხენისაგან ლეკნი და ვინა გარდარჩათ ისიც ქვეითი წავიდნენ, რომ ცხენები დაყრეს და ეგრე ტყეში შეცვივდნენ: ეგეთი ომი გარდაიხადა იმ დღეს მეფემ ერეკლემ, რომ პირველი ომი ლაღობად ჩაიგდებოდა, მოართვეს თავი მრავალი და ცხენსა და იარაღს რიცხვი არ ჰქონდა, რაც საქონელი იყო ისევ ბატრონებს უბოძა და ეგრე გამარჯვებული წაბძანდა ქალაქსა თბილისისასა, ჯერ ქალაქში არ შემობძანებულა იყო. ბატონი-შვილი სოლომონ დამარცხდა ივლის ი: გამარჯვებისათვის დიდი სიხარული იყო. მაგრამ ზედ ეს სიმწუხარეც დაერთვათ, შეიქნა დიდი წუხილი, მიიღეს სიონში: შეწუხდენ მე- 184
ტეხში მუოფნი ციხოვანნი და მიაგებეს წინ კაცი ბატონს მარტყოფს, შეეხვეწნეს და შესდობის თხოვეს: ,,კაცი გვიბოძე, ციხეს მოგართომთო:“ გამოგზავნა მაშინვე სულხან ქშიგალასობაში და ჯიმჯერ თუშთ-მოურავი, რომელსა ებარა არაგვის ერისთვის მაშული, იმის-თვისაც ებძანა მეტეხის ციხე-ზე მისვლა, მარტყოფის და საგარეჯოს კარი გარს-ადგა: მოვიდა სულხან ქშიგალასობაში და ჯიმჯერ ქალაქიდამ, გავიდა საერისთოს კარით, მონასტერ-თან ნავები იყო მრავალი და კარი მას ზედა დადიოდა, თორემ ხიდი ხომ აღარ ეჭირათ, მიადგნენ ღამითვე, გაეღეს ქვეითი კარი და შევიდნენ კარი კახთა, მიადგნეს გალავნის ძირს, რა ისათლა და შევიდნენ მეტეხის ციხეში: რა ეს შეიტყვეს, ქართველთა აღარ იყოვნეს და მიადგნენ დაბლა ციხესა, მოიტანეს კიბები მოქალაქეთა, მიიდგეს და შეიქნა დენა გალავან-ზე. ამათი მიმძღოლი და თავი

მუხრანი ბატონი კოსტანტინე იყო და ორბელიანი, მდივან-ბეგი იოანე და შაჰუნა თავისის მსახურ-ამხანაგი, გარდუცვივდნენ ციხეში და მოაკვნენ, შიგნიდამ ციხის კარსა ჰირთამდის მიწით აევსოთ, დააყენეს მუშა და კარის გაღებას ეცადნენ: მოსქლა ქალაქი და ან ვინც ქართველნი იყვნენ ქალაქში, ზოგმა ახლა შეიტუეს, აგრე მალე ციხის აღების იმედი არა ჰქონდათ და მოვიდნენ, კარიც გაიღეს და სულ ციხე ჯარით აივსო. გაიტქნეს ციხეები და სულ სარიყალაში აკრბნენ, დარჩათ გამარჯვება და ციხის აღება ქართველთა, შეიქნა ზევით ციხიდამ სროლა თოფთა და ზარბაზანთა, რომ ყურთა ხმა აღარ იყო, კვლი ბევრი მოკლეს. მაგრამ, რა ნახე (1) ნაშოვარი ციხეში სახეს და იშოვეს ქართველთა, აღარა ისაღვლეს რა, შეიქნა მაღლა
185 ციხე ყალაბანდი, განჯის კარი და აბანოების კარიც ქართველთა დაიჭირეს:

ამა ამბავთა შინა მოახძანდა მეფე ერეკლე, მიეგებნენ ქართველნი და კახნი, მიულოცეს გამარჯვება, უამბეს წყალობა და უბძანა: ,,თუ ჩვენ გამარჯვებულნი მოვედიოთ, არც ავად თქვენ დაგვხვდითო:“ მერე მოახძანდა სასახლეში, გაუმყარვნეს ბატონი შვილი სოლომან და შეიქნა წუხილი უზომო:

ამისა შემდგომად მოვიდა ჯარი ლეკისა, სულ ცხენოსანი, შეიარეს მუხრანი, წახდინეს სამოსახვარონი, მრავალი წაიღეს და ერთი კოშკი ამოსახვარისა აიღეს, ქარქაშები იდგნენ შიგა, აიკლეს ამოსახვარის სალთხუცესი ქარქაშ, მოკლეს, წაიღეს ეს საშოვრები და მიადგნენ ბაშაძის ქვაშხეთის ციხესა, აიღეს ისიც და წამოიღეს უთვალავი ტყვე ასუ სპქონელი ურიცხვი, და მოვიდნენ ციხესა სამშვილდისასა: მისცა ხალათები ბელადებს ბატონი-შვილმა ახდულა-ბეგ. და დააყენა სამშვილდეს, უგზავნიდა შემოსვრვით კვლსა მინბაშსა და თავის შვილს და ეგრევე ბარათიანთ აძლიერებდა. მაგრამ რა ეს ციხები აიღეს, დიდად შეშინდნენ მყოფნი ციხისანი, ციხე ტოტა იყო და სული მრავალი, ზავხულის ჟამი იყო ივლისი და სულმა დიდათ შეაწუხათ, სასმრდოც მოაკლდისთ, დაუწყეს ლაპარაკი და ხვეწნა მეფეს ერეკლეს: ,,თუ დანაშაულს გვპატიებთ და არ დაგვხოცთ ციხეს დაგანებებთო:“ ერთი ამას უფრო შეაწუხათ, თაბორიდამ რომ დიდი ზარბაზანი მოუმაროს, შიგ ჩამოესროდათ და დიაღ ბევრს ახდენდა და აოხრებდა: ვითა ხელმწიფობის წესია, შემცოდე კვლი რომ შენდობას მოითხოვს მიუტევებენ. ამანც ეგრე მოწუალების კარი განაღო და მიუტევა ვინც ციხეში იყვნენ უველას ერთად ცთომა თვისი, დიდი
186 მოწუალება იხმარა, თორემ ციხის თათრებს ეს რაგორ შეენდობოდა, სიონს მოასტერს ზარბაზანს ესროდენ და მეფის სასჯდომი სასახლე უუნბარით ავსეს და ზარბაზნითა დაამტვრიეს, უუნბარით ერთი ქვის სროლა შემოიღეს, რომ ქალაქი სულ ქვით ავსეს, ასეთს ქვას ისროდნენ

(1) ნახე აქ სხვათა არ არის. ე. ნ.

რომ იყო ლიტრა, მოვიდოდა: ეს უფელა ჰპატივა და თავისის სასონლით გაშვება ბძანა, რომ არც საქონელი წაართვა, ეს უფრო დიდი მოწყალება იყო, გაგზავნა ქისიის მოურავი თამაზ და ეშიკაღაბაში სულხან, შეფიცეს: „რომ არ დაგიშავდეთ რაო:“ გამოვიდნენ სულ ერთ-ბერ და მოუძღვნეს, წამოვიდნენ ბატონ-თან. აბდულა-ბეგის შვილი აღსი, ვინც ბარათიანი ახლდენ, იმათით მინბოში ოვისის თაბუნის კაცით, ციხელები სულ და ყაზი მათი, სჯულის თავნი არიან, მოვიდნენ, თავი დაუგრეს მეფეს ერეკლეს, სიტყვა უბძანა მიტევებისა, დაჯერეს გული მათცა და უბძანა დაყენება და სადგომების მიცემა და უბოძა ულუფა, ეოველთა და დაყენა ქალაქში, გამოზიდეს ციხელებმა ბარგი ‘ციხიდან და მოასხეს ტოლ-შვილი, დატაეეს ციხე: აბძანდა მეფე ერეკლე ციხეში, ნახა ჯაბახანა, ეოველი დაწერა სრულიად და დაყენა სარიყალაში მერაბ ესდრონიკას შვილი სამოტის კახის კაცით. დაბლა ციხის სახლები უბოძა თავადთა ეოველთა და მეტეხის ციხეში დაყენა აღადელ ჩერქეზის შვილი კახის კაცითა:

რა ეს ამბავი შეიტყვეს, ადრიბეკანის ქვეყნების კაცთა შეშინდნენ დიდად და მაშინვე გა- 187
მოუგზავნა განჯის ხანსა და ერეკლის ხანს ფეშქაში მეფის ერეკლესა-თვის, აგრეთვე განჯისელბის, რომელი იყო ისიც ერთი ჯარის ჰატრონი დაღისტნის მხარეს და ჰატივს სდებდენ ეოველნი: ამა ამბავში მოუვიდა ხალათი მეფეს ერეკლეს აღიშა ყაენისა-გან, შეიქნა სიხარული დიდი და შადლუხი, სრულა ზარბაზანთა, ებოძა მეფის თეიმურაზისა-თვის ყაენს აღიშას ურიცხვი ოქრო- და ვეცხლი და ეოველივე ხელმწიფური შესაფერი საქონელი, აგრეთ ორბელიანს სარდლის ქაი- ხოსროსა-თვის ხუთასი თუმანი და ტანი შეკაზმული, დანა მურასა ძვირ-ფასისა და ხალათი შძიმე, აგრეთვე ვინ ქართველნი, ანუ კახნი დარბაისელნი ახლდენ, საქონლით აღევსო: მეფის წი- გნი და ეს ამბავიც, რომ მოვიდა უფროსად განახარეს, მეფის მშვიდობიანი ამბავი და მრავლის შოვნა დიდად იამათ. მაგრამ სარდალი ქაიხოსრო (არ) ავად გამხდარ-იყო, გამოესტუმრებინა ბა- ტონს მრავლის საქონლით. მაგრამ აღქანთან რომ მოსულ-იყო, იქ დამარცხებულ-იყო, თარხანი ლუარსაბ, ჰაატა მოლარეთ-ხუცესი და ზურაბ მეიარიც მიცვლილ-იყვნენ: ბატონს დარჩომოდა ქაიხოსრო მარტოობის მოურავი და მილახვარი რევაზ: ამა ამბავ-ზე მეფე ერეკლე შეწუხდა, ამისა-თვის რომ მეფე თეიმურაზც შეწუხებულ-იყო, თორემ სხვა რიგად სიმდიდრე და ხელმწიფის წყალობა არ აკლდა, ყაენი გამოსტუმრებასაც დაჭირებოდა მეფეს და ქართველთა და კახთა გა- მდიდრებას და მრავლის მოტანას:

აეშალა ცხადად ყაენ აღიშას თავისი ძმა იბრეიმ მირზა, სარდალი ადრიბეკანისა ამირას- ლან-ხან, მიგიდნენ ერთმანერთ-ზე, ორსავ დიდი ჯარი ჰყვანდათ. მაგრამ ვითაც მუხანათნი არიან 188
ერანელნი, ამ უმცროსის ძმის-კენ უფრო მოიწიეს, შეიბნენ, გაემარჯვა ყაენ-ზე იბრეიმ მირ- ზას და ადრიბეკანის სარდალს, ამოუწყვიტეს აღიშას ყაენსა, წაართვეს ხაზინა და თითონ დაი- ჭირა და თვალები დასთხარა: დიახ დიდი ხაზინა სადმე ჰქონდა, სალირშა რომ მოჰკლეს, იმისი

დარჩომოდა, ავსო იბრეიმ მირზამ თავისი ჯარი საქონლით და უმეტესი ჯარები შეიმატა: ახლა თითონ განემზადა უკანად. მეფე თეიმურაზ თავისის ტოტას კაცით განშორებოდა ამ ჯარს და წასულ-იყვნენ მაზანდარისა-კენ, მრავალი ჭირი გარდახვადათ, თუ რამ საქონელი ან სიმდიდრე ჰქონდათ სულ ასე დაკარგოდათ, რომ თითოს ტხენისა და თითოს ხელის იარადის მეტი არა შერჩომოდათ რა: მრავლის ცდითა და სასჯელით მაზანდარის ქვეყანაში მისულ-იყვნენ, იქ ამილახორი გივი დახვედროდა და მოგებებოდა, ვითც მართებდა ეგრე განეხარა და მრავლის მისართმევათ და ლხინ-თრიადობით განესვენა მეფისა-თვის, ცდილ-იყო სამსახურსა მოკუნურსა და არა რა კლებულ-ექმნა, რაცა ძალი სდებოდა: ესე ამილახორი გივი იყო, რომელ ქართლსა შინა სახიანოდ ქმნილ-იყო და სახელოვნად ხსენებით, რომელსა უოველთა ქართლისა მეჯტრონეთა-გან მარად პატივ-ცემულ ქმნილ იყო და როდეს ეიზილბაშთა განუდგა და მეფეს თეიმურაზს უბძანა მრავლის ჯარის წარმოვლენითა, გამოიყვანეს სურამის ციხიდამ თვიცითა მტკიცითა და წარავლინეს წინაშე შაჰნადირ უკანისათა: რად-გან მეფეს თეიმურაზს თვიცი მიეცა, ვერც უკანმა მოკლა და რად-გან სახელოვანი კაცი იყო, არც ამდენს ენდო რომ კიდევ ქართლში გამოეგზავნა,
189 ხორასანს დაუპატიმრა: შაჰ-ნადირ რომ თავისმა ძმის-წულმა ადილშა-მ მოკლა და თითონ უკანად დაჯდა ეს მილხვარი გივი იმან გამოიყვანა, მრავალი უბოძა და რად-გან შემძლებელი კაცი იყო უფლარდასობაც მისცა და მაზანდარას ერთის ციხის ქალაქის გაკეთებაც უბძანა: ეს ციხე გაეკეთებინა. ადილ-შაჰ უკანიც თავის ძმას წაეხდინა და მეფე თეიმურაზც იმ დროს მიებძანდა, დიდათ ეცადა თავისის ხელმწიფის დახდომას და ვითა ერთი მცირე მონა, ეგრე მოქცეოდა. მრავალიც მოერთმევინა: ამა ამბავსა შინა იბრეიმ მირზას მოეკითხა ქართლის ვალი: „მეფე თეიმურაზ ჩემს ძმას-თან იყო, რა იქნა, სადა ჩემს სანბრძანებელში იყოს მოიხოვნეთო:„ მისულ იყო მაზანდარას ეს ბძანება და წაეუვანათ დიდის პატივით და ხელმწიფურის რიგით. რა რომ ენახა იბრეიმ მირზას დიდი პატივი ეცა და მრავალი ებოძა და თავისის დიდების საკადრად დაედგინებინა:

ამისა შემდგომად სარდალი ამირ ასლან ხან უკუდგა, გაუსივა ჯარი, ეძლივათ მისა-თვისაც და მოერთმევინათ იბრეიმ მირზისა-თვის დაშურიალი. დასთხარა თვალები და აიკლო სრულიად: ამა ამბავში ებოძა მეფის ერეკლესა-თვის ხალათი შიმშე და რაყამი წუალობისა: „რად-გან მამა შენი მეფე თეიმურაზ ჩვენს სამსახურში არის, შენ ქართლსა და კახეთს კარგად მოუარეო:“ დიდათ განიხარა მეფე-მ ერეკლე-მ ხელმწიფის წუალობა და უფროსად მეფის მშვიდობიანი ამბავი და ამ მირზას-თან მოსვლა და იმის-გან შეტკბობა, რომ რად-გან ერანის ჯარს სმალი დაჰკრა ეშინოდათ და ახლა ამით გული დაუკერეს, რომ თუ გასწყრომოდა, არც მეფეს თეიმურაზს პატივს მისცემდა და არც აქ ხალათს გამოუგზავნიდა: ამისდა სასიხარულოდ გაგზავნა ჩათვრი მრავლისა მიეცემოთ მეფე-მ ერეკლე-მ და უუო არზი ერთ-გულობისა, დაიდო სამსახური თავსა
190 რომ რამ-წამს ხვედა ჩათვრი, მაშინვე გამოუგზავნა, კიდევ მეორედ მურასა დანა და ხალათი

მოუვიდა და წუალობისა და ერთ-გულობის რაყამი: აგრევე პატრიაქსა ანტონის მოუვიდა ხალთი და რაყამი წუალობისა, თანვე აბდულა-ბეგს ბატონი-შვილს მოუვიდა ხალთი და რაყამი დაბარებისა: წავიდა მაშინვე სამშვილდიდა-მ და დაგდო თვისად ნაიბად ძმა თვისი უსეინ-ბეგ: მაშინ იბრეიმ მირზა მოსულ-იყო თავრიზს, დაჭდა უაესად და დაირქო შაჰ-სულთან იბრეიმ: მოვიდა ბძანება, დაებარებინა კახის ბატონის-შვილი ასან მირზა და ქართლისა და კახეთის თავადი და უფროსი კაცნი: გაისტუმრა მეფე-მ ერეკლე-მ ბატონი-შვილი ასან მირზა ხელმწიფურის რიგით და თან-ახლო ქართველნი და კახნი სახლისა-გან ერთი თავადი: ამილახორს, რომელსა ერქვა შაჰ-ყული-ხან და უფლარაყასი უაესისა, გამოეგზავნა ქართლში ოქრო და ვეცხლი მრავალი თვისისა მსახურ ახსნურ-შვილთა-თვის და ესენიც სულ და თვისი ძმის-წულიც დავით; დაებარებინა თავრიზს: გაიგეთს იარალი ყოველთა ოქროსი და წავიდნენ თავრიზს: დიდათ მოსწონებოდა ბატონი-შვილი ასან მირზა და ერთობით ქართველთა და კახთა-თვის ორი ათასი თუმანი თეთრ და ასი ხელი ხალთი მოეცათ, დაეყენებინათ ულუფით: აგრევე ბატონის შვილის აბდულა-ბეგისა-თვის ხალთი და ინამი უბოძა, ან ვის ბარათიანი ჩაუოლოდეს უველასა-თვის ცალ-ცალკე ეწუალობათ. მოუვიდა კიდევ მეფეს ერეკლეს შაჰ-სულთან იბრეიმისა-გან ხალთი. სალთხუტესი გრიგოლ გაგზავნა ჩაფრად თავრიზს, ჩავიდა, დიდი პატივი მიეცა ხელმწიფეს და ალთი, დანა ოქროსი, თეთრი ინამად ებოძა და მოვიდა ქალაქს, მოუტანა მეფეს ერეკლეს რაყამი დიდის 191
წუალობისა და მეფის თეიმურაზის წიგნები და მშვიდობიანი ამბავი, ხოჯა გამოეგზავნა და ტუფეები ეთხოვნა: ამა-ზე დიდათ წუხდა ბატონი, გარეგა ესარებოდა, მაგრამ დიდათ ეფიქრებოდათ, მტერი ბევრი ჰყვანდათ და აბეზღებდენ, მერე მეფე თეიმურაზც იქ ეგულებოდათ და ეს აჭმუნვებდა, თორემ მეფე იყო მორწმუნე და პატრიაქი იკადა ზენათ ტრფიალი, ქართლდა-მ ტუფის გასლვა როგორ იქნებოდა: გაგზავნეს ჩაფრად რამაზ ყორჩიბაშის შვილი და სოლომონ მორდალი: რა ჩავიდნენ, ნახეს უაესი, ამათ უბოძა ხალთი და ოქროს დანები და ინამად თეთრი, მოვიდნენ ისევ მალე და მოართვეს რაყამი და ტუფეების დაბარება მალობით:

რეგაზ მილახორი მოვიდა, რომელი ახლდა მეფეს თეიმურაზს და მოიტანა ბატონისა კაი ამბები და მობძანების იმედი და კიდევ ხალთი მოუვიდა მეფეს ერეკლეს: გამოეგზავნა თაღი-ხან სარდალი უაესს, მოვიდა ბარდას, გამოეგზავნა ჩაფარი და დაებარებინა ქართლისა და კახეთის უფროსნი კაცნი: გაგზავნა მეფე-მ ერეკლე-მ სომხითის მელიქი ბაადურ და ესენი კი აღარ გაგზავნა, გაგზავნეს ზაზა დედოფლის ეშიკაღასბაში შაჰ-სულთან იბრეიმ-თან ჩაფრად, მოვიდა ბაადურ მელიქიც და მიეცა ხალთი და ინამი: გაისტუმრეს ხოჯა და ტუფეები, მრავალი აჩუქეს ხოჯას, დიაღ მახლობელი და კაი უმა იყო უაესისა, რომელსა ერქვა აღათალიბ, მოვიდა ჩაფარი და დაებარებინა ხელმწიფეს აბდულა-ბეგის შვილი აღასი, რომელი იყო ქალაქში პატიმრად, გაისტუმრეს, მივიდა სამშვილდეს სახლსა მამისა თვისასა და იქიდამ წავიდა, ჩავიდა თავრიზს, ნახა ხელმწიფემ და დაუუნა მახლობელ თვისსა:

დარჩომოდა, ავსო იბრეიმ მირზამ თავისი ჯარი საქონლით და უმეტესი ჯარები შეიმატა: ახლა თითონ განემზადა უკანად. მეფე თეიმურაზ თავისის ტოტას კაცით განაშორებოდა ამ ჯარს და წასულ-იყვნენ მაზანდარისა-კენ, მრავალი ზარი გარდაეხადათ, თუ რამ საქონელი ან სიმდიდრე ჰქონდათ სულ ასე დაკარგოდათ, რომ თითოს ცხენისა და თითოს ხელის იარაღის მეტი არა შერჩომოდათ რა: მრავლის ცდითა და სასჯელით მაზანდარის ქვეყანაში მისულ-იყვნენ, იქ ამიჯახორი გივი დახვედროდა და მოგებებოდა, ვითარც მართებდა ეგრე განეხარა და მრავლის მისართმევათ და ღხინ-თრობადობით განესვენა მეფისა-თვის, ცდილ-იყო სამსახურსა მოსურსა და არა რა კლებულ-ექმნა, რაცა ძალი სდებოდა: ესე ამიჯახორი გივი იყო, რომელ ქართლსა შინა საჩინოდ ქმნილ-იყო და სახელოვნად ხსენებით, რომელსა ყოველთა ქართლისა მეპატრონეთა-გან მარად პატივ-ცემულ ქმნილ იყო და როდეს ეიზიდბაშთა განუდგა და მეფეს თეიმურაზს უბძანა მრავლის ჯარის წარმოგზენითა, გამოიყვანეს სურამის ციხიდამ ფიცითა მტკიცითა და წარავლინეს წინაშე შაჰნადირ ყაენისათა: რად-გან მეფეს თეიმურაზს ფიცი მიეცა, ვერც ყაენმა მოკლა და რად-გან სახელოვანი კაცი იყო, არც ამდენს ენდო რომ კიდევ ქართლში გამოეგზავნა,
189 ხორასანს დაუბატიმრა: შაჰ-სადირ რომ თავისმა ძმის-წულმა ადილშაჰ მოკლა და თითონ ყაენად დაჯდა ეს მიალხვარი გივი იმას გამოიყვანა, მრავალი უბოძა და რად-გან შემძლებელი კაცი იყო უფლარადსობაც მისცა და მაზანდარას ერთის ციხის ქალაქის გაკეთებაც უბძანა: ეს ციხე გაეკეთებინა. ადილ-შაჰ უყენიც თავის ძმას წაეხდინა და მეფე თეიმურაზც იმ დროს მიებძანდა, დიდათ ეცადა თავისის ხელმწიფის დახდომას და ვითა ერთი მცირე მოხა, ეგრე მოქცეოდა. მრავალიც მოერთმევია: ამა ამბავსა შინა იბრეიმ მირზას მოეკითხა ქართლის ვალი: „მეფე თეიმურაზ ჩემს ძმას-თან იყო, რა იქნაო, სადა ჩემს სახრძანებელში იყოს მოიხოვნეთო:„ მისულ იყო მაზანდარას ეს ბძანება და წაეყვანათ დიდის პატივით და ხელმწიფურის რიგით, რა რომ ენახა იბრეიმ მირზას დიდი პატივი ეცა და მრავალი ებოძა და თავისისა დიდების საკადრად დაედგინებინა:

ამისა შემდგომად სარდალი ამირ ასლან ხან უკუდგა, გაუსივა ჯარი, ეძლივათ მისა-თვისაც და მოერთმევინათ იბრეიმ მირზისა-თვის დაჭერილი. დასთხარა თვალები და აიკლო სრულიად: ამა ამბავში ებოძა მეფის ერეკლესა-თვის ხალათი მძიმე და რაყამი წყალობისა: „რად-გან მამა შენი მეფე თეიმურაზ ჩვენს სამსახურში არის, შენ ქართლსა და კახეთს კარგად მოუარეო:“ დიდათ განიხარა მეფე-მ ერეკლე-მ ხელმწიფის წყალობა და უფროსად მეფის მშვიდობიანი ამბავი და ამ მირზას-თან მოსვლა და იმის-გან შეტკბობა, რომ რად-გან ერანის ჯარს სმალი დაჰკრა ეშინოდათ და ახლა ამით გული დაუკრეს, რომ თუ გასწყრომოდა, არც მეფეს თეიმურაზს პატივს მისცემდა და არც ამ ხალათს გამოუგზავნიდა: ამისდა სასიხარულოდ გაგზავნა ჩაფარი მრავლისა მიცემითა მეფე-მ ერეკლე-მ და უფო არზი ერთ-გულობისა, დიდო სამსახური თავსა
190 რომ რამ-წამს ჩავიდა ჩაფარი, მაშინვე გამოუგზავნა, კიდევ მეორედ მურავსა დანა და ხალათი

მოუვიდა და წყალობისა და ერთ-გულობის რაყამი: აგრეგე პატრიარქსა ანტონის მოუვიდა ხალთი და რაყამი წყალობისა, თანვე აბდულა-ბეგს ბატონიშვილს მოუვიდა ხალთი და რაყამი დაბარებისა: წავიდა მაშინვე სამშვილდიდა-მ და დაგდო თვისად საიბად ქმა თვისი უსეინ-ბეგ: მაშინ იბრეიმ მირზა მოსულიყო თავრიზს, დაჯდა ყაენად და დაირქო შაჰ-სულთან იბრეიმ: მოვიდა ბძანება, დაებარებინა კახის ბატონის-შვილი ასან მირზა და ქართლისა და კახეთის თავადნი და უფროსნი კაცნი: გაისტუმრა მეფე-მ ერეკლე-მ ბატონიშვილი ასან მირზა ხელმწიფურის რიგითა და თან-ახლო ქართველნი და კახნი სახლისა-გან ერთი თავადი: ამილახორს, რომელსა ერქვა შაჰყულიხან და უფლარალასი ყაენისა, გაძოეგზავნა ქართლში ოქრო და ვეცხლი მრავალი თვისისა შესახურ ასწყურ-შვილთა-თვის და ესენიც სულ და თვისი ძმის-წულიც დავით, დაებარებინა თავრიზს: გაიკეთეს იარაღი ყოველთა ოქროსი და წავიდნეს თავრიზს: დიდათ მოსწონებოდა ბატონიშვილი ასან მირზა და ერთობით ქართველთა და კახთა-თვის ორი ათასი თუმანი თეთრი და ასი ხელი ხალათი მოცათ, დაეყენებინათ ულუფით: აგრეგე ბატონის შვილის აბდულაბეგისა-თვის ხალათი და ინამი უბოძა, ან ვინ ბარათიანი ჩაეოლოდეს ყველასა-თვის ცალ-ცალკე ეწყალობათ. მოუვიდა კიდევ მეფეს ერეკლეს შაჰ-სულთან იბრეიმისა-გან ხალათი. სალთხუცესი გრიგოლ გაგზავნა ჩაფრად თავრიზს, ჩავიდა, დიდი პატივი მიეცა ხელმწიფეს და ხალათი, დანა ოქროსი, თეთრი ინამად ებოძა და მოვიდა ქალაქს, მოუტანა მეფეს ერეკლეს რაყამი დიდის 191
წყალობისა და მეფის თეიმურაზის წიგნები და მშვიდობიანი ამბავი, ხოჯა გამოეგზავნა და ტყვეები ეთხოვნა: ამა-ზე დიდათ წუხდა ბატონი, გარეგა ეზარებოდა, მაგრამ დიდათ ყოფიერებოდათ, მტერი ბევრი ჰყვანდათ და აბეზღებდენ, მერე მეფე თეიმურაზზე იქ ეგულებოდათ და ეს აწმუნვებდა, თორემ მეფე იყო მორწმუნე და პატრიარქი იჯდა ზენათ ტრფიალი, ქართლიდა-მ ტყვის გასვლა როგორ იქნებოდა: გაგზავნეს ჩაფრად რამაზ ყორჩიბაშის შვილი და სოლომონ მორდალი: რა ჩავიდნენ, სახეს ყაენი, ამათ უბოძა ხალათი და ოქროს დანები და ინამად თეთრი, მოვიდნენ ისევ მალე და მოართვეს რაყამი და ტყვეების დაბარება მალობით:

რეგაზ მილახორი მოვიდა, რომელი ახლდა მეფეს თეიმურაზს და მოიტანა ბატონისა კარი ამბები და მობძანების იმედი და კიდევ ხალათი მოუვიდა მეფეს ერეკლეს: გამოეგზავნა თალიხან სარდალი ყაენს, მოვიდა ბარდას, გამოეგზავნა ჩაფარი და დაებარებინა ქართლისა და კახეთის უფროსნი კაცნი: გაგზავნა მეფე-მ ერეკლე-მ სომხითის მელიქი ბაადურ და ესენი კი ალარ გაგზავნა, გაგზავნეს ზაზა დედოფლის ეშიკაღასბაში შაჰ-სულთან იბრეიმ-თან ჩაფრად, მოვიდა ბაადურ მელიქიც და მიეცა ხალათი და ინამი: გაისტუმრეს ხოჯა და ტყვეები, მრავალი ანუქეს ხოჯას, დიად მახლობელი და კარი უმა იყო ყაენისა, რომელსა ერქვა აღათალიბ, მოვიდა ჩაფარი და დაებარებინა ხელმწიფეს აბდულა-ბეგის შვილი ალასი, რომელი იყო ქალაქში პატიმრად, გაისტუმრეს, მივიდა სამშვილდეს სახლსა მამისა თვისასა და იქიდამ წავიდა, ჩავიდა თავრიზს, სახა ხელმწიფემ და დაუყენა მახლობელ თვისსა:

192 მოუვიდა კიდევ ხალხთი მეფეს ერეკლეს და ხმალი მურავსა, დიად მალე-მალე მოსდიოდის წუალობა. ამით რომელ, თუ ქართლი და კახეთი არ მისდგომოდა, ვერც ადრიბეჟანის ქვეყნებს დაიმორჩილებდა, უველას მეფეს ერეკლეს-თან ჰქონდათ პირი, ხასები ასე უთვლიდენ: „ვისიც შენა ხარ, ჩვენც იმისი ვიქნებითო:“ მერე ხმალიც აჩვენა და შეშინდეს და ხელმწიფეც ეფერებოდა: ეს ხოჯა და ტუვები, რომ ჩასულ-იუვნენ, დიდათ ამებოდა ხელმწიფეს და სოჯასაც დიდი მადრიელობა და ქება ეთქვა მეფის ერეკლესი: მეფეს თეიმურაზს ბატონი შვილი აბდულაბეგ შეერიებინა. სელიმ-ხან, რომელი იუო ეთიმადოვლე უაენისა, შუა ჩამოვარდნოდათ და მიეცათ ბატონის შვილის აბდულაბეგისა-თვის, რაც საბატონიშვილი იუო სომხით საბარათაშვილოსი და ბოლნისები, წინწუარო და სხვა რაც ძალით ექირა ხელი აელებინაო:

მოუვიდა ხალხთი კიდევ მეფეს ერეკლეს და ამ ხალხთისა მერვესა დღესა კიდევ მოუვიდა ცხენი, თვისი სჯულში მურავსა უსაგირით და ოქროს რახტით შეკაზმული, ხალხთი და ათასი თუმანი სულ ფლურად, რომელი იუო ერთი ფლური ექვსის შინალთუნისა: აგრეგე პატრიაქს ანტონი ბატონი-შვილს ხალხთი მძიმე და რაყამი წუალობისა, კვალად დარბაისელთა ქართლისა და კახეთისათა. მუხრან ბატონს კოსტანტინეს, სარდალს რევაზს, ეშიკაღასბაშს დიმიტრის, შანშე ერისთავს, ამილახორს, ალავერდელს, ქისიყის მოურავს თუმაზს, თუშთ მოურავს ჯიმშერს, ლილოს მოურავს დათუნას, ეშიკაღასბაშს სულხანს. ამათ ყოველთა ხალხთი მოუვიდათ: ქართლის დედოფალსა ანახანუმს და კახეთის დედოფალს ანნას, ოროლი ხელი ხალხთი და ასი თუმნის ჯამაგირის რაყამი მოუვიდათ.. აგრეგე ბატონის შვილის ანნასა-თვის ორი ხელი ხალხთი ებოძა და რაყამი დიდის წუალობისა:

193 უბოძა მეფე-მ ერეკლე-მ სარდლობა სომხით საბარათაშვილოსი რევაზს ორბელიანს, ვითარც ძველთა-განს მკვიდრად ამათი სახლის სახელო უოფილ-იუო და მერმე ამ რევაზის მამა სარდალი ქაიხოსრო მეფეს თეიმურაზს ერანის ქვეყანაში გაუოლოდა, მრავალ-ჯამ ემსახურა და იქვე დამარხებულ-იუო: ამანაც არა უგულებელს-ჰუო შრომა მისი და თვისივე ხარისხი და პატივი შვილთა-ვე თვისსა მიუნიჭა:

ამა ამბავსა წინათ გამოეგზავნა ხელმწიფეს ერთი ხანი სამოტის კაცით და ეთხოვნა ათასი ნოქარი ქართლიდამ და კახეთიდამ: მეფე-მ ერეკლემ არზი უუო: „ჩვენ-გან ეს არ გარიგდებაო:“ ესმინა ეს მოხსენება და ამ ათასის ნოქარ-ზე ხელი აეღოთ და მარტუოფის მოურავი ქაიხოსრო, რომელი ახლდა მეფეს თეიმურაზს ის გამოეგზავნათ და ამილახორი ამირინდო, ასან მირზა ბატონი-შვილს რომ გაუვა, ამათის პირით ეთხოვნა ხელმწიფეს სამოტი თავდის შვილი და აზნაურ შვილი ქართლიდა-მ და ორმოცი კახეთიდა-მ. „ჩამოვიდნენ და ბატონის-შვილს ასან მირზასთან იუენონ.“ სამსი ნოქარი, კიდევ უაზახ ბორჩალოსა-თვის ეთხოვნა: ეს უველა ასან მირზასა-თვის მიუბარებინა, ამათი სარდლობა მიეცა, გაარიგეს ეს ბძანება და ისევ გაუძღვა მოურავი, ქაიხოსრო და წავიდნენ:

გამოეგზავნა შაჰ-სულთან იბრაიმს თავის სახელ-ზე ზარაფხანა ქალაქში და დაჭრეს სიქა, ბაზანებისა-ებრ მისისა მოსჭრეს სამ-ახასიანი და შაური, ფლური ოცდა-ათის შაურისა:

გამოეგზავნა ამილახორს გივს, რომელი იყო უფლისწულსი ყაენისა შაჰ-უფლიხან, ფეშქაში მეფისა-თვის და ქართველთ დიდრონის კაცებისა-თვის, აგრეთვე პატრიარქის ანტონის ბატონისა-შვილისა-თვის ორასი თუმანი უდაბნოებისა-თვის, ცალ-ცალკე ფრანგების საყდრებისა-თვის, და იმერეთს ანუ ახალ-ციხესა, ამ ქვეყნებში ვისაც იცნობდა დიდრონის კაცებისა-თვის ყოველთა-თვის მრავალი ოქრო და ანუ ღარი ტურფა მოუძღვნა ყოველთა ცალ-ცალკე:

ჩამოვიდნენ ბარათიანნი სრულიად მეფეს ერეკლეს-თან და მოითხოვეს შენდობა დანაშაუ- 194
ლისა, აპატივა ცთომა თვისი ყოველთა და არა უსაყვედურა რა: აგრეთვე უპასუხნელთ რამდენი ორგულობა იდვეს თავსა და შესტოდეს. მ-ეგრამ რომლა მოვიდნენ მიუტევა დანაშაული, ვითა ქრისტიანობის წესია: „ვინც შეინანის მიეტევის ცთომა მათი:“

მეფე-მან კეთილ-მორწმუნემან და პატრიარქმა სათნოებისა სადუმველ-მან ინებეს და სურვილითა მოიძიეს სჯული ქრისტესი და სიმართლით და ღუთის-მსახურებით წეს-ქცეულებანი ქართლისანი. კარგა ხანს გამოელო, რომ ქართლს ქრისტიანი მეფე აღარ სჯდომოდა, აგარიანნი ბერობდენ მრავალ-ჯამ. ამის მიზეზით მრავალ-რიგად მართლ-მადიდებლობის რიგი შეცვლილ-იყო, რომელი ნათესაობის აღრევითა, რომელიმე მრუშებისა მიზეზით წმიდასა სახარებაზე წინა-აღმდგომ ექმნებოდეს, რომელიმე სამღვდელოთა დასთა თვისი ქცევა და ეკლესიის რიგი შეეშალათ, სხვაცა რაიმე ამ-გვარი საქმით მრავალ-რიგად კლებულ-ქმნილ-იყვნეს მყოფი ქართლისანი: შემოკრიბეს ქართლისა და კახეთის ეპისკოპოზნი ანუ სამღვდელოანი დასნი სრულიად, დაბძანდა მეფე ერეკლე სახლსა ანტონი კეთილ-მორწუნისა პატრიარქისასა და ესე სამღვდელოთა დასნი ყოველნი მიკრებენ იქა, დაისვენეს ტხოველს-მყოფელი ჯვარი პატიოსანი, დაიდვეს წმიდა სახარება და სჯულის კანონი და იქნა მსოფლიო კრება ქალაქსა ტფილისისასა, თვესა . . . , განარჩიეს და აღმოუჩინეს ყოველივე უწესოდ ქცევანი და დაუდვეს მოციქულთ და მღვდელთ მოძღვართ კანონით სჯული მტკიცე და შეურყვეველი ქრისტიანობისა, რომელსა მოგითხრობსთ წმიდა კანონი მათი: ესრეცა შესძინეს, გამოიძიეს დიდის ცდით და გამოიღეს სტამბა, რომელ 195
პირველ მეფეს ვახტანგს მოელო ელჩობითა და მის მეფობას აქეთ ქართლში აღარსად იყო: ანტონი ბატონიშვილმა, პატრიარქმა კეთილ-მან და სარწმუნოებისა და ქრისტეს სჯულისა განმაძლიერებელმა იგულს-მოდგინა ფრიად. შემწე ექმნა მეფე ერეკლე და გამოიღეს სტამბა და აღაწერეს წიგნითა ქართული: ყოველით კერძო იჯდა ქართლსა შინა მას ჟამსა ეპისკოპოზად. მთავარ-ეპისკოპოზი თბილელი, დმანელი, ბოლნელი, წირქნელი, სამთავნელი, მროველი, ურბნელი, ნიქოზელი. აგრეთვე კახეთში ალავერდელი, ბოდბელი, სამებელი, ნეკრესელი, ჭერემელი, რუსთველი, ნინოწმიდელი: მოუვიდა ამბავი ორბელიანს რეგაზს სარდალს ხელმწიფის რაჟამი სარდლობისა, აგრეთვე მეფის თეიმურაზის წყალობის წიგნი: „როგორც მამა შენს ჰსჯეროდეს, ჩვენც მამის

სახელო და პატივი შენ-თვის გვიბოძებიაო, რაც-გან მამა შენი სარდალი ქაიხოსრო ჩვენ-ზედ ერთ-გულობა-ზე და სამსახურ-ზე მრავალს გაისარჯაო და აქვე ჩვენ სამსახურში მოკვდაო, ჩვენ-გან მუდამ წყალობისა და პატივის მოიმედე იყავო:" რა მოუვიდა წყალობისა რაყმები რევაზს სარდალს განიხარა დიდად, ვითა სიმწუხარესა მისსა შეეფერებოდა, ეგრე სიხარულით მიითვალა და მადლობდა ღმერთსა:

196 გაგზავნა დედოფალმა ანახანუმ სუფრაჯი ზურაბ ყაენ-თან და მიართვა ფეშქაში საკადრისი ხელმწიფისა და მეფის მობძანებს რომ გვახარებდეს ამის შესატყობლადცა: ჩავიდა ზურაბ, მიართვა ფეშქაში, უბოძა ხელმწიფე-მ ხალათი და ინამი და მაშინვე გამოისტუმრა და მეფის მობძანების ამბავიც ზურაბ მოგვიტანა და მოვიდა, შეიქნა სიხარული ქალაქსა შინა:

ყარეს ბარათიანნი სრულიად ტოლ-შვილით ბირთვისის ციხიდამ და ჩამოიყვანეს, დაყენეს ქალაქში: ხანი, რომელი იყო ქალაქში ყაენის გამოგზავნილი, იმისი დაჭერა ებძანა მეფის ერეკლესათვის ყაენს, დაიჭირეს მაშინვე და მოუყენეს მცველნი: თავრიზს ქალაქსა შინა უღალატეს ბებურის შვილებმა ბაბამ, რომელი ახლდენ კახი ბატონის-შვილს ასან მირზას, მათს ვეზირს ანბითურაბეგს, დაკფეს ხმალ-და-ხმალ და გამოვიდნენ თვისის ხელმის ძალით, მოვიდნენ კახეთს: მოხსენდა ყაენს და უკვირდათ სულ ერანელთ ასე თამამად გაბედვისათვის და უქებდენ ყოველნი მამაცობასა: ხელმწიფე აჭ იჯდა. ,,ეს გაბედესო, ქართველს კაცს თავის აღაგში ვინ დაუდგებაო:" ეწყინა მეფეს და აგრევე ასან მირზამ დიდი სიმწუხარე გარდაიხადა. მაგრამ რაღა გაეწყობოდა:

დაითხოვა მეფე თეიმურაზ ყაენმა, გამოისტუმრა ქართლში, გამოდგა თავრიზით თვესა მარტსა კთ, მოვიდა მახარობლად რევაზ მილახვარი და პატონის მობძანების ამბავი მოიტანეს: შეიქნა სიხარული ფრიადი, მისცეს მასარჩობელთა უზომო მეფე-მ ერეკლე-მ, დედოფალთა და ქართველთა: სანა მობძანდა პატონი ადრიბეყანის ქვეყნებში დიდად გამომჩვენებია დახვდენ, მრავალი მოსართმევი მოართვეს, ყაზახ ბორჩალუში რომ მობძანდა, ვითაც თვისი ყოლბეგი იყო, ახლა კიდეც უფრო ამ შჭ-სულთან იბრეიმს ასეთი რაყმი მოეცა მეფის თეიმურაზისა-თვის რომ: ,,როგორც საქართველო ეგრე ყაზახ-ბორჩალო იმსახურეო:"

197 მიეგებენ ყაზახისა და ბორჩალოს სულთნები, თავისის ჯარებით დახვდენ ყმურად და მიართვეს მისართმევი, წამობძანდა რა ყაზახის ქვეყნით, აქედამ წაბძანდა მეფე ერეკლე ქართლისა და კახეთის ჯარით, აგრევე პატრიარქი, ბატონი-შვილი ანტონი სამღვდელო დასით: მობძანდა პატონი ბაიდარში, ესენიც მოვიდნენ. რა მოხსენდა პატონს მეფის ერეკლეს მობძანება ჩამოხდა, დაბძანდა და იახლენ გვერთ დარბაისელნი, რომელ ახლდენ-თან: მიბძანდა მეფე ერეკლე, მოეგება მამა და ვითა წესია მამა-შვილთა საყვარელი და მერე ეგრე შორით გზით .... ეგრე შეიყარნენ, გარ-დაეკვდენ ერთმანერთსა, რომ ყოველნი კაცნი .... უუფრებდეს. მერე მიესალმა წმიდა პატრიარქი და შემდგომად დასნი სამღვდელონი, შემდგომად მოვიდნენ ქართველთა დარბაისელნი, მიესალმნეს მუხლს-კოცნით და ეგრევე კახთ დარბაისელნი და შორით თაყვანიცესცეს ჯართა ყოველთა:

მობძანდნენ სვესანი სიხარულითა, ჩამოხდეს იმ ღამეს მარნეულს, მეკლისი გარდაიხადეს და იყო ღხინი უზომო, მეორეს დღეს მობძანდნენ, ჩამოხდეს კოდაზე, მეკლისი რიგი უოველიე მზა ექმნათ ბძანებითა ერეკლე მეფისათა და ის დღე იქ ილხინ-ფრიადნეს და სალამოს დროს მობძანდნენ ქალაქსა თბილისისასა, მიეგებნეს მოქალაქენი, დასნი სამღვდელონი, შემოსილნი შესხმიდეს ქებასა და მადლობდეს ღმერთსა ბატონის მობძანებისათვის: გაუშალეს მოქალაქეთა ფეინდაზი, მორთეს ბაზარნი და აღდამჭარეს ჩირახდინით: შებძანდა ბატონი სახლთა პატიოსანთა, მოეგებნეს დედოფალნი მშვენიერნი და ასული თვისი ანნა, სათლით მოტული, იყო 198
სიხარული უზომო, რომ იმ დღისა სიხარულსა ჩემი უძლური სული ვერ შეიძლებდა. შეიქნა სროლა თოფთა და ზარბაზანთა, რომ ყურთა ხმა აღარ იყო და კომლისა-გან ქალაქი აღარ ჩნდა, გამოეტანებინა ყაენს მინბაში სამასის კატით და ებძანა: „რადგან ჩემი ერთგული ხარო, რაგვარადაც აქამდის ქალაქისა თბილისის ტიხეში ჩემი კატი მდგარაო, ახლაც ისევ დაუენეო.“ დაუენეს მინბაში თავისის დასტით მაღლა ნარიყალაში და ვინც მკვიდრე ტიხის კატნი იყვნენ ესენი სულ ბატონისათვის მოეცა ხელმწიფეს. „რადგან შენთვის ამდენი შეუტოდებიათო, მომიტიმია, სატა გენებოს იქ დასხლეო.“ აყარა მეფემ სულ ერთობით ეს ტიხელები და კახეთს გაღმა შხარში გაიყვანა და გრემს დასხლა:

დაებარებინა ხელმწიფეს ხანი, რომ იყო დაწერილი ქალაქში უასუმ ხან, აუშვეს და გაისტუმრეს შვიდობით:

ბატონი შემობძანდა ქალაქში თვესა აპრილსა კ, ქორონიკონს ულზ, მარად ცდილობდენ მეფენი ქვეყნის შემატებასა და აშენებასა, ვითარ ლეკთა-გან ქართლისა და კახეთისა ქვეყანა დიდთ შეწუხებულ-იყო, მოინებეს სადა მოსაყვანი გზა იყო ტიხეების აშენება: წაბძანდენ ორივ მეფენი სიგურამოს, მოიყვანეს ქართლის მუშა და აღაშენეს ტიხე ბოკონინს, დაუენეს კატნი თრიადნი, წაბძანდა მეფე ერეკლე კახეთს, აღაშენა ტიხე ჭოეთისა და გაამაგრა თრიად. მაშინ განასრულა ტიხე ბოჭორმისა, ჩამობძანდა მეფე თიმურაზ ქალაქსვე და მობძანდა ერეკლე მეფეცა, ლხინობდენ და უკუ-იურიდენ და სატა მტერი გამოხნდის ქვეყანათა თვისთა რისხვასა მიეფენდენ: გამოიყვანეს ტიხიდამ მიმბაში ზეიდლიხან, დაუენეს ქალაქში, ტიხეში ისევ დაუენეს, მერმე 199
ენდრონიკა შვილი, მოუყვანეს ჯარი კახეთისა და მოქალაქეთა-გან. ვინცა-ვინ ბარათა-შვილი იყო ტოლ-შვილით ქალაქს იდგენეს და ბირთვისის ტიხეში აბდულა-ბეგ ბატონის-შვილის კატნი იდგენეს: გაუსივა ბატონმა რეგაზ მილახორა ბოლნისს, დაიპყრეს ბოლნისის მოურავი გლახა ციცია-შვილი და სხვა ვინც ბატონია-შვილს აბდულა-ბეგის კარის-კაცი და მოხელე ჰყვანდა სულ ბოლნისებში იყვნენ, ყველა დაიპყრეს და ჩამოიყვანეს ქალაქს, ჰკითხეეს ტიხე ბირთვისისა და დაჰპირდენ აშენებასა ამა კატისა: აბდულა-ბეგ ბატონია-შვილი ხომ ქვეით იყო და უსეინ-ბეგ ბატონია-შვილი სამშვილდის ტიხეში იყო და ტოლ-შვილიც ეს უდგათ . . . . დაატყვევინეს ბირთვისის

ტიხე, გაგზავნა ბატონმა უზბაში დვითა დიასამიძე, თვისი წინა-მდგომნი მეოთხენი და დააყენა ცისერსა ზედართვისასა და ესე ვინა დაჭერილნი იყვნეს უფო წყალობა და აუშვეს უველანი:

შეიქნა ურიულობა ერანის ქვეყანაში, ულალატეს უანეს შაჰ-აბრეიმს, გაიქცა მცირეს კაცით, აიკლეს ხაზინა და არამი უანეხსა, შეიქნა დიდი არეულობა, შეიყარა ვინც ქართველნი იყვნეს ან კახნი, შემოეხვივნეს ბატონიშვილს ასან მირზას, დაუბირეს წამოსლვა ქართლში, მაგრამ გაუჭირდათ დიდათ, ამით რომ ლარიბად იყვნეს, შიშილმან შეაწუხა და თუ არა დაესარჯათრა, ვერც მარტო თავის ძალით წამოსლვას შეიძლებდენ: ამილახორმა გივმა, რომელი იყო უანისა უფლარაღსი შაჰ-უფლიხან მისცა ქართველთა, ვის როგორ ეფერებოდა ან სასწელი და რაც ვალებულობა ჰქონდათ, უველა გაურიგა ქართველთა, გამოუძღვა და წამოვიდნენ ქართლისაკენ: დახვდენ წინ ეზიდლბაშნი მრავალ-კერ. მაგრამ ასე ლომ-გულად და კაის სარდლობით მოიქცა
200 შაჰ-უფლიხან, რომ სცა მტერი აუწინდისთ რისხვა ღუთისა დასცხეს და ეგრე ხლმის ძალით მოვიდნენ ქვეყნისა ქართლისათა: მოვიდა წინა-კაცი და მოხსენდა ბატონს, ბატონიშვილს ასან მირზას მოსვლა, დიდათ იამა ძმის-წულს ნახვა და მერმე ამდენის ქართველის კაცის გამოხსნა: მიაგება ქალაქსრო ბოქოულთა-ხუცესი ორბელიანი, შემოვიდნენ ქალაქსა თბილისისასა. მაგრამ რომ გესახათ გივი ამილახორი, რომელსა ერქვა შაჰ-უფლიხან, მნახველთა-თვის სასიამოვნო იყო, დიდის დიდებითა და გამოჩენით, ვითარც შეეფერებოდა სიმდიდრესა და სიმაღლესა მისსა, ეგრე განეწყო მოხანი თვისი და ალემკო მოხდომით და აღეშურა ყოველნი იარაღითა ოქროსათა, ესე იყო სიკეთე მისი, რომელსა სამნელსა საქმესა ჩავარდის, ასე რიგად მოიყვანის საქმე, რომ დიდება და ბატივი არ მოაკლდის და უმაღლესა ხარისხა აღვიდის სიბრძნითა და მხნე და ქტევათა თვისითა: ესე რომე აუშვა ბატიმრობისა-გან ყაენმა ხორასნით და რა მიაწია ხელმწიფის კარზე, ასეთი სამსახურები აჩვენა ხელმწიფეს, რომ სიმაღლეს აღიყვანეს და უშურველად უთვლია საქონელი. უბოძა და ერთი დიდი ბატივი ეს მიენიჭა, რომ უფლარაღსობა მისცეს და სჯული ვერ დაეგდებინეს და ეგრევე ქრისტეანობით მოვიდა ქართლში. დიდი ბატივი მისცა მეფე-მან თეიმურაზ და მეფე-მან ერეკლემ და დიდგა ქალაქში და აღარ წავიდა სამკვიდროსა თვისსა და სუფევდა მდიდრობით ქალაქსა თბილისისასა:

შეიქნა დაღისტანში ურიულობა, შეიყარა დიდი ჯარები ლეკისა, რომ ამისათანა ჯარი კერ ერთად არ შეერიღიო, წამოვიდნენ, ბირველ დაებირეს ჩამოსვლა კახეთში: შემოიყარა ჯარი ქართლისა და უზნახბორჩალესი მეფე-მან თეიმურაზ და მაშინვე გაბძანდა კახეთში, შემოეყარა
201 მეფე ერეკლე კახეთის ჯარით, მიბძანდენ და დადგნეს ბაგურ-ციხესა: შეიტყვეს ლეკთა ამ ჯარების ამბავი, წამოვიდა ერთი ბელადი მცირეს კაცით ცნობად ამბისა, გავიდა მტკვარს, დაჭერეს მაშშადლოსა, შეიტყვეს ბატონებმა, გამოუდგნენ, შეუკრეს გზა შირაქის ბოლოს, იგრძნეს ლეკთა, გაიქცნენ და გავიდნენ ჯარში: შემოიარეს მეფეებმა ჯარის ბირ-და-ბირ, დაელაპარაკნენ ჯარელებს და მოსთხოვეს მუქარა: შემოჰფიცეს ჯარელებმა: ,,არც ჩვენს ქვეყანაში დაღისტნის

კაცი შემოუშვათო და რაც თქვენი ბძანება მოგვივიდეს თავს ვიდვათო:" წამოხძანდენ ბატონები ამ კარებით და ჩამოხდენ ისევ ბაკურ-ციხესა: მოუვიდათ ამბავი, რომ ეს ღეკის კარები შეურილ-იყვნეს კახეთში ჩამოსასვლელად, შეძინდეს, ვეღარ გაბედეს ჩამოსლვა და ისევ მოიშალნეს.

გამოეგზავნა ერეკლის ხასს კაცი სასდოსი და შემოხვეწოდა მოხმარებასა: ერთი ერეკლის მემკვიდრე კაცი გამოხცილ-იყო, რომელსა შაჰნადირ ყაენი ღალატით მოეკლა, მაჰმად-ხან. ამას ეშოვნა კარი და ერეკლის ხასის ძმა დაეცარა, ტოლ-შვილი აეკლო და ერეკლის ციხეს გარეთა ქვეყანა სულ დაემონებინა და მუდმისად ციხესაც სთხოვდა: დიდათ ეწუინათ ბატონებს, ერთის იმ გვარის კაცისა-გან თავისის ძალით ქვეყნების დაკერა, ბძანეს წამძანება და მოხმარება ერეკლისა: შეეტყო ეს იმ მაჰმად-ხანს, რომ ერეკლის ხანი ქართველს ბატონს შეეხვეწოდა, გამოეგზავნა იმასაც კაცნი ბატონ-თან და მუქარა გამოეთხოვა: ეს იყოინეს და წაბძანდენ ქართველი ბატონი და კახი ბატონი დიდის კარით ერეკლეს, ყაზახში რომ მიბძანდენ მოუვიდათ განკის ხანის კაცი, დაედგა თავს სამსახური და ისიც შემოხვეწოდა მოხმარებასა, იქაც გამოხცილ-იყო, ერთი კახავშირელი კაცი, სახელით თანა, შეეყარა კარი და გლეკდა განკა ყარაბაღის ქვეყნებსა:, მოვიდნენ სიღნახის მელიქის შვილებიც ასი-ოდენ კაცით და ისინიც შემოეხვეწნენ ფანაზე მოხმარებასა. მაგრამ რად-გან ერეკლე-ზე გამზადებულნი იყვნენ, აღარ მოიშალეს, ამათაც მოხმარებას დაპირდენ და წაბძანდენ ერეკლეს. რომ შეიტყვეს კარის მისვლა, შეიქნა დიდი სიხა- 202
რული ერეკლის ციხეში, მოაგებეს კაცნი წინა და მოახსენეს ამბავი მაჰმად-ხანისა, ერეკლის ციხის ერთს მანძილზე რომ მიბძანდენ, შეეტყო მაჰმა-ხანსაც, დაეწყო რაზმი, მოსულ-იყო და ნახევარ აღაჯზე, ციხეს სიახლოეს დამდგარ-იყო, მიბძანდენ შეფენიც, მოეგება ერეკლის ხანიც, დაუპირდაპირდენ, განაწყვეს კარი ქართველთ და კახთ, ოთხს დროშად, მეწინავედ ორბელიანი, რევაზ სარდალი საბარათაშვილოს კარით და თათრის ქართლის ელით, ქისიაის მოურავი თამაზ ქისიაის კარით და ვინა დროშის კაცნი ჰყვანდენ, მემარჯვენედ ამილახორი ამირინდო ზემო-ქართლის კარით და ვინა მემარჯვენე კარი იყო კახის ბატონისა და ყაზახის კარსაც ამათ-თან უბძანეს მისვლა, მემარცხენედ მუხრანის-ბატონი, სახლთ-ხუცესი კოსტანტინე ორივ საერისთოს კარით და ბორჩალუს კარით, ჩერქეზის ბატონიც კარით თანა-ხლდათ, იმასაც მემარცხნე დროშაზე უბძანეს მისვლა, ორისავ ბატონის დროშები თვისისა კარებით ბატონებს ეხვივნეს და ესე რაზმ დაწყობილი გავიდნენ სამშარსა ალაგსა: მეფე თეიმურაზ რაზმ წყობით მიბძანდებოდა და მეფე ერეკლე ხან ერთს დროშაზე მიბძანდის და ხან მეორეს დროშაზე, კარებს არიგებდის, აძლიერებდის და უბძანის იმედი წუალობისა: შეიქნა ომი ფიცხელი, სარდალმა, რევაზ და მოურავმა თამაზ მიიყვანეს მეწინავე კარი გულ-სრულად. ასე შეცვივდენ ყიზილბაშის კარში, რომ ვითარც ქორი გუნდსა ტრედისასა, გაიქცა მაჰმად-ხან, შეუტიეს მემარჯვენე-მ და მემარცხენე-მ კარმაც, გაერივნენ ქართველნი და კახნი, კაფენ ხმალ-დახმალ აგრეე იშირეს ცოცხალი თათარი ურიცხვი, უბძანებლად მოიშალა ბატონის დროშის კარიცა და ამათაც შეუტიეს გაქცე-

203 ულს ჯარსა, იწუინა მეფემ თეიმურაზ დიდათ და გაუწურა თვისის დროშის კაცთა. მიუვნეს ქართველნი ოთხს ალაგზე, ასე გაქცეულს მჭმად-ხან, რომ თვის ციხეში ველარ შეედა ტოლ-შეიღში: ჩამოხდეს ბატონება ერთს გორა-ზე, გათავდა ომი მზის ჩასვლამდის, რომ მიართვეს თავი და ტუტხალი კაცი ათას-შეიდასი, შეიქნა შადლუხი და სროლა ზარბაზანთა, ერევნის ციხეში მიებძანდეს ბატონები, ჩამოხდეს ციხეს გარეთ, ერთი ამის-თანა სმალი და გამარჯვება ქართველთა-გან ერანის ქვეყანაში არ მომხდარ იყო:

წაბძანდა მეფე ერეკლე იმავ ღამესვე ჯარით, მოუხდა მჭმად-ხანის ციხეს, სადაც უდგა ტოლ-შეილი, აიღო ციხე, აიკლო ტოლ-შეილი, ივარჩეო სქონელი, გამოიყვანა იმა ერევნის ხანისა, რომელი პატიმარ ექმნა მჭმად-ხანს, წაბძანდა მეფე თეიმურაზ და აიღო მეორე ციხე, რომე რაც მჭმად-ხანის სანდო კაცი იყო იმაში იდგნენ, ტყვის დატყვება და კაცის სიკვდილი ვე აპატივა და სქონელი ივარჩეენ: მობძანდა მეფე ერეკლე მაშას-თან, მრავლის სქონლით, შეუარეს ორასივ ციხის სქონელი ერთად და გაუყვეს ჯარსა, სარდლებს, თავდა, აზნაურთა, გლეხთ, ჯარს ყოველთა, ვის როგორ შეეფერებოდა, ეგრე უბოძეს თეთრი, ლარი ანუ ხოვსტანგი: აიყარნენ, მობძანდენ ისევ ერევნის ციხესა, მარიეს სუთი-ათასი თუმანი ერევნელთა, ისიც გაუყვეს ინამად ჯარსა და წამობძანდენ ისევ ქვეყანასა ქართლისასა. ყაზახში რომ გარდმოვიდნენ ერევნის ხანიც თან-გარდმოუყვა. თვან, რომელი იდგა შამახიის ქვეყანაში მჭმად-ხან შეჰხვეწოდა და იმათი სქმეც ერთი იყო, შეყარა ჯარი დიდი, მოსულიყო განჯას და წინ დახდომასა ლა-მოდა: ბატონები რომ ყაზახს მობძანდენ, თვანა მოვიდა ალაქოლს, შეიქნა მზადება ომისა, გზა-ზე დამარცხდა კახის ბატონის-შვილი ასან-მირზა, ამის-თვის ორივ მეფენი მშუნვარე

204 იყვნეს. თორემ ომი სიხარულად მიაჩნდათ, ქართლის ჯარი კიდევ დაბარებული-იყო და კახეთისა: მოვიდა ქართლის ჯარით ეშიკაღასბაში დიმიტრი ორბელიანი, სიძე მეფის თეიმურაზისა, რომელი იჯდა ქალაქში ზანიშანად, შემოეყარა ბატონს, ესეთი ჯარი მოიყვანა, რომ მტერს თვალი დაუბნელდა, მოყვარეთა-თვის დიდი სასმო იყო, კაის რიგითა და წყობილობითა, რომ ორთავ მეფეთა დიდათ იამათ და ალუთქვეს წყალობა, სჯერეე მოვიდა ჯარი კახეთისა: რა ესმა ამბავი ესე ფანახანს, აღარა მოისდომა შემობმა და დაუწყო ლაშარკა, ენება შემორიგება, გამოეგზავნა ფანახანს კაცი და მიეხმა მუხრანის ბატონი კოსტანტინე, ვითარც კაი უმა იყო და ერთ-გული ბატონისა და მისის ბირით შემორიგება უნდოდა: გამოართვეს მზეელად შირვანის და განჯა ყა-რაბაღის ქვეყნების დიდებულნი კაცნი და გაგზავნეს მუხრანის ბატონი, თან-ახლეს მდივანი გო-ჯასპი: მივიდა-რა მათს ჯარში დიდათ იამა ფანას და დახვდა მხიარულად: ერთი თავი კაცი იყო კაის ჯარის პატრონი, ჯაი-ჩალაბი გვარად ლეკი, ისიც ფანას მოჰყოლოდა. მაგრამ ის ბატო-ნებს უდგა და შერიგებასაც ცდილობდა, მოსცეს მუხრანის ბატონს მოსაცემი საკადრი, გამოი-სტუმრეს, შემოუკვეთეს: ,,მამად-ხანის ტოლ-შვილის სქონელი მოგვეცითო და ყაზახის ქვეყანაც დამანებეთო და შემოგრიგდებიო:'' ეს დიდათ ეწუინათ მეფეს თეიმურაზს და მეფეს ერეკლეს,

იმისაგან ისე ამაუად ღაბარაკი და ასეთი იმედიც ჰქონდათ, რომ ორი იმდენი ჯარიც ჰყოლოდა, მაშინც ქართველნი ასე დათმამებულნი იყვნენ ყიზილბაშზე, რომ ერთის შეტევით ვერ გაუძლებდენ: იმ სიტყვის პასუხი ეს შეუთვალეს ფანას: ,,ეს რაც შემოგეთვალა, ჩემ არც ერთი იქნებაო და შენ ეს კი უნდა ქნაო, რაც ჯარი გვახლავსო კაცზე ხუთი თუმანი ინამი უნდა მისცეო და რაც ელი გაისხლობს ჯავშნიანი მუდმ ქართველის ბატონის უმა ყოფილაო, ეგ ელიც დაგვისებოო. თორემ ჩვენი შერიგება არ იქნებაო:" ეს ამბავიც იმისაგან ძილად საქნელი 205
იყო, შეამჟვლებმა ასე გაარიგეს რომ, აღარც ბატონებს ელი ათხოვინეს და თეთრი არც ფანას, რაც შემოეკვეთა ის გაუგონეს და ბატონის სამსახური ფანახანს თავს დაადვეს და შერიგდენ, გაიყარნენ მშვიდობით, ესეც უბძანეს: ,,რადგან მაჭმადხან ერევნელი არისო, იმის ცოლი შვილს ერევნის ხანს მიუსტუმო და ამან ვისაც ენებოს მისტუს:" ფანახანს აიყარა, გაჯავს ჩავიდა, ქართველი ბატონი და კახი ბატონი მობძანდა ქალაქსა თბილისისასა, ერევნის ხანიც თანმოჰყვათ:

დედოფალი კახეთისა ანნა დამარცხდა ქალაქს, დეკემბერს 8, ქორონიკონს ულზ: მიიღეს მცხეთას, იქნა გლოვა მწუხარება ფრიადი, იქნა წმიდა კრება და აღმოუხვრეს ქართლისა ქვეყანისაგან საქმე უოველი უკერო, წმიდამან პატრიარქმან ანტონიმ განმართა განდრეკილება და წინააღმდეგი სჯულისა, ტირილი და უკერო გერშური გლოვა უოველივე დაუყენეს:

მოვიდა განჯის ხანის ბიძა უოკჯაისან და ჯაფარხან ერევნელმ, რომელსა დასტუეებოდა ცოლშვილი მაჭმადხანთან, ამათი ცოლშვილი ითხოვეს, შეეხვეწნენ ბატონებს, უბოძეს უოველივე ერევნის ხანს და იმათი ნებაც მისცეს იმას ისინი, ამ პირობით გაისტუმრეს და ერევნის ხანს აჩუქეს მრავალი, გაატანეს ზაზა თარხნი შვილი მემანდრად და გაისტუმრეს სახეგლახროსა თვისა:

გამოეგზავნა ნახჩევნის ხანს, ბამანხანს ჩაფარი და შემოხვეწოდა ორსავ ბატონს ქართლისას და კახეთისას, ეთხოვნა ჯარი და მეშველე: უბძანეს ზაალს ორბელიანს, რომელი იყო თვანქჩიაღასი, წავიდა მცირეს ჯარითა და მიგიდა ნახჩევანს, იმან დიდათ ბამანხანს და მოსცა 206
ურიცხვი ზაალს და კეტთა მისთა და დაუყენა ქალაქსა ნახჩევნისასა დიდებულებისა რიგითა: გაიოქვა ხმა უოველგან ადრიბეჟანის ქვეყანაში: ,,ქართლის ჯარი ჩამოადგაო და პირველისაებრ ადრიბეჟანის ქვეყანა ქართველმა ბატონმა დაიჭირაო:" შეშინდა უოველი ქვეყანა და მოსებდენ მეფესა ქართლისასა თეიმურაზს და ძესა მისსა მეფესა კახეთისასა ერეკლეს:

აიშალნენ ფანახანს და განჯის ხანი შავერდიხან, მოინდომა ფანამ განჯისხანობა თვისთვის და ადრიბეჟანის სარდლობასაც ცდილობდა: ეს შავერდიხან არ იყაბულა და ფანამ ჯარი შემოიყარა, თითონაც კი ელი ჰყვანდა, ჯავშნიანი და ყარაბაღში შიგ ჩადგა, ჯარი ასე შემოიყარა, რომ განჯის ქალაქის მეტი აღარ დარჩა, გამოგზავნა განჯის ხანმა თავისი ძმა რიზაყული-ბეგ ქართლში და შემოეხვეწა მეფეს თეიმურაზსა და ძესა მისსა მეფეს ერეკლეს: ,,დამიხსენით ამ კაცისაგანაო, მე და ჩემი ქვეყანა თქვენი მონა შევიქნებითო, ჯარსაც ჯამაგირს მივსცემო და

სიდანახის ორი მელიქიც, რომ აქ იყვნენ და ეხვეწებოდენ. ,,ქრისტიანე ხელმწიფე ბძანდებითო, იქვენ დაგვიმორჩილეთო, თათრის ხელისაგან დაგვიხსენითო:'' ამა ამბავსა შინა ერთი სომხის კათოლიკოზიც მოვიდა, ფხაზხან სიდანახში ჩამდგარიყო, დიდათ შეეწუხებინა: ესეც რომ შემოეხვეწა ბატონებმა თავს შეიდგეს და ჯარის თავდარიკი დაიჭირეს: ამა ხანთა შინა მოვიდა განჯის ხანის ჩაფარი, ფხაზხან განჯის ციხეს გარშემოდგომოდა, ააოხრებინა ქალაქი განჯისა და შეწუხებინა მეოფნი ციხისანი: უბძანეს მეფეთა ქართლისა და კახეთის ჯარებსა და დაეშურნენ მაშველებსა განჯისასა. ამით რომე, ჯერ ჰირი მოეცა ფხაზხანს. ,,ჩემს ელჩს დავჯერდეო და არას ჭეეუანს არა უმტერო რაო:'' ეს ჰირი გაუტეხა, მერე თუ განჯას ქალით დაეშერდა ფხაზხაბოძა-
207 ჩალუსაც მოინდომებდა: ყაენი აღარსად იყდა მას უამში და ამით ბევრს შფოთებს აშლიდა. მერე ქართველნი ეიზიდბაშთა სათმრად დიდად აღლეკილ-იყვნეს, მოიწვიენეს ჯარები ქალაქსა თბილისისასა ქართველნი სრულად, იმერნი, ჩრქეზნი, ოსნი და კავკასიისანი, აგრეეე კახს-ბატონს შემოეყარა კახნი სრულად, თუშნი, ფშაენი, ხევსურნი და ლეკნი, რომელნი მონებდეს კახს ბატონს: რა ეს ჯარები შემოკრბნენ ქალაქსა თბილისისასა, გავიდა თოთეხასა და გაბძანდა მეფე თეიმურაზ და მეფე ერეკლე ქალაქით თეესა ფებერვალსა 3, ქორონიკონს ულჱ, გატეხილ-ხიდზე რომ ხაბძანდენ, ბორჩალოს ჯარი შემოეყარათ, ყაზახის ჯარი ყაზახში და მიბძანდენ სამშადილოში, ერევნის ჯარებიც დაბარებულ-იყო და მოელოდენ, მოვიდნენ სამშადილოელნი და მოართეეს ფეშქაში ორასივ ბატონებს:

რა ესმა ფხაზხანს: ,,ქართველ-ბატონი შენ-ზედ მოვიდაო:'' ვითაც ვერ შეიძლებდა ჰირდაჰირ ქართველთასა, აიყარა მაშინვე ღამით განჯიდამ და წავიდა, ჩავიდა თავის ელებში, დაუწყო აერა და მაგრება: მოეგება განჯის ხანი მინარის ბოლოს, მიბძანდენ ბატონები, ჩამოხდენ განჯას ქალაქისა მახლობელ, მოვიდა ჯარით ერევნის ხანი, შემოეყარა და მოართვა განჯის ხანმა მეფეს თეიმურაზს და მეფეს ერეკლეს ცხენები, შეკაზმულნი მძიმედ და მოსართმეელი ხელმწიფური. აგრეეე დიდებულთა კაცთა ყოველნი აღვასნეს ხოვსანგითა (1) და ლარითა ტურფითა:

გაგზავნეს კაცი შირვანს და ატნობეს აჯი-ხალაბს, რომელი იყო შაქელი და ჰურობელობდა შაქსაცა და შირვანსაც. მაშინ-ვე გამოსცა ჰასუხი და მოახსენებინა ბატონებისათვისაცა: ,,მიბძა-
208 ნეთო, ჩემის ჯარით იქ გაახლებიო, ყოველივე სამსახურე თავს მიდვიაო:'' ასე გაეხადა ფხაზხანის ჯარს განჯა, რომ ციხის მეტი შენობა აღარასად გაეშვა, მეჩითებიც კი დაექცია, ვითაც ემართლებოდა დაექცევს, თორემ სხვას რას შენობას გაუშვებდა, გამოვიდა განჯის ხალხი ციხიდამ და ისევ დაუწეეს შენობა ქალაქსა განჯისასა. ბატონები აიყარნეს მეექვსეს დღეს და წაბძანდენ ფხაზხ ხანზე. მასცა თავისი ელები ჯავშირი აეყარა, არასის ჰირისაკენ გაესტუმრებინა და თითო ექვსის ათასის კაცით გზაზე დაეგდგომოდა, ყარაბაღის ჯარი ჯავშირის

(1) ხოკერაგოთა უნდა. დ. ბ.

შამშადილისა, სიღნახისა, ბარგუშათისა და შჭისევანისა, ამ ქვეყნების ჯარი სულ თან-ახლდა, მოსულიყო და ხეივანს დამალულიყო, ღამოდა ზაკვით შემობმასა: რა ჩაგვდით ხეივანს, იქ შემოეყარა აკიაჩალაბაის-შვილი ცხენოსნის ჯარით და მოგიდა თეიმურაზ მეფიქი სიღნახისა და ოქვარტერი განძასარისა. მოართვეს ფეშქაშები ბატონებს და დაიდგეს სამსახური და მოიტანეს ჯარისათვის სურსათი, რომელიარს ულუფა:

გაგვდით იქით, რა ერთსა აღაჯსა გავიარეთ გამოჩნდა ჯარი ფანახანისა. თურმე იდუმალ იდგნენ და ჩვენმა ყარაულმა არ შეიტყო, თითონც გამოჩნდნენ. მაგრამ სამარსა აღაჯსა ვერ გამოვიდნენ, ტყეთა ჰირ იდგნენ და ტყე და სიმაგრე ზურგად ჰქონდათ: იმ დღეს აღარ მოხდა შებმა. წაბძანდენ ბატონები, ჩამოხდენ სიღნახის ქვეყანაში, იქ მოერთგათ იმ ქვეყნების სურსათი და ქეთხუდები მოვიდნენ სამსახურში: აშათან მუხრას ბატონის-შვილი ორის კაცით უკან სამოვნად დარჩომილიყვნეს, ამათ ფანას კაცნი შეუროდენ და დაეხოცათ, თავები ფანა-ხანისათვის მიერთმევიათ: ამ აშათანს ფანა მრავალ-ჯერ ესხა და იცნობდა, დიდი კაცის შვილი იყო, მისწერა ჯარში წიგნი: ,,დაუმარცხე ქართველთა, გავაქციეთ, მუხრანის ბატონი მოგჭკალო, გაქცეულნი მთის ძირისა-კენ ავიდნენო და მე უკან მივსდევო, თქვენ გამოდით, გზები შეუკა- 209
რითო, სქონელი სულ თქვენ დაგრჩებათო და თქვენც წაგლობას სხვასაც გიზამო:'' ისრევე შამშადილოელებს მიუწერა და იმათი ჯარიც თან-ახლდა: დაიკერეს, გამოვიდნენ ჭარელნი, ზოგნი უფრო დაგვიდგნენ და ზოგნი ისევ მტკვარს გაღმა იყვნეს. აგრევე სამშადილოელთ შეგვიკრეს გზები, ჩვენ რა ვიცოდით, წავედით სიღნახიდამ და მივმართეთ, სადა გვეკეთებოდა ფანა-ხანის სადგური: რა გავიარეთ მცირე რამ აღაგი, მივედით ერთსა კლდოვანსა აღაგსა, მოგიდა ჩვენი უარაული, მოახსენა მეფეს ერეკლეს: ,,აქათ ჯარი დგას ფანასიო:'' თურმე თითონ ფანა-ხან მოსულიყო და რჩეულის კაცით და წინ გვიდგა, ღამოდა შემობმასა, მისდგრად კი ვერ გაბედა ომი და სადღალატოსა აღაგსა ცდილობდა შემობმასა: არ მოისმინა მეფე-მან ერეკლე-მ, მამას მეფე თეიმურაზს კაცი ახლო: ,,თქვენით ჯარით მისდგრად წამობძანდიო და მე მცირეს კაცით მათ ვნახაო:''

წაბძანდა მეწინავეს ჯარით, ვისაც შეეძლო ის იახლო, ალმართი იყო და კლდე. ისინი, ტყიანი მთა იყო, იმა-ზე წამოსდგარიყვნენ, სანამდის ავიდოდით, რაც ჯარი მიგვდევდა ნახევარი ველარ ამოგვევა: რა აბძანდა მეფე ერეკლე, მცირე რამ კაცი აუვა, ასე დავახლოვდით, რომ ჩვენი და იმათი კაცი ერთმანერთს ეცნენ: ბძანა მეფე-მ ერეკლე-მ: ,,ვინ არის ერთ-გული ჩემი და აქეთ გული მამატებისაო, ყამი ეს არის:'' თითონც, ვითა ლომი ეგრე მიესივა და ჯარი ვინა იქ იყვნეს ვინღა დადგებოდა, მეფეს ერეკლეს-თან თავს ვიღა დაზოგევდა. შერე უიზილბაშის ჯარ-ზე ქართველნი და კახნი ასე გამამაცებულ-იყვნეს, რომ ერთი ჩვენი კაცი ას უიზილბაშს არ დაერიდებოდა: მიუძღვა რეგაზ ორბელიანი, სარდალი სპბარათაშვილოს ჯარისა და ქისიყის მოურავი თამაზ ქისიყელთ, თითო თოფი დასტყლეს და შერე ხმალ-და-ხმალ გაერიენეს, ზირგულ-ზე ისინიც კარ-

210 გად იყვნეს, რომ ალმები ჩვენს ჯარში შემოიტანეს. მაგრამ რა ქართველნი და კახნი თავ-გამოჭრილებით, იმათ ჯარში შიგ შეტვიდნენ, ველარ დაგნეს ეიზილბაშნი და გაიქცნეს:

რა შეიტყო ფანა-ხანმა, მეფე ერეკლე ამ მეწინავეს ჯარში ურევიაო. მაშინვე გაიქცა: ეს მეწინავე ჯარი ტოტანი იყვნეს. მაგრამ დიდათ მამაცად გაისარჯნეს, რომ დიდის ჯარის მგზავსი საქმე ქნეს: ორბელიანი სრულად მეწინავეში დაესწრნეს და არ ავად იყვნეს, რომ ქება რაღა მოგახსენო: მეფე თეიმურაზ დიდის ჯარებით ქვეიდამ მინდრვით მობძანდა, კაცი ახლო მეფე-მ: „თქვენის დოვლათით ამათი საქმე ჩვენს ხელთ დარჩაო და ჯარი მოგვაშველეთო, რომ მართლად ჩვენი ხმალი ვაჩვენოთო:“ ბძანა მეფე თეიმურაზ ჯარის შეტევა, შეიქნა ზამბურაკის სროლა და ნალარახანის ტყმა, შემოუტიევეს ამ დიდმა ჯარმა. მაგრამ ალმართი იყო და გვიან ამოვიდნენ. სანამდის ეს ჯარი მოვიდოდა მეწინავე ჯარი ომობდა, მრავალი კაცი ჩამოაგდეს, ტოტხალიც ბევრი დაინარჩუნეს, მოვიდა ჯარი, გაერივნენ შიგა გაქცეულს ჯარში, გაიყარეს წინა და მიჰყვნენ კაფით, რომ რისხვა ღუთისა დასცეს. ოთხი საათი კიდევ დარჩესილ-იყო და შუადამემდის ჩვენი ჯარის კაცი ისევ უკან მისდევდა და ხოტდა ეიზილბაშთა: ამდენი კაცი მოკლეს და ტოტხალი დაინარჩუნეს, რომ ერთი ამის-თანა გამარჯვება არას დროს ერანში ქართველის ბატონისა-გან არ მოხმდარ-იყო,

ჩამოხდენ ბატონები მას ღამესა ნაომარსა ალაგსა, მიართვეს თავი ანუ ტოტხალი ეიზილბაშა, რომ სიმრავლისა-გან აღმწერელნი დაშვრებოდეს. ქართველთა ზოგთა ოთხი თავი მოქონდისთ, ზოგთა ოთხი და ხუთ-ტოტხალი ეჭირისთ, უკეთუ ყოველნი თვითოელად აღმეწერა, სიგრძისა-გან ამბისად საწუინო შეიქნებოდა: ქართველნი და კახნი ერთობით ყოველნი კარგად იყვნეს და უმეტესად მეწინავე ჯარი, ორბელიანნი, საბარათაშვილო და ქისიყის ჯარი: ამ გამარჯვებაში
211 არა ჯარი ეიზილბაშისა არა რეულა, ერევნისა, განჯისა და ანუ ავჯი-ხალაბისა, შაქელნი და შირვანელნი, ყოველნივე შორით იმზერიდეს და ვინა საქართველოს ჯარი იყო, დემურჩასალი, ყაზახნი და ბორჩალუ ესენი დიდად მამაცად გაისარჯნეს და კაცი ბევრი დაინარჩუნეს: წავიდა ფანა, რაც კაცი დარჩენოდა იმითი და ყარაღაღის მთას მიმართეს, თავის ელსაც გასწევა:

მეორეს დღეს წაბძანდენ ბატონები, გამარჯვებულნი და სიხარულით სავსენი, მიბძანდენ, სადა იყო სანგარი ფანა-ხანისა, სიღნაღის ბოლოს თულში იქ დარჩომოდა ფანა-ხანს თოფხანა და ჯაბახანა: მიართვეს მეფეთა მორწმუნეთა და ღომ-გულობისა სათუმველთა და მოულოტეს ეოველთა, აღავსნეს ნუგეშით და წუალობის სიტყვით ქართველნი და კახნი: მოვიდა თულის მელიქი, რომელი იყო დიდის ჯარით ფანა-ხან-თან და ითხოვა მიტევება დანაშაულისა და დაიდვეს სამსახურის თავს, ვითა ჩვენი მეფენი ღუთის-სიყვარულითა და მოწყალებითა სავსენი იყვნეს: ამა-ტომაც ტოტმა თვისი: უბძანეს სიღნაღელთ ექვსის დღის ჯარის ულუფის მიცემა და განეშზადნენ ბარგუშათსა და ფანახანის გაქცეულს ელ-ზე: გამოგზავნეს მასარობლები განჯასა, შირვან-შაქსა, ჯარსა, კახეთსა, ქართლში, ყაზახ-ბორჩალუში, ერევანსა და ნახჩევანსა და ანონობეს გამარჯვება:

შეიქნა სიხარული, ყოველ-გან და მოიშალა ჯარი ჯარელთა, რომელი შეურიღ-იყვნეს წინ დასა-
ხდომად ქართველთა და შერცხვათ შემშადილოელთ, რომელთა წაეხდინეს გზანი და აჰირობდეს
ღალატსა ქართველთა და კახთასა:

განარჩიევეს კაცი მეომარი და რჩეული ჯარით წაბძანდეს მეფენი არაზის პირისა-კენ აღ-
მოეხვრად წინა-აღმდეგთა თვისთასა, დააგდეს თულას ჯორა-აქლემნი, ბარგნი, სამძიმონი და
თოფხანა. მოუვლეს ჯარი და უთავეს მისკრობაში: აღარა გავიარეთ ორი დღე, მესამეს დღეს
გაუშვეს მარბიელი, წავიდა ჯარი, მოიცვა აღაგანი ბარგუშათისა და არაზის გაღმა-გამოღმა, 212
დარჩათ უთვალავი საქონელი, დახვდა ფანჯანს მცირეს კაცით ხოზაფუნის ხიდ-ზე, ეწვდა ომი.
მაგრამ რა სცნა მისვლა ქართველთა, დაუტევა ელი თვისი და გაიქცა და მორჩა მცირეს კაცით:
ჩამოხვდეს ბატონები არაზის პირ-ზე და წავიდა ჯარი, მოარბიეველ მულანჩოლს ზევით, საშოვრის
სიმრავლესა ამის მეტს ვეღარ მოგახსენებ. ეს დიდი საშინელი ჯარი ახლდათ ქართველს ბა-
ტონს და გახ-ბატონს და იმ საშოვრის მოვლა ვერ შეიძლეს: წაბძანდა მეორეს დღეს მეფე ერეკლე,
მჭურობელი კახეთისა ბარგუშათის ქვეყანა-ზე. მოეგება ხანი ბარგუშათისა, შემოახვეწა დიდათ:
„ნუ წამახდენო:“ აჰატივა სახლი და ქალაქი თვისი და ბძანა მოხრება ქვეყნისა, ამდენი წა-
მოვიღეთ, რომ პირველის საშოვრისა-გან უმეტესი, ეს ორივ ერთად რომ შეიყარა, დიდი
სიმრავლე შეიქნა საქონლისა, რომ შენახვა ვისა არა ძალ-ედვა ორ-შაურად ცხვარსა ჰყიდდენ და
ხუთ-აბაზათ ძროხას. ორ-მილანთუნად ტყვეს: უბოძეს ჯარსა თეთრი, სამი ათასი ტყვე გამო-
იხსნეს და განუტევეს პატრონთა ჩვენთა და არა ინებეს დაპატიმრება ტყვისა: გაგზავნეს გუ-
გუნა ბოქაულთ-სუეტსი უარადღს ქაზუმ ხან-თან, რომელი იყო დიდებული კაცი და პატივ-
ცემული შაჰნადირ უაენისა-გან, აცნობეს ამბავი ესე ყოველი: წამოვიდა თითონ ნახვად მეფეთა
ჩვენთა: რა მოუვიდათ ამბავი მოსვლა ქაზუმხანისა, მიეგება ორას აღაჯზე მეფე ერეკლე, მოი-
უვანეს დიდის პატივით, ჩამოხდა მეფეს თეიმურაზ-თან, მოეგება და დაისვა მახლობელ, მოართვა
ფეშქაში ორთავ მეფეთა და დიდებულთა თვისცა თითო ტხენი უბოძა, დაიყოვნეს დღენი რაო-
დენიმე ბარგუშათისა ქვეყანათა. აჰყარეს გარემოსი კაცნი, ვინა მიეყვანეს ფანას მძღვა-
რებით:

დავარდა ხმა: „მოვიდა ქართლის ვალი და მეფე კახეთისა, ააოხრა ქვეყანა და დაიმორა ქა-
ლაქნი და ქვეყანანი აღრიბეყანისაო:“ შეშინდეს ყოველნი და მოარბიეს ფეშქაში თავრიზის ხანმა 213
და ანუ რომელ მისნა სახეგლარბეგოსა ხანი სადმე იჯდა, ახლეს ჯარი, მოულოტეს გამარჯვება
და მოართვეს მოსართმევი ხელმწიფური: წამობძანდნეს ბარგუშათით, მობძანდენ ისევ თულას,
მოართვა ორთავ მეფეთა განჯის ბეგლარბეგმა შაგერდიხან თავისის ქვეყნით და უულბეგით ათი
ათასი თუმანი, გააწერეს ქვეყანასა თვისსა, გაგზავნეს შაგერდი ხანის ძმა რიზაყულიბეგ და თან
გაატანეს ბატონის-შვილი ისაყ-ბეგ ამ თეთრის ასაღებად. აგრეეე გაგზავნეს იასაულად ქარ-
თველთა, კახთა თავადთა და აზნაურთაგანი და გაატანეს ყოველისა ქვეყნების კაცნი ასაყრელად

*

ველთა, რაც საქართველოსი, კახეთისა, უაზახ-ბორჩალუსი ანუ ერევნისა, რაც გლესი უარაბლის და სალნალის ქვეყნებში ჩასულ-იყო სულ აერევინეს მეფეთა ჩვენთა:

ბატონის-შვილი ელისაბედ დაიბადა თვესა მარტსა კე, ქორონიკონს ულჩ, მახარობელი მოუვიდა ბატონს ქვევით: და განჯას რომ მოვედით ერევნის გლეხი ერევნის ხანს უბოძა, უაზახისა უაზახის სულთანს, ბორჩალუსი ბორჩალუს და ქართლისა ქართლში გაისტუმრეს და კახეთისა კახეთში: ასეთი ბძანება გადიოდის ადრიპეჟანის ქვეყნებში მეფის თეიმურაზისა, რომ რასაც ალაგს ამისი კაცი და ბძანება მივიდის, ვითა ყაენისას ეგრე დამორჩილდებოდა, მოანებდა ყოველი ქვეყანა ადრიბეჟანისა ქართველს ბატონს: აჯიჩალაბისა და შირვანის ჯარი იქავ ბარგუშათიდან დაითხოვა და სხვის ჯარებით განჯას მობძანდა, ჩამოხდა ორას აღაჯზე, მოართვეს ეს ათი-ათასი თუმანი და ამის-გან ათას ხუთასი დაკლდათ, რომ ვერ აელოთ, ამ ათას ხუთასის თუმნის გირაოდ მოართვეს შამშადილოს ქვეყანა: წამობძანდენ განჯიდამ, მობძანდენ შამშადილოს. განჯის ხანმა მოიყვანა შამშადილოს ქეთხუდები, მიართვა ბატონს და თითონ დაითხოვა ბატონმა, წავიდა განჯას, ერევნის ხანი დაითხოვეს, წავიდა ერევანს, ბატონები წამობძანდენ ქართლისა
214 და კახეთის ჯარით ქართლისა-კენ: უაზახში რომ მობძანდენ, იქ მოეგებნენ ბამანი-ხანი, ორი ავღნის ხანი, ოდეს შეერობდა ავღანი თავრიზს, მოართვეს ფეშქაში და თან გამოჰყვნენ ქართლში: ნაშოვარი ქართლისა ქაროლში წავიდა, კახეთისა კახეთში. მაგრამ სიმრავლისა რაღა მოგახსენო. ასე იტყოდენ: „ორასი ათასი ცხვარი იყოო, რაც სულ ჯარმა იშოვა და ამისა შედეგათ ძროხა და ანუ კიდებული საქონელი: და აქებდენ მეფეს თეიმურაზს და ძესა მისსა მეფეს ერეკლეს: შეშინდა ყოველი ქვეყანა და მოანებდენ ქართველ-ბატონს ხმლის ძალით გარეშემონი ქვეყანანი, მობძანდენ საყალთუოსში, წვიდა აღდგომა იქ გარდაიხადეს და შემობძანდენ ქალაქს თბილისს, აპრილს იგ. წვიდა პატრიარქი ანტონი სამღვდელო დასით იქავ საყალთუოსში მიეგება და რა მოაახლა, მოეგებნენ მოქალაქენი და დასნი სამღვდელონი, შეასხემდენ ქებასა, შეიქნა სრული ზარბაზანთა ქალაქსა შინა, რომ ყურთა ხმა აღარ იყო: მორთენეს მოქალაქეთა ბაზარნი და იყო ჩირახდანი და ღიანი ქალაქსა შინა, დღესა სამსა: დაითხოვა ბატონმა ჩერქეზის ბატონი, უბოძა მრავალი, აგრეგე ჯარსა მათსა და ოსისა ჰირ-იქით ჯარსა, აღავსო ყოველნი საბოძვრით და გაისტუმრა ქვეყანასა თვისსა:

ისეე ბატონის შვილი, რომელი ესევდა სჯულსა მაჰმადისასა, აღიარა წმიდა სჯული ქრისტიანობისა და განიხარა მეფე-მან მორწმუნე-მან, ცხებულ-მან თეიმურაზ, განიყვანეს ქალაქისა გარეთ, ჩასვეს ისეე მტკვარსა შინა, განსანათლეს შვილი-თურთ წმიდისა სათლისა-ღებითა და აღბეჭდეს წმიდისა ბეჭდისა მირონისათა. აღმჭმელ ექმენ თითონ მეფე ცხებული და უწოდეს სახელი ქრისტიანობისა ალექსანდრე და ძესა მისთა უწოდეს იოანე და სოლომან. და ეგრეგე ნათლის-ღებულ ოსთა, გაურიგეს მამული სახბატონიშვილონი ალექსანდრე ბატონიშვილს და მარად
215 ცდილობდენ მეფენი მორწმუნენი მტკიცებასა ქრისტიანობისასა: ინებეს და განაშვენეს მეტეხის

ყოველად-წმიდისა მოწამისტერია, წმიდას ეკკლესიად, დაადგინეს დასნი სამღვდელონი, რომელი ქმნილ-იყო . . . . . ხოლო განაბრწყინვა წმიდა-მან პატრიარქ-მან ანტონიმ სახლად ღუთისად და განასათლა ყოველი კერძო:

ბრძანა მეფე-მან და აღიღეს გალავანი ქალაქისა, რომელი იყო ციხესა და ქალაქსა შუა და გააერთნეს ციხე და ქალაქი თბილისისა:

დაითხოვეს ხანები სახჩენისა და ავღნისა, უბოძეს საბოძვარი, წავიდნენ ქვეყანათა თვისთა და მოინებდენ ბძანებასა მეფეთა ჩვენთასა:

აღიარა წმიდა სჯული ქრისტიანობისა ციცი-შვილმა მერალი-ბეგ და სათელ-ჰსტეს წმიდისა ემბაზით ქალაქსა თბილისსა, უწოდეს სახელი ქრისტიანობისა დიმიტრი:

მოვიდა წელსა ამას მკვლი ურიცხვი, რომელ მთა ანუ ბარი ასე ხელთ ეჭირა, რომ კაბდოები შეაბეს მრავალი და ისე ხვეტეს და ვერა რასა ოვს აუვიდნენ, ქართლისა და კახეთის ქვეყანა ასე გაათავა, რომ მიწის ნაოფიერება აღარ-სად დარჩა: იყო დიდი ტირილი და ვედრება, და მადლთა ღუთისათა (1) მოჰკლდა ძალი მათი და შემცირდეს სიკვდილით: უბძანა მეფე-მან ცხებულ-მან თეიმურაზ დიმიტრი ეშიკაღასბაშს ორბელიანსა და წარავლინა აღშენებად ციხეთა და სიმაგრეთა ქვეყანასა სომხითისა და საბარათოსშვილოსათა: ისმინა ბძანება და აღაშენა მალიად ციხე შულავრისა, ციხე მარნეულისა და ციხე რატევნისა, დააყენა მეთოფენი მცველად ციხისა და დაასახლნა გლეხნი, რაოდენი დაიტევდეს ციხენი ესენი:

შეიქნა ურიცობა დაღისტანში და მოინდომეს გარდამოსლვა კახეთში და ეგრევე დაჰურობა ქართლისაც მოინდომეს: ისმინეს ამბავი მეფეთა ჩვენთა, შეიყარა ქართველ ბატონმა ჯარი ქარ- 216
თლისა, უაზახ ბორჩალუსი და წაბძანდა კახეთს, კახეთის ჯარიც იქ შემოეყარა და დადგნეს მაღარო: რა მიესმა ლეკთა ამბავი ესე ქართლისა და კახეთის შეურიცობა, ვეღარ გაბედეს გარდამოსლვა და უკუდგნენ. ისევ ინადირეს, ვითაც კახეთის ქვეყანა კაი სანადირო, შირაქის მინდორში მრავალი ირემი ამოწყვიტეს, ლხინი და სანადირობა კარგი გარდაიხადეს და ქართველ ბატონი ისევ ქართლში წამობძანდა და მეფე კახეთისა ერეკლე განაგებდა საქმეთა კახეთისათა, ეგების მცირეს ხანს სტუმართა-ებრ, თორემ მეფე ერეკლე კახეთში არ მიბძანდის, სულ მამასა-თან ქართლში ბძანდებოდის და ორისავ ქვეყნის საქმეთა იურვოდა და დიდათაც მორჩილებდა მამასა თვისა მეფეს თეიმურაზს:

X მოვიდა ქალაქში კაკის სულთანი, რომელსა ეწოდებოდა მამად-ხან, თან მოჰყვა ჯარელთ ქეთხუდები, შემოხვეწოდენ ჯარელნი შემორიგებას და ეს კაკის სულთანი მისცეს მეფეთა ჩვენთა, შერიგებასაც დამორჩილდენ. მაგრამ მზეველები ჰსთხოვეს ჯარელთა და უბოძეს მისაცემელი თრიადი და გაისტუმრეს: რა მივიდნენ ჯარში მოისმინეს მეფეთა ჩვენთა ბძანება. თურმე და-

(1) უნდა: მადლთა ღუთისათა. დ. ბ.

ღისტანშიაც ელჩობრაკებოდენ და აქაც შიშისათვის სიტყვით ცდილობდენ შემორიგებასა, თორემ მზეკლებს რიდის მოსცემდენ: მისცეს ბირი დაღისტანს და შეიქნა ჯარის მზადება და დაჰბირეს წამოსლვა ქართლსა და კახეთზე: მცირეთა ხანთა მოვიდა კაცი, მოახსენა მეფეს ერეკლეს დაღისტნის შეერა და აქეთ ამომავალობა: მოახსენა მამასა თვისა მეფესა თეიმურაზს, შეაწერეს ჯარი ქართლში და შეიქნა მზადება კახეთს წასასვლელად, გაბძანდა ბატონი, დადგა ლილოზე,
217 შემოეყარა ჯარი, ჯარი ქართლისა და ყაზახ-ბორჩალუსი, იქიდამ წაბძანდა, ხაშმზე დადგა და იქ შეურებდა ამბავთა ლეკისათა. რა გამოხდა ხანი და ლეკის ჯარი აღარ გარდმოვიდა, ეგონათ აღარ გარდმოსლვა, მაგრამ ეს ლეკთა ოსტატობით ჰქნეს, შეეტყოთ ქართლისა და კახეთისა შეერა და დაიოვნეს და ხმა დაიგდეს: „აღარ გარდავალთო:“ ვითაც ამას წინათ, რომ ქართველი ბატონი მალაროს დადის ჯარით ჩაბძანდა, კიდევ ამავ ლეკის შესაბმელად. რა შეეტყოთ ლეკთა გაბრუნდენ და თუშეთს მიხდომოდენ. აქედამ კახი ბატონი მეფე ერეკლე მიეშველა, იქიდამ გაიქცნენ და ახლა ეს იყო, კიდევ მეორედ შეიყარნენ, დიდათაც შიშობდენ კახეთში და ქართლში მოსლვას, ბევრ-ჯერ ესახათ მეფეთა ჩვენთა ხმალი. მაგრამ ამას განიზრახვიდენ: „თუ ჩვენ არ გარდავალთო ქართველთა ჯარი აქ დაღისტანში გარდმოვლენო:“ ამა საქმეზე ჯარელნიც ემოწმებოდენ და ქარსაც აძლევდენ: ახლა რომ გარდმოსლვა დაუგვიანდათ, უომელონი შეიქნენ კახნი და მოახსენა მეფემ ერეკლემ მამასა თვისსა ცხებულს მეფეს: „ისევ ქალაქს მიბძანდითო, ლეკის ჯარი მოიშალოო:“ წამობძანდა ბატონი, მობძანდა ქალაქსა თბილისისასა და უბოძა ჯარებს დასტური, წვიდნენ უოველნი სახლად თვისად:

ქალაქის მოურაობა შჰქონდა უბოძა ამილახორის-შვილსა: ბამან-ხანის ცოლ-შვილი მოვიდა ნახჩევნით ქალაქში, რომელი იყო ჯსული ქსნის ერისთვის შვილის იასე უულარაღისაჲ: გამოვიდნენ ლეკნი და დაიფანტნენ, მრავალი ტყვე და საქონელი ეშოვეს, სატიტიანოს მიუხდენ, მრავალი წამოიღეს, თრიალეთ-ზე დიდი ქარვანი წაახდინეს: გამობძანდა მეფე თეიმურაზ, ჯარი შემოეყარა, დადგა შულავრის ბოლოს აივაზოლოში, გაუენეს უარულები უოველ-გან, მოვიდა ერთი ჯარი ლეკისა, რომელსა წაეხდინათ სატიტიანო და ქარვანი აზრუმს მიმავალი ალგეთ-ზე, მარნეულის ბოლოს რომ ჩამოვიდნენ უარაულმა მოახსენა ბატონს, შებძანდა ბატონი და მო-
218 ბძანდა ზედ ლეკ-ზედ, ლეკნი ერთს ჭალაში გამაგრდენ, ბძანა შემოხვევა ჯარისა, შემოეხვივნენ გარს, შეიქნა სროლა, რომ თოფის კომლისა-გან ჯარი აღარა ხნდა. ბძანა და დაუშინეს ზარბაზანი, შეესივა ჯარი ქართველთა, ამოწყვიტეს ლეკნი, რომ რისხვა ღუთისა დასცეს:

ამისა შემდგომად, მოვიდა მეორე ჯარი ლეკისა, ორბელიანთ მამულს და სომხითს ნაშოვარი მოჰქონდათ და მერე ბატონს მოახსენდა, გამოუდგა უკან, გავიდნენ მტკვარს, მოეწიენენ ნაგებში, დაუერვინეს თუ-რამ მიჰქონდათ და მრავალი ლეკი მოკლეს და მოართვეს თავი ანუ ცოცხალი: ბატონს გაეგზავნა მახარობელი კახს ბატონ-თან, გამარჯვებისა და ბატონი მობძანდა მხიარულად, გამარჯვებული ქალაქსა:

უსეინ-ბეგ ბატონი-შვილი ჩამოვიდა სამშვიდღით, შემოირიგა მეფე-მან და ბოლნისები კი დაადებინეს და ისევ სახასოდ დადვეს და უსეინ-ბეგს სარჩოდ სბატონის-შვილო სოფლები უბოძეს და ორმოცი თუმანი ჯამაგირი გაურიგეს: ამისა შემდგომად მოვიდა ზაალ ორბელიანი ნახჩევნით ქალაქსა თბილისისასა, ასათ-ხან, რომელი სპასალარობდა ადრირეყანში ის გასწყრომოდა ბამან ნახჩევნის ხანს და ის თავისის დედა-წულით წამოსულ-იყო, ცოლ-შვილი აქ რომ ქართლში გამოეგზავნა და თითონ ერევანს ამოსულ-იყო, ზაალ ვისთანა-ღა დადებოდა, მოვიდა ესეც თავისის ჯარით, რაც ქართლიდა-მ გაუოლოდა, დარჩა ნახჩევანი ასათ-ხანს, დასო ხანად თავისი მისანდო კაცი ნახჩევნისა ქვეყანასა:

რა შეიტყვეს ლეკთა ქართლისა და კახეთის ჯარები ისევ გაბრუნდენო, ჯარი შეერილ-იყოო და გარდმოვიდნენ, რაც დადისტანში ბელადი იყო სულ შეერილ-იყვნენ, დიდ დიდის ჯარებით, რომ ასე მოახსენდა ბატონს: „ლეკის ჯარი ამის-თანა არას-დროს არ გარდმოსულაო:“ მოვიდნენ ჭარში ჭარელნიც შეეყარნენ, ჯარსაც უსადგურეს, ულუფა მისცეს და გამოვიდნენ ჭარიდამ, ქისიყს ტეძა დაუწყეს: მიეშველა კახი ბატონი, ორ-ჯელ გაემარჯვა, გააქცივეს, ლეკიც ბევრი მოკლეს. დიდათ დაუმარცხა მეფე-მ ერეკლე-მ და ამ ომებში კაის სარდლად მოიქცა თამაზ 219
მოურავი და თითონაც გულოვნად შეება, ბევრი დაუზიანეს ლეკთა, ისევ ჭარში გავიდნენ. მაგრამ ასეთი ჯარი იყო ლეკისა, რომ ამ დამარცხებით არ გაბრუნდებოდენ და არც ჭარელნი უშვებდენ, თავის თავისაგანაც ეშინოდათ: ეს ამბები მოახსენა მეფე-მ ერეკლე-მ მამასა თავისსა მეფეს თეიმურაზს, მაშინვე შემოიყარა დიდი ჯარი და წაბძანდა კახეთს: ამ ლეკის ჯარი წავიდა შვიდი ათასი ცხენოსანი, ყაზახის ქვეყანას დაჰკრეს, მრავალი საქონელი, ტყვე წაიღეს, სხვა ქვეითობის ჯარი ისევ ჭარში ჰყვანდათ: ქართველ ბატონი, რომ საგარეჯოს მიებძანდა, ყაზახიდამ კაცნი მოვიდნენ და მოახსენეს ყაზახის წახდენა: წაბძანდა სახჩაროდ ბატონი, მიაშურა ქისიყს, რომ კახი ბატონიც იქა ბძანდებოდა და კახეთის ჯარიც იქ შემოეყრებოდა, მოეგება კახი ბატონი ბეყან-ბაღზე, მიებძანდენ მაღაროს, დაუძახეს, შემოიყარეს კახეთის ჯარი, მოვიდა ამბავი: „ლეკისა ჯარი იორზე ჩამოვიდაო:“

წაბძანდენ ორნივე მეფენი ქართლისა და კახეთისა ჯარით, შირაქზე ჩაიარეს, სადა გზები იყო ლეკთა გამოსასვლელი, ის გზები შეუკრეს, ლეკნი გაბრუნდენ, იორის პირს დაჰყვნენ და განჯის ბოლოს, ალაზანი და იორი რომ იერება დანდიზს, იქ ჩავიდნენ: ეს ამბავი მოახსენეს მეფეთა ჩვენთა: წაბძანდენ დღით და ღამით სახჩაროდ, მიეწევნენით ალაზნის პირ-ზე, დილას ადრე შეიქნა ომი ფიცხელი, ლეკნი ასე უწინ შემოგვებნენ, რომ უფროსი ომი ადარ იქნებოდა, მეწინავის ჯარი რომ მივიდა მემარცხნის ჯარიც მიეშველა, ძლივეს ლეკთა, გაიქციეს ლეკნი, შეიტყვეს ქართველთა და კახთ, ერთობით გაჰყვნენ ალაზანსა და აგრის შუა ერთი მთა არის, ლეკის ჯარი იმაში შეცვივდა, მიუვა ჯარი ქართველთა, დაიქვეითეს და ისე შეესივნენ: თითონ მეფე ერეკლე მოწინავეს ჯარში ბძანდებოდა და ისე აბრძოლებდა და აძლიერებდა წყალობისა სიტყვით,

დაკაფეს, ამოწყვიტეს ლეკნი, რომ უთლამი დამართეს, რომ ერთი ამისოდენა გამარჯვება და
220 ძლიანი ხმალი ბატონს ჩვენს არ მოსლოდა: მიბძანდა მეფე ერეკლე, ჯარი ძალად ჩამოაცალა, თორემ ორის სამის დღით ჩვენი ჯარი ლეკთ არ მოეშვებოდა, გამოუძღვა გამარჯვებულს ჯარს და მოულოცა ცხებულს მეფეს, მამხსა თვისსა. ბატონი ჩამომხდარიყო ალაზნის პირ-ზე გაღმა, მართველს ლეკის თავი და ტოტხალი შვიდასი და ცხენი ლეკისა ათას ხუთასი. წამობძანდა დიდის სიხარულით გამარჯვებულნი:

ჩამოხდენ ნათმარსა ალაგსა და შეიქნა შადლუჩი სიხარულისა, სროლა ზარბაზანთა და ზამბურაკთა: მიესმათ გარემოსთა სოფლებთა და მოვიდნენ მოლოცვად დანდიზელნი და იმა ალაგებისა კაცნი, რომელთა ბატრონობდა ჰაჯი-ჩალაბი, მოართვეს მოსართმევი და შეასხეს ქება: მეორესა დღესა გამოემართა გამარჯვებული დროშა კახეთისაკენ, შეიქნა ნადირობა ივრის პირზე, ამოწყვიტეს ირემი, ღორი და სხვა მრავალი ნადირნი, რომ სიმრავლის რიცხვი არ შეიგებოდა: მოვიდა იმ დღეს, მოეგება განჯის ხანის ეშიკაღასბაში განჯის ჯარით, მოულოცეს გამარჯვება და შეასხეს ქება, მოვიდა ჰაჯი-ჩალაბის კაცი და მოულოცა გამარჯვება: ესე სიხარულით სავსენი შობძანდენ ისევ კახეთს მაღაროს, გაისტუმრეს მახარობელნი სანცობელად გამარჯვებისად, პირველ ქართლსა შინა და მერე ადრიბეჯანისა ქვეყანასა. უოველ-გან, ეს ლეკის ჯარი დამარცხებულნი წასულ-იყვნენ, ზოგი გაგში და ზოგი აჯიჩალაბის მამულში. იმათაც ქართველ ბატონის შიშით არ დაეყენებინათ და წასულ-იყვნენ ქვეყანათა თვისთა: ჯარელნი რა ჯარსა შინა მივიდნენ, ვინც ქვეითობა ლეკის ჯარი იქ იდგა გულხადრა, შეშინდენ და მაშინვე დაღისტანისაკენ გასწიეს, ჯარელნი ეცადნენ მრავლის მისაცემლით, რომ დიდად ეშინოდა ჯარელთა და ვერ დააყენეს: ამისა შემდგომად ბატონმა ჯარებს მურავხასი უუო და მცირეს ჯარით მიბძანდენ, ორივ მეფენი ალავერდს წმიდის გიორგის მონასტერში, მოიღოცნეს, წმიდათ სათლავნი. მაშინ განსრულებულ-იყო გუმბათი და სამხრონი ეკკლესიისანი, რომელ დაიქცა ძვრისა-მიერ, იგულს-მოდგინა და ხელ-ჰყო აღშენებად სათხსითა თვისითა, სულ-ბრწყინვალე-მან და ცხებულთა მეფეთა ასულ-მან, დედოფალ-მან ქართლისა და კახეთისა-მან თამარ და შემდგომად მისსა განასრულა ძე-მან მისა-მან, ბატრონ-მა კახეთისა-მან მეფე-მ ერეკლე-მ და შეამკო უოველად:

221 მერე წამობძანდენ თელავს, დახვდა შეგებება ცხებულს მამასა თვისსა, აჩვენა ლხინი, გარდაიხადეს სიხარული ფრიადი და უბოძა მეფე-მ ერეკლე-მ ქართველთა დარბაისელთა უოველთა სახოძვარი უშურველობით: და მოვიდა ჩაფარი შარუხ-შაჰ უესისა და ებოძა რაუამი მეფის თეიმურაზისა-თვის, არაუისა და ადრიბეჯანისა სპასალარობისა და მეფის ერეკლესა-თვის ამის ნაიბობისა და დიდის წყალობისა, შეიქნა სიხარული უზომო და წამობძანდენ ქალაქს, რა მოაახლნეს, შეიქნა სროლა ზარბაზანთა, რომ ყურთა ხმა ალარ იყო ქალაქსა შინა: ერევნის ხანის ძმა და აირუმლუს ხანიც მოსულ-იყვნეს ხილვად მეფეთა ჩვენთა, დახდომოდა გამომჩენებით სიძე

მეფეთა, ეშიკაღას ელიაღასი დიმიტრი ორბელიანი, რომელი იჯდა ქალაქში ჯანიშინად. რა ბატონი გაბძანდის ლაშქარს, ეს განაგებდა საქმეთა ქართლისათა:

წარავლინეს იმერეთად ხორაშან ბატონის-შვილი და თანა-ახლეს ნინო-წმიდელი სახა ეპისკოპოზი და ითხოვეს ქალი დადიანისა დარეჯან, მეფის ერეკლესა-თვის: წამოიყვანეს სახლით მეფისა ალექსანდრესით და მოიყვანეს სურამს: ქალაქიდამ წაბძანდა მეფე ერეკლე, თან-გაუყო პატრიაქი ანტონი ბატონის-შვილი, მიბძანდეს სურამს, სახა ქალი მეფე-მ, დიდად მოეწონა შვენიერება მისი და წამოიყვანეს ლხინ-მრავლობით და ჩამობძანდენ ქალაქს: მზა ექმნა რიგი ქორწილისა მეფეს თეიმურაზს ცხებულს და შეიქნა ქორწილი და სახლსა ახალსა, რომელი აღეგო მეფეს თეიმურაზს მტკვრის პირს, შვენიერი და შემკული ყოვლით კარძო: იყო შვიდს დღეს და ღამეს შვება და განცხრომა უზომო, რომ ერთი ამის-თანა სიხარული არ გვესახა: დაპატიჟებულნი იყვნეს განჯის ხანი, ერევნისა და ჰჯი-ჩალაბის ძმის-წული. მოვიდნეს, მოართვეს მოსართმევი, ხელმწიფეთა საკადრი, და მცირედთა ხანთა ალხინ-მრავლნეს, უბოძეს მეფეთა ჩვენთა 222
საფერად თვისად, დაითხოვნეს და წავიდნეს ისევ ქვეყანათა თვისთა: იყვნენ მეფენი ჩვენნი მარადის სიხარულსა და განცხრომასა შინა: მას ყამსა გაერთნეს ქართლი და კახეთი, იურვიდენ საქმეთა ორისავ ქვეყანისას ერთად. ვითაც მამა-შვილნი იყვნეს, მეფენი ჩვენნი სახელმწიფონიც გაერთნეს, დაადგინა მეფე-მ ერეკლე-მ დედოფალი დარეჯან სახლსა მამისა თვისისასა:

ერთი შაზადა მოვიდა ადრიბეჟანის ქვეყნიდა-მ ქალაქსა თბილისისასა, რომელი ამბობდა ყაენის შვილობას. შემოეხვეწა ქართველს ბატონს ჯარსა და მოხმარებასა, დააყენეს ქალაქში პატივით და აღარა-სად გაუშვეს:

რადგან ლეკთა ქართლისა და კახეთის (მტრობა) არ მოიშალეს, ამას სულ ჯარელნი ამტრობდეს, გარდმოეყვანდეს ჯარი დაღისტნიდამ, უსადგურიან, ბელადი მისცეან და აოხრებდიან მუდმისად ქართლსა და კახეთს: მოინდომეს ქართველთა და კახთა ჩინებულთა კაცთა ჯარა-ზე მისლვა, მეფეა-მან თეიმურაზ და ძე-მან მისა-მან მეფემ ერეკლე-მ დაამტკიცეს რჩევა ესე და შემოიყარეს ჯარი ქართლისა და კახეთის, უაზახ-ბოროხალუსი სრულიად და გაემართნეს ჯარა-ზე, დაიბარეს განჯის ხანი, გზიდა-მ გაისტუმრეს წყალობით აჯიბალაბის ძმის-წული, რომელი იახლა ასის კაცით და დაჯერა ფიცით ერთგულობა თვისი აჯიბალაბმა: რადგან ჯარს გარდა პირა-ქეთ ბატონს ჩვენს მტერი აღარა-ვინ ჰყვანდათ, ჯარის დაჯერის იმედი ჰქონდათ, ჯარიც დიდი ჰყუანდათ და კაის ხელმწიფურის რიგით და თადარიკით წაბძანდენ: თოფუარაღა-ში რომ ჩაბძანდნენ, შემოეყარა განჯის ხანი უარაბაღის ჯარით: ჯარელთ ხვეწნა დაუწყეს და შერიგება მოინდომეს. მაგრამ როგორც ბატონს ჩვენებს უნდოდათ და ან შერიგების გზა იყო, ისე არ შემორიგდენ და არც ამათ ინებეს: აჯიბალაბმაც მოინდომა მათი შემორიგება. მაგრამ რაც თითონ უნდოდათ იმას ამბობდენ, ბატონების ბძანება, რომელიც იყო, იმ ბძანებას არ დამორჩილდენ: მიბძანდენ, ჩამოხდენ 223
ალაზნის პირა-ზე, ფადარში გადვეს ხიდი: უბძანეს მეფეთა ჩვენთა მეწინავეს ჯარს, გავიდნენ

ალაზანს გალმა, დადგნენ სანგარსა შინა. თურმე ჯარელნი სულ აურიცხოვნენ, ზოგი სიმაგრეებში შესულიყო და ზოგი აჯიჩალაბის ქვეყანაში დახიზნულიყვნენ: ამა ამბავთა შინა გამოეგზავნა აჯიჩალაბს კაცი. „თუ გამოეცლებითო ჯარელთა კარგიაო, თუ არა და მე ჩემის ქვეყნით მაკათოთან ამოვსწყდებიო:“ ეს მუქარის გამოთხოვა და ამაყიანი სიტყვა დიდათ ეწყინათ მეფეთა, მოშალეს მაშინვე ხიდი, გამოიყვანეს მეწინავე ჯარი სარდალი რევაზ და ქაისიზის მოურავი თამაზ, აიარნენ იმავ დღეს და წარეგზნენ აჯიჩალაბის ქვეყანაზე: მეორეს დღეს აჯიჩალაბის მამულში გავიდნენ, მესამეს დღეს ორშაბათს დილაზე შემოება აჯიჩალაბი, თურმე ჯარელნი, იმ ძირობის ღეკის ქვეყნები, კაცის სულთანი და ის ქვეყნები სულ შემოეფიცა და ჯარი შეეყარა და მზათა ჰყვანდა. აქა იქ ქვეითობის ჯარები დაემალა და თითონ ცხენოსანის კაცით შემოება: უბძანა მეწინეეს ჯარს, მივიდნენ სარდალი რევაზ და ქაისიის მოურავი თამაზ საბარათაშვილოს ჯარით და ქაისიის ჯარით, ასე იყვნენ, რომ ქება ალარ უნდა: აგრევე მიეშველა მემარჯვენე ჯარი ამილახორის დროშა, გააქციეს ღეკი და მრავალი კაცი მოუკლეს აჯიჩალაბს: ამ გამარჯვების ამბავში დამალული ჯარები, რომ ჰყვანდა აჯიჩალაბს, ამათ მემარცხენეს ჯარს შემოუტიეს, პირველსავე შემოტევაზე გამოაქციეს საერისთოების ჯარი, ველარ შეაგრძეს, ამათ განჯის ჯარი უდგა უკან, ეს რომ გამოქცეულნი ნახეს, ის განჯის ჯარი უკრავად გაიქცა, აირივა ჯარები, მეფე ერეკლე მეწინავეს და მემარჯვენეს ჯარებში ბძანდებოდა, აბრძოლებდა. ქართველი ბატონი უკან დასტაში ბძანდებოდა: რა ეს დიდი ჯარი ერთმანერთს ეცა და აირივა, ეკვდნენ ორივ მეფენი და ჯარი ველარ დააყენეს, გამოიქცა ჯარი ვერსად შეაგრძა, დარჩათ ჯორაქლემი, კარავნი ანუ ბარგნი და სატხოვრებელი ჯარისა, ვინა ქვეითი კაცი ალაზანს ველარ გა-
224 მოვიდა, სულ დარჩათ ღეკთა:

მობძანდენ ბატონები დამარცხებულნი მაღაროს, იქიდამ ჯარს უველას თავ-თავის ქვეყანას დასტური უბოძეს. თითონ ჩამობძანდენ ქალაქსა თბილისისასა, ამის მეტად მეფეს თეიმურაზს და მეფეს ერეკლეს ჯრ დამარცხებოდათ და ახლაც გაუშვირებლად უბრალოდ დაუმარცხდათ, ერთის ამის კაცის მიზეზით, თორემ ამათი ხლმის ძალი და სახელი უოველს ქვეყანას განფენილიყო: ამა ამბავს უკან ასტყდა ღეკის ჯარები, ყაზახად ჩამოდგნენ, ქართლსა და კახეთში და მრავალი ალაგი წაახდინეს, წაბძანდა მეფე ერეკლე კახეთს, დახვდენ ღეკნი მანავის თავში, ძლიერებითა ღუთისათა გაემარჯვა მეფეს ერეკლეს და ამოწყვიტეს ღეკნი, მოვიდა სხვა ჯარი ღეკისა, დაესხა აყმალას, წაიღეს საქონელი: მოახსენდა ბატონს, გაბძანდა მაშინვე, მიბძანდა მარტყოფს, იქ შემოეყარა ძე თვისი მეფე ერეკლე, წაეწივნენ ივრის პირზე, გაემარჯვათ დიდათ, რომ რისხვა ღუთისა დასცეს: მკვდარს გარდა ას სამოცი ტოტხალი ღეკი მოართვეს. შემობძანდენ ქალაქში გამარჯვებულნი: მიუხდა კიდევ სხვა ჯარი ღეკისა საგურამოს და მრავალი საქონელი წაიღეს. გაუსივა ჯარი, მიეწივნენ, იმათაც გაემარჯვათ იქაც და გააქციეს ღეკნი და წაართვეს საქონელი სრულად:

ამა ამბავთა შინა წამოთამამდეს ეიზიდბაშნი და მოინდომეს მტრობა ქართლისა. მაგრამ რადგან განჯა და ერევანი ქართველ ბატონის მოდგომილნი იყვნეს, ჯერ იმ ქვეყნების დაჭერა მოინდომეს: ასპატახან ავღანი, რომელი თავისის ძალით ადრიბეჟანის ქვეყნებს ბატრონობდა, ამან გამოუსივა ჯარი ერევნის დასაჭერად და მამადხან, რომელი იყო ერევნელი უთავა: მოვიდა, ჩამოდგნენ ერევნის ქვეყნებში, მოვიდა ერევნის ხანი და უფროსნი კაცნი, შემოეხვეწნენ ბატრონთა ჩვენთა, სთხოვეს ჯარი და მოხმარება, გაგზავნეს კაცნი, მაშინვე ჩერქეზში, ოსეთში და მთების ქვეყნებში, ჯარები დაიბარეს და აქაც მზადება შექნეს ჯარებისა. ამით რომე თუ ერევანი ეიზიდბაშთ ძალთ დაეჭირათ, განჯა და ყარაბაღიც ხელთ დარჩებოდათ და მერე სულ 225
ადრიბეჟანის ქვეყნები ქართლზე დაიწყებდენ მტრობასა: გააყენეს მენავირეს ჯარად ბამანხან რომელი იყო მცირედ ხანს ნახჩევანს და ბატრონობდა იმ ქვეყნებს ბრძანებითა სპასალარისა, მეფისა საქართველოსა თეიმურაზისათა: ესე ბამანხან სიძე იყო ქსნის ერისთავისა, მტრის გამოტყდილი ველარ დამდგარიყო ნახჩევანს, მოვიდა ქალაქსა და იყოფებოდა ბძანებასა ქვეშე ბატრონისა ჩვენისათა: ამას მისცეს ჯარი თათრისა, აგრეგე ზაალ ორბელიანს უბოძეს ჯარი ქართლისა და გაისტუმრეს, უბძანეს: „სანამდის ჩვენ გამოვემართებით, ჩვენ გვაუწყევით ყოველივე ამბავნი და ძღიერებითა ღუთისათა, ჩვენცა ადრე მოვალთ და დავსცემთ რისხვასა მტერთა ჩვენთა ზედა.“

წავიდნენ, მივიდნენ ბანბაკის ხევში, მოინდომეს ერევნის ქვეყანაში გარდასვლა. მაგრამ ერევნის ქვეყნები დიდ მოეკრებინა და შიგ ჯარი იდგა ავღანისა, ერთის ციხის მეტი აღარა დარჩომილიყო რა, სულ მტერს ეჭირა, დადგნენ ესენი ბანბაკში და მოახსენეს მეფეთა ჩვენთა ესე ამბავნი ერევნისანი: მეფენი ჩვენიც მოემზადნენ და შემოიყარეს ჯარი ქართლისა და კახეთისა და უახახბორჩალუსი, რაც მთებისა მოესწრათ: მეფეთმან თეიმურაზ თითონაც მოინდომა წაბძანება. მაგრამ ქართლი მტრით სავსე იყო, რომ აღაგი აღარ იყო, რომ ლეკი არ იდგა. მაგრამ სხვის მტრებიც ფიქრებიც ჰქონდათ: მოახსენეს დიდებულთა, წარჩინებულთა თავადთა დაუშალეს წაბძანებას: მოახსენა ქეთმან თვისთან სასურველთმან, ბატრონმა კახეთისათმან, მეფეთმან ირაკლიმ: „ბძანდებოდე აქა და დადექ ქალაქის გარეთ ჯარით და მე მიბძანე და წავალ ვეახსუნები მტერთა ჩვენთა.“ უსმინა რჩევა ძესა თვისსა, აარჩია ჯარი, რომელი ენება მეფეს ირაკლის და გაატანა, გაისტუმრა ძე თვისი, ოთხიათე სარდალნი საქართველოსი თანააახლა: წაბძანდა მეფე ირაკლი ერევანს, შეაარეს სომხითაზე, მიბძანდა ბამბაკში, იქ დახვდენ ჯარით ბამანხან და ზაალ ორბელიანი: მოვიდა ქალაქში ჯარი ოსეთისა ბირაიქითანი კაცნი, უბოძა მეფემა ულუფა და გაუმძღვარა კაცნი და გაუგზავნა ძესა თვისსა, მივიდნენ, შეეყარნენ მეფეს ირაკლის ბანბაკში: წაბძანდა ფანბაკიდამ, რა გარდაბძანდა აღაგთა ერევნისათა იგრძნეს ავღანთა, აიყარნენ ქანქორიდამ და ჩავიდნენ ქვეით, დადგნენ მახლობელ ციხისა ერევნისათა: მიბძანდა მეფე ირაკლი, დადგა ქანქორს: გამო- 226
ვიდნენ ერევნის ციხიდამ წუდღეულნი ეიზიდბაშნი და შეასხეს ქება, დიდ შიშობს ძალი ექნა ციხის მეთოთა-თვის: უბძანა ჯარსა თვისსა მკის ყამი იყო, ამკევინა, ალეწვინა ჯარის კაცსა

*

და ათი ათასი კოდი ჰური გამოართო ჯარსა და შეუგზავნა ციხესა ერევნისასა: ასე მოხრებული იყო ერევნის ქვეყანა, მკის მუშაც აღარ იშოებოდა: ერევნის ციხისა და ქიმიატის მეტს აღარგს შენობა აღარსად იყო: ეს ავღანის ჯარი და მამადხან ისევ ერევნის ქვეყანაში იდგნენ, ჰირდაპირი ომი კი ვერც გაბედეს და მოუხდიან უაზახად, ცხენსა და კაცს მოიტაცებენ, გავიდის ჩვენი ჯარი, შეუტიან, გაქცეის და არა მოუცადიან სათმრად ავღანთა: აიყარა მეფე ირაკლი, მიბძანდა შარურისა და სადარგლის იალღუნზე, დადგა მთაზე და იქიდამ გაუსივა ჯარი მარბიელად: სადა მიმდგომნი კაცნი სადმე იყო ავღანისა სრულად მოარბიენ, ათხრეს, იავარ-ჰყვეს ნახჩევანს აქეთი არაზის პირამდის ქართველთა და კახთა, აღიგსნენ ყოველითა ხოვსტანგითა. ეგრე აღვსილნი საჭონლით მოვიდნენ: ჩამოხდა ბატონი ყირხბულახს, აყარა ერევნის ციხიდამ ტოლ-შვილით ზეიდალიხან, ერევნის მისბაში ბაღიმბეგ და ოთხი კიდევ დიდებული კაცი, გამოატანა ჯარი ბორჩალუსი და ზოგი სახარათშვილოსი, გამოუგზავნა ცხებულსა მამასა თვისა დასაყენებელად ქალაქსა თბილისისასა: ამათ აბრალებდენ ღალატსა და გატემასა ერევნის ციხისასა, თითონ მეფე ირაკლი დადგა იქავ და განაგებდა საქმეთა ერევნისათა:

მიუვიდა ეს ამბები ასატხანს, აღბორგდა მხეცი ტოტოვანი და განიზრახა საქმე ბოროტი. უათლამი ქართველთა და მოახრება ქართლისა, შემოიყარა თვრამეტი ათასი კაცი, თოფხანა ხელმწიფური, ზამბურაკნი მრავალნი, აქლემთა კიდულნი, მძლოშელნი წინ და ეგრე დიდებით წამოვიდა მეფეს ერეკლე-ზე, ლამოდა იდუმალ დასხმასა, მოვიდა ურიბულახს და სადა მეფე ირაკლი იდგა მთათა ზე წამოდგა: მოვიდნენ უარულნი, მოახსენეს მეფესა მორწმუნესა, უბძანა ჯარს შესხდომა და თითონ დადგა ლოცვად, დავრდა ქვეყანათა და ეველრა ღმერთსა მხურვალედ და სთხოვა ძლევა აგარიანთ-ზე: რა გათავა ლოცვა შებძანდა ცხენთა, აღჭურვილი სასბჯროთა იარაღთა მიერ, გე-
227 ნახათ ბძანებდით: „კაცისა-გან ამას არა დაეგვრებაო-რაო:" გაბძანდა სალომართა ალაგთა, მიუძღვა ამირ სპასალარი რევაზ ორბელიანი მეწინავეს ჯარით, ქისიყის ჯარიც ამას-თან ერივნეს, აგრეგე მემარცხნე და მემარჯვენე ჯარი ქართლისა და კახეთისა ერთად რეულნი, წესისა-ებრ განეწყვნეს, ბატონი თვისთა ჯარითა, მახლობელ ჯარებსა ზურგით კერძო უდგა, ერევნის ჯარი ბამან-ხან და რაც თათართა ჯარები ახლდა, რომელთამე მეწინავეთა ჯართა თანა უბძანა, რომელთამე მემარჯვენესა და მემარცხნეს-თანა, ეგრე მივიდნენ სალომრად: გამოვიდა ასატ-ხანც ზამბურაკთა სროლით და ამაყად, რომ გულსა მათსა შიშსა ვერ შეატყობდა კაცი, მასცა ჯარი ხუთად, ექვსად გუნდად გაეკეთებინა და ჯარიც ასეთი ჰყვანდა, რომ ქართველთა ჯარი მათი მეხუთედი ძლივ იქნებოდა: პირველსავე მოსვლაზე მოუხდენ მემარცხნესა ჯარსა, პირველ გაემარჯვათ ქართველთ, მერე გაემარჯვათ ავღანთა, გამოაქციეს მემარცხნე ჯარი ქართველთა, გამაგრდა ქვეითობა ერთს ნასოფლარში ქართველთა, და დიდი ომი გარდაიხადეს, დაიხოცა ორგნითვე:

ამა ამბავში მოვიდნენ გუნდ-გუნდად ჯარები ასატ-ხანისა და მეფის ერეკლეს სამსავ დროშის ჯარს ალაგად გარს შემოერტყა, ასეთი იერაში მოუტანეს ავღანთა, რომ შიგ ჩვენს ჯარში

შუბით კაცნი ჩამოუარეს: უბძანა მეფე-მ ირაკლიმ ამირ სპასალარს რეყაზ ორბელიანს თავის-თან მახლობელობა. მოვიდნეს მეწინავენი და ბატონის ჯარს შეუერთდენ: ჩამოხდა ბატონი და ბძანა: ,,ვინა ხართ ვაჟკაცი ეს არის ყმა, გულოვნობისაო, თავი ჩემი დამიდვია საკვდავად და მე აქა-დამ ხმალ მოუქნეველად არ გავალო:'' ამისი ბძანებაც გასცა: „სანამდის მე თოფი არ ვესროლო, ნურა-ვინ მოინდომებთ შეტევასაო:'' ოთხ-კუთხივ ველთა ჰირველსავე მოსვლაზე შესტყობა თოფი მეფე-მან და ერთი ველნის ჯარის უფროსი კაცი ჩამოაგდო: ამის ჩამოგდებაზე გადრკა ჯარი ასატ-ხანისა, შეუტიეს მეწინავეთა ჯართა. რეყაზ-სპარდალი იბრძოდა, ვითა ხვდებოდა სიმხნესა და ძალ-გულობასა მისსა, გაიქცა ეს დიდი ჯარი, რომ სიდიდისა-გან ძლივ იძრობდა, გაერივნენ ქართველნი და კახნი, კეფეს ხმალ-და-ხმალ: მეფე ერეკლე, ვითა ლომი დაუშრომელი, 228
ეგრე იბრძოდა თვითცა და ჯარსაც აბრძოლებდა: ამოწყვიტეს ველნანი და უიზილბაშნი, რომ უათლამი დამართეს, ოთხ-აღაჯაზე ხოცით უკან მიუყვენ, გამობრუნდენ, დარჩათ თოფხანა, ჯა-ბახანა, ურიცხვი ზამბურაკნი აქლემ-კიდებულნი, სრულიად ჯორ-აქლემნი, ბარგ-კარავნი, მეითარ-ხანა და უოველივე ასატ-ხანისა და მისის ჯარისა სულ ასე დარჩათ ქართველთა, რომ თითოს ცხენის მეტი არა გაუოლიათ-რა: ასატ-ხან ასეთი კაცი იყო რომ საუკუნოდ ემზადებოდა, ადრი-ბეჟანის ქვეყნებიც დაემორჩილნა და ამ დიდებით დავიდოდა: აიალაყეს ესე უოველი ქართველთა. მაგრამ სიმრავლისა-გან ვერა ზიდეს: დაუდგეს ასატ-ხანის კარავი, დაბძანდა მეფე ირაკლი მას შინა, მოვიდნეს ერეკნისა, ნახჩევნისა, აირუმლუსი ანუ რომელიმე ხანები ახლდენ, მიულოცეს და შესხეს ქება, აგრევე მოვიდნეს ქართველნი, კახნი მოულოცეს გამარჯვება, მოართვეს ცო-ცხალი ანუ თავი, რომ რიცხვი არ იყო: შეიქნა სროლა ზარბაზანთა ერეკნისა ციხესა შინა და სიხარული დიდი, აგრევე განეთინა მაშინვე ამბავნი ადრიბეჟანისა ქვეყნებთა შინა: უოველ-გან უბოძა წიგნი და ატანობა გამარჯვება გარემოს ქალაქებისა ხანებსა, მისცეს ურიცხვი მახარო-ბელთა: მოვიდა ქართლში მახარობლად მეითარი იოანე და ბერი მამუჩის-შვილი, მოულოცეს მე-ფეს თეიმურაზს, განიხარა ფრიად და უბოძა სახოჭვარი მახარობელთა, დაჯდა მეკლიშად, შეი-ქნა ლხინი და სიხარული უზომო, ბძანა შადლუხი და ჩირახდანი ბაზართა, შეიქნა სროლა ზარბაზანთა, რომ კომლისა-გან ქალაქი ალარა ჩნდა, მორთვნეს ბაზარნი და ალალაბრნეს და იყო სიხარული დიდი ქართლსა და კახეთში:

მიბძანდა მეფე ერეკლე ერეკნს ბძანებითა მამისა თვისისა მეფისა იეიმურაზისათა, უბოძა ერეკნის ბეკლარბეკობა ახდულა-ხანს, რომელი იჯდა ციხეში მინბაშად, რომელ-არს ათასის თავი: აგრეგე დაუნია ქართველთა თავდთაგანი გამგეთა საქმეთა ერეკნისათა, უბოძა ჯარი უაზახ-ბორ-ჩალუსი და ერეკნისა ბამანახანს. აგრეგე ჯარი ქართველთა ჩაალს ორბელიანს და გაისტუმრა ნა-ხჩევანს: რა ჩავიდნეს, დაიწირეს ისევ ნახჩევანი და დადგნეს შიგ:

მეფე ერეკლე აიუარა ერეკნიდა-მე, წამობძანდა ქართლში, მობძანდა სომხითს, დახვდა წინ 229
ლეკის ჯარი, რომ დიდი ტყვე და ნაშოვარი მოუვანდათ: უბძანა ჯარსა, შემოეხვივნენ ლეკსა,

თქვენმა მზემა, სულ ტოტხალი დაინარჩუნეს: ესე ორ-გზის გამარჯვებული მეფე ერეკლე მობძანდა ქალაქსა თბილისისასა, გაეგება ქალაქის მახლობელ მამა თვისი, ცხებული მეფე თეიმურაზ, დიდებულნი კაცნი ქართველთა და მოქალაქენი, ეგრე ქება მრავლობით შემოიყვანეს ქალაქსა შინა: იყო სიხარული და განცხრომა ფრიადი: უბოძეს ბორჩალუს ხანობა მუსას ქალბუსეინის ხანის შვილს, ამით რომე ასტ-ხანის დამარცხებაში დიდათ კარგად უოფილ იყო და მეფეს ერეკლეს მოსწონებოდა სიმხნე მისი: ამისა შემდგომად წაბძანდა მეფე ერეკლე კახეთს, განაგებდა საქმეთა კახეთისათა და ქართლს მარჯუედა და აძლიერებდა მეფე თეიმურაზს. ფიქრი აღარა-ვისი ჰქონდათ თვინიერ ლეკის მეტისა:

შეიქნა დაღისტანში ერიღობა ჯარისა, გარდმოვიდა დიდი ჯარი ლეკისა ჯარში, ასეთი რომ ჯერ ამის-თანა ჯარი ერთად არ გარდმოსულ-იყო: მოიხდომეს ქართლისა და კახეთისა სრულიად წახდენა: შემოიყარა ჯარი კახმა ბატონმა, ჩაბძანდა ქასიეში, მოახსენა მამასა თვისსა, შემოიყარა ჯარი ქართველთა და უაზახ-ბორჩალუსი ქართველ-ბატონმა, გაემზადა კახეთს მისა-შველებლად, გაამაგრნეს ციხენი ქართლისა და კახეთისანი: მიუვიდათ ესე ამბავი ლეკთა. ,,ერთად გამოსულა კი ვეღარ გაბედეს და იმათგანი ჯარი სამათ, ათას-ათასი კაცი. ერთი ჯარი მივიდა უაზახს დაჰკრა, ერთი ჯარი მივიდა ორბელიანთ-მამული წახდინა და მესამე ჯარმა სატიციანოს დაჰკრეს: იმას ქვეითი სულ მოახრეს და წამოიღეს: ქართველ-ბატონი წაბძანდა მისაშველებელად, სანამდის გორს მიბძანებოდა ლეკის ჯარი დიდ-გორ-ზე ჩამოვიდა, ჩამოიარა, ბატონი სურამს მიბძანდა: იმერელნი კიკინაბები ქართლის ქვეყანას შუდამ არბევდენ: ამათი წახდენა მოიხდომა. რა შეიტყვეს გარდმოვიდნენ კიკინაები, მოართვეს ფეშქაში და შემოეხვეწნეს: დაბრუნდა ბატონი, ჩამობძანდა ისევ ქალაქს: რა ნახეს ლეკთა ძალი და შეურა ჯარებისა, შამხლისა-
230 შვილი . . . და ერთი წადარის-შვილი კაცი, მოვიდნენ ათასის კაცით და კახს ბატონს შემორაგდენ, მოიყვანა კახმა ბატონმან ქართველს ბატონს შემოარიგა ჯარი, თითონ შამხლისა-შვილი და თავისი მისანდონი კაცნი ქალაქში დაყუენეს და ჯარს ედიშერ მდივანი გაატანეს და ბორჩალუში დაყუენეს, მისცეს ბატივი თვისა თვისად შესაფერად უოველთა:

სიღნახელნი აჯი-ჩალაბს შერიგდენ, ფანა-ხანც გაძლიერდა. ამის შესატყობლად მეფეთა ჩვენთა ბაფრები გაგზავნეს. უარაღლის ხანსაც წიგნი მისწერეს: მოვიდა აჯი-ჩალაბი, განჯას შემოადგა, გარეშემო სულ წახდინა, ელები აყარა უარაბაღისა და წაიყვანა თავის ქვეყანას: ჩვენი ბაფრები მოვიდნენ სიღნახიდამ, ვერთაბეტიც თან-მოჰყვა, აჯი-ჩალაბთან უოფილ-იყო და შერიგებას ცდილობდა, შუამავლად მოვიდა: მარტუოფის მოურავი განჯას გაგზავნეს ამის შესატყობლად, ვინ იყო ქართველის ბატონის ერთ-გული, ვინ-არა:

მოუხდა ასტ-ხან ნახჩევანს, გამოეტყლნენ ჩვენი ჯარი. ბამან-ხან მოვიდა გოგჩას, ზაალ ორბელიანი მოვიდა ქალაქს, ბამან-ხანც დაიბარა ბატონმა, მოვიდა ქალაქს თავისის ჯარით:

მოვიდა განჯიდამ მოურავი ქაიხოსრო, თან-მოჰყვა განჯის ვექილი, ფანა-ხანის ბიძა-შვილი და ყარადაღის ქეთხუდები და ჯავანშირსა, ბარგუშათის ხანის ძმის-წული: მოეხსენებინათ, „ეს ქვეყანები თქვენი არისო, თქვენ ავღან-ზე მოგვეხმარენითო, ბევრსაც მოგართმევთო და ჩვენ ეს ქვეყანები ჩვენის ჯარითა და ხარჯით ლეკ-ზე მოგეხმარებითო და თქვენ-თას დავისტებითო.“ ეს ამბავი ბატონებსაც იამათ, ქართველთა და კახთაც. ამით რომ ლეკ-ზე ჯარი იშოვნეს და ამ მიზეზითა, „ადრიბეჯანის ქვეყნებიც ხელში დაგვრჩებაო.“ სომხითში რომ ლეკის ჯარი იდგა, წავიდა ეს დიდის ნაშოვრით: გავიდნენ ორივ ბატონები ქართლის და კახეთისა, დახვდეს წინ ყარაია-ზე, ასე გაემარჯვათ, რომ სულ ტოტხლები დაისრჩუნეს, ტყვე და საქონელი გამოართვეს და ლეკნი დახოცის-გან შამხლის შვილმა იპატიჟა და ქალაქის თავის ჯარ-თან დააყენა: კიდევ 231
მოვიდა მეორე ჯარი ლეკისა ნაშოვრით სავსენი, კიდევ ამასაც დახვდენ ბატონები და გაემარჯვათ და ტოტხალი დარჩათ: სულ ესეც შამხლის შვილს ეპატიჟეს და დააყენეს ქალაქში ესენიც:

ერევნის უფროსნი კაცნი დაიბარეს, კაკის სულთანს თავისი ძმის-წული გამოეგზავნა, შერიგებას შემოხვეწოდა, ჭარელთ განჯის-ხანი შუა ჩამოაგდეს, შერიგებას იხვეწებოდენ:

მოვიდა ჰაატა ბატონი-შვილი ძე მეფის ვახტანგისა ხარჭა სტამბოლით: რუსეთს სასწავლოში ეოფილ-იყო, ესწავლა არტილერია, სჭმე თოფხანისა, მეფე ვახტანგ, რომ მიცვლილ-იყო რუსეთს ალარ დამდგარ-იყო, იქიდამ გაპარვით წასულ-იყო, საფრანგეთის ქვეყანა მოევლო, სტამბოლს მისულ-იყო და იქიდამ მოვიდა ქალაქსა თბილისისანა: ნახა მეფე-მ თეიმურაზ და მეფე-მ ერეკლე-მ, ვითაც ბიძა იყო მეფის ერეკლესი და მისცეს ჰატივი, დააყენეს მიჩნევით ქალაქში, ქორონიკონს უმ:

შემოიყარეს ჯარი ქართლისა და კახეთისა, ჰირ იქით და ჰირ აქეთი ოსისა, თუშ-ფშავნი, მოხევე ხევსურნი და ყოველი მთის ჯარები, რომელნი მოსებდენ ქართველ-ბატონს ანუ კახ-ბატონს, შამხლის შვილი ლეკის ჯარით, ეს ყოველნი თან-იახლეს და წაბძანდენ მეფე თეიმურაზ და მეფე ირაკლი განჯას, იქიდამ ენებათ აჯიჩალაბის წახდენა, გავიდნენ ქალაქიდამ თვესა იანვარსა თ, გატეხილ ხიდ-ზე შემოეყარათ ჯარი ბორჩალუსი და ლეკისა, რომელი იდგნენ ბორჩალუსი ლეკის ჯარი დიდი შეეყარათ: არა ინებეს ჰატრონთა ჩვენთა ამდენის ლეკის წაყვანა, დაარჩიეს ათასი კაი ვაჟ-კაცი ლეკისა, შამხალს ახლეს, თან-წაიყვანეს და სხვას დასტური მისცეს. წავიდნენ ქვეყანასა თვისსა: წაბძანდენ, ყაზახში, რამდენიმე დღე დაიყოვნეს. შემოეყარათ ჯარი ყაზახისა, მერე ჩაბძანდნენ შამშადილოში, მოართვეს ფეშქაში და ჯარი, ულუფა კარგი საკმრად ჯარისა, რაც მოუნდებოდათ, მოეგება განჯის ხანის ძმა და შემოეყარათ ერევნის ჯარი: რა განჯას მახლობელ მიბძანდენ მოეგებათ განჯის ბეგლარბეგი, შავერდი-ხან, დახვდა კარგად და 232
მოართვა ფეშქაში: გაგზავნეს ჩაფრები განჯიდამ ყარადაღს ქაზუმხან-თან, ფანახან-თან და დაბარეს იმათ ჩამოლმა ხანები ადრიბეჯანის ქვეყნებისა: დაიბარეს ჰაატა ბატონი-შვილი განჯას წასაყოლად, არ წავიდა, დაიჭირეს ქალაქსა შინა, დაჰპატიმრეს: რა შეიტყვეს ქართლის ვალი

განჯას მობძანებულაო, იმათ, დაემზადნენ, წამოვიდნენ მაშინვე: „თქვენც ამხრმათას ჩამობძანდითო და ჩვენც იქ შეგეყრებითო:“

ამიერა ქართველობატონი განჯიდამ, ჩაბძანდა ამხრმათას, თანაიახლა განჯის ხანი, შემოეყარათ საღნალის მელიქები ჯარით, ორის მელიქის მეტი, მოართვეს ხარჯი ჯარისა, რაც ენებოდათ: მოუვიდათ კაცი: „მოდიან ადრიბეჯანის ქვეყნების ხანებიო:“ მიაგებეს ამირ-სპასალარი რევაზ ორბელიანი: რა ნახეს ხანებმა ასეთი პატივი მისცეს, რომ ამხანაგურად მიიჩნიეს: ყარადაღის ხანი ქაზუმ-ხან დიდათ გამომჭვენებით და დიდებით წამოსულიყო, რომ ამას იტყოდა კაცი. „უანის რიგი აქვსო:“ თუსა-ხან ბარგუშათის ხანი, შაისევანის ხანი და ამათი ქვეყნების უფროსი კაცნი სულ თანამოუვნენ: რა მოახლოვდენ ჯარსა, მიეგება მეფე ერეკლე და სულ ქარბლისა და კახეთისა ჩინებულნი კაცნი, მოვიდნეს, ნახეს სპასალარი ადრიბეჯანისა: მეფე ქართლისა თეიმურაზ დახვდა მხიარულის პირით და დასდვა პატივი უზომო. ამ ხანებსაც კაი ჯარები მოუვათ და ქართველთ ჯარი ხომ ისეთი იყო, რომ ამას ბძანებდი ერთ-ჯარად გმა არსო: დაუყენეს ჯარს მახლობელ, მოართვეს ფეშქაში ყოველთა ხანებმა მეფეთა ჩვენთა, სარდლის რევაზისათვისაც მრავალი ღირი ტურფა და ანუ ცხენ-ჯორი მოეცათ ცალ-ცალკე ხანებსა და დიდათ დაჯერებულნი შექნილიყვნენ: „რომ ჩვენ ქართლის ვალისაგან კაის მეტი არა დაგვემართებარა:“ იყვნენ ლხინსა და განცხრომაშია, ქართველობატონი იქმოდა მეკლიშსა და უბძანებდა ხანებსა, უბძანებდის ნუგეშსა და პირდებოდა სიკეთის ქნასა ურიცხვსა: აგრევე დაპატიჟა ყარადაღის ხანმა მეფეთა და ქართველთა და კახთა ჩინებულთა თავადთა. ასე დახვდა, რომ ასე იტყოდენ. „თუ არ უანისაგან, სხვისა ამ გვარის კაცისაგან ასეთი დახდომა ძნელად შესაძლებელი არისო:“ წამობძანდენ მეფენი მხიარულად კარავსა თვისსა:

233 ამა ამბებში ადიდდა ალაზანი, ველარ გავიდნენ ავჭიჩალაბაზე. ეს ხანები ქვეით ავდანაზე ეპატიჟებოდენ, თურმე ღალატი ეწადათ ქართველთათვის: ეს ამბავი შეიტყვეს მეფეთა ჩვენთა, ეს არჩიეს: „ეს ხანები დავიჭიროთ და ამათი სპანელი ჯარს მივსტეთო:“ დასჯვნეს ესე თათბირი და მოიწვიეს ხანები. განჯის ხანი თავისის ძმით, ქაზუმ-ხან ყარადაღელი, ბარგუშათის ხანი, შაისევანის ხანი თუსა-ხან და ამისი შვილეი უფროსნი კაცნი, იმ ქვეყნებისა და სიღნაღელი ჩინახჩის მელიქი, ესე ყოველნი დასხეს ქართველობატონის სეფესა. ესენი ლხინსა და მეკლიშს მოელოდენ, ვერა იგრძნესარა, დიდრონი კაცნი ქართლისა და კახეთისანი ხანებზე მიჩენილნი იყვნეს: მეფენი ორნივ ხალვათში ბძანდებოდენ: რა გარიგდენ, უალიონს წევა დაუწუეს და ყვა მიართვეს, იმ დროს მიესიენენ ქართველნი და კახთა თავადნი, დაიჭირეს ხანები: რა რომ შეიტყვეს ჯარის კაცთა: „ხანები დაიჭირესო:“ ასეთი არეულობა და შფოთი შეიქნა, რომ მეორედ მოსვლის დღეს დაემსგავსა. რამდენი რიგი ჯარი ახლდა მარტო ქართველნი ხომ არ იყვნენ, მიესივნენ იმ დაჭერილს ხანების ჯარსა და კარავსა და ბარგსა, აიკლეს, აითარიაქეს, ვინ ტხეს შეჯდა, გაიქცა, ვინ დაიჭირეს დაატიტვლეს, რომ აღარა შეარჩინესარა: ბატონებს ქაზუმ ხანისა

და შეისევნის ხანისა დაჭერა არ უნდოდათ. მაგრამ ჯარს თავი ვერ დაუჭირეს, ისინიც სხვას ხანებსავით აიკლეს: გასცეს ბძანება და რაც იმათი საქონელი იპოვეს. ცხენი, ჯორი, კარავი ანუ იარაღი, ყოველი მოაგროვეს, თვისიც ბევრი დაადვეს და მისცეს ისევ: აიყარნეს იქიდამ ამ საქონლით და მოვიდნეს განჯას, დაჭერილნი ხანებიც იქ მიიყვანეს, ენებათ განჯის ციხე დაეჭირათ, თვისი მისანდო კაცნი დაესვათ და წამოსულ-იყვნენ ქართლში და ეს ხანებიც დაჭერილნი ქართლში მოქუეანათ: განჯის ხანის ბიძა ყოჯა-ხან და დის-წული ხუდათ-ბეგ განჯის უფროსის კაცებით უწინვე განჯიდამ გამოისტუმრეს ქალაქსა თბილისისასა მძევლად, განჯის ციხეში ერთი 234
შიხალისლამი იყო, სხვანი განჯელები შეშინდენ:

ამ ამბავ-ზე დაკლიტეს ციხის კარები და აღარ შეუშვეს ქართველთა კაცი, დადგნეს მეფენი ჩვენნი ქალისა ქასთას: ფანა-ხან ჯავანშირი, რომ ბატონებს შემორიგდა, თვისი შვილები, ძმის-წულები და ან რაც ნათესავი და მოყვარე ჰყვანდათ, შორეული თუ თვისის სახლისა, სულ თან-მოიყვანა, უფრო მენდობიანო: ამ დაჭერაში ეს ამის შვილი და ძმის-წული კაის ცხენს შეასწრეს, წასულ-იყვნენ და აჯი-ხალაბს შეხვეწოდნენ: „გეიშველე და ეს შენი შეიქნებაო:“ აჯი-ხალაბმაც გული დაჯერა, თუ ამდენს ხანს და კაცს დაჭერილს ხელით დაიხსნიდა ამათი ქვეყნები ამისი შეიქნებოდა: შირვან-შამახიის ჯარი, წარელნი, კაკის სულთანი, თავის ჯარი, შამახიის ხანი, ესენი შეერიენი იქა ჰყვანდა, რომ ამ ქართველთ ჯარს იქ გაელოდა: ამ ამბავ-ზე მომზადებული ჯარი წამოიყვანა, მაშინვე წამოვიდა, მოუხდა განჯას, ვნებათ-კვირის ხარასკევი ხუო, იმ დღეს კი აღარ მოხდა ომი, დაღამდა, მეორესა, რომ დიდი შაბათი გათენდა, გამოვიდა ქართველთა ჯარი და მეფე თეიმურაზ და მეფე ერეკლე არიგებდენ ჯარსა დას-დასად, მოვიდა აჯი-ხალაბიც დიდის ჯარით, შეიბნენ განჯის ქალაქს ზევით, შეიქნა ომი ფიცხელი, რომ ამის-თანა ომი არ გვენახა, იბრძოლეს დილით-გან სალამოდის, განძლიერდა ომი, დაიხოცა ორგნითვე ურიცხვი: უბძანა ერევნის ჯარსა მეფე-მან ქართლისა-მან, მისლვასვე გამოიქცნენ, ადრიგეს ზურგი, ეცა ამ სხვას ჯარებსა და არიგეს ერთმანერთს ჯარები, ველარ დაუყენეს ბატონებმა ჯარი, ვერცა რისხვით და ვერც წუალობის დაპირებით, დამარცხდენ ქართველნი, დაწყდეს, ზოგი წავიდა სიღნაღისა-კენ, ზოგი ერევნის მხარეს და ზოგი მაშინვე მოვიდა ქალაქსა თბილისისასა:

მეფენი ორნივე ავიდნენ განჯის თთაში: რა შეღამდა, ჩამოვიდნენ შამშადილოს ბოლოს და ვინა შერჩათ მით მობძანდა უახახში, იქიდამ ქალაქში შემობძანდენ დამარცხებულნი, დარჩათ საქონელი ურიცხვი, რომ თითოს ცხენის მეტი არა მოჰყოლიათ-რა: ომში არ დარჩა იმდენი კაცი, რომელიც აჯი-ხალაბიცა დაიხოცა. მაგრამ გამოქცეულსა ჯარს დახვდა წინ შამშადილოელნი, ზოგი ხოცეს და ზოგი ატიტვლეს, რომ საქართველოს სისხლი შამშადილოელთ დაიდვეს:

ჩავიდა აჯი-ხალაბი განჯას, ჩამოხდა გამარჯვებული და საქონლით სავსე, უშვა დაჭერილი 235
ხანები, რომელი ჰყვანდა ხატიმრად ქართველ-ბატონს, ყველა შეიფიცა და თავისად გახადა, ყვე-

და თავ-თავისა ქვეყანასა დაუყენა (1) აჯი-ბალაბმა, რაც ვაჭარი იყო ტფილისის ქალაქისა ამათი საქონელი სულ აიკლო, რომ დიაღ დიდ-ძალი საქონელი და ღარი წაიღო და წავიდა შირვანს ქვეყანასა თვისსა: კაცნი გამოგზავნა, მოსწერა წიგნი ყაზახს ბორჩალუს, დემურჩასალის ელჩებს, ბაიდარს: „ქართველ-ბატონს ნულარ ემსახურებითო, თორემ ყათლამს გიზამო, თათარს ქარ-თველს კაცს ალარ გაუმობო:“ იამათ ეს ამბავი ამ თათრებს, მაშინვე გააკეთეს ფეშქაში ყოველმა საქართველოს ელჩებმა და ყაზახ-ბორჩალუმ, მივიდნენ, მიართვეს აჯი-ბალბს და დაიდგეს სამსახური და მისცეს პირი ყმობისა და ერთობისა. მოვიდნენ ისევ შინ, შეიყარეს ჯარად, დაუწყეს ცემა სომხითს საბარათაშვილოს, მოვიდნიან ბორჩალუ ბაიდრელნი და ქალაქის გარეშემო მოარ-ბევიან და წაიღიან. აგრევე გამოასხეს ყაზახელთ ჯარი ლეკისა, ნავებით გამოუვნენ-თან და დაუწყეს რბევა ქართლს: იყვნენ შეწუხებულნი მეფენი ერთის ამისთანას დაბაღის კაცისა-გან დამარცხებისა-თვის, რომ ბაიდარიც კი მტრათ აესივა, რომ ამათის შიშით ერანის ქვეყანა იძ-როდა: ეს ყოველივე ჩვენის ცოდვის სიმრავლით მოგვევლინა, რომ ახლა ამ ხანსა და დროში ამათი დამარცხებული კაცი არსად იყო:

გაგზავნეს ზურაბ ზედგინიძე ჩერქეზში ჯარისა-თვის, ბატონი-შვილი ვახტანგ საერისთოს დუშეთს დაუყენეს და მოუყენეს ერისთავი ჯიმშერ: კახი ბატონი წაბძანდა კახეთს, წაიყვანა დე-დოფალი დარეჯან, ქალაქის ციხესა და ქალაქს მაგრება დაუწყეს: რევაზს სარდალს უბძანეს სამ-შვილდეში დგომა. ბატონი-შვილი უსეინ-ბეგ და მათი ხიზანი ქალაქში ჩამოიყვანეს, სარდალი დადგა შიგ, სომხითი აჭყარეს, დაუყენეს სამშვილდეს, სადა შენობა იყო სიმაგრეებში შევიდა:

აუშვა ბაატა ბატონი-შვილი, კახეთს-წაიყვანა, ამეოფა ბატივით, გამოეპარა კახეთიდა-მ, გარ-დავიდა იმერეთს, შეეხვეწა აბაშიძე ლევანს:

236 ელისაბედ ბატონი-შვილი გიორგის მისცეს ამილახორის-შვილს ცოლად: შამხლის შვილს ცოლი შერთვეს, ქორწილი მეფე-მ გარდუხადა, დაჰპირდა ჯარის შოვნასა, წავიდა დღისტანში: მეხრანის ბატონს სალთ-ხუცეს კოსტანტინეს და ამილახორის-შვილს შაჰ-ყულიხან გივს დადვეს საქმე ქართლისა, ასე რომ ამათსა უნებურსა და გარდუალსა ვერცა მეფენი და ვერცა თვალდი ვერა-რას იქმოდეს: გამოიტანეს მეფეთა ჩვენთა თვისსა სალაროთი ოქროსა და ვერცხლის ია-რაღი, მისცეს ზარაფხანაში, მოაჭრევინეს ფლური და თეთრი და აძლევდენ ჯარსა, ცდილობდენ კიდევ შეურასა ჯარისასა: გამოვიდნენ მოქალაქენი თბილისისანი სამი-ათასი კაი ვაჟ-კაცნი, კარგ-ალრაღითა, ბძანებითა მეფისა ჩვენისათა და დადგნენ უველ-გან ქალაქთა გარემო და მაღლა ციხე-თა მეტეხისა, ციხეთა თაბორსა და სცვიდენ დღე-და-ღამ და მოელოდენ ბრძოლად უაზიღბაშთა:

მოუხდიან ყაზახისა, ბორჩალუსა და ბაიდრის ჯარი ქალაქისა გარემო და წაიღიან საქონელი ურიცხვი, აგრევე მოიყვანეს ჯარები ლეკისა, დაუყენეს ყაზახში და ბორჩალუში, გაერივიან მათი

---

(1) ეს ამბავი კი ადგილი დედანში გაუგებრობის გამო: თავთავისა ქვეყანასა წაიღეს, დაუყენა კაცნი აჯი-ბალაბმა: დ. ს.

ჯარებიც, წამოუძღვიან და აოხრებდიან სომხითსა და სპბარაშვილოსა. დაწვეს ნაშრომი და ალაგ-ალაგ გაუშვეს შენობა, თვინიერ სამშვილდისა, ქვეშისა, ბირთვისისა და ციხე-ქვაბის მეტი, სიცა მთებში ან ჯავახეთის ქვეყნებში საქართველოს ქვეყნების საქონელი სადმე იყო, იპოვეს და სულ წამოიღეს, სიცა ხური სადმე იყო სომხით სპბარათაშვილოში სულ გაზიდეს: ამისთანა მტრობა ყიზილბაშს არ უქნია, რაც ამათ ქნეს, აღიგსო საქონლით უაზახ-ბორჩალუ და ბაიდარი. დაიდვეს თავს ორგულობა ქართველ-ბატონისა უაზახელ ბორჩალუელთა და ბაიდრელთა, აგრეგე დაუწუეს ცემა ქვეყანათა ჯავახეთისათა და უარსისათა, თვისის ძალით წაუვიდნენ ქართველ-ბატონს და ემსახურებოდენ აჯიჩალაბს, მიიყოლიეს დემურჩასალის ელებიც და თათარი ვინც იყო სულ დაიწვირა აჯი-ჩალაბმა, ჩამოუყენა თავისი მისანდო კაცნი ამ ელებს და ართმევდა ძალიანს ხარჯს:

რაჭის ერისთავი და ლევან აბაშიძე დიდის ჯარით იმერელ მეფე-ზე წამოვიდნენ, სოლომონ მეფეც წამოვიდა ჯარით, შეიყარნენ, შეიბნენ, დაიხოცა ორგნითვე ურიცხვი, ბოლოს რაჭის ერისთავსა და ლევან აბაშიძეს გაემარჯვათ: მეფე სოლომონ გაიქცა, ახალ-ციხის ფაშას შეეხვეწა. მეფის მამული აოხრეს:

ბამან-ხან და ასლან-ბეგ თავეთის ჯარით მენაჰირეთ ვაშლოვანს დაუყენეს ლეკ-ზე, გაემარჯვათ, თავები ქალაქს მეფეს მოართვეს, ბოლოს ღალატი შეჰნდათ, ასატ-ხანს დაჰპრაკი დაუწუეს. ბამან-ხან და უსეინ-ბეგ დაიჭირეს:

რად-გან ეს ქვეყნები ასე აირივა, მტერი ქართლის ქვეყანა-ზე დიდათ გათამამდენ, ჯარი 237
აღარ-სად იყო შეყრილი, ქართლისა და კახეთისა ჯარები დაითხტნენ, უველა თავ-თავის ალაგს ამაგრებდა, მეტი ღონე ველარ მოიპოვეს, აჯი-ჩალაბის შერიგება მოისებეს და ყოჯა-ხან განჯის ხანის ბიძა, რომელი იყო ქალაქს თბილისსა მმეფლად, იმას წიგნი მიაწერინეს: „თუცა გნებავს ქართლისა ვალსა და კახეთისასა ორსავ მე შეგარიგებო:“ მოუწერა აჯი-ჩალაბს: „შენ წამოდი და ერთი ვალის მისანდო კაცი წამოიყვანეთ და შეგარიგდებიო:“ ამ ამბავ-ზე გაისტუმრეს ყოჯა-ხან, თან-გაატანეს მილახორი რევაზ და მდივანი ედიშერ, რა მივიდნენ აჯიჩალაბთან, დახვდა ამაყად და ამათ-გან შეკვეთილი შერიგების ამბავი იმან არც ერთი არ იკაბულა, შემოკვეთა: „რაც თათარი ქართველ-ბატონს ემსახურესიანო სულ უველა-ზე ხელი აიღონო, ქართლს დაუსჯერდესო, ადრიბეჯანის ქვეყნებში საქმე არა ჭქონდესო და შეგარიგდებიო. თორემა მტრობა-ზე ხელს არ ავიღებო:“ ეს ხომ არც ერთი ქართველის ბატონისა-გან არ იქნებოდა, ვერც ერთ-ზე ხელს ვერ აიღებდა. ეს ელჩები განჯას გამოგზავნა და უთხრა: „მეც იქ მოვალო და იქიდამ გაგისტუმრებო:“ მოვიდნენ განჯას რევაზ მილახორი და მდივანი ედიშერ, დაუყენეს განჯას და ალაგ გამოუშვეს. ქართლში მოუწერათ: „შერიგება ალაგ მოხდაო, თქვენი ფიქრი ნახეთო:“ აჯი-ჩალაბმა ჯარი შემოიყარა, შეიღი გამოგზავნა, მოვიდა განჯას, იქაც შემოიყარა ჯარი ყარაბა-ღისა და სიღნაღისა:

*

X ჩრქეზიდამ შეჩვა ზედაინიძე მოვიდა, ჯარის იმედი მოიტანა. მაგრამ ჯამაგირი ეთხოვნათ, კიდევ გაგზავნეს კაცნი, დაპირდენ ჯამაგირს: ტფილელ მიტროპოლიტი ძე ამილახორისა ათასსი, გაგზავნეს რუსეთს დიდს ხელმწიფესთან, მიართვეს ფეშქაში და ვრზა ხვეწნისა: „ათხრდა ქართლი უსჯულოსაგან, შეიბილწა მოსასტერი და დაიჩაგრა ქრისტიანობა. ვევედრებით შენს ხელმწიფობას და სიმაღლეს გვიხსნა უსჯულოს ხელთაგან და გაქოთ ხელმწიფება და სიმაღლე შენიო:“ წავიდა თბილელი მაის ღ: X

Xგარდმოვიდნენ ჩრქეზთ თავადნი და აზნაურნი და მოისმინეს ბძანება მეფისა ჩვენისა და
238 მათიცა სიტყვა ეს იყო: ჯარი რამოესი უნდოდათ, რომ იმათი ჯამაგირი იქვე გარდაკვეთილიყო და მერე ჯარი გარდმოეყვანათ: მტერი დიდ მოგვახლა, ეს ამბები დაგვიანდებოდა, ითხოვა ფარგანი მეფე თეიმურაზისაგან ძეთმან სპასურველთმან მისთმა მეფეთმან ბახტიისათმან ერეკლეთ და წაბძანდა თვით ჩრქეზში, მიბძანდა, ხევში დადგა, იქიდამ გაგზავნა თავადთა შვილნი ჩრქეზში, სანამდის შემოეყარებოდა ჩრქეზი, მანამდის შემოეყარა ჯარი ოსეთისა, მოვიდნენ უფროსნი კაცნი ჩრქეზისანი და მეფეს ერეკლესთან განარჩევეს ჯარის საქმე და გაურიგეს ჯარს ჯამაგირი, წავიდნენ ესენი, შეეყარეს ჯარი. წინ მოვიდა ხუთასი კაცი ჩრქეზთა და ამათ მოუძღვა. მეფის ერეკლეს ბიძა ჩრქეზის ბატონი, თითონ მეფე ერეკლე იქვე ხევს დადგა, ჯარს ერისთავი ჯიმშერი გამოუძღვარა მუხრანში: მიაგება ბატონმა შაჰყულიხან და მუხრანის ბატონი, შეიყარნენ მიოთხუბანს, უმასპინძლა ამ ჯარებს მუხრანის-ბატონმა კოსტანტინემ. სანამდის მეფე ერეკლე სხვას დიდ ჯარს გარდმოიყვანდა, ამ ჯარს მუხრანში უნდა მოეცადა: X

ზუბეიდალა ბელადი ათას ხუთასის ცხენოსანის ლეკით გამოვიდა, ჩამოდგა ზემოქართლში, მრავალი ალაგი ააოხრეს, ციხეები აიღეს, ბევრი იშოვეს, თიღვს ციხეს შემოადგენ, ათი დღე გაუმაგრდნენ, შაჰყულიხანს მიეშველა და ერისთავი ჯიმშერ, თეთრი უბოძა შაჰყულიხანს, კარი ვაჟკაცი აარჩივა, ამიკერიბი ქაიხოსრო უთავა, ღამით ციხეში შეაპარა, დაუშინეს თოფი, მრავალი ლეკი მოკლეს: რა ჯარის შემატება შეატყვეს ლეკთა, აიყარნენ და მორჩა თიღვის ციხე აღებასა: გაუძღვა ჩრქეზისა ჯარსა მუხრანის-ბატონი, მიიყვანა ზემოქართლში და დადგნენ ხვითსა. წამოვიდა ეს ლეკის ჯარი, დაარბიეს ბატარა ლიახვის შეუოლება სატა რამ შესობა იყო, დაწვეს კულბითის გარეშემო: შესხდენ მუხრანის-ბატონი, შაჰყულიხანს, ერისთავი ჯიმშერ არაგვისა, ამილახორი ამირინდო ზემოქართლის ჯარით, გაუძღვნენ ჩრქეზის ჯარს, შეეყარნენ ლეკის ჯარს კულბითის ბოლოს, შეიბნენ, გაემარჯვათ ლეკზე დიდათ, ამოწყვიტეს მრავალი ლეკი, მიჰყვნენ
239 ორბოძლის მთის ძირამდის, გამობრუნდენ გამარჯვებულნი მრავლის ნაშოვრით ჩრქეზნი და ქართველნი. ჩამოხდენ ისევ ხვითს: ლეკნი გამოქცეულნი წავიდნენ ღამე, მივიდნენ წალკას თრიალეთზე, იქ კიდევ ნაშოვარი ჰყვანდათ და ჯარი იქიდამ გარდვიდნენ ჯავახეთს, დაწყვეს ცემა: აიღეს ციხე ფიტარეთისა ლეკთა და იავარ-ჰყვეს საქონელი ურიცხვი საყდრისა, წაასხეს ტყვე თრიალეთი:

წამოვიდნენ აჯი-ჩალაბის შვილი და განჯის ხანი შაჰვერდი-ხან ქართლზე დიდის ჯარით. მიეგებნენ ყაზახისა ბორჩალუს ჯარი და დემურჩისალისა, შამშადილოში მოვიდნენ. ყაზახში ეთქვათ ყაზახ-ბორჩალუს ქეთხუდებს აჯი-ჩალაბის და მისის შვილისა ალექსანდრეთის: „თქვენ მოდითო და ქართლის საქმე ჩვენ დაგვადევითო:“ ამ სიტყვით მოელორებისათ, თორემ ქართლში სალაშქროდ არ მოვიდოდნენ. ამით რომ ერანელთ ქართველთ ხმალი ბეერ-ჯერ ენახათ:

მოუვიდა ჯარი ჩერქეზისა მეფეს ერეკლეს ხევს, მაჩაბელი იასე დიდს ჩერქეზში გაგზავნა კიდევ ჯარისათვის და თითონ ამ ჯარით წამობძანდა მუხრანში, შემოეყარნენ მუხრანის ბატონი და შაჰვულიხან, ჯიმშერ ერისთავი და ჩერქეზის ჯარი, რომელი პირველ გამოეგზავნა, წაბძანდა, დადგა მცირედ ხანს სამილახოროში, შემოიყარა ჯარი ზემო-ქართლისა და ერისთვებისა. კიდევ მოელოდა ჯარსა ჩერქეზისასა.

აიყარა ყაზახიდამ აჯი-ჩალაბის-შვილი ალექში და განჯის-ხანი, მოვიდნენ, დადგნენ ბაიდარში: გაგზავნა ჩათარი მეფე-მ ძესა თვისათვის, დაიბარა ჯარით: წამობძანდა მეფე ერეკლე, ჩამობძანდა ქალაქს, ჩერქეზის ჯარი დილმის ბოლოს დაყენა და ქართველთ ჯარი ქალაქში შემოეყარა კახეთის ჯარიც: გამოეგზავნა აჯი-ჩალაბძს, შვილს ყორჯახას, გამოეტანებინა ერთი თვისი მისანდო კაცი აჯი-თურისა, რევაზ მილახორიც გამოეშვა და მდივანი ედიშერც, მოვიდნენ ქალაქს: რადგან ამ ჯარების შეერა და მეფის ერეკლეს გარდმობძანება შეიტყოთ, შერიგება მოინდომეს. მაგრამ პატრონთა ჩვენთა აღარ ინებეს, რად-გან კარგზე მოხდომილი-იყვნენ, უომბორა აღარ იკადრეს: გაბრუნდენ მოციქულნი, რა სმბავი მიუტანეს ჯარის სიკეთისა და შეურიგებლობისა აიყარნენ მაშინვე და ჩავიდნენ ყაზახში: 240

შემოადგა ჯარი ლეკისა ხრამში მუგეთის ქვაბებსა, დიდათ საქმე გაუჭირეს, უბოძეს ჯარი ქართველთა და კახთა დიმიტრი ეშიკაღასბაშს, მიუძღვა წრაუთის მხარეს, შეებნენ სოფელში, გაემარჯვათ ლეკ-ზე, მრავალი ამოწყვიტეს და ჩამოვიდნენ გამარჯვებულნი ქალაქს, აყარეს ხრამის ხეობა: ჩამოიყვანეს ქალაქს: გარდმოვიდა იასე მაჩაბელი, მოყვა დიდის ჩერქეზის ბატონის შვილი ჯარით, დაიწყეს მზადება მეფეთა ჩვენთა სალაშქრად: მოვიდა რუს ხელმწიფის ბძანებით ერთი პოდპოლკოვნიკი (1), რომელი არს ხუთასის თავი ქალაქსა თბილისისასა ცნობად ამბავთა ქართლისათა:

გაბძანდნენ მეფენი ქართლისა და კახეთისანი აჯი-ჩალაბის შვილსა და განჯის ხან-ზე, რომელნი იდგნენ ყაზახში, გატეხილ-ხიდს რომ გაბძანდენ დახვდათ ლეკი, გაემარჯვათ ჩერქეზთა ლეკ-ზე: მიუვიდათ ამბავი ქართლისა და კახეთის ვალი ორივ შენ-ზე მოდიანო. აიყარა მაშინვე და წავიდნენ განჯისა-კენ: მოხსენდა ბატონებს, წაბძანდენ მაშინვე სარჩაროდ, რა მიბძანდენ იმათ ნასადგომარში ბარგი და ქვეითობი იქ დაეყენეს და ბატონები ორნივ ცხენოსანით ჯარით გამოუდგნენ, ჩერქეზის ჯარი, სულ ქისიყელთა ჯარი და ქართველთა თავადთა შვილი არჩევით, ეს

(1) დედანში პოლპოლკოვნაია ჩაწერილა. დ. ნ.

მეფე-მ ერეკლემ იახლო და მეწინავედ წაბძანდა, სხვა რაც ჯარი იყო ქართველთა და კახთა ეს სულ ქარველს ბატონს იახლენ და ისე რაზმ დაწყობით წაბძანდა, უაზახის-ხანი და ზოგი უაზახელნი ბატონს შემოეყარნენ. გაჰდა უკეთესა ცხენსა მეფე ერეკლე, ჭერა მათრახი და წაიდა, ვითა შავარდენი. უაზახისა და სამშადილოს სამძღვარში რომ ჩავიდა აჯი-ჩალაბის შვილი, მოეწია მეფე ერეკლე. რა ცნეს ჯარის მიწევა დადგნენ და შემოებნენ. ასე ძალიან მოინდომეს (რომ), რომ სახმლად შიგ ჯარში შემოვიდნენ, ტოტას ალაგს ოსის ჯარიც გამოაქცივეს: მეფე-მ ერეკლემ იწყინა, მიბძანდა თვითონ, მიუძღვა ჯარს და ვითა ლომი ეგრე მიესივა, გაერივა ხმალ-და-ხმალ, ამის მსახველი ვინღა დადგებოდა უომრად, თამაზ მოურავი მიუძღვა ქისიიის ჯარს და
241 ამას ბძანებდი. „ამის უკეთესად ერთი მეომარი კაცი ალარ იქნებაო.“ გააქცივეს აჯი-ჩალაბის შვილი და განჯის ხანი, გაერივნენ ჩერქეზნი შიგა და ვითა კატათა ეგრე ხოტდენ უიზილბაშთა: დიდის ჩერქეზის ბატონი-შვილი, რომელსა ერქუა ქერეუ ასე შევიდა უიზილბაშის ჯარში, ასე ეგონებოდა კაცსა ლხინად მივაო. ქება ალარ გაეწყობოდა, ასე ლომ-გულად იყო, აგრევე ჩერქეზთა ჯარი ყოველივე ვაჟ-კაცურად იყვნეს და კაი ხმალი მოიქნივეს: უბძანა ჯარს მეფე-მ თეიმურაზ შეტევებაჲ, მოიშალა რაზმი, გაერივნენ ქართველნი, კახნი, ჩერქეზნი უიზილბაშთა ჯართა შინა, გაიარეს წინ და ხოტით განჯის მინარამდის მიეყვნენ, ამოწუვიტეს, ყათლამი დამართეს, მკვდარს გარდა ათას-ხუთასი აჯი-ჩალაბისა და განჯის ხანის ჯარის კაცი დაინარჩუნეს, შირვან-შამახისა დიდროვნი კაცები დიჭირეს, აჯი-ჩალაბის სარდლები დახოცეს: დარჩათ სპარსელი, ჯორი, აქლემი, ყოველივე საცხოვრებელი შათი:

მაბძანდნენ მეფენი გამარჯვებულნი და ჩამოხდენ ნაომარსა ალაგსა სამშადილოსა ალაგსა შინა, ისინი წავიდნენ დამარცხებულნი. განჯის ხანი განჯას შევიდა, აჯი-ჩალაბის-შვილი შაქს მიეიდა, სხვა რაც ჯარი გარდარჩომოდა დაიფანტნენ, უველა თავ-თავის ალაგს მიეიდნენ, გაუსწავს მარბიელი სამშადილოს ქვეყანასა, მოარბიეს ქვეყანა მათი, დაწვეს, მოაოხრეს, ვითაც ემართლებოდენ ქართველნი, აიყარნენ იქიდამ, მობძანდენ უაზახში, შემოეყარნენ უაზახის უფროსნი კაცნი, რომელთა დანაშაული ჰქონდათ, ამხილეს მეფეთა ჩვენთა და დამნაშავენი და ორგულნი რომელიმე მოაშთეს წყალში, რომელთამე თავი წარკვეთეს და რომელიმე პატიმარ-ჰყვეს, ერთგულთა წყალობა უამედეს:

242 მუსაული-ხან ძველი ბორჩალუს-ხანი, რომელი შემორჩა ქალაქს და არ მიუდგა აჯი-ჩალაბს ამას უბოძეს ბორჩალუს ხანობა და გაისტუმრეს აღჯაყალას: ბორჩალუს ხანი, მუსა ბაიდრის სულთანი, ვითაც დამნაშავენი იყვნეს და ორგულნი გაიქცნენ, მივიდნენ ქვეყანათა ერევნისათა:

აიყარნენ მეფენი უაზახიდა-მ გამარჯვებულნი და სპარსელით სავსენი მობძანდენ სონღალუხში, დადგნენ იქ და იქიდამ განაწყვეს სპენი უაზახ-ბორჩალუსნი, შეუნდვეს ცთომა და აპატიეს დანაშაულნი, მოართვეს მოსართმეველნი და აქებდენ მოწყალებასა მეფეთა ჩვენთასა: დაიბარეს ხუდათ-ბეგ განჯის ხანის დის-წული, რომელი იყო ქალაქს თბილისს მზევლად, გაისტუმრეს

განჯას და შემოხვდნენ ქალაქს, ხამოხდენ სეითაბადში, გაიხადეს ფეხთ ორთავ მეფეთა და სულ ქართველთა და კახთა დაირბაისელთა, პატრიარხი ანტონი სამღვდელო დასით წინ წამოუძღვა და ეგრე მოხვდნენ სიონს ეკკლესიაში და სამადლობელი პარაკლისი გარდაიხადეს: იქიდამ ისევ ცხენებით და ჯარით მოხვდნენ სამეფოთა დალიჭთა ზედა, შეიქნა სროლა ყარიაღასთა და ტემა ქოსა-ნაღარათა და სპილენძ-ჭურთა, იყო ქალაქსა შიგან სიხარული ფრიადი:

ჩერქეზის ბატონები და მათი თავადნი ქალაქსა შიგან დაყენეს და მათი ჯარი დიღომს, ხუთი დღე მეჯლისით და ლხინით განუსვენეს და მეხუთეს დღესა უკან დაეთხოვნენ ჩერქეზნი და წასასვლელად დაემზადნენ, მისცეს მრავალი ბატონთა ჩერქეზისათა და თავადთა მათთა ოქრო, ვერცხლი, ღარი ტურფანი და აგრეგე ჯართა მათთა თეთრი, რომელსა დაჰირდებოდა მეფე ერეკლე: წავიდნენ ჩერქეზნი გამარჯვებულნი და საქონლით სავსენი ქვეყანათა თვისთა და ეს პირობა მოახსენეს მეფეთა: „რასაც დრო თქვენი ბძანება მომივიდეს, მაშინვე ჯარით გიახლოთო, ჩვენი თავი თქვენს სამსახურ-ზე დაგვიდვიაო:“ მოუვიდა ქართველს ბატონს კალმუხის ხანისა-გან წერილი და მოუხსენებია: „რაერთსაც ჯარს გვიბძანებო, კაის ჯარს გაახლებო:“ უბოძა სახო-ძვარი ყაცთა მისთა და გაისტუმრა, ზამთრის ყამი იყო და მისწერა: „გაზაფხულის ყამს ჩვენს კაცს გაახლებთო და რაც ჯარი მოგახსენოთ იმდენი გამოგვიგზავნეთო:“

ზეიდალი-ხან გაგზავნეს ერევანს მეფეთა ჩვენთა, ამის-თვის რომ ქართველ-ბატონის დას- 243
მული ხანი აბდულ-ხან აზატ-ხანს დაებარებინა და თავის-თან შეესახა, აღარ გამოეშვა, ერევნის ხანობა გამოერთმევინა და ისევ ასან ალიხანისა-თვის მიეცა, რომელი უწინ იჯდა: გამოგზავნა ეს ხანიცა და ავღანის ჯარიც ერევნის ციხეში დაეყენებინა: ესეები უველა ბატონის ჩვენის წინა-აღმდეგი საქმე ექნა: ეს ზეიდალ-ხან ერევნის ციხეში უნდა შესულ-იყო და თავის მაგიერად აზატ-ხანს დალაპარაკებოდა: „თუ შერიგებას მოინდომებდა ბატონებიც შერიგდებოდენ, შაჰბაზ ხან იყო აზატხანისა-გან გამოგზავნილი ურევანს, დიდებული ვაცი, ეს მოეგება ზეიდალ-ხან და დიდი პატივი მისცა, ერევნის ციხეში დაყენა და ლაპარაკი დაუწყო აზატ-ხანს:

სულ-ხან ეშიკაღასბაში გაგზავნეს ყაზახში, ამ ქვეყნისა საქმის გასაგებლად. კახი ბატონი წაბძანდა კახეთს, ქართველთ ჯარები დაითხოვეს უოველნი, წავიდნენ ქვეყანათა თვისთა:

შეიტყეს გარემოს მტერთა, რომ საქართველოსა და კახეთის ჯარები მოიშალაო, შემოი-ყარა ჯარი ჭარისა და შირვანისა აჯი-ჩალაბის შვილმა ალექშიმ, წამოვიდა, განჯის ხანმაც თავის ქვეყნის ჯარი გამოუსივა, ეს ჯარები ყაზახ-ზე მოვიდნენ: სულხან ეშიკაღასბაშს ამბავი მოუვიდა, ჯარი ხომ არა ჰყვანდა, ამის მეტი ვერა ღონე მოიპოვა, წამოვიდა ჩაფრად ქალაქს, ქართველს ბატონს მოახსენა ეს ამბავი და ჯარი სთხოვა მოხმარებისა. ამა ამბავში მოვიდა აჯი-ჩალაბის-შვილი დიდის ჯარით და ყარაბაღის ჯარი ყაზახში, დაუწუვეს რბევა, ყაზახელნი აერიე-იუვნენ, სიმაგრეებში შესულ-იუვნენ. მაგრამ სიმაგრეები გატეხეს და მრავალი იშოვეს, ბევრი ალაგები დაარბიეს, ეს საქონლით სავსენი ჩამოხდენ, ისევ ყაზახში: ყაზახს ამა-ზე მტრობდა და ელა-

პარეკებოდა: „თქვენ მომიყვანეთო და დავმარცხდიო და ჯარი ქართველთ ამომიწყვიტესო, სისხლი თქვენ-გან მინდაო:“ უფრო მტრობას აჰირობდა, ჯერ წასვლა არ უნდოდა, იდგა იქვე და არბევდა: ქართველ-ბატონმა ამის მეტი ჯარი ველარ მოისწრა, სომხით საბარათაშვილოს ჯარს საჩქაროდ დაუძახეს, ამას დამიტრი ეშიკაღასბაში და მდივან-ბეგი იოანე უთავა. მოქალაქეთა ჯარი, ცოტა რამ მთის ჯარი იყო ქალაქში ისი, ბამან-ხან თავისის თაბუნის კაცით, ბორჩალუსა და დემურჩასალის ჯარი, ესე ყოველნი საჩქაროდ შეყარეს: ამ ჯარს უველას ბატონმა თავის ნიბად მუხრა-
244 ნის ბატონი სახლთ-ხუცესი კოსტანტინე უთავა და უაზახს მიაშველა: ეს ჯარი რომ ალჯაყალას ჩავიდა, შეიტყო აჯიაჩალაბის შვილმა. „ქართველთ-ჯარი მოვიდა შენ-ზედაო.“ აიყარა მაშინვე ამ ნაშოვრით და წავიდნენ: სულხან ეშიკაღასბაში და ბამან-ხან კაის ცხენოსნის კაცით, ჩავიდნენ უაზახში. მაგრამ ველარ ჩაუსწრეს. ესენი იქვე უაზახში დადგნენ, მუხრან-ბატონი და ეს ქართველთა ჯარი დადგნენ ალჯაყალას: ქართველ-ბატონმა გაგზავნა ჩაფარი, ეს ამბავი აცნობა კახს ბატონს, დაიბარა ჯარით ქისიყელნი, მიუხდენ შამშადილოს, მრავალი კაცი ამოწყვიტეს და სა-ქონელი წაუხვნეს, წავიდნენ გამარჯვებულნი, გზა-ზე დახვდათ მიმავალი ლეკის ჯარი, ნაშოვრით მათ-ზედაც გაემარჯვათ, ლეკი ბევრი მოკლეს, ტყვე ანუ საქონელი, რაც ჰქონდათ სულ დაა-ურევანეს,

ჩამობძანდა კახი ბატონი მეფე ერეკლე, ერთ-ბირად ქალაქსა თბილისისასა, თან-ჩამოყვა დარ-ბაისელნი კახეთისანი და ჯარი შეიყარნენ მამა შვილნი და იყო ლხინი და განცხრომა ფრიადი. დაიბარეს ალჯაყალიდამ მუხრან ბატონი კოსტანტინე და ჯარი ქართველთა, რომელი ახლდა თან შემოიყარეს ზემო-ქართლისა და ორისავ საერისთოს თავადნი, თვისის ჯარით ქალაქსა თბი-ლისისასა:

მოვიდა აზატ-ხანის ჩაფარი, მოართმევინა ბატონებისა-თვის წიგნი დიდის ერთობისა და შრიგებისა, ერევანს რომ ზეიდალ-ხან აქედამ მისულიყო შეეტყო, მაშინვე დაებარებინა, რა ჩასულიყო და ენახა დიდი პატივი მიეცა და დიდათ სიხარულად მიეთვალა ქართველ-ბატონისა და კახ-ბატონის გალაშქრებები და შრიგება: ეს ჩაფრები წინ გამოგზავნა და მერე ზეიდალი-ხან გამოესტუმრებინა მისაცემელითა თრიადითა და შემოეფიცა უურან-ზე ზეიდალიხანისა-თვის: „მე ქართველ ბატონის ორგული არ ვიყოო და სამსახურიც მინდოდესო და რაც მიბძანოს მორჩილი ვიყოფოო:“ ეთქვა: „მე რომ შენ შემოგფიცეო, შენ ჩემ მაგიერად მეფეს თეიმურაზს და მეფეს ერეკლეს შეფიცეო:“ მოვიდა ზეიდალიხან ქალაქსა თბილისისასა, მოიტანა ეს ამბავი, თან-გამოატანებინა აზატ-ხანს ოთხი თვისი მისანდო კაცნი, მოვიდნენ, ნახეს მეფენი მორწმუნენი
245 და დასჯერდენ ფიცსა და ამ შემოთვლასა აზატ-ხანისასა, უბოძეს სახოძვარი კაცთა მათთა და გაისტუმრეს ისევ და თან გაატანეს მარტყოფის მოურავი ქაიხოსრო და მელიქის შვილი ათაბეგ. ამათაც მისწერეს წიგნი ერთობისა და ნდომისა, უბძანეს პირობა: „თუ შენ ჩვენ-ზე არა ბძანუენო-რაო ჩვენც შენ-ზე არა ვიმტყუენოთო-რაო, წავიდნენ ესენი: მაშინ აზატ-ხან იდგა . . . . .

მეფეს თეიმურაზს მეფის ერეკლეს მეტი ძე არ ესვა და ორთავე მეფეთა სასურველი ვახტანგ იყო ძე მეფის ერეკლესი, შვენიერი და ხელმწიფობისა მათისა საკადრისი ძე და ყოველისა სიგე-თითა შემკობილი, ასაკითა იყო მცირე. მაგრამ ამას იტყოდა მისი მსახველი. ,,ახლავ ხელმწიფობა შეეფერებაო:'' ამას უბოძეს მეფეთა რაც ქართლში და ან კახეთში სახატონისშვილო მამული იყო, სოფელი ან ციხე და ალაგი, აგრეგე არაგვის ერისთვის მამული მთლიგ მთა და ბარი სა-ფლისწულოდ გაურიგეს: უბძანეს კიმშერს ერისთავს: ,,სასამდის ეს ჩვენი შვილი გაიზდებოდეს, ან ქვეყნის მოვლას შეიძლებდესო, ეს ჩვენი შვილიცა და ეს ქვეყნებიც შენ-თვის მოგვი-ბარებია, რიგიანის საქმით ამ ქვეყნებს მოუარეო და ჩვენს შვილს ამსახურეო:'' ამისა შემდგო-მად აღაშენა ციხე დუშეთისა კიმშერ ერისთავმა და ცდილობდა შემატებასა ამა ქვეყნებისასა მეფესიც კეროვნად უსმენდეს:

ქორონიკონს უმა, თვესა იანვარსა, ჩაბძანდა მეფე ირაკლი ქართლისა და კახეთის კარით ბაიდარში: იქ სანი აიღო კარისა და ერება უაზახში წაბძანებულიყო, დამდგარ-იყო და იქიდამ გარემოთა მტრისა-თვის პასუხი მიეცა და უაზახ-ზედატ გული დაეკერებინა ერთ-გულობისა: შეიტყეს უაზახელთ, მოვიდა სულთნის ძმა თაღიბეგ და უაზახის ქეთხუდები, მოართვეს ფეშ-ქაში და შემოეხვეწნეს: ,,ამდენის კარის დახდომას ჩვენ ვერ შეგიძლებთო, მძევლებს მოგარ-თმევთ, რომ თქვენის მეტი ბატონი ჩვენ არ გვინდოდესო და კარიც დაგვიუენეთო და თქვენ კი ნუ გაირჯებითო:'' უსმინა ეს მოხსენება მეფეთ-მეფემ ერეკლეთ, გამოართო მძევლები და გამოგზავნა 246
ქალაქს თბილისისასა: ასრჩევენ ხუთასი ცხენოსანი კაცი, ამას უთავეს მილოხორი რევაზ და ამილახორის შვილი რევაზ ქართლსა და კახეთის კაცსა, ბამანა-ხან თავისის კაცით და ესენი გა-გზავნა უაზახში, დაუენა მენახირეს კარად. რად-განაც ელების კაცთ ბევრი შემოსცოდეს ქართველ-ბატონს და ამათაც დანაშაული აპატიეს, აღარც ასე ენდვენ, რომ გიდევ იმ გვარი ხაქმე ექნათ, ჩაუენა მეფემ ერეკლეთ კაცნი ჩინებულნი ბორჩალუსა ბაიდარში, დემურჩასლის ელებში, კა-ხეთის ელებში და ვინც თავი დაბების ქეთხუდები იუვნენ სულ ეველა ცოლ-შვილით აჰყარა და მოიყვანა ქალაქსა თბილისისასა:

თითონაც აიყარა კარით, წამობძანდა ქალაქიდა-ნ ქართველ-ბატონი, გაბძანდა, შეიყარნენ მამა-შვილნი ერთად, ინადირეს. იღხინეს, და ეგრეგ ერთად ორივ მეფენი შემობძანდენ ქალაქსა თბილისსა: აჰყარა კახეთის ელი კახმა ბატონმა, წაიყვანა კახეთს, დაუენა თიანეთს: მოუხდა კარი უაზახს, შეებნენ ქართველნი და კახნი, გაემარჯვათ ლეკ-ზე: გაიქცა ბამანა-ხან თავისის კაცით უა-ზახიდამ, თანა-გაყვა ცოტას კაცით ზურაბ ქსნის ერისთავის შვილი, მივიდნენ განჯას, მოეგება განჯის-ხანი, იამა დიდათ, დაუენა პატივით განჯას, აცნობა აჯიჩალაბს: მაშინვე დაიბარა, წა-ვიდნენ მაშინვე ბამანა-ხან და ზურაბ, მისცა ხალათი და თუთრი ინამად და დაჰპირდა ბამანა-ხან და ზურაბ ერისთავის-შვილი ქართლის დაკერასა: დაუკერა აჯიჩალაბმაც და შექნა მზადება, შემოი-ყარა კარები და დააპირა წამოსლვა ქართლ-ზე და კახეთ-ზე, ორ-პირად გაუო კარი, ერთს კარს

ბამან-ხან მოუძღოდა ქართლ-ზე, მეორეს ზურაბ ერისთვის-შვილი კახეთ-ზე, ამათ ახლდათ ჯა-
რებანი, შაქის-შირვანისა, განჯა-ყარაბაღისა, ბარდისა, ბარგუშათისა და სიღნაღისა: ამ ქვეყნე-
ბის ჯარი უველა ქართლსა და კახეთ-ზე გამოემზადენ: ამა ამბავსა შინა აუშალა აჯიჰალაბს შა-
მხიის ხანი და ყუბა-ხან, შემოებმენ, გაემარჯვათ, დაუმარცხეს აჯიჰალაბს და განჯის ხანს,
ასე რომ უათლამი დამართეს: მოვიდა განჯას გამოქცეული განჯის ხანი და თან-მოუყვანეს ბამან-
247 ხან და ზურაბ ერისთვის შვილი, ჩაუარათ ცუდმა თათბირმან, დარჩენ განჯას შეწუხებულნი, ტოლ-
შვილი დარჩა ქალაქსა თბილისსა: ბამან-ხანს ქსნის ერისთვის ქალი უყვანდა ცოლად და ალარ მი-
სცეს: რადგან ერეკლეს ასატ-ხან ეჭიდებოდა მძლავრებით, ქართლისაც უხდოდა დაჭერა. მაგრამ
ქართველთ ხმალი ბევრ-ჯერ ესახა და ძალით ვეღარა გაიწიეს რა და ახლა დაიწყეს ცდილობა შე-
რიგებისა-თვის, გამოეგზავნა კაცი და მიეთხოვა თავის-თან ბატონის სანდო კაცი: აქედამ რომ
გაისტუმრეს მოურავი მარტყოფისა ქაიხოსრო და რადგან იმან შემორიგება მოინდომა მეფე-
თა-ც ესება დართვეს: რა ჩავიდა ქაიხოსრო მოურავი, მისცა ბატივი დიდი და მრავლის მისცემე-
ლით გამოისტუმრა, შემოეკვეთა: „ჩემი სამსახური გეცხადებათო და ჩემ-გან გულის დაჯერებაო,
ერთი თქვენის სახლის ქალი ჩემდა სატოლოდ მომეციოთ და მერე მე ვიცი რამდენს თქვენს
ქვეყანას შევმატებო:“ მოვიდა მოურავი, გამოეტანებინა თვისნი მისანდონი კაცნი: რადგან
ალრიბეყანის ქვეყანაში გამოჩენილი კაცი იყო და მერე ქართლს სხვა მტრებიც ბევრნი უვანდენ,
ამის-თვის ამას უარი ვეღარ უთხრეს მეფეთა ჩვენთა და უბოძა მეფე-მ თეიმურაზ თვისი დის-წული,
(რომელი) უვანდა აბდულა-ბეგს ბეგუმ, იმისი ქალი მარიამ ბეგუმ, ასატ-ხანის კაცთ გაატანეს მეი-
თარი იოანე კახი და დაიბარეს წასაყვანელად კაცნი: რა ჩავიდა მეითარი, იამა ასატ-ხანს დამო-
ყვრება ქართველ-ბატონისა და კახ-ბატონისა, მისცა მეითარს ფრიადი:

ამის შემდგომად გამოეგზავნა ასატ-ხანს ქალის წასაყვანელად მირზა შეფა თავრიზელი,
დიდებული კაცი, რომელი ეოთიელ-იეო შჱნადირ ყაენისა მახლობელი კაი ყმა და მდიდარი კაცი,
ამას მოყვა ათი-თხუთმეტი ავღნის უფრო-სნი კაცნი ასის-თავნი და ათასის-თავნი. ამათ-თვის
248 გამოეტანებინა მცირე ჯარი, მოერთმევინა სპარსწილოდ თვალ-მარგალიტთა მიერ შეთხზული
იარღანი ოქროსანი ქალის-თვის და აგრეგე ბატონებისა-თვის ღარი ტურფანი, კიდებულნი
ჯორთა და აქლემთანი და დედოფალთა-თვის, უფლის წულთა-თვის თეთრნი და ოქრონი. აგრეგე
დიდებულთა თავადთა ქართლისა და კახეთისათა ეოველთა-თვის ღარნი თვისად და თვისად შესა-
კადრნი: ესე ეოველთა მიუძღვანეს და მეფეთაც ამა მოსულთა ეიზიღბაშთა უბოძეს ურიცხვი:
ამზადეს ქალი მარიამ ბეგუმ და გაისტუმრეს. ამის-თან გაატანეს, ორბელიანი იოანე მდივან-ბეგი
და ზაალ თუანქაი ადასი: წავიდნენ, შეეყარნენ ასატ-ხანს ქვეყანასა არაეისასა ფერიას, სტა დიდი
ბატონი მდივან-ბეგს იოანეს და ზაალს, უბოძა ხალათი მძიმე და ისამად თეთრი, გამოეგზავნა
კაცი თვისი მახლობელი მეფეთა და შემოეთვალა მადლი ქალისა და დაბირდა ერთობასა და სი-
ყვარულსა: თითონ წავიდა ქალაქსა ისპაჰანსა დასაბერობად და თანა-წაიყვანა მდივან-ბეგი და ზაალ

ორბელიანნი. ამათ მიანიჭნა ბატონი დიდი მისტემელითა თჳრიდითა და ღჳინო-განცხრომითა გა-
ნუსვენა. ყოველ-დღე იყუნეს ამხატხანოთან და სტემდა ბატონსა უზომოსა:

გარდმოვიდა დიდრონი ჯარები დალისტნიდამ, მიჳიდნენ ქვეყანასა ბანბაკისასა, გატეხეს
ციხები, დაატყვევეს, ამოწყვიტეს, ურიცხვი ტყვე და საქონელი წამოიღეს: მიუხდნენ ყარსისა
ქვეყანათა, წაახდინეს მრავალი ალაგი, ვერსად გამოუჩნდათ წინააღმდეგი, მივიდნენ გოგჩას, აი-
ღეს ციხე და აიკლეს ყოველი სატხოვრებელი მათი. მიუხდენ ერევნისა ქვეყანასა, დაუწუეს რბევა
ქალაქისა თბილისისასა გარეშემოთა: შემოიყარა ჯარი ქართველმა ბატონმა მეფე-მ თეიმურაზ
და კახმა ბატონმა მეფე-მ ირაკლიო-მ ქართლისა და კახეთის ჯარი, გაბძანდენ ქალაქით, დადგნეს
მარაბდას: მოვიდა ჯარი ლეკისა, შეიბნენ, შეუტიეს მეფეთა ჩვენთა გულ-სრულად და განძლიე- 249
რეს ჯარი, ვინღა დადგებოდა მნახველი მათი, რომ ად შეეტიენათ, ქართველთა და კახთ ყოველთავე
ერთობით შეუტიეს, გაუწყვიტეს ჯარი ლეკისა ორად: ერთი წავიდა ზევით პირთვისის მხარეს
და მეორე ჯარი იალღუჯისა-კენ ზევითსა ჯარსა, თვით მეფენი ორნივ გამოუდგნენ ხოტითა და
ხმალ-და-ხმალ კაცით და ერთსა ვიწროსა სევსა შიგან ჩაუარეს და მიბძანდენ მეფენი და ჯარი
გარს შემოიხვიეს: იყო სალმომდის სროლა, ამოწყვიტეს ლეკნი, რომ უათლამი დამრთეს.
იალღუჯისა-კენ რომ ლეკნი გაიქცნეს ამათ მუხრანის ბატონი კოსტანტინე გამოუდგა და ზოგნი
ვინმე ქართველთა და კახთა თავადთა-განი, დაერივნეს შიგ ხმალ-და-ხმალ, ისე ამოწყვიტეს ლეკნი,
რომ მტირედიღა გარდარჩინეს, იმ დღეს გენახათ მუხრან ბატონი ფალავნისა მსგავსად იბრძოდა,
დააწყლულეს მუხრან ბატონი და გამობრუნდნენ გამარჯვებულნი, მოვიდნენ, ჩამოხდენ ისევ მა-
რაბდას მეფენი და მიულოცეს გამარჯვება ქართველთა და კახთა, უბძანეს ყოველთა ჯართა იმედი
და წყალობიანი სიტყვები: მიბძანდნენ ორივ მეფენი მუხრან ბატონისა კარავსა შინა, მოიკითხეს
დაწყლულება მისი და ნუგეშინის-სცეს, უიმედეს წყალობა და უქმეს გულოვნება და გაისტუმრეს
ქალაქსა თბილისისასა:

ამილახვარის შვილს რევაზს მინბაშობა უბოძეს, ქალაქის ციხე მიაბარეს: აიყარნენ მარა-
ბდით, შემობძანდენ ქალაქსა რაოდენთა დღეთამე, წაბძანდენ ღართის კარ-ზე, დაუვეს ხანი ცო-
ტა, კიდევ დაიბარეს ჯარი საერისთოებისა, დაიჭირეს ერისთავი შანშე, მისცეს ქსნის ერისთობა
მის ძმის-წულს დავითს. შანშე გამოგზავნეს ქალაქს, შეიპყრა სენმა და მოკვდა შანშე: კახი
ბატონი წაბძანდა კახეთს, განასრულა გალავანი თელავისა, ქისიყელნი მიუხდენ, ჯარის სოფლები
დაარბიეს: ღართისკარ-ზე ჯარი დაუყენა, ბატონი მიბძანდა ქალაქსა: კახი დედოფალი დაწვა,
შვა ასული ელენე:

ქორონიკონ უმბ, მამუკა იმერელ მეფის შვილი გარდმოვიდეს თავისის მამულით ურუმთა, 250
გარდმოვიდა, შემოეხვეწა ქართველს ბატონს და კახს ბატონს, გაგზავნეს ელჩად ახალ-ციხის
მოურავი იორამ, შეარიგეს ისევ ფაშას და მამული, რომელი წაერთმიაო უშვეს ისევ და გაი-
სტუმრეს ისევ ქვეყანასა თვისსა: მოვიდა ელჩი ახალ-ციხის ფაშისა, მოუწერა წიგნი ერთობისა

*

და სიყვარულისა: წაბძანდა კახი ბატონი თშავში, შემოიყარა ჯარი თშავისა და ხევსურისა და წამობძანდა ქალაქსა თბილისისასა:

მოვიდა ჯარი ლეკისა, ჩადგა სომხითში, მივიდნენ იდუმალ ღამით, შეეხვრნენ სამწევრისის ციხესა, აიკლეს ერთი მხარე ციხისა, გაუმაგრდენ მეორესა მხარესა შეოთხესი: შემდგომად ამისა მიუხდენ, შემოადგნენ ციხესა მზიკვითისასა, შემოგზნეს ცეცხლი გარსა და გამოწვეს კოშკსა შინა ვინა ბარათიანთაგანი იდგნენ შიგა: მივიდა ეს ლეკის ჯარი ამა ციხების ნაშოვრებით და დადგნენ ფიტარეთის ციხეში: გზა იყო სავჭირო და ვერა მივიდნენ ჯარსა ჩვენსი. მოინდომეს მეფეთა ჩვენთა მათი შებმა, იგრძნეს ლეკთა, გავიდნენ ისევ სომხითსზე, მივიდნენ ახპატს, იქიდამ ჩაიარეს ყაზახის მთაზე და ჩავიდნენ განჯას:

აპრილს ქორონიკონს უმბ დამარცხდა ამილახვარისაშვილი გივი შაჰყულიხან, რომელი იყო დიდებული და მდიდარი კაცი და ყოველგან სახელგანთქმული, ქალაქის მოურაობა მისცეს ბატონისაშვილს ვახტანგს, ნაიბობა მილახვარს რევაზს: მოვიდა კაცი განჯის ხანისა, მოეწერა წიგნი შერიგებისა და ერთობისა, მეფეთა გაიტანეს მარტოფეთის მოურავი ქაიხოსრო, ამათა ინებეს ერთობა და შერიგება შირვანის ხანისა, აგრეთვე ერევნის ხანისა ელჩები მოვიდნენ, ცდილობდნენ გარემოსი ქვეყნების კაცნი შერიგებასა და ერთობასა ქართველთასსა: წაბძანდა მეფე ერეკლე კახეთს, მიბძანდა ქისიყს, დაიწერა ქისიყის მოურავი თამაზ და ზურობილ გაგზავნა და დაბეჭდვა ტიხესა სურამისასსა: მიბძანდა ქართველი ბატონი, აღაშენა ციხე წარწყურისა და დაუდგა მას შინა ბარათიანნი: მცირედთა ხანთა უყო წყალობა ქისიყის მოურაობისა ამილახვარიო შვილს იასეს და დაადგინა ქისიყს მოურავად: განუტევა მშვიდობით ბატიმრობისაგან თამაზ მოურავი: 251

მოვიდა მარტოფეთის მოურავი განჯიდამ, მოჰყვა კაცი განჯის ხანისა, მოეწერა წიგნი ერთობისა და სიყვარულისა: ბაძანხან, რომელი იყო სიძე ქსნის ერისთავისა და განჯას იყოფებოდა შემოწერომით, შემოხვეწილიყო და მოსვლის დასტური ეთხოვნა: გაგზავნეს მეფეთა ჩვენთა ამის მოსაყვანად ნახჩიბანში სვიმონ მუხრან ბატონიშვილი: მოვიდა კაცი მდივანბეგის იოანე ორბელიანისა და ზაალისა, რომელნი იყვნენ ისპასან ზატხანთან, მოსულიყვნენ ერევანს, მოეცა ზატხანს ამათთვის ოქრო და ღარი ურიცხვი, ორი თავისი მისანდო უფლიც თანგამოეტანებინა მეფეთა და დედოფალთათვის საკადრად თვისად ოქროთა იარაღი ან ღარი, ტურფანი მოერთმევინა აგრეგე ბატრიარქისა და ქართველთა და კახთა დიდებულთა კაცთათვის: დავარდა ამისი ხმა ყოველგან. ერანის ქვეყნიდამ დიდი ყაზიანა მოდისო, ტყუვილი არ იყო. მაგრამ რომ ეგონათ გარემოსთა ქვეყნებისა კაცთა, იმდენი კი არ იყო: წამოვიდა ორასამ ბირად ლეკის ჯარი. ერთი წავიდა ერევნის მხარეს, მეორე სომხითის მხარეს და მესამე ჯარი ზემოქართლისაკენ შეიარეს: ბატონებს მოხსენდათ. ეს ჯარები ყველა იმათს დასახდომად გამოვიდნენ: მაშინვე გაგზავნა ბატონმა ჩაფარი ერევანს, მისწერეს მდივანბეგს იოანეს და ზაალს: ,,მესვე

მოიცადეთო, ეს ჯარები თქვენზე წამოვიდაო და როგორც ჩვენი ბძანება მოგივიდესთო ისე ქენითო:" დამდგარიყო ერევანს და მიეცა ერევნის ხანს დიდი პატივი. აგრეგე კარგად დახდომოდათ სომხითს პატრიარქი ეჩმიაცინისა: ერევნისაკენ რომ ლეკის ჯარი წავიდა, იმას წაახდინა 252 სადარაგი, უთვეს უთოლამი, წამოიღეს სპილენძი, ტუე ამდენი, რომ სიმრავლისაგან ძლივ მიჰონდათ, ჩაიარეს ყაზახზე და წავიდნენ ნაშოვრით სავსე. ყაზახის ჯარიც თანაგაყოლოდათ ამ ლეკის ჯარს, იმათაც ბევრი ნაშოვარი მოიტანეს:

აბძანდეს ორივ მეფენი ქართლისა და კახეთის ჯარით, მიეშველნენ ზემოქართლს, გაგზავნეს ჩაფარი და მდივან-ბეგი და ზაალ ორბელიანი დაიბარეს: „მაგ ახატახანის კაცსა და საქონელსა გამოუძეხითო, ურემის ქვეყანაზე გამოიარეთო და ზემოქართლში შემოგვეყარენითო:" რადგან სომხით საბრათაშვილოს ალაგები ხარაბა იყო და მტრით სავსე, იქით შეიდობისათვის დაიბარეს, ისეთნის ყაენილაც მოსდევდათ, და ემორჩილეს ჯარი მიაგებეს ერევანს, გამოუძღვნენ, მოვიდნენ ახალქალაქს, დახვდენ საკადრად დიდის პატივით ურემნი, მოართვეს სამასპინძლო, წამოვიდნენ, იქ მიაგებეს ჯარით აბაშიძე ნიკოლაოზ, ჩამოიარეს ხეობაზე, მოვიდნენ ქვიშხეთს, ვითაც სიძე იყო ნაკოლაოზ აბაშიძე მდივანბეგისა, განუსვენეს ღვინითა უზომოთა და მისცა მდივან-ბეგმა ასულსა თვისა თვალმარგალიტი და ღარი ტურფანი, აგრეგე სიძესა თვისსა, წამოვიდნენ, მოვიდნენ გორს: ლეკის ჯარმა წაახდინა ტანისხიდი და მივიდნენ, შემოადგნენ დირბის ციხესა: მიაგებეს დიმიტრი ეშიკაღაბაში მდივან-ბეგს და ზაალს ორბელიანთ, წაუძღვა გორით, მივიდნენ ქრცხილვანს ქართლისა და კახეთის პატრონნი ორივ მეფენი ჯარებით იქ იდგნენ და ემზადებოდენ შებმასა ლეკთანა: რა მივიდნენ მდივან-ბეგი და ზაალ ნახეს მეფენი, აგრეგე ახატხანის კაცნი თანამიეგათ, დიდათ იამათ მეფეთა და სტეს პატივი უზომო, მიართვეს ახატხანისაგან გამოგზავნილი ფეშქაშნი. ორივე მეფეთა-თვის მოერთმევინა, შმიმენი და უცხო-ქსოვილნი ღარნი, ტურფანი, საკადრად მეფობისა მათისა, ქართველის დედოფლის ანახამუშისათვის ღარი ტურფანი და ქამარი ოქროსი, მურასად გაკეთებული ძვირფა- 253 სისა, კახის დედოფლისათვის ღარნი საკადრნი მრავლობით, აგრეგე წმიდის პატრიარქის ანტონისაგან მშიმენი ღარნი და აგრეგე ეოველთა დიდებულთა სჩინოთა თავდთა ქართლისა და კახეთისათა ეოველთა-თვის ღარნი ტურფანი მოქძღვანებისა, ესე ეოველთა მიართვნეს: დაეუნეს ახატხანის კაცნი გორს, მეფენი მიეშველნენ დირბს, პირველსავე მისვლაზე აკრძნეს ლეკთა, მოეგებნენ, შემოებნენ, შეიქნა ომი ფიცხელი: უბძანეს წაელობა მეფეთა ქართლისა და კახეთის ჯარსა, მივიდნენ გულ-სრულად, ასე რომ თავდთა შვილნი რომელიმე მოკედა, რომელიმე დაწყლულდა, სძლიეს ლეკთა ზედა, გაქცივეს, ამოწყვიტეს ლეკნი, გაემარჯვათ მეფეთა, გაიქცნენ ლეკნი, მივიდნენ ციხესა წალკისასა: მორჩა ტყეობისაგან დირბელნი, დიდათ გაეხარებინათ სჭმე, რომ ალებად მიეწერათ. მაგრამ იოანე ხერხეულიძე დასწრებოდა ციხეში და იმას გაემაგრებინა და ძალა მიეცა და რა მეფენი მიეშველნენ, ვითა შავარდენთა გუნდნი ტრედთანი, ეგრე დაფანტეს

ჯარი ლეკთანხ (ლეკთანი), წამობძანდენ გამარჯვებულნი, ჩამობძანდენა გორს, დასხდენ მეკლისად, ნახეს ლხინი უზომო:

ამა ამბავთა შინა მოვიდა ამბავი კახეთით. ,,ხუნძახის ბატონი დიდის ჯარით შილდის თავს ამოვიდაო, კახეთ-ზე მოდისო, მუქარა მოეხოვა ქართლსა და კახეთს დავიწერო, ჯარიც ასეთი უსვსო, რომ ჯერ ამის-თანა ლეკის ჯარი ქართლსა და კახეთში არ ჩამოსულაო:" შეწუხდენ მეფენი და თავადნი ქართლისა და კახეთისანი, ამის-მეტი რჩევი ვეღარა გაუწვეს-არა, ქართველი ბატონი ისევ ქართლის ჯარით იქავ ქართლში დადგა და კახი ბატონი კახეთის ჯარით კახეთს მიეშველა, ხვირაბა ასე დადგეს: ,,თუ კახეთს გაუჭირდებოდა, ქართველი ბატონი მიეშველებოდა
254 და თუ ქართლს გაუჭირდებოდა კახი ბატონი მიეშველებოდა. თუ თავ-თავისად ხვსუხი შეეძლოთ, ეს ქართლს გამაგრებდა, ის კახეთსა: მიბძანდა კახი ბატონი მეფე ერეკლე თელავს, ქუნძახის ბატონი იდგა შილდის თავში და უოველ-დღე ემატებოდა დაღისტნიდა-მ ჯარი ლეკისა: აყარა კახეთი კახმა ბატონმა და სულ ციხეებში შეიყვანა და ჯარი სულ კახეთისა თელავს შემოიყარა და ქართლშაც ხიზნობა სიმაგრეებში შეიქნა. ჯარელთ, კაკის სულთანმა, აჯი ჩალაბმა, შირვანელმა ფანა-ხან, განჯის ხანმა, ამათ ყოველთა ხვირი მიეცათ: ,,თუ ეს ქუნძახის ბატონი ქართველსა და კახს ბატონ-ზე გაიმარჯვებდა, ეს კაცნი სულ ქართლსა და კახეთ-ზე მოვიდოდნენ და ვითაც მტერნი იქვნენ ეგრევ ახრებდენ, დაატყვევებდენ და მერე ახრებულს ქვეყანასა რას უზემდენ, თავის-თვის უნდოდათ ის კი არ ვიცით: გაგზავნეს მეფეთა კაცნი ჩრქაზში, აღუთქვეს მისა-ცემელი თრიაღი და დაიჭირეს ჯარი, ეგრეგე ოსისა და მთის ჯარები, კავკასიდა-მ მოიწვიეს ჯარები: ამ ამბავში წამოვიდის თრიალეთის წალკას რომ ლეკის ჯარი იდგა, გამოვიდის სატიცია-ნოზე, დარბიეს ზემო-ქართლის ქვეყანა და მიიტანის ციხესა წალკისასა, გამოუდგის ქართველი ბატონი მეფე თეიმურაზ, უპასუხის და ზოგ-ჯერ წაიღიან და ვეღარ მოეწევიან ქართველნი, ამით დაიდ შეაწუხეს ქვეყანა ქართლისა: ამისა შემდგომად ჩამოვიდა ხუნძახის ბატონი კახეთში: მოსწერა კახმა ბატონმა მამასა თვისსა მეფეს ცხებულს თეიმურაზს: ,,მოშველების დრო ეს არი-რო, ჯარი ჩამოვიდა კახეთში და ახლავ უნდა წამობძანდეთო:" რევაზ სარდალი სპაბრათასშვილსა ჯარით ტაბახმელას იდგა მესაზირეთ, მოუვიდა ბძანება: ,,ახლავ შემოგვეყარეო:" წამოვიდა
255 სარდალი მაშინვე, წამობძანდა ბატონიც ქართლით კახეთისა-კენ: გამოიარა ქუნძახის ბატონმა ბალმა-მხარზე, დაწვა ზოგი-ერთი ალაგები, გამოვიდა ალაზანს, მოვიდა, დაწვა რუის-პირი, აიყარა, ვიდა, დაწვა ახმეტა, გაიარა, ვიდა გაკნაკორას: ქართველი ბატონი ჯერ არ მიბძანებულ-იყო და მარტო კახეთის ჯარით კახი-ბატონი ვერ შეება, ხუნძახის ბატონს დიდი ჯარი ჰყვანდა, წამოვიდა ქართლზე, კახეთზე ხელი აიღო, გამოუგზავნა კაცი მეფეს თეიმურაზს მეფემ ერეკლემ. ,,ჯარი ქართლ-ზე წამოვიდაო და ეგ ქვეყნები გაიფრთხილეთო, მეც უკან მოვსდეო:" წამოვიდა თითონც კახეთით, ჯარი კახეთის ქვეითი და ცხენოსანი მთლივ თანა-ახლო: გაყო ჯარი ლეკის ომისად ხუნძახის ბატონმა და გამოვიდა არაგვს ოთხ-პირათ, შემოუშვა ჯარი არაგვის ერის-

თვის მამულში, დაწვეს, აიკლეს, ააოხრეს ანანურს აქეთ ალარსადრა გაუშვესრა წაუხდენელი: მივიდნენ დუშეთს, დაწვეს სასახლე ერისთვისა, შეაბილწეს მონასტერი, წამოხდენ იქ დიდის ნაშოვრით: მიბძანდა ქართველ-ბატონი ახალ გორს ქართლის ჯართ, მოელოდა ძესა თვისსა კახს ბატონს, აიყარა ხუნძახის ბატონი დუშეთიდამ თვესა აგვისტოსა ი, გარდმოვიდა, შემოაყენა ჯარი ციხესა მჭადიჯვრისასა, რომელი აღეშენებინა მუხრანის ბატონს სალთხუცეს კოსტანტინეს, წამოხდა თითონ ხუნძახის ბატონი ციხის ბოლოს ჯალაში, გაეკეთებინა სანგარი მაგარი, დაადგმევინა კარავნი, დადგა შიგ და აბრძოლა ციხესა ჯარი ლეკისა. იყო დღე-დაღამ ბრძოლა და ომი გაუწყვეტლად: არ ავად იყვნენ მოთხნი ციციანისანი, მრავალი ლეკი მოუკლეს და დიდთაც გულ-მამაცად იყვნენ ციხის კაცნი, უგზავნიდა მუხრან ბატონი ყოველ-დღე კაცსა და ტყვია წამალსა, აძლიერებდა, უთვლიდა იმედსა დაჰირდებოდა წყალობასა და მოხმარებასა: მიბძანდა კახი 256
ბატონი დუშეთს, ატნობა ქართველ-ბატონს, წამობძანდა ახალ-გორიდამ, იქ დაყენა პატრიარქი ანტონი, თან-ახლო მდივან-ბეგი იოანე ორბელიანი, მობძანდა ბატონი დუშეთს, შეეყარა ძესა თვისსა, შეიყარნენ ქართველნი და კახნი ერთად, შეექნათ რჩევა შებმისა, წამობძანდა მეფე ერეკლე, დახვდა ზევით მთიდამ ჯარსა ლეკისასა, ბევრი დიდრონი ჯარები ენახა ერანის ქვეყანაში, ბევრი ხანი დაეყო ჭინდოეთს, თან-ახლდა უყენს და ჯარის ბევრსა და ტოტობას კარგად იცნობდა:

ნახა რა ჯარი ლეკისა დიდათ მეტი იყო ქართლისა და კახეთის ჯარ-ზე, ამით რომე ეს ხუნძახის ბატონი დაღისტნის ერთის ქვეყნის პატრონი იყო და მერე რა ქართლ-ზე და კახეთზე წამოსულა ატნობა ლეკთა, რაც დაღისტანში ბელადები და უფროსი ჯარები კაცები იყვნენ, თან გამოყოლოდენ და ამის-თვის დიდი ჯარი შეერიალიყო: ეს ხუნძახის ბატონი კაის დიდებით წამოსულიყო, რაც ლეკობას გაეწყობოდა, მართლა ხანობის რიგ-ზე თურმე იქცეოდა: დიდათ წუხდენ ქართველნი და კახნი და შებმაც არ ენებებოდათ. მაგრამ შებმის მეტი რალა ღონე ჰქონდათ, შეაწუხეს ციხე და მოსდიოდა კაცი მუხრანის ბატონს: ,,თუ არ მოგვეშველებითო, ამის მეტი ღონე აღარა გვაქვსო:“ ჩარქეზის და მთების ჯარებს მოელოდენ, გაგრძელდა ხანი და რაც ჯარი აღარ მოუვიდათ დასკვნეს ხვალისად შებმა. წამობძანდნენ დუშეთიდამ მეფენი შესაბმელად ლეკისა, გარდმოვიდნენ ჭილურტის მხარეს, წამოვიდნენ ზევიდამ, ზედ-ადგა გარე-შემოცვით ლეკის ჯარი ციხესა მჭადის-ჯვარისასა და იყო ომი ფიცხელი, შეეწუხებინათ მეთხნი ციხისანი და თურმე ავირობდენ მიცემასა ციხისასა:

რა ჭსცნეს მისვლა ქართველთა განძღიერდენ და შეექნათ ომი ფიცხელი ციხიდა-მ: გაეგეს ჯარი მეფეთა, ცალ-კერძ დაუყენეს ქართველნი დი ცალ-კერძ კახნი. აგრევე ამიერ და იმიერ ქვეითობის ჯარი მიიმძღვარეს, თოფხანა ამათ მიაყოლეს და ერთი სხვა რამე ღონე მოიპოვნეს. აღავსნეს ურემი მრავალი ჯარ-ჯითა და ნახევარ ამიერ და ნახევარ იმიერ, ესენი თოფხანის მიადე- 257
ვნეს. ამის-თვის რომე ჯარს სათრად გაუკეთეს: მივიდნენ ამ რიგით ქართველნი და კახნი, გამოვიდნენ ლეკნიცა სომარსა აღაგსა. ლეკის ქვეითობამ ქართველთ ქვეითობას შემოუტივა და

ცხენოსანი ლეკის ჯარი ცხენოსან-ზე მოვიდნენ. მაგრამ ლეკის ცხენოსანი სამად გაყოფილ-ყო და ყოველის-მხრიდამ მოვიდნენ, ქართველთ ჯარები დიად თვალში ეცოტავათ და დიდათ ამაუად მოინდომეს ომი ლეკთა: შეექნა ომი ფიცხელი, რომ უფიცხე აღარ ეგებოდა, მოვიდნენ ასე რომ ლეკის ქვეითობას ცოტაღა უკლდათ ხმალ-დახმალ ჩვენს ჯარსა შინა შემოსვლა. რა გაჭირდა ომი ბძანა ბატონმა დაქვეითება ჯარისა, გარდახდა თვით მეფე ერეკლე ცხენისა-გან და უბძანა გარდახდომა ყოველთა: „ეს არის დღე ვაჟ-კაცობისაო და სიყვარული რჯულისაო:“ დაიქვეითეს ქართველთა და კახთა, შეექნა სროლა თოფთა, რომ კომლისა-გან კაცი აღარა ჩნდა, მეფე ერეკლე ხან იქი და ხან-და-ხან აქა აძლიერებდა ჯარსა დაბირდებოდა წყალობასა, შეუტევს ქართველთა და კახთა გულ-სრულად, დაუშინეს ზამბურაკნი და ზარბაზანნი, გააქციეს ერთი დასი ჯარი ლეკისა, ჰკრეს ეს გაქცეული ჯარი მეორესა ჯარსა, აირივა ეს საშინელი ჯარი ლეკთა. გაიქცნეს შეუტევს ხმალ-და-ხმალ, დერივნენ შიგ, რომ ვითა კატა ეგრე ხოცდენ, ლეკთა. თითონ მეფე-მ ერეკლე-მ ჩამოკაფა ლეკი ხმალ-და-ხმალ, მიუვნენ ხოცით არაგვამდის, რომ მათის მძოვრით აღვის ტყე და ველი (ასვსეს), ვინა მორჩა მათი ცხენიც და იარაღიც ჩვენს ჯარს დარჩათ:

იმ დღეს მამაცად და ლომ-გულად შეხვრას-ბატონი კოსტანტინე, სარდალი რევაზ ორბელიანი, ქსნის ერისთავი დავით, არაგვის ერისთავი ჯიმშერ, ამილახვარი ამირინდო, ციცი-შვილი ალექ-
258 სანდრე და ყოველივე თავადნი ქართლისანი. ასე რომ ქებისა-გან უზომოდ გაისარჯნენ, მხნედ ხმალი მოიქნიეს, თითონ შეიბნენ და ჯარიცა კარგად შეიბეს და განაძლიერეს. აგრევე მამაცად ვაჟ-კაცობისა თვისისა საგადრად კახნი შეიბნენ, თავადნი გლეხის კაცისა-გან უმჯობეს და გლეხი კაცი თავადისა-გან უგეთესად. ეგრე ყოველივე უგეთეს და უგეთესად გაისარჯნენ. ქაქუციის მოურავი ძველი და ახალი ორივ მოსაწონად შეიბნენ, რომე იმ დღეს მათი ქება ბევრისა-გან მოგვესმნეს, ვითა ქართველთა და კახთა ომისა სიგეთე და ხმალი განთქმული ყოველ-გან. იმ დღეს იმის-თანა გამარჯვება მოუხდათ, დახოცეს, ყათლამი დამართეს უფროსი-ერთი უკრავად ველდე-ზე გარდაცვივნით დაიხოცნეს: ხუნძახის ბატონს მოუკლეს ბიძა და ბიძას-შვილი, დარჩა კარავნი და ყოველივე სიცხოვრებელი და დიდება, რომელი წამოეღო დაღისტანიდამ: მოვიდნენ ნაომარნი ჯარნი, მოულოცეს მეფეთა მორწმუნეთა და მოართვეს თავი ლეკისა ხუთასი: განიხარეს მეფეთა, უბძანეს წყალობა, ყოველთა თითოსა თავისა-თვის ერთი თუმანი ინამი: წავიდა ყოველ-გან მახარობელი ამბისა ამისად, შეიქნა სიხარული ურიცხვი ქართლსა და კახეთში: წავიდა ეს დამარცხებული ჯარი, სიცა გაიარა, დახვდეს კახნი და დაუმარცხეს: მივიდა ხუნძახის ბატონი სირცხვილეული დაღისტანში, ჩამობძანდეს მეფენი ქალაქსა თბილისსა, დასხდეს მეკლიშად, ნახეს ღხინი და გასცეს საბოძვარი ჯარსა ქართლისა და კახეთისა-ზე, რომელ აღეთქვათ, უბოძეს დიდით მცირედი ყოველთა:

ამისა შემდგომად გარდმოვიდ ჯარები შემწედ, რომელნი დაიბარეს მეფეთა ჩვენთა, ჩამოვიდნენ

ანასურს ჯარი ჩერქეზისა, კალმუხისა, ჯიქისა, ქიშტისა, დღიღვისა, ნოღისა და ოსისა, ამა ქვეყნების ჯარები თავ-თავისისა უფროსითა კაცითა იყვნეს:

ესენი სხვა-და-სხვა რჯულთა მსახურნი, მომადიანნი და უფრორე კერპთ-მსახურნი, ავად-მქცევნი და საწყმელთა ფინთთა და არაწმინდათა მჭამელნი. ზოგნი კარგი თვალად ტანადნი და ზოგნი დუხჭირნი და ავ-სანახავნი, თმათა-წვერთა უქონელ და ცხვირთა ძნიად ჩენილ, კარგ-ტან-ნოსან-მოისარნი და ფიცხად-მქცეველნი: გამოუძღვა ერისთავი ჯიმშერ და ჩამოიყვანეს ქალაქსა 259
თბილისსა მახლობელ, დააყენეს დიდუბეს, დააყენეს მემანდარნი და უბოძეს ულუფა კმა საყო-ფელად მათდა:

მას ხანთა შინა იდგნეს მეფენი ჯარით ტაბახმელას, ამის-თვის რომე ზემო-ქართლი, რომ წაახდინეს ის ლეკის ჯარი თრიალეთს წალკის ციხეში იდგა. კიდევ ქვეიდამ სხვა ლეკის ჯარი გამოვიდა, შეიარა, ჯავახეთს გარდავიდა, ერთი ციხე აიღო, დიაღ მრავალი იშოვეს ტყვე ანუ საქონელი, რომე სიმრავლისა-გან ძლივღა მოუდიოდათ: ამათაც მოიტანეს წალკას, იქ რომ ლეკის ჯარი იდგა, იმათაც ქართლში ნაშოვარი ბევრი ჰქონდათ: ახალ-ციხის ფაშას წიგნი მოუწერა ქართველ-ბატონისა-თვის: „ჩემი ქვეყანა ლეკმა გააოხრაო და მრავალი საქონელი მოაქვთო, თქვენი სახლი და ხმალი გვასმიაო და მოგვეხმარენითო:“ ამის-თვის ტაბახმელას დადგნეს, რომ ჯარუღები ჰყვანდათ, რომელსაც გზა-ზე ჩამოიელიდენ, წინ დახვდებოდენ. იქ დაიბარეს ამ ახალის ჯარის უფროსი კაცები: ავიდნენ ყოველნი, ნახეს მეფეთა, უსალმნეს და რომელი მათ შეეფერე-ბოდა პატივი-სცეს: ამათი სიტყვა შეიტყვეს და გაგზავნეს კაცი და ამათი ჯარებიც იქ დაიბარეს: მეფენი წაბძანდენ ქართლისა და კახეთისა და ახალის ჯარებით ლეკის თავ-დასასხმელად. წალკას ბედენის მთა-ზე რომ აბძანდენ, იგრძნეს ლეკთა მისვლა ჯარისა, აიყარნენ ღამე ლეკნი, წაიღეს ეს ნაშოვარი, გაიარეს დმანისის თავს, მთისა-ძირზე ტაშირა-ზე ჩაიარეს და მივიდნენ ახჳა-ტისა ხეობა-ზე: მოხსენდა ყარაულებისა-გან მეფეთა. გამობრუნდენ ბედენიდამ და ჩამობძანდნენ, ნახიდურს, იქიდამ გაგზავნეს კაცნი ყაზახსა და ბორჩალუში, ცდილობდენ შეკრებასა გზათასა ვითაც ქართლისა და კახეთის ჯარები დიაღ კაი ჯარები ახლდათ. აგრეგე ეს ახალი გარდმო-სულნი ჯარები დიდათ კაი ჯარები იყვნეს და ერთად რომ შეიყარნენ დიდი ჯარი შეიქნა. გა-გვარდა ყოველ-გან ხმა: „ქართველ ბატონს უცხო ჯარები უშოვნიაო და დიდი ჯარი შეუყრიაო:“ შეშინდენ გარემოს მტერები და ფიქრი შეექნათ, ყუნძახის ბატონ-ზე გამარჯვებაც შეეტყოთ:

ეს ამბავი ახჳატს რომ ლეკის ჯარი იდგა ნაშოვრიანი თათართა ქართლისათა აცნობეს, ვი- 260
თაც რჯულის მტერნი არიან და ჩვენსას იმათი ირჩიეს: „დიაღ დიდის ჯარით მეფე თეიმურაზ და მეფე ერეკლე წინ-გიდგათო, თქვენი ყოთლაში უნდათო:“ აიყარნენ მაშინვე და შედგნენ ყაზა-ხის მთა-ზე და განჯისა-კენ გაემართნენ ღამით და წავიდნენ. აიყარნენ მეფენიც, წაბძანდენ ამ ჯარებით, მტკვრის პირს დადგნენ სუალთუთანს: რაოდენთა-მე დღეთა აიყარნენ იქიდამაც და შე-მობძანდენ ქალაქსა თბილისსა: ეს ახალი ჯარები დააყენეს დიღომსა მისდამრსა შისა და რომე-

ლიმე ჯარის ხვა-ზე ბაღების კარძო: დავარდა ხმა ამ ჯარებისა, უშუდგა მტერნი და აღარსად გამოუჩნდეს, თვისიერ მცირედ ავაზაკთასა: მოახსენეს ამ ჯარის უფროსთა კაცთა: „ან გვაჩვენე მტერი თქუენთა და ზედ შეგვახოცეთო და ან დასტური გვიბოძეთო ჩვენ ქუეყანაში წავიდეთო:“ ქართლი მტრისა-გან დიდათ შეწუხებულ-იყო და ღარიბნი და შენახვასა დაზარდენ, რომ ხარჯი ბევრი ურგებოდათ: ბძანეს მეფეთა ჩვენთა გასტუმრება, უბოძეს უფროსთა კაცთა ოქროსა და ვერცხლის ალაფნი და ღირნი ტურიკანი და ჯარის კაცთა ყოველთა მისცეს თვის-თვისად შესაფერნი ღირნი და ალაფნი და ან რომელთა ოსთა ჰქონდათ ძველთავე ბაგრატიონთა-გან ჯამაგირის წოდნა განუახლეს და უბოძეს ჯამაგირი, აღავსეს ესე ჯარები საბოძვრითა და გაისტუმრეს ქუეყანასა თვასა, მისცეს ბირობა მეფეთა ჩვენთა ამ ჯარების უფროსთა კაცთა: „როდესაც ბძანება თქუენი მოგვეიდეს, ვითა უმანი ეგრე სწრაფად შეგეყარნეთო და თქვენსა სამსახურში დაგეხოცნეთო:“

მოვიდა რუსეთით ბარათის-შვილი თომა ქართლში, რომელი გაუოლოდა ქართველს ბატონს მეფეს ვახტანგს რუსეთს: მეფე ვახტანგ რა გარდაცვლილ-იყო, ვინა ქართველი თავადთა-შვილი იყო რუსეთს სწავლისათვის დავარში დაწერილ-იყვნენ, მიეცათ ჯამაგირი და მას აქეთ იყოფებოდენ აქ ქართველნი რომელიმე და მსახურებდეს: ახლა ამ თომასა-თვის მიეცათ თეთრი და
261 ამ ქუეყანიდა-მ კეხოვნათ ხელმწიფისა შესაკადრისი ცხენი ბედაური: წავიდა ეს თომა ახალციხის ქუეყანასა, გადვიდა იმერეთს, ოდიშ-გურიასა და სადა ჰოვა ცხენი ბედაური, იყიდნა ძვირფასად და გარდამოეყვანა და დაეყენა სურამს, ბძანებითა ქართლის მჭვრეტელისა მეფის თეიმურაზისთა, მოუყენა რუსნი, რომელნი ახლდენ რუსისა ხელმწიფისა გამოტანილნი რუსნი. თათონ თომა ჩამოვიდა ქალაქს თბილისისასა, დაყენა ბატივით მეფემა:

მოვიდნენ რუსეთის ხელმწიფეს-თან შესახვეწრად გაგზავნილი სვიმონ მაყას-შვილი და თბილელის კრებულნი, ქალაქსა თბილისისა და თბილელი ათასნასე, სნეულების მიზეზით მოსულოვსა ქალაქსა შინა დამდგარ-იყო: ებოძა რუსეთის ხელმწიფეს ქართველის ბატონის მეფის თეიმურაზისა-თვის და კახის ბატონის მეფის ერეკლესა-თვის ბეწვნი სამურისანი და ღირნი ოქრო-ქსოვილნი, ძვირ-ფასად ღირებულნი და ხელმწიფობისა შესაკადრნი და მოსმარებისა-თვის ამელი ბძანა, ჯარი კი არ მოეცათ, შურიათა ვისმე დაეჩხუბა ისევ ქართველთა შვილსა, თორემ დიდი მოხმარებისი და ჯარის ამელი გვქონდა და დიდისა მაღლისა სასტრელის ბეტრე ხელმწიფის ანდერძიც იყო. სქართველოს მეფე ვახტანგ, რომ რუსეთს მიევიდა შესახვეწნელად ჯარის სათხოვნელად ქართლის მოხმარებისა-თვის და მეფე ვახტანგ ვეღარ მიუსწრა: რუსეთის მჭვრეტელი ბეტრე ხელმწიფე რომ შეწუხებულ-იყო. მაშინ ანდერძი ებძანა: „სქართველოს უჭირსო და რუსეთის გულისა-თვის მოხმარენითო, ჩემის ხაზინით ჯარი ათხოვეთო:“

მას აქეთ, ვინცა ხელმწიფენი დასხდენ რუსეთისა მჭვრეტელად იმათაც მოინდომეს, რომ ბეტრე ხელმწიფის ანდერძს ვერ მოშლიდენ. მაგრამ ვინა ქართველთა შვილნი რუსეთსა შინა იყო-

ფებოდეს იმათ ერთმანერთის მტრობა და შური არ მოშალეს და ამათის მიზეზით ქართლში 262
მოხმარება რუსთა ადარ ინებეს:

ქორონიკონს უმგ. ამა ხანთა შინა ხევსურის ქვეყანა ადარ დამორჩილდა კახს ბატონს და ჰირველისაებრ ადარ მორებდეს. ჩამობძანდა კახეთიდამ კახი ბატონი ერეკლე ქალაქს და მოსთხოვა ფარვანი მამისა თვისსა ქართველ ბატონს მეფეს თეიმურაზს, ისება ხევსურეთისა დალაშქრვა, გაისტუმრა მამამან ცხებულმან ძეი თვისი მეფე ერეკლე და გასცა ბძანება თავადთა ქართლისათა, რათა იახლონ თან: მიბძანდა მეფე ერეკლე ანანურს, შემოეყარნეს იქ ქართველნი ამორჩევით დიდებულთა შვილნი და აზნაურიშვილნი, ზემოქართლისანი და ერისთავები ორივე დავით და ჯიმშერ, წაბძანდა ანანურიდამ, მიბძანდა თიანეთს, იქ შემოეყარნეს ჯარი კახეთისა. ზამთარი იყო, თოვლი დიდი და გზა საჭირო, დაიქვეითეს ყოველთა, თვინიერ მეფისა და იმანცა ბევრიჯერ იარის ქვეითად, მიივიდნენ, ფშაველნი მოეგებნენ, ფშაველნი დახვდნენ, რაც იმ ქვეყანას გაეწყობოდა მოართვეს მოსართმევი, ენებათ იქიდამ გარდასვლა ქვეყანასა ხევსურისასა:

რა შეიტყეს ხევსურთ შემოხვეწნენ ხევსურნი და ითხოვეს დანაშაულისა მოტევება, შეუნდო ცთომა მათი და შემოაბრუნა, იახლნენ უფროსნი კაცნი და მოართვეს ჯორნი, ძროხანი და ცხვარნი ფეშქაშად და დაიდვეს თავს სამსახური, რაცა ძველთაგან კახ ბატონებისაგან სდებოდათ, გამოართო ბატონმა მძევლები და განუტევა ხევსურნი მშვიდობით, აგრევე მოართვეს ფშაველთა ფეშქაშნი და ბეკარა და წაბძანდა ბატონი, ჩამობძანდა ქალაქს, შეეყარა მამასა ცხებულს მეფეს:

გაბძანდნენ ორივე მეფენი ბორჩალუსა მხარეს და მოვლეს სომხითისა ქვეყანა, მტერი ვერსადა დახვილეს (დახელეს) და ისადგურეს და შემობძანდნენ ისევ ქალაქსა თბილისისასა:

გამოართვეს ბორჩალოს ხანობა მუსაულიხანს და დააყენეს დიმიტრი ეშიკაღასბაში ორბელიანი მოსაპირედ ჯარში ბორჩალუს:

მოვიდა ბამანხან ლეკის ჯარით უაზახის ქვეყანაში, ექვსი ბელადი, დაღისტნის უფროსი 263
კაცი წამოეყვანა, დაჭირდებოდა მრავალისა ტყვისა და საქონლის შოვნასა. მაგრამ ეს იყო მისი ცდა და რჩევა, ტოლშვილი რომ ქართლში ეგულვებოდა, ქსნის ერითვისა და იყო, ადარ მისცეს. ამისთვის რომ დაბალი კაცისშვილი იყო და თათარი: ეს ქალი ოდეს შანშე ერისთავი და ძმა მისი უფლარაღასი იასე შაჰნადირ ყაენის რისხვით ერანის ქვეყანაში ტოლშვილით პატიმარ ქმნეს იქ შეერთო, აქ ქართლში, რომ მოვიდა თავისმა ძმამ ერისთავმა დავით თვისი და თვისა სახლში დაყენა: რაზათ (1) ბამანხან ქართლით გაიქცა, ტოლშვილი ადარ დაუნებეს. ამას ცდილობდენ ერთის მიზეზით ეს წაეყვანა, უაზახიდამ ლაპარაკი დაუწყო მეფეთა: „ოუცა ჩემი ტოლშვილი მომცეთ, თქვენი საწყენი ჩემგან არა იქნას რაო:“ მაშინვე სარდალი რეგაზ და სულხან

(1) ესრა რასან ლ, ნ.

კახის ბატონის ეშიკაღასბაში ქართლის და კახეთის ჯარს უთავეს და გაისტუმრეს, მივიდნენ დადგნენ ბაიდარში. ამაყრა ბამან-ხან უსახიდამ და მოვიდა ბორჩალუს ქვეყანასა, გამოგზავნა თავისი მისანდო კაცნი ქალაქს თბილისისაკენ, მოახსენა მეფეთა ჩვენთა: „ტოლ-შვილი მიბოძეთ და შემირაგეთო, ორი თქვენი მისანდო კაცი მიბოძეთო, გული დამაჯერონო და მე თქვენს სამსახურში მოვალო.“ გაგზავნეს რევაზ ქსოველის ბატონის მილახვარი და მოურავი მარტყოფისა ქაიხოსრო, მივიდნენ აღკაყალისა ციხესა შინა. ბამან-ხან და ლეკის ჯარი იდგა სომხითის შელიქის მამულში, ჩამოვიდა თქადამ ბამან-ხან, აქეთ ესენი გავიდნენ, სახეს ერომანეთი და ატრობეს ამბავნი გულთა თვისთანი ერთმანეთს: ესენი ისევ შემოიქცნენ აღკაყალისა ციხესა და ისინი წავიდნენ ჯარსა შინა ლეკისათა: ეთხოვნათ ლეკის ბელადებს მზეველი ქართველთა, რათა
264 შემოვიდეთ ციხესა აღკაყალისასა და მოვისმინოთ ბძანება მეფეთა: ჯაგზავნეს შიოშა არღუთასა შვილი მზეველად ლეკებთა: რა მივიდა, დაყენეს ლეკებმა თვის-თან და წამოვიდა ხუთი ბელადი. ზუბაილაღა, ამირ-ხან, ამირ და ორი სხვა, მოვიდნენ ციხესა აღკაყალისასა, მიეგებნენ მილახვარი რევაზ და ქაიხოსრო მოურავი, ჩამოახვდინეს სამეოთხესა თვისსა, ამათსა მისლვაში ქართველთა ჯართა-გან დიდებულნი კაცთა შვილნი ბევრნი მივიდნენ ციხესა აღკაყალისასა. სხვათ კი არა იტოდენ რა, მილახვარი და მოურავი დარიგებულნი იყვნენ და ბძანება ჰქონდათ მეფეთა-გან. „თუ ბამან-ხან, ამ (ან) ლეკის ბელადი ხელთ ეგდოთ უნდა დაეჭირათ:“ ბამან-ხან ხომ აღარ მოვიდა, ეს ბელადები, რომ სახლში დასხდნენ, ქაიხოსრო მოურავმა თქვა: „ბძანება არის დაიჭირეთო:“ მიესივნენ დარბაისელთა შვილნი და დაიჭირეს ეს ხუთის ლეკის ბელადნი, აყარეს იარაღი და შეუკრნენ ხელები: ამათის ჯარისა-გან ლეკი ბევრი ჩამოსულ-იყო ბორჩალუში ბერიასა-თვის, შერიგება ეკონათ, ამათ მიესივნენ ჯარი ქართველთა და ბორჩალუსი და მრავალი ლეკი ამოწყვიტეს, დარჩათ ცხენი და იარაღი: წამოვიდა ჩაფარი, მოახსენეს მეფეთა დაჭერა ბელადებისა და მოწყვიტეს, (მოწყვიტა) ლეკის: ამათ დიდად პატრონთა ჩვენთა, მაშინვე შებძანდა ცხენსა კახი ბატონი ერეკლე მეფე და წაბძანდა ბორჩალუში, წარასყურს რომ მიბძანდა, მოეგებნენ მილახვარი რევაზ და მოურავი ქაიხოსრო, მოულოცეს გამარჯვება, მოართვეს ბელადები ლეკისა ხელ-და-ხელ-ხუნდითა. უბძანა დიდა მადლობა და უამელა წყალობა უზომო მილახვარსა და მოურავს: ეს დაჭერილი ლეკები ამათისავ ხელით გამოუგზავნეს მამასა თვისსა ქართველს ბატონს, ერთი ბელადი გარდმოაგდეს ალავრის კლდე-ზე და სხვათა წარკვეთეს თავნი: კახი ბატონი წაბძანდა ბორჩალუხის, ბამან-ხან
265 და ლეკის ჯარი ისევ სომხითის ტყეში იყვნენ: ჩაბძანდა მეფე ერეკლე ბაიდარში, ცდილობდა იქ ჯარის შეკრებასა: რა ჩაბძანდა ბაიდარში, მოართვეს თავები ლეკისა და ტოტხალი, რომელი შეეჭრათ ბორჩალოელთა: რა სცნა ბამან-ხან და ლეკთა: „მობძანდა მეფე ერეკლე დიდის ჯარით თქვენ-ზედაო:“ გაიქცნენ მაშინვე, დღე-და-ღამ იარეს და ჩავიდნენ განჯას: არღუთა-შვილი შაოში, რომ ჰყვანდათ ლეკებს მზეველად მოეკლათ გზა-ზე: მიბძანდა მეფე ერეკლე ბორჩალუში, დადგა რაოდენთა დღეთამე და წამობძანდა, მობძანდა ისევ ქალაქსა თბილისისაკენ:

მცირეთა ხანთა შინა წამოვიდა ჯარი ისევ ლეკისა განჯიდამ და დადგა სომხითის ქვეყანაში და დაუწყო ტყმა აქა იქ და დადგა გზებზე, მრავალი მიმსვლელ-მომსვლელი ქარვანი წაახდინა. დიმიტრი ეშიკაღასბაშს ორბელიანს უბოძეს ჯარი, დაუყენეს მოსაპირედ: წავიდა ეს ლეკის ჯარი და ჯავახეთისა მთებ-ზე ავიდა, შეკრა გზები:

მოვიდნენ რუსეთის ქვეყნიდამ კაცნი თომას წასაყვანელად, რომელი იყო ბარათა-შვილი და უმა რუსეთის ხელმწიფისა, მოყოლინებული საქართველოში, რომ მის ამბავი ზემო აღეგვაწერია. უბოძეს მეფეთა სახბოძარი და გაისტუმრეს, წავიდნენ და წაიყვანეს ცხენები, რომელი ეყიდა თომას რუს ხელმწიფისა-თვის: რადგან ლეკმა ქართლსა და კახეთა-ზე მტრობა აღარ დაშალეს, ზამთარ და ზაფხულ ჩამოდგის და ახრებდის უმეტეს ქართლსა, მარადის ქართლის ჯარი ვერ შეინახეს ერთად შეყრილი. ამით რომ, ჯარი შემოეყარის მეფეთა ჩვენთა, ლეკის ჯარი ჩაუდგის სახლებში და აღარა-ვინა ჰქვანდათ მეპასუხე. ამის მიზეზისა-თვის გამოართვეს ქართლსა და კახეთს ათასი კაი ვაჟ-კაცი, ჯამაგირი გაუწესეს, უზნაშები განაწესეს და დაუყენეს ქალაქსა თბილისსა, სადა ვისმე გასჭირებოდათ ამათ მიაშველებდენ და თუ დიდი მტერი მოვიდის, თვით მეფენი მიეშველებოდენ ქვეყნის ჯარებით:

გაისტუმრეს ეს ახალი განწესებული ჯარი და დაუყენეს ბაიდარში მოსაპირედ, ამ ჯარებთა ასის-თავნი და უფროსნი იყვნეს ამილახორი შვილი ნიკოლაოზ, ამირეჯიბი ზაზა, ციცი-შვილი 266
თეიმურაზ და თარხნი-შვილი მამუკა. აგრეგე სპაბარათშვილოს უზნაში, რომელ-არს ასის-თავი, იოთამის-შვილი რევაზ, აგრეგე კახთ თავადთა შვილნი:

ამისა შემდგომად მოინდომა ხუნძახის ბატონმა მტრობა და დალაშქრება ქართლისა და კახეთისა, შეკრა გზები იალბუზისა და არც ჯარი ლეკისა და არც უაზახად აღარა-ვინ გამოუშვა, უგელას დაჰირდა დაღისტნის ლეკთა: „სულ მე გამომყევითო ქართლსა და კახეთს დავიშერო და ამდენს ტყვესა და საქონელს გაშოგნინებო, რომ შვილითი შვილამდის გეყოსთო:“ ეს ის ბატონი იყო, რომ ბატრონთა ჩვენთა მწყადის-ჯვარის ციხე-ზე დაუმარცხეს ჯარი, ამოუწყვიტეს და დამარცხებული და სირცხვილეული გაიქცა იმ დღის ნაცვალს ცდილობდა, შემოიყარა დაღისტნის ჯარი ასეთი, რომ შამხალი და სურხავიც მოიყვნა და თავისის ჯარი თან-წამოიყვანა, ბირ-იქითი და ბირ-აქეთი რაც ლეკი იყო, უგელას ჯარი გამოართო, ზოგს ძალად და ზოგს ნებით გამოემზადა ბირველ კახეთ-ზე. მოახსენდათ ეს ამბავი მეფეთა ჩვენთა: მაშინვე წაბძანდა კახი ბატონი ერეკლე კახეთს, რა მიბძანდა თელავს, შემოიყარა ჯარი კახეთისა და აყარა კახეთი სულ და ციხეებში გაამაგრა და ყოველს ციხეს ათხ-ათხის-თვის თადარიკი დაუწერა, ასვლა ბურით, ღვინით, აგრეგე მეთოფით და ტყვია წამლით: ბატონი-შვილი გახტანგ გაგზავნა თშავში და იმ ქვეყნების ჯარებიც შემოიყარა: ქართველ ბატონი, მეფე თეიმურაზ წაბძანდა ზემო-ქართლში, მიბძანდა გორს, შემოიყარა ჯარი ქართველთა, რომ იარაღის ამღები აღარა-ვინ დაგდო შინა გლეხი, თორე თავადი და აზნაურთაგანი ვინ დაკლდებოდა: ამ ჯარებით მიბძანდა ახალ-გორს,

შემოუარა ქსნის კარისთავი თავისის ჯარით, მოვიდა სარდალი სპბარათაშვილოსი რევაზ ჯარით და შეუერთა მეფესა, იქიდამ შიბძანდა და ანანურს დადგა და მოელოდა ამბავსა ძისა თვისისა მეფის კრებულსა:

მოვიდა ზუნძახის ბატონი დაღისტნის დიდის ჯარით, რომელი აღვსწერეთ ზემორე, დადგა
267 უვარელის მთაზე, იქიდამ გაგზავნა შამხლის შვილი გაბაგობეგ ჭარში და დაიბარა ჭარელთ ჯარი. აგრეგე გაგზავნა კაცი აჯიალაბის შვილთან, კაკის სულთან-თან, განჯის ხანთან და ამათ ყველას ჯარი და მოხმარება სთხოვა: ესენი ყველანი ქართლისა და კახეთის მტერნი იყვნენ, აჯიბაღადების შვილი თუითან მოვიდა ჯარით, კაკის სულთანიც შემოეყარა, აგრეგე ჭარელთ ჯარი შეეყარა და ესენი ერთად შეეყარნენ ზუნძახის ბატონს. განჯის სანსაც გამოეგზავნა ჯარი. ეს ყველანი ერთად შეეყარნენ და წამოვიდნენ კახეთზე: გამოგზავნა კახმა ბატონმა მეითარი თვისი იოანე და მოახსენა მამისა თვისსა: ,,დრო ეს არის მოშველებისა, მობძანდითო:'' წაბძანდა ქართველ ბატონი მუნე თეიმურაზ ანანურიდამ ჯარითა სქართველოსათა, მობძანდა კახეთს, შეეყარა ძესა თვისსა მეფეს ერეკლეს, დადგნენ თელავს და შექნეს მზადებად ლეკთა ომისად: მოვიდა ეს ლეკის ჯარი, შემოადგა ციხესა ყვარელისასა, დიდ დიდი ჯარი იყო და შეიქნა ფიქრი ეოველ-გან, ყარეს საგარეკო და მარტყოფი, შემოვიდა ქალაქსა თბილისისასა, აგრეგე იყარა ზემო-ქართლი, მუხრანი და ზოგი საერისთოებში შევიდა და ზოგნი სანდოთა მაგართა ციხეთა შეეხიზნეს, იყო ეოველ-გან შიში დიდი და ცდა სიმაგრეთა ციხეთა ქვეყანათა ქართლისა და კახეთისათა: გაგზავნეს რამაზ ენდრონიკა-შვილი ამისავე წინათ ჩერქეზში ჯარისა-თვის, მოვიდა მცირე-რამ ჯარი ჩერქეზისა, კალმუხისა და ოსისა, შეეყარნენ მეფეთა და თანა-ხლდა მეფეს ერეკლეს ჩერქეზის ბატონი ტოტას ჯარით, რომელი იყო სიმამრი გიორგი ბატონის შვილისა, ანანურიდამ გაეგზავნა ქართველ ბატონს იასე მაჩაბელი ჩერქეზში ჯარისა-თვის და ელჩობენ: მივიდა იასე ქვეყანათა ჩერქეზისათა, ეცადა დიდათ და ვერ დაიმორჩილა, ვრა-ფან გამოუვა: ,,ოთელი დაღისტანი წამოვიდა და ჩვენ იმათი ომი ვრ შეგვიძლია:'' მოვიდა იასე მაჩაბელი თელავს, მოახსენა ესე ყოველი მეფეთა:

268 ესე ამბავთა შინა დაეტანებინა ძალა სიღნაღისა-თვის თანახმნს ყარაბაღელსა, ველარა ეძლოთ სომეხთა, ვრიდა-იყო ერთი ხეობის მელიქი უსუფ-ბეგ თავისის ხიზნით ასის კომლის კაცით, მოვიდა საქართველოსა შინა და შემოხვეწად მეფეთა: მოახსენა ესე ამბავი თელავს მეფეთა, მაშინვე უბძანეს კაცი და დაუყენეს ეს სიღნაღელნი ქალაქსა შინა კლდის უბნის მხარე და თითონ დაიბარეს კახეთს: წავიდა მელიქი უსუფ-ბეგ თვისისა ჯარით კახეთს, შეეყარა მეფეთა, უბძანეს წადგომისა სიტყვები და დაუყენეს ბატიოთ:

წამოვიდა ლეკის ჯარიდამ საქართველოზე წასახდენელად სადმე ხუთასი ცხენოსანი კაცი ლეკისა, რად-გან ბატონები და სულ ქვეყნის ჯარი კახეთს ეგულებოდათ, აქეთ თიქრი აღარა-ვინა ჰქონდათ, თუ ამათის მიზეზით ჯარს მოშლიდენ მეფენი, მერე ლეკთ კახეთ-ზე მტრობა

უფრო გაუადვილდებოდათ და თუ ჯარს არ მოშლიდენ ამით უფრო ბევრს იშოვნიდენ: მეფეთა ჩვენთა ხომ ჯარი ვერ მოშალეს და ვერ გამოჰყვნენ: წამოვიდა ეს ლეკის ჯარი, გამოიარა, ავჭალის საქონელი წაეღო, შეიარა არმაზის წყალ-ზე, ავიდა კავთის ხევისა ხანდაზს და ის შეუოლიება, სანამ რომ ციხეებს გარეთ დაახელეს წაახდინეს, წაიღეს ნაშოვარი და ავიდნენ ატენის მთაში, იქიდამ დაუწყეს რბევა გორისა გარეშემოთა.

ჯარელნიც ქისიეს მიეუხდენ, ქისიეულთ გაემარჯვათ, შემოსთვრეს უგარელის ციხე ლეკთა, იყო ომი დღე-და-ღამ, კარგად კაცურად და მამაცურად ებრძოდენ მეოთხე ციხისანი. მაგრამ ასეთი მაღალი სათვრები შეუკრეს გარედამ, რომ შიგ ციხეში თოფს ჩაისროდენ: ამით შეაწუხეს თორემ სხვა რიგად არა უჭირდათ-რა, მუდამ დღე უგზავნიდენ მეფენი კაცსა, ტყვია წამალსა ანუ რომელი რამ აკლდათ ციხეში და აძლიერებდენ ომედით მეოთხე ციხისათა: ომი მოისდომეს მე- 269
თე ლეკისა. მაგრამ მისავალი გზა საჭირო იყო და ლეკის ჯარი დიდი ჰყვანდათ და ამათ ამისი შესაბმელი ჯარი არა ჰყვანდათ: ველარ გაბედეს ომი, ბძანეს: „სხვა ღონე რომე მოვიშოვნეთო და უგარელის ციხე განვაძლიეროთო, თუ იმ ციხეს აიღებდა გალმა-მხარი ხელთ დარჩებათ და რახან გალმა-მხარს იშოვნიან, კახეთის შოვნაც გაუადვილდებოდათო. მერე დასუსტებულს ქართლს რითღა შეგიმაგრებთო:“ ამის ფიქრში და რჩევაში იყვნენ მარადღღე, ამის-მეტი ღონე ველარა მოიშოვნესრა. ჟბძანეს ქარიველთა და კახთა ერთობით: „რომელიც ინებებს და თავისის გულოვნებით მინდომით წარვალს და შეგალს ციხესა უგარელისასა და იმათ შეწყრჯულისა სიუგარულისა-თვის და ჩვენის ერთ-გულობისა თავის გარჯასა და თავს არ დაზოგავს ჩვენც სამუთქმოდ ამ წყალობასა უზომოდ (უზამთო). თავადის შვილს თავის შესაფერს სახელოს და რომელსაც თავის მუნასიბსა და სამსახურსა მამულს შემოგვიკვეთს წყალობას უზამთო და აგრეგე აზნაურშვილს და გლეხს კაცს, კაცზე ოთხს თუმანს, ორს საკომლო მამულსა და სათარხნეს მივსცემთო:“ გამოირჩივნენ ამათში საბარათოს-შვილოდამ. იოთამის-შვილი რევაზ-უზბაში, გუგუნას-შვილი ვახტანგ, სოლოღას-შვილი ტარიელ და ზოგნი ვინმე გლეხთაგანი, აგრეგე ზემო ქართლიდამ. მაჩაბელი ძაღლუა, მუხრან ბატონის-შვილი, ზედგინიძე და ერთი ხუცესი, აგრეგე ქსნის ერისთავისა ორი კაცი და ზემო-ქართლიდამ აზნაურ-შვილი ნამორაძე ერასტი და სხვა ტოტა რამ კაცი. აგრეგე კახთა თავადი-შვილთაგან. ბებური-შვილი ვახვა, მდივნის-შვილო სოლომან, თუა-შვილი ფარემუზ, რომელი იყოფებოდა კახეთსა შინა შეხიზნვით და ბეჟან რატის-შვილი, მახლობელი უმა მეფის ერეკლესი, ერთი ორი კაცი თელავიდამ და სხვა კახთა კაცთაგან ვერავინ დაიმორჩილეს: შებძანდა მეფე ერეკლე, თან-დახლეს ჯარი ქართველთა და კახთა 270
ცხენოსანნი და ჩაბძანდა ქისიეს, ქართველ ბატონი თელავს დადგა ჯარითა საქართველოსათა, დაუძახა მეფემ ერეკლემ ქისიეულთა, აღუთქვა წყალობა, რომელი ებძანათ სხვათა-თვის და ზემორე აღვწერეთ: „ვინა გამოვა თვისა ნებითა და წავა ციხესა უგარელისასა შემწედ აღვრცხო ერთ-გულთა-თანა და მივსცე წყალობა უშურველი:“ აერჩიენ ქისიეულნი ას ოც-და-ათ ვაჟ-კაცი,

ეს ქართლისა და კახეთისა კაცნი ურთად შეყარა ბატონმა, უბოძა ტყვია, წამალი უშურველად, უბძანა იმედის სიტყვები, გაუმძღვარა ეს ქართლისა და კახეთისა თავადთა შვილნი, რომელნი ზემორე აღვწერეთ და გაისტუმრა ქვეითნი: წავიდნენ ქისიყით, გავიდნენ ალაზანს, მივიდნენ ღამე და მიეახლნენ ხმალსა და მშვილდსა თვისა: რა მიეახლნენ ციხესა უყარელისასა ქვემორე გავაზისა მხარე იდგნენ ჯარელნი. კაკის სულთანი თავისის ჯარით და აჯიხალაბის შვილი შაქისა და შარვანის ჯარითა, ზემოამხარეს იდგნენ ჭუნძახის ბატონი, შამხალი და სურხავი დაღისტანის ჯარითა: ბერძეს ყარაულთა ლეკისათა მისვლა ამათი, შეუკრეს გზები. მაგრამ გულოვნობისა ძალთა და სიმხნისა და ვაჟკაცობისა მინდობითა მივიდნენ ქართველნი და კახნი ციხესა ყუარელისასა, მოეგებნენ ციხოვანნი, ამათ დიდათ და უიმედათ მისლვა მათი, დაუშანეს ციხით და ქნეს შაღლუხი, შეკეთობინეს მისლვა თვისი ციხესა და თვისთა ყარაულთა მიუტანეს ანბავი. „შემოვიდა ჯარი ქართველთა ციხესაო:“ ხოცდენ ლეკთა ციხით და განძღიერდენ ფრიად ციხოვანი: ამა ამბავთა შინა ვარდაგა კაცნი გულოვანნი და კარგ-ცხენოსანნი ქისიყელნი კახმა ბატონმა და გაუსია ჯარისა ქვეყანასა წასახდენლად: გავიდნენ ალაზანს, დახვდათ საქონელი ურიცხვი თვალრისა, წამოიღეს მრავალი ცხენი, ძროხა, ტყვე უფრო ოტა, მოიტანეს ქისიყს და მოართვეს მეფეს
271 კრეკლეს: მიუგიდათ ანბავი ჯარელთ, დაჭმუნდენ ძიძად, დასდვეს სუყველური ქუნძახის ბატონს: „ვინ აქ უბრალოდ ერთს ციხეზე ვიღაცებითო და ჩვენს სახლებს კახი ბატონი აოხრებსო:“ უთხრა ხუნძახის ბატონმა: „ეგერ ამ ციხეს ავიღებო და კახეთიც ხელთ დამრჩებაო და თქვენს ცარკას გარდავიხდიო:“ გაუსიეს კიდევ ჯარი მეფემ ერეკლე-მ ქართველთა და კახთა ჯარისა ქვეყანათა: რა გავიდნენ ალაზანს, შეეტყოთ ჯარელთაც და წამოსულიყვნენ წინააღსაღგომად: მიუგიდათ ეს ანბავი ქართველთა, გამოუბრუნდნენ ქისიყის მოურავი იასე, სულხან ეშიკაღასბაში და მარტყოფის მოურავი ქაიხოსრო, მოიყვანეს ჯარი ისევ ქისიყს. ამის-თვის შეექნათ ლაშქარი და ჩხუბი ჯარელთა დაღისტნის ლეკთა: ამა ამბავზე ჯარელნი ეუბნებოდენ: „ციხეს ხომ ჯარი მოაშველეს, ამას ჩვენ ძლით ვეღარ ავიღებთო, ჩვენს ქვეყანას ქართველთა და კახთა ტეში და მტრობა დაუწყესო, ჩვენ აქ რას ვისოცებითო:“ ამაზე ჩხუბი გამოერივათ ერთმანეთში, ბევრი მოუკლავთ და ბევრიც დაიჭირა. შემოსწურნენ ჯარელნი და წავიდნენ ქვეყანათა თვისთა, კაკის სულთანც თან-ჰყვა და ალარც აჯიხალაბის შვილი დადგა, მოიშალა ერთი მხარი ჯარი, მეორე ჯარშიაც შეიქნა ლაპარაკი, აიყარა სურხავი თავისის ჯარით და წავიდა ქვეყანათა თვისთა, ამ დაღისტნის ჯარიც ბევრი გაიყვა, დარჩა ხუნძახის ბატონი და შემოვიდნენ ქართლზე, გამოაარეს, წახდინა საგარეჯო, გამოვიდნენ მტკვარს, ღვინობის თვე იყო და ელი, ახალი ჩამოსული მთიდამ: გაიყო ხუთად ეს ლეკის ჯარი. ერთი ჯარი მოვიდა აღჯაყალაზე, ება ხირი ქციისა და დებედის შუა, რომელები სულ იქით ადგა და თითონ ქუნძახის ბატონი მოვიდა ბაიდარზე, შემოადგა ბაიდარის ციხესა, შიგ დახვდენ ბაიდარის სულთნის შვილები, დაუწყეს სროლა თოფითა ციხიდამ და რამოდენი ჯარში დაესროლა, ჯარში ისინიც გამაგრდენ სახლებში, ლეკიც ბევრი მოუ-

კლეს, არც ციხე დაანებეს და არცარა წაღებინეს. ასე კატურად იყვნეს, რომ ასისა და ორასის 272
კაცისაგანაც ძნელი შესაძლებელი იყო: სალამოზედის იდგა ხუნძახის ბატონი ბაიდრის ციხეს და სალამოს გაეცალა, გავიდა ბორჩალუს მხარეს: აეკლოთ ლეკის ჯარს დემურჩასალის ობები და დებედს გამოღმა ბორჩალუს სოფლები დაერბიეთ, ეშოვნათ ძროხა, ცხვარი, ჯოგი ცხენთა ანუ სახლთა საგანძურნი ურიცხვნი: ის ღამე იქაც დაღამეს, დადგნეს ალაჩუხთა თათრისთა ლეკნი, ამდენი იშოვნეს, რომ სხვა კიდევ უოფილ-იყო იმის მეტს წაღებასაც ვერ შეიძლებდნენ: ბორჩალუს ელმა აღგაყალისა ციხესა შესწერა და ვერა ავნეს-რა, წაიღეს ეს დიდი ნაშოვარი და ტყვეც მრავალი, ავიდნენ ახპატისა ხეობაზე, გამოუგზავნეს კაცი და ითხოვეს თავი ტყვეთა: წავიდნენ იარაქმანი, ტყვეც ბევრი დაიხსნეს და საქონელიც მრავალი მოიყვანეს, რომ სიმრავლით ვერ მიუდიოდათ და რჩებოდათ გზათა ზედა: ავიდა ეს ჯარი თავბაგში უარაქლისასა, გაიყვეს ნაშოვარი: ხუნძახის ბატონი და შამხალი თავისის კაცით წავიდნენ განჯას, ჩაიტანეს ეს ნაშოვარი, იქ თითონ წავიდნენ ქვეყანათა თვისთა. სხვა დაღისტანის ჯარი დარჩა თავბაგში უარაქლისას, დაადგეს ნაშოვარი იქ, თითონ წავიდნენ, ერევნის ქვეყანა დაარბიეს, შერე წავიდნენ, დაკრეს უარსის ქვეყანათა, მოიტანეს მრავალი საქონელი და ტყვე, აგრევე გარდვიდნენ ჯავახეთს, დაარბიეს ბარალეთი, წამოიღეს მრავალი ნაშოვარი, გარდმოიტანეს თავბაგში და არა-ვინ აუჩნდათ მებრძოლი:

ჩამობძანდენ ბატონები კახეთიდამ ქალაქსა ტფილისსა და გავიდნენ ციხეებიდამ კახეთისა და ქართლისა კაცნი სოფლებთა თვისთა, რომელნი შეიზნულ-იყვნეს შიშითა ლეკთასა, უბოძეს დასტური ჯარებთა მთისათა ანუ რომელნი ახლდენ ოსნი და ჩერქეზნი, უბოძნეს ლარნი კმა-საყოფელნი თვისნი. აგრევე უბოძეს წყალობა ქართველთა და კახთა. თავადთა, აზნაურთა და გლეხთა, რომელნი შევიდნენ ციხესა ყვარელისასა და დიდათ შემწე-ექმნეს, რომელსა დაბირებოდენ და აღეთქვა მამული, სახელონი ანუ ასპატობანი გლეხთანი და თუთრი ინამად:

ამისა შემდგომად დაიფანტა ჯარები ლეკთა უაზახობით და დაუწუეს ტემა და მოიტყვეს უო- 273
ველნი ალაგნი, მოვიდიან ბევრ-ჯერ და ქალაქის გარემოთა ბაღებთა, წისქვილებ-თან და მოითა-რეშიან. უკეთუ ერთსა მხარეს გავიდის ქალაქიდამ მებრძოლი და გაუერევინის და გააქციის, მეორე მეორესა მხარეს დაკრიან და წავიდიან: უბოძეს ჯარი ქართველთა შუხრანისა ბატონს სალთ-ხუცეს კოსტანტინეს და გაისტუმრეს მონაპირედ და პასუხისა მიცემად მტერთასა, თან-გაატანეს კახ-ბატონის ეშიკაღასბაში სულხან კახეთის ჯარით. მივიდნენ ესენი და დადგნენ ამ ჯარებით ულარში, რომელ მახლობელ-არს ბაიდრისა, გამოართვეს ბური, ქერი და ძროხა, ცხვარნი ბორჩალუსა ქვეყანასა კმა-საყოფელად ჯარისა და სტვიდნენ გარემოთა ქვეყანათა: რად-განაც ჯარი ბაიდრისა და ბორჩალუს მხარეს დაიგულვეს ლეკთა, შევიდნენ ლეკნი ტყეთა და ჭალდეთა სომხითისა და სახვრათა შვილოსათა, იქიდამ დაუწუეს რბევა ქალაქისა გარეშემოთა სო-ფლებთა: ასეთსა ჭალდეთა შეიტანიან ნაშოვარი, რომ ქართველთა ჯარი იქ ვერ მიუდგიან: მო-

ვიდნეს დამე ერტისის ციხეზე, მიდგეს კიბები, გარდაუცვივდენ შიგ ლეკნი, აიკლეს, აიფორიაქეს და ისევ დამე წასხნეს ტყვე ანუ საქონელი, აიტანეს ბირთვისისა მახლობელ ტყეთა შინა: მოხსენდა მეფეთა ჩვენთა, გაუსიეს ქვეითი მეთოფეები სპბარათაშვილოსი, დაესხნეს ღამე, ამოწვიტეს ლეკნი და წაროვეს საშოვარი ანუ ტყვე ყოველი, ჩამოიყვანეს ქალაქსა შინა: მიუხდენ კიდევ ღამე ლეკნი, გარდვიდნენ იგინიცა კიბებით სომხითს სამწყერისისა ციხესა შინა, შეუტყვეს ალრე, ზოგნი გაუმაგრდენ შიგავ ბურჯებში და ზოგნი გამოცვივდენ ქვეით ბატარას კარიდამ და წამოვიდნენ ციხესა ბოლნისისასა:

ამისა შემდგომად მოვიდა ცხენოსანი ლეკის ჯარი, დაუარეს ცხენები ტყეთა შინა, დაკეთის კიბები, მივიდნენ ბოლნისისა ციხესა ზედა, მიდგეს კიბენი და გარდვიდნენ ციხეში: მაშინ ბოლ-
271 ნისის ციხეში დადგანილ-იყო იოთამის-შვილი დვითა, შეუტყვეს, მაშინვე აცვივდენ კოშკებში. გაუმაგრნეს ბურჯები და საელრის თავში აიყვანეს დედაკაცნი ანუ უმანწყილნი, რომელნი იყვნეს ციხესა შინა, დაუშინეს თოფი, დახოცეს ლეკნი, რომ გალავანი სულ ლეკის სისხლით შეღებნეს, ხოლმენ ლეკთა გალავანზე და არა შეიშინეს და კიდევ გარდაიოდენ ლეკნი ციხესა შინა, აივსო ლეკითა ციხე, იყო ერთი დღე და ღამე ერთმანერთში სროლა, ლეკნი სახლებში იყვნეს და ციხის კედლი კოშკსა და ბურჯებში: ასე მამაცურად იყვნენ ბოლნელები, რომ დიდათ საქებელი არის, აგრეთვე ორბელიანთ ამხანაგშვილები და ყმანი დაესწრნენ ციხეში, ასე ღონე-გულად ომი გარდაიხადეს, რომ მხიარულ-ითვის სასარგელი იყო: ალნობეს მუხრანის ბატონს, წამოვიდა მაშინვე შველად მათდა, ჯაჭვსა რომ მივიდა, ამბავი დახვდა: ,,ლეკნი ციხიდამ გავიდნესო:'' თითონ აღარ ვიდა, ჯარი საჩუქა ციხისა კმა-საყოფელად და შეგზავნა ციხეში ბოლნისისასა: ლეკნი წაეიდნენ დამარცხებულნი, მუხრან ბატონი კოსტანტინე ჯარით ისევ წამოვიდა უელარში და დადგა: დვით იოთამის-შვილი და თვრისანა ჩობანას-შვილი ქალაქს იახლენ, მიელოტეს გამარჯვება მეფეთა და მოახსენეს ესე ყოველი უოთილი: უბოძეს ხალათები და უიმედეს მათ წასლობა: უბოძა ეს ჯარი სპბარათაშვილოსი და ზემო-ქართლისა დიმიტრი ორბელიანს ეშიგ აღასპაშს და დაუენეს ციხესა ბოლნისისასა შემწედ მათდა: შეიკრა გზეები მტრისა-გან, რომ მგზავრი აღარ გაატარეს, აღარც ზემო-ქართლიდამ ჩამოუშვეს და აღარც ახალ-ციხისა ქვეუნიდამ ქარვანი, ამით ქალაქს თბილის ძვირობა შეიქნა და ხალხი დიად შეწუხდენ: გაბძანდა ბატონი
275 საქართველოს ჯარით, რომელა ქალაქში ახლდენ, მიბძანდა, დადგა მცხეთას, შემოიყარა სეფრისთოების ჯარი, დაუენა გზებზე, გაიხსნა გზები და უკუდგა მტერი, ჩამოვიდა ურიცხვი ბური, ლეინი, თუ რაც რფერი სიზდო, აივსო ქალაქი ეოველითა სახოვაგითა: ქართველ ბატონი რომ მცხეთას მიბძანდა იმ დღესვე კახი ბატონი მეფე ერეკლე კახეთის ჯარით ბაიდარში მიბძანდა, მოეკება მუხრან ბატონი კოსტანტინე და სულხან ეშიკაღასბაში ჯარითა, მიუძღვენ, ჩამოახდინეს ეულარში, დაიბარეს ყაზახ და ბორჩალუს ხანები და ქეთხუდები: მოვიდნენ ორნივე თავისის ქვეუნების უფროსის კაცებით, მოართვეს ფეშქაშნი და ბური და სკვლავნი ჯარისა

ულუფად: იქიდამ ჩაბძანდა სეფალტუთანში, იქ განაგო საქმე ყაზახის ქვეყნისა და ბორჩალუსი და გაისტუმრა ხანები ქვეყანათა თვისთა, გაიხსნა ამა მხრისა გზებიც და შემოვიდა ქალაქში სამდო ურიცხვი ყოველის ქვეყნიდამ, რომელნი იყვნენ ქართლისა მახლობელ:

შებძანდა ისევ მეფე ერეკლე ქალაქს თბილისსა და ქართველ ბატონი მეფე თეიმურაზ ისევ ბძანდებოდა მცხეთას: მივიდა ლეკის ჯარი ღამე გუმს, გარდავიდნენ კიბით ციხეში, გაუმაგრდნენ სახლებში, ისევ ღამე გამოასხეს ლეკთა ტყვენი და საქონელნი, ზოგი წაასხნეს და მიმართეს ტყეთა და ნაპრალთა: იმავ ღამეს მოახსენდა მეფეს ერეკლეს, მაშინვე შებძანდა ცხენს, თანა-ახლნენ ჯარი ქართველთა და კახთა, გაუდგა ფიცხად ვითა შავარდენი, მიეწია იმავ დღეს სამღვრეთს ტყეთა შინა, შეუტივნენ ლეკნი ტყეთა, მოკვდა და დაწყლულდა ლეკნი რაშდენიმე, გაიურვინეს ტყენი ანუ საქონელი და ბარგნი და ცხენიცა თვისი და ესე გამარჯვებული შემოებძანდა ქალაქს თბილისს, შეასხეს ქება ყოველთა: ამ გამარჯვების მახარობლად მაჩაბელი ძალღუა წარავლინა მცხეთას მეფესა საქართველოსა ცხებულსა თეიმურაზისათან. რა მოისმინა, იამა ფრიად და შემოსა ხალათი მაჩაბელს:

ამა ამბავთა შინა მოუხდენ ჭარელნი ავლაბარს და ბაღების კერძოვე მრავალი ძროხა და ცხვარი წაასხეს: მოახსენდა მეფეს ერეკლეს, აღიჭურა მაშინვე საომართა იარაღთა მიერ და გან- 276
ვიდა ბრძოლად მათდა. რა ნახეს ლეკთა, გაიქცნენ მაშინვე და დაუარეს რაც მიეგვანდათ, მოუწივა მოურავი ქისიყისა თამაზ და ვითა ეფერებოდა სიმხნე მამაცობასა მისსა, ეგრე ბრძოლა-ჰყო, მიენდო გულოვნობასა და გაერივა ლეკთა შიგან და ჩამოაგდო უფროსი კაცი თოფითა და შეუტივა მეორესა ხმლითა: ამა ამბავთა შინა ჭკრა თოფი ლეკმა მოურავს და დაწყლულდა ფრიად, გამოვიდა დაწყლულებული: უბძანა ნუგეშისა სიტყვები მეფე-მ ერეკლე-მ და უქებდენ ყოველნი მამაცობასა. ამაზე დაშალეს ომი და წამობძანდა ბატონი გამარჯვებული ქალაქსა შინა და მოართვეს თავნი ლეკოანი:

ამისა შემდგომად წაბძანდა მეფე ერეკლე კახეთს და ქართველ ბატონი ჩამობძანდა მცხეთიდამ ქალაქსა თბილისსა: როსტომ მირზამ, ძე-მანი აბდულა-ბეგ არჩილისა-მან იშოვა მრავლის დაჭირებით ზოგნი ვისმე საბარათოშვილოდამ თავადთა ძენი ბარათიანი, ზოგი მცხეთელი ასნაურ-შვილი და მოქალაქეთა შვილი და დაჭირა კაჭარვით წასვლა ერანის ქვეყანასა: შეუტევს მეფეთა, დაიჭირეს როსტომ მირზა და ამეილნი მისნი და ყოველივე ბატიმარ-ჰყვნეს და მცირედთა ხანთა შინა აუშვეს ისევ ბატიმრობისა-გან და ქალაქიდამ წავიდა ეიზიდბაშის ქვეყანათა, სადა ჰყვანდენ ძმები თვისნი და რომელნი ბარათიანთა ძენი აჰყოლოდეს ისინიც აუშვეს ბატიმრობისა-გან და დაადგინეს ისევ სახლთა შინა:

ასატ-ხან რომელი ჴერობდა არაქისა და ადრიბეჟანის ქვეყანათა გამოუგზავნა ერთი უფლი თვისი ერევნისა ქვეყანასა: „რაც სჯართველოს ელებიდამ კაცი იმ ქვეყანაში ესახლოსო, სულ აუყარე და ქართველ ბატონს მიაბარეო:“ მოვიდა ეს ისაული, ბორჩალუს ელები და კიდევ ქარ-

*

277 თლისა ელებისა, კიდევ სხვა ბევრი ესახლა ქართველს ბატონზე ბევრი დანაშაული ჰქონდათ, ეშინოდათ და ვერ მოენდუნეს: ეს ასატ-ხანის ეული გამოგზავნეს, ქართველისა და კახის ბატონისაგან ერთი მისანდო კაცი ითხოვეს, მოვიდა ეს ეული, მოახსენა ეს ამბავი მეფეთა, გაიხარეს კახის ბატონის ეშიკაღასბაში სულხან და თან გაატანეს სომხითის მელიქის შვილი ვათანდილ, უბძანეს ფიცი და ვაჭატივეს დანაშაული ყოველთა შემცოდეთა ბორჩალუსათა: წავიდა სულხან ეშიკაღასბაში და ბძანება ჰქონდა. ეახახისა, ბორჩალუსა, დემურჩასალის უფროსი კაცები სულ თან-წაიყვანა, მაიდა ერევანს, შემოეყარნენ ბორჩალუს ხანი და ქეთხუდები, ლორისა და ფანაკის ქეთხუდები იქ იყვნენ: შეფიცა სულხან ეშიკაღასბაშმა, დაჯერა გული ყველასა და გამოუძღვა, მოეყანა ქალაქსა თბილისისასა, კახი ბატონიც ჩამობძანდა კახეთიდამა:

შეყარნენ ორნივე მეფენი, უიმედეს წუალობა ფერიად სულხანს ეშიკაღასბაშს და უბოძეს ისეც ხანობა მუსა-ხანს ბორჩალუსი და დაეყენეს ციხესა ალგაყალისასა: ბძანებითა მეფეთა წავიდა ასან-შაჰზა, ბატონ-შვილის დედა ასატხან-თან, თან-იახლეს ძმა თვისი ასლან ბებურია შვილი და კახის ბატონის მოლარეთ-ხუცესი ელიზბარ გლურჯიძე: რა ჩაიდნეს ასატხან-თან, მისცა ჰატივი დიდი, ვითაც სიძე იყო და ამ ქეთევან ხანუმის ქალი ცოლად ასატ-ხანს ედგა, შეეყვანა არაშში და დედა-შვილურად მიიჩნივა: უბოძა ელისბარს მოლარეთ-ხუცეს ხალათი მძიმე და ინამად თუთრი და წარმოგზავნა ისევ საქართველოსა მეფეთა წინაშე და წარმოატანა კაცი თვისი მისანდო და მოსწერა წიგნი სიყვარულისა და ერთობისა: ამათაც მისწერეს წიგნი მაგიერი და დაუკერეს ერთობაზე: გაჰყვა ისევ ელისბარ, ჩავიდნენ, რა ნახა ასატ-ხან, უბოძა კიდევ ელის-
278 ბარ მოლარეთ-ხუცეს საბოძვარი და გამოგზავნეს, ისევ ქართლში გამოისტუმრა ასან-მირზა, დედა ქეთევან ხანუმ მისცემელითა ფერიდითა და ჰატივითა დიდითა, მოვიდა ერევანს. აგრევე უბოძა საბოძვარი ურიცხვი ასლან ბებურის-შვილს, ხალათი და ცხენი და ყოველითა საბოძვრითა ალავსო:

ქართლისა ეახახისა შემდ, თეგესა თებერვალსა ქალაქსა თბილისისასა დაწვა დედოფალი დარეჯან კახეთისა, შვა ძე კეთილ-სახეთა შემკობილი ლევან, იყო სიხარული ფერიდი ორშაბტსა დღესა: მოვიდა გურიელის ბიძა შემოქმედელ ეპისკოპოზი, შემოეხვეწა მეფეთა ჩვენთა შვილად გურიელისად. ჩამოსდგომოდენ ურემნი და მეფე იმერეთისა სოლომან, გარდმოეგდოთ გურიელი მამა, დესვეთ უმცირესი ძმა გურიელისა, უწერებოდა ფაშა ახალ-ციხისა და თუ ხელთ-ეგდო, გურიელს სიკვდილსაც უპირებდა: ამისა მეშველად გაგზავნეს ახალ-ციხის ფაშას-თან ელისბარ თაქთაქის-შვილი და ჰაჰუნა გაბა-შვილი, მისწერა მეფემა საქართველოსა-მან ფაშას: რა მიიდნენ მოციქულნი, შეიწყნარა ფაშამ ბძანება ქართველ ბატონისა, მოსწერა ფიცი გურიელისა მოუკლველობისა-თვის: „რომელიც თქვენი ნება იყოსო, ჩვენ თქვენის სიტყვის წინააღმდეგობა არ შეგვეძლიაო:“ გამოისტუმრებინა ფაშას საბოძვრით ელისბარ და ჰაჰუნა: მოიტანეს ანბავნი ესე ფაშისანი, რა მაესმა გურიელს მამის ამბავნი სასმონი, თითონ წამოვიდა ქართველს ბატონ-

თან, რაჭის ერისთავის სახლიდამ და თან-გამოეყვა კათალიკოზი იმერეთისა ბესარიონ, ძმა რაჭის ერისთავისა: რა გარდმოვიდნეს საქართველოსა მიწაში და მოაგებინეს თავადი და მისცეს ულუფა საკადრად და გმა საუოველდ მათდა: მოახლოვდნეს რა ქალაქს, ისმოახდინეს დიდება, მიაგებეს ბატონი-შვილი გიორგი დარბაზისა ერი, ჩინებული თავადი, უოველი მოუძღვნეს ეგრე ბატივით ქალაქსა შინა. გურიელი ისმოახდინეს ქაშოეთს და იმერეთის ქათალიკოზი ალავერდლისა სახლსა შინა: სახეს მეფეთა ქართლისა და კახეთისათა, მიეგებნეს, მიიჩინეს დიდი პატივი, 279
დაიდვეს სადიმი, ჭქონეს მეკლიში გამოჩენებით, რომელი ზნეობა და ქართლის წესი იყო, იმ რიგით ისწესეს ლხინი. მერე შებძანდენ ცხენთა, თვით მეფე ქართლისა თეიმურაზ და მეფე კახეთისა ირაკლი, წაიყვანეს მამა გურიელი და ისადილნეს ლოჭინის მინდორი, დახოცნეს ჯერანი მრავალი და ეგრე შექცევით მიებძანდენ ქალაქსა შინა. დასხდენ ლხინად და გასცეს სახოძვარნი გურიელისა დიდებულთა კაცთა ზედა და ეგრეყვე რაჭის ერისთვის ჩინებულთა კაცთა ზედა, რომელნი მოუოლოდნეს კათალიკოზს ბესარიონს: რათადესთა დღეთა ეს ლხინითა განუსვენეს გურიელს, კათალიკოზს იმერეთისასა. მერე მიართუნეს ლარნი ტურფანი სკადრათ მათდა და გაისტუმრეს ახალ-ციხესა თანშინა შესარიგებლად, თან-გაატანეს სალთ-ხუცესი მუხრანის ბატონი კონსტანტინე შუა-მავლად: რა მიახლნეს ქვეყანასა ახალ-ციხისათა, მოაგებეს ფაშამ კაცნი სახინოანი და გამგენი კარისა თვისისანი, დიდი პატივი მისცა ფაშაშ მუხრან ბატონს და რომელი სქმე მოხსენდა გურიელსა (გურიელისა) გაუგონა, კარგად შეარიგა და უშოვა ქვეყანა თვისი გურია. მისაცემელითა ფრიადით გამოისტუმრა მუხრან ბატონი ისევ ქალაქს და მოსცა სახუქარნი შესაფერად ამისად და გურიელი ისევ დაიჭირა თვისთან პატივით, დაპირდა ჯარის გატანებასა ქვეყანასა თვისა: აგრეყ მეფეთა მისცეს სახოძვარი იმერეთის კათალიკოზს ბესარიონს და გაისტუმრეს ქვეყანასა თვისა: მოვიდა მუხრან ბატონი ქალაქს თფილს . . . . .

ამისა შემდგომად მოვიდა ლეკის ჯარის ქვეითობა, შემოადგნენ ტიტაშვილის გივის ციხესა ნაიბის ზევით, აიღეს ციხე, ივარ-ჭყვეს საქონელი ანუ ტყვე, წაასხეს ცოლ-შვილი გივისა და მისის ბიძა-შვილისა, წაიყვანეს ჯარის კერძო: გამოუდგა კახი ბატონი მეფე ირაკლი ქართლისა და კახეთის ჯარებით, მოეღნეს უდაბნოებისა მთები და ყარაიისა მინდვრები, გაასწრა ამ ნაშოვრიანმა ჯარმა ჯარში, დახვდა სხვას მეორეს ნაშოვრიანს ლეკის ჯარს ღამე, შეუტიეს სმალ-და-ხმალ მაშინვე და გაემარჯვათ ფრიად, გააურეინეს ტყვენი და დახოცეს ლეკნი: შემობძანდა გამარჯვებული ქალაქსა თბილისისასა მეფე ირაკლი და წაბძანდა კახეთს და წაიყვანა დედოფალი 280
დარეჯან და გამოართვა ძე თვისი ლეონ დედოფალ-მან ანანურს აღსაზრდელად სახლსა თვისსა:

მიუხდა ცხენოსანი ლეკის ჯარი: წაახდინეს სათარხნოს სოფლები, გამოუდგა ქართველ ბატონი თეიმურაზ საქართველოს ჯარით, მიეწივა დიდგორ-ზე, გაემარჯვა დიდათ, ამოწყვიტეს ლეკნი და გააურეინეს ტყვენი ანუ საქონელი ფრიადი და უბოძა თვისთა პატრონებსა და შემობძანდა ქალაქსა გამარჯვებული: წაბძანდა კათალიკოზი ანტონი ბატონი-შვილი გორიდამ რუსეთს

თვესა აპრილსა . . ., მივიდა ანანურს, თან-გაყვა ხუცის სამძღვრამდის ერისთავი ჯიმშერ, ნაბძანდა ანტონი ბატონიშვილი თავისის კრებით უიზღარს, დაუყენეს ბატივით და მოახსენეს ამისი მისვლა ხელმწიფესა რუსეთისასა. ჯიმშერ ერისთავი, რომ გამობრუნდა, მივიდა მთიულეთს სახლსა ნაზღაძისასა. უღალატეს ღამით კახთა საერისთოელთა და მოკლეს თოფითა და ჩამოიტანეს გვამი მისი, დაიწყეს ანანურს მოსასტერსა შინა: დაჯმუნდენ მეფენი ამ ამბავზე, ფრიად უმეტეს მეფე ირაკლი თან-შეზდილიყო ჯიმშერ და კაი უმა. მაგრა რა გაქუთობოდა, საერისთოს კაცნი ჩვეულიყვნენ ერისთვების სიყვდილს და არცა მას რიდეს:

დედოფალი საქართველოსი ანახანუმ წაბძანდა გორს, თან-იახლნენ დარბაისელთა ჯილაბნი, რომელნი იყოფებოდენ ქალაქსა შინა, აღაშენა სახლი გორისა ციხესა შინა და დადგა მას შინა ერთი ზაფხული.

გამოვიდა სხვა ათასი ცხენოსანი ლეკი, ზოგნი მიუხდენ ახალ-ციხისა ქვეყანათა და მრავალი ტყვე და საქონელი წამოიღეს, რომ სიმრავლისა-გან ძღივღა მიუდიოდათ, ზოგნი დაიფანტნენ საქართველოსა შინა და იყო ცემა და ტანება, ყოველ-გან ხოცა და ტყვეთა წასხმა.

281 მოაშველა კახი ბატონი ირაკლი კახეთის ჯარით, გაბძანდა ქალაქიდა-მე მეფე თეიმურაზ, შემოეყარა საქართველოს ჯარი, შეიყარნენ ორივე ერთად მამა-შვილნი, შეებნენ ლეკის ცხენოსანთა ჯართა ნიბრის, გაქცივეს ლეკნი, მიჰყვნენ უკან ხოცით, ერთს აღგზაზე ამოწყვიტეს, დახოცეს ბელადები ლეკისა და კეთრ გამარჯვებულნი ორივ მეფენი მიბძანდნენ გორისა ქალაქსა შინა და უმეტეს შემოიყარეს ჯარები ქართლისანი, თვე იყო ივლისი, მიბძანდნენ ამ ჯარებით, ჩამოხდენ ალაზანდაბას: ღამესა მას მოვიდა ცხენოსანი ლეკის ჯარი, მოადგა კარავლეთისა ციხესა, აიღეს ქვეითი გალავანი, იმავ ღამესვე წაიღეს ნაშოვარი ურიცხვი, ტყვე ანუ საქონელი: მოხსენდა მეფეთა მორწმუნეთა, შესხდნენ ცხენთა დილას ადრე, ქვეითობისა ჯარი წინ მიიძღვარეს და ცხენოსანი ჯარი უკან შეუდგნეს: რა შეიტყვეს გასწრეს ლეკთა, მიაშურეს სატიანოსა მოასა, ამოსლა ჯარები გამოუდგნენ ფიცხლად, თითონ ბატონები და ვისა კაი ცხენი ჰქონდათ მივიდნენ წინარე, მიეწივნენ სჯარას სასოფლარშინა, დაუერევინეს ტყვე ანუ საქონელი, დახოცეს ლეკნი და შოართოვნეს თავნი მეფეთა: იმ დღეს რომ გესახათ ქისაიის მოურავის შვილი ზაქარია, ამას ბძანებდით ერთის ფალავანდისაგანც ძლივ შესაძლებელ არისო, რომ ის მამაცურად გაისარჯა, კაცი და ცხენი აშოვნა და ლეკის სისხლით შესვრილმა ორთავ ბატონებს თავი და ლეკის ცხენი და ათრაღი მოართო: ასკეთა იყო მტერე. მარა დიდად მამაცურად ომსა შინა შევიდა და გამარჯვებული სახელოვნად გამოვიდა, იმათ მეფეთა და უიმედეს წყალობა, მიბძანდენ და ჩამოხდენ დარბაისელ ბოლოს: მოვიდნენ კიდევ ლეკნი და ქარელის საქონელნი და მინდვრიდამ ტყვენი წაასხნეს, გამოუდგნენ მაშინვე, გაყარეს ლეკთა ნაშოვარი, შეასწრეს ტყეთა შინა, აუღეს ჯარი ქართველთა და კახთ ტყეთა შინა, დახოცეს ლეკნი და მოართვეს თავნი მეფეთა:

282 მიბძანდენ, დადგნენ მტერედ ხანს სურამს, უკუუდგნენ ლეკნი და წავიდნენ ქართლისა

ქვეყნიდამ, ბატონები ჩამობძანდნენ ისევ გორს: ხურძახის ბატონს გამოეგზავნა კაცნი მისანდონი და შემოხვეწოდა კახ-ბატონს შერიგებასა: მეფემ ირაკლიმ ეს მოციქულები კახეთიდამ თვისსა მამას ტახტულს მეფეს თეიმურაზ-თან მოიყვანა, უბოძა სახმარი, დამორჩილ ხალათით და გაისტუმრეს გორიდამ და ეს პირი შეუთვალეს: ,,თუ შენ ჩვენ-ზე არა იმტკუნო რაო, ჩვენც შენ-ზე არა ვიმტკუნოთ-რაო:'' წავიდნენ ამა პირსა ზედა ხუნძახის ბატონის კაცნი დაღისტანში, მიუტანეს ამბავი ესე: შეაყარნენ საქართველოს ელები ერთად, რომელნი იდგნენ ოსმალეს ქვეყანასა, დადგეს პირი და ფიცი: ,,ნუღარ მივალთ საქართველოში, ნუ ვემსახურებით ქართველ ბატონსაო, წავიდეთ ერანის ქვეყანაშიაო:'' აიყარა ყაზახის ხანიც, სულ ყაზახის ელით და ჩავიდა ფანბაკს: ესმა ამბავი ესე მეფეთა ჩვენთა, ტოტას ჯარით ქართველ ბატონი გორს დადგა და კახი ბატონი წაბძანდა ბძანებითა მამისა მეფის თეიმურაზისათა და თან-იახლნენ საქართველოს სარდლები და კახეთისა ჯარებით, გარდაიარეს თრიალეთი, გარდავიდნენ ყაიეულს, იქ მოეგებნენ დემურჩისალისა და ბაიდრისა ქეთხუდები, (ჩვენი) ჩემის ერთ-გულობა თავს დაიდვეს და ბელადობა (1). უბძანა წყალობა, არჩევით გაგზავნა კი ტენოსანი ჯარი წინა და თითონ ბატონი დიდის დასტით უკან ჩამოუდგა, მიეწია მწინავე ჯარი ყარასუზე ამ ელებს და გარშემოერტყნენ, მიბძანდა ბატონიც, დიახ დიდი ელები იყო. მაგრამ მეფის ერეკლეს ხმა განფენილი იყო და ქართველი ხმალი უიარაღნაშთ ბევრ-ჯერ კარგად ესახათ: შიშით ველარა იკადრესრა ომად ხელ-უოფა, მოეგებნენ წინ და შესხნენ ქება და ითხოვეს დანაშაულისა მოტევება. რომელთმე თავნი წარგვეთა და რომელნი აიკლო სახლით და სიქონლით: აჰყარეს ეს ელები სრუ- 283
ლიად, გამოუმძღვარეს სარდალი ორბელიანი რევაზ და დიმიტრი ელიაღას ეშიკაღასბაში და წინა ჩამოუყენეს, უკან ერისთავი ქსნისა დავით და მისაბელი იასე, წამოიყვანეს ეს ელები, ჩამოიარეს ტაშირზე დმანისის ციხის პირდა-პირ და მოიყვანეს და დააყენეს სონღულუხსა:

იქვე გზიდამ გაგზავნეს მცირე რამ ჯარი ქართველთა და კახთა, უთვეს იოთამის-შვილი უზბაში რევაზ ყაზახის ხანის, გივის ხანის ციხეში დააყენეს. მოხსენდა ესე ყოველი ქართველ ბატონს, წამოძანდა გორიდამ, ჩამობძანდა სონღულუხს და შეეყარა ძესა თვისსა მეფეს ირაკლის: გამოართვეს ბორჩალუს დემორჩისალის ბაიდარს და ზოგთა ყაზახელთა უფროს კაცებს მძევლები და აჰყარეს, შემოიყვანეს ქალაქსა თბილისისასა და დააყენეს, მოუყენეს მცველნი, დააყენეს სარდალი რევაზ და ზოგი ვინმე თავადთა შვილნი იასაულად: ამ თითრის ელებს გამოართვეს ხუთი-ათასი ცხვარი, ოთხი-ათასი ძროხა და ასი ცხენი ჯარიმად და ვინა თან-ახლდა მეფეს ერეკლეს და ამ ჯარებს წყალობად უბოძეს, ამით რომე ამ ელების ჯარი შეერიღ-იოო მთა-ზედა, იქიდამ მიხდომოდენ, ყარსის ქვეყანა დაერბიათ და მრავალი სიქონელი მოესხათ. მეფის ირაკლის მიბძანება რომ შეეტყოთ, ერევნის ხანსაც ეახლებინა დიდებული კაცნი ერევნისანი და მოერთმევინა

(1) მგონია დედანში ასე უნდა იყოს: ჩვენი ერთ-გულობა თავს დაიდვეს და ბელადობა. დ. ბ.

ნახვნები ბელაურნი და ფეშქაშნი საკლდნი: აგრეგე გამოეგზავნა ყარსის ფაშას ფეშქაში და კაცნი თვისნი ქვეყანასანი: „თქვენმა ელჩებმა ჩემი ქვეყანა წახდინესო, რადგან თქვენსა და ჩვენში შერიგება არისო სამართალი გვეყვეთოო.“ ამისათვის გაუწყრნენ მეფენი, წარრიცეს რაც ყარსის ქვეყნიდამ საქონელი მოესხათ და ისევ ყარსის ფაშას გაუგზავნა მეფემა ირაკლიმ და სხვა ეს
284 რაც ჯარს უბოძეს ჯარიმად წართვეს, ჰყარეს ეს ელჩები სონღულუხიდამ, გაუმძღვარეს ბორჩალოს ხანი მუსახან, დაუენეს ალჯაყალას, ბაიდრის სულთნობა უბოძეს მამაჯან-ბეგს და დაუენეს თვისის ელით ბაიდარში, ათყარნეს ბატონებიც. ქართველ ბატონი შემობძანდა ქალაქში, კახი ბატონი წაბძანდა კახეთს. დაითხოვეს ჯარები, წვიდნენ სახლად თვისად:

შეიყარნენ გაღმა-ფხორს კახნი და თუშნი, ხათვეს თუშთა მოურავის ძმა ჯანდაც, გარდუხდენ დალისტანის სოფლებს, წამოიღეს მრავალი ცხვარი და ძროხა, ვინა ლეკი მოეწივნეს დახოცეს და უგნებელად ნაშოვარი კახეთში გარდმოასხეს: აგრეგ მიეხდენ ქისიყელნი, ჰაიხრეს ჭარელნი, სოფლები, წამოიღეს ნაშოვარი, მოიტანეს ქისიყში: წამოვიდნენ, ქვეითობის ჯარი ლეკისა დაიფანტა საქართველოს შინა, დახვდენ მუხრანის ბატონს სასლთ-ხუცეს კოსტანტინეს ღართისა კარშე ლეკნი მომავალსა, მოკლეს მუხთლად და რომელი ახლდენ კაცნი თვისნი, ყოველნი გაიქცნეს და ვერათ სახმარ-ექმნეს, ჩამოიტანეს გვამი მისა, დაფლეს მცხეთას სასაფლაოსა თვისსა შინა: ესშათ ამბავი მეფეთა დაჭმუნდენ ფრიად: შემოიყარა ჯარი კახმა ბატონმა ირაკლიმ დახვდა ამ მუხრან ბატონის მკულელს ლეკის ჯარს წინა, ღალის ყურის-ბოლოს, გაემარჯვა დიდათ, რომ მოანბე არ წასწყდათ, დერიენენ კახნი და თუშნი ხმალ-და-ხმალ შიგა და ყათლამი დაშართეს: დასჭრეს თავები, აჭიდეს ულაფთა და სახმლებით მოართო მამასა თვისსა მეფეს თეიმურაზს ქალაქსა შინა: მუხრან ბატონს ხომ ალარა ეშველებოდა რა, თორემ სისხლი კარგი ბიძო მეფემ ირაკლიმ და ბიჭრა თითონ კახეთიდამ, მობძანდა ანანურს, დაუენა დედოფალი დარეჯან, თითონ წამობძანდა მცხეთას: ქალაქიდამ გაბძანდა მეფე თეიმურაზ ნოემბერს კა. შეი-
285 ყარნენ ერთად, მიბძანდენ მუხრანში, იტირეს მწუხარედ მუხრან ბატონი და სუგეშისცეს ცოლსა მისსა ბარბარეს, რომელი იყო ასული არაგვის ერისთვისა ბარძიმისა, მასთან დარჩა ორი ძე დედით და იოანე და სამი ასული. უფროსი ქეთევან ნათხოვნი, იყო ვახტანგ ბატონიშვილისა, სახლთ-ხუცობა უბოძეს იასე ამილახორის შვილის-შვილს, რომელი იყო მცირედ ხანს ქისიყის მოურავად, ისევ უბოძეს თამაზს მოურავს, ვითარც მამა-პაპით მისი სახელო ყოფილა იყო, მუხრანის ბატონობა უბოძეს სვიმონს ძესა ლევანისასა: გაგზავნეს ჯარი გორს, ჩამოიყვანეს დედოფალი საქართველოსი ანახანუმ, ჩამობძანდენ მცხეთას, აგურთხეს კათალიკოზად იოსებ რუსთველი, კაცი კანდიერის-შვილი, სათნოებითა და სიწმიდით სიყრმითგანვე განბრწყინვებული. დასვეს ტახტსა ზედა სვეტიცხოვლისა, თქვეს ყოველთა წმიდათა ეპისკოპოზთა ლირს არს და შემდგომადა. რა განსრულდა ესე ყოველი, წარვიდნენ ყოველნი ეპისკოპოზნი თვის-თვისად ეკკლესიასა და მეფენი ჩამობძანდენ ქალაქსა თბილისსა:

ქორონიკონს უმე დაიცალა სახარათაშვილო, სომხითი, ორბელიანთ მამული და ზოგი 286
გავიდა კახეთს, ზოგნი ავიდნენ ზემო-ქართლში და საერისთოებში, აღარ-სად დარჩა შესრბა იმ-
მხარეს, მცირედნი კაცნი ქვეშის ციხეში იდგა და ყარახუდახის შვილები სამშვილდესა შინა იყო
ტემა ლეკთა-გან მარადის და ოხრება საქართველოსა შინა. გავიდიან მეფენი ქალაქით, შეებიან,
ზოგ-ჯერ გაემარჯვებით ლეკ-ზე და ზოგ-ჯერ წაიღიან თრიადი: მიუხდა ფათისანის შვილი
მამად ჭასან-ხან ასატ-ხანს, ამოუწყვიტა ჯარი, წაართო ცოლ-შვილი, ციხენი და თოფხანა, თი-
თონ ტოტას კაცით გაიქცა, ურემთ შეეხვეწა, იქ ამოწყდეს ქართველნი ბევრნი. ეს ხანი მოადგა
განჯას, იქ დაიბარა ქართველ ბატონი ზაკვით, ლამოდა ქართლის წახდენასა, აუჩნდა ამას სხვა
შტერი ქვეიდამ, გაბრუნდა ისევ და მორჩა ქართლი მისის მტრობისა-გან:

მოვიდა ათასი ლეკი ქვეითი ავალიშვილების მამულში ხეობაში, აიღეს ყავბასის ციხე, მერე
მიადგნენ ჭაბის ხევს ციხესა, მიეშველა მეფე თეიმურაზ ქართლის ჯარით, დადგა თითონ ქვეშ-
ხეთს, უთავა ამილახვარი, მოუსივა ჯარი, მიაშველა ციხეს, გაეცალნენ ლეკნი უომრად, მეფე
ჩაბძანდა ისევ ქალაქსა თბილისისასა, წავიდნენ ეს ლეკნი, წახდინეს ჯავახეთის ქვეყანა:

გურიელმა მამიად წმიდის გიორგის ხატი მოართო ბოჭორმისა მეფეთა, ძველად დახიზნული
იყო ეს ხატი გურიას (1): დაუმარცხა იმერეთის მეფე-მ სოლომან ურემის ჯარს, რომ ლეკნი
აბაშიძეს და რაჭის ერისთავს მოეყვანათ მის წასახდენათ, მოკლეს ლეკნი, ამოწყვიტეს ჯარი
მისი და ურემნი სულ ხელთ დარჩართ, სამი ფაშები ტოტხალნი დაიჭირეს: ჯარელნი შერიგდენ
კახს ბატონს:

ქორონიკონს უმგ მოვიდა ბამან-ხან, ქართველს ბატონს შერიგდა, მისცეს ბორჩალუს
ხანობა, განჯას რაც ქართლის ელები იყო ყაზახ-ბორჩალუ დემურჩისალოსი სულ მოიყვანა, თა-
ვის ალაგებში დაუყენა ყველა: ჯარელნი შემოირიგა კახმა ბატონმა, მისლვა მოსლვა შეიქმნა
კახთა და ჯარელებში: აქ განძლიერდა მამად ასან-ხან, ელპარსკებოდა ქართველთა, დაიბარებდა 287
თვისად მონებად, გაგზავნეს დიმიტრი ეშიკაღასბაში და ვეზირი მირზა ალისლიან-ბეგ ემას-თან
ფეშქაშებით და შეტყობადეს საქმისა მისისა, სანამ ესენი წავიდნენ, იმას ჯარმა უღალატა, თი-
თონ გაიქცა ქვეყანასა თვისა. ესენი ქართლსავე გაბრუნდენ, უღალატეს გზებში ეზილბაშთა, გამო-
ვიდნენ ხლმითა:

დედოფალი ანახანუმ მიიყვანეს, დაუყენეს სამაჩაბლოში ციხესა, რომელსა ქვიან ციხე-კლდე:

წამოვიდა კიდევ ქუსძახის ბატონი ქართლის სამტროდ დიდის ჯარით, მოვიდნენ ორივ მეფენი
ქართლისა და კახეთის ჯარით გორს. გამოიარა ქუსძახის ბატონმა კახეთი, შემოვიდა ქართლში,
მეფენი მობძანდენ ქრცხილვანს, მოვიდა ლეკის ჯარიც ქრცხილვანს, შეიქნა ომი, მოშველდენ
მაღე. იმ ღამეს ნიჭოზს დადგა ის ჯარი ლეკისა, მეორეს დღეს აიყარა, მიადგა ალაის ციხეს,

(1) ეს გიორგი მოუმტკიცია. დ. ბ.

ალეს, ამონუვატეს, დასტაკეველს და წაიღეს ურიცხვი ანუ საქონელი, მიიტანეს ახალციხეს, მისცა პატივი და ულუფა ფაშამ ახალციხისამან: დაიშვა ჯავახეთი, მოვიდა ქარვანი ჯავახეთიდამ ჰურასათვის, დიდად ბევრი იყიდეს ქართლში, წაიღეს, დახვდენ ქართლის მიწაში იმერელნი, ამონუვატეს ჯავახნი, აიკლეს საქონელი: მეფეთა ქსნის ერისთავი გაგზავნეს იმერეთს, სთხოვეს ჯარი, დიდი ჯარი წამოვიდა, მარა ველარ მოუსწრეს, ქართველთ ჯარი ცოტა იყო და ვერ შეებნენ, მეფე სოლომან მცირეს ჯარით გარდმოვიდა, ნახა მეფენი გორს, დახვდენ საუვარლად და გაისტუმრეს ისევ მიცემითა და შერიგდენ პირითა მტკიცითა: „რომელსაც ქვეყანაში მტერი შემოვიდეს ერთმანეთს მაგშველნეთო:

ეს ქუნძახის ბატონი ამ ლეკის ჯარით გაუსივა თაშამ იმერეთის ქვეყანასა და დაბირდა ჯამაგირსაც, ჩაიდა ქუთაის ქვეით და ზევით სულ დაატუვეს, გაანოხრეს იმერეთი, მრავალი
288 ეშოვეს: მეფე სოლომანმა შებმა ვერ გაბედა, არც ქართველთ სთხოვა ჯარი, გელათის კედელსია შიშით ჩახდა, ეს ნაშოვარი მოიტანეს ახალციხის ქვეყანასა, მისცა თაშამაც ბევრი ლეკთა და გაისტუმრა დაღისტანსა შინა: მეფენი ისევ ქალაქს ჩავიდნენ, დედოფალიც ჩაიყვანეს, კახი ბატონი ლეკის ჯარს დახვდა, გაემარჯვა ლეკზე: ეს ნაშოვარი ნახეს ლეკთა, წამოვიდა დაღისტნადამ ქვეით და ცხენოსანი, ამოსო ზემო-ქართლის ქვეყნები ლეკით, აოხრებდენ და მიქონდათ ურიცხვი:

სრულ-ყოფნა ძალითა ღუთისათა წიგნი ესე მცირე ქართლის ცხოვრება ხელითა ხარების სუდრის დეკანოზის ძის დავითისითა: ალმოგიითხველთა გევედრებით, უკეთუ ნაწერსა ამას შინა წამსა ცთომილება იხილოთ რაიმე, ნუ მწყევთ. არამედ კურთხევასა ჰყოფდეთ ჩემთვის, თქვენ უზრუნველად იქნებით და მე დიდად შემწე მექმნება: თვესა აგვისტოსა რიცხვსა ღ, ქორონიკონს უაა:

დედანში რუსულად ჰსწერია ბოლოს: *Въ Тифлисѣ, Сентября 27, 1773 года.*

მეფობა ირაკლი მეორისა მეფის თეიმურაზის ძისა:

შემოკლებული ისტორია ირაკლი მეორისა-თვის, თუ ვითარითა შრომითა მიიღო მან მეფობა ქართლისა, რომელსაცა გარდამატებულისა-თვის სიმხნისა მისისა ჰირველად მიებოძა შაჰნადირ კასთ მეფობა და შემდგომად შეაერთა მან სკიპტრა ორ-მეფობითი:

ქმნილი ომან მდივან ბეგისა-გან:

წელსა **1722** დაჯდა უაენად ძე შაჰ-სულტან უსეინის შაჰ-თამაზ და იმ უამად იჯდა ქართლში მეფედ ვახტანგ ლეონის ძე. ხოლო კახეთს იჯდა მეფედ კოსტანტინე ირაკლის ძე, რომელსა ეწოდა სახელად მაჰმად-უულიხან თათრობის გამო: გარნა ესე ორნი მეფენი იყვნენ სიყვარულსა და ერთობასა ზედა ურთიერთისადმი: ხოლო ოდეს ჴსცნა ერთობა ამათი შაჰ-თამაზ არა მცირედ შეუძნდა მას ესე და განიზრახა მათ-შორის შთაგდება შური‌სა, რომლისა-თვის მისწერა და მისცა მეფობა ქართლისა მაჰმად-უულიხანს და მოემცნო მას: ,,ვინადგან ხარ მაჰმადიანი, შენ ამის-თვის სარწმუნოდ გრაცხ და მეფესა ვახტანგს ვერღა-რა ვენდობი, განაძე მეფე ვახტანგ და ქართლი იშუარ:“ და მისცა ამის-თვის შემწედ განჯა, უარაბაღი და ერევანი: და ამის-ძლით შეჰკრიბნა ამ ადგილებით ჯარები და მივიდა მეფე მაჰმად-უულიხან მახლობელ ტფილისისა სეიდაბადში, სადაცა განვიდა მეფე ვახტანგ, ეწყო და ომა მაჰმად-უულიხან და წარვიდა მოტი: გარნა არა ინება დაყოვნება დროისა. არამედ მასვე უამსა მოტი განვიდა ჯარში, შემოიკრიბნა ჯარელნი და განიმრავლნა სპანი: კვალად მოვიდა მეორედ სეიდაბადში და განვიდა მეფე ვახტანგცა, ეწყვნენ ურთიერთთა, გარნა ივლტოდა მეფე ვახტანგ და არღა-რა შეიქცა ტფილისად. არამედ წარვიდა ზემო-ქართლს. ხოლო მაჰმად-უულიხან შემოვიდა ტფილისს და დასჯდა მეფედ ბრძანებითა შაჰ-თამაზისათა:

ხოლო წელსა **1723** ხონთქრის სარასკარი მოვიდა ყარს და ამან ჴსცნა ესე ვითარება ქართლისა და ნახა ყამი მარჯვე, რომლისა-თვის მიუწერა მეფესა ვახტანგს: ,,მე წარმომივლინე

ერთა ნათესავთა შენთაგანი და მე გკოცნო მაჭმად-უულიხან და შენ დაგიმტკიცო ქართლი:“ და მეფე-შან წარუვლინა ძმა თვისი იესე, სპარსკარი წარმოემართა ყარსით და მოვიდა შანბიანს და კვლად შეკება მეფე-შან ძე თვისი ბაქარ და წარმოემართა სპარსკარი, მოვიდა და დაიბანაკა უერეუთას: ხოლო ჴსენა რა ესე მაჭმად-უულიხან, რომელ არა აქუს პირის-პირ ბრძოლის შეძლებაი. ამის-თჳს მიეკება და მართუა კლიტენი ციხე-ქალაქისა და ეუდრა მიცემასა ქართლისასა 2 და დამტკიცებასა მეუობისასა: ხოლო მან არა ინება და შეიპყრა თხოვითა ბაქარისათა და პატიმრ-ჰყო: ხოლო მასუე წელსა ივნისის თჳსა შინა სპარსკარი შემოვიდა ტფილისს და მისცეს მეუობაი ბაქარს ძესა მეფის ვახტანგისასა და ვირათ-გან არა ნებისა-ებრ ამეფეს იგი, მასუე წელსა განიყოფა მან ოსმალთა-გან და მოვიდა მამისა თჳისა-თანა:

წელსა 1724 მეფე ვახტანგ და ბაქარ წარვიდნენ რუსეთს, წელსა 1725 ძმა მეფის ვახტანგისა შეუე იესე გამჭმადიანდა და კვლად მისცეს ოსმალთა მეფობა ქართლისა. გარნა არცა იგი აუფლეს ნებისა-ებრ თჳისა და მოკუდა მეფე იესე წელსა 1733:

ამასუე წელსა კახთ მეფეს მაჭმად-უულიხანს უღალატეს ოსმალთა და მოკლეს სამზირალში და მრავალნი ბატონ-ყმენი და გლეხნი მოსწუიტეს მის-თანა. გარნა კახეთი ვერა ნებისა-ებრ თჳისა დაიჭირეს და მაშინ მოახდეს ძმა კახთ-მეფისა მაჭმად-უულიხანსა თეიმურაზ და მისცეს მეფობა კახეთისა ზაკუით, ვინად-გან ნებაჲდათ დაჭერობაცა კახეთისა, მსგავსად ქართლისა:

წელსა 1734 უსუფ-ფაშა მოვიდა დიდის ჯარით ქისიეს-მაღარას და დასდგა მუნ, რათა ნებისა-მებრ თჳისა დაიჭიროს კახეთი: ხოლო ჴსენა ზაკულება მეფე-მან თეიმურაზ, შემოიკრიბნა კახნი, მოვიდა ღმე და თჳრ დაესხა და გაუმარჯუა ოსმალთა ზედა და მრავალნი მო- 3 წყუიტნეს და უკუნ-იქცა უსუფ-ფაშა მეორე და მიერით გერღა-რა იკადრეს ოსმალთა შესლვად კახეთად: და ამასუე ჟამსა მოსულ-იეო თამაზ-ხან განჯას, რომელსა ეწოდა შემდგომად ნადირ-შჰ და რა ესმათ ესე ქართველთა, უკუდგნენ ოსმალთა-გან ქართველ-კახნი და განჯას თამაზ-ხანთან წარვიდნენ: და რა იხილეს ოსმალთა უკუდგომა ქართველთა, ამის-თჳს გაიერთეს ლეკნი და მოიმწყს მუნით სჳანი და აოხრებდეს ქართლ-კახეთსა და უფროსად სომხით-საბარათიანოს, და ესრეთ აღაოხრეს, რომელ არღა-რა იპოებოდა შუნობა ქართლსა შინა, თჳინიერ ციხეთა და სიმაგრეთა კარგ და კახეთით გაპყრობენ ქისიყელნი და გაემა-მხრელნი და მისცეს პირი ლეკთა. გარნა ეგნენ შტკუეტად თჳენდი და აზნაურნი და ძიგჳით კახნი სარწმუნოებასა ზედა მართლსა ჴე განამაგრეს თჳლთჳი და აღაგერდი და შეჰკრბენ მას შინა, შეაწუხეს ქისიყი ლეკთა და გაემა-მხრა, რომლისა-გამო ვერღა-რა შეუძლეს მოთმენა და უღალატეს მუნ მეორეთა ლეკთა და მრავალნი ლეკნი მოსწუიტეს და მოიქცეს შეუე თეიმურაზ თჳრ და დასჳეს მეფედ კახთა:

ხოლო წელსა 1735 მოვიდნეს ლეკნი და ქისიყი მოარბიეს: მაშინ იყო ძე მეფისა თეიმურაზისა ორკლი წლისა 15, რომელ-მან შემოიყარა სოფლებიდამ ჯარი, ეწია ნეიშნის მინდორში და ძლიერად შემოკბნეს ლეკნი. გარნა თჳით ესე ურჩა, ძე მეფისა თეიმურაზისა ირკლი,

მეორედ შევიდა შინაგან ჯარსა ლეკისასა და ხირველად ამან მოკლა კაცი და ამის მხილველთა კახთა ერთ-ხირად მიმართეს ყივილით და წინა-წარიქცეს ჯარი ლეკისა, აჭყარეს ტყვენი და სა- 4
ქონელი და მოსწყვიტეს უმრავლესნი, და მოვიდა მალრობს გამარჯვებული, რომლისა-თჳს ფრიად მხიარულ-იქმნენ კახნი, იხილეს რა სიმხნე და მამაცობა მეშკვიდრისა თჳისისა:

ამასვე წელსა 1735 შაჰნადირ დემურ-ტაშზედ სარასკარი დაამარცხა, მაისს 19 და იყნი- ნის 11 ტფილისში მოითო ოსმალთა ნადირ-შაჰს წერილი მოუვიდათ: „სარასკარზედ გვი- მარჯვე და თქვენც მზად იყვითო:“ ივლისის 30 ოთხშაბათს დღეს ოსმალნი ტფილისით განვიდნენ და ოქტომბრის 6 ნადირ-შაჰ ტფილისს ქალაქს შემოვიდა. 25 ქალაქით განვიდა და კახეთი მისცა თეიმურაზს, და მეფობა ქართლისა ძმის-წულსა მეფის თეიმურაზისასა ალიხანს და თანა-წარიყვანა იგი. ხოლო ტფილისს ქალაქსა შინა დასვა სხვა ხანი ერთი უიზილბაშისა:

წელსა 1736, ნადირ-შაჰ სეფიანან სარდალი წამოუვლინა ქართლს. ამან მიუწოდა მეფესა თეიმურაზს კახეთით და ქართველნიცა შეჰკრიბნა ფხვენისის სოფელში, სადაცა უღალატეს მე- ფესა თეიმურაზს და დაიჭირეს უიზილბაშთა და ამას-თანავე დაიჭირეს გივი ამილახორი, არა- გვის ერისთავი ბარამ და თარხანი ლუარსაბ და ეგრეთვე კახნიცა ჩოლაყაშვილი სახლთ-უხუცესი გივი, ქისიყის მოურავი ქაიხოსრო და წარასხნეს ესე ყოველნი სპარსეთს. და რა ისპაანს მი- ვიდეს იქ პურობილობისა-გან განსხნეს და პატივით შეიწყნარეს: გარნა იმ ყამად შაჰ-ნადირ ყანდაარს წარვიდა და მეფე თეიმურაზცა თან-წარიყვანა, რაიცა ქართლ-კახნი თან-ახლდნენ ისინიც 5
თან-იახლნა ყანდაარს, და ოდეს მიაწიეს ყანდაარად. მაშინ აუწყეს გაცხადება მეფეს თეიმურაზს: „რომელ შენი შვილი დაიბარე და რა ის შთამოვა, შენ მაშინ დაგითხოვთო:“ ვისადგან ჭხე- დვიდა ქართველთა მხნედ, ამის-თჳს თჳით შაჰ-ნადირ მოსწერა წიგნი დაბარებისა ირაკლის და მას-თან დაიბარნა ქართველ-კახნი: ხოლო მსმენელთა ამისთა ქართველ-კახთა ერთ-ხირობით არა ინებეს წასვლა ირაკლისა სპარსეთად, რომლისა-თჳს შეიყარნენ ქართველ-კახნი და არა აუ- წყლებდენ წარსვლად ირაკლის. გარნა არა მიხედა პატივსა და დიდებასა ამის სოფლისასა. არამედ სათნო-ეყო ბრძანებასა მამისასა, მორჩილი ჰყოლისა, „პატივ-ჰსცემდე მამასა და დღე-გრძელ- იქმნე:“ და დიდად უარ-ჰყო წარუსვლელობა თჳისი და ჰსთქვა. „მამა ჩემი იქ უნდა ჰყვანდესთ და ჩემის იქ მისვლით გამოუტეგებდენ და მე ამა-ზედ დავბრკოლდე და არა წარვიდე, ეს ჩემ- გან შეუძლო არისო:“

წელსა 1737 წარვიდა ირაკლი ფეხებერვალს შაჰ-ნადირ-თან და უანდაარს ჭშთავიდა. ხოლო ნადირ-შას, უანდაარი მარტის 16 აელო და ოდეს მოვიდა ირაკლი, მუისვე წინაშე შაჰ-ნადირ ლაშარაკი დაუწყო და ჰკითხა ირაკლის ბრძანების გვარად სამშაბრის სახით. „არ გასთათრდებიო,“ და ვითარცა მოწამე-მან აღიარა მძლავრისა წინაშე ქრისტე და პასუხ-აგო წლითა და დღითა ურმა-მან. ხოლო გონებით ბრძენ-მან, „ჩემი სიკვდილი შესაძლებელ არს და სულისა ფერ-ფის ძალ-უმსო და არც მე გავმაჭმადიანდებიო.“ შემდგომად უბრძანა ნადირ, „ნუ გეშინიან, მე აღარ

გაძლებაზე.“ და მეორეს დღეს მეფე თეიმურაზ და ქართველ-კახნი მიაყვანინა და ყოველნი დაითხოვა და გამოისტუმრა და თვით ნადირ ინდოეთ-ზედ განიმხედრა და ძე მეფის თეიმურაზისა ერეკლე თან-წარიყვანა. შეავიდა ინდოეთს და ინდოეთის ხელმწიფე ამად-შაჰ შემოება 300000 კაცითა. გარნა ნადირ-შაჰს გაემარჯვა და მთელი ინდოეთის სახელმწიფო დაიპყრა, მუნით დაბრუნდა და სპინდეთს შეადგა და სპინდეთის სამეფოცა დაიპყრა. გარნა მუნ დიდნი ბრძოლანი გარდახადნა, რომელსაცა ყოველთა ამათ ბრძოლათა და ომებთა შინა თან-დასწრებულ-ჰყოფა და ყოველთა ოვალითა თვისითა უწარჩინებულეს მხნედ ჭეშდვიდა ძესა მეფის თეიმურაზისა ერეკლის და ამის საშხნისა და საკვირველისა-თვის თვრიად შეიყვარა, მუნით გამობრუნდა და მოვიდა ყანდაარს შაჰ-ნადირ.

წელსა 1739 შაჰ-ნადირ ყანდაარს მოვიდა და ვინადგან მადლიერ-იყო მეფის ძის ერეკლისა, რომელმანცა ანგარა სამხნე და ერთ-გულება. ამისთვის უბრძანა, „მეფის ძეც ერეკლი, შენ შენს ქვეყანას კმერგები და ნება მომიცია შენს ქვეყანაში წასვლისა და მარადის ჩვენის წყალობის მოიმედე იყავო.“ ხოლო მან მადლობა მოახსენა და მაისის 28 ყანდაარით წარმოსრულ დეკემბრის 13 ღამის ოთხს სათს გასულს კახეთს ალავერდს მობრძანდა: ამ ჟამად შაჰ-ნადირ თურქისტან-ზედ წაბრძანდა ბალხაბუხარა, ორგანჯი სიმარჯანდი და მრთლად თურქისტანი სრულიად დაიპყრა და იქ რაოდენამე ხანი დაჰყო, მუნით წარმოსრული დაღისტანში მოვიდა ძლიერის ჯარითა და შეამწყრვნა ლეკნი ძლიერითა ბრძოლითა და ეგრეთვე ქართველნი სურსათის თხოვნითა, რომლისა-თვისცა განჰსდგნენ ნადირ-შაჰსგან, ვიეთნიმე ქართველნი და მოიყვანეს ლეკისა და ოსმალისა ჯარები, ააოხრებდენ დაატეხდენ ურთიერთს, ვისათ-გან ვერღარა შეუძლეს პირის-პირ სიმხნეთ ომი ნადირ-შაჰი. ხოლო ტფილისს შაჰნადირისა-გან დასმული ხანი-ბრძოლა შარადის ქართველთა და აოხრებდენ მარადის ორნივ მხარენი ქართლსა და ესე ყოველი საქმობა ტფილისს მჯდომ-მან ხან-მან შაჰ-ნადირს, რომელიცა განძვინდა საქართველოსა ზედა და განიგულა ეწრა მაინც და მოწევეტა ქართლ-კახეთის ერისა. ჰსცნა რა ესე მეფე-მან თეიმურაზ წარავლინა დედოფალი თამარ, ასული მეფის ვახტანგისა ვედრებად უაენისა წინაშე, რათა არა ასწყვიდოს ქართლ-კახეთისა ხალხი და დასცხრესცა მრისხანება მისი ქრისტიანეთა ზედა: ხოლო მოვიდა რა დედოფალი თამარ დაღისტანში ნადირ-შაჰს-თანა და ევედრა აუურელობასა ქართლ-კახეთისასა და ყოველ აცნობა უცოდველობა ქრმისა თვისისა მეფის თეიმურაზისა და ერთგულება ძისა თვისისა ერეკლი მეორისა, რომლისა-თვის მყის თანად ლმობიერ-იქმნა მძლავრი იგი და ვატიჟ-ჰსცა, ვითარცა დედასა და ყოველი თხოვილი მიანიჭა და გამოუტევა დიდითა ნიშნითა კახეთს ძენი მოუწერა შაჰ-ნადირ ტფილისს მჯდომს ხანსა, უგუმდგართა ქართველთა ზედა ბრძოლა და ომრება მიეცა ესე ტფილისს მჯდომი ეიზიდბაშით და მოადგა ციხეს, შემუსრა ციხის ხეები და გამოიყვანა ქსნის ერისთვის შანშეს ცოლ-შვილი და ძმებისა მისისა. ხოლო შანშე იქლტოდა ლესანს (ახალციხეს), გარნა ჭსოხოვეს-იგი ეიზიდბაშთა და მოსცეს ოსმალთა

შანშე და შეიპურეს ძმაცა შანშესი იესე და წარგზავნეს ტოლოშვილით ხორასანს და დაიპურეს ქსნის-ხევი და მამული შანშესი ამილახორ-მან გივ-მან: და ამ ჟამადვე მოჰკლეს არაგვის ერისთავი უმათ თვისთა და გამოაძეს სახლის კაცნიცა მისნი და მაშინ იწყო გივ-მან დაპურობაცა არაგვისა, მოიცა ძალი ოსმალთა-გან და განსდგა ყიზილბაშთა-გან: ესე ყოველი ამცნო ტფილისს მჯდომ-მან ხან-მან და გამოუცხადა შაჰ-სადირს ერთგულება მეფის თეიმურაზისა და ძისა მისისა ირაკლისა: ხოლო შაჰ-სადირ უბოძა არაგვის საერისთავო მეფეს თეიმურაზს და მოუშცნო ბრძოლა და კირთება გივი ამილახორისა, რამეთუ გივს აქვნდა ქსნის-ხევისა ციხენი განმაგრებულნი და ჰყვა ბიძა-შვილი თვისი რევაზ: ეზრახნენ მეფენი ამ რევაზს და აღუთქვეს წყალობა, უკეთუ მოსცეს ციხენი და მაშინ მოსცა რევაზ ციხენი ქსნის-ხევისანი და დაიპურეს 8
ქსანიცა მეფე-მან თეიმურაზ და ირაკლიმ და მრავალნი ბრძოლანი გარდაიხადეს: ხოლო ვიეთ-თამე ქართველთა მოუწოდეს ძესა მეფისასა ირაკლის და წარვიდა ირჯალი სამასისა კაცითა და წარიყვანა სამასი ლეკიცა და შემოეყარნეს რაოდენნი-მე ზემო-ქართლელნი თავადნიცა ირაკლის ძესა მეფისასა, მივიდნენ და დასდგნენ ქრცხინვალს ზემო, ახო-წმიდას: ჭსცნა რა ესე გივ-მან სურამს მდგომ-მან, შემოიყარა ოსმალისა და ლეკის ჯარი, ვიდრე 5000 და ვიეთნიმე ქართველნიცა შეეწეოდენ გივსა, მოვიდნენ ღამე და დილას ბინდს დაესხნეს ირაკლის: ეკვეთა იწყკლი, ძე მეფისა ძლიერად და ფიცხელი ომი მოუხდათ. გარნა მოსცა ღმერთმან ძლევა ირაკლის ძესა მეფისასა და ამათ-გან ლტოლვილნი იგი ოსმალ-ლეკნი წავიდნენ გივითურთ სურამს: ხოლო მეფის ძე ირაკლი წაბრძანდა კახეთად და მეფე თეიმურაზ მივიდა ზემო-ქართლს და ერედუს დასდგა:

არამედ ამ ჟამად ძველი ყაენის შვილიც ლტოლვილი შაჰ-სადირისგან, დაღისტანში იოხოროდა. ამას დაღისტნელთ ლეკები გამოუძღვანეს და ხონთქარ-თან გაისტუმრეს და ვინადგან ქსან-ზედ გივი ამილახორი ეგულვებოდათ, იქ მივიდნენ: ჭსცნა ესე მეფის ძე-მ ირაკლიმ კახეთს მყოფ-მან და ფიცხელად დევნა უყო. ეწია ქსან-ზედ ყანჩაეთს და შეიპურა იგი და მისთანანი, წარასხნა და ერედუს თავის მამას მიართვა: ხოლო მეფე-მან თეიმურაზ მაშინვე თვისი ძე ირაკლი სადირ- 9
შასთან გაისტუმრა და იგი ყაენის შვილიც თან-წარატანა: იმ ჟამად შაჰ-სადირ ოსმალთ მოსულს ჭბრძოდა და მუნ მაესმა: „ვითარმედ შირვანი უკუდგა, ყაენის შვილი მოიყვანეს და დაღისტანიც ითანხმეს და გაახელმწიფესო:“ ამის-თვის თვისი შვილი ნასრულ-მირზა გამოისტუმრა დიდის ჯარით და მტკვრის პირა-ზედ რა მივიდა შირვანში განსასვლელად, იმ ჟამად მეფის ძე ირაკლი მივიდა და ყაენის შვილი პურობილი მიართვა, რომელმანცა ფრიადი მადლობა უბრძანა და ესე ყოველი მისწერა მამასა თვისსა ნასრულ-მირზამ, ვიდრე მისვლადმდე ამისა: ხოლო შაჰ-სადირ მუსულით წარმოსრულ-იყო და ესე ამბავი გზასა ზედა ემთხვია, რომელიცა ფრიად მადლიერ-ექმნა და მოსწერა წიგნი მადლობისა მეფეს თეიმურაზს და მიუბოძა ათი ათასი ოქრო და მოუშცნო ტფილისს მჯდომს ხანს ყიზილჯალიო-ხანს: „მეფის თეიმურაზისა-თვის იხტიარობა მომიცია და

ყველას საქმეს შენას ჰკითხვიდესო,“ და თვით შჰ-ნადირ უკუნ-იქცა და ყარსის ციხეს მოადგა: ხოლო ნასრულა-მირზამ მისცა მრავალი ნიჭი მეფის ძეს ირაკლის და გამოუტევა დარწმუნებულისა სიტყვითა. „შენ წარეკედ, რად-გან ახლა შენს ქვეყანას ეჭირვები, იქ მიეშველე და მაგიერს ჯილდოს მსწრაფლ-მოაკლოდეო:“

ხოლო წელსა 1744 წარმოავლინა ხონთქარ-მან უსუფ-ფაშა სპითა დიდითა და წარმოატანა ხაზინა, რათა წარგზავნოს იგი დაღისტანსა შინა და მით გამოიყვანოს ჯარი და მწე-ეცოს ამილახორს გაყრა ხოლო მოსრული უსუფ-ფაშა და გივი მოვიდნენ რუისს და დასდგეს მუნ: ხოლო ჰსცნა რა ესე ტფილისის მკვდომ-მან ალიხან, ამან აცნობა მეფესა თეიმურაზს და იგი წარმოვიდა სწრაფად კახეთის ჯარით და მოვიდა ალი-ხანისა-თანა: ხოლო ხანმანცა შემოიყარა ქართველნი, მოვიდნენ და დასდგნენ გორს, მოვიდნენ ოსმალნი თედო-წმიდას და ეიზიდბაშ ქართველნი განვიდნენ გორით სათმრად, იკვეთნენ ძლიერად. გარნა იძლივნენ ოსმალთა-გან ეიზიდბაშ-ქართველნი, გამოაქციეს და მოჰყვნენ გორის გალავნის კრებამდე, გაბრუნდნენ ოსმალნი და დასდგნენ რუისსვე. მაშინ მოიყვანეს დაღისტნის ბელადი მალაჩი და მიაბარეს დაღისტანში გასაგზავნი ხაზინა: ხოლო ესე მალაჩი იყო იმ ჟამის წარჩინებული დაღისტნის პირველი ბელადი და უოველნი დაღისტნელნი მორჩილ-იყვნენ მისა, ესე წარუძღვანეს ორიათასის ლეკით და თანწარატანეს ორი-ათასი ოსმალნი და გაისტუმრეს: ხოლო ესე უოველი მოუწერა ხან-მან ირაკლის ძესა მეფესასა და აცნობა უოველი უოთილი, სმენასავე თანა-ახლდნა და მსწრაფლ შემოიკრიბნა რაოდენნიმე ნაშთნი სპანი კახეთით და ორასნი ეიზიდბაშნიცა მოერთვნენ ტფილისით და ამ მცირედის ჯარით შეუკრა არაგვის პირი: და მოვიდნენ რა დილას ოსმალ-ლეკნი დაიწუეს განსვლად არაგვისა, მაის ექვსთ ირაკლი და იქმნა ბრძოლა ძლიერი და სასტიკი: შეჰკრეს სასგარი ლეკთა დასვალით არაგვის პირთა და იწუეს მუნით ძლიერად თოფთა ტყმა და დარჩა ძე მეფისა ირაკლი არაგვს-კამოლმა ალმოსავალით კერძო, რომელ არაგვის მდინარე მაშან ფრიად განდებულ-იყო და უფონოდ არ გაისვლებოდა და განგრძელდა თოფთა ტყმა იმიერ და ამიერ: მაშინ შეუხდა ძე მეფისა ირაკლი არაგვსა და პირველ უოველთასა თვით განვლო ფონი იგი. ხოლო მხალვეთა სპათა არაგ-არა ჭრიდეს საშინელებასა წუალთასა და შეუდგნეს უოველნი სპანი მისნი და იქმნა ბრძოლა უძლიერესი, ვინაითგან ოსმალ ლეკნი უმეტესობდნენ და ძლიერსა ამას ომსა შინა პირველ მიუხდა ირაკლი ძე მეფისა და დაღისტნის პირველი ბელადი მალაჩი თვით მოჰკლა. ხოლო საკვდილსა მისა მეის იძლივნენ ოსმალ-ლეკნი და მიჰყვნენ ესენიცა ვიდრე ქსანს გალმა ოკმამდე და მრავალი მოსწყვიდეს და დაიჭირეს, და რაიცა წარვიდენ ნაშთნი ოსმალ-ლეკნი, მივიდნენ რუისს უსუფ-ფაშისა-თანა. გარნა ფრიად შეშინებულებისა-გამო მასვე ღამესა წარივლტა უსუფ-ფაშა, ვითარცა მოკტი: ხოლო მეფე-მან და ეიზიდბაშთა დევნა უყვეს ოსმალთა. მაგრა ვერა-რა ეწივნეს: ესე უოველი უოთილი და ქმნილი ირაკლის მიერი მიუწერა ხან-მან შჰნადირს, რომელიცა ფრიად მადლიერ-ექმნა მას და მოხარულ-მან წარმოუვლინა ცხენი ოქროსა

ალკაზმულობითა და ხრმალი მძიმედ მოშუდიდი და მოუბოძა ქართლის მეფობა თეიმურაზს და კახეთის მეფობა ირაკლის, ძესა მისსა, წელსა 1744:

ხოლო ამასვე წელსა შაჰ-ნადირ უარსით გამობრუნდა. ჰსცნა ესე მეფე-მან თეიმურაზ და წინა-მიეგება ახობს (რომელ-არს უაიფული), იქიდამ მობრძანდა ბორჩალის და დებედის პირა-ზედ, გოგთაფას დასდგა, და რაოდენსამე დღეს მუნ დაჰყო. ხოლო აქა მობრძანდა დედოფალიცა თა-მარ და კასეთით ირაკლი, რომელთაცა დიდად პატივ-ჰსცა და უმეტესის პატივით მიიღო და მა-შინ ეგებრნეს მეფე თეიმურაზ და ირაკლი დედოფლის თამარით და მოითხოვეს ერისთავი შანშე, ძმის-წულნი და სახლეულნი და მასვე წამს პატივ-სცა და მიანიჭა და მიუწერა ბრძანება ხორასანს ხან-თან განთავისუფლებისა მათისა და გამოტევებისა: გაბრუნდა შაჰ-ნადირ, უაზახსა და განჯა-ზედ ჩავლო, მუღამს შთავიდა და მუნ რაოდენსა-მე ხანსა დაადგრა. სადა მოვიდა შანშეცა სორასნით სახლეულით თვისით და მეფე-მან თეიმურაზ და მეფე-მან ირაკლი ოსმალთა-გან წა- 15
ნართმევნი მამულნი მისნი და ერისთაობა ქსნისა კვალადვე მიუბოძეს შანშეს:

კვალად წელსა 1745, გივ-მან ამილახვარ-მან განამაგრა ციხე სურამისა ოსმალთა მიერ, შევიდა და დასდგა მუნ: მაშინ მოვიდა მეფე თეიმურაზ და მეფე ირაკლი ბრძანებითა ნადირ-შაჰისათა და ერთი ყაზილბაშის ხანიცა და მოადგნენ გარს და შემდგომად რაოდენისა-მე თთვისა გამოიყვანეს ციხით ბერობილი და წარუგზავნეს შაჰ-ნადირს:

შემდგომად ამისა, წელსა 1747, შაჰ-ნადირ განრისხდა ყოველსა სამფლობელოსა ზედა თვისსა და საქართველოსაცა არბაბი შემოაწერა, ვითარცა სხვათაცა ქვეყანათა: ამასვე წელსა მოჰ-კლეს შაჰ-ნადირ ყიზილბაშთა და დასვეს უასად ძმის-წული მისი ადილ-შაჰ: ხოლო მან მოუ-წოდა მეფესა თეიმურაზს და მეფე-მან თეიმურაზ ქართლი მიაბარა ძესა თვისსა ირაკლის. გარნა დაჰედრა საქმის კითხვა იესე მეფის ძის აბდულაბეგისაცა. არამედ ამან აბდულა-ბეგ გარდაჰბირნა რაოდენიმე ქართველნი სომხით სპბარათიანოდა-მ და ვიეთნიმე სხვანიცა და უკუ-უდგა ირაკლი მეფესა, მოიყვანა ყიზილბაშის ხანი სახელით სააბიხტიარ ჯარით. ამას მოუვნენ განჯა-ყარა-ბაღის ხანები, დაღისტნის ხანი აზატ-ხან და საქართველოს ელები. შამშადილი, უაზახი, ბორ- 16
ჩალუ დემურჩასალი, ბადიარი და სხვა ყოველი ხურდა ოიმალები და მოვიდნენ მახლობელ ტფილისისა: მხილველი ამისი მეფე ირაკლი განვიდა ურიდად მცირითა სპითა, ეკვეთა ძლიერად, მოსცა ღმერთმან ძლევა და განმარჯვება და იყლტოდა აბდულა-ბეგ მოკტი და შევიდა ციხესა სამშვილდისასა და განამაგრა იგი:

წელსა 1748, კვალად მოიბირნა ქალაქის ციხის-მცველნი მეციხოვნენი აბდულა-ბეგ და გა-ნუდგნენ ირაკლი მეფესა და უგრძნეულად საქმისა იწყეს ციხით თოფთა და ზარბაზანთა ცემა ქალაქსა შინა: ხოლო ამას მოადგა მეფე ირაკლი ქართლ-კახეთის ჯარებით და უმეტეს ტფილი-სის მოქალაქენი ჰბრძოდენ ციხესა და მტკიცედ სდგნენ ერთგულებასა მეფის ირაკლისასა და აბდულა-ბეგსა შემოაშველა ციხეში 500 ლეკი და იყო დღე ყოველ ბრძოლა: ამ ჟამად მოვიდა

დალისტანის ბალვადი უოკახ დიდის კარით და ავ-კაცები მოარბიეს, ტყვე და საქონელი წარიღო: ჭირვა რა კახ მეფე-მან ირაკლი-მ, რაიცა კარები ჰქონა ტფილისის ციხის ბრძოლად დაუტევა და თვით ორასის კაცით სატიოზედ მტკვარი განსცურა და უოკახ-ბელადს წარუდგა და მდევრულად ქისთეის კარიც შემოუარა ნაპირის სოფლებიდა-მ და გარდასწყრო ქისიეის ბოლოს შირაქში.

17 მუნ შეება უოკახს და ფიცხელი ომი მოუხდათ, მოსცა ღმერთმან ირაკლის ძლევა და განემარჯვა, მრავალი მოსწყვიტეს, ტყვე და საქონელი სულ დაეურევინეს, უკმოიქცა მეფე ირაკლი და მუნვე შირაქის თავში დედოფლის წყარო-ზედ მობრძანდა და იქ დასდგა და ამა უოკახს დანაშთის კარით გაქცეულს სხვა დალისტანის კარი შემოეყარათ ახალი მომავალი და ამ დამარცხებულთა უოკელივე თავისი გარდასაგალი უანბეს: იმ ახალმა მომავალ-მან კარ-მან უთხრა უოკახს ბელადს, „თუ იმ თქვენ-გან ნაშთვარს ტყვესა და საქონელში წიღს დაგვიდებ დღეს ისინი ვერ-სად გა-გვასწრობენ, ჩვენც გიშველით, მოვეწევით და ისევ დავეურევინებთო:“ რა ეს უოკახს ესმა ფრიად მხიარულ-იქმნა, შეითქვნენ და წარმოვიდნენ, იმ ღამეს იარეს და მეორეს დილას დედოფლის წყარო-ზედ მეფეს ირაკლის თავს დაესხნენ: გარნა ძლიერი იგი და მხნე მეფე ირაკლი უწი-ნარეს უოველთა აღმხედრდა ცხენსა და ჰირველ თვით ესროლა თოფი და უოველთა უწინ ამან მოჰკლა კაცი და უბრძანა კართა მხნედ შეტევება და უმეტეს ჰირველისა დაამარცხეს იგი ლეკთა კარნი და უმრავლესნი ლეკნი მოსწყვიტეს: მუნით უკმოქცეულ-მან აღიღო ტფილისის ციხე და თავსი მეცხოვნები შეაეენა, წაბრძანდა და სამშვილდის ციხე აღიღო და შემოიქცა გამარ-ჯებული ტფილისაკენ:

18 წელსა 1749 მეფე თეიმურაზ ერანით მობრძანდა. იმ ჟამად ერანში აბრეიმ-შაჰ მოკლეს და სრულიად ერანი აირივა და ურთიერთარს რბევა, ტყვეობა და ოხრება დაუწეეს: ამ დროს მაჭმად-ხან ვანმე ადრაბეკანის მხარეს განძლიერებული, მრავალსა ქვეყანასა ახორებდა, რომლისა-თვის მოსწერეს ერეკლე-მან მეფესა თეიმურაზს და მეფეს ირაკლას: „ერანში მეშატრონე აღარ არის და კი მაჭმად-ხან ამ ქვეყანას ახორებს, თქვენ მოგვეშველეთით, ამას მოგვარჩინეთ და თქვენ გმსახურებთო:“ ხოლო სმენასა-თანა მეფენი ორნივე წარვიდნენ კარებით, ერეკლის მისაშველებლად. გარნა მეფე ირაკლი წინ-წარვიდა ხუთასის კაცით და რა ეს მაჭმად-ხან-მან შეი-ტყო თავისის სრულის ძალით წინ-მოეგება და მეფე ირაკლის შემოება, მოსცა ღმერთმან ირაკლის ძლევა და გამარჯვება, გაიქცა მაჭმად-ხან და უარაბაღში შთავიდა, რამეთუ მუნ ხარა-გეირანის ციხე განმაგრებული აქვნდა და თვისი ცოლ-შვილნიცა მას-შინა ჰყვა: მიჰყვა ირაკლი მეფე და გარსმოადგა, აღიღო ციხეცა და ცოლ-შვილიცა მაჭმად-ხანისა გამოიყვანა და რაცა აქვნდა სამკაული ხაზინისა უოველივე მეფე-მან ირაკლი წამოიღო და მობრძანდა ერევანს: მუნ მოვიდნენ ერეკლენი მეფისა თეიმურაზის-თანა და მეფის ირაკლისა და თვით ერეკლის ხანიცა.

19 მაშინ მოსცეს თავი მოხარკედ და თავს-იდვეს სამსახური. და ამათ მეფეთა დასვეს თვისი კაცი ერევანს და უკმოიცნენ: ხოლო ვიდრე მუნით მეფენი გამობრუნდებოდეს უარაბაღის-ხანი თვან,

განჯის-ხანი შავერდი-ხას და ნუხის-ხანი აჯი-ჩალაბი, ესენი შეკრბნეს განჯა-ყარაბაღისა და შაქი შირკანის ჯარებით და მოვიდნეს ყაზახს აღსტაფაზედ და ამ ჟამადგე მეფენიცა ერევნით ყაზახ-ში გარდმობძანდნეს. გარნა ამ შეკრებულ-მან ხანებ-მან ომი ვეღარ გაუბედეს, მირიდეს და სი-მაგრეში დასდგნეს და დაუწუეს მეფეთა ლაპარაკი მშვიდობისა, ზავ-ჰყვეს ურთიერთარს და უკუნ-იქცნეს და მეფენი მოვიდნეს ტფილისს გამარჯვებულნი და მიერ დღით იყო ერევანი მოხარკეობასა ქვეშე მეფეთასა, ვიდრე მოსვლადმდე საქართველოსა შინა უჯარი მაჭმად ხანისასა. გარნა ვერცა მან მოშალა სრულიად ერევნისა სამსახური საქართველოსადმი:

და შემდგომად წელსა **1750** მოვიდა ყარაბაღის ხანი ფანა და მოადგა განჯას. მაშინ მო-სწერა წიგნი განჯის ხან-მან და იითხოვა შეწევნა მეფის თეიმურაზისა და მეფის ირაკლისა-გან: შემოიკრიბეს ჯარები მეფეთა და წარემართნეს. ესენი რომ ყაზახში შთავიდნენ და ჰსცნა ფანა-ხან-მან მსწრაფლად განჯას მირიდა და თვისსავე ქვეყანასა მაიქცა და ჯარები განიმრავლა და 20
რა ესე მეფენი განჯას შთავიდნენ. მაშინ შავერდი-ხან თავის ჯარით მეფეთა მოერთო და მუნით წარვიდნენ ყარაბაღში და ფანა-ხანიცა დიდით ჯარებით წინ მოეგება საბრძოლველად, ურთიერ-თისა მოშორებით დასდგნეს და მეფე ირაკლი ორასის კაცით ჯარების დასახედავად წარვიდა: რა ესე მათ ჰსცნეს სრულიად ჯართა შემოუტიეს და მეფე-მან ირაკლი-მ ერთი კაცი ამა ამბისა-სატრობლად უკმოაქცია მეფეს თეიმურაზ-თან და ესე ეთქვა და თვით ირაკლი ამ ცო-ტას კაცით პირის-პირ საბრძოლველად დაუდგა, ესრეთ ურიდი შემმართებელი არა ჰგრძნობდა ომსა და შეექმნათ ომი და გან-გრძელდა ბრძოლა და მეფე თეიმურაზცა ჯარებით მოეშველა. გარნა უწინარესვე მისცა ღმერთმან ძლევა, ვიდრე მეფე თეიმურაზ მიბრძანდებოდა და ამ მცირის კაცით დამარცხდა იგი მძლავრი ჯარი და ამ გაქცეულთა ჯართა მოსწვდნეს მდევრულად მეფის თეიმუ-რაზის ჯარნიცა და მრავალი მოკლეს და დაიჭირეს: მეორეს დღეს ორშივე მეფენი ყარაბაღის მოსარბევლად განემზადნეს, წარვიდნეს და არაზს გაღმა მრთელი ყარაბაღის მამული მოარბიეს და მრავალი იშოვეს და დაჰყვეს მუნ თვე ორი და მოინდვეს მრთელნი ყარაბაღელნი და დასდვეს ხარკი განჯა ყარაბაღსა და მოსცესცა ამისი პირი: „რომელ სადაცა ჯარი გთხდეს, იქ ჯარიც 21
მოგეცეთო:“ მაშას უკმოაქცნეს და მოვიდნეს ტფილისს გამარჯვებულნი: ხოლო ამასვე წელსა შეჰკრბნეს დაღისტნელნი და მოვიდნეს მოჯარის გვარად, ვითარცა არს მარადის ჩვეულება მათი, მოარბიეს ელები და მრავალი იშოვეს ტყვე და საქონელი: ესე ჰსცნეს მეფეთა და დევნა-უყვეს, ეწივნეს დამღისს, მუნ სადაცა ერთვის იორის მდინარე ალაზნის მდინარესა და იმ ალაზნის პირა-ზედ შეებნეს: მოსცა ღმერთმან ძლევა მეფეთა, განემარჯვათ და მრავალი კაცი მოკლეს და უმრა-ვლესნი ალაზნისა-გან მოიშთვნეს ლეკნი. ხოლო საშთო რომელნიც გაღმა გავიდნეს, არცა იგინი ითავისუფლეს, გაუხდნეს გაღმა და შიშნეულთა მათ გარდარჩომილთა ლეკთა მიმართეს ერთს დამწვარსა ფლატიას გორასა, სიმაგრის იმედეულთა შევიდნეს ამ გორებში. მოსწყდა ეს და-მწვარი ფლატიანი გორა და ესრეთ დაანთქნეს ეს დანაშთნი ლეკთ ჯარნი, რომელ მატყვიცა ვერ-

*

დარა განერა: უკმოაქცნენ მეფენი განმარჯვებულნი და მოვიდნენ ტფილისს და მიერითა-განვე ვერღარა იგდრეს ლეკთა ჯარად გამოსვლა. განრნა ქურდად არა დასცხრებოდენ ივაზაკობასა:

23 წელსა 1752, ქორონიკონს 439, წავიდნენ ორნივე მეფენი ჯარისა და შაქი-შირვანის დასარბევლად, შემოიარეს ჯარები და შთავიდნენ იორ-ზედ, სადაცა მოერთვნენ განჯა-ყარაბაღის 22 ხანები, წარვიდნენ მუნით, ჯარი დაჰგდეს და ჯარს ქვემო აგრისზედ განვიდნენ: მოვიდა ნუხის ხანი აჯი-ბალაბი, შემოუარნა ჯარელნი და დაუდგნენ პირის-პირ: ეზრახა აჯი-ბალაბი იდუმალ მეფეთა თანა-შეთეთა განჯისა და სხვათა ხანებთა, გარდაჰბირნა ესე ხანები და მეორეს დღეს შემოება აჯი-ბალაბი, მეფეთაც დასტები დაუწყეს და მიმართეს ძლიერად და ორი და სამიცა დასტა დაამარცხეს აჯი-ბალაბისა ქართველ-კახთა და ორი ძლირი სანგალი დაუგდებინეს: მაშინ აჯი-ბალაბი მოუხდა უთხილბაშთ ხანებისა დასტასა და განზრახვითა ურთიერთითა, უწინარეს მისულისა გამოაქცნენ ესე ხანები პირობისა-ებრ და წარვიდნენ თვისსა მხარესა მშვიდობისად: რა ესენი გაქცეული ნახეს ქართლ-კახეთის ჯართა, ესენიც აირივნენ და ურეგულოთან ჯარ-მან ვერა-რა შეძლეს დადგრომა და გამოაქცნენ: ხოლო მეფენი სიმხნითა თვისითა მრავალსა ეცნენ. განრნა ვერცა გარე შეიმაგრეს ჯარი და მიზეზითა ამით მრავალნი მოსწყვიტნენ ქართველ-კახნი და უმრავლესნი ალაზანსა შინა მოაშთვნეს და მოვიდნენ ორნივე მეფენი ტფილისს და-
23 მარცხებულნი: ხოლო ესე იქმნა თვესა ფებერვალსა და მასვე წელსა ივნისის თვეში მოვიდა დიდ-ძალითა ჯარითა ასტა-ხან და დაუწყო ერევანს რბევანი და ოხრება, ვისაც-განა ასტა-ხანს ეშვრა მიდია (რომელ-არს ადრიბეჟანი) და იწოდებოდაცა ბერობელად სპარსეთისად. ხოლო ამის-თვის მოუწერეს მეფესა ირაკლის ერევნელთა: „ვისაც-განა მიიღებთ ხარკსა და ვართ მორჩილებასა ქვეშე თქვენსა, გაქვსთ ვალი და თანამდებობა, რათა განგვათავისუფლო ესე-ვითარისა მძლავრის ხელის-განა.“ და ჴსთხოვეს მიშველება, რომლისა-თვის ინებაცა მეფე-მან ირაკლიამ მიშველება ერევნისა: განრნა ოდეს ჴსენა მუსახან-მან, რომელიცა მოსდგომოდა ერევნისა ციხესა მისვლა ირაკლი მეფისა, მასვე წამსა მიჰრიდა მან ციხესა. ხოლო მეფე ირაკლი მივიდა ერევანს და დიდად შეკრებულნი უსაზრდელობითა ერევნელნი აღავსო სურსათითა, მიუტანა მრავალი საზრდელი და თვით გამობრუნდა ქანაქირს და ყარაბულაღზედ კარგს ჰაერში დასდგა, მახლობელად ერევნისა, რომელიცა შორავს ერევანს ვიდრე 12 ვერსადმდე, ვითარცა აღაჯი ერთი:

თუმცა ესე მუსა-ხან ერევანს შემოეცალა. განრნა დაუყოვნებლივ მისწერა წიგნი ასტა-ხანსა
24 და ვნობა მოუკლა მიდიასა შინა მისვლა ირაკლი მეფისა და ყოველი ქმნილება მისა-განვე: ხოლო ჴსენა რა მან ესე, განძვინებულ-მან შემოიკრიბნა ჯარები ეზიდბაშ-ავღანისა, ვიდრე ორმოცი-ათასამდე, კარგი რომელ პორტუგალიათასი მხოლოდ შუბოსანი კაცი ჰყვა, თვისიერ თოფოხანისა და აქვნდა პორტუგალი ზარბაზანი და ორასი ზამბულაკი, რომელიცა უგრძნულად მოვიდა და განრნაჩაი-ზედ ბამოხდა, რომელ ესე განრნა-ჩაი შორავს ქანაქირს ოცითა ვერსითა და სალა-მოზედ ჰამბავი მოერთვა მეფეს ირაკლის. „ასტა-ხან დიდის ჯარით მოვიდა და განრნაჩაი-ზედ

გარდახდა:" მოუწოდა მეფე-მან ირაკლი ქართველ-კახთა და რჩევა შეუქმნათ ქართველ-კახთა, დაბრუნება არჩიეს უფროსი-ერთთა. გარნა მეფე-მან ირაკლი არა ინება დაბრუნება. ,,იცოდეთ მე ასატ-ხანის შეუბმელი არ დავსდგები, ამაღამ რომ გავიქცეთ, ხვალ გზა-ზედ მოგვწევიან და უსამუსოდ სიკვდილს სამუსიასად სიკვდილი ჰსჯობსო, ესე უველამ უწყით, რომ სიკვდილის შვილნი ვართ და ჩვენს გვარსა და სახელსა ორის დღის სიცოცხლისა-თვის ნუ მოგუყენებთო:" და ამაზედ რაოდენი-მე თავადნი და წარჩინებულნი გვამნი ემოწმნენ მეფეს ირაკლის, დაამტკიცეს ომი ჴირის-ჴირ მძლავრისა მის და აღრიცხა მეფე-მან მხედრობა თვისი, რომელიცა იყო რი- 25
ცხვით სამი-ათასი და ამ რიცხვსა შინა იყო თათარი ხუთასი და ჴვად-მეოთი ხუთასი. ხოლო ესე ჴვად-მეოთენი და ბარგის კაცნი დაშთნენ სანგალთა შინა და წარვიდა ორის-ათასის კაცით ასატ-ხანის შესაბმელად და მცირედი რა წარვლეს, იქით მხარესაც გამოჩნდა ასატ-ხანის ჯარები დასტებად: მაშინ გარდახდა მეფე ირაკლი, დაემხო მიწასა და ღმერთსა ევედრა. ხოლო ზე რა აღსდგა, გამობრუნდა და უთხრა მხედრობათა: ,,ჩემნო ძმანო და შვილნო, თქვენ ჩემის განძლიერებისა და ჩემის გულის-თვის ახოცებით და მე ღმერთ-თან თქვენი დიდი მოვალე ვარო და დღეს რაც მე გითხარით ის დამიჯერეთ და სისხლსა თქვენსა მე ვინდობო:" მაშინ უოველთა მხედრობათა ერთ-ხმად ნება-სცეს და მოახსენეს. ,,მეფეო და დიდებაო ჩვენო, სისხლი ჩვენი თქვენ-თვის შემოგვიწირავს და ბრძანებასა თქვენსა ვერჩით და ნებასა თქვენსა აღვასრულებთო:" და ვინად-გან ეს-ოდენი ერთ-გულება და სიმხნე მხედრობათა თვისთა იხილა, მაშინ უბრძანა. ,,ვირემ მე ცხენ-ზედ არ შევჯდე, თქვენც ნურ-ვინ შესხდებით და ვირე ჩემი თოფი არ გავარდეს, თქვენ თოფს ნურ-ვინ ესვრითო:" მაშინ ქართველ-კახთა ერთობით აღუთქვეს ბრძანებულისა მის აღსრულება. ხოლო ხუთასნი იგი მეოთენი თათარნი ირაკლი მეფისანი შესხდნენ ცხენსა და განეშორნენ ქართველთა ჯარსა, განსდგნენ ცალ-კერძ და გაკეთდენ ერთ-დასტად. გარნა დაა- 26
დგრა ერთი ერევნელი თათარი აირუმლის სულტანი მეფის ირაკლის-თანა, სახელით ალავერდი და მხილველ-მან მეფე-მან თვისისა ჯარისა სიმცროსა-მან ფრიად მხურვალედ თაყვანი-სცა ჯვარსა ქრისტესსა ცრემლით და ყოველნი სჳანი თვისნი ათაყვანნა ჯვარსა და მაშინ მოვიდა თათარიცა იგი ალავერდი სულტანი და ჭრქვა ჯვარსა ქრისტესა, მეტყველ-მან ესრეთ. ,,უკეთუ შეძლება რამე არს შენ შორის დღეს გამოჩნდებაო:" და დაადგრა მეფის ირაკლის-თანა: მაშინ გაუძღვა მეფე ირაკლი ათას-ხუთასსა კაცსა დაქვეითებულსა წუნარად და სადაცა უფრო უდიდესი დასტა იყო ასატ-ხანისა მუნ მიჰმართა: მოვიდა განმეინებული ასატ-ხან და თვისი დასტები გარს შემოახვია და ოთხ-კერძოვე ესოდენ ახლოს მოაწიეს, რომელ შუბი აღარ გაიმართებოდა და ლამოდენ იგინი ერთობლივ ცოცხლივ შეუურობასა ქართველთასა. მაშინ მოახსენა ერთ-მან ხანმან ვინმე ასატ-ხანს. ,,დასტური მეც, რათა წარვიდე და მეფე ირაკლი ცოცხლივ შეუურობილი მოგართვა:" მანცა ნება ჰსცა და იგი დია ხწრაფით და ცხენ-მალედ მოვიდა, რომელსა სახრძოლველად აქვნდა შუბი ხელთა და ხმა ჰყო: ,,ჰეამამან ჰანიერ ირაკლი ხან (რომელ-არს ქართულად, სად 27

ჴრმის ირაკლი მეფეს:" მაშინ გაუხდა მეფე ირაკლი მკვირცლ და შესძახა: „მე ვარ ირაკლი მეფე." და ხმა-უოფასა-თანა მისცა თოფსა ცეცხლი, გავარდა თოფი მეფისა და მოხვდა მას ხანსა გულსა, გარდმოვარდა ცხენით და დაეცა ჴინაშე მეფისა ირაკლისა და რა იხილეს ესე-ვითარი სიმხნე შეფისა ირაკლისაგან ქართველთა და კახთა განმხდნენ ესენიცა და ერთობით მისცეს ცეცხლი თოფთა თვისთა და რაცა მახლობელად მოსრულნი ეოზილბაშნი და ავღანნი იევნეს ერთობით ჩამოყარნეს და დაეცნენ მიწათა ზედა: მაშინ აღმხედრდა ირაკლი ცხენსა თვისსა და აღუზახნა სპათა თვისთა აღმხედრება. აღმხედრდენ სპანი და იკრეს ხრმალთა ხელი და ერთობით შეუტევეს და მყის-თანად მისწყლისვე ათტნეს ეოზილბაშ-ავღანნი: ხოლო მას ღღესა-თანა ჴყვებოდა ათრუმლის სულტანი ალვარდი, რომელმანცა ითხოვა სასწაული ჯუარისა-გან და იყო მხნეცა: წარიყვანა, ვითარცა მოტა-მან სირცხვილეულად ასტა-ხან და გამარჯვებასა ამას შინა დარჩა მეფესა ირაკლის 24 ზარბაზანი, 200 ზამბულაკი თოფისაი ასაი აქლემითა და დროშა მრავალი და ორი ათას-ხუთასი კარავი და ტყვისა და საქონლის რიცხვი არ შეიძლებოდა: ხოლო იგი
28 ალვარდი სულტანი დიდად განკვირვებული იტყოდა ჴინაშე ჯვარისა. „ესე საქმე კატობრიეის ძალისა-გან შეუძლებელი-იყო. მაგრა-მ ამ ჯუარის ძალ-მან ჴყოს:" და ესრეთ ჴსთქვა. „ხაჩ სანა ყურან ოლიმ (რომელ-არს, ჯუარო, შენ-თვის მსხვერპლად შევიწირვიო):" გარჯ არა ნათელსა იღო. წარმოვიდა მეფე ირაკლი და მობრძანდა ტფილისს გამარჯვებული. ხოლო ესე ძლევა იქმნა იგლისის თვეში:

წელსა 1753, ქრონიკონს . . , თვესა იანვარსა, მოსწერეს წიგნები განჯის ხან-მან, შუშის ხან-მან და ყარაღაღის ხან-მან, მიიწვიეს და აღუთქვეს მეფესა თეიმურაზს და მეფესა ირაკლის, რათა ანებონ მისწყლა ნუხის ხანს აჯიაღაბა-ზედ და ესენიცა იახლნენ თვისითა ჯარებითა: ამის-თვის იანებეს მეფეთა წაბრძანება და ჯარები შემოიყარეს: წარვიდნენ მეფენი და განჯას ჩაბძანდნენ. აქ ზემო-ხსენებულნი ხანები შემოეყარნენ თვისითა ჯარებითა და შემოჴვიცეს ერთ-გულებასა ზედა. გარსა არა დაადგრნენ ფიცსა ზედა და ჴსძლიათ ჩვეულება-მან სიმუხთლისა-გან, ვითარცა ჴქმნეს ჯარის ომსა ზედა, ეგრეცა აქედამ დაუწყეს წიგნების წერა იდუმალ ნუხის ხანს
29 ჯიაბადაბს და დაიბარეს: „შენ გამოდი შენის ჯარებით და როდესაც შენ გამოხვალ, ჩვენ შენ ულალატებთო:" ეს ამბავი მეფეთა ჴსცნეს და იმათი მიწერილი წიგნებიც ხელთა შთაიგდეს და ვინაც-გან ერწმუნებოდნენ მეფენი მათ-გან ესე-გვარსა დრეკობასა: ვინათ-გან არა აქვნდათ ჯეშმარიტებითი ერთ-გულება. ამის-თვის განიზრახეს მიგება მაგიერისა და ზემო-ხსენებული იგი ხანები ერთობით დაიჭირეს და ხანების დაჭერა-ზედ მათი ჯარებიც აირივნენ და თვით მეფეთა თვისი ჯარები დაუწყობელნი ჴყვანდნენ: შემთხვევასა ამას შინა მოვიდა ნუხის-ხანი აჯიაბადაბა შარვანისა და დიდისტანის ჯარებით, დამარცხდნენ მეფენი და მრავალნი მოისრნენ ქართველ-კახნი ბრძოლასა შინა და უმრავლესნი შემშლელთა გასწყვიტეს გზა-ზედ. ხოლო მეფენი მოვიდნენ ტფილისს ღრონიერნი, თვესა მარტსა: ამავე წელსა მაისის თვეში, შემოიყარა

ჯარები აჯი-ხალაბის შვილ-მან აღაქიშიმ, გამოვიდა განჯას შაქის შირვანის ჯარით და იქ შე-
მოეყარა ყარაბაღის ხანი ჯარებით, მოვიდნენ და ყაზახ-ბორჩალუ აჰყარეს და თვით ბაიდარში
დასდგნენ უშიშრად. ვინადგან ქართველ-კახნი, ახალნი დამარცხებულნი იყვნენ და დასუსტე-
ბულნი: მაშინ წაბძანდა ირაკლი მეფე არაგვის ველსა, მოიყვანნა ჩერქეზ-ოვსნი ჯარად და მთის
კაცნიც მოიყვანა და ვიდრე მეფე ირაკლი მუნით გარდმობრძანდებოდა, მანამდინ დაღისტნის 30
ბელადმა ზუბეიდალამ დაღისტნის ბელადები თვისის ჯარებით შემოიყარა, მოვიდა ზემო-ქარ-
თლში და ქართლს რბევა დაუწყო და ვანის გალავანს შემოადგა და აღიღო. შიგ-მყოფნი მრავალნი
სულნი დაატყვევა და მუნით წარსული თიღვას შემოადგა და იმ ჟამ-ზედ მეფე ირაკლი ხევიდამ
გარდმოვიდა ჩერქეზის ჯარით და ეს ამბავი დუშეთს მოჰრთვა: ამ ჩერქეზის ჯარს წარუძღვანა
ჯიმშერ ერისთავი და გივი ამილახორი და იმ ლეკის ჯარ-ზედ გაისტუმრა. თიღვის მისაშვე-
ლებლად და თვით მეყუე ირაკლი კახეთს წაბრძანდა ჯარების გამოსაყვანად: ლეკთა თიღვა ველარ
აიღეს, ზატარა ლიახვს გამოღმა, კარბის სოფელ-თან რა მოაწიეს, იქ ჯიმშერ ერისთავი და
გივი ამილახორი შემოეყარნენ ჩერქეზის ჯარით, შეუტივეს და ეს ლეკის ჯარი დაამარცხეს,
მრავალი ლეკი მოკლეს და ქალაქს მეფეს თეიმურაზ-თან შთამოვიდნენ. ირაკლი მეფეც კახეთის
ჯარით შთამოვიდა და ორნივ მეფენი ქართლ-კახეთისა და ჩერქეზის ჯარით ტფილისით განვიდნენ:
რა ესენი სონღალღუს შთავიდნენ. მაშინ ბაიდარიდამ აჯი-ხალაბის შვილი აღიქიში და სხვა ხანები
ვინც იყვნენ აიყარნენ და უკან გაბრუნებულნი ყაზახში მივიდნენ: ხანები, რომელიც გემი-ყაიაზედ 31
იდგნენ, აიყარნენ და ვითარცა შეოტნი მსწრაფლ წარვიდნენ და შამშადინში თოუზზედ მივიდნენ
და იქ ორ-ი-დასტად გაიყვნენ და დაემალნენ ქართველ-კახთა. გარნა ამათი ესრეთ სახჩარად წარ-
სვლა რომ იხილეს, ამათაც დასტები მოშალეს და ჩაფულებრ ცხენ-ბეგით ჰსდიეს: ხოლო
მეფე ირაკლი ამ წინა-ჩაფულთა შინა იყოფოდა და მეფე თეიმურაზ წყნარად დასტა დაწყო-
ბილი წარვიდა. ხოლო ოდეს თოუზზე ქართველთ ჯარი თავს-წვრილიადათ მისრული ნახეს, ისინი
დასტა-წყობილნი მზირ-უდგნენ და ფიცხელად შემოუტიეს და მრავალი კაცი მოკლეს, ამ დროს
მოასწრო მეფე-მან ირაკლიმ და დიდი გრძელი ომი შეექნათ, მოსცა ღმერთმან ძლევა ირაკლის,
გაემარჯვა და მრავალი კაცი მოკლეს და მრავალი ტოტხალი დაიჭირეს, ოც-და-ათი ვერსი ჰსდიეს
(რომელ შეკრბების ვიდრე სამის საათის სავალად), გამობრუნდნენ გამარჯვებულნი და მოვი-
დნენ ტფილისს:

ხოლო ამასვე წელსა კვალად ასტუდნენ დაღისტნელნი რბევად ქართლისა, ორასობით და
სამასობით დავიდოდნენ მრავლად მრავალთა ადგილთა და დიდად შეაშფოთებდენ ქართლი და მეფე
ირაკლი მრავალს ადგილს დახვდა და ათტნა მოწყვეტით ლეკსი, გარნა ეგრეთაცა არა დაჰსცხრნენ
რბევად ქართლ-კახეთისად ხიმრავლისა-გამო მათისა და განგრძელდა ჭრბევა მათ-გან ქართლ- 32
კახეთისა:

წელსა **1755**, ქორონიკონს **442**, ივარის ხან-მან, ხუნძახის ბატონ-მან ომან-ხან შემოი-

ყარა დალისტანის ჯარები და მოვიდა უგრძნეულად შიგნით კახეთს, მუნით შემოიარა, მოვიდა არაგვზედ და დუშეთს შემოადგა (რომელსაც ციხე კობია) და აღიღო მუნით, მოვიდა მჭადისჯვარს და გარს მოადგა: ამისი მცნობელი მეფე ირაკლი კახეთის ჯარით მოეშველა და არაგვზედ დუშეთს მოვიდა და მეფე თეიმურაზიც ქართლით მობრძანდა და ორნი ესე მეფენი დუშეთს შეეყარნენ. მეორეს დღეს მივიდნენ და მჭადის-ჯვარს მდგომს ომარ-ხანს ზილურტის მხრით შემოეკიდნენ, მოსცათ ღმერთმან ძლევა და განემარჯვათ მეფეთა, დაამარცხეს ხუნძახის ბატონი და მრავალი ლეკი მოკლეს და წარვიდა ხუნძახის ბატონი ფრიად მეოტი. ხოლო მოვიდნენ მეფენი ტფილისს გამარჯვებულნი: გარნა არა დასცხრნენ ლეკნი კვალად ქურდულად რბევად ქართლისა და კახეთისა, კვალად შეჰკრებნენ დალისტნელნი, მოვიდნენ ქართლში და დირბის ციხეს შემოადგნენ, მოეშველნენ მეფენი და დაამარცხეს ლეკის ჯარი, მრავალი მოსწყვიტეს და ციხე იგი განარინეს ალებისაგან:

33 წელსა 1755, კვალად შემოიკრიბა ავარის ხან-მან, ხუნძახის ბატონ-მან ომარ-ხან დალისტანს ჯარები, გარდმოვიდა და მოადგა უვარელის სოფელსა, ამას მოერთვნენ ჭარელნი და შაქი შირვანელნი, ვითარცა არს ჩვეულება მათი დინ თასლობისა ქრისტეანეთა ზედა. მოვიდნენ და მოადგნენ ციხესა უვარელისასა კაცი, ვითარ ოცი-ათასი და ოც-და-ორვას დღეს გარ-მოდგომილთა შეიმჭირვეს უვარელის ციხე. გარნა გამოერჩივნენ ქართველ-კახნი მხნენი, ვიდრე ორასამდე და შესწირეს სისხლი მსხვერპლად ქრისტიანობისა და ერთ-გულებისა-თვის მეფეთასა, ბრძანებითა მეფეთათა შეუშვეს ციხესა უვარელისასა და შეიღეს ტყვია წამალიცა მრავალი: მეფე თეიმურაზ დასდგა თოფსა და მეფე ირაკლი წაბრძანდა ქისიყს და იქ შეჰკრიბნა მხედრობანი და გაუსია ჭარს. მოსწვეს ჭარი და მოარბიეს ფოველითურთ: ხოლო ამისნი მსმენელნი ჭარელნი აირიენ და გაეცალნეს უვარელიდა-მ და ამათ გაჰყვნეს შაქი შირვანელნი და მეფენიცა წარვიდნეს უვარელის მხრისა-კენ. ჰსცნა ესე ავარის ხან-მან, აიყარა და წარვიდა, ვითარცა მეოტი:

წელსა 1755, დაიწყეს კვალად ჭრბევა და ოხრება ქართლისა დალისტნელთა ქურდულად, ვიდრე ასობით, ორასობით და უმეტესობითცა ვლიდენ მრავალთა ადგილთა ცალ-ცალკე და ამით 34 დიდათ შეაწირეს ქართლი. გარნა არცა მეფე-მან ირაკლი მისცა განსვენება თავსა თვისსა დევნისაგან მათისა, რომელმანცა უმრავლ-ჯერეს სდევნა, ათტნა და მოსწყვიტნა, რომლისაცა რიცხვი განთლა თქმად შესაძლო არს და ესრეთითა შრომითა და სიმხნითა აქვსდა მეფობა და მართვიდა კეთილად: გარნა ეგრეთცა არა დასცხრნენ დალისტნელნი აფაზაკობისა-გან:

ამასვე წელსა საქართველოს თათრის ელები, ჩვეულებისა-ებრ მთა-ზე წარვიდნენ, მუნით გაქცნენ და კრეწნის მამულში შთავიდნენ: მცნობელი ამისი მეფე ირაკლი ზემო-ქართში წაბრძანდა. იქ იდუმალ ჯარები შემოიყარა აგვისტოს თვესა, თრიალეთი გარდავლო, შთავიდა კრეწნის მამულში სექემბრის თვესა, არაზის პირ-ზედ ყარსუ ეწოდება, მუნ მოეწია და ეს წარსრულნი ელნი სრულად დაბრუნა და ოქტომბრის თვეს თავ-თავის ადგილს დასხნა:

წელსა 1757, ქორონიკონს 445, მეფე თეიმურაზ და მეფე ირაკლი ზემო-ქართლს ბრძანდებოდნენ და წვრილს ლეკის ჯარებს სდევნიდნენ, ორ-გან, სამ-გან დაამარცხეს, მივიდნენ ქრცხინვალს სუბუქად თავის ამალით, დაჰსდგრენ და სხვა დაბარებული ჯარები არა ჰყოფათ. ამ უამად დაღისტნის ბელადი ჩონჩოლ-მუსა ჰტარისა და იტინა მოვიდნენ ქრცხინვალს დაღისტნის ჯარით, ვიდრე ოთხი-ათასამდე და პირის-პირ სროლა უწყეს და ვინად-გან არა ჰყოფათ ჯარები მეფეთა, ამის- 35
თვის ვერ იკადრეს რაზმით ომი მინდორთა ზედა და ამის-გამო საომარით ბრძოლა უყვეს ძლიერად, რომელ მასვე ღამესა აიყარა დაღისტნის ჯარი, წარვიდნენ და ალის-ციხე აღიღეს და მრავალნი სულნი ტყვე-ჰყვეს:

კვალად წელსა 1758, ქორონიკონს 446, ოქტომბრის თვესა დახვდა დიდი ჯარი ლეკისა ღართის-კარში, კოსტანტინე მუხრანის ბატონი მოჰკლეს და სხვა-გზის ქარავანიც წაახდინეს: ჰსცნა ირაკლიმ, დახვდა სათარეულში და ისე მოსწყვიტა, რომელ მცირედნიღა გარდა-ეხვეწნენ:

წელსა 1759, გარდმოვიდნენ კვალად დაღისტნის ბელადი კოხტა და ჩონჩოლ-მუსა დაღისტნის ჯარებით, ვიდრე რვა-ათასამდე კაცნი: ესენი გაიყვნენ. ჩონჩოლ-მუსა მივიდა ახაბეთს და აღიღო და მრავალნი სულნი დაატყვევნა, შეყრილ ლიახვ-ზედ, სამხაბლოს ოსები დაარბია და შუით წარმოსრული ავნევს სოფელს შემოადგა და კოხტა ბელადი ატოცის ციხეს შემოადგა: მივიდნენ მეფენი თეიმურაზ და ირაკლი ქართლ-კახეთის ჯარით უორნისს და მეფე იმერთა სოლომონ შემწე ექმნა მეფეთა და მოვიდა ჯარით და სამთა ამათ მეფეთა შეექმნათ რჩევა, თუ რომელსა მაეშველნენ ავნევს ანუ ატოცსა და უმჯობეს განიგულვეს მიშველება ატოცისა: მი- 36
ვიდნენ მოსწრაფედ და დილას ადრე თავს-დაესხნენ ლეკის ჯარს ატოცს, ატოცეს კოხტა ბელადი და ლეკის ჯარნი მრავალნი მოსწყვიტნეს და სამთა ამათ მეფეთა სპათა სიმხნე და სიმარჯვე ყოველთა კაცთა-გან მოსწონა-იყო და ჰსდევნეს და ლტოლვილნი იგი ლეკნი მივიდნენ ავნევს და ატნობეს ჩონჩოლ-მუსას ესე ყოველი ყოფილი: ამისი მსმენი იგიცა შემოეცალა ავნევს, მოვიდა და დავსს სამაგრეში დასდგა ჯარით: მასვე დღესა მოვიდნენ სამნივე მეფენი ავნევს მოსაშველებლად. გარნა არღა-რა ადგნენ ლეკნი ავნევსა: ჰსცნეს მეფეთა დავსს დგომა მათი, მივიდნენ მეფენიცა და პირის-პირ დაუდგნენ. გარნა ვერღა-რა იკადრეს გამოსვლა ლეკთა სამაგრად დასტით. არამედ მცირეთა კაცთა-გან მოხდა თოფთა ტყმანი, სიღამე-მან უსწრათ და არღა-რა მოხდა ომი და დასდგნენ მეფენი მას ღამესა ახლოს ლეკის ჯარისა, ხვალისად ომისა იმედულნი. გარნა მას ღამესავე აიყარა ჩონჩოლ-მუსა და გაიპარა ჯარით, მეორეს დილას ჰსცნეს მეფეთა გაპარვა ლეკის ჯარისა, წარუდგნენ. გარნა ვერღა-რა ეწიენეს:

კვალად წელსა 1760, ქორონიკონს 448, წარვიდა მეფე თეიმურაზ რუსიასა შინა იმპერატრიცა ელისაბედ-თან თხოვად შეწევნისა: ამასვე წელსა ზანდი ქარიმ-ხან განძლიერდა, უჯარი მჭმად-ხან დაამარცხა და ომში მოკლა, ავღანი აზატ-ხან გამოაქცია თავის ქვეყანისა-გან ვერღა-რა 37

წარვიდა და ადრიბეჟანისაკენ წარმოვიდა ჯარითა და ბევრი ავი საქმე ჰქმნა ავაზაკებრ: და მოუწერა ქარამ ხან-მან მეფეს ირაკლის ძმობით და სიყვარულით წიგნი: „ახალტახან ადრიბეჟანის მხრისაკენ წარმოვიდა და ქვეყნებს არბევს და აოხრებს და უკეთუ მაინთ გამოჩნდეს სადმე დაიჭირე და გამომიგზავნე, რომლისათვისცა ერან-ზედ დიდი ვალდებულება გექმნებაო:“ ამ უამად ახალტახანი ამ ადგილებში ველარ მოიცდა და დაღისტნისაკენ წარმოვიდა. ჰსცნა ესე ირაკლიმ და უკანვე გარდასწერა და თავის ჯარებით სრულიად, შეიპყრა ახალტახან, ქარიმ-ხანს გაუგზავნა და ჯარნი მისნი ყოველნი განთავისუფლნა და თავის ქვეყნებში გაისტუმრა: ეს საქმე ქარიმ ხანმან დიდათ დაუშალა და მრავალი ფეშქაშები წარმოუვლინა და დაუმტკიცა ერევანი და მოუწერა ხანსა ერევნისასა: „შენ რაცა ხარკი სახელმწიფო გედვა ყოველსავე მეფეს ირაკლის მისცემდე და ჰმორჩილებდე, ვითარცა არს წესი მორჩილებისა:“ და მოსწერა სხვათაცა ხანთა ადრიბეჟანისათა მორჩილება მეფის ირაკლისა:

ამასვე წელსა ლეკებმა ჯავახეთი მოარბიეს და მრავალი ქრისტიანე დაატუეეს, დახვდა მეფე
38 ირაკლი უარიაზედ ღამე. ეს ლეკის ჯარი დაამარცხა, მრავალი ლეკი მოჰკლა და ტყვე, საქონელი სულ გაუერეინა და მისცა ნება ყოველთა თვისსავე ქვეყანასა წარსვლისა: ესე გამარჯვება იყო ივნისს 4:

წელსა 1761, წარმოვიდა დაღისტნის ჯარი საქართველოსა საოხრებლად: ჰსცნა რა ესე მეფე-მ ირაკლი-მ ჯარის შეურა ველარ მოასწრო და თვისის ამალით წარვიდა, სუჰეულიანში დაემალა, რომელ-არს სათლის-მცემლის მონასტრის გერძო, მუნით მეფე ირაკლი უარუყლად წარვიდა და გაიმაგრა და ჰსცნა, რომელ ზომად უმეტესობდა ლეკი მისს ჯარ-ზედ, გამობრუნდა და ისეთს ადგილს დაეგედრა და ესრეთ შეაძგერა ეს თავისი ამალა, რომელ მისველასვე-თან აოტენს და მრავალნი მოსწყვიტნეს:

წელსა 1762, შიგნით კახეთს ახმეტას სოფელს ლეკის ჯარი მივიდა და ამათ მეისათანად მოუხდა მეფე ირაკლი, შეება და დაამარცხა და მრავალნი მოსწყვიტნა და დანაშთნი წარიყოლტვნენ სირცხვილეულნი:

წელსა 1763, მოვიდა სამაჩაბლოში კეხვისს ლეკის ჯარი, მიასწრა მეფე-მან ირაკლი, გაიმარჯვა და მრავალი მოსწყვიტეს:

წელსა 1764, ქორონიკონს 451, დახვდა მეფე ირაკლი ლეკის ჯარს მრავალ წყარო-ზედ, გაიმარჯვა და მრავალი მოსწყვიტეს:

39 ხოლად წელსა 1765, ქორონიკონს 452, ლეკის ჯართა გორი დაარბიევს და ტყვენი წარასხნეს, დაუხვდა მეფე ირაკლი სამ-გორის მინდორში ღამე, ეს ლეკის ჯარიც სრულიად მოსწყვიტეს და ტყვენიცა განთავისუფლეს:

წელსა 1767, ერევნის ქურთები განსდგნენ და არლ-არა მოსცეს ხარკი, წარვიდა მეფე ირაკლი თვისის თჯეს, მათც ჰსცნეს მეფის მიმავლობა, გაიქცნენ და არეზის მდინარესა გან-

ვიდნენ, არარატის მთის იქით რა მიჰვიდნენ, ეწია ირაკლი მეფე, დაარბია ქურთები და მრავალი იშოვეს, ესრეთ რომელ უმეტეს მოსცემელისა ხარკისა, ვიდრე ათ-ზომამდე და მოვიდა ტფილისს: ამასვე წელსა დაღისტნის ჯარი გარდმოვიდა იმერეთს, რაჭის სოფლები მოარბიეს, სამასამდის ქრისტიანე ტყვე იშოვეს და წარმოვიდნენ: ჰხვდა ესე მეფე-მან ირაკლი შემოიყარა ჯარები, წარვიდა და იორის წყალ-ზე დასდგა, უარაულნი განაწესნა ცნობისა-თვის მათის მიმავლობისა: მივიდნენ ლეკნი სჰქონდით და ტყვით სავსენი, ამათ შეჰკრა მეფე, ტყვე და საქონელი სრულიად დაუერეინა და ის ლეკნი ასე გაუშვიტნა, რომელ დაღისტანში იმათი მოსახე ვერ-ღარა მივიდა:

წელსა 1769, ქორონიკონს 457, კვალად განსდგნენ ერევნის ქურთები და არღა-რა მოსცეს 40
ხარკი. წარვიდა მსგავსადვე ჯარით, მოუწივა, არეზს გაღმა დაარბივა და მრავალი იშოვეს ჯარებმა და მოვიდნენ ტფილისს და ქურთანიცა მოვიდნენ ერევნის მამულში, თვისავე ადგილსა ზედა დასდგნენ და მოსცემდნენ ხარკსა და მიერით ვერღა-რა იკადრეს განდგომა და იყვნენ მოხარკეობასა ქვეშე მეფის ირაკლისასა:

კვალად წელსა 1770, ქორონიკონს 458, განიზრახა მეფე-მან ირაკლი ახალიახედ განმხედრება, ვინაღ-გან რუსნი და ოსმალნი აშლილნი იყვნენ და რუსეთის მხედრობა ჰბრძოდა ოსმალთა სამხრეთის მხარეს და საქართველოსაც წარმოუვლინა იმპერატრიცა ეკატერინემ რუსეთის უძლეველი მხედრობა, მხედართ-მთავრობასა ქვეშე ღუნერალ-მაიორის ღრაფ ტოტლებენისასა, რომელიცა წინას წელიწადებში იყო მოსული და ჰხდგა ჯარით ქრცხინვალს: ეზრახა მეფე ირაკლი ამ ღუნერალს ტოტლებენს, შეითქვნენ და წარვიდნენ აღსიახად, მივიდნენ და პირველად მოადგნენ ახუთრსა და რამდენიმე დღე ადგნენ: ამა-ზედ შეიყარნენ ოსმალნი და დაღისტნის ბელადი კოხტა მაშინ ფრიად გამოჩენილი იყო და ესეცა დიდის ჯარით იყოფოდა ოსმალთ ჯარში შემწედ ოსმალთა, მოვიდნენ და შემოეშველნენ ახუთრსა და იყო მარადის ძლიერი ომი და დაუ- 41
ცხრომელი ფიცხელი თოფთა ცემა: ხოლო შთააგდეს შური ბოროტთა კაცთა და უზიდევდეს ღრაფ ტოტლებენს ავსა სიტყვასა და ამის ძალით შემოსწყრა ღრაფ ტოტლებენი მეფესა, აიყარ თავისის ჯარით და წარმოვიდა: მოვიდა მეფე ირაკლი მრავალს ეხვეწნა. გარნა მან არა უსმინა და ნებისა-ებრ თვისისა გამობრუნდა: ხოლო დასდგა მეფე ირაკლი მუნვე და სთქვა ესრეთ: „უმჯობეს არს სიკვდილი ჩემი, ვიდრემდის ამათა-გან რუსეთის მხედრობას ვენახო რამეო:“ ხოლო ამისი მხილველნი ოსმალ-ლეკნი გაბრუნებისა-თვის რუსეთის მხედრობისა არა მცირედ განჭსძლიერდებოდენ, გამოვიდნენ გაამაყებულნი და შემოებრნენ, იქმნა ბრძოლა ძლიერა და ფიცხელი, ვიდრე სამ-სათამდე და ლეკნი და ოსმალნი უკუდგნენ სიმაგრეთა და რუსნიცა შემოვიდნენ ხეობაში სამშვიდობოს და ამისა შემდგომად მეფე ირაკლი აიყარა მასვე დღესა და წარმოვიდა ჯავახეთის მხრისა-კენ მინდორ-ზედ, გამოველო აწყურიდამ 12 ვერსი და ამას ღამესა მუნ დაიყვნა და გამოჰყუნენ ოსმალ ლეკნიცა: ამას ღამესვე ახრჩიეს ოსმალთა კაცნი ცხენოსანნი, მოა- 42

*

სწრეს წინ და ასპინძის ხრამის პირი შეუკრეს, მოვიდა მეფე ირაკლი და ასპინძის ხიდის ისრები ვერეგინა და მტკვარში გარდასერეგინა: ამ ჟამს ვიეთნიმე ქართველნი ჯარის კაცნი აურიღს სოფლებში საჭონლის საშოვრად წარვიდნენ: შემოუტიეს დამღულოა ოსმალთა თავ-წვრილად მიმავალს თრეშის კაკომ, დაამარცხეს ჩაფაულის კაცნი და მიჰყვნენ ხოტით, ვიდრე მეფედმდე და ამისი მხლეელნი მეფის ჯარნიც შეიძრნენ, რომელნიც მეფეს-თან იყვნეს, დაიწყეს ლტოლვად და მეფე ირაკლიცა მოჰყვა მცირედ და კვედრებოდა დაბრუნებასა. გარნა ვერაფის ასმინა მცირედთა-გან კადე. შემოუბრუნდა თვით მცირედითა, ეკვეთა ძლიერად და ძალითა ღმთისათა ათტნა ოსმალნი: ამისი მხილველნი სპანიცა მეფისანი მოიქცნენ და დაუწყეს დევნა ლტოლვილთა ოსმალთა და მრავალნი მოსწყვიტეს, გამობრუნდნენ გამარჯვებულნი და ვირე ერთი საათი განვიდოდა, უკან გამოდგომილნი ოსმალ-ლეკნი, მოეწიენ რიცხვით ვიდრე ათასადმდე და სპანი მეფისანი გზის სთეწროს მიზეზითა აშლით და თავ-წვრილად მოვიდოდეს დასტა დაწყობილნი. ოდეს იხილეს მეფე-მან ირაკლი ეს ჯარები მიწევნილი, მაშინვე თვით გამობრუნდა რაოდენითამე ჩანებულითა და შინა-ყმითა თვისითა და შვიდითა ხევსურითა, განჰსწირა თავი თვისი და ეკვეთა
43 ფიცხელად, ვიდრე საკვდილადმდე და იყვნენ ყოველნი მეფისა-თანა მუოფნი ქართველ-კახნი მსნედ და უშიტეს შვიდნი იგი ხევსურნი: თუმცა თავადნი მრავალნი სახელოვნად გაისარჯნეს. გარნა განვრცელებისა-თვის დავიდუმე: ამ-ჟამად უკანასკნელი ჯარნი მეფისანი, რომელნიცა იყვნენ გზის სთეწროვისა-გან გაგრძელებულ, ჰსცნეს რა მეფისა ესე ვითარებანი, იგინიცა შეკგნეს და ვიეთნიმე მამაცნი კაცნი მობრუნდნენ მეფისა-თანა და იქმნა ბრძოლა ძლიერი და თვით მეფე-მან მოჰკლა დალისტანის წარჩინებული და მხნე ბელადი კოხტა და მეისვე ივლტოდენ ოსმალ-ლეკნი და მრუდგნენ ქართველ-კახნი და უმრავლესნი ოსმალ-ლეკნი მოსწყვიტეს: ხოლო ლტოლვილთა ოსმალ-ლეკთა ასპინძის ხიდს მიჰმართეს და ქართველნიცა ჰსდევნიდენ ფიცხელად, ხიდის ფიცრები უწინარესვე აურიღი იყო და რომელმანცა სიკისკისითა ერთს ისარ-ზედ არ განვლო, მისა-გან კიდე ყოველნი მოსწყვიტნეს და მრავალნი წყალში შთასტვივდნენ და მოიშთვნეს, ვინადა-გან იმ ჟამს მტკვარი განდიდებულ-იყო, ამისა-თვის ვერ უძლეს მშვიდობით განრინება მტკვრისა-გან. მრავალი იშოვეს ქართველ-კახთა და მოვიდნენ ტფილისს გამარჯვებულნი:

44 წელსა 1771, ქორონიკონს 459, მეფეს ირაკლის-თან იყო ლვოვი ივან ლავრენტიჩი მი-ნისტრად წარმოვლენილი. ამან უთხრა მეფეს ირაკლის: „ვინადგან თქვენსა და ღრაფ ტოტლე-ბენსა შორის შეთათა რაიმე არს შთამოვარდნილი, თუ რომ ოსმალთ არ აეშლები და ერთს რასმე სამსახურს არ დაანახვებ იმპერატრიცა ეკატერინა ხელმწიფეს, შენ უთუოდ ღრაფი შეგასმენს და ეს ასე არ ვარგა.“ ამისის რჩევით განიგულა მეფე-მან ირაკლი აშლა ოსმალთა და მოი-ბირა ერთი ბელადი ხერთვისისა, შეჰყარა ჯარები, მივიდა საფინა-ალმდეგოდ ხონთქრისა და რა-მეტადა არის პირველი ციხე ათაბაგისა ხერთვისი, დიდად განმაგრებული იგი, ხელიდო და თვისნი მეციხოვნენი შეუყენნა. გარნა ლვოვ-მან ივან ლავრენტიჩ-მან არა ინება ციხისა შესხვა, სიტყვი-

თა ამით: ,,რომელ ესე საქმე ერთ-გულებად რუსეთის ხელმწიფისად კმა არსო და ციხეში მცველთ კი სულარ შეაყენებო, ამის-თვის რომელ არამც ხონთქრის ძალი მოვიდეს და ეს ციხე, რომ ძალად აგვართვან სირცხვილი არისო:" მაშინ მეფე-მან ირაკლი გამოიყვანნა მცველნი ხერთვისის ციხეს შეყენებულნი და მრავალი ტყვე და საქონელი გამოიტანეს და ძვირ-ფასი ნივთები იშოვეს, რომელშიაც ესახლნენ მდიდარნი ხალხნი და არს იგი ხერთვისი ქალაქი და ამის-გამო აქვნდათ მრავალი სიმდიდრე: მეფე ირაკლი კარით ქართლში გარდმოვიდა. გარნა სამგიეროდ ხერთვისისა გამოუსია აღსიხის ფაშა-მ ოსმალისა და ლეკის კარი ქართლის მოსარბევლად, 45
იმ ჟამს მეფე ირაკლი ქრცხინვალს იდგა და ეს კარი რა ხვითის სოფელს მოუხდა და ამ ზემო მინდორ-ზედ ჩაფაული გამოუშვეს, მოასწრო სწრაფად მეფე-მ ირაკლი სოლთვისის მინდორ-ზედ, დაამარცხა ოსმალ-ლეკნი და მრავალნი მოსწყვიტნეს და ლტოლვილნი ოსმალ-ლეკნი ჰვიდნეს აღსიხას: ხოლო ამა-ზედ გაიერთა აღსიხის ფაშა-მ ლეკნი, მოიყვანა დაღისტანის კარები და აოხრებდენ ჰვასაკებრ ქართლსა და იყო მარადის ქართლსა შინა მათ-გან დაუცხრომელი ჭრბევა, თუმცა მეფე-მან ირაკლი არა მისცა თავსა განსვენება და მრავალ-გზის დაამარცხნა ლეკნი. გარნა იგინი არა დაჰსცხრნენ და ეს უოველი აცნობა ლეონ-მან იავნ ლავრენტის-მან იმპერატრიცა ეკატირინასა:

წელსა 1772, ქორონიკონს 460, კვალად უთხრა ლეონ-მან იავნ ლავრენტის-მან მეფეს ირაკლის: ,,ერთ-ხელ კვალად დაჰკარ ხონთქრისა მამულსაო, რომელ შენს ერთგულება-ზედ გული დაკერესო:" ეზრახა ამ საქმე-ზედ იმერთა მეფესა სოლომონს, შეჰკრბნეს ორნივე მეფენი სურამის ბოლოს, გარდავლეს მთა სატიციანოსი, მივიდნეს და კავახეთის ახალ-ქალაქს შემოადგნეს და ძლიერად შეამწარვეს, კნინღა აღებამდე. გარნა ამ ჟამსა მეფე იმერთა სოლომონ თრიად ავად შეიქმნა სოფლით, რომელი სიკვდიდ მიახლდა, ამის-ითვის ინებეს წარმოუგზავნა მეფის 46
სოლომონისა, გაუგეთეს მოახა, აიყარნენ იმერნი და წარმოიყვანეს მეფე სოლომონ და მეფე ირაკლიცა შემოეცალა ციხესა ახალ-ქალაქისასა და მოარბიეს მამულნი აღსიხისანი, არტაანი და კავახეთი, მრავალი ტყვენი და საქონელი წარმოასხეს და წარმოვიდნეს: ხოლო ესეცა მისწერა ლეონ-მან იავნ ლავრენტის-მან იმპერატრიცა ეკატირინა ხელმწიფეს და აცნობა ერთ-გულება მეფის ირაკლისა და მეფის სოლომონისა: ხოლო შემდგომად ამისა იმპერატრიცა ეკატირინამაც წარმოუგზავნა ღენერალ-მაიორი სუხოტინი და დაიბარა ღენერალ-მაიორი ღრაფი ტოტლებენი:

ამისა შემდგომად მიესმა ესე უოველი უოფილი მეფის ირაკლისა-გან ხონთქარს და განძვინდა მეფეს ირაკლის ზედა და მისცა ასრულმს აქეთი სულეიმან ფაშას და წარმოუგზავნა უნჯი, რათა განიმრავლოს კარები და ემტეროს მეფეს ირაკლის და ქართლსა: ხოლო მან წარგზავნა საგანძური დიდ-ძალი დაღისტანს და მოიყვანა დაღისტნის კარები აღსიხას და იწყო ავაზაკებრ რბევა ქართლისა და იმპერატრიცა ეკატირინამაც წარავლინა მხედრობა თვისი მიზეზითა ამით, 47

რომელ ზავ-ჰყო ხანთქრისა-თანა და საქართველოჲ დაშთა მფარველობასა ქვეშე რუსეთის იმპერატორისასა: კარნა არა დასცხრა სულეთმან-ფაშა, ბრძანებითა ხვანთქრისათა და იყო მარადის ტეფსა-ოხრებასა შინა ავაზაკებრ და ჯარადცა წარმოავლინა ერთი ბერი ჯარი ზემო-ქართლს, მოარბიეს ზემო-ქართლი და მოვიდნეს უფლის-ციხეს: ამ უამად კახეთის ჯარი იყოფოდა ქარ-თლსა და ეწიენეს ქართველ-კახნი, ეწევნეს და იძლიენეს ქართველ-კახი და მრავალნი მოსწყვიტეს ოსმალ-ლეკთა. ხოლო დღესა მეორესა ქალაქის ბერსა გამოუშვეს თარეში ოსმალ-ლეკთა, გან-ვიდა შეფე ირაკლი, შეება და მრავალნი ოსმალ-ლეკნი მოსწყვიტნა და ათტნა და სადაცა განე-მარჯუა მუნვე გარდახდა ვისად: გარნა მოერთუა ამასვე უამსა ამბავი. ,,უფლის-ციხეს თქუენი ჯარი დაამარცხესო.'' რომლისა-თჳის ფერად მწუხარე იქმნა: ხოლო დროსა ამას განძლიერდა ქარიმ-ხან და ჴსენა შეფის ირაკლისა-გან რუსეთის იმპერიისა საფარველოსა ქვეშე შესვლა, განძგინდა ამის-თჳის, ვისადგან იცნენ მრავალნი მეშურნენი შეფის ირაკლისა ქარიმ ხანისა-თანა, რომ-ლისა-თჳის შეჰკრიბნა ჯარნი ერასენლნი და მოვიდა თავრიზს და ჴსენა რა შეფე-მან ირაკლი
48 მომფალობა ქარიმ-ხანისა არა მცირედ მწუხარე იქმნა, ვისადგან ამელეულ-მან რუსეთისა მფარ-ველობისა-მან არა რიდა ბრძოლად ხვანთქრისა და არცაღა ჴმორჩილებდა მოადგილესა უკანისასა და ამ ჟამად დაშორებულ-იყო მფარველობა რუსეთისა. გარნა გამბედავ-მან და გამოცდილ-მან ირაკლი წარგზავნა ორნი სანდონი გუამნი კარის-კაცნი თჳისნი, თავადნი. ანდრონიკაშვილი ქაი-ხოსრო მდივან-ბეგი და თავადი ოთხნიან-შვილი ზაზა უორ-იასაულ-ბაში დასპასად და აცნობა უოველივე ერთ-გულება და მხნეობა თჳისი, თუ ვითარ ჴბრძოდა ოსმალთა და აქუნდა ოსმალთა-გან შეწუხება. ხოლო მივიდნეს რა ესე წარგზავნილნი თავადნი თავრიზს ქარიმ ხან-თან, რა-მეთუ მზად იყო წარმოსასვლელად და ბრძოლად მეფის ირაკლისად. მაშინ მისრულთა ამათ თავადთა მრავლითა ლაპარაკითა და ღონის-ძიებით, ვითარცა აქუნდათ დაბრება მეფისა ირაკლი-სა-გან, კგრეთ მოამშვიდეს ქარიმ-ხან, რომელ უკუნ-იქცა თავრიზით და განერა მეორეს მძლავრსა მეფე ირაკლი. გარნა ვერა დაამშვიდა აღსიხის-ფაშა სულეიმან და ბრძოდა მარადის ლეკის ჯა-რითა ქართლსა: მოვიდნეს უგრძნეულად და ქრცნინვალი წაახდინეს, რაც ციხეს გარეთ ხალხი
49 იყო სულ დაატუეესს, ვიდრე ექუსს სულამდე და ოსიაურის ციხეც აღიღეს და იქმნა ესე უო-გული ბოროტ-შემთხუეულება მიზეზითა ამით, რომელმანცა ურჩია აშლა ოსმალთა და არა ჰქონა შემწე, რომლისა-გამო არა ერთ-გზის მიეცა მწუხარებანი. გარნა ეგრეთცა სიმხნითა თჳი-სითა ვერა რომელ-მან მძლავრ-მან დაირმორჩილა ირაკლი მეფე ბერობადცა თავის-უფლებისა-გან და მარადის ჴბრძოდა ოსმალთა და ლეკთა. ვინადგან ჴბრძოდა მძლავრი ვინმე ხელმწიფე და და არა აქუნდა ბერ-და-ბერი ძალი, არცა ჯარითა და არცა ხაზინითა და თჳინიერ სიმხნისა კიდე არა რაი აქუნდა ბერის-ბერი თანასწორება: მაშინ ფერიდისა ღონის-ძიებითა და შრომითა ქუეყა მამულსა თჳისსა მიჴა ტკბილი და ვენახლისა, რომელმანცა იბოვა სომხეთის მამულსა შორის ჴნტალს, რომელ-არს მამულობით თავადთა სომხეთისა მელიქისა და მოიყვანნა სახერმნეთით

ბერძენნი მცირედნი, გამომდნობელნი ოქროსა და ვეცხლისა მიწისანი. ვითარცა დაწუო მადნისა
მის მუშაკობა, ისარგებლა მით ფრიად. ხოლო ამ მადნების ძებნის ჟამსა შთამოვიდა თვით
სულეიმან ფაშა დიდის ჯარით და მოადგა ქარელის ციხეს, ერთი დღე იდგა, მეორეს დღეს მიუ-
ტანეს მას ამბავი: „მეფე ირაკლი წარმოვიდა შესაწყნარებლად.“ აიყარა მსწრაფლ და ვითარცა მეოტი
ივლტოდა. გარნა იყო მარადის ავაზაკებრი რბევა რაოდენსამე წელსა: კვალად მოუვიდა ამბავი 50
მეფეს ირაკლის: „დაღისტნის ჯარი შეუერია ფიროუზად ბელადს და ალაზანს გამოვიდაო.“ ამის-
თვის წარვიდა მეფე ირაკლი და სამგორის გზა შეუკრა, დახვდა ღამე და დიდად დაემარცხა.
კვალად იეოფოდა რა მეფე ქისიეს, გამოვიდნენ ჭარელნი და თარეში მოუშვეს, გაუხდა მეფე
ირაკლი თავისის ამალით და მდევრით და ძლიერად დაემარცხა. ხოლო ესე ვითარნი გამარჯვებანი
ირაკლი მეფისა-გან უანგარიშონი არიან და ამად ყოველივე ვერ მოვიხსენეთ. არამედ იგი აღვრი-
ცხეთ, რომელი ღირსად-ხსოვისა იყო და სხვანი მრავალნი წვრილნი გამარჯვებანი დავი-
დუმეთ:

კვალადცა არა დაჰსცხრებოდა ფაშა აღსიხისა სულეიმანდა მარადის აბეზღებდა ხონთქართან
მეფეს ირაკლის, რომლისა-გამო სარგებლობდა ძლიერად ხაზინის მოტანითა და აგრეთვე საქარ-
თველოს რბევითაცა. გარნა დარწმუნებულ-იყო ხვანთქარი, რომელ ფრიად შეაწუხა მამული
მისნი და ამის-თვის წარავლინა ელჩი თვისი ხვანთქარ-მან ერანის მეპატრონის ქარიმ ხანისა-თანა 51
და შეუთვალა: „თუცა ჩვენსა და თქვენსა-შორის არს მშვიდობა, რამეთუ ზავ-გვიეოფიეს. გარნა
ეგრეთცა აღგიშვია ერთი ღომი (რომელ-არს საქართველოს ვალი), რომელი აოხრებს მარადის
სამფლობელოსა ჩემსა და ამის-გამო იხარჯვის ჩემ-გან არა-მცირედი ხაზინანი, რომლისა-თვის
მაქვს განცხადება მეგობრობისადმი თქვენისა, რათა დააყენოთ იგი ესე ვითარისა მძლავრებისა-
გან:“ ხოლო მსმენელი ამისი ქარიმ-ხან ეტყოდა ვეზირთა თვისთა და ადრიბეჟანისათა ხანებთა,
რომელნიცა აბეზღებდენ მეფესა ირაკლის: „შეხედეთ მეფეს ირაკლის, ახლა მე ის როგორ არ
უნდა მიეყვარდესო, რაც ჩემ-თვის უმსახურია, იმას გარდა ეს უმეტესი ჩემი დიდება არის, რო-
მელ ხონთქარი დაჩოქა და ჩემ-თან ახიელებსო, ამის-თანა კაცი ერანის ხელმწიფისა-გან დიდად
-პატივ-საცემელი არისო:“ რომლისა-თვის განუტხადა სიყვარული და მოსწერა წიგნი ქარიმ ხან-
მან მეფესა ირაკლის და წარმოუგზავნა ხრმალი და ტხესი ოქროსა იარაღითა აღკაზმული: შე-
მდგომად ამისა განიზრახა ხვანთქარ-თან გაგზავნა ელჩისა და წარავლინა კარისა თვისისა მირზა
გურგინა, სომეხი ვინმე უარაბაღით მოსრული. გარნა მრავალთა ესათა მეცნიერი და ცნობით
გონიერი, რომელიცა მოვიდა კოსტანტინუპოლის და ყოველივე დაბარებული მეფისა ირაკლის 52
მიერ, განუცხადა ვეზირსა ხვანთქრისასა, რომელმანცა მიიღო იგი და დიდა პატივ-სცა: თუცა
აქვნდა მრავალი წუენა მეფის ირაკლისა-გან. გარნა დიდად მხიარულ-იქმნა ვეზირი მისვლისა-
თვის ირაკლის ელჩისა, ცნობილ-იყო მეფე ირაკლი ფრიად წინა-აღმდგომ ყოველსა ხვანთქრისა
საბრძანებელთა შორის და ამის-გამო ესე ვითარითა პატივითა შეიწყნარეს, რომელ უმეტესისა

წადილი არღარა აქუნდა ელჩსა მეფისა ირაკლისასა: ანუქეს მრავალი, წარმოუვლინეს დესპანი, მოუძღუანეს ტკბილი შვენიერად აღკაზმული და ძვირ-ფასი ქურქი და გარდა ამისა, რომელიცა უწინარეს ამისსა დატყებულნი ხალხნი აღსიხას წარესხათ რაოდენიმე თავადთა გვამნი ტოლ-შვილთა და სხვანიცა მდაბალნი გლეხნი, რომელნიცა ქრცხინვალით წარევანილ-იყვნეს და გინა-თუ სხვათა სოფლებთა-გან აღსიხას იგინი უოველნი განთავისუფლნეს და მოუწერეს სულეი-მან-ფაშას განთავისუფლება მათი და მშვიდობა. ურთიერთისადმი და მოიყვანეს იგი ტყვენი ტფილისად და რომელნიცა ჰყვა ფაშას კარად დაღისტნელნი, იგინიცა დაითხოვა მამულისა-გან თვისისა: კარნა ჩვეულნი იგი ლეკნი არა დაცხრებოდნენ რბევასა ქართლისასა. არამედ მოჰსცა 53 ლმერთმან მეფესა ირაკლის ძე ერთი სახელად ლეონ, რომელიცა ემსგავსა მამასა თვისსა სიმხნეთა და მრავალ-გზის შემუსრნა მან ლეკნი და მოსპო ამან ლეონ ხშირად რბევა ქართლისა ლეკთა-გან და უგრეთვე განაწესა მეფე-მან ირაკლი მორიგე ქართლ-კახეთით, რომლითაცა დიდად ხარებდა და იყო მარადის სამი ათასამდის განმზადებული კარი, თავადნი, აზნაურნი და გლეხ-ნი და ამათ-თანა თვით და ძენიცა მისნი, უოველნივე თვითოსა თვესა გარდაიხდიდენ და სადაცა თუ ლეკთა-გან საფიქრო ადგილი, მუნ მდგომარებდენ, რომლისა-გამო დიდად შეშინდნენ ლეკნი და ამის-გარე კვალად შეირიგა დაღისტნის ხერეულნი ბელადნი და თვით ომარ-ხან და მისცა კა-მაგირი რაოდენ ძალ-ედვა და ამ ყამსა ფრიად დაამშვიდეს ქართლ-კახეთი და იწუეს მოოხრე-ბულთა დაბნებათა შორის საქართველოსათა შენობა და მრავალნი სოფელნი აშენდნენ ქართლ-კახეთსა შინა და სომხეთსა:

ხოლო წელსა 1780 ქორონიკონს 467, ერევნის ხანი ასან ალი-ხან უკუდგა და არღარა მოსცა ხარკი, წარუგზავნა თავადი თარხნის-შვილი უორა-იასაულ-ბაში ზასა და განუხლა უო-ველი შრომა თვისი და სისხლ-დათხეულება ქართლ-კახეთისა ერევნის-თვის და თვით ამ ასან ალი-ხანის ხანობის მიცემა, თუ ვითარ მისცა ხანობა ერევნისა მეფე-მან ირაკლი: თუცა ესე 54 უოველი უოფილი სჭმენი განუცხადა. კარნა არა ისმინა, ვინადგან აქუნდა შემატებული ძალი რაიმე განმრავლებისა-კუმო უმისა და სიმდიდრისა, რომელმანცა შემოუთვალა სიტუვანი ფრიად მკვეხენი და ბრძანა მეისვე მეფე-მან ირაკლი მოწევად ლაშქრისა ქართლ-კახეთისა და ლეკნიცა მოიწვია კარად რაოდენიმე ათასი და წარვიდა ამასვე წელსა აგვისტოს, მივიდა და დაბდგა ში-რაბათის სოფელში, რომელი შორავს ერევანს ვიდრე ორს ღაკაძდმდე და იწუო კარ-მან რბევად ერევნისა და აღარ-სად დარჩა შენობა, თვინიერ ერევნისა და ეჩმიაწინისა: ამასვე დროსა და-მორჩილებულ-იყვნენ ირაკლისადმი განჯა, ყარაბაღი და მაერთვნეს მუნით კარნიცა რაოდენიმე ათასნი, ხოლო ერევნით ლტოლვილნი ელნი წარმოსრულ-იყვნეს ბაიაზეთის მამულში, რომელი არის სამფლობელო ხვათქრისა. წარვიდნენ ქართლ-კახეთის თავადნი და კარნი და მოარბიეს სრულად მამული ბაიაზეთისა და მრავალი ტყვე და საქონელი წარმოასხეს: მოუწივნეს ქურთნი. კარნა იგინიცა დაამარცხეს და შეურაცხ-ჰუეს და უოველი ადრიბეჟანის ხანები დაემორჩილნეს

მეფესა ირაკლის და მოართვეს ელჩნი და ფეშქაშნი ძვირ-ფასნი თავრიზის ხანისა-გან, ხუის ხანისა, ურუმის ხანისა, შაყაის-ხანისა, მჯრაღის-ხანისა, ბაიაზეთის ფაშისა და ყარსის ფაშისა- 55
გან და ეგრეთვე მოერთვა ერევნის მამულში მდგომი შამადიანღა ქურთი, ძლიერი კაცი და მრა-
ვალთა ქურთთა მეპატრონე და მოსცა თავი თვისი უმად: გარდა ამისა შორაგლის სულთანი უა-
რაშან მოვიდა და მოერთვა უმად ყოველითა შორაგლის ხალხითა და მამულითა და ესოდენ გან-
ძლიერდა ერევნს ყოფისა უამსა მეფე ირაკლი, რომელ ელოდნენ ერანელნი უთუოდ გახელმწიფდება
და ერანის ნაწილებსაც დაიჭერსო. ვინადგან აქვნდა ცნობა სადირ შაჰსთან ყოფილთა და
ესმოდათ მარადის სიმხნე ქველობა მისი და ვერცა-ვის ჰხედვიდენ მოშორდა-ხირედ ირაკლისა
და ამის-თვის დიდად ჰფიქრობდენ და ყოველ-თვის მოლოდება აქვნდათ. ,,ერანისა-კენ წარმოვა.“
ესოდენთა მიზეზთა-გამო დიდად შეაშფოთეს ერევანი და იხვეწებოდა შერიგებასა: ხოლო ერთსა
დღესა წარვიდა მეფის ირაკლის ძე გიორგი, რათა გარდაჰხედოს ერევნის ციხესა და ქალაქსა
ერევნისასა: მაშინ იხილეს-რა მცირე ცხენოსანნი მახლობელად მისრულნი ერევნელთა, გამოვიდ-
ნენ იგინიცა, შეხვეწნის უიმედონი და დიდითა მჭიდროებითა თავ-განწირულნი, ეკვეთნენ სავნე-
ბელად ამ მეფის ირაკლის ძეს გიორგის და შეექმნათ ომი ძლიერი: და ვინადგან ეს ერევნელნი
უმეტეს მახლობელ-იყვნეს ციხისა. ამის-თვის არა მცირედ შეაწუხეს მეფის ძე. ხოლო ესე
ცნობა გიორგი-მ მამასა და ჰსთხოვა ჯარი შემწედ:

გარნა ჯარნი მეფისა ირაკლისა უმეტესნი ნაწილნი წარსრულ-იყვნენ ჩაფა-ულად და რაო- 56
დენიცა თანა-ჰყვა, ,,ებრძანა მიშველება ძესა თვისსა ლეონს და სპათაცა და ეგრეთვე აღმხედრდა
თვითცა მეფე ირაკლი და სარდალნი მისნი, მიჰმართეს ბრძოლასა მას და ერევნითცა გამოვიდნენ
რაოდენნიცა იყოფოდენ მბრძოლნი და შექმნეს ბრძოლა ძლიერი, ვიდრე სამ-სათამდე: თუმცა
ვერ შემძლებელ-ყვნენ ესოდენ ჯამ ბერის-ბერ ომისა. გარნა აქვნდათ ერევნელთა ფრიადნი
სიმაგრენი კლდეთა და კედელთანი და ჰყვათცა ლეკნი მომრად ხასსა ერევნისასა და ჰმაკრობდენ
მით: ხოლო მხილველი ამისი მეფე ირაკლი განრისხდებოდა, ვითარცა თხეთა ზედა ლომი და
ამ დროს მცნობელ-მან ვინმე ერევნის ციხით ესროლა ბერის-ბერ ზარბაზანი მეფესა ირაკლის
და წინა-მძღებარესა კლდესა მოჰხვდა, რომელიცა განერა ფრიად განსაკვირვოდ და შემდგომად
ამისა განრისხებულ-მან აღუზახნა მჭირსად სპათა და მაინვე ალტნა და მოსწყვიტნა ფრიადნი
და მოსპო უოველი ძალი ერევნისა და მრავალნიცა ტოტხალნი შეიპყრეს და მისცა ბრძანება სპათა
თვისთა, რათა უოველ-მან კაცმან სახლი გაიკეთოს და იზამთროს მუნ: მხილველნი და მსმე-
ნელნი ამისნი, ფრიად მძრწოლარე იქმნეს და ევედრა ერევნის ხანი და დაიდვა, ვიდრე ოთხიათას
თუმნადმდე გარდაკვეთით და უმეტეს სხვა-ღა ფეშქაში შესაშატნი მოერთმოდეს. გარნა არა 57
დაჭრთო ჯერეთ ნება მეფე-მან ირაკლი: ხოლო მუნ ყოფასა შინა მოუვიდა წიგნი ქართლით
რომელ: ,,მოვიდა ბაქარ მეფის-შვილი აღექსანდრე იმერეთს და შეცადინობს, რათა ვიეთნიმე
ქართველნი შეიტყუოს და გარდაჰბიროს:“ თუმცა არა სარწმუნო იქმნა. გარნა ურჩიგეს ვიეთთამე

ვაზირთა და უმეტეს ტფილისით დაუწყეს წიგნების წერა ხშირად: „მოეშველე ქართლს, თუარა საქართველო აირეყარო.“ და ამის მიზეზით გამობრუნდა ერევნით მესამეს თვესა. აჰყარნა მრავალნი მკვიდრნი სომეხნი და წარმოასხნა საქართველოსა შინა, რომელნი დღესცა მდგომარებენ რადესმე ადგილს და სხვა ტყვე, საქონელი ურიცხვი იშოვეს კართა, მრავალი თეთრი მოართუა ოქაფტარში და ზემოხსენებული რიცხვი თეთრისა დასდვა ერევნს ხარკად. შემდგომად განუწესა მთურაყიტა თვისი შუხრანის ბატონი, სიძე თვისი იოანე, კოსტანტინეს ძე და იუო ერევანს მოხარკედ მეფის ირაკლისა, ვიდრე მოსვლადმდე ყაჯარი ალი-მაჰმად ხანისა.

შემდგომად რაოდენისამე წლისა კვლად იძია შური სულეიმან ფაშამ და ჰწუო საქმობა ოდუმად შუშის ხან-თან და დაღისტანში ომარ ხან-თან და ეგრეთვე ასტეხნა ლეკნი მარბენელად
58 ქართლისა დათარეთ, რომელიცა ჰმართლობდა თავსა მეფეს ირაკლის-თან, რეცა არა იყოს ნება მისი, ოდეს ლეკნი აღსიხის მხრით ავაზაკობდენ: ყამსა ამას მოიწია უბადრუკება და გარდაიცვალა ძე ირაკლი მეფისა ლეონ და ოდეს მიესმა აღსიხის ფაშას სულეიმანს, მაშინ ჰსთქვა ფაშამ: „მოხუცებაი ყამსა მეფეს ირაკლისსა ერთი ფარდა აქნდა საქართველოს, რომელიცა ოთხ კერძოვე იგურდივ იფარებდა და აწ დიდი შემწე მოეშალა ირაკლი მეფესაო.“ ჰსთქვა ესე და უმეტესად განიგულვა ქართლის ოხრება: მაშინ მეფე თრიად მგლოვარე ძისა-თვის ლეონისა დამცხრალ იუო ომებისა-გან და აღარ ნებავდა ლაშქრობა, არცა ერისა მხარესა და აღსტუდენ ლეკნი აღსიხის მხრით ოხრებად ქართლისა: ამისსა შემდგომად ჰსცნა იმპერატრიცა-მან ეკატერინა რუსიისა-მან წინანი ქმნილნი და შემდგომნიცა ესე აღსიხის ფაშისა-გან საქართველოს რბევა და ოხრება, რომლისა-თვის წარმოავლინა მეფეს ირაკლის-თან მისის ტრად პოლკოვნიკი და ორი ბატალიონი მხედრობა: გარნა უმეტეს განძვინდა სულეიმან ფაშა და შექმნეს სხვაითა ვერიბეყანის ხანებთანცა შეშფოთება მხედრობის-გამო რუსეთისა, ვინადგან აქნდათ მარადის რიდი მეფის ირაკლის-გან და უმეტესად განიგულვეს მაშინ დაბერობა თვისი ძალთაი რუსიის მხედრობისათა
59 და ამის-გამო შეეკრნათ ურთიერთისადმი დაფარვით დინთისლიბისა თანხმობა: ხოლო ამას ყამსა ვერა საქმოდ განჯა და ყოველი მამული მისი მეფესა ირაკლის და აქნდა თრიადი მეგობრობა შუშის ხანსა-თანცა, რომელ ერთი ამისი ქალი და ერთი მეფის ირაკლისა განაგებდეს ქალაქსა განჯისასა. გარნა ზემოხსენებულისა თიქრისა და შურისა-გამო გამოაძეს მუნ მფოფი იგი კაცი მეფის ირაკლისა, თავადი ანდრონიკა-შვილი, მდივან-ბეგი ქაიხოსრო, შეიყვანეს იგივე მემკვიდრე ჯავათ-ხან და დასვეს ხანად: მასვე დროსა სულეიმან ფაშამ მოუწოდა დაღისტნის ომარ-ხანსა, ხუნძახის ბატონსა, მან შემოიკრა დაღისტნის ჯარები და ეგრეთვე ჭარელნი, ვიდრე ოცი-ათასამდე და მოვიდა ურდო-ზედ (რომელ-არს ალაზნის-პირი) და მოვიდა მეფე ირაკლიცა რუსეთის მხედრობით ქისოყს და დასდგა სიღნაღს, რომელ ხუნძახის ბატონი სიღნაღ-ზედ მისვლას ჰპირებდა და მუნ მოელოდა მეფე ირაკლი. გარნა იგი აიყარა უგრძნეულად, ამოვლო წირხლის ხევს, ამოვიდა დელიჟანის წყარო-ზედ და გარდვიდა იორ-ზედ: მცნობელი ამისი მეფე ირაკლი

გამოუდგა ჭსწრაფად რუსის მხედრობით. გარსა ვერდაარა ეწია, მრვიდა ომარხან ახტალის მა-
დანში, აღიღო ციხე ახტალისა, აღაოხრა მადანი და დატუეეა უოველნი მუნ მეოფნი ბერძენნი
და ქართველ-სომეხნი და აღვიდა აღსიხის თუშასთან, რაოდენსამე ხანსა მუნ განისვენა და შე-
მდგომად წარმოუძღვარა კაცი თუშამ ხუნძახის ბატონს და მოჭგზავნა სასაშიოზედ და ვახანის 60
ციხეს მოადგა, აქაც მეშველა მეფე ირაკლი თეისა და რუსის მხედრობით მიბრძანდა სურამს:
გარსა ვერ დამტკიცეს მისვლა ვახანს და მიშველებს მისი, ვისადაგან არ იეო ადგილი მარჯვე,
რაის რეგული მოხმარებულიეო და აღიღეს ციხე ვახანისა და მრავალნი სულნი დატუეეს და
თავადნი ბაშიძენი ტოლ-შვილით და სიმდიდრითა და უოველითა საგანძურითა ცარიელ-ჰეეს და
წარასხეს და უკუნიქცა ომარხან აღსიხადვე. მას ზამთარს მუნ ისადგურა და მეორე ზამთრის
ბირს შემოდგომისაზედ გამოისტუმრა: გარსა ვერდარა იკადნიერა შთამოვლა ქართლზედ, არა-
მედ განვლო მთანი და შთავიდა უარბაღში იბრაიმ ხანთან: შემდგომად ამისა მეფე ირაკლიცა
წარვიდა განჯას და ეგრეთვე მხედრობაცა რუსეთისა თანაწარახეხნა. ვისადაგან მასვე წელსა
გაქცეულიეუენ საქართველოს ელნი უახახისა და შამშადილოხსი და იეოთოდენ განჯაუარაბაღსა
შინა და უარბაღითცა გამოიქცნენ მელიქნი იბრეიმ ხანისანი, სომეხნი ფრიად მდიდარნი და
განძლიერებულნი უმითა და ციხე სიმაგრითა, რომელნიცა მოვიდნენ მეფეს ირაკლისათანა და
ჭსთხოვეს შეწევნა, რათა მისცეს ჯარი და აჭუარონ უოველი საქმე თვისი: ამისათვის წარგზავნა 61
ქე თვისი იულონ და წარატანნა სარდალნი და სპანი საქართველოსანი. მივიდნენ რა მამულსა
უარბაღისასა, მუნითაცა მოეგებნა ჯარი და სარდალი ირეიმ ხანისა და მოინებეს აერა მელი-
ქებისა. გარსა ჟამსა ამას განუცხადა მინისტარამან ბურნაშოვამან, ,,რომელ ბრძანება მომივიდა,
დღესვე უნდა გავბრუნდეო:“ ჭსთხოვა მოცდა. გარსა არა ისება პოლკოვნიკამან და გამობრუნდა
განჯიდამ და მეფეცა მათთანა. ხოლო ამასვე ჟამსა თანხმობისათვის იბრაიმხანისა შთამო-
ვიდა ომარხან ჯარში დაღისტნის ჯარებით და მეფე ირაკლიც მიბრძანდა ქისიას, რამეთუ რუ-
სეთის მხედრობა მოვიდა ტფილისს და მუნით წარვიდნენ რუსეთს: ომარხან რაოდენსამე
თვესა ჯარში დაშთა. გარნა ვერდარა იკადრა მოსვლა ქისიაზედ, გაბრუნდა და შამახიას
მოადგა:

ხოლო მეუობასა ამისსა, რომელიცა დავსწერე ძლევანი სახელდობ, გარდა ამისა ვჭგონებ
უმეტეს ოცდათისა ძლევანი მიეღოს და ჭუეა სიცოცხლესა მისსა მოხარკეობასა შინა განჯა,
უარბაღი და ერევანი და ჭმსახურებდენ შესაბამითა ვალდებულებითა, ვიდრე მოსვლადმდე უკანა
ალამამდახანისა: მეუობასა ამისსა აშენდნენ სიმაგრენი ქართლკახეთისანი, ვიდრე ას სამოცდა-
მდე გალავანი და ბურჯნი მტკვართათვის:

ხოლო თვით მეფემ ირაკლიმ განაახლა ციხე გორისა, გალავანი სიღნაღისა, თელავისა,
ბოჭორმისა, ჭოეთისა, გალავანი სეეირელისა, საუბისა, გრემისა, უედისა, ჰატარძეულისა და 62
ნორიისა:

ხოლო შრომანი და ღვაწლნი მეფის ირაკლისანი არა ადვილ შესაძლებელ-იყო აღწერად. არამედ რაოდენ ძალ-შეძლვა სმენითა და მეხსიერებითა, სარწმუნოთა კაცთა-გან ცნობით აღვსწერე:

ხოლო რომელნიცა მოაწია მას-ზედა, ყამსა ღრმად მოხუცებისა მისისა, საქმე უბედურებითი და მოვიდა აღა-მაჰმად-ხან და აღაოხრა ტფილისი, მისთვის არა-რა დამიწერიეს ჯერეთ. ვანაკ-გან მაზეზნი და ვითარებანი განვრცელდებიან:

შედეგი კახეთის ცხოვრებისა:

ნახე **142** გვერდი.

მოსცა სადირ~შამ თეიმურაზს ქართლი, ხოლო ერეკლეს, ძესა მისსა, კახეთი, შერმე მოვიდა თეიმურაზ ტფილისს ქრისტეს აქეთ **ჩღმდ**, ქართულს ხუთასიანს ქორონიკონსა **ულბ**: ყამსა ამას იქმნა ესრეთი განსატდელი, რომელ არა~სად შემთხვეულ~არს ესე~ვითარი. მით რამეთუ ყოველთა შორის უბორო~ტეს~მან თაზის~შვილმა ტარიელ მოკლა ხანჯლით კათოლიკოზი სიკოლაოზ და იგი განლტოვილ განიტვინა ქვემო სატიოსა რიყესა ზედა და სატევლად მისსა ჰქუეს კათოლიკოზად ანტონი, მეფის იესეს ძე: ხოლო წელსა **ჩღმე**, ქორონიკონს **ულგ**, განძვინდა გული სადირისა ყოველსა სპარსეთსა ზედა და წარწყრა არბაბი: წელსა ამას დასდებენ ქართველნი ეპოხად ანუ ქორონიკონად, რომელსაცა უწოდებენ არბაბობის წლად: ხვედრსა ამას ქართველთაცა შეხვდათ ორმოც~და~ათიათასი თუმანი, რომლისა~გამო მიეცნენ ერნი ჯმუნვასა და იწყეს განბრუებად **უტხო**თ ქვეყანათა: მხილველი ამისი მეფე თეიმურაზ წარვიდა იძულებული წინაშე უაენისა, რათა განარინოს სამეფო თვისი ესე ვითარისა სიმძიმისა~გან და ოდეს მიიწია თავრიზს, შუნ ჰსცნა სიკვდილი სადირისა, რომელიცა მოიკლა მამად~ხან უკუარისა, შუსა~ბეგ ირიღელისა და უოკა~ბეგ გუდუზლელისა~გან, ბირებითა ძმის~წულისა მისისა ალიყულ~ხანისათა, რომელ მასცა შეხვდა არბაბსა ამას ურიცხვი ჯარუმი და იქმნა ალიყული~ხან უაენად, რომელსაცა უწოდეს ადილ~შაჰ: მაშინ თეიმურაზ მეფე არღა~არა მოიქცა ტფილისად. არამედ წარვიდა წინაშე უაენისა, ვინად~გან იყო სიძე მისი: ყამსა ამას ორგულ~ექმნა ადილშას ძმა მისი იბრეიმ~ხან, რომელიცა იყო ბეგლარ~ბეგი ისპაჰანისა: ამან მოკლა ზორაბ~ხან სააკაძე, ვეზირი ადილშაისა: ხოლო ესე იქმნა დასაბამი სიძულილისა ძმათა~შორის: მოვიდა ესე ადრიბეჟანს და მიუწოდა თვისთა~თანა ამირ~ასლან~ხანს, რომელიცა იყო ესე დადგენილი ბეგლარ~ბეგად სადირისა~გან ადრიბეჟანსა შინა: ესე მივიდა მის~თანა. სცნა~არა ესე ადილ~შაჰ~მ, მოვიდა ზანგანს, იკვეთნეს მუნ, იძლივა ადილშა. უკანასკნელ შეიპურეს და აღმოხადა თვალი იბრეიმხან~მან: ხოლო დაუტევა მუნ ამირ~ასლან~ხან განმგედ და თვით წარვიდა ჭამადანს. სცნეს~არა ესე ხორასნელთა, მაშინ გამოიყვანეს ციხით შარუხ~მირზა, ძე რიზაყული მირზასი და ძის ძე სადირისა, რომელიცა ჰქუა ჳუროპიდად მაშინ ადილშას, შემდგომად მოწვეტისა ქოა სადირისთა, რომელიცა მოსწყვიტნა მან და დასვა ესე განძრახვითა ამით: ,,უკეთუ ერანელთა არა ისებოს მორება ადილშაისა და მოითხოვონ მეფედ ძეჟე სადირისა, მაშინ გამოიყვანოს ესე და დაასხროს ამით რუდუნი ერთა ამათ:"

ყამსა ამას მოვიდა უილიჯლი ალი~ხან განჯიო მხედრობითა: ესე ალი~ხან, რომელიცა ბირველ იმეოფებოდა ტფილისს ხანად, მოიყვანა ამას სამ ვინმე, რომელსაცა უწოდდა სეფაბითა შთა~მომავლობათა~გან და შეუგზავნა კაცი მოსრულ~მან კუმისს მეფესა ირკლის, რათა ემონოს და

წარუგზავნა დაბეჭდილი თეორიტა სპეღლსა ზედა სასმისსა. გარნა იძლივა-რა მეფისა-გან, მსწრაფლ შეუნ-იქცა: ვამსა ამას ორგულ-ქმნა იბრეიმ-ხანს ამირა-სლან-ხან და მოადგა შუშის. ხოლო ციხეს ქალაქისა განამაგრა დურა-ხან ბეგ-მან, რომელიცა ბრო დადგენილი სპარსთა-გან მცველად და ციხეს ამას შეურთდეს ტიხელნი ხათარნი: სტნა-რა ესე აბდულა-ბეგ-მან, ძე-მან მუ-ფისა იესესა-მან, რომელიცა ვამსა მას დადრგენილ-აყო განმგედ ბარათიანთა ზედა მეფისა თეი-მურაზისა-გან, ესე ორგულ-ქმნა მეფეს ირაკლის და სთხოვა ამირასლან-ხანს მხედრობა. ხოლო მანცა წარმოგზავნა: მაშინ მოვიდა სრულ-ლაზს ზედა უეცრად, განვიდა მეფე მცირედითა მხე-დრობითა. ვინაც-გან მაშინ მცირე ჰქონა მხედრობა, განვიდნეს ერთისა უკუე მხრათ მოქალა-ქენიანც, რომელთა ბრძოლეს ფრიად მხნედ, იძლივნეს მხედრობანი სპარსთა და ბარათიანთანი, ესრეთ რომელ ერთა აბეერობდა ათსა. ხოლო ერთ-მან მებაღე-მანცა შეიპყრა ტხრა ყიზილბაში და უკუნ-ქცნეს სირცხვილეულნი და შეიქცა მეფე ქალაქად გამარჯვებული: მაშინ გამოვიდა ლეკი და მოარბია სვეკლა და მარტყოფი და წარვიდა. ხოლო მეფე განვიდა სუანეთსა-თანა წყალსა ტრფობითა, ვინაც-გან არა ძალ იდებოდა კარსა ავღანრისასა განსვლა, რომელ მეტეხიცა აქვნდათ გამაგრებულ ციხეებსა, შთავიდა ქისიყს, შემოიკრიბნა მხედრობანი კახთანი, ეწია ლეკთა დან-დისს და სძლო: ექნა საკვირველი, რომელ დევნასა მას ლეკთასა წარმოიქცა ფლატე ივრისა და მოსწყვიტნა შვიტეს სომასისა ლეკნი ტხენიათურთ მოტანითა ქვეშე და სძლო და უგმოქცეული მოვიდა ჯაშეს მას და დადგა დედოფლის წყალსა ზედა: ხოლო ლტოლვილნი იგი ლეკნი მიბი-წიენ რა ალავანს, მუნ იხილეს ხოჯახ ლეკი ვინმე, რომელსაცა ჰქონა შეურიალობა ლეკთა და სწადდა ბამოსვლა კახთა ზედა: მაშინ შეერთდეს ესენი ღამესა მას და დაეცნეს განთიად თავსა ზედა მეფესა. გარნა იძლივნეს ლეკნი: მაშინ შემოიკრიბა მუნ მეფე-მან მხედრობანი კახთანი სრულიად, გორდამცა შთამოატანინა ზარბაზანი იგი დიდი ბოჭორმისად წოდებული და აიღეს მეტეხი. ხოლო უკანასკნელ თაბორი და თაბორითა იწყეს რა ცემა ზარბაზნითა შით შეშინე-ბულთა მათ ერთა მოსლეს ციხე მეფესა.

ესენი რა იბრეიმ ხან-მან ორგულება ამირა-სლან ხანისა, წარმოვიდა მას ზედა. ხოლო ძლეული ამირა-სლან-ხან შეეწერეს უარადელს და მიიყვანეს იბრეიმ-ხანისა წინაშე, რომელმანცა წარგვეთა თავი და აწოდა იბრეიმ-ხან ყაენად, ესე იგი იბრეიმ-შაჰ და წარვიდა შარუხსა ზედა, სადაცა მხედრობათა მისთა შეეწერეს იგი გზასა ზედა და მიიყვანეს შარუხ-ხანისა წინაშე და მან წარგვეთა მას თავი. ხოლო შარუხსაცა ქურთთა ხაბუშანისათა აღმოჰხადეს თვალნი და ჰყვეს მაშათისა შინა ხელმწიფედ: და იქმნა ერანსა შინა ფრიადი აღრეულება: ხოლო მეფე თეიმურაზცა მოვიდა წელს ჩელში, ქორონიკონს ულე: ვამსა ამას მოადგა მამად-ხან ყაჯარი, ქართი იგი მჭვ-ლეთაგანი ხანდრისა ერევანს და ლამოდა დაპყრობასა მისსა: ევედრნეს ერევნელნი მეფესა თეიმურაზს და წარვიდა ესე მხედრობითა, სძლო მამად-ხანს, აღიღო ფრიადი ალაფი, განარინა ერევანი მოოხრებისა-გან. გარნა და მოხარკე-ჰყო მან ერევნელნი და მოვიდა ტფილისს:

ხოლო მოვიდა წელსავე ამას ფანახან შუშისა განჯას: მაშინ წარვიდა მეფე თეიმურაზ ძიოურთ თვისით მეფე ირაკლით შველად განჯისა: ჭსცნარა ფანახან-მან მიმავალობა მათი, დაუტევა გარმოდგომა განჯისა და უგუნიქცა უარბაღად. ჭსცნესკარა ესე მეფეთა შეუდგნეს უკანა ამას და შოავიდნეს უარაბაღს, ეკვეთნეს უარათაგად წოდებულსა ადგილსა, მუნ იძლია ფანახან, სადაცა მხედრობა-მან ქართველთა-მან მოარბიეს, ვიდრე ხუდაფრინდმდე და ესეოდენი იშოვეს ალაფსი, რომელ ცხვარი იყიდებოდა აბაზად. ხოლო ცხენი, კამბეჩი და ძროხა ხუთ-აბაზად და უკმოიცნეს ალაფითა გამარჯვებულნი:

გარნა წელსა ჩდმთ, ქორონიკონს უჟზ შეერთდეს მეფენი აჯი-ჩალაბისა შაქისა ხანისა-თანა, სადაცა შემოიკრიბნეს მხედრობანი და წარვიდჭენ ჭარს ზედა და რაოდეს ეგედრნეს ჭარელნი მორებასა არა უსმინეს მეფეთა და მივიდნეს რა ჭარს ზედა. მაშინ აჯიჩალაბიცა შეერთოდა ჭარელთა და განტეხა აღთქმა თვისი, იძლივნეს მუნ თრაკად მეფენი. გარნა მეფენი განერჩნეს მშვიდობით. ხოლო ალაზანსა შინა, ვისადგან გაუწყრდა მეფესა ერეკლეს გამოსვლა, რომელ ქვეითნი იგი ქართველთანი, რომელნიც მოაქვნდა წუალსა ეხვეოდეს ცხენთა განრინებისათვის. მაშინ ბებურის შვილობას ხანმა მოსწყვიტნა კაცნი იგი და განიყვანა მეფე მშვიდობით. ხოლო ვისადგან ნაბირი მდინარისა ალაზნისა არს ფლატოვან, ამად ხანმა მუნ ვერღარა ალიყვანა ცხენი მეფისა და ვირე მოატარებდა შორს ქვეითისა მეომსა მეფესა შეემთხვა ბოსტან-შვილი მახხანელი და მაჯრთვა ცხენი და ესრეთ განერა მეფე: ხოლო ამავე წელსა განძლიერდა ზაზატ-ხან ჰველანი სპარსეთსა შინა წარმოვიდა ერევანსა ზედა, ეგედრნეს უკვე ერევნელნი მეფესა თეიმურაზს, რომელმანცა წარუგზავნა ძე თვისი ერეკლე შესაწევნელად სპითა-თანასითა მხედრობითა მიიწივნა-რა ერიხბულახს, იგიცა მოვიდა, რომელსაც ჭყვანდა უმეტეს ათორმეტი-ათასისა კაცისა. იყვეთნეს მუნ, იძლია ზაზატ-ხან ქართველთა-გან და განარინეს ერევანი და მოიქცნეს გამარჯვებულნი თრიალეთს ალაფითა, ესრეთ რომელ მრავალთა მოლაშქრეთა იშოვნეს უათრობით, ალქაჩი და ჯორი:

მაშან მეფე თეიმურაზ-მან, მდგომ-მან მარაბდს, სძლო ლეკთა და მოიკლა ბრძოლასა შინა ქალაქის მოურავი თარხნის-შვილი იორამ და უამსა ამას განდაიცვალა დედოფალი ანა შაძის ასული ანსა და იქორწინა მეფე-მან ირაკლიმ დადიანის ასულსა ზედა: მხილველთა ხანებთა ალრიბეყუანისათა ძლევისა-თვის ზაზატ-ხანისა სთხოვეს მეფესა თეიმურაზს, რათა წარვიდეს მხედრობითა დასჯურობლად ალრიბეყუანისა და თანა წარიტანოს ესენიცა თანა-ხმობილი: ამას-ზედა მეფე თეიმურაზ შთავიდა რა განჯას ძიოურთ ერეკლეთი, მაშინ მოვიდა წინაშე მეფისა ხანი განჯისა, შუშისა და უარაბღისა. გარნა ნებითა მეფის ირაკლისათა შეიბურეს ხანნი ესე, თემცა-ღა არა სადა სწადდა მეფესა თეიმურაზს ესე ვითარისა უგვანისა საქმისა ქმნა და ვერცა-ღა ალუდგა ძესა თვისსა: ჭსცნარა ესე ძე-მან აჯიჩალაბისა-მან ალაქიშიმ, განმოვიდა მტკვარსა, ეკვეთა მეფეთა, რომელთაცა აშხიდა ღმერთმან ესეოდენთარისა უსამართლოებისა ქმნა და დაჰყარნეს მუნ ბურო-

ბილნიცა იგი და იყლტოდნენ, რომელთაცა მიუცხო ფრიადი ნაკლულევანება. ხოლო იქმნა ესე წელსა 1751, ქორონიკონს ულთ: მაშინ ძლევა-შემოსილი აღაქიში მიიწივარა სახლად თვისად, შკრიბნა მან მხედრობანი შაქისა, შირვანისა და ლეკთა და წარმოვიდა წელსვე ამას, ამოვლო განჯა, თან-წამოიყვანა ხანი განჯისა მხედრობითა თვისითა, ამოვლო შამშადილო და უაზახი და მოვიდა ბაიდარს: ჰსცნა რა ესე მეფე-მან თეიმურაზ, წარგზავნა ძე თვისი ირაკლი სტეფანწმიდას და მოუწოდა მხედრობასა ჩრქეზთასა. მაშინ მოვიდნენ მხედრობანი ჩრქეზთანი: განვიდნეს მეფენი ტფილისით, მცხობ-მან აღაქიშიმ უწყო უკან-ქცევა. მაშინ მეფენი ეწივნენ შამშადილოს შინა თოლქი-თავად წოდებულსა, იკვეთნეს მუნ, იძლივა აღაქიში, რომელსაცა მიჰვვნენ კაცთ შამქორამდინ:

ხოლო წელსა 1751 (1753 უნდა), ქორონიკონსა უმა, მოვიდა სურსალ-ბეგ ავარელი ფრიადითა მხედრობითა და მოადგა მწადიჯვარს. გარნა ერთ-მან მოხუც-მან დაკვთაგან-მან დაუწვა მათ შეიდი სათარი მიკანილი ციხესა ზედა და მოკლეს იგიცა ლეკთა მერვესა სათარსა ზედა. ხოლო სძლეს მუნ მეფეთა მათ და მოსწყვიტნეს ფრიადნი ლეკნი და სირცხვილეული უკუნ-იქცა სახლადვე თვისად:

წელსა 1752 (1754 უნდა), ქორონიკონს უმბ, შეიკრიბნა ამანვე მხედრობანი ლეკთანი და მოადგა ყვარელს. მაშინ შეშეულეს მეფეთა დათუალბად ბებურის-შვილი ბაჰა, მდივანი სოლომონ ქობულის ძე, თავად-შვილი ფარემუზ, რატი-შვილი ბეჟან, ნამორაძე ერისტი და სხვანი კეთილ-შობილნი და განარინეს ციხე ესე და ლეკთა ვინადგან ვერა-რა ჰყვეს, უკუნ-იქცნეს სირცხვილეულნი:

ხოლო წელსა 1753 (1755 უნდა), ქორონიკონს უმგ, იქცა კათოლიკოზი ანტონი ძე მეფის იესესი შეკითომელ და მიიღო სარწმუნოება რომისა კათოლიკისა, რომელიცა განძებულ-იქმნა მეფისა თეიმურაზისა-გან რუსეთად და მიიწია რა იგი რუსეთად მუნ ეწუალობა ელისაბედ პეტრეწვისა-გან არხეინობა ვლადიმერისა: ჟამსა ამას მოვიდნენ ლეკნი შთამოსრულნი მთით და მოახრეს რუის-პირი, გარდავლეს გონბორი და შთამვლელნი მიიწივნენ დედოფლის-წყალს: შთამოსრულთა თოფ-უარლესჯს შეუწივნენ კახნი ქიზიყელითურთ. გარნა იძლივნენ კახნი და მოსწყდნენ უმრავლესნი მუნ, რომელნისმე თავადთა ძეებითურთ: ჟამსა ამას აიყარნენ ბორჯალოელნიცა და დასხდნენ ვარსუას ზედა ერევანს: მაშინ მეფე-მან ირაკლიმ შეიყარა მხედრობა, მოვიდა ერევანს და დაჰყარნა იგინი და გარდმოასახლნა ბორჩალოდვე: კვალად შეურიღობანი ლეკთანი მოვიდნენ ლორის-კარს, წარტყვენეს ქარაგანი ქართლისა და მოკლეს მუნ მუხრანის ბატონი კოსტანტინე, შიმაშვილთა მათ ლეკთა: კახეთს მსმენ-მან მეფე-მან ირაკლიმ შეუკრნა მათ გზანი და მოსწყვიტნა სრულად. კვალად მოვიდნენ ლეკნი და მოახრეს ჯუგაანი: მაშინ მეფე თეიმურაზ და მეფე ირაკლი ამოეკებოდნენ ქისიყს და შეუდგნენ მეფენი უკანა, მიეწივნენ მახლობელ დანღისისა და მოსწყვიტნეს ლეკნი და მიეცლეს ყოველი იგი ნატყვევარი:

ხოლო წელსა ჩღნზ, ქორონიკონს უმე. იქმნა ფრიადი სიცივილი, ესრეთ რომელ ერნი იზრდებოდენ მდელოთა და განიბნეოდნენ მრავალნი მტხოვრებნი: მაშინ გამოვიდა მამად-ასან

[illegible]

ყაჯარა, რომელმანცა დაიპყრა უმეტეს ნახევარი სპარსეთისა და მოადგა შუშის: ამან იხმო თვისთანა მეფე თეიმურაზ, რომელმანცა იწყო მზადება წარსვლად მის-თანა: ხოლო გამოჩნდა რა შირაზს ქარიმ-ხან, მაშინ წარვიდა ესე მამად-ასან მისს ზედა, სადაცა გარმოდგომასა ქალაქისასა დაეყვანტნეს მხედრობანი და თვითცა ლტოლვილი მოიკლა მსახურისა მის-გან, რომელმანცა მოჰკვეთა თავი და მიართვა ქარიმ-ხანს და ნაცვლად ესე ვითარისა ბოროტ-მოქმედებისა-თვის ბრძანა ქარიმ-ხან მოხისატა მის სიკვდილი: ყამსა ამას განვრცეს ლეკთა ხდომა და გამოხდა ჩანჩოლ-მუსა: მაშინ ორნივე მეფენი იყვნენ ქრცხინვალს, მოვიდნენ ლეკნი ზღუდერს. ხოლო მეფეთა ვერ თავს იდვეს პირის-პირ გამოსვლა. ვისად-გან არა-ჰქუათ მხედრობა: მუნ იქმნა მცირედი კინკლაობა, გატრიალდნენ მუნით ლეკნი, მივიდნენ და აიღეს ალი და აღვიდნენ ახალ-ციხეს: კვალად მუნით შთამოვიდნენ, სადაცა განიყვნენ ორად. ჩანჩოლ-მუსა მოადგა ავნევს. ხოლო კოხტა ატოტს: მეფეთა იხმეს შვენად მეფე სოლომონ, რომელიცა გარდმოვიდა იმერთა მხედრობითა. მეფე-მან თეიმურაზ და ირაკლი-მ მოიკრიბნეს მხედრობანი ქართლისა და კახეთისანი, შეერთდენ იმერთა-თანა, დაეცნეს ატოტს და მოსწყვიტნეს ფრიად ლეკნი და ჩანჩოლ-მუსა, მხილველი ამისი, განიელტო ღამე და ესრეთ განერა: ესე იქმნა წელსა ჩღნბ, ქორონიკონს უმგ: უწინარეს ერთისა წლისა ამის, ოდეს აშუსებდა მეფე თეიმურაზ ციხესა პატარძეულისასა, მუნ მოვიდნენ ლეკნი, ხოლო მეფე-მან ირაკლი-მ მოსწყვიტნა ასამბურს უმეტეს სამასისა. მუნ მოიკლა ბრძოლასა შინა სამის-შვილი ედიშერ:

ხოლო წელსა ჩღნთ, ქორონიკონს უმზ, მოვიდნენ ლეკნი ტეზერს, მუნ სძლო მეფე-მან თეიმურაზ. გარნა ბრძოლასა შინა მოიკლა ციცის-შვილი გლახა, გერი მეფისა თეიმურაზისა:

წელსა ჩღდ, ქორონიკონს უმბ, წარვიდა მეფე თეიმურაზ რუსეთს: მეფე-მან ირაკლი კვალად სძლო სუეულიანსა შინა ფრიად ლეკთა და მეფე თეიმურაზსცა გარდაიცვალა წელსა ჩღდბ, ქორონიკონს უმი და დაფლეს ასტარხანს და იწოდა ირაკლი მეფედ ქართლისადცა: ამან მოიყვანა კათოლიკოზი ანტონი რუსეთით და განაწყენეს შკოლა ახლისა ფილასოფიისა ბაუმეისტერისა, რომელიცა რუსეთს უოფასა შინა სთარგმნა კათოლიკოზ-მან რუსულით ქართულად:

განძლიერდა რა ქარიმ-ხან სპარსეთისა შინა. მაშინ ლტოლვილი და დაცემული ამათ-ხან მოვიდა მეფისა წინაშე და ევედრა შეწევნასა. ხოლო ამან შეიბერა და წარუგზავნა ქარიმ-ხანს, რომელმანცა სატვლად სამსახურისა .მის უძღვნა მეფესა მადლობა სახოპარი-თურთ: ყამსა ამას აღდგა ფათალი-ხან ავშარი, მოიკრიბნა მხედრობანი ადრიბეჯანისანი და მოადგა შუშის და სთხოვა მეფესა შეწევნა. ამან მიაშველა მხედრობა და ოდეს წარმოემართა ამათ ზედა ქარიმ-ხან, მაშინ არღა-რა წარუგზნეს მხედრობანი ქართველთანი და მოიქცნეს უკანვე და შავერდიხან განჯისა, რომელიცა ჰქუა ფანას ბურობილად და განათავისუფლა ფათალიხან-მან, იგი მოვიდა მეფისა წინაშე, რომელმანცა წარატანა მხედრობანი, აღიღეს კვალად განჯა და ჰქუეს ესე ხანად: გარნა განჯელ-მან მსახურ-მან უკვე შავერდიხანისა-მან მოკლა ხანი და გამოაძეს განჯელთა

ქუა მისნი, რომელნიცა მოვიდნენ მეფისა ირაკლისა წინაშე: ხოლო ამან წარატანა მხედრობანი, ალილეს განვა და ჰყვეს ბირ-შორ ძე შავერდიხანისა მაჰმად-ასან ხანად. გარნა სძლო კვალად მეფემან ყარაიასა ზედა ლეკთა, რომელთაცა განერევნათ გორისა გარემონი და დაიერევნა მუნ ჯოგელი ნატუენავი. კვალად სძლო ახმეტას ლეკთა და მოსწუვიტნა ფრიად, რომელნიცა დაეწინენ ახმეტას:

კვალად შეკრბენ შეურიღობანი ლეკთანი და სწყდეთ ზედა-დასხმა სამაჩაბლოსი: სცნა მეფე-მან, შეუკრნა ჯეჰი და მოსწუვიტნა სრულიად: კვალად მოვიდნენ შეურიღობანი ლეკთანი და დაეწინენ ბორჩალოს და მოსტუვენენ აღმამაღლი. გარნა იძლივნენ ფრიად ბორჩალოველთა-გან მუნ იყო მხნედ თარხანი გიორგი მოურავი ბორჩალოსი, რომელთაცა მოსწუვიტეს უმრავლესნი ლეკნი და წარვიდნენ სირცხვილეულნი:

ხოლო წელსა ჩღიზ, ქორონიკონს უნე შეითქუნენ მეფესა ზედა ამილახორის-შვილი დი-მიტრი სახლთ-უხუცესი და ესე იყო მძახალი მეფისა, რამეთუ და მეფისა ელისაბედ ჰყვა ძესა მისსა გიორგის და გლახა ციცის-შვილი და თქოთქის შვილი ელისბარ. ამათ მისცეს პირობანი პატარა ბატონის-შვილს, რომელიცა იყო ესე ვრა-რჯულიერი ძე მეფისა ვახტანგისა, რომელი-ცა იმეოფებოდა მეფისა წინაშე დიდითა პატივითა. გარნა იყო კაცი ესე ფრიად მეცნიერ, რათმცა წარწუმისდრონ მეფე: ჰსცნა რა ესე მეფე-მან შეიპყრა ესენი, შეკრბენ ქართველნი და მოჰკუეთეს პატარა თავი და დაწვეს ცეცხლსა შინა თქოთქის-შვილი ელისბარ და დიმიტრი პა-ტიმარ-ჰყვეს და შეურცხ-ჰყვეს აღკდომითა მისთა კარაულსა ზედა და მოჰკუეთეს ძესა მისსა ალექსანდრეს ცხვირი და გლახასაც მოჰკუეთეს ენა: მიოკრიბნა კვალად მეფე-მან მხედრობანი და დაეცა ქართა ერევნისათა, წარტუენა და მოიქცნენ ქართველნი ალაფითა დიდითა: მაშინ ფამბაკი იყო რა ოზურ, გამოსთხოვა ბირმშო-მან ძე-მან მისა-მან გიორგი-მ და აღიშენა: კვალად შეი-კრბენ ფრიადნი ლეკნი, დაეცნენ თუშეთს, გარდაეშვენენ თუშეველნი, სძლეს და მოსწუვიტეს უმეტეს ორიგა-თისანი და წარიელტინენ სირცხვილეულნი: განძებულ-იყო რა მეფე სოლომონ იმერთა-განი და ჩაიყვანს რა მხედრობანი თურქთანი იმერთა, რომელთაცა ჰყვეს თეიმურაზ ბიძა-წული მისი მეფედ: თუმცა განსდევნა მეფე-მან სოლომონ თურქნი და შეიპყრა თეიმურაზ და შესვა ციხესა, რომელსაცა დაეცა მეხი და მოკვდა. გარნა კვალად თურქთაგე ეპყრათ რაოდენნიმე ციხენი და ვინად-გან ერისთავი რაჭისა როსტომ არა ერჩდა, რომლის-გამო მეფე-მან იმერთა-მან იხმო მხედრობა ლეკთანი და წარმოტევენა რაჭა და აღათითა სავსენი ლეკნი უკუნ-იქცნენ რა თვისად. მაშინ მცნობ-მან მეფე-მან ირაკლი-მ შეუკრნა იორი, სადაცა მოსწუვიტნა სამასნი და მიეყვნა ყოველი ნატუენავი:

ხოლო მეფე სოლომონ ევედრა კარსა რუსეთისასა, რათა მოსცენ მხედრობა შესწევნელად და მოვიდა გრუზ ტოტლებენი ქვსი-ათისათა მხედრობითა რუსთათა, წელსა ჩღჲთ, ქორონი-კონს უნჱ: ჰსცნა რა მეფე-მან ირაკლი-მ მიეცებნა კოხს, შეითქვნენ მეფე და ტოტლებენი,

რომელიცა არღარა წარვიდა იმერეთად. არამედ წარვიდენ ორნივე ახალ-ციხესა ზედა, წარმოიშვა შორის მეფისა და გრიგოლის სამდურავი, სადაცა აწუწრით დაბრუნდა გრიგოლ. ხოლო იხილეს რა დაბრუნება რუსისა ქართველთა იწყეს ღტოლვად, სადაცა გზასა ზედა შეემთხვა შეფესა მხედრობა დეღუბაშებისა, რომელსაცა სძლო მეფე-მან, მოვიდა და დაიბანაკა ასპინძას: ჴსენეს თურქთა უგუნ-ქცევა ქართველთა და რუსთა, ჴოხესა თურქთა, რაცა ქართველნი შიშისა-გან იქცეოდეს და შეუდგნეს უკანა მრავალნი მხედრობანი ლეკთა და თურქთანი: ჯამსა ამას მრავალნი ლეკნი იმეოფებოდეს ახალ-ციხესა. ღამესა მას გამოვიდნეს უკვე სახევარნი ხიდსა ასპინძისასა და სახევარიცა ღამოდნეს მეორესა დღესა გამოსლვად, ხოლო ღამესა მას წარგზავნა მეფე-მან ერისთვის-შვილი აღაბაბა, სვიმონ მუხრან ბატონის-შვილი ნასაღჩაბაში და ხუდია ბოჩორლოელი, ჩინებული და მამაცი ყოველსა საქართველოსა შინა და ამცნო მათ, რათა აჴყარონ ხიდი ასპინძისა და მათ სრულ-ჴყვეს ყოველივე ბრძანებული მეფისა: დღესა მეორესა იქმნა ბრძოლა, იძლივნეს ლეკნი და თათარნი, ჴგონეს მათ ხიდისა მის კვალად-გება, რომელნიცა მიიღტნეს მუნ, ესრეთ უკვე იყვნეს შიშნეულ, რომელ ერთი მეორესა ჴერიდა ხიდისა-გან ისრებით მტკვართა შინა, დღესა მას მოკლა მეფე-მან ირაკლი ხელითა თვისითა ჯოხტა ბელადი, რომელიცა იყო ჩინებული მძლავრი ლეკთა და მოიშთნეს უმეტეს წყალთა შინა ორისა-ათასისა ლეკნი და თათარნი და მოიქცნეს ქართველნი ალაფითა სავსენი სახლად თვისადვე: შთავიდა რა გრიგოლ სურამს, გარდავლო მთა საგინჭისა და შთავიდა იმერეთს, მოეგება მეფე იმერთა სოლომონ, მიუძღვა და ადიდეს ციხე ცოცხვათისა, შორაპნისა და ქუთაისისა, რომელიცა ეპყრა თურქთა: ხოლო ჯამსა ამას იქმნა საშინელი მომსვრეველი ჯამი საქართველოსა შინა: და მოადგილედ მოვიდა ამა გრიგოლის წილ მუნ ღულერალი სუხტანი და გრიგოლ წარვიდა რუსიად: ხოლო სუხტანი შთავიდა ფოთს, გარნა ოდეს ვერ უძლო დაპყრობა უკმოიქცა: ხოლო ჯამსა ამას წარვიდა კვალად მეფე ირაკლი ქურთთა ზედა, მოარბიენნა იგინი და მოვიდნეს ქართველნი თერიალითა ალაფითა. ხოლო რუსნიცა უკუნ-იქცნეს რუსეთადვე:

წელსა ჩღობ, ქორონიკონს უჲ, რომლისა-გამო მეფე-მან წარგზავნა რუსეთად ძე თვისი ლევან და კათალიკოზი ანტონი: მოვიდნეს კვალად შეურიღობანი ლეკთანი ქართლში. მაშინ ქართლისა და კახეთის მხედრობანი იყვნეს შეურიღ. გარნა იკვეთნეს უფლის-ციხეს, იძლივნეს ქართველნი და მოსწყდნეს მრავალნი, განვიდნეს ლეკნი გორის-ბოლოს ღიახვსა და წარვიდეს ახალ-ციხესა: განიღტა ხიდირ-ბეგის-შვილი როსტომ ახალ-ციხესა და მოუხდა ღეკისა შეურიღობითა და შევიდა ქრცხინვალს, მოაოხრა გარე-ციხისა და მრავალნი ტყვენი წარასხნნ: ხოლო ოვსნი თურქნი განშვინებულ საქართველოსა ზედა და იყოთოდეს ლეკნი მრავალნი ახალ-ციხესა შინა და სტყვესვიდიან ქართლსა: გარნა ჩვენნიცა მარადის უხდებოდიან და აოხრებდიან ჯავახეთსა, ესრეთ რომელ ძეთა[ქ] შელიქისათა გიორგი-მ და ავთანდილ შეიპყრეს უმეტეს ხუთასისა ოჯახითა კაცითა მდევარნი თურქთანი: კვალად უხდებოდის და აოხრებდის ჯავახეთს და ზედა-დასხმასა უეოთდის

*

ლეკთა ხელთა და სხვანი ბორჩალოელნი და სხვანი ელჩი ჩვენნი, რომელთაცა მოიყვანეს კერძო ახალ-ციხისა და ყარსისა ძრწოლასა. ხოლო შეკრბენ უაზახნი ბორჩალოელნი და ფასბაკელნი, მოსტყვენეს ნახჭევანი და სძლეს ხანსა მურებურსა შუქურღას, რომელიცა ეწივა მდევრად და მოიქცნეს ალაფითა დიდითა:

შემთხვევასა ამას ქმნა ორგულ ფაშასა ახალ-ციხისასა სულეიმანს ათაბაგსა იბრეიმ-ბეგს ხერთვისელი, რომელმანცა მოსცა ციხე მეფესა და ვინად-გან შეყენა მუნ მეფე-მან მცირენი ტაღანი. კვლად მოულს ციხე თურქთა და ტაღანთა მათითგანი რომელნიმე ტყვე-ჰყვეს და რომელნიმე განატყენეს, რომლისათვის მეფე-მან მოუწოდა მეფესა იმერთასა სოლომონს და შემოიერიბეს ორთავე მეფეთა მხედრობანი ქართველთა და იმერთანი, მივიდნეს ახალ-ქალაქს და მოერტყნეს გარს, იქმნა უძლებ მუნ მეფე იმერთა სოლომონ, რომლისა-გამო უკმოიქცნეს. გარნა ქართველთა მოსტყვენეს ჯავახეთი, მუნით წამოსრულნი შთამოვიდა მეფე ირაკლი ქრცხინვალს: ოდეს ჯდა სადილად მეფე, მოვიდა ფრიადი შეცრილობანი ლეკთანი და დაესხნეს ხვითებს, აღმხედრდა თვით მეფე ამალითა თვისითა და სძლო ფრიად და მოსწყვიტნეს მრავალნი. მუნ იყო მხნედ ქისტაეთ მოურავის-შვილი იესე, რომელმანცა მოკლა ოთხი, ხოლო აბაშიძესა იოანეს მოსწყვიტა თითი ლეკმა ხელმითა: განვრცნა რა ხელობა შორის ქართლისა და ახალ-ციხისა და იქმნეს ორთავე კერძონი შემწირველებულ, ამად ზაქ-ჰყვეს ურთიერთ-ორს და წარგზავნა მეფე-მან დესპანი თვისი ორ-გზის მირზა გურგინა ენაკოლოფა-შვილი, რომელსაცა მოერთვა სულთანისა-გან ჭიმიდის ორ-გზისვე ქურქი, ხმალი, აღკაზმული ჰუნე და უმეტეს ათორმეტი ათასისა ოქრო, ხოლო გუზირისა-გან სათი ძვირ-ფასი მოჰქვიდა:

ხოლო ახალ-ქალაქს ყოფასა მეფისასა მოვიდნენი ლეკნი ჭარისა კერძოთ და წარსტყვენვეს სოფელი ზეხოველი და წარიყვანეს ტყვედ მოურავის შვილის პაატას მეუღლე, რომელიცა შეორთო უსეინხან-მან შაქისა-მან: კვლად შეიყარა ნურსალბეგ-მან მხედრობა დიდი ლეკთა და შთავიდა შაქი-შირვანსა კერძო, მუნით უეცრად წარმოვიდა და დაესხა ბოდბეს და იავარ-ჰყო რაოდენიმე უბანი: მაშინ მხნედ იყურეს ბაღვანი, ამოვიდა სიღნაღით მოურავი რევაზ ესდრონიკას-შვილი მაღრას, სადაცა შემოკრბენ ქისიანი, ჰსძლეს და მოსწყვიტნეს უმეტეს ათასისა და მუნ ლეკ-თან ერთ-მან ჰყო ტყვედ დიაცი ერთი, სწადდა რა დამდაბლება მისი, წაძრო ხანჯალი და მოკლა ლეკი იგი დანა-მან მან და ესრეთ განერა დიაცი იგი და წარვიდა ნურსალ სირცხვილეული. ვითარმედ შთამოვიდა ნურსალ-ბეგ და წარვიდა შამახიას, რომელსაცა უსტუმრა ფათალი-ხან ევებელმა, ულაშტა და მოკლა იგი: ჯამსა ამას მოვიდა ფათალი-ხან დარბანდისა უსეინ-ხან შაქელსა ზედა. ესე ვერ შეიწყნარა-თვის მეფესა: ამან მიაშველა მხედრობანი თვისნი და განარისხა უსეინ-ხან:

იქმნა კვლად საკვირველი შემთხვევა ჯამსა ამას, რომელ ბირებითა ეშმაკისაითა, განიყვლტა დავით-ბერეკაშვილის მონასტერით მონაზონი დაუდებული ლეკთა შინა, მოუძღვა ლეკთა და ვინად-გან

ციხის კარნი იყვნეს დახშულ, მუნ ვერა შესრულ-მან აღმოიყვანა ლეკნი წმიდისა ნიკოლაოზისა ეკკლესიისა ხვრელისა დაფარულისა გზით და წასტუენვეს წმიდა ესე მონასტერი: ხოლო შეთქვნეს მეფე ირაკლი და შუშის-ხანი იბრაიმ და წელსა 1778, ქორონიკონს უჟგ, აიღეს განძი და შეიპყრეს მამად-ხან განჯისა სახლეულით-თურთ, რომელიცა წარიყვანა იბრეიმ ხან-მან შუშისა-შან ტყვედ და დაადგინეს ორთავე განგესი თვისი განჯასა შინა: ყამსა ამას ქართლით მომავალსა ქისიყის მოურავის ასულს, მეფის ძმასა ქეთევანს, მეულლესა ბირ-მშობელსა მეფის ძის გიორგისასა დაუხვდეს ლეკნი ღართის-კარს, ვიდრე ხუთსადმდე და მეფის ძმასა ქეთევანს რა ჰქონა თანა უმეტეს სამშვინის მხედრობანი, მორიგედ-წოდებულნი, რომელნიცა თან-გამყოლად ახლდენ მას და არცა-ვინ ჰქონა თვის-თანა მეცნიერი ბრძოლისა. მაშინ თვით იქმნა თავ-მხედრობისა თვისისა და განამხნო მორიგენი, ქნეს და იძლივნენ ლეკნი და გასწყვიტნეს მორიგეთა მათ უმრავლესნი ლეკთანი: ხოლო ჰსცნა რა მეფე-მან ირაკლი ესე ვითარი სიმხნე ძლისა თვისისა მხიარულ ქმნილ-მან შეიყვანა ტფილისს დიდებით დიდით და ზარბაზნის სროლითა და ლამესა მას უოველსა ქალაქსა იყო ჩირაღდანი: ყამსა ამას უგუ-უდგა უულარაღსი გიორგი ერისთავი ქსნისა, ამან ზედა წარგზავნა მეფე-მან ძეი თვისი გიორგი და ლეკნი, რომელიცა შეიპყრეს და შთამოიყვანეს პერობილად: თუმცა მეფე-მან მიუტევა შეცოდება. გარნა მიუღო მათ ქსანი და მოუბოძა ძესა თვისსა გიორგის და ლიახვი იულონს:

ვინად-გან ლეკნი მარად აოხრებდენ ქართლსა, იღონისძია მეფე-მან და გასწყვეს უოველთა სახლთა-გან კაცის თავს ერთი, რაოდენიცა იყვნეს სახლსა მას შინა, რათა მსახურონ თვითონა თვესა მაშულსა მორიგედ-წოდებული და ეგრეთვე განაწყო თოფხანა მებრ-რუსეთისა კანონითა და განასწავლა თოფჩები, რომელიცა განაწყო ესენი ქისიყის მოურავის შვილ-მან პაატამ: ესე განასწავლიდ-იყო მოსკოვს და თვითცა მეფე ძეებითურთ თვისით ხელწერა მორიგედ და იხელდა თვითონა თვესა: უკეთუ გლეხთა დაიოვნიან, მაშინ იგინი წაეჭლესა შინა განიყლიდიან, რაოდენსა დღესა დაიოვნიან ეგოდენ-გზის და უკეთუ თავდთა და ავსურთა დაიოვნიან, ეგოდენ დღე პატიმარ იქმნებოდიან: ხოლო ესე ექმნა ქართლსა სარგებელ ფრიად, მით რამეთუ თვით მეფე-მან რაოდენშე-გზის აოტნა ლეკნი. ეგრეთვე მეფის ძემ გიორგიმ, რაოდესმე ღართისკარსა შინა, ეგრეთვე იორსა ზედა და ლეკანმაცა მისაქცელსა და ქისიყსა შეიმოსა ფრიადი ძლეგა ლეკთა ზედა და მსგავსადვე თვით მორიგენიცა აოტებდიან მარადის გამომსვლელთა ლეკთა: ესრეთ იქმნენ შიშნეულ ლეკნი, რომელ ვერღარა სადა იკადრეს გამოსვლა და ესრეთ დამშვიდდა ქართლი, რომელ ღართისკარსა შინა დიატნი, თვინიერ მამაკაცისა ვიდოდიან:

წელსა ვითარცა ვოქვით, ჩდოთ, ქორონიკონსა უჯზ არღარა ინება ხან-მან ერევნისა-მან უსეინ-უულიმ ხარკისა მოცემად ქართველთა, რომლისა-გამო წარვიდა მეფე მას ზედა, იქმნა მუნ ბრძოლა, სადაცა მუნ მხნედ აღმოჩნდა მეფის ძე გიორგი. მუნ სძლო მეფე-მან ერევნელთა მხედრობასა, მოხარკე ჰყო და მსწრაფლ უკმოიქცა ამად ვინად-გან იყო სამდურავი შორის

ორაკლისა და მეფესა იმერთასა სოლომონისა და ამან სოლომონ მოიყვანა ძე ბაქარისა და ძის-ძე მეფისა ვახტანგისა ალექსანდრე შირაზით: ურჩ-ექმნა უკვე ძე თვისი მეფესა იმერთასა სოლომონს, რომელსაცა ეწოდა ალექსანდრე და რომლისა კიდე არა უვიდიდა სხვა ძე და მოკიდა მეფეხა ორაკლისა წინაშე: ამან შეიწუხარა, პატივ-სცა და დაგო მამასა, რომლისა-გამო ზავ-ჰყვეს და მეფეშნცა სოლომონ განუტევა ძე ბაქარისა ალექსანდრე, წელსა ჩღბა, ქორონიკონს უჲთ: ჯამსა ამას მოვიდა თავრიზით მცბიერი ვინმე. ამან იწყო გაკეთება ქიმიისა, რომლისა-გამო უწოდეს შაზადა და ოდეს ვერა-რა აღმოაჩინა მოქმედება თვისი და ჰსცნეს სიცბილი მასი, ამად შეწყმა თრიაქი და წარიწყმიდა თავი: შეედვა მწუხარება სახლსა მეფისასა საქვდილის-გამო მეფის ძის ლევანისა:

წელსა ჩღბბ, ქორონიკონს უო, გარდაიცვალა მეფე იმერთა სოლომონ და ჰყვეს მეფედ დავით, ძე გიორგისა ბაძა-წული მეფისა სოლომონისა, და მოკვდა ხანი ერევნისა უსეინ-უფლი და ჰყვეს ხანად ძე მასი ფულადხალი: ვინად-გან ესე იყო გორება მსუბუქი, მოკლეს ესე ერევნელთა, სადაცა აძულებულ-მან მეფე-მან წარგზავნა მირზა გურგინა ერა-კოლოფა-შვილი და ჰყვეს უმრწემესი ძე უსეინ ალიხანისა მჰმადხან ხანად და განამტკიცეს ესე პრძანებითა მეფისათა ხანად ერევნს: წელსა ჩღბგ, ქორონიკონს უოა შევიდა მეფე იორკლი სამცარველსა ქვეშე რუსეთისასა, რომელსაცა წარმოუგზავნა იმპერატრიცა ეკატერინამ ნაშანნი სამეფონი. გრამატა და ორი ბატალიონი მხედრობა, რომელნიცა შეიკრნეს უცვალებელითა პირობითა და წარგზავნა კარსა რუსეთისასა ორნი ძენი თვისნი ანტონი და მირიან:

ამას ზედა განძვინდა ფაშა ახალციხისა სულეიმან ათაბაგი, აღუწოდა ლეკთა და იყო ახრობა ქართლისა: ჯამსა ამას მოვიდა იარანალ-ბეგრეჩიკი პოტომკინი ამან დაუტევა მეფესა-თანა იარანალ-მაიორი სამაღლოვი და თვით წარვიდა რუსეთადვე: შეითქვნეს უკვე ესენი ფაშასა ზედა და წავიდნენ საქართველოსა და რუსთა მსედრებითა. მიიწიენეს რა ურდოს, მუნ შეემთხვა მცირედნი მხედრობანი ლეკთანი, სადაცა უქმნეს მათ მხედრობათა ქართველთა და რუსთასა მცირედ რამ ვნებაჲ და მოკლეს ბრინცი ლესენ რეინთველსისა: ბოდბოლკოვიკი და მუნით ვინადგან ვერა-რა განვიდნენ მდინარესა ალაზნისასა სიდიდისა-გამო, უკმოიქცნენ და წარვიდა სამაღლოვიც რუსეთად: განვრცნა უკვე ტფილისა ახალციხით: ლეკთა-გან, სადაცა კვლად შეკრბეს შემტკნ ორიათასისა მხედრობისა, მოვიდნენ და აღიდეს საქაშეთი და ტფილ-ჰყვეს სახლეული დასამაძისა. სცნეს სურამს მყოფთა რუსთა და ქართველთ-მოყოფთა მორიგეთა, მოებანენ ჭალასა, იქმნა მუნ ბრძოლა, მხნედ ბრძვეს ქართველთა, იძლივნენ ლეკნი და ესრეთ შეშინეულ-იქმნენ, რომელ მტკვართა შიგან შესრულნი მოიშთვნეს უმეტეს ათასისა კაცისა: მუნ დაცა-მან ერთ-მან, ტფილეთ ქართველთა-მან შეიპყრა შემპყრობი თვისი ლეკი და მოიყვანა მხედრობასა შინა ქართველთასა:

კვლად შეკრბენ ლეკნი და თათარნი და მოვიდნენ თზნეთისს და ვინად-გან მუნ ფერა რა

ჰყვეს, უკუნ-იქცნენ, სადაცა მოხისს შეემთხვათ რუსნი და ქართველნი და ძლევა-შეიმოსნეს ფრიად მათ-ზედა და უკუნ-იქცნენ სირცხვილეულნი: წელსა ჩღბე, ქორონიკონს ოგ: გამოვიდა ომარ-ხან ავარელი, ძე ნურსალ-ბეგისა, გამოვლო იორი და ყარაია, განვიდა მტკვარს, მივიდა და აღიღო ახტალა და მივიდა ახალ-ციხეს. მუნით შთამოვიდა, აღიღო ვახანი და ტფილის-ჰყო სახლეულნი ბაშიძისანი: ყაშსა ამას უკუდგა განკვეტა და გამოყარნეს მოურნენი მეფისა და იბრეიმ ხანისანი, განიყლტა შუშით ძე შავერდი-ხანისა რაიმ-ხან, რომელიცა მაშინ ჰყვა იბრეიმ-ხანს ჴურობილად. მივიდა და იქმნა ხანად განკვისა შინა: ხოლო მოხრულ-მან იბრეიმ-ხან განკვისა ზედა ხთხოვა შეწევნა მეფესა: აღიღეს კვალად განკვა და ჰყვეს ძე შავერდიხანისა კავკად-ხან ხანად, რომელიცა მაშინ ჰყვა მას ჴურობილად. ხოლო ომარ-ხან-მანცა განვლო გოგჩა, მივიდა, მოახრა შამქორი და წარვიდა:

წელსა ჩღბე, ქორონიკონს ოდ, მაშინ ნახჩევნელთა ჰყვეს შეთითი და გამოაძეს ნახჩევნით ხანი თვისი ქალბალი, იცი მივიდა და ევედრა ხანსა ერევნისასა მაჭმადს და მაჭმად-ხან ევედრა მეფესა, რათა შემწე-ექმნას: მაშინ მეფე-მან წარავლინა მუხრანის-ბატონი იოანე მხედრობითა და ზარბაზნებითა, შეერთდეს ესენი ერევნელთა-თანა, მივიდნეს ნახჩევანს და აკვეთეს, იძლივნეს ნახჩევნელნი და ევედრნეს მხედრობასა ქართველთასა: ,,უკეთუ უკუნ-იქცევიან ნახჩევნიო, კვალად ჰყოფენ ნახჩევნელნი ხანად თვისთა ზედა ქალბალის'' და პირობითა ამით მოიქცნეს ერევანსა და ერევნით ქართლადვე ძლევა-შემოსილი: აიყარა სრულიად ყაზახი და წარვიდა შუშას და შამშადელი განკვას: შემდგომად ერთისა წლისა წარვიდა მეფე ირაკლი მხედრობითა რუსთა და ქართველთა, რათა აყაროს ელნი თვისნი და ხამსისა მელიქნიცა, რომელთაცა აქვნდათ პირობა მეფისა-თანა, მიიწიაროს განკვას, წარგზავნა მხედრობითა ძე თვისი იულონ, მიიწივნეს-რა ზეიბას, შეემთხვათ მათ მხედრობანი ყარაბაღელთანი, იძლივნეს ყარაბაღელნი და მოსწყვიტნეს უმრავლესნი ყარაბაღელნი ქართველთა: შემთხვევასა ამას მოვიდა ჩაფარი განკვას რუსეთით, სადაცა იხმეს მხედრობანი რუსთანი. არამედ უკუნ-იქცა რა რუსი, არღა-რა რატხა მეფე-მან წარსლვა ყარაბაღსა ზედა და უკმოიქცა მეფეცა განკით და დაშთა ელნი აუურელნი და წარვიდა რუსი წელსა ჩღბზ, ქორონიკონსა ოე:

წელსავე ამას მოკვდა კათოლიკოზი ანტონი. ხოლო მოვიდა რუსეთით ძე ირაკლი მეფისა ანტონი, რომელიცა ჰყვეს მუნ როსიას ეპისკოპოსად: ესე უკვე გამოირჩიეს და ჰყვეს კათალიკოზად:

წელსა **1789**, ქორონიკონს **უოზ** წარგზავნა მხედრობანი თვისნი განკვასა ზედა, მივიდნეს შამქორს, მოარბიეს ჩინგილი, და აჰყარეს შამშადილი და მოიყვანეს. უკანასკნელ მეფეცა შთავიდა შამქორს, მუნ მოვიდა თვთალიხანი დარუბანდისა და მაჭმად-ხან შაქისა, დაასკვნეს წარსლვა სამთავე ყარაბაღსა ზედა, ამად ვინადგან დაიგვიწყა იბრეიმ-ხან-მან კეთილობა მეფისა ირაკლისა, რადგანაც გზის განარიდა იგი ხელისა-გან თვთალიხანისა და ანუ ვითარ შემწე-ექმა, ოდეს დაი-

ხერა მან ყარადღი და გიღანი ამად შეიერთეს ჯავათხანცა, რომელსაცა ეხერა კერძო იბრეიმ-ხანისა. გარნა ეგანრეზომა განზრახვასა მათსა უძლებ-ყოფა ფათალიხანისა და შეუს-იქცნეს იყას-თვისად. გარნა ძე არჩილისა, ძმის-წული მეფისა სოლომონისა დავით იბოებოდა მაშინ, გამოდევნილი მეფისა დავითისა-გან და იზრდებოდა სახლსა შინა მეფისასა. ვისადა-ცან იყო ასული-წული მისი, იქმნა უკვე სამდურავი ორთავე მეფეთა შორის და შორის მეფისა დავითისა და დადიანის გრიგოლისა იქმნა შური და განვიდა მეფე დავით და მოსწვა ოდიში. შემთხვევასა ამას ჩარატანა მეფე-მან ირაკლი ძის ძესა თვისსა ძესა გიორგისასა დავითს ძე არჩილისა დავით, რათა ჩარგზავნოს იგი ოდიშს და მან წარგზავნა: იხილეს-რა ოდიშართა ძე არჩილისა, შეკრბენ მასთანა: სცნა-რა ესე მეფე-მან დავით, ამანცა შეიკრიბნა მხედრობანი იმერთანი და მივიდა ხუნწს. მაშან ძის ბეშანცა დავით ჰყო მოძრაობა სამძღვართა ზედა ზემო-იმერთა, ჰგონეს ვი-ოარშად ქართველთა, რეცა სწადდა გარდასლვა მუნ:

ვამსა ამას შინა სახლიცა წერეთელისა იყო ორ-გულ მეფისა დავითისა, იკვეთნეს სუნწს, იძლივა მეფე დავით და განიყოფა ახალ-ციხეს: შემდგომად ძე არჩილისა ჰყვეს იმერთა მეფედ და უწოდეს სახელად სოლომონ მეორე: და მეფე დავით მოვიდა მეფისა ირაკლისა წინაშე და ამან დაკო მეფისა იმერეთისა წინაშე და ჰყვეს ზავ: კვალად მოვიდნეს ახალ-ციხით შეურიდო-ბანი ლეკთანი და დაეცნეს ქვეყანას. გარნა მეფის ძის ძემ დავით-მან სძლო მათ და განაბნივნა: იყო შემდგომად ხლომა ლეკთა-გან ახალ-ციხით და ჰრყვნიდიან ქართლსა და სომხითსა, მით რამეთუ ადვიდნეს ძენი ერისთვისანი ახალ-ციხეს და ზაქარია ციცის-შვილი სალთ-ხუცესი დედოფლისა მოვიდნეს და დაეცნეს ხელებანს და წარტყვევნეს იგი:

კვალად მოუხდნეს ქისიყს ჯარელნი, სძლეს ქისიყის მოურავს ზაქარიას და მოსწყვიტნეს შემტკს სამასისა ქისიყელნი: მაშინ შეურიდობანი ლეკთანი ფრიადნი მოვიდნეს და დაეცნეს ყა-რადაჯს, სადაცა გორს მყოფნი მეფის ძენი. იულონ ირაკლისა და ძის ძე მეფისა. იოანე გიორ-გისა განვიდნეს, იქმნა უკვე ბრძოლა ზედაველას. მუნ მხნედ იყო მეფის ძის ძე იოანე, იძლივნეს ლეკნი და წარევიდნეს სირცხვილეულნი, რომელნიცა იყვნეს მოყვანილ ერისთვის ძის მიხაილისა-გან: კვალად მოიყვანა არღუთა-შვილმან მიქელამ ლეკნი, მოუძღვა და წარიღეს კრწანისი: თუმცაღა განვიდნეს მდევარნი ქალაქით. არამედ ვერღა-რა ეწიენეს, კვალად მოუძღვა არღუთა-შვილი მიქელა და მოსტყვენეს ველსა, სადაცა წარიყვანეს უმეტეს ორასისა ტყვენი სომეხთანი: კვალად შეკრბა ლეკთა და თათართა მხედრობა, მოვიდა და აღიღო რუსთავი და მეფე იძულებული წარ-ვიდა მათ ზედა, სადაცა წარგზავნა ძის ძე თვისი დავით, რათა უფრო ზედა-დასხმა ჰყავნეთს: ხოლო მან წარგზავნა ხიდა-ზეთი შეურიდობა თათართა და მოარბიევეს ჯავახეთი და მოვიდნეს გამარჯვებულნი ალაზნითა დიდითა და ლეკთა მაო განვლეს ტყეთ და წარვიდნეს მშვიდობით ახალ-ციხეს, მით რამეთუ მეფე-მან არღა-რა ამჯობინა მისვლა ტყეთა შინა ლეკთა ზედა:

წელსავე ამას ბრძანებითა მეფისათა მიუხდა მეფის ძის ძე დავით ყარსს ათასითა კაცითა

და მოსტუვენვა ინჯაღარა, შვლდერეანი და ჯომუშლი და აიალაფეს უმეტეს ათასისა ტუფისა: მაშინ მოეწივათ უკანა მხედრობა დიდი თურქთა, მძლვანეელობითა ალი-ბეგისა და მამად-ბეგისა ძეთა ხათუნისათა: მუნ თვით მეფის ძის ძე დავით იყო ფრიად მხნედ, რომელმანცა ხელითა თვისითა მოკლა თიქნისელი სანი თოფურჩიბაშა, რჩეული მხედარი თურქთა შორის: უკანასკნელ მოვიდა მას ზედ იშიყ-ბეგ, გამორჩეული მხედარი ყოველსა ჯარსსა და ქურთისა ზედან, სადაცა მეფის ძესა დავითს სცა მას შვიდო ხრმალი. გარნა დაიცვა იგი ჯაჭვ-მან, ვისად-გან აქვნდა დაფარვით ტანსა ჯაჭვი, უკანასკნელ მოკვდა ესეცა ხელითა მეფის ძისათა: ესე იყო საკვირველ, რომელ ურმა წლისა ოც-და-სამისა და გამოუცდელი ბრძოლისა ესრეთ იყო დღესა მას მხნედ, რომელ განკვირვნა, ვითარცა ქართველნი და ეგრეთვე თურქნი. გარნა ბრძოლასა მას დაეფლა ლიასა ცხენი და გარდმოვარდა, გაექცა ცხენი, რომელიცა შეიპურა და მოართვა გულ-მაჭმადა სარვანმან, ძე-მან შარიფასამან და აღჯდა კვალად: მუნ მოსწყდნენ ბრძოლასა წინაშე მისსა ორნი ურმანი ბებურის შვილები, რომელნიცა იყვნენ მხნენი მამაცნი: კვალად მოუძღვა არღუთა-შვილი მიქელა ახალ-ციხით ლეკთა, მოსტუვენვა გაურარხი, სადაცა ეკვეთა სპბარათიანსა მხედრობითა სრდალი დავით ორბელიანი დურნუკს: მუნ იძლივა სრდალი და მოაკლდა უმეტეს ასისა ცოცხალი და მკვდარი. გარნა შემოვიდნენ საგურამოსა შინა: კვალად ლეკნი მოვიდნე უმეტეს ათასისა კაცისა, რომელნიცა გაიყვნენ ორად. ნახევარ-მან წარიღო პირუტყვი მახლობელ ქალაქით, სადაცა ქისიყს მყოფ-მან მეფის ძე-მან იულონ შეუკრა იორი, განაბნივნა ლეკნი იგი და მიუღო ნატყვენავი მათი და ნახევარ-მან აღიღო ფრეზეთი და წარვიდა საგურამოთ დაღისტნად: მაშინ მეფის ძე-მან დავით-მან, მყოფ-მან მატანსა შინა, მოაკრიბნა ახმეტელნი, ვიდრე ასს კაცადმდე, შეუკრნა გზანი ჭინჭარისა, სძლო მათ და მიუღო ყოველივე ნატყვენავი და ტყვენი: ესრეთ შიშვნეულ-იქმნენ ლეკნი, რომელ ოდეს იწყეს რა ლტოლვა ერთი მეორესა ჭერიდიან ფლატესა ზედა ივლტოსასა, ვინ წინა-უსწრას ურთიერთ-ას, რომელნიცა იყვნენ უმეტეს ხუთასისა. სისხლ-მან მათ ლეკთა დახოტილთა-მან სრულიად შეღება წყალი იგი იტლოსი წითლად: იქმნა კვალად სამდურავი მეფისა სოლომონისა და დავითისა, მაშინ დავით-მან შემოიკრიბნა მცირედნი ლეკნი ახალ-ციხით, წელსა ჩღჟ, ქორონიკონს უოწ, სძლო მეფესა სოლომონს და დაიპურა კვალად იმერეთი შემოკრბეს ამას-თანა ოდიშარნი და ათხაზნი, მით რამეთუ მანუჩარს დადიანის ძესა აქვნდა ამას-თანა შეკრულობა და ორგულ-იყო, ვითარცა ძმისა თვისისა დადიანისა გრიგოლისა, ეგრეთვე მეფისა სოლომონისა: მხილველ-მან ამის-მან მეფე-მან ირაკლი-მ მიაშველა ძის-ძე იოანე მეფესა სოლომონს. მაშინ მეფე სოლომონ დამაგრებულ-იყო სახლსა წერეთლისასა. ვისად-გან წერეთელი პატრონა და ზურაბ იყო ორ-გულ მეფისა დავითისა: იქმნა ლოსიანთ-ხევს ბრძოლა, იძლივა მუნ მეფის ძის-ძისა იოანესგან მეფე დავით, რომელსაცა ჰყვანდა უმეტეს ათი-ათასისა იმერნი, ათხაზნი და ოდიშარნი და ქართველნი არა იყვნენ უმეტეს ხუთასისა, მით რამეთუ ზარბაზან-მან დასცა მათ ზარი: ამაგე წელსა მეფის ძე-მან დავით შემოიკრიბნა ქისიყელნი,

მოუხდა ხაიმაოლოს და ფალარსდა მოსტუვენვა. დღესა მას სამ-ჯერ სძლო გამოსრულთა ლეკთა მდევართა:

ვინად-გან აქვნდა შური ხანსა განჯისასა ჯავადს ალი-სულთნისა შამშადილისა, რომელიცა არა მორჩილებდა და ძმასა მისსა მჭმად-ხანს უკუ-უდგა, პირველ ხანობასა მისსა აჭყარა შამშადილი და მოიყვანა შულავერს: ხოლო მუნით მისრულს შამშადილადვე დაესხა მჭმად-ხანს მხედრობითა. გარნა სძლო მან მჭმად-ხანს და გარდა ამისა მრავალ-გზის იძლივა, ვითარცა ხანი, კგრეთვე განჯელნი ალი-სულთანისაგან, თუმცა მრავალ-გზის უკუ-უბრუნა მეფემან განჯელთა შამშადილი, გარნა არა ემორენ: ამად დაიცა დრო და მოუხდა ჯავად-ხან განჯურთა და მელიქებისა მხედრობითა და მოსტუვენა შამშადილი, რომელსაცა ჰქუა უმეტეს სამიათასისა მხედრობანი: მაშინ გარდაეშველნენ უაზახნი, სადაცა შეკრბენ უაზახნი და შამშადინელნი უმეტეს სამსისა, სძლეს ჯავად-ხანს და შეიპყრეს უმეტეს რვა-ასისა განჯელნი და დაუშთა ჯავად-ხანს თჳსი ყოველივე ბარგი, ჯორი და აქლემი და განიელტო სირცხჳლეული: კვალად მოუხდა ხაიმთლოველთაცა მეფის ძე ალექსანდრე და მოსტუვენა იგინი:

ხოლო გარდაიცვალა რა ქარიმ-ხან და ზაქი-ხანცა ძმა მისი მოკლეს სპარსთა ბარბარ-ზებისა და ტირანობისა-თჳს, რომლისა შემდგომად დაიპყრა სპარსეთი ალი-მურად-ხან-ზანდმან: და ოდეს გარდაიცვალა ესე, მაშინ გამოჩნდა ალა-მამად-ხანად წოდებული, ძე მჭმად ასან-ხანისა, გვარით უკჯარი, რომელიცა ჰყო სჯულისად ადილ-შამ, ძმის-წულმან ნადირისა-შან. ამან სძლო ჯაფარ-ხანს ზანდსა და დაიპყრა არაყი და მოვიდა ადრიბეყანს მუშკანბარსა ზედა. მუნით აბირა მეფე მეგობრობასა თჳსსა ზედა და უკუნ-იქცა შირაზად: ამად ვინად-გან შირაზსა იპყრობდა მაშინ ლუთვალი-ხანი, ძე ჯაფარ-ხანისა, ესე გამოვიდა პირის-პირ ამისა. გარნა იქმნა ამბოხი შორის მხედრობისა ამისსა, რომლისა-გამო განიბნიენ მხედრობანი ლუთვალი-ხანისანი და მიეიდა ქირმანს, განვლო ხოჯა-მან, აღიღო შირაზი, წარვიდა და მოადგა ქირმანს და დაიპყრა იგი. განიელტო მუნით ლუთვალი-ხანი, რომელმანცა განარღვია ერთი კერძო მხედრობისა ხოჯასი. ვინად-გან იყო ესე ლუთვალი-ხან ჟამსა ამას ესრეთი მხედარი და მხნე, რომელ მსგავსი მისი ყოველსა შინა სპარსეთსა არა იპოვებოდა. ხოლო ძისრული ბამს, შეიპყრეს ესე ბამელთა და მოიყვანეს ხოჯასა წინაშე, რომელმაცა აღმოხადნა თვალნი:

მრისხანდა რა ხოჯამ საქმისა-გან სპარსეთისა, მოვიდა და მოადგა შუშის, მით რამეთუ ვრა ერჩდა მას ხანი შუშისა აბრეიმ. გარნა ვერა აღიღო ციხე ესე და მოვიდნენ ელნიცა ქართლისანი განეტოლოველნი, ბელხი და ახალნი და სხვანი მრავალნი უარაბღისა მცხოვრებთაგანი, შიშისა-განს ხოჯასა: მაშინ მეფის ძე იულონ და ალექსანდრე მიუხდრენ განჯას და მოსტუვენეს, რომლისა-გამო განძაინებული ხოჯა წარმოემართა ტფილისსა ზედა: ჟამსა მას ძე არჩილისა, მეფე იმერთა სოლომონ იმყოფებოდა ტფილისს შემწედ ხანისა ზედისა. პირველსა დღესა იგვეთნენ ველსა კრწანისასსა მეწინავენი სპარსთა და ქართველთანი, სადაცა მეწინავეთა შორის იმოკმე-

ბოდა მეფისა ძის ძე დავით, წერეთელი ზურაბ, მუხრანის ბატონი იოანე, მოურავი ქისიყისა ზაქარია და ამილახვარი ოთარ: დღესა მას იყვნენ მხნედ ქართველნი, რომელთა ძალით იძლივნეს სპარსნი: ხოლო დღესა მეორესა, ვინადგან იმერთა იწყეს ტყვევნა აურიდთა მათ მცხეთურებთა ტფილისისათა: დღესა მეორესა არღარა უვიდოდათ ორთავე მეფეთა მხედრობა უმეტეს ათასი ხუთასისა კაცისა. იქმნა ბრძოლა ველსა ზედა კრწანისისასა, იძლივნეს ქართველნი და იმერნი, განიყენეს მეფენი და აღიღეს ტფილისი წელსა ჩღჟე, სეკდენბრის აა, ქორონიკონს უბგ, და მიუღეს უოველივე თოფხანა მეფესა: დღესა ამას იყო მხნედ მეფის ძის ძე იოანე. ცხრედ, უკეთუ იგი არა ეოფილ-იყო მუნ შეიპყრობდნეს მეფესაცა: ხოლო მეფის ძემ დავითმა შთაუარა ხევსა შინა სვეშბარისათა ზარბაზანი იგი, რომელიცა აქვნდა მას თაბორისა კერძო, რათა არა დაუშთეს სპარსთა და ესრეთ განარინა: აღიღეს ტფილისი და მოწვეს და თვით მეფე განიყენეტო მთიულეთს: დაჰყო უკვე ხოჯა-მან ერვა დღე სოღალუხს, მუნით აიყარა და შთავიდა მუღანსა და მუნით წარვიდა ხორასანსა ზედა: მაშინ მოვიდა შემწედ ორი ბატალიონი რუსეთისა მხედრობისა: ეხილესარა ლეკთა უძლურება ქართველთა, შეკრბნენ უმეტეს ათას ხუთასისა, მივიდნეს ნორიას. გარნა იძლივნეს ფრიად მოურავისა-გან მათისა ზაალ ენდრონიკაშვილისა-გან, რომელიცა იყო სიმხნითა აღმოჩენილ ეოველსა საქართველოსა შინა: მუნით განვლეს დიღომი, ავლეს დიდგორი და მივიდნენ კოთელიას, მუნით წამოსრულნი მივიდნენ და დაეცნენ იელიბოლუქსა ზედან დემურჩიასანს: მაშინ მეფის ძის ძე დავით იმეოფებოდა ბორჩალოსა შინა: სცნა რა მან, მოიკრიბნა ბორჩალოველნი, ვიდრე ასს კაცადმდე, ეწია იელიბოლუქს, სძლო მათ და მიუღო ეოველივე ნატუენავი: ესრეთ შიშვნეულ-იქმნენ ლეკნი, რომელ მოითმინეს მტკვარსა შინა უმეტეს სამასისა და დღესა მეორესა შემოვიდა ტფილისად გამარჯვებული, რომელმანცა შემოიტანა ჯორთა ზედან აღკიდებული სპასნელითა თავნი ლეკთანი. ამას ზედა განმხნდნეს ტფილისელნი:

ხოლო დაიწყეს გვალად აოხრებულისა ქალაქისა შენება და იბრეიმ-ხან შუშისა მოვიდა განჯასა ზედა. ვინადგან ხანი განჯისა იყო მიზეზ აოხრებისა ყარაბაღისა და ტფილისისა, სთხოვა მეფესა შემწეობა, რომელმანცა წარუვლინა ძე თვისი ალექსანდრე და ძის ძე დავით, მივიდნენ ესენი განჯასა ზედა, აღიღეს ქალაქი და მოსწვეს და რაოდენ გამოვიდოდიან ციხით განჯელნი ეგრედენ იძლეოდიან, სადაცა ფიცხლად ბრძოდიან ქართველნი, რომელ სიმხნესა მათსა განკვირვებულ-იყვნენ ყარაბაღელნი და ლეკნი. უკანასკნელ შთავიდა თვით მეფე, გამოართვა ეოველნი ციხენი საქართველოსანი დროსა ხოჯისასა ტყვედ ქმნილნი, უმეტეს ათასისა, ზავ-ჰყო განჯელთა-თანა და უკუნ-იქცა: ჟამსა ამას მოვიდა მხედრობა რუსთა, მძღვანველობითა უვალერიანე გრაფ ზუბოვისათა. ამათ დაიპყრეს დარბანდი, შამახია, ბაქი და სალიანი, წელსა ჩღჟე, ქორონიკონს უბდ:

მაშინ აღამაღმად-ხან ხოჯა იპყრობდა ხორასანს, დაპყრობისა-თვის მისისა რომელმანცა აღიღო მაშათი, ტყვე-ჰყო ძის-ძე ნადირშა შარეხ და მიუღო უმრავლესი ნაქონები, უკანასკნელ

მოიკლა ესენი. ხოლო ზუბოვშინტა წარმოგზავნა მხედრობითა ღუსრალ-მაიორი კორსიკოვი: ამან დაიპურა განჯა. მუნ დაუტევა მცირედი მხედრობა და მოვიდა თვით ტფილისს მხედრობითა:

წელსა ამას გარდაიცვალა კათალიკოზი იმერეთისა და იქმნა ძე მისი ხელმწიფედ პავლე: ამან შეუნახავნი ეკლესიანი მხედრობანი რუსთანი რუსეთადვე: ოდეს მოიცალა აღმაშენებელ-ხან საქმისაგან ხორასანისა, წარმოემართა და მოვიდა შუშას. სცნა-რა იბრეიმ-ხანმან მოშვებულობა მისი განიზრახა სახლეულით-თურთ თვისით ბელაქანად და აღმაშენებელ-ხანმან დაიპურა ციხე. მუნ მოიკლა ესე შინათა თვისთა-გან წელსა ჩღუზ, ქორონიკონს უბე და უკუნ-იქცნენ სპანი თვისთვისად: წელსა ამას იქმნა მეფე უძლებ წულისა შანშიერებითა: ყამსა ამას შთამოვიდა ომარ-ხან, მოწვა ველის-ციხე და მუკუზანი და უკუ-იქცა და შთავიდა შაქად და მეფეცა გარდაიცვალა თე-ლვეს 80 წლისა, წელსა ჩღკზ, იანვრის ია, ქორონიკონს უბვ და იქმნა ძე მისი გიორგი მეფედ:

ყამსა ამას მოვიდნენ კვალად შეურიელობანი ლეკთანი და დაეცნენ ქრცხინვალს და ვერა-რამე ქმნეს. გარნა უკუნ-ქცეულთა შეემთხვა მეფის ძე იოანე დირბს და იძლივნენ მათ-გან: მუნ მოიკლა ბრძოლასა შინა წინა-მძღვანი ლეკთა, ჩანებული ალი-ოფოლადად წოდებული: წარმოიშვა კვალად სამდურავი შორის ქართლისა და ყარსისა: მაშინ წარგზავნა მეფე-მან გიორგიმ ძე თვისი დავით და იოანე, მიუხდნენ ყარს, მოსტყუენეს გარემოანი ყიზილბაშებისანი. გარნა გამოვიდა მხედრო-ბათა დიდითა ალი-ბეკ და იძლივა ქართველთა-გან ოსმალნი, ესრეთ რომელ უმეტეს ორისა ალაგისა სდევნეს ქართველთა ოსმალნი ხიტითა და ჴერითა, შემოიქცნენ ქართველნი ალაზეთით დიდითა, მძლეველნი თურქთანი: ყამსა ამას იყო ყაენად ბაბა-ხან, ძმის-წული აღმაშენებელ-ხანისა და ვინად-გან ესე აწვევდა მეფესა გიორგის მონებასა. ამად იძულებულ-მან შეიტანა თავი თვისი მონებასა ქვეშე იმერატორისა პავლე პეტროვიჩისასა: ხოლო ამან წარმოუგზავნა დესპანი და სამეფონი ნიშანნი და ერთი ხოლგი იეკირისა და შემდგომად ერთი ხოლგიცა მუშკატერისა. კვალად შთამოვიდა ომარ-ხან ავარელი ბირებითა იბრეიმ-ხანისათა და დაიბანაკა კიდესა ალაზნისასა: მუნ მივიდა მეფის ძე ალექსანდრე. ვინად-გან თუ ურჩი მეფისა, წარმოვიდნენ და მოვიდნენ ბირის-ბირ ნიახურისა, მუნ კვლა მეფის ძე იოანე კახეთისა მხედრობითა და ექვსასისა რუსითა და რაოდენ-იგი თვით მხნედ, კარეთელ მხედრობანი კახთანი, იძლივნენ ლეკნი და მოსწყდნენ უმრავლესნი, რომელიცა შეურიელობა ესე თუ ვიდრე ათი-ათასისა კაცადმდე და უკუნ-იქცნენ სარცხილეულნი, შთავლეს ომრი, მიუხდნენ განჯას. გარნა მუნცა იძლივნენ და მეფე გიორგიცა გარდაიცვალა წელსა ჩყ, დეკემბრის კზ, ქორონიკონს უბზ, ხოლო შემდგომად მის სამ ჴუთეს განმგედ და მმართებელად ქართლისა ბერ-მშო ძე მისი დავით, ბრძანებითა იმერატორისათა: წელსა ჩყ, ქორონიკონსა უბზ, გარდაიცვალა პავლე სრულიად რუსეთის იმერატორი და დასჯდა მის წილად იმერატორი ალექსანდრე ძე პავლე იმერატორისა. ამან წარმოგზავნა მთავარ-მმართებელად ღუსრალ-ლეიტენანტი გორჩიღი:

როსტომ მეფის ცხოვრება:

გამოწერილი საქართველოს ისტორიიდგან გორგიჯანიძის მიერ თხზულისა:

§. 1.

აქა იმერეთის ბატონის-შვილის მამუკას ჩამოსვლა ახალ-ციხით ქართლსა:

მეფის გიორგის შვილი (მამუკა) და მეფის ალექსანდრეს ძმა იყო, მამაცი და უხვი და უშურველი კაცი იყო. ლევან დადიანი ნამეტნავად განძლიერებულ-იყო და იმერეთი დაეჩაგრა. მამუკა ბატონისა-შვილს ჩხეიძის ბეჟიას ქალი ნათხოვნი ჰყვანდა და დადიანს თავისის ქალის მიცემა უნდოდა: ჩხეიძენი და მათნი კერძნი ბატონის-შვილს უდგნენ. მაგრამე დადიანის ძალით იმერეთით გა-ურიღნია-იყვნენ და ბატონის-შვილი მამუკა და ჩხეიძენი თავისის სიძეს სათვრთუშას-თან იყვნენ ახალ-ციხეს, ჩხეიძენი და სხვა მრავალი თავადის შვილებიც თან-ახლდნენ, იმერეთსა და გურიას, არბეჟდეს და ქართლის თავადნი მეფეს როსტომს შემოეხვეწნენ და მოციქული მიუგზავნეს: „ამის-თვის საქართველო არ წუსარდებისო, რომ შვილი, ძმა და ახლო ნათესავნი არა გუყვანან და თქვენს სახოლოს ვერა ხედვენო. ამის-თვის მაღე აიშლებიან და სხვას ბატონს ეძებენო, მამუკა ბატონის-შვილის სიკეთე თქვენც მოგხსენებიაო, თავად ბატონი და მერმე მეფის-შვილი და თქვენი ნათესავი არისო, ახალ-ციხით ჩამოაყვანინეთო, იშვილეთო და თქვენც მოისვენეთ და საქართველოც მოასვენეთო და ქვეყანა დაწუნარდებაო: თუ ღმერთმან თქვენ ემაწვილი მოგცესო, ეს თავის სამკვიდრო-ზე გაბატონეთო. თუ თქვენ შვილი არ გაგიჩნდეს სანამდისინ ბრძანდე-ბოდეთო სურამის შესავალი საუფლის-წულო უბოძეთო, იმერეთიც ზედ-ებიაო და იქიდამაც ხელს მოიმართვასო და თქვენად შვილად აკურთხეთო და ღმერთმან დიდს-ხანს გაცოცხოსო, თქვენს უკან მაგას ვიბატონებთო:“ მოატყუვეს მეფე როსტომ, მამუკა ბატონის-შვილი ჩამოი-ყვანეს თავისის ჯარითა და მეფე ნამეტნავად კარგად დახვდა და მრავალი ხარჯი გარდიხადეს ბატონებთა და ყმებს ზედან, თუ სასმელ-საჭმლითა, თუ მიცემითა: აწე შექნეს ეშმაკივით რჩევა და ღმერთი ჭკმეს და ეატრონ-ყმობა სწყვალეს და მეფის როსტომის სიკვდილი გაბედეს და მამუკა ბატონის-შვილის გამეფება მოინდომეს ქართლშია და მეფეს როსტომს ქალაქის სასა-ხლის აბჯანში მოღალატები ჩაუსხეს, რომ როსაც მეფე შევიდეს მოკლან და მამუკა გაბატო-

ნონ: აქნა სიმართლისა-თვის მეფე როსტომ ღვთისა-გან დატყლ-დაფარული. ერთი მერიქიფეთა-უხუცესის ცემა ათხანაში შეკიდა, ბატონი ეჯონა, წამოუშინეს ღამით, დასჭრეს. მაგრამე ხმით იცნეს, რომ შეუძლებარი იყო, მოკვლა აღარ მოიცალეს და მტკვარში გარდასტყიდეს და ტურფით გა-ვიდნეს და დაკოდილი კაცი მეფეს მიჰგვარეს და მოახსენეს: მეფე მრავალ-გვარად სატკდი და აუჩქარებელი ჭკვიანი, მოახსენა ბატონი ბძანდებოდა, ქვეყნის აშლას და ჯარის ვრევას ერიდებოდა თავად ყმათ დაფრთხობა არ უნდოდა, დაკოდილს კაცს მეფემ ხუმრობა დაუწუო, ასრე უბძანა: „ლამაზი ბიჭი შეგიმწყდეს, ძალად სავაკატოდ მოგინდომებიაო, იმასაც დაჰა შემოუტეხიაო და შიშით კბ ტუჩები მოგიგონიაო:“ და გარეთ გაგდებინა, უფრო გამხიარულდა: მისი ანბავი ალარც თვითან თქმა და არც სხვათ ათქმევინა: მაგრა მეფემ თვით იცოდა, თუ ვისი ქნილობაა არის და ან რა სწადიან და ან მოლალატე ვინ არის, ატას-დღემდისის ამისი ალარა ითქმა, შას-უკან მეფემ აუჩქარებელ-მან ათის-ათასის მარჩილის სამეჯარი სომხეთის ჭალაში მჯდომს მამეკა ბატონის-შვილს გაუგზავნა და ასრე მისწერა: „უანისა-გან მერიდებისო, არამც კარ-ზედ გეხმოსო, ჭემ-გან სათიცარი გაქვთო, რომ თქვენი უნებური არა გკადრო რაო, თვენც მოგეხსენებისო უანის უარის თქმა არ შეგეძლიაო, ისრეგე ახალ-ციხეს მიბრძანდითო და რაც ხელით გამოგეთვალა აქადამც მოგემართავთო ხელსავო: ბატონის-შვილმან შეიტყო, თუარა ამბავია და ცუდი და ეშმაკური რჩევა გაცხადებულა, მის ქართლში დგომა ალარას არგებს, აიყარა და ისრეგე ახალ-ციხეს მიფიდა სამარ-თველისა, ჩხეიძენი და ზოგნი სხვა სამატიოს კაცის შვილები ქართლს დადგნენ, ზოგი ციცი-შვილის ნოდარისა და ზოგნი სხვა-გან. აწ სხვა ეშმაკობა და სქართველოს არევა მოინდომეს და თავადები შეიფიცნეს და ბატონს თეიმურაზს სამეცრები გაუგზავნეს, რომ თუთან ლაშქრით ცხეთას მობრძანდეს და გალმით ერისთავი და ამილახორი ლაშქრით მოვიდნენ და გალმართი მხრას ლაშქარი ნოდარ შემოიყარონ, ჩხეიძენიც თან-იახლონ და როსტომ მეფეს მტერობა გაუცხადონ და ძალად ბატონობა წაართვან:

§. 2.

ხოვლეთსა საჯავახიანოში ციცი-შვილი ნოდარ თავის ბატონს მეფეს როსტომს შეება და გაეცალა:

ციცი-შვილმან ნოდარ სამარ-თველოდ გამარჯვება მოინდომა, არც ბატონს თეიმურაზს მოუცადა და არც ერისთავსა, არც ამილახორსა, ვითაც ჩხეიძენი და სხვა სამატიოს კაცის შვილები მას-თან იყვნენ და უველანი ომ-ნაცადი კაცნი იყვნენ და სამეციანოს მხრისა-კენ თავისი და სხვის ლაშქარა შეშოყრილა. მოვიდა ხოვლეთს, ჩამოხდა თავისის კერძოს. ლაშქარი ვინც არ შემოეყარა მაშინვე(დარბაზ) და ეს ამბავი იორამ მოურავის-შვილს მეფისა-თვის მოეწერა: „მალე წამობძანდიო,

ოთარაანდა გალმაო-მხრის ლაშქარი შემოეყრებისო და სანქმე გაჭირდებისო:" შუა-დღისას ეს ამბავი ქალაქში მეფეს მოუვიდა, იმავე წამ ეს ისიც კაცი დაბრუნა და იორამს ასრე მისწერა: „რომ რასაც წამს ეს წიგნი მოგივიდესო, ფიცხლავ გზები შეუკვრევინეო. რომ აქითგანვე მიმავალი კაცი იქით არ გაუშვანო და ღვთისა შეწევნით ამაღამ ერდგან შეიყრებითო:" და იმ მისულს კაცს ასრე უბრძანა: „ჩაფრად წადიო, ხვალ ამაგეს დროსაო აქვე უნდა ამბავი მამიტანოო:" კაცი-მან მადლი გარდიხადა და წავიდა, მეფე-მ ქალაქის მოურავს უბრძანა: „ჯარჩი დაამახეო, ვინცაენ ქალაქში მზას იყვნესო თათარნი, ქართველნი და სომეხნი. ვისაც ცხენი ჰყვანდესო შესხდესო და რა ქარანის ხმა გაიგონონო, სწრაფად წავიდნესო და ცხეთის სანაპიროსთან მზათ დაგვხდენო: იქ ალილუმს ვნახაო- მაგრა ესეც ვინცაენ ცხენის მყოლებელი არ წავიდესო, თავი მოჰკვეთოო და თავისივე ცხენით უკან მამწიეთოო:" სალამოს ყამს ქანარები დაამახეს და ჯარმა საჩქაროდ იარა და მეფე ცხენს შეჯდა და საჩქაროდ წაბძანდა, მეფის მისვლამდისინ უფროსი-ერთი ჯარი მისულ-იყვნენ, მეფე-მ უბძანა: „ღამე არისო და უკანა ჯარიც არ მოგვეწეიანო და ისინიც მოვიდნესო, თქვენც ჩქარათ იარეთო და გათენებისას სანსა ვნახავო:" იარა და შუა-ღამისას კავთისხევს მივიდა და მოურავის-შვილი იორამ იმ გარეშემოს ლაშქრით კარგ-გვარად წინ-მოეგება: მეფე-მ ელიზბარ ბოქაულთ-უხუცეს უბრძანა: „ლაშქარს უკან ჩამოუდექო და ვისაც ცხენთ შეძლება ჰქონდესო, ჩქარათ წამოასხიო. რომ ღვთისა შეწევნითაო დილის ნოდარ-ოანს გავითენებო:" მიჯრის ყამს დილისასა მეფე ხოვლეთის ბოლოს მივიდა, მარქაფა გამოიცვალი და ჯარსაც უბრძანა: „ცხენებს მოსართვები უნახეთ და გაუგეთეთო და იარაღნი მოივარგეთო:" რაზმი გაწეეს და ქანარები დაამახეს და მეფეს ასრე მოახსენეს: „შეუტეობლად თავს-დავესხათო:" მეფე-მ თავს-დასხმა არ იკადრა და ასრე ბრძანა: „ქართველთ სამართლის ქნის გამართლებისა-თვისო ერთმან-ერთს შეებმიანო, მეც ჩემს ყმას სამართლს-ზედ შევებმიო. თუ იმა-ზედ მემტეუნებიანოს გამარჯვება იმისაო, ბედნიერს უანს გამოეპარაო და მთხოვა და არ მივეცო, ფარსადან მამა-მან მისმანო მრავალი მაძლიაო, რომ სატიანო მისის შვილის-შვილის პატუა ყორჩიბაშისა-თვის მთხოვაო და არ მივეცო და მაგას უქრთამოთ მიეცო და ახლა ამდენის სიკეთის მაგიერათო ჩემ-თვის უმუხანათებიაო და სხვას ბატონს ჰბირებია, ამა-ზედ მინდა ღვთის სამართალი გავშინჯო, თუ რომელი ვსტეუვით:" დაამახებინა ქანანები, ამდენი-ხანი რაზმს მოაცდევინა, რომ იმათაც შეიტეუს და სათმრად შეიკაზმნეს და ცხენს შესხდეს და რაზმი გაირიგეს და სათმრად წინ-წამოდგნენ და შეიქნა სროლა, კინკლაობა. იქიდამეც ხეიძენი და სხვანი იმერელნი წამოდგნენ. შეიქნა შუბთა ძგერება და ხმალთა ელვარება, ლახტების ჯახა-ჯუხი, მუზარათთა ხეთქინება: დიდს ხანობამდისინ ხეიძეებმან ძალ-მიტემით ომი გარდიხადეს და სანქმე გაუჭირეს, ლაშქარიც დაბალითეს და კარგათაც იყვნენ, მაგრამ ნოდარ ომს არ მოსულ-იყო და უწინვე ვერის ციხისა-კენ წასულ-იყო და ხეიძებს ზურგი არ მოაბა და კიდეც დაიჭირნეს, დაიღალნეს, მეფემანც თვითან ცხენს დაუძრა და ერთ-ბირად ქართველნი მეტეუნეს და წაუშინეს. ბეჟია ხეიძე

მოურავის შვილ-მან ორმა დაირჩინა და ზოგნი ბარათიანთ დაირჩინეს, ზოგნი ელიზბარ ბოქაულთ-სუნის ეშმა-მან დაირჩინეს ყველანი, ორგნითვე კარგად იყვნენ და ძალ-მიცემით ომი გარდიხადეს და მეფე-მ გაიმარჯვა, ნოდარ-ვერის ციხეში შეიხვეწა და ჩხეიძენი დაჭრილნი და დარჩენილნი მეფეს წინ-მოახვეს მხარ-წყვრულნი და გამარჯვება მოულოცეს: მეფე-მ ბძანა, ჩხეიძებს მკლავნი გაუხსნეს და გორს გაგზავნეს, რომ ტანი-სამოსი გამოუცვალონ და ქვეშ-საგები და ზედ-საფენი გაუკეთონ და კარგის პატივით სული შეუწყონ: და ვისაც მამაცობა ექნა ყველაჟას ხალხთი და სჯილდოდ მამულები უბოძა. უფროსი-ერთი სატიციანო დაუყვეს და კაცები უჩინეს, რომ გაქცეულთ კვლ უკან ნურ-ვინ აედევნებინ და ვისაც სატიციანის კაცი დაეჭიროს გაუშვანო: ამ ღამეს იქივ ნამარ-ზედ დაჯდა და მეორეს დღეს გორს მიბძანდა და მეორეს დღეს გორი-დამენ ქალაქს ჩაფარა გაგზავნეს და ქაიხოსრო ბარათს-შვილი, დედოფლის სახლთ-უხუცესი დაიჭირეს და ციხეში ატყვანეს და ღამით კოშკიდამენ გარდმოაგდეს და თქვეს: ,,დამთვრალა და თვითან გარდმოვარდნილაო'' და ამისი შვილები დაჭირვინეს და გორის ციხეში დატუეეს და მისი სიძე ბახუტა ჭუსეინ ბეგის-შვილი ბაგრატიანი იყო და ბატონობაც უნდოდა, ის გარდა-იხვეწა და კახეთს მივიდა და იოთამ ამილახორი ჯალაბობრივ სურისთოში მივიდა: თვითან ბატონს თეიმურაზ-თან მივიდნეს და ზამთარმანც მოატანა: ნოდარ ზოვრეთის ციხეში გამაგრდა, მეფე-მ გორიდან დაშქარი გაუძახა და სურას ზეითი სატიციანო დარბევინა და ჩხეიძენი ელის-ბარ ბოქაულთ-უხუცეს ელიზბარის ხელით ყაენ-თან გაგზავნა, არზა მისწერა: ,,ქართველნი ჩემის უშველობისათვის და უნათესაობისათვინ ურჩობენ და ავკაცობენო, რომ ჩემს სახლთან ვერა ხედვენო, ჩემს ბიძას-შვილს თეიმურაზ მირზას სამნი შვილნი ჰყვანანო და რომელსაც ჰპატის ჩემის დაურსები სახელი ჰქვიანო ის შვილად გვიბოძეთო, რომ ჩვენს უკან ქართველთ სახა-ტონოთ ეკმულებოდეს:'' ესენი ყაენ-თან გაისტუმრა და თვითან გორის ციხიდამ ზარბაზნები ჩამოიტანა და ზოვრეთის ციხეს შემოადგა: ზარბაზნებით დაუშინა. მაგრა ქვიტკირს ვერა აენო-რა: მაღე მაღე ხმას დაგდებდეს. ,,რომ ბატონი თეიმურაზ მოეშველებისო:'' მეფეს ეშინებდეს. მაგრა მეფე-მ ასრე ბრძანა: ,,ხონთქარიც მოეშველოსო სიდამდისინ ნოდარს ციხიდამენ არ გა-შოვეშვანო აქით-გან არ დაეიმგრიო:'' წყალ-კურთხევამდისინ სრულ ქართველთ დაშქარი ზოვრე-თის ციხეს ადგნენ და ვერ აიღეს და არც მშველი გაუჩნდა და ციხეს შიგნით უმათ უმუხანათეს და ჭკმეს ბატონი და გაუორგულდნეს და ციხის გაცემას შეუდგნეს: ეს ნოდარ შეუტყო, რომ უმანი ღალატს უპირებენ, ჩათრეულს ჩაოლილი აჯობინა და თვისი დედა კახეთის ბატონის-შვილი როსტომ მეფეს-თან სახვეწარად გამოგზავნა: რა მოვიდა ნამეტნავად მეფე-მ დიდი პა-ტივი დასდვა და სახვეწარი დაუჯერა, გაცლის გზა სთხოვა, ვითაც ნათესავი იყო მეფისა და მერმე დედათა შიგა სიკეთე-ზედ ნაქები იყო და საქართველოში ძკვლით წესათ იყო. რომ ვისაც განწირებია შესხვეწრად, ან დედასა და ან ჯალაბს გაუგზავნიდეს, მეფენი და თავადნი პატივს დასდებდენ, მეფემაც გაითავა ძველი წესი, ბატონის-შვილს ფეშქაში მიართვა და უფნებლობის

საფიცარი მისცა, რომ სანდა უნდა წავიდეს თავისის მხლებლებითა და ქონებით არა უშავდეს-რა და ამდენი ცხენი, ჯორი ათხოვეს ზოგრეთიდამენ, რომე თავიანთ ქონებით ახალ-ციხემდისინ მიასხან. მაგრა ბევრს შემოიხვეწნეს, რომ ნოდარ ინახვინოს, არ ინახვინა: მაგრა უზიანოთ სამცხეს მივიდნენ და ერისთავი ზაალ და ამილახორი იოთამ ბატონს თეიმურაზ-თან იყვიან. მაგრა გზებ-ზედ იწყინებოდეს და ნაჰირის ალაგებს ერთი-მეორეს ურბევდეს: ვინც იმათ შემოსწურებოდეს, ამათ მოუვიდის. ვინც ამათ შემოსწერის იმათ მიუვიდის და ამათის სიქმით ქართლი და კახეთი მოუსვენებელი და არეულ-ახრებული იყო:

§. 3.

აქა მეფის როსტომის ილღარი ქალაქით, მცის ჩასვლისას ცხენს შეჯდა, გათენებისას შობის დღისას ახალ-გორს ერისთვებს თავს-დაესხა და გაიმარჯვა ღვთითა:

ქალაქს შიგ მჯდომს მეფეს როსტომს ამბავი მოუვიდა „რომ ხვალ შობას ორნივ ერისთვები და იოთამ ამილახორი ახალ-გორს შობას ერთ-გან იქმორენო და იქ ლაშქარს შეიერიანო და ბატონს თეიმურაზს სათურცლეს შემოეურებიანო, იქიდამენ ცხეთას მოვლენო და ვისაც მათ თან პირობა აქვთო, იქ შეეურებიან და შეჰფიცვენ:“ რა ეს მეფეს მოახსენეს, ფიცხლივ შუხრანის ბატონს ბახტას, რომ უკანას დროს თავისის ბატონის ადგილს-ზედ გამეფდა, წიგნი მისწერა: „შენის ლაშქრითაო მზას დამხვდიო, რომე მღვთისა შეწევნითაო, ამალამ მანდ მოვალო:“ კაცი რომ გაისტუმრა, ჯარჩი დაამახეს „ვინ იმასაო, რომელსაც ცხენი ჰყვანდესო, მზის ჩასვლისას მცხეთას არ დამხვდენო, ავად მიევეურობიო:“ ვითაც ახლო იყო უველანი მეფეს უწინ მიეიდნენ: რა მეფე-მ ამდენი ჯარი ნახა, დიაღ იამა და მრავალი სიამედო სიტყვები ჯარს უბრძანა და შუხრანის ბატონს ჩათარი გაუგზავნა: „რომ ჩვენც კარგის ჯარით მოვდივართო და თქვენც თქვენის ჯარით მზათ დაგვხვდითო, რომ მღვთის შეწევნითაო გაეთენებლივ თავს დაგესხმითო:“ რა მეფე შუხრანს მიეიდა, შუხრანის ბატონი კარგის ჯარით შემოეყარა და მეფეს იამა და ალარ შეისვენა დ ჩქარათ იარეს, შობას დილას ახალ-გორს ლოცვა-ზედ მდგომი თავს-დაესხნეს და იმ დღეს შუხრანის ბატონის მამცობის ქება თქვეს და ისინი შეუტეობარნი იყვნეს და თავს-დასხმის ეჭვიც არა ჰქონდათ: რა ძახილი შეიქნა, ცხენი და იარაღი ველარ მოისწერეს და არც ამათ დაცალეს, ანაზდეული-მოულოდნებელი საქმე მოუვიდა. ისინი ზოგნი ცხენით გარდიხვეწა და ზოგნი ქვეითათ, აქეთ-იქით გარდიხვეწნეს და იმათი მასპინძლობის საჭმელი მეფის ლაშქარ-მან შეჭამა: მეფემანც სადილ-გახშმი იმათს სადგომს ჭამა და მეორეს დღეს, ვისაც დარჩენილი კაცნი ჰყვანდა მეფეს-წინ მოუსხეს: მეფე-მ უველაკანი გააშვებინა და თვითს

გორასკენ წაბძანდა და იმ ზამთარს იქ დადგა, ელიზბარ დავითისშვილი უკანიდამ მოვიდა და ხალთი და ბატონისშვილი ლუარსაბ მოიყვანა:

§. 4.

აქა ბატონისშვილის ლუარსაბის გამოგზავნა კახისაგან როსტომ მეფის შვილად:

გორს კახმა ხალთი ჩაიცვა და რაკამი წაიკითხეს. მოწერა: „შენის ბიძასშვილის თეიმურაზ მირზის შვილი ლუარსაბ შენთვის შვილად გეთხოვნაო, გამოგვიგზავნიაო და ქართველთათვის გვიბრძანებიაო, რომ უფლისწულად და თქვენად შვილად მიეხვნესო და თქვენს უკან ქართლის მეფობა მისთვის მიგვეცემიაო:“ ეს ამბავი გოჩაშვილს გიორგის ეწყინა. ამისთვის რომ ბატონობას თვითან მოელოდა და ლუარსაბის მოყვანისათვის გაეგულდა: ეს ამბავი ბატონს თეიმურაზსაც ეწყინა. ამაზედ კახმან ბატონმან ცალკე და ერისთავმან ცალკე დაუწერეს გოჩაშვილს ლანძრაკი: „რომ შენ გაგაბატონებთო:“ დატეხეს და ქართველთა და ბარათიანთ წიგნი ჭსწერეს, დაუწერეს ბირგბა. დიასამიქ კათალიკოზი და რევაზ ბარათაშვილი და სომხითის მელიქი ეორხმაზობეგ მრავლის ქადებით დატეხებულიყვნენ და ეს სამნი საქმობდენ. მათი რჩევა და სწადელი ამათთან უმალვი იყო და გოჩას შვილს ატეხებდენ, თორა და ყველას მეფობა ბატონის თეიმურაზისათვის უნდოდა და ასრე პირობა შეჰკრეს. „რომ როსტომ მეფე ტოტას კაცით ცხირეთს არისო და ბატონი თეიმურაზ ცხენაკეთილის ჯარით, ანაზდად მეტეხს მოვიდესო. რა მეფე მისის ჯარის სიტოტავეს ნახავსო, სომხურად მოვაო და ომში მოვკლავთო, რომ სამარტოდ არავის დავბრალდესო:“ სომხითის მელიქს კახისაგან შეეშინდა და მათი სწადელი და მონაწერი წიგნები მეფეს მოართვა, ფიცის გატეხისა და სათვიცარის მიცემამოტემისა არა არა ანადგურებს და იმ დამეს, რომ ბატონი თეიმურაზ მეტეხს მოვიდა, მეფე გორს მიიდა. ამათმა რჩევამ ცუდად ჩაიარა და ბატონი თეიმურაზ იძრევ კასეთს ჩავიდა. ქართველნი გორს მთვიდნეს უშიშრად, ასრე ეგონათ: „იმათი ქნილობა მეფემ არ იცისო:“ მეფემ კათალიკოზი და გოჩასშვილი გბორგი და ერისთვისშვილი ლარგველი დაჭირვინა. გოჩასშვილს თვალები დასთხარა, ლარგველი გორის ციხით გაეშვრა, სააკაძე ივანე კახეთს გარდიხვეწა და მის ძმას ზურაბს თვალები დასთხარეს, კათალიკოზი ქალაქის ციხეში ტყვეთიყო თთრებში და ისაც დარჩეს, ციხიდამ გარდმოვიდეს. ბარათაშვილი რევაზ კახეთს გარდიხვეწა და მეფე გორიდამ ქალაქს ჩავიდა და ეს ამბები უანს მისწერა და უანისაგან ხალთი და თასი და თოშარი მოუვიდა და ხმალი და ოქროდ შეკაზმული ბედური ცხენი ებოძებინა და ადამ სულთან ქანდრონიკაშვილი როსტომ მეფის დისწული სარდლათ ექნა და ერანის ლაშქარი თან გამოეტანებინა და საქართველოსზედ გამოეშახათ. „რომ ვინც როსტომ მეფის ურჩია და მაწუნარი,

შუადამ ამოიღონ და ბატონი თეიმურაზ გააგდონ და მისს ალაგ-ზედ კახეთში ადამ სულთანი გაბატონონ:"

§. 5.

აქა ადამ სულთნის სარდლობა საქართველო-ზედან:

ერანის ლაშქრით თავისის ბიძის როსტომ მეფის მოსაშველებლად: ამ ლაშქრის მოსვლა ბატონ-მას თეიმურაზს შეიტყო და ახალ-ციხით ბატონი ანახანუმ ნოდარის და ზალ ერის-თავის სიდედრი მეფეს-თან სახვეწარად მოვიდა და ძმისა და ბიძის უვნებლობის საფიცარი სთხოვა და მეფე-მ უბოძა და ნოდარის .... ომში. ამისი მაზლი, მისის შვილით ოტიათი და ორნი ანახანუმის შვილები, გიორგი და ხუცია დაირჩინეს და უანე-თან გაგზავნეს და ისპაჰნს ტუვეო იყვნეს: იმათ მოსხმასაც შემოეხვეწა, მეფე-მ შეიწყალა და ასრე უბრძანა: ,,თუ ერისთავი უანის კარს წავა შემოვირიგებო და უანის კარით ისრევე მალ მოვიყვანო, ზაალსა და შვილებსაც მოგისხმევინებო და საციციანოსაც ნოდარს მივსცემო. ერისთავსაც, რაც ქართლშია მამული ჭქონებია მივსცემო და უანისა-გან კარგს სოფლებსაც უშოვნიო:" ამ რიგი საფიცარიც უბოძა, ვითაც როსტომ მეფე ფიცსა და პირობას არ გარდვიდოდა, არც უმტყუვნებდა: ბატონ-მან ანახანუმ მეფის საფიცარი თავის ციძეს ზალ ერისთავს მიუტანა: რა სიდედრი მიუვიდა, ერისთავი მეფეს-თან ქალაქს ჩავიდა და ფეხს აკოცა და მეფე-მან კარგის თვალით ნახა და მრავალი უბოძა და რაც ქალაქში ვაჭრები ჭყოლებოდა ისინიც მაცხა და ისევე მალე საერისთოს გაისტუმრა და რა ნოდარს საფიცარი მიუვიდა, საფარ-ფაშა-მ თავისი ქეხა ოსმანალა თან-გამოატანა, ქართლი ჩამოიარა და ქალაქს მეფეს ფეხს-აკოცა, შეაწყალა და საციციანო მისი ნაქონი მასვე უბოძა. ომარ-აღასაც მრავალი მისცა და გაისტუმრა და ეს ამბავები უანეს მისწერა და ჩხეიძე გიორგი და ოტია მოაყვანინა და ბეჟია და ხუცია იქავ უანის კარს დარჩნეს და ადამ სულთან ერანის ლაშქრით ისრევ დაბრუნეს:

§. 6.

სიკვდილი მარიამ დედოფლის შვილის ოტიასი, რომ გურიელისა-გან ჭყვანდა:

ამ უმაწვილს როსტომ მეფე თავის-თვის შვილად ზდიდა და ზაალ ერისთვის ციძე იყო. ამის-მან სიკვდილ-მან ზაალ ერისთვის უანე-თან წასვლა ცოტას ხანს უკუაგდო, გორს მიიტყვლა, შეიქნა დიდი გლოვა, ტირილი თორმეტს დღეს. იქივე გორს იყო ზარით ტირილი, ქართველნი ჯალაბობით თავიანთ ჯარითა და შეძლებითა ზარის თქმით მოვიდიან, უწინ მკვდართ მიმგზავსებულს, სახე დახეულს, თმა დაგლეჯილს, შვენება შეშლილს, ტანისამოს სისხლით გასვრილი,

მიწა-ზედ მჯდომს, ღონე იმედ-დაკარგულს ბატონს დედოფალს მიუტირიან, მერმე გამდელსა და ხარიგებით მათს მხლებლებსა, მერმე მეფესა და ჭირის უფლებსა თავადთა და აზნაურთა და მსახურთა და მოხელეთა, მერმე მცხედართა მიუტირებდენ და გარდასახურავს გარდაფენდიან, ამას უკან ალაფსა და მოძრთულობასა, ტანისამოსსა, მურასა გვირგვინსა და ჯიღასა და სმალსა და ხანჯალსა, მუზარადსა და ჯაჭვსა და ხელნაფებსა და ცხენსა და მასხ-შეკაზმულობასა, ყოველს ნაშანს ცალკე-ცალკე მიუტირებდენ და ერთს წელიწადსაც არ გათავდებოდა: მეფე-მ ბძანა: ,,ვითაც გზა-ზედ მამაცალთა ისრევე ტირილში ერთმანერთს მოადევნონ.'' დილით შუადღემდისინ იტირებდენ და სამხრობით მზის-ჩასვლამდისინ გამოიტირებდენ. მაგრა მაშიც ბევრს რიგი და ნობათი არ კარგა ამ თორმეტს დღეში: მერმე მეფე-მ ბრძანა: ,,ვისაც აქ არ ეტიროსო გზა-ზედ მოგვტიროსო და ან ცხეთას იტირონო,'' და რაც მკვდარს თავს-ადგნენ. კათალიკოზი, ეპისკოპოზნი, ბერნი და მღვდელნი, რომ სახარებას და დავითნს კითხულობდენ, ასევე ბატონს დედოფალს ადგნენ მონაზონნი და ჩოხოსანნი და ამ სოფლით გაძლომილნი მღვოის მონებაზედ მოწონებულნი დადგა და ქალწულნი ცრემლის ფრქვევით სახარებას და დავითნს კითხულობდენ. მაგრამე ბატონის დედოფლის შებრალებით უველას ამდენი ეტირა, რომ მართლა ველარ ხედევდენ, უოველს ნიშანს-ზედ ორმოცი ბერი და მღვდელნი ადგნენ, სახარებასა და დავითნს კითხულობდენ, რაოდენი მეორმოცე დაუყენეს და ქართველნი ძაძითა და შავით შეიმოსნენ, ღასტისჯინ დაწვნეინეს, ვითაც კუბოსი და ბატონი დედოფალი, ვითაც მკვდარი მაშიგ მიიღეს და ზედ შავი ზეწარი გარდაბურეს, ქვეშ თავადნი და მათნი ძმანი და შვილებნი შეუსხდნენ, ასრევე მცხედარსა ბერ-ფასის ოქრო-ქსოვილები გარდაბურეს და ახალ-გაზდილნი თავადის შვილები შეუსხდნენ საკაცეს-ქვეშა: საქართველოს ჯარები, ვითაც დროშები წინ-წაიძღვანეს და ამ ვაებით სწორ-ზედ გორიდამენ ცხეთას ჩავიდნენ და ბატონის დედოფლის შვილი ოტია სოფლავს მიიღეს და მეფე მეორეს დღეს ქალაქს მიბძანდა და სასაფლაო ძრახა, ცხვარი და თევზი და ხიზილალა, ბანბა, და მარილი, სანთელი და საკმეელი, ამდენი მოატანინა, რომ ორმოცამდინ ცხეთას იდგნენ, სხვიდის დღეებში ასი ძროხა და ცხვარი დაიკლოდა, მარხვის დღეებში ათასი ხმელი თევზი გაიშრებოდა, ბანბასა და მარილსა და სანთლესა და საკმეელს გარდაისად, ამ ორმოცს დღეს დედოფალს მარილიანი ვერ აკმაეს, ქერის პურის მეტი მას არა უჭამიაო და რა ორმოცი გათავდა, კიდევ ცხრაასი მეორმოცენი დაუყენეს: ბატონ-მან დედოფალ-მან თავისის შვილის ქონება ზოგი იერუსალემს გაგზავნა, ზოგი საყდარსა და მონასტერთ შეწირა და შვილის სოფლავი მოატეინინა, სომხითში დარბაზის სოფელი სვეტის-ცხოველს შესწირა, მის გამდელი თავისის მხლებლებით შვილის სოფლავ-ზედ დაუენა და სარჩო გაუჩინა. ტირილით სოფლავს გამოეყარა და ქალაქს ჩაბძანდა. მოქალაქენი შეეყარნენ, კარს მოდგნენ, შეწევნისა და შეძლების ღონით გარდასახურავნი მოართვეს და სამძიმარი მოახსენეს და ამათნი ჯალაბნი თვითოს დღეს თვის უბნისანი მიედიან და მიეტირებდენ. ვისაც შეძლება ჰქონდათ ძღეუნსა და გარდასახურავს მიართმევდიან: და ამდენი

ხარჯი გარდიხადეს და ერთის შაურის ფასი თემს არა სთხოვეს რა, მიტემის მეტი და ეს ამ-დენი ხარჯი მეფემ თავისის სალაროდამ გაიღო: ოცს წელიწადს ბატონ-მან დედოფალ-მან არც ხორცი ჭამა და არც შავი გამოიცვალა და მის-მეტი არც ვაჟი ჰყოლიდა, არც ქალი და არცა შობისა და მოლოდინის იმედი: აქ ამისთვის ბრალია ერთის პატრონი. მაგრამ ბრძანება მღვთი-სა არ-ვის-გან შეიცვლების, ნება მღვთისა არის. თუ უნდა ერთისა-გან, ვითაც ადამისა-გან მრავალს მოამრავებს და თუ უნდა ნოეს წარღვნისავით ყველას ერთს წამს გარდაყოლებს: ხელ-მწიფენი მის ბრძანებას ვერა სცვლიან:

§. 7.

ზაალ ერისთავი და იოთამ ამილახორი უანისა-კარს წავიდნენ:

ზაალ ერისთავი უანა-თას მიეიდოდა, იოთამ ამილახორ-მან შეფეს კაცი მიუგზავნა: „მე და ერისთავი უან-თან ერთა-გან გავეისტუმროთ:“ ეს შეფესაც იამა და ორთავ მრავალი უბოძა და ჰამზა-ბეგ სუფრაჩი წინ წაუძღვანეს და გაისტუმრეს და გზებ-ზედ ყველა-გან სამასპინძლო მზათ დახვედრეს და სად გზის-პირს ხანი და სულთანი იყვნენ წინ-მიეგებნენ და თავისას ჩა-მოახტუნეს, კარგად ისტუმრეს, ღხინი აჩვენეს და სიჩუქარი მიართვეს და გაისტუმრეს და რასაც ქალაქში მიეიდნენ, ქალაქის თავნი კაცნი წინ მიეგებნენ და კარგად დახვდნენ და რა ისპაჰან მიახლოვდნენ, მოურავი ისპაჰანის მირ-უასუმ-ბეგ, რომელიც შეფის ყმა იყო, ამზა-ბეგის ბიძა-შვილი იყო. რა ქაშანით გადგნენ, დღეში ორ-ჯერ სამ-ჯერ წინ ბარხანას მოაგებდიან. რა ის-პაჰანის ერთის დღის სავალზე მიახლოვდნენ, უანს მოახსენეს ამათი მოსვლა. მირზა-თაყი ეჰტიმადოვლე და სიად-შ-ხან უულარაღასი-თვის ებრძანებინა: „რაც მაგათი წესი და სამარ-თალი იყოს ისრე დახვდითო:“ ეტიმადოვლეს ებრძანებინა ისპაჰანის ვეზირისა და ქალანთრისა-თვის და მოურავისათვის: „თავნი უფროსნი კაცნი ისპაჰანისანიო, კარგად მოკაზმულის ჯარით, ფიშკაზი უკეთ და წინ-მიეგებენითო.“ და უულარ-აღასმან ადამ სულთანს უთხრა, უანის ბრძა-ნება არისო: „ვინც ისპაჰანში უულებისა-გან მზას იყვნენო ხანი და სულთანი, მინბაში და უზბაშნიო და თავადთა და აზნაურთ-შვილებისაგანო, ადამ სულთანს გვერთ იახელნითო და ერის-თავსა და ამილახორს წინ-მიეგებენითო და კარგის რიგით ალაყაფის კარს მოიყვანეთო, კარს აკოცნინეთო და იქიდამ ჯულფას მიუძღითო და ხოჯა-საფარა სასახლეში ჩამოახტუნეთო:“ იმათაც ბრძანება გაათავეს და რვას დღეს უანის სახლით ოქროს ჭურჭლებითა დამზადებული, სა-დილ-ვახშამი მოუვიდის. მას უკან დღეში შვიდი თუმანი და სამოცი ლიტრა ღვინო ზაალ ერის-თავს გაუჩინეს და ისრევე იოთამ ამილახორს გაუჩინეს და ყოველს დღეს ღხინში იყვნენ: ხან აწვევდენ და ხან ეწვევოდენ მოყვასთა და მეცნიერთა: უწინ ბოძებაში ხელმწიფე-მ სამასი თუმანი თეთრი და ფარჩა ერისთავს მოსცეს და ესრევე ამილახორს მოსცეს და ხელმწიფე-მ მეკალიში

მიწა-ზედ მჯდომს, ღონე იშვდაკარგულს ბატონს დედოფალს მიუტირიან, მერმე გამდელსა და ჩარიგებათ მათს მხლებლებსა, მერმე მეფესა და ჭირის უფლებასა თავდთა და ასისაურთა და მსახურთა და მოხელეთა, მერმე მცხედართა მიუტირებდენ და გარდასახურავს გარდაფენდიან, ამას უკან ალაფსა და მოგთულობასა, ტანისამოსსა, მურასა გვირგვინსა და ჯიღასა და სმალსა და ხანჯალსა მუზარადსა და ჯაჭვსა და ხელნაგებსა და ცხენსა და მისს-შეკაზმულობასა, ყოველს ნაშანს ცალკე-ცალკე მიუტირებდენ და ერთს წელიწადსაც არ გათავდებოდა: მეფე-მ ბძანა: ,,ვითა გზა-ზედ მამკვდრეთა ისრეელ ტირილში ერთმანერთს მოადევნონ.'' დილით შუადღემდისინ იტირებდენ და სამხრობათ მზის-ჩასვლამდისინ გამოიტირებდენ. მაგრა მაშიც ბევრს რიგი და ნობათი არ კარგა ამ ორმეტს დღეში: მერმე მეფე-მ ბრძანა: ,,ვისაც აქ არ ეტიროსო გზა-ზედ მოგვეტიროსო და ან ცხეთას იტირონო,'' და რაც მკვდარს თავს-ადგნენ. კათალიკოზი, ეპისკოპოზნი, ბერნი და მღვდელნი, რომ სახარებას და დავითნს კითხულობდენ, ასევე ბატონს დედოფალს ადგნენ მონოზონნი და ჩოხოსანნი და ამ სოფლით გაღგომილნი მღვიმის მონებაზედ მოჯონებულნი დადგნა და ქალწულნი ცრემლის ფრქვევით სახარებას და დავითნს კითხულობდენ. მაგრამე ბატონის დედოფლის შებრალებით უველას ამდენი ეტირა, რომ მართლა ველარ ხედვედენ, ყოველს ნაშანს-ზედ ორმოცი ბერი და მღვდელნი ადგნენ, სახარებასა და დავითნს კითხულობდენ, რვა-ასი მეორმოცე დაუყენეს და ჭართველნი ძაძითა და შავით შეიმოსნენ, ღასტისჯინ დაასწენეინეს, ვითა გუბონი და ბატონი დედოფალი, ვითა მკვდარი მაშიგ მიიღეს და ზედ შავი ზეწარი გარდაბურეს, ქვეშ თავდნი და მათნი ძმანი და შვილებნი შეუსხდნეს, ასრეთვე მცხედარსა ბერი-თასის ოქრო-ქსოვილები გარდაბურეს და ახალ-გაზდილნი თავდის შვილები შეუსხდნეს საკვეს-ქვეშა: საქართველოს ჯარები, ვითა დროშები წინ-წაიძღვანეს და ამ ვებით სწორა-ზედ გორიდამენ ცხეთას ჩავიდნენ და ბატონის დედოფლის შვილი ოტია სიფლავს მიიღეს და მეფე მეორეს დღეს ქალაქს მიბძანდა და სასაფლაო ძროხა, ცხვარი და თევზი და ხიზილალა, ბასბა, და მარილი, სანთელი და საკმეველი, ამდენი მოატანინა, რომ ორმოცამდინ ცხეთას იდგნეს, სხვილის დღეებში ასი ძროხა და ცხვარი დაიკლოდა, მარხვის დღეებში ათასი ხმელი თევზი გაიშრებოდა, ბანიასა და მარილსა და სანთლესა და საკმეველს გარდაისად, ამ ორმოცს დღეს დედოფალს მარტოსანი ვერ აგამეს, ქერის პური მეტი მას არა უწამიხარა და რა ორმოცი გათავდა, კიდევ ცხრასი მეორმოცენი დაუყენეს: ბატონ-მან დედოფალ-მან თავისის შვილის ქონება ზოგი იერუსალემს გაგზავნა, ზოგი საყდარსა და მონასტერთ შეწირა და შვილის სიფლავი მოაფენინა, სომხითში დარბაზის სოფელი სვეტის-ცხოველს შესწირა, მის გამდელი თავისის მხლებლებით შვილის სიფლავ-ზედ დაეყენა და სარჩო გაუჩინა. ტირილით სიფლავს გამოეყარა და ქალაქს ჩაბძანდა. მოქალაქენი შეეყარნენ, კარს მოდგნენ, შეწევნისა და შეძლების ღონით გარდასახურავნი მოართვეს და სამძიმარი მოახსენეს და ამათნი ჯაფაბნი თვითოს დღეს თვის უბნისანი მიედიან და მიუტირებდენ. ვისაც შეძლება ჰქონდათ ძღვენსა და გარდასახურავს მიართმევდიან: და ამდენი

ხარჯი გარდიხადეს და ერთის შაურის ფასი თემს არა სთხოვეს რა, მიტომის მეტი და ეს ამ-დენი ხარჯი მეფემ თავისის სალაროდამ გაიღო: ოცს წელიწადს ბატონ-შან დედოფალ-შან არც ხორცი ჭამა და არც შავი გამოიცვალა და მის-მეტი არც ვაჭი ჭეფანდა, არც ქალი და არცა შობისა და მოლოდინის იმედი: ეს ამის-თვის ბრალია ერთის პატრონი, მაგრამე ბრძანება მღვთი-სა არ-ვის-გან შეიცვლების, ნება მღვთისა არის, თუ უნდა ერთისა-გან, ვითაც ადამისა-გან მრავალს მოაშენებს და თუ უნდა ნოეს წარღვნისაგით ყველს ერის წამს გარდაავლენს: ხელ-მწიფენი მის ბრძანებას ვერა სცვლიან:

§. 7.

ზაალ ერისთავი და იოთამ ამილახორი ყაენის-კარს წავიდნენ:

ზაალ ერისთავი ყაენ-თან მივიდოდა, იოთამ ამილახორ-მან შეფეს კაცი მიუგზავნა: „მე და ერისთავი ყაენ-თან ერთ-გან გავგისტუმროსო:“ ეს მეფესაც იამა და ორთავ მრავალი უბოძა და ჭამზა-ბეგ სუფრაჩი წინ წაუძღვანეს და გაისტუმრეს და გზებ-ზედ ყველ-გან სამასპინძლო მზათ დახვედრეს და სადა გზის-პირს ხანი და სულთანი იყვნენ წინ-მიეგებნენ და თავისას ჩა-მოახტუნეს, კარგად ისტუმრეს, ღხინი აჩვენეს და სიჩუქარი მიართვეს და გაისტუმრეს და რასაც ქალაქში მივიდნენ, ქალაქის თავნი კაცნი წინ მიეგებნენ და კარგად დახვდნენ და რა ისპაჰანს მიახლოვდნენ, მოურავი ისპაჰანისა მირ-ყასუმ-ბეგ, როსტომ მეფის ყმა იყო, ამზა-ბეგის ბიძა-შვილი იყო. რა ქალქნით გადგნენ, დღეში ორ-ჯერ წინ ბარხანას მოაგებდიან. რა ის-პაჰანის ერთის დღის სავალზე მიახლოვდნენ, ყაენს მოახსენეს ამათი მოსვლა. მირზა-თაყი ეჭტიმადოვლე და სიახ-ჩან უფლარყასისა-თვის ებრძანებინა: „რაც მაგათი წესი და სამარ-თალი იყოსო ისრე დახვდითო:“ ეტიმადოვლეს ებრძანებინა ისპაჰანის ვეზირისა და ქალანთრისა-თვის და მოურავისათვის: „თავისი უფროსნი კაცნი ისპაჰანისანიო, კარგად მოკაზმულის ჯარით, ფიშკაზი უკავთ და წინ-მიეგებენითო.“ და უფლარ-აღასმან ადამ სულთანს უთხრა, ყაენის ბრძა-ნება ესრისო: „ვინც ისპაჰანში უფლებისა-გან მზას იყვნენო ხანი და სულთანი, მინბაში და უზბაშიო და თავადთა და აზნაურთ-შვილებისგანო, ადამ სულთანს გვერთ იახლნითო და ერის-თავსა და ამილახორს წინ-მიეგებენითო და კარგის რიგით ალაყაფის კარს მოიყვანეთო, კარს აკოცნინეთო და იქიდამ ჯულფას მიუძეხითო და ხოჯა-სპეტრა სასახლეში ჩამოახტუნეთო:“ იმათაც ბრძანება გაათავეს და რაკა დღეს ყაენის სახლით ოქროს ჭურჭლებითა დამზადებული, სა-დილ-ვახშამი მოუვიდის. მას უკან დღეში შვიდი თუმანი და სამოცი ლიტრა ღვინო ზაალ ერის-თავს გაუჩინეს და ისრევე იოთამ ამილახორს გაუჩინეს და ყოველს დღეს ღხინში იყვნენ: ხან ეწვევდენ და ხან ეწვევოდენ მოყვასთა და მეგნიერთა: უწინ ბოძებაში ხელმწიფე-მ სამასი თუმანი თეთრი და ფარჩა ერისთავს მოსცეს და ესრევე ამილახორს მოსცეს და ხელმწიფე-მ მეკვლეში

ქნა და მიეგებნეს, უკხსაკოცეს და უანმან რომტომ მეფის სამბავი მათ ჰკითხა და ამათაც დიდი ქება მოახსენეს და ნაზარს ქვეით დასხეს. ასასის თუმნისა ეტიმადოვლეს გამოეგზავნათ და უანმან ორთაეს ქართული ჩოგანი ჯოგში და ორთავ ოქროთ შეკაზმული ბედური ცხენები უბოძა. ამისთანას დროს რომტომ მეფისაგან ჩაფარი მოვიდა უანთან, სადაც მოეწერა: „ერისთავი და სპილახორი მალე გამოისტუმრე.“

§. 8.

ქორონიკონს ტლე, ჯანიხან ოორჩიბაშმა მირზა თაეუ ეტიმადოვლა მოკლა და უაენმან ჯანიხანც მოაკვლევინა.

ჯანიხან ოორჩების თავკაცნი და ან ხანი და ან სულთანნი ვინც კარგად იყვნენ შემოიფიცა, დილას ეტიმადოვლეს, მირზა თაეის შიგ მიეხდა და მოკლა ნამაზს ზედან, უკაენის ბძანებად და მერეეს დღეს ეტიმადოვლობა ხალიფა სულთანს მისცეს და უკენს არცაერთს შეეკითხნეს: უკენი უმანწილო იყო, ბებია ჰყვანდა ჩერქეზის ქალი იყო და შვეიანი მანდილოსანი ბძნდებოდა მისი სიტყვა გადიოდა და ჯანიხანს იმისი გამოგდება უნდოდა. მაგრამ სიოშახან უფლარალისისა და უფლებისა ჯანიხანს ეშინოდა, მაგრა დროს ეძებდა, რომ უფლარალისიც მოკლას და უფლებიც ამოწეეტას და მას შეკნ უკენის სახლიდამეე უკენის დედა გამოაგდოს: უკენის დედა მეთდანარე ბატონი იყო, მაგეით ოორჩიბაშობის რაყამი თურთუზა უფლიხანს ბეჯირლეს გაუგზავნა და ქოქილეს ბეგლარბეგობის რაყამი სიაოშახანს გაუგზავნა და ორთავ ასრე მისწერა: „რა იქნა თქვენი კატობა და ან სით მოსჩანს თქვენი ერთგულობა ჩემს ოჯახს ზედანა, რომ ჯანიხან თავისის ძალით ეტიმადოვლე მამიკლასო და თქვენ ეს დასთმოთ და არა თქვათორა, დღეს არის, თუ ხვალეო თქვენც დაგხოცნო. მერმე შვილს მამიკვლუნო და თვითან გახელმწიფდებისო, აწე თუ ჩვენი ერთგულნი ხართო, ჩვენი უფლებიო, რომ ღამით ჩვენს ჭეშიკში მოეღენო, ადრიან თქვენც კარგად მოდითო, და რა ჯანიხან თავისის კერძის კაცით კარგე მოვიდესო, უბრძანეთო, წაუშინონ, დახოცონო:“ ბრძანება გაათავეს და გაუთენებლივ კარგად მოვიდნენ და ეს ანბავი ჯანიხანისათვის ეთქვათ. რომ ბეგლარი ადრიან ხელმწიფის კარს მოვიდნენო, ისიც აჩქარდა და კარგად მიეიდა: რა ჯანიხან მაშიას გახდა დაიწყო, რომ ზეათ ავიდეს, მურთუზა უფლიხან ბეჯირლემ სახელოს ხელი წასტაცა და შემოუძახა, „შენ ხაინო და მუხანათო, ხელმწიფეს ეტიმადოვლე რასთვის მოუკლიო:“ შესცა მუცელში ხანჯალი და მოკლა და დაუძახეს უფლებს. „ხელმწიფის ბძანება არისო, დახოცეთ ეს მუხანათებითო:“ წაიკრეს ხმალს ხელი და ჩვიდმეტი ხანი და სულთანი მოკლეს და მათი მძოვრები თრეეთ მეიდანში გაბახის ძირში დაჭვარეს და ცოლშვილი დაუწიკეს და მათი ქონება სახელმწიფოდ წამოიღეს. და ცოტას ხანს უკან ერისთავი და სპილახორი მორჩმითა და მრავლის ბოძებით

გაისტუმრეს. გასტუმრებაში ერისთავს უბოძეს ხუროსის თუმნის თუთრი და ხალათი და ოქროთ შეკაზმული ცხენი, თხუთმეტი სოფელი ყაზმისის სიახლეს მოჭრილი. ასრეგე ხალათი, თეთრი და ოქროთ-შეკაზმული ცხენი ამილახორსა და ორმოც-დაათი თუმანი ჯამაგირიც გაუჩინეს და რაც საქართველოს კაცნი, იმერელნი, ქართველნი და კახნი ტყვეთ იყვნენ, ყველანა ამათ ბატონებს და ცხენი, იარაღი გაუკეთეს და სახარჯო უბოძეს და თან-გაატარეს. ყველას ხალათი ჩაცვეს და ხელმწიფის კარს მიასხეს და ჭარმის კარი უორღელი ქნეს და ორთავეს თავისი ქალები აჩვენეს და წასასვლელად ხელმწიფეს ფეხს აკოცეს და ხელმწიფემ ორთავე ასრე უბძანა: ,,რასაც როსტომ მეფეს ამაებთ და ერთ-გულად ემსახურებითო, ჩვენ გვიამებისო და იმისის მოწერილობით ჩვენ-გან წყალობა დაგემართებისო და ისრეგე მისის მოწერილობითაო ჩვენ-გან რისხვასაც ელოდეთო:“ მეფეს როსტომს ამათის ხელით ხალათი, და ოქროთ შეკაზმული ცხენიც გაუგზავნეს და მუჭმანდარი გაატანეს და ხელმწიფისა-გან მრავალი წყალობა დამართებული, მორჭმული სქონლითა და იარაღითა მორთული, მოკაზმული მოვიდნენ: ქალაქის ხიახლოეს მეფე და სრულ ქართველნი წინ-მიეგებნენ: რა შორიდამეს მეფე დაინახეს ცხენით მამავალი, ამათ დაუქვეითეს, დიდი გზა ფეხ და ფეხ წაიარეს, მეფეს ცხენს მკლდომს ავკანდას აკოცეს, მეფე ცხენით გარდმოხდა ხელმწიფის ნაბოძები ხალათი ჩაიცვა, დიდის სიმხიარულითა და შადლუხის ქნით, ქალაქში შებძანდა. ათს თორმეტს დღეს ქალაქში ლხინა და შეასვენა. მერმე მეფე-მ უბძანა: ,,გზისა-გან გარჯილნი ხართო და შინაც გელიანო, წადით, ამ ზამთარ თქვენსას შეექეცითო:“

§. 9.

რაც ზაალ ერისთავს კახეთში მამული ჰქონდა ბატონ-ისან თეიმურაზ წართვა:

ბატონს ოეიმურაზს ასრე ებძანებინა: ,,როსაც როსტომ მეფეს წამოუვიდაო და ჩვენ მოგვივიდაო, ქართლში რაც მამული აქვნდა მეფე-მ წართვაო, იმისი მაგიერი მე კახეთში მაგიცითო, ახლა თავის ბატონ-თან მისულაო, ქართლის მამულებს ისრეგე მისცემსო და ნამეტანი წყალობა უკანისაგანც დამართებიაო, ის ჩვენ-თან ვეღარ მოვაო:“ თიანეთი და ან კახეთში სადმე ზაალ ერისთავს მამული ჰქონდა ბატონ-ისან თეიმურაზ წართვა, ერისთვის კაცი კახეთში ვეღარ გაიგლიდა: ისრეგე შეიქნა მიხდომა-მოხდომა, რბევა და ოხრება და გზებსა და გზებ-ზედ ყაბახობა: ზაალ ერისთავი ჯალაბობრივ ქალაქს ჩამოვიდა და კახეთში მამულების წართმევა მეფეს უჩივლა და მეფე-მ უბძანა: ,,მე მაგაზედანო ბატონს თეიმურაზს ვერას შეუვალო, რომ თავისი სამკვიდრო მამული თქვენ არ მოგცესო, მაგიერი მე მამიცემიაო:“ ამ დროს რევაზ ბარათა-შვილი თავის სიძეს რაინს ჯავახის-შვილს დაეშვირა იმერეთს მიმავალი და მეფეს მოეგარა, სიხნუბარი

წიგნები უპოვნეს და რეკაზსა თვალები დასთხარეს: რა როინის ჯვალაბ-მან ძმა ნახა თვალ-დათხრილი ქმარი გაუშკა და ბოხანი ჩაიცვა და რა ტოტხალ-იყვნენ ქმარი თვალით აღარ იხილა, ძმის დაკარგვის ჯარითა: და რა რეკაზს ეს წიგნები უპოვნეს, ბატონს თეიმურაზს მოციქულობა დაუჭეს: „რას-თვის არ დაწუსარდებით და ჩვენ რას-თვის არ დაგვაწუსარებო, ჩვენსა და თქვენს შუა მრავალი საქმეი ძენანო, ამას წინათ კახეთში სამი სოფელი დაგვიდევითო, გაბრწობამდი-სინო, ახლა ორნივე უსაქმოდ ვართო და სიდამდისინ უნდა ჩვენსა და თქვენს შუა საქმენი გარდუწყვეტი არისო. ქართლი და კახეთი არ მოისვენებსო, ღრო ამის უკეთესი არ იქნებისო, ორთოდე მტოდინარი ბერი და ერიო შენს სიძეს მეფეს ალექსანდრეს ვსთხოვოთო და ასრევე ლეკან დადიანს ვსთხოვოთო, გურიელსა და ახალ-ციხის ფაშასაც ვსთხოვოთო, გავიბრწნეთ და შევრიგდეთო, ჩვენც მოვისვენოთო და ჩვენი ქვეყანაიც მოვასვენოთო:“ ეს ბატონს თეი-მურაზს სწყენოდა, გაჯავრებულ-იყო და ის სოფლები რომ გაბრწობამდისინ მეფისა-თვის დაედვა, ისრევე წაართვა და მახელები გამოუყარა და მეფისა-თვის ასრე მოეწერა. „შენის ძმისა წულის მეფის სვიმონის მკვლელი ზურაბ ერისთავი იყო და მე მოვკალო, თქვენ კიდეც უნდა დამიმადლოთო, თორარა და ჩემ-თან სხვა რა საბრწო გაქვთო, თქვენი მესისხლე ეგ არი-სო, რომ ჯან-თან გაგიგზავნია და მორწმული და გამდიდრებული მოგიყვანიაო, თუ სისხლს ჭითხულობთ, მესისხლის ძმებსა და სახლის კაცებს მოკითხეთო, აქამდისინ რომე ჩვენ გვა-ხლდაო, იქნებოდაო რომ თქვენი მესისხლე გეთხოვნაო და ახლა თქვენ გახლავსო და თქვენი ჟმაც ეგ არისო და მესისხლეცაო, რომელიც გეშრიანებისო ისრე ჭქვითო:“ მეორეს წლამდისინ ასრე იმოცი-ქულეს. ამასობაში ბოლავა-შვილები რევაზ სახლთ-უხუცესი და ბიძინა სუფრაჩი გარდვიდნენ: . . . . .

§. 10.

ეს ამბავი მეფე-მ ალექსანდრე-მ დარეკან დედოფალს მოახსენა:

„მამა თქვენი კახეთით მეფეს როსტომს გამოუგდიაო და იმერეთს გარდმოსულანო:“ შეე-ქმნათ ტირილი და თავს-ცემა, უწინ გენათელი და თავადები წინ მიაგებეს და უველგან ნუზღი და სამასპინძლო მზას დახვედრეს. მერმე მეფე წაბძანდა დიდის ჯარითა, მიეგება, ნახეს ერთმანერთი, შექნეს ტირილი და თავს-ცემა და გენათელ-მან ბატონის-შვილის დათუნას მოკვლა მალვით მე-ფეს ალექსანდრეს ასრე მოახსენა: „იმერეთს ამდენი შეძლება არა აქვსო, რომ ორ-ჯელ ცალკე ცალკე ომი შეუჭიაროთო, ბარემ დედოფალი მობძანდესო და დედა-შვილთ შეურაში გაუცხადოთ, რა ზარი ამაღლდესო მეფემანო თავს-ცემით ბატონის-შვილის დათუნას წამება თათართა-გან ქნებით წამოთქვასო:“ ამაღლდა ზარი და მეფე ალექსანდრე მხარ-ჩახდილი თავს-ცემით ბატონს თეიმურაზს ჭინ დაუწოქა და ბატონის-შვილის დათუნასი მამცობითა და ქნებით მოკვლა წამო-სთქვა: „ბატონი თეიმურაზ და ორნივ დედუფლები, ვით უსულო მკვდარნი შეიქმნენ, გენათელი და

ეპისკოპოზნი წამოდგნეს და გულ-ზედ წულის-დასხმით ძლივს სულს-მოვიდნეს, სამღთო სიტყვანი უქადაგეს და განკითხვის დღის შიში დასდვეს და მღვთის საწყუსის საქმეები დაარიდეს და ჭირის-უფალნი დასხეს, ორმოცამდისინ ტირილი და ზარი (იყო), იმერეთის თავადნი და აზნაურ-შვილნი დილას სალამოს მოუტირებდეს: ვისიც მამული ახლო იყო, ისინი უმალ მოვიდნენ, ვისიც შორ იყო ისენი გვიან მოვიდნეს: მრავალი გარდასახურავი მოიღეს, მეფე-მ გასაკვირველებული ხარჯი გარდიხადა ტოტხალთა და მკვდართა ზედან: ახა-თუ ამ გამულვანების დღის ამბავი, თუ სრულ დაგვეწერა, ტირილისა-გან კაცი ვეღარ წაიკითხვედა. ამისა-თვის მოკლებით დაიწერა, მაგრა ვინც ამათნი ტოტხალნი დარჩნენ, ორმოც-და-ათს წლამდისინ ამის გლოვასა და ტირილში იყვნენ და მეფე-მ ალექსანდრე-მ ბატონს თეიმურაზს და მისს თავადებსა და აზნაურთ უველს ცალკე ცალკე სოფლები და სარჩო გაუჩინა და ბატონის თეიმურაზის კახეთით გაგდება და შვილის მოკვლა რუსეთის ხელმწიფეს მისწერეს და მეფე-მ ალექსანდრე-მ ამის-თვის ბატონს თეიმურაზს ვერ მოეხმარა, რომ ლევან დადიანი ძლიერი ბატონი იყო და მეფეს როსტომს მისი და მარიამ დედოფალი ცოლად ჰყვანდა, უენიც მწყალობელი და ლაშქრითა და სალაროთ მამხმარებელი ჰყვანდა და უენი ბატონს თეიმურაზს უწურებოდეს. თუ მეფე ალექსანდრე, თუ იმერეთით დაიძგროდა დადიანი იმერეთს ჩამოუდგებოდა: ბატონი თეიმურაზ დარჩა იმერეთს და მეფე-მ როსტომ ბატონის-შვილის დათუნასი და მას-თან დახოტილის თავად-აზნაურთ თავები და ბახუტა სუფრაჩი და ბატონის თეიმურაზის დროშა ელიზბარ ბოქაულთ-უხუცის ხელით უენს გაუგზავნა: უენს უანდაჭრის ასაღებლად გაელაშქრებინა, ესეები ბასტამის ჩიმანში წინ დახვედრეს, უენ-მან უღლურისა-თვის კარგ ნიშნად ბძანა და კახეთი როსტომ მეფეს მისცა და სამი სოფელი განჯაში ელიზბარს უბოძა და ხუთასი ხალათი ქართველთ გაუგზავნეს და მეფეს როსტომს თაჯი, თომარი და მურასა ხმალი უენის ფუნში (უელ-სახვევია) და ხალათი და ოქროს იარღით-შეკაზმული ბედაური ცხენი უბოძეს და უენი უანდაჭრ-ზედ წავიდა და მრავლის ბრძოლითა და ომითა და ლაშქრის ამოწუვეტითა და სიბის მიტანითა და შეთხრა ციხეში შესვლით, უწინ უალიაბისტი აიღეს და მაშიგან მუოფი სანი და უფროსნი კაცნი ხელ-ხუნდით უანდაჭრის ციხეს ქვეშ გაატარეს, რომ მაშიგ-მუოფთ უენებსა და სულთნებს შეეშინდეს და ციხე მოსცეს:

§. 11.

ქორონიკონს სამას ოცდა-თხუთმეტსა, შაჰნაზ უენ-ქან უანდაჭრი აიღო:

მრავლის ბრძოლითა და ძალ-მიტანებითა და მრავალი კაცი დაიხოტნეს სიბასა და იერიშს ზედან, აიღეს და უიზიღბაში შიგნით შეესივნეს, ციხე-ქალაქი დაარბიეს და მრავალი იშოვნეს და ინდოეთის ხელმწიფისა-გან დასმული ხანი თავისის უმებით უენის წინ მოასხეს: ხანი და თავ-ნაჩენნი კაცნი თან-წამოასხეს და სხვათ უვნებლობის ნიშანი უბოძეს. რომ საცა უნდოდეს წარ-

ვიდნენ და უანდაზრი მერაბიანს მისცეს და უკანი მაშათს წამოვიდა: მეორეს ზავზულს ინდოეთის ხელმწიფის შვილი დიდის ლაშქრით უანდაზრს შემოადგა და ყოველ-გნით სიბები წინ-წაიღეს და შიგნადამენ და კარედამენ დაუშინეს თოფებსა, ზარბაზნებსა და გარედამენ ბანაკს ესროდეს და სიბები ხანდაზს მაწია და ზოგი კიდეც გასცილდა. შეიქნა იერიში კედელ-ზედა და შიგნიდან კარგად იყვნენ, ნამეტანად ყიზილბაშნი, კაცის მძორით აივსო ხანდაზი და ინდოელთ გასაკვირვებელი ომი გარდიხდეს და სიკვდილისა-თვის სულველი და შეწუენა არ იცოდეს. მაგრა ციხე ვერ აიღეს და ქება ითქვა იმ დღეს ინდოთ მეომართა და კარგათაც იყვნენ და სამ-ჯერ გასაკარი იერიში ქნეს და ციხე ვერ აიღეს: ამისთანას დროს მერაბიანს ციხეში მამკვდარიყო. მკვდარი მითვარეთ შეინახეს და მაშინც ციხე ვერ აიღეს და ხემწიფის შვილი ბევრს გაისარჯა და ციხე ვერა აიღო და გარჯილი და ლაშქარ-ამოწყვეტილი დაბრუნდა და უანდარი უკან-მან ოთარიანს მასცა და ინდოეთის ხელმწიფე-მან ოთარიანს ზედანც თვისი უფროსი შვილი დაუბუქუ მრავლის ლაშქრითა და თოფხანით გამოუძახა, ოთარიანს ციხეში გარ-შემოადგა და როსტომიანს, დუქნის ბატონი, ინდოეთის ლაშქრის სარდარი უალი ბისტა-ზედ გამოგზავნა და შაბაზ-უაუნმან მურთუზა-უულიანს ბეკირლუ უორჩიაბაშს სარდრობა უბოძა, ერანის ლაშქარი თან-გამოატანა და ინდოეთის ლაშქარს გამოუძახა, ვითარც ინდოეთის ხელწიფის შვილი უანდარის ციხეს იდგა. სარდარი უალია ბისტა-ზედ გამოეგზავნა და ლაშქარიც ტოტა ეგონათ და ყიზილბაშთ უკანა ლაშქარიც არ მოიცადეს:

§. 12.

აქა ომი ჭემრანდს ზედა ერანელთა და ინდოელთა ეს არის:

მურთუზა უულიანს ანაზდეულ ინდოეთის სარდარს დაესხა. იმათ რაზმი გარიგებული მზად დახვედრეს, ვითარც ზღვა სავსე წყლითა, ისრევე ინდოთ რაზმი ათას კაცად იდგნენ და ალაგ-ალაგ ნელად სპილოს მოსდევდეს და ისარსა და უუნბარს მოისვროდეს. მსროლი ისროდის და შეკუდგის და სხვა მსროლი წამოდგის. მაგრა ლაშქარს არა-ვინ მოშორდის და ვერცა-ვინ ლაშქარში შეუვიდის და სითკენც ყიზილბაშნი შეუტევდიან ისინი ისარსა და უუნბარს დააყრიდიან ან გარდმოაგდიან და ან გაქცევდიან, ბოლოს ინდოელთ გაიმარჯვეს: და უკანმა მურთუზა უულიანს დაუწერინა და ვითარც ნამსახური კაცი იყო არ მოკლა და უუმს ოთურალი უბძანა: მაგრა ინდოელთ მაშინ უანდაზრი გერ აიღეს. ხელმწიფის შვილი ლაშქარ-ამოწყვეტილი დაბრუნდა და შაჰ-იაკან ინდოეთის ხელმწიფეს შვილები შეეცილნეს. ოთხნი ძმანი გარდვიდნეს და რომელსაც კრესგზაბ ერქვა ამან ჭკუით ქვეყნა დაატყუა და თვითან გახელმწიფდა, ძმები დახოცა, მამა ტყვეთ ხაგდო და ქვეყანა დაიპყრა და ძმის-წულები წაუვიდნენ და ინდოეთის გარეშემო მემკვიდრეს ბატონებს შეხვეწნენ და დაუწეს ომი და ბრძოლა. ამის-თვის უანდაზრს აღარ მოვიდნეს, ხალიფა სულთან ალამადოვლე მოკვდა და მისი ადგილი და გახარობა მაჰმად ხანს ალამადოვლეს მისცა უკენმან:

ს. 13.

რა მაჭმადხან ეტიმადოვლე შეიქნა, ყაენი უაზმინს მოვიდა: როსტომ მეფემ ბატონისშვილს ლუარსაბისათვის თავისის დისწულის ადამ სულთან ენდრონიკაშვილის ქალი თამარი უაზმინით ქალქს მიიყვანეს და ლუარსაბ თავისის ბიძის ვახტანგის შვილის თეიმურაზ მირზას შვილი იყო და მეფემ უშვილობისათვის იშვილა და სატუფლის წულოდ მიიყვანა, რომ მეფეს უკან ქართლი მისი იყოს და ადამ სულთნის ქალს თამარსთან გასაკვირებელი და სახელოანი ქორწილი უყო, ქართლი და კახეთი შუშტუქუ, ისპჰანის მოურაობა, ხუთი, სამასი თუმანი, გალანით და ქალაქის სარაბ და ხუთიათასი კომლი თათარიაელი და ოიმახი როსტომ მეფეს აქვნდა და მტერი არსით ჭევანდა: იყო საქართველო მოსვენებით, ლხინსა და ნადირობაში და რა ბატონიშვილის ლუარსაბის ქორწილი გათავდა, ვინც ჯალაბობრივ ქორწილს მოსრულიუენ უველას მრავალი საჩუქარი მიართვეს და გაისტუმრეს და მეორეს გაზაფხულს მეფე და საქართველოს უფროსნი, დედოფალი, თავადების ჯალაბებით კახეთის დასავლელად წავიდნენ ქალაქით, ლილოზედ მივიდნენ, იქ თოფლუფაქიმან ძალი ქნა, სამგორს მივიდნენ და ინადირეს და სათისჯალაში დადგნენ, მანავის ბოლოს, მივიდნენ და საგარეჯო ჩაინადირეს და ბეჟანიბაღს მივიდნენ, ისიც ინადირეს, იქით შირაქებში ჩავიდნენ და ორივე შირაქები ინადირეს, ქისიყს მივიდნენ, მაღაროში დადგნენ და იქიდამენ ოთხადარს მივიდნენ და იქ დადგნენ და გარეტლები და აღრიატლები ინადირეს და აღაზნისპირს გარდვიდა, ბაშინჯალს ზეით დადგა. სამს დღეს უკან აიყარა და მეოთხეს დღეს თოფუარაღჯი ინადირა, მრავალი ირემი და ჯეირანი და სხვა ნადირიც მოიკლა და ფრინველთ ანგარიში არ იქნებოდა: იქიდამენ წინა მინდორში მივიდნენ და ნახევარი ინადირეს და ათას ხუთასი ამ ნადევარს მინდორში ნადირი, რომე რაც მეფეს წინ მოიღეს, ამაების გარდაისად რომ თავითავისათვის წაეღო, ხოხობსა და ფრინველთ გარდაის, იქიდამენ აიყარა და ამავე წინა მინდვრის ნახევარი ინადირეს, ჯერ აქ უფრო ბევრი ამოსწყდა და იქით, ახელის მოსაზედ მივიდნეს: მეფისათვის ნალური სახლები დაედგათ, იმაში დადგნენ ერთს კვირას და იქიც მრავალი ღორი, ირემი და შველი და ხოხობი ინადირეს, იქით აიყარნენ ნადირობით, ახლოახლო ჩამოხტომით ალავერდს მივიდნენ. ალავერდის საყდარი ბატონის თეიმურაზის დროს დაქცეულიყო და აშლილობისაგან არ დასცალებოდა, რომ აეშენებინა და მეფეს როსტომს მისი დაქცეულობა აუშენებინა: ათს დღეს იქ დადგნენ, იქიდამ ალოხს გაგიდნენ, მიცვალებულთ მეუპატრონეოსათვის, რომ ალავერდს ემარხნენ, მარიამ დედოფალმან ყამი უწირვინა და ჯამაუო და აღაპი გარდიხადა და შეორმოცენი დაუუნა და უველა ცალკეცალკე გამოიტირა: რა იქ იუნენ წირვა არ დააკლო, ალაზნის წუალს გავიდნენ და ოცს დღეს ალონს დადგნენ, იმ ალონშიგ და მის გარეშემოს მრავალ სხვა და სხვა ფერი უველანი, იანი და უაუჩინი გაშლილ-

ოვნენ: იქით სამყარა და ორს დღეს-ზედ გრემს მივიდა, აქ მრავალი კარგად ნაშენები სასახლენი დაქცეულ-დანგრეულ ვნახეთ, უკარო და უჭერო ნადირთ სადგომ-ქმნილნი: რა როსტომ მეფე-მ ამ რაჲი სახელმწიფო სასახლე ასრე ათხრებული სახა, საწუთროს გაუტანობლას შეუწყინდა და ფარსადან გორგიჯანიძეს უბრძანა: „ამ სახახლის ასრე მინგრეულობისათვის ერთი მუსაიბი ლექსი გვითხარო:“ მანც ეს ლექსი მოახსენა, ასე თქვა:

„შენთის მეტი ური მათხოვეთ, გრემის სასახლის ქებაო,
ვისაც გასახოს, ეს ასრე რად გული დაგედებაო.
ესე სოფელი ცუდია, არავის არ გასთავდებაო,
და ამის ამშენი რომ მოკვდეს, თქვენ ტეტხლი მოგედებაო:“

§. 14.

სრკვდილი იმერეთის მეფის ალექსანდრეს ძმის მამუკა ბატონისა შვილისა:

იმერეთის მეფეს ალექსანდრეს თავისის ძმის მამუკა ბატონის-შვილის ნიშანი მეფეს როსტომ-თან გამოეგზავნა, გასამღვნებელი და სატირალი წიგნი მოეწერა: უწინ ლევან დადიანისაგან რომაც დარჩენა, ტუეთაბში ტანჯვით შენახვა და თვალების დწვა, მრავლის საცდურით წამება და უშატიოთ მკვლრის უმაწვილობით სიკვდილამდისინ გაუკითხავათ, შეუსვენებლად, ათას რიგად უღირსად უკლრისის საქმით მოკვდინება წიგნათ მოეწერა: და რა ნიშანი გაუშალეს და წიგნი ბატონს მარიამ დედოფალს წაუკითხეს, ვითაც თავის შვილს ოტია-ზედ, ისრეყე თმა კაშლით და მკლავ-ჩახრით, გულ-მწუხარის ტრემლის-ფქვევითა, მამუკა ბატონის-შვილი მრავლის ქებით ტირილშიგან მოსთქვა და შავის ჩაცმით იგლოვა და სრულ-ქართველნი. თავადნი და დედანი და მანდილოსანნი, ვითაც საყვარელს შვილებ-ზედ, ისრე გულ-მწუხრად გამოიტირეს ნამეტნავად მრავლის სატანჯვის წამებისათვის. ამას სტირდეს და ლევან დადიანს სწუევლიდეს: მეფე-როსტომ ქართველთა და კახთ ჯარით, მხარ-ჩახდითა და თავს-ცემით, გულ-მწუხარად გამოიტირეს, დადიანს სძრახვიდეს: ახა აქ გაშინჯეთ სამარიალი მღვთისა, რომ მაგიერი . . . ლევან დადიანს შეილი მოუკვდა და მამა-მ შვილის ტირილში ლხტი თავს გარდიგრა და შვილ-ზედ დაკვდა დაუმარხავს: მეფე ალექსანდრე ლაშქრით მიუხტა და მისი სალარო და სახატონო უველა დაიჭირა და დადიანი კარგის წესით დამარხა და ლიპარიტიანი ვამიე დადიანად დასვა და სალარო ნახევარი მას მისცა და რაც კარგი და უკეთესი იყო მეფე-მ წამოიღო და რაც ლევან დადიანს მეფის გიორგის სახსარში უსამართლოდ წაელო მეფეს გიორგის შვილ-მან მეფე-მ ალექსანდრე-მ სამართლით წამოიღო და ღმერთ-მან დიდის რისხვით მამუკას ბატონის-შვილის უდიერი ლევან დადიანს და მის შვილებს გარდახდევინა და თავისის ხელით თავი მოიკლა და მის-გან

სამალდეგად შეგრებული მრავალი ოქრო, ვეცხლი და მურასა და ძვირ-ფასი თვალ-მარგალიტი, რომ თვის-თვის მოუხმარებელი სხვას დარჩა და თვითან უშვილო გარდვალინდა და უველამ ასრე თქვეს: „ლევან დადიანის უშვილოდ გარდვალენა, მამეკა ბატონის-შვილის უსამართლომ მოსთხარა, სახლიან-შვილიან გარდვალინდა. ამა ეს ნიშნად უველა გეუოფა, ამა ეკ გათვდება იესოს ქრისტეს სამძახები სიტუვანი: „რომლისათ სწუაოთ მიგიწუავსო, იმავე სწუავით მოგიწუენო.“ ამა სამართალი აქ გათვდება და ნამალდევი არ-ვის შერჩების: ვამიე დადიანი მეფის ალექსანდრეს მორჩილი იუო: ამ კამს ბატონი თეიმურაზ რაჭას იდგა და რუსეთს მიემზადებოდა. მეფემ წიგნი და კაცი მისწია: „მღვთისა-გან ამ რიგი დიდი წუალობა დაგემართო, რუსეთს სულარ წახვალო, გინდა ოდიშს შიგ გაბატონდიო, თუ გინდაო ქართლსა, კახეთის მეფეთ დაგსვამო:“ არ დაუკერა და რა ბატონი თეიმურაზ იმერეთს გარდვიდა ქართლ-მან და კახეთ-მან მოისვენა, ლხინისა და სადირის მეტი სხვა სქმე აღარ-ვის აქვნდა და კიდევ ძველებურად ჩხუბს თავი აუღეს და ასრე თქვეს: „ჩვენი მეფე ბერი და უშვილო არისო და ღუარსაბ ბატონის-შვილიო თვის-თვის შვილად და ჩვენად სამბატონოდ მოიუვანო და სქართველოს თავადებსაო უველას მაგისის ჰაპის ვახტანგის მამული გვიპირავსო და რა გაბატონდებაო, უველას წაგვართმევსო და თვის-შვილს სუფლის-წულოთ მისცემსო, ამას მოუგვარო რამეო: რომ მეფე ბერი-კაცი არისო, დიდს არას გამოუკიდებისო. რა ტოტხალი ვემსახურებითო და რა მიიტვალოსო, რომელიც ბატონათ გვინდოდესო უანსა ვსთხოვოთო:“ ეს თქვეს და ჰირი მალვით შეჰკრეს და შეითქვინეს:

§. 15.

როსტომ მეფემ განჯის გზაზე ვატეხილს ციდს ზეით დებადეზე გუნბეთით სიდი ააგო:

სოფელი და ქარვანსარაის ააშენა, რომ მგზავრი არ გაისარჯოს, სადგომი და საჭმელი მზათ დახვდეს: მეფე ქალაქით დედოფლითა და თავად აზნაურით იმ ხიდისა და ქარვან-სარაისა და სოფლის გასაშინჯავად მივიდა და იქ დადგა: თავადის შვილებ-მან ბატონის-შვილს ღუარსაბს მოახსენეს: „მეფეო, ხუთს-ექვს დღეს აქ იქნებისო, თქვენ გაღმა გაბძანდით, ჭალა ისადირეთო:“ უმაწვილი კაცი იუო, იმასაც იამა და მეფეს დათხოვა, უწინ ნება არ მოსცა და კიდევ დაეთხოვა: მეფემანც ბძანა. „წავიდესო.“ გაღმა გავიდნენ, რომ ჯერგით ჭალაში ირემი და ღორი ისადირონ, ჯერგა გაარიგეს და ალაგ-ალაგ სადირის მოსასვლელთ კარები უჩინეს და მეთოფენი ჩაუსხეს და სპატიოს კაცის შვილები, თავადნი და აზნაურნი მშვილდ-ისრით დაჰყვეს და თითოს კარს თითოს თავადის შვილი თავად უჩინეს და რა ჯერგამ ტყენი გამოიარეს და კარებს მოახლოვდნენ შეიქნა თოფისა და ისრის სროლა ღორებ-ზედან: ამ დროს ბატონისა

შვილს დუარსაბს ხელს (1) თოფი ეცა და შეიქნა ტირილი და თავსატეხა, სადირაბა მოიშალა და მეფესთან ჩაფარი გაგზავნეს, ამ რიგი ვაების ამბავი მოახსენეს: მეფემ ნამეტნავად იწყინა და კლიზბარ მოქაულთ-უხუცესი ამაგე ბატონის-შვილის დედის ძმა გაგზავნეს და ჰქაში და კარა თან-გასატანეს, თვითან შეუეც კარით მივიდა, ტოტხალს მიუსწრა. მაგრამე უკვლგან ტირილი და თავსატეხა იყო, შეუე ჩამოხდა და სანც ბატონი-შვილი თოფ-ნაკრავი იწვა, იმ კარავში შევიდა: რა ბატონის შვილ-მან მეფე დაინახა, ფეხს ზედა წამოდგომას ეცადა. მაგრამე ღონე ალარ შერჩომოდა, ვეღარ წამოდგა: მეფემ ქუდი მიწას დაახეთქა და შექნა თავსატეხა და ტირალი და ბატონის-შვილს გვერთ მოუჯდა და გამოჰკითხა: ,,თუ თოფი სითკენ გეცხო და ან იქით ვინა-დაგინ ადგნენო და ან გაიგნეთო თუ ვისი თოფი გეცხო:" ბატონის-შვილმან ასრე მოახსენა: ,,თუ მოვრჩებიო, ჭვის მკვრელს მე ვიპოვნიო და თუ მოვკვდებიო თქვენ კარგად თუკვანითო, რომელიც გიჯობდეს ისრე ჰქენითო:" მეორეს შუა-ღამემდისინ ტოტხალი იყო და მაიცვალა და ყოველს კარავში ტირილის ხმა და თავსატეხა ამაღლდა, ვისაც უხარდა ის უფრო სტაროდა და თავს იცემდა, ავრის არ მიხდომისათვის:

რა დილა გათენდა, თათარნი, თავიანთ წესით, ალმები და დროშები გაშალეს და მოლებნი მუსიფის კითხვით ხმანი აჯების მგლოვიარ-წინაშენ ტირილით ამაღლდეს და ქართველნი და კახნი მხარ-ხახდილნი ზარითა და თავსატეხითა და ქნება მოთქმით მიუტირეს. ცხენები მრუნდათ დაჭკაზმეს და გუბარა და მცხედარს ძვირ-ფასის ნაქსოვები გარდაბურეს, სისხლიანი ტანისა-სამოსი მხლებლებ-მან მხარს გარდიკიდეს და თვალდთ შვილები მცხედარს ქვეშ შეუსხდნენ და ალვაბრის გზით ქალაქში მაისვენეს და ქალაქთა შიგან შეიქნა დიდი ტირილი და ვაება და უოველნი ვინშენი, თვიანთ რჯულის წესით, მკვდრის სასაცლე წინ გაეგებნენ, ბატონის-შვილის სასხლე ალვაბრის გზის პირ-და-პირ იყო: ბატონის შვილისა-თვის რომ თოფი ეკრათ, იმ ღამეს ბატონს თამარს, ბატონის-შვილის ჯალაბს, სიზმარში ენახა: ,,რომ თავი მამჭრესო" და იყო ამ სიზმრის ნახვისა-თვის შელონებული, დაინახა, რომ ალვაბრის გზით მცხედარი მოაქვთ და ქვეყანა მას მოსდევს სრულ მხარ-ხახდილნი, ზარითა და თავსატეხითა: რა ბატონ-მან თამარ-მან ესება ნახა, თავის გუნებით ასრე ბძანა: ,,ეს ამ-რიგი ღრიალიო არ ვისზედ იქნებაო, თუ არ შეფესა ზედანო და ან ბატონის-შვილს ზედანო, უსაცილოდ ჩემი ნახული სიზმარი ეს არისო, ან მეფე მომკვდომიაო და ან ბატონის-შვილიო:" თავი კედლისა-თვის ეკრა და ვითარც უსულო მკვდარი შექნილი იყო და წულის სხმით მოესულიერებინათო, ქმარი თოფით მოკლული შან მოუსვენეს და სრულ ქართველნი და კახნი ჯალაბობრივ ქალაქში მოვიდნენ და მეფე თვითან და მარიამ დედოფალი სწორამდისინ ბატონის-შვილის სასახლეში ჭირის-უფლად ისხდნენ და ყოველ-მან კაც-მან შეძლებითა და შეფერებითა თავიანთ წესით მიუტირეს და გარდასაბურავი

(1) ეკლ. ხელი ჩანაწერი, ცალკე 85 რიგად დაწყებული 1850 წ. ბრახუტისაგან, სწერია. ბეგულიან დ. ნ.

მიართვეს. ჭამა აღაპი, გაცემა თათრისა და ქართველთ წესითა გარდიხდეს და მკვდარი არდაველს შახ-სეფის სიფლავში მიასვენეს:

რა არდაველს ერთის დღის ქავალს-ზედ მოახლოვდენ, არდაველის ხანი და შახ-სეფის მუთაველი შხალისლამი, ყაზი და ქალანდარი და მოლანი და თაბიღელმნი და მუშტეიდნი და მერჯულენი მუსაფის კითხვითა და დროშა ალამით წინ გაეგებნენ: და რა ქალაქს არდაველისას მოასლოვდეს სრულ მოქალაქენი დიდნი და პატარანი გაეგებნენ და დიდის პატივით მოასვენეს და შახ-სეფის სიფლავს ახლო მიწას მიიღეს: და როსტომ მეფემ ეს ამბავი უკანს მისწერა და ვითაც უანდაჭრს-ზედ ღაშქრობი იყო, თემის აშლილობისათვის მეფე ამის ძებნას აღარ გამოეკიდა. მაგრა ვითაც ბარათაშვილ-მან სიაოშ თუმანი-შვილს ბაინდურს დასწყმა და ასრე უთხრა: „შენი ნასროლი თოფის ფინდისი ეცა:“ ამის-თვის სამართალს-ზედ ესენი შეაბეს:

ამ ყამს ბარათა-შვილი სიაოშ და თუმანის-შილი ბაინდურ სამართალ-ზედ შეაბეს, ვითაც ყოველს რჯულში მართებულია, ხელმწიფეო შეწყნისა და შემტოდლობის დარიდება, სამეტნაოდ უკადრისობის შებედვა და მათს სისხლში გარევა, ქართლში ქართველნი მრავალნი და ძრიელნი არიან და სომეხნი ცოტანი და უღონონი და მათ-გან ამ რიგის საქმის თქმაც ძნელია. თორა და ქნა: და ქართველთ უნდოდა ეს სისხლი სომეხთ-ზედ დაეტეხა, ამის-თვის უღონონი იქმნეს სომეხნი, რომ სხვა რიგად ფიცითა და ჯვრით არ გარდასწყდებოდა და სიაოშ ბარათ-შვილ-მან წამოსთქვა: „რომ თუმანის-შვილ-მან ბაინდურ ჰკრა ბატონის-შვილს თოფით:“ იმან აშორო თქვა. ამის-თვის სამართალს-ზედ შეაბეს და ბძანებითა მღვთისითა სამართალი გაცხადდა. ორნივე თავიანთ რჯულის წესი გარდიხადეს და შესაბმელად აემზადნეს. მეფე და თათარნი სომეხთ-კენ მოდგნენ და დედოფალნი და ქართველნი სიაოშ მიუდგნენ, მეფეს მოახსენეს: „ამ რიგი საქმე-ნიო უხმლოდ არ გარდასწყდებისო:“ მეფემანც ბრძანება ქნა: „თავიანთ რჯულში, რაც მართე-ბული იყოს გარდიხადონო და ჰაემანი დაუდვან ერთმანერთისაო, შემის დროს ჩვენს კარს მო-ვიდნენო:“ მეფის ბძანება გაათავეს, გაენდვნეს და ინანეს და თობა და თმობა აუთქვეს, ანდერძები გაათავეს და ეზიარნეს და ავის ნაქნარნი ინანეს და ვის-თვის შეეტოდებინათ, შეეხვეწნეს და შენ-დობა იშოვნეს და ვისიც რამე ემართა გარდუხადეს. თავიანთ საუდრები დაიარეს და შესაწირავი მიართვეს და რაც შეეძლო გლახაკთა და უღონოთ მისცეს, ორჯალსა და ჰაემან-ზედ თბილის ქალაქს მოვიდნენ და მეფის სახლის ჰირ-და-ჰირ მტკვარს გაღმა სათმრის ალაგად უჩინეს. რომ უველგნით დასწვრეტდეს: ორნივე სათმრის იარაღით შეიმოსნეს და ცხენს შესხდნენ და გაღმა გავი-დნენ და მეფე-მ ექვსი იასაული უჩინა სათმრის ალაგ-ზედან და ციხის კარები დაუკეტეს, რომ არცა-ვინ შეუშვან და არცა-ვინ გამოუშვან და ერთმანერთის მოშორებით ცხენით იდგნენ: გამო-ღმიდამ დაუძახეს: „ომისა და შეტევის დრო არისო:“ უჩინ ცხენ-ჯენებით სიაოშ მოუხდა და შუბი შემოსცა და ზედ შეამტვრია, ჯაჭვი გაუტეხა და გვერდში გასჩარა, შუბის პირი შიგ შეარ-ჩინა. ამას უკან ბაინდურ მიუხდა და შუბი შესცა და ბარკალ-შიგ შეამტვრია და გასტეხდა: ს

სახლში წავიდა და ლხინი სცა და გასტიკდა, აწ კიდევ ბაინდურ მიეწივა და ლხინი სცა. მაგრა ვითაც თავისის სიხარულით ხელი სოველი აქნდა, ლხინი გასტკდა და ცხენ-მან თავ-გამზიდვარობა შეწყო და სახლში ლხინის ცემით მისდევდა, ბაინდურ ხმალს ხელი წაიკრა და შეჯდა ქნია და სახლში სატრფიალში მოახვედრა და ფიცხლად ცხენით გარდმოვარდა და თითართა და სომეხთა-გან შეიქნა ხმა-მაღლა „ალაჰ ალაჰ“ ძახილი. ბაინდურ მოსაკლავად სიოშს მიუხდა, ივასაულებ-მან არ დაუნებეს, მაგრა ცხენი მაშინც მოუკლა: მეფე-მ ბძანა: „სიაოშ ციხოვანთ ტუფეთ მიაბარეს და ბაინდურ ამ დაკოდილობით, ისრევე სომარ-ცმული, თავისივე ცხენ-იარაღით გამოლმა გამოვიდა და მეფეს თაყვანის-სცა და ასრე მოახსენა: „თქვენს მტერს უნდოდა შეგვბოდიტო, ორნივ უბრალონი ტყუვილად შეგიხოცნითო“ და თავის სადგომს წავიდა და მეფე-მ კარა და მომია გაუგზავნა მრავლის სარკლით შუბის ჰირი ამოართვეს, ორს წლამდისინ დაკოდილი ძლივს გაუმთელდა: სიაოშ და ქართველთ იპატივეს და მისი კვლევი და იარაღი მეფე-მ ბაინდურს მისცა და ბატონის-შვილ-მან ცუდად ჩაიარა, ვითაც ბატონის-შვილის კვალაბი მეფის დის-წულის ადამ სულთნის ქალი იყო, მეფე-მ ბრძანა: „ბატონის-შვილს ლუარსაბისაო ძმა ჰყავს ვახტანგ, სახელად უქვიანო იმას ჩემად შვილად მოვუყვანინებო და ბატონის-შვილის კვალაბს იმას შეერთმაო, თათარი წესით ერგებისო. რად-გან ორნივ მუსურმანი არიანო:“ ეს იწყინეს, მაგრა ვერა თქვეს რა:

§. 16.

აქა მეფე-მ როსტომ თურმან ყაენთან გაგზავნა და ვახტანგ ბატონის-შვილი საუფლის-წულად სთხოვა:

ყაენი მაზანდარნის ბძანებოდა, თურმან მეფის არზები მძართვა და ვახტანგ თავისის ბიძის ვახტანგის შვილის თეიმურაზ მირზის შვილი ვახტანგ შვილად სთხოვა და ვახტანგ კარზედ არ იყო. ყაზმინს მოურავად იჯდა: ყაენ-მან ბატონის შვილს რაყამი მისწერა: „როსტომ მეფეს შვილად უთხოვნია-ხარო, თურმან მანდ გაიხლებისო, შენი საქმე კარგად გაირიგეთო და ჩვენს კარ-ზედ მოდითო, ხალათი ჩაიცვითო და აქედამენ გაგისტუმრებთო:“ რა ეს რაყამი ყაზმინს ბატონის-შვილს მოუვიდა, დედამ მის-მან ასე თქვა: „უფროსი შვილი წამგვარაო და მამიკლესო, ახლა შენც წაგეყვანოსო, მე შენის მეტი არ-სად გამაჩნია რამეო, მე შენ არ-სად გაგიშვებო და არ-ვის მოგაკვლევინებო, მე თვითან ყაენ-თან წავალო, ან როსტომ მეფის სიცოცხლეში საქართველო შენ მოგცესო და ან საქართველოს სიახლოესაო ერთი ასეთი სახბატონო მოგცესო, რომ როსტომ მეფის ხელის შემხლავი არ იყოთო და ან როსტომ მეფეს-შენ გაგისტუმრესო:“ აქ არის ნათქვამი: „მწიფეს ესრედენო და მკვახე სცვიოდაო:“ ბატონის-შვილ-მან ვახტანგ თავისი დედა ყაენს-თან გაგზავნა, თურმანს უბძანა: „შენ საქართველოში წადიო და რასაც წამოსასვლელი შეიქნებით ჩაფარს გამოვგზავნიო და დაგიბარებო,

წამობძანდიო და სწორათ წავიდეთო:" თურმანს შესაფერისი ბატონი არ დასდგა და არც სახუქარი მიართვა და გაისტუმრა: თურმან გულ-სკლული და გაჯავრებული როსტომ მეფეს-თან მივიდა და მრავალი საწყინარი ამბავი მოახსენა: ,,თქვენ შვილად მოგეკვეთო და ის ძმის მოკვლას თქვენ გაბრალებსო, მესისხლეს გეძახისო:" მეფე ამა-ზედ გაჯავრდა და ასრე ბრძანა: ,,შვილად მინდოდა, თუ ღმერთს ჩემ-თვის შვილი სდომებოდა ის მასტენდა, ახლა სიდამდისინ ცოცხალ-ვარო თვითან ვიბატონებო, ჩემს უკან ვისაც ურდა მისტენო:" და ბატონის შვილის დედა ყაენ-თან მისულ-იყო და შვილის არ გაგზავნას სპარსეთელოში შეხვეწნოდა, ყაენს ებძანებინა: ,,თუ წა-სვლა არ უნდა შენს შვილსაო, ნუ წავაო:"

ამ დროს ხალიფა სულთან ეტიმადოვლე მაზანდარას მოკვდა და მისი ვაზირობა და ეტიმა-დოვლობა მჭმ-ბეგს მისცეს და ყაენი ყაზმინს მოვიდა და მეფე-მ როსტომ ფარსადან გიორგი-ჯანიძის (1) ხელით ეტიმადოვლობის მისაღოცავი ფეშქაში გაუგზავნა: ეტიმადოვლე კარგად დახვდომოდა, მრავლიც მოცა და მეფის გამოგზავნილი ტყვები და ჩემი მირთმეულიც ყაენს მიართვეს და ჩვენი სახელი მოეხსენებიანა და კარგ-ად გაეშინჯებინა და ყაენს ებძანებინა: ,,გამოგითხეო, თუ რას-თვის მეფე-მ ლუარსაბის მკვლელი არ იპოვნაო:" ერთს ღამეს ვეხმევ და ასრე მიბძანა: ,,რას-თვის მეფე-მ ლუარსაბის მკვლელი არ იპოვნაო:" მერმე მე ასრე მოვახსენე: ,,თუ ფაოერაკად სტენია, ტუდის კატისა-გან იმას რაღა ძებნა უნდა და თუ შეუნებით უკრავს მაშ დიდის კაცის საქმე იქნება და ხელმწიფე ისდროთს-ზედ ლაშქრობით და თუ მოსძებნოს არამც საქართველო აირიოს და თქვენი საწყენი იქნას რამე, თორა და მას-თან მოძებნატა და ბოვნაც ადვილი არის:" ამან ასრე მიბძანა, რომ ყაენს ასრე მოახსენებიაო: ,,როსტომ მეფეს მოუკვლევინებია:" მე ფიცი მოვახსენე: ,,ამას-მეტად არ გამიგონია-მეო:" იმ ღამეს ბატონის-შვილი ვახტანგ იქ ყოფილ-იყო და მე ვერ ვიცნობდი, მეორეს დღეს ჩემად სახახავად მობძანდა. მითხრეს: ,,ბატონის-შვილი მოვაო:" წინ გავეგებე, ვიცან, რომ წუხელის ეტიმადოვლეს-თან იყო: როსტომ მეფის სიკეთის ანბავი მკითხა და მეც ტკბილად მამიკითხა და მადლი მოვახსენე და არ ხლების ბოდიში მოვსთხოვე და მეორეს დღეს სასახავად მიველ, აღარ გამამიშვა, კარგად დამხვდა და მრავალი კეკეინური სიტყვა ბძანა. და რა ყაზმინს ვიყავ მალე-მალე დამშვიდობის და რა გაისტუმრეს, მეფეს როსტომს არზა მისწერა და სასმელი და თავ-დაბალი სიტყვები დამა-ბარა, მე იმ სამთარს ლაჰიჯანს დამემყოფნა, მეფის სამსახის თუმნის ასაღებლად. ბატონის-შვილის მინაწერი წიგნები და ან რაც ჩვენ-თვის ზეპირად დაებარებინა ისიც წიგნად მოვსწერეთ, მეფეს გაუგზავნეთ:" რა ბატონის-შვილის მინაწერი წიგნი მეფეს წაეკითხა, ჯილავხანა თალიღი ჩემ-თან ჩაფრად ლაჰიჯანს გამოეგზავნა, წიგნიც ებოძებინა და ასრე ებძანებინა: ,,რასაც წამს ეს კაცი შენ-თან მოვიდესო, ფიცხლავ ყაენ-თან ჩაფრად წადიო და ჩვენი მინაწერი არზი მიართვიო,

(1) ფარსადან გიორგიანიძე გაგზავნილი იყო როსტომ მეფის-გან სპარსეთის შემდგომად ლუარსაბის ხელმწიფედ, 1649 წელს.

ბატონის-შვილი ვახტანგ საუფლისწულოდ გვათხოვნიაო, სანა უკვეს იახლოო, ბატონის-შვილს გამოისტუმრებენო, შენ წინ წამოუძეხო და დიდის პატივით მოიყვანეო:" ლაჭკიდმე მეხუთეს დღეს უკმს უკვეს ვიახლე და მეფის მინაწერი არზა ხემწიფეს მივართვი და მე ეტიმადოღლისს დამაყენეს და ასრე მაბძანეს: „იხვჭნს წავალთო და იქიდამ გაგისტუმრებთო:" რა ქაშანს მიველ-დით მეფის ჩაფარი მოვიდა უკვნის-თან ასრე არზა მოეწერა: „თუ ბატონის-შვილი ვახტანგ არ გამოგისტუმრებინოსო, ხულარ გამოისტუმრებთო, მეხრანის ბატონი გამოგვიგზავნიაო, ის წამოეძევნეთო და ფარსადან ისრეკე გილანს წავიდესო და თუ გამოგისტუმრებინოსო ხულარ მოაცდეინებთო, მალე წამოვიდნესო:" და ჩემთვისცა ასრე მოეწერა, ეს წიგნიცა და ჩაფარიც ქაშანს მოგვივიდა, ჩვენ ისევ გილანს წავედით და უკვნი ისხჭანს მაბძანდა და მეხრანის ბატონი ისხჭნს ჩასულ-იყო, უკვნი კარგად დახვედრილა, ვახტანგ ბატონის-შვილი ავად გამხდარ-იყო და მაცვალებულ-იყო: ეს ამბავი როსტომ მეფეს მოასსენეს, ნამეტავად იწყინა და ხო-ხიჯ ბარათა-შვილი უკვნ-თან ჩაფრად გაგზავნა და მეხრანის ბატონი ჯასიშისად ეთხოვნა: უკვნ-მან წაალობა უყო და მრავალი მისცა და გაისტუმრა: რა ქართლს მოვიდა მეფემანც პატივი მოუმატა და ზოგ-ზოგი სავახტანგო სოფლებიც მისცა, ხემწიფის ნაბოძებს ამამულის სიგელებში შეალობით დაწერინა, მეხრანის ბატონ-მან უფრო გაძრიელება მოინდომა და მიეყარვით მეფის კარგნი უმანი შემოიფიცა, ნოდარს ცაცის-შვილს თავის შვილის არჩილისა-თვის ქალი სთხოვა, და ზალ კრისთვის შვილს ზურაბს თავისი ქალი მისცა და მარიამ დედოფალმაც სავიცარი უბოძა. კარის-კაცთ შეუკეს მალვით პატრონ-უმობა-ზედ შეჭეიცეს. ამის-თვის რომ შეკის როსტომის შვილობის-თვის ქართველნი უიმედოდ იყვნენ, თავად დიდის ხნის ბატონი ბძანდებოდა, და სი-ბერეს დაღ მოეტეხა და მერმე შვილი და ახლო ნათესავი არა ჰყვასდა. ამის-თვის ნათქვამია: „ყოველს სიკვდილსაო სიბერე უარესიაო" და მრავალი სახელმწიფოო და სამეფო და სათავადო და ვაჭართა და გლეხთა თავიანთ წესითა და შეძლებით უშვილობისა-გან მოთხრილან და მათი ქონება, მორჩმა, ტახტა-გვირგვინი და სალარო, ქვეყანა და ლაშქარი სხვას დარჩომია:

§.17.

ქრონიკონს ქმდ, ამ ჯამს მეფემ როსტომ ისპაანის მოურაობა მე ფარსადანს მამცა:

ყოველის მორთვითა და გაწყობით ისპაჰნს ჩამოველ. ბედნიერ-მან შაჰბაზ ყაენ-მან კარგის თვალით მნახა და დიდი პატივი დამდვა, ასე რომ უფროსი ერთი სადივანბეგოს სამსახურს მე მაბძანებდა: კვლები დიფინდბეგს კვაჯარა და ისპაჰნის ლოთებს ასწავლა, ტყვილად ამიჩივლა და მრა-ვალი ტყუილი მოგონება ითქმევინა, ეს ხელმწიფე-მ შეუტყო, დაჭირვინა, თვალები დასთხარა და რაც აქვნდა უველაკე წართმევა და მე ეშიკაღასობა მიბოძა და ხუთი სოფელი გულფეიქანში

სარჩოდ გამაჩინა, მე უკანის კარს დავრჩი და ჩემი ჯალაბნი საქართველოში დარჩნენ: ამასობაში სეხნია თურქის-ტანის-შვილი საქართველოდამ ჩამოვიდა, როსტომ მეფეს უკან-თან არზა მოუწერა: „ლევან დადიანი მოკვდავო და მისი ქვეყანა და სალარო მეფე-მ ალექსანდრემ დაიჭირაო და ერთი დადიანის შორ სათესაოი დადიანის ალაგ-ზედ გაანაბატონაო და მისი ძმა და ძმის-წულები ჩვენ-თან არიანო და ოდიშელნი ამათ ითხოვენ თავიანთ სანაბატონოთო და ჩვენ შეძლების ღონე აღარა გვაქვსო. ერთი რაჟამი მუხრანს ბატონს უბოძეთო, რომ ჩემს უკან მეფობა მისი იყოსო, რომ ჯარსა და ლაშქარს მის-გან შიში აქვნდესო, რომ მინდა სარდრად ვქნაო და ოდიშს გავგზავნო, რომ დადიანის ძმის-წული თავის სამკვიდრო-ზედ გაანაბატონოსო:“

ამ ამბავს უკან ადრბეჟანის ვეზირისა-გან ჩამოვარი მოვიდა. „როსტომ მეფე გორს მიიცვალაო და ადრბეჟანის ელი შემოგრთხა და არაზის წყალს გამოვიდაო:“ ამ ანბავს ელოდენ სხვაგანიდამ, აღარ მოვიდა: ჯანი-მან ჯილავდარი მამუდ-ბეგ საქართველოში გაგზავნა, მართალი ანბავი მოიტანოს, ერთს თვეს წავიდა და მოვიდა და ასრე ანბავი მოიტანა: „არ მამკვდარაო. მაგრა ავად ყოფილაო და ახლაც ავად არისო:“ ამის მოსვლა-ზე ცოტა ერისთვის ჩამოვარი მოვიდა, უკან-თან არზა მოუწერა: „მეფე დიაღ შეშინებულაო და ეგ არზები, რომ სეხნია-მ წამოიღოო მეფეს მა-გის-გან ანბავი არა აქვსო, ბეჭედი მოჰპარესო, სუ დაუჯერებთო, სიდამდისინ მართალი არ შეი-ტყოთო:“ ამ არზა-ზედ ხელწიფე-მ ასრე მიბძანა. „ფარსადანო, შენ იქაურობა კარგად იცითო ჩამოვარ წადიო და მეფესა და მუხრანის ბატონსა და ცოტა ერისთავს ხალათები მიუტანეთო და ამ არზებისაც მართალი შეიტყევითო, თუ მეფის მოწერილი არისო, თუ არაო, იქაურ საქმე კარგად გაშინჯე და შეიტყევო და მალე გამობრუნდიო:“ მამცეს ხალათები და ასრე მიბძანა: „აქამდისინ ერისთავიო მუხრანის ბატონის სიკეთესა მწერდაო და ენა არ ვიცითო, თუ რას-თვის გაავებულანო, ესეც კარგად შეიტყევო, როსტომ მეფე თუ ტოტხალი იყოსო მისგეს შეკითხულობითაო გუჯარმაზარი დაწერინეო და საქართველოს თავადთა და უფროსს კაცებს დაბეჭდინეო. რომ როსტომ მეფის უკან ბატონად ვინ უნდათო. სეხნია თან-გამატანეს, ჩამოვარ წადიო და ისრევე მალეო ჩამოვარ წამოდიო:“ ხალათები ხურჯინებით დავიკარით, სამის ჩემის კაცით ისპაანით მეთორმეტეს ღამეს ქალაქს მივედით. მეფე ავად იყო და ხალათი ლოგინში ჩაიცვა და უკანის ნაბძანები სიტყვანი მეფეს მოვახსენე.“ იმან ასრე მიბძანა: „ორნიე ლაშქრით სომხანეთის ჯალაში დგასანოო, ჯერ ეგ ხალათები მიუტანე, ჩაიცვანო და ათიოდე დღე შენს სახლში დაჰყავო და რასაც გიხმო ჩამოდი და გაგისტუმრებო და იქაურს საქმეს უფლის ხელ-მწიფეს მივსწერო:“ ქალაქით გორს მივედით, ბატონი დედოფალი გორს ბძანდებოდა და ძმის-წულები ოდიშის დასაჭირავად გაეგზავნა. იქ ვნახეთ და უკანის ანბავი გვკითხა, მოვახსენეთ: მეორეს დღეს სომხანეთის ჯალაში მივედით, სრული ქართველნი და კახნი წინ მოგვეგებნენ, მუ-ხრანის ბატონ-მან და ერისთავ-მან უკანის ნაბოძები ხალათები ჩაიცვეს და ხელმწიფე დალოცეს და მუხრანის ბატონის კარავში მივიდნეს და სადილი იქ ჭამეს: მეორეს დღეს სადილათ ერის-

თავისთან დაგვპატიჟა და მუხრანის ბატონისაგან და თავისის სახლის კაცებისაგან მრავალი სანოვარი ბძანა, შესამეს დღეს დავეთხოვე, გორს ჩემსა მოველ, რომე სიდამდისინ მეფის ბძანება მოვიდოდეს იქ ვყოფ, სომხეთის ანბავი მოსვლოდა: „მეფემ ალექსანდრემ გაიმარჯვა და დადიანის შვილები დახოცა:“

§. 18.

აქა ომი მეფის ალექსანდრესი და დადიანის ძმისწულის ლიპარიტის მოკლვა:

ამაზედ ქართველნი და მესხთ ლაშქარი ლიპარს ახლდენ, მეფეს ალექსანდრეს შეებნენ, მეფემ გაიმარჯვა და ქართველნი და მესხნი ზოგნი დაიხოცნენ და ზოგნი დაირჩინეს და ზოგნი გარდახვეწნეს და გამოქცეულნი სომხეთს მოვიდნეს და ზასლ ერისთავი და ელიზბარ ერისთავი თავიანთ ლაშქრითა და კახნი ერთბირად წამოვიდნენ და ქალაქს მეფესთან მოვიდნენ, ალვანარში დადგნენ: მეფე სიბერისაგან ავად იყო და ლოგინად იწვა და ერისთავებმან კაცმალხან მეფეს მიუგზავნეს და მუხრანის ბატონიც ქალაქს ჩამოვიდა და კაცმალხანის პირით ასრე შესთვლეს მეფეს: „რა თქვენ ცოცხალნი ბძანდებითო, შენის მეტი პატრონი არ გვინდაო და თქვენს შვილ სხვას საქართველოს ბატონს ჩვენ უმოპასა არ უზამთო, ჩვენი ბატონი უკუნი არისო:“ მეფემ ასრე შესთვალა: „კერ ავად ვარო, ჩემი სიქმე მოიცალეთო, ვნახოთ როგორ შევიქნებითო. თუ მოვიკობინებ უველას მე გავარიგებო, თუარაცა კახნი თქვენთან იყვნესო, სხვას ხელი არ ჰქონდესო და მუხრანის ბატონიც ქალაქში თავისთვის იყოს:“ მაგრამე მუხრანის ბატონმან მეფეს ასრე მოახსენა: „თუ ერისთავიო იმერეთს გარდმოლოდაო, მეფე ჩვენზედ წამოვიდოდაო და დადიანის ძმისწული ლიპარი ოდიშს დაიჭერდაო, რამდენჯერ გარდასვლა მოვინდომეო, არც თვითან წამოვიდაო და არც ლაშქარი გამოუშვაო და რა ჩვენის ლაშქრის დამარცხებაის ანბავი მოვიდაო ფიცხლავ აიყარა და ქსნის ერისთავი და კახნი თანწამოასხაო და ალვანარში მოსულაო:“ ამასაც მეფემ ასრე უპასუხა: „კერ ავად ვარო და თუ მოვიკობინებო ორთავ გაგარიგებო და თუ ვერ მოვრჩიო მასჯაკან რომელიც გიკობდეს ისი ჰქენითო:“ რა მუხრანის ბატონმან მეფისაგან ეს სიტყვა გაიგონა, მეფეს მსტოფი მაჭმადაზამანა და თუმანის შვილი ბაინდურა თანგამატანეს და ერისთავთან მიგვგზავნეს და ასრე შესთვალა: „თავდაპირველ შენ მოიხდომეო ჩემი გაბატონებაო, ახლა რა შეგცოდეთო, რომ აგრე გაგვეგულებულხართო შენის შვილისათვის ქალი მიმიციაო და რასაც მამულს იტყვი მოგართმევო:“ ესენი ერისთავს მოუხსენეთ, ამან ასრე ბძანა: „რასაც მისი ბატონობა გამოვარჩიეთო და ჩემს ზურაბს ქალი მოსცეო, ნოდარის ქალი თავის შვილს არჩილს უთხოვაო, ჩვენსშუა დამხდომი ნოდარ მამკვდარაო, მაგრა თურმეს და თბილელი ცოცხალნი არიანო: ქართლის მეფობა მაგისთვის გვი-

თქვამსო და კახეთის ბატონობა ჩემ-თვის ითქვა. თორა-და მაგას-თანაც მრავალ-ჯერ დამიფიცავსო, რომ როსტომ მეფეს უკან სხვას ქართლის მეფეს ყმობა არ უყოო, გინდა კგ იყოსო, გინდა სხვაო:" ეს ერისთვის სათქვამი სიტყვები მუხრანის ბატონს ვახტანგს მოვახსენეთ: ამა-ზედ სხვა მოციქულები გაუგზავნა და იმათაც ესევ ანბავი მოუტანეს. მე ფარსადანს ყანის ბძანება მქონდა. რომ მუჯვალა გაეკგეთო და ქართველთ დავებეჭდინა და ყანს, ...

§. 19.

აქა მეორედ ყაენთან მოსვლა ზაალ ერისთვისა და დიდის ჰატივის დადება:

ყაენის ბძანება იქნა. ისპჰანის მოურავი, ვეზირი, ქალანთარი და ისპჰანის უფროსნი და თავნი კაცნი და ყაენის უფლების უზბაშნი და ბინბაშები და თავადის შვილები წინ მიაგებეს და მოვიდა, ყაენის ალაყაფის კარს ემთხვია და მიირზა თაყი ეტიმადოვლეს სახლში ჩამოასტუნეს და მეჭმანდარი უჩინეს და ხელმწიფე-მ კარგის თვალით ნახა და მრავალი ჰატივი მიაჴცრო და მრავალი უბოძა და სასამთროდ მასანდარის სანადიროდ წაიყვანა და დადიანის შვილი შამდადეღე და ქსნის ერისთავი ასე იახეს-შვილი ისპჰანით საქართველოში გაისტუმრა და ერისთავი და ჩხეიძე გიორგი და კახნი მასანდარს მიასხა, ასადარა, აღხანა, ჩრადვანები ახვენა და ხუთასი თუმანი ჯამაგირი გაუჩინა და კახეთის ნაჰირის აღაგიც ერისთავს უბოძა და სხვა კახეთი განჯის ხანს მისცეს და ერისთავი მორჩმით და ყოველის რისიმეთი მორთული მასანდარით საქართველოს გაისტუმრეს: კახეთის ბატონს მურთუზა ყული-ხანს თაბუსათ მისცეს: ეს ამდენი ყაენის წყალობა ერისთვისა-თვის შეშურდათ და თავისივე მოყვრები ყაზრობისა-თვის მოსატყუებლად შეუყენეს და აქეს და ადიდეს და ასრე მოახსენეს: „შენს დროშიაო რასა-თვის უნდა კახეთი თათრით აივსოსო, ასეთი რამე მოახდინეო, რომ საქრისტიანო არ წახდესო:" ამაში ერისთავი ვერ ჩამოიყოლიეს ასრე ითქვა. „შვილი და სიძეო სიტყვით გაერიენესო" და კახთ ერისთვის მტერობით თუშნი ერთმანერთს შეაფიცეს, ასრე რომე, სატა კახეთში თათარი დაესახლებინოს, დაესხან და ყაოლამი უყონ: და ასრე ჰქნეს, დაესხნეს და სატა თათარი ნახეს ხმალ-ქვეშ დაგლეს და ალიყული-ხან ქანგარლუ თვითან ციხეში გამაგრდა: ეს ყველა სხვათა ნაქმარი ერისთავს დაბრალეს და ყაენს მისწერეს, ყაენის ბძანება მოუვიდა: „ეცადეთ ერისთავი დაიჭიროთო ცოცხალი:" მისი დაჭირვა ძნელი იყო, მისივე ძმის-წულები დაატყვევეს, მოღალატედ შეუყენეს და არხალუხით, ფარალათად ჯდომს, უიარალოსა და უჯამს-დროს წაუშინეს და ბიძა მოკლეს და ერისთვის-შვილი ზურაბ და მისი სიძე ქსნის ერისთვის-შვილი შალვა, ცოლის ძმა, ჩხეიძე გიორგი. თიანეთს ყოფილ-იყვნენ და იქიდამენ გაბარვით თრიალეთის გზით ახალ-ციხეს მიმავალნი თათართ ენახათ და ეცნათ და ცხენ-ჭენებით ცხირეთს მეფისა-თვის მოეხსენებინათ. მეფეს ჯარი გაეძახა

და მისწყრდნენ და კიორგი ჩხეიძე მოეკლათ და ერისთვის შვილები მეფეს-თან მოასხეს და მეფემ ეუნს გაუგზავნა და უუნ-მან უმცროსი ძმა შიგნით შეინახა და უფროსი ზურაბ ქირმანს გაგზავნეს და იქ თვისას დღით მიტევლებულ-იყო და ერისთოობა თათარს მისცეს: კახეთი განკის ხანს ქონდა, ბოქინა სუფრაჩი და ელიზბარ ერისთავი და შალვა თავიანთ ნებით განკის ხან-თან შეიკრნენ და იმან ეუნ-თან გაგზავნა და კახეთში თათარი ამოწყვეტა იმათ დაბრალეს: უწინ ბევრი ბატონი დასდვეს. მაგრა შიგნით გარეთ სხვათა მოხმარებისა-თვის დაუწყეს ბეზღობა, დაჭირვინეს და განკას გაგზავნეს და ვისიც კარგი კახეთში დახოცათ იმათ ხელით მისცეს და უბრალოდ დახოცეს სამშიეე და ქართველი მეფე გაძრიელდა და . . . . . .

§. 20.

აქა დარეჯან დედოფლისაგან თავისის გერის ბაგრატ მეფის თვალების დაწვა:

რა მეფე ალექსანდრე მოკვდა, დარეჯან დედოფალ-მან თავისი ძმის ქალი თავის გერს ბაგრატს შერთო და მეფედ აკურთხა. მაგრა თვითან მეფეც იყო და დედოფალიცა, ბაგრატს არა ფერი კეთხებოდა და შეუკვდნენ დედოფალს ეშმაკივით მატყურები და ასრე გამოურჩვეს. „ბაგრატ მოკვდა და ჯუჯუნეის შვილი ვახტანგ ბაგრატიანი შეირთეო და მეფედ აკურთხეო და სიდამდისინ ტრფიალი იყოო, შენ იბატონეო და მანამდისით რუსეთით ძმის-წულიც მოაყვანინეო და ის გაბატონეთო“ და ბატონი თეიმურაზც რუსეთით ახალი მოსრული იყო და ხორეშან დედოფალს-ზედ მგლოვარედ იყო. სკანდაში ციხეში იყო: გაუწერა ღმერთი მრჩეველსა, დარეჯან დედოფალ-მან ბაგრატ მეფე დაჭირვინა და თვალები დაუთხრევინა და მეფობას თავის მამას შეუპატიჟა, მამამ უკადრა: „რას-თვის ჩემს სიძეს თვალები დასთხარაო:“ სკანდით ქუთათის არ ჩავიდა, დედოფალმან მამის კაერით ვახტანგ მეფედ აკურთხა და ქმრად შეირთო. როგორც დედოფლის გერძნი არ იყვნენ, ქართლის-კენ თავადნი ქართლის მეფეს სამოდ შემოეპატიჟნენ, იმერთ გარდიყვანეს ჩაღმა-მხრის თავადნი, დადიანს სამოდ შეუპატიჟნეს და ქუთათის მოეყვანეს, ორნივ იმერეთს ჩავიდნენ: დედოფალმა ქართლის მეფეს წიგნი მისწერა: „თუ მაშეშვლებიო, ჩემს ქმეკვანისაო თქვენს არჩილს მივსცემო და ლიხთ იმერეთს მეფედ ვაკურთხებო“ მეფემაც სამასის მეთოთით კათალიკოზი მიაშველეს, ქუთაის ციხეში შეგზავნა და ოტია ჩხეიძემ შეუხანათ და ვახტანგ ახალი მეფე ფიცით ციხიდამ გამოიტყუა და დადიანს დაჭირვინა და თვალები დასთხარეს და გარეთ მეფე და დადიანი ასრე შერიგდეს. „რომ არგვეთს აქეთი ქართველს მეფესა და იმას იქით დადიანსა და მასუკან დადიანმა თვისი ქალი მეფის შვილს არჩილს მისცეს და იმერეთში გაბატონონ:“

ამ დროს არაგვის ერისთავი შკუსდგომოდა და ბატონის თეიმურაზისათვის სკანდის ციხეში კაცი და სათვტრის (წიგნი) გაუგზავნა. „რომ ქართლსა და კახეთს თქვენის მეტი მემკვიდრე ბატონი არსად დარჩომილაო, მანდ ნუ დგახარ, კახეთს ჩაბძანდითო, ქართლიც თქვენი იქნებისო:“ ბატონს თეიმურაზს ეს ანბავი იამა და კიდეც ჩამოჰქვა და წამოსვლა დააპირა: ზოგ-ზოგნი კახნი, რომ ერისთვისათვის ავი იყვნეს და შაჰნავაზ მეფისათვის კარგნი, იმათ ბატონს თეიმურაზს ასრე მოახსენეს: „რად გინდათ ამისათანა სიტოტლეო, რომ ზაალ ერისთვიო, თუნდა გაგაგდებსო, თუნდა გაგაბატონებსო, ახლაო თუშთაო რაც კახეთში თათარი უოფილაო, ამოუწუეტიათო, უანს ერისთვისათვის დაუბრალებიაო, ახლა უნდა ილეთით ჩაგვასხაო და ჩვენ დაგვაბრალოსო, რომელიც თქვენი უმანი უანთან ჩავიდნეო ბატონობა აშოვნესო და დღეს უანი შაჰნავაზ მეფის მწუალობელი არისო, რად-გან არც თქვენს ქალს მიეშველეთო და არც იმერეთი ინდომეთო, სხვა გ'ზა აღარ არის ამის მეტიო, რომ შაჰნავაზ მეფის საქმითაო უანთან წაბძანდეთო:“ იმანც დაუჯერა და თავისი სახლთუხუცესი ოთარი შაჰნავაზ მეფეს მიუგზავნა და ასრე შესთვალა: „თქვენის საქმით მინდა უანთან წავიდეო:“ ეს სამეტნავად მეფეს იამა და ამილახორი გივი გაუგზავნა და დიდის პატივით გარდმოიყვანეს კიდევ ზაალ ერისთვის კაცი მოუვიდა: „ცუდად ნუ ჩაიკარგებიო, ჩემსა მობძანდითო, ქართლი და კახეთი ორივ თქვენიაო:“ კიდევ კახთ არ აქნევინეს და ასრე შესთვალა, „გინდა მამტემო და წამართვამო, მე შენეული აღარა მინდაარაო:„

აქა რევაზ ზაალ ერისთვის ძმა უანთან შაჰნავაზ ხანს ჩაფრად გამოეგზავნა და ასრე მოეწერა: „იმერეთი დავიჭირეთო და დადიანს შუაგავუყავითო და ბატონი თეიმურაზ სკანდის ციხეში იყო და ხელმწიფის კარზე წამოსვლას შემოგვეპატიჟაო და ჩვენც ამილახორი გივი გავგზავნეთო და დიდის პატივით ქართლს მობძანდაო, ხელმწიფის ბძანება რა იქნებისო:“ უანს იამა და სომხითის მელიქის ძმა მაჰმად-სულთან მემანდრად უჩინეს და ჩაფრად გაგზავნეს, რომ ბატონს თეიმურაზს წინ წამოუძღვეს და დიდის პატივით უანთან მოვიდეს და უველგან ფიშვაზი უუვეს და ყოველს მანზილსაზედ, რაც მოუნდის სამასპინძლო მზად დაახვედრიან: რა ისპაანის სიახლოეს მოვიდა ხელმწიფის კარამზედ ვინც მზად იყვნენ ყოველი მდიდარნი და მათი შვილნი და მოხელენი და ქალაქის უფროსნი წინ მიაგებეს, ხანი იყო თუ სულთანი უველანი გაეგებნენ და ალაყაფის კარს მოვიდა, ემთხვია და წინ წაუძღვნეს და მირზა თაყის ეტიმადოველს სასახლეში ჩამოახტუნეს და იმავე ღამეს ვახშამს უკან უანი თვითან მიბძანდა ბატონის თეიმურაზის სანახავად შეუტყობლად, ბატონი თეიმურაზ ძილს იყო და ხელმწიფემ თვითან გააღვიძა: რა იცნა რომ ხელმწიფე არის ფიცხლავ ფეხს მოეხვია და მოახსენა: „მე მაგას რასაც ვლირსებარო, ხელმწიფე გარჯილაო, უანი გამხიარულდა, იმ ღამეს მეორეს სადილობამდისინ აქ ლხინი ნახა და მეორეს დღეს ათასი თუმანი თეთრი და ათასის თუმნის ფარჩა გაუგზავნა და ხელმწიფემ, ვითაც შვილობაში მჯობს, იმ რიგად პატივი უმატა, ალხინა, ანადირა, კარგა შეაქცია. დედოფალს

ზედ შავი კვა, გამოუცვალეს და ქართველს მეფეს გივი ამილახორი ბატონის თეიმურაზისათვის გამოგზავნებინა და შვენიერობისათვის და კარგ-სქელობისათვის უყვარდა მოიწონა და დიდი პატივი სცა და მრავალი წყალობა დამართა და ხელმწიფემ ბატონს თეიმურაზს ასრე უბრძანა: „შენის შვილის-შვილი მამგვარო, კახეთსაც მოგცემო და სხვას მრავალს წყალობასაც დაგმართებო:“ ამაზე ბატონყმან თეიმურაზ გიორგი ჩრქეზი და ბებურის-შვილი გაგზავნეს და ყაენ-მან პასუხობაზე თან-გაატანა, ერეკლე ბატონის-შვილის მოსაყვანად:

რა კუნი მიაღწეს ბატონიბა-შვილი თუშთ არ გამოუშვეს. ეს ამბავი ყაენს მოახსენეს, იწყინა და არ მოსვლა ბატონს თეიმურაზს დაჰწამა, გაუვდა და ბატონი თეიმურაზ ასტარაბათს გაგზავნა და ტოტას ხანს უკან იქ მიიცვალა და ანდერძი ექნა, რომ კახეთს თავის მამა-პაპათ სასაფლაოში, ალავერდის საყდარს მიიტანონ და როგორც ანდერძი ექნა ხელმწიფეს მოახსენეს, ბძანება იქნა: „წაიღონო“ და მიიტანეს, მისი უმანი ზოგნი მცხეთას გაატანეს და ზოგნი ხორასანს და ყანდაჰრს გაასხარეს:

ამ დროს ურემთა-გან ჩაფარი მოვიდა: „ჩვენსა და თქვენს შუა წყობა არისო, შანავაზ ხანს იმერეთი რასთვის დაუშირავსო, ოდიშს-შიგ ტოლის ძმა დადიანად დაუსვამსო და იმერეთში შვილი გაუბატონებიაო, არ-ვიცითო თქვენის ბძანებით უქნიაო, თუ თავისის ძალითაო:“ ამათ ასრე მისწერეს: „დაუშაებიაო და ჩვენ გარდავხდებითო:“ ამირ ჭამშა-ხან თალიში გაგზავნეს, იმერეთი დაუცალეს და მეფის-შვილი არჩილი და გივი ამილახორი მასხანდარას ყაენთან მოვიდნენ. კარგად დახვდა და მრავალი წყალობა დამართა და ორნივე დაათათრა და კახეთი არჩილს უბოძა და შანავაზ-ხან დაარქვა და ეოველი სამეფო იარაღი და ქარხანები უბოძა და კახეთს გაგზავნა, ქართლში მამა მეფობდა და კახეთში შვილი ბატონობდა: კახთ ასრე მოახსენეს: „თუ გინდა რომ ეს ქვეყანა სავბოლოდ თქვენ დაგრჩესო, ჩვენის ბატონის ქალი შეირთვეთო:“ ეს მეფე-მ ყაენის შიშით ვერ გაბედა და ამასობაში ბატონის-შვილი ერეკლე თუშეთიდამ კახეთში მამაშვილს ღამით თავს-დასხმა და მრავალი კაცი მოიკლა, ზოგნი გაიქცნენ და ზოგნი შანავაზ მეფესა და მის შვილს ბატონს არჩილს-თან გათენებამდისინ იბრძოლეს და და მეფე ადგილით ვერ დასძრეს. რა გათენდა ქარანები დაასხეს, დაფანტული ლაშქარი მოაგროვდა და კარი თუშთ უკან გაადევნეს და მიეწიენეს და მრავალი თუში მოკლეს და წანადები ნაშოარი გააჭრევინეს და ბატონის-შვილს ერეკლეს ვერ წაეწიენეს და მეფე და კახი ბატონი ქალაქს მოვიდნენ და თუშების თავები ყაენს გაუგზავნეს: და მეორეს გასათხოვრად კიდევ ერეკლე ბატონის-შვილი მარტყოფს მოუხდა ტოტას კაცითა. მეფე-მ ლაშქარი შეიყარა, თათრის კარიც მოაშველა და უკარმის ბოლოს ომი აჰკიდეს და სიტოტავით ქართველთ ვეღარ გაუძლო და ისრევე თუშეთს წავიდა და დედა მის-მან თორღის ციხე უკუ-ქცირა და კახნი ზოგნი თან-გაჰყვნენ და ზოგნი ციხეში შეჰყენენ: შვილს თვეს მეფე ლაშქრით ციხეს გარ შემოადგა და ვერ აიღო. მაგრა ციხოვანნი შეკრულნენ: ერთს ღამეს დედოფალმა თუშური ჩოხა ჩაიცვა და სათუე მშვილო-

ისარი შემოირტყა, ბოხოხის თუშური ქუდი დაიბურა და ციხიდამ ჩამოვიდა და მეფის ლაშქარ-შიგ გაიარა და თუშეთს მივიდა. მეორეს დღეს, რომელიც კახნი ციხეში იყვნენ მეფეს შემოეხვეწნენ და უვნებლობის სიფიცარი სთხოვეს: ამათაც მისცეს და იმათაც ციხე მოსცეს და თორ-ღით მეფე აიყარა და ქალაქს მობრძანდა:

ბატონის-შვილი ერეკლე დადიანით იქიდგე თუშეთს იყვნენ და დარეკან დედოფალი ახალ-ციხეს იყო და თავისი ძმის-წული ქეთევან დედოფალი გვერცს იახლა და მრავალი მურასა იარადი და თვალ-მარგალიტი აქვნდა, ფაშას ქრთამად მისცა და ბაგრატს იმერეთი წაართვეს, დარეკან დე-დოფალს მისცეს: ბაგრატ ლეჩხუმს გაეცალა, დედოფალ-მან თავის დარბაისელთ უბრძანა: ,,წა-დით თქვენს ადგილსაო, ტოტას ხანს თქვენს სახლში მოისვენეთო, დიდი ხანია ჩვენის გულისა-თვის ირჯებითო:'' დარბაისელნი თავისას წავიდნენ და დედოფალი და მისი თვალებ-დათხრილი ქმარი ვახტანგ იქ დარჩნენ, თავის-თვის იყვნენ, მიუხდა დანდობილს, ფიცი გაუტეხა და წაუში-ნეს და მეფე დედოფალი ორსივე დახოცეს და მათი მკვლელიც იმერელთ დახოცეს და ისრევე ბაგრატ მოიყვანეს და გაბატონეს და ქეთევან დედოფალი ახალ-ციხეს ფაშის სახლში დარჩა, შვილივით ინახვენდენ:

§. 21.

ქორონიკონს ტნე, შაბაზ ყაენი მიიცვალა და შაჰ სულეიმან, შვილი მისი გახელმწიფდა:

ვითაც ახალი ხელმწიფობა იყო ალარ-ვინ იკითხა-რა და ნოდარ ციცი-შვილი მიცვალებულ-იყო, იმისი ქალი ბატონისა-გან არჩილისა-თვინ ნათხოვნი იყო, იმ ქალის დაგდება და ქეთევან დედოფლის შერთვა უნდოდა და საბოლოთ ციცის-შვილის სისხლს ერიდებოდა, ტყვილი ძრახვა თქვეს, უჭამეს და გაწირეს სული და ჭკმეს ღმერთი და ის დაუგდეს, ახალ-ციხის ფაშას ქეთე-ვან დედოფალი სთხოვეს და მანც, ვითაც თავისი ქალი კარგის წესითა და მზითვით მოსცეს და ამათაც მრავალი მისაცემი გაუგზავნეს და საქებური ქორწილი გარდიხადეს: კახი ბატონი შაჰ-ნაზარ-ხან ახალ-ნაქორწილევი კახეთს მივიდა და კახთ ჩვეულობით ისრევე დაიწყეს არეულობა და ისრე მოახსენეს: ,,კახეთის ბატონს გეახიანო და უფროსიერთა კახეთი სხვაო უფირავსო, მაშ შენ რისიღა ბატონი ხარო:'' ეს სიტყვები კახ-მან ბატონ-მან თავის მამის შაჰ-ნავაზ მეფეს მოახსენა, მამა-მ ისრე პასუხი უბრძანა: ,,ჩვენ-გან არ მისცემიაო და არც წაერთმევაო, თუ არ მემკვიდრის ბატონებისაგანო, როგორც ჩვენ მოგვცემიაო, ისრევე იმათ მისცემიაო'' და შვილ-მან მეფეს ისრე მოახსენა: ,,რაც საკახეთო არისო ბედნიერ-მან უაენ-მან მე მიბოძაო და მე არ-ვის არ დავანებებო, ერისთავი თქვენი ყმა არისო და თუ მათ-თვის მისაცემი გინდაო

ქართველებმან უბოძეთო.“ ამა-ზედ მამა-და-შვილი დამდურდნენ. მაგრა შვილი ვერ დასთმო და კრისთეანთ მოციქული გაუგზავნეს და შესთვალეს: „რაც საკასეთო მამული და ალაგი გეჭიროსო დაგვიდეთო.“ იმათ ასრე შემოეთვალათ: „ბედნიერ-მან უფენმანო კახეთის სახეკარი ჯაჯლ კრისთავს მისცაო, ჩვენ თქვენის გულის-თვისო იმის-თანა სახელოანი და შვიდსა სამეფოში უმხანაგოთ ქებული და სწორ-უპოვარი ბიძა მოგჭკალითო და სრულ კახეთი თქვენ დაგანარჩუნეთო და რაც თქვენი მტერი გაჩნდა ჩვენ წაგიხდინეთო, ჩვენ სხვას მრავალს წუალობას მოგიკლათო და თავად ფუნის-გან მოტეშული გვაქვსო და ვერც-ვინ უფუენოთ წაგვართვამსო.“ ამა-ზედ მამა-და-შვილ-მან რწმა დაიწუეს და ასრე თქვეს: „ამათ ამოუწუეტლად ეს მამული არ წაკრთმეისო, მაშ ესენი ამოვსწუეტოთო და ქართლი და კახეთი მოისვენებსო.“

ეს ანბავი კრისთეანთა-თვის კოქვა ვისმე, მაგრამ ალარ გამყლავნდა და კრისთეანი დაუთხოვრად შინ წავიდნენ და ფუნს არზა მისწერეს და მისვლას შეუპატიჟნეს, ფუნ-მან ჯილავის ჯაბადარბაში ფესალ-ბეგ, რომ ფკანის შირვანის ხანი შეიქნა, ის მეჭმანდრად გამოეგზავნა და კრისთეი გარ-ზედ ეხმოთ: ფუნის კარს მოვიდა, ჯერ ფუნი არ ესახა, ჩაფარი მოვიდა. „ქართველი მეფე და კახი ბატონიო თავიანთ დიდის ლაშქრითო საკრისთოს შეუხდნენო და კრისთეის ქმა ზედ მოკლესო და საკრისთო დაარბიესო და რაც საკახეთო მამული ეჭირათო წაართვესო.“ ეს ანბავი ფუნს ქწუინა და ასრე ებძანებინა: „ჩემს კარ-ზედ მოსვლისა-თვის უქნიაო.“ მანსურ-ხან ფულარ-აღასი ბარათა-შვილი ფუნის კარგი ყმა იყო და ქართველს მეფეს ფნდა (ფდგა) და კრისთეანთი ჯი იყო: ამან ფუნს ასრე მოახსენა: „მისდღეშიაო საქართველო იმად-გან აშლილი და ხოხრებული არისო და იმათი დაჩაგვრა ხელმწიფის დროებათს ფკადსო. თუარა-და ამათ საქმეს დაანებებთო, დღეში ერთ-ხელ ქართლსა და კახეთს ბატონი ფნდა გამოუტეხლოთო.“ ამ ჰიტყვით ფუნი დაამშვიდა, ოთარ კრისთავს ალარა გაუგონეს-რა, ხალათი უბოძეს და იქვან სულთან კრისთავს თან-ჯაატანეს და მეფეს წიგნი მისწერეს: „რაც ამათი წაგერთმეს ისრეთე ამას მიეცითო.“ ალარ მისცეს და იქვან სულთანი მომდურავი გაისტუმრეს და ერთ-მან წელი-წად-მან შუა-ზედ გამოიარა, ოთარ კრისთავი და მისი ძმა ედიშერ დიდხანეგი დაიხოტნენ და მოწამლეს იოქვა მათი, კრისთეობა მათს ბიძას რევაზს მისცეს. რევაზის ქალი მეფე-მ თავის-შვილს ლუარსაბს უთხოვა, ვითაც რევაზ კრისთავი რაჭის კრისთვის სიძე იყო, იმის გამოლმით ამერეთის ბატონობა ლუარსაბმა მოინდომა და ახალციხეს ფაშას-თან მივიდა და მრავალი ქრთამი მისცა, რომ ზონთ-ქრისა-გან ამერეთის მეფობა მას უშოფნოს, ვითაც დიდხანი იყო არჩილი ამერეთის შოფნას ცდილობდა. ამის-თვის ლუარსაბის წასვლა კახ-მან ბატონ-მან თავის მამას დაუბრალა და გაუგეშეულა და ცოდ-შვილი უკან აიდევნა:

§. 22.

აქა შაჰნავაზ მეფის სასლის არევა და შვილების წასვლა ასალციხის ფაშასთან:

ცოლ-შვილი უკან გაუშვა და ცოტას კაცით არჩილი იმერეთს გარდვიდა და ვინც ჰბირებოდა ადარც ისინი მოუვიდნენ და იქ ველარ დადგა და ისრევე ალს გადმოვიდა და დედოფალი სურამს გაუშვა და თვითან ასალ-ციხის ფაშასთან მივიდა და მრავალი ფეშქაში მიართვა და სხვასაც მრავალს დაჰპირდა, რომ ხოსთქრისა-გან იმერეთის მეფობა უშოვნოს: ისიც გამორჩომის გულისა-თვის ჩამოჰყვა და ასრე უთხრა: ,,ერთი კაცი თქვენ გაგზავნეთ ხოსთრის კარზეო, ერთს კაცს მეც გავატანო, ვეზირ-აზამს ფეშქაში გაუგზავნოთო: ამანც დაუჯერა და მამაც ბევრს უგზავნიდა იმერეთის შოვნის გულისა-თვის: გაუგზავნეს მრავალ ოქრო და ვერცხლი, იარაღი ვეზირ აზამს: კახეთი უშატრონოთ იდვა და ერისთავ-მან მისი ნაქონი სოფლები ისრევე დაიჭირა და არჩილს ასრე ეგონა: ,,რა მე წავალო კახეთს ერეკლეს მისტემენო:'' შაჰნავაზ მეფე-მ უანს ბრძა მისწერა: ,,რომ ჩემად უნებურად შვილები წამივიდნენო, არამც მტერ-მან ჩემი თავი ტყვილად შემოგაბეზღონო, ერთი კაცი გვიბოძეთო, რომ ხელმწიფის კარ-ზედ გვინდათ ჩამოვიდეთო, ჩვენი თავი ვიმართლოთო:

მუსტაფა უული-ბეგ უკვარ ყორჩი-ბაშისშვილი შაჰნავაზ მეფეს მემანდრათ გაუგზავნეს და შეპატიჟება ისანა და სხვებს დაბრალა, მაგრა წასვლის მეტი ღონე ალარ-იყო. მაგრა კარგის მორთვითა და დიდის კვარით წავიდა. უველგან მებატონენი ხანი და სულთანნი წინ-მიეგებოდენ, დიდის პატივით მიჰყვანდათ და ბატონის შვილების გიორგისა და ლევანისა-თვის დაბარებინა. ,,მე რომ უანის წინაშე წავიდეო, თქვენ ისე ერისთავს მიუხედითო და რაც ავი იყოს ის უკუვითო'' იმათაც მამის ბძანება გაათავეს, უწის ყმანი გარდმობარეს, გაურგულეს, დიდის ლაშქრით შეესივნეს, წინადამ საქართველოს დაშქარმა და უკანიდამენ თავის-მან თოფი დაუარეს და ცოტას კაცით გველარ გაუძლო და კვალაბები გაუშვა და ხუთის კაცით კახეთ-ზედ ჩაიარა და უანის კარს ჩავიდა და სახლ-კარი აუკლეს და დედა და ცოლი და მხლებლები დაუცარცვეს: შაჰნავაზ მეფე უაზმის ჩასულ-იყო, იქ მოახსენეს: ,,ქსნის ერისთავს იასეს ჩაუვლიაო და უანე-თან წასულაო:'' თავად ავად იყო და მერმე ეს ანბავი დიად ეწყინა. უაზმისით ავად-მყოფი წავიდა და ხოშკარეს ქარვასარაიში ძლივს ჩაწია:

§. 23.

სიკვდილი შაჰნავაზ მეფის ხოშკარეს:

ხოშკარეს ქარვასარაიში მიაწია და იქ მიიცვალა და ეს ანბავი უანეს მისწერეს, მკვდარი თავის გამზდელის მეფის როსტომის სასაფლაოში მიიტანეს და უანეს მეფის შვილის ალექსან-

დრესათვის ებრძანებინა: „კაცი გაგზავნეთ და მამის შენის საქონელი ზავთი აქსევინეთ და ქართველთ როგორც ულუფა აეღოსო, ისრეც მისცენ და კარ-ზედ მოვიდნესო: და ეუნს ბატონის-შვილის კრეკლესათვის ებძანებინა: „გათათრდიო ქართლსა და კახეთს ორსავეს შენ მოგცემო:“ ამას თათრობას ჭკვი მოეხსენებინა, ეუნს სწუენოდა და განჯის ხანის შვილი ებას უფლი-ბეგ ნადირად ქართლს გაეგზავნა, გიორგი ბატონის-შვილი სამეფოდ ჩამოეუვანა: ამის წამოსვლას წინ შეჰვედრა მეფის სიკვდილი ახალ-ციხის ფაშას გაეგონა და არჩილი დაეშინებინა და ციხეში დაეტუეებინა და ფაშას ქართველთა-გან მუქარის ანბავი მისვლოდა. ამის-თვის იმათვე გამოეპარებინათ და სურამს მოვიდა, ლუარსაბ ძმა მისი სერისთოში მივიდა და მამა გაიუღვნეს და თვის-თვის იუენენ, რომ განჯის ხანის შვილი ებას უფლი-ბეგ ჩაფრად მოვიდა გიორგის წასაუვანად, კარგად დახვდნენ და მრავალი სჩუქარი მიართვეს. წინ-წაუძღვა და დიდის პატივ-ცემით ეუნ-თან მიიუანა: მანამდისინ გიორგი ჩავიდა მის ძმას ალექსანდრეს კარი ქრთამით შეეკრა და მეფობას თავის-თვის ცდილობდა. ამის-თვის ტოტას ხანს გიორგის მეფობა უკუვარდა. ამ დროს ჩაფარი მოვიდა: „უღურლუ-ხან მოკვდაო:“ იმისი ალაგი მეფის გიორგის ბებს ფლი-ხანს მეჭმანდარს მისცეს განჯის ხანობა და ტოტას ხანს უკან კახეთის ბატონობაც მაცა და გიორგის დიდი ქება ეუნს მოახსენა და მისის საქმით ქართლის მეფობა გიორგის მისცეს და კიდეც გაათათრეს და სახელმწიფო თაჯი, ხმალი და ხალათი და სხვა მორთულობა გაურიგეს და ორია-თასის თუმნის ნაღდი და ჯინსი ქართველთ უბოძა და ალექსანდრე-მ მამის საქონლისა-გან ძმას წილი არ მისცა. მაგრა ღუთისაგან ნაბძანებია: „ძალათა და უსამართლოდ მამისა-გან შეკრებული საქონელი შვილს საკეთილოდ არ გამოადგებაო:“ ვითარც შეჰვედრა მეფის ქონება ხოლო სხვათა-გან ძალათა და უსამართლოდ წარმოეული იყო: ალექსანდრე მოკვდა და მისს დას დარბა და შაგედი-ხან ლორის ბატონი ქმრად შეირთო და თვისი ქონება ქმრისას მიატანა, შეკეზანა ცეცხლი და ქმრისა და ტოლის სალარო ორივე დაწვათ და რაც მოურჩა, რომ ცეცხლი ვერ დასწვედა, ყაენ-მან ქმარი მოუკლა და რაც ებადათ ქმრისა და ტოლისაც სრული სუეთათ წართუეს: „ნაძალადევ-მან ასრე იცის და ღმერთი ჭეშმარიტ უოველის ძლიერის გამაქარუებელია:“

§. 24.

აქა იქით გიორგის მეფის ანბავს მივიდეთ, თუ რა იქნა და რა მოხდა:

ბედნიერმა ყაენ-მან მეფის შანვაზის სიბატონო მისვეს შვილს გიორგი მეფეს მისცა და მუსტოფა ფლი-ბეგ მეჭმანდრად გაატანა, განჯას რომ მივიდა განჯის ხანი თავისი ნამეჭმანდარელი ებას ფლი-ხან კარგად დახვდა: ხუთს დღეს განჯას შეისახა, წინ-მოეგება და თანაც გაჰყვა და კარგი ფეშქაშიც მისართვა და ქართლისა-კენ გაისტუმრა. რა ქალაქს მიახლოებულა საქართველოს კარი და სრულ-მოქალაქენი წინ-მოეგებნენ, ციხოვანთ შადლუხი ჭქონეს და ქართველთ მეფედ

აგურთხეს და წესითა მათითა ფუხს აგოცეს და თემის შეშინებისა-თვის ჩითახა-შვილს ზალინას თავი გააგდებინა, თავისი მეჭმანდარი უკაცრის უორჩიბაშის შვილი მუსტაფა უულიე-ბეგს სიჩუქარი მიართვა და გაისტუმრა, განკას მიაწია და მოკვდა: კიდევ შაჰნაზარ-ხან იმერეთი დაიჭირა, ბაგრატ გურიას გაუცვალა და მისი ტოლი დადიანის ნაუოლი ისრევე დადიან-მან წაიუვანა: გურიელ მან ბაგრატ ახრუმს მიიუვანა, ფაშაც ეს ანბავი ხონთქარს მისწერა, იქით ბძანება მოვიდა სავაზს: ,,მანდეთი ლაშქარი შეიყარეთო, მიუხედითო, ან მოჰკალით, ან დაიჭირეთო და აქ გამიგზავნეთო და თუ უაესის ბძანებით მოსრულ-იყოსო, ჩვენ შეგვატყობინეთო:'' ეს ანბები ახრუმის ფაშას მიხალი-ხან ეტიმადოვლესა-თვის მოეწერა, ამან ასრე მისწერა: ,,ჩვენ წაგვსვლია და ჯალალი შექნილა, თავის თავად აქეთ იქით ქვეყანას არბევსო. ჩვენც აქედამან ლაშქარს გაუძახებთო და თქვენც მანდედამ ლაშქარი გამოუძახეთო'' და ჰაჯი ალიჯას ეტიმადოვლეს ძმისწული გიორგი მეფეს ჩაფრად გაუგზავნეს და ეს ანბავი შესთვალეს და იმას ასრე მოეწერა: ,,ჩვენი ლაშქარი მას არ ახლავსო, ისრევე იმერელნი მოსვლიან და იმათ ჩაუყუანიათო:'' რა ჰაჯი ალიბეგ ქართლიდა-მ მოვიდა, სიტყვით თავისის შოვნისა-თვის, საქართველოს საქმე გაუადვილა და ასრე ეგონა, რასაც ქნით იტყვის, მისი ქნაც შეუძლიაო. და ეტიმადოვლე საკადრად ჰყვანდა და სარდრობა და თავრიზის ხანობა იშოვნა და ადრიბეყანს მივიდა და ახრუმის ფაშას მისწერეს: ,,ჰაჯი ალიხან თავრიზის ბეგლარ-ბეგი სარდრათ დაგუუნეთო, დიდის ლაშქრით გამოგვიგზავნიაო, თუ ქართველნი არჩილს მიეშველებიანო, ჩვენც საქართველოს წასახდენად ლაშქარ ჩაუუნებთო:''

ამ ანბის დაბრუნებამდისინ ურუმთ ბაგრატ ისევე იმერეთში ჩაიუვანეს, გურიელი თანა-ხლდა და იმერელნი სრულ წინ მიეგებნენ, არჩილი რაჭას უგუ-ეცალა, იქაც ჯარი გაუძახეს და რაჭა, რომ მისდგეში არგის-გან დარბეულ-იყო. ურუმთ დაარბიეს და მრავალი კაცი მოკლეს და ტყვე წამოასხეს, არჩილი ოსეთს გაეცალა და ქუთათისის ციხეში უნგიჩარა დაუუნეს და ბაგრატს მცველი გაუჩინეს, ახალ-ციხის ფაშას როსტომ ფაშას თავი მოჰკვეთეს და ხონთქარს გაუგზავნეს არჩილის მოხმარებისა-თვის და მრავლის ნაშოვრითა და კარგის გამარჯვებით წავიდნეს და მეფე-მ ბაგრატ გურიელი იშვილა და თავისი ქალი შერთო, მეფობაც მის-თვის უნდოდა და გურიელი დადიან-ზედ გაუძახა და რომ ტოლი წაართვას და მეფეს მოჰგვაროს და ასრეც ჰყო, რომელიც გაძრიელდის მისი იყვის:

ამასობაში დადიანი მოკვდა, მისი ტოლი ისრევე მეფეს მოჰგვარეს და ტოტას ხანს უკან ბაგრატ მეფეც მიიცვალა და გურიელ-მან სწვალა ღმერთი და ჰგმო თავისი რჯული და ნაქორწილევი ტოლი გაუშვა და თავისი სიდედრი ტოლად შეირთო და ყოველმან რჯულ-მან შვიდის გზით დაკრულეს და დაიწუევლა და ძალით მეფობა დაიჭირა და მცათეს თვეს ისიც მოკლეს და ტოლიც მოუკვდა და იმერეთის თავადთ გურიელის მეფობა ეთაკილებოდათ, ხონთქრის შიშით არჩილი ვერ ჩაიუვანეს, სხვას საბატონოს ეძებდეს და მამუკა დადიანის-შვილი მეფის დის-წული გურიელს

სიძეთა ჩვენთან: ჰა გაუწერა ღმერთი და უფრო გაიცხადა ღვთის გმობა და იესოს რჯულის შეურაცხყოფა თავის უგუნურს ცმუნვილს მამუკას თოფი აკვრევინა და მოკლა. ამისის ეშვისათვის: „რომ მეფის დისწული ვარო, ვისმც იმერელთ მეფედ ქცნო, ამასაც მოვჭკლავო და სხვა შემკვიდრე ბატონი არა ჭყავსთო, სამკვიდროდ მე დამრჩებისო:“ გაუწერა ღმერთი გურიელს, სააქაოს შერცხვა და სააქაოს წაწყმდა, რომე თავად სიდედრი შეირთო და მერმე ფიცით მიბარებული ცმუნვილი სიძე უბრალოდ მოკლა: ვაი გასინჯეთ სამართალი ღვთისა გურიელ-ზე, რასა იქს გაუწერა ღმერთი გურიელს და იმერელთ მამუკა დადიანის შვილისა და მეფის დისწულის მოკვლა გურიელს ჭინარეს და ახალ-ციხის ფაშას-თან მივიდნენ და ასრე მოახსენეს: „ჩვენ გურიელის ამხანაგი ვართო და იმის ყმობას არ ვიკადრებთო, ჩვენი ბატონის-შვილი ქართლის მეფეს ჰყავსო და ლევან დადიანის-შვილი თქვენა გყავსო, ესენი გაგვიბატონეთო:“ ფაშა-მ ამითი სიტყვა ხონთკარს მისწერეს, იქით ბძანება მოუვიდა: „ქართველს მეფესაო ბაგრატის შვილი სთხოვეთო და იმერეთს მეფეთ დასვითო, დადიანის შვილი დადიანად დასვითო:“ ხონთკრის ბძანება გაითვეს, მაგრამე გურიელი ხელში ვერ ჩაიგდეს: ესენი გაიბატონეს და ფაშები ისრევე ახალ-ციხეს გარდვიდეს:

და ყრანის სარდარი ყარაბაღში იდგა ლაშქრით, კახეთის კანიშნობა ბედნიერ-მან ყაენ-მან კახაბრის შვილს გორჯასპის უბოძა, ფარსადან გორგიჯანიძის საქმითა. ამის-თვის სხვას არ მისცეს, რომ რუსეთის ხელმწიფეს ელჩი და ფეშქაში გამოეგზავნა და შუა შემოსვლოდა, რომ კახეთი თავის შემკვიდრეს ბატონის-შვილს ერეკლეს მისცეს, აქედმ ყაენ-მან რუსეთის ხელმწიფეს ასრე მისწერა: „რომ გვმართებს თქვენის ხატივის დადებაო და რომელიც გიბძანებია ცოდვე გავითავებთო. მაგრა თქვენ უკეთ მოგეხსენებისო, ამისმა ხანამ მრავალი შეგვცოდაო, არც დაწუნარდაო და არც დაგვაწუნარაო, ჩვენ ერეკლე კარ-ზედ ამის-თვის შეინახეთო, რომ კახეთის კანიშნობა უმას მიეცითო და მას ჩვენს ნებასა და საქციელს გავსწავლებთო და ამასაც ბატონად კაკაისტუმრებთო:“ კახთ თავიანთ წესი გაახლეს, ზოგი გორჯასპი უნდოდა და ზოგთ არ უნდოდა, აიშალნეს და გორჯასპის თოფი ჰკრეს, ვერ მოკლეს და სარდარს-თან მოვიდნენ და განჯის ხანი ბატონად ითხოვეს, ეს ყაენს მოახსენეს და კახეთი განჯის ხანს მისცეს და ერეკლეს სამეფო უკუ-ვარდა და კახთ სამეფო სამწირად გაუხდა: ყოველის დღეს წახდენას მოელოდეს, თავის მემკვიდრეს ბატონის-შვილს სამეფო წაუხდინეს და ყაენ-თან დარჩა:

§. 25.

ერეკლე ბატონის შვილი, რომ მოვიდა ხუთს წელს უკან დედა მოუვიდა შირვანს:

ჭორონიკონს ცნო, ერეკლეს მოსვლა რუსეთით ხუთს წელიწადს უკან ბატონი დედა იმისი ზღვით გზით შირვანს გამოსვლა და მისის სიძის კახეთის ბატონის არჩილისა და ბატონის

ქეოევან დედოფლის რუსეთს წასვლა ჩერქეზის გზით ერთ-გან მოხდა, ოც-და-ათის წლის გა-ურიდ-მან და სახვის მოსატრეთ ერთმან-ერთი ზეღარ ნახეს და ერეკლეს დედს მეშინდარ-ბაში უსუფ-ბეგ და კახაბერი გორჯასპი შირვანს წინ მიაგებეს და დიდის პატივით ისპაჰანს მობძანდა, ქორონიკონს ცხიე და ოთხს წელიწადს ამას უკან მარიამ დედოფალი მიიცვალა და შაჰნავაზ მეფის სახლიც აიშალა: გიორგი მეფესა უაესი უწურებოდა არჩილის საქმეზედ და მაშინც ძმა ვერ დასთმო და ყმანი გაუორგულდეს და მოუვარენი გაუავდეს და ამისთანას დროს უაენს მოა-ხსენეს: „გურგინ-ხანს ტოლი ავად ჰყვანდაო და დღ-დასმულ-მან კუდიან-მან, რომ ქართველნი მისანს ეძახიანო იმათ ასრე მოახსენესო. შენი ჯაფაბი მარიამ დედოფლის-აგან ავად არისო, კაცი გაგზავნესო და ბარით სათვალეში თავი მოსჭრესო და გვერდით ამოდგესო, მაგრა მაშინც მოუკვდა ტოლიო:" უაენს ებძანებინა: „მე მუსურმანი მეგონაო, ის ისრეც ქაფარი ეოფილაო, მკვდარს თუ შეძლება ჰქონდესო თავის-თავს უშველის, ჩემი და მამის ჩემის ერთ-გულიო და ქვეყნის დამწუნარებელი ბატონი მანდილოსანი იყო, რას-თვის აგრე ავი კაცი არისო, რომ თა-ვის დედას აგრე ავ-კაცათ შეკადრაო:" დასწუკვლა მქნელი, გაუავდა და აღარ დუტკბა და ია-სონ ერისთავი განჯის ხანითა და სხვა და სხვა გზით იბეზღებოდნენ და ესეც მისწერა: „ერის-თობა მიბოძოსო, გურგენ მეფეს წავხდენინებიო:" განჯის ხანის საქმით ერისთვობა იასონს მისცეს და მეფეს არ შეეკითხნეს: და უაენ-თან იმერლის მეფის ალექსანდრეს კაცი ჩაფრად მოვიდა ხელმწიფის-თვის არზა მოეწერა: „ჩვენს მამა-პაპად ხელმწიფის ოჯახის-თვის უმსახურებიაო და ფეშქაში მოურთმევიაო და ჩვენც ამისი მოხვეწარნი ვართო, რომ ჩვენი თავი თქვენად უმად გვამსახუროთო და ერთი ბძანების რაყამი გვიბოძოთო, რომ ქართლის მეფე-მ გზა დაგვანებოსო და ვითაც ამას წინათ მეფეებს, როგორც თავი კაცი გამოუტანებია და ფეშქაშს წამოსძღოლია და ხელმწიფის კარ-ზედ ჩამოუყვანიაო, ამთაც მათ-ებრ ხელი მოგვიმართოსო:" უაენს იამა და იმერელი მეფე კიდეც ებრალებოდა, ერთი რაყამი გიორგი მეფეს მისწერეს: „როსაც იმერლის მეფის ფეშქაში წამოვიდესო, როგორც სხვას ქართლის მეფეებს ექნასო თქვენც ისრე ჰქენითო და ჩვენს კარ-ზედ მოიყვანოსო, მესტუმრე და მემასდარი წამოუძღვანეო, რომ უოველგან სამასო პინძლო და ცხენი და აქლემი მზას დაგხვედროსო:" იმერლის მეფის კაც-მან ეს რაყამი ახალ-ციხის გზით წაიღო, რომ იქიდა-მ მეფეს გამოუგზავნოს, ეს გიორგი მეფეს ეწყინა და ახალ-ციხის ფაშას ასრე მისწერა: „იმერელი მეფეო ხოთქარს წაუგიდაო და უაენს ებირჭო და თუარ დამიჯერებო, ამა-დაა კაცს თქვენის მამულის გზით რაყმები მიაქვთო, უნახეთო:" რა ეს წიგნი ფაშას მიუვიდა. იმერლის მეფის ყმა დაჰპირვინა და აღარ გაიგითხა და ჩამოართმევინა: ესეც უაენს მოსწერეს. ეს კიდევ უფრო ეწყინა, კიდევ ამ ანბავ-ზე ეს ანბავი მოსწერეს: „თქვე-ნის ერთ-გულებისა-თვისო ზოგის თაგები დაუურევინებიაო და სომხითის მელიქს თოფი აკვრე-ვისაო და ჰაჯი ალიხანს თქვენ თვისა კარგი ტუფეები სდომებიაო და მრავალი ნაქსოვი და თარჩა და თეთრი გაუგზავნიაო, რომ იმერეთში კარგნი ტუფენი, ქალები და ვაჭები იყიდონო

გიორგი მეფეს გზა-ზედ კაცები დაუხვედრებიან და ყველანი დაუხოციან და რაც საქონელი ჰქონებიათო, გურგინ ხანისა-თვის მიუტანიაო:“ ეს ამბავები ზედი-ზედ მოსწერეს და ყანი უფრო გაუწყრომეს:

§. 26.

აქა ერეკლე ბატონის შვილის წამოსვლა რუსეთით, შირვანს მოვიდა თუშეთის გზითა:

აქა მეფის თეიმურაზის შვილის, დავითის შვილის ერეკლეს ანბავი ვსთქვათ, ქორონიკონს ტნა (სამას სამოცსა) უწინ რუსეთით ბედნიერს ხელმწიფეს არზა მოსწერა: „ასრე რომ, თქვენს კარ-ზე მოსვლა მინდაო და ამას მოველი თქვენის ღვთიანი გუნების მოწყალებისაგანო, რომ ერთ საიმედო რაყამი მიბოძო, თავ-ზედ დავირწყო და ხელმწიფის ფეხის სამთხვეველად წამოვიდეო:“ ეს ხელმწიფეს იამა და ჯულფელის ხოჯა გრიგორას ხელით ხმალი და ხალათი და რომელიც რაყამი ეთხოვნა გაუგზავნეს და ხალათი არ აჩვენეს. მაგრამე რა რაყამი მიუვიდა, რუსეთის ხელმწიფეს დაეთხოვა და დედა შვილი იქ გაუშვა და წამოვიდა და თუშეთის გზით კახეთს ჩამოვიდა და შაჰ ნაზარ-ხან კახეთში ბატონობდა და ერეკლეს და ქეთევან დედოფლობდა და ორი წელიწადი იყო და ამათ ერთმანერთი არ ენახა: რა ნახენ დიდი სიმხიარულე შეიქნა მათში და სრულ კახეთში და ლხინსა და ნადირობას შეექცევოდეს და წამს და არ მოშორდის და სანშოლსა და ღვინოს უწინ ქმარს მიართვის და მერმე ძმასა, მამამთილისა-გან მოწა-ლეებსა ეშინოდა და რაც აქვნდათ მეფესა და დედოფალსა უკეთესი და უბეერესი ძმას მისცეს და უოველის ფერით მოჰკაზმეს ცხენები ოქროთ შეკაზმული და ზოგი ვერცხლითა და ოქროთა და ნაქსოვ-ნაჭედითა მას და მასსა ემებსა: სიძე ცალკე-ცალკე აძღევდა და ცალკე ხოჯა გრი-ქორა-ს კახეთში სიძეს და დას-თან ხელმწიფის ხალათი მოართვა და ჩაიცვა და კიდევ უფრო გამხიარულდნენ და შეიქნა ღვინის სმა და ლხინი და ჩანგთა კვრა და მეჩანგეთ შუშპარი და სიმღერანი გააბშირეს:

ბატონის შვილ-მან ერეკლე-მ, ყაენ-თან წამოსვლას დაეთხოვა და და სიძე ტირილით გა-ეკრნენ, ვითაც კახეთის მემკვიდრე ბატონის-შვილი იყო, თავადთა და აზნაურთ შვილებისა-გან თან-მრავალნი წაჰყვნენ და რა შირვანს მივიდა. შირვანის ხანი მანუჩარ ენდრონიკას შვილი მკვდარი დახვდა, ყაენს ბძანება იქნა: „შირვანის ხან-ზედან ვითაც ერეკლე ბატონის-შვილი მთის გზით გარდმოსულაო, არამც აკლდეს რამეო, ათასი თუმანი მიართვითოო და რაც აკლდეს გაარიგოსო, წამოვიდესო, ჩვენის ნაზირის ძმა ხალიფ სულთან შეჰმანდრად გამოგვიგზავნიაო, ყველგან ფიშვაზი უყონო, სამასჰინძლო რაც მოინდომონ მიართვანოო და დიდის პატივით უ-ზმინს ჩვენ-თან მოიყვანონო:“ მოვიდა ყაზმინის სიახლეს. ხელმწიფის ბძანება იქნა: „ვინცა-ვინ

ჭაზმინს არიანო, უველანი წინ-გაეგებოდნო:" საკვირველი ბევრი ერი შეიყარა და ალბანის სოფლით უაზმინამდისინ კაცის ფიშკაზით სავსე იყო და უაზმინის ქალაქში შემობძანდა, ხუთ-შინ დღემ გაიარა, კიდევ ათასი თუმანი ნაღდი და ათასის თუმნისა სხვა მორთულობა და იარაღი შინ მიუტანეს და მეშვიდეს დღეს უაზმინის ჩილ სუთუნს შიგ მეჯლოში იქნა და ბატონის-შვილს . . . .

§. 27.

ერეკლე ბატონის შვილის მოსვლა უანე-თან უალსმინს და დიდის პატივის დება:

ერეკლე დაჭაბატიეს და თავისის ჯარით, ქართულად მოკაზმული, უველანი ახალ-გაზდა. გაკაცნი, ტურფანი და შვენიერნი, ნამეტნავად ბატონის-შვილს ერეკლეს წვერ-ულვაში ახლა ეხვეოდა და ტანად უველას უმაღლე იყო და ნაქმრათ უველას აჯობინეს: რა ალაყაფის ჯარს მოვიდა თა-ვანი-სცა და მიწას დაემხო და კარის ზღრუბს ემთხვივა. ზეინალ-ხან ეშიკაღასიბაში კარამდი-სინ გაეგება და რა მეჯლისშიგ შემოვიდა ბატონის-შვილი სიტურფე-თან და შვენიერობა-თან და ტანადობის ნაქმრობათან უველაკანი გაკვირვებულნი შეიქნეს. წადგა და ხელმწიფეს ფეხსა კოცა და მარჯვნით უველას ზეით დასვეს და თორმეტი უმანიც მეჯლისიშიგ დაუსხეს: ხელ-მწიფე-მ სამ-ჯერ წინ მიიხმო და უწინ რუსეთის ხელმწიფის ანბავი ჰკითხა და მერმე თავისი და რუსთ შექცევა და გაწყობა და მათი კაცობა გამოჰკითხა, მას უკან რომლის გზით მოსულა და გარჯა. უწინ ნახვაზე ხელმწიფე-მ კარგის თვალით ნახა და შეიყარა, თავად დიდ-გვარის კაცობისა-თვის და მერმე შვენიერობისა-თვის და კარგად აგებულობა მოუწონა: წელიწადში ორი-ათასი თუმანი თეთრი და დღეში თორმეტი ჭიქა შირაზული ღვინო და ხუთასი თუმანი ხონარის მალუკაჭთი ღვინისა და მაზის ფასად გაუჩინა. სხვებს წუალობებს გარდაის ამაებს უოველს წელიწადს მოსცემდეს: უანესი უაზმინით ფირისქუს გზით მაზანდარას წავიდა და ვითაც ხელმწიფეს ჯალაბნი და ჭაპამნი . . . . . რს დაუენეს და უველგან სამასპინძლო შეუწერეს და კარგად დახვდენ და ჩაფარი გაგზავნეს და ეს ანბავი და არჩილის იმერეთში გამეფება და მეფის ალე-ქსანდრეს გორს მოსვლა ბედნიერს უანეს მოახარეს: უანე-მან იმერეთის მიცემა იმათივს და ალექსანდრე მეფის გამოგდება იწუინა. ამისა-თვის რომ უანეს შაჰნავაზ მეფის შვილები ხონთქრის შეწუენილობისა-თვის გარდეუარა ბატონობითა და მეფეს ნაზარ-ალიხანს რაყამი მისწერეს: „ალე-ქსანდრე მეფეს კარგად ხელი შეუწუევო და კარგად დახვდიო, სიამ ჩვენი ბძანება მოგვიდესო" და მეფეს ალექსანდრესაც სიამედო რაყამი მისწერეს: „რადგან ჩვენს მამულში მობძანებულ-ხარო:" გვირგვინი სამეფო და ოქროს ქამარი და ოქროთ შეკაზმული ცხენი და მრავალი ძვირ-ფასის ნაქსოვები გაუგზავნეს და ერეკლე მეფე დიდის დიდებითა და მორთვითა და საქართველოს ჯარით მუხრანის გზით გორს წაბძანდა მეფის ალექსანდრეს სანახავათ. და მეფე ალექსანდრე

თავისის ჯარით უფავის საყდრამდისინ წინ მიეგება და რა შეიყარნეს, ვითაც მამა-შვილი სიხარულით ერთმანერთს დიდი პატივი სცეს და მოვიდნენ გორსა და ერეკლე მეფის სადგომს ჩამოხტნენ და იმ დღეს დიდი ლხინი გარდიხადეს და მეორეს დღეს ერთი სამეფო მორთულობა ჭურჭელნი ოქრო ვერცხლისა, ცხენები ბედაურნი დაკაზმულნი ოქროსა და ვერცხლის უნაგირ-ლაგამებითა, ტანის შეკაზმულობა ძვირ-ფასის ნაქსოვებისა და საასპურებითა, ფლური და თეთრი მიართვეს და მესამეს დღესაც ერთ-გან ლხინი გარდიხადეს და მეოთხეს დღეს ნაზარალი-ხან ქალაქისა-კენ წავიდნენ და მეფე ალექსანდრე გორს დარჩა დიდის პატივითა, ამდენი უქეინის წუალობა და ერეკლე მეფის ქალაქით გორს მიგებება ასრე კარგად დაგვხდომო და ამდენის სახუქრის მირთმევა.

რა იმერეთის თავადთა და აზნაურთა ჰსცნეს, გული გამოეცვალათ და შეტაღრე იმერეთის უბატონობაში ვისაც თავისის ძალით სხვათ მამული დაეჭირა, რასაც დღეს არჩილი გამეფდა უველას თავისი სამკვიდრო მამულები უბოძა, ეს იმათ იწუინეს და წავიდნენ და ალექსანდრე მეფეს გორს კაცი და გულის შესაჯერები სათიტრები შეუგზავნეს და ეს ანბავი ტორით მეფის ერეკლესათვის გაეგზავნა და მეფეს ერეკლეს ეს სდომებოდა, ეს ანბავი უფინისა-თვის მიეწერა, მეორეს დღეს სხვა ანბავი მოსვლოდა: ,,თუ მეფე-მ ალექსანდრე-მ მთა გარდიარაო:“ ჩაფარი გაეგზავნა, რომ მეფის ალექსანდრესა-გან ანბავი მოეტანა, ჭალა-ტეფე მოსწეოდა, იმ დღეს რომ იმერელთა შეეფიცათ და გული შეეჯერებინათ და იქით აურიელიეო და დიდის ლაშქრით სკანდას მისრულა იყო: ,,და არჩილ მეფე ქუთაის არისა და გიორგი მეფე ახალ-ციხეს არისა“ და ეს ანბავი ნაზარალიხანს ბედნიერის ხელმწიფისა-თვის წიგნით მოეწერა და ჩაფრის ყელით გამოეგზავნა: ხელმწიფეს ნამეტნავად იამა, ამისა-თვის რომ იმერლის მეფის ალექსანდრესი ნამეტნავად მწყალობელი იყო და თავისას ეძახდა, და ჩაფარი რასაც დღეს მოვიდა, მესამეს დღეს თავ-დაბეჭდილი რაჟამი მისცეს და ისრევე ჩაფრად გაისტუმრეს, რომე კიდევ იქაური რაც ანბავი იქნებოდეს, მალ-მალე მოგვწერდენ.

ქორონიკონს ,ტჲბ, მკათა-თვის ა, სულეიმან ფაშამ თავისი უორჩიბაში სარუხან შურთუზა ყული ხანის-შვილი სასწლუ გათენებისას კარ-ზედ იხმეს და რუსტომ-ბეგ მდივან-ბეგს უბძანეს, გაუკითხავად თავი მოჰკვეთეს და ტანი სამს დღეს მეიდანში ეგდო და გასაკვირვებელი სჭმე მის-გან იქნა, ნამზის ქნა დაცალეს და თავის მოსაჭრელად ხმალ-დაწვდილნი თავს ადგნენ, არც თურნი გამოეცვალა და არც სიტყვა შეეცვალა, ნამეტნავად გულ-მაგრა და მხიარულად ხმალს ქვეშ წაუწოქა და ასრე თქვა: ,,ღმერთი არის ჩემში მოწამეო, რომ ერთგულობისა-თვისა მკვლენო, თორა და დანაშაულობა არ შემახსიაო:“ დოლბანდი გარდაგდო და შემოკრეს ხმალი და სისხლი გულის პირზე ჩაედინა და აიცხო თავისის სისხლით ორივ მკიდვი და გარდისხა პირისა სახე-ზედ, შესძახა ღმერთსა: ,,გეყვედრებოდესო უბრალოდ წამებული სული ჩემიო:“ კიდევ ხმალი ჰსცეს, ვერ გაჰგდებინეს და მცემელს უთხრეს: ,,ხელიმც მოგეცებისო, მკრელი ხმალი

ეტიო:“ ჰსტეს და მოკლეს და იქნა იმავე დღეს საქმე გასაგვირებელი, ზათხულის შუას-გულს სიცხეში ასტუდა წვიმა და საზარელი ქარიშხალი, რომ ასის წლის ისპაანში გაზდილთ კაცთ ასრე თქვეს: „ამისთანას დროშიგანო ამ-რიგი წვიმა და ქარიშხალი არც გვინახავსო და არცა გვსმიაო:“ კაცი იყო ტანად დიდი, სახით შვენიერი, თავ-დაბალი, უხვ-უშურველი, კარგად მჭევრველი, მძიმე და აუჩქარებელი, ქრთამის არ ამღები, ყოვლის კაცის პატივის-მდებელი, დაჭირებულთ მამხმარებელი, მლოცავი და მარხული, ღვთის-მოშიშარი, ძველის ანბავების კარგად მცოდნე, კარგად სამართლის მქნელი. ასე შვენიერი და ტანად სრული, რომ ამის დროში ერანელთა-განარ-ვინ შეედრებოდა და ასეც ითქვა: „ხელმწიფე-მ ნამეტნავად ანანაო“ და ამის-მეტი ვერ-ვინ რა სცნა, რომ ბედნიერ-მან ხელმწიფე-მან, ამ მოკლულის უორჩობაშის შვილს სმნანის ბატონს როსტომ მაჰმად-ხანს საამედო რაყამი მისწერეს: „რომ მამა თქვენიო სიტყვით მაწყენინებდაო და ის მოვაკვდინეო და შენ იმედოვნათ იყავო და შენს სახლტონოს გაუთრთხილდიო და შენი ღაშქარი კარგად მოართეო და რაც საქმე გაქვნდეს მოგვწერდეო და ჩვენ-გან დიდს იმედს ელოდეო:“ ამის მეტი დანაშავებულობა მის-გან ვერ-ვინ რა გაიგნო, სხვა ღმერთმან უწყოს იცის. იტყოდეს: „ტყვილად მტრისა-გან შებეზღდაო და განკითხვა არ ელირსაო:“ მაგრა ვინც რას დასთესავს ის ამოუვა მთესავსა:

ამ დროს მაშათის ხანობა და მუთავველობა ნაჯაფ უული-ხან ნაზარს მისცეს და ნაზირობის ჯანიშინობა იმის შვილს მაჰმად ჰუსეინ-ბეგს მისცეს: ამ დროს ასტარაბათის ხანობა ყაზახანის შვილს ჰაჯი-ლუთფ ალიხანს მისცეს და დიდის პატივით გაისტუმრეს: და ორს წელიწადს ამას წინათ შიხალი-ხან ეტიმადოვლე მიიცვალა, ყოვლის-თერით კარგი კაცი იყო, მისი სიკვდილი ხელმწიფე-მ ნამეტნავად იწუინა და ორს წელიწადს ვეზირი არ დაუყენა და მას-უკან ვეზირობა მირზა თაჰერს ძველს ვაღანეისს უბოძა და ერთს წელიწადს ხელმწიფე თავის სასახლეში ლხინსა და შექცევას იყო, რომ ცხენს არ შეჯდა და ასეთი ბედ-ძრიელი იყო, რომ სითჭენც მტერი გაუწნდის უომრად გარდაეწინდის:

§. 28.

ფარსადან გორგიჯანიძეს ნამეტნავად ხელმწიფე ჰსწუალობდა, იყო და ვაზირობასა და ქვეყნის სარჩევს საქმეს ჰკითხვედა. კარის უფროსს კაცს შურდათ და გარდავიდნენ და მრავალი ტყუვილი მოუგონეს და ხელმწიფეს-თან შაბეზღეს, ვითაც სახელო არა ჰქონდა და რასაც ხელმწიფეს ბევრს არ მიართმიდა არასა სთხოვდა და არცა ვის-თან ხელი აქონდა. ვინც გარდეკიდის წლამდის ვერ გაძლის, შვილი ჰყაანდა დავით სახელად, უმაწვილი კაცი იყო და თექვსმეტის წლისას ბედნიერ-მან ყაენმა ბოქაულთ-უხუცობა უბოძა და სიუმაწვილით ლხინის მოუყვარული იყო და ამაყი და შეუპოვარი იყო, რამდენ-ჯერ ხელმწიფე ცხენს შეჯდის იმდენ-ჯერ მამის მისის მტერობით დაბეზღებდიან და ხელმწიფე არ შეიბეზღებდა: აბუსლა-

*

უსუმ ხანის შვილებმა უანის უფლისა-თვის ტყმა დაუწყეს, იმან დაუძახა: „დაუთბეგო, მიშველე თუ-არ მამკვლენო, შენც უანის უფლი ხარო.“ მიშველებოდა „რას-თვის მოჰკლავთო, უანის უფლი არისო.“ ამის-თვისაც წამოეშინა, ისინი ოთხნი ძმანი უოფილ-იუენ და დავით-ბეგ მარტო ამასაც ჯოხით ეცადა ოთხთაველთა-თვის თავ-პირი დაემტვრიათ და მეჩითში შეეხვეწნა და უანის-უფლი მოერჩინათ: ვითარც ძველით უორჩნი უანის უფლების მტერნი არიან და დროს კძებენ, რომ უფლები ამოაგდონ და როგორც ძველით ხელმწიფის ოჯახისა-თვის უმუხანათებიათ, ისრეგე ქნან. მაგრა უფლების შიშით ვერ იქმეს, თვითან ამ ბრძოლ-უსუმ-ხანის მამა-მან ჯანიხან უორჩიბაშ-მან შემოიფიცა რაც უორჩში ხანი, სულთანი, ბეგლარი და ან თავნი კაცნი იუენ, და დილის ნამზის დროს მიუხდეს მარზა თაჟი ეტიმადოველს, წაუშინეს და მოკლეს, იქით დაბრუნდნენ, რომ უანი მოკლან და თვითან გახელმწიფდენ: ანბავი დახვედრეს: „რომ სიაოშ-ხან უფლარ-აღსი შეურიღი კარ-ზედ არისო.“ რაც ეწადათ ის ველარ ჰქნეს, უანის დედას არზა შეუგზავნეს, ხელმწიფის წახდენას უკან იუო ეტიმადოველ: „რომ თავისი ძმის-წული მირზა უსუმ გაეხელმწიფებინაო და ჩემი ქალიც ამის-თვის შერთო მირზა უსუმსო და ამ მუხანათობაში ჩვენც უნდოდა გავერიეთო. ამის-თვის მოვკალითო, ხელმწიფის ბძანება რა იქნებისო.“ ხელმწიფის ბებია ჩერქეზის ბატონის ქალი იუო და ნამეტნავად ჭკვიანი და მტოდინარე ბატონი მანდილოსანი ბრძანდებოდა. შიგნიდამ მადრიელობის წიგნი და ხალათი უბოძეს და ავაქილეს: „ვინც გინდა ეტიმადოველად დასვიო.“ მესამეს დღეს ხალიფა სულთან ეტიმადოველად დასვეს და ჩანი-ხანს ასრე ეგონა: „ამის ვეზირობით რასაც მინდა იმასა ვიქო.“ მაგრა მიფარვით უანის ბებია ამათ ამოწუვეტას უკან იუო, ქართულად სიაოშ ხან-თან წიგნი მოუწერა: „ნულარ აგვიანებო, არამც კიდევ ამათ დაგასწრანო, ვისაც ენდობოდე ქართველის შვილებსაო უბრძანეო, უოველ-ღამესაო იარაღით ქეშიკში მოვიდნენ და ვისაც ენდობოდეო, უორჩის ბატონებსაც შეატუობინეთო და ვინც უორჩიბაშის კერძნი იუვნენ ტოტხალს ნუ გაუშვებო.“ ამ რჩევას ფიცით ბიჯირლუს მურთუზა უფლი-ხანს და ალიუუბათ-ბეგს ჰპრმიშეშიკ-აღას გაუტუდენ და მეშვიდეს ღამეს ქართველთ სახბატიოს კაცის შვილები იარაღ-შემორტუმული ხელმწიფის ქეშიკში მივიდნენ, მეორეს დილას ჯანი-ხან უორჩიბაში თავისის კერძის ხანათ და სულთნით წინადურად ამაუად და შეუპოვრად კარ-ზედ მოვიდა, მაშაია რომ გაიხადა მსხდომნი წინ-წამოეგებნენ, იმას ასრე ეგონა პატივს-მდებენო, მურთუზა უფლი-ხან ბიჯირლუმ ჯანი-ხანს უორჩიბაშს სახელოში ხელი წასტაცა და შეუძახა: „მუხანათო ვისის ბძანებით ხელმწიფეს ვეზირი მოუკლო, ხანჯალი ჩასცა და წააქცია, ნაღდი-ხან დაუძახა: „უორჩებო, თავს უშველეთ, გვიღალატესო.“ ამ დროს სიაოშ-ხან უფლარ-აღსმან უფლებს შეუძახა: „რას უდგეხართო, წაუშინეთო.“ ფიცხლავ წაუშინეს და ოც-და ოთხი ხანი, სულთანი და ბეგლარი დახოცეს და ამათი მმოვრი მეიდანში გაუარეს და საქონელი და მორჩმა ქონება მათი სახელმწიფოდ წამოიღეს და უორჩიბაშობა ბიჯირლუ მურთუზა უფლი-ხანს მისცეს და ნაღდი-ხანისა და თავისის შვილის ზეინალ-ხანის ნაქონი ქონჭილუს ბეგლარ-

ბეგობა სიაოშ-ხან უულარ-ალს მისცეს და მანამდისინ შააბაზ ხელმწიფე ტოტხალ-იყო, ამათი სახელი მუხანათობით იხსენებოდა. და რა შაჰ-სულეიმან გახელმწიფდა ორ-გულობა აღარ-ვის უხსენა და კაი-ხანის შვილს აბულყასუმ-ხანს ჭამადნის ბატონობა მისცა და იქიც მუხანათობისა-თვის დააჭირვინეს და ისპაჰანს ჩამოასხეს და ბევრი შვილები ჰყვანდა და ყოველ დღით ბოხობასა და ვა-კაცობა-ზედ შეღლობდენ და არ-ვინ ახსენებდა, ვითც ფარსადანისაგნი იყვენ აბულ-ყასუმ-ხან ყარს არზა შეუგზავნა: ,,რომ ფარსადანის შვილს დავითს ჩემი ოთხი შვილი დაუჭრიაო:" ყაენ-მან დივან-ბეგს უბძანა:,, სამართალი უყავო:" ვითც ხმლით არ დაჭრილი იყვნენ და ვით შეღლის აშორო არა თქვა და დივან-ბეგს ამაყათ პასუხი მისცა: „რომ ისინი ოთხნი მცემდენ და მე მარტო ვიყავო, მე უნდა ვჩივოდეო:" დივანბეგი გასწურომოდა და ეთქვა: ,,ბეჭებს ამოგართმევო: იმას ეთქვა: ,,ყაენის თავი კარგად იყოსო, შენ მე ბეჭებს ვერ ამამართმევო:" ამისის კვერით მრავალი-გვარად შეაბეზღა და ხელმწიფე-მ დააჭირვინა და ისპაჰანის მოურავს მიაბარეს და ვითც შვილი მოურავი იმ პატივით ინახვედა და ისევე მაბეზღართ ხელმწიფისა-გან იპატივეს და დასტური აართვეს და ადრბეყანისა-კენ გაისტუმრეს და კიდევ მამის მისის მტერებ-მან წინ კაცი გაგზავნეს, ყასუმ აბადს შეღლი დაუწყეს, თვითან ცხენით გაეცალა, ეუმს მივიდა, მხლებლები დაუჭირეს და საქონელი აუკლეს და თვითან ეუმს წავიდა და იქაურს უფროსებს მოახსენა და რაც ძალი და ღონემართლო დამარეებოდა მეკვალა დაწერინა, მანამდისინ მეკვალა მოვიდოდეს მტერებ-მან მრავალ-გვარად ტეეილად შეაბეზღეს, იასაული გაუძახეს და კარ-ზედ იხმეს, სამართალი უყვეს და ვერა დატეხეს რა და მობეზღარნი შეშინდნენ და ტეეილნი მოწამენი იქირავეს და სამართალში მოასხეს და ბრწყეთა და მოსამართლეთა გასწირეს სული მათი და გმესა სამართალი ღვთისა და მიეღგნენ მტეევნს მობეზღარსა. ამის-თვის რომე არამც ხელმწიფე-მ: ,,ტეეილის მოხსენებისა-თვის წაახდინოსო და დავითის მამა ხელმწიფეს-თან კარგი ემა არისო და თავის შვილს უშველისო:" ყაენს მათი ტეეილად განბრწობის წიგნი შეუგზავნეს . . . . . .

§. 29.

აქა ამბავი თვალ-დამწვრიანთა:

ჰაჰა-კახის ბატონებისა თეიმურაზ ეოფილა და მის ეეფრო შვილს დჯით რქმევია და ემცროს გიორგი, ეფროსი ძმა ათაბაგის ქალის შვილი ეოფილა დავით, ჩერქეზის ქალ-თან ჰყოლებია ემცროსი ძმა, გაეხდა და კარგი ცოლი შეერთავს და ბატონად დაესვამს, ასრე მოეხსენებია ემცროსის ძმისა-თვის: „რომ ერთს ქვეყანაში ორი ხელმწიფე არ იქნებისო, რაც გემეტებოდეს მამული მამეცო:" კახეთის მეხუთეთამდისინ მამული მიეცია, საეგარელი ძმანი ეოფილან, დავით მამაცობაში ნაქები ეოფილა, ეხვი და ეშურველი და მსმეველ-მჭვეველი და კაცა-მოევარული და ეველას გამწეო კაცი ეოფილა და კახნი ბატონის შვილობისა-თვის კმსხურე-

ბოდეს. ეს ჩოლაყაშვილებმა ბატონს გიორგის მოახსენეს: ,,კახნი შენს ძმას ემსახურებიანო, არ ვიციო, თუ რა სწადიანო, სჯობსო რომ თვალები დასწვათო:“ ბატონს ებძანებინა: ,,ამაში დმერთი რას კარგს მიზამსო, გამზარდა და დამაქორწილაო და უფროსი ძმა იყო და თავისი ხელმწიფობა მე დამინება, რის გზით გამოვიმეტებო:“ მაგრა არ დაესხნეს სიდამდისინ თვალები არ დაწვეინეს და ამდენი სინათლე შერჩომოდა, რომ ხის ძირში მწოლეს ხიდამ ისრით ტრედი გამოუგდია. რა ეს შეუტყვია კახეთის უთქვამთ: ,,ასეთი წამალი დაჭდევო, რომ სინათლე წაუხდანო, რომ გველარას ხედევდესო, ჭაქამსაც მათ თქმული უქნია და შენარჩომი თვალის სინათლე მეორედ წაუხდეინათ და ბატონი დავით შაჰეფურ ყაენთან მოსრული ორის შვილითა, შაჰთამაზ ყაენს კარგის თვალით უნახავს და უბძანებიაც: ,,კარგი შვილები გყვანანო:“ ერთს შვილს გვერდი ფიქალი ჭრონებია, ერთი ძრიელი კაცი მამაცი, ცხენოსანი ჭოლებია და ასრე უბძანებია: ,,შენს შვილს იმას შეგაბამო, თუ ჩამოაგდებსო კახეთს მივსტემო:“ თვალდამწვარს მოუხსენებია: ,,აგრე იყოსო. მაგრა ჩემი შვილი მისანდოს ცხენს შემისვითო:“ თავილიდამ ცხენები მოუხსამთ, არც ერთი მოსწონებია და ერთი კიდევ სხვა ცხენი მოჭგვარეს, ის მოიწონა და თქვა: ,,ეს ჩემის შვილისათვის კარგი არისო“ და შვილი გასწავლა და ასრე უბძანა: ,,შეჯექ ამ ცხენსაო და შუბი აიღე და ფარი მზათ დაახვედრეო, რომ შუბის შემოტეხა არ დაგასწრონო და შეუსხამთ ორნივე ცხენებსა და მეადანში გასრულან და ქვეყანა სათამაშოდ იქ მოგროვებულიყვენენ, და ყაენ-მან იმ ცხენოსანს უბძანა: ,,თუ გარდმოგაგდებსო, თავს მოგკვეთო და თუ შენ ჩამოაგდებო ნუ მოჭკლავო:“ კახ-მან ბატონის შვილ-მან გარდმოაგდო, თავი მოჭკვეთა და ყაენთან მოიტანა, ყაენ-მან კახეთი საჯილდოდ უბოძა და ფარი ფლურით აუვსო და ქართლს წაიღო და იმით სოფლები იყიდა: ,,სიდამდისინ კახეთი დაიშვიროო ქართლს იყავო:“ უწინ დირბი, ბრეთი და ბებნისი იყიდა და ერთს შვილს ციცი-შვილის ქალი შერთო და მეორეს შვილს ფალავანდის შვილის ქალი შერთო და თავადები მოხმარებიან და დირბს მაგარი ციხე აუგია: მერმე კახს ბატონს უთქვამს: ,,თუ ის ქართლს არისო, არ მოგვასვენებსო, კახეთს წამართვამსო:“ ადგა და მეფეს ღურსაბს მოციქულები და მრავალი ფეშქაში და აბრეშუმი გაუგზავნა და ასრე შესთვალა: ,,ყოველს ახალ-წელიწადს ამდენს სპასალენ აბრეშუმს მოგართმეგო, დავითს ჩემს ძმას დირბის ციხე დაუქციეთო და თქვენს მამულში ნუ დაყუენებთო და მისი მამული მაინს ძმას რამაზს მიეციეთო:“ ამათაც დაუჯერეს, დირბის ციხე დაუქციეს და მისი მამული მის ძმას რამაზს მისცეს და დავით იმერეთს მეფესთან მივიდა და იმან ზემო-ქართლში ნული, თორმანეული, ღვერთეთი, ფლევი, ქანბადი, ცხეთას-კვარი, მოხის რუისი ის გლეხები და სოფლები სასაფლაოთ, ახნაურნი და ხერხაულიძენი და ტატი-შვილები მიუცია: რამაზ მეფეს მოსწონებია და ეს სოფლები შაჰთამაზ ყაენის ნაბოძების ოქრო-ვეცხლით უყიდიათ და შაჰთამაზ ყაენი მამკვდარა და ესენი ქართლს დარჩომიყან და კახი ბატონი შვიდის ათასის კაცით ნასეიდს მამულში ჩაუხდა და იმათ მუხრანის ბატონი მოსდგომიან და იმათ შვიდასი კაცი შეე-

ყარათ და შვიდს ათას კაცს შემოხმოდენ და გაემარჯვებინა და იმერელთმან მეფეთმე რამაზს ქალი მოსცა და ქართლსა და იმერეთში იმის უკეთესი კაცი არ იყო და სახელმწიფო კარგი მზითევი მოჰყვა, სამცხესაც მამული მიუცია და შვიდი ვაჟი უშოხია მეფის დასთან კოსტანტიელა (ელიზბარ) სიახოშ, გიორგი, დავით ბოქაულთ-უხუცესი ყოფილა და სიახოშისათვის სვიმონ მეფეს ულიჯ-ყორჩობა მიეცა და გიორგი იმათი უმცროსი ძმა გაეგდოთ და ერთი მსახურიც არ მისცეს. მაგრა სატა მეფე წავიდის თანგაჰყვის, ვინც ნახევდა იკითხვდა, თუ ვის არისო. მეფე ბძანებდა: „რამაზის უმცროსი შვილიაო:“ ყველანი მრავალს მისცემდენ. მაგრა სამეტნავად უმოხია შეწუენილ-იყო. დედა მისი შაშვეთის ბატონის ქალი ყოფილა, მეფის ქალის შვილი იყო, სამცხეს სამშობლოსას იყო და გიორგიც დედასთან წავიდა, ვითაც ბერათ შეეყვენებინათ, დედას გაუტყდა ასრე მოახსენა: „დედავო, ბერობა არ შემიძლიაო:“ ამის თქმისათვის დედა გაუწყრა და შვილი შემოსწყრა და მამიდასთან წავიდა, მამიდას ბიძაშვილი ავადმყოფი ჰყოლია და იმას ერთი კარგი ტოლი ჰყოლებია, გიორგა უნახავს და შეჰყვარებია და ასრე უთქვამს: „შენის-თანა კარგი და ღმაზი ვაჟი კაცი რასთვის უნდა ბერად იყოსო, ღმერთმან შენი თავი მე ქმრად მამცესო, თორემ მამის ჩემისა ამდენი მამული და სოფლები და საქონელი დამრჩომიაო, რომ შენ გეყოფისო და ასი უმატ შეინახო მაინც ქმარაო:“ დედაკაცს სატრა აუხდა, იმ ავადმყოფობისაგან ქმარი მოუკვდა და ბერი გაიპარსა და ტოლად შეირთო და სამცხეს დარჩა. სიმამრის მამულზედ მორჩმული და მოვლენილი ძმათათანა გაღარიბებული უმოთ გაგდებული, ღმერთმან ხელი მოუმართა და აღარაფის ამარას არ გახადა:

§. 30.

. . . . . ჰვირთფასის თვალ-მარგალიტ, მურასა და ნაქსოვი, მრავალი ჰვირთფასისა და ტხენები ბედაური მურასით შეკაზმული და ერთი სპილო ოქროს ტახტითა და სხვა იარაღით შეკაზმული, განჯის ბეგლარბეგის უღურღუ ხანის შვილს ქალბალიაბეგს მიაბარეს და მასაც მრავალი უბოძეს და დიდის მორთვითა და მოკაზმულობით გაისტუმრეს და დიდის ქებით წიგნი მისწერეს და ასრე ჩაუწერეს: „რომე ჩვენი ყმანი შაჰნავაზ მეფის შვილები, შაჰნაზარბას კახეთის ბატონი თქვენს მამულს იმერეთს ეჭიდებოდა და ქართლის მეფე გიორგი ძმას ეხმარებოდა და ზოგთ იმერეთის თავადთ თავიანთ მემკვიდრეს მეფეს ალექსანდრეს წასვლოდენ და შაჰნაზარბანს მისვლოდენ, ვითაც ჩვენსა და ხოთქარს შუა წყობა იყო და ხოთქრის მამლუს ეჭიდებოდენ, ორთავე ძმათ ბატონობა წავართვით და ჩვენის სახელმწიფოდ გავჭხადეთ და რაჭის ერისთავობაც შეიბიზნა და უფროსიერთნი თავადნი, თავიანთ მემკვიდრეს ბატონს გარდაბირეს და გიორგი მეფე ახალციხის ფაშისას მოვიდა და ქრთამის მიცემით ხელმწიფეს ტყუვილად გააშინჯვინეს და მემკვიდრე ბატონი წაახდინეს და თქვენის შეწუენის გულისათვის ჩვენგან

ამოგდებულს შაჰნაზარ-ხანს უშოვნეს და მეფეს ალექსანდრეს თქვენს კარ-ზე მოსვლის გზა შეუკრეს, ღონე გაუწყვიტეს და ჩვენ შემოგვეხვეწა, ახლა ამას მოველით ხელმწიფისა-გან, რომ ვითაც საქართველოს ბატონებში უჩხუბარნი ყოფილან და მტრის სახლში არ მისულან, ჩვენი სახელმწიფოც თქვენია და ამას მოგელით, რომ იმერეთი თავის შემკვიდრეს ბატონს ალექსანდრეს უბოძეთ და ჩვენს გამოურიდს ყმებს თქვენს მამულში ნუ დაუყენებთო.“

§. 31.

მისვლა ქალბალი-ბეგისა და ხონთქრისა-გან დიდის პატივის მიპყრობა:

რა ყაენის ფეშქაში ხონთქარს მიართვეს და წიგნები წაიკითხეს, იმა ხონთქარსა და ყაენის გულისა-თვის იმერეთი თავის შემკვიდრეს მეფეს ალექსანდრეს უბოძეს და ხათიშარიფი ახალ-ციხის ფაშას თავისას ქემხის ხელით თბილის ქალაქს მეფეს ალექსანდრეს მოუტანეს და ქარ-თლის მეფემ საზარ-ალი-ხან საბატონო მოურთო და გაისტუმრა, ახალ-ციხეს მიიყვანეს, და ურემის ლაშქარი შემოეყარა, იმერეთს ჩაიყვანეს და ქუთაის გააბატონეს და არჩილი გაეცალა და გიორგი მეფე ხონთქრის ბძანებით ახალ-ციხის ფაშამ დაიჭირა და ციხეში აპატიმრეს და ციხიდამ წამოუყვიდა და არაგვის ერისთავი და ქსნის ერისთავი და გივი ამილახორი და თამაზ ბარათიანთ სარდალი გაერთდენ და სრულ-ქართველნი მათის შიშით მიუყვიდნენ და ნაზარ ალი-ხან კოკორით ქალაქის ციხეში შევიდა და ეს ამბავი ყაენს მისწერეს და აბასყული-ხანისა-თვის გიორგი მეფეს მოუწერა: „რომე მე ყაენის ყული ვარო და ხელმწიფის კარ-ზედ ჩავალო“ და დღეს-ხვალობას უთხოვდა და თავისის ძალით ქართლი დაეჭირა რის ჭკუით ასმოვიდოდა, მა-გრამე ერთმანერთს აბალიათებდენ და აბას ყული-ხანს მოუწერა: „ერეკლე მეფისა და იმათი სიტყვა ერთი არისო, თორა ქართლის მეფე ერთს გაგდებულს კაცს რას-თვის უთმრად ციხეში შეე-ხვეწოო, უწინც დაბეზღდა, რომ იმათი და ამისი სქემე ერთი არისო და არას კაცს მათ-თან მი-სვლასა და სამსახურსა და მირთმევას არ უშლისო.“ ამის-თვის იქნა რომ ერეკლე მეფე ერთი ალალ-მართალი კაცი იყო და ყოველს კაცს დუჟერის და ორ-გულისა და ერთ-გულის გარჩევა არ იცოდა და იმათი გაზდილი თათრის-შვილი ივეზირა და ასრე შევიდა, რომ იმის უნებურად მეფე წუალსაც ვერ დალევდის და რასაც ერთ-გული ყმა ჰყანდა გაუფიქრა და რაც შაჰნაზს მეფის შვილების კერძნი იყვნენ ისინი დაჰკეთეს და სახასოები ასრე გაუცემინეს, რომ უფროსი-ერთს ხანს სასმელ-საჭმელს ვერ იშოვნიდა და ხუთი-ათასი თუმანი მოსავალი ასრე გაუცუდეს. რომ გამოსაცვლელს ტანსაცვამს ვერ იშოვებდა და გიორგი მეფესა და არჩილ მეფეს სამსა-ხურს არ-ვის დაუშლიდა და ყაენის ნაბოძები რაც აქვნდა, ყველა ქართველთ დაუყო: მაგრა ვერ-ვინ შეაშინინ და ყველამ უღონობა დასწყმა და ვისაც რამე მისცა იმათ ასრე თქვეს: „ეშინიანო ჩვენგანო და ქართამად გვაძლევსო“ და ამხანაგურად დაუწყეს ხუმრობა და ენა შეაჩვიეს და შე-დგმ შიში ჰქონდა და ალარ-ვინ შეეპუა და გურგინ მეფე ჩამოიყვანეს და ყველანი მიუვიდნენ და

ერეკლე ქალაქის ციხეში იყო, გიორგი მეფე კოჯორ-ზედ იდგა: იქიდამ ჯარი გამოუძახა, ქალაქის ციხეს ხელ-თოფი დაუარეს და ციხიდამეც თოფი დაუშინეს და დაბრუნეს:

ამა შკვიანნო და მტოდინარენო უცრი მამიგდეთ და კარგად გაშინჯეთ, რომ საბოლოდ მარგებელია. ჭაჯი ალი-ხან ჯანგანა ხორციელი ეშმაკი იყო და ბიძა ეტიმადოვლედ ჰყვა. უაენის ნაზირიც მოიყვანა და ქართლს ჩაფრად წასვლით და მრავალის ტყუვილის ანბის მოტანით თავრიზის ბეგლარ-ბეგობა და საქართველო-ზე სარდრობა იშოვნა და დიდის ლაშქრით ათს წელიწადს ხან იელახს ავიდის და ხან უშლახს ჩამოვიდის და ქვეყანას ტრტვიდის და აღარ ვისმე რამე შეარჩენდის და ხელმწიფეს ტყუვილის წერით ატყუებდის: და გიორგი მეფე-მ შვილი და ძმა უაენ-თან გამოგზავნა და თავის-სამართებელი არზები მოსწერა. ვითაც ეტიმადოვლე შხალი-ხან გიორგი მეფისა ავი იყო, არ გაიკითხეს, ქართლის მეფობა ბატონის თეიმურაზის შვილის შვილს მისცეს და ლეკან და ბაგრატ ჭერათს გაგზავნეს და ლუარსაბ ქორმანს, და გიორგი მეფეს საიმედო რაყამი მისწერეს: ,,რომ თქვენი სანბატონო ნაზარ ალი-ხანს მივეცითო და თქვენ ჩვენს კარ-ზედ ჩამოდითო და ჩვენ-გან დიდი იმედი გაქვნდესო:“ ვითაც სარდარს გიორგი მეფის ჩამოსვლისა ეშინოდა, აჭმად-ხან ბეგ მიქრის უზბაში გიორგი მეფეს-თან გაგზავნეს და ასრე მოახდინეს. რომ გიორგი მეფე აღარ მოვიდა და უომრად გაეცალა და ნაზარ ალი-ხან გა-ბატონდა და ყიასა სარდარ-მან ვეზირად დაუყენა და ასრე დაანბარა. ,,რომ განჯის ხანის წახ-დენას და ნაზარ ალი-ხანის დატყვევებას ეცადეო, რომ ჩემი ნამსახური გამოჩნდესო:“ ნაზარ ალი-ხან ამით შეუვიდა, რომ არჩილის ქება და გერძობა დაანახა და იამა და თავისი სამეფო იმას მიანბარა და განჯის ხანი ანბას უფლი-ხან კახეთის ბატონი ამით დაატყუა, რომ რაგინდ ტუდი ანბავი უოფილ-იყო ყიასა თვითან მივიდის და ისიც დაატყვევა და ერეკლესი ასრე მოახდინა, რომ მოარტოვა, ქალაქის ციხეში შეახვეწა, და ანბას უფლი-ხანისა რაც მოხდება ამას უკან დაიწერების, და თავადები შემოეიცა და თვითან ნაზარ ალიხან-თან დადგა, რომ რაც ყაენით ანბავი მოუვიდის, გიორგი მეფეს გაუგზავნოს და თავადთ, რომელთაც ერეკლესა-გან მრავალი წუალობა სჭირდათ, ისინი წუვიდნენ და გიორგი მეფეს მიუვიდნენ და ამის-თვის ხმა დაუგდეს, რომ ერეკლე მეფე იმათი კერძი არის-ო და ყიასას ვაზირობით ეს დაემართა, რომ ორ-გულობა და უღონობა და ხელ-გამოუსვლელობა დასწამეს და ასრე ბოლო მოუღო და კიდევ მისს სი-ტყვას არ გარდვიდის და ასრე დამჯერო იყო მისის სიტყვისა, რომ სატა თავისი და ყაენის ერთ-გულნი ჰყვანდა, ტყვილის ბეზღობით ყველაკანი შეაძულვა, ასრე რომე აღარ-სით ერთ-გული და მოკეთე აღარ ჰყვანდა, არც თავისი შემკიდრე, არც მეყვისნი და არც ნათესავნი, არც მუსაიბნი და არც მეცნიერნი, ნამეტნავად ფარსადან გორგიჯანიძე ერთ-გულობა-ზედ მრავალი გვარად ვალ-დებული და ნამსახური, ასე მოახდინეს, რომ წიგნის არ მიწერითა და სქმის შე-წუენითა, იმასაც გული გაუვეს და არსით ერთ-გული და მომხმარე არ შეარჩინეს და მაშინც ვერ შეიტყო და ამ რიგით გაურიგა კარგ-მან ვაზირ-მან სამეფო სახლი და სანბატონო და

ამას-უკან რა მოხდების, ღმერთმან უკეთ იცის და მაშინც ვერ შეიტყო ვაზირის ორ-გულობა და ხელმწიფეს ასრე ანცონა: „რომ იმათი კერძი არისო და მერმე ხელით ბატონობა არ გამოუვაო:“ და უკადრისად და ხელმწიფის სიწყენს არზებს მიაწერინებდის. მაგრამე ფარსადანს უანისა-თვის მოეხსენებინა: „რომ ნაზარ ალი-ხანის ვაზირი ყიასა გიორგი მეფის გაზდილი არისო და იმისი ურჩევნიაო და ჭკვი ალი-ხან სარდარმანც ამის-თვის ნაზარ ალი-ხანს ვაზირად დაუყენაო, რომ სჭართველო არიოსო და კახეთის ბატონი აბას ყული-ხან ატდინოსო და კახნი დატყუოსო და ისინიც არისო, რომ სარდრის სამსახური გამოჩდესო და ნაზარ ალი-ხანისა-თვის მოუხსენებიაო, რომ თქვენი ტოლ-შვილი ფარსადან არ გამოაშვებინაო. ამის-თვის წიგნს ალარ მიმწერსო, მაგრა ხელმწიფის კრთ-გულია ნაზარ ალი-ხანო და აქამდისინ თავი არ დაანებესო და ხან სარდრის ბრძანებას ქვეშ იყო და ხან აბას ყული-ხანის ბრძანებას ქვეშ იყო და თავისი ვაზირიც კარგს საქმეს უშლიდა და ავს ურჩევდაო და ამით ერთ-გულიც გაუორგულდაო და კოკრით ქალაქის ტახტში შემოეხვეწაო, რომ ხელმწიფეს მისი უღონობა აცნობაო. თორა და ხელმწიფეს მოეხსენებინა, რომ ერეკლეს არც ხელმწიფე სწუალობდაო და არც ქართლი უდგა და არც კახეთი ჭქონდაო მარტოვა თუშითაო ორ-ჯელ შაჰნავაზ მეფეს შემოებაო და თუ ხელმწიფე თავს დაანებებსო და აბას ყული-ხან კახეთის ბატონი არ დაუმარცხებსო კახეთითა და თუშით და მთის კაცით გარდახდევინებსო და თუ ხელმწიფე ბატონობას წაართვამსო, ესენიც მათ მიუდგებიანო და უფრო გაძრიელდებიანო:“

და ვითც შიხ ალი-ხან ეტიმადოვლე მიცვალებულ-იყო და მირზა თაჰრ, ძველი ვაჟანვისი ეტიმადოვლედ შექნილ-იყო, ამის ცდაში იყო, რომ შხალი ხანის ნაქმარი საქმეები ავად გაუშინჯოს ხელმწიფეს, სიბოლოს არა შინჯევდა, ამის-თვის რომე თავად იყო ოთხმოც-დაათის წლისა და მერმე ასეთი მექრთამე იყო, რომ სხვა მისებრივ არც ძველით და არც ახალი მისებრივ მექრთამე არ გაგონილ-იყო: და რა კარის მებატონედ ვაზირი ასრე მექრთამედ ნახეს, მათც ქრთამის აღება დაიწყეს და ხელმწიფე ღხინის მოუვარული იყო და ვაზირს მექრთამობის-თვის პატივი ახადეს და მის ნათქვამს აღარ-ვინ დაუჯერებდიან და აირივნეს კარიცა და ნაპირი აღარც.

რა ქართველთ ეს იცნეს, რომე ქრთამით საქმე გარიგდების ვინც ერთი ტუჩე მოჰგვარის, რაც უნდოდის გაირიგის და ხელმწიფისას არას ნაღვლობდის: ერთს წელიწადში თვითან და თვისი შვილნი და მეუღლენი და ნათესავნი ასრე მორჯმულნი და საქონლიანი შექნა, რომ სხვათ ეტიმადოვლეთ ოცს წელიწადში ვერ ეშოვნათ, ღვთის შიში არ აქვნდა და არც განკითხვა სწამდა, და რა-გინდ ცხარა კაცი ენახა ხელში მზერას დაუწყებდა და თუ მის-თვის არა მოეტანა-რა ტუქსვასა და გინებასა დაუწყებდა: ქართლით ბარათა-შვილი ლუარსაბ ჩაფრად მოვიდა და ლაშქარი და მაშველება ეთხოვნა ნაზარ ალი-ხანს და კახეთის ბატონი აბას ყული-ხან გიორგი მეფეს ეხმარებოდა და ეტიმადოვლე და უფროსიერთნი კარის ბატონები განჯის ხანის საქმით გიორგი მეფეს ეხმარებოდეს და შხალი-ხანის შვილმან შაჰყული-ხან ყორჩიბაშმა და თარხანის ხანი

ეშიკაღასბაშ სელმწიფეს ასრე გააშინჯვეს: ,,რომ გიორგი მეფე ურუმთ ტუფეთა ჰყვანდაო და იმათ გამოაპარესო და თავისის ძალით ქართლი დაიჭირაო და ერთობას ახალციხის ფაშამანო შაჰნაზარხან იმერეთით გარდააგდო და ხანთქარმან თქვენის გულისათვის იმერეთი თავის მემკვიდრეს ბატონს მეფეს ალექსანდრეს უბოძაო და რა ცოცხალა თქვენი ერთგული არისო, რისაგან იქნესო და ან რა გაგეჭირდა მაგისთანაო, რომ ერთმან თქვენგან გაგდებულმან ჟულმანო ძალად სებატონო წაგართვესო:" ხელმწიფემ ამათი თქმული მოიწონა. მაგრა ქალბალიბეგს ულურთუხანის შვილს ელოდენ, რომ ხანთქართან ელჩად წასულიყო და შაჰნაზარ ხანც იმას გაეგდებინა და იმერეთი ისევე მეფის ალექსანდრესათვის ეშოვნა და გიორგი მეფე დაეჭირვინა და წამოსვლოდა და ხუთი თავადნი მისვლოდენ. გივი სმილახორი, არგვეთის ერისთავი გიორგი და მისი ძმა ბარძიმ და ქსნის ერისთავი დავით და ბარათაშვილი თამაზ, და ამათის ძალით სხვანიც მისვლოდენ და უომრად მეფე მისმან კარგად მრჩეველმან ვეზირმან ქალაქის ციხეში შეახვეწა, თორა და სხვა თავადნი უაენს არ წაუვიდოდენ, ამისათვის უბძანებია ალექსანდრე მაკედონელსა: ,,რომ სხვათა ხელით ეკალი უნდა კრიფოსო. თორა და სხვა დიდი საქმეო არც ძმასა და შვილს უნდა ანდოსო, რომ მათაც თავისი ურჩევნია შენსაო და ბევრსა ჭკითხოსო, ზოგს ერთგანო და ზოგთ ცალკე ცალკეო და ჭკუითა და სიბოლოს საქმით გაშინჯეო და რომელიც გიჯობდესო ისრე ჭქენო და დღევანდელს საქმეს სხვალიოდ ნუ მიაგდებო და გულის ჰასუხს გათვებამდისინ ნურ ვის ანდობა, რომ ერთს დიდს ხელმწიფესაო, ორი ვაზირი ჭუანდაო, ერთი სამეტანად ერთგულიო და მეორე სამეტანოდ ორგულიო, ის კარგი ვაზირი ტუუვილის მოგონებით შაძულვაო და ხელწიფის ტოლი სხვას თავის კერძს და ხელმწიფის ნათესავს შაბირაო და ხელმწიფესათან თავისივე ტოლი მისად წასაჯდენლად მოიყენაო, ორგულები გამდიდრდაო და ერთგულები წაჯდენინაო და კარგად მრჩეველი და ერთგული ვაზირი ტუუვილის მოგონილობითაო და ტოლისაგან ბეზღობითა და თვითან დამოწმებით საქმე ასრე გაუხადეს, რომ მართალს არას დაუჯერებდის და მოსაკლავად მოინდომა და ისიც ხელმწიფის ორგული ვაზირი მოეხმარა და ასრე მოახსენა: ,,მრავალგვარად ნამსახური არისო და დიდის ხნისა არისო, ხელმწიფემ აზატი ქნასო, ერთს ალაგს დაჯდესო, ხელმწიფის მლოცავი იყოსო: დაუჯერა და ვეზირი თავის სახლში მჯდომარე შეიქნა და ალარას საქმეშიგ ალარ გაერიენ:"

,,ცოტა რამ ხანმან გამოიარა, ორგულმან ვაზირმან მიმალვით ჯარი დედოფალსა და მის საქმროს შეაფიცა, ასრე უთხრა: ,,მეფეს შორეს სანადირაოს წაეყვანო და შენ იქორწილო და სალარო გახსენო და ყველას მრავალი უბოძეო:" რა ეს ანბავი ნადირობაში მოგვივაო, მეც თანგავჭეებიო და გარდავხვეწებო და ვინც ხელმწიფესა გამოჭყვებისო თითოთითოს აქავ გამოგიგზავნიო და მათ უკან მეც წამოვალო:" მუხანათის ვეზირის ნარჩევი ამგვარმა და ამ სქელიელმან გათავა. და ეს ანბავი ნადირობაში მეფეს მოუვიდა და მუხანათმან ვეზირმან სხვა

*

რჩევა აღარ დაატყდა, თვითონც თან-გაჰყვა და სხვას ქვეყანას გარდაეხვეწა, ჯარიც გაუორგულდა და თვითონც წაუვიდა, ხელმწიფე აბდლად შეიკაზმა და მარტოვა ქვეყნის ტარება დაიწყო:"

„ერთს მეცხვარეს-თან მივიდა, ნახა რომ ერთი ქოფაქი ძაღლი დაუკიდნია და ძაღლ-ზედ სცემს და ერთს სხვა ძაღლს ხორცს უჭრის და აჭმევს: ჰკითხა მეცხვარესა: „რისა-გან არისო, რომ ერთსა აგრე ძალს-ზედ სცემო და მეორეს აგრე კარგად ეპურობიო, მეცხვარე-მ მოახსენა: ამას რომ ვსცემო ძუ მგელი შეეყვარო და რასაც მოვიდის ერთს ცხვარს მისცემდისო და მრავალი ცხვარი გამიტყდაო და ამ ძაღლს რომ ვაპატიებო, რასაც მგელი მოვიდისო, შექნის ძალს-ზედა უეფასო და წუწკუნსაო. მეც გაუწურებოდი და დაუწუებდი ცემასაო და ეს ძაღლიც დაუწუებდა კბენასო და დღეს ცისკრისას ძუ მგელი მოსრულ-იყო და ამას ცხვარი წინ წაგდოდა და მიეყანდაო. ამ ძაღლ-მან ფეხის-ცემითა და თავის ქნევით მაცნობაო და წუწკუნით წინ-წამიძღვაო, ცხვარი მოეკლაო, რომ არ წაუვიდესო და თვითან მგელს შეჰკლეტოდაო, ასრე მათ-ზედ მიმიეყვანაო, რომ გაყრა ვეღარ დამასწრესო, მგელი მოვჰკალო და სამი დღე არის ამ ქოფაკს ორ-გულობისა-თვის ვსცემო და იმათ მოკლულს ცხვარსაო უხარშავო და ამ ერთ-გულს ძაღლს ვაჭმევო:"

„რა ხელმწიფე-მ ესეები მეცხვარისა-გან გაიგონა, ამოიხვნეშა და თავისის ვეზირების ორ-გულობა და ერთ-გულობა მოაგონდა და ტოლის სხვათ ბირება და ღაშქრის გაორგულება და კარგის ვეზირის არ დაჯერება და ავისა და ორ-გულის ვეზირისა-გან თავის-მოთხრა და შერ-ცხვენა და სახელმწიფო წართმევა და ტოლის გაცემა მოაგონდა და ასრე თქვა: „მივალ ძველის ვეზირისასო, უნდა მამკლას, უნდა დამარჩინოსო:" დავრიშულად მიდგა, ვითაც გლახა ერთ-გულის ვეზირის კარსა. რა ვეზირ-მან ნახა ფიცხლავ იცნა და დიდის ტუქსვით გარ გაადებინა და ულონო ქმნილი დაბრუნდა და ვეზირიც თან-გაჰყვა და მარტოკა ნახა და ასრე უთხრა: „ამისა თვის დაგტუქსე და უკადრისი სიტყვები მოგახსენო, რომ თქვენი გაცხადება არა-ვინ შეიტყოსო, ჩემის ბაღის კარ-ზედ გლახათა-თვის სადგომი გამიკეთებია და სასმელ-საჭმელი, ტანი-სამოსი გამიჩენია, რასაც ბაღში მოვალო სამარტოდ დაუძახებლად თან-გამომყევო და უაზრობისა-თვის კიდეც გაგიწურებიო, დრომდის არა-ვინ შეგვიტყოსო:" ხელმწიფე-მ მადლი მოახსენა და ამ ერთ-გულ-მან ვეზირ-მან სამს წელიწადს მრავლის ჭკუვით და სიქონლის გაცემით სრულ ჯარი და თემი ასრე მოიყვანა, რომ ახალ-მან ხელმწიფე-მ ტოლი მალვით დარჩო და ვეზირი ხე-ზედ ჩამოარჩობინა და დედოფლის ყმანი და ნათესავნი გაუყვდენ და ვეზირის ბერძნი თავადნი და ნათესავნი შეშინდნენ და შემოეწრთხნენ: ამისთანას დროს ძველი ხელმწიფე გაცხადდა და მე-ფენი და თავადნი და ერის-მთავარნი შემოეყარნეს და ახალი ხელმწიფე შელონდა და ღონეს რასმე ეძებდა. მისი მისანდო კაცი ვეზირს გაუგზავნა: „შენის დაუჯერლობისა-თვის ორი ხელ-მწიფენი ამ მუხანათის ვეზირის სამით წავხდითო, ახლა რომელიც გვიჯობდეს გვირჩიეთო:" ვეზირ-მან ასრე შესთვალა: „რად-გან ჩვენ შემოგვეკითხენითო, გვმართებს ღუთის წინაშენო,

რომელიც გიჯობდეს ის გამოგირჩიოთო, ჯარი და მეფენი და თავადნი შენ წაგსვლიან და მას მისვლიანო, შიშით შენ აღარავინ მოგივაო, სალაროს კარი გაიღეო და დიდი გატეხა ჰქენო, რომ შენი გარდახვეწნა არავინ იაზროსო და ამ გატეხის დროსა, რაც ძვირისფასი თვალმარგალიტი იყოსო, რომ თან წაღება შეგეძლოსო ნახევრის ალაგამდის გატეხითა და ღაშქრის გროვებით და რომელიც წასაღებლად გინდოდესო ფეშქაშის მაგიერად წინადაწინ გაგზავნეო, თუ დაატყრომ შემობმა შეგიძლიაო, კარგი არისო და თუ შემობმა არ შეგეძლოსო სადარბაზის სახლით მშვიდობით გაცალეო და თუ დრო დაიტე კიდევ წამოეწიდეო, თორა და სატა იქნები შენი სარჩო გექნებისო და დიდი პატივი და ნებიერობა გექნებისო:" ხელმწიფემ მოუწონა რჩევა და ასრე ქნა, როგორც მოეწერა და ხელმწიფობითა და დიდის დიდებითა და სალაროთა და მორჭმით გაეცალა და ზოგნი თანაგჰყვნენ და უფროსიერთი დაბრუნდენ და თავიანთ ძველს ხელმწიფეს იახლეს და დღევანდლამდისინ ეს არაკი მიემსგავსების ნაზარ ალიხანის სქმესა და მისის ვეზირის გარიდებასა. ნაზარ ალიხან უომრად და გაუწირებლად ქალაქის ციხეში შეახვეწა და გიორგი მეფემ უომრად და გაუწირებლად ქართლი დაიწირა და კახეთის ბატონი ყასამ თავისი კერძი შექნა და რაგინდ ცუდი სქმე უოფილ იყო ერეკლე მეფისაგან კახეთის ბატონს ბაბას ულიხანთან თვითან გაეგზავნებოდა და ისიც ერეკლე მეფეს გაუვა და გიორგი მეფის კერძი შექნა. მაგრა მაშინც ერეკლე მეფე ამ ვეზირის უნებურს ვერას იქმნოდის და ამას უკან რა მოხდების, ღმერთმან უკეთ უწყის:"

ამ დროს ბარდის ხანი ჩაფრად მოვიდა და ქართლის თავადთაგან ხელმწიფეს არზა მოართვა: ,,რომ ჩვენ გიორგი მეფის მეტი ბატონი არ გვინდათო, ხელმწიფემ ჩვენი სახვეწარი შეიწიროსო და ქართლის მეფობა უბოძოსო და თუ ამან ხელმწიფის ოჯახს-ზედ სტუროსო, ჩვენ გარდაგვახდევინოსო:" და ზოგ-ზოგს ხელმწიფის კარის კატოლ ქვეყნის დასაწუნარებლად გიორგი მეფის მიცემა უნდოდათ და ზოგნი ხელმწიფეს ასე ეუბნებოდეს: ,,ურუმთ თქვენის გულისათვის გაყარესო და იქით გამოპარულთან თავისის ძალით სქართველო დაიწირაო და თქვენგან დასმული მეფეო ციხეში შახვეწაო, ამისი დათმობა ხელმწიფისათვის უკადრისი იქნებისო:" და ამ დროს ქიზი მაქრანელნი ქირმანს არბევდეს და ოსებეგნი ხორასანს აოხრებდეს და ქურთნი ადრიბეჟანის სანახევროს ეჭიდებოდეს და ზოგი ადგილი დაეჭირათ და ხელმწიფე ლხინსა და ღვინის-სმასა იყო და კარის კაცნი არას უკან იუვნენ და გაცხადებით ქრთამს იღებდენ და შაში და მორიდება აღარ ვისაგან ჰქონდათ, რაგინდ კაცი მტუვანი უოფილიყო ქრთამის ძალით მართალს კაცს გაამტუნდიან და მტუვანს გაამართლებდიან, და მერჯულეთაც სხვათა მოსამადრიელებელად ჰგმეს ღმერთი და შესცვალეს სამართალი და წაიწუმინდეს სული და მართალი გაამტუენეს და მტუვანი გაამართლეს და განგითხვა და წაწუმენდის შიში აღარ აქვნდათ და ვისაც ვისიმუ ემართა და ან მიებარებინა აშორის იტუოდა და ნახევარს ქრთამად გაიღებდა და პატრონს აღარას მისცემდა და თუ არ ჯარით ამ სოფლით იმ სოფელში ვერ წავიდის და უფულოგან მზირნი

გზისა და ჭურდნი ატეხილ-იყუნენ და ვისაც ძალა აქვნდა ქვეყანას სტრტვიდა და შეკვეთით მორწმულთა და მქონებელთ საქონელსა სთხოვდიან, თუ მისცენ თავის თავს მოიხრჩვნდიან და თუ უვარს ეტყოდიან, ან ღამით თავს დაესხმოდიან და დახოცდიან და საქონელს წაიღებდიან და ან დღისით დანას შესცემდიან და მოჰკლევდიან და ესეები ნამეტნავად ისპასჭის ქალაქში იქნებოდის და განკითხვა არ იყვის, ამის-თვის რომ ქრთამის აღება იყო და სიმართლე და შიში მღვთისა და ხელმწიფისა აღარ-ვის აქვნდა და ნაპირის ქვეყნებში ხმა გავიდა: „რომ ხელმწიფე ღვინის-სმასა და ლხინს არისო და კარის კაცნი გაცხადებით ქრთამს იღებენო.“ ამის-თვის უოველი სანაპირო ქვეყანა არიგა და ზოგნი საქართველოს კაცნი ისპაჭნს ჩამოვიდნეს და ცოტას რისიმე ქრთამით უანის უნახავად რაც უნდა გაირიგეს და წავიდნეს და რა ქართლს მივიდეს ხელმწიფის კარის ამ რიგი ამბავები მიიტანეს, მათაც გაბედეს, ერეკლე მეფე უომრად ქალაქის ციხეში შევიდა და ქვეყანა მეფე-მ გიორგიმ დაიჭირა და ასრე თქვა: „უანის კარ-ზედ ჩავალო და:“ მეფის ძმა ლევან ეჭრათს იყო და ლუარსაბ ქორმანს, კარ-ზედ ითხოვეს, ამის-თვის რომ გიორგი მეფეს უფრო გული დაედებისო:

ამ დროს ჯანეთის ბატონს აბას უული-ხანს ბარდის ხანი ჩაფრად გამოეგზავნა და გიორგი მეფის კაცებიც თან-გამოეტანებინ და ამას წინად რომ იწერებოდა „უანის კარ-ზედ ჩამოვალო“ ახლა გაცხადებით განჯის ხანისა-თვის მოეწერა: „რომ ხელმწიფე-ზედ არა დამიშავებიარო, გამიწყრაო და გავეცალეო და ახლა ქართველთ ფიცით გული შემაჯერესო და უველანი მამიგიდნენო და არაის-თვის არა შემიცოდებია-რამეო, ჩემი სიბატონო დამიჭირავსო და ხელმწიფისა-გან ამას მოველიო, რომე თავისად უმად მიეოლიოსო:“ და ქართველთაც ხელმწიფესა-თან ასრე მოეწერათ: „რომ ჩვენ გიორგი მეფის მეტი ბატონი არ გვინდაო, ამას მოველით ცათა სწორის ხელმწიფისაგანო, რომ ჩვენი სახვეწარი შეიწირესო და ამისი დანაშავები ჩვენ გვაპატიოსო და თუ ამან ხელმწიფის ოჯახ-ზედ სტუოსო, ჩვენ გარდაგვახდევინოსო:“ ეს ამბავები და გიორგი მეფის არ ჩამოსვლა ხელმწიფეს ეწუინა და პაშტა ხანობამდისინ ბარდის ხანი არ ინახვინ და არც ამბავი ჰკითხა:

ამ დროს ერეკლე მეფის ჩაფრები მოვიდნენ და ხელწიფისა-თვის ასრე მოეწერა. „რომ გიორგი მეფეს გაეგონაო, რომ ხელმწიფის წუალობა, ხალათი და თაჯი და თომარი უბოძებიაო, ჯარი მიეგება რომ წაერთმევინა, ეს ანბავი მოგვივიდა, ვინც ქისიეულნი გვახლდა დაუმახეთო, ამათ-გან ორი კაცი მოეკლათო და ხელმწიფის ხალათი მოგვიტანესო, მივეგებენით, ხელმწიფე დავლოცეთ, ხალათი ჩავიცვითო და ქალაქში შემოვედითო და გიორგი მეფეო ვერის წუალ-ზედ დგასო და ხელმწიფის ბძანება რა იქნებისო, გვიბძანოსო:“ კიდევ უფრი არ ითხოვეს: ამ დროს კიდევ გორის მინბაშის ძმა ჩაფრად მოვიდა და ეს ამბავი მოიტანა: „გიორგი მეფემანო გორის ციხეს უველ-გნით გზები შეუკრაო და სანმელს ველარგნით შემოიტანებენო და ამილა-ხორის გივის ძმის-წული იოთამ ბეგო ჯალაბ-ბრივ გორის ციხეში შემოვიდაო და უანის ურჩსა

და ორგულთ ებძვისო და სასამღახოროდ იმას ითხოვესო და გორის უფროსნი და თავნი კაცნი ძღვნით გიორგი მეფესთან მივიდნენო და ასრე მოახსენესო, ციხის-აღება არ შეგიძლიანო და და ბოლოს ისრევე უანი გვაკობებსო და თქვენ ორ-გულად დარჩებითო, ქაროლი ხელთ გიჭირავსო, ციხის ბრძოლას დაეხსენო:" ამათი ნათქვამი სიტყვები მოუწონა და ციხით მოშორდა და ეს ამბავები ნაზარ ალიხან უანისა-თვის მოუწერა:

ამ დროს ქალბალიანბეგ უღურლუ-ხანის შვილი უკვარი, რომ ხონთქარ-თან ელჩად წასულ-იყო მოვიდა და ხონთქრის სიკეთე და კარგად დახვედრა და წყალობის გახსენება უანს მოახსენა და ხელმწიფეს იამა და მაშინც ქართლისა და კახეთის ჩაფრები არ გაისტუმრეს და აღარც ქალბალიანბეგს განკის ხანის შვილს ურუმული ამბავი ჰკითხეს და განკის ანას უელი-ხან რომ კახეთში ბატონობდა, იმას უბძანეს: „ნაზარ ალი-ხან-თან თბილის ქალაქს მიდიო:" ორნივ თბილის ქალაქს შეიყარნეს და გურგი-ხან ხან ქართლს იყვის და ხან სომხით საბარათიანოში მივიდის და მის ანბავს ნაზარ ალი-ხან და ანას უელი-ხან უანსა ჰსწერდეს და ხელმწიფე-მ უური არ ათხოა, ლხინს იყო და პასუხი არ უბძანა: და ნაზარ ალი-ხანსა და ანას უელი-ხან შუა სა-მღურავი ჩამოვარდა და ერთმანერთს გურგი-ხანის კერძობას სწამობდენ და უანთან იბუზღებო-დენ და ანას უელი-ხანს უნდოდა რომ უომრად გიორგი მეფე უანის კარს გაეგზავნა და ნაზარ ალი-ხან ამის-თვის სჩქარობდა, რომ სანატონო მფსი გიორგი მეფეს ეწირა და თვითან ქალაქში იყო და არსით მოსავალი არა ჭქონდა: ფარსადან ვიტყვი ამას, ვიმოწმებ მართალსა მამასა, ბე-დნიერი უანი ნაზარ ალი-ხანის ხელ-გამოუმაღლობის-თვის ჩვენ-ზედ ავ-გუნება შეიქნა და ნაზარ ალი-ხანც გაგვიავდა და მტერ-მან დრო დაიცა და დაკვიწყეს ბეზღობა და უწინ დავით შვილი ჩემი სიუმწვილისა და ამაყობის-თვის დაბეზღდა და დაჭირვინეს და ოთხს წელიწადს ტუეთს ჰყვანდა და მას უკან ჩემი ძმა ალექსანდრე ერანის ზარაბ-ბაში იყო და სიტყვა შეუ-სმენელი და დაუკერებელი და თავის მამწონე იყო და ხელმწიფის საქონელი ვისაც მისწვდა ასესხა და ჩემი ვერა შევასმინე-რა, დაბეზღდა, დაჭირვინეს და საქონელი წართვეს, ნახეს. რომ ვერა აქვს-რა და მობეზღართ-სიტყვა ტუეთელად გამოვა ხელმწიფეს მოახსენეს: „რაც ზარაბ-ბაშსა აქვსო, მის ძმას მელიქსადათ ბეგ უზბაშის-თან აქვსო:" ისიც დაჭირვინეს ადრიბეყანის ვეზირსა, ნახეს რომ არცა-რა მას აქვს, ხელი აიღეს, ტოტა რამე ადრიბეყანის ვეზირის შვილისა-თვის ძიეტა თავრიზის ჯანიშინ-თან მოვიდა და იმას თხოვნა დაუწყო. ეს ადრბეყანის ვეზირს ეჯავრა და უანს არზა მოსწერა: „უზბაშს ჩემი ბეჭედი გაუხსნიაო და რაც კარგი რამე უოფი-ლაო ამოუღიაო:" მეორედ უბძანეს, დაჭირვინეს და რაც თავისი და ჩემი და ჩემის შვილისა იყო უველა ზავთი ჭქნეს და თვითან თავრიზს მოიყვანეს და ამის უარეს ღირსი იყო. მის-თვის რომ, ჩემი უნებური იყო და ასეთის კაცის ქალი შეირთო, რომ მღვთის საწყენი საქმე აქნევინა და სოფელი ამირია და ჩემი ქონება თავის ტოლის ძმებს უგზავნა და ჩემ-თვის ვერ გამოიმეტა, წელიწადს ნახევარს ასრე ავად ვიყავ, რომ ჩემი სიცოცხლე არაფის ეგონა, ათ-ჯერა

კაცი გაუგზავნე: ,,შენს უნახავს ნუ მამკლავ მეთქი:“ სხვის გაურის დაუთმობლობით არ შემიბრალა, არც ჩემი ნახვა მოინდომა: ,,კიდევ ჩაფარი გაუგზავნე რაგინდ ჩემი ნახვა არ გინდა იჯდე აქ და თუ იდგე ნუ დაჯდები. თორა და დაწერილს ჩამოგაყვანიბებმეთქი“ ჩემი სიტყვა აგდებით შეისმინა და თავრიზით არ წამოვიდა, შინ წავიდა და იასაული მივიდა და დაიწერეს და რომ კიდეც არ დაეწერათ, მაშინ არ წამოვიდოდა, მაგრამე ღმერთმან ადღეგრძელოს ბედნიერი ყაენი, რა გინდ შვილი და ძმები ჩემი ტყვეთა-ჰყვანდა, რასაც მივსწერდი და გავგზავნიდი, შეუგზავნიდეს: არზა მივსწერე და თავისი ხელ-ნახლები პური ვსთხოვე და ღმერთმან ადღეგრძელოს, ერთი სუფრა პური და ყოვლის საჭმლისა-გან. კერძი ებოძა და მესამეს დღეს ჩემი შვილი ხაზატი ექმნა და ჩემ-თან გამოეგზავნა და ებრძანებინა: ,,შენის გულისა-თვის ტყვეთა მყვანდაო, რომ შენ გაწყენინებდაო და თუ გავიგონეო, რომ კიდევ გაჯავრებსო ავად მოვეპურობიო:“ რა ხელმწიფე მწყალობელი შეიქნა, სხვანიც დატკბენ და მტერობა მოშალეს:

§. 32.

ყაენი მრავლის დამთმო იყო და უნდოდა უომრად და უჩხუბრად საქართველო დაეწყნარებინა და გიორგი მეფეს და ქართველთ ხელმწიფისა ნამეტნავად შიში აქვნდათ და ერიდებოდათ, ამისათვის კარ-ზედ ჩასვლა ვერ გაბედეს. მაგრამე წიგნის მოწერითა და კაცის გამოგზავნითა და ნანებითა და ბოდიშის თხოვნით ეხვეწებოდნენ, მაგრამ მეფე-მ უარი არ ათხოვა და არც პასუხი მისცა, არც მათ და არც მეფეს ნაზარ ალიხანს და ყაენის დედას ნაზარ ალი-ხანის ელჩე დედოფლისა-თვის ასრე ებძანებინა: ,,შენ-მა შვილმანო ერთის თუშეთის სოფლითაც შანავაზახანს და მის შვილს შაჰ-ნაზარ ხანსაც ორ-კერ შეეება და კახეთი წაართვაო, რომ არც ხელმწიფე უდგაო და არც სხვიგნით ჰყვანდაო და ახლა ხელმწიფე სწყალობსო და ქართლის მეფობა მისცაო და კახეთი და თუშნი და განჯის ხანი და არაზს იქითი ლაშქარი მიაშველაო და მაშინც ქალაქის ციხით არ გამოვიდაო, რომ თავის მტილეს პასუხი გასცესო, პაპა მის-მან ბატონ-მან თეიმურაზო სრულ ქვეყანა შეაკერაო და გარეშემოს მისას არბევდაო და მრავალ-კერ ხელმწიფის ლაშქარს შემოებაო და შენ-მან შვილმანო, ვერა ქნა-რაო, რა-გინდ ხელმწიფე მის მწყალობელი არისო და საქართველოდა-მ იწერებიანო, რომ მათი სიტყვა და პირობა ერთი აქვთო და შენი სიძე არჩილი შენს შვილს ვერ გამოუმეტებიაო, ამაში ხელმწიფე-მ რა ქნასო, ან უღონო არისო და შენს შვილს მეფობის ქნა არ შეუძლიაო და ან იმათ-თან პირობა ერთი აქვსთ და ხელმწიფე აღარ ენდობისო, ქართლი და კახეთი ხელთა აქვსო და არაზს გაღმართი ლაშქარი მიაშველოო, ეცადისო, რომ ასეთი საქმე ქნასო, რომ მოებეზღართ სიტყვა გაამტყუნოსო, შეებასო ან თავს დაესხასო, ან მოკლასო, ან შეუკვდესო, ხელმწიფეს სამსახური და ხელთ-გამამაგლობა დანახოსო და მრავალი წყალობა დაიმართოსო. თორა და თვი-თან იცისო: აქ ხელმწიფეს მოახსენაო, წაგალ და ყველას მხარ-წაკრულებს გაახლებო, და წავიდა და ერთი ასეთი სამსახური

ვერა ქნა-რაო, რომ ხელმწიფის სასმებელი ეოფილ-იყო, აქ ამბობდა ჩემის ემის შვილებსი არიასო და ახლა იმათ-გან სიჩივრის წიგნებს იწერებასო, ამაში ხელმწიფემ რა-უნდა ქნასო: ესეები ოქვენს შვილს მისწერეო, მართალი თავისი თქრი ქნასო, რომ მტრის გულისა არ შეიქნასო:" ესეები დედოფალ-მან შვილს მისწერა. ,,რომ ხელმწიფემ ესეები მიბძანაო და ეოველს კაცს სიტყვას ნუ ანდობო, ხვაშიადსა და გულის მისანდოსა და რაც გინდა საქნელად შეუტყობლად ჰქენით, თორა და რა შეგიტყობს ეტდების თავისი საქმე შენსას აჯობინოს: ამის-თვის ნათქვამია ბერძნულ-სა-თვის-გან, რომ საქონელი მითვრვით შენახული სჯობსო და სიტყვასი თავად სრულ ტოტა-მთქმელი სჯობს და მერმე ყველას ნუ ენდობითო. ამის-თვის რომ და კაცია მაამებელიო, თუ ვითაც ხვარბალი მიწაში მითვრვით ერთი ასად მოგეცემის და თუ მიწას ქვეშ არ მიგითვარავს თრინველსი შეგიჭამენ, მოსავალი წაგიხდების და თვითან გაირჯები: ბძა სიტყვასიც ასრეა. თუ მითვრვით გაქვს, საქმე გაგირიგდების, თორა და შენს მტერს შენს საწადელს ეტყვი და მაგიერს ისიც ეტდების, რომ გაჯობოს. ასრეყვა საქონლისა მითვრვით შენახვა, ამის-თვის რომ უქონელს არც მემშურნე აუტყდების და არცა მოძალადე წაართვამს რასმე:"

§. 33.

თვესა მაისს კახი ბატონი მეფის ერეკლეს ძე, მეფე იმამყული-ხან მარტყოფს მობძანდა და მარტყოფიდამ დაიწყო სიარული და ქალაქს ახანოში შევიდა და ქართველის ბატონის შვილი ვახტანგ მაშინ ქართლის ჯანიშინი იყო და ამის ჩასვლა რომ შეიტყო დიაღ ეწყინა და კაცები მოუვიდა ვახტანგს. ,,რომ კახი ბატონი ჩამოვიდაო და ქალაქის ტახტ-ზე დაჯდაო:" ამათში შეიქნა ერთი ტირილი, მეორედ მოსვლა. მაგრამ კახი ბატონი იმ გზით არ ჩასულა და არღა-რა ამის გუნებაში ქართლის დაჭერა სდომებია იმ ხანათ. მაგრამ იმათ ეგონათ: ამათში ცოტა რამ ლაშარაკი მოხდა, კახმა ბატონ-მან იმამყული-ხან იმ ლაშარაკს ყური არ მიუგდო: ეს დაიწერა მაისის გასულს, ქორონიკონსა ტჟა, ღმერთო ხელი მოუმართე კახს ბატონს და კახეთი დღეგრძელობასა და გამარჯვებაში ახმარე:

დასასრული.

საძიებელი:

გვერდი.

უწყებულება მკითხველთა-თვის 1
ცხოვრება ქართლისა შემდგომად განყოფისა 11
ოე. მეფე კოსტანტინე გ. . . . . —
ოვ. — დავით წ, ... 16
ოზ. — გიორგი თ, ... 21
ოწ. — დუარსაბ ა, ... 22
ოთ. — სვიმონ ა, ... 25
— — დავით გინა დაუთსან 26
ი. — გიორგი ი, ... 33
ია. — დუარსაბ ბ, ... 34
იბ. — ბაგრატ გ, ... 39
იგ. — სვიმონ ბ, ... 40
იდ. — თეიმურაზ ა, კახთ ბატონი 45
ია. — როსტომ 46
იკ. — კახტანგ ქ, ... 50
იზ. — გიორგი ია, ... 56
იწ. — ერეკლე ა, ... 60
კვალად გიორგი მეფე 62
წარვიდა გიორგი მეფე იმერეთს და მასუკან სპარსეთს 66
კახტანგ წ წელი განაგებდა 70
ით. — ქაიხოსრო 73
ჟ. — კახტანგ გ, ... 77
ია. — იესე 78
ჟბ. — ბაქარ 80
— კახტანგ გ, ... —
წასვლა მეფის კახტანგისა რუსეთად 87
მოკიდა თამაზ-ხან ტფილისს 91
ქმნულება და ცხოვრება გახეთისა და ჭერეთისა 95
ა. მთავარი გრიგოლ. 96
ბ. — კაჩე . . . . . —

ბკერძი.

ბ. — სამოელ . . . —
ლ. — გაბრიელ . . . —
ქ. — ფაღალია . . . 97
ქ. — პეირიპე . . . —
ზ. — ფაღალია . . . —
წ. — ბკირიპე . . . 98
თ. — დავით . . . 98
ი. — ბკირიპე . . . —
იხ. — გაკი . . . 99
იბ. — ალსართან . . . 100
იგ. — ბკირიპე . . . —
იდ. — ალსართან . . . —
ალმოჩენა და დაწერობა წინდელთა მეშვიდრონეთა კახეთისა . . . 101
ცხოვრება წინდელთა მეშვიდრონეთა . . . 102
ა. მეფე დავით ა, . . . —
ბ. — გიორგი ა, . . . 103
გ. — ალექსანდრე ა, . . . 104
ლ. — გიორგი ბ (ავ-გიორგი) . . . 105
— bis დავით წ, . . . —
ე. — დეკან ა, . . . 106
კ. — ალექსანდრე ბ, . . . 109
გამოსვლა დაბლა ფაშისა . . . 110
შაჰაბაზ განმწიფდა . . . 111
კ. (bis) დავით ბ, . . . 112
ზ. — კოსტანტინე ა, . . . 113
წ. — ფეიმურაზ ა, . . . 114
ა შფოთვა შაჰაბაზისა . . . 115
მოკიდა თეიმურაზ კახეთს და ქცევა თოკე იმეფა . . . 117
ბ. მოსლვა შაჰაბაზისა . . . —
ფეიქარ-ხან კახთა . . . 118
მოსვლა თეიმურაზისა კონიდამ კახეთს . . . 119
მოსვლა ბაგონის თეიმურაზისა დუშეთს . . . 121
როსტომ მეფემ თ წელი იმეფა . . . 123
სადიმ-ხან . . . 124
მურთუზალი-ხან . . . 125
თ. — არჩილ . . . 126
ბეჟან ხან . . . 128
ხანი ქ წელი იყო . . . 129
ანაზუული-ხან . . . —
ქალბადი-ხან . . . 130
ი. — დავით გ, . . . 131
ია. — კოსტანტინე . . . 137
იბ. — თეიმურაზ ბ, . . . 141

გვერდი

ცხოვრება სამცხე კლარჯეთისა 146
წარმოჩენა ბაგრატიონთ ნათესავობისა. 152
ფ. უკურუკურე ათაბაგი ბ, ... 53
თ. ბაადურ 155
ი· მანუჩარ . . . . . —
ია. უკურუკურე გ, ... 157
იბ. ქაიხოსრო 158
იგ. ძმე-ჴაბუკი დიდი . . . . . —
იდ. უკურუკურე დ, ... 159
ბაგრატ მეფე-მან იმერთა-მან დაიპურა სამცხე 160
იე. ქაიხოსრო ბ, ... —
ს. მოსკდა შაჰ-თამაზისა 162
ბ. მოსკდა შაჰ-თამაზისა . . . . . —
ივ. უკურუკურე ე, ... 163
გ. მოსკდა შაჰ-თამაზისა . . . . . —
დაღდა ფაშა მოკიდა 165
იზ. მანუჩარ ბ, ... 166
იჱ. მანუჩარ გ, ... 167
ით. ბექა გ ანუ საფარ-ფაშა. 168
კ. უსუფ-ფაშა ა, ... —
კა. როსტომ ფაშა. 169
კბ. ასლან ფაშა ა, ... 170
კგ. უსუფ-ფაშა ბ, ... 171
კდ. სალიმ ფაშა 172
კე. ისაე ფაშა 173
კვ. ასლან ფაშა ბ, , ... 174
ისაე ფაშა მეორედ. . . . . —
ასლან ფაშა მეორედ. . . . . —
ისაე ფაშა მესამედ . . . . . —
კზ. უსუფ ფაშა 176
ცხოვრება კეცრისს ათაბაგთისა 175
ა. მეფე დეკან ბ, ... 178
ბ. — თეოდოსე 179
გ· — გიორგი . . . . . —
დ. — იოანე. . . . . —
ე· — ალექსანდრე. . . . . —
ვ, — ბაგრატ 180
ზ. — კოსტანტინე . . . . . —
ჱ. — გიორგი . . . . . —
თ. — დეონ. 181
ი. — დიმიტრი . . . . . —
ია. — თეოდოსე . . . . . —
ცხოვრება იმერეთისა . . . . . —

ბეკრდი.

ა. მეფე ნარინ დავით ა, ... 181
ბ. — კოსტანტინე ა, ... 182
გ. — მიქელ. . . . . —
დ. — ბაგრატ ერისთავი 183
ე. — ალექსანდრე . . . . . —
ვ. — გიორგი . . . . . —
ზ. — კოსტანტინე ბ, ... 184
ჱ. — დიმიტრი ერისთავი . . . . . —
თ. — ბაგრატ, ... 185
ი — ალექსანდრე ბ, ... 186
ია — ბაგრატ გ, ... 188
იბ — გიორგი ბ, ... 191
იგ — დავით ა, ... 194
იდ. — როსტომ . . . . . —
იე. — გიორგი გ, ... 196
ივ. — ალექსანდრე გ, ... 199
იზ. — ბაგრატ დ, ... 202
იჱ. — არჩილ ა, ... 203
კაკლად მეფე ბაგრატ დ, ... —
კაკლად დარეჯან და კასტანგ შუშუნა-შვილი 204
ით. — გურიელი დემეტრე 205
კაკლად მეფე ბაგრატ დ, ... —
კაკლად მეფე არჩილ 207
კაკლად მეფე ბაგრატ დ . . . . . —
გ. გიორგი გურიელი. 208
კა. მეფე ალექსანდრე დ, ... 209
კაკლად არჩილ მეფე 213
კაკლად მეფე ალექსანდრე. 214
კაკლად მეფე არჩილ 216
კბ. მეფე გიორგი გოჩია დ, ... —
კაკლად მეფე არჩილ 217
კგ. მეფე სვიმონ. . . . . —
კდ. გურიელი მამია გ, ... 218
კე. ბაბუშიძე გიორგი ე, ... 219
კვ. მეფე გიორგი კ, ... 222
კაკლად გურიელი მამია 223
კაკლად გიორგი მეფე 224
კაკლად გურიელი მამია 225
კაკლად მეფე გიორგი 226
კზ. გიორგი გურიელი კ, ... 227
წარვიდა სტამბოლს გიორგი მეფე 228
მოვიდა სტამბოლიდამ მეფე გიორგი 229
კაკლად მეფე გიორგი . . . . . —

გვერდი
კლ. მეფე ალექსანდრე ე. 230
ქორონიკონები კასუშტისა, დაწყებული 1201-გან კიდრე 1755-მდე. 237
შეღეგი ქართლის ცხოვრებისა 259
საქართველოს ცხოვრება სესხია ჩხეიძისა 307
საქართველოს ცხოვრება შაშუნა ორბელიანისა 343
ცხოვრება მეფის ირაკლის შეორისა (ომან მღიკნისა-გან ქმნილი), ... 475
შეღეგი კასეთის ცხოვრებისა 501
როსტომ მეფის ცხოვრება, გამოწერილი საქართველოს ისტორიიდგან გიორგიჯანიძის მიერ თხზულისა 517
§ 1. აქა იმერეთის ბატონი-შვილის მამუკას ჩამოსვლა ახალ-ციხით ქართლსა . —
§ 2. სოკლეთსა სჯაჭვახიანომა ციცი-შვილი ნოღარ თავის ბატონს მეფეს როსტომს შეება და გაეცალა. 1518
§ 3. აქა როსტომის იღბარი ქალაქით, მზის ჩასვლისას ცხენს შეჯდა, გათენებისას შიბის ღრისას ახალ-გორს ერისთვებს თავს დაესხა და გაიმარჯვა ღვთითა. 521
§ 4. აქა ბატონის შვილის ლუარსაბის გამოგზავნა უაენისა-გან როსტომ მეფის შვილად 522
§ 5. აქა ადამ სულთნის სარდლობა საქართველოზედ. 523
§ 6. სიკვდილი მარიამ დედოფლის შვილის ოტიასი, რომ გურიელისა-გან ჭკვანდა —
§ 7. ზაალ ერისთავი და იოთამ ამილახვარი უაენის კარს წავიდნენ 525
§ 8. ქორონ. ტლე, ჯანისან უორჩიბაშმა მირზა თაუე ეტიმადოულა მოჭკდა და უაენ-მან ჯანისანც მოაკვლევინა 526
§ 9. რაც ზაალ ერისთავს კასეთში მამული ჭქონდა ბატონ-მან თეიმურაზ წაართვა. 527
§ 10. ეს ამბავი მ. ალექსანდრე-მ დარეჯან დედოფალს მოახსენა. 528
§ 11. ქორონ. სამას ოცდა-თხუთმეტსა შაჭბაზ უაენ-მან უანდაჭრი აიღო. 529
§ 12. აქა ომი ჭემრანდს ზედა ერანელთა და ინდოელთა ეს არის 530
§ 13. 531
§ 14 სიკვდილი იმერეთის მ. ალექსანდრეს მმის მამუკა ბატონი-შვილისა . . . 532
§ 15. როსტომ მეფე-მ განჯის გზა-ზე გატესილს ხიდს ზეით დებადეზე გუნბეთით ხიდი ააგო 533
§ 16. აქა მ. როსტომ თურმან უაენ-თან გაგზავნა და კასტანგ ბატონის-შვილი საუფლის-წულოდ სთხოვა 536
§ 17. ქორონ. ტმე, ამ ჟამს მ. როსტომ ისპაანის მოურაობა მე ფარსადანს მამცა . 538
§ 18. აქა ომი მეფის ალექსანდრესი და დადიანის მმის-წულის ლიპარიტის მოკლვა. 540
§ 19. აქა მეორედ უაენ-თან მოსვლა ზაალ ერისთავისა და დიდის პატივის დადება. 541
§ 20. აქა დარეჯან დედოფლისა-გან თავისის გერის ბაგრატ მეფის თავლების და- § — წვა 542
§ 21. ქორონ. ტნე, შაბაზ უაენი მიიცვალა და შაჭ სულეიმან, შვილი მისი გახელმწიფდა 545
§ 22. აქა შაჭნავაზ მეფის სახლის არეკა და შვილების წასვლა ახალ-ციხის ფაშას-თან 547
§ 23. სიკვდილი შაჭნავაზ მეფის სოშქარუს. . . . . —
§ 24. აქა იქიკ გიორგის მეფის ამბავს მიკიდეთ, თუ რა იქნა და რა მოხდა. . . 548

947.92 ჯ (093)
ჯ 277

გვერდი.

§ 25. ერეკლე ბატონის შვილი როსტომ[illegible], სუთს წელს უკან დედა მოუვიდა შირვანს 550
§ 26. აქა ერეკლე ბატონის შვილის წამოსვლა რუსეთით, შირვანს მოვიდა თუშეთის გზითა 552
§ 27. ერეკლე ბატონის შვილის მოსვლა ყაენ-თან ყაღხმინს და დიდის პატივის დება 553
§ 28. 555
§ 29. აქა აბბაკი თავად-დამწვრიანთა 557
§ 30. 559
§ 31. მისვლა ქალბალი-ბეგისა და ხონთქრისა-გან დიდის პატივის მიშურობა. . 560
§ 32. 568
§ 33. 569

БУКИНИСТИЧЕСКИЙ
Магазин № 23
СПб
2869/856
Цена 200